

36
25 H
5

M

anlle

doge

12-25-H-5

IACOBI
ZABARELLAE
PATAVINI,
DE REBUS NATURALIBVS
LIBRI XXX.

Quibus quaestiones, quae ab Aristotelis interpretibus hodie tractari solent, accuratè discutiuntur.

AD SANCTISSIMUM SISTVM V.
PONT. MAX.

Cum triplici Indice, uno Librorum, altero Capitum omnium librorum, tertio Rerum omnium notatu dignarum, quae toto volumine continentur.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS. M. D. X. C.
Apud Paulum Meictum Bibliopolam Patavinum.

Christoph. Republi. J. Andreæ Rome

I N D E X

CAPITVM OMNIVM,

QVAE IN SINGVLO

QVOQVE LIBRO EXPLICANTVR.

Libri de naturalis scientia constitutione, Capita 42.

C ONSILII ratio. Cap. 1.	pag. 1
De subiecto totius scientiae naturalis opinio vera. Cap. 2.	pag. 2
Hic plures aliorum sententiae ad bonum sensum trahuntur. Cap. 3. p. 5	pag. 3. p. 5
Confutatio sententiae illorum, qui aliquod naturali corpore communius subiectum statuerunt. Cap. 4.	pag. 7
Confutatio sententiae illorum, qui aliquod naturali corpore angustius subiectum statuerunt. Cap. 5.	pag. 8
Definitio ac partitio scientiae naturalis. Cap. 6.	pag. 11
De subiecto librorum Physicae auscultationis. Cap. 7.	pag. 13
Diuisio librorum Physicae auscultationis. Cap. 8.	pag. 14
De primo libro Physicorum, & eius connexu cum secundo. Cap. 9.	pag. 15
Quod corpus naturale non sit commune vniucum, sed analogum. Cap. 10. p. 16	pag. 16
Quomodo duo priores libri Physicorum sit de principijs. Cap. 11.	pag. 18
De sex posterioribus libris Physicae auscultationis. Cap. 12.	pag. 21
De sede librorum de Caelo, & de eorum subiecto vera sententia. Cap. 13.	pag. 26
Sententia Alexandri de subiecto librorum de Caelo. Cap. 14.	pag. 28
Dietae sententiae confutatio. Cap. 15.	pag. 29
Quomodo verè dici potest subiectum in libris de Caelo esse mundum. Cap. 16. p. 30	pag. 30
Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex, quàm mundum. Cap. 17. p. 32	pag. 32
Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum. Cap. 18.	pag. 33
Aliae aliorum sententiae de subiecto librorum de Caelo. Cap. 19.	pag. 35
De subiecto, & de loco librorum de generatione, & interitu aliorum sententiae, earumque reprobatio. Cap. 20.	pag. 36
De subiecto lib. de generatione sententia propria, eiusque declaratio. Cap. 21. p. 38	pag. 38
Difficultates contra praedictam sententiam, & earum solutio. Cap. 22.	pag. 40
Ratio ordinis lib. de Caelo, & lib. de generatione, & difficultatū solutio. C. 23. p. 42	pag. 42
De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. 24.	pag. 46
De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. 25. p. 51	pag. 51
De subiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum sententiae cum ipsarum confutatione. Cap. 26.	pag. 52
De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria. Cap. 27.	pag. 53
De loco quarti Meteorologici. Cap. 28.	pag. 54
De inscriptione quarti Meteorologici. Cap. 29.	pag. 55
De sossibus, & metallis, eorumque tractatione. Cap. 30.	pag. 56
Partitio totius tractationis de animalibus. Cap. 31.	pag. 60
Diuisio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem. Cap. 32.	pag. 61
Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali. Ca. 33. p. 67	pag. 67
Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap. 34.	pag. 69
Latīnorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio. Cap. 35. p. 72	pag. 72
	Solutio

I N D E X C A P.

Solutio dubij quòd Aristoteles de eadem re sæpius agere videatur & aliorum du- biorum ad ordinem pertinentium, Cap. 36.	pag. 74
Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confu- ratio, Cap. 37.	pag. 77
Quodnam sit subiectum statuendum in orationibus; & in singulis libris de ani- malibus opinio propria, Cap. 38.	pag. 80
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animam, & eius con- futatio, Cap. 39.	pag. 81
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animal, & eius confu- tatio, Cap. 40.	pag. 85
De Plantis, & earum tractatione, Cap. 41.	pag. 87
De perfectione scientiæ naturalis, ac de eius ordine, Cap. 42.	pag. 89

Libri Prioris, de prima rerum materia, Capita 15.

P rooemium operis, Cap. 1.	pag. 91
De duobus principijs contrarijs, Cap. 2.	pag. 91
De inuentione primæ materiæ, Cap. 3.	pag. 92
De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci possumus, opinionces a- liorum, Cap. 4.	pag. 93
Declaratio veræ sententiæ de cognitione materia, Cap. 5.	pag. 94
De duabus primæ materiæ notionibus, Cap. 6.	pag. 97
De priuatione, & de priuationis ac negationis discrimine, Cap. 7.	pag. 99
De priuatione ad materiam relata, Cap. 8.	pag. 103
De potentia materiæ quid sit, Cap. 9.	pag. 104
De duplici materiæ potentia, Cap. 10.	pag. 108
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in prima notione acce- ptam, Cap. 11.	pag. 109
Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt: & eorum solutiones, Cap. 12.	pag. 111
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in secunda notione acce- ptam, Cap. 13.	pag. 114
De potentia particulari quomodo ad materiam se habeat, Cap. 14.	pag. 116
Quænam potentia actui opponatur, Cap. 15.	pag. 117

Secundi libri, de prima rerum materia, Capita 21.

S ententia Scoti de actu entitatio materiæ, & eius argumenta, Cap. 1.	pag. 119
Confutatio opinioni Scoti, Cap. 2.	pag. 120
Declaratio quarundam distinctionum ad omnes soluenda difficultates, Cap. 3.	pag. 125
Collectio totius veritatis quinque assertionibus, Cap. 4.	pag. 126
Solutio argumentorum Scoti, Cap. 5.	pag. 127
Contrariæ sententiæ de prima materia an sit per se quanta, Cap. 6.	pag. 129
Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerois de quantitate interminata, Cap. 7.	pag. 130
Argumenta pro Aueroe ad comprobandâ quantitatem interminatam, Cap. 8.	pag. 131
Sententiæ Auerois declaratio & confirmatio, Cap. 9.	pag. 133
Reprobatio prauis sensus Auerois à nonnullis attributi, Cap. 10.	pag. 134
Solutio argumentorum pro Thoma adductorum, Cap. 11.	pag. 135
An prima materia sit corpus de genere substantiæ, opiniones varif., Cap. 12.	pag. 140

INDEX CAP.

Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam esse corpus pro formam corporeitatis æternam. Cap. 13.	pag. 140
Diſtæ ſententiæ impugnation. Cap. 14.	pag. 141
Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia ſit trina ipſa diſenſio. Cap. 15.	pag. 144
Argumenta contra Ioannem ad probandam primam materiam ſecundum ſe non eſſe corpus, quæ eſt communis opinio. Cap. 16.	pag. 145
Propriæ ſententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. 17	pag. 146
Eiuſdem ſententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philoſophorum authoritate. Cap. 18.	pag. 148
Diſtinctio trium acceptationum corporis, & cuiuſdam dubij ſolutio. Cap. 19. p. 153	
Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. 20.	
pag. 154	
Epilogus omnium, quæ de prima materia ducta ſunt. Cap. 21.	pag. 157

Libri de Natura, Capita 9.

Q uid ſit natura. Cap. 1.	pag. 159
An natura ſit principium motus actiuum, an paſſiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio. Cap. 2.	pag. 160
Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. 3.	pag. 160
Confutatio ſententiæ Simplicij quòd anima non ſit natura. Cap. 4.	pag. 162
Confutatio opinionis Simplicij quòd natura ſit principium motus paſſiuum tantum. Cap. 5.	pag. 163
Quòd natura ſit principium motus tum actiuum, tum paſſiuum, & quid utrunque ſit. Cap. 6.	pag. 164
Quæ ſit natura, & quomodo materia, & quomodo forma ſit natura. Cap. 7. p. 165	
Obiectiones aliquorum aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & earum ſolutio. Cap. 8. p. 168	
Solutio argumentorum & pro Auicennæ, & pro Simplicio adductorum. Cap. 9.	
pag. 171	

Libri de inuentione æterni Motoris, Capita 7.

A n ad inueniendum dari ſubſtantias à materia abiunctas, alio medio uti poſſimus, quàm motu. Cap. 1.	pag. 174
An ex ſolo æterno motu poſſitæ demonſtrari ſubſtantias à materia abiunctas, an etiam ex motu abſolute. Cap. 2.	pag. 175
An demonſtrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philoſophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. Cap. 3.	pag. 177
Opinio Auerrois quòd ad ſolum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. 4.	pag. 178
Veritatis declaratio. Cap. 5.	pag. 179
Quòd demonſtratio ſit nominanda à medio: & reiectio deſenſionis aduerſariorum. Cap. 6.	pag. 182
Reſponſio ad argumenta aduerſariorum. Cap. 7.	pag. 183

Libri de natura Cæli, Capita 11.

D icendorum propoſitio. Cap. 1.	pag. 186
Varie opiniones de materia Cæli cum argumentis Thomæ & Aegidij. Cap. 2.	pag. 187
Com-	Com-

INDEX CAP.

Communis confutatio sententiæ Thomæ, & Aegidij. Cap. 3.	pag. 188
Propria confutatio opinionis Thomæ. Cap. 4.	pag. 190
Propria confutatio opinionis Aegidij. Cap. 5.	pag. 191
Declaratio & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. 6.	pag. 192
Græcorum opinio de materia Cæli. Cap. 7.	pag. 193
Distinctio duplicis formæ. Cap. 8.	pag. 194
Solutio argumentorum Thomæ & Aegidij. Cap. 9.	pag. 196
Dubia, quæ ostendunt in cælo non esse materiam, & variæ hæc de re sententiæ. Cap. 10.	pag. 197
Quomodo sit in cælo natura, & quô cæli motus dicatur naturalis. Cap. 11.	p. 198

Libri de motu ignis in orbem, Capita 10.

P roponitur quæstio & solutio Conciliatoris. Cap. 1.	pag. 201
Impugnatio eiusdem sententiæ Conciliatoris. Cap. 2.	ibid.
Multorum communis opinio. Cap. 3.	pag. 202
Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam. Cap. 4.	ibidem.
Impugnatio sententiæ & solutio argumentorum Zimaræ. Cap. 5.	pag. 203
Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam, & ipsorum opinio. Cap. 6.	pag. 205
Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. 8.	pag. 207
Collectio errorum omnium aliorum. Cap. 9.	pag. 209
Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totius veritatis confusio. Cap. 10.	pag. 211

Prioris libri, de motu grauium & leuium, Capita 17.

D eclaratio & partitio dicendorum. Cap. 1.	pag. 213
Dux antiquorum sententiæ de motore grauium & leuium, & earum confutatio. Cap. 2.	pag. 214
Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem, & eius comprobatio. Cap. 3.	ibidem.
Opinio dicentium elementa moueri à proprijs formis, & eius comprobatio. Cap. 4.	p. 216
Quid ea de re dixerit Auerroes. Cap. 5.	pag. 217
Sensus opinionis Auerrois secundum aliquos, & eius reprobatio. Cap. 6.	p. 218
Opinio Scoti & aliorum plurium. Cap. 7.	pag. 219
Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio. Cap. 8.	pag. 220
Impugnatio sententiæ recentiorum. Cap. 9.	ibidem.
Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio. Cap. 10.	p. 221
Distinctio potentia & agentis. Cap. 11.	pag. 223
Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur. Cap. 12.	p. 224
Consideratio opinionis Scoti. Cap. 13.	pag. 229
Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio. Cap. 14.	pag. 230
Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum sententiæ. Cap. 15.	pag. 231
Opinio vera & eius declaratio. Cap. 16.	pag. 234
Solutio orientis cuiusdam difficultatis. Cap. 17.	pag. 236

Secundi Libri, de motu grauium & leuium, Capita 10.

D E subiecto primo motus corporis mixti, qui dicitur secundum præualens elementum. Cap. 1.	pag. 238
---	----------

INDEX CAP.

De motore misti opinio Latinorum ac nominalium . Cap. 2.	pag. 239
Diſtæ ſententiæ conſutatio . Cap. 3.	pag. 240
Vera ſententia de motore miſti . <u>Cap. 4.</u>	pag. 243
De forma miſti an ſit ſuperaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta . Cap. 5.	pag. 244
Diſtæ ſententiæ conſutatio, & veræ ſententiæ declaratio . Cap. 6.	pag. 245
Solutio argumentorum Zimaræ . <u>Cap. 7.</u>	pag. 249
An motus miſti factus ſecundum prævalens elementum ſit ſimplex, an miſtus, opinionones aliorum cum eorum argumentis . <u>Cap. 8.</u>	pag. 251
Veræ ſententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum uero conſutatio . Cap. 9.	pag. 252
Contrariorum argumentorum ſolutio . Cap. 10.	pag. 257

Libri de conſtitutione indiuidui, Capita 11.

Proœmium libri . Cap. 1.	pag. 260
Partitio dicendorum, & accidentia non poſſe conſtituere ſingularitatem . Cap. 2.	pag. 261
Opinio Thomæ, & ſectatorum, & eorum argumenta . Cap. 3.	pag. 262
Diſtæ ſententiæ & ſententiæ Aegidij impugnatio . Cap. 4.	pag. 263
Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur . Cap. 5.	pag. 264
Duabus propoſitionibus tota rei veritas declaratur . Cap. 6.	pag. 265
Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio . Cap. 7.	pag. 267
Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio ſingularitatis . Cap. 8.	pag. 269
In quo ſenſu opinio Scoti defendi poſſit, & in quo non poſſit . <u>Cap. 9.</u>	pag. 270
Solutio argumentorum à Thomæ, & ab alijs aduerſarijs adductorum . Cap. 10.	pag. 272

Libri de communi rerum generatione & interitu, Capita 11.

Propoſitio dicendorum . Cap. 1.	pag. 274
Quod plures eſſe poſſint ſubſtantiales formæ in eodem compoſito . Cap. 2.	pag. 275
Quod aliqua ſubſtantialis forma ſeruari poſſit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto . Cap. 3.	pag. 277
Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & iplius definitionis declaratio . Cap. 4.	pag. 280
Quod eadem definitio ſit generationis, & quomodo generatio vnius ſit corruptio alterius . <u>Cap. 5.</u>	pag. 283
Dubia aduerſus ea quæ dicta ſunt, & eorum ſolutio . <u>Cap. 6.</u>	pag. 286
An idem numero accideus poſſit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum ſententiæ, & eorundem argumenta . Cap. 7.	pag. 287
Conſutatio opinionum aliorum . Cap. 8.	pag. 289
Declaratio veritatis, ac difficultatis ſolutio . <u>Cap. 9.</u>	pag. 290
Cur poſt rei interitum aliqua eius accidentia ſeruentur in genito, aliqua verò non ſeruentur . Cap. 10.	pag. 291
De cauſis generationis, & interitus . Cap. 11.	pag. 293

INDEX CAP.

Libri de Reactione, Capita 8.

D icendorum propositio, ac declaratio. Cap. 1.	pag. 296
Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. 2.	pag. 297
Varix aliorum sententiarum, & earum confutatio. Cap. 3.	pag. 298
Quid sit, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria.	
Cap. 4.	pag. 300
Quid sit resistentia, & unde proveniat. Cap. 5.	pag. 303
Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis. Cap. 6.	pag. 307
De reactione in motu locali. Cap. 7.	pag. 309
Contrariorum argumentorum solutio. Cap. 8.	pag. 311

Libri de Mistione, Capita 13.

M istionis definitio, & difficultates quæ ex ipsa oriuntur. Cap. 1.	pag. 315
Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. 2.	pag. 316
Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio. Cap. 3.	ibid.
Scoti opinio & argumenta. Cap. 4.	pag. 317
Aliorum Latinorum opinio & argumenta. Cap. 5.	pag. 319
Latinorum disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. 6.	ibid.
Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. 7.	pag. 320
Quod ea, quæ hæcenus declarata est, sententia Auerrois fuerit. Cap. 8.	pag. 324
Confirmatio prædictæ ex dictorum Aristotelis consideratione. Cap. 9.	pag. 325
Confirmatio eiusdem sententiæ autoritate græcorum interpretum. Cap. 10.	pag. 327
Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. 11.	pag. 329
Solutio argumentorum Scoti. Cap. 12.	pag. 330
Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum. Cap. 13.	pag. 331

Prioris libri de qualitatibus Elementaribus, Capita 9.

P ropositio, ac partitio dicendorum. Cap. 1.	pag. 336
Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. 2.	ibid.
De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. 3.	pag. 337
Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum, & eorum solutio. Cap. 4.	pag. 338.
Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiue, & duæ passiue. Cap. 5.	pag. 342
Cur passiue qualitates non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ. Cap. 6.	pag. 344
Cur Aristoteles non aliter definiat primas qualitates, quam ut definiuit.	
Cap. 7.	pag. 345
De causis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum & eius reprobatio. Cap. 8.	pag. 349
Opinio propria, & eius declaratio. Cap. 9.	pag. 352

INDEX CAP.

Secundū libri de Elementaribus qualitatibus, Capita 9.

A n in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an possit altera esse remissa. Cap. 1.	pag. 354
Dubia aduersus ea quæ dicta sunt. Cap. 2.	pag. 359
Dictorum dubiorum solutio. Cap. 3.	pag. 360
An symbolæ elementorum qualitates differant specie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. 4.	pag. 367
Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ. Cap. 5.	pag. 368
Pro declaranda veritate, & contrarijs argumentis soluendis fundamenta iaciuntur. Cap. 6.	pag. 370
Contrariorum argumentorum solutio. Cap. 7.	pag. 371
De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæstiones duæ, & solutio prioris. Cap. 8.	pag. 373
Solutio posterioris quæstionis. Cap. 9.	pag. 376

Libri de regionibus aeris, Capita 9.

Q uot sint, & quales regiones aeris. Cap. 1.	pag. 378
Dubium de media aeris regione, solutio aliquorum, & solutionis impugnatio. Cap. 2.	pag. 379
Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. 3.	pag. 380
Aliorum præterea opinio, & eius confutatio. Cap. 4.	ibid.
Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap. 5.	pag. 381
Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione ventatis. Cap. 6.	pag. 383
Veræ sententiæ de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio. Cap. 7. p. 384	p. 384
Dictæ sententiæ confirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam. Cap. 8.	pag. 386
Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte veræ sint, & aliqua ex parte falsæ. Cap. 9.	pag. 388

Libri de calore caelesti, Capita 11.

A stra non ideo calefacere, quòd ignea sint. Cap. 1.	pag. 389
Sententia Aristotelis quomodo Cælum per motum calefaciat. Cap. 2. p. 390	p. 390
Quomodo motus generet calorem. Cap. 3.	pag. 391
Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cælum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eis reprobatio. Cap. 4.	pag. 393
Altera Alexandri solutio, & eius impugnatio. Cap. 5.	pag. 394
Alia Aristotelis defensio ab Auerroë adducta. Cap. 6.	pag. 395
Quòd responsione Auerrois Aristoteles non defendatur. Cap. 7.	pag. 396
Veræ sententiæ, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. 8.	pag. 398
Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio. Cap. 9.	pag. 399
De lumine quomodo calefaciat. Cap. 10.	pag. 401
Quis sit calor caelestis distinctus. Cap. 11.	pag. 403

Primi libri de misti generatione, & interitu, Capita 10.

P rooemium libri. Cap. 1.	pag. 407
Definitio generationis misti. Cap. 2.	pag. 408
	Quomodo

INDEX CAP.

<u>Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas .</u>	
Cap. 3.	pag. 409
<u>De actione frigidi in generatione misti, aliorum opiniones & argumenta.</u>	
Cap. 4.	pag. 412
<u>Vera sententia de actione frigidi & eius declaratio . Cap. 5.</u>	
	pag. 413
<u>Responsio ad argumenta recentiorum . Cap. 6.</u>	
	pag. 415
<u>De modo actionis, quo dicitur actiua agunt in duas passiuas . Cap. 7.</u>	
	pag. 416
<u>In quo differant mistio & generatio misti, aliorum sententia & argumenta.</u>	
Cap. 8.	pag. 418
<u>Confutatio praedictarum opinionum, & veritas declaratur . Cap. 9.</u>	
	pag. 419
<u>Solutio argumentorum Erasmi & Mercenarij. Cap. 10.</u>	
	pag. 424

Secundi libri de misti generatione, & interitu, Capita 16.

<u>Quomodo fiat misti corruptio, quae putrefactio dicitur . Cap. 1.</u>	
	pag. 426
<u>Quot modis mistum interire possit . Cap. 2.</u>	
	pag. 427
<u>Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententiae aliorum, & earum confutatio . Cap. 3.</u>	
	pag. 429
<u>Vera sententia & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio . Cap. 4.</u>	
	pag. 432
<u>Definitio putredinis & definitionis declaratio . Cap. 5.</u>	
	pag. 434
<u>Opinio recentiorum, quod praedicta putredinis definitio sit causalis & eius confutatio . Cap. 6.</u>	
	pag. 436
<u>Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis . Cap. 7.</u>	
	pag. 437
<u>Quomodo putredo tum a calore alieno, tum a proprio frigore fieri dicatur . Cap. 8.</u>	
	pag. 438
<u>Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur . Cap. 9.</u>	
	pag. 440
<u>Declaratio illorum verborum [in vnoquoque humido] in definitione putredinis . Cap. 10.</u>	
	pag. 443
<u>An detur alia putredinis species, quae sub definitione praedicta contineatur, opiniones aliorum . Cap. 11.</u>	
	pag. 444
<u>Dictarum opinionum confutatio & argumentorum solutio . Cap. 12.</u>	
	pag. 446
<u>Aliorum sententiae de putredine secundum partem, & earum confutatio . Cap. 13.</u>	
	pag. 449
<u>Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundum partem . Cap. 14.</u>	
	pag. 451
<u>An putredo secundum partem sit interitus formae substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententiae & argumenta . Cap. 15.</u>	
	pag. 454
<u>Propria sententia, & praedictarum confutatio, & argumentorum solutio . C. 16.</u>	
	pag. 456

Tertij libri de Misti generatione & interitu, Capita 10.

<u>Definitio putredinis a Galeno adducta, & aliorum sententiae de illius comparatione cum definitione Arist. & earum confutatio . Cap. 1.</u>	
	pag. 459
<u>Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristot. & obiectiones contra definitionem Galeni . Cap. 2.</u>	
	pag. 460
<u>Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio . Cap. 3.</u>	
	pag. 462
<u>Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristotele traditam . Cap. 4.</u>	
	pag. 463
<u>Dictorum dubiorum solutiones . Cap. 5.</u>	
	pag. 465
<u>Dubium de putredine vini & aliorum solutiones, earumque impugnatio . C. 6.</u>	
	pag. 470

Funda-

INDEX CAP.

Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium solvendū. Cap. 7. p. 473.	
De qualitatibus vini. Cap. 8.	pag. 474
Solutio propositæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. 9.	pag. 475
An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit. Cap. 10.	pag. 477

Libri de Facultatibus animæ, Capita 13.

P ropositio acdiuisio dicendorum. Cap. 1.	pag. 479
An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scon, & Gregorij Ariminensis cum eorum argumentis. Cap. 2.	pag. 480
Opinio Thomæ & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. 3.	pag. 481
Vera sententia, & eius declaratio. Cap. 4.	pag. 484
Contrariorum argumentorum solutio. Cap. 5.	pag. 486
De distinctione facultatum animæ inter se duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. 6.	pag. 488
Argumenta pro opinione Latinorum. Cap. 7.	pag. 489
Argumenta pro opinione Auerroistarum. Cap. 8.	pag. 490
Veræ sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio. Cap. 9.	pag. 495
De facultatibus animæ vegetantis. Cap. 10.	pag. 498
Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum solutio. Cap. 11.	pag. 500
De facultatibus animæ senescentis. Cap. 12.	pag. 504
De facultatibus animæ rationalis. Cap. 13.	pag. 507

Libri de Partitione animæ, Capita 15.

P ropositio acdiuisio dicendorum. Cap. 1.	pag. 509
De primæ quæstionis intelligentia. Cap. 2.	ibid.
Opinio Platonis de distributione partium animæ, & eius confutatio. Cap. 3.	pag. 510
Alberti opinio & argumenta, & opinionis confutatio. Cap. 4.	pag. 512
Vera sententia & eius declaratio. Cap. 5.	pag. 513
Responsio ad argumenta Alberti. Cap. 6.	pag. 515
Galeni argumentatio contra Aristotelem de membro præcipuo. Cap. 7.	pag. 516
Fundamenta pro declaratione veritatis. Cap. 8.	pag. 518
Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio. Cap. 9.	pag. 519
De Animæ partitione secundum quantitatem, opinionis aliorum, & argumenta. Cap. 10.	pag. 525
Vera sententia & eius comprobatio. Cap. 11.	pag. 527
Contrariorum argumentorum solutio. Cap. 12.	pag. 530
An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententiæ & argumenta. Cap. 13.	pag. 531
Vera sententia, & eius declaratio. Cap. 14.	pag. 532
Contrariorum argumentorum solutio. Cap. 15.	pag. 533

Libri de Accretione & nutritione, Capita 25.

Q uot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem proprie dictam requirantur. Cap. 1.	pag. 535
Quomodo fiat in uiuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. 2.	pag. 536
Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirit, duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. 3.	pag. 538

INDEX CAP.

<u>Opinio vera & eius comprobatio</u> . Cap. 4.	pag. 538
<u>Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adductæ sunt.</u> Cap. 5.	pag. 539
<u>Solutio quæstionis cur in adultis cesset accretio.</u> Cap. 6.	pag. 540
<u>In quam mutatione sit accretionis essentia constituta, opinioniones aliquorum, & eorum confutatio.</u> Cap. 7.	pag. 542
<u>Aliorum opinionum, & earum confutatio.</u> Cap. 8.	pag. 544
<u>Vera sententia, & eius declaratio.</u> Cap. 9.	pag. 545
<u>De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate.</u> Cap. 10.	pag. 547
<u>Aduersantium argumentorum solutio.</u> Cap. 11.	pag. 551
<u>Quomodo ad accretionem se habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt.</u> Cap. 12.	pag. 553
<u>Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opinionum, & difficultates, quibus vrgentur.</u> Cap. 13.	pag. 554
<u>Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ.</u> Cap. 14.	pag. 556
<u>Vera sententia & eius comprobatio, & contrariæ confutatio.</u> Cap. 15.	pag. 557
<u>Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio.</u> Cap. 16.	pag. 561
<u>Quomodo in accretione duæ posteriores conditiones seruentur.</u> Cap. 17.	p. 564
<u>De duplici viuens materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit.</u> Cap. 18.	pag. 565
<u>Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant.</u> Cap. 19.	pag. 566
<u>Quod non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur.</u> Cap. 20.	pag. 568
<u>Quomodo forma, & eius partes veri maiores dicantur.</u> Cap. 21.	pag. 570
<u>Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ, & partibus formæ.</u> Cap. 22.	pag. 571
<u>An aliqua sit materiæ pars in viuente, quæ non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur.</u> Cap. 23.	pag. 573
<u>Quomodo, & qua ratione compositum augeatur.</u> Cap. 24.	pag. 576
<u>Collectio omnium causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio.</u> Cap. 25.	pag. 579

Libri de Sensu agente, Capita 11.

P ropositio, ac partitio dicendorum. Cap. 1.	pag. 582
A rgumenta ad probandum quod præter obiectum detur aliud agens, a quo species sensibilis producatur. Cap. 2.	pag. 583
S uæstanti, & Buceaterræ opinio, & eius confutatio. Cap. 3.	ibidem.
R ecentiorum opinio & eius confutatio. Cap. 4.	pag. 580
V era opinio, & eius declaratio. Cap. 5.	pag. 589
C ontrariorum omnium argumentorum solutio. Cap. 6.	pag. 591
D e sentiendi actu à quoniam agente producatur, variæ aliorum sententiæ. Cap. 7.	pag. 593
O mnium dictarum opinionum confutatio. Cap. 8.	pag. 594
D e actione sensus vera sententia. Cap. 9.	pag. 596
D e modo, quo sensus in sentiendo agit. Cap. 10.	pag. 597
Q uod argumenta aduersus alios adducta prædictæ sententiæ non omittant.	
Cap. 11.	pag. 599

Librorum duorum de visu; sed prioris, Capita 13.

P ropositio ac partitio dicendorum. Cap. 1.	pag. 600
D e coloris natura, & generatione. Cap. 2.	pag. 601
D e perspicuo. Cap. 3.	pag. 606

INDEX CAP.

111

De luminis ac lucis discrimine . Cap. 4.	pag. 608
Quòd lumen non sit corpus . Cap. 5.	pag. 609
Veræ sententiæ de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio. Cap. 6.	pag. 610
Declaratio, & comprobatio veritatis de natura luminis. Cap. 7.	pag. 611
De instrumento visus. Cap. 8.	pag. 613
An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auem- plices & argumenta. Cap. 9.	pag. 614
Auerrois, & Alberti sententiæ , & argumenta. Cap. 10.	pag. 615
Vera sententiæ, & eius declaratio ac comprobatio. Cap. 11.	ibid.
Solutio argumentorum pro Auemplice adductorum. Cap. 12.	pag. 618
Solutio argumentorum Auerrois. Cap. 13.	pag. 620

Secundi Libri de visis, Capita 8.

DE modo, quo fiat visio, opinio Democriti, & confutatio. Cap. 1.	pag. 623
Argumenta Galeni contra sententiã Aristotelis. Cap. 2.	pag. 624
Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. 3.	ibid.
Sententiæ Galeni de visionis confutatio. Cap. 4.	pag. 626
Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia. Cap. 5.	pag. 631
Confutatio sententiæ Galeni de oculo, quòd sit igneus. Cap. 6.	pag. 634
Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio. Cap. 7.	pag. 635
Solutio argumentorum Galeni. Cap. 8.	pag. 637

Libri de Mente humana, Capita 15.

PROCEMIUM libri. Cap. 1.	pag. 641
Quæstio an anima rationalis sit forma hois, & quæstionis declaratio. C. 2.	p. 642
Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis. Cap. 3.	pag. 643
Aliorum contraria opinio, quod anima rationalis sit vera hominis forma. C. 4. p. 645	pag. 645
Argumenta pro opinione Auerrois quod anima rationalis non sit forma homi- nis. Cap. 5.	pag. 647
Diæ sententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio. Cap. 6.	pag. 648
Quod prædicta sententiã Aristotelis fuerit. Cap. 7.	pag. 651
Varie Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio. Cap. 8.	pag. 656
Solutio argumentorum pro Auerrois adductorum. Cap. 9.	pag. 659
Auerrois ac Themistij opinio de intellectu vnitare, & eorũ argumenta. C. 10. p. 673	pag. 673
Prædictæ sententiæ confutatio. Cap. 11.	pag. 674
Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois. Cap. 12.	pag. 677
Quid sit humana mens ratione suæ operationis. Cap. 13.	pag. 679
Error D. Thomæ; & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in tertio libro de anima. Cap. 14.	pag. 682
Animæ rationalis perfectæ secundum Arist. definitio. Cap. 15.	pag. 684

Libri de Speciebus intelligibilibus, Capita 9.

PROPOSITIO dicendorum. Cap. 1.	pag. 685
Duæ latinorum contraria sententiæ, & earum declaratio. Cap. 2.	pag. 686
Prioris scæ argumenta ad probandum species impressas. Cap. 3.	pag. 688
Argumenta posterioris scæ ad probandũ non dari species impressas. C. 4. p. 689	pag. 689

Error

I N D E X

Error vtriusque sectæ, & quod necessarium sit species in intellectu imprimi à phantasmatibus, contra posteriorum sectam. Cap. 5.	pag. 690
Quod species impressæ præcedere intellectionem possunt, nec post eam seruari, contra priorem sectam. Cap. 6.	pag. 694
Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. Cap. 7.	pag. 697
Quid sit habitus intellectus à quo intellectus dicitur in habitu. Cap. 8.	pag. 699
Omnium vtriusque sectæ argumentorum consideratio & solutio. Cap. 9.	pag. 702

Libri de mente agente, Capita 16.

P ropositio ac dispositio dicendorum. Cap. 1.	pag. 704
De officij intellectus agentis variæ opiniones. Cap. 2.	pag. 705
Dictarum opinionum confutatio. Cap. 3.	pag. 706
Vera sententiæ de actione intellectus agentis. Cap. 4.	pag. 707
An intellectus agens iungetur phantasmatibus in phantasiam existentibus, ac in intellectu patibili receptis. Cap. 5.	pag. 708
De abstractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente. Cap. 6.	pag. 710
Solutio dubij aduersus ea quæ dicta sunt. Cap. 7.	pag. 712
Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus. Cap. 8.	p. 713
Quid sit in intellectu agens, variæ aliorum sententiæ. Cap. 9.	ibid.
Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem esse vnã & eandem substantiam. Cap. 10.	pag. 714
Quod necessarium sit intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam. Cap. 11.	pag. 716
Quod intellectus agens non possit esse vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cælestes orbis. Cap. 12.	pag. 718
Quod intellectus agens non possit esse alia intelligentia, nisi omnium prima. Cap. 13.	pag. 720
Prædictæ sententiæ confirmatio testimonio diui Thomæ. Cap. 14.	pag. 722
Dubia & aliorum argumenta, quæ prædictæ sententiæ videtur officere. Cap. 15.	pag. 724
Dictorum argumentorum solutio. Cap. 16.	pag. 725

Libri de ordine intelligendi, Capita 14.

O rdinum distinctio, & dicendorum propositio. Cap. 1.	pag. 729
Opinio & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci. Cap. 2.	pag. 730
Dictæ sententiæ confutatio. Cap. 3.	pag. 731
Contrariorum argumentorum solutio. Cap. 4.	pag. 733
Quod singulare ab intellectu prius cognoscatur, quàm vniuersale. Cap. 5.	pag. 735
Declaratio questionis de ordine intelligendi vniuersalia. Cap. 6.	pag. 738
Scoti opinio & argumenta. Cap. 7.	ibid.
Thomæ opinio & argumenta. Cap. 8.	pag. 739
Genæ opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. Cap. 9.	pag. 740
Zimæ & Achilli opinio. Cap. 10.	pag. 741
Nostræ cognitionis distinctio. Cap. 11.	pag. 742
Quodnam sit primū cognitū, cognitione actuali, originali confusa. Cap. 12.	p. 743
De primo cognito cognitione habituali confusa. Cap. 13.	pag. 748
Contrariorum argumentorum solutio. Cap. 14.	pag. 750

INDEX LIBRORVM,

SIVE TITVLORVM

CVIQVE LIBRO HVIVS

VOLVMINIS PRÆFIXORVM.

E naturalis scientia constitutione Liber

vnus pag. 1.

De prima rerum materia libri duo, pri-

mus quidem pag. 91

Alter autem pag. 119

De Natura liber vnicus pag. 159

De Inuentione aeterni Motoris liber vnus pag. 174

De Natura Caeli liber vnus pag. 186

De Motu ignis in orbem liber vnus pag. 201

De Motu grauium & leuium libri duo: prior pag. 213

Alter vero pag. 238

De Constitutione Indiuidui liber vnus pag. 260

De communi rerum generatione, & interitu liber vnus pag. 274

De Reactione liber vnus pag. 296

De Mistione liber vnicus pag. 315

De Qualitatibus elementaribus libri duo, vnus quidem pag. 336

Alter autem pag. 394

De Regionibus aeris libellus pag. 378

De Calore caelestis liber vnus pag. 389

De Misti generatione & interitu libri tres,

Primus pag. 407

Secundus pag. 426

Tertius pag. 459

De Facultatibus Animalis liber vnicus pag. 479

De Partitione Anima pag. 509

De Accretione & Nutritione pag. 535

De

De

De Sensu agente
 De Visu libri duo: prior quidem
 Alter verò
 De Mente humana liber unus
 De Speciebus intelligibilibus liber unus
 De Mente agente liber unus
 De Ordine intelligendi liber ultimus

pag. 582
 pag. 600
 pag. 623
 pag. 641
 pag. 685
 pag. 704
 pag. 729

De Sensu agente	pag. 582
De Visu libri duo: prior quidem	pag. 600
Alter verò	pag. 623
De Mente humana liber unus	pag. 641
De Speciebus intelligibilibus liber unus	pag. 685
De Mente agente liber unus	pag. 704
De Ordine intelligendi liber ultimus	pag. 729

IACOBI

INDEX LOCUPLETISSIMVS

RERVM OMNIVM

NOTATV DIGNARVM,

quæ in hoc volumine continentur.

*P. M. F. indicant principium, medium, & finem pagina
latum ambientia spatium.*

ABSTRACTIO quidditatis à re
bus sensibilibus quanta verè sit apud
philosophos. 711. f. & 745. m
Abstractio illa duobus actibus
perficitur, uno distinguitur res à
re: altero ex rebus ita prius
distinguitur una accipitur, dimissis alijs. ibi-
dem. p
Abstractio duo illi actus seorsim absoluntur
ab intellectu actus distinguendi, ab agente: ac-
cipiendi, à patiente. ibidem. m
Abstractio speciei cur sit amplior ac difficilior quàm
generis: 745. m
Accidentis perfectio definitio tribus partibus con-
sistere debet, genere accidentis, subiecto, & cau-
sa. 434. f
Accidentia consequentia formam sunt duplicia.
226. p
Accidentia non possunt consistere in individuum seu
singularitatem. 261. f
Accidens aliquod an possit idem numero reman-
ere in genito, quod fuerit in corrupto. 287.
per totum.
cur aliquod seruetur in genito, aliquod non, possit
interitum rei, 292. f
Quomodo quandoque migrare possit dicatur de sub-
iecto in subiectum. 561. m
Accidens spirituale & idem est & non idem nume-
ro cum accidente reali. 590. f
Habent gradus, & aliqua magis, aliqua mi-
nus ad naturam materialem accedunt. 592. f
Accidentia spiritalia habent maiorem entitatem,
quàm materialia. 611. f
Accretio secundum Averr, tripliciter sumitur.
535. f
Accretionis vera tres conditiones secundum Ari-
stotelem. 536. p
Postrema verò quomodo intelligatur. 564. m

Accretio quomodo fiat in viventibus, & qua muta-
tiones concurrant ad eam faciendam. 536. m
Et quomodo ex alimento extrinsecus assumpti a:
due aliorum sergentia contraria. 538. p
Reselluntur. 539. m
Et opinio vera qua sit comprobatur. 538. f
Accretio in adultis cur cesset. 540. m
Eius ratio sumitur ab ossibus. 541. m
Duabus ex causis cessat, materiæ. necessitate, &
sine. 542. p
Accretionis essentia in quanam mutatione constitu-
ta sit secundum quosdam; qui tamen constan-
ter. 542. m. per totum.
Item aliorum de eare opiniones, qua reprobantur.
544. p
Vera sententia argumentis qua sit declaratur.
545. m. per totum.
Accretio quomodo sit idem subiecto cum nutritione,
546. p
Est motus continuus, ibidem. f. qui
Compositi solis viventibus. 577. p
In viventibus duobus modis considerari potest.
547. p
Quomodo non sit Averrui motus continuus, ibi-
dem. m
Ad quam varietatem tendat. 550. m
Accretionis & alterationis discrimen. 548. m
Accretioni qua sit convenientia cum alijs mutatio-
nibus. 553. per totum.
Accretio alijs motus quo à mutatione substantiali
distinguantur. 553. m
Accretionis & altationis mutationum, qua cum
illa copulata sunt, non idem est subiectum:
553. f
Accretio cur non secundum omnes partes materia
feri dicatur. 567. f
Proprie est compositi, non forma, neque materia,
& quomodo. 576. f

- Eius ratio sumenda videtur à materia, & à quantitate. 376.f
 Sed eius ratio vere sumitur ab anima. 577.p.
 Nam est anima ratio formalis augmentabilitatis. 578.f
 Accitum diu non potest mediocriter putrefactum. 476.f
 Eius qualitates. 478.m
 Eius generatio & putredo quam inuicem habeant similitudinem. 477.p
 Quam item habeant differentiam. ibid.m
 Alitio omnis & passio duobus formis insignitur, vna producitur, altera producta in patiente. 691.f
 Alitio non omnis in rebus naturalibus est contrarij in contrarium. 417.f
 Alitio quoque datur similis in simile. 418.m
 Alitio impropius contrariam naturam, qualitateq; dupliciter considerare potest. 301. & 311.
 Alitio immanens, & transiens quo differant. 596.m
 Alitio per emanationem semper est immanens. 598.p
 Alitio non fit nisi à superante, quomodo intelligatur. 311.m
 Alitio sumitur multifariam. 125.f
 Alitio vocatur à Grecis duob. nominibus, *αίτιον* & *αίτιον*, quorum significatio explicatur. 653.f
 Alitio dupliciter sumi potest, tam pro gradu essentia, qu. moribus forma: tam pro alitio existentie extra animam, à forma similiter dato. 265.p
 Alitio vi est duplex anima, ista & duplex facultas: & qui, quæq; sunt. 480.p
 Alitio est qui resistit alitiois alterius alitio contrarij, non autem potentia. 222.p
 Alitio alia est causa, alia potentia. 295.p
 Alitio & potentia quomodo non sunt relativa: nec opponantur principate: sicutq; idem re & ratione. 106.m. & f
 Alitio emulatiois Scoti. 119.m. & reprobat. 120.f
 Alitio formalis solus datur. 120.f
 Solusq; respondet vtrique potentia tã alitio, quã potentia. 123.p
 Aeris regiones quot sunt, & qualia. 378.p
 Singula quoque quantæ sunt. 378.f
 Media regio quomodo possit esse frigida intensè & perceptio. 379.m
 Prima regio qualis sit determinatur: Et Infima etiam. 354.f. Et
 Media præterea qualis. 385.m
 Aer quasi putredine putrefcat. 453.m
 Resiliantia & cogitatio non rectè possit ab aliquibus sumi. 504.m
 Agens naturale non est causa forma, sed productiois forme. 384.m
 Agens agit quidem ratione forma, patiunt autem non ratione forma, sed materia. 312.p
 Agens non largitur multitudinem, sed perfectiorem, rectè ab Auct. dictum, quomodo interpretandum. 123.m.
 Agens generans est causa generationis aqua. 294.f
 Agens per se & propriè dictum dum in patiente agit an ab eodem crepatitur, multis exponitur argum. 297.f
 Agens proximum in generatione missi sunt duo alitio elementorum qualitates, & quomodo: sed in generatione animati virtus celestis caloris. 408.m
 Agens validum bidentis, & agens validum extensius quo differant. 468.f
 Agens indicatur validius non ex maiore perfectione, sed maiore proportione cum patiente. 747.m
 Agens seu efficiens percommode à Scoto duplex statutum est, vnum quod cum transmutatione efficit, alterum quod per solam emanationem. 224.p. & de agente per emanationem, & quomodo distinctum à causa formali. 226.f. & quod non potest esse primum motori. 231.p. & quod sit agens æquinoctium. 229.f
 Agere & pati, quid sint. 300.f
 Agere materialiter quid sit. 587.m
 Agere realiter est mains, quàm agere spiritaliter. 589.f
 Album cur multum agit in oculum. 633.m
 Alimenti vltimo mutatio in substantiam corporis aliud est ab extensione fluxus animi ad eam substantiam. 563.m
 Alimentum habet esse multo minoris quantitate re alenda. 632.m
 Alimenti quantitas quomodo rei nutritiæ quantitati adiungatur. 568.f
 An cum quantitate alendi corporis incorporaretur. 569.p
 Ambians quidnam sit, cuius calor est causa putredinis. 437.f
 Analogia quomodo fit accipienda apud Aristot. in 1. lib. phys. 93.f
 Eam esse vitalem ad cognoscendam materis essentiam & existenciam. 95.m. & 97.p
 Anima considerationes scoposque duos habuit Arist. de lib. de Anima. 479.p
 Anima natura secundum Aristotelem. 557.m
 Animam non esse naturam contra Simplic. reprobat. 162. per totum. & 372.p. & m
 Anima duo manera, scilicet informare corpus constitueret animatum: ac eo iam informato rei ut infiramento. 514.f
 Anima omne principium productum habet externum nempe celestis ac diuinum. 672.p
 Anima qua, & quomodo similis dicatur vena. 662.p
 Anima re est distincta à forma missionis. 275.f
 Anima quomodo insit in conceptu potestate. 669.p
 Animarum pluralitas in eodem vivente non datur à latine, sed vna tantam prædita pluribus facultatibus. 488.m. & 489.

Contra vero ab *Aristo.* & *Querr.* sanctum videtur. 490. m. sed quomodo recte intelligantur. 495. p. per totum.

Anima non habet omnes conditiones qua in subiecto requiruntur. 87. m

Animam habere principia, nempe suam naturam ac definitionem, cur dici non potest. 84. f.

Anima non est subiectum potentiarum, sed causa & origo. 424. f.

Anima habet affectiones ab ipsa procedentes, non ut ipsi inbarentes: ideo eorum non est subiectum, sed principium. 85. p

Anima tota quod sit, & quid pars anima. 495. m

Anima potest tripliciter appellari totum. 500. m

Animam totam ne an secundum partes in corpore esse, absurda videtur questio, sed non est. 510. m

Anima an per partes corporis distribuatur secundum Platonem sensum, qui resillitur. 511. per totum.

An tota inest in aliqua tantum principia corporis parte, an potius ne an secundum corpore eiusque partibus, secundum Alberti opinionem. 512. per totum. & 52. 6. m

Quid sit in omnibus corporis partibus ordine quodam. 513. f.

Anima quomodo & materialis sit, & immaterialis. 559. m

Anima ad corpus refertur duplici modo. 530. p. 2. m

Eius in corpore duplex productio. 534. m.

Quomodo materia ac quantitati sit addita. 559. m

Anima omnis qua sit forma dans esse corpori viventi, & materiam informant, an sit quanta per accidens & extensa ad extensionem materia ita ut sit pars in parte, an potius sit tota in qualibet parte: secundum Thomam. 526. per totum. sed resillitur. 530.

Vera ea de re sententia & comprobata. 527. m. per totum.

Anima an secundum, omnes suas facultates sit in singula parte corporis: secundum alios. 537.

si vero resollantur. 533. m. per totum.

Vera autem sententia explicatur: quod scilicet anima omnes facultates in qualibet corporis parte aliqua ratione inest, aliqua non: inest enim originaliter, at non subiectivum. 533. m. per totum.

Anima facultates (ut hic proprie accipiuntur) resolutionem operationem, significant, potentiam operandi. 479. f.

Ea itaque facultates an ab essentia anima distinguantur, secundum Scotum, & Gregor. Arimin. disputatur. 480. & secundum D. Thomam, & Aegidium. 481. f. per totum.

Distinguantur ut ab ipsa anima substantia, & sunt qualitates secundae speciei. 484. p. per totum. Ex *Aucto.* sententia.

Non quidem sunt agenda media inter animam &

operationem: sed solummodo sicut conditiones. quaedam & aptitudines anima ad operandum. ibidem.

Differant vero inter se secundum ipsarum operationum differentiam. 488. p

Anima humana immortalitas quomodo ab *Arist.* elicatur. 560. m

Anima, cum alimentum mutatur in substantiam corporis, non movetur ad partem cum aggenerata, sed extenditur, fluere sicut ab momentaneitate. 563. m

Quomodo dicatur corpori adaequari. 562. m

Anima duorum principium est, corporis animati tanquam forma: & operationum tanquam effectrix. 641. f.

Anima rationalis an sit forma hominis, & de qua forma intelligatur. 642. per totum.

Quidam negant. 643. m.

Quorum argumenta. 647.

Alij vero veram esse formam fuisse. 645. m

Horum probationes. 648. m.

Sic sensisse *Aristoteles* probatur. 657. f.

Anima rationalis facultates quos, qualesque sint. 507. p

Anima sentientis facultates varie examinantur. 504. p. per totum.

Anima vegetans in omni vivente, una est & eadem numero ab ortu usque ad finem. 557. m

Anima vegetantis facultates. 498. f. cur ab *Arist.* tres particularata, quatuor autem alia forte neglecta. 499. m

Ordo inter eas qui, qualisque statuatur. 499. m

Dubia qua in eis habeantur, & eorum solutio. 500. p. per totum.

Quomodo ipsa partes, ipsius maiores fieri dicantur. 570. p

Illius partes quomodo intelligantur. 571. per totum.

Ipsi & materia sit maior ex additione solius materia. 570. m

Animalium tractatio seu doctrina triplici divisione constat. 67. f. & 74. f

Animal respectu hominis quomodo sit totum et pars. 741. m

Animalibus insunt tria genera accidentium. 65. m

Es tria genera partium. 69. f

Animalium motum qua causa effectrix, & qua finalis. 71. f

Animalia insecta plantisque cur vivunt post divisionem. 514. m

Animalis vitae pennis de corde. 558. p

Animalis qua partes merentur nomen materia. 78. f.

Animal ex motu cur incalcescat. 393. p

Animalia castrata cur pinguescant. 542. p

Animasorum proprium est movere seipsa. 186. m

Animata in eorum mutatione substantiali cur non resollantur in primam materiam. 278. m

Animata sola nutriuntur & augentur. 500. m

I N D E X.

Animarum proprium est generare sibi simile.
 . 502. p
Appetitus duplex, naturalis alter, & alter animi.
 . lib. 256 p
Appetitus facultas animi, quomodo distincta sit à sensibus. 506 m
Aprindo omnis præsupponit aliam naturam positivam priorem. 484. m
Aquam non esse summe frigidam, sed terram, probatur etiam D. Thomæ sententia. 357. f
Aqua cur facilius relinquat frigiditatem, quam humiditatem. 366. m
Ex motu cur non calefiat. 392. f
Quiescens autem cur calidior quam mota. ibid.
Aristoteles in tractanda scitibus naturalis ita excedit, ut necesse sit eltopparandum. 1. p
Aristoteles qua ratione videtur de eadem re sapienter agere. 74. m
Aristoteles solet indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex eis definitionem eorum exprimere, sed nobis conscientiam relinquere. 82. f
Aristoteli varij fuerunt scopi in 8. libro physic. 225. p
Aristoteles cur & quando consuevit aliorum opinionibus, quas tamen minus probabat, uti ad aliud aliquid declarandum. 639. m. & 640.
Aristotelis declaratur locus in context. 4. lib. 1. physic. 744. p
Et locus in text. 7. lib. 1. physic. 73. m
In text. 15. lib. 2. physic. 101. p. & 102. m
In text. 71. lib. 2. physic. 3. m.
In text. 73. lib. 2. physic. 4. p
In text. 30. lib. 8. physic. 540. p
In context. 78. lib. 8. physic. 528. m
Et locus text. 3 in 1. lib. de Anima. 85. m
In text. 11. lib. 2. de Anima. 660. m
In text. 20. lib. 2. de Anima. 529. p
In text. 21. lib. 2. de Anima. 663. p
In text. 31. lib. 2. de Anima. 497. m
In text. 71. lib. 2. de Anima. 607. p
In text. 72. lib. 2. de Anima. 639. p
In text. 2. lib. 3. de Anima. 679. f
In text. 3. lib. 3. de Anima. ibidem. & 682. f.
In text. 4. lib. 3. de Anima. 680. p.
In text. 4. & 6. lib. 3. de Anima. 664. p
In text. 6. lib. 3. de Anima. 680. f
In text. 8. lib. 3. de Anima. 677. m
In text. 8. lib. 3. de Anima. 700. m
In text. 9. & 10. lib. 3. de Anima. 732. m. & 736. f
In text. 51. lib. 3. de Anima. 683. m
In context. 41. lib. 1. de generat. 500. p
In cap. 3. lib. 2. de generat. animal. 405. f. & 667. f.
In context. 23. secundum de gener. 354. f
In initio primi lib. de Celo. 242. p
In context. 92. primi lib. de Celo. 272. m
In context. 42. lib. 2. de Celo. 397. f
In 1. cap. 4. Meteor. 344. f
In 4. cap. 1. Meteor. 353. p.

In context. 3. libro quarto Meteorolog. in definitione.
 . 443. m
In cap. de mist. lib. Meteor. 318. m
In text. 28. lib. 7. Metaph. 212. f. & 751. f
locus context. 10. in 8. Metaph. 332. f
text. 60. primi poster. 182. p
In libello categoriarum 1. cap. de subst. 334. f
Arte. architectonica quemam sint. 519. p
Astra non ideo calefaciunt, quod ignea sint.
 . 389. p

B

BONUM & verum re quidem sunt idem, sed differunt ratione, & quomodo consistunt uno obiecta duobus anima facultatibus. 508. p

C

CADAVERIS formam non dari. 279. p
Quomodo però eius forma possit dici nova forma. 283. p
Cadaver non est corpus unum nisi per contactum. 511. m.
Calidi definitio. 337. f. dubium de eo motum. 338. f. solvitur. 339. p
Calor duplex in animalibus Aristot. vnus temperata, alter vitalis: sive etiam elementaris & caelestis. 278. f. 473. p. 518. f. 673. p
Caelestis autem quis sit distinctus ab elementari. 403. m
Calor naturalis dupliciter accipi potest, vno modo pro sola qualitate, altero pro subiecto quali. 446. f
Sive missi sit corporis, sive simplicis, est eiusdem speciei. 372. m. & 405. p & 524. m
Duplex numero non est in inerte, sed vnus pendens à duobus principijs. 406. f
Quomodo pro formis introductione materiam præparet. 414. p.
Est primum anima instrumentum. 518. m
Per solum calorem non per se ipsas suas omnes anima esse operationes. 524. f
Multa officia non nisi propria, sed agens primarij. 405. p
Quis secundum se consideratur alia ei competens, & alia ut instrumentum agens principis. 370. p
Est causa raritatis, non raritas caloris. 391. f.
Calor ambientij non potest facit, nisi lente agat. 468. m
Calor extraneus quomodo in calorem naturalem agere, & ipsum corrumpere dicatur. 440. p
Causarum tractatio quali, & cur ab Aristi missi sit. 19. f
Cerebri substantia non esse præcipuum anima scilicet: contra Galienum. 521. m
Quomodo autem membrorum omnium frigidissimū sit. ibid. f
Officium

I N D E X

- Officium, facultatē, & praesentia qua sit.** 523. per totum.
- Cibus Anaxagore quodnam fuerit.** 134. p
- Civile disciplina simulatio seu respectus ad legislativum.** 69. p
- Caelum esse naturā elementaris, proindeque genus esse, & interitum.** 176. m
- Caelum cur vocetur elementum, & quomodo.** 34. p. Et eius natura habetur loco principiorum tunc. ibid. f
- Caelum esse animatum quidem, sed anima que non informat orbem, sed illi regendo assistit.** 186. m
- Est veluti unum animal magnum.** 305. f
- Anima calī motrix tanquam externum principii convenientiam habet cum orbē.** 199. p. Et quomodo movet. ibidem. & 211. f
- Calī corpus an constet ex materia & forma, & quali materia, plene disquiruntur collatis opinionibus.** 137. & seqq. Et totum est solidum. 398. f
- Caeli natura quemam possit appellari.** 198. f
- Est quare similitudinem ac dissimilitudinem habeat cum natura inferiorum.** 199. f
- Est talis est natura, qua per similitudinem & analogiam continetur in definitione natura tradita ab Aristotele.** 198. p
- In celo primario nulla, nisi ratione loci.** 193. m
- Est materia formalis, & forma materialis.** 195. f
- Materia tota eiusdem est natura, nec differt nisi per maiorem vel minorem raritatem, seu densitatem.** 602. m
- Calī motus simplex est quia sit ad principio simplici.** 256. m
- Est motus est naturalis, & simplex.** 198. p. & 302. p. 306. f
- Et quomodo etiam non esse naturalis posse dici.** 300. p
- Motus autem eius principium est passivum internum.** 198. f
- Non ab finem internum.** 199. p
- Calescencia non sunt in loco proprio, sed per accidens.** 354. m. neque enim egent loco. 211. f
- Quomodo calescencias hęc inferiora, ex Aristotele sententia.** 390. p
- Cognitio contrariarum quare aliud sit, & aliud cognitio contraria.** 676. f
- Cognitio duplex, actualis una, altera habitualis à Marco Antonio Genus *recogitativa*.** 740. m. Sed corrigatur. 742. m
- Cognitio omnis nostra actualis, vel confusa est, vel distincta secundum Aristotelem. & quomodo sit.** 742. f
- Cognitio eadem confusa, vel est originalis, vel habitualis.** 743. m
- Cognitio eadem confusa habitualis quomodo fieri duobus modis potest.** 748. m
- Cognitum primum cognitione actuali originali confusa est maxime universale ex omnium fere sententia.** 742. f. & 743. m.
- Cognitum primum cognitione habituali confusa, prout ea dupliciter considerari potest, ita modo magis universale, modo minus universale potest esse.** 748. m
- Cognoscitivā facultatē non potest esse conservativā imaginum rerum, nec e converso conservativa esse cognoscitivā.** 695. m
- Cognoscere confusum confuse & indistincte quid sit.** 22. m
- Color quid sit dupliciter apud Aristotem. definitum.** 601. p
- Declaratur etiam.** 620. per totum.
- Color duplex realis & apparens. ibid. f**
- Discrimen eorundem.** 604. f
- Colorum realium generatio à quibus sit.** 601. f.
- Colorum apparentium vel spirituum generatio.** 604. m
- Color & visibile quomodo sint idem subiecto, ratione verò differant.** 601. m
- Color is qui est in profundo corporis an sit dicendus color, cum visibilis non sit, nisi qui est in superficie.** 605. p
- Color deficit à natura lucis & leminis, à quibus differt specie.** 617. m. & 618. p
- Combustio quid sit.** 438. p. & f. & 451. p
- Non est actio in calidum, sed in frigidum.** 465. f
- Conclusionis scientia est tum finis, tum effectus demonstrationis.** 178. f
- Consideratio rei hoc est subiecti communis primum est, deinde ad varias species tractatur.** 32. m
- Consideratio rei tutior est & expeditior in singulari naturalibus libris, quam querere modum considerandi.** 28. p
- Contemplari & imaginari plura simul est impossibile.** 625. m
- Contrariarum conditio qualis sit ad mentem Platonis.** 101. f
- Contrariis quidquid constas, cur sit corruptibile.** 467. p
- Convenientia que sunt in communi materia, non satis est ut aliqua debeant dici esse eiusdem scientia, sed requiritur etiam convenientia in forma & natura & in modo generationis ex illa materia.** 59. m
- Cor primatum inter corporis membra tenet.** 514. p. & rationibus probatur. 517. per totum, contra Galenum. A corde enim pendunt omnia membra. 523. f
- Nec recte dicitur esse organum essentia anima. ibidem. f**
- Principium quoque est & fons altricis facultatis.** 519. m
- Corpus duplex, unum quod dicitur genus supremum in Categoria substantiarum. alterum quod est species quanti continui.** 129. f
- Est generalissimum.** 146. m. Et alio modo generalissimum, alio est prima materia. 132. p
- Quomodo est Averrois supremum genus unicum, quod reperitur in individuis substantia.** 152. f

I N D E X.

Corpus tripliciter quomodo accipi potest. 153. m
 Corpus naturale non est univocum genere. 11. m
 & 16. f
 Idē tripliciter accipitur. 13. m
 Atque est analogum. 16. f
 Corporum naturalium principium est habere in se prin-
 cipium motus. 3. f. & 4. m. & ideo.
 Corpus est omne habens in se principium motus.
 8. m
 Corpus naturam habens, & substantia, aut eius na-
 turam habens quomodo pro eodem sumuntur ab
 Aristotele. 7. p
 Corporum naturalium tres gradus celsitimum secun-
 dum visum. & elementorum. 30. p
 Corporis naturalis prima divisio in simplex & mi-
 xtum. 26. f
 Corpus simplex est commune analogum. 27. p
 Corporum simplicium notitia duplici ratione perficitur.
 9. m
 Corpus naturale quomodo sit subiectum in tota scien-
 tia naturali, vide in scientia nomine.
 Corpus generationi & inritui obnoxium quodam
 intelligatur. 38. f
 Corpora viventium sunt semper fictiora. 575. p
 Corpus simulare quid sit. 53. f
 Corruptionis tres sunt modi, prout tria sunt gena-
 rationum, simplicium. s. Mysterium, anima-
 torum, & inanimatorum. 432. m

D

DEFINITIO accidentis tribus partibus con-
 stare debet, genere scilicet accidentis, subiecto,
 & causa. 434. f
 Definitio putredinis Aristotelica quomodo sit de-
 monstratio positi terminorum differens. 434. m
 Demonstratio à medio quidem denominatur, sed non
 datur ea, que illo medio utitur ad monstrandum
 aliud in alia scientia. 178. m. & 182. per to-
 tum. sed datur tantum in scientiis subalternis.
 183. f
 Demonstrationis species nulla patitur transitum.
 180. p
 Demonstratio de Aeterno motore apud Averr. an
 sit physica vel metaphys. 180. m
 Densitas & raritas duplex est, una que proprie
 est in qualitate practicamente, quia consistit in
 tenuitate substantia: altera vero consistit in distan-
 tia partium inter se. 549. p
 Differre specie proprie quid significet, ac impro-
 prie. 570. m
 Distinctione inter individua causa est forma. 265. p.
 & 267. p
Diuisum significat modum vim, virtutemve: modo
 potentiam potestatemque, que alium respicit: modo
 rei propriam naturam. 326. f

E

ELEMENTI nomine quid proprie appelletur.
 344. f
 Elementa duplici modo considerantur. 39. p
 Elementum debere tantum esse homogencum repro-
 batur, quod autem sit necesse esse simplex pro-
 batur. 34. m
 Elementorum principia sunt qualitates. 43. p
 Elementorum forma quomodo sunt ab omnibus qua-
 litatibus. 43. p
 Elementis duo genera qualitatium tanquam instru-
 menta cur data. 39. p
 Elementorum forme sunt in ipsis qualitatium causa
 finales. 352. f
 Elementi forma est natura, & principium actuum
 motus proximum & equatum. 130. m
 Elementa si vitam habent formam, in mas etiam
 primam resolvuntur. 277. m
 Elementis tria genera accidentium insunt. 46. m
 Elementa qua ratione sint aeterna, ac generantur &
 intereant. 39. p adhuc clarius explicatur, &
 ad quid eis sit data generatio. 40. m
 Elementorum generabilitas & corruptibilitas aliud
 est, atque aliud generatio & corruptio aetua-
 lis: ac de illis ubi Aristot. seorsum tractauit.
 43. m
 Elementa duobus funguntur numeribus, mundum
 scilicet constituunt, & materiam suggerunt cor-
 poribus mixtis, idē qua ratione. 39. p. &
 348. m
 Elementa statuum locum cur habeant. 254. f
 Elementorum tractatio quomodo ab Aristot. diuer-
 simode in diuersis libris inducatur. 33. m
 Elementis duplex inest ad motum potentia, & du-
 plex motor. 213. f
 Elementi motor mouensque est forma: motum au-
 tem materia: sic habes in se principium motus
 actuum & passuum. 217. f
 Elementum quomodo à generante moueatur, &
 quomodo a sua forma. 190. p. & 230. f. 125
 Elementorum motus naturalis quis habuit & pri-
 scis. 208. m
 Elementis motus circularis quomodo sit naturalis.
 208. f
 Elementi motus in vacuo, opinio Aristot. & Aver-
 rois. 221. m
 Elemento mobili triplex potentia: una essentialis:
 altera accidentalis: tertia excoigata ab Aristot.
 re. 223. m
 Elementi motui inest resistentia interna. 228. f.
 Elementa media quomodo possint habere duos mo-
 tus contrarios naturales. 244. p
 Elementa in misto quomodo manent & quomodo in-
 tereant. 249. p. & 316. p
 Elementorum forma an & quomodo seruentur in mi-
 sto, sicut disputatur. 316. p
 Et an qualitates similiter in misto seruentur. ibidem.
 Quorum

I N D E X

Quorum quæstorum veritas habetur. 321. Nam
 Elementorum iam formæ substantiales, quim quali-
 tates alii manent in misto quidem, sed refracta
 omnes & ad mediocritatem redacta ex Averro.
 316. f. & 321. & Anctrois sensus rectine expli-
 catur. 324. per totum. & idem secundum Arist.
 325. m
 Elementorum virtutes. i. huiusque gratie quid quomo-
 do intelligenda. 326. m
 Elementa non separantur à misto eadem numero, que
 prime erant. 328. m
 Elementa sola, atque mista locum verè habent, pro-
 priè sumptum. 351. m
 Elementum secundum prævalens, distinet subiectum
 primum motus corporis misti, quod nã sic. 238. p
 Elementorum & mistorum quærens gratia uel le-
 uia sunt, nullus est discrimen quo ad locum sibi na-
 turalem. 243. f
 Elementum tertium medium gignitur ab ipsismet ele-
 mentis inter se pugnantibus, secundum opinionem
 communem, que defenditur. 374. p
 Elementa qui putredine putrescunt ex Arist. & tur
 putrescunt. 452. p
 Elementorum triam perspicuum ignis, aeris, aqua
 proprie color est albedo, at nigredo terra. 603. f
 Emanare aliud nihil est quam per necessarium quan-
 dam naturalem derivationem prodire effectum ex
 causa diversum ab illa. 231. p
 Emanatio similiter quid sit. 481. p
 Ens vs res, & vs modus quomodo dicantur. 6. f.
 Ens dupliciter sumptum, vno modo pro genere, altero
 pro existentia, que est accidens rei. 184. m
 Emitas sumitur & pro existentia, & pro essentia.
 125. m
 Essentiale dupliciter sumitur. 108. m
 Esse est aliud naturalis addita essentia, & ad eã referitur
 vs aliud ad potentiam. 263. f
 Esse rei est duplex, essentia & existentia. 265. p.
 Existens est aliud additur essentia. 265. m. Es à for-
 ma tribuitur rei. 267. f
 Extensio alia sit in accretione, alia vs in spongia.
 550. f
 Extensiones dua sunt, inter seque valde discrepan-
 tes. 564. m

F

FACERE, vs quem dicimus aliquid facere de tali
 potentia tale alii, modò sumitur pro modo for-
 ma, quandoque pro modo agentis. 706. m
 Facultas anime inferior que quid cognoscit, id cogno-
 scit & superior quod in facultatibus anima sub-
 ordinata in necessarium est. 731. p
 Facultas sine operatione in animalibus quibusdam
 quomodo non dicatur esse frustra. 501. f
 Flamma quid sit, & quomodo. 603. p
 Forma seu causa formalis dupliciter accipitur, vno
 modo pri- forma illa que est altera pars composi-
 ti, distincta à materia: altero modo pro essentia
 vel quidditate rei. 194. f

Forma item apud Scotum duplex. partis & socius.
 269. p
 Forma etiam duplex, informans materiam, dandi
 esse specificum & altera, qua rei habentiam
 esse specificum superuenit: exemplis ostenditur.
 642. m
 Formarum materiam informantium secundum Pla-
 tonicis duo genera. 645
 Forma omnis informans materiã extensa est. 527. m
 Forma quomodo quandoque diciatur posse de subiecto
 in subiectum migrare. 561. m
 Forma substantialis duplex, specifica seu vltima, al-
 tera communis & generalis. 141. f
 Formæ nomē vel causa formalis dupliciter accipitur,
 tum pro illa, que est altera pars composi-
 ti: tum pro quidditate essentia reicursive. 156. p. &
 194. f. Et usque dat alii existere 196. m
 Substantialis an aliqua seruari possit in genere,
 qua eadem fuerat in misto, copiose queritur.
 277. m
 Specifica dat vnitatem, quatenus dat rei existen-
 tiam alii. 126. p, 266. p, & 267. m. Nam.
 Est causa distinctionis individuarum inter se, materia
 aut eorum multiplicationis. 265. p. & 3. m. Nam.
 Tribuit & essentiam & existentiam rei. 265. f
 Est subiectum vniuersalitati, ut constituent essentiam
 rei. ibidem. Et 272. m. At.
 Nulla generica potest dare existentiam. 124. f.
 Extenditur etiam ad materia extensionem. 133. m
 Es duas esse operationes, tum proprias sibi, tum
 coarctas et restringit operationes forma generalis.
 496. m
 Ea vltima specificare cum alia omnia contineat in
 generatis, & det rei esse specificum, ab Arist. to-
 tum vocata est. 463. m
 Materialis autem forma est ex se communicabi-
 lis, & dividitur ad materiam diuisionem. 528. m
 Et duas habet conditiones. 577. f
 Materiales quomodo patiuntur per accidens. 100. p
 Abstracta verò est incommunicabilis. 266. p.
 Differt, à quidditate ratione. 270. m.
 Forma sola est per se natura. 266. p.
 Quomodo sit principium passiuum. 166. f
 Formæ quos sunt in homine, tot & in bruto: qua ta-
 men, & quomodo vide. 496. p.
 Forma omnis est sui multiplicativa. 589. p
 Formam in materia producere aliud est, & aliud pro-
 ducere formam tantum. 589. m
 Formarum duo genera in his inferioribus, earumque
 discrimen, forma. f. inanimati corporis, qua &
 elementaris dici potest, & anima qua forma
 est viuentis. 403. f
 Forme inanimatarum educuntur de materia ab agen-
 te elementari. colore elementari: anima vero prin-
 cipium actiuum habet diuisionem. 678. p
 Forma plures sunt in omni viuente. 275. m
 Forma generis quomodo existat sine forma speciel.
 493. f.
 Forma mixtionis in viuente est generica, in caduere
 specifica. 283

Forma non tantu est actiua quantum resistitiua. 306 f
 Forma omnis organica cur est a corpore inseparabi-
 lis. 661. p
 Forma omnis naturalis cur ab Aristot. appelletur di-
 uina. 665. p
 Forma dua considerada in omni actione & portione,
 vna producens, altera perdula in patiente. 691. f
 Forma dua vires notabiles. 306. m
 Modus quo forma resistit. 305. f. & 306. f
 Formis ne an materia precedere debeat in quaque re
 tractanda. 73 p
 Frigidi definitio. 337. f. 362. f. Dubium de eo motum.
 338. f. soluitur. 339. p
 Frigus non habet causam equiuocam positiuam, sed
 priuatiuam tantum. 383. p
 Nam solam caloris priuationem insequitur, ex
 eaque oritur. 414. m
 Non agit per se misto generando, sed solum contem-
 perando calorem: in misto uero iam genido agit
 per se. 414. m. & 415. p

G

GENERATIO dupliciter accipi potest, uno mo-
 do pro ultimo termino, altero pro via simul cum
 termino. 436. m
 Generationis definitio: eiusque difficultates solun-
 tur. 280. per totum, & 463. m
 Generationis misti, qua est essentia forme definitio
 per singulas partes ex Aristotele declaratur.
 408. m
 Generatio (pro vt late sumitur vel particulariter)
 vniuersalis; quomodo dicatur alterius corruptio. 283.
 m. & 408. p.
 Generationis & interitus cause perquiruntur. 293. m
 Generationis materia duplex; secundum Aristotele.
 293. m
 Subiectum primum quod dicitur sit. 294. m
 Efficiens causa. 294. p
 Finis. ibidem m
 Perpetuitatis causa quatenus sit. ibidem. f. 294
 Generatio viuientis quid sit ex Aristot. 503. p
 Generare sibi simile quomodo sit animatorum pro-
 prium. 503. p
 Genus quomodo non sit actu in specie. 494. m
 Genus omne est duplici ratione confusum. 22. f. 304
 Generi qua competens non demonstrantur de specie-
 bus, sed de ipso communi genere. 13. f. & 86. f
 Generis ratione cur multa competant, qua repugnant
 rationi speciei. 501. f
 Genera summa, vide, Pradica menta.
 Genera sunt composita. 149. f
 Genus varijs modis & forma & compositum dici
 potest. 150. p
 Genus generalissimum solum est simplex. 150. m
 Genus logicum & genus physicum non distinguun-
 tur. 153. p
 Grauitas & leuitas sponitur dupliciter, & secundum
 se pro actu primo, & pro operatione & actu se-

cundo. qua distinctio facit ad Aristot. intelle-
 ctum. 237. p
 Non sunt forma actiua. 486. f

H

HABITVS intellectus, a quo intellectus dicitur
 in habitu, quid sit, & qualis, ex Auicenne sen-
 tentia & auctoritate 699. m. per totum.
 Cur partim ponendi sunt in prima specie qualitate,
 partim in secunda. 701. m
 Habitus illi duo explicantur, qui sunt materia eorum
 qua tractantur in tribus meteor. libris. 47. m
 Hepar nullum principatum habet in corpore, & qua
 sunt eius facultates. 519. p
 Eius officium princeps indignum est. 519. f
 Hoc aliquid duo significat. 115. f
 Hominis materia alio modo sunt elementa, alio mo-
 do semen. 323. f.
 Homo quomodo sit medius inter diuinum & terrena
 per eorum similitudinem, non per veram extremo-
 rum participationem. 665. m.
 Humanitas & rationalitas non sunt dua forma.
 270. p
 Humores in animali quomodo putrescant. 437. f. &
 454. p
 Humidum duplex in corporibus mistis, unum conti-
 nuans quod partes coniungit inter se, alterum que
 si nutritius quod est aqueum. 473. m. & 474. f.
 Similiter
 Duplex quoque in viuente, vnum radicale, alterum
 cibale seu alimentale. 473. m. sed de eo quod alij
 asserunt, improbat auctor, & corrigit. 574. m
 Humidi definitio. 338. f.
 Humidum omne est resolubile a calido. 575. p
 Humiditas & calorem & frigus obrundit. 357. m
 Cur neque cum summo calore, neque cum summo
 frigore stare possit. 358. f.
 Per se et quatenus humiditas contraria est quidem
 igni, vt succo: per accidens autem non. 371. f

I

IECVR, vide Hepar
 Ignis motus examinatur ex aduersantium opinio-
 nibus. 201. eius motus in orbem non est simplex.
 208. p. & quomodo sit naturalis & violentus.
 211. p
 Ignis cur sub caelo conseruetur. 207. m
 Ignis in sua sphaera non proprie dicitur ascendere vel
 descendere. 210. f.
 Ignem nutrire, quid sit, & quomodo. 371. m
 Ignis accretio qualis sit. 536. m
 Ignis an sub gelidis zonis in ipso calu contactu possit
 esse, quam ibi non fiat motus nisi tardissimus.
 400. p.
 Ignem refrigerari suo in loco cur necessarium sit.
 400. m

Ignis omnino incipax putredinis, & cur. 452. p
An verò putrefaciat. 470. m
Imaginativa qua sit vis. 504. m
Imaginatio quid sit. 539. f
*Individuum, vel individua substantia, seu singulari-
 tas sive explicatur, à quoniam constituantur, &
 reddatur hinc.* 260
*Individa substantia duplex, una in aërialis, altera
 abinētia à materia.* 261. m
Individuationis causa non possunt esse accidentia
 261. f
An sit materia signata. 262. & 263.
Vel materia quanta. 264. p
Quod sit forma, pluribus comprobatur. 265. p.
 per totum.
*Individuum, quom per se existat, summam habet per-
 fectionem & suscipiunt alium.* 263. m
Immotum non omne est incorruptum. 752. f
*Instrumentorum ordo, quibus anima in eadem ope-
 ratione utitur.* 523. m
*Intellectus commixtus corpori, vel immixtus considera-
 ri tribus modis potest.* 664. p
Eius immixtio duplex apud Arist. 679. f
*Intellectus possibilis ab Averr. & Alex. unus esse tan-
 tum numero in tota humana specie creditus est, &
 probatus rationibus eorum* 673. per totum.
Sed consulantur. 674. f. per totum.
*Eius officium non est pati tantum; sed agit etiam in
 cognoscendo.* 712. p
*Intellectus duas habet entitates, unam propriam, al-
 teram acquisitam.* 683. f
*Intellectum esse formam formativam, quo artificio
 sit ab Aristot. dictum.* 684. m
Cur solus sit locus specierum, non sensus. 650. m
Appellatusq; est ab Aristotele pluribus nominibus.
 652. f
*Intellectus duplicem habet intelligendi potentiam,
 unam propinquam, r. motam alteram.* 701. m
*Intellectus solus proprius est enanciare atque discere
 vere.* 504. f. 731. f.
Quo differat à voluntate. 507. m
*Prædictus & speculativus an sint anime pot entia
 dua.* 507. m
*Intellectus speculativus constat ex intellectu possibili,
 & phantasmatibus, & intellectu agente.* 663. f
*Intellectus in habitu quomodo sit naturaliter similis
 sensui, ex Arist. explicatur* 701. p
Intellectus obiectum est omne ens. 677. f
*Quod dupliciter considerari potest, vel enim est il-
 lud obiectum, à quo movetur intellectus: vel illud
 quod intellectus est aptus recipere & intelligere.*
 680. m
*Intellectum non cognoscere singulare, quidam passue-
 runt.* 730. m. per totum.
Hi refutantur. 731. per totum.
*Sed cognoscere prius singulare, quàm univrsale pro-
 batur.* 735. f. per totum. &
*Intellectus potest etiam singularem intelligere, ergo
 etiam præcisa, imò etiam vi præcisa.* 696. m
Intellectum agentem & intellectum patientem non

*duas esse format, sed unam, qua solaratione dis-
 tinguitur in duas, quibus sensere, memorantur.*
 713. f.
Sed reprobat eorum opinio. 714. f.
*Esse autem duas substantias essentialiter distinctas
 ex Arist. sententia declaratur.* 716. f
*Intellectus agens, dum de potentia ducit in actum,
 in quodam agere, & quomodo, dicitur, ex va-
 rii opinioibus distinetur.* 705. p. per totum.
Qua quidem consulantur. 706. per totum.
Agit enim ut est intelligibilis, non in intelligentem;
 707. per totum. & 706. f
*Vera autem sententia probatur, quod intellectus phan-
 tasmati ipsum aptum, habiles, reddis ad speciem
 quiddam in intellectu partibus imprimendam à
 707. per totum. & 712. f
*Inagitur quidem phantasmatibus ut forma, sed an eis
 inagitur in phantasia; an p. siquam in intellectu
 partibus sunt recepta, examinaur.* 708. p. per to-
 tum.
*Quod inagitur eis in phantasia existentibus, &
 quare.* 100. p
*Non abstrahit simpliciter, ut vera abstractio quida-
 ditatis dicitur, sed distinguit ac illustrat transfe-
 rens rem de sensui ad intellectum ordinem.* 712.
 per totum.
*Et quomodo dicatur abstrahere à materia nova de-
 claratur.* 734. p
*Non producit actum intelligendi in intellectu pati-
 bili.* 712. m
Eius demq; officia septem assertionibus colliguntur.
 713. p
*Et quod est forma immaterialis, & à materia per-
 essentialiter prorsus abinētia.* 716. f. per totum.
*Quod non possit esse vltima intelligentia præter illas,
 qua movet celestes orbes.* 718. f. per totum.
*Quod neque possit esse alia intelligentia nisi omnim-
 prima, qua & movet univrsam mundum, hoc
 est Dur.* 720. m. per totum, & seq. cap.
*Intellectio nostra est species ipsa impressa in intello-
 tu.* 692. p
Et quomodo fiat. 699. p
*Intellectio nostra dupliciter considerari potest, uno
 modo secundum suum esse formale, altero secun-
 dum esse representatum.* 678. p
*Formaliter autem accepta est quidem singularis;
 at per representationem potest esse tum rei univ-
 rsalis, tum rei singularis. ibidem. & 731. p
 Sed quod prius sit rei singularis, quàm univrsalis.*
 735. f
*Intelligendi ordo quidam est prorsus nobis naturalis,
 qui potissime in simplicium radi & confusa ap-
 prehensione consistit.* 729. per totum.
*Intelligendi ordo arbitrius, acquisitivus est ille or-
 do doctrina, quod instrumentum est logicum.* 729.
 per totum.
*Intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obie-
 ctive.* 709. m
*Intendi, ac remitti latius potest quàm magis & mi-
 nus suscipere.* 321. p*

I N D E X.

Iniensio ac remissio fit dupliciter. 321.m.
Interitus, corruptionisq; tres sunt modi. 432. m.
Inuisibile omne quomodo fit perspicuum ad Aristot. sensum. 607. p.
Insuperbitia facultas a legislatoria quomodo distat, ac subalternetur. 69. p.

L

L
L**I****B****R****O****R****U****M** *physice auscultationis diuisio. 14. m.*
Et deinceps singulorum tractatio & doctrina vniuersaliter exponitur. Eorundem titulus explicatur. 26. p.
Etque ratione præcedant libros alios naturales. 44. m.
L**I****B****R****O****R****U****M** *de celo sedes, ordo, & subiectum statuitur. 26. f. & 27.*
Manifestum esse subiectum quomodo uerè dici possit. 30. m.
De quo subiecto Averrois opinio explicatur, & approbat. 31. p.
Melius tamen eil dicere subiectum esse corpus simplex, quàm mundum. 32. p.
Quod de Luna, ut 46. p.
De eorundem subiecto opiniones aliorum examinantur ac refutantur. 35. f.
Eorundem ordo rationibus probatur, & aduersantia tolluntur. 42. m.
Tertij libri qualis sit tractatio. 45. p.
L**I****B****R****O****R****U****M** *de generatione & interitu collocatio subiectumq; inquiritur. 36. f.*
Opiniones quorundam recipiuntur. 37.
Auſtoris sententia propria declaratur. 38. m.
Subiectum autem probatur esse corpus mixtum. 39. f.
Difficultates inde exsurgentes soluntur. 40. p.
Eorundem autem ordinis rationes redduntur, & difficultates summoventur. 41. m.
L**I****B****R****O****R****U****M** *de theoretoico loco, subiectumq; examinatur. 46. m.*
Ordinis & inscriptionis ratio præfertur. 51. m.
Ordinis præterea graue dubium explanatur. 58. p.
Subiectum uero 4. libri exornatur. 52. m.
Quod & statuitur ad Olympiodor. & Averrois mentem. 53. f.
Eiusdem item locus assignatur. 54. m.
Tum inscriptio. 55. f.
L**I****B****R****O****R****U****M** *de animalibus diuisio ac ordo iuxta Auſtoris sententiam. 61. f.*
Quodnam subiectum sit in omnibus ac singulis. 80. p.
L**I****B****R****I** *de historia animalium anteponentur libris alijs omnibus de animalibus. 62. m.*
An sint pars scientia naturalis, ibidem. f.
Eorum comparatio cum reliquis de Animalibus. 69. m.
Dubium de eorum decimo exsoluitur. 71. f.
L**I****B****R****O****R****U****M** *de partibus animalium locus. 63. p.*
L**I****B****R****O****R****U****M** *De incessu animalium. 62. m.*

L**I****B****R****O****R****U****M** *de Anima ibidem. Et*
Discrimen eorum cum libris de partibus ibidem. in f.
De loco eorum, opinio Latinorum reprobatur. 72. m.
In his libris, qui dicunt subiectum esse animam, conſtantur. 81. m.
Nem qui dicunt esse animal. 85. f.
Id ipsum perperam quidam accipiunt. 115. m.
L**I****B****R****O****R****U****M** *partium naturalium locus, ac ordo eorundem. 63. f.*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de sensu ac sensilibus. 64. m. & 66. p.*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de memoria & remissionem. 66. p. Et*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de somnijs & diuinatione per somnum. ibidem. Et*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de motu Animalium. ibidem. m. Et*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de generatione Animalium. ibidem. Et aliorum opinio confutatur. 72. p.*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de longitudine & breuitate uitæ 66. f. Et*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de inueniunt, & senectute. Vita & morte. 67. p. Et*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de sanitate & morbo. ibidem. m.*
L**I****B****R****O****R****U****M** *de plantis ubi sit locus. 87. f.*
Linea simplex quanam sit. 253. p.
Loci conditiones ex 4. libro physiorum explicantur. 351. p.
Locus datus est corporibus ob eorum imperfectionem. 207. p.
Locus mouet ut causa finalis, non ut efficiens. 214. m. & 216. f.
Locus naturalis grauium & leuium indicat, ut finis eorum naturalem motum. 224. p.
Logica una regularum duo genera. 2. m.
Lumen est species lucis. 608. p. & imago. 617. m.
Est visibile ad quod. 608. m.
Lumen potest duobus modis accipi, & ut est visibile seu ut quod, seu ut quod: & solum ut visibile ut quo. 621. f.
Lumen non esse corpus, ex Aristotele probatur. 609. p.
Lumini an reuera competant, que dici de eo solent, moueri, percutere, frangi, & reflecti. ibidem. f.
Luminis natura qua sit declaratur, & probatur quoad ad esse intentionale & reale in medio. 613. p.
Lumen esse necessarium propter solum colorem illuminandum, non propter medium, probat Aucuparce. 614. p.
Sed solum propter medium illuminandum sensus Aucuparce. & Albertus. 614. m.
Propter medium & propter organum tenet Aucuparce. 615. f.
Lumen necessarium est etiam propter colorem. 616. f.
Lumen astrorum quomodo calefaciat. 491. f.
Lux est color & visibile ut quod. 608. m.
Lux est primum & per se visibile. 617. p.
Lux, albedo, & perspicuum quomodo sint eiusdem nature. 602. m.

M

M A R I A, *Femina*, monia in generando qua sunt, contra medicos. 502. f
Materia prima quomodo inuenta, probataq; ab *Arist.* 92. f
Materia prima cognitio quot modis habeatur. 93. f
 Quis autem verus sit modus & via vera eam cognoscendi. 94. m. & 96. f
 Quid medio *Metaphysico* probari non potest. 96. m
 Duplex autem illa notio à *Theophilus* excogitata discutitur. 97. p
 Qui & *materis prima* duo illa imposuit nomina, materia scilicet, & subiecti. 99. m
Materia prima quomodo cognoscatur per abstractionem, quom non posse abstrahi à se ipsa. 734. m
Materia prima duas habet entitates. 683. m
 Quomodo sit natura. 167. f
 Quomodo substantietur per posse, ut ait *Auer.* potentiaque sit eius differentia substantialis. 110. f
Novus, idest omni qualitate, ac forma carens: tum etiam forma & qualitate induta quomodo debet esse, licet videatur implicare contradictionem. 104. m. & 112. m
Materis prima quadruplex consideratio: una, qua tantum habetur à philosopho naturali: dua alii pertinent ad primum philosophum, quarta est consideratio absoluta. 13. f
Materia quomodo dupliciter sumatur respectu forma. 268. m. & quomodo simulatur apud *Scotum*. 267. m
Materia totius quid sit. 270. m
 De materia prima quomodo res omnes possint praedicari, & quomodo negari. 114. p
Materia prima non suis creata, sed concreata, & quomodo. 124. p
 An sit undum suam naturam alium habeat aliquem. 119. per totum
 Quid ei non conveniat alius appellatio. 126. per totum
 An per se corpora sit, & quanta, collatis plurium opinionibus examinetur. 129.
 Quid non sit corpus est communis opinio. 145. m
 Auctoris autem sententia exponitur. 146.
 Extenditur ad forma extensionem. 133. m
 Est ratio corporeitatis. 148. p
 Quomodo sit subiectum accidentium. 292. m
 Quomodo sit equata causa generationis, quomodo non. 294. f
 Causa sine qua non, cur dicatur. 295. m
Materia preparatio alia est privativa, alia positiva. 750. m
Materia habere aequam potentiam recipiendi omnes formas, quomodo exponi debeat. 750. m
 Habes potentiam naturalem recipiendi etiam for-

mas artificiosas. 170. p
 Quomodo secundum se habeat formam & affectivum. 256. p
Materia appetitus quid. 109. p. & 111. p
 Ea magis appetit formam substantialem, quam accidentiam. 259. f
Materia quidem est causa multitudinis individuum, sed forma distinctionis illorum inter se. 265. p
 266. f
 Est existentiae causa, ut sine qua non. 266. m
Materia subiectam esse necessariam in omnibus que sunt, qua inductione probetur ab *Aristotele*. 10. f
Materia differentia & generis secundum *Alexand.* & *Auer.* 151. p
Materiale quod est & spirituale in sensibus habet medicum. 193. m
Mathematicus quo differt à naturali in contemplandis corporibus. 3. m. & 25. p.
Medicina pars physiologica ex qua parte philosophiae naturalis sit deducta. 63. p
Medium inter extrema est duplex. 210. m
Mediorum genera duo ex *Aneroe*. 324.
Membra omnibus pro corde est arteria, pro cerebro neruae. 525. m
Memoria una quomodo ponatur ab *Arist.* sed que primo inserviat imaginativa, secundario & per accidens etiam in intellectu. 696. p. & 702. p
Memoria non est cognoscitiva. 504. p
Mens sola in homine cur divina dicatur ab *Aristotele*. 672. m
Misericordia quomodo utatur *Aristoteles*. 671. f
Metallorum, subtiliumq; tractatio, vide, *Misericordiam*.
Metalla ac lapides omnes tandem putrescunt, & in elementa dissolvunt, licet aliqua discussionem durent. 434. m
Metaphysicus quo differt à physico in abstractis entibus contemplandis, late discutitur. 24. f. et 45. m
Migratio formae atque accidentis qua possit dari de subiecto in subiectum. 561. m
Misceratio tractatio ubi apud *Arist.* 56. m
Minimam absolute, non datur: at minimam naturale datur, & quomodo sit. 327.
Miscibilia quomodo remaneant in misto. 241. m. & 255. m. & 275. p. & 322. m. & 328. m.
Mista omnia quomodo media inter elementa ab *Aristotele* dicantur. 324. m
Mista habent locum ratione simplicium. 254. f
Mista inanimata in eorum mutatione aliquo modo non videntur prorsus resoluti in materiam primam: aliquo modo videntur. 277. f
Mista omnia cur in aere putrescant. 469. p
 Item cur in aqua & in terra putrescant. 470. p
Mistum perfectum & imperfectum quid sit. 46. f
Mistum imperfectum qui negant dari quod non est 4. elementis constet, resolluntur. 48. m
Mistum imperfectum quodam in *Meteteorologica* sit subiectum. 49. f
Misti natura media est inter formam elementis & animam

I N D E X

animam. 255. m
Misti inambusti natura est una facta ex pluribus elementorum naturis: una item est qualitas facta ex pluribus contrariis qualitatibus; sed una illa natura magis retinet unius elementi conditiones, quam aliorum. ex hoc fundamentis statuitur subiectum motus naturalis in misto. 241. m. & 275. p
Mistum inanimatum est corpus naturale unum, unam habens naturam, non plures, & unam tantam qualitatem motricem. 241. m
Mistum a sua forma naturaliter movetur: idq. probatur. 243. p
Misti forma an sit superaddita formis elementorum. 244. m
 Partim esse additam, partim non, quare possit dici. 246. f. quod sit una tantum. 241. m. & 275. p. & 278. p
Mistum equaliter ex elementis cur dari non possit. 248. f. & 250. p
Misti forme remissio alio modo fit, alio modo, qualitatem. 323. p
Misti generatio, qua eductio forma est, quomodo a solo fiat calore. 413. f.
Misti homogenei generatio consistit in perfecta missione humiditatis cum sicco a calore facta. 4. 4. p
Misti animati generatio fit a virtute caliditatis, inanimati vero a virtute elementari. 408. m
Misti generatio nil al ad est nisi productio substantiae misti ex elementorum substantiis. 421. p
Misti generatio aliquo modo est nova, aliquo non est una. 465. p
Mistum tribus modis corrumpitur, uno quo dissolvitur in omnia elementa: duo vero alij modi sunt accidentales combustionis, & petrificatio. 428. f
Misti corruptio incervinis, dicitur etiam putredo: & quomodo fiat. 426 per totum. Quod sit. 428 p
 Quod dupliciter fit, a calido scilicet, & a frigido, ibidem. & 438.
 Quomodo vero dicatur interitus naturalis secundum alios, qui resistentur. 429.
 Vera autem sententia explicatur. 432.
 Nolo aliquo est mutatio una, aliquo non. 465. p
Misti motus naturalis &c. vide infra. Motus.
Mistio quid sit ex Aristotele. 253. & 421. p.
 Eius definitio late explicatur, solenturq. difficultates. 315.
Mistio inanimatorum quid, qualisq. sit ex Aristotele. diff. sust. 408. & seqq.
Mistio omnis vera, est elementorum: nec alia datur, cui competat definitio illa missionis ab Aristotele tradita. 332. m
Mistio & misti dissolutio est mutatio substantialis. 328. m & 461. m
Mistio et misti generatio quomodo re ipsa idem sunt, sed ratione distincti. 422. m. & 415. m. & 4. 9. per totum.
Mistio & misti generatio terminat duos habere, elementa scilicet separata, & eadem facta unum quoddam. ibid. f.

Mistio & generatio misti ordinatum tria fieri requirunt: abstrationem in unum per alitatem & passionem omnium coartatorum qualitatum inter se, secundum alitatem duorum affectuum in duas passivas, tertium misti productionem qua fit per forma eductivam. ibidem.
Mistio non praecedat quidem generationem misti, sed simul sunt & tempore & natura. 423. m. & 424. p
Mistio tamen prior cognitione quam misti generatio debet esse. 424. p
Mistio ex trium virtutibus commissionibus fit, plurimum scilicet corporum, plurimum formarum, & plurimum qualitatum. 249. m
 Non requirit divisionem in minima. 326. f
Mobile non dicitur nisi id quod est subiectum motus. 8. p
Mobile ad formam quid dicatur. 37. m
Motus per emanationem non potest esse primus. 231. p. vide etiam. Agens.
Motus primi & aeterni consideratio qualis apud Arist. in 8. phys. 122. m. & 25. f
 Qualis item in Physico & Meteorophys. 45. m
Motus primus quomodo sit motor totius. 212. p
 Nec est forma materialis, sed a materia abstrahitur. 528. m
Motus aeterni demonstrare, an pertineat ad naturalem, an ad Metaphys. ad opinionem aliorum examinatur. 177. & deinceps, sed veritas declaratur. 179. m
Motrix facultas ad quid data animalis. 606. f
Motus essentialis est forma fluens. 536. f
Motus nudus inter naturalem & violentum. 202. m
Motus simpliciter non potest esse medius inter naturalem & contranaturalem. 204. f
 Eiusdem conditionis. 252. m
Datur etiam violentus. 253. p
Circularis quid sit, ibid. & 252. m
 Et rectus. ibid. m
Motus mistus quinam sit. 253. m. de eo aliquorum error. ibid. f. & vera opinio. 254. p
Motus per eccentricos misti sunt. 253. f
Motus cuiusque naturalis principium neesse esse esse formam aliquam substantialem. 240. m
Motus naturalis in misto quodnam sit subiectum primum examinatur. 258. m
 Eius motus naturalis principium statui potest forma ipsa misti, qua est eius natura. 243. p
Motus misti facit secundum praevalens elementum, sit ne simplex an mistus. 152. per totum.
 Quod est simplex. 252. m
Motus alij praeter localem diversis modis possunt & motus, & generationes vocari. 10. m. & 92. m
Motus localis non est ad formam, sed ad ubi. 37. m
Motus omnis localis naturalis fit ab appetitu. 256. m
Motus est perfectio & causa calidi. 207. f. & 393. p
 Quomodo calorem gignat. 391. p
 Ut calefaciat, tres conditiones requiruntur. 398. f
Motus

I N D E X

Motus naturalis duobus modis dicitur . 171. p
Motus definitio de qua potestate, vel potentia intelligatur . 233. f
Motus gravium & leuium latè excutitur . 213
Motus grauis & leuis habet ordinem . 228. p
Motus gravium & leuium naturalis cur in fine velocior sit, quàm in principio, late inquiritur causa, 231. & declaratur . 235.
Motus velocitatem crescere propter incrementum gravitatis vel leuitatis, quomodo intelligatur . 237. p
Motus naturalis gravium & leuium indicari eiusdem speciei, aut diuersarum à fine hoc est à loco suo naturalis . 244. p
Motum producere aliud est, & aliud producere rem cum motu . 226. m
Mouere est rem ducere de potestate ad actum . 214. f
Moueri aliud est quàm fieri & generari . 10. m
Mundi & alia quorundam animalia cur non generant, 501. p
Multa cur inuicem agant & patiuntur, causa ex Arist. flo. 301. f.
Multitudine numerale causa est materia . 265. p. & 266. f. & 267. m
Mundus dupliciter sumi potest . 30. m. & 35. p
Mundi nomen est aquiuocum . 33. m
Motatio in accidentibus, vocari potest & motus & generatio, ex varijs rationibus . 92. m. & 10. m

N

NATURAE definitio scilicet, quod est causa motus & quietis declaratur . 159. & deinceps & 177. m
Naturam esse principium tantum passiuum motus, negatur contra Simplic. 163. m
Est autem principium motus tum actiuum, tum passiuum . & quid utrunque sit . 164. f
Natura à diffinitio competit omnibus naturalibus corporibus tam caducis, quàm æternis . 10. p
Natura simpliciter quanam sit . 165. f
Natura vniuersalis quanam sit . 432. m
Natura simplex, & mixta qua sit . 254. m
Simplex cur simplicem efficiat motum . ibid.
Mixta autem est medio inter formam elementi, & animam . 255. m
Naturam habere quibus competat . 18. p
Natura omnis communis exprimit in individuis accidentia ipsam insequentia, per qua saltem confusè cognosci potest . 746. m
Natura quomodo habet aliquid frustra . 533. f
Natura, essentialiter rei cognosci non potest nisi propria ipsius interna principia, ex quibus conlata, intelligantur . 62. p
Naturale tripliciter dicitur, pro essentiali, pro omni re pertinente ad philosophum naturalem, tertio pro eo quod in se habet naturam . 6. p
Naturalis disciplina duplici consideratione perfectitur . 13. f.

Naturalium rerum scientia & doctrina duas in partem diuiditur . 60. f
Naturalis scientia, vide scientia naturalis .
Naturalis ratio eodem modo cognoscenda sunt quo sunt & quom locum habent in natura, eundem habere in cognitione debent . 9. p
Nervorum subtilitas à cerebro deducitur . 522. p
Nigredo est color terra preprimus . 603. f
Nigrum videre quare sit nullum colorem videre : & quomodo cum tenebra sit eiusdem natura . 603. f & 613. f
Nutriti aliquo est versere illud in suam substantiam . 447. p
Nutritio quid 537. m. ac plenus declaratur . 565. m
Nutritio in homine fit & ab anima vegetante, & à rationali . 496. f
Partim est idem re cum accretione, partim non . 552. m

O

OBIECTVM reale est nobilissimè specie à se produta . 591. m
Obiectum sensus quo differat ab obiecta intellectu . 592. p
Oculo tria insunt humores, Vitreus, à Galeno perceptam subuiget existimatus . 613. m
Vitrei quoque officium male assignatum . 632. p
CrySTALLINUS autem verum instrumentum visus . 614. p
Tunica præterea tria insunt . ibid. f
Oculus non propria luce est lucidus, sed lumine extrinsecis recepto . 613. m. & 634. p
Oculus quod non sit igneus contra Galenum . ibidem.
Olci natura . 476. m
Omnia conflare ex esse & non esse, quomodo intellexit Plato . 666. m
Opacum in definitione coloris cur non ponatur, sed tantum perspicuum . 605. p
Operationes non sunt finis Animæ . 70. m
Operationum Animæ discrimen . 75. m
Operationem earum potentia est prædium inter positum & priuatiuum . 483. m
Non tamen est causa medus . 485. p
Ordo intelligendi duplex, vnus arbitrius, vt componere, hoc est enunciare prius, quàm illud quod instrumentum est logicum; alter priorius naturalis ac inuariabilis, vt apprehendere in phantasmate hanc prius, illam verò posterius . 729. per totum.

P

PARS interdum pro specie sumitur, scilicet pro parte substantia . 510. m
Partes materiales viuente duplex, heterogenea, & homogenea . 565. p
Homogenearum alia maiores, minores alia, ibid. f
Partium reliqua viuente vide, viuente parte .

I N D I E X.

Partium tria genera insunt Animalibus . 69 f
 Partitionem librorum, seu aliarum rerum, aut scien-
 tia, vide in proprijs eorum literis .
 Pati est propter materiam, nam patiens omne pati-
 tur propter materiam . 110. p
 Pati & agere quid sint . 300. f
 Perspicui condensatio duobus modis fit 602. m
 Perspicuum quare ponitur in definitione coloris, non
 autem opacum . 605. p
 Perspicuum & color: unum simul quomodo potest ali-
 quid esse ut sunt aliqui lapides . 605. f
 Perspicuum, lux, & albedo quomodo sunt eiusdem
 naturae 603. m
 Perspicui partes duas, una tanquam materia, altera
 tanquam forma . 606. m
 Perspicuum dupliciter considerari potest, uno modo
 absolute & secundum propriam naturam, altero
 modo respectu visus . 606. f
 Perspicui materia: una sit . 606. m
 Forma item que sit, eius effectus ac munus . ibi-
 dem . f
 Perspicuum quomodo secundum Aristot. sit inuisi-
 bile . 607. p
 Perspicuum terminatum est proprium coloris subie-
 ctum . 617. m
 Phantasmata sunt in phantasia, neque eis iungitur
 intellectus, sed producunt in intellectu non intelle-
 ctionem, sed speciem intelligibilem, qua iungitur
 intellectui, non phantasma ipsum . 648. f. 699. p
 Phantasia cognoscitivus quidem est, at non ut memo-
 ria est imaginum specierumque, conservatrix: orga-
 numque distinctum habet . 696. f
 Et quomodo imprimat imagines in memoria . ibidem.
 Physicus quo differat à Mathematico, 3. m & 25. p
 Quo differat à Metaphysico in considerandis entibus
 abstractis . 24. f
 Planetarum motus diurnus quomodo possit esse aeter-
 nus, si sit violentus . 211. m
 Planetarum motus non est missus . 254. p
 Planta qualibet duas habet animas . 496. p
 Plantae an duplici calore participant, ut Galenus vo-
 luit . 472. f
 Vnam tantum concessionem alimenti habent . 542. f
 Plantarum partitiones tractatis & consideratis, cur
 Aristot. & Theophr. silicis de earum forma .
 88. m
 Pluvia cur ex vapore non à solo frigore media regio-
 nis aeris generetur . 386. p
 Pluvia facta ad medium montem venteris, agri Pa-
 tanini, existat à calore in illius summitate in ac-
 re omnino sereno . 387. m
 Porri in corpore ob duas causas fiunt . 539. m
 Potentia materis quid sit, examinatur . 104. f
 Potentia duplex actus & passiva, & utraque sumi-
 tur dupliciter . 105. p
 Potentia materia duplex universalis & particula-
 ris: & qua sint . 108. m
 Duplex item iuxta Simplic. una quo formam praec-
 dit, altera formam insequitur . 108. & 223. p
 Quanam opponatur actui . 117. m

Potentia particularis non est aeterna, & qua sit .
 109. m
 Quomodo ad materiam se habeat . 116. m
 Potentia materia gradus habet ad formas . 170. p
 Potentia recipiendi formas numero infinitas an sit in
 singula portione materia, contra Ioan. Gaudautro-
 sem & Avillinum . 118. p
 Potentia obiectiva Scoti reprobatatur . 121. f
 Potentia est apud adeo indistincte respiciens contraria:
 ideo ab eo non fit resistantia, sed ab actu . 222. p
 Potentia, que est in genere qualitatis, est effectus
 per emanationem . 484. f
 Potentia omnis est in 2. specie qualitatis . 105. f
 Potentia & actus non sunt relativi: opponuntur pri-
 uatim: & sunt idem re, & differunt ratione .
 106. m. & f
 Potentia causa alia, actus vero alia . 295. p
 Pradicamenti cuiusque ordo & descensus quanto ma-
 gis inferior est eo tanto magis transitivus ad per-
 fectionem & actum . 263. f
 Pradicamentorum sunt tria tantum priora que natu-
 ram habent absolutam, reliqua recipientem .
 37. m
 Principia rerum naturalium tria explicantur . 92.
 per totum .
 Principium motus actuum & passivum separari non
 potest . 167. m
 Principis officium non est circa particularem, sed uni-
 versalem actionem . 519. m
 Primitio illa, qua est terminus principium rerum natu-
 ralium quo differat à pura negatione, ad Aristoteli
 mentem exquisitè describitur . 99. f. &
 Eadem definitur . 102. m
 Primitio illa semper habet formam aliam continentem
 ad Aristot. mentem . 100. p
 Propterea est quodammodo forma . ibid. f
 Primitio remota qua ab aliquibus dicta est, impro-
 batur . 101. f
 Primitio universalis quomodo ad materiam se ha-
 beat, si ne de essentia primae materiae, ac accidentis
 materiae . 103. m
 Quomodo se habeat ad materiam in prima notione
 acceptam . 109. f
 Quomodo vero ad materiam se habeat in secunda
 notione acceptam . 114. f
 Primitio est necessaria ac inseparabilis à materia .
 104. m. & 112. m
 Nec opponitur formae . 112. p
 Est aeterna apud Aristoteli, qui & materiam ponit
 aeternam . 109. m
 Cur non sit 4. principium rerum naturalium .
 115. m
 Primitivum quod non distinguitur Plotino à negatio-
 ne, citatur . 103. p
 Producere formam in materia est aliud, & aliud
 producere formam tantam . 589. m
 Proposito quibus duobus modis prima dicitur .
 622. m
 Putredo quid sit . 428. p
 Putredinis definitio ab Aristot. data per partes sin-
 gulas

gula explicatur. 434. per totum.
In ea definita Aristotelis artificium. 460. m
Galenii definitio improbat. 460. f
Illā definitio an comprehendat omnem putredinis modum, vel alia extet species non comprehensa. 444. f. & 451. per totum
Putredo, tribus ordinē temporis succedentibus, consumatur. 436. f. & 441. p
Putredo quomodo fiat. 426. per totum
Dupliciter fieri potest & à calido, & à frigido. 428. m
Tum à calore alieno, tum à proprio frigore, quomodo fieri dicatur. 438. m
Secundum partem que sit & quomodo fiat ex aliorum sententia. 449. per totum, sed ex *Aulioris* mente. 451. per totum. cur sic appellatur. 456. m
Perfecta & imperfecta quomodo, & in quibus fiat. ibidem.
Illā secundum partem an sit iunctura forma substantialis, an sit mera alteratio secundum alios, disputatur: sed de hoc Aulior ipse statuit. 456. per totum.
Imperfecta plures habet gradus. 456. p
Et cur ab Aristot. vocetur sepa ratio à natura. 457. m
Cur non distinguatur à morte. 463. m
Quomodo aliquo modo sit mutatio vna, aliquo non. 465. p

Q

QUALITATES prima dupliciter considerari possunt. 382. p
Qualitates prima quomodo sint, aut non sint forma elementorum, sed accidentia. 336. f
Eadem pluribus nominibus solent ab Aristot. appellari, ut se habent ad elementa. 337. p
Propter quid elementis à natura tributa. 348. f
Qualitatum primarum quomodo due dicantur actiue, & due passiuæ. 342. m
Qualitatum primarum actiue alia vniuersa, alia equi uoca. 343. f
Qualitates passiuæ cur non patiuntur ab Actiue nisi comunitè. 344. m
Qualitates prima cur ita sint ab Aristot. definita. 345. m
Qualitatum primarum, prout sunt elementorum accidentia, cause quanam sint, ex alienis opinionibus declarantur. 349. p
Sed ex Aulioris sententia quomodo sint elementis naturales, à celoque proueniunt. 352. p
Eadem sine summa in elementis siue remissa in mixtis præcedunt generatione formas substantiales. sint autem formis elementorum alia ratione priores, alia posteriores. ibidem.
Qualitates biæ an sint in quolibet elemento summae an remissa, vel an vna summa, altera remissa, secundum varias opiniones copiose disputatur.

354. per totam.
Qualitates prima actiue qua pendens à celo, quibus primo insunt summa, & quibus remissa. 356. & 362. m. & 382. f
Qualitates prima passiuæ à celo quomodo pendeant. 358. p. & 382. f
Nec possunt esse in elementis nisi summe, ut in igne & terra summa sicuti actiue aer & aqua summa humiditas. 359. p. contra hoc sex dubis proponuntur 359. m. soluntur autem 360. m. & confirmatur 364. p
An verò vim aliquam agendi habeant. ibid. f
Difficilis auferuntur, quam actiue. 366. f
Qualitates symbola elementorum an differant specie, nec ne, secundum aliquos differunt. 367. m
Aulior asserit esse vnius & eisdem speciei, nec differre nisi secundum magis & minus. 363. m
Esti non differunt ipse, habent tamen differentias consideratione dignas. 370. p
Qualitates ne due ita intereant, ut alie due contrarij generentur, an due quidem intereant & nulla gignatur, in contrariorum elementorum ingressu & pugna. 376. p
Qualitas duplex, que restringit materiam ad certam formam, & que non. 112. m
Qualitatum naturalium remissione aut intensiōe facta intra aut extra certos terminos, quomodo substantialis forma in mixto seruatur, aut destruitur. 308. f
Qualitatum actiuarum dominium in passiuas quomodo sit intelligendum, varia expositiones recensentur. 409. per totum.
Qualitas queque latitudinem habet aequaltem. 409. f
Qualitatum duarum actiuarum que actione sit motus in duas passiuas, late discutitur. 416. m. per totum.
Qualitatum primarum duplex est actio, vna innata, altera transiens. 417. p
Qualitates actiuales à medicis & potentiales seu virtuales vocata, quomodo differant. 442. m
Qualitates sensiles accidentiæ non migrant de subiecto in subiectum sed multiplicat speciem suam & ad totum circumstanti perspicuum diffundere possunt. 589. p. & 638. m
Quantitas quomodo materiam insequatur, & sit inseparabilis ab ea. 133. p. & 547. f
Quomodo autem insequatur formam. 133. p
Est conditio materialis. 578. f. & 139. p
Quantitatis duplices terminos dat forma, ibidem. & 547. f
Quantitas non est quartum principium generationis sed conditio quedam materia. 139. p
Quantitatis incrementum fieri duobus modis potest. 547. f
Quantitas interminata examinatur ad sensum D. Thoma, & Averrois. 130. & deinceps. Sed Averrois sententia declaratur, & confirmatur. 133. per totum.
Est eadem numerus cum terminata. 135. m

I N D E X

Quantitas maior duobus acquiritur modis. 550. f
 Quidditas an distinguatur ab eo, cuius est quidditas. 195. p
 Differt à forma, ratione. 270. m
 Quomodo sit causa finalis motus. 209. f

R

RATIONALIS facultas, vide in animæ rationalis.
 Rationalitas & humanitas non sunt dua forma. 270. p

Raritas & densitas duplex: altera qua proprie est in practico amento Qualitatis, consistens in partium tenuitate: altera consistit in partium inter se distantia. 549. p

Reactio quid sit, & de ea Aristot. auctoritas suadetur explicatur. 296. Et cur sit necessaria. 300. f & 302. p

Reactio in motu alterationis, qua, qualisq; sit. 307. f

In motu quoque locali. 309. f

Reagere &

Repari quid sit. 300. f. &

Dupliciter dicitur. 302. f

Realiter differre duobus modis intelligi potest. 430. p

Relativum secundum esse, & secundum dici exponitur. 107. m

Relativum natura & essentia, diversa ab Absoluto natura quomodo. 222. m

Remissio interdi pater latino quomodo magis & minus suscipere. 322. p

Remissio ac intensio sit dupliciter. 322. m

Remissio formæ alio modo fit, alio modo qualitatum, in modo. 323. p

Remissio omnium an fiat per admissionem contrarij 362. p

Remissio luminis sit sine commissione contrarij, & per graduum diminutionem. 563. m

Rei & intentio quomodo possit aliquid esse. 611. m

Rei consideranda motus æqualis debet esse rei considerata, & quomodo. 6. m. & 32. m. & 38. p

Quitamen alibi negligendus est. ibidem.

Resistentia quid sit, & unde proveniat. 303. m

Resistentia sit ab actu, non à potentia. 222. p

Resistentia causa que sit. 304. f

Resistentia maioris minorive causa quam sit. 307. p

S

SANOVIS dupliciter consideratur, primus perfectio & intentione natura: & primus solo ordine generationis: ex Auctore. 519. m

Sanitas, morbiq; tractatio qualis debeat esse in naturali scientia. 67. m

Si quomodo à medica tractatione differat. 68. m

Sanitas & morbi causa non omnes spectant ad naturalem. 68. p

Scientia naturalis definitio et partitio, eiusq; scopus, 11. m. & deinceps.

Duplex eiusdem partitio. 60. f

Scientia naturalis duo initia considerari possunt. vñ quod ipsa secundum se postulat: alterum ob nostram meliorem cognitionem. 15. f

Scientia naturalis an perfectè sit ab Aristote tradita. 89. m

Et quid ordine compositio sit tradita. 90. f

Scientia naturalis subiectum est corpus naturale vñ necesse sumptum. 2. f. & 3. p. & 9. f

Et à quibus libris Aristot. id elicitur. 11. p

Scientiæ subiectum duobus partibus constat, re nempe considerata, & modo considerandi. 3. p

Seminiibus insunt dua vires ex Aristote. vna ab eis separata, altera non separata. 672. m

Senectus est exiccatio. 575. p

Senex cur deterius videam. 637. p

Sensitivæ facultates, vide in Anima sentientis facultates.

Sensibilis anima vires, facultatesq; ordinatim quanam sint, colliguntur. 506. f

Sensibilis animam percipiuntur, quomodo tria sunt ordinata. 505. m

Sensitivum speciei quaedam cur videntur esse media inter spiritale & materiale. 593. m

Sensibile obiectum est qualitas materialis, cuius speciet est accidens spiritale. 583. p

Sensitiles speciet habent esse in fieri, non in facto esse. 384. f

Sensitivum specierum aliis est spiritualitas, & aliis substantiarum immaterialium. 585. m

Sensitivum specierum spirituales differat à spiritualitate substantiarum immaterialium. 585. m

Et habent gradum. 593. m

Sensitiva omnia in sensum agunt spiritualmente. 587. m & 592. m

Sensitiles qualitates talem habent naturam, ut multiplicent in medio speciem suam spiritalem. 589. p & 638. m

Sensuum externorum numerus. 504. p

Sensuum internorum numerus. ibidem.

Sensus communis ad quinque, sensus externos quatuor rationem habeat. 504. m. & 505. f

Sensui in sentiendi quo agat modo. 597. p. per totum.

Sensus idem & agis & patitur. 596. p

Sensus agens an detur. 582. per totum, & deinceps ex aliorum opinionibus.

Vera autem opinio declaratur. 589. per totum.

Sensus obiectum quo differat ab obiecto intellectu. 592. p

Sentiendi ac intelligendi vis quale organum requirat. 523. p

Sentiendi alius, sensusque à quonam agente producat, varie disputatur. 593. m. per totum

Consulantur qui varie senserunt. 294. m. per totum.

I N D E X.

*V*erior sententia exponitur. 506. p. per totum.
 Produciuntur autem ex eo, quod in dicitur sensibile. 506. m.
 Eidem tria sunt instantia. 508. m.
 Eius. n. causa effectrix est anima. *ibid.* m. & 597. f.
 Sic definitio 338. m. Dubium de eo in *num.* 339. p.
Solutio. 340. f.
 Simulare corpus quid. 53. f.
 Singulare & univiale diversis modis se habent ad materiam. 268. p.
 Singulare etiam cognoscitur ab intellectu non tantum univiale. 678. p. & 730. per totum. & 731.
 Primum cognoscitur, quam univiale. 731. f.
 Solis orbis quosio ordine sit, ex *Arist.* & aliis. 390. m.
 & 393. m.
 Eius solius corporis motus an sit causa sufficientis generationis caloris in hoc mundo inferiori. 323. m. & deinceps.
 Species continet plures conditiones ac plures differentias, quam genus, proinde difficilius est abstractio. 745. m.
 Species omnes sunt aeternae *Aristoteli.* 38. f.
 Species intelligibiles quales in anima dicuntur. 685. & deinceps ad longum.
 Species impressa ab aliquibus ponuntur. 688. m.
 Sed ab aliquibus excipiuntur. 689. m. & 701. f.
 Imprimi in intellectu a phantasmatibus necessariū esse, probatur. 690. per totum.
 Species ipsa impressa, est intellectui. 692. p. & 699. p.
 Species impressa nec procedere possunt intellectu, neque post eam servari. 694. f. per totum. & 697. f. per totum.
 Specierum euitatem quidam negant, hoc est, nullius forma receptionem fieri sine in sensu, sine in intellectu, afferentes: qui confutantur. 692. m. per totum.
 Species formae in *med.* aere, ac in anima quaedam habent esse medium inter materiale & spirituale, seu intentionale. 612. p. & m.
 Species spirituales non est quanta formaliter, sed solum representatiue. 637. f.
 Speculorum usus qua ratione ad videndum valeat. 614. m.
 Spiritus animalis non est igneus, contra *Galenū.* 634. m.
 Spiritus a corde geniti, & ad cerebrum missi, inferunt animalia facultati. 522. m. & 522. f. & 53. f.
 Vnius speciei sunt non duplices, quae vitales, contra *Gal.* 524. m.
 Subiecti conditiones ex *Aristotele* in post. *analyt.* declarantur. 4. f.
 Subiectum scientia duobus partibus constat, nempe re considerata, & modo considerata. 3. p.
 Subiecti cuiusque cognitio perficitur ex cognitione naturae, & proprio ipsius accidentium. 62. p.
 Subiectum distinguitur ab intentione. 82. f.
 Subiectum esse illud per quod scientia, sine totalis, sine partialis distinguitur ab alijs: verum est de scientijs totis, sed non semper de partibus. 84. p.
 Subiectum recipiens aliud est, & aliud conditio ei necessaria ad recipiendum. 200. f.

Substantia quomodo tempore prior sit accidentibus. 135. f.
 Substantia predicamentum quem habet ordinem in gradibus suis. 154. m.
 Substantia abstracta an possunt probari esse alio modo, quam motu. 174. per totum.
 An ex solo eterno motu.
 Substantiarum separatarum duplex habetur cognitio, confusa. f. & distincta: & cui singula conveniat. 180. f.
 Substantia individua, vide individuum.
 Substantia abstracta est haec, singulariorve per se ipsam, quam simplex sit. 181. m.

T

TENEBRA, & nigredo quomodo sint eiusdem naturae. 603. m.
 Terra quomodo putrescat. 413. f.
 Terra proprius color est niger, ut reliquorum elementorum albedo. 603. f.
 Theriaca, vel non habet veram & proprie dictam missionem, vel si habet, ea est mistio elementa, non mistiorum eam ingredientium. 332. m.
 Transitus ad omnem qualitatem non est alteratio. 511. m.
 Totum quomodo de anima potest dici. 509. m.
 Totum quandoque pro omnium specierum anima collectione sumitur. 510. m.

V

VEGETATIVI facultates, vide, in *Anima vegetantis facultates.*
 Venarum notanda origo. 520. p.
 Verum & bonum differunt tantum ratione, sed idem sunt re: ex hoc duo constituunt obiecta duarum facultatum animae rationalis. 508. p.
 Vini putredo qua, qualisq. 453. p.
 De eadem, qua vinum in acetum convertit, dubium excutitur. 470. m. per totum. *solutio autem.* 473. per totum.
 Vino calor an duplex insit, & quis sit. 473. m. & 473. p. quod *met.* 474. p.
 Duplex quoque humidum. *ibid.* f.
 Violentum est dupliciter. 202. m.
 Violentum nullum quare perpetuum, exquisita ratio. 203. m.
 Violentum est contra quam contra naturam. 204. f.
 Visibile aliquid dicitur, vel formaliter, vel obiective. 709. m.
 Visibile & color idem sunt quidem subiecto, sed ratione differunt, & quomodo. 601. m.
 Visibile duplex est, ut quod, & ut quo. & quantum sunt visibilia ut quod, & ut quo. 608. p. & m.
 Visio quo fiat modo. 667. f. male sensu *Democrius.* 623. per totum.
Aristot. autem recte quidem. *ibid.*

I N D E X.

- Sed Galenus idque cum refellit. 624.*
Idem Galenus cum Platone eadem sensit. ibid. f.
Confutator autem 626.
Vifui cur non patiantur aliquando ea, qua praesentia oculis sunt. 598. m.
Vifus intellectui est similis. 600. p.
Vita contemplativa est maxime accommodata humane naturae 665. m.
Viventis generatio quid sit secundum Arist. 503. p.
Viventi dua infunt generatrices facultates. 503. m.
de Viventibus tractatio & doctrina tres in partes principales dividitur. 61. p.
Vivens dum augetur quomodo idem numero maneat, hinc inde adductis opinionibus, disquiratur. 554.
Quomodo omnibus eius partibus fiat additio magnitudinis, secundum alios. 556. per totum.
Vera sententia, qua sit probatur. 557. m. per totum.
Viventis partes materiales duplices, heterogeneae, & homogeneae. 565. p.
Vtrifque primo competit accretio. ibidem,
Quomodo fiant in accretione maiores. 566. m.
Ei partibus forma omnibus, & partibus materia, sed non omnibus additionem fieri magnitudinis, quomodo intelligatur. 571. m.
Earum qua dicuntur homogeneae, quaedam maiores sunt, quaedam minores. 566. f.
- Minima partes quomodo augeantur. 567. p.*
Maiores, totaque materia quomodo augetur. 567. m.
Materia non omnes partes extenduntur. 568. f.
Viventis forma qua & anima vegetans est, eiusque partes quomodo fieri maiores dicantur. 570. p.
Materialis pars aliqua an sit, que non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur. 573. m.
Viventium corpora semper fiunt sicciora. 575. p.
Vivens augetur ne ratione materia, an ratione formae. 576. f.
Vivensibus solis competit accretio. 577. p.
Vniuersaliora cognoscenda prius quam minus vniuersalia, in doctrina & noetia distincta rerum adipsi sentis. 738. m.
Vniuersalius quod est, an prius ordine & tempore minus vniuersali cognoscatur cognitione naturalis nostra confusa, ad meliorem aliorum disceptatur. 738. f. vsque ad 741.
Vniuersale & singulare diuersis modis se ad materiam habent. 268. p.
Vniocationis ratio debet esse simplex. 147. m.
Vnius rei quomodo vnum sit esse, & quomodo plura. 277. p.
Vnum quatuor modis ex Arist. dicitur; sed maximus omnium est vnus numerus. 266. m.
Potestas quo differat ab intellectu. 507. m.

F I N I S.

Errata sic corriguntur, numerorum autem prior paginam, posterior lineas indicat: in lineis autem numerandis non eas tantum, qua scripta sunt, sed etiam illas, qua sunt numerata.

11. 17. 17. comittitur. l. conuertitur
 12. 44. uisum. Lemmas
 14. 15. est. l. 11. de
 15. 13. ab. l. 12.
 16. 13. scripta. l. scripta. effa.
 17. 47. fuit. l. lit
 19. 12. iussu. l. in iussu
 20. 37. cōdūcti. l. cōdūcti
 41. 5. demum. l. dicitur
 46. 7. accidens. l. accidens
 47. 27. aliam. l. aliam
 48. 47. facultatem. l. facultatem
 60. 43. iussu. l. in iussu
 61. 49. remi. l. que & remi
 62. 33. postquam. l. postquam
 63. 43. sua. l. sua liberti
 64. 3. sensibiles. l. sensibiles
 71. 1. inferendum. l. inferendum
 73. 21. inquisitor. l. inquis
 74. 48. calcis. l. calcis primi
 78. 50. liberum. l. liberum
 80. 31. generat. l. generat
 81. 11. manifestum. l. manifestum
 89. 19. m. l. 2
 90. 40. potest. l. potest
 110. 1. & l. ac
 112. 34. statum. l. statum
 115. 1. singulari. l. singulari
 120. 4. funt. l. funt. ego saltem
 124. 5. efferit. l. efferit
 127. 23. existerit. l. existerit
 133. 47. in a. l. in a
 138. 31. re. l. re
 141. 30. subditum. l. subditum
 143. 7. et. l. et
 153. 17. ipsum. l. ipsum
 157. 11. que. l. que per se
 161. 10. per se. l. per se
 165. 33. Aristoteli. l. Aristoteli
 167. 31. re. l. re
 169. 35. plena. l. re. l. plena re. l. plena re
 169. 15. equi. l. equi
 169. 17. materiam. l. materiam
 171. 49. non nobis. l. non nobis
 178. 18. hac. l. hoc
 179. 19. communitat. l. communitatibus
 190. 31. proprii. l. proprii
 193. 43. signati. l. signati
 195. 37. carit. l. carit
 197. 43. materia. l. materia
 199. 41. cognoscitur. l. cognoscitur
 201. 33. inopia. l. inopia
 203. 4. omnia. l. dixit omnia
 207. 18. non respicitur. l. respicitur
 208. 4. uentura. l. uentura
 209. 7. necessari. l. necessaria
 210. 14. quod. l. quod
 214. 19. contra. l. contra
 215. 5. forma. l. forma
 217. 47. differit. l. differit
 227. 45. ordino. l. ordino prae
 229. 23. uiam. l. uiam
 231. 7. impo. l. impo
 231. 34. ad. l. ad
 233. 41. habet. l. habet
 235. 23. aliam. l. aliam
 237. 31. simplici. l. simplici
 240. 40. potest. l. potest
 246. 41. quae. l. quae
 250. 29. materiam. l. materia
 256. 21. animal. l. animal
 258. 31. quidam. l. quod quidam
 258. 49. potest. l. potest eorum
 261. 19. cadem. l. cadem
 263. 37. sunt. l. sunt
 264. 21. magis. l. magis
 269. 41. quod. l. quod
 271. 1. subdit. l. subdit
 274. 4. & l. & per se

243. 34. post illa. l. post illa
 249. 11. si. l. si
 251. 23. al. l. al
 254. 27. habet. l. habet
 258. 13. uiam. l. uiam
 258. 25. existantia. l. existantia
 270. 20. quia. l. quia
 271. 19. potest. l. potest
 274. 19. potest. l. potest
 277. 15. de. l. per
 280. 35. in matrem. l. in matrem
 286. 14. eorum. l. eorum
 286. 31. necesse. l. necesse
 290. 18. motus. l. motus
 291. 11. & demonstrat. l. demonstrat
 296. 25. & cor. l. & cor
 298. 14. fundit. l. fundit
 301. 43. ergo. l. ergo
 306. 6. cur. l. cur
 306. 33. cadit. l. cadit
 307. 46. abitur. l. abitur
 311. 31. & edat. l. & edat
 312. 17. temperat. l. temperat
 314. 12. & l. &
 315. 28. diuisus. l. diuisus
 323. 0. declaro. l. declaro
 327. 3. quibus. l. quibus
 328. 12. caesa. l. caesa
 331. 21. demonstratio. l. demonstratio
 331. 29. & quidem. l. & ea quidem
 337. 47. aqua. l. aqua
 340. 6. inuenit. l. inuenit
 343. 34. illi. l. illi
 343. 51. in. l. in
 349. 10. corpori. l. corpori
 349. 31. uiam. l. uiam
 353. 48. uol. l. uol
 354. 1. in. l. in
 354. 4. illi. l. illi
 356. 21. potest. l. potest
 356. 26. utaque. l. utaque
 358. 31. pergit. l. pergit
 358. 47. demonstrat. l. demonstrat
 360. 40. illam. l. illam
 362. 17. uiam. l. uiam
 367. 43. colere. l. colere
 368. 41. uolent. l. uolent
 369. 48. propterea. l. propterea
 371. 42. ab eo. l. ab eo
 373. 18. dorum. l. dorum
 374. 33. uiam. l. uiam
 374. 41. nam. l. nam
 377. 12. solam. l. solam
 377. 46. existerit. l. existerit
 379. 40. opus. l. opus
 379. 47. reddens. l. reddens
 384. 41. ab omni. l. ab omni
 387. 37. uiam. l. uiam
 388. 24. temet. l. temet
 391. 33. temet. l. temet
 393. 37. calor. l. calor
 395. 10. in. l. in
 396. 18. Thoma. l. Thoma
 398. 29. anima. l. anima
 398. 3. potest. l. potest
 398. 46. parat. l. parat
 399. 47. parat. l. parat
 399. 38. in. l. in
 399. 53. principio. l. principio
 399. 58. quod. l. quod
 399. 62. singulari. l. singulari
 399. 63. singulari. l. singulari
 399. 64. singulari. l. singulari
 399. 65. singulari. l. singulari
 399. 66. singulari. l. singulari
 399. 67. singulari. l. singulari
 399. 68. singulari. l. singulari
 399. 69. singulari. l. singulari
 399. 70. singulari. l. singulari
 399. 71. singulari. l. singulari
 399. 72. singulari. l. singulari
 399. 73. singulari. l. singulari
 399. 74. singulari. l. singulari
 399. 75. singulari. l. singulari
 399. 76. singulari. l. singulari
 399. 77. singulari. l. singulari
 399. 78. singulari. l. singulari
 399. 79. singulari. l. singulari
 399. 80. singulari. l. singulari
 399. 81. singulari. l. singulari
 399. 82. singulari. l. singulari
 399. 83. singulari. l. singulari
 399. 84. singulari. l. singulari
 399. 85. singulari. l. singulari
 399. 86. singulari. l. singulari
 399. 87. singulari. l. singulari
 399. 88. singulari. l. singulari
 399. 89. singulari. l. singulari
 399. 90. singulari. l. singulari
 399. 91. singulari. l. singulari
 399. 92. singulari. l. singulari
 399. 93. singulari. l. singulari
 399. 94. singulari. l. singulari
 399. 95. singulari. l. singulari
 399. 96. singulari. l. singulari
 399. 97. singulari. l. singulari
 399. 98. singulari. l. singulari
 399. 99. singulari. l. singulari
 399. 100. singulari. l. singulari

381. 19. eorum. l. eorum
 382. 31. aliam. l. aliam
 383. 3. in illo. l. in illo
 384. 44. effect. l. effect
 389. 51. generat. l. generat
 394. 41. inuenit. l. inuenit
 394. 49. anima. l. anima
 396. 4. operatio. l. operatio
 399. 43. in. l. in
 399. 51. & ita. l. & ita
 399. 52. & ita. l. & ita
 399. 53. & ita. l. & ita
 399. 54. & ita. l. & ita
 399. 55. & ita. l. & ita
 399. 56. & ita. l. & ita
 399. 57. & ita. l. & ita
 399. 58. & ita. l. & ita
 399. 59. & ita. l. & ita
 399. 60. & ita. l. & ita
 399. 61. & ita. l. & ita
 399. 62. & ita. l. & ita
 399. 63. & ita. l. & ita
 399. 64. & ita. l. & ita
 399. 65. & ita. l. & ita
 399. 66. & ita. l. & ita
 399. 67. & ita. l. & ita
 399. 68. & ita. l. & ita
 399. 69. & ita. l. & ita
 399. 70. & ita. l. & ita
 399. 71. & ita. l. & ita
 399. 72. & ita. l. & ita
 399. 73. & ita. l. & ita
 399. 74. & ita. l. & ita
 399. 75. & ita. l. & ita
 399. 76. & ita. l. & ita
 399. 77. & ita. l. & ita
 399. 78. & ita. l. & ita
 399. 79. & ita. l. & ita
 399. 80. & ita. l. & ita
 399. 81. & ita. l. & ita
 399. 82. & ita. l. & ita
 399. 83. & ita. l. & ita
 399. 84. & ita. l. & ita
 399. 85. & ita. l. & ita
 399. 86. & ita. l. & ita
 399. 87. & ita. l. & ita
 399. 88. & ita. l. & ita
 399. 89. & ita. l. & ita
 399. 90. & ita. l. & ita
 399. 91. & ita. l. & ita
 399. 92. & ita. l. & ita
 399. 93. & ita. l. & ita
 399. 94. & ita. l. & ita
 399. 95. & ita. l. & ita
 399. 96. & ita. l. & ita
 399. 97. & ita. l. & ita
 399. 98. & ita. l. & ita
 399. 99. & ita. l. & ita
 399. 100. & ita. l. & ita

I L L V S T R I S S I M O,
 ET REVERENDISSIMO
 A L E X A N D R O P E R E T O
 A M O N T E A L T O S. R. E.
 C A R D I N A L I A M P L I S S I M O.

Iacobus Zabarella. S. P. D.

QUUM primum constitui in publicum edere librum meum de Naturali scientia constitutione, statim totum animum in te unum conuertii, ALEXANDER CARDINALIS AMPLISSIME, cui illum mitterem, & ipsius tutelam, ac patrocinium commendarem; quippe qui de tua egregia indole, & summa in literarum studijs diligentia, & praestanti eruditione cum ex alijs plurimis, tum potissimum ex Illustrissimo Viro, omniq; laude dignissimo Latino Vrsino tui (ut percipere patui) amantissimo; dum hic Auditorum gratia commoraretur, plurima audivi, qua me tibi magis deinceps, utiq; magna omnia de te semper sperauerim effecerunt. Quam praesertim etiam absque vilius testimonio id ipsum per se non modo credibile, sed necessarium penè esse videretur in namque Beatissimo D. N. SISTI QVINTI PONT. MAXIMI de philosophia Studijs optimè meriti nepos, & ab incunabulis ab eoinstar filij educatus; praestantiq; ingenio praeditus non potuisse non magnam de se expectationem, ac spem in omnium animis excitare; quum enim ille moribus primum, deinde etiam cognomine Sanctissimus Pontifex omnem in sapientia Studijs atatem consumpsisset, tandemq; ob eximiam eruditionem, incomparabilemq; virtutem ad summum Pontificatum sui euclius, seq; semper erga omnes & humana, & divina sapientia studiosos ita animatum & verbum, & factum ostenderit, ut nullo unquam tempore bonarum artium studia maiorem factorem; ac patronum habuisse videatur; iam certum, atque indubitatum omnibus est se talis, tantiq; parentis cura educatum, & rectum non posse non in literarum Studijs, omniq; virtute plurimum pro atate profecisse. Hac ego opinione ductus rosi me salutarum esse existimavi, si meam hanc amiseris Naturalis philosophiae structuram, & quasi ideam tibi dederem, atque dicerem; sic enim & libro meo eris a me optimè consultum, qui Illustrissimo nomine tuo munus splendidissimum, ac tutissimum in manibus hominum eris; & tibi aliquid fortasse auxilij in hac tua inueniente adolescentia hac studia aggressuro labor hic meum allaturus est, quanquam enim non ignoro doctores tibi eruditissimos viros, ex quibus praclaras omnes artes perdiscas, non desisse, tamen quia non idem de quaque re cuncti homines sentiunt, neque omnia, que hominibus datum est, cognoscimus singuli, equidem deservare nec volo, nec debeo te ex his quoque meis scriptis aliquid esse utilitatis, fructusq; percipiturum, quod si (ut opto) contigerit, de alijs maioribus studiorum subsidijs tibi in dies subministrandis cogitare non desinam. Inserca libellum hunc meae in te obseruantiam unum, ac monumentum hilariter excipe, ipsamq; legens animò erga te mei memoriam conserva; quod ut facias, se maximopere etiam atque etiam rogo. Vale.

Patavij Idibus May M D LXXVJ.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE NATURALIS SCIENTIÆ CONSTITVTIONE.

CONSILII RATIO. CAP. I.

QUISQVIS in naturalium rerum confyderatione fructuosè versaturus est, debet ante omnia ipsius naturalis disciplinæ naturam, & conditionem cognoscere, præterea verò & eius diuisionem in partes, & ipsarum partium ordinem, propriosque singularum scopos non ignorare. Nam si artificiosa eius scientiæ fabrica bene intellecta ad ordinatam rerum naturalium contemplationem accedamus, longè melius, atque facilius abditas rerum causas, intimaque naturæ arcana penetrare apti sumus; vt è contrario ea ignorata satis magnum inde fructum percipere nemo potest. Tradidere quidem eam scientiam præcis temporibus complures, sed in eo munere ita excelluisse creditur Aristoteles, vt nemo in hac philosophiæ parte non modò illi præferendus, sed ne comparandus quidem cum eo esse videatur; quod quidem omnium & antiquiorum, & posteriorum ad hæc vsque tempora philosophorum consensio comprobauit: Tot enim viri præclarissimi & Græci, & Latini, & Arabes in interpretandis naturalibus Aristotelis libris ætatem consumpserunt, vt cognouisse omnis posteritas videatur, nõ posse ab humano ingenio excellentius tradi naturalem philosophiã, si quidem tantum honoris neque naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris, neque magis Platonis Timæo habitum esse certum est. Quoniam igitur iam pridem concepta hæc opinio postea quasi per manus tradita ad hanc vsque tempestatem peruenit, & vsque adeò inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philosophiam discere cupiunt, nullo nisi Aristotele doctore vtantur, & in omnibus philosophantium Gymnasijs ad vnius Aristotelis naturales libros declarandos interpretes etiam magnis stipendijs statuuntur, non paruum operæpretium facturum me esse existimaui, si Galenum imitatus, qui de artis medicæ constitutione libellum conscripsit, ego quoque vniuersæ ab Aristotele scriptæ naturalis philosophiæ structuram, & artificium de clarauero, & ea, quæ alij singulos Aristotelis libros interpretaturi, sparsim, & separatim præfari consueuerunt, in vnum ipse congefsero, eiusque disciplinæ vnitatem, naturamque, & partes, & harum artificiosam dispositionem quanta potero breuitate, & claritate ob oculos omnium posuero. sic verò & quam aliàs logicæ artis studiosis operam præstiti, eandem nunc philosophiæ quoque præstitero, vt enim tunc de Logicis rebus scripturus ante omnia de ipsius Logicæ natura, & partibus dicendum esse iudicauit ita nunc de rebus Naturalibus volumen Deo fauente propediem editurus, in primis Naturalis scientiæ naturam, & fabricam à me hoc libello explicatam, tanquam præludij, ac præparationis loco cunctis Aristotelicæ theoriæ studiosis exhibebo. Quanquam enim non desuere, qui ante me

talæ quoddam onus suscepisse videntur, nam scripsere aliqui de ordine librõrum naturalium, aliqui etiam præfationes in omnes Aristotelis naturales libros composuerunt: attamen, vt diuersæ sunt hominum sententiæ, spero non defuturos quibus hic labor meus non superuacaneus fore videatur; nam vbi ita ab alijs cognitam rei veritatem reperero, vt nil à me addi posse videatur, ego lubens aliorum sententiæ subscribam, & tanquam eius relator & interpretas nitas saltem eam redere clariorem; vbi verò nihil, in quo acquiescere possim, ab alijs dictum inuenero, non dubitabo aliquid ipse noui, quod mihi ratio persuaserit, in medium adducere, & alijs ad iudicandum proponere: nec despero mea hæc scripta aliquid esse vtilitatis habitura, nam si alijs fortasse nõ proderunt, auditoribus saltem meis nõ paruo ea vsui fore, meque ipsum magno labore leuandum per ea esse non dubito: quum enim in hac patria Academia naturalem philosophiam publicè interpreter, ob idque cogar quotannis singulos Aristotelis libros declaraturus nõ parum temporis conterere in ijs præludijs, quæ *πρόλογισμοί* appellantur, eo posthac labore superledebo, maiorem in ipso Aristotele declarando progressum facturum: maximum certè tunc faciam, quum cæteri omnes à me erunt editi libri naturales, in ijs enim disputationes omnes, quibus examinandis solemus in quoque libro seriem dictorum Aristotelis interrumpere, tractandæ à me in studioforum vsum, & excutiendæ sunt. Interea exiguum hoc magni laboris exordium accipiant: quod quanto eis gratius, atque vtilius fuerit, tanto me ad totum absoluendum opus promptiorem, & animatiorem reddet.

De subiecto totius scientiæ naturalis opinio vera. Cap. II.

QVONIAM in primis cognoscendum est quid sit disciplina naturalis, quod quidem ad eius genus attinet, satis apud omnes constat eam esse scientiam speculatiuam, quum eius scopus non sit operari, sed scire res naturales; propria igitur differentia inquirenda est, quæ ipsam constituat, & ab alijs scientijs seiungat, sumitur autem cuiusque speculatiuæ scientiæ differentia à proprio subiecto, hoc enim vnum propriam cuiusque scientiæ naturam constituit, separatque ab alijs omnibus; videndum igitur est quodnam sit proprium subiectum totius naturalis philosophiæ: nec subiecti nomine intelligo quancunque rem consideratam, secundum quam acceptionem etiam principia, & accidentiæ subiecti possunt appellari subiectum; sed hac nimis lata significatione reiecta propriè subiectum accipimus, quæ in primo libro posteriorum statuit Aristoteles in qualibet scientia contemplatiua, nempe quod à principijs, & affectionibus distinguatur, cuius conditiones iam sunt à me diffusè in operibus logicis declaratæ: videntur quidem res naturales, quæ sub huius disciplinæ considerationem cadunt, numerari ab Aristotele in initio tum secundi libri Physicæ auscultationis, tum tertij de Cælo, scilicet cælum, elementa; mista, animalia, stirpes, & horum species, in horum enim omnium consideratione versatur philosophus naturalis: sed hoc cognoscere non satis est, quum enim scientiæ naturalis vna sit, & vnitas scientiæ sumatur ex vnitate subiecti, oportet res omnes naturales prædictas sub vnò aliquo genere reducere, quod eas omnes complectens dicatur subiectum vnum totius naturalis philosophiæ, & ipsi toti adæquatum. Hoc igitur quodnam statuendum sit, interpretes Aristotelis superioribus tẽporibus non consenserunt, fuitque inter eos maximè controuersum: sed hac tempestate videntur omnes in hanc sententiam conuenisse, quod corpus vniuersè sumptum, quod & cœlestia, & inferiora omnia complectatur, quatenus naturale, hoc est quatenus habens in seipso naturam, quæ motus principium esse definitur, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis: quam sententiam ego absque dubio

Lib. de tribus præcongnitiõ.

Subiectum scientiæ naturalis.

dubio veram esse cenſeo, quum & Ariſtotelis teſtimonio ſatis claro, & efficaci ratione comprobetur. Quum enim ſubiectum ſcientiæ duabus partibus conſtet, re conſyderata, & modo cõſyderandi, vt in operibus logicis dictum eſt, ſitque in hac ſcientia res conſyderata corpus, modus autem conſyderandi quatenus habens in ſe principium motus, iuxta communem, quam veram eſſe diximus, opinionem, vt amque ab Ariſtotele aperte pronuntiatam legimus: nam in initio & ſecundi phyſici & tertij de Cælo ſola corpora nominat vt ſubiectum philoſophiæ naturalis: ſed clariffimè in principio primi de Cælo aſſerit ſcientiam naturalem verſari in corporibus, & horum principijs, & affectionibus; nam præterquam quòd aperte nominat corpus vt naturalis ſcientiæ ſubiectum, illud idem aſſerit dicens principia, & affectiones corporum in hac ſcientia conſyderari, ſiquidem id ſubiectum eſt, cuius principia & affectiones quærentur. Quòd autem modus, & ratio conſyderandi corpus non ſit, niſi vt habens in ſe principium motus, aſſerit clarè Ariſtoteles in principio ſecundi Phyſici, dum inquit res naturales à non naturalibus diſtingui per hoc poſſimum, quòd quatenus ſunt naturales habent in ſeipſis principium motus, quòd quidem alijs non competit, niſi per accidens, ſcamm enim & quodlibet aliud corpus artiſicioſum habet quidem in ſe principium motus, nõ tamen per ſe. quia non vt artiſicioſum, ſed quatenus materiam habet corpus naturale, vt lignum, vel lapidem: at qui certum eſt vnãquamque rem ab alijs diſtingui per formam, non per materiam, igitur habere in ſe principium motus eſt inſtar formæ, & eſt formalis ratio ſubiecti, qua corpus phyſiologiæ ſubiectum ab aliarum ſcientiarum ſubiectis ſeparatur: etenim, vt artes mittamus, quæ verſantur in corporibus, Mathematicus quòque, qui contẽplatiuus eſt, corpora contẽplatur, non ea tamen ratione quatenus habent in ſe principium motus, quia hoc ſolus philoſophi naturalis proprium eſt. ſed alius apud Ariſtotelem locus eſt hoc mirifficè confirmans, iſq; conſyderatione dignus eſt, quoniã à multis perperam intelligitur; locus eſt contextus 71. ſecundi Phyſicæ auſcultationis, vbi Ariſtoteles inquit: Quæcunque mota mouent, ſunt phyſicæ conſyderationis; quæcun que verò non mota mouent, non amplius: ſed ea Ariſtotelis verba difficultatem faciunt; quoniam primus motor æternus mouet, & eſt immobilis, tamen eſt phyſicæ conſyderationis, quum de ipſo agatur in octauo libro auſcultationis phyſicæ. Dubium hoc ſolent alij ita ſoluere: primus motor eſt phyſicæ conſyderationis quoad quæſtionem an ſit, quòd enim exiſtat oſtenditur à philoſopho naturali ex æterno motu; at non eſt phyſicæ conſyderationis quoad quæſtionem quid ſit, ſic enim ad Methaphyſicum pertinet. ſed hæc ſolutio non eſt conſona verbis Ariſtotelis ſequentibus, qui ſtatim rationem aſſerens cur non ſit phyſicæ conſyderationis, ita ſubiungit (non enim in ſeipſis habentia motum, aut principium motus mouent, ſed immobilia ſunt) itaque ſi hæc communis ſolutio vera eſt, oportet æquè in omnibus validam eſſe rationem Ariſtotelis, ut quicquid non habet in ſe principium motus, non ſit phyſicæ conſyderationis quoad quid eſt: licebit ergo ita argumentari, motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habent in ſe motum, aut principium motus, ergo non ſunt phyſicæ conſyderationis quoad quid eſt: quòd ſi cauillado dicant Ariſt. de ſolis mouentibus loqui, verù quid eſt iſtud eſt, at tamen ratio Ariſtotelis ſi in his eſt efficax, debet pariter in oibus habere efficaci tatè: immò verò neque in mouentibus omnibus locum habet, nam calor, & frigus agunt, & mouent, nec habent in ſe principium motus, ſequitur ergo hæc non eſſe phyſicæ cõſyderationis quoad quid eſt: falſa tamen eſſe conſtat hæc omnia conſe quètia, nam accidentia naturalia cognofcuntur à philoſopho naturali & q̄ ſint, & quid ſint; quòd autem non habeant in ſe principium motus, manifeſtum eſt, quia hoc proprium eſt corporum naturalium, accidentia verò naturalia non dicuntur habere naturam, ſed eſſe à natura, vel ſecundùm naturam, vt dicitur in ſecundo Phyſicorũ. Hac itaque ſolutione reiecta, ego puto ita eſſe reſpondendũ: Phyſicus

1. de natu.
log. & lib. de
præcoga.

Declaratio
tex. 71. ſecun
di Phyſ.

Communis
expoſitio.

Confutatio.

Vera expoſi
tio.

Lib. de præ-
cogn.

conſyderat & ſubiectū ſuum, & principia, & affectiones eius, quorū trium conſyde-
rationes in quo diſcrepent iam declaratum à nobis eſt in operibus Logicis: Ariſto-
teles autē in memorato loco non loquitur abſolutè de phyſica conſyderatione ſu-
biecti conſyderatione, & de illo, quod à philoſopho naturali conſyderetur ut ſubiectū,
non ut affectio, neque ut principium: itaque illud tantū à phyſico ut ſubiectum
conſyderari dicit, quod in ſe ipſo habeat motū, & principium motus, ita ut quicquid
huiusmodi eſt, in ea ſcientia conſyderetur ut ſubiectū, quod verò tale non eſt, non
poſſit in ea habere locū ſubiecti, per hoc tamen nō ſtat quin poſſit in ea vel ut prin-
cipium naturale, vel ut naturale acciðens conſyderari: tollitur itaque omnis diſſicul-
tas, quia primus motor immobilis, quum non habeat in ſe principium motus, non
eſt conſyderationis phyſicæ ut ſubiectū phyſicum, per hoc tamen non ſtat quin à
phyſico poſſit conſyderari ut principium: ſic motus, locus, calor, frigus, & alia acci-
dentia naturalia, quum non habeant in ſe principium motus non poſſunt eſſe ſubiectū
phyſicū propriè acceptū, ſunt tamen accidentia phyſica, & quatenus talia ſunt,
cognoſcuntur à philoſopho naturali & quòd ſint, & quid ſint. Hoc idè confirmāt
verba Ariſtotelis in contextu 73. eiusdē libri, ubi ait (duo ſunt principia mouētia
phyſicè, quorum alterū non eſt phyſicum, quia non habet principium motus in
ſeipſo) nam quomodo dicit alterum eſſe mouens phyſicè, nec tamen eſſe phyſicū?
certè nullus alius eſſe poteſt ſenſus verborū Ariſtotelis, niſi quòd eſt principium
phyſicum, & ita à phyſico poteſt ut principium conſyderari, ſicuti reuera conſyde-
ratur, at non eſt ſubiectū phyſicum, quia non habet in ſe principium motus: hæc eſt
huius diſſicultatis tutiſſima ſolutio. Quoniā igitur ratio illa ab Ariſtotele adducta
nil aliud probat, quàm non conſyderari à phyſico ut ſubiectum, quicquid non ha-
bet in ſe principium motus, manifeſtū eſt rationem formalem ſubiecti ſcientiæ natu-
ralis apud Ariſtotelem hanc vnam eſſe, quatenus habens in ſe principium motus,
per hanc vnam ſeparat Ariſtoteles ſubiectum phyſicum ab eo, quod non eſt ſu-
biectum phyſicum: illud autem, quod habet in ſe principium motus, non eſt niſi
ſubſtantia corporea, ut aſſerit Ariſtoles in contextu quarto ſecundi phyſicorū:
nullum igitur aliud ſtatuendum eſt ſubiectum totius ſcientiæ naturalis, niſi corpus
naturam habens. Ipſa quoque naturæ definitio hoc idem teſtatur, nam conueniēs
erat, ut in ipſo huius ſcientiæ initio ſubiecti definitio proponeretur, hæc autem fa-
cile intelligitur, ſi ſolum intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura, non ut
principium ſubiecti, ſed ut ſubiectū, hoc eſt ut ratio formalis ſubiecti, ex qua intelle-
cta ſtatim apparet quid ſit corpus naturā habens, idè Ariſtoles ſtatim poſt defi-
nitionē naturæ ſubiungit. definitionem habentis naturam, quod totius naturalis
philoſophiæ ſubiectū eſt. Ratione quoque hoc comprobatur, illud enim ſtatuere
oportet ſcientiæ ſubiectum, cui omnes conditiones competunt, quas Ariſtoles
in poſterioribus Analyticis dixit in cuiusque ſcientiæ ſubiecto poſtulari, at hæ
competunt omnino corpori naturam habenti, quod ita oſtendimus: conditiones
ſubiecti, ut ex iis libris colligimus, & ut in operibus Logicis declarauimus, hæ ſunt,
ſubiectum debet eſſe præcognitum & quid nomen ſignificet, & quòd ſit, debet
omnibus, quæ in ſcientia conſyderantur, ſubſtratum eſſe, & ipſum nulli in eſſe, de-
bet habere principia, & accidentia demonſtranda: ac denique debet toti ſcientiæ
eſſe adæquatum, ita ut neque eam excedat, neque ab ea excedatur, hoc autem eſt
omnes partes ſcientiæ in eius conſyderatione verſari, & ipſum in nulla ſcientia, ni-
ſi in illa ſola, tradari poſſe. Corpus autem naturā habens præcognoſcitur quid no-
men ſignificet, ſiquidem eius declaratio tanquàm totius ſcientiæ principium pro-
ponitur ab Ariſtotele in initio totius naturalis philoſophiæ; notiſſimum etiam
eſt quòd ſit, & nihil eo notiſſum eſt in ſcientia naturali, per quod poſſit demonſtra-
ri, idque Ariſtoles ipſe proteſtatur in contextu ſexto eiusdem ſecundi phyſi-
corum, quod habeat principia, & accidentia, quæ de ipſo demonſtrantur, ita mani-
feſtum

Conditiones
ſubiecti.
Lib. de tri-
bus præcog.

festū est, ut nulla declaratione indigeat: nulli etiam inest corpus naturale, quō ipsū per se existat, sed ipsum omnibus in naturali scientia consideratis substratum est, nam si diligenter omnia, quæ in ea scientia tractantur, percurramus; nihil inueniemus, quod non eius principium, aut accidens sit, nempe vel ipsius communis generis, vel alicuius speciei. Est etiam toti scientiæ adæquatū, quum enim tractari subiectū nil aliud sit, nisi eius principia, & affectiones inuestigari, nulla certē huius scientiæ pars est, in qua de ipso non agatur; siquidem nulla est, in qua non agatur de principio, aut de accidente aliquo corporis naturalis: nulla est etiam alia scientia, in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet, & in qua eius principia, & accidentia quatenus talis considerentur: sola igitur, ac tota scientia naturalis est de corpore naturali quatenus naturale est: hoc igitur est totius huius scientiæ subiectū adæquatū.

Hic plures aliorum sententia ad bonum sensum trahuntur. Cap. III.

SENTENTIA hæc ex aliarum consideratione confirmatur, quicunque. n. aliud quidpiam huius scientiæ subiectū statuerit, ij vel idem dicunt, quod corpus naturam habens, vel falsum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliore, quæ ad verum sensum trahi possunt. D. Thomas in principio primi Physicorū inquit subiectū esse ens mobile, vetans ne dicamus corpus mobile, ea ductus ratione, quod Aristoteles in sexto eorum librorum probat omne mobile esse diuiduū, quod est probare omne mobile esse corpus, quare si corpus mobile subiectū esset, probaretur subiectū in scientia sua, quod dicendum non est. Idē tamen in initio primi libri de Cælo inquit subiectū esse corpus mobile, quæ etiā Alberti, & aliorum complurium sententia fuit, vidit. n. tandem D. Thomas illius argumenti sui vanitatem, quia licet in sexto libro ostendatur omne mobile esse diuiduū, non ob id probatur dari corpus mobile; tum quia non idem est esse diuiduū, & esse corpus, siquidem linea, & superficies diuiduæ sunt, nec tamen sunt corpora; tum maxime quoniam non eadem est propositio, datur corpus mobile, & omne mobile est corpus, quū illa sit omnibus notissima, hæc dubia, & ab aliquibus negata, qui animam per se mobilem esse dicebant; quamobrē siue concedatur, siue negetur animā, immō & res omnes per se moueri, non minus hæc est manifesta, datur corpus mobile, nō hanc igitur probat Aristoteles in eo sexto libro; quemadmodum si quis probaret omne album esse hominem, non ob id probaret dari hominem album, quum hæc sit manifestē vera, illa manifestē falsa. Scotus verō subiectū statuere videtur substantiam naturalem; ita vt tres extent opiniones: quum alij ens mobile, alij corpus mobile, alij substantiam naturalem subiectū esse dicant: at si has benè perpendamus, non differunt nisi nominibus, quum. n. rem consideratam alij ponant ens, alij substantiam, alij corpus, modum verō considerandi alij mobile, alij naturale, tamen si sano modo verba eorum sumantur, eadem dicunt rem consideratam, & eundem considerandi modum, quocirca Aristoteles quoque varijs in locis subiectū scientiæ naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur, qui dicunt modum considerandi esse, vt mobile, per mobilitatem vel intelligunt aptitudinem illam ad motum, quæ est accidens, & qualitas quædam; vel intelligunt principium internum, vnde hæc aptitudo, & motus ipse sicut: si qualitatem intelligant, in difficultate meo quidem iudicio insolubilem incidunt, quum enim huius mobilitatis causa sit ipsa rebus naturalibus insita natura, demonstrari poterit à priori modum considerandi de re considerata per medium naturale in ipsa scientia naturali, corpora namque sunt mobilia, quoniam habent naturam, sic autem subiectū in scientia sua per causam demonstraretur, quod omnino absurdum est. Restat igitur vt nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe

D. Thomas.

Albertus.

Scotus.

Naturale dicitur tripliciter.

¶ 1. ut dicitur

¶ 2. ut dicitur

Modus considerandi, debet esse equeus rei considerate vide 1. lib. de nat. log. cap. 11.

¶ 3. ut dicitur

naturalitatem, siue naturam ipsam, vt eos puto intellexisse, ita vt nil aliud apud eos significet mobile, quàm naturam habens. Qui verò modum considerandi esse dicunt, quâ naturale, clarius id significasse videntur, tribus enim modis accipi potest naturale: primo sumitur pro essentiali, quemadmodum etiam natura pro essentia sumitur, vt quum dicimus hanc esse rei naturam, & hoc esse illi naturale; secundo modo sumitur naturale pro omnire pertinente ad philosophum naturalem, sic materia prima dicitur principium naturale, & motus dicitur accidens naturale, & res naturalis: tertio sumitur strictius pro eo, quod in se habet naturam, hoc est internam quandam propensionem ad recipiendum motum; huiusmodi autem sunt sola corpora, sic enim nec materia, nec inotus est naturalis. Illi igitur, qui vel ens subiectum esse dicunt, vel substantiam, vel corpus quâ naturale est, non possunt nisi tertio modo sumere naturale; primum enim omnino absurdum esse manifestum est; secundus verò omni artificio carens, ac puerilis esset, quicquid enim subiectum esse dicamus quatenus naturale, hoc est quatenus pertinet ad philosophum naturalem, subiecti nomine complectimur omne pertinens ad philosophum naturalem, quoniam ab eo, quod est quatenus ipsum, ad de' opini efficacis semper, ac necessaria est illatio; omnia igitur & principia, & accidentia naturalia species subiecti erunt, proinde nulla erunt subiecti principia, nulla accidentia ab ipso subiecto distincta, idque esset accipere subiectum late pro omni re considerata, quâ acceptionem nimis rudem, & à nostro instituto alienam esse iam diximus. In tertia igitur sola significatione sumptum esse ab illis naturale manifestum est; sed clarissima omnium est appellatio modi huius considerandi, si dicamus quatenus naturam habens, seu quatenus habens principium motus, sic enim omnem vitam ambiguitatem, & errandi occasionem, quam fortasse præbere potest illa dictio, naturale propter varias, quas commemorauimus, huius vocis significationes. Hunc igitur considerandi modum si omnes statuerent, necesse est rem quoque consideratâ eandem ab omnibus poni, & substantiam, & ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principium motus in seipso corpus est, idem ergo est ens habens principium motus, & substantia habens principium motus, ac corpus, quemadmodum ens risibile, substantia risibilis, animal risibile idem significant, nempe solum hominem. Rectius est tamen dicere corpus, quàm substantiam, vel ens, propterea quòd in scientiis contemplatiuis debet modus considerandi esse æqualis rei consideratæ, vt alibi declarauimus: ostendimus enim non pugnare inter se hæc duo, modus considerandi est æqualis rei consideratæ, & est angustior, illam quæ coarctat; æquales enim sunt quatenus sunt res quædam, quæ extra animam existunt, nihil enim extra animam datur corpus, quod non habeat in se principium motus, & nullum datur habens in se principium motus, quod non sit corpus: atque si alterum vt res sumatur, alterum verò vt modus, rem modus coarctat, non vt rem, sed vt considerabile; corpus enim est considerabile non modò vt habet naturam, sed etiam alijs modis, potest enim mente concipi abiunctum ab omni aptitudine ad motum, & considerari tantummodò vt quantum, quæ est consideratio Mathematica: hoc autem est manifestissimum in illis scientijs, in quibus idem esse videtur modus considerandi, ac res considerata, vt in Metaphysica, in ea namque subiectum esse dicimus ens vt ens est, in quo dicto esset absurditas, & negatio manifesta, nisi modo aliquo ens restringeret ens, restringit enim non vt res, sed vt modus, siquidem vt res non modò sunt æquales, sed idem; at acceptum ens pro re latius patet, quàm ens acceptum pro modo; ens namque pro re acceptum omnino complectitur, & nihil excludit, nam & mobile, & naturale, & magnitudo, & numerus ens est; sed quodlibet tamen horum, si sumatur vt modus considerandi, nullum aliorum continet, & ea omnia excludit, nam considerare vt ens, non est considerare vt mobile, neque vt magnitudinem, & è conuerso considerare vt mobile est quidem considerare ens, at non est considerare vt ens: ens igitur, quod omnia continet,

continet, restringitur ab hoc modo considerandi, quatenus ens, quum ab hoc cepti omnes modi excludantur; ratioque huius est, quoniam materix est amplitudo, & indeterminatio, formæ verò distinctio, ac determinatio; quoniam igitur res considerata locum obtinet materix, modus autem considerandi tenet locum formæ, necesse est ut ens acceptum pro re considerata latius pateat, quàm ens acceptum pro modo considerandi, & ab hoc coarctetur. Dico igitur rem consideratam, & modum considerandi debere esse æqualis ambitus, quatenus res quædã sunt, sic enim seruatür essentialis connexus, neque per hoc stat quoniam res considerata restringatur à modo considerandi; quo circa melius est subiectum scientiæ naturalis statuerere corpus quatenus naturam habens, quàm substantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam est accidentale quiddam substantiæ, & enti, nisi dicamus strictè sumi substantiam, & ens pro solo corpore. Quomodo itaque Aristoteles varijs in locis loquens de subiecto scientiæ naturalis modò ipsum vocet corpus, modò substantiam, modò ens, vel est incòstans, vel per hæc omnia solum corpus intelligit; sic etiam quum modum considerandi modò statuat quatenus mobile, modò quatenus habens principium motus, & quietis, necesse est ut per mobile intelligat idem, quod naturam habens: nam in principio primi libri de Cælo inquit scientiam naturalem versari in corporibus, in principio autè tertij libri dicit eam versari circa substantias, intelligit autem corporeas, quia statim eas recensens sola corpora nominat; & in primo contextu sexti Metaphysicorum inquit scientiam naturalem versari circa talem substantiam, in qua est principium motus, & quietis, sumit enim substantiam non omnem, sed talem, nempe illam tantam, quæ corporea est, hæc enim sola habet in se principium motus: attamen in calce eiusdem contextus inquit philosophum naturalem considerare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod prius per substantiam corpoream. Sic Averroes, in principio quarti Metaphysicorum inquit ens mobile esse subiectum scientiæ naturalis, in primo autem libro de Cælo commentarijs secundo, & quinto inquit subiectum scientiæ naturalis esse corpus; in sua autem præfatione in primum Physicorum inquit subiectum esse res sensibiles quatenus transmutabiles, quæ verba significant corpus quatenus mobile, sed statim declarans quid intelligat per mobiles, subiungit, id est quatenus in seipsis habent principium motus, & quietis, sumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem possumus Aristotelem, & Averroem de subiecto naturalis scientiæ loquentes appellatione corporis vros esse in libris naturalibus, in Metaphysicis verò appellatione substantiæ, & entis, hæc namque voces pertinent propriè ad Metaphysicum; intellexit tamen solum ens corporeum, & solam substantiam corpoream, ut prædiximus.

Aristoteles.

Averroes.

Confutatio sententia illorum, qui aliquod naturali corpore communis subiectum statuerunt. Cap. IIII.

HLLORVM sententias, qui aliquod naturali corpori æquale huius scientiæ subiectum esse dixerunt, ad rectum sensum trahi posse iam ostendimus: nunc de eorum quoque opinionibus, qui nullam defensionem recipiunt, aliqua breviter dicamus: hi in duas sectas distincti esse videntur, aliqui enim communius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem strictius subiectum statuerunt: quem utrumque errorem explodere oportet. Primum quidem non desuerunt, qui ens mobile subiectum esse dicentes, palam professi sint se id sumere ut latius patens, quàm corpus mobile, siquidem non sola corpora, sed materia quoque, & forma mobiles dici varijs modis possunt: corpus quidem dicunt esse subiectum motus, materiam esse pri-

Thom. II. 20.

Averroes. II.

Thom. I. 20. de ente mobili.

Confutatio.

mam radicem, ac fundamentum omnis passionis, quia pati est propter materiam, & moueri est pati; formam verò esse terminum motus: itaque corpus dicitur esse mobile subiectiue, materiam fundamentaliter, formam terminatiue; proinde materiam, & formam non modò esse principia corporis mobilis, sed etiam esse species entis mobilis, quod est æquatum subiectum totius scientiæ naturalis. Huius sententiæ vanitatem sola nominis significatio declarare potest, mobile enim non dicitur nisi id, quod est subiectum motus; materia per se non mouetur, si quidem id, quod mouetur, actus est, vt inquit Aristot. in quinto physicorum; sed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars est, quare soli corpori est attribuendus motus. Multò minus mouetur forma eo modo, quem isti fingunt, nam terminare motum uou est moueri, immo adueniente termino cessat motus. Sed nil certè ineptius esse potest, quàm dicere quicquid cum motu conuersum est, seu quicquid relationem aliquam habet ad motum; mobile esse, sic enim quicquid à naturali philosopho consideratur, species erit entis mobilis, proinde species subiecti: omnia igitur locum subiecti habebunt; nulla dabuntur principia, nulla accidentia à subiecto scientiæ distincta. Præterea quemadmodum innotus maximè propriè, ac præcipuè dicitur de motu locali, secundariò de alijs; ita locus vt terminus motus localis magis dicitur terminatiue mobilis, quàm forma, quæ generationis, seu alterationis terminus est: attamen nihil ab Aristotele alienius est, quàm locum dicere mobilem, quem apertè asserat esse profus immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: sed quid magis erit mobile, quàm motus ipse? Vanissima igitur est hæc sententia, & absque rationi, ac doctrinæ Aristotelis à nobis antea declaratæ. Sed non minus aliena est à verbis Thomæ, quem isti se veri profitentur, nam in principio primi libri de cælo dicit solum corpus esse subiectum scientiæ naturalis, in initio autem primi Physicorum, ubi dicit ens mobile, declarat etiam se per mobile nil aliud intelligere, quàm habes in se principium motus: quoniam igitur omne habens in se principium motus corpus est, videtur ab ipsa potius nominatione corporis, quàm à re, abhorruisse eo in loco Thomæ, eo ductus argumento, cuius postea leuitatem se cognouisse iudicat in præfatione primi libri de Cælo. Pater igitur nihil latius patens corpore mobili statuendum esse subiectum naturalis philosophiæ: nil enim, quod non sit corpus, habet in se principium motus; & nihil, quod principium motus in se non habeat, potest in hac scientia habere locum subiecti iuxta sententiam Aristotelis, sed solum vt principium, vel vt accidens corporis naturalis locum habere potest in naturali philosophia.

ad inuol.

Confutatio sententia illorum, qui aliquod naturæ corpore angustius subiectum statuerunt. Cap. V.

Nonnullorū opinio.

Argumenti filorum.

Alia opinio.

LIQVI verò in contrarium errorem incidentes aliquod naturali corpore strictius subiectum esse dixerunt, nempe corpus generationi, & interitui obnoxium, hoc moti argumento: illud est subiectum totius scientiæ naturalis, cuius principia in primo Physicorum libro queruntur; at queruntur ibi principia rerum tantum caducarum, teste Aristotele in contextu 68. eius libri; ergo hæc sola sunt subiectum: quare cælum iuxta horum opinionem non consideratur à naturali vt species subiecti, sed vt subiecti principium. Alij verò nec cælum, nec elementa sub subiecto scientiæ naturalis contineri existimarunt, sed subiectum statuerunt corpus naturale mixtum, cuius & cælum, & elementa principia sunt: videntur hi eodem ferme argumento moti in hanc sententiam venisse, elementa enim, & cælum eiusdè ordinis esse videntur, & vt eiusdè ordinis corpora ab Aristotele considerari, nã

in libris

in libris de Cælo æquæ considerantur ut simplicia corpora, è quibus mundus cõstat, deinde in libris de ortu, & interitu æquæ ut principia mistorum, cœlum ut efficiens, elementa verò ut materia; quare si cœlum in scientia naturali ut principium consideratur, elementa quoque ut principia subiecti considerari dicendū est. Quum autem hi rem consideratam dixerint esse alii corpus naturale caducū, alii corpus naturale mistum, in modo tamen considerandi consensuserunt, dicentes illud considerari quatenus mobile, hoc est quatenus habens in se principium motus. Sed errarunt utriusque in utriusque; in re quidem considerata, quoniam si cœlum, & elementa non cognoscuntur à naturali philosopho, nisi ut principia, scientia naturalis manca, & imperfecta est: res enim uaturales eo modo sunt cognoscendæ, quo sunt, & quem locum habent in natura, eundem habere in nostra cognitione debent; atqui in natura non solum sunt principia aliorum, sed sunt etiam absolutè naturalia corpora sine vllò aliorum respectu, & per se existunt, nec minus etiam destructis omnibus mistis existerent: sunt igitur cognoscendæ à philosopho naturali tum ut aliorum principia, tum secundum se ut naturalia corpora, proinde ut species subiecti; idque expressè notatum ab Auerroc legimus in primo, & vltimo commentariis tertii libri de Cælo, vbi dicit perfectam simplicium corporum noticiam in his duabus tractationibus esse constitutam; vna, qua considerantur, ut naturalia corpora, & ut subiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cælo; altera, qua considerantur ut aliorum principia, qualis est eorum tractatio in libris de Generatione. Sed quis non videat huius dogmatis absurditatem? tractari enim ut principia est tractari aliorum gratia, hoc autem de cœlesti saltem corpore absurdissimum est, id enim dicere propter alia existere nefas est, existit enim præcipuè propter se, secundariò autem propter alia; est igitur etiam per se cognoscendum, at tamen à nullo per se cognoscetur, nisi dicamus à philosopho naturali, nulla namque alia scientia est, in qua cœlum ut naturale corpus consideretur, aut considerari possit. Patet autem ea considerantibus, quæ ab Arist. in libris de Cælo dicuntur, competere omnia iis corporibus per se, & absolutè sine vllò mistorum respectu; & propria ipsorum accidentia ibi de ipsis demonstrantur tanquam de subiecto: quare dubitandum minimè est illa corpora in libris de Cælo ut subiectum considerari. Peccarunt etiam hi in modo considerandi, quem talem adiecerunt, ut propriam ipsorum sententiam euerterint: dicentes enim subiectum esse corpus caducum, vel corpus mistum quatenus mobile, dicunt omne mobile esse subiectum, cuiusque enim competit esse mobile, seu habere in se principium motus, illud necesse est, ipsis etiam consentibus, esse subiectum philosophiæ naturalis: non sola igitur mista corpora, neque sola caduca, sed etiam elementa, & cœlum in scientia naturali habent locum subiecti, quum sint per se mobilia corpora, & habeant singula in seipsis principium proprii motus naturalis. Hunc igitur errorem in adiciendo modo considerandi committunt, quod ipsum ampliorem ponunt re considerata, sic enim pugnantia dicunt, & idem simul affirmant, & negant; nam cœlum, aut etiam elementa negant in scientia naturali habere locum subiecti, idque postea affirmant, dum dicunt modum considerandi esse quatenus habens in se principium motus, sic enim dicunt omne habens principium motus esse subiectum scientiæ naturalis. Ad argumentum autem istorum, quod ex tractatione primi libri Physicorum sumebatur, videntur alii ita concorditer respondere, principia, de quibus in primo Physicorū agitur, propriè sumpta non competunt nisi rebus caducis, ac impropriè, & proportionem quadam cœlo quoque accommodari possunt ratione motus localis, in quo tria illa notare possumus, subiectum, & duos contrarios terminos, nempe à quo, & ad quem. Sed hæc communis responsio meo quidem iudicio vera non est: nam materia, & forma considerantur ab Aristotele sum in primo, tum in secundo libro Physicorum, diuersis tamen modis, in primo ut principia generatio-

Confutatio
utriusque
opinionis.

Simplicium
corpori tractatio
duplex.

Ad argumen-
tum respon-
sio aliorum,

Responsio
constans.

Materiæ & formæ confyderatio duplex.

nis corporis naturalis, in secundo ut principia motus, & quietis, se cū dūm quāam confyderationem competit eis nomen naturæ. Quod igitur cœlo aptari cadem principia possint, concedendum est; prout confyderantur in secundo libro, sed non prout confyderantur in primo; nam sicuti in inferioribus corporibus dicimus formam esse propriam naturam vniuscuiusque, & principium proprii motus naturalis, ita in Cœlo est propria natura, quæ est proprii motus principium, & proportione respondet formæ, quæ in corporibus caducis est principium motus; ob id definitio naturæ est communis omnibus naturalibus corporibus tam caducis, quàm æternis. At in primo libro confyderantur eadem principia respectu ipsiusmet naturalis corporis, nempe ut principia, ex quibus naturale corpus generatur, & constat, quæ confyderatio non potest aptari Cœlo, quia Cœlum apud Aristot. ex his principijs genitum non est, neque ex iis constat, ideo quæ Aristot. in contextu 68. eius libri apertè dicit se de principijs loqui serum tantummodo naturalium, quæ generationi, & interitui obnoxia sunt. Quod verò dicunt eadem principia posse Cœlo accommodari respectu motus localis, nihil est, siquidē non ea confyderat Aristot. in primo libro ut principia motus, sed ut principia corporis naturalis, quæ confyderatio nullum habet locum in Cœlo. immo neque cōcedendum est posse eadem principia accommodari motui locali prout in primo libro confyderantur, siquidem aliud est moueri, aliud est generari, & fieri, est enim motus à positiuo in positiuum, generatio verò à priuatiuo in positiuum, ideo alii motus præter localem possunt diuersis modis & motus, & generationes vocari, ut a quæ causafactio dicitur motus alterationis quatenus est à frigido in calidum, dicitur etiam generatio quatenus est calidi ex non calido; sed motus localis non recipit appellationem generationis, nisi admodum improprie; nec dicere solemus id, quod loco mouetur, generari, vel fieri, nisi maximè improprie; licet Aristot. in context. 24. octauo Physic. hunc loquendi modum disputandi tantum gratia, & ad conuincendum magis aduersariorum errorem vsurpauerit: ratio quæ huius est, quoniam generari, ac fieri proprie dicitur, quando acquiritur forma aliqua inherens illi, quod mutatur, eaque esse non potest nisi in vna triū categoriarum, nempe substantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, hæc namque solæ sunt res absolute, quæ possunt appellari formæ; at locus est res externa, quæ non potest vocari forma rei motæ, à qua possit motus vocari generatio; id verò, quod vocamus vbi, respectum habet ad locum externum, nec est verè absolutum, quod possit vocari forma; ob id Latini motum, qui est ad locum, ab aliis omnibus distinguere solent, tanquam à motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Physicorum ea ratione confyderantur, quatenus sunt principia, ex quibus aliquid generatur, & fit, id quæ manifestum est in definitione primæ materiæ, & in toto serè eo primo libro, vanissimum est id, quod illi dicunt, ea posse accommodari motui locali; eaque fuit causa, cur videamus Aristot. aliarum omnium mutationum tam substantialium, quàm accidentalium exempla tulisse in illo libro, casusque omnes confyderasse; de motu autem locali ne verbum quidem fecisse, nec vllum vñ quam eius exemplum attulisse in declarandis tum principiis contrariis, tum subiecta materia. Maximè autem attestatur huic veritati in contextu. 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri huc secundum substantiam, siue secundum accidentia, ut perfecta inductione colligat hanc vniuersalem, in omnibus, quæ sunt, necessaria est subiecta materia, omnes mutationes recenset tum substantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, sola tamen excepta mutatione secundum locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, seu generari. Patet igitur communem hanc solutionem falsam esse, proinde argumentum non esse solutum. Vera huius argumenti solutio postea manifesta erit, quum de ordine librorum, ac de primi libri Physicorum cum secundo connexionem loquemur, nunc breuiter dici-

Aliud est moueri, aliud est fieri.
Nota quis motus possit vocari generatio.

Responso propria.

mus id non posse negari, in illo primo libro agi de principijs corruptibilium tantum, sed negandam esse illam maiorem, illud est subiectum, cuius principia in primo Physicorum libro considerantur, puto enim cum Auerroes verum initium totius naturalis philosophiæ iudicandum esse à secundo libro Physicorum, primū verò fuisse antepositum propter nostram faciliorem cognitionem, non quod reuera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoscendum generale subiectum totius scientiæ naturalis spectare debemus, quid in septem libris Physicæ auscultationis agatur, non quid in primo; in illis autem septem manifestum est agi de communibus, quæ similiter competunt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quàm æternis, secundum quandam analogiam; definitio naturæ, & habentis naturam competit etiam cœlesti corpori; tractatio de motu motum quoque Cœli complectitur; de loco agens Arist. in quarto libro docet etiam, quomodo Cœlum sit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cœlum pertinere videtur, quàm ad alia, siquidem tempus est numerus, & affectio motus folius cœlestis; æternus verò motus, qui in octavo libro dedaratur, vel est motus generaliter acceptus, ut multi dicunt, sub quo etiam Cœli motus (quod negare fatuum esset) continuatur; vel est solus cœlestis motus, non quidem ut proprius Cœli, sed ut motus vniuersi, qui omnes motus continet, vt rectius putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in ijs septem libris tractantur, sunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo communia esse possunt, nam corpus naturale latè acceptum non est vniucum genus, quod vnius naturæ sit, quòd sit vt quæ inferioribus corporibus communia cum Cœlo esse videntur, non secundum eandem rationem eis competant, sed similitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur septem librorum consideratione efficacius argumentum sumitur, quàm ex primo, ad ostendendum quòd corpus naturale complectens omnia & cœlestia, & inferiora corpora, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis.

Secundum
Physi. est ini-
tium philoso-
phiæ natura-
lis infra, c. 9.

Corpus natu-
rale non est
vniucum in
infra cap. 10.

Definitio, ac partitio scientiæ naturalis. Cap. VI.

ONIAM tota scientiæ natura à proprio subiecto pendet, cognito subiecto philosophiæ naturalis, facile est eius definitionem ex ijs, quæ dicta sunt, colligere: dicimus igitur Philosophiam naturalem esse scientiam contemplatiuam, quæ naturalium corporū, quatenus principium motus in se habent, perfectam cognitionem tradit; perfecta autem subiecti cognitio, quum sit finis cuiusque scientiæ speculatiuæ, in duobus consistit, ut alibi declarauimus, in principiorum, & accidentium illius subiecti cognitione: quare naturalis scientiæ scopus nullus alius est, quàm eo cognoscere principia corporū naturalium, & eorundem accidentia per suas causas. Ex hac definitione haurire possumus veram totius scientiæ diuisionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere. Multos audiui hac primum diuisione videntes: acturus philosophus naturalis de naturalibus corporibus eorum principia in primis cognoscere debuit: quoniam enim ex principiorum noticia cognitio aliorum pendet, debet quisque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia nosse eius rei principia: scientia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur, unam priorem, quæ est de principijs corporum naturalium, eaque octo Physicæ auscultationis libris continetur; alteram posteriorem, in qua agitur de corporibus ipsis naturalibus, quorum illa principia sunt, eaque continet reliquos omnes libros naturales, quorum primus est liber de Cœlo. Diuisionem hanc ex ipsius Aristotelis verbis desumunt, nam in initio primi Physicorum inquit se primo loco acturum esse de principijs rerum naturalium, in initio autem primi de Cœlo asserit se tunc primum naturalium corporum tractationem aggressu-

In lib. de tri-
bus præcog.

De diuisione
opinio a-
liorum.

Ratio opinio-
nis prædicit.

mus priorem partem esse debuisse de ipso communi genere corpore naturali, posteriori vero de ipsius speciebus; cuius partitionis mentionem fecit Auerroes etiam in initio suae Epitomes primi libri de Caelo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemque etiam artis logicę partitionem apud eundem legimus in sua præfatione in primum Posteriorum, eamque nos in logicis libris nostris declarauimus.

In initio 3. lib. de naturalog.

De subiecto librorum Physicę auscultationis.
Cap. VII.

His, quę modò diximus, patet eandem esse disputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum Physicę auscultationis; illi enim, qui primam huius scientię partem dicunt esse de principijs corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte subiectum esse statuendum, nisi ipsa principia; cuius opinionis falsitatem iam demonstrauimus. Nos uerò cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota scientia subiectum esse dicatur, in his quoque octo libris subiectum esse statuendum, ita ut, quum tota scientia subiectum habeat corpus naturale, hoc idem in sua maxima amplitudine consideratum in his octo libris subiectum esse dicatur. Aduersus quam sententiam uanissima est obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit subiectum totius scientię, & partis, siquidem tota scientia subiectum habet corpus naturam habens, & liber Physicorum similiter habet subiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) est frustra multiplicare corpus naturam habens. Sed huius obiectiois solutio facillè exiis, quę dicta sunt, colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi potest, uno modo pro ipso solo communi genere absque specierum consideratione; secundo modo pro sola omnium specierum collectione, uidentur enim simul sumptę omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus simul, pro communi genere cum tota specierum suarum collectione. Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum subiectum esse in solis octo libris Physicę auscultationis; secundo autem modo in reliquis omnibus libris præter prædictos; tertio demum in tota scientia, quę continet & octo Physicos, & alios omnes; non est igitur idem subiectum totius scientię, & partis, quum non eodem modo consideratum ponatur subiectum in octo Physicis, atque in scientia tota; immò necessarium omnium fuit his modis naturalia corpora considerare, ad scientię huius perfectionem, & integritatem: nam si secundum proprias tantum rationes, quibus dissident, naturalia corpora cognoscerentur, imperfecta cognitio esset, quia cognoscenda etiam sunt secundum communem rationem generis, in quo conueniunt: quę namque generi competunt, non sunt de speciebus demonstranda, sed de ipso communi genere: & conuerso imperfecta fuisset sola generis cognitio sine cognitione specierum, confusa namque, & rudis fuisset rerum naturalium cognitio ratione tantum communi, in qua conueniunt, igno-
 ratus propriis singularum rationis, & proprietatibus: Vtraque autem consideratione disciplina naturalis perfecta, & integra redditur: nec ob id fit ut totius scientię naturalis non unum sit subiectum, quamuis enim plurimę sint naturalis corporis species, tamen sat est generis, sub quo omnes colliguntur, unitas ad subiecti, & scientię unitatem constituendam. Magis autem uidentur aduersarii hac difficultate urgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, nisi in libris de Caelo, & aliis sequentibus, quum enim in nullo eorum librorum agatur de communi genere, quod uerum est, sed de speciebus, quę sunt quamplurimę, non satis ueri possunt huius disciplinę unitatem; immò & mancā, atque imperfectam eam reddunt, dum eam tractatione communis generis destitutam esse

Aliorum opinio.

Opinio uera.

Obiectio Vicomercati.

Solutio. Corporis naturalis triplex acceptio.

Ratio unitatis scientię naturalis.

Solutio rationis aduersariorum.

Lib. a. de me
th. cap. 16. &
lib. de præco
gn. c. 1. 6. 7.

esse volunt. Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius est momenti, & fusius soluta à nobis est in operibus Logicis, quum enim subiecto cuiusque scientiæ constituto statim oriatur duplex authoris consilium, siue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit ut agere de principiis, vel de affectionibus rei sit in illa re versari ut in subiecto; certè sententiam nostram confirmat potius, quàm infirmet dictum Aristotelis, quando inquit agendum primo loco esse de principiis, sic enim nil aliud indicat, quàm scopus, & intentionem esse agere primum de primis principiis; subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt, sunt autem principia corporis naturalis communis, hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quæruntur. Quòd verò in initio primi libri de Cælo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit se tunc primum aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc primum aggredi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, ut occasionem sumat declarandi præstantiam uniuersi, de quo in eo libro locuturus erat.

Diuisio librorum Physicæ auscultationis, Cap. VII.

QUONIAM dictum est octo libris Physicæ auscultationis subiectum habere corpus naturale amplissimè sumptum, & adhuc abiunctum à speciebus suppositis, subiecto autem alicuius scientiæ, seu libri constituto, oritur duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi & de principiis, & de accidentibus illius subiecti; necesse est duplex esse Aristotelis consilium in his octo libris, proinde eos prima diuisione diuidi in duas partes, in quarum vna priorè agatur de principiis corporis naturalis, in altera verò posteriore de eiusdem propriis accidentibus, in his enim duobus consistit perfecta tractatio de corpore naturali genere, eaque omnia & principia, & accidentia, si ipsius propria sunt, necesse est ut sint communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorum diuisioni in duas partes attestatur particio illa trita, & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus, horum enim octo librorum alios dixerunt esse de principiis, alios verò de motu, nominatione motus alià quoque naturalis corporis accidentia complectentes: certum est enim non de solo motu, sed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertii libri ab Aristotele consideranda proponi, sed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agitur in iis libris, non absque ratione fit ut à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationem appellemus de motu, probandaque est Græcorum interpretum appellatio, si modò ea, quam diximus, ratione vsi sunt. Sed quinam libri dicendi sint de principiis, & qui de motu, controuersia inter eosdem fuit, nam Simplicius, & Adrastus dixerunt quinque priores esse de principiis, tres verò posteriores de motu; Porphyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de principiis, quatuor posteriores de motu. Attamen plures recentiores in hac opinione, quæ verior est, consenserunt, quòd duo tantum priores sint de principiis, reliqui autem sex de motu, aliisque accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum simul falsitatem detegemus, prius quidem considerabimus quid in primo libro, & quid in secundo agatur: postea quid in aliis sex; quum, in hi octo libri sint de rebus communibus, videntur modo quodam totam scientiam naturalem sua virtute complecti, proinde digni sunt, in quorum structura declaranda diutius, quàm in plerisque aliis, immoremur.

Simpl. Adrastus.

Porphy. Ioannes Grammaticus. Recentioris opinio.

De primo libro *Physicorum*, & eius connexioni cum secundo.

Cap. I X.

DIFFICULTATEM primo loco facit primus liber, in quo de caducorum tantum corporum principijs, vt antè diximus, agitur, non de principijs corporis naturalis vniuersè sumpti, de quibus potius agendum esse videbatur: siquidem de illius principijs agi oportet, quod libri subiectum est; atqui subiectum est non corpus caducum, sed corpus habens naturam, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quòd secundus liber, & alij sequentes sunt de rebus communibus, quæ ad cælum quoque extenduntur, vt supra ostendimus; quomodo igitur primus alijs anteponeus Arist. particularem tractationem anteposuit vniuersali? Res hæc plena est difficultatis, quæ per aliorum responsum, quam antea refutauimus, non tollitur; ego igitur non verebor propriâ hac in re proferre sententiam, ad quâ inueniendam excitauit me Auerrois verba in calce postremi commentarij illius primi libri. Videtur. n. Auerroes huiusce rei veritatem non ignorasse, aut saltem sub nube vidisse, ibi nâque interpretans vltima illa Aristotelis verba [rursus aliud principium capientes dicamus] duas affert expositiones, sed in altera priore non acquiescens, quippe quæ manifestè vana, & absurda est, alteram postea adducit dicens Aristot. intelligere aliud doctrinæ initium, quoniam reuera initium huius scientiæ sumendum est à secundo libro. Cuius quidem dicti nullam Auerroes rationem adducit, qua dignoscamus num huiusce rei intima penetrauerit, dictum tamen verissimum est, & firmissimis nititur fundamentis, propterea quòd nullum est scientiæ naturalis conuenientius initium, quàm à definitione subiecti, & à declaratione huius nominis, Natura; idq; Franciscus Vicomercatus instar Caiphæ inscius confessus est in principio suorum commentariorum in illum secundum librum, dum inquit ita esse præclarum, & magnificum illud secundi libri initium, ut totius naturalis philosophiæ exordium esse queat, enumerat. n. ibi Aristot. præcipuas naturalis corporis species, in quibus versaturus est, deinde statim naturæ nomen declarat, in quo tanquàm in communi considerandi ratione illæ omnes conueniunt, sitq; vnum totius scientiæ subiectum corpus naturam habens. Quid igitur de primo libro dicemus? est ne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Aristotele positus? absit vt hoc dicamus, quum potius miro cum artificio sit ibi ab Arist. ante secundum librum collocatus, ita ut sit verè primus liber Physiæ auscultationis, qui verò secundus dicitur, sit reuera secundus, & eum statim sequatur. Dicimus igitur duo esse initia scientiæ naturalis, unum, quod ipsa secundum se disciplina illa postulauit, alterum verò ob nostram meliorem cognitionem; ipsa quidem secundum se scientia naturalis requirebat, ut à definitione subiecti exordium sumeretur, quemadmodum diximus, hac igitur ratione secundus liber est initium scientiæ naturalis, incipit. n. ab enumeratione rerum naturalium, & à definitione corporis naturalis latissimè sumpti, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; huius autem ita accepti nulla erant essendi principia, ideo nulla eiusmodi principia tractari poterunt, sed principia tantum cognitionis, ut mox declarabimus, inter que principem locum tenet declaratio nominis natura. Sed propter nostram meliorem cognitionem coactus est Aristot. primum librum antepone re, & ab eo totam scientiam auspiciari, idq; duas ob causas, vna, eaq; præcipua, fuit propter cognoscendam naturam, ad intelligendum. n. quid sit naturam habens, non modò intelligere oportebat quid sit natura, sed etiâ quænam sit, nec satis erat cognoscere naturam esse principium motus insitum ipsi naturali corpori; sed noscendum etiâ erat quodnam sit illud, quod in Physico corpore inexistens dicatur principium naturalis motus in eo: ob id Aristot. statim post declarationem naturæ, & habentis natu-

Dubium de
1. lib. Phy.

Solutio de
dubio.

Verum initium
scientiæ
naturalis est
1. phys.

Duo sunt initia
scientiæ
naturalis.

Prior est cur
à 1. Phys. inci
pere oportuit.

ram, disputationem aggreditur, an hoc principium motus sit materia, ut prisci philosophi voluerunt, an forma, ut ipse Aristoteles existimauit; necessarium igitur omnino erat nouisse prius naturalia corpora ex materia, & forma constare, quod quidem ex primo libro cognouimus, ut possimus intelligere naturam, quæ est principium motus, formam potius esse, quàm materiam; alioqui non opus erat ab illis principijs auspicari, quum manifestum sit ea non esse naturalis corporis principia vniuersè sumpti, sed generationis, & generabilis corporis tantummodo; quò sit ut ad libros potius de generatione, & interitu, eorum consideratio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Aristoteles ipse testatur; proponit enim considerandas causas generationis, & interitus communiter omnium, quæ natura generantur, & intereunt, hæc autem non sunt nisi illæ eadem causæ, quæ fuscè in primo Physicorum considerata fuerant, de quibus iterum loquitur; sed strictius, in primo de generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Arist. in primo Physicæ auscultationis anticipauit propter nostram cognitionem. Adde & alteram huius ordinis rationem, quæ ipsa quidem per se fortasse Aristotelem non mouisset, sed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nã si antiquos philosophos spectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturalium corporum nullo excepto principia erant, si quidem cælum ex iisdem principiis, è quibus cætera corpora, constare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, statutumque est, si naturale corpus vniuersè sumptum communia suæ constitutionis principia habuisset, ab iis omnino auspicandum fuisse, Arist. qui nondum docuerat cælum esse corpus æternum, nullaque habere generationis principia, nulla uti poterat excusatione, cur à primis generationis principiis non ordiretur; ab his ergo voluit incipere in primo libro Physicæ auscultationis, & iis quidem ut principis generabilium, non ita tamè ut constitueret aliqua naturalia corpora non esse generabilia, quò potius è contrario suspicari deberemus omnia esse generabilia, si quidem extabant aliorum sententiæ, qui dicebãt cælum non minus, quàm reliqua corpora, generationi, & interitui obnoxium esse. Ob id ex professo ab horum principiorum tractatione auspicatur Arist. in primo Physicorum, eamque in præmio illius libri proponit, eaque utitur ratione, quòd ex principiorum noticia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda est, si omnia sunt generabilia, non de omnibus autem, si non omnia, hoc autem iam diximus non dum esse ab Aristotele declaratum. Sed tueri etiam fortassis absolute possumus ad omnium profusurum naturalium notationem conferre illorum principiorum cognitionem, quatenus illorum principiorum cognitio necessaria erat ad cognoscendam naturam, quæ in secundo libro declaranda erat, ut communis cælo, & inferioribus corporibus, ut antea dicebamus.

Posterior
ratio.

*Quòd corpus naturale non sit commune vniuersum,
sed analogum. Cap. X.*

SED dignum consideratione hic est id, de quo multi dubitarunt: quum enim corpus naturale latè sumptum non sit vniuersum, sed analogum, id autem vocari solet analogum, quod multa contineat ordine quodam, vnum prius, alterum verò posterius, dubium est de quonam corpore dicatur prius; & de quo posterius, nũ prius de cælo, posterius de caducis corporibus, an è conuerso. Videtur quidè multis Cælo prius competere naturam, & nomen corporis naturalis, deinde verò inferioribus corporibus, quoniam Cælum & nobilissimum omnium corporum est, & aliorum causa, quare videtur primum inter naturalia corpora locum sibi vendicare; hæc tamen sententia mihi quidem semper dubia visa est, nam si Cælum propter

Confutatio.

propter suam nobilitatem esset magis naturale corpus, quam corpora caduca, oporteret eadem ratione hominem magis, quam lapidem, esse corpus naturale, & magis, quam asinum, esse animal, quod tamen dicendum non est, quemadmodum enim species generis uniuersi sunt alia nobiliores, per id tamen non stat quin participatione generis sint æquales: sic etiam hic dicendum videtur Cælum secundum propriam rationem esse aliis corporibus nobilius, nec ob id fieri ut sit magis, quam alia, naturale corpus, quum possit esse nobilius, & æquè naturale, ac illa, aut etiam minus, quam illa. Si verò quia est causa aliorum, esset magis naturale corpus, oporteret elementa magis esse naturalia, quam mista, & magis hominem generantem, quam hominem genitum, quod tamen dicere non possumus: quamuis enim filius sit à patre genitus, non est tamen homo à patre, sed à sua forma, hæc enim sola est æquata ratio humanitatis: ita etiam elementa sunt causæ mistorum, non tamen hac ratione habent mista naturam, quòd ex elementis consistunt, sed quia formam suam habent, quæ verè est natura, nam etiam anima est natura, & principium motus, & est forma addita formis elementorum: sic etiam dicendum est Cælum esse causam effectricem inferiorum corporum, hæc tamen singula non ea ratione dici naturalia, quòd à cælo sint genita, sed per proprias formas; singulum igitur naturale corpus per seipsum habere naturam dicitur, non per aliud, licet unum alterius causa dici possit. Ego puto ad huiusce rei declarationem necessarium esse intelligere quid sit id, quod solet vocari analogum, nam opinantur multi analogum esse id, quod ab Aristotele in principio quarti Metaphysicorum vocatur ab vno, siue ad unum: decipiuntur tamen, quia in iis, quæ ab vno, seu ad vnum dicuntur, est pendentia necessaria aliorum ab vno quatenus talia sunt: accidentia namque ea ratione sunt entia, quatenus inhærent substantiæ, quæ primario dicitur dicitur ens; & sana omnia ideo dicuntur sana, quia referuntur ad corporis sanitatem, quæ finis est: at vnum analogia nil aliud est, quam vnum proportionem, etiam si nulla sit pendentia aliorum ab vno. Huius exempla plura legimus apud Aristotelem in libris de animalibus, ut membrum illud, quod in animali principium, & fons vitæ est, vnum est analogia, non enim id in omnibus est cor, sed vel cor, vel quid cordi proportionem respondens, nam in animalibus sanguineis est cor, in aliis verò, quæ sanguine carent, est quiddam aliud, quod in iis eo munere fungitur, quo in sanguineis cor: de præcipuo itaque membro loqui possumus tanquam de vno per analogiam, nulla tamen est pendentia inter illa, quæ sub hoc communi continentur, neque enim proportionale cordi in carentibus sanguine ideo suo munere fungitur, quia pendeat à corde sanguineorum, neque cor ab illo pendet, sed solum habent quandam conuenientiam virium, seu muneris, quæ dicuntur idem esse secundum analogiam: legimus etiam aliud exemplum manifestum apud Aristotelem in contextu 87. secundi posteriorum, ubi dicit idem esse officium ossis in animali habente os, quod spinæ in pisce, & sepæi in sepia, proinde os, spinam, & sepæum esse vnum analogia, non vnum uniuersè. Sic dicendum puto de corpore naturam habente, quod cælestia, & inferiora complectitur, vnum enim est analogia, quoniam ut hæc inferiora habent in se naturam, quæ est internum principium motus singulorum naturalium, ita in cælo quoque principium internum sui motus est dicendum, non quidem eiusdem rationis, sed illi proportionem quadam respondens habere autem in se principium motus nec cælo competit per inferiora corpora, nec his per Cælum, sed cuilibet naturali corpori competit per seipsum, proinde vnum est quærere cui prius competat, cui posterius, quum minimè necessarium sit in analogis talem ordinem esse; quamobrem corpus naturale non rectè appellaretur commune ab vno, seu ad vnum, sed vocandum est commune analogum; quemadmodum è contrario ens non proprie vocatur analogum, sed rectius dicitur esse commune ab vno. Illud præterea notare uolo, quod hæc in re non parui

Opinio propria.

Analogum non est idem quod ab uno hoc ad unum.

Corpus naturale, non est ab uno, sed analogum.

Ens non est analogum.

Habere nam
tam compe-
tit prius infe-
rioribus, po-
sterioribus celo.

est momenti, tantum abesse ut habens naturam prius significet Cælum, posterius
verò inferiora corpora, quod multi opinantur, ut potius meo quidem iudicio in-
ferioribus competat prius, Cælo autem posterius, non quidem secundum tem-
ipsam, hoc enim iam negauimus, sed secundum nos, & ratione cognitionis no-
stræ, quoniam enim familiaria nobis sunt hæc caduca corpora, in quibus versa-
mur, & quorum compositionem ex materia, & forma iam in primo libro cogno-
uimus, hæc præcipue respexisse Aristot. in definitione naturæ putandum est, ut ta-
le motus principium Cælo quoque, quod remotius, & ignotius nobis est, postea
accommodemus. Hoc indicant tum verba posita in definitione naturæ, quæ for-
tasse alibi opportuniore occasione perpendemus, tum sequens illa Arist. disputa-
tio an materia, an potius forma sit ipsa rei natura: loquitur enim ibi Aristot. de
iis, quæ ex materia, & forma constant, nec ob id excluditur Cælum, quia etsi ma-
teriæ & formæ compositionem non habet, tamen & materiæ, & formæ conditio-
nes redolet, materiæ quatenus est corpus, formæ verò quatenus existit actu; habet
igitur aliquid proportionem respondens formæ, quod est in eo principium motus,
ut in caducis corporibus forma, hoc autem quomodo sese habeat alibi declarabi-
mus. Hinc ortum habuisse puto nonnullorum errorem, qui dixere sub naturæ
definitione naturam ælicam non contineri; nam hi id quidem viderunt, quod
manifestum est, Aristot. præcipue caducorum corporum naturam respicere; at
id, quod profundius erat, consilium, artificiumque Aristot. non penetrarunt, qui
cælo quoque aptari voluit definitionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam teti-
gimus, persuecet, tum tota septem librorum tractatio declarat: adde verò &
Aristot. verba satis clara in quinto contextu primi libri de Cælo, ubi repetens de-
finitionem naturæ in secundo Physicæ auscultationis traditam, inquit omnia na-
turalia corpora esse mobilia, propterea quod habent naturam, quæ est mo-
tus principium; deinde statim motum localem diuidit in rectum, & circularem,
& mistum: itaque asserit motum in naturæ definitione iam acceptum cælesti quo-
que motui communem fuisse: sed res manifestior est, quam ut pluribus verbis, aut
longiori disputatione indigeat.

Aliquorum
error.

Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principijs.

Cap. XI.

Opinio D.
Thomæ.

X iis, quæ hæcenus dicta sunt, cognoscere possumus, quomodo
duo priores libri Physicæ auscultationis sint de principijs, vera enim
est opinio D. Thomæ, qui dicit agi in primo libro de principijs re-
rum naturalium, quæ essendi principia vocari solent, in secundo au-
tem de principijs scientiæ naturalis, hoc est de principijs cognoscen-
di. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus
ipsum huius rei rationem, & artificium Aristotelis penetrasse, esset enim ab ipso
quærendum cur tam diuersis exordiis distincta sint ab Aristot. principia rerum na-
turalium à principijs scientiæ naturalis, quæ dicuntur cognitionis principia; præ-
sertim quum in initio primi libri contrarium asseruisse videatur; dicens enim au-
spicandum esse à primis principijs rerum naturalium, propterea quod ex eorum
notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem esse rerum naturalium, &
cognitionis principia: cuius quidem dubitationis quam solutionem D. Thomas
attulisset, & quam huius suæ distinctionis rationem esse existimauerit, ego qui-
dem nescio: puto autem eam esse rationem, quam antea tetigimus, nam princi-
pia essendi, quæ omnium profus rerum naturalium principia essent, nulla consy-
derari poterant, quia nulla erant: sed à principijs tantum cognoscendi auspicari
poterat Aristot. quod in secundo libro fecit: sed quoniam hæc cognosci non po-
terant

Dubium.

Solutio.

rerant, nisi prius caducarum saltem rerum principia nouissemus, licet horum consideratio ad alium potius huius scientiæ librum pertinui sset, Aristoteles melioris doctrinæ gratia statuit antepone re primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, eumque à secundo scilicet sumens in secundo altius exordium, quia primus ad sola generabilia, secundus verò ad omnia penitus naturalia corpora pertinebat. Quod autem dicebatur, principia essendi esse etiam cognoscendi, verum id quidem est, at non reciprocatur; & longè diuersa sunt principia cognoscendi tantum, ab ijs quæ & essendi, & cognoscendi principia sunt; de quibus id possumus notare, quòd licet vt essendi principia non sint nisi rerum caducarum principia, tamen ut principia cognoscendi possunt omnium rerum naturalium principia dici, conferunt enim ad tractationem secundi libri, sicut antea diximus. Cæterum ut primum librum tandem omitamus, restat vt de secundo doceamus quænam cognitionis principia in eo considerentur. Primum quidem dubitare non possumus maximè omnium præcipuum cognitionis principium esse declarationem nominis naturæ, eamque non esse nisi principium cognitionis, quum sit tradita per effectus posteriores, per motum, & quietem, idque notauit expressè Auerroes in commentario. 44. secundi libri posteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, sed ut ratio formalis ipsius subiecti corporis naturalis, declaraturque per respectum ad accidentia posteriora; patet autem declarationem nominis subiecti inter omnia cognitionis principia primum sibi locum vendicare, idè in secundo libro prima omnium esse debuit tractatio de natura, qua doceamur quid sit, & quæ sit natura, quod ibi præstat Aristot. ad contextum vsque decimum quintum. Quoniam autem sicuti res ab alijs rebus distinguitur per propriam formam, ita quælibet scientia ab alijs per modum considerandi, qui formæ locum obtinet; idè declarata ipsa ratione formali proprii subiecti, Aristot. per eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, separat naturalem scientiam à mathematicis: idque similiter est cognitionis principium, siquidem tollit difficultatem de ipso huius scientiæ proprio subiecto, quæ in huius disciplinæ ingressu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Aristot. formam esse rei naturam, idè declarare etiam voluit, qualis debeat esse tractatio de forma in scientia naturali, & ad quos vsque fines extendatur, idque vt Physicam tractationem coniungeret à metaphysica. Hæc igitur omnia in ipso scientiæ initio fuisse declaranda vt cognitionis principia, saltem ut quæ dirigentia, seu præparantia dicuntur, manifestum est. Sed sequens de causis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna est aliqua consideratione, nam qualisnam sit, & cur ab Aristot. instituat, videtur non satis ab alijs fuisse declaratum: sunt qui dicant Aristot. in principio primi libri professum se de principijs, de causis, ac de elementis rerum naturalium locuturum, id postea ita esse exequutum, egit in primo libro de principijs, in secundo autem de elementis, & de causis, de elementis in tractatione de natura, quoniam natura est internum principium motus, quod proprie dicitur elementum; tandem de causis in hac, de qua loquimur, de causis tractatione. Quæ sententia in eo tantum est probanda, quòd dicit in primo libro agi de principijs, in reliquis omnino reprobanda, de causis namque, & de elementis non in secundo libro agitur, sed in eodem primo, siquidem in primo libro Aristot. idem prorsus significauit ijs tribus vocabulis, prima namque interna principia rerum naturalium & primæ causæ, & maximè proprie elementa vocantur, idque manifestè testatur tota primi libri tractatio, in qua Aristoteles eadem principia indistinctè appellat modò principia, modò causas, modò elementa: sed nihil repugnantius est rationi, quàm dicere tractationem de natura esse de elementis; nam materia, & forma non vocantur elementa respectu motus, & quietis, & accidentium consequentium, sed solum respectu corporis naturalis, cuius sunt primæ internæ partes;

Quomodo
a. lib. sit de
principijs co
gnitionis.

Qualis tra
ctatio de
causis.
Opinio ali
quorum.

Consuetudo.

res : non sunt igitur elementa quatenus subeunt appellationem naturæ, quæ respicit motum, & quietem ; sed quatenus sunt materia, & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur, & constat. Nec minus errant in tractatione de causis, ea namque non est illa, quam Arist. in initio primi libri proposuerat, siquidẽ de illa quidem tractatione, quæ in primo libro habetur, dicere possumus nos per eam cognouisse primas causas rerum naturalium ; sed de illa, quæ habetur in secundo libro, nihil tale dicere possumus, per eam. n. nullas cognoscimus rerum naturalium causas, ex quarum notitia aliorum cognitionem adipiscamur, patet. n. agi eo in loco de generibus tantum, modisque causarum, non de causis ullis esse etiam naturalium. Certum autem est tractationem de generibus causarum non ad naturalem philosophum, sed ad metaphysicum proprie, & modo etiam aliquo ad logicum pertinere, nã cognoscere demonstrator debuit, si demonstrare e esse à causa rei procedere, quænam causarum genera in demonstratione locum habere possint ; ided de his aliqua dicuntur ab Aristotele in secundo libro posteriorum Analyticorum. Quomodo igitur de generibus causarum agat in secundo Physicæ aulesationis Aristoteles, considerandum est, hoc enim satis ab alijs explicatum esse non video. Sumitur (ut arbitror) huiusce rei declaratio ex Auerrœo in sua præfatione in Posteriores Analyticos, & in commentario. 16. secundi Physicorũ, & in Initio suorum commentariorum in primum de partibus animalium, ubi inquit duo esse genera regularum logicarum, aliæ namque sunt uniuersales, & ad omnes disciplinas uniuersè conferentes ; aliæ verò propriæ, & ad vnã aliquam disciplinam peculiariter attinentes ; de illis agere ad logicum inquit pertinere, de his verò minimè, sed cuiusque disciplinæ proprium id munus esse ; nam illa, quæ ad omnis demonstrationis constructionem generaliter attinent, in posterioribus Analyticis tractari ab Aristotele debuerunt ; sed illa, quæ ad solas pertinent demonstrationes naturales, non in logica, sed in ipsamet scientia naturali declaranda sunt, non enim debet logicus ad particulares, ac proprias singularum scientiarum conditiones descendere, nec docere qualis esse debeat demonstratio naturalis, & qualis mathematica. Eam igitur causarum considerationem, quæ in secundo Physico. habetur, ego logicam esse puto, eamque restrictam ad scientiam naturalem, & sciendam in ipsamet disciplina naturali ; quem enim in secundo Posteriorum docuisset Aristoteles ex quibusnam causis construi demonstratio possit, docet in secundo Physicorum ex quibusnam causis demonstrare debeat philosophus naturalis, & declaratis causarum generibus ostendit demonstrandum ipsi esse ex omnibus, maximè verò ex fine, propterea quod natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc esse Auerrœo mentem patet legentibus prædictam eius præfationem in posteriores Analyticos, ubi exempla ferens huius logicæ particularis nominauit exempli gratia librum secundum Physicorum, & primum de partibus animalium ; putauit enim hæc esse principia cognitionis in singula disciplina, per quæ moncamur qua methodo in ea disciplina progrediendum sit ; nec dico hanc esse logicam rebus naturalibus applicatam, quæ utens, siue in vñ posita vocari solet, nam huiusmodi esse totam scientiam naturalem certum est, non solum aliquem in unum eius scientiæ librum ; sed dico esse logicam doctentem, sed propriam scientiæ naturalis, ideo quæ in naturali scientia traditam, non in libris Analyticis. Illa verò de casu, & fortuna tractatio, quæ in eo secundo libro habetur, annexa est tractationi de causis ; ut autem eius ratio cognoscatur, sciendum est tractationem illam de de causis duas habere partes, vnã, in qua declarantur solummodò genera, & modi causarum ; alteram, verò magis precipuam, quæ incipit in contextu. 70. in qua Aristot. ad id, quod sibi proposuerat, applicat ea omnia, quæ dixerat, quippe docet esse per omnia causarum genera demonstrandum in scientia naturali, maximè verò per finem, tandemque in calce libri ostendit necessitatem in rebus naturalibus tribuendam esse materiam pro-

Opinio pro-
pria.

Duo genera
regularum
logicarum.

De casu, &
fortuna.

pter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum sententia erat dicentium effectus naturales fieri ex materiæ necessitate. In hac igitur postrema parte, in qua docet Aristot. ex quibus causis debeat philosophus naturalis quærere scientiam rerum naturalium, non loquitur de casu, & fortuna, sed potius excludit huiusmodi causas dicens effectus naturales, vel semper eodem modo se habere, vel saltem ut plurimum, proinde nullum eorum referri posse in casum, & fortunam: sed in altera parte priorè, in qua declarat genera, & modos causarum, ut quid omnes sint intelligamus, declarat etiam quid sint casus, & fortuna, quum enim in has causas referantur ab hominibus multi effectus, eæque locum habere uideantur solum in rebus naturæ, debuit Aristot. docere quid sint. Docuit itaque eas esse causas per accidens, & reduci ad genus causæ efficientis; & hac ratione expleuit tractationem de causis, quantum ad naturalem philosophum potuit pertinere, nec ob alium scopum, nisi ut tandem doceret in quas causas sint referendi effectus naturales, ut perfectam eorum scientiam adipsicamur. Sed nimium fortasse prolixum esse videbimur, ut in magnam molem crescere nostram hanc naturalis scientiæ fabricam oporteat, si in omnibus Aristot. libris tantam facere moram staueremus: sat igitur sit in ipsis naturæ primordiis, scientiæq; huius uniuersæ principiis diutius instituisse, quoniam principiorum consideratio, etsi mole parua est, uirtute tamen est inmaxima, quum totam modo quodam scientiam complectatur; in reliquis libris satis erit artificium, & ordinem perscrutari dimissa singularum rerum consideratione.

De sex posterioribus libris Physica auscultationis. Cap. XII.

QUOD autem reliqui sex libri sint de motu, alijsq; accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipsa declarat, tum Aristotelis uerba testantur in initio tertij libri, ubi asserit se de his tractaturum tantquam de communibus accidentibus rerum naturalium. Quare falsa est Græcorum sententia, qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principiis, ducti fortasse uerbis Aristot. in principio illius tertij libri, ubi dicere uidetur se de motu acturum propter naturam, & ut definitio naturæ intelligatur, is igitur liber est de principiis, quia propter principia scriptus, sic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem confirmare uidentur uerba Aristot. in contextu. 54. primi libri de Coelo, ubi citans tertium librum Physicorum appellat librum de principiis. Friuola tamen ueraque ratio est, ad alteram enim priorem dico, Aristotelem ibi respicere cognitionem motus an sit, quæ confusa dicitur; sed non cognitionem quid sit, quæ dicitur distincta, qualem in eo tertio libro traditi dicens enim ignorato motu necesse esse ignorari naturam, non id significare uult, quod plerique existimarunt, tractationem de motu ibi esse instituendam ad intelligendam definitionem naturæ, siquidem si absque illa non posset intelligi definitio naturæ, debuisset omnino Aristot. prius motus, quam naturæ, definitionem tradere, & declarare: sed uolens solummodò significare Aristot. magnum connexum, quem motus habet cum natura, quò sit ut naturali philosopho necessarium omnino sit agere de motu, sumit ignorationem motus, quæ opponitur cognitioni motus confusæ, quam habent omnes homines, & inquit, statuas ignotum esse dari motum, uidebis naturam cognosci nullo modo posse; & reuera si benè naturæ definitionem expendamus, facillè intelligemus eam satis à nobis intelligi per solam motus cognitionem confusam, nec postulare distinctam illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, si benè consideretur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturæ; uideamus etiam Aristot. in illo tertio libro tanta cum diligentia indagare, ac declarare definitionem mo-

Error Græcorum in tractatione libris de principiis. Ratio illorum prima. Ratio secunda. da.

Solutio prima rationis.

tus, vt dicere cogamur agi ibi de motu propter se, non propter definitionem naturæ. nisi enim ibi de motu agitur propter se, vbi summa cū diligentia definitur, non video quo alio in loco dicere possimus de motu agi in philosophia naturali, hoc idem de loco, ac de tempore dicendum est, de quibus agitur in quarto libro: sed in eodem tertij libri initio Aristo. asserit se de his omnibus, ac de alijs locutorum, ut de communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non est tertium librum, & alios quinque sequentes esse de accidentibus corporis naturalis latè accepti. Ad alteram rationem dico Aristotelem eo in loco non ipsum per se sumptum tertium Physicorum vocare de principiis, tanquam distinctum à libris de motu; sed totum volumen de Physica auscultatione à parte eius præcipua nominare de principiis: sic etiam quandoque totam Metaphysicam vocamus diuinam scientiam, & dicimus quartum diuinorum, quintum diuinorum, tamen neuter horum, sed solus duodecimus est de rebus diuinis: sic Arist. in contextu 40. octauum Physicorum sextum librum vocat de natura, licet omnium confessione is in libris de motu numeretur, non in libris de principiis, totam enim præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illam sexium seorsum acceptum. De ipsa autem illorum sex librorum dispositione, ac de ordine eorum communium accidentium multa dici possent, quæ consulo omitto, ne hæc nostra theoria in magnum nimis opus excreseat: satis in præsentia sit aliqua breuiter tangere, quæ ad consilium, institutum quæ hoc nostrum magis pertinere videntur. In primis id volo de quinto libro adnotare, agi quidem in eo de speciebus motus, eas tamen ad libros Physicæ auscultationis non pertinere, vel alteram non omnes; de motu enim latissimè accepto, atque etiam de motu locali vniuersè sumpto, qui omnibus naturalibus corporibus communis est, in iis tantum libris agi potuit; sed de alteratione, de accretione, & imminutione, ac de generatione, & interitu; quum solis caducis corporibus competant, non ibi agendum erat, sed in libris de generatione, vbi etiam manifestam harum omnium mutationum tractationem legimus: quæ igitur de his dicuntur in libris Physicæ auscultationis, non propter se dicuntur, siquidem is non est locus, in quo de his agatur, sed propter cognitionem generis, de quo ibi agitur; cuius rationem declaro hoc exemplo, si sit cognoscendum animal genus cognitione quantum fieri possit distincta, necesse est ut, quum sit totum quoddam consulum, cognoscatur per cognitionem partium (hoc enim est distinctè cognoscere; confusè autem cognoscere est consulum cognoscere vt consulum, hoc est sine cognitione partium) quoniam igitur animal duo habet partium genera, oportet ipsum ratione vtrarumque distinctè cognoscere, primùm quidem habet partes essentielles, hoc est attributa per se primi modi, quæ eius definitionem constituunt; deinde habet partes subiectas, nempe species à se contentas: per propriam igitur definitionem cognoscetur animal distinctè vno modo, sed manebit confusè cognitum altero modo, nisi aliqua specierum notitia habeatur, non quidem distincta, & perfecta vt specierum, sed rudis saltem, atque confusa, necessarium enim est ad perfectam notitiam generis aliquam specierum distinctionem saltem ruditer, & pingui Minerua cognoscere; proinde rudis & imperfecta specierum cognitio confert ad distinctam cognitionem generis quatenus genus est, & tanquam genus considerandum proponitur. Itaque per definitionem motus traditam in tertio libro cognoscitur quidem motus distinctè secundum priorem rationem, sed tamen confusè notus mansisset secundum alteram, nisi ipsius species modo aliquo nouissemus; ipsæ autem species secundum proprias rationes distinctè cognoscendæ manent in alio lib. nam in libris de generatione declarabuntur per proprias definitiones, & per proprias causas; motus tamen localis latissimè acceptus non tractatur in alio loco, nisi in libris Physicæ auscultationis, quæ enim in iis de motu abfolutè dicuntur, sunt præcipuè intelligenda de locali, cui propriè, ac primariò com-

petit

Solutio fecit
de rationis.

Cur de speciebus
motus agatur in
5. lib.

Consulum eo
cognoscere
confusè, & indistinctè
quid
sit.

Omne genus
est duplici
ratione
confusum.

petit nomen motus. Posset autem alicui difficultatem facere illa, quam in iis libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertij libri agit de motu, atque eius definitionem tradit; deinde uerò agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; postea in quarto agit diligenter de loco, de uacuo, de tempore; in quinto autem reuertitur iterum ad agendum de motu, de eius speciebus, atque oppositionibus: cur igitur non una, & continuata tractatione totum de motu sermonem absoluit? soluitur tota hæc difficultas ex iis, quæ aliàs de doctrinæ ordine scripsimus, quum enim ratio ordinandi sumatur semper à nostra meliore, uel faciliore cognitione, illa semper sunt anteposenda, quorum cognitio uel necessaria, uel utilis sit ad reliqua cognoscenda; ex hoc igitur fonte facile est rationem haurire ordinis ab Aristot. seruati in his libris; quod quidem nunc paucis uerbis absoluum, aliàs fortasse idem diffusius declaraturus. Quouiam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non pendebat ex aliorum prædictorum accidentium notitia, & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis; debuit anse omnia Aristot. in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere; at agere de speciebus motus, ac de eius oppositionibus, ac de ipsius differentijs non commodè poterat, nisi prius de infinito, de loco, ac de tempore pertractasset: ea enim species motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligatur intellecta natura loci, quum præsertim locus respectu motus localis habeat rationem causæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta esse debuit tractatio de uacuo, siquidem nil aliud significat nomen uacui, quàm locum sine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quæ de motu dicuntur in quinto libro, siquidem in eo quinto fit sæpe mentio temporis, præcipuè uerò in declaranda motus unitate, quam sine temporis notitia cognoscere perfectè non possumus. His omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur, quia si daretur corpus actu infinitum, de medio tolleretur & motus localis, & locus, & tempus: de his ergo sermo fieri non poterat, nisi prius ostensum fuisset non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam quòd cum motu coniunctionem & affinitatem quandam habere uidentur reliqua prædicta accidentia, idè Aristot. qui de motu plurima in his libris dicturus erat, uoluit declarata definitione motus uniuersali statim illorum omnium considerationem absoluerè, & postea ad motum reuertens omnia, quæ de ipso dicenda manebant, ordinatim pertractare. In sexto autem libro agit de continuo, de quo omnino agendum erat, quum sit commune accidens corporis naturalis; & quia simul cum corporis continuitate considerat ibi Aristot. etiam motus, ac temporis continuitatem, idè non potuit agere de continuo nisi post cognitionem motus, ac temporis traditam in tertio, quarto, & quinto libris; erant etiam in quinto libro traditæ definitiones continui, & contigui, quas Aristot. in initio sexti libri resumens manifestam facit eorum duorum librorum inter se connexionem. De septimo libro nil uidetur dicendum præter id, quod à multis dicitur, eum esse ueram præparationem ad octauum; maior enim pars theorematum, quæ tractantur in septimo, tractantur iterum in octauo: idè Eudemus in horum librorum interpretatione dimisit septimum ut superuacaneum, sed tamen Simplicius, & Alexander animaduertenter ostendi quidem in utroque libro eadem theoremata, at non esse utrobique easdem demonstrationes; etenim in septimo sunt leuiorè, ac faciliores, in octauo autem ualidiores, exquisitiores, & essentialiores; putarunt igitur Aristotelem de rebus altissimis, ac difficillimis in octauo libro scripturum uoluisse prius easdem in septimo leuiter adumbrare, & rationibus faciliores planiorem nobis uiam reddere ad aliarum profundiorum intelligentiam; hoc idem de septimo libro sensit Auerroes, ut apud eum legere possumus in initio octauo. Ipse quoque Aristot. hoc idem testari uidetur in ultimis uerbis sex

Dubium de tractatione motus.

Solutio.

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

De 6. lib.

De 7. lib.

ti libri, proponens enim considerandum an detur in rebus naturalibus æternus motus, significare videtur septimum librum esse modo quodam partem octauæ, & esse de æterno motu; est enim de æterno motu, si omnia, quæ in eo scribuntur, ad æterni motus cognitionem, quæ in octauo libro traditur, dirigitur, id autem quomodo sit non est nostrum in præsentia considerare. In ipso autem octauo libro si hoc unum esse Aristotelis consilium statuamus, agere de æterno motu, ut ego quidem omnino asserendum esse arbitror, clara est huius consilij ratio, & eius libri cum præcedentibus connexio: quum enim apud Aristotelem in corpore naturali perpetuus, & incessabilis existat motus, de hoc tanquam de accidente Physici corporis uniuersi agendum in his libris fuit, eaque tractatio in rōta de motu tractatione postremum locum habere debuit: quum enim egisset prius absolute de motu, deinde etiam de motu quatenus est continuus, agendum manebat de motu quatenus est æternus, id quæ in octauo libro fit, quem si totum legamus, uidebimus cum intelligi non posse nisi ijs omnibus intellectis, quæ in alijs præcedentibus libris declarata fuerant, supponit enim cognitum iam esse motum, & infinitum, & locum, & tempus, & continuum, ut non absque aliqua ratione aliqui in hunc errorem inciderint, ut dixerint præcedentes libros fuisse ab Aristot. scriptos propter octauum. Altera quoque est ratio, cur octauus liber postremus omnium esse debuerit, alij namque sunt de rebus uniuersalibus, hic uero est de æterno motu, qui vnus continuus singularis est: id quæ Aristot. satis clarè pronuntiauit in contextu. 40. eius octauæ, dum dixit præcedentes libros fuisse uniuersæ de natura, hoc est de rebus naturalibus in uniuersali, hoc enim discrimine separans alios ab octauo indicat octauum esse de re naturali singulari; neque ob id alienum est hic liber à libris Physicæ auscultationis, si quidem sunt hi omnes libri de rebus communibus, sed alij sunt de rebus communibus prædicatione, octauus uero est communibus non prædicatione, sed extensione, & ambitu; nam motus in orbem, cuius in octauo libro demonstratur æternitas, non consideratur ibi ut Cœli, sed ut omnium rerum naturalium motus. Hoc esse puto Aristotelis consilium in octauo libro, unde patet cum iure numerari in libris de motu, & ita eum appellat Aristot. in contextu. 14. primi libri de generatione, ubi dicit se de motore immobili egisse in primis sermonibus de motu; & in contextu. 71. primi libri de Cœlo hunc librum citans uocat librum de motu. Sed difficultatem facere uidetur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc sententiam traxit, quod consilium Arist. præcipuum sit agere de motore æterno, agat autem de æterno motu propter motorem, ut ex eo ducat nos in cognitionem primi æterni motoris. Sed absque dubio decipiuntur, quia motor immobilis non est considerationis Physicæ, ut asserit Aristoteles in context. 71. & 73. secundi Physicorum, ideò de illo agit non propter se, sed propter æternum motum, quum enim accidens non cognoscatur, nisi per suam causam demonstretur, causa autem æterni motus æquata sit primus motor immobilis, necessarium fuit agere de æterno motore, ut per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda est de æterno motu, etiam illa, quæ est de æterno motore, quia id dicitur considerari, cuius principia, & causæ queruntur, ut ait Aristot. in principio Duodecimi Metaphysicorum. Sed tota hac in re difficultas tollitur, si cognouerimus discrimen philosophi naturalis, & Metaphysici in consideratione substantiarum à materia abiunctarum, in hoc enim non uidentur omnes consentire. Sunt qui dicant discrimen consistere in diuersitate attributorum, alia namque earundem attributa cognoscere Metaphysici est, alia uero Physici, quod enim sint substantiæ, & à materia abiunctæ; & actus puri, & moueant ut finis, aliaque eiusmodi, considerat Metaphysici; quod autem sint æterni motores immobiles, cognoscitur à philosopho naturali in octauo libro Physicorum. Alij etiam dixerunt hanc esse differe-

De 8. lib.

Aliquorum opinio de primo motore.

Confusio.

Discrimen Physicæ & Metaphysicæ in consideratione abstractiorum. Aliquorum opinio.

Alia opinio.

rentiam

rentiam, quòd à physico cognoscuntur quoad quæstionem an sint, à Metaphysico autem quoad quæstionem quid sint. Sed omnem aliorum errorem ipsa veritatis cognitio declarabit. Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua alix, siquæ sunt, emanant, eam esse, quæ ex verbis Auerrois colligitur in postremo commentario primi libri, & ex verbis Aristotelis in contextu. 73. secundi, motores æterni considerantur à Metaphysico, vt subiectum, à physico autem non vt subiectum, sed vt principia affectionis naturalis: simile discrimen affert Arist. in 2. libro inter Physicum, & Mathematicum in earundem rerum consideratione, dicens quantitates Mathematicas à Mathematico considerari vt abiunctas mente à materia naturali, proinde ut habentes locum subiecti; à naturali autem ut sunt affectiones corporum naturalium; quum. n. tria hæc tantummodò in qualibet scientiarum distinctio in eiusdem rei consideratione, quum dicimus, eam in hæc scientia habere locum subiecti, in illa verò vt affectionem, vel vt principium considerari. Quoniam igitur motor æternus non consideratur à naturali nisi vt principium, & causa æterni motus, tota illa consideratio est respectiua, vocandaq; est de æterno motu, quia de causa loqui quatenus est causa, est de eo loqui, cuius est causa. Ex his patet prioris opinionis falsitas, nam si æterni motores considerantur à Metaphysico vt subiectum, necesse est omnia eorum attributa nullo excepto, à Metaphysico cognosci, munus. n. cuiusq; scientiæ est omnia penitus sui subiecti propria attributa cognoscere, sin minus, ea perfecta scientia esse non potest; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus talium entium attributa sunt; ad Metaphysicum pertinent, nullum ad Physicum, idèò videmus Arist. in 10. Metaphysicorum non solum docere entia illa esse substantias abiunctas à materia, & puros actus, sed etiam esse æternos motores immobiles: philosophus autem naturalis, qui entia illa non considerat vt subiectum, sed vt causas motus, non indiguit omnium illorum attributorum consideratione, sed quorundam tantummodò; sine quibus cognoscere non poteramus causam æterni motus: considerat igitur primum motorem esse abiunctum à materia, & penitus imobilem, non ut ipsius æterni motoris secundum se cognitionem adipiscatur, sed vt perfectè cognoscat causam cur in corpore naturali æternus est motus, quum. n. motor sit à materia abiunctus, non laborat, proinde potest mouere perpetuò. Ex his colligimus verà esse hanc propositionem, Metaphysicus cognoscit entia abstracta: esse æternos motores, & hanc, physicus cognoscit entia abstracta vt æternos motores, quia tota eius consideratio est respectiua, & quatenus sunt principia; sed hanc esse falsam, Metaphysicus considerat entia abstracta, vt æternos motores, sic. n. Metaphysico attributum solum considerationem respectiua, & excludimus omnem aliorum attributorum considerationem. Patet et error secundæ opinionis, illud. n. quod adducunt, discrimen verum est, sed secundarium adducunt prætermisso primario, ratio. n. cur Metaphysicus cognoscat de æternis motoribus quid sint, est quia eos considerat vt subiectum, quælibet. n. scientia debet proprii subiecti quid dicitur cognoscere; Naturalis verò, qui non considerat eos absolute, sed respectu motus, non potuit illorum essentiam considerare, ea namq; absoluta est, & ad eum pertinere non potuit, satis igitur habuit inuenire qd sint, quid autem sint ignorat, idèò nec substantias esse cognoscit, nec actus, nec alia, quæ solus primus philosophus contemplantur. Dicere igitur possumus tractationem de primò motore in 8. lib. cum primariam esse, tum secundariam, quatenus. n. sumitur ut pars quædam tractationis de æterno motu, primaria est, quoniam primaria est tractatio tota de æterno motu; quatenus autem æternus motor sumitur, vt quoddam distinctum ab æterno motu, secundaria dicenda est, quia instituitur propter æternum motum. De illius autem octauo libri structura, & artificio, quod certè est maximum, plura dici possent, quæ nunc omittimus, satis esse arbitantes vniuersalem librorum con-

Opinionem.

Error primæ opinionis.

Error secundæ opinionis.

Nota aliquo-
rum errorè.

De inferi-
ptione.

struccionem exponere, illam verò, quæ singulorum librorum propria est, ijs, qui si-
bros ipsos interpretandos suscipiunt, relinquendâ esse censemus. Hæc igitur sunt,
quæ tractantur in his octo libris Physicæ auscultationis, in quibus cauendū est ne
diuersa subiecta queramus, quod aliqui faciunt, vnum. n. & idem ij omnes subie-
ctum habent corpus naturæ latissimè acceptum; eorum autem inter se discrimē
non in subiecto consistit, sed in varijs scopis, seu intentionibus circa idem subie-
ctum, ut in præcedentibus declarauimus: Hoc significauit Arist. per inscriptionē
illam, Physicæ auscultationis, quæ ad eius, quod modò diximus, comprobationē
breuiter declaranda est; duo librorum genera ab Arist. scripta esse constat, unum
exquisitum, ac scientiale, in quo ipsæ rerum naturæ penetrantur, & effectus per
suas causas declarantur, quod ab ipso ἀκροαματικὸν appellatum est, hoc est au-
scultatorium, eo quòd ad philosophos, & literatos uiros, qui eius auscultatores
exiterant, huiusmodi libri scripti intelliguntur. Alterum genus, quod illi ab
Aristotele contraponitur, est id, quod ab ipso in vltimo cap. primi libri de mori-
bus vocatur ἑξωτερικὸν. i. extrarium, quasi ad vulgus, & ad populares homines scri-
ptum, in quo res leuiter, & pingui Minerua tractantur; eiusmodi erant ij, quorū
ibi mentionem facit, extrarij de anima libri, qui nunc non extant; nam ij, quos ha-
bemus, libri de Anima scientiales potius, atque auscultatorij sunt appellandi; eo s-
etiam extrarios libros significasse videtur Arist. in contextu. 54. primi libri de
Anima, vocans τῆς ἐν κοινῷ λεγομένης λόγους. i. in cōmuni habitos sermones, quasi
ad populum, non ad scientes. Cæterum si id auscultatorium est, quod modò di-
ximus, manifestum est non distingui hoc nomine hos 8. lib. ab alijs Arist. libris
tum naturalibus, tum supernaturalibus, qui, quòd scientiales sunt, non minus ap-
pellari merentur auscultatorij; restat igitur ut in illa dictione, Physicæ, consistat
distingtio horum 8. lib. ab alijs, siquidem alij libri naturales sunt quidem & ipsi
de natura, non tamen vniuersè de natura, sed particulariter de aliqua huius, vel
illius rei natura: hi soli sunt absolutè de natura, & de vniuersa natura, idèd hi soli
per excellentiâ sunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est de illa auscultatione, quæ
vniuersè, & absolutè est de natura. Est igitur in his omnibus commune subiectū
statuendum corpus naturam habens latissimè acceptum, non ad aliquam speciē
restringendum: de speciēbus aut sunt cæteri, qui mox sequentur, libri naturales,
ad quorum omnium ordinatâ considerationem nunc nobis accedendum est: nā
de octo libris Physicæ auscultationis ea, quæ hæcenus dicta sunt, sufficiunt.

*De sede librorum de Cælo, & de eorum subiecto
vera sententia. Cap. XIII.*

EQVITVR altera scientiæ naturalis posterior pars, in qua spe-
cies corporis ordinatim considerandæ sunt: hæc pro spe-
cierum uarietate in plures libros diuisa est, quorum primus con-
sensu omnium est liber de Cælo in quatuor libros diuisus; hic
quum in scientia naturali secundum locum obtineat, & statim
sequatur octo libris Physicæ auscultationis, non potest aliud habere subie-
ctum, quàm primam naturalem corporis speciem, cui post generis cognitio-
nem primus debeatur locus: hæc igitur quænam sit non difficile est videre, si
primam generis huius diuisionem nouerimus; hanc autem ipsemet Aristoteles
facit in initio primi libri de Cælo, vbi ex secundo Physicorum repetens definitio-
nem corporis naturalis, illud statim diuidit in simplex, & mistum, diuisionemq;
hanc declarat ex diuisione motus in simplicē, & mistum. De subiecto igitur libro-
rum de Cælo clarum est Arist. testimonium, qui ita videtur hos libros cū libris
Physicæ auscultationis connectere, quum in illis actum sit de corpore naturali ge-
neraliter

Prima diui-
sio corporis
naturalis.

Connexio
lib. de Cælo
cū lib. Phys.

neraliter accepto, & hoc prima partitione diuidatur in simplex, & mistum, & ordine doctrinæ sit prius agendum de simplici, quàm de misto, necesse est subiectum librorum de Cælo esse corpus naturale simplex: quod quidem ipsa quoque tractatio confirmat, agit, n. primo loco Aristot. de corpore simplici communiter sumpto in ipso initio primi libri, ubi de hoc communi analogo pauca quædam dicit, quæ de eo dici poterant, ipsi namque tanquam subiecto attribuit propriam affectionem motum simplicem, quæ illi competit propter simplicem naturam; quemadmodum .n. absolutè accepta natura causa est motus absolutè accepti, ita & natura simplex simplicis motus est causa: nil aliud de hoc cõmuni dici poterat, idè statim Arist. ad ordinatam specierum considerationem descendit, species autem eius sunt Cælum, & quatuor elementa, quæ, quum in nullo communi uniuoco conueniant, similitudine tamen, & proportionem quãdam dicuntur simplicia corpora; quoniam quodlibet horum cuiusmodi est, ut ex aliis prioribus corporibus non consistit: inter hæc primus locus cœlesti corpori debebatur, quum .n. sit ita notæ existentie, ut non egeat ex aliorum corporum declaratione innotescere, & ad eius naturam declarandam satis sit rudis illa aliorum corporum cognitio, quam sensu percepimus, nulla facillioris doctrinæ ratio coegit Aristot. de elementis prius agere, quàm de Cælo: ordinem igitur seruauit naturæ, & nobilitatis, Cælum enim & nobilissimum est inferioribus corporibus, & natura prius, quia illorum est causa; nisi etiam dicamus ordinem ita seruari facillioris nostræ cognitionis, cognitio enim cœlestis corporis, quod leuia, & grauiam omnia ambit, & continet, non parum conferre uideatur ad cognitionem illorum, quum ad ipsum terminetur motus leuium, & ab ipso motus grauium incipere intelligatur; adde quòd motus grauium ad medium esse dicitur, motus autem leuium à medio, at medium intelligi non poterat non intellecto extremo, nec centrum non intellecta periphèria; omnes igitur ob causas uidetur de Cælo prius agendum fuisse, quàm de elementis. In ipsa autem Cæli tractatione ordinem seruauit Aristot. conuenientissimum, quia quum in cuiusque subiecti contemplatione duo, nec plura, cognoscenda proponantur, primum quidem eius natura, & essentia, deinde uerò proprietates, & accidentia, quæ ab ea emanant, ante omnia naturam Cæli declarat in 1. libro ad contextum usque 32. postea uerò in tota sequente primi libri parte, atque in toto secundo accidentia cœlestis corporis contemplatur, in primo quidem illa, quæ licet naturam Cæli insequantur, in totum tamen mundum redundant, ita ut Cælum habeant subiectum præcipuum, mundum uerò subiectum adæquatam, proinde de toto mundo ab Aristotele demonstrantur, eaque tria sunt, finitudo molis, unitas, sempiternitas: in secundo autem illa, quæ non redundant in uniuersum, sed Cælum habent subiectum adæquatam, cuiusmodi sunt sex illæ differentie positionis in Cælo, dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, ante, & retrò; necnon uarietas motuum, & astrorum, & orbium, eorumq; ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tractantur, non sunt enim hic omnia singillatim recensenda, quum satis sit totius tractationis rationem intellexisse. Id solum non est silentio prætereundum, in postrema secundi libri parte agi de terra, non quidem ut de elemento graui, sic enim de ipsa agit in 4. libro, sed quatenus respectu Cæli locum centri obtinet, adeo ut illa quoque tractatio modo quodam de Cælo esse dicatur, quemadmodum .n. tractatio de ecutro quatenus centrum circuli est, pars quædam est tractationis de circulo, siue de circuli periphèria, ita & ibi tractatio de terra pars quædam tractationis de Cælo esse intelligenda est. In duobus autem posterioribus libris agit Arist. de reliquis simplicibus corporibus, de grauiibus, & leuiibus, quæ sunt ignis, aer, aqua, terra, hæc .n. ibi tractantur ut grauiam, & leuiam, sumitq; ibi Arist. grauitatem, & leuitatem pro formis elementorum, non quod reuera sint forme, sunt .n. qualitates, sed quia latentibus formis sumuntur earum loco accidentia hæc consequentia, per quæ mouentur elementa loco, & in propriis quæq; locis sita integrant mundum; hæc .n. est propria elementorum

Corpus simplex est commune analogum.

Cur de Cælo prius agatur quam de elementis.

Ordo tractationis de cælo.

Tractatio de terra in 2. lib.

De 3. & 4. libris.

confyderatio in tertio, & quarto libris de Cælo, ut postea declarabimus, quatenus sunt graua, & leuia, hoc est quatenus sunt simplicia corpora, quorum simplices naturas insequuntur simplices motus naturales, per quos propria loca occupando mundi integritatem constituunt. Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in sequentibus, tunc præsertim, quum loquemur de subiecto librorum de generatione, & interitu; nunc pauca hæc dicere voluimus, ut ante omnia intelligatur quemnam sit vera sententia de subiecto, & de tractatione quatuor librorum de Cælo; modò respondenda sunt aliorum hæc de re sententiæ, ut cum ijs disputando veritatem clariorem reddamus.

Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cælo.

Cap. XI III.

VIC sententiæ repugnant maximè sectatores Alexandri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari uisus est de subiecto horum librorum: dixit. n. Aristotelem in his agere de mundo, ac de simplicibus corporibus, quæ ipsius partes sunt: quam sententiam alij, qui eum postea sequuti sunt, ita intellexerunt, ut subiectum sit mundus tantum, non simplicia corpora, quum hæc ut principia mundi, & propter mundum confyderentur, ex ijs. n. tanquam ex materia mundus constat: non ipsa perse vt subiectum libri. Huic opinioni multa videntur argumenta suffragari, primùm quidem argumentantur ex inscriptione, quum. n. hi libri inscribantur de Cælo, vel sumitur ibi Cælum pro solo cœlesti corpore, vel pro mundo toto, utroque. n. modo asserit Aristot. in contextu. 96. primi libri sumi posse Cælum: atqui pro solo quinto corpore accipi non potest, sic. n. manca, & imperfecta esset inscriptio, quum non de solo quinto corpore, sed etiam de quatuor elementis agatur in his libris; sumitur itaque Cælum pro mundo, proinde subiectum est mundus. Secundò sumunt argumentum à tractatione ipsa, nam totus primus liber est de mundo, nempe de eius finitate, de unitate, de æternitate. Tertio ex verbis Aristot. qui sæpe Cælum vocat primum elementum, ut in contextu. 91. primi libri, & in initio tertij: quoniam igitur nomen elementi respectiuum est, elementum enim est alicuius elementum, uidendum est cuiusnam elementum possit vocari ipsum cælum; respectu quidem mistorum non potest elementum dici, quia mistum non constat ex Cælo ut ex materia: relinquatur ergo ut respectu solius mundi possit vocari elementum; siquidem omnia quinque simplicia corpora sunt materia mundi; quoniam igitur eadem debet esse Cœli, & aliorum quatuor corporum confyderatio, necesse est, si Cælum confyderatur vt materia mundi, elementa quoque ut materiam mundi confyderari, omnia igitur simplicia corpora ut principia subiecti in his libris confyderantur, non ut subiectum. Hinc aliud argumentum colligunt, quod erit ordine quartum, illud est subiectum, cuius principia, & accidentia quærentur, illud verò non est subiectum, cuius non quærentur principia, & affectiones; atqui principia, & accidentia mundi, non simplicium corporum, tractantur in libris de Cælo, ergo subiectum est mundus, non simplicia corpora: maior propositio manifesta est, minor probatur, agitur in tribus posterioribus libris de quinque simplicibus corporibus, quæ sunt principia mundi materialia, in primo autem libro agitur de accidentibus mundi, omnes igitur hi quatuor libri sunt de principijs, ac de accidentibus mundi: de principijs autem simplicium corporum manifestum est non agi in his libris, Cælum enim nulla habet principia, elementorum verò nulla tractantur principia in his libris de Cælo. Argumentantur etiam contra Simplicij sententiam hoc pacto, si subiectum horum librorum esset corpus simplex, deberet Aristot. in libris de Cælo omnia, quæ

ab su

ab su

Primum argumentum pro Alexandro.

Primum argumentum

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

ad simplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorum accidentia, hoc tamen non facit, quia solas motrices elementorum qualitates considerat; de alijs uerò, quæ aliteratrices dicuntur, ne verbum quidè facit, de ijs enim loquitur in libris de generatione; non est igitur horum librorum subiectum corpus simplex. Postremò pro sua opinione hoc argumento utuntur, agendum omnino erat de mundo in philosophia naturali, ergo nisi in libris de Cælo subiectum sit mundus, manca, & diminuta erit scientia naturalis ab Aristotele scripta, nullus. n. in ea alius locus relinquatur, in quo agi dicatur de ipso mundo uniuerso. Hanc igitur sententiam qui sequuntur, alia utuntur ratione in horum librorum ordine declarando, quum. n. in hoc omnes consentiant, quòd libri de Cælo sequantur statim octo libros Physicæ auscultationis, duplicem huius ordinis rationem assignant: alij namque dicunt, in libris Physicæ auscultationis actum est de principijs corporis naturalis, sequebatur ut de ipsis corporibus naturalibus ageretur, sed quia totum nobis prius offertur cognoscendum, quàm partes, est enim nobis notius partibus, ut dicitur in contextu quarto primi libri Physicæ. ideo in libris de Cælo agendum primo loco erat de mundo uniuerso, ut postea de singulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis scientia absolueretur: quod quidem Aristotelem fecisse videmus, nam post tractationem de mundo agit primùm de simplicibus corporibus, postea de mixtis omnibus & generatim, & singulatim. Alij uerò dicunt subiectum fuisse in libris Physicæ auscultationis corpus naturale latè sumptum, à quo quum ad eius species transcendendum esset, primo loco dicendum fuit de totarum congerie, quæ uocatur mundus, postea uerò de singulis,

Vltimum argumentum.

Ratio ordinis librorum secundum alios.

Dicta sententia consutatio. Cap. XV.

SENTENTIA hæc an reuera Alexandri fuerit ego quidè dubius sum, quum. n. commentarios Alexandri non habeamus, ex ijs, quæ à Simplicio referuntur, non liquet ita sensisse Alexandrum, ut eius opinio ad rectum sensum, quem mox considerabimus, trahi nequeat; quemadmodum si ita sensit, ut ei cæteri attribuunt, defendi nullo modo potest: primum. n. aduersus eum sic argumentor cum Simplicio, si scopus Aristot. in his libris esset agere de mundo uniuerso, antequàm de singulis eius partibus ageret; ergo mundum hic considerare deberet perfectum, nec ex simplicibus modò, sed ex mixtis quoque corporibus constantem, hoc enim omnino probaret aduersariorum ratio, si modò aliquid habet efficacitatis; nam si cognito corpore naturali communi, seu cognitis principijs offertur primo loco cognoscendum totum, deinde partes singulæ, & hæc, quæ postea ab Arist. considerantur, erunt & simplicia corpora, & mixta, non video cur secundum ipsam eorum rationem non fuerit ante omnia considerandum uniuersum ut ex his omnibus corporibus constans, hoc. n. esset de totò mundo agere; quemadmodum & Plato in Timæo, & author libelli de mundo ad Alexandrum uidentur mundum considerasse; attamen de mundo ut mixta complectente ipsis quoque consentientibus non agitur in libris de Cælo, non est igitur consilium Arist. in ijs libris agere de mundo; reuera. n. mundus non est unum quiddam cuiusmodi, quod perfectè in uno libro tractari potuerit, quum non sint unius naturæ, sed ex diuersarum naturarum corporibus sit constatus; quamobrè perfectà totius mundi tractatio habetur in tota philosophia naturali, quum in hoc libro agatur de simplicibus corporibus, in alio de mixtis generaliter, in alijs uerò de varijs speciebus: sic. n. cognitis partibus dicitur totus mundus esse cognitus, sed nõ totus simul in aliquo libro ut unum quoddam subiectum cognoscendum. Præterea secundùm hanc opinionem nullus est conueniens transitus à libris Physicæ auscultationis ad libros de Cælo.

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

lo, neque enim vt à primis principijs ad mundum, siquidem illa non sunt mundi totius principia; neque vt à corpore naturali latè accepto ad mundum, quia mundus non est species aliqua corporis naturalis, sed omnium specierum congeries, ordo autem artificiosus, quem proposuit Aristot. in præmio primi Physicorum, est vt ab vniuersalibus ad particularia progrediamur, & à genere ad species. Ad sunt etiam plura Aristotelis testimonia sententiam nostram comprobantia, nam in initio primi libri de Cælo incipit agere de corpore simplici generaliter, deinde ad species transit à cælo incipiens, vt antea diximus. In postrema parte primi libri loquitur fusè de æternitate mundi, deinde in principio secundi libri concludens illam iam ostensam æternitatem tribuit eam soli cælesti corpori, quasi eam demonstrasse de mundo fuerit eam de cælesti corpore demonstrasse, illud enim solum apud Aristotelem est radix æternitatis, siquidem idè æternus est mundus, quia Cœlum est æternum: quare de accidentibus mundi agere in primo libro est agere de Cœlo, quia illa omnia accidentia solam Cœli naturam consequuntur. Initio etiam tertij libri recensens Arist. ea, quæ in duobus prioribus libris tractata erant, nõ dicit se egisse de mundo, sed de solo cælesti corpore, quod vocat primum elementum. Sic in initio primi Meteorologicorum commemorans ea, quæ in præcedentibus libris tractauerat, non dicit se in libris de Cælo egisse de mundo, nec vllam prorsus mundi mentionem facit, sed dicit de cælestibus corporibus, & de quatuor elementis actum esse in his libris; nec vllum apud Aristotelem comperimus locum, in quo asserat se in libris de Cælo egisse de mûdo.

Tertium arguuntur.

Quomodo verè dici possit subiectum in libris de Cælo esse mundum. Cap. XVI

SED memoratæ sententiæ falsitas clarior reddetur, si declarauerimus quomodo ad rectum sensum opinio de mundo redigi possit, huius enim comparatione error aliorum, qui alium sensum acceperunt, manifestissimus erit. Mundum hunc corporeum duobus modis sumi philosophi omnes concedere videntur, quum enim nomen mundi significet quoddam perfectum, & absolutum, duplex in eo perfectio notari potest, vna molis, seu quantitatis, altera qualitatis, seu formæ: illam vocarent Latini nostri extensiuam, hanc intensiuam: ratione quidem quantitatis, & extensionis perficitur, & absoluitur mundus à quinque simplicibus corporibus, à mistis enim non integratur mundi moles quatenus mista sunt, sed quatenus constat ex simplicibus tanquam ex materia; quare etiam si nulla essent mista, perfectus tamen hac ratione mundus diceretur, ex omni enim constaret quantitate, & omnem locum adimpleret; idè Aristot. dixit mista non alium habere locum, quam illum, qui eis conuenit ratione elementi præualentis in mixtione singulorû; rone autem formæ, & perfectionis secundùm intentionem acceptæ mundus non à solis simplicibus corporibus dicitur perfectus, sed etiam à mistis omnibus, nam præter elementa adiectæ sunt mistis propriæ singulorum formæ, in quibus omnibus, earumque ordine ita est mundi perfectio constituta, vt vna sublata definiret mundus esse perfectus, & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem sola simplicia pertinent, ad ornatum verò, & ad absolutam perfectionem etiam mista. Inter omnes autem, qui mundum esse horum librorum subiectum dicunt, hoc conuenit, quòd mundus consideratur hic vt ex solis simplicibus constans, non vt ex mistis; attamen si post libros Physicæ auscultationis prius offerbatur nobis totum cognoscendum, quam partes, à toto ordiendum erat accepto potius secundo modo, quam primo, sicut antea considerabamus. Primo autem modo acceptus mundus nil aliud reuera est, nisi quinque simplicia corpora sic ordinata,

Mundus sumi potest dupliciter.

vt graue subleuet leui, & grauius minus graui; & id, quod nec graue, nec leue est, alia omnia intra se contineat, & complectatur: itaque de quinque simplicium corporum naturis loqui, per quas singula proprios, & ita, vt praediximus, inter se dispositos occupant locos, est de mundo loqui, quum nil aliud sit mundus, nisi illa sic ordinata. Quamobrem si ita intellexit Alexander subiectum esse mundum, vt subiectum sint ipsa simplicia corpora, quorum congeries est mundus, vera est eius sententia, idque videntur ipsius verba à Simplicio relata significare, quando dixit consilium Aristotelis esse agere de mundo, & de simplicibus corporibus, vt coniunctiua pro declaratiua sumatur, & sensus verborum sit, scopus est mundus, hoc est simplicia corpora, ex quibus constat mundus: hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit subiectum horum librorum esse mundum, vt legimus in principio suæ paraphraseos, & in postremo conuentuario tertij libri, non ob id dixit (quod multi dicunt) simplicia corpora non vt subiectum tractari, sed vt principia mundi, hoc enim nil potest ineptius, nil falsius excogitari, quando quidem prius oportuisset Aristotelem de simplicibus corporibus agere, quàm de mundo, si illa vt mundi principia considerarentur, quoniam cuiusque rei cognitio ex principiorum suorum cognitione acquiritur, nec potest res ijs ignoratis bene cognosci: ipsi tamen dicunt agi prius de mundo, quàm de simplicibus corporibus, quod secundum eorum sententiam est omnino absonum rationi: at putauit Auerroes simplicia corpora considerari vt subiectum libri, non vt principia subiecti, vt apertissimè apud eum legimus in primo conuentuario tertij libri de cælo, vbi primum inquit consilium Aristotelis esse agere de partibus mundi simplicibus, nec ob id intelligit simplicia corpora considerari vt principia mundi, nam postea seipsum declarans inquit demonstrari ipsorum accidentia per suas causas, subiectum autem est illud, de quo accidentia per suas causas demonstrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locum subiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc [& iam loquutus est in primo, & in secundo huius libri de corporibus coelestibus, & accidentibus eorum, vult modò dicere de alijs quatuor simplicibus, quæ rectè mouentur] sic enim dicit accidentia coelestis corporis tractata fuisse in primo & in 2. lib. de Cælo: quare nõ putauit primum librum ita esse de accidentibus mundi, vt non sit de accidentibus Cæli. Demum autem in calce eiusdem conuentuarij sententiam suam clarissimè profert, & aliorum errorem patefacit Auerroes, dum distinguit considerationem elementorum, quæ habetur in libris de generatione, ab ea, quæ habetur in libris de Cælo, his verbis [in libro de generatione non considerat elementa, nisi propter considerationem mistorum generabilium, & corruptibilium, hic autem considerat ea in quantum sunt partes mundi, hic igitur considerat ea in quantum sunt subiectum, ibi verò in quantum sunt principia] Itaque apud Auerroem considerari vt partes mundi non est ea considerare vt principia subiecti, sed est ea considerare vt subiectum libri, si quidem partes integrantes non distinguuntur à toto, sed sunt idem quod illud; quare considerare mundum vt constantem ex simplicibus corporibus, & considerare simplicia corpora vt sunt partes mundi, idem est; proinde subiectum dicere mundum, idem est ac dicere simplicia corpora esse subiectum: eaque Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto conuentuario tum dixit elementa in libris de Cælo considerari vt partes mundi, tum etiam dixit considerari quatenus sunt simplicia.

Alexandri
defensio.

Opinio A-
uerrois.

*Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex,
quàm mundum. Cap. XVII.*

ON est autem ignorandum quòd quum nomine mundi, & nomine simplicis corporis idem horum librorum subiectum denotetur, attamen longè melius, & artificiosus loquimur dicentes corpus simplex, quàm dicentes mundū, quia licèt eandem vtroque modum rem consideratam exprimamus, non æquè tamen modum considerandi exprimimus, qui est quatenus simplex, non quatenus mundus; quod ostendo sumens ab hoc dubio occasionem, quòd quum ego pluribus eruditis viris iam obtulerim, neminem reperi, qui id bene soluerit, dubium tale est, Sententia nunc est plurium philosophantium quòd tota scientia naturalis subiectum habeat adæquatum corpus naturale quatenus naturale est, hic itaque considerandi modus debet esse proprius scientiæ naturalis, & illi adæquatus, ita ut nulla sit alia disciplina, in qua aliquid consideretur quatenus naturam habens, nec vlla sit scientiæ naturalis pars, quæ alia ratione consideret aliquid nisi ut naturale, seu naturam habens; quum igitur in libris de Cælo agatur seu de mundo, seu de Cælo, & de elementis, quæ omnia sunt corpora naturalia, necesse est ea considerari hac sola ratione quatenus naturalia corpora sunt, atqui efficax illatio semper est à quatenus ipsum ad de omni, igitur quemadmodum si homo quatenus est animal sentit, necesse est ut omne animal sentiat; ita si illa considerantur ut naturam habentia, necesse est ibidem considerari omnia naturam habentia, proinde omnia naturalia corpora in libris de Cælo subiectum erunt simplicia, tum iusta; & hoc dubium non minus in quolibet alio libro scientiæ naturalis locum habet, quàm in libris de Cælo, causa enim absurditatis esse videtur quia sic ponitur modus considerandi amplior re considerata, nam latius patet quatenus naturale, quàm elementa, quàm animalia, quàm stirpes, quare dum dicimus aliquod horum considerari ut naturale, in prædictum absurdum incidimus, ut dicamus ibi considerari omne naturale; quòd si dicamus considerari non ut naturale, sed alio modo, ea consideratio non pertinebit ad scientiam naturalem, quia sub modo considerandi scientiæ naturalis non continebitur. Vera huius dubij solutio meo quidem iudicio in hoc consistit, quòd quemadmodum res considerata communis primum est, deinde ad varias species coarctata, sic & modus considerandi, hoc enim omnino confitendum est, si modus considerandi debet esse æqualis rei consideratæ, ut antè dicebamus; quoniam igitur subiectum in tota scientia naturali vnum est, corpus naturale, idque primo loco tractandum proponitur ut commune genus, deinde ad varias species ordinatim coarctatur, nec ob id plura sunt subiecta, sed vnum, siquidem species omnes in communi genere vnitatem recipiunt; modus quoque considerandi vnus est totam scientiam amplectens, quatenus naturam habens, ita tamen ut prius sumatur natura communiter, & indistinctè in libris Physicæ auscultationis, deinde cuiusque naturalis corporis propria natura, quæ huius proprii motus principium est; considerantur igitur in libris de Cælo simplicia corpora, quatenus proprias habent naturas, quæ priorum simplicium motuum causæ sunt, simplicis autem motus causa est natura simplex, est itaque subiectum corpus simplex ut naturam simplicem habens, non ut absolutè naturam habens, sic enim sequeretur ampliorem esse modum considerandi re consideratæ, & alia inde emanarent absurda, quæ in dubitatione facta fuere, quæ omnia in quolibet libro naturali cuitamus, dum naturam restrictam sumimus ad corpus illud naturale, quod in quoque libro dicatur considerari,

Dubium.

Solutio.

Supra. c. 1.

derari. Sic etiam seruatur ille doctrinæ ordo, & artificiosus progressus ab vniuersalibus ad particularia, quem proposuit Aristot. in proœmio primi Physicorum, à corpore naturali latissimè accepto ad singulas eius species, quatenus proprias singulæ habent naturas, quæ propriorum motuum sunt principia, talis enim reuera est apud Aristotelem consideratio omnium corporum naturalium in tota philosophia naturali. Hunc igitur artificiosum progressum seruamus dum dicimus subiectum in libris de Cælo esse corpus simplex quatenus simplex, seu mundum quatenus est omnium simplicium corporum congeries, sic enim dicimus quatenus naturam habet simplicem: non sic si dicamus subiectum esse mundum, seu simplicia corpora quatenus mundum constituunt, mundus enim non est species corporis naturalis, sed est potius omnium naturalium corporum aggregatio, neque ut mundus est habet aliquam propriam naturam, vel proprium aliquem motum, sed solum habet proprias naturas singulorum corporum, & proprios singulorum motus: quare si tota scientia naturalis versatur in corpore naturali quatenus habet in se naturam, quæ est principium motus naturalis, non potest ita considerari mundum vniuersum, ut eius consideratio sit seiuncta à consideratione singulorum corporum, è quibus mundus constat. Summa igitur hæc sit, nomine mundi significari posse fatemur rem in libris de Cælo consideratam, sed modum considerandi omnino negamus nomine mundi significari posse. Adde quòd appellatio mundi ambiguitate non caret, potest enim non modò id, quod ex simplicibus corporibus constat, sed etiam id, quod omnia prorsus corpora continet, appellari mundus; immo & rerum omnium tam corporalium, quàm incorporealium collectionem posset quispiam nomine mundi intelligere; hæc autem licet vnum mundum constituant, non ita tamen vnum, ut sub vnam scientiam cadere aptus sit. Quòd igitur melius sit subiectum statuere corpus naturale simplex, quàm mundum, manifestum est.

Nomen mudi est æquiuocum.

Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum.

Cap. XVIII.

RESTAT, ut quantum roboris habeant argumenta pro Alexandro adducta videamus. Ad primum ex inscriptione acceptum possumus bifariam respondere, primum dicere possumus nihil esse absurdum si Cælum in hac inscriptione pro solo quinto corpore accipitur, non est enim necessarium ut inscriptiones librorum semper sumantur ab omnibus rebus consideratis, quum soleant esse arbitrariæ, & interdum etiam à nullius rei consideratione sumi comperiantur, ut metaphisica sic appellata est non à re aliqua considerata, sed ab ordine doctrinæ respectu scientiæ naturalis; eadem etiam vocatur scientia diuina, licet parua tantum eius pars sit de rebus diuinis, sic enim appellatur à sola præcipua re considerata, qualis esset etiam inscriptio librorum de Cælo, si Cælum pro solo quinto corpore acciperetur: sic libri quoque Meteorologici inscribuntur ab ijs tantum, quæ in sublimi fiunt, non ab ijs, quæ gignuntur in terra, licet talia plura in eisdem libris considerentur. Secundò dicere possumus sumi in ea inscriptione Cælum pro mundo vniuerso, idque sententiæ nostræ minimè refragari, quum nos quoque asseramus tractari in his libris vniuersum, hoc est simplicia corpora, quorum collectio est mundus vniuersus; sic aut sumpta esset inscriptio à re considerata, at non à modo considerandi, neque id absurdum est, quom alique inscriptiones ne à re quidem considerata sumptæ apud illustres auctores comperiantur, sed ab aliquo extraneo, ut prædiximus, quocirca nil roboris habet argumentum hoc. Ad secundum iam patet responsio ex ijs, quæ antea dicta sunt, dicimus

Ad primò.

Ad secundò.

dicimus

cimus enim primum librum esse de Cœlo, ut ipse Arist. asserit in initio tertij libri, & in initio primi Meteorologicorum, nam accidentia mundi, quæ in primo lib. tractantur, primo competunt Cœlo, indeq; ad vniuersum mundum redundant; ideò volens ea attribueret Aristot. mundo vt subiecto adæquato cognouit nullum esse locum eis conuenientiore, quàm eum librum, in quo de cœlesti corpore agitur, ob id eorum tractationem aggressus est statim post declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberius loquuri sumus, quam nostram de doctrinæ ordine sententiam ab aliorum obreftationibus tueri coacti fuimus. Tertij argumenti solutio sumitur ex verbis Simplicij, qui dicit Cœlum non ideò vocari elementum, quia fit materia mundi, sed quia est simplex, quam responfionem verissimam esse demonstro; quum enim Aristot. in iis libris & Cœlum & alia quatuor simplicia corpora elementa vocet, confiteri eogimur ea omnia eadem ratione elementa appellari, itaque si Cœli respectu mundi elementum dicitur, oportet etiam reliqua dici elementa respectu mundi, hoc tamen ita est falsum, ut nihil falsius, nam legentibus totum 3. librum de Cœlo patet ea nunquam vocari elementa respectu mundi, sed semper respectu mistorum, ipsa namque vocat Arist. elementa corporum, & in definitione elementi, quam ibi tradit, hoc manifestissimum est; igitur neque Cœlum dicitur elementum respectu mundi, sed per illorum similitudinem, quum enim sint eiusdem ordinis quatenus simplicia sunt, & conditio elementi sit vt sit simplex, Cœlum dicitur elementum quatenus est simplex sicut illa, quæ verè sunt elementa mistorum. Miror autem quòd aliqui negare audeant necessariam esse elementi conditionem vt sit simplex, & dicant requiri solum vt sit homogeneum, & ex eo cætera constitantur; nam manifestè repugnant Aristoteli, & incidunt in sententiam Anaxagoræ in con-
 tex. 3. illius tertij libri ab Aristotele reprobata, inquit enim non omne homogeneum esse elementum, vt carnem & os, sed id solum, quod in res specie diuersas resolui non potest, caro autem resoluitur in ignem, aquam, & aerem, & terram, proinde caro non est elementum: vult ergo Aristot. non esse elementum, nisi id, quod est simplex, idque etiam apertè asserit in tertio capite quinti metaphysicorum, vt ibi videre est. Confirmatur autem hæc Simplicij, ac nostra responfio testimonio Arist. in primo Meteorologicorum cap. tertio, & quarto, vbi Cœlum similiter vocat primum elementum; ibi namque certum est non vocari Cœlum elementum respectu mundi, quum in iis libris non alia ratione consideretur Cœlum, nisi vt causa eorum, quæ in inferiore mundo fiunt; itaque non alia ratione dicitur elementum, nisi quia est simplex. Ad quartum neganda est minor propositio, ad probationem autem negamus mundum habere alia accidentia præter illa, quæ propria sunt alicuius simplicis corporis, nam illa, quæ in primo libro tractantur, naturam Cœli consequuntur: mundum verò habere principia negandum omnino est, quanquam enim ex simplicibus corporibus constat tamquam ex partibus, & ex materia, talis tamen materia non dicitur principium rei, nisi ei forma superueniat, quemadmodum membris animalis superuenit anima, quo fit vt partes animalis tum sint partes integrantes, tum essentialia, nempe materia, quæ ab anima superueniente perficitur, talem autem formam mundus non habet; quare vanum est id, quod illi dicunt, simplicia corpora vt mundi principia considerari, quod ex eo quoque ostenditur, qd non tractantur ante accidentia mundi, vt tractanda essent, quia prius sunt cognoscenda principia rei, deinde accidentia consequentia. Quod verò dicunt, principia simplicium corporum non considerari in libris de Cœlo, falsum est, licet enim Cœlum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, quæ declaratur in primo libro, eaque tractatio est instar tractationis principiorum Cœli, non. n. aliam ob causam quaruntur principia rei habentis principia, nisi vt eius natura, & essentia cognoscatur. Quatuor autè elementa habent quidem principia, materiam, & formam, sed de materia nil
 dici

Vide lib. a.
 Apol. c. 3.
 Ad tertium.

Cur cœlum
 vocetur ele-
 mentum.

Error negan-
 tum elemē-
 tum debere
 esse simplex.

Ad quartū.

Quomodo
 Cœlum ha-
 beat princi-
 pia.

dici poterat præter illa, quæ in primo Physicorum dicta erant, de forma verò dictum quidem est in illo primo libro, sed solum communiter, & generaliter, restabat igitur dicendum de proprijs elementorum formis iuxta promissum Aristot. in postremo contextu illius primi libri Physicorum, idque faciendum erat in libris de Cælo, sed quoniam hæc sunt incognitæ, & nomine carent, Aristot. accepit proprietates loco formarum, nempe gravitatem, & leuitatem: quare negari non potest formas elementorum in libris de Cælo considerari: patet etiam ibi declarari proprios eorum motus, & proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: quare falsam prorsus minorem aduersarii sumunt. Ad quintum negandum est consequens, & vt ratio negationis appareat, retorqueo prius contra aduersarios argumentum sic, potest considerari mundus vt constans ex omnibus & simplicibus, & mistis corporibus, qua ratione propriè dicitur mundus, & perfectus, & ornatus, ergo nisi in aliquo libro scientiæ naturalis ita consideretur mundus, philosophia naturalis manca, & diminuta erit. Si hoc argumentum non est efficax, argumentum quoque aduersariorum nihil habet efficacitatis; ratio autem est, quia mundus non est ita vnum quid, quod seorsum à partibus suis cognosci debuerit, vel potuerit; sed cognitio partium est cognitio mundi; dum igitur cognoscimus omnia simplicia corpora, etiamsi nullam totius tractationem facimus, cognoscimus mundum, quia mundus est simplicia corpora sic ordinata: sic etiam dum cognoscimus omnia naturalia corpora & simplicia, & mista, cognoscimus mundum altero modo acceptum, proinde nulla alia requiritur mundi consideratio præter considerationem partium. Ad postremum, quod aduersus Simplicium asserbatur, dicimus Arist. de elementis agere tum in libris de Cælo, tum in libris de generatione, & interitu, cum hoc tamen discrimine, quod in libris de Cælo ea considerat absolute vt corpora naturalia, in libris autem de generatione vt principia mistorum. Quoniam igitur qualitates motiue competunt elementis vt sunt naturalia corpora, absque vilo mistorum respectu, alteratiue autem eis datae sunt vt sint principia mistorum, Aristoteles harum qualitatû tractationes coniunxit, & motrices considerauit in libris de Cælo, quæ maximè videbantur idoneæ, vt pro elementorum formis sumerentur, quia per has formæ elementorum edunt immediatè proprios naturales motus, qui eis competunt prout sunt corpora naturalia, alteratiuarum autem consideratio fuit reiecta in libros de generatione; qua de re postea fusius loquemur.

Ad quintæ.

Ad sextimæ.

Alia aliorum sententia de subiecto librorum de Cælo.

Cap. XIX.

LIÆ quoque fuerunt aliorum sententiæ de subiecto horum librorum, quas non erit ab re breuiter expendere, & an defendi possint considerare. Latini omnes subiectum statuisse videntur corpus mobile ad vbi, hac moti ratione, Libri Physicæ auscultationis subiectum habere mobile absolute acceptum, hoc autem prima diuisione diuiditur in mobile ad vbi, & mobile ad formam: quoniam igitur motus ad locum est omnium motuum primus, rationi consonum fuit vt post cognitionem corporis, seu entis mobilis absolute sumpti, ageretur statim de mobili ad vbi, hoc itaque subiectum est librorum de Cælo. Horum sententia in eo probanda maximè est, quod putarunt Aristot. in libris naturalibus ordinem seruasse ab vniuersalibus subiectis ad particularia, & in libris Physicæ auscultationis egisse de genere ipso subiecto, postea verò in alijs libris agere de speciebus. Sed quod de subiecto horum librorum dixerunt, admittendum non est, nisi ad bonum sensum trahatur, qui etiam videtur quibusdam ipsorum non fuisse incognitus, vt videre est in quaestione Ioannis Magistri doctoris Parisiensis Scotistæ non spernendi. Vrgetur

Opinio Latini.

Dicitur sententia improbatio.

Defensio dicunt opinio.

tur primum hæc opinio hac difficultate, quod corpus loco mobile non solum libri de Cælo, sed omnium librorum naturalium subiectum est, siquidem omne naturale corpus tam simplex, quam mistum, est loco mobile: quod si generaliter accipiat corpus loco mobile, videtur potius ad libros Physicæ auscultationis pertinere eius consideratio, quam id omnia prorsus naturalia corpora sua amplitudine complectatur. Hoc illi videntes adiecerunt simplex, & dixere corpus simplex quatenus mobile ad vbi, esse subiectum librorum de Cælo. Sed hoc dicentes in alias non minores angustias inciderunt, in modum enim considerandi ampliores fecerunt re considerata, quod nullo pacto faciendum est, sic enim fieret ut non solum simplex, sed etiam mistum, & omne naturale corpus in libris de Cælo subiectum esset, si enim quatenus loco mobile, ergo omne loco mobile, vt etiam antea dicebamus. Sed hoc quoque illi animaduertentes distinxere mobile ad vbi & dixerunt se illud tantum intelligere, quod simplici motu sit mobile. At tamen neque per hoc omnem difficultatem sustulerunt, nam mobilitas est accidens corporis naturalis, & medio naturali demonstrari potest à priori, nam corpus naturale est mobile, & loco mobile, quia naturam in se habet, quæ est principium motus, & corpus simplex est mobile motu simplici, quia naturam simplicem habet, non potest igitur mobilitas statui ratio formalis subiecti in scientia naturali, seu in aliqua eius parte, quin subiectum possit in scientia sua demonstrari per causam, demonstrabitur enim pars formalis de parte materiali, quod quidem absurdissimum est. Vt igitur hanc quoque difficultatem effugerent, tandem dixerunt se non solumere mobilitatem vt affectionem, sed loco interni principii, à quo emanat ipsa propositio ad motum, principium autem est natura, dicunt itaque se per mobile intelligere re naturale, seu naturam habens, & per mobile motu simplici naturale simplex, seu naturam habens simplicem, quæ opinio nostra est, sic enim subiectum statuum corpus naturale simplex quatenus naturam simplicem habens. Si qui verò sententiam illam non sic intelligunt, ij prædictis difficultatibus meo quidem iudicio sic videntur, vt defendi non possint. Iamblicus autem, & Syrianus dixerunt consilium Arist. esse agere de cælesti corpore, non de elementis, de his enim agi in his libris secundario, & propter Cælum. Quæ sententia præter illa, quæ aduersus eam à Simplicio adducuntur, hoc quoque argumento falsa esse cognoscitur, quod elementa sunt corpora naturalia digna per se cognitu à philosopho naturali non minus, quam Cælum, quocirca non solum aliorum gratia tractanda sunt à naturali, sed etiam propter se. Quoniam igitur in libris de generatione considerantur vt principia mistorum, nec perfecta ibi est eorum consideratio, siquidem particule tantummodo elementorum, quæ sub generationem cadunt, ibi considerantur, non integritates ipsorum; desideratur in scientia naturali tractatio elementorum absoluta, & instituta propter ipsamet elementa, talis enim nulla est, nisi illam dicamus, quæ habetur in duobus posterioribus de Cælo libris. Qui contra hanc sententiam alia videre cupit, Simplicium legat, superuacaneum. n. esse exstimari omnia, quæ hac de re hic à Simplicio dicuntur, in medium adducere. De subiecto igitur librorum de Cælo, & cur in scientia naturali secundum locum obtineant, hæc dicta sint.

De subiecto, & de loco librorum de generatione, & interitu, aliorum sententia, earumque reprobatio. Cap. XX.

NTER omnes constat duos libros de generatione, & interitu statim post libros de Cælo collocari, proinde tertium in hac scientia locum obtinere: ideo si ratione duce inuenerimus quidnam primum post simplicium corporum cognitionem nobis cognoscendum proponatur, manifestum erit horum librorum subiectum, & prædicti ordinis ratio: Multorum sententia fuit quod subiectum horum libro-

rum

Opinio Iamblicæ, & Syriani.
Confutatio.

Opinio Iamblicæ, & Syriani.

Multorum sententia de subiecto.

Multorum sententia de subiecto.

rum sit generatio, & interitus, quum Aristo. in ipso eorum librorum initio hunc tanquam scopum sibi proponat, de generatione, & interitu loqui. Hanc intentionem nos alibi reprobauimus, & ostendimus generationem, & interitum esse quidem scopum, & intentionem Arist. in his libris; at subiectum dici non posse, quum sint accidentia, & affectiones corporum naturalium, & in istis libris ut affectiues in subiecto inhærentes tractentur ab Arist. quaratur; ibi an sint, & à priori per suas causas demonstrantur de subiecto, quod quidem nullo pacto fieri posset, si ipsæ eorum librorum subiectum essent. Sed neq; ordinis horum librorum ulla ab his adduci recta ratio potest, quum in ipsi dixerint subiectum librorum de Cælo fuisse mundum vniuersum ut ex simplicibus corporibus constantem, nulla idonea ratio apparet cur post cognitionem mundi sequatur cognoscenda generatio: quod si quam ipsi adducunt, ea ita leuis est, ut non possit in illa animus acquiescere: mundus. n. & simplicia corpora substantiæ sunt, generatio verò accidens: cur igitur post illam substantiarum notitiam sequantur hæc accidentia noscenda, generatio, interitus, alteratio, accretio, & imminutio, nec potius aliæ substantiæ naturales, nullas (ut mihi videtur) afferri firma ratio potest, & huius erroris ea vna causa exitiua videtur, quod subiectum scientiæ ab affectionibus, & ab intentione, seu consilio authoris non distinxerunt, sed hæc omnia confuidentes verum doctrinæ ordinem, & artificiosam librorum structuram cognoscere nequiverunt: hanc igitur sententiam ut alibi à nobis explosam in præsentia dimittamus. Latini, qui in lib. Physicæ auiscultationis subiectum esse dixere ens, seu corpus mobile generaliter acceptum, deinde in lib. de Cælo primam eius speciem, quæ est corpus mobile ad vbi, probabilioris ordinis librorum rationem adduxere dicentes, subiectum lib. de generatione esse corpus mobile ad formam, seu (ut eorum aliqui malunt) corpus transmutabile, quod tamen meo quidem iudicio idem significat, proinde tota illorum inter se altercatio de hæc re inanis est. Etiam qui dixerunt mobile ad formam, nomine formæ intellexere terminum motus absolutum ad differentiam respectiui: in decem autem summis generibus tria tantum sunt, quæ habeant naturam absolutam, substantiam, quantitatem, & qualitatem, reliqua omnia respectiua, idem tres tantum mutationes dicuntur esse ad formam, generatio, accretio, alteratio, de quibus agitur in lib. de generatione: motus autem localis non est ad formam, non est enim proprie ad locum, siquidem locus non est quid inhærens locato, sed extra est, quare locatum non dicitur acquirere locum, sed potius locationem, seu (ut vocant) vbi, proinde recte vocatur à Latinis interpretibus motus ad vbi, vbi autem significat respectum quandam locati ad locum, quare non est proprie forma. itaque distinguitur motus ad vbi à motu ad formam, qui complectitur generationem, auentionem, & alterationem, & tractatur in lib. de generatione: quum igitur hunc eundem significare voluerint alii dicentes transmutabile, non video in quo differant transmutabile, & mobile ad formam. Sententia hæc maiorem, quam altera prius reiecta, probabilitatem habet, & propius ad veritatem accedit, nam hi corpus aliquod naturale subiectum horum librorum statuunt, non affectionem, ut illi: ratione quæ ordine potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ considerandum prius est mobile generaliter acceptum, quam eius species, & inter has prius mobile ad vbi, quam mobile ad formam, quoniam motus localis latissime omnium patet, & primus omnium est. Atque hi quoque à veritate recedunt ob rationem à nobis tactam superius, quum de subiecto lib. de Cælo loqueremur, nam mobilitas ad formam est accidens, quod per causam naturalem demonstrari potest, sic autem demonstraretur modus considerandi de re derata, quod esset demonstrare subiectum. Hi tamen minus peccant, quam qui dicunt corpus generabile & corruptibile subiectum esse, quatenus generabile, & corruptibile, nam præterquam quod isti quoque generabilitatem, quæ est accidens, modum considerandi faciunt, in eum quoque errorem labuntur, quod illud magis coarctant, quam coarctandus esset: dum. n. corpus generabile subiectum

subiecto lib. de generatione. Constitutione. Lib. de præcoga.

m. 23. 11
v. 23. 11
1. 1. 11

Latinarum opinio de subiecto lib. de generatione.

Quid sit mobile ad formam.
Tria sunt primæ dicentia absoluta.

Motus localis non est ad formam.

Constitutio opinionis Latinarum.

Aliorum opinio.

Constitutio.

Nota de modo
conside-
randi.

esse dicunt quatenus generationi subijcitur,excludunt alia omnia, quæ in his libris considerantur præter generationem, & interitum: melius itaque ut dicebant quatenus mobile ad formam, sic. n. modum considerandi amplio rem faciētis dicunt ipsum considerari non solum ut generationi, & interitui, sed etiam ut alterationi, & accretioni, & imminutioni, & missioni subijcitur. Ob id tutius fortasse est nullum in singulis naturalibus libris modum considerandi querere præter rem consideratam, quum id multis causa erroris extiterit; satis namque est semel rationem considerandi toti scientiæ adæquatam inuenisse, quæ est quatenus habens naturam, dummodò semper naturam intelligamus, ut antea in lib. de Cælo annotauimus, nempe non semper latè, & in distinctè acceptam, sed ad illud corpus, quod in quoque libro tractatur, contractam, atque restrictam. Quemadmodum. n. in libris de Cælo subiectum esse diximus corpus naturale simplex quatenus naturam habens simplicem, quæ est principium proprii motus, aliorumque propriorum accidentium; ita ubi subiectum esset animal, nullus esset alius querendus considerandi modus, nisi ut habens naturam, propriam scilicet animalis, quæ priorum motuum, & accidentium causa est. Sic igitur in quolibet libro naturali quum primum inuenta est res considerata, hoc est subiectum, quod materiale uocant, modus quoque considerandi inuentus est, consideratur. n. quælibet species corporis naturalis quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere uolui, ut commune præceptum esset, quod & in hoc, & in alijs sequentibus libris obseruemus: satis. n. erit in singulis cognoscere subiectum materiale, quod quidem in quolibet libro necesse est esse speciem aliquam corporis naturalis: modus. n. considerandi idem semper subaudiendus erit. Quodd igitur ad subiectum atinet lib. de generatione, hæc de aliorum sententijs dicta sufficiant.

*De subiecto lib. de generatione sententia propria, eiusque
declaratio. Cap. XXI.*

VT ipse hac in re meam sententiam proferam: ego putò corpus naturale generationi, & interitui obnoxium in his libris subiectum esse, ita tamen ut per hæc rem solum consideratam significari intelligamus, non modum considerandi, hic. n. semper subaudiendus est, quatenus propriam habet naturam; hoc quidem alij, qui hanc ipsam sententiã sequuti sunt, non animaduertentes in magnas difficultates inciderunt: sed eas nos nullo negotio euitamus: illi namque dum generabile, & corruptibile ut rationem considerandi sumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur, excludunt; nos autem per hæc subiectum solum materiale denotantes exprime tantummodò volumus quam naturalis corporis speciem Aristot. in his lib. tractaturus sit, eandemque significare possemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc. n. cum corpore generabili reciprocatur; huic postea æquatam considerandi rationem adijcetes, quatenus propriam habet naturam, omnium, quæ huius corporis naturam insequuntur, considerationem amplectimur, nullumque eorum excludimus. Sed nondum propriam de subiecto horum librorum sententiã protulimus, adhuc. n. non expressimus quidnam intelligamus per corpus generationi, & interitui obnoxium, quum in hoc ego ab aliorum opinione dissentiam: referam igitur sententiam meam, eamque quanta potero breuitate declarabo. Ante omnia est nobis hoc fundamentum iaciendum, quod quando dicimus rem aliquam æternam, uel caducam esse, non respicimus speciem, sed indiuiduum; nam si species spectemus, omnes apud Aristot. sunt æternæ, proinde nulla res datur, quæ sit unquam interitura secundum speciem: quoniam igitur rerum alias dicere solemus caducas, & mortales esse, alias uero perpetuas, certum est nos semper indiuiduis

viduis solere tum æternitatem, tum interitum attribueri. Hoc ita constituto si considerare velimus an naturalia corpora sint caduca, an æterna, tres eorum gradus esse comperimus, duos extremos, tertium medium, primus gradus est cælestium corporum, quæ apud Arist. æterna penitus sunt tam secundum se tota, quam secundum partes: alter est mistorum corporum, quæ singula interitui obnoxia sunt tam secundum partes, quam secundum se tota: medium inter hæc locum elementa obtinent, quæ secundum partes quidem continuè generantur, & intereunt, at secundum integritates suas nec vnquam apud Aristot. sunt genita, nec unquam interitura, proinde sunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elementis has duas contrarias condiciones propter duo munera, quibus ea in mundo fungi oportebat, tanquam propter duos scopos, ac fines. ideoq; dedit etiam eis duo genera qualitatum, tanquam instrumenta, per quæ duobus illis muneribus fungerentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinã, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quibus mundus cõstat, sunt quinque simplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elementa secundum se tota, ignis. n. totus supremum locum implet, terra totum infimum, aer, & aqua medium; Cælum verò hæc omnia ambit, & continet: huic priori muneri inferuiunt motrices qualitates, grauitas, & leuitas, quodlibet. n. ipsorum suum locum occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad mista, sed absolute existere vt corpora naturalia, etiam si nullum mistum ex ipsis constitueretur. Alterum munus est vt sint materia corporis misti, eoq; funguntur non amplius secundum se tota, sed secundum particulas, tota namque commissceri non possunt, sed solæ partice commisscentur, & constituunt mistum. propter hoc secundum munus, quo elementa respiciunt mistum vt eius principia, datum est eis alterum genus qualitatum, quæ vocantur alteratiuæ, quibus inter se agere, & pati, & mutari inuicè possent, siquidem ex pluribus, ijsq; contrarijs naturis tanquam ex materia non poterat vni aliquod generari, nisi illa & alterari, & generari, & interire per mutam inter se actionem, & passionem apta essent, & se mutuo frangere, & castigare possent, & in naturam vnã coalescere: non sunt autem elementa apta inter se agere, & pati, nisi per qualitates alteratrices, nimirum vt sunt calida, frigida, humida, & sicca. Satis autem per se manifestum est has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, sicuti neque ad posterius munus conferunt qualitates motrices, modò. n. sint graua, & leuia, etiam si statuerentur, nec calida, nec frigida esse, nec humida, nec sicca, satis idonea essent ad manendum quæq; in locis suis, & ita mundum constituendum. Sic etiam patet ad elementorum missionem non conferre grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorum particulas in misto nõ distingui loco, sed quamlibet misti particulam esse mistam. Ex his colligimus duas esse debuisse in philosophia naturali distinctas elementorum cõsiderationes, vnã absolutam, qua elementa secundum se considerantur vt corpora naturalia, sine vilo mistorum respectu, eamq; manifestum est Aristotelẽ fecisse, & absoluisse in libris de Cælo, vbi elementa tanquam species corporis naturalis habent locum subiecti: alteram verò respectiuam prout sunt materia mistorum, qua ratione tractantur ab Aristotele in lib. de generatione, proinde non vt subiectum, sed vt principia subiecti, quæ fuit Aucerois opinio in primo, & vltimo commentarijs tertij libri de Cælo. Hæc si vera sunt, vtamur argumento Aristotelis in principio duodecimi Metaphysicorum, illud est subiectum, cuius principia considerantur, atqui elementa in libris de generatione tractantur vt principia corporis misti, ergo subiectum horum librorum est corpus mistum: videturq; hoc mirifice consentaneum ijs, quæ antea de librorum ordine diximus, quum. n. primo loco actum sit de corpore naturali latè accepto, idq; prima partitione diuidatur in simplex, & mistum, & simplex præcedat misto, proinde secundo lo-

Tres gradus corporum naturalium.

Elementa quomodo sint æterna. Duo munera elementorum. Duo genera qualitatum elementorum.

Secundum munus.

Due elementorum cõsiderationes.

Subiectum lib. de generatione est corpus mistum.

co actum sit de corpore naturali simplici in libris de Cælo; sequi videtur ut statim tertio loco agatur de corpore naturali misto in libris de generatione, & interitu, ut mox in alijs libris naturalibus agendum maneat ordinatim de speciebus misti. Adde quod necessarium omnino fuit de misto latè accepto agere in aliquo libro naturali, id quod manifestum est in nullo alio fieri, nisi in libris de generatione id fieri fateamur, in quibus etiam uidemus agi ex professo de missione, & de generatione misti generaliter sumpti: de misto igitur generaliter accepto agitur in libris de generatione, de ipsius autem speciebus agetur postea in sequentibus libris naturalibus, ut mox ostendemus.

Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio. Cap. XIX.

SENTENTIA hæc clarior, & manifestior fiet, si difficultates, quibus maximè labefactari videtur, de medio tollamus, videtur enim non solum mistum, sed potius corpus generabile, quod elementorum, & mistorum est commune genus, statuendum esse in his libris subiectum, id quod ostenditur primùm auctoritate Arist. qui

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Generatio non omnino competit elementis.

Generatio data est elementis propter mista.

in initio 1. lib. de generatione proponit se acturum de generatione, & interitu omnium, quæ natura generantur, & intereunt, facit ergo subiectum non mistum solum, sed omne corpus generationi, & interitui obnoxium. Præterea illud est subiectum, cui primò competunt affectiones, quæ sicut declaratio est scopus authoris in eo libro; at scopus, & intentio Arist. in ijs duobus libris est agere de generatione, & interitu, & de alteratione, ut ipse in eodem loco asserit, hæc autem non primò competunt corpori misto, sed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur est subiectum, non mistum solum. Tandem confirmatur, quoniã in scientia procedendum est à magis communibus ad minus communia; at corpus caducum latius patet, quàm corpus mistum, & est genus uniuocum, de quo multa dici possunt. prius ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quàm de misto; id tamen nõ fit ullo alio in loco, nisi dicamus in libris de generatione, & interitu. Huius difficultatis solutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, esse constituta. Vnum est, quod generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantum eorum competit, non ipsis totis; tota namque, ut diximus, sunt quatuor indiuidua, quæ secundum quandam æquipollentiam seruantur æterna, quemadmodum etiam nauis dicitur eadem numero diutissimè seruari, licet sæpe facta sit partium mutatio, & illustratio, siquidem nonquam tota simul mutata est, & forma eadem manet. Alterum est quod eo etiam modo, quo competit elementis generatio, & interitus, competit eis propter mista, quibus propriè, & præcipuè competit: quod fit ut primùm subiectum generationis, & interitus primitate scopi, & intentionis naturæ non sit nisi mistum; licet primùm primitate adæquationis sit quiddam commune: poterat enim natura facere omnia simplicia corpora æterna, si nullum alium scopum sibi proposuisset, nisi ex ijs mundum constituuere, sed uoluit ea secundum partes esse mutabilia propter generationem mistorum, quæ non poterant ex multiplici materia generari, nisi illa quoque generari, & interire possent: quamobrem si scopum, & consilium naturæ spectemus, dicere possumus generationem, & interitum elementis competere non propriè ut subiecto, sed potius ut principijs, & ut materiæ generationis, & interitus corporum mistorum, quorum hæc erat natura, ut generari, & interire non possent, nisi proxima quoque ipsorum materia modo aliquo generationi, & interitui obnoxia fuisset: propterea ipsa quoque uocari possumus subiectum primùm generationis primitate originis. Hæc sunt absque dubio Arist. mens, qui in primo libro

libro postquam definitionem generationis, & interitus declarasset, & mox de eorum causis acturus esset, copum, & consilium suum in contextu 43. proponit his verbis [Quoniam autem oportet primum de materia, & de vocatis elementis dicere] etenim dictio [&] non est coniunctiva, sed declarativa, quia postea nullam aliam materiam declaraturus erat, nisi materiam secundam, quæ sunt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquam de subiecto generationis, sed tanquam de materia generationis; ipsa quoque elementorum tractatio, quæ in secundo libro habetur, est eiusmodi: nam in initio secundi libri quatuor primas qualitates vocat Arist. principia elementorum, quum tamen accidentia potius elementorum sint, & alibi ab ipsomet Aristotele accidentia, & qualitates vocentur; propterea quod dum elementa absolute considerantur ut naturalia corpora, hæc sunt reuera qualitates eorum formas nobis incognitas sequentes; ar dū accipiuntur in secundo munere, quo respiciunt mistum, illæ eadem qualitates euadunt formæ elementorum, & constituunt rationem principij, quia sunt rationes formales, quibus elementa sunt principia mistorum; neque absurdum hoc est, & notatur à Themistio in 1. Phys. in sua magna digressionem, & clarum per se in omnibus rebus est: quum n. homini quatenus est homo, habere silium sit accedens, idq; separabile; idem tamen eidem quatenus est pater essentiale est; alia namque per se competunt rei ut absolute sumptæ, alia eidem ut ad aliud relatæ. Postquam aut in eo secundo libro docuit Arist. quatuor primas qualitates esse formas elementorum ut respicientium constitutionem misti, loquitur primum de generatione elementorum, postea verò de generatione misti, significans generationem competere primum elementis ut materiæ, sine cuius mutatione non competeret generatio misti, in primo etiam contextu eius secundi libri rationem afferens cur sit acturus de elementis, inquit, quia generatio, & interitus corporibus naturalibus inest non sine elementis; asserit ergo se de elementis acturum tanquam de materia generationis mistorum; & rectè dicit [non sine] solet. n. materia vocari causa, sine qua non. Hoc etiam legimus apud Arist. in 1. c. primi libri de partibus animalium, ubi dicit [aer, & aqua non nisi corporum materia est] particulæ namque elementorum ut inter se alterantur, atque mutantur, gratia mistorum sunt, tanquam eorum materia; quod etiam aperte protulit in 1. cap. secundi eorundem librorum; ubi etiam dicit quatuor primas qualitates esse materiam mistorum corporum, scilicet quatenus in constituenda proxima misti materia funguntur officio formæ. Fuit præterea rationi consonum ut, quemadmodum Cæli, & elementa in libris de Cælo fuerunt eodem modo considerata ut corpora naturalia, quorum congeries dicitur mundus; ita in libris de generatione similis in eo sit ipsorum omnium consideratio ut sunt principia aliorum: quoniã igitur manifestum est in secundo libro de generatione Cælum considerari ut causam generationis effectricem, dicendum est elementa quoq; ut materiam generationis considerari. Sed fortasse dabitur aliquando occasio hoc aperte demonstrandi, si tantum vitæ mihi Deus tribu erit, ut in libros Arist. naturales (quod opto) possum edere commentarios. Ad propositas igitur obiectiones facile est per ea, quæ modò diximus, respondere. ad primam. n. quod Arist. dicat in initio 1. lib. se de omnibus penitus, quæ generantur, & intereunt, generatione, & interitu locutur, id nobis nõ officit, cognoscenda. n. est qualibet res eo modo, quo reuera est: quoniã igitur data est elementis generatio à natura propter generationem mistorum, hoc ipso modo, non alio cognoscenda est, nempe ut competens & elementis, & mistis, sed elementis ut principijs, & materiæ, mistis verò ut subiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus; neque. n. negamus de omnium generatione in ijs libris agi, quum pateat Arist. loqui id de elementorum, & de mistorum generatione, sed dicimus agi de elementis ut de materia mistorum, quæ Auerois opinio fuit. Sic ad secundam, quæ erat, cui primo competunt affectiones, id su.

Qualitates
sunt princi-
pia elemen-
torum.

Ad primum
argumentum.

Ad secundam.

bicctum est, dicimus generationem, & interitum, & alterationem competere corpori misto vt subiecto præcipuo, elementis autem vt materiæ misti, quo igitur modo inest rebus generatio, eodem consideratur ab Aristotele in his libris. Sic etiam ad tertiam respondemus non esse absurdum, neque inusitatum quòd in eodem libro & de genere, & de specie agatur, de motu enim locali latè accepto non agitur nisi in libris Physicæ auscultationis, siquidem is communiter competit omnibus corporibus naturalibus in iisdem tamen libris de eius quoque genere motu agi manifestum est: sic in libris de Cælo agitur & de simplici corpore communiter, & de speciebus eius omnibus, ac de singulis separatim: sic in libris de anima tum de anima generaliter, tum de singulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi & de caduco corpore generaliter, & de misto generaliter, quia nullus est alius liber naturalis, in quo vel de hoc, vel de illo agatur; sed hoc modo quem declarauimus, intelligendum est, vt generatio ita in rebus inesse cognoscatur, vt reuera inest, misto vt subiecto præcipuo, elementis vt principijs, corpori autem caduco vt subiecto adæquato, adeo vt definitio generationis, quæ in primo lib. traditur, nec elementorum propria sit, vt nonnulli dixerunt, nec mistorum, sed his omnibus communis, ita tamen vt præcipuè intelligatur esse mistorum, quibus propriè competit, elementis verò propter mista, & vt materiarum mistorum.

Ratio ordinis lib. de calo, & lib. de generatione, & difficultatum solutio. Cap. XXIII.

Prima ratio
ordinis.

Secunda rō.

Tertia ratio.

Dubium.

Solutio.

His, quæ hæcenus dicta sunt, triplex sumitur ratio ordinis horum librorum, vnde & ipsorum subiecta facile discernuntur. vna est, quæ in libris de Cælo actum sit de corpore naturali simplici, sequitur ut in libris de generatione agatur de misto, simplex enim & naturæ, & cognitionis ordine præcedit misto. Altera est, quæ in libris de Cælo actum sit de naturalibus corporibus æternis, sequitur vt agatur de caducis, & primo loco de ipso caduco corpore generaliter accepto, quod quidem sit in libris de generatione, hoc autem quomodo sit intelligendum, iam dictum est superius. Hoc non ignorauit Ioannes Grammaticus, qui in sua præfatione in lib. de generatione inquit elementa in lib. de Cælo fuisse considerata vt æterna, in lib. autem de generatione considerari ut generationi, & interitui obnoxia; non sunt autem æterna, nisi secundum se tota; nec sunt caduca, nisi ratione partium: inuenit ergo considerata esse simplicia corpora in libris de Cælo quatenus secundum se sumpta mundum complent, in libris autem de generatione quatenus eorum particulæ in missionem veniunt. Tertia ratio est, quando eadem res cognoscenda est tum absolutè, tum respectu aliorum, cognitio absoluta debet præcedere respectiuam; quoniam igitur cælum, & elementa erant cognoscenda tum vt naturalia corpora absolutè, tum vt aliorum corporum principia, rectè fecit Aristot. qui in lib. de Cælo ea considerauit vt corpora naturalia, in lib. autem de generatione vt principia generationis mistorum. Sed aduersus hæc aliquæ difficultates exoriantur, quas soluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis posset non iniuria de ordine qualitarum elementarium, alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristot. in primo cap. secundi libri de partibus animalium, deriuantur enim & emanant grauitas, & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ appellari solent primæ qualitates: prius igitur debuit Aristot. de alteratricibus agere, quàm de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruant? Ad hoc dicere possemus librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuere

prius

prius consideranda ut naturalia corpora absolute, deinde ut principia mixtorum, & ad considerationem absolutam maxime pertinent qualitates motrices; alteri autem respectu congruit consideratio alteratricium: idem Aristot. coactus est proponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessarîo ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione. Sed præterea demum substantialia elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur gravitas, & leuitas in libris de cælo sumuntur loco formarum latentium, earum consideratio debuit præcedere considerationem qualitatum alteratricium, reuera enim gravitas, & leuitas in libris de Cælo sumuntur ut illorum corporum formæ conuenientius, quàm alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales motus, & quietes per medias has aptitudines, quæ dicuntur gravitas, & leuitas, non per primas alteratrices qualitates, Quamobrem qualitates motrices tum ut competentes elementis secundum eorum considerationem absolutam, tum ut acceptæ pro formis elementorum, priores natura sunt qualitatibus alteratricibus, quæ nunquam sumuntur ut formæ elementorum, hoc est loco formarum substantialium latentium: sed sunt ipsæmet elementorum formæ, non quidem formæ tales, quibus elementa ut naturalia corpora constituuntur in specie, sed rationes formales, quibus elementa constituuntur in esse respectiuo, & sunt principia mixtorum; quocirca horum consideratio omnino debuit esse posterior. Aliud præterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: Aristoteles in tertio libro de Cælo considerat elementa prout elementa sunt, & definit elementum, atqui nomen elementi respectiuum est, notat enim relationem ad mixta, quæ ex elementis constant; ergo elementorum consideratio ibi non est absoluta, ut nos diximus, sed respectiua; præterea in eodem libro ostendit elementa esse generabilia, & corruptibilia, ergo non ea considerat ut æterna. Scio equidem multa ab alijs dici in conferenda, & connectenda tractatione de generatione elementorum, quam ibi legitimus, cum ea, quæ postea habetur in secundo libro de generatione; verum ipse omisissis aliorum sententijs, & ab Aristotelis scopo in his libris, quem declaravi, non recedens, opinionem meam breuiter exponam, & declarabo: puto enim ita esse distinctas has duas tractationes, ut neque vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, seu complementum possit; earum autem discrimen in hoc videtur esse constitutum, quod aliud est generabilitas, & corruptibilitas elementorum; aliud est ipsorum generatio, & corruptio actualis; generabilia quidem, & corruptibilia esse elementa secundum partes docuit Aristot. in tertio libro de Cælo, de ipsorum autem generatione, & interitu non egit nisi in secundo de generatione. sed hoc dicere nihil est, nisi & huius discriminis, & vtriusque consilij Aristotelis rationem intelligamus, quæ in hoc consistit, quod in qua scientia subiectum aliquod considerandum statuitur, in ea necesse est omnia, quæ illi subiecto per se competunt, considerare, & cognoscere, secus enim imperfecta est eius subiecti cognitio; quoniam igitur per se competit elementis esse generabilia, & corruptibilia secundum partes, necessarium fuit ut in eo libro, in quo elementa locum habent subiecti, hoc quoque attribueretur; seu hæc eorum proprietates nosceretur, idque notatur expressè ab Auerroë in primo commentario tertij libri de Cælo; idcirco toti elemento tribuitur ab Aristotele in tertio lib. de Cælo ut sit generabile, & corruptibile, est enim totius elementi aptitudo, & proprietates, non potest tamen ad actum duci in toto elemento, sed in partibus singulis, est igitur generabilitas elementi totius, generatio verò non totius, sed partium; illam considerauit Aristot. in tertio lib. de Cælo, hanc verò in secundo de generatione, hæc enim non est elementorum proprietates, sicuti neque hominis, sed risibilitas. Ob id ego quidem non recitè dici à multis censeo, quod Aristot.

Quæ omnes
quælibet
sunt formæ
elementorū.

Dubium.

Solutio:

Aliud est ge-
nerabilitas,
aliud est ge-
neratio.

Multorum
error.

stot. sermonem de generatione elementorum incepit in tertio libro de Cælo, compleuerit autem in secundo de generatione; quòd enim in tertio lib. de Cælo non agatur de generatione, hinc cognoscere manifestè possumus, quòd alicuius accidentis tractationem necesse est in his duobus consistere, in cognoscenda eius definitione, qua significatio nominis, & ipsa accidentis essentia declaretur, & in cognoscendis eiusdem causis, quæ sunt perfectio, & complementum definitio- nis; atqui definitio generationis latissimè sumptæ non traditur ab Aristotele nisi in primo lib. de ortu, & interitu, atque ibi tamquàm in proprio loco declaretur, estque definitio nominalis, siue essentialis, quia causas generationis non continet, nam eas postea declarat Aristot. in secundo libro; quum igitur in tertio libro de Cælo neque causæ generationis, neque definitio cognoscatur, non video quomodo dicere aliquis possit agi in eo libro de generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipsorum tantummodò generabilitate, cuius causa nota iam est in primo libro Physicorum, alia enim est causa cur elementa sint generabilia, & cor- ruptibilia, alia verò cur actù generentur, & intereant; omnia igitur, quæ in eo tertio libro dicuntur ab Aristotele de elementorum generatione, & interitu, & mutua inter se mutatione, de aptitudine, non de actù intelligenda sunt, ibi nam- que generabilia, & corruptibilia, & inter se mutabilia esse elementa cognoscimus, sed quomodo generentur, & inuicem mutantur, & quid generatio ipsa sit ignoramus. Quod igitur attinet ad elementorum mutabilitatem, quæ est eor- um proprietas naturalis, satis ea sunt, quæ dicuntur ab Aristot. in tertio lib. de Cælo, & ea secundùm se perfectæ tractatio est ratione consilij Aristot. quod erat elementa secundùm se ut naturalia corpora considerare, nec opus erat eam tra- ctationem absolui in secundo de generatione; nisi quatenus dicere etiam possu- mus quemlibet librum naturalem esse perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quia sine illo scientia naturalis manca, & imperfecta esset; imper- fecta quidem esset animalium cognitio in libris de partibus animalium, nisi postea in libris de anima de ipsorum forma sermo fieret; atamen perfectæ est secun- dum se tractatio de partibus in libris de partibus, perfectæ itidem secundùm se tra- ctatio de forma in libris de anima: sic imperfecta est cognitio corporis natura- lis communis & confusè sumpti in libris Physicæ auscultationis, nisi alij sequan- tur libri naturales, in quibus singulæ species Physici corporis declaretur. In his ergò absoluit tractatio corporis naturalis incepta in libris Physicæ auscultatio- nis, nec per hoc tamen stat, quin illorum librorum, & aliorum singulorum tra- ctatio secundùm se perfectæ sit ratione proprij consilij, & scopi Aristotelis in sin- gulo libro. Hoc quidem mihi videtur satis comprobari testimonio Aristot. in eo ipso loco, unde illi quoque pro se argumentum sumpsere, nam in contextu. 24. secundi libri de ortu, & interitu Aristot. aggredi volens tractationem de elemen- torum generatione his verbis utitur [quoniam determinatum est prius quòd simplicibus corporibus ex se inuicem generatio, dicendum est quis modus ad in- uicem transmutationis] ipsi enim putarunt Aristotelem dicere se prosequi tunc velle id, quod in tertio libro de Cælo imperfectum reliquerat, atamen significat Aristot. tractationem illam in tertio libro de Cælo pro occasione, & pro ratione lo- ci fuisse perfectam, & diceas agendum esse de modo illius transmutationis indicat se in tertio de Cælo solam declarasse elementorum mutabilitatem, nou tamen mo- dum ipsum quo fit, hoc enim est actualem elementorum mutationem considera- re; proposuit quidem Aristot. in contex. 56. tertij de Cælo declarandum modum, quo mutantur inuicem elementa, ipsum tamen ibi non declarauit, nisi ruditer, confutans in hoc antiquorum sententias, eum enim declarare non poterat, nisi con- siderando actualem elementorum mutationem, quod quidem ad eum librum non pertinebat. Dicere tamen possumus respectu scientiæ vniuersæ, immò & ipsius perfectæ elementorum considerationis, ea, quæ in libris de ortu & interitu tra- duntur

duntur de elementis, esse perfectionem illorum, quæ dicta erant in libris de Cælo, propterea quod perfectæ elementorum cognitio utramque tractationem postulat, vnam, qua cognoscerentur ut corpora naturalia, quæ habetur in libris de Cælo; alteram, qua noscerentur ut principia mistorum, quæ habetur in libr. de ortu, & interitu, utraque tamen tractatio in seipsa perfectionem, & complementum habet; quocirca potest etiam illorum opinio verum habere sensum, quem nos non improbamus. Quod autem hæcenus de generatione elementorum diximus, hoc idem de cæteris omnibus, quæ in tertio libro de Cælo tractantur, dicendum est, ut omnis difficultas tollatur: quamvis enim ibi Aristot. corpora illa vocet elementa corporum, & definiat elementum, quæ vox notare ad mista relationem videtur, non ob id tamen ut elementa, & ut principia mistorum tractantur, sed tota illa tractatio ad illorum simplicium corporum ut subiecti cognitionem referenda est: siquidem propter ipsorum elementorum cognitionem ea dicuntur, non propter mista, ut hanc quoque illorum proprietatem noscamus, quod sunt elementa mistorum corporum, sic. n. patet omnia in his libris dici ab Arist. ad declarandas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipsorum loquitur, & de figuris, docetque elementa nullam habere propriam figuram, sed apta esse figuram recipere ab alio, tandemque de motibus naturalibus, qui eis competunt ut sunt graua, & leuia, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, qua sunt corpora naturalia per se cognoscenda à philosopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elementorum diximus, clarius fiet, si aliarum quoque rerum exempla adhibeamus: Motor æternus immobilis cognoscitur & à Metaphysico, & à Physico, diuersis tamen modis, primus enim philosophus, quum Deum contempletur ut subiectum per se scibile, debet omnia, quæ illi attribuuntur, cognoscere, nempe quæ in nostram notitiam venire poterunt, in quorum numero est quod æternè moueat, ideo sine huius cognitione manca fuisset illa de diuinis mentibus tractatio in prima philosophia. Physicus vero non eum scopum habet ut Deum velit cognoscere, sed solum vult naturalia corpora, & illa, quæ eis competunt, contemplari, inter hæc est motus æternus: ut igitur hanc naturalis corporis affectionem cognosceret, coactus est causam eius indagare, quia scire est semper causam cognoscere, causa autem nulla alia est, nisi primus motor æternus immobilis; eadem igitur primi motoris conditio consideratur tum à primo philosopho ut proprietates, seu conditio sui subiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectam cognitionem subiecti, etiam si notet relationem ad effectum naturalem; tum à philosopho naturali ut conditio principij, à quo producitur æternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionem huius accidentis naturalis. Quas distinctas tractationes optimè significamus dicendo Metaphysicæ munus esse cognoscere substantias illas esse motores æternos; ad physicam autem pertinere easdem considerare ut motores æternos, hoc enim Metaphysico attribuere absurdum esset, sicut illud, philosopho naturali, illud. n. significat considerari ut subiectum, hoc verò ut principium. Sic etiam si quis quæreret ad quam naturalis philosophiæ partem pertineat considerare quod cælestia corpora suo motu, & lumine agant in hæc in'eriora, dicere possumus id pertinere ad duos distinctos libros, ad librum de Cælo, & ad librum de generatione, siue etiam fortasse ad libros Meteorologicos, diuersis tamen scopis; ad libr. quidem de Cælo, quatenus ea est proprietas corporis cælestis, eiusque cognitio pertinet ad perfectam cognitionem cæli, quod ibi subiectum est; ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & intentus, & aliorum accidentium, quæ à Cælo producuntur in hoc mundo inferiore, vbi Cælum principij locum habet, non amplius subiecti. Sic igitur dicimus, cognoscere quatuor illa corpora esse aliorum elementa pertinet ad libros de Cælo, vbi locum habent subiecti; at illa considerare ut elementa pertinet

Nota qualis sit tractatio tertij lib. de Cælo.

Vide supra cap. 11.

nuit ad lib. de generatione, vbi confyderantur vt principia mistorum. Quod verò cum Ioanne Grammatico diximus, agi in libris de Cœlo de corporibus naturalibus æternis, sano modo intelligendum est: non enim dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc sit ratio confyderandi elementa in ijs libris, huic enim repugnat Aristot. docens ea esse generabilia, & corruptibilia; sed dicimus elementa, quæ in libris de Cœlo confyderantur, esse indiuidua æterna, quoniam ibi secundum se tota confyderantur; quamuis enim ibi Aristot. ostendat esse generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, nisi in partibus singulis: quare per hoc non itat quin singulum elementum totum sit æternum. Quod igitur attinet ad libros de Ortu, & interitu, hæc dicta sint; possemus etiam eorum diuisionem in partes, & artificiosam structuram confyderare, sed quia in præsentia vniuersalem tantummodò huius scientiæ fabricam declarare statuimus, particularem singulorum librorum diuisionem & methodum ad commentarios, quos aliquando edere in animo est, remittendam esse censemus: interim satis erit, si saltem voce in publici muneris functione hanc auditoribus nostris operam præstiterimus. nunc ad Meteorologicos libros accedemus.

De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum.

Cap. XXIIII.

QUVM Arist. in initio primi Meteorologicorum quartum locum in scientia naturali ijs libris tribuerit, collocans eos statim post duos de generatione, & interitu: id nobis laborandum relinquitur, vt huius ordinis rationem inquiramus: de subiecto igitur horum librorum dicendum est, & ratione duce confyderandum quidnam post libros de ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re sententias apud alios inuenio, vna fuit Græcorum, & D. Thomæ, quam & alij postea sequuti sunt, qui dixere consilium Aristot. esse in his libris agere de affectionibus elementorum, de illis videlicet, quæ ab externo agente imprimuntur in elementis. Quæ sententia videtur hac inniti ratione, duo accidentium genera in elementis confyderari possunt, sed vno diuiso in duo tria oriuntur, alia namq; sunt ipsi elementis naturalia, quia proprias eorum naturas insequuntur; proinde ab ipsis nequeunt separari; alia verò non sunt eis naturalia, sed quum ab externo agente in elementis iam existentibus generentur, non semper ipsis inhærent, & separari possunt: naturalia accidentia duplicia sunt, alia namque eis competunt vt sunt corpora naturalia, vocanturq; motrices qualitates, grauitas, & leuitas; de quibus egit Aristot. in libris de Cœlo: alia verò data sunt elementis, vt possunt esse materia mistorum, dicunturq; alteratrices qualitates, quæ fuerunt confyderata in lib. de ortu, & interitu. Restat igitur vt in libris Meteorologicis tertium genus accidentium tractetur, nempe illa, quæ inferuntur elementis ab agente externo, horum enim tractatio posterior esse debuit tractatione aliorum, quæ naturalia elementorum accidentia esse diximus, & videtur ipse quoq; Aristot. in primo, & secundo cap. primi libri hunc sibi scopum in ijs libris proponere, vt legitur tibus patet. Ratio igitur ordinis manifesta est, & cur libri Meteorologici statim sequantur libros de ortu, & interitu. Alij verò subiectum horum librorum statuerunt mistum imperfectum, quorum sententiam ego potiore esse puto: quantum enim prædictam Græcorum opinionem non improbo, siquidem illa ad hanc modò quodam redigitur, rectius tamen hi dicunt, quàm illi, vt mox veritate cognita intelligemus. Est ante omnia intelligendum quid sit mistum imperfectum, idq; clarum erit, si cogoscatur quid sit mistum perfectum, siquidem ex aliquo

Græcorum opinio.

Tria genera accidentium in elementis.

Aliorum opinio.

Quid mistum perfectum, & imperfectum.

aliquo huius perfectionis defectu mistum imperfectum dici certum est. Mistum igitur perfectum dicitur, si duæ adsint conditiones, una ad materiam attinens, altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus constare miscibilibus; quod verò ad formam, debet esse facta vera eorum unio, hoc est ex pluribus illis naturis natura una, & ex pluribus formis una forma: si altera conditio deficit, imperfectam esse missionem, & imperfectum mistum necesse est, ut siquid non ex omnibus elementis constet, sed ex pluribus, vel si distinctæ miscibilium naturæ seruentur, nec prorsus in naturam unam versæ sint: hanc autem imperfectam missionem insequitur durationis breuitas, nam ea, quæ non perfectè sunt mixta, diu durare non possunt, neque enim cometa plures menses durare aptus esset, nisi ei semper noua materia in sublime elata quasi continuum pabulum suppeditaretur. Quomodo igitur hi libri sint de mistis imperfectis facillè intelligerentur, si breuiter, & quantum præsens occasio postulat, earum rerum, quæ in iis tractantur, conditionem, ac generationis modum exposuerimus, de tribus autem tantummodò prioribus libris loquor, quartum enim postea seorsum considerabimus. Docet in initio eorum librorum Aristoteles ab astrorum, potissimè autem Solis radijs calefacta terra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidum, & humidum, quem vocat vaporem, alterum calidum, & siccum, quem vocat exhalationem, seu fumidum halitum; quum enim proprium sit calidi rarefacere, partes aquæ, rerum quæ manufactarum calefactæ rarefiunt, & in vaporem mutantur, quem mediæ esse naturæ inter aquam, & aerem ipsa nos experientia docet, quum in alterum duorum elementorum facillimè uertatur; nam si calor in eo perseueret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rarefieri, ut fiat aer; si verò quippiam frigidum, seu minus calidum offendant, à quo refrigeretur, densatur, & in guttas vertitur, sitque iterum aqua. Sic partes terræ calefactæ rarefiunt, & in fumidam exhalationem vertuntur, quæ est mediæ naturæ inter terram, & ignem, facilem enim in alteram duorum mutationem habet, nam & facile accenditur crescente calore, & in ignem vertitur, nec enim aliud est flamma, nisi hic fumus ardens; & facillè etiam in fuliginem, terramque conuertitur, si refrigeretur. Duo Duo halitus, hi halitus sunt materia eorum omnium, quæ in tribus Meteorologicis libris ab Aristotele considerantur, nam ex vapore in sublime elato, & frigefcente generatur pluuia, ros, pruina, nix, grando, & si quæ eius generis alia sunt; ex halitu autem sicco generantur venti, & cometæ, accensæ trabes, stellæ discurrentes, fulgura, fulmina, & omnia, quæ in sublimi accensa videmus: ex ipsèdem etiam halitibus in terra inclusis, nec erumpere valentibus sunt fontes, flumina, terræ motus, lapides, & metalla; & si quæ alia sunt huiusmodi. Videntur autem tum duo halitus prædicti, tum alia, quæ ex ijs gignuntur, vocari posse mista imperfecta, exceptis tamen illis omnibus, quæ communi nomine solent appellari mineralia, hæc enim sunt absque dubio mista perfecta, & ipsorum consideratio ad Meteorologicos libros non pertinet. Duo quidem halitus non ea ratione dicuntur mista imperfecta, quòd ex pluribus consistunt elementis, siquidem vterlibet ex vno tantum elemento genitus est, sed quia duorum elementorum conditionibus participat, est enim medium quoddam, quod oritur in transitu ex vno elemento ad alterum, simplicem quidem habens naturam, & formam unam, sed quæ diu seruari nequeat, quin in alterum duorum, vel in aliquod aliud transeat, vapor enim humiditatem retinet aqueam, calorem autem aereum potius, quàm igneum, quum enim in ijs, quæ diuidi possunt, oporteat transitum prius per medium fieri, quàm perueniatur ad extremum, calefaciens ignis aquam generat prius calorem mediocre, qualis est aereus calor, quàm summum, qui solius ignis est proprius; neque est vapor perfectum corpus, quod diu possit in sua natura consistere, sed quiddam genitum in medio transitu ex aqua in aerem, vel ex aere in aquam; idèdè nisi impediatur transitus ex aqua in aerem, breui admodum tempo-

re existit vapor, quia confestim fit aer; sicq; in aeris densatione fit vapor, & ipsi eò, si ea mutatio absque impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de fumida exhalatione, quæ generatur in transitu ex terra in ignem manente siccitate, sed frigore paulatim & per gradus recedente, & adueniente calore; quare siccitatem terræ retinet, calorem autem adeptæ est tantum, ut factò incremento possit facile fieri ignis; participat igitur duorum elementorum conditionibus, terræ, & ignis, nam aquæ nihil habet, nihil etiam aeris, siquidem propria maximè aeris est humiditas; calor autem cum siccitate coniunctus non potest acereus dici, sed potius igneus; licet nondum sit ignis, quia formam ignis nondum habet, sicuti nec formam terræ, sed mediam quandam, cum qua sunt iunctæ conditiones terræ, & ignis, ratione quarum dicitur mistum quoddam esse, imperfectum tamen, quia duorum tantummodò elementorum conditiones præferens, & genitum in transitu ex vno elemento in alterum, nec nisi breuissimo tempore permanens. Quæ verò ex his duobus halitibus gignuntur, sunt quidem aliqua absque dubio imperfecta mista, ut omnia in sublimi ardenria, nam constant ex igne, & halitu terreo nondum consumpto, sic grando videtur habere conditiones terræ & aquæ; neque facta est in his vera mistio, quæ est naturæ vni, sed potius congregatio miscibilium: tamen aliqua non videntur esse mista, ut pluuia, quæ est simplex aqua, sic etiam fontes, & flumina; aliqua verò mista quidem, sed perfecta, & ea quidem diutissimè permanentia, ut quæ mineræ appellantur nisi vtraque hæc ea ratione velimus imperfecta mista nominare, quatenus ex halitibus, quos iam diximus esse mista imperfecta, generari dicuntur. Aliqui tamen fuere, qui negarunt dari aliquod mistum imperfectum, quod non ex omnibus elementis constet; nam & in pluuia, & in grandine, & in alijs iam memoratis omnia elementa omniumq; qualitatium commistionem esse dixerunt: sic etiam in vitroq; halitu, siquidem Arist. in 2. Meteor. in cap. de ventis apertè dicit nec siccum, nec humidum halitum ita appellari, quia sit summè talis, sed ab excessu, neque enim est humidum sine sicco, neque siccum sine humido; sic etiam in 3. cap. primi libri inquit duorum halituum alterum esse magis vaporosum; alterum verò magis spirituosum; vti- tur enim dictione comparatiua denotans esse in vitroque & humidum, & siccum, proinde & calidum, & frigidum, & elementa omnia, licet vnus ab excessu dicatur humidus, alter ab excessu siccus. Addunt etiam rationem ad hoc comprobandum, nam vtrumque halitum calidum esse manifestum est, non tamen summè calidum, sic enim esset ignis, at omnis remissio fit per admistionem contrarij, ut ait Arist. in contextu 19. quinti Physicorum, igitur aliquid frigidi habet commistum: sic nec summè humidus alter est, nec alter summè siccus, sunt ergo in vitroq; omnes qualitates, proinde & omnia elementa: quare non hac ratione dicuntur imperfecta mista, sed quod imperfectam habent mistionem, nec diu durant. Sed horum sententia mihi non probatur, & causam erroris esse puto, quòd naturam, & essentiam rei ab existentia non distinxerunt, prima materia non existit sine forma, tamen in sua essentia nullam formam habet: sic etiam non existit fortasse elementum purum, ut multi existimant, & ut dicendum maximè videtur de duobus elementis medijs, per hoc tamen non stat quin possint singula elementa in sua naturali puritate considerari, ut ea considerauit Arist. in libris de Cælo, & in lib. de generatione, non enim idèò non dantur pura, quia per se existere, si darentur, non possint; existere enim non minus, quam commista; sed quia impediunt se mutuò, & perturbat vnum alterius puritatem, ob eorum contactum, actionemque mutuam, ac ob Cæli motum ea continuè alterantem, atque mutantem: quemadmodum igitur, licet permista sint elementa, & appellantur singula ab eò, quod maximè excedit, considerantur tamen, & cognoscuntur ut habentia suam naturalem puritatem; ita de duobus halitibus dicendum est, non generatur enim vnus sine altero, tamen si vtrumque in puritate suæ naturæ con-

fyderemus,

Aliquorum opinio de misto imperfecto.

Primum eorum argumentum.

Secundum argumentum.

Impugnatio.

fyd cremus, alter conditiones refert aquæ, & aeris tantum, alter verò terræ, & ignis tantum; quod enim vnus alterum fèmpet habeat commiffum, non efl quia per fe exiftere vnus fine altero nequeat, fed quia ob terræ, & aquæ commiffionem, & propinquitatem non potefl Sol ficcum halitum educere, quin educat & humidum, neque hunc, quin educat illum. Quoniam ego quidem huius vni opinionis, Aristotelem hoc afferentem nil aliud refpicere, nifi illud, quod frequentiffimum efl: neque enim negaffer contingere poffe vt alterius aliqua pars pura quandoque, & cum altero non commiffa extrahatur, quod videtur fenfiffe Vt comèrcatus in interpretatione illius cap. de ventis in fecundo libro, dicens enim vix fieri poffe vt puri extrahantur, difficultatem denotat, & raritatem, fed non in poffibilitatem. Præterea etiam fi dicamus non poffe vnum educi fine altero, non propterea fit quin diftinctæ fint partes vniûs à partibus alterius, nam contingunt quidem fe motud, & appofitæ hæ illis dicuntur, at fecundum fe fingulæ puræ, & impermixtæ funt, idque folum fignificare voluit in prædictis locis Aristoteles, qui enim eleuatur vapor totus habet in fe partes aliquas fumidæ exhalationis, ab exceffu tamen totus vocatur vapor; fic fumida tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in fe habet vaporis particulas, fed ab exceffu tota appellatur fumida. Ad rationem autem illorum dicimus non parum in fe habere difficultatis id, quod illi fumunt, omnem remiffionem per admiffionem contrarij fieri, qua de re difputandi nobis foraffe occasio dabitur in operibus naturalibus; fed eflto nunc vt illi volunt, dicimus tamen nil inde contra nos fequi; ficcus enim halitus, dum in fua puritate accipitur, calorem summum non habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus efl, humiditatis verò nihil habet, quia fumidè efl ficcus, quænamodum & ignis, & terra funtiam habent ficcitatè, vt alio in loco oftendemus. Ex ipfis igitur qualitatibus nil aliud colligimus, nifi ipfum duorum elementorum conditionibus participare, terræ, & ignis: fic vapor calorem habet remiffum, fimilemque calori aereo; qui mediocris efl, non fumum, aliquem enim gradum aquei frigoris retineat necesse efl; humidus autem efl fumidè, vt & aqua, & aer fummam habent humiditatè; in ipfa enim aëtionè caloris folaris in aquam non labefactatur humiditas aquæ, fed folâ frigiditas, rarefcit enim aqua, & eius humiditas fit aërea, quoniam calidum, quum non fit contrarium humido, non efl eius proprium interemptor, fed ipfum refoluit in humidum tenuius; in vapore igitur nihil ineft ficci, quare non refolet nifi aquæ, & aeris conditiones; quod fi quid habeat ficci, non efl ratione propriæ eius naturæ, fed ratione halitus ficci, qui cum eo commiffus attollitur, ut iam declarauimus. Sed redeamus vnde digreffus fumus, & uideamus quodnam fit miffum imperfecum, quod in his libris fubiectum diximus eflè ftatuendum. Duas hæc in re poffumus proferre fententias: primum dicere poffumus vtrumque halitum eflè fubiectum, cui omnes conditiones competunt, habet enim materiam, ex qua gignitur, elementa ipfa habet effectricem caufam; calorem coelestem; quæ in his libris confyderantur, & ex quibus declaratur eius generatio, ficuti in alijs libris naturalibus declarantur ab Aristotele aliarum rerum naturalium generationes, & generatim, & fingulatim: habet præterea aëctiones, & accidentia quamplurima, quæ in his libris demonflrantur ab Aristotele per fuas caufas; alia namque omnia, quæ ex his duobus halitibus gigni dicuntur, non funt nifi horum halituum accidentia, vt cometa efl accenffio fumidæ exhalationis craffioris; pluuia efl denfatio vaporis, & in aquam conuerffio in fublimi loco; idem funt & fontes, & flumina, fed in terræ concauitatibus; grando efl eiusdem vaporis in fublimi congelatio, & fic de alijs omnibus. Quoniam igitur vterque halitus efl corpus naturale per fe exiftens, quod habet propria principia; propria que accidentia quamplurima, ea que cognitu digniffima; non abfque ratione factum videtur, fi fatè fumptum halitum fubiectum in his libris ftatuimus.

Ad primum argumentum.

Ad fecundum.

In lib. 2. de qualitatibus elementariibus.

Quod nã miffum imperfecum fit horum lib. fubiectum. Prima opinio.

uidetur que huic sententiæ attestari Aristot. qui in initio primi libri in primo, & secundo cap. proponit de his omnibus Meteorologicis rebus agendū tanquā de accidentibus, & affectionibus, & declarandum propter quas causas fiant, sic enim intentionem potius, quā subiectum horum librorum proponere videtur. Declarat etiam in quarto, & quinto cap. horum duorum halituum naturam, tanquā subiecti, de quo postea sunt accidentia demonstranda; eaq; dici etiam poterunt accidentia elementorum, quoniam hi halitus sunt veluti elementa mutationem aliquā passa, & parum recedunt ab elementorū naturis; vnde colligimus rectē à Græcis dici scopum Aristot. esse agere de affectionibus elementorum, sicuti prædiximus, quanquā hoc dicendo intentionem potius Aristotelis exprimunt, quā librorum subiectum, si modò hanc sententiam sequamur.

Secunda opinio.

Secundò dicere possumus, vt multis placuit, hos duos halitus non esse nisi proximam materiam mistorum imperfectorum, ipsa autem mista imperfecta esse illa, quæ ex his generantur, vt cometæ, aliaq; accensa in sublimi, pluvia, grando, & alia omnia, quæ ex duplici halitu siue in sublimi, siue intra terram, sunt; in quo sensu dicere omnes videntur subiectum esse mistum imperfectum, co argumento, vt videtur, ducti, quòd hæc accidentia eiusmodi sunt, vt formæ officio fungantur, dentq; ijs rebus nomen, ac definitionem, atque ita constitutere talia naturalia corpora videantur, nam accensum halitum vocamus cometam, seu trabem, seu fulgur, & aquam in sublimi loco genitam vocamus mutato nomine pluuiam, è cauernis autem terræ manantem vocamus fontem, & sic de reliquis, De his igitur agi videtur tanquā de corporibus naturalibus, de duplici autem halitu tanquā de proxima horum materia, vt antè dicebamus. Hanc sententiam si sequamur, dicere possumus Græcos subiectum horum librorum significasse dicendo affectiones elementorum, tales enim esse videntur affectiones, quæ fungantur munere formæ, ita vt corpora ab illis constituta possint in his libris habere locum subiecti. Non defuerunt etiam qui vtramq; sententiam coniungentes dixerint subiectum esse mistum imperfectum latè acceptum, quod & duos, halitus, & omnia ex ijs genita complectatur. Ego verò etsi duarum prædictarum opinionum vtralibet defendi posse arbitror, priorem tamen tutiorem esse putō, & verbis Aristot. accommodatiorem, vt duos halitus dicamus esse subiectum horum librorum, & mista imperfecta, quorum accidentia sunt reliqua omnia, quæ in his libris considerantur. Quòd enim hi dici possint mista imperfecta, & parum recedant ab elementi natura, iam dictum est; de alijs autem plerisque non facile hoc ostendere possumus: nam pluuia, & fontes, & flumina, quomodo sint mista imperfecta non planè video, quum pateat hæc omnia esse aqua. Neque enim magni momenti est id, quod aliqui dicunt, eam non esse aquam puram, sed mistum quoddam, in quo semper apparent terræ partes genitæ ex halitu sicco incluso in vapore, ex quo orta est pluuia. nam si hoc admitteremus, non daretur in vniuerso elementum aquæ, siquidem nulla fortasse datur aqua, in qua non sit, aliquid terræ commistum, & aliquid caloris ab astris ingenitū, omnis igitur aqua esset mistum imperfectū. Hoc tamen dicendum non est, quia licet asseramus aquam puram non dari, non ob id negamus aquam elementarem; siquidem apud Aristot. non dicitur mistum seu perfectum, seu imperfectum, nisi in quo tantus sit recessus ab elementi puritate, vt abiecto nomine elementi aliam appellationem suscipiat, vt cometam non rectè appellaremus ignem, quia multum habet terræ halitus, nondū consumpti; nec terram, quum in eo sensibilem inspicimus ignem: ast ubi tantus est vnus elementis excessus, vt omnem cū alijs comparationē superet, feruatur in eo nomen elementi, idq; haberi ab omnibus solet vt elementū, licet commistæ cum eo aliqua aliorum elementorum particule, vel qualitates purum omnino esse non sinant. Ideò necino est, qui dicat pluuiam, & fontes non esse aquam, aqua. n. reuera est, & ita nominanda à magno, & incomparabili excessu;

Prior sententia potior.

suꝛꝛ autem simul appelletur pluuia, id non fit ob aliquã substantiã varietatem, si quidem nullum discrimen norũt homines pluuię, & alia rã aquarum: sed propter modum generationis, illam. n. aquam, quã in sublimi genita ex nube in terrã cadat, vocant homines pluuiã, quum tamen eius substantiã nil aliud esse putent, nisi meram aquam; nomen igitur aquę seruetur, nomen autem pluuię adicũ respicit potius originem, q̃ ipsam eius corporis naturam, potiusq; denotat esse mistũ imperfectũ vaporẽ, ex quo est genita, quã ipsammet pluuiam. Adde q̃ propriũ subiectũ munus est vt de ipso accidentia demonstrentur; horum aut, quę vocantur ab alijs mista imperfecta, non proponit Arist. accidentia indaganda, sed ipsorum vt accidentium causas inquirendas, per quas demonstrentur propter quid. Possumus tamen fortasse hæc dogmata conciliare dicendo res istas Meteorologicas, quę communiter vocari solent mista imperfecta, vt cometã, & grandinẽ, subiectũ dici horum librorũ quatenus his nominibus significantur duo illi halitus vnã cũ affectionibus, cometa. n. est halitus siccus accensus, grãdo est vapor in aquam, & glaciẽ mutatus; quoniam. n. duo halitus ita his accidentibus permixtantur, vt nomen etiam mutant, idẽd appellatur ijs nominibus, quę ipsi ab accidentibus imponuntur, quum propria ipsorum halituum nomina non seruentur; hæc igitur subiectum horum librorum dicere, est duos halitus dicere, quatenus his accidentibus subiiciuntur. Hęc omnia, quę dicere hac in re volumus, quisq; consideret, & eam, quę probabilior visa fuerit, sententiam accipiat.

De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum.
Cap. XXV.

His, quę hæcenus de subiecto horum librorum diximus, rationem ordinis, atque inscriptionis desumere possumus: quum. n. subiectum habeant mistum imperfectum, clara est ratio cur statim post duos de generatione locandi sint, proinde quartum in hac scientia locum obtineant, quemadmodũ supra dicebamus. Quũ. n. in libris de generatione actum sit de corpore misto latissimẽ accepto, postea verò fuerit ad eius species descendendum, & quę sunt perfectum, & imperfectum mistum, si harum altera ad alteram facilius noscendã prodesse nobis potuisset, de illa primo loco agere Aristoteles debuisset, vt conuenientem ordinem doctrinę seruaret, de quo nos aliã plura scripsimus: sed quia neutrius speciei notitia ad alterius cognitionem aliquid conferebat, debuit Arist. ordinem naturę generantis seruare, & prius agere de misto imperfecto, quod quidem facit in tribus his libris Meteorologicis, qui statim sequuntur duos de ortu, & interitu. Adde quod aliquis etiam doctrinę ordo, faciliorq; docendi ratio hoc postulauit, de mistis enim perfectis sunt ceteri omnes, qui mox sequentur, libri naturales, qui sunt quã plurimi, quorum omnium continuata debuit esse dispositio, neque hac imperfectorum tractatione interrumpi. Voluit igitur Aristoteles prius de mistis imperfectis sermonem, qui breuis futurus erat, absoluerẽ, vt postea in solis perfectis mistis, quę prolixam tractationem postulabant, considerandis veriatetur. Hęc est conuenientissima librorum dispositio, quę fitur subiectis, vt prius agatur de misto generaliter in lib. de ortu, & interitu, postea de prima eius specie, misto imperfecto, in tribus Meteorologicis; deinde verò de perfectis, vt loco suo dicemus. Cum hac tamen præcipua ordinandi ratione coniuncta est etiam ratio sumpta ab elementis, & ratio sumpta ab accidentibus elementorum, quas alij respexisse videntur; prima namque elementorum tractatio ea esse debuit, quę est in libris de Cœlo, vt sunt corpora naturalia; secunda verò illa, quę habetur in lib. de generatione quatenus sunt principia omnium

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

In initio
cap. 24.

Inscriptio.

Dubium.

Solutio.

mistorum generaliter: postrema tandem illa, quæ habetur in tribus Meteorologi-
cis, vt sunt principia mistorum imperfectorum, hoc est vt leuem mutationem pas-
sa subeunt appellationem mistorum imperfectorū. Sic inter tractationes accide-
ntium elementarium (vt antè dicebamus cum alijs) tertia, & postrema hæc esse de-
buit, quæ est de illis affectionibus, quæ ab agente externo illatæ extrahunt elemen-
ta modo aliquo à propria natura. Quod verò ad inscriptionem attinet, ea sumit-
tur à loco rerum consideratarum, nam *μὴ τὸ ἄνω* significat suspensum, siue subli-
me, ideo tractatio de ijs, quæ in sublimi generantur, vocata est ab Arist. Meteorō-
gia: si quis autem obijciat, aliqua etiā in his tractari ex duobus halitibus genita,
quæ non in sublimi, sed in cauernis terræ generantur, vt fontes, flumina, maria, ter-
ræ motus: ideoq; horum respectu congruam eā inscriptionem non uideri dicen-
dum est satis defendi huius inscriptionis congruitatem, si à maiore saltem parte
rerum consideratarum sumpta sit, maxima. n. pars eorum, quæ ex duobus haliti-
bus fiunt, in sublimi loco fiunt: arbitrarij namque inscriptiones librorum esse so-
lent, nec semper à tota re considerata desumi, sed quandoq; à parte præcipua, vt
quando Metaphysicam vocamus scientiam diuinam: quandoq; à parte maiore, vt
quando sex posteriores libros Physicæ auscultationis vocamus de motu; quan-
doque etiam à nulla re considerata, vt inscriptio Metaphysicæ, quæ à doctrinæ
ordine sumitur. Hæc igitur Meteorologicorum librorum inscriptio sumpta est à
loco, in quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici halitu generantur.

*De subiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum sententia
cum ipsarum consutatione. Cap. XXVI.*

De subiecto,
opinio Ioan.
Grammat.

Prima ratio.

Secunda ra-
tio.

Tertia ratio.

Consutatio.

V V M eā, quæ à nobis hæcenus dicta sunt, ad tres tantum priores
libros Meteorologicos pertinuerint, de quarto dicendum restat
quodnam habeat subiectum, quæ sit ratio inscriptionis, & quis sit
eius locus inter libros naturales. Quod ad subiectum attinet, cen-
suit Ioannes Gramma, Arist. in hoc libro agere velle de mineris, in
quam sententiam credendum est ipsum his argumentis inductum fuisse, primò
quia Arist. in vltimo capite tertii libri pauca dicit de mineris generaliter, & subie-
ctum esse de eisdem dicendum etiam particulariter, & singillatim, hoc igitur exequi-
tur statim in quarto libro, nullus. n. alius est liber Arist. in quo de mineris particu-
lariter agatur, nisi hic quartus. Secundò quia plura in hoc dicuntur de metallis,
præsertim verò in contextu. 4. 8. significat igitur Arist. hunc librū esse de metallis,
minerisq; omnibus, quæ intra terram ex duplici halitu fiunt. Tertio Arist. in pos-
tremo capite huius libri proponet se acturū de animalibus, & plantis, nullū ergo
scripsit aliū librum de mineris, nisi quartum hunc Meteorologicum. Hæc sen-
tentia ab ipsamet huius libri tractatione in manifestè reprobatur, illa. n. quæ in hoc lib.
tractantur, alijs quoque competunt præter mineras: quare subiectum esse debet
aliquid communius, siue id sit corpus mistum perfectum, vt aliqui dixerunt: siue mi-
stū perfectum homogencum, vt alij patet. n. Arist. in hoc libro non tantum mine-
ralium exempla adducere, sed etiam aliorum mistorum homogencorum, vt car-
nis, ossis, nerui, quæ animantium partes sunt; de mineris itaque agitur in hoc libro
nō secundum propriam rationem, & prout sunt lapides, & metalla, sed secundum
rationem communiorum, qua sunt mista perfecta, vel mista perfecta simularia. Est
etiam omnino rationi consonum, atque adeò necessarium, vt quum mistum perfe-
ctū simulare sit genus mineræ, de quo multa dici, & tradi possunt, de ipso prius ser-
mo fiat, q̄ de mineræ, quæ est species, nullus tamen ante hunc quartū liber est, in
quo agatur de misto perfecto simulari, hunc igitur de misto potius simulari esse di-
cendū est, quàm propriè de mineris. Latinarū magna pars putarunt subiectum
huius

Opinio Lati-
norum.

huius libri esse mistum perfectum vniuersè sumptum, quod non solum mineras, sed etiam alia omnia perfecta mista tam simularia, quam dissimularia complectatur. Et hac potissimè ratione ducti esse omnes videntur, q̄ in libris de ortu & interitu actum est simpliciter de generatione, ac de generatione simplicium, transcendunt igitur erat ad dicendum de generatione mistorum, sed quum hæc alia sint perfecta, alia imperfecta, & imperfecta præcedat perfectis, ideo statim in tribus Meteorologicis actum est de generatione mistorum imperfectorum; sequēbatur igitur ut statim ageretur de misto perfecto in vniuersum, hoc igitur est subiectum in hoc 4. Meteorologico. Hæc quoque sententia reprobanda videtur, nam si illa omnia, quæ in hoc libro tractantur, consyderemus, propriè competunt mistis perfectis simularibus, non dissimularibus, nisi ratione simularium, quæ eorum partes sunt. Ipse quoq; Arist. sæpe in hoc libro aserit se de simularibus loqui, præsertim verò in postremo capite, ubi ait se de simularibus dixisse, & proponit dicendum in sequentibus libris de dissimularibus, quæ sunt animalia, & stirpes. Præterea, si bene rem hæc perpendamus, de misto perfecto vniuersè sumpto nil dici poterat præter illa, quæ in libris de generatione dicta sunt communiter de oī misto, illa namque, et si dicta de misto generaliter, propriè tamen, & perfectè competunt misto perfecto, nec aliud de hoc communi dicendum relinquebatur. Alexander de huius libri subiecto nil aliud dicit, nisi scopum Arist. esse agere de actione, & passione quatuor primarum qualitatum, quum n. de his iam egisset in lib. de ortu, & interitu, nunc agere vult de alijs secundis qualitibus, quæ ab illarum primarum inter se actione, & passione producantur: ob id existimare videtur Alexander 4. lib. esse immediatè adiungendum secundum de ortu, & interitu. Alexandri sententiam tuerur ad vnguem Franciscus Vicomercatus, nec n. aliud huius libri subiectum statuit, nisi illud, quod cum Alexandro diximus, nec à librorum ordine, quem Alexander ponere videtur, recedit, sed eum enixè tuetur. Sed nos de huius libri loco posterius loquemur, nunc verò quod ad subiectum libri atinet, dicimus approbari quidem Alexandri sententiam posse de scopo, & intentione Aristotelis, sed non de subiecto libri, nil n. aliud dicit, nisi elementa, & primas eorum qualitates esse in hoc lib. consyderandas vt principia, alias verò secundas qualitates vt effectus, & vt affectiones demonstrandas; sed necesse est subiectum esse aliquod, in quo hæc eundæ affectiones producantur, & de quo demonstrentur, id quod est mistum corpus vel omne, vel aliquod, ut postea consyderabimus, hoc igitur subiectum huius libri statuendum est. Quod verò ab Alexandro dicitur, consilium quidem est Aristotelis, at non subiectum, quale in præsentia querimus.

Ratio Laz- norum.

Consuetudo.

Consuetudo.

Alexandri opinio.

Consuetudo.

De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria. Cap. XXVII.

VERAM esse puto Olympiodori, & Auerrois sententiam, quæ alijs complures sequuti sunt, qui huius quarti lib. subiectum statuunt corpus mistum simulare amplissimè acceptum, quod & lapides, & metalla, minerasq; omnes, & partes quoque homogeneas animalium, & stirpium complectatur. Simulare autem corpus dicitur, quando totius, & partis cuiuslibet idem est nomen, & eadē definitio, vt aurum, ferrum, lapis, sulfur, caro, neruus, os, lignum, cortex, pilus, & alia cuiusmodi. Sententia hæc ex huius libri lectione facile comprobatur, omnes n. quæ in eo tractantur affectiones, propriæ sunt affectiones corporum mistorum simularium, nec dissimularibus cõpetunt, nisi quatenus competunt simularibus, quæ sunt in eis, idq; hunc librum legentibus ita manifestum est, vt nulla egeat declaratione; possumus itaque sic argumentari, illud est subiectum, cuius affectiones queruntur, atqui corporis misti ho-

Olympiodorus, Auerroes.

Simulare quid.

mogeni affectiones hic declaratur, hoc igitur huius libri subiectum est. Hoc idem confirmatur testimonio Aristotelis apertissimo, nam in contex. 42. 4. & clarè dicit se de similibus corporibus, ac de eorum affectionibus agere, nominatq; ea omnia similia, quæ supra memorauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum, corticem, aliasq; omnes homogeneas plantarum, & animalium partes: in postremo quoque contextu asserit se de similibus egisse, proponitque postea agendum de dissimilibus, cuiusmodi sunt in animalibus caput, manus, crus, & cætera membra: in plantis verò radix, ramus, fructus, & alia eiusmodi: sumitur etiam ex ordine librorum argumentum, quod postea considerabimus. Restat veritate cognita vt argumenta pro alijs adducta soluamus. Ad primum Ioannis Grammatici diximus Aristotelem in vltimo capite tertii libri proponere quidem agendum particulariter de mineris, non tamen sequi quòd id exequatur in quarto libro; sed hac de re postea loquemur, quum libros ad mineralia attinentes considerabimus. Ad secundum dicimus nominari quidem ab Aristotele in hoc libro lapides, & metalla exempli gratia, sed nominari etiam carnem, & os, & lignum; quemadmodum etiam in libris Physicæ auscultationis (sæpe exempli gratia nominantur elementa, & cælum, & lapis, & homo, & animal, nec ob id ea, quatenus talia, subiectum illorum librorum sunt, sed ratione communi, quatenus sunt corpora naturalia: quare & hic nominantur mineræ vt mista homogenea, sicut etiam caro, & lignum, sed non ob id agitur de his secundum proprias rationes. Ad tertium negandum est consequens, quæuis enim in vltimo capite proponat agendum de animalibus, & de plantis, non ob id dicit se de his tractaturum, nec per hoc stat quoniam interponi possint proprii libri de mineris, quia de re posterius loquemur. Ad argumentum Latinorum iam responsum est, diximus enim actum esse in libris de generatione de misto vniuersè sumpto, eamque tractationem, omniaque, quæ ibi dicuntur, præcipuè competere misto perfectò: proinde nil manere dicendum de misto perfectò generaliter accepto, sed solum de huius speciebus separatim, inter quas primus locus debebatur misto perfectò homogeneo, de quo agitur in hoc quarto libro.

De loco quarti Meteorologici. Cap. XXVIII.

QUOD ad locum huius libri attinet, non desunt qui Alexandrum sequentes dicant proprium eius locum esse statim post duos de ortu, & interitu, ea ducta ratione, qua videtur vti Alexander: quum enim hunc librum exordiat Aristot. ab elementis, & ab eorum qualitatibus actiuis, & passiuis, de quibus locutus erat in secundo de generatione, videtur hic liber immediatè cohærere cum illo secundo, ita vt tertius de generatione nominari possit. Hæc tamen sententia aduersatur & Aristoteli, & rationi: Aristot. enim in ipso initio primi Meteorologici fecerit ea, quæ in libris Physicæ auscultationis, & in lib. de Cælo, & in lib. de ortu, & interitu tractata fuerant, & statim subiungit sequi vt Meteorologiam aggrediatur, nempe illam, quæ est de cometis, de lactea via, ac de alijs, quæ ibi nominat, quæ manifestum est tractari in tribus Meteorologicis, non in quarto, de hoc enim ibi ne verbum quidem facit; itaque post duos de ortu, & interitu locat statim tres Meteorologicos; non quartum. In calce etiam ipsius quarti inquit agendum esse de animalibus, & plantis, non dicit de rebus Meteorologicis; quare absque dubio Aristot. librum hunc post tres Meteorologicos collocauit. Sumitur etiam ad hoc comprobandum ratio ex iis, quæ in his omnibus libris tractantur, postquam enim in libris de ortu, & interitu actum est de misto latissimè sumpto, quin esset ad species descendendum, prius de imperfectis mistis agendum fuit,

de

Solutio argumentorū.
Ad primum
Ioan. Gram.

Ad secundū,

Ad tertium.

Ad argumentum Latinorum

Opinio Alexandri de loco.

Confutatio.

de quibus fuit tres priores Meteorologici, postea de perfectis homogeneis, de quibus est quartus; demum autem de perfectis heterogeneis, quæ sunt animalia, & plantæ. Credo tamen ad verum sensum trahi posse verba Alexandri, & alios fuisse conceptos, qui talem ei sententiam attribuerint: etenim species omnes eiusdem generis æque coherere immediatè suo generi, vt animalia æque homo, ac leo, necesse tamen est in doctrina de vna prius agere, de alia posteriùs, prout facilioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio postulat. Quoniam igitur in lib. de ortu, & interitu actum est de genere, de corpore misto vniuersè sumpto, ac de elementis, eorumque primis qualitibus tanquàm de eius principijs, cum hac tractatio immediatè cohereret tam tractatio de misto imperfecto, quàm ea, quæ est de misto perfecto; attamen quum hæc tractari simul non potuerint, voluit Aristot. ob eas, quas supra tetigitus, rationes de imperfectis prius agere, quàm de perfectis. Ad hunc igitur sensum referenda sunt verba Alexandri, qui asserit quidem illa, quæ ab Aristotele dicuntur in initio huius quarti, coherere cum ijs, quæ tradita sunt in secundo de generatione, sed non inquit ob id quartum esse statim collocandum post illum secundum, neque enim negasset etiam illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, coherere similiter cum ijs, quæ de elementis, primisque qualitibus in secundo de generatione dicta erant; immò id asserit Alexander dum interpretatur, initium primi Meteorologici, dat enim cum Arist. quartum locum in scientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur ea, quæ commemorat Arist. in illo primo capite; non igitur ita intelligenda sunt eius verba in sua præfatione in quartum librum, vt dicat huc quartum esse alijs tribus anteponendū. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eam Alexandri sententiam attribuit, quam & alij multi, atque eandem ab Ammonio receptam fuisse testatur, immò non solum quartum librum, sed & postremum tertij libri caput, quod est de mineralibus, inquit locandum esse statim post secundum de generatione secundum Alexandrum, & Ammonium. Ego verò de Ammonio quidè nil habeo præter id, quod de ipso refertur ab Olympiodoro; sed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriorè sententiâ eius verba trahi possint; alios fortasse Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant, in quibus sententiam illam clarus expresserit Alexander. Ratio autè, qua vsum esse Ammonii Olympiodorus ait, nullius momenti est, dicebat. n. nisi quartus hic annexatur statim secundo de generatione, distracta, & interrupta erit tractatio elementorum, quæ continuata esse debuit. Ego enim dico nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici posse libros de clementis, quum enim in vtrisque considerentur elementa vt principia mistorum, est in vtrisque subiectum mistum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici sunt de misto, coniuncta est tractatio mistorum, eaque optimè disposita, siquidem ratio ordinandi libros Aristotelis à solis subiectis sumenda est, non ab illis, quæ vt principia considerantur; quanquàm in tribus quoque prioribus Meteorologicis dicere possumus elementa vt principia tractari, proinde vel sic elementorum tractationem non interruptam, sed continuatam esse. De vltimo autem tertij libri capite postea dicemus.

De inscriptione quarti Meteorologici. Cap. XXIX.

QUOD ad eius libri inscriptionem attinet, Ioannes Grammaticus cen-
suit eum esse per se Meteorologicū, propterea quòd est de mineris,
quæ ex eadem materia generantur, ex qua illa, quæ sunt in sublimi;
omnia namque, quæ in his quatuor libris tractantur, ex vtroque halitu genita sunt, proinde in eisdem libris tractari omnia debu-
erunt ob hæc convenientiam in communi materia. Sed hæc inscriptionis ra-
tio

Defensio
Alexandri.

Ammonij
sententia.

Ratio Am-
monij.

Solutio ra-
tionis.

Opinio Ios.
Grammat.

Confutatio. tio approbanda non est, iam enim ostendimus librum hunc non esse de mineris, sed de genere communiore, scilicet misto perfecto homogæneo & huius autem materiam dicere non possumus esse duplicem halitum, hæc enim est propria speciei conditio, quæ est accidentalis generis quemadmodum enim animali accidit esse rationale, quum detur animal, quod rationale non est: ita misto similari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura mista simularia, quæ ex duplici halitu non fiunt; ideo dicere non possumus quartum librum esse de iis, quæ ex duobus halitibus fiunt. Ego igitur dicendum puto librum hunc non esse per se Meteorologicum, neque enim de iis est, quæ in sublimi sunt, neque de iis, quæ ex duobus halitibus generantur: per hoc tamen non stat quin aliis tribus connecti possit, & omnes communi nomine vocari Meteorologicis, quum enim certum sit eum statim post illos esse collocandum, potuit Aristoteles illum aliis tribus ob aliquam eorum consideratarum connexionem adiungere, & vnum ex omnibus voluminibus constituere, quod à maiori parte Meteorologicum inscriberetur. Num autem Aristot. hoc fecerit ut fecisse videtur, an potius librum hunc ab aliis tribus distinxerit tanquam non Meteorologicum, pauci momenti meo quidem iudicio est; siquidem neutro modo absurdum aliquod sequitur; potest liber is aliis tribus adiunctus vocari ex ea coniunctione Meteorologicus, potest etiam ab aliis tribus præcedentibus disungi, & propria inscriptione appellari de misto perfecto simulari.

De fossilibus, & metallis, eorumque tractatione. Cap. XXX.

Opinio Ioh. Grammatici.
Confutatio.

DE lapidibus autem, cæterisque fossilibus, ac de metallis; quæ omnia communi nomine solent appellari *mineræ*; tres inuenio aliorum sententias. Vna fuit Iohannis Grammatici, qui dixit de his agere in illo libro, qui vocatur quartus Meteorologicus. Hanc opinionem nos antea reprobauimus, ostendimusque librum illum esse generaliter de misto perfecto homogæno, quare desideratur propriis tractatione de metallis. Aliam opinionem posteriores plures sequuntur, qui dixerunt nullam aliam requiri tractationem de mineris præter illam, quæ habetur in postremo capite tertii Meteorologici; proinde statim post quartum Meteorologicum sequi libros de animalibus; sententiam hæc his argumentis confirmant: primò consilium Aristotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de iis omnibus, quæ ex duobus halitibus generantur; in horum numero sunt metalla, & fossilia omnia; ergo hæc ad nullum alium librum pertinuerunt; quàm ad tres Meteorologicos; proinde satis ea sunt; quæ ab Aristotele scribuntur in calce quarti argumentantes. Aristot. in quarto Meteorologico sæpe nominat exempli gratia lapides, & metalla, ergo supponit factam prius eorum declarationem, & tractationem in tribus Meteorologicis. Confirmant rectimò Aristotelis in calce primi capitis primi Meteorologicorum, ubi postquam recensuit omnia conyderanda in Meteorologia, nil aliud inquit superesse considerandum, nisi animalia, & plantas: igitur secundum Aristotelem nullus præter Meteorologicos postulat librum de mineris. Tandem considerant Aristotelis verba, in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum postea de animalibus & plantis: nullum ergo putauit ad huius scientiæ perfectionem requiri librum de mineris; siquidem hic, si necessarius esset, nullum haberet locum, nisi post quartum Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plantis. Verum hi, ut mihi videtur, magna cæcitate laborarunt, ut duos apertissimos, in quos lapsi sunt, errores non viderint: vnus est quòd tractatio de mineris præcedere debuerit quartum Meteorologicum, sic enim præposterum ordinem seruasset Aristoteles præ-

Alia opinio.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Confutatio.

ponens speciem generi, est enim minera species mixta perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quod minera non est mixtum imperfectum, sed perfectum, quod etiam diutissime durat, habet enim perfectam mixtionem, & ex omnibus elementis constat, quippe constat ex duobus simul habitibus minera quaelibet, quorum alter refert naturam terræ, & ignis, alter verò acris, & aquæ: itaque consideratio mineralium ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis sunt, minime pertinebat. Alter error est quòd brevem illum sermonem de mineris dicant esse perfectum, ita ut nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Aristot. generaliter solum de his loquitur, & nil aliud docet, nisi quòd ex duplici habitu generantur, nullam enim facit distinctionem fossilium, & metallorum, sine inter se, sine in suas species; deest igitur propria, & particularis tractatio singulorum, sine qua perfectam haberi in eo vno brevi capite tractationem mineralium dicere vanissimum est; idque Aristot. ipse eo in loco rotundo ore consistit, dum his verbis brevem illum sermonem concludit [communiter de his dictum est, singillatim autem considerandum intendentibus secundum unum quodque genus] affirmat igitur considerandum esse singillatim de lapidibus, & metallis, nosque ad particularem tractationem remittit, quæ omnino necessaria est, si naturalis scientia debet esse perfecta. His ego argumentis ductus sequendam esse Aristot. tertiam opinionem, quæ Auerrois est, & Olympiodori, qui putant esse omnino necessariam particularem, atque distinctam tractationem de mineris præter illam generalem, quæ habetur in ultimo capite tertij Meteorologici: nunquid autem de mineris scripserit Aristot. præter ultimum illud caput tertij Meteorologici incertum est; scriptum quidem esse ait Olympiodorus, sed, ut ego arbitror, coniecit potius, quam asseueranter affirmet, quoniam Alexander in declaratione ultimorum verborum illius postremi capitis tertij libri dicere videtur proprium hunc de mineris librum non ab Aristotele scriptum esse, sed ab alijs, præsertim verò à Theophrasto: Auerroes quoque in initio primi Meteorologicorum numerans ordinatim omnes libros naturales, inter eos locat librum de mineris; sed postea inquit ex nominatis libris aliquos ad nostras manus non pervenisse. Ego quidem, etsi non dubito necessarios omnino esse libros de mineris ad huius scientiæ perfectionem, credo tamen potuisse contingere, ut eos nunquam Aristoteles scripserit; non sum enim in eo communi errore ut putem necesse esse Aristotelem ita perfectam tradidisse naturalem philosophiam, ut nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognosci queat, prætermisum ab eo esse potuerit; illud quidem puto esse confutandum, Aristotelem ita artificiosè huius scientiæ fabricam, quam in præsentia declarandam suscepimus, construxisse, & consecuisse, ut quamvis rebus ipsis, ac materiæ (ut ita dicam) addi aliquid possit, artificio tamen, & formæ nihil; ipsam enim scientiam in omnes suas partes distribuit, easque optimè disposuit, ita ut facilè cuique sit, siquid in aliqua parte desit, addere, & addita in suis quæque locis collocare; & hæc omnia puto ipsummet significasse in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur possumus scriptos ab eo fuisse libros de fossilibus, & metallis, qui postea perierint; dicere etiam possumus nullos esse scriptos, sed satis ei fuisse illa, quæ de his pauca scripsit in ultimo capite tertij Meteorologicorum, ipsumque in calce eius capitis significasse se horum tractationem alijs postea absolvendam reliquisse; quod postea præstitit Theophrastus, ac posterioribus etiam temporibus Albertus Magnus, seu quisquis ille fuerit, qui quatuor, quos habemus, libros diligenter, & egregie scripsit de mineris. Vtunque sese res habeat, siue scripsit Aristoteles libros de mineris, siue non scripsit, necessarii omnino sunt ad huius scientiæ complementum, propriusque eorum locus nullus alius est, nisi statim post quartum Meteorologicorum, ut censuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in ultimo commentario quarti, quam sententiam sequutus

Opinio vera.

-109 nihil?
21Locus lib. de
minera.

Albertus

Albertus libros à se compositos de mineris locauit statim post quatuor Aristoteles Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio autem huius ordinis manifesta est: quæ enim in quarto Meteorologico agatur de misto perfecto homogeneo vniuersè sumpto, agendum postea erat de speciebus, species autem huius sunt fossilia, & metalla omnia, & illæ, quæ in animalibus, & plantis insunt, similes partes, vt caro, os, cortex, lignum; statim igitur quartum Meteorologicum sequitur tractatio de mineris; nam reliquis similaribus nulla propria tractatio conueniebat, quum enim non ideò sint in rerum natura, vt per se existant, sed vt animalium, & plantarum partes sint, cognouit Aristoteles non esse alibi de his agendum, nisi in iis ipsis libris, in quibus de animalibus, ac de plantis ageretur: nulla igitur erat species misti perfecti similis, de qua eorsum agendum fuerit post quartum Meteorologicum, nisi fossilia, & metalla; & metalla autem de mineris sequuntur statim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de nervo, & de ligno, & de alijs similaribus agitur, ex quibus tanquam ex materia constant animantium partes dissimiles. Sed aduersus ordinem memoratorum librorum oritur dubium, quod multos turbauit: nam si quartus Meteorologicus est de misto perfecto homogeneo vniuersè sumpto, & huius species sunt fossilia, & metalla, Aristoteles de his agens in ultimo capite tertij libri, de speciebus prius egit, quàm de genere, quod faciendum non est, siquidem vniuersalia in doctrina sunt particularibus anteposenda. Responso, quæ ab alijs ad hoc dubium afferri solet, hæc est, vniuersalia sunt anteposenda particularibus, nisi facilioris doctrinæ ratio in contrarium vrgeat; quoniam igitur fossilia, & metalla ex duobus illis habitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicæ, facilioris doctrinæ ratio postulauit, vt Aristoteles continuato sermone totam eorum, quæ ex duplici habitu generantur, tractationem absolueret; ideò post res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo ultimo capite tertij libri, & ita particularia vniuersalibus anteposuit facilioris doctrinæ gratia. Hæc communis responsio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nã si continuata tractatione agendum erat de omnibus iis; quæ ex duplici habitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ desideratur, interponi inter tertium, & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vquam asseruit; omnes enim qui necessariam esse talem tractationem confessi sunt, eam post quartum Meteorologicorum collocarunt. Est etenim hoc consecutancum rationi, quia quum species cognosci perfectè non possit ignoto genere, potest quidem rudis aliqua, & imperfecta speciei tractatio tractationi generis anteponi facilioris doctrinæ gratia, qualis est illa breuis tractatio, quæ habetur in postremo capite illius tertij libri; sed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non est perfectè cognita. Licet igitur verum sit id, quod illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipuè respicere nostram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel saltem non perfectam ratione adducunt huius facilioris doctrinæ. Ego igitur dicendum puto caput illud vltimum tertij libri non esse tractationem de mineris, proinde non esse ab Aristot. anteposita particularia vniuersalibus, sed esse potius tractationem de duplici habitu, & ibi institutam ad plenam ipsorum habituum cognitionem; quod quidem videtur sc. tenentiam illam confirmare; quod in tribus Meteorologicis libris duo habitus habent locum subiecti, cuius accidentia quærentur. Quemadmodum enim aliàs diximus vim æternè mouendi considerari tum in octauo Physicorum ob cognitionem æterni motus in corpore naturali, tanquam huius causam; tum in 12. Metaphysicorum propter cognitionem substantiæ à materia abijunctæ, tanquam eius proprietatem, siue attributum; & in cælo vim mutandi hæc inferiora considerari tum in secundo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ fit in his inferioribus corporibus, cuius est causa; tum in lib. 2. de

Cælo propter ipsius Cæli cognitionem, tamquam eius proprietatem: & quatuor simplicia corpora in libris de generatione considerari ut elementa mistorū; eadē autem in tertio libro de Cælo vocari elementa, & cognosci esse elementa mistorum, ut ipsa secundum se cognoscantur, & omnia eorum attributa, quia esse elementa mistorum est quedam illorum corporum proprietates: ita nunc dicendum videtur, esse duorum halituum proprietatem ut ex ijs hoc, vel illud generari aptum sit. Ad plenam igitur duorum halituum cognitionem, non ad cognitionem ipsorum mineralium dicere voluit Aristot. pauca illa de fossilium, ac metallorum ex duobus halitibus generatione, seu potius generabilitate; reuera enim de eorum generatione nihil ex eo capite addiscimus, quum ipse generationis modus ibi non declaratur; declarandus enim est in propriis libris, in quibus mineræ locum habeant subiecti tanquam species misti perfecti homogeni, duo autem halitus locum ibi habent principiorum; quum iidem in tribus Meteorologicis vel subiecti solummodò locum habeant, uel non minus subiecti, quam principiorum. Hoc modo sublata esse uideatur omnis difficultas. Restat ut argumenta pro alijs prius adducta soluamus. Ad primum dicimus non satis esse pauca illa, quæ dicuntur in ultimo illo capite tertii libri pro cognitione fossilium, & metallorum, satis quidem sunt ad plenam duorum halituum notitiam, ipsæ autem mineræ non sunt solum affectiones, quæ duobus halitibus accident, sed sunt mista perfecta, in quibus est facta vera mistio, & vera naturæ unio: quatuor enim elementorum formæ versæ sunt in formam unam substantialem mediam ab eis distinctam; cæteræ autem res Meteorologicae, quæ ex duobus halitibus gigni dicuntur, non habent veram mistionem, nec formam substantialem prouenientem ex congressu formarum elementorum, sed accidentia tantummodò sunt duorum halituum, licet instar formæ esse videantur, quum dent rebus illis nouum nomen, faciantque appellari niuem, grandinem, pluuiam. De his itaque agendum est in tribus Meteorologicis tanquam de accidentibus duorum halituum; at de mineris, quum sint mista perfecta, alio loco agendum est; satis quidem fuit in tribus Meteorologicis cognoscere duorum halituum aptitudinem ut ex ijs generentur fossilia, & metalla, sed ipsa secundum se ibi satis confusè, & ruditer cognoscuntur, ut cuique rationis compositi manifestum esse potest: neque enim satis est conuenientia in communi materia, ut aliqua dici debeat ad eandem scientiæ partem pertinere; sed requiritur etiam conuenientia in forma, & natura, & in modo generationis ex illa materia. Secundum argumentum vanissimum est quia quum genus non existat nisi in speciebus suis, solent scriptores, dū agunt de genere, nominare exempli gratia species: sic nominantur in libris Physicæ auscultationis uariæ species corporis naturalis, nec ob id sumuntur ut iam perfectè cognita, sed ut confusè notæ; neque etiam declarantur secundum proprias rationes, sed secundum communem rationem generis, de quo ibi agitur. Ad tertium sumptum ex verbis Arist. in cæteris primi capitis primi Meteorologicorum, dico non esse ibi eius consilium omnia penitus enumerare, quæ post lib. Meteorologicos tractanda manebant, sed satis habuit animalia, & stirpes tanquam præcipua nominare, quorum cognitio maxime expectabilis est tum ob eorum nobilitatem, tum ob cognoscendi difficultatem, & tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros postulabit. Ad hoc autem comprobandum sumo ex Arist. in eodem loco duplex argumentum: primum quia non absolute dicit sola animalia, ac stirpes superesse, sed dicit se esse absolute, ac perfecte fore scientiæ naturalis traditionem, dicens. n. [ferè] indicat alia quoque esse tractanda, quæ, ut minoris momenti, nominata non erant: præterea in illo primo cap. ea tantum recensuerat, quæ in tribus prioribus Meteorologicis consideranda erant; de ijs autem, quæ in quarto, ne verbum quidem fecerat; itaque huiusmodi argumentatio efficacitatem habet, non minus excludit quartum Meteorologicum, quam libros de mineris. sensus enim verborum Aristotelis

Ad primum
argumentum
aliorum.

Ad secundum.

Ad tertium.

erit quòd post tres Meteorologicos nil aliud tractandum manebit, nisi animalia, & plantæ; subicitur igitur & ea, quæ tractanda erant in quarto, & mineras, tanquam res cū Meteorologicis magis coniunctas propter considerationem elementorum, quæ in horum omnium tractatione est omnino necessaria; & sola rerum verè Meteorologicarum expressione uoluit etiam implicite completi & mistum perfectum homogeneous, de quo agendum erat in quarto, & eius species fossilia, & metalla, de quibus in libris de mineris vel ipsemet tractaturus erat, vel alijs tractandum relinquere stituebat. Hoc idem confirmare possumus auctoritate Aristot. in calce libri de longitudine & breuitate uitæ, ubi hæc verba leguntur (Reliquum est considerare de iuuentute, & senectute, & vita, & morte, his enim determinatis finem habebit quæ de animalibus methodus) tacet tamen sanitatem, & morbum, de quibus postremo loco librum scripturus erat, vt in primo cap. libri de sensu, & sensibilibus proposuerat, satis enim habuit aliqua præcipua accidentia nominare. Itaque testimonio Arist. manifestum est argumentationem hanc nullius esse momenti. Ad postremum argumentum sumptum ex ultimo capite quarti libri, dico Aristot. ibi non proponere agendum statim de animantibus; sed solum dicere agendum esse de partibus similibus in libris de animalibus, & plantis: quoniam enim nominauerat in eo capite carnem, & neruum, & corticem, & alia similia, quæ sunt partes animalium, & plantarum, quæ credere poteramus propriam, ac separatam tractationem postulare, idèd inquit de his agendum esse postea in lib. de animantibus, vt ex horum cognitione noscamus dissimilares partes, & ex his tandem animalia ipsa, & plantas; sed non dicit esse de his statim agendum; idèd Auerroes ibi dicit de singulis illis similibus agendum manere in tribus libris, in libris de mineris, in libris de Plantis, & in libris de animalibus, hos enim omnes voluit Auerroes sequi quartum illum Meteorologicorum. Hæc dicere uolui, vt ostenderem non probari his argumentis nullum ab Aristot. scriptum esse librum de mineris. Attamen nihil etiam absurdum est, si diceremus Aristot. & in primo capite primi Meteorologicorum, & in postremo quantitati esse loquutum, quòd nullum de mineris librum scribere statuisset; per hoc enim non stat quin post quartum Meteorologicum necessarij sint libri de mineris, & quin ipsemet Aristoteles nouerit eos esse necessarios.

Ad quart.

Partitio totius tractationis de animantibus. Cap. XXXI.

Partitio scit
tia naturalis
secundum
alios.

TOTAM naturalium rerum tractationem in duas partes secare: multi solent, vnam dicunt esse de inanimatis, quam hæcenus percurramus, alteram verò de animatis, quam modò aggressuri sumus: diuisionem hanc ego quidem non refuto; in eo tamen corrigendam esse arbitror, quòd altera prior pars non de inanimis tantum fuit, sed de iis quoque, quæ ipsis communis sunt cum animatis, nam corpus naturale commune, de quo agitur in lib. Physicæ auscultationis, non sola inanima; sed animata quoque complectitur, vt Aristot. ibi initio secundi libri testatur; sic corpus mistum, de quo in lib. de ortu, & interitu; sic etiam mistum perfectum homogeneous, de quo in quarto Meteorologicorum. Rectius igitur dicemus priorem huius scientiæ partem fuisse de iis rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis communia, vel inanimatorum propria sunt; alteram verò, quæ sequitur, de iis tantum esse, quæ sunt propria animatorum. Huius igitur partis seriem explicaturi, rerum nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maxime est consideratione, nos facta prius rerum considerandarum diuisione & partitionem librorum, & ordinem, atque dispositionis artificium, & subiectam in singulis materiam declarare nitentur. Totam loquens pars; quæ ad

Partitio re-
dior.

viuentia

uiuentia pertinet, tres videtur præcipuas partes habere debuiffe, quum enim ab vniuerfis ad fingula progrediendum fit, primo loco agendum est de ipfo viuente corpore generaliter accepto, ibiq; & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animantia cuncta participant, & de ijs, quæ eam confequuntur, pertra- candum: secundo loco de animalibus tum generatim, tum speciatim: tertio loco de plantis: siue (vt Auerroi placuit) secundo loco de plantis, tertio de animalibus, Attamen Arist. totam de viuentibus tractationem in duas tantum partes diuifit, vnâ de animalibus, alteram verò de plantis; non quòd illam, quæ de viuente gene- nere est, prætermiserit, sed quia ob doctrinæ facilitatem voluit eam cum illa, quæ est de animalibus, commiscere, adeo vt in libris de animalibus tû illa tractentur, quæ sunt animalium propria, tum etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; in reliquis verò, qui de plantis sunt, illa tantummodò, quæ propria plantarum sunt, tractanda relinquuntur. Ratio, quæ Arist. mouit, fuit, quoniam illa, quæ com- munitè plantis, & animalibus competunt, distinctiora in animalibus, proinde fa- cilia cognitu sunt, in stirpibus verò rudiora, & obscuriora, cuiusmodi sunt ve- getalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quum itaq; oculatissi- mus ille philosophus animaduertisset difficillimum esse hæc omnia consyderare in corpore viuente communi, quod mente à suppositis speciebus abiunctum su- matur, statuit obfaciliorem doctrinam ea omnia consyderare in animalibus, ut proportione quadam in plantis eadem cognoscantur, qua de re aliàs plura scri- psimus in lib. de Methodis, quæ quum nec repetenda hic, nec ignoranda sint, in- de petantur, Ex his colligere possemus Auerrois errorem, qui putauit libros de plantis esse libris de animalibus anteponeudos, quòd plantæ naturâ habeant sim- pliorem, quàm animalia. Attamen deceptus est Auerroes, quia sine cognitio- ne eorum, quæ viuenti corpori communiter competunt, non bene poterant stir- pes cognosci, non potest enim perfectè cognosci species ignoratò genere, ipsius autem viuents generis, omniumque ad ipsum actinentium tractatio commista est, quemadmodum diximus, cum tractatione de animalibus; quamobrem ne- cessarium omnino fuit libros de animalibus anteponeere libris de plantis, id quæ Arist. aperte testatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, ubi asserit se tunc esse in libris de animalibus, posterius autem acturum de plantis. Quòd au- tem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus commu- nia sunt, illa ipsa tractatio declarat, in libris enim de anima agitur & de anima generaliter, & de anima vegetali, tamquam de viuents corporis anima; & in ijs libris, qui solent uocari parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de alijs, quæ communiter competunt omni viuenti. Sed cla- rè hoc testatur Aristoteles in principio libri de sensu, & sensilibus, ubi proponit se acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus eorû tum proprijs, tum communibus operationibus. Errarunt etiam ob id quidam alij, qui omnia, quæ dicuntur in libris de animalibus, tractari putarunt propter sola animalia, non propter stirpes, sic enim errorem manifestissimum attribuunt Aristoteli, vt ea, quæ primo competunt generi, consyderauerit in specie, nempe ea, quæ viuenti primo competunt, attribuerit animali, quem errorem Arist. ip- se iam in primo libro Posteriorum damnauerat.

Diuisio tra-
ctationis de
iuuentibus.

Lib. 1. c. vlt.

Opinio Auer-
rois de lib. I
de plantis
Constatio.

Error aliorû.

Diuisio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem. Cap. XXXII.

VONIAM igitur ita ab animalibus ordiendum esse Arist. duxit, vt in ipfis communior quoque viuents natura consyderaretur, illud in pri- mis consyderandum nobis proponitur, in quot partes, seu libros di- debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordine ii omnes libri dispo-

Primo lib. de
meth. c. vit.
& in primo
de præcogn.

nendi sint. Eam igitur, quam esse putamus rei veritatem, totamque horum librorum seriem prius exponemus, deinde verò si qua aduersus eam dubia ob aliorum opinionem digna consyderatione esse videbuntur, ea ad exquisitiorem rei declarationem expendemus, atque soluemus. Dicitur à nobis est aliàs perfectam cuiusque subiecti cognitionem in duobus consistere, in cognitione naturæ, & propriorum ipsius accidentium; naturam autem, & essentiam rei cognoscere non possumus, nisi propria eius interna principia, ex quibus constat, intelligamus; acturus ergo Arist. vno, & eodem discursu de animalibus, ac de viuente corpore vniuersè, cognouit duas esse debuisse huius tractationis partes, vnã, in qua de internis principiis viuentium ageretur, alteram, in qua de accidentibus, & operationibus consequentibus; tales duas partes habuisse etiam tractationem de corpore naturali communi iam ostendimus, nam in duobus prioribus libris Physicæ auscultationis agitur de eius principiis, in sex autem posterioribus eiusdem accidentia consyderantur. Quoniam igitur corpus animatum, & animal ipsum principia habet internã, propriam materiam, & formam; hæc fuerunt in primis consyderanda; materia propria, ac proxima animalium sunt eorum partes tum dissimilares, quæ eorum membra dicuntur, ut brachia, caput; tum similes, ut os, & caro; forma verò est anima: primum igitur locum sibi vindicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima, his. n. cognitis iam plenè cognita est ipsa animalium natura; postea verò agendum fuit de accidentibus, & operationibus consequentibus; quæ omnia Aristoteles ordinatissimè executus est; qui præterea animaduertens tractationem de animalibus magna varietate ac difficultate refertam esse, statuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus alijs libris antepone re libros de historia animalium, in quibus & de animalium principiis, & de eorum accidentibus, & operationibus ea, quæ experientia, & sensu cognosci potuerunt, nobis exponeret sine vlla causarum redditione; ut postea earundem rerum scientialem tractationem sequentibus libris traderet. Itaque libri de historia sunt præparatio quædam ad alios omnes de animalibus libros, tradunt enim cognitionem, quod ita sit, alij verò sequentes earundem rerum causas declarant, & docent propter quid; idè illi iure fuerunt appellati historici, quum reliqui non historici, sed scientiales potius sint appellandi. Videmus autem & in libris de historia eandem illam tractationis partitionem, quam in alijs libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de historia pertinent ad principia animalium, non quidem ad animam (hæc enim insensibilis est, nullaque de ipsa esse poterat historica tractatio) sed ad solam materiam; agitur enim in ijs quatuor libris historicè de animalium partibus, in reliquis autem posterioribus agitur de operationibus, & accidentibus consequentibus, ita ut posterior illa historiæ pars respondeat posteriori parti tractationis scientialis, quæ post libros de anima in paruis (vt vocant) naturalibus continetur; altera verò prior historiæ pars respondeat libris de partibus animalium, quibus in parte scientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur querat an libri de historia sint pars scientiæ naturalis, dicere possumus esse modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non esse; pars enim dici possunt, quantum ad aliorum cognitionem plurimum conferunt, & alij eorum intelligentiam præsupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus sunt libri de animalium historia. Si verò eos tantum libros, qui demonstratiuè sint scripti, comprehendere velimus, libri de historia non sunt pars scientiæ naturalis; & hac ratione primi omnium librorum de animalibus sunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum præcimum, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantum de partibus, sed omnium ad animalia pertinentia librorum

Lib. de histo
ria animalium.

commune proœmium est, quod fitur illud dicendum sit initium scientialis tractationis de animalibus, ut cuique cum primum librum legenti manifestum esse potest; videtur enim Aristot. peracta tota animalium historia aggre dit ite rum earundem rerum scientialem tractationem, ideoque tam prolixum proœ- nium apponere voluisse libris de partibus animalium, tanquam exordium toti- us tractationis de animalibus. Post libros igitur de historia ponendi statim sunt quatuor libri de partibus animalium, de quorum diuisione in partes non est quod in præsentia dicamus: satis sit hoc annotare, Aristot. in ijs libris demon- stratiuè de partibus agere, quod in prioribus de historia libris non fecerat, sin- gularum enim partium causas assignat finales, nam finis cuiusque partis est pro- pria operatio, & proprium munus, ad quod singulam partem tanquam instru- mentum ad finem natura direxit: sunt enim omnes animalis partes instrumen- ta animæ ad varias edendas operationes, instrumenti autem natura optimè ex eius fine declaratur. Ex hac potissimum naturalis philosophiæ parte sumit ars medica partem illam, quæ physiologica dicitur, in qua de humano corpore, ac de eius partibus sermo fit, quum medico illas curatur necessaria penitus sit earum cognitio; ob id medici, qui artificiosam, ac fructuosam facere volunt hu- mani corporis anatomen, imitari Aristoteicam debent non in libris de historia, sed in libris de partibus methodicè de ipsi partibus agentem: duo namque om- nino cognoscenda sunt ad perfectam ipsarum partium noticiam habendam, un- num est proprium cuiusque partis officium, propriaque operatio; alterum verò, quod ex illo deducitur, ea, quæ in singula parte requiritur, elementorum commi- stio, & primarum qualitatum temperies, horum enim altero ignorato non po- test aliqua humani corporis pars dici perfectè cognita. Quatuor libros de parti- bus sequitur statim liber de animalium incessu, qui similiter de partibus est, nempe de illis, quæ pertinet ad motionem animalis, cuiusmodi sunt crura, pe- des; & in auiibus alæ, & alæ eius generis, has enim partes fecerere voluit Ari- stoteles ab alijs, quæ in quatuor libris, qui de partibus inscribuntur, consyde- rata fuerant, de quo partium discrimine aliqua postea dicemus. Librum de in- cessu sequuntur libri de anima, quia post consyderationem materiæ animalium, quæ in quatuor libris de partibus, & in libro de incessu habetur, sequitur vt sta- tim agatur de forma, quod Aristoteles præstat in libris de Anima. Hunc esse de- bere memoratorum librorum ordinem tum ipsa, quam declarauimus, ratio demon- strat, tum clarum Arist. testimonium confirmat: nam in primo capite secun- di libri de partibus animalium, & in primo capite libelli de incessu apertè asse- rit se iam in libris de historia docuisse quod animalia ex ijs partibus consistit, po- stea verò dicendum esse quamobrem ex ijs consistit, & earum causas esse, inqui- rendas; inquit igitur libris omnibus de partibus, & de incessu præcessisse libros de historia. Quod autem liber de incessu sequatur statim quatuor libros de par- tibus, testatur Aristoteles in postremis verbis quarti de partibus, dum inquit [se- quitur vt de partibus incessui animalium inferuentibus disseramus] Demum in calce libri de incessu inquit Aristoteles [his ita determinatis proximè sequitur vt agamus de anima] cum igitur horum librorum ordinem esse voluit, quem di- ximus. Non est autem silentio prætereundum illud, quod etiam in operibus lo- gicis tetigimus, discrimen librorum de anima cum libris de partibus; in his enim agitur de partibus propriis animalium, in libris autem de anima non de so- la animalium anima, sed de illa quoque, quæ est animali communis cum stirpe; nam in secundo libro agit primo loco de anima latissimè sumpta, postea de pri- ma eius parte, quæ vegetabilis dicitur, quæ vtraque tractatio non magis de animalium, quam de stirpium forma dici potest; postea agit de animæ parte sensibili, quæ est propria animalium; mox in tertio libro de parte rationali, quæ est hominis propria. Ratio autem huius discriminis sumitur ex ijs, quæ antea di-

Lib. de parti-
bus anima-
lium.

Parti medici-
næ physiolo-
gica.

Lib. de incef-
su animaliu.

Lib. de ani-
ma.

Primo de
Meth. ult.

hæc sunt: Aristoteles enim constituit in animalibus considerare non ea solum, quæ ipsis propriè competunt, sed etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis, exordians igitur à materiâ proximâ nullam inuenit communem animalium cum planta, non potuit igitur nisi propriam animalium materiam considerare, quæ sunt partes ipsæ animalium, nisi dicamus aliquas nutritioni, & accretioni animalis inseruientes esse quadam proportione communes, quatenus aliæ eisdem muneribus fungentes reperiuntur in plantis; at certè propriè, & (vt dicitur) formalitèr communes nullæ sunt. Ad formam autem animalis considerandam accedens debuit omnis animæ, quæ in animali insit, considerationem facere; quoniam igitur in animalibus omnes insunt animæ partes, seu gradus, omnes debuit eo, quem diximus, ordine considerare: hoc tamen non ita intelligere debemus, ut aliqui intellexerit, ut dicamus quamlibet animæ partem tractari ut animalis; nam si vegetalem animam consideraret vt animalis, id, quod primò generi competit, attribueret speciei; quam in primo Posteriorum dixit sophisticam esse considerationem, & nullam scientiam parere. Quamobrem ne vitium hoc Aristoteli ascribatur, dicendum est omnem quidem animam ab eo in animali considerari, non tamen omnem vt animalis, sed tum animam latè acceptam, tum partem uegetantem considerari vt viuentis corporis, quod in animali insit, & commune genus est animalis, & plantæ, ita vt omnia, quæ ibi dicuntur, & animalis, & stirpi competere intelligantur. Post declarata animalium principia, materiam, & formam, sequēbatur vt Aristoteles de accidentibus, & operationibus ageret, quod fecit in ijs libris, qui solent vocari parui naturales; horum primum esse librum de sensu, & sensilibus manifestum est, quum in eius initio Aristoteles totam sequentem tractationem cum præcedentibus de Animalibus connectens, suumque in sequentibus consilium aperiens his verbis utatur [Posteaquàm de anima dictum est secundum seipsam, consequens est facere considerationem de animalibus, vitamque habentibus omnibus, quæ sint propriæ, & quæ communes operationes ipsorum] Afferit igitur eum librum, & alios sequentes sequi statim post libros de Anima; afferit etiam ore rotundo se non de folis animalibus, sed & de omnibus viuentibus locuturum; & præterea afferit se nil aliud esse tractaturum in sequentibus libris, quàm operationes tum animalium proprias, tum viuentibus omnibus communes: quare manifestum est illud esse commune præcæmium omnium paruorum naturalium, quum etiam Aristoteles statim nominet cætera omnia, quæ post eum librum in alijs sequentibus consideranda sunt. Horum igitur sequentium librorum ordinem interesse, & ordinis rationem declaremus: quod enim ad ordinem ipsum attinet, is nullam videtur habere difficultatem, quum partim ab Aristotele ipso exponatur, partim communi aliorum consensione concedi videatur. Primum enim post libros de anima esse omnium paruorum naturalium librum de sensu, & sensilibus & Aristoteli, ipse in eius libri initio testatur, & omnes fatentur: in calce autem eiusdem libri proponit agendum statim de memoria, & reminiscētia; postea sequitur liber de somno, & vigilia, & alij cum eo connexi, nēpe de somnis, ac de diuinatione per somnum; deinde post hos liber de communi animalium motu, in cuius libelli fine Aristoteli epilogū faciens eorum, quæ prius tractauerat, eo, quæ diximus, ordine eos omnes libros disponit: proponitque statim agendū de generatione animalium. librum igitur de motu statim sequuntur quinque libri de generatione animalium. Tandem omnium postremi ab omnibus collocantur libri illi, qui ad durationem animalis, viuentisque; omnis pertinent; ii autem sunt, de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuetute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione, ac demū de sanitate, & morbo; hunc. n. ordinē ab ipso Aristoteli fuisse constitutum patet tum in 1. cap. libri de sensu, & sensilibus, tum in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri de iuuetute, & senectute. De ordine igitur horum librorum

Parui naturales,
 Lib. de sensu
 & sensilibus.

Ordo paruorum naturalium.

non est dubitandum, quanquam de libris animalium generatione aliqui, quorum dogma mox expendemus, aliam proferre sententiam ausi sunt. Nunc huius ordinis rationem nos considerare oportet, quum enim in aliquibus necessariis omnino sit ordo, ita ut alius seruari non potuerit, in aliquibus verò non necessariis, sed propter melius, nos viriisque rationem cognoscere debemus. Ante omnia quum memoratarum operationum alix sint propriæ animalium, alix cunctis viuientibus communes, non est ignorandum id, de quo diffusius diximus in lib. de methodis, accidentia propria speciei duplicia esse, alia namque omni no speciei naturam consequuntur, non naturam generis, cuiusmodi est sensus, qui solam animalis naturam insequitur, non naturam viuentis; alia verò, quum absolute naturam generis consequuntur, tamen à propria speciei natura ita ad certos proprios modos restringuntur, ut speciei propria fiant, huiusmodi est motus animalium; quum. n. absolute sumptus motus naturam absolute sumptam insequatur, proinde primò competat corpori naturali generi, varijs tamen modis à naturis specierum restringitur, & sit proprius singularum, motus. n. simplex proprius est corporis simplicis, & motus à alium insequitur non amplius naturam absolute acceptam, sed naturam animalis; aliqui etiam particulariores modi existunt, quibus sit alius hominis, alius equi, alius canis proprius motus: sic generatio absolute accepta primò competit corpori naturali caduco, at animali competit proprius quidam generationis modus, qui ipsius naturæ est consentaneus, & dicitur generatio animalium, quæ est species generationis late sumptæ, sicuti etiam motus animalis est species motus generaliter accepti. Tria igitur sunt accidentium genera, quæ ab Arist. in his libris considerantur, alia communia sunt omnibus viuientibus, quæ etiam ut viuentium, non ut animalium, considerantur ab Aristotele, licet considerentur in animalibus; huiusmodi sunt vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iuuentus, senectus, sanitas, morbus; modi namque, quibus hæc communiter animalibus, & plantis competunt, consideratione digni extiterunt. Alia verò accidentia ita naturam animalis solam consequuntur, ut nullam cum natura generis habeant affinitatem, huiusmodi sunt sensus, memoria, reminiscencia, somnus, vigilia, somnia, & diuinationes, quæ per somnum sunt, de quibus singulis libros ab Aristotele scriptos habemus. Alia verò, quum absolute naturam communiorem consequuntur, ab ipsa tamen animalis natura ita restringuntur, ut animalium propria reddantur, ut motus animalium, & eorundem generatio: proprii namque modi, quibus in animalibus sunt, ita cogniti digni extiterunt, ut propriam tractationem postulauerint, quia ijs ignorantia manca, & imperfecta fuisset naturalis philosophia. De his igitur propriis libros scripsit Aristoteles, tanquam de accidentibus proprijs animalium, eosque inscripsit de motu animalium, de generatione animalium; non sic de morte, & vita animalium, nec de iuuentute, & senectute animalium, quia hæc ut omnium viuentium communia accidentia considerare voluit. Hæc omnia accidentium genera quum in his tractentur, potuisset Aristot. in horum tractatione ordinem seruare à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, & illa, quæ viuentibus omnibus communia sunt, alijs antepone, postea verò agere de illis, quæ sunt propria animalium, idque omnino facere debuisset, si melioris, aut facillioris doctrinæ ratio hunc ordinem, ut in alijs plurimis solet, postulasset; quum autem nulla postulauerit (cuius quidem rei rationem nos in memorato loco diffusè declarauimus) ideo que vniuersaliora antepone coactus ea ratione non fuerit; statuit non recedere ab instituto, voluitque ab ijs exordiri, quæ sunt propria animalium, postea verò de alijs agere, quæ viuentibus omnibus communia sunt; quum enim vtraque hæc in animalibus considerare decreuisset, ita eorum tractationes disposuit, ut quæ intimiora naturæ animalis esse viderentur, ea prius tractaret, quæ verò remotiora, posterius. Quoniam igitur naturæ

Lib. 1. c. vlt.

Tria accidentium genera in animalibus.

Primo de meth. c. vlt.

Lib. de sensu, & sensibilibus.

Sensus sumitur, & pro anima, & pro operatione.

Lib. de memoria, & reminiscencia.
Lib. de somno, & vigilia.

Libri de somnijs, & de diuinatione per somnum.

Lib. de motu animalium.

Lib. de generatione animalium.

Lib. de longitudine, & breuitate vite.

animalis nihil est intinui sensu, siquidem animal per sensum est animal: idèò statim post libros de anima primum locum inter omnes operationes tribuere uoluit operationi sensus, de qua agit in libro de sensu, & sensibilibus; ubi illud est nobis animaduertendum, nomen sensus accipi solere tum pro ipsa animæ facultate sensibili, tum pro eius operatione sensus pro anima acceptus, sicut consideratus in libris de anima; in hoc autem libro agitur de sensu sumpto pro operatione, & ita inscribitur de sensu: de obiectis autem sensibilibus ibi agitur propter operationem, ut magis declararetur quomodo immutetur organum ex eorum acione, unde prodit operatio. Librum de sensu, & sensibilibus sequitur statim liber de memoria, & reminiscencia, quæ quum sint interiorum operationes, sunt & natura, & cognitione posteriores operationibus sensuum externorum. Hunc sequitur liber de somno, & vigilia, hæc enim cum sensu omnino coniuncta sunt, quia nil aliud est somnus, nisi quies, & ligatio omnium sensuum, & ab operatione cessatio; quare liber hic coniunctus esse debuit tractationi de sensu, & eam sequi, quoniam eius noticiam præsupponit. Hunc autem sequitur liber de somnijs, deinde liber de diuinatione per somnum, hæc enim accidunt animali in somno, & eorum tractatio præsupponit cognitum sensuum & externorum, & interiorum operationes. Hi igitur omnes libri sunt proprii animalium, quia ad solum sensum pertinent, & ea, quam diximus, ipsorum inter se ordinatio necessaria est, quoniam aliter disponi non potuerunt, ut manifestum est. Hos omnes sequitur liber de communi animalium motu, quia motus est sensu posterior ea, quam tetigimus, ratione, sensus. n. omnino insequitur animalis naturam; motus uero non hanc, sed uniuersè sumptam naturam insequitur; naturam autem animalis consequitur modus potius ipsius motus, quam motus ipse: non ita igitur intinui nature animalis est motus, ut sensus; adde quòd sensus datus est animali ut sit, motus uero non est animali necessarius ut sit, sed ut conseruetur, conseruetur. n. per cibum, quem sibi quærit per motum; omnibus igitur libris per se ad sensum attinentibus posterior esse debuit liber de motu animalis: ob quam eandem rationem etiam quatuor libri de partibus animalium, quum sint de ijs partibus, quæ pertinent ad animalis esse, uel ad bene esse, præponendi fuerunt libro de incessu, in quo agitur de ijs partibus, quæ conseruunt ad motum, & proinde ad conseruationem animalis. Post librum de motu Arist. statim locat (ut prædiximus) libros de generatione animalium, quamuis enim alia fortasse ratione generatio & motui, & sensui anteponi potuisset, tamen si Arist. institutum spectemus, postponenda fuit: est. n. operatio animalis, quæ neque ad eius esse, neque ad conseruationem pertinet, sed ad solam conseruationem speciei, potest. n. & existere animal, & diutissime conseruari, quod omni prorsus ui generandi sit orbatum: non est tamen ignorandum, generationem alio modo respicere naturam uniuersalem, alio particularem; respectu. n. nature uniuersalis, quæ præ cæteris quærit conseruationem specierum, præcipua magis est generatio, quam motus, ac si particularem cuiusque naturam species, ea præcipue uult indiuiduum seruari, deinde uerò speciem; officium enim est nature uniuersalis finem ultimum rebus, ad quem tendant, statuere; nature autem particularis iussa quodammodo illius exequendo procedere ordine generationis, quæ hic Arist. respexisse uidetur, primum. n. uult animal existere, deinde conseruari, ac durare, donec ad ætatem perueniat perfectam, in qua sit aptum generare aliud simile, atq. ita speciem conseruare; hac igitur ratione prior est sensus motu, & motus generatione, quia propinquior, & intimior ipsi nature animalis. Non desuere tamen qui de loco lib. de animalium ortu aliquid senserint, quorum sententiam mox expendemus. Post lib. de generatione animalium sequuntur illi omnes, qui, quum ad uiuentia omnia pertineant, & res tractent communes animalibus, & plantis, quæ remotiores esse uidentur à propria animalis natura, ut antè diximus, ad postremum locum ab Arist. reiecti sunt; communia

munia omnium viuentium accidentia sunt longitudo, ac breuitas uitæ, iuuentus, senectus, vita, & mors, sanitas, & morbus, de quibus agit Aristot. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre visus est; primum quidem locum sibi vendicare videbatur tractatio de longitudo, ac breuitate uitæ, per quam cognoscere remus rationem cur viuentium alia diutius, alia breuius uiuant; hoc discrimine cognito distinguenda est cuiusque duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus & senectus; idè Arist. in calce libri de longitudo, & breuitate uitæ proponit agendum de iuuentute, & senectute, ac simul de vita, & morte, coniuncta namque est horum omnium tractatio, ita ut de omnibus in eodem libro loqui commodissimum esse Aristoteles iudicauerit; sed cum sermone de vita, & morte coniunxit etiam tractationem de respiratione, & expiratione, quamuis animalibus solis hæc competant, non plantis, propterea quod animalia tandiu uiuunt, quandiu respirare, & expirare possunt, quum enim id facere nequeunt, moriuntur; itaque sermonem de respiratione coniunxit cum sermone de vita, & morte, & harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & senectute, in his enim ætatibus uiuere animantia dicuntur, & earum omnium extremum mors est; idè postrema omnium prædictarum est tractatio de vita, & morte, siquidem per mortem his omnibus finis imponitur. Postremus omnium de animalibus librorum est liber de sanitate, & morbo, ut Arist. ipse testatur in primo capite libri de sensu, & sensilibus; huic vitimus debebatur locus, tum quia sanitas, & morbus cognitionem aliorum dictorum accidentium præsupponunt, tum etiam quonia alia omnia iam memorata pendent à sola natura, sanitas autem, & ægrotudo & à natura, & ab arte: quò fit ut Aristot. in primo capite libri de sensu, & sensilibus, & in initio ipsius libri de vita, & morte dicat, tractationem hanc modo quodam esse in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ, quum in ea desinat philosophus naturalis, & ab ea incipiat medicus: quod quidem quomodo sit intelligendum iam in mea de doctrinæ ordine Apologia declarauit. Hunc igitur ego puto esse verum ordinem omnium librorum de animalibus, & ipsius ordinis rationem. Restat ut in prædictis libris aliqua consyderemus, & aliorum de ordine sententias breuiter expendamus.

Lib. de iuuentute, & sen. vi. 12, & morte.

Lib. de sanitate, & morbo.

Lib. 1. cap. 7.

Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturalis. Cap. XX XIII.

QVVM omnium de animalibus librorum ordinem exposuerimus, optaret fortasse aliquis ut etiam singuli cuiusque libri tractationis modum, diuisionemque in partes, & partium seriem edoceremus; ego tamen eo labore supersedere constitui, ne opus hoc, quod breue esse volui, in magnam molem excresecat, quum præsertim hæc in singulis Arist. libris per se quisque consyderare possit; nobis igitur satis sit vniversam structuram declarasse. Sed tractatio de sanitate, & morbo postulare videtur ut aliqua de ipsa dicamus, quum enim solum eius libri initium habeamus, ipsa autem tota tractatio desyderetur: quò fit ut videre nequeamus quomodo de sanitate & morbo egerit Arist. & quomodo horum tractatio naturalis à tractatione medica distinguatur, non erit ab re si de hoc nos aliqua dixerimus; & quum præter medicos nemo tanquam philosophus naturalis de sanitate, & morbo scripta, quæ legere possimus, nobis reliquerit, nostram ipsi hæc de re sententiã proferamus. Ego igitur quid sentiam paucis exponam. Philosopho naturali de sanitate, & ægrotudine scripturo duo puto esse obseruanda, vnum pertinet ad subiectum horum accidentium, alterum verò ad eorum causas; quod ad subiectum attinet, tribuenda sunt omnia accidentia illi subiecto, cui primo competunt, con-

tra

Causæ sanita-
tis, & morbi
non omnes
pertinent ad
naturalem.

tra quam medici faciunt, qui & sanitatem, & morbum, & multas operationes; ipsasque organicas partes, quæ homini cum multis alijs communes sunt, vt hominis contemplantur; qua in re quum omni reprehensione careant vt medici, at vt philosophi naturales admittendi non essent: itaque consyderare oporteret sanitatem, & morbum vt accidentia viuents vniuersè sumpti, ita vt non minus stirpium, quam animalium sanitas, & ægritudo consyderaretur. Quod verò ad causas attinet, non est ignorandum sanitatis, & morbi causas, quæ tractantur à medico, alicnas esse à philosopho naturali, quum ad effectiorem omnes pertinent, non ad scientiam; hæ autem sunt, quæ communiter à medicis auxilia, seu remedia appellantur, quorum inuentio, & cognitio scopus est artis medicæ doctentis, eaque sunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etsi enim non inficior debere philosophum naturalem in libris de plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiã, & ad perfectionem traditionis scientiæ naturalis; dico tamen id in libro de sanitate, & morbo minimè esse faciendum, talium enim virium applicatio ad ipsum viuents corpus sanandum humani arbitrii est, sicque ex habitu artis: sunt igitur à philosopho naturali cognoscendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodo, à medico autem propter humani corporis sanitatem efficiendam, vel conseruandam. Quamobrem naturalis de sanitate tractatio debet esse vniuersalis, causasque complecti vniuersales, & naturales; est enim sanitas, propria cuiusque viuents, seu partis eius temperatura, quæ prouenit ex elementorum commistione; & huius quidem plurimè sunt species pro specierum viuentsium, atque earum partium diuersitate, sed particularium omnium temperaturarum consyderationem facere pertinet ad libros de partibus animalium, & ad libros de plantis; quare libro de sanitate nil aliud restat consyderandum, nisi vniuersè quid sit sanitas, & à quibus causis pendeat: sic etiam quid sit morbus, qui nil aliud esse videtur, quam à prædicta viuents naturali temperie recessio talis, quæ lædat operationem; & huius recessionis causas vniuersales debet naturalis philosophus declarare, veluti ambientem aerem; & extrinsecus assumptum alimentum, à quibus potissimè viuentsium corpora varijs modis incessanter alterantur, mutanturque temperaturæ naturales, quare si eousque procedat mutatio temperiei, vt lædatur operatio, morbus est; at particulariores variorum morborum causas distinguere ad medicum potius, qui curaturus est, quam ad philosophum naturalem pertinere videtur; at forsasse idem de sanitate, & morbo dicendum sit, quod de habitibus animi dicitur, hi namque tum vt sunt habitus; tum vt affectiones, seu (vt vocant) dispositiones, per voluntarias actiones acquiruntur, proinde non ad naturalem philosophum pertinent eorum consyderatio, sed ad moralem, naturalis enim satis habet cognoscere omnes animæ facultates, in quarum numero illa est, qua hos habitus acquirere apti sumus, siue ea una sit, siue plures; habitus autem ipsos siue bonos, siue prauos distinguere, & cognoscere debet moralis, qui est quasi medicus animi, & particulares causas, per quas gignuntur, declarare. Sic etiam debet naturalis philosophus cognoscere hanc viuents corporis aptitudinem, qua & sanum esse potest, & ægrum, & vniuersaliter quid sit sanitas, & ægritudo; particulares autem diuersorum morborum causas, nec non eas, quæ sanitatem conseruant, & eas, quæ lapsam restitunt, ac singulos morbos pellunt, cognoscere solius medici officium est, hæc enim omnia effectiorem respiciunt. Ob id eam ego puto esse rationem cur dicat Arist. tractationem de sanitate, & ægritudine esse quodammodo in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ; & in ea desinere naturalem scientiam, ab ea verò medicam artem exordium sumere; definit enim Philosophus naturalis in vniuersali consyderatione sanitatis, & morbi, à qua exordiens medicus descendit postea ad particularem morborum omnium tradendam notitiã,

pitiam, & propriam causam, tum à quibus producuntur singuli, tum per quas expelluntur, quippe qui effectiōnem molitur, hæc autem non est nisi rerum particularium. Idem mihi videtur, aut saltem aliqua ex parte similis esse respectus disciplinæ moralis, ac ciuilis ad legislatōriam: nam in morali, & in ciuili facultate. de moribus, de virtutibus, ac vitijs, atque de ferendis legibus vniuersalia præcepta traduntur; legumlatōres autem de omnibus, ac singulis particularibus leges condunt, per quas in ciuium animis virtutum habitus gignantur, & vitia expurgentur. Quamobrem sicuti bonus medicus esse non potest, qui non sit philosophus naturalis; ita nec bonus legislator, qui non calleat moralem philosophiam: inter eas tamen illud interest, quòd medicina solam effectiōnem respicit, philosophia naturalis non effectiōnem, sed solam scientiam; ciuilis autem, & legislatōria ambæ ad actionem dirignantur, quò fit vt vtramque liceat animæ medicinam appellare, cum eo tamen discrimine, quòd ciuilis vniuersalia præcepta tradit, legislatōria verò descendit ad particularia: aliud autem est legislatōria, aliud iudiciaria, quæ est illa iurisperitia, quam profitentur illi, qui his temporibus Iurisperiti appellari volunt, hanc enim legislatōria ignobiliorem esse manifestum est, idq; apertè testantur Plato in Gorgia, & Aristoteles in primo libro de arte Rethorica: est enim simplex quedam peritia, quæ nec scientia, nec prudentia, nec ars appellari meretur, quum sine ratione sit, hanc enim callere aliquid potest absque vlla ciuilibus, ac legislatōriæ cognitione: sed ita videtur esse sub legislatōria, vt empirica sub arte medica; empirica enim, quum rationem ignoret, ars nominari non potest, quum ars non dicatur nisi quæ cum ratione est, ut inquit eo in loco Plato. De modo igitur, quo debet philosophus naturalis agere de sanitate, & morbo, hæc mea sententia est, eamque significare vitus est Aristot. in 2. libro de partibus animalium cap. 7. vt quisque eius verba eo in loco perpendens animaduertere potest.

Ciuilis disciplina, & legislatōria.

Iurisperitia.

Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap. XXXIIII.

AETERYM quum totam de animalibus tractationem in duas partes diuiserimus, vnam in qua solùm quòd ita sit declaratur, quæ nouem libris de historia animalium continetur: alteram verò in plures sequentes libros diuisam, in quæ eorum, quæ in historijs dicta erant, causæ afferuntur, & declaratur propter quid; non erit ab re, si vnam cum altera conferentes consideremus cui historix parti quis liber respondeat, quod quidem breuiter præstābimus. Notare quidem in libris de Historia possunt earum duarum tractationum distinctiōnem, quarum vna ad principia, & ad substantiam animalis pertinet, altera verò ad accidentia, & operationes: sed ruditer, ne ita distinctè, vt in alijs sequentibus libris, quos scientiales esse diximus, neque id iniuria, si quidem rudis & historica enarratio eam exequi sitam partium distinctiōnem, quam demonstratiua contemplatio habet, habere minimè potuit. Primo quidem loco de partibus animalium agi in historijs, sicut etiam in parte demonstratiua, manifestum est; nam in prioribus quatuor de historia libris patet agi de animalium partibus, idque Aristoteles epologo collegit in initio quinti. Sed non est ignorandum tria esse genera partium in animali, aliæ namque pertinent ad esse, seu ad bene esse, de quibus agitur in quatuor libris, qui de partibus animalium inscribuntur; aliæ ad modum; de quibus in libro de incessu; aliæ demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: sed hæc partium distinctiō in libris de historia non admodum notari potest; de primo quidem partium genere agitur in primo, & in secundo, & in posteriori

De partibus animalium, Tria genera partium in animali.

scitior

steriore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere possumus quatuor libris de partibus animalium respondere: de partibus autem ad motum conferentibus nil separatim dicitur in historijs, sed de his aliqua dicitur sparsim in memoratis libris vnâ cum aliarum prædictarum partium consideratione, quare liber de incessu nullam certam habet in historijs sibi respondentem partem: de partibus autem generationi inferuentibus agit separatim Aristot. in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit, quare pars illa tertij respondet scientiæ harum partium tractationi, quæ habetur in libris de generatione animalium. Libris autem de anima in historijs nulla pars respondet, quia nil de anima historicè dici poterat, tum quia anima insensibilis est

Libris de anima nulla pars respondet in historijs.

quò fit vt, licet de ipsius operationibus plura dici poterint, quæ sensu, & experientia sunt inuenta, de ipsamet tamen anima nihil; tum etiam quia de illis tantummodo institui tractatio historica poterat distincta à scientiæ, quæ causam aliquam habent, ita vt de ijs declarari possit & quòd sint, & propter quid sint; causam habent partes animalium finalem, cuius gratia sunt: causam etiam habent omnes viuentium operationes, vt patet; de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit, vna historica sine consideratione causarum; altera scientiæ per causarum traditionem: ast anima in viuentibus causam nullam habet, quia ipsa est prima aliorum omnium causa; qui enim dicunt operationem esse animæ causam finalem, reijciendi omnino sunt, nec tantum absurdum fuit vnquam ab Aristot. pronuntiatum, qui semper pro eodem habuit dicere partes animalium esse propter animam, & esse propter operationes, tanquam propter finem; & semper animam vocauit finem, sed non dixit eam habere finem. Quum igitur anima causam priorem non habeat, duas, vt cætera, tractationes non postulauit; idque fortasse significare Aristot. voluit in primo contextu primi libri de Anima, dum scientiam illam appellauit historiam de anima, non solum enim denotauit enarrationem veram, qualis esse solet in omni historia, sed etiam significauit nullam de anima historiam præcessisse distinctam à scientiæ eiusdem tractatione, sed illam ipsam esse simul & historiam & exquisitam, quantum à naturali philosopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam causam Aristotelem eodem in loco historiam de anima *ἡ ἀξιωματικὴ* maximè præstantem esse dixisse, nisi quòd in ijs libris traditur animæ cognitio, quæ omnium, quæ in viuentibus sunt prima, ac suprema causa est: quoniam enim exquisitissima cognitio est, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere summam causam, à qua omnia pendunt, reduxerimus, exquisitissima est historia illa de anima, quia tradit cognitionem animæ, quæ est prima causa omnium, quæ in viuentibus considerari possunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habenda est; quamobrè per hoc non alium dat Aristot. primatum libris de anima, nisi in libris omnibus ad animantia pertinentibus; omnium enim quæ in ijs traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ notitia, quæ in libris de anima traditur, qui ob id principem locum tenent inter omnes libros de animantibus, videnturque in medio collocari tanquam rex in medio regni, qualis etiam videtur esse situs cordis in animalibus.

Operationes non sunt finis animæ.

De sensu & sensibus.
De somno, & vigilia, & de somnijs.
De memoria.

Libros de anima statim sequitur liber de sensu, & sensibus, cui respondet tractatio de sensibus in posteriori parte quarti libri de historia: deinde tractatio de somno & vigilia, & de somnijs in calce eiusdem quarti respondet libris de somno & vigilia, de somnijs, & de diuinatione per somnum: sed libro de memoria, & remiuiscencia nulla separata tractatio in libris de historia respondet; sparsim tamen in ijs libris aliqua ad has pertinentia dicuntur: ut in nono libro de illa, quam aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præferre videntur, prudentia, seu sagacitate, variisque animalium moribus. Hos omnes libros sequitur liber de communi animalium motu, cui propria tractatio in historijs nulla respondet, quemadmodum nec libro de incessu, sed sparsim aliqua dicuntur de motu, & de partibus

De motu.

tibus

tibus ad motum conferentibus vna cum aliarum partium consideratione, quæ in quatuor prioribus de historia libris habetur, qui videntur respondere omnibus sequentibus libris, qui sunt à primo de partibus animalium vsque ad calem libri de communi motu animalium, quem statim sequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Aristoteles in principio quinti de historia, quum enim operationes, quæ tractantur à libro de sensu, & sensibus ad librum vsque de communi animalium motu, videantur maximè essentiales animalibus, & cum eorum substantia valde coniunctæ, sensus enim pertinet ad esse ipsius animalis, motus autem est ei necessarius ad eius conseruationem: ideò Aristot. in quatuor prioribus de historia libris omnia complexus est, quæ tum ad substantiam, hoc est ad partes animalium pertinebant, tum ad operationes cum ipsa substantia maximè coniunctas, vt epilogorum similitudo, & inter se respondentia declarat, scilicet eius, qui est in initio quinti de historia, & eius, qui in fine libri de communi motu. Nam in principio quinti de historia inquit [exposui partes animalium omnes tum interiores, tum exteriores, atque etiam de sensu, de voce, & de somno; restat vt eorundem generationes persequamus] in eadem autem libri de communi motu huius similem epilogum legimus his verbis, [De partibus igitur cuiusque animalis, & de anima, præterea de sensu, & memoria; & motu diximus causas, reliquum autem est de generatione dicere] Voluit itaque Aristoteles omnia, quæ ad hunc vsque locum tractauerat, respondere quatuor prioribus libris de historia, ita vt statim sequatur vtrouique tractatio de generatione, de qua in quinto, sexto, & septimo historiarum libris loquitur, quibus respondent quinque libri de generatione animalium in tractatione scientiæ. Quum enim generatio sit animalis operatio ad extra, quæ neque necessaria est animali vt sit, neque vt conseruetur, sicut antè ostendimus, proinde remotior ab animalis essentia esse videatur, Aristoteles in vtraque tractatione seiungere eam medio epologo voluit ab aliis memoratis operationibus, quæ maiorem cum substantia animalis affinitatē, & coniunctionem habere videbatur. Postrema pars tractationis de animalibus ea fuit, in qua tractantur communia accidentia animalium, & plantarum, eaque omnia ad vitam, durationemque animantium pertinent, de quibus agitur in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in eo, qui est de iuuetute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione: huic toti parti respondet octauus de historia liber, ubi agitur de animalium variis vitæ generibus, rationibusque viuendi; agitur etiam in eodem libro de pluribus diuersorum animalium morbis, quæ pars respondet libro de sanitate, & morbo. Nono autem libro de historia, in quo de morbis animalium agitur, nullus in scientiæ tractatione liber respondere videtur, de his enim fortasse Aristoteles præter historicam traditionem nihil habuit, quod diceret, nam morum nulla alia effectrix causa afferri potest, nisi quod talis est illorum animalium natura, veluti si ferocitatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudelitatis tigris, aut ouis stultitiæ causam queramus: finalis autem causa plurimum morum ita per se manifesta est, vt simul cum ipsorum motuum enarratione eam exprimi necesse sit, dati namque à natura sunt diuersis animalibus varij mores, & instinctus, ad ipsorum animalium conseruationem, aut defensionem, vt prudentia quædam, & astutia, quam in pluribus animalibus tum maiorem, tum minore notare possumus, & alia multa eiusmodi, quæ in nono illo historiarum libro leguntur; nulla igitur eorundem morum alia scientiæ tractatio relinquerebatur, quocirca sola historica narratio Aristot. voluit esse contentus. De decimo autem historiarum libro ego quidem maximè dubitans semper fui, videtur enim nec historicus, nec scientiæ dici posse, quod enim non sit historicus ipsamet eius libri tractatio declarat, in eo namque declarantur ea se fertilitatis, ac sterilitatis, quæ tractatio nullo pacto historica appellari potest; quod cognoscens Theodorus Gaza, qui reliquos nouem in latinum sermonem

De generatione animalium.

De vita, & morte.

De morbis animalium.

De lib. decimo de historiis.

conuertit, decimum hunc conuertere noluit, nec alijs nouem apponendum putauit, sed potius libris de generatione animalium inferendum, sicut apud eum legimus in sua in eos libros præfatione. ubi etiam considerat eum librum non in tegrum esse, sed fragmentum quoddam, cui manifestum est deesse initium, quum incipiat à dictione aduersatiua, nec vlla prorsus appareat eius cōtinuatio, seu conuexio cum ijs, quæ in calce noni libri dicta erant. Ego itaque in hoc Theodori sententiam probo, sed non in eo, quod purat esse annexendum libris de generatione animalium, plura namque in eo dicuntur, quæ in ijs quoque libris tractantur, non est autem credendum eandem rerum declarationem bis in eisdem libris ab Aristoteli fuisse frustra repetitam. Adde quod librorum de generatione tractatio scientialis maximè est, qualis non est ea quæ in illo decimo libro habetur; causas enim sterilitatis, ac fertilitatis in solo homine considerat, quæ tamen pluribus animalibus communes sunt. Mos autem Aristotelis est omnia attribuerè illi subiecto, cui primo competunt, quam solam esse scientialem tractationè ipse in posterioribus Analyticis docuit; hoc autem discrimen manifestè inspicitur in ijs, quæ eadem & in eo libro, & in libris quoque de generatione tractantur, quæ enim in libris de generatione dicuntur vniuersè de animalibus, ea in illo decimo libro in solo homine considerantur. Hanc ob causam ego arbitror librum illū non esse scientialem, nec annexendum libris de generatione: videtur potius esse extra ordinem scriptus, ut etiam alii plures, siue ab Aristotele, siue ab aliquo alio, & medicinalis potius esse, quàm naturalis: nam medici multa, quæ pluribus animalibus communia sunt, in hominè solo, quem sanare volunt, considerare consueverunt; neque aliena ab hac sententia sunt illa, quæ in eo libro scribuntur, multa enim dicuntur de auxilijs ferendis sterilitati, quæ medicina potius sapiunt, quàm philosophiam naturalem.

Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio. Cap. XXXV.

VERITATE cognita de ordine omnium librorum de animalibus, sequitur ut aliorum falsas hac in re sententias expendamus, ac reprobemus, & aliqua ex ijs, quæ diximus, ex orientia dubia soluiamus. Primum quidem Latini de loco librorum de anima aliā sententiam sequuti sunt, nempe illam, quam videtur approbasse Auicenna in disponendis libris suis naturalibus: putarunt, libris de anima primum locum deberi inter omnes libros de animalibus, hoc argumento ducti, quod qui rem aliquam cogniturus est, debet primo loco illius principia contemplari, est autè anima principium animalis, & omnis viuientis corporis, ab anima igitur totam de viuentibus tractationè exordiri oportuit; quocirca libros de anima sextum in scientia naturali locum obtinere dixerunt, ita ut statim sequatur libros de mineris, & omnium ad animantia pertinentium primus sit. Sententia hæc iam reprobata à nobis est pluribus Aristotelis testimonijs, qui primum locum dedit libris de historia animalium, secundum quatuor libris de partibus, tertium libro de incessu, post quem statim locauit libros de anima: nunc autem ratione aduersus eos vtemur, nec alia, quàm ea ipsa, qua suam ipsi sententiam comprobauerunt, sic enim vno & eodem labore & veram sententiam confirmabimus, & eorum argumentum soluiemus. Dicebant ipsi, à principijs rei considerandæ ordiendum est, nos verò hoc idem contententes ita argumentamur: partes animalium sunt principia, sunt enim materia animalium, ergo à partibus inchoandum est, proinde primi sunt libri de partibus, nam & priores de historia libros de partibus esse manifestum est. Itaque controuersia integra manet inter materiā, & formam, idque nobis in-

Argumentū
Latinorum.

Sententiæ in
pugnatio.

Solutio argu-
menti.

net inter materiam, & formam, idque nobis in presentia excutiendum proponitur, quum cognoscenda sit cuiusque rei naturalis & materia, & forma, de vtra prius sit agendum. Illi quidem, qui in ordine doctrinae ipsam rerum naturam sequendam semper esse putant, dicerent materiam semper esse anteponendam, tanquam natura priorem forma, prius enim propria cuiusque rei materia statuenda est, quam ex ea educatur forma, idque videtur ipse Aristoteles asserere in primo libro de partibus animalium. Sed horum sententiae illa, quae in primo Physicorum habetur, materiae, ac formae consideratio manifeste refragatur; ibi namque acrius Aristoteles de internis principiis corporis naturalis, prius ostendit esse duo principia contraria, quae formalia principia vocari solent, deinde verò de eorum notitia ducit nos in primae materiae cognitionem; itaque prius ibi agi de forma, quam de materia, manifestum est. Neque est quoddam aliquid dicat primum illum librum de materia esse, secundum verò de forma, & ita prius agi de materia, quam de forma; crassus enim hic error est, & à nobis antea reprobatus: de forma enim, & de materia quatenus sunt forma, & materia, hoc est quatenus sunt principia constituenta corpus naturale, non in secundo libro agitur, sed in primo; eaque tractatio in primo libro perfecta est in secundo autem libro eadem principia tractantur respectu accidentium, motus, & quietis, quorum principia sunt, qua ratione non dicuntur amplius considerari ut forma, & ut materia, sed ut natura. Ideo alienissima à veritate, & ab Aristotele est illorum interpretatio, qui in ultimo contextu primi libri, quando Aristot. ait se postea de physicis, & caducis formis acturum, dicunt significari sequentem tractationem de natura in secundo libro: reuera enim nil aliud significare vult Aristot. nisi tractationem de proprijs singulorum naturalium corporum formis habendam in reliquis libris naturalibus; quum enim in eo primo libro formam communiter tantum acceptam considerasset, ibi solvere volens tacitam quaestionem inquit de prima omnium formarum siue una sit, siue plures, ad philosophum naturalem loqui non pertinere, sed de formis solis naturalibus, de quibus quum communiter egisset in eo primo libro, restabat de singulis separatim dicendum in reliquis huius scientiae libris, scilicet de formis elementorum in libris de elementis, de formis mistorum in libris de mistis, de formis animantium in libris de animantibus; sic enim tractatio significatur de formis, quatenus formae sunt, qualis non est ea, quae in secundo libro Physicorum habetur de natura: ut etiam manifestè ostendit locutus Aristot. in plurali numero, de formis enim se acturum pollicetur, quum in eo primo de forma egisset, & in secundo acturus esset adhuc de forma late sumpta, quatenus est natura; sed non de formis, quia tota illa tractatio est uniuersalis. Illud igitur uerissimum est, vbi de materia, & de forma naturalis corporis actum est, ibi prius de forma actum esse, quam de materia, prius enim ostendit omne, quod fit, ex contrarijs fieri, eaque duo esse, vnum nobilius, quae est forma, alterum ignobilius, quae est priuatio; postea verò ex mutatione, quae fit de contrario in contrarium, ostendit dari praeter contraria tertium principium subiectum. Ego igitur ab iis, quae alibi demonstraui, non recedens, dico habere quidem materiam, & formam, inter se ordinem naturalem, ut ait Aristot. in primo cap. secundi de partibus animalium, nam ordine generationis naturae materia prior est, ordine autem intentionis naturae forma est prior, quia materia est propter formam; at tamen ordo doctrinae non sumitur ab ordine naturae, sed à nostra faciliore, aut meliore cognitione: vbi igitur forma est notior, & eius cognitio confert ad cognoscendam materiam, agendum prius est de forma, quam de materia; vbi verò materia est notior, de materia prius, quam de forma est agendum. Ob id Aristot. in primo Physicorum agens de prima rerum materia, quae, quum sit ens praeter potentate, maximè abscondita nobis est, ac difficilli-

An à materia, an à forma sit ordinandum.
Aiorum opinio.

Constitutio.

Declaratio ultimi contextus primi libri Physic.

et alia.

Opinio propria.

ma cogniti, prius egit de forma, quia non poterat prima materia cognosci, nisi ex mutatione, quæ est de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contra verò in libris de animalibus prius egit de materia animalium, quàm de forma, quoniam partes animalium, quæ sunt eorum proxima materia, sensibiles sunt, & notiores; anima verò insensibilis, & ignotior, & eius consideratio ardua, multisque, ac magnis difficultatibus referta est, ut Aristoteles ipse testatur in proœmio librorum de anima; ea que fuit Aristot. mens in primo libro de partibus animalium, quando dixit agendum prius esse de materia, quàm de forma, non enim ea tantum ratione ductus est, quòd materia secundum ordinem naturæ dirigitur ad formam; sed quòd animalium partes, si bene cognitæ sint, cognitionem animæ faciliorem reddunt, idque potissimum respexit, quando ibi dixit esse de anima agendum, sed prius esse dicendum de materia: hoc autem significauit Aristoteles in ipsa animæ definitione, desipit enim animam per corpus organicum, hoc est varijs organis præditum; ad plenam igitur eius intelligentiam plurimum confert cognitio partium organicarum, quam Aristot. tradit in lib. de partibus, non enim cognoscimus quòd sint organa, nisi singularum officia intellexerimus, hæc autem in libris de partibus declarantur. Cæterum etiam si nec partium notitia ad animam cognoscendam, neque cognitio animæ ad cognitionem partium aliquid conferret, debuisset tamen Aristot. de partibus prius agere, quàm de anima, quia hoc magis consonum est ordini compositiuo, quo scientiam naturalem scribere constituerat: omnis enim generationis ordo compositiuus est, materia verò prior est forma ordine generationis; idcirco hunc seruat Aristot. in tota scientia naturali, nisi quando facilioris doctrinæ ratio contrarium ordinem postulat, quod rarum est, idque factum est in primo Physicorum, ut modò dicebamus. Potest autem solum ipsum proœmium librorum de partibus ostendere illud esse initium tractationis de animalibus, & libros de partibus præcedere libris de anima, ut cuique illud legenti manifestum esse potest.

*Solutio dubij quòd Aristoteles de eadem re sapius agere videatur,
& aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium.*

Cap. XXXVI.

Dubium.

OTEST etiam exijs, quæ dicta sunt, colligi solutio dubitationis, quæ torquere multorum animos posset: videtur enim Aristot. pluribus in locis egisse de vna, & eadem re, nam de sensibus egit accuratè in secundò libro de anima, cur igitur eorum tractationem repetiuit in libro de sensu, & sensibilibus? utroque enim in loco agitur de operatione sensuum, quæ in uno, & eodem loco declaranda videbatur: sic de motu animalium egit & in libro de incessu, & in tertio de anima, & in libro de communi animalium motu: videbantur tamen omnia, quæ ad motum animalis attinent, simul vna tractatione explicanda fuisse. Huius difficultatis solutio in eo, quod supra declarauimus, constituta est, diximus enim totam tractationem de animalibus in tres partes diuisam esse, in una agitur de materia animalium, in altera de forma, in tertia de operationibus, & accidentibus consequentibus; quum igitur in his tribus partibus diuersi sint scopi, nullum absurdum est si in ijs omnibus de aliqua eadem re agatur propter diuersos scopos; in libris quidem de anima nullus alius est Aristotelis scopus, quàm naturam animæ declarare, quòd si de operationibus quoque plura dicit, id facit ut per eas nos ducat in cognitionem animæ, sicut ipse faciendum esse dixerat in contextu 33. secundi libri, non quòd consilium eius sit ibi ipsarum secundum se

Solutio.

ope.

operationum cognitionem tradere: idq; ipse significauit in principio libri de sensu & sensilibus, quando dixit se egisse de anima secundum seipsam, postea agendum esse de operationibus: quoniam igitur de operatione sensuum in 2. libro de anima locutus erat non propter se, sed propter cognitionem partis animæ sensibilis, ideò de eadem scribere voluit librum de sensu, & sensilibus, in quo ipsius secundum se operationis perfectam notitiã nobis traderet: ideò si in eo libro aliam quam ipsius animæ mentionem facit, non amplius eam considerat secundum seipsam, sed propter cognitionem operationum, quarum est causa, in solis. n. libris de anima verè dicimus ipsam secundum seipsam animam, eiusq; naturam declarari, hic enim solus est eorum librorum scopus. Sic de motu dicendum est, in libro enim de incessu nullus alius est scopus, quàm declarare partes instrumentales, quæ motui animalium inferuiunt, quòd si de ipsa quoque operatione ibi sit sermo, non est propter ipsius motus cognitionem, sed propter notitiã partium organicarum, motus enim est earum causa finalis, per quam ipsæ partes cognoscendæ sunt: in tertio autem de anima libro non est Aristotelis consilium declarare ipsum animalium motum, quomodo, & à quibus causis fiat, sed solum facultatem animæ motricem, quæ declarari non poterat sine ipsius motus consyderatione; restabat igitur vt de motu ageret secundum seipsam, quod facit Aristot. in libello de communi animalium motu, vbi huius operationis cognitio traditur per suas causas; quoniam igitur omnis tractatio nominatur ab eo, quod sui gratia tractatur, non ab eo, quod propter aliud, ideò non de eadem re sunt illæ tres, quas diximus, distinctæ tractationes, sed in libro de incessu agitur de partibus organicis inferuentibus motui, in tertio autem libro de anima agitur de facultate animæ motrice, demum in libello de motu agitur de ipsomet motu, non igitur idem frustra repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis hac in re potest: nam si verum est id, quod modò diximus, debuissent omnes operationes, quæ in libris de anima consyderatæ fuerant propter animam cognoscendam, iterum consyderari propter se in paruis naturalibus, quod tamen factum fuisse non videmus, plures enim sunt operationes animæ, quarum facta est mentio in libris de anima, de quibus tamen nullum habemus proprium tractatum in paruis naturalibus, ut operationes intellectus, & phantasie. Soluetur hac in re omnis dubitatio, si artificium Aristotelis, quod fortasse nemo consyderauit, declarauerimus: quum igitur necessarium Aristoteli fuerit ad tradendam cognitionem facultatum animæ loqui de eius operationibus, cognouit esse in his hoc discrimen, quòd aliquarum exactissima cognitio requirebatur ad cognoscendam aliquam animæ facultatem, quales fuerunt humanæ mentis operationes, non poterat enim mentis nostræ natura bene declarari, nisi per exquisitam operationum omnium declarationem, quam polliceri videtur Aristoteles in primo contextu tertij libri, dum proponit declarandum quomodo fiat intellectio; de huius igitur partis operationibus non opus fuit aliquid seorsim scribere in paruis naturalibus, nam diligens illa operationum tractatio, etsi propter animæ notitiã facta, utramque simul operam præstitit, nec aliud de his dicendum relinquerebatur. Aliquarum autem operationum rudis, & imperfecta cognitio satis erat ad declarandam aliquam animæ facultatem, quales fuere operationes extermorum sensuum; ideò ad perfectam ipsarum scientiam tradendam debuit propriam harum tractationem instituerè in paruis naturalibus, ideò scripsit librum de sensu, & sensilibus, in quo melius declarans obiectorum sensuum naturas perfectè docet quomodo ipsæ operationes in organis sensuum fiant. Sic etiam cognouit rudem motus notitiã satis fuisse ad declarandas organicas partes in libro de incessu, & ad declarandam vim animæ motricem in tertio libro de anima, ita vt motus ipse imperfectè cognitus relinqueretur; idè de hac ipsa operatione, vt plenè cognosceretur, scribere voluit librum de

Dubium.

Solutio.

Discrimen
operationū
animæ.

communi motu animalium, in quo ex omnibus causis motus in animali tam propinquus, quam remotus tradit nobis perfectam scientiam huius operationis; sunt autem causæ eius remotæ appetitus, & sensus, & intellectus, quæ iam declarata fuerant in tertio libro de Anima; propinquæ verò organa ipsa corporæ, quæ declarata erant in libro de incessu; has igitur omnes causas Aristot. accommodat ad declarandum quomodo in animalibus fiat motus. Aliæ demum fuerunt operationes, quarum nulla declaratio, aut mentio ad animam cognoscendam requirebatur, de his igitur ne verbum quidem fecit Aristoteles in libris de anima, sed integritatem de his sermonem tenuit ad paruos naturales; huiusmodi fuerunt memoria, & remiscencia, & somnus, & vigilia, & somnia, & alia accidentia, quorum proprii tractatus leguntur in paruis naturalibus, quum nulla eorum facta sit mentio in libris de anima, quoniam ad animam cognoscendam nihil eorum consideratio conferebat. Hac igitur norma utentes omnem huiuscemodi difficultatem paruo negotio tollemus. Cauendum etiam

Dubium.

est ne ob aliqua Aristotelis testimonia de librorum dispositione in errorem ducamur, nam si eius verba legamus in capite vndecimo quarti libri de partibus animalium, bis in eo capite asserit se iam tractasse de partibus motui inferuentibus, quare suspicari possumus librum de incessu præcedere quatuor libris de partibus, uel saltem esse in verbis Aristotelis repugnantiam, nam in postremis verbis libri quarti de partibus proponit se statim acturum de partibus a motu pertinentibus, & in calce libri de incessu inquiritur se iam egisse de partibus tum alijs, tum ijs, quæ ad motum conferunt, & proponit agendum statim de anima: postponit igitur librum de incessu libris de partibus, quod etiam indicat prolixa illa præfatio librorum de partibus, ut antea considerauimus.

Solutio.

Sed nulla est repugnantia in verbis Aristotelis: nam illa quidem, quæ ab eo in initio, uel in fine librorum ad ordinem librorum pertinentia scribuntur, certam fidem faciunt de ipsa librorum serie, ac dispositione; nam si in initio libri tantquam per epilogum referat ea, quæ antè tractata sunt, absque dubio dicendum est ea prius fuisse tractata; & in calce libri si de aliqua re proponat agendum, apertè significatur non solum agendum, sed statim in libro sequente agendum, sicuti verba illa in fine libri de incessu apertè indicant agendum statim esse de anima: sed illa, quæ in medio librorum dicuntur, nullam certam fidem de librorum ordine faciunt, quando non ordinis significandi gratia ab Aristotele proferruntur, sed solum causa citandi, seu nominandi aliquem librum; quod quidem alijs in re manifesta exemplis possumus comprobare: in primo capite libri de interpretatione inquit se de conceptibus animi dixisse in libris de anima, quum tamen tota logica ordine doctrinæ præcedat totam scientiam naturalem: in quarto capite eiusdem libri inquit postremis verbis [& quæcunque talium contra philosophicas determinauimus importunitates] postea in tertio segmento eiusdem libri capite secundo dicit [dictum autem de his est in Topicis] verba igitur illa præteriti temporis videntur significare & libros Topicos, & Sophisticos præcessisse libro de interpretatione, quod est manifestè falsum; alia quoque plura eiusmodi loca considerare possemus, quæ consultò omitimus. Credendum igitur est non eodem ordine scriptos esse ab Aristotele omnes suos libros, quo ipse voluit eos esse disponendos: fortasse enim prius libros de anima scripsit, & totam etiam naturalem philosophiam, quam logicam; voluit tamen logicam præcedere toti naturali philosophiæ; sic fortasse prius Topicos, & Sophisticos libros scripsit, quam librum de interpretatione; hunc tamen illis præcedere voluit, nam quæ in primo capite primi Topicorum scribuntur, videntur testari iam actum esse de syllogismo, & de demonstratione, quibus omnino præcedere debuit liber de interpretatione: maiorem fidem facere potest locutio Arist. per verbum futuri temporis, significat enim tractationem illam faciendam

ciendam esse posterius; sed tamen ad ostendendum quòd immediatè posterius sit de ea re agendum, nil prorsus efficacitatis habet, nisi sit in postremis verbis libri, sicuti diximus de vltimis verbis libri de incessu, quæ significant esse statim agendum de anima. Dicimus itaque Aristot. fortasse prius absoluerit voluisse breuem illum tractatum de partibus attinentibus ad incessum, vt postea in libris de partibus alias consideraret, in quibus erat diutius moraturus, ob idque in capite illo vndecimo quarti de partibus dixisse se iam esse locutum de partibus ad motum conferentibus; voluisse tamen ordinæ doctrinæ libros de partibus præcedere libro de incessu, vt alia firmiora Aristotelis testimonia, & ratio ipsa declarat.

*Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium,
& eius confutatio. Cap. XXXVII.*

NONNULLI fuerunt, qui libros de animalium ortu alio in loco ponendos esse existimarunt, non in eo, in quo nos plurium aliorum sententiam sequentes eos collocauimus, putarunt enim locandos esse statim post quatuor libros de partibus, & ante librum de incessu; moti autem sunt tali argumento. Tria sunt partium genera in animali, aliæ namque pertinent ad esse animalis, aliæ ad motum, aliæ ad generationem, de quibus Aristot. manifestè proponit agendum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim se iam dixisse de alijs animalium partibus, superesse autem agendum de partibus generationi inferuentibus, quarum tractationem ibi statim aggreditur; atqui omnes animales partes locum habent materiæ respectu animæ, quemadmodum igitur de alijs partibus agi oportuit prius, quàm de anima, ita etiam de his, quæ ad generationem pertinent, eadem enim in omnibus ratio viget, quòd de materiæ animalium prius agendum erit, quàm de forma; itaque libri de generatione animalium tamquam libri de partibus ponendi sunt ante libros de anima inter alios libros de partibus animalium. Adducunt etiam testimonium Aristotelis in postremis verbis quarti libri de partibus, ubi dicit consequens esse agere de partibus generationi inferuentibus. Tandem considerant verba Aristotelis in quarto libro de partibus cap. 4. 10. 1. 1. 2. vbi inquit se postea de generatione animalium locuturum, quæ eandem sententiam confirmare videntur. Sed ego contrariam sententiam, quam antea declaravi, & quam plures tuerentur, sequendam esse arbitror. Vt igitur huius veritatem cognoscamus, scire debemus Arist. non ita de animalium generatione egisse, vt egit de motu; quum enim considerare oportuerit & operationem ipsam, & organicas partes ipsi inferuentes, Arist. in duobus distinctis, & separatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus, non sic de generatione, ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eisdem libris, qui de generatione animalium inscribuntur, & de ipsa generatione, & de partibus ei inferuentibus agere, quia cognouit perfectam earum cognitionem hoc postulare: hoc igitur dubiam reddidit eorum librorum sedem, nam ratione partium ad generationem pertinentium locandi videntur ante libros de anima cum alijs libris de partibus; at ratione ipsius generationis, quæ est operatio quædam consequens, videntur ponendi post libros de anima inter paruos naturales. Hæc autem tractationum coniunctio in ijs libris ita manifesta est, ut à nullo negetur, & proponit etiam ipsam Aristoteles in quarto libro de partibus cap. quarto, ubi ait dicendum esse de partibus generationi inferuentibus, quibus mas differt à femina, sed quoniam de ipsa quoque generatione dicendum est, melius esse vt hæc consideratio ad eum

Primum argumentum illorum.

Secundum argumentum. Tertium argumentum.

Opinionis confutatio.

locum remittatur; ex quibus Aristotelis verbis non solum colligimus consilium eius fuisse simul agere & de generatione & de partibus; sed etiam ipsum iudicasse, melius esse totum tractatum locare post libros de anima inter paruos naturales, quam antè inter libros de partibus; ad quod comprobandum habemus etiam aliud Aristotelis clarissimum testimonium in quinto libro de generatione animalium cap. primo, ubi asserit se de visu egisse prius quam de sensibus ageret, atque etiam prius, quam de anima; nec non etiam in capite septimo, ubi dicit se de voce prius esse locutum in libris de anima, & in libro de sensu, & sensibilibus, sic enim locat libros de generatione post libros de anima, & post librum de sensu, & sensibilibus. Idem etiam ostendunt verba Aristotelis in primo capite primi libri de generatione animalium, quæ magna consideratione digna sunt; duo ibi ab Aristotele dicuntur: vnum quòd, quum de cæteris animalium partibus iam locutus esset, reliquum est dicere de partibus generationi inferuentibus; alterum quòd, quum quatuor sint causæ, & de tribus animalium causis dictum iam sit, materia, forma, & sine, dicendum est etiam de causâ efficiente, homo enim hominem generat, & equus equum vt causâ efficietrix. Ex priore colligo argumentum efficax contra aduersarios, quum enim Aristot. testetur se iam egisse de cæteris partibus, & solas relinqui considerandas partes ad generationem pertinentes, etgo omnes alij libri de partibus sunt anteponendi libris de generatione, etiam liber de incessu; nam si secundum aduersarios locarentur libri de generatione ante librum de incessu; falsò diceret Aristoteles se iam egisse de alijs partibus, & solas superesse partes generationi inferuentes; atqui locari non possunt post librum de incessu, nisi etiam post libros de anima collocentur, librum enim de incessu statim sequuntur libri de anima, vt Aristoteles in calce eius libri testatur; asserit ergo Aristoteles libros de generatione libris de anima posteriores esse. Ex altero autem dicto duo validissima argumenta sumo: vnum est, asserit Aristoteles se docuisse tres animalium causas, & inter eas formam, atqui forma est anima, ergo asserit se egisse de anima, quare libri de generatione sequuntur libros de anima; alterum argumentum est, inquit Aristoteles se egisse de tribus animalium causis, & solum superesse agere de causâ efficiente; manent autem tractandæ partes generationi inferuentes, has ergo non putat Aristoteles vocandas esse materiam animalis; hinc sumitur ratio totius veritatis, & erroris aduersariorum, & consilij Aristotelis in horum librorum dispositione; materia enim respicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formam recipiendam dirigitur à natura. Quare, si bene consideremus, illæ quidem partes, quæ pertinent ad esse animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illæ, quæ pertinent ad conseruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de incessu, merentur nomen materiæ; sed non illæ, quæ ad neutrum conferunt, sed ad solum conseruationem speciei, de quibus agitur in libris de generatione animalium; quum enim hæc neque ad recipiendam animam, neque ad eam conseruandam necessariæ sint, nullo pacto videntur eam habere rationem ad animam, quam materia habet ad formam. Quamobrem rectè Aristoteles censuit harum considerationem non esse considerationem materiæ animalis, sed potius causæ efficientis, nam per has animal generat aliud sibi simile; quum reliquæ partes non modò sint causæ efficietrix instrumentariæ operationum, sed etiam materia, sine qua uel non reciperetur anima, uel non conseruaretur. Nec tamen ob id dicendum est cum aliquibus libros de generatione animalium esse de principiis animalium, & hoc nomine locandos esse ante libros de anima, aut saltem statim post libros de Anima; nam agere de generatione, ac de eius causis est quidem modo aliquo agere de causâ efficietrix animalis; sed præcipuè est agere de operatione posteriori, partes enim generationi inferuentes, etsi locum habent causæ efficientis respectu animalis geniti, tamen respectu generantis, cuius partes sunt, non sunt ipsius animalis efficietrix causæ,

Nota quæ partes sint materia animalis.

Aliquorum error quod lib de generatione sint de principiis,

causæ, sed operationis posterioris, quæ est generatio alterius similis. Quoniam igitur considerat ibi has partes Aristoteles in animali generante, non in animali genito, præcipua est tractatio generationis tanquam operationis consequentis, secundaria verò etiam causæ efficientis, quia consequitur ut eadem sit consideratio operationis animalis generantis: nec dissimilis est ea tractatio alijs, quæ habetur in parvis naturalibus, nam in ijs quoque operationes animalium declarantur per suas causas, quæ sunt potissimum ipsæ animalium instrumentales partes, ut in ijs libris videre est. Iure igitur Arist. in epilogo in calce libelli de communi animalium motu, post cum locat statim libros de generatione; quum enim commiscuerit cum tractatione generationis tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, videritque huiuscemodi partes non admodum mereri nomen materiæ in animali; sed si ad aliquod causæ genus sint reducendæ, reduci potius ad causam efficientem idè totam tractationem locavit inter parvos naturales post librum de communi motu animalium. Ad argumenta illorum facile est respondere, ad primum. Nam iam patet responsio, nam negamus partes generationi inseruientes habere locum materiæ. Sed præterea hoc etiam dato nil esset absurdum, si Aristot. ad maiorem doctrinæ facilitatem reieciisset harum partium considerationem in parvis naturalibus, quum soleat modò præponere materiam formæ, modò formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc solum seruat, quando ordini melioris cognitionis nostræ consentaneus, vel saltem non contrarius est; sed eum semper deipicit, quando melior, aut facilior cognitio nostra contrarium ordinem postulat. Ad locum Aristot. in calce quarti libri de partibus, dicimus eum esse mendosum, quia ubi dicitur [generationi] legendum est [incessui] quam eorum verborum emendationem nunc communis omnium consensus comprobavit, & ita in omnibus codicibus Aristotelis, qui posterioribus temporibus sunt excussi, recepta est hæc correctio; & ea non admissa, esset contradictio insolubilis eorum verborum cum illis, quæ leguntur in Epilogo in calce libri de communi animalium motu: esset præterea etiam nugatio in verbis Aristotelis, qui quando in calce præcedentis libri proposuit rem in sequenti considerandam, non iterum eam proponit in principio sequentis, ita ut bis ponat eandem eorundem librorum connexionem; quare si in calce quarti de partibus dixisset, quæ de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partibus generationi inseruientibus, non redè hoc statim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat, postquam de cæteris animalium partibus dictum est, restat ut dicamus de ijs, quæ generationi inseruiunt. Ad verba autem Aristot. in cap. quarto, decimo, undecimo, duodecimo eiusdem quarti libri, dicimus ea non significare quod statim sit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, sed solum, quod postea de his erit agendum; immo & verba illius capituli quarti nostræ opinioni fauent, inquit enim esse etiam agendum de partibus generationi inseruientibus, sed quoniam de ipsa quoque generatione agendum est, idè congruum esse ut harum partium consideratio ad eum locum differatur; denotat igitur distantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eam atinentibus sermo fiat; quod etiam indicat modus loquendi Aristotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cæteris animalium partibus dictum iam sit, denotat remotam ab eo loco esse aliarum partium tractationem, ut totum illud primum caput benè considerantibus manifestum esse potest.

Ad primum arg.

Ad secundum.

Ad tertium.

Quodnam sit subiectum statuendum in omnibus, & in singulis libris de animalibus opinio propria. Cap. XXXVIII.

In lib. de præcognitis.

HACTENVS declaratum à nobis est, quæ sit series omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in singulis tractetur ab Aristotele; restat vt de eorum subiecto propriè accepto aliqua dicamus, quum enim aliàs ostensum à nobis sit non omnem rem consyderatam subiectum esse propriè sumptum, siquidem Aristot. dixit non modò subiectum consyderari in scientia, sed etiam principia, & affectiones subiecti, quæ, quum à subiecto distinguantur, non possunt propriè appellari subiectum; ideò non satis est cognouisse quid agatur in singulis libris de Animalibus, sed videndum etiam est quodnam in ijs subiectum statuendum sit; in hoc igitur consyderando hunc ordinem seruari constitui, primo loco breuiter exponam quidnam ego hac in re sentiam; deinde aliorum sententias: cum argumentis in medium afferam, atque perpendam. Mihi quidem videtur facilem explicatu rem esse, si vera illa sunt, quæ diximus in libro de præcognitis, nam si id semper statuendum est subiectum, cuius principia, & affectiones quærentur, in libris autem de animalibus tractantur principia, & affectiones non solum animalis, sed omnis viuientis corporis, necesse est subiectum omnium simul eorum librorum esse non solum animal (non esset enim adæquatum) sed corpus animatum latissimè acceptum; quamuis enim appellentur libri de animalibus quia consyderantur omnia in animalibus, non est tamen ab hac sola appellatione sumendum subiectum: quandoquidem appellationes, & inscriptiones librorum non semper à subiecto sumuntur, sed quandoque à parte subiecti præcipua, quandoque etiam ab aliqua re extranea; sed firmis nitimur fundamentis, si à rebus ipsis consyderatis subiectum colligamus. Quoniam enim in animali non solum animalis propriam naturam, sed etiam naturam viuientis in eo insitam Aristot. contempletur, & viuientis quoque principia, & affectiones consyderat, & hæc omnia ore rotundo dicit esse communia animali cum planta, vt videre est & in libris de anima, & in paruis naturalibus, certè subiectum adæquatum non solum animal est, sed corpus animatum latissimè acceptum; illud videlicet, quod est species mixta ex elementis constantis; nam Cælum quoque est animatum, sed de eo non agitur in his libris, neque de anima Cæli agitur in libris de anima, vt ipsa librorum series indicat, & ut Aristoteles declarat in præoemio librorum de partibus animalium, & qui id asserere audent, ita crassa ignorantia laborant, ut omni prioris consutatione indigni sint. Mea igitur sententia hæc est, si omnes simul accipiantur libri & de animalibus, & de plantis, subiectum adæquatum est corpus animatum consyderandum & secundum amplitudinem suam, & secundum proprias rationes specierum, nempe & animalis, & plantæ; si verò seclusis libris de plantis solos sumamus libros de animalibus, subiectum erit corpus animatum vt consyderandum & in sua maxima latitudine, & secundum propriam naturam animalis; id enim certum est non agi de corpore animato communi, nisi in libris de animalibus, neque est absurdum quòd in eisdem agatur & de genere, & de specie, quæ animal dicitur; quum id in alijs quoque libris naturalibus factum esse viderimus: in libris autem de plantis subiectum erit planta vt consyderanda secundum propriam rationem. In singulis autem libris facile est subiectum inuenire: iuxta normam à nobis traditam in libro de præcognitis, quum enim eorum librorum nullus sit, in quo non tractetur vel principium, vel accidens aliquod seu animalis, seu animati corporis, illud in singulo subiectum statuendum est, cuius vel principium, vel accidens consyderetur, vt in quatuor libris de partibus animalium subiectum

Subiectum in omnibus libris de animalibus.

Nec Cæli, nec anima Cæli in lib. de animalibus consyderatur.

Subiectum in lib. de partibus.

subiectum est animal, quia materia animalis ibi tractatur, in libro autem de intellectu subiectum est animal, non tamen omne, sed illud solum, quod talis motus particeps sit, si quod enim commune nomen haberemus, quo omnia ex se mota animalia complecteremur, illud statuendum esset subiectum & in libro de intellectu, & in libro de communi animalium motu, quia ibi de huius partibus agitur, hic vero de huius propria operatione: hac eadem ratione dicendum est in libris de anima subiectum esse corpus animatum vniuersè sumptum, quod omnia viuientia mortalia comprehendat, quia ibi de huius forma agitur, non de sola animalis forma, definitur enim anima esse actus primus, & forma viuientis corporis: eo igitur modo consideratur, quo definitur, nempe ut principium formale viuientis corporis. Quoniam igitur illud est subiectum, cuius principia considerantur, nullum aliud esse potest eorum librorum subiectum, nisi corpus animatum; hoc idem de singulis alijs libris dicendum est, id enim cuius principium, vel accidens consideratur, subiectum in singulo dicendum est, siue sit corpus animatum commune, siue animal, siue aliqua species animalis: certum enim est ijs omnibus libris absolutè totam tractationem & de viuente communiter accepto, & de animalibus generatim, tum speciatim consideratis. Hac igitur norma quisquis utatur, extrare meo quidem iudicio non potest in dignoscendo cuiusque libri subiecto.

Subiectum in
lib. de anima.

Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animam, & eius confutatio. Cap. XXXIX.

SENTENTIA hæc nostra maximè confirmabitur, si breuiter aliorum errores, qui ab hac norma recesserunt, aperuerimus: nobis quidem satis erit considerare quid alij senserint de subiecto librorum de anima, qui inter omnes de animalibus libros principem locum tenent, nam errore aliorum in ijs libris detecto, facile cuique erit & illa, quæ in alijs libris errata fuerint, deprehendere. Tres inuenio illorum opiniones de subiecto librorum de anima. vna est, quam nos sequimur, quod sit corpus animatum, hanc enim solam veram esse puto, dummodò sano modo, quem postea exponam, intelligatur. Secunda est plurium recentiorum, qui subiectum horum librorum dicunt esse animam ipsam. Tertia demum nonnullorum, qui nec corpus animatum, nec animam, sed animal voluit esse horum librorum subiectum; hanc igitur utramque nos considerare oportet. Illi, qui subiectum dicunt esse animam, argumentantur primum ex inscriptione, inscribuntur libri de anima, ergo nullum aliud in ijs subiectum statuendum est, nisi anima. Secundò ex verbis Aristot. in initio libri de sensu, & sensibilibus, ibi enim dicit se animam considerare secundum seipsam, ergo ut subiectum, non ut principium subiecti, quæ enim considerantur ut principia, non considerantur secundum seipsa, sed alterius gratia. Tertio dicunt, illud est subiectum, quod in principio scientiæ definitur, at in initio secundi libri de anima definitur anima, & magna cum diligentia inquiritur, ac declaratur eius definitio; corporis autem animati definitionem nullibi in ijs libris experiemus, ergo non corpus animatum subiectum habent, sed animam. Quarto, illud est subiectum, per quod scientia siue totalis, siue partialis distinguitur ab alijs, at per animæ considerationem distinguuntur libri de anima à cunctis alijs libris naturalibus, non per corpus animatum, hoc enim etiam in pluribus alijs libris subiectum est, immo in omnibus simul libris de animantibus, dum igitur subiectum adæquatum quærimus librorum de anima, nullum est ponendum, nisi anima ipsa. Tandem dicunt, anima habet omnes conditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur, ergo est subiectum: probant assumptum, anima habet species, ut patet, habet affectiones,

Tres opinio-
nes de subie-
cto lib. de
anima.

Primum ar-
gumentum
ponentium
animam sub-
iectum. Secundum
argumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum ar-
gumentum.

Quintum ar-
gumentum.

quas

quas Aristoteles in contextu tertio primi libri proponit considerandas; habet etiam principia, quod quidem ipsi variis modis ostendunt, in hoc enim non consentiunt; aliqui dicunt, anima habet saltem principia cognitionis, nempe suas operationes, ex quibus cognoscitur; alii confugiunt ad causam agentem, quæ animam educit de potestate materiæ ad actum, hæc enim principium quoddam ipsius animæ dici potest; alii demum dicunt animam habere propriam naturam, ac definitionem, quæ in star principii est, quum per eam multa accidentia de ipsa anima demonstrari possint. Huius sententiæ falsitas tum ex iis, quæ antea diximus, tum maximè ex iis, quæ scripsimus de præcognitis, manifesta est, nunc igitur paucis agemus; primum quidem iam diximus animam deserviri ab Aristotele ut principium, & sæpe in iis libris appellari principium, & causam viventis corporis, patet igitur eam ut principium considerari. Præterea quælibet res ita est cognoscenda, ut secundum propriam naturam est, nec alio modo, atqui anima in rerum natura non per se existit secundum Aristotelem, immò essentialis conditio animæ est ut sit perfectio, & forma viventis corporis, ergo non potest alio modo considerari, aut cognosci, nisi ut formale principium corporis viventis. Præterea si anima, non corpus animatum, statuatur subiectum in libris de anima, nullus erit liber, in quo dici possit considerari corpus animatum; hoc autem dicere absurdum est, quia corpus animatum est species corporis naturalis, sine cuius tractatione mancam necesse est esse naturalem philosophiam; consequens autem probatur, quia qua ratione dicimus subiectum in libris de anima non esse animatum corpus, sed animam, eadem dicere debemus subiectum in libris de partibus nullum esse, nisi ipsamet animalium partes; sic in libro de sensu, & sensilibus nil aliud esse statuendum subiectum, nisi sensum ipsum; sic in libello de motu nil aliud nisi motum, & in libris de generatione animalium nil aliud, nisi ipsam animalium generationem: nam quum nihil sit animato corpori intimius anima, quæ est eius forma, si de hac agere non est agere actu de corpore animato, multo minus agere de materia, aut de operationibus erit agere de corpore animato, in nullo igitur libro subiectum statuere possumus corpus animatum; quod si dicant hoc esse subiectum in omnibus libris simul sumptis, vanum certè, ac risu dignum hoc est, quomodo enim subiectum in omnibus statui potest, si eorum nullus invenitur, in quo dici possit ipsum considerari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro nostro de tribus præcognitis. Argumenta autem illorum facillè solvuntur; primum, quod ab inscriptione sumitur, nullius roboris est, quia non semper inscribuntur libri à subiecto, libri autem de anima inscribuntur ab intentione, non à subiecto; quid autem interest inter subiectum, & intentionem, legatur in libro de præcognitis, ubi diligenter id declaravimus. Ad secundum dicimus Aristot. elem non idè dixisse animam fuisse consideratam secundum seipsam, quod voluerit eam in libris de anima esse subiectum propriè acceptum, sed solum ad differentiam aliorum sequentium librorum, quum enim in iis agendum sit de operationibus consequentibus, quarum causa est anima, necesse erit in iis facere animæ mentionem, quia effectus non cognoscuntur nisi per suas causas: sed non erit ibi consilium ipsam secundum se animam cognoscere, sed accidentia per illam: at in libris de anima nulla fuit alia Aristot. intentio, nisi tradere cognitionem ipsius animæ secundum seipsam. Audiui tamen aliquos ita argumentantes, si consideraretur anima ut principium subiecti, ergo non secundum seipsam; quemadmodum ubi tractatur ut causa operationum, ibi non tractatur secundum seipsam. Quæ argumentatio, etsi non modò vulgata est, sed etiam recepta, vana tamen est, & index magnæ cæcitatæ, quæ ex eo provenit, quòd non distinguunt intentionè à subiecto, ipsum enim subiectum nullibi tractatur, nisi dum singillatim ea tractantur, quæ declarare est consilium, & intentio authoris, quòd sit, ut quicquid tractare est intentio authoris, id secundum seipsam, & propter seipsum

Opinionis
confutatio.
Primum ar-
gumentum.

Secundum
argumentum.

Tertium ar-
gumentum.

Ad primum
argumentum
adversatio-
rum.

Cyp. 6.
Ad secundum

Dubium.

Solutio.

ipsum tractari dicatur, licet ut subiecti principium, vel ut affectio tractetur. Quare cognitio animæ quaritur propter seipsam, & quaritur ad habendam cognitionem corporis animati, hæc enim quæ alijs duo diuersa, atque etiam repugnantia esse videntur, idem reuera sunt: ipsam enim secundum se animam cognoscere volumus, & eam cognoscere est cognoscere corpus animatum, hoc est aliquid corporis animati, est enim eius forma. Sic etiam dicimus in libro de motu animalium intentionem esse cognoscere motum animalis, & eum queri propter seipsum, quia est per se dignus cognitui, & ipsum cognoscere esse cognoscere corpus animatum, nempe aliquid ipsius, hanc eius operationem. Rem igitur consideratam aliud est referre ad intentionem, aliud est referre ad subiectum librinam si ad subiectum libri referatur, & ipsa sit intentio authoris, dicitur simul propter seipsam considerari, & propter cognitionem subiecti, hoc enim idem est. Sic igitur in libris de anima consideratur anima secundum seipsam, quia ipsam cognoscere est intentio, nec dirigitur ad aliam principialem intentionem, licet conferat etiam plurimum ad notitiam reliquorum: at si aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur considerari, tunc non amplius consideratur secundum seipsum, quia non est intentio authoris, sive consideratur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoscere est intentio in ijs libris, idem in illis non consideratur anima secundum seipsam, quum ibi non queratur animæ cognitio, sed operationum per illam, illæ igitur secundum seipsas dicuntur considerari, quicquid enim considerare est intentio, & consilium authoris in aliquo libro, id semper secundum seipsum considerari dicendum est. Ad tertium negamus vtrumque consequens. Vnum erat, anima definitur, ergo anima est subiectum, quod quidem est vnum argumentum, nam in primo Physicorum definitur materia, nec tamen est subiectum, sed principium, & definitur ut principium; sic definitur in tertio Physicorum motus, nec ob id est subiectum, sed affectio subiecti, & definitur ut affectio: quum igitur principia quoque, & accidentia definiantur in scientijs, inualida prorsus est ista argumentatio, quum præsertim in definitione ipsa animæ appareat eam definiti ut principium subiecti, non ut subiectum habens principia. Alterum consequens erat, corpus animatum non definitur in libris de anima, ergo non est subiectum, quod similiter negandum est, possumus enim hoc argumentum torquere contra aduersarios, immo contra Aristotelem sic, in nulla parte scientiæ naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua species animalis, ergo nullum horum est subiectum in aliquo libro naturali siue vno, siue pluribus. Solutur autem argumentum, quia est quidem subiectum in scientia præcognoscendum quid sit; non tamen semper expressè definiendum, nam docuit Aristot. in primo libro posteriorum despici quandoque expressionem præcognitionum, quando res per se conspicua; ac nota est: si igitur loquamur de præcognitione quid nomen significet, de qua etiam Aristot. in eo libro loquitur, non fuit opus expressè sumere quid significet nomen viuentis, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium significatio notissima per se omnibus est; sat igitur est si mente præcognoscatur, ut in libro de præcognitionis declarauimus: si verò loquamur de definitione perfecta, non est necessarium hanc esse præcognitionem, possunt enim interna principia, quæ eam constituunt, ignota esse, & inuestigari, & demonstrari. Solet igitur Aristot. indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex ijs constata eorum definitionem exprimere, sed nobis relinquere ut leui negotio ex principijs ab eo declaratis definitionem perfectam constituamus cuiusque corporis naturalis, ut viuentis corporis, & animalis, & specierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cælo declarat conditiones essentielles cælestis corporis, quæ in nostram cognitionem venire poterunt, sed relinquit ut ex illis nos definitionem illius corporis construamus dicens esse corpus naturale nec graue, nec leue, nec generationi, nec interitui obno-

Ad Tertium.

Solutio A.

Copie 1.

xium,

est definitio singulorum, vt videamus an definiatur vt subiectum, an ut principium, an vt affectio, ad quod discernendum iam in memorato libro præcepta tradidimus, quæ inde petenda sunt: ipsa certe animæ definitio aperte declarat animam vt principium subiecti definiti, & considerari, non vt subiectum, vt antea declarauimus. Cæterum etiam si fateremur animam habere principia, nõ ob id fieret vt anima esset subiectum, nam affectiones quoque sua principia, & suas causas habent, nec ob id sunt subiectum in scientia. Maioris igitur momenti est postrema conditio, quæ reuera est maximè omnium propria, & necessaria subiecto, vt affectiones habeat, id enim propriè subiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis subiacet, & de quo illæ demonstrantur: omnino igitur negamus animam hoc modo habere affectiones. Quod autem illi dicunt, Aristot. in præmio primi libri de anima sæpe vocare affectiones animæ, & in tertio contextu proponere considerandas affectiones animæ, nihil nobis obest, quoniam verba illa sunt ita intelligenda, vt Aristot. dicat animam habere affectiones, & operationes ab ipsa prodeuntes, sed non vt ipsi inhaerentes: sic autem nõ dicit animam esse earum subiectum, sed esse ipsarum principium, quod & nos fatemur, immò clara in hoc est sententia Aristotelis in cõtextu 64. primi libri de Anima, vbi dicit omnes animæ operationes esse attribuendas toti animato corpori, non animæ, nec dicendum esse animam irasci, vel contempnari, sed hominem animam, hæc igitur omnes sunt animati corporis tanquam subiecti, & sunt animæ tanquam causæ, & principii. Ideo ritu digna est nonnullorum distinctio, qui locum illum expedientes, & ostendere omnino volentes animam habere affectiones, & ita posse esse subiectum in libris de anima, dicunt posse duobus modis intelligi affectiones esse ipsius animæ, vno modo vt subiecti recipientis, quod solum ibi Aristot. negat, altero modo vt originis, à qua producuntur, qua ratione non negat, immò sæpe asserit animam habere affectiones, quo fit vt hæc possint de anima demonstrari, quum sint aliquo modo affectiones ipsius. Sed hoc dicentes propriam ipsi opinionem evertunt, & in nostram veniunt, nil enim aliud dicunt, quàm animam non esse harum affectionum subiectum, sed esse principium; atqui certum est affectiones non demonstrari de suis principijs, à quibus producuntur, sed de subiectis, in quibus inhaerent, per sua principia: dicere igitur affectiones esse animæ vt originis tantum, est dicere eas non de anima demonstrari, sed de corpore animato per animam. Præterea non est ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Arist. in tertio contextu primi libri de anima, vt dicat declarandas esse affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes videntur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Aristot. nisi ipsam animæ naturam, & essentiam, vt ipsemet testatur in initio libri de sensu, & sensilibus; sed de affectionibus animæ significat esse agendum in paruis naturalibus, non in libris de anima; quòd si qua mentio fit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter essentiam animæ, & cuiusq; facultatis animæ cognoscendam, non vt ipsarum operationum animæ ibi noscantur; quemadmodum in præcedentibus diffusè declarauimus.

Quo anima
habet affe-
ctioes.

Fuga non-
nullorum.

Nota expo-
sitionem tex.
3. in 2. lib. ani-
ma.

*Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animal,
& eius consutatio. Cap. X L.*

CONSYDERANDA manet postrema opinio illorum, qui dicunt subiectum in libris de anima esse animal. Hi ad hanc comprobendam vtuntur primùm autoritate Aristotelis, qui in secundo contextu primi libri de anima inquit animam esse principium animalium; & in primo capite primi libri de partibus animalium ait se postea locuturum esse de anima, qua animal tale est; itaque testatur se de sola animalium anima acturum esse; atqui id subiectum est, cuius principia quærentur;

Primum ar-
gumentum
pro hac opi-
nionem.

H animal

Secundum
argumenta.

Opinionis
impugatio.

animal igitur est subiectum, non corpus animatum vniuersè sumptum. Præterea sic argumentatur, de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actum est in libris de partibus; at in libris de partibus actum est de sola animalium materia, non de materia stirpium: ergo in libris de anima similiter agitur de sola animalium forma: minorem iam nos concessimus, nam per se manifestum est in libris de partibus agi de solis animalium partibus; maiorem probant autoritate Aristotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum esse de anima, & eius gratia agendum prius esse de materia, quæ sunt partes animalium; quamobrem si de partibus agit propter animam, necesse est vt de eiusdem anima loquatur in libris de anima, de cuius materia loquutus est in libris de partibus. Hæc tamen sententia falsa est, & omnino reiicienda: quòd enim in secundo libro de anima agatur de anima vniuersè sumpta, & postea de animæ parte vegetante, ita manifestum est, vt id negare nemo possit; ea autem vtraque tractatio communis est plantis, & animalibus: ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de animalis solius. Quòd si dicant eam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipsa tamen ibi agi propter sola animalia, & vt contracta ad animalia, hoc testimonio primum Aristotelis reprobatur, qui in ea parte exempla sæpe sumit à plantis, & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia si ita esset, sophistica esset illa Aristotelis consideratio, & qualem ipse iam viciosam esse docuerat in primo libro posteriorum Analyticorum: ubi enim dixit omnia esse attribuenda illi, cui primo, & quatenus ipsum competunt, & ea, quæ sunt generis propria, in ipso esse cognoscenda, non in specie, neque in speciebus omnibus, vt æqualitas angulorum duobus rectis non in æquicrura, sed in triangulo: sic etiam Aueroes in suo proœmio in primum Physicorum dicit quòd considerare primam materiam vt materiam animalis, vel vt hominis, non faceret propositiones vniuersales, & quatenus ipsum, sed esset vt ostendere æquilaterum habere tres angulos æquales duobus rectis. In hunc igitur errorem incidit Arist. si animam latè sumptam, & animam vegetalem, quæ primò competit animato corpori, ipse vt solius animalis animam consideraret, seu vt ad animal coarctatâ. Neque etiâ dicere possunt eam considerari præcipuè propter animalia, plantis autè attribui secundario, & animalium gratia; nam vnaqueque res ita est cognoscenda, vti est, anima verò vegetalis est forma æquè à planta, atque ab animali participata, secus enim non esset viuens genus vniuocum; quoniam igitur non minus planta, quam animal, sed æquè ac animal, hac anima participat, æquè etiam in vtrisque cognoscenda est. Præterea manca esset naturalis philosophia, si in solis animalibus hanc animæ partem cognosceremus, non in plantis: nec dicere possunt Aristot. de hac agere in libris de anima propter animalia, & iterum in libris de plantis propter plantas, si quidem nullam legimus huius animæ tractationem in libris de plantis siue ab Aristotele, siue à Theophrasto scriptis: immo si Arist. vel aliquis alius hoc pacto duas eiusdem animæ tractationes fecisset, vnam in animalibus, alteram in plantis, perperam fecisset, magnaque reprehensione dignus extitisset; tum quia id, quod primò competit generi, non rectè ostenditur de specie, neque de speciebus omnibus, vt Aristot. asserit in primo libro posteriorum, quemadmodum antea dicebamus; tum etiam quia non est iteranda eiusdem rei tractatio, quando semel pro omnibus, multoque melius, tradi potest, vt notat Auerr. in dicto suo proœmio in primum Physicorum, immò Aristoteles ipse in primo de partibus animalium. Possimus etiam huius dogmatis falsitatem videre in libris de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & senectute, & de vita, & morte, vbi Aristot. prohibetur se hæc omnia communiter considerare in animalibus, & in plantis, quia reuera sunt communia accidentia omnis viuentis; tamen si enim proprii modi, quibus hæc plantis competunt, reiiciuntur ab Aristot. in libris de plantis, per hoc tamen non stat, quin hæc omnia prout æquè omni viuenti competunt, in his libris considerentur.

Cap. de erroribus.

derentur. Quamvis etiam Aristot. in calce libri de longitudine, ac breuitate vitæ afferat eos esse libros de animalibus, nil tamen hoc nobis officit, fatemur enim Aristot. in animalibus considerare statuisse tum illa, quæ animalium propria sunt, tum illa, quæ sunt illis communia cum plantis, hæc tamen semper attribuerè viuenti, quod in animali inest, non animali quatenus est animal: sicut Anatomistæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine contemplantur, non ut huius hominis contemplantur, sed ut hominis. Restat ut ad illorum argumenta respondeamus: Ad primum, quod ex Aristotelis autoritate sumptum erat, dicimus Aristotelem in proœmio primi libri de anima, & in proœmio librorum de partibus animalium folis animalibus animam attribuere, proponereq; de animalium anima agendum, quia nondum improbaucrat antiquorum sententiam, qui sola putabant animalia viuere, eam. n. postea confutat in calce primi libri de anima, ubi ostendit etiam in plantis vitam inesse. Considerandum præterea est, Arist. id non dicere nisi in proœmijs, at non est inconueniens aliqua in proœmijs dici pingui minerua, & aliorum sententiam potius, quàm veritatem respiciendo, quando aliorum opinio est vulgata, & nondum reprobata: at in secundo libro de anima, ubi Aristot. seriò, & secundùm mentem propriam de anima loquitur, nil vnquam tale comperimus, sed inuestiganda, & tradenda, & declaranda definitione animæ semper dicit eam esse viuentis corporis formam, nunquàm dicit folijs animalis; & in contex. 36. 37. illius secundi libri ostendit animam esse viuentis corporis causam ut formam, & ut finem, & ut effectricem, non dicit folijs animalis; sic etiam totum tractatum de parte vegetali si legamus, nunquàm in videbimus Aristot. illam animæ partem soli animali attribuere, sed semper viuenti generi communi animalis, & plantæ. Mirù certè est quòd illi proœmia potius Arist. respicere voluerint, quàm ipsammet tractationem, in qua Arist. veritatem declarat, nihilq; oratoriè dicit, sed omnia docendi gratia: Ad alterum argumentum sumenda est responsio ex jis, quæ antea dicta sunt, quum enim in libris de animalibus tractentur & illa, quæ animalium propria sunt, & illa, quæ sunt illis communia cum plantis, non possumus ita argumentari, ut dicamus, hic liber est de solo animali, ergo & ille alius, in enim ostendimus aliquos esse de folijs animalibus, aliquos de viuentibus omnibus communiter, ut asserit Aristoteles in initio libri de sensu, & sensilibus; quoniam ergo prius de materia, quàm de forma dicendum esse iudicauit, & utramque considerare voluit in animalibus, ideò materiam considerauit propriam animalis, quia nulla erat propinqua in materia communis animali, & plantæ: formam autem considerauit ut communem, quia in animali inest pars quædam animæ, quæ eadè etiam plantæ participant: quæ de re diffusius loquuti sumus in libris de methodis.

Ad primum argumentum.

Ad secundum.

Lib. 1. cap. 11. luno.

De plantis, & earum tractatione. Cap. XLI.

LIBROS omnes de animalibus iam à nobis consideratos sequuntur tandem libri de plantis, qui in scientia naturali postremum locum tenent; quum enim de rebus inanimatis actum sit prius, postea verò de animalibus, ac simul de iis, quæ sunt communia animalibus, & plantis, restabat vltimo loco ut ageretur de plantis secundùm propriam rationem, qua distinguuntur ab animalibus; in his igitur libris subiectum est planta ut consideranda & generaliter, & singillatim secundùm omnes species suas, sicut Aristot. proposuit in calce capitis primi libri Meteorologici. Duo autem de plantis consideranda sunt, substantia primùm, deinde operationes, & proprietates consequentes, qualis fuit etiam animalium consideratio ideò Aristot. in duobus libris de plantis agit primò loco de partibus plantarum; sicut etiam primò loco egerat de partibus animalium, postea verò de plantarum,

generatione, ac de earum proprietatibus. Exquisitiorem plantarum tractationem tradidit Theophrastus, qui Aristotelem de animalibus agentem imitatus distinxit plantarum considerationem in historicam, & scientialem, extant enim novem eius libri de historia plantarum, & initium decimi; deinde alij sex libri de causis plantarum; in quibus servat ordinem ab Aristotele servatum in declaratione animalium, nam primo loco de substantia plantarum agit declarando partem homogeneam, tum heterogeneam; deinde generationis, & accidentium consequentium declarationem profequitur. Notare autem possumus in ijs & Aristot. & Theophrasti libris plura esse de plantarum viribus medicinalibus dicta; sed Theophrastus non solum ipsarum has plantarum vires considerat, sed de his peculiariter agendum proponit in decimo libro historiarum, licet eius libri initium tantum habeamus, reliqua desiderantur; hoc dico ad comprobationem eorum, quæ supra dixi loquens de sanitate, & morbo, vires enim & proprietates plantarum medicinales cognoscendæ sunt & à medico, & philosopho naturali, diuersis tamen scopis; medicus eas considerat dum sibi proponit sanitatē recuperandam, vel conservandam; philosophus autem naturalis eas inquirat, ut plenam habeat cognitionem plantarum, quæ sunt species corporis naturalis, idem id ei facere non convenit in libro de sanitate, & morbo, sed solum in libris de plantis. Nolo hic silentio prætere dubium quoddam, quod quidem alijs leuissimum esse videtur, mihi verò non ita leue, sed arduum semper visum est: quum enim in tractatione de animalium substantia Aristoteles & materiam, & formam animalium declarauerit, prius enim egit de partibus animalium, postea de anima; quaeritur cur agens de substantia plantarum & ipse, & Theophrastus solas partes plantarum considerauerit, de forma verò ne verbum quidem fecerit. Ad hoc omnes responderent non opus fuisse loqui de anima plantarum, quia de hac iam plenè dictum erat in secundo libro de anima, nempe de parte animæ vegetali, qua sola videntur plantæ viuere. Hæc tamen responsio mihi videtur non omnino tollere difficultatem; anima enim vegetalis, de qua agitur in libris de anima, non est propria plantarum forma, sed est propria viuentis, quod commune genus est animalis, & plantæ, nec per eam distinguitur planta ab animali. Quoniam igitur necesse est considerari plantam ab animali differre per substantialem aliquam formam, quæ sit propria plantæ; siquidem per materiam res non differunt; quæ autem per sola accidentia differunt, non differunt specie; omnia autem, quæ sunt propria plantarum, tractanda sunt in libris de plantis; agendum omnino erat de forma plantæ, quæ plantam separat ab animali, quare difficultas viget. Ego breuiter dicam quid hac in re sentiam, diffusius postea de hoc locuturus in operibus naturalibus. Ego quidem nunquam in eo multorum errore fui, ut dicerem animam vegetalem constituere plantam, animam verò sensibilem constituere brutum; sed credo vegetalem constituere viuens, quod est genus plantæ, & animalis; & animam sensibilem constituere animal, quod est genus brutorum, & hominis; plantam verò ab animali differre puto per propriam formam, & bruta inter se, & ab homine per proprias singulorum formas. Vnde aliud maius dubium oritur, nihil enim potest esse præstantius anima, quod & ipsum non sit anima, forma verò speciei est nobilior, quam forma generis; quare forma propria equi nobilior est, quam anima sensibilis, & forma propria plantæ est nobilior, quam anima vegetalis, plurimæ igitur aliæ dantur animæ præter illas, quas Aristoteles in libris de anima declarauit. Sed de hoc loquemur in operibus naturalibus, nunc satis sit hanc difficultatem tetigisse. Ad dubium autem prius propositum satis est si in præsentia dicamus nullam fieri tractationem de forma propria plantæ, quia hæc est incognita, vltimæ enim differentiæ, ac propriæ substantiales formæ plantarum, & animalium ignorantur, negari tamen non possunt, nisi in hoc absurdum incidamus ut dicamus plantam ab animali, & plantas inter se, & animalia inter se differre solis accidentibus, sed de hoc alibi. Quod autem libri de plantis sequi debeant

beant libros de animalibus, duplici ratione, eaque iam in præcedentibus tacta, demonstratur: vna est, quia in libris de animalibus tractantur omnia illa, quæ pertinent ad corpus viuens, quod est plantæ genus: quoniam igitur cognitio speciei præsupponit cognitum iam esse genus, necesse est vt libri de plantis sint posterius res libris de animalibus; nam si præcedere statuatur, de planta agetur ignorato genere, & ignorata anima vegetali, qua viuentia omnia dicuntur viuere; quod quidem dicendum non est. Altera ratio sumitur ex ijs, quæ sunt propria plantarum, hæc enim quum rudiora, proinde ignotiora sint in plantis, quàm illa, quæ ijs in animalibus proportione respondent, facilius cognoscuntur in plantis post cognitionem animalium: ideo multæ plantarum partes & ab Aristotele, & à Theophrasto declarantur per animalium partes iam cognitæ, & quum nominibus careant, vocantur ijs nominibus, quæ sunt propria partium animalium, ob quandam proportionalem respondentiam, & officij similitudinem: videmus enim ibi considerari in plantis carnem, & venam, & alia eiusmodi, quæ dicuntur proprie de animalibus: hæc igitur indicant libros de animalibus iam præcessisse, quum Aristot. ac Theophrastus his nominibus vtantur vt iam declaratis in animalibus. Quare tractatione plantarum absoluitur tota naturalis philosophia, quum hæc postremo obtineat locum: quod etiam significauit Aristot. in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, vbi dicens agendum postea esse de animalibus, & de plantis, prius animalia nominat, posterius verò plantas.

Quod libri de plantis sequantur libros de animalibus.

De perfectione scientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

NATURALIS disciplinæ structura, & partium omnium serie ita declarata, id vnum considerandum restat, quæcere aliquem posse an perfectam rerum naturalium scientiam ab Arist. traditam esse dicendum sit, an non perfectam. Mihi quidem videtur, sicut antea quoque dictum est, perfectam, & non perfectam dici posse, nam perfecta est, si ipsam formam, hoc est fabricam, & artificium spectemus: sed imperfecta ratione materiæ, & rerum consideratarum; multæ namque sunt res naturales, quas non considerauit Arist. & multæ, quas non nouit, at tamen si harum quoque notitiam assequeremur, non ob id alio ordine, alio ve artificio tradere naturalem scientiam oporteret, sed manente fabrica, artificioque Aristotelis diceremus scientiam naturalem earum rerum additione perfectiorem reddi quoad materiam, non quoad formam: plurima namque cum de alijs rebus, tum maximè de animalibus, & de plantis addi possent, quæ ab Aristotele dicta non sunt, sed faciliè cuique esset adiectis singulis proprios in libris Aristotelis locos assignare, ordine tamen, & artificio Aristotelis non immutato, nec labefactato, vt si diceremus nullos Aristotelem scripsisse proprios libros de mineris, faciliè fuit Alberto Magno, qui eos composuit, illos addere libris Aristotelis, & post quatuor Meteorologicos, quam eorum sedem esse diximus, collocare. Sed dicere præterea possumus naturalem philosophiam ab Aristotele scriptam etiam ratione materiæ, ac rerum cognoscendarum perfectam, & omnibus numeris absolutam esse, si non actu, saltem virtute: quandoquidem credendum omnino est non solum prætermisissæ ab Aristotele fuisse multa, quoniam ipsi fuerunt incognita; sed omisissæ etiam ab eo plura fuisse, quæ nouit, sed scribere noluit: nam certum est nullum ab Aristotele scriptum fuisse librum, vel tractatum de hominis risibilitate, aut de hinnibilitate equi, aut de alijs similibus; tamen fundamenta, ac semina quædam ab eo iacta esse, vnde emanare etiam illorum, quæ non scripsit, cognitio potest; ijs enim, quæ nos Aristoteles docuit, adiuti possumus alia multa contemplantari, & in eorum notitiam duci. Quamobrem id mihi de naturalibus Aristotelis libris dicendum videtur,

Supra c. 70.

quod ego dicere solitus sum de Geometricis, & Arithmetiis ab Euclide scriptis, etenim multa sunt Geometrica, & Arithmetica theoramata, quæ ab Euclide demonstrata non sunt, demonstrantur tamen ab alijs in ipsa librorum Euclidis interpretatione: nec ob id mancam, & imperfectam vocare debemus Euclidis Geometriam, vel Arithmeticam, nam si omnia, quæ de magnitudinibus, ac de numeris demonstrari possunt, demonstrare Euclides voluisset, creuisset absque dubio volumen immensum, quod quidem lectorem facile auertere ab illius lectione potuisset: satis igitur ei fuit præcipua quædam theoremata demonstrare, ex quibus postea aliorum plurimorum, quæ subicit, immò omnium, quæ excogitari possunt, de demonstrationibus deducerentur: sciunt enim omnes eruditi Mathematici nullum esse Geometricum theorema, cuius demonstratio ex libris Euclidis, tanquam ex vberissimo fonte, non facile hauriatur; eamque puto fuisse causam cur Euclides libros suos elementa appellauerit, quasi fundamenta, & principia, ex quibus alia plurima deduci possunt, tum in illa ipsa disciplina, tum in alijs & scientijs, & artibus, quibus interdum vsus rerum Mathematicarum necessarius est. Dicere igitur possumus, immò debemus, scriptos esse tanto cum artificio ab Euclide libros illos, ut in ijs Mathematicæ disciplinæ perfectæ, & integræ, si non actu, saltem potestate, & virtute contineantur: Hoc idem de naturali philosophia ab Aristotele tradita dicendum esse videtur: quum enim ea, quæ sunt præcipua, de rebus naturæ docuerit, alia reliquit, in quorum notitiam ex illorum, quæ scripsit, consyderatione duci possumus. Itaque perfectam dicere possumus ab Arist. scriptam esse naturalem philosophiam etiam ratione rerum cognoscendarum, omnium enim, quæ humanum ingenium assequi potest, cognitionem tradit aut actu, aut saltem virtute, idque fortasse ipsemet significare voluit in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, dum ait agendum manere de animalibus, & de plantis tum vniuersè, tum singillatim, quoniam his declaratis finem ferè habitura est totius naturalis scientiæ traditio: inquit enim [ferè] tum propter quartum Meteorologicum, & propter libros de mineris, quos non nominauerat, tum etiam ad significandum se non actu perfectam naturalem scientiam traditurum, sed virtute tamen perfectam, quemadmodum diximus. Ordinem autem totius scientiæ compositiuum esse manifestum est, idque à nobis accuratè declaratum est in libris de Methodis, ibi enim diximus progressum totius huius disciplinæ ratione subiecti esse à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, à corpore naturali ad simplex, & ad mistum latè sumptum, ab hoc ad imperfectum, & perfectum, & ab hoc ad inanimatum, & animatum, & ab hoc ad animalia, & plantas, ac tandem ad horum species: sed quia horum singulorum consyderantur ordinatim & principia, & accidentia, ideò ratione principiorum est progressio à primis, ac remotissimis principijs ad propinquiora, ac tandem ad proxima speciebus naturalibus; & à simplicioribus ad concretiora; nam interna principia corporis naturalis latè sumpti simpliciora sunt internis principijs misti quatenus mistum est, & hæc simpliciora internis principijs animalis quatenus animal est: hæc autem est conditio ordinis compositiui, eaque ad scientiam rerum consequendam omnino necessaria, ut in memoratis libris declarauimus.

Cur libri Euclidis vocentur elementa.

Ordo.

Liber. 1. c. 7. & 16.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE PRIMA RERVM MATERIA
LIBRI DVO,

Liber Primus.

Proœmium operis. Cap. I.

NIL esse videtur in rebus naturæ obscurius, & cognitu difficilius prima rerum materie, de qua in primo libro naturalis auscultationis Aristot. artificiosissime pertractauit: plurimum etiam ad scientiam naturalem confert ipsius cognitio, quum in ipsomet eius disciplinæ limine idem clara voce testatus sit nullam ignoratis naturæ primordijs rerum naturalium cognitionem haberi à nobis posse. Hæc ego considerans aliquod me operæpretium facturum existimaui, si arduas, quæ hac de re existunt, quæstiones, magnasq;

difficultates, quæ negotium facessere omnibus solent, pro viribus explicare tentauero; & ea, quæ ipse philosophando excogitare potui, in commune conferens, alijsq; expendenda relinquens, nisi fuero veritatem, & Aristotelis de prima materia sententiam (si possum) reddere clariorem. Erit etiam hæc nostra contemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus obſeorum inter se mutuum respectum aliqua dicere necessarium erit, necnon de methodo, qua nos Aristoteles ad eorum omnium cognitionem perduxit, hæc enim ad plenam primæ materiæ noticiam considerare oportebit. Ordinem verò eum seruabo, quo in omnibus uti solitus sum, & qui est naturæ nostræ maximè consentaneus, eam. quæ faciliora cognitu sunt, quæve exactiorem, aut faciliorem reddere aliorum cognitionem possint, semper anteponam, etiam si ipsarum rerum naturalis ordo, quo existunt (quod quidem hac in re frequenter euenturum scio) aliud esse videatur. Aliorum sententias, & dicta in medium adducere non curabo, nisi quando rem ita postulare existimaui, in ijsq; utar ea, quæ philosophum decet, tum libertate, tum ingenuitate: nam & illa, quæ falsa videbuntur, refutare, & quæ vera esse putauero, recipere, & approbare, & sectatorem me aliorum facere nõ ve rebor, ut solo veritatis amore ductum me esse omnes intelligant, & fateantur.

De duobus principijs contrarijs. Cap. II.

VVM prima rerum naturalium principia apud Aristotelem tria sunt, duo contraria, & tertium subiectum, erat quidem subiectum natura prius contrarijs: sed quoniam ignotius offerebatur, & ad eius noticiam necessaria erat principiorum contrariorum cognitio, Aristot. primo loco de contrarijs egit, postea verò de subiecta materie: ad principia contraria cognoscenda satis fuit inductio, quippeque minus abſcon-

Multorum
errorum in
42. i. Phy.

abscondita & facilliora cognitu erant, ad materiam autem inueniendam efficaciore instrumento opus fuit, demonstratione ab effectu, ad quam etiam Aristot. magno cum artificio, magnoque verborum apparatu progressus est: qui vero dicunt principia contraria probari ab Aristotele demonstratione a priori in contextu quadragesimo secundo primi libri physice auscultationis, ij non bene logicam didicerunt, siquidem is est syllogismus quidam Dialecticus, qui nihil demonstrat, quum ex definitione quiddam iua principij probet prima contraria esse principia rerum, quod est petere illud idem, quod probandum erat, vt in logicis libris ostensum à nobis est, proinde ratio illa vt Dialectica admitti potest, quæ ut demonstratiua absque dubio vitiosa est. Ratione igitur naturali Aristot. nulla alia utitur, nisi inductione, ex singulis. n. quæ sunt, colligit hanc uniuersalem, omne quod fit, ex suo contrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia esse duo contraria, vnum recedens vocatum terminum à quo, alterum verò accedens vocatum terminum ad quem. Contraria autem appellauit non contrarietate vera, sed ea oppositione, quæ est inter habitum & priuationem; quum. n. omnis generatio sit transitus de non esse ad esse, & omnis interitus sit transitus de esse ad non esse, necesse est alterum contrarium esse nobilius, alterum verò ignobilius; & vnum esse habitum quendam, & formam, à qua res habet vt sit; alterum verò illius formæ priuationem, quæ significat non esse illius rei cum potestate ad formam oppositam; & quamuis videatur generatio esse transitus à forma ad formam, ut si ex aqua generatur aer, non enim potest aliqua forma recedere, quin alia forma accedat, id tamen non est per se, nec quatenus est generatio, generari. n. dicimus id quod non est, quare per se generatur aer ex non aere, per accidens verò ex aqua, accidit enim illi non aeri, ex quo fit aer, vt sit aqua. Generari autem & interire dicimus proprie quidem & absolute substantias, accidentia verò minus proprie, & (vt vocant) secundum quid: nam si ex aere aqua generetur, aquam fieri simpliciter dicimus; si verò aqua ex frigida fiat calida, non simpliciter dicimus aqua fieri, sed aquam fieri calidam; vnde colligimus eandem mutationem in accidentibus vocari posse & generationem, & motum pro varijs considerationibus, illam enim aquæ calefactionem generationem appellare possumus quatenus fit calidum ex non calido, formatum ex priuato; quatenus autem est transitus à frigido in calidum, à forma ad formam, & (vt vocant) à positiuo ad positiuum, eatenus vocatur motus; ideo Aristot. in quinto libro Physicorum distinguens generationem à motu dixit motum esse de subiecto in subiectum, generationem verò de non subiecto in subiectum, & interitum de subiecto in non subiectum, sumendo subiectum pro termino positiuo, & non subiectum pro termino priuatiuo. Patet igitur principia generationis cuiusque rei esse duo contraria, quia de ratione generationis est vt id quod generatur, transeat de non esse ad esse, & de ratione interitus est vt id quod interit, transeat de esse ad non esse; siquidem nil aliud est generari, quam prius non esse, postea esse; & nil aliud est interire, quam prius esse, postea vero non esse.

Mutatio in
accidentibus
vocari potest
& motus, &
generatio vt
iis rationali-
bus.

De inuentione prima materia: Cap. III.

COGNITIS principijs contrarijs Aristot. ad primam materiam inueniendam ita progressus est: coepit dubitando ostendere duo contraria ad rerum generationem non sufficere, proinde subiectam contrarijs materiam statuendam esse tanquam tertium principium: quæ materiz probatio Dialectica, & infirma est; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere subijciendam esse materiam, vt aduersantia illa argumenta conciliantur, est probabiliter, ac dialecticè rem pro-
bare,

bare, absque vlla ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonstrare aggressus est hunc in modum, propositum illi erat ostendere dari primam materiam subiectam generationi substantiali, quandoquidem de subiecto mutationis accidentalis nullum dubium erat, videmus. n. ceram exfiguratione figuram accipere, & aquam ex frigida fieri calidam; non ita apparet subiectum generationis aeris ex aqua, quoniam insensibile & absconditum est, & videtur aqua tota interire, & tota aeris substantia generari ex nulla præexistente materia, ideo Aristot. ex accidentali mutatione duxit nos ad idem cognoscendum in generatione substantiali, quum. n. tandem visurus esset hac demonstratione ab effectu, vbi est mutatio substantialis, ibi est materia illi subiecta, at in corpore naturali est mutatio substantiæ, ergo in eodem est materia tali mutationi subiecta, vidit Aristot. minorem quidem propositionem manifestam esse, sed maiorem esse incognitam & aliqua declaratione indigere, ideo vt à notioribus ad ignotiora progrediretur, generationem vniuersè sumptam ante omnia sibi considerandam proposuit, quum. n. id, quod communius est, notius nobis sit, facilius cognoscitur subiecta materia in generatione latissimè accepta, quæ & illam, quæ fit ab arte, & illam, quæ à natura siue substantiarum, siue accidentium communiter amplectatur; quam peculiariter considerata materia solius mutationis substantialis; voluit ergo primum inductione probare hanc vniuersalem, in omni generatione subiectum requiritur, & considerare cepit in accidentibus omnibus id esse manifestum, vt ex eorum consideratione idem proportione quadam in substantiis quoque necessarium esse cognosceremus, hæc. n. est vis inductionis demonstratiuæ, vt ex aliquorum particularium enumeratione in lucem prodent prædicati cum subiecto essentialis connexus, vnde cognoscimus ita esse in reliquis, semper. n. ex eo quòd prædicatio est per se, licet inferre eam esse de omni; sicigitur Aristot. à generatione accidentium progrediens ad eam, quæ est substantiarum, tandem ex his per inductionem colligit hanc vniuersalem, in omni generatione necessarium est subiectum, sub qua deinde sumit peculiariter de generatione substantiali hanc maiorem, vbi generatio substantialis, ibi est subiecta materia, & facit demonstrationem illam ab effectu, quam supra memorauimus. Hac methodo inuentam esse ab Aristotele primam rerum materiam in primo libro Physicæ auscultationis cum librum bene considerantibus manifestum est.

Demonstratio primæ materiæ.

De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci possumus, opiniones aliorum. Cap. IIII.

VAERI solet quot modis in primæ materiæ cognitionem duci possumus: ad hoc quid alij dicant, paucis referam, postea quid ipse sentiam declarabo: pluribus videtur Aristotelem manifestis modis primam materiam manifestasse, vnus legitur in contex. 8. septimi libri Metaphysi. vbi per negationem declarat materiam dicens, materia non est substantia, nec quantum, nec quale, nec vlla aliarum Categoriarum, sed horum omnium subiectum. Alij vero duo modi leguntur in primo libro physicorum, vnus per mutationem substantiæ, quem iam exposuimus; alter per analogiam, quem tangit Aristot. in contextu sexagesimonono eiusdem libri; sed illa analogia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Scotus intelligit relationem ad formam, vt apud eum legimus in secundo sententiarum distinctione duo decima questione prima, sic etiam Thomas interpretatur in opusculo trigesimo secundo, & alij complures latinorum, quum. n. actus sit ratio cognoscendi & forma sit actus, rationi consonum est primam materiam per formam cognosci. Sed Græci & alij melius locum illum interpretantes intelligunt analogiam

Primus modus.

Secundus modus.
Tertius modus.
Lætiporum error in declarandâ analogiâ.

non ad formam, sed ad subiectum sensibile mutationis accidentalis, vt. n. se habet æs ad totum compositum artefactum, vt ad statuam, ita prima materia se habet ad substantiam compositam: quemadmodum igitur æs antequam fiat statua, non est actu statua, sed potestate, ita prima materia antequam formam accipiat, non est actu ens vllum, sed omnia potestate; hæc est illius loci vera interpretatio, analogia .n. est proportio, quæ quum sit similitudo rationum, non potest esse inter duo, sed esse inter quatuor, quia ratio est inter duo, quare dum duas rationes inter se comparamus, & similes esse dicimus, quatuor terminos consideramus, vel tres, si vnus bis sumatur, & teneat locum duorum, dicimus .n. quaternarium ad binarium habere rationem duplam, sic duodenarium ad senarium habere rationem duplam, quum ergo eadem vtrouque sit ratio, dicimus ita se habere duodenarium ad senarium, vt se habet quaternarius ad binarium, & eaque vocatur analogia: sic ergo ibi Aristot. dicit, ita se habere primam materiam ad substantiam compositam, vt se habet materia artefacti ad ipsum compositum artefactum, & ita per hanc analogiam cognoscitur prima materia, quia proportione respondet subiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum considerantes dixerunt Aristotelem ibi loqui de cognitione essentia ipsius materiae, non de cognitione existentie, quum .n. dicat [ita hæc ad substantiam, & id quod est, se habet] significat primam materiam iam inuentam vt existentem, & considerans solam eius naturam inquit eam cognosci per analogiam, videlicet quod secundum se nihil est actu, sed omnia potestate, sicuti etiam æs ad statuam se habet: præterea inquit ibi Aristot. materiam esse *in se* per analogiam, quare de perfecta materiae cognitione loquitur, perfecta autem est distincta, qua cognoscitur essentia, & quid res sit. Hæc sunt quæ ab alijs de modis, quibus ad materiae cognitionem duci possumus, dicta inuenio.

Declaratio vera sententia de cognitione materia. Cap. V.

VT pateat quidnam rectè ab alijs dicatur, & quid non rectè, ego hac in re sententiam meam proferam, puto imprimis verum esse id, quod Auerroes asserit in commentario vltimo primi libri physicorum, quem postea multi in hoc sequuti sunt, nullam esse aliam viam, qua ad primæ materiae notitiam peruenire possimus, nisi illam viam qua Aristot. in illo primo libro vltus est, sumptam à mutatione substantiali, etenim hoc vno medio ostendi potest primam materiam dari, & nullo alio; vana igitur est Auicennæ, & aliorum sententia, qui putant materiam posse alio medio demonstrari à primo philosopho, quod .n. dicunt aliqui de modo illo, qui habetur in contextu octauo septimi Metaphysicorum, est error manifestus, quoniam aliud est via ducens ad inuentionem materiae, aliud est via ducens ad cognoscendam essentiam materiae iam inuentæ; aliud demum est ipsius essentia iam cognitæ significatio & expressio per definitionem, iam .n. in logicis libris ostendimus definitionem non notificare essentiam rei latentem, sed aliquam esse methodum, qua quid res sit notificatur, idque esse notificare ipsam definitionem: itaque negatio, qua Aristot. in dicto loco vtitur ad materiae naturam significandam, non est via ducens ad materiam cognoscendam, nec ratione existentia nec ratione essentia, sed est potius conclusio illius progressus, quo essentia materiae notificata est, postquam .n. quid sit materia nobis innotuit, optimè eius essentiam eo modo significamus per negationem: hoc autem clarius fiet, si consideremus qua via sit notificata materiae natura & essentia, hanc viam ego non aliam esse puto, quàm illam analogiam, de qua Aristot. in contextu sexagesimo nono primi physicorum locutus est; postquam .n. materiam dari per substantia

Via, qua cognoscitur materiam dari, vna est.

Auicennæ, & aliorum error. Declaratio materiae per negationem quæ sit.

Essentia materiae cognoscitur per analogiam.

muta-

mutationem inuenimus, consideramus eam ita se habere ad res, quæ ex ipsa fiunt, vt se habet æs ad statnam, cuius est materia; & quum ratio æris ad statnam nota sit, inde colligimus quæ sit ratio primæ materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs. n. antequam formam statuæ accipiat, non est actus statua, sed potestate: quoniam igitur eadem est primæ materiæ ratio ad res omnes, quæ æris ad statnam, materia quoque non erit vlla ex rebus actu, sed omnes potestate; hæc est definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam profert Aristot. in illo contextu octauo septimi Metaphysicorum, nec potuisset tibi essentiam materiæ ita per negationem significare, nisi prius per analogiam prædictam cognouisset hanc esse materiæ essentiam: hoc tamen maiore eget consideratione, & in sequentibus diligentius expenditur: in presentia hoc dixisse satis sit, illam expressionem essentia materiæ per negationem, non esse viam ducentem ad cognitionem essentia materiæ, sed esse potius conclusionem illius viz, sic. n. exprimitur essentia materiæ iâ à nobis inuenta, & cognita per analogiam, hoc est per proportionalem similitudinem, quam habet cum subiecto sensibili mutationis artificiosa. Ob id optimè eos sensisse arbitror, qui dixerunt Aristotelem in illo contextu sexagesimonono essentiam materiæ præcipuè respexisse, dum dixit materiam sciri per analogiam, & significasse nullam esse aliam viam, qua cognosci possit quid sit materia, nisi hanc analogiam, quisquis. n. benè verba illa Aristotelis expendat, animaduertet Aristotelem denotasse solam analogiam ad cognoscendam materiæ essentiam nos ducere posse: idque rationi consentaneum est, quum. n. materia secundum se non sit actu, non potest per se mouere intellectum, sed solum per alia quæ actu sunt, quorum ipsa similis est: quod etiam Plato significauit dicens materiam cognosci à nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectam inspectionem, sed per obliquam; dum enim sensibilem materiam spectamus, ex ea huius quoque insensibilis materiæ naturam iudicamus. Negandum tamen propterea esse non puto id, quod illi negant, etiam ad existentiam materiæ inuentam fuisse vtilem, imò & necessariam talem analogiam, quod quidem ita declaro: certum est nullum esse medium, quo prima materia ignota demonstretur existere, nisi solam mutationem substantialem per demonstrationem ab effectu, qua vsus est Arist. in primo libro Physicæ auscultationis, eaq; est sententia Auerrois clara in commentario vltimo illius primi libri, quæ etiam ratione validissima comprobatur: nisi. n. interire aquam, & in aerem mutari videremus, nulla ratione cognoscere possemus corpora hæc ex materia & forma constare, sed simplicia penitus esse putarem, sic hominem & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque si æterna esse, & nunquam interire inspiceremus, ita vt nulla nobis esset cognita substantiæ mutatio, nullam prorsus cognoscere possemus compositionem materiæ cum forma: hanc igitur ex mutatione substantiæ in aliam substantiam cognoscimus, quum enim interire aquam, & ex ea gigni aerem videamus, cognoscimus necessarium esse aliquod vtrique substantiæ commune subiectum, quoniam in omni accidentium mutatione videmus idem subiectum commune subterni formæ genitæ, & formæ interemptæ, & nullam fieri mutationem contrarij in contrarium sine aliqua vtriusque contrariis subiecta materia. Hinc patet vanam esse illorum considerationem, qui dicunt materiam cognosci per formam seu per relationem ad formam, nisi illud idem quod nos dicimus, se significare velle fateantur: nam si intelligant materiam cognosci per formam vt aduenientem, & recedentem, dicunt cognosci per mutationem substantiæ, quod nos quoque asserimus, sic. n. per formam non prout est actus, & ratio cognoscendi, sed prout accedit ac recedit, & prout est mutabilis, materiam cognoscimus; at si substantia omnis naturalis æterna esset, dicere per formam quatenus est actus materiam cognosci ridiculum esset, per formam. n. cognoscitur ipsum actus corpus, cuius est forma, & actus, & perfectio, per eam etiam cognoscuntur

Analogia hæc ad existentiam materiæ cognoscendam utilis est.

Error dicentium materiam cognosci per formam.

accidentia consequentia; at certè ipsa materia nunquam per formam cognoscetur, si omnes rerum naturalium formæ æternæ, & immutabiles essent. Quum autem hoc vnum medium, mutatio substantiæ, nos in materiæ cognitionem ducere poterit, necessaria tamen fuit etiam analogia: nam fuit quidem sola mutatio medium in demonstratione ab effectu, nec vlllo alio medio vti poteramus, at tamen illius demonstrationis propositio maior non poterat nisi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat: quòd enim vbi est substantiæ mutatio, ibi sit subiecta materia, ignotum ostendebatur, & ex accidentium mutatione ab Aristotele declaratum est, vt legimus in contextu sexagesimosecundo primi physicorum, hoc autem est analogia vti, & dicere, ut generatio domus, & generatio statuæ materiæ habent subiectam, ita & animalis generatio & plantæ debet habere materiam, quæ ad plantam & animal eam habeat rationem, quam habent lapides ad domum, & æs ad statnam, hoc est quæ sit sustentaculum ipsius mutationis de contrario in contrarium, sicut enim locum illum interpretatur Auerroes ibidem, & hoc pacto ad demonstrandam materiæ existentiam vtitur analogia: hæc eadem utuntur etiam Arithmetici prædici in inuenièdo numero aliquo ignoto, tribus. n. numeris constitutis, quorum primus ad secundum certam habeat rationem, quærunt quartum ad quem tertius eandem rationem habeat; & dicunt, si quatuor dant octo, septem quomam dabunt? & inueniunt dare quatuordecim: ideo aduertendum est nos contrariis modis analogia vti ad existentiam, & ad essentiam materiæ declarandam: nam in declaranda existentia supponimus notam rationem contrariorum ad subiectum, & materiam quærimus, ad quam sit eadem ratio contrariorum de genere substantiæ, quod diximus etiam Arithmeticos facere, dum quærunt aliquem numerum ignotum: at in declaranda essentia supponimus vtrobiq; materiam notam, & quatuor terminos notos, quærimus autem perfectè cognoscere rationem primæ materiæ ad compositum naturale, eam. n. prius leuiter cognoscebamus, & in eius distincta cognitione consistit cognitio essentiæ materiæ. Quod verò aliqui dicunt, posse primam materiam sine mutatione probari medio Metaphysico sic, datur purus actus, ergo datur pura potentia, vanum est; Dialectica. n. & probabilis est ratio, quæ nihil habet necessitatis, sumitur, n. à loco illo Topico, qui dicitur ab oppositis, nam quum opponantur potentia & actus seu relatiuè, seu alio modo, videtur vno existente necessarium esse vt alterum quoque existat: attamen si qua est ratio actus ad potentiam, ea non est cuiuslibet actus, sed illius tantum, qui potentiam adimpleat; actus enim subsistentes nullam habent relationem ad potentiam; actus verò non subsistentes, qui materiam informant, non possunt esse cogniti, dum materia ignoratur, quisquis. n. materiam neget, is compositio nem quoque materiæ & formæ inficiabitur: quare nullius momenti est hæc ratio, quæ sumitur ab actu: quòd si dicant eius vim in hoc esse constitutam, quòd necesse est dari vtrunque extremum latitudinis entis, vt purum actum, ita & puram potentiam, hoc quoque infirmum est; dicam enim posse quidem subsistere actum purum, at puram potentiam non posse subsistere, ideoque non dari; ratio igitur nil aliud probat, nisi dari duo extrema entis subsistentis, perfectissimum, & imperfectissimum, quod quidem nemo negaret; dicam autem perfectissimum subsistens esse Deum, imperfectissimum vero terram, vel aliud quidpiam, eaque esse duo extrema latitudinis entis subsistentis: quare patet rationem hanc non esse necessariam sed probabilem, cui aliam similem legimus apud Aristot. in contextu trigésimoseptimo octaui physicorum ad probandum motorem immobilem, vt plures interpretes eo in loco animaduertentur. Vt igitur omnia quæ diximus, paucis colligamus, summa hæc est, primam materiã dari nullo alio medio ostendi potuit, quam mutatione substantiæ per demonstrationem ab effectu, sed eius demonstrationis propositio maior declarata est.

Error aliquo-
rum de de-
monstranda
materia à
Metaphys.

per analogiam, & similitudinem quandam cum mutatione accidentium, quæ sensibile subiectum habent: deinde inuenta materia, eius essentia notificatur per analogiam, quam habet cum subiecto sensibili mutationis accidentalis: hæc demum essentia ita per analogiam cognita exprimitur, ac significatur definitione illa per negationem tradita, quam legimus in contextu octauo septimi Metaphysicorum. Sed quia diximus analogiam conferre nobis tum ad essentiam, tum ad existentiam materiæ cognoscendam, est animaduertendum non eandem prorsus esse analogiam: nam in declaranda essentia materiam supponimus, & dicimus eam proportionem respondere subiecto mutationis accidentalis; at in declaranda existentia supponimus mutationem substantiæ de contrario in contrarium, & dicimus eam proportionem respondere mutationi accidentali, vt sicut illa habet subiectum, ita & hanc habere subiectam materiam colligamus.

De duabus prima materia notionibus. Cap. VI.

QVONIAM autem primæ materiæ conditiones considerandas nobis proposuimus, non sunt ignorandæ duæ illæ, quas vocant primæ materiæ notionem à Themistio declaratæ in primo libro Physicæ auscultationis in sua magna digressionem; etenim pro diuersis materiæ notionibus, seu considerationibus, conditiones quoque diuersæ ipsi attribuendæ sunt. Inquit ibi Themistius duas esse considerationes materiæ, unam absolutam quatenus est ens, quæ prima notio dicitur; alteram respectiuam quatenus est aliorum principium, quæ vocatur secunda notio: quemadmodum igitur homini alia attribuuntur, quatenus est homo, alia quatenus est pater, sic etiam materiæ alia sunt attributa secundum primam eius notionem, & pro ut est ens, alia verò iuxta secundam notionem quatenus est principium, & refertur ad alia, dum enim eam secundum se consideramus, attribuimus ei negationem omnium formarum, necnon dimensiones & quantitatem; in secunda verò notione consideratæ attribuimus priuationem, quæ est tertium principium rerum naturalium, & potentiam recipiendi formas, nam quidquid fit, fit ex materia priuata, & potente formam, qua caret, recipere, quæ postea diligentius à nobis considerabuntur. Sed hæc quæ de duplici materiæ notione dicuntur, multis dubia uisa sunt, & mihi quoque non paruum difficultatem fecerunt, exponenda igitur breuiter sunt ea, quæ hinc inde hæc de re dici possunt, vt veritas cognoscatur, quoniam ad illa, quæ postea tractanda sunt, hæc consideratio non parui est momenti. Primum quidem videtur nullam dari primam materiæ notionem, propterea quod materia non est species aliqua entis subsistens, & ab alijs rebus distincta, sed ea tantum ratio est ens, quatenus est aliorum materia, & principium, sic enim non est aliquod ens à rebus distinctum, sed est res omnes potestate: quoniam igitur in prima materia rebus omnibus subiicienda non fuit naturæ consilium eam ut rem quandam constituere, sed vt ipsarum rerum principium, & ut id, ex quo omnia fierent, & constarent, non habet materia locum in rebus vt species entis, sed ut pars, siue vt principium specierum entis; vnumquodque autem ita est considerandum, & cognoscendum, vt est; ergo nulla alia datur materiæ consideratio, seu notio, nisi hæc vna respectiuam prout est principium rerum. Patet autem hoc ex alijs rebus, quibus reuera hæc duæ notionem competunt; nam elementorum in scientia naturali duplex est consideratio, quia duplicem habent locum in natura: primum quidem secundum se considerata, sunt species corporis naturalis, & secundum hanc absolutam considerationem tractantur in libris de Cælo: deinde sunt principia mixtorum, & hac consideratione respec-

Argumenta
tio cetera pri
mam mate
riæ notionem.

etiva postea tractantur in libris de ortu & interitu: itaque si materiae quoque hæc dux notiones, seu considerationes competere, dux etiam ipsius tractationes extarent, una absoluta, quam tamen non videmus, altera respectiva, quam solam habemus. Præterea si materia etiam secundum se considerari posset ut ens, eam considerasset Aristoteles hoc modo in libris *Metaphysicis*; attamen hoc in ijs libris non videmus, quia potius videmus contrarium; nam definitio materiae, quam legimus in contextu octavo septimi libri, videtur ei competere in secunda potius notione, quam in prima, definitur namque ibi materia per respectum, quem habet ad res omnes, secundum quem dicitur earum principium: nam inquit Aristot. eam nec esse substantiam, nec quantum, nec quale, nec ullam aliarum *Categoriarum*, sed omnium subiectum, hoc est materiam ex qua omnia fiunt; dicere enim eam esse subiectum omnium est dicere esse omnia potestate, & ita ibi interpretatur Auerroes, hoc autem est eam esse omnium principium; quare nulla dari videtur materiae consideratio in prima notione. In contrarium autem ita possumus argumentari, materia est substantia, ergo habet considerationem absolutam, antecedens legitur apud Aristot. in primo, & in secundo *Physicorum*, & in initio secundi de anima, & in septimo *Metaphysicorum*; consequentia etiam manifesta est, nam quilibet substantia habet essentiam absolutam, si minus, erit de genere relatiuorum, ut patet ex eorum definitione; definiens. n. Aristot. vera relatiua, quæ appellari solent relatiua secundum esse, dixit, ad aliqua id ea sunt, quorum hoc ipsum est esse, ad alia quodammodo referri; cui igitur ea definitio competit, id necesse est verè esse in categoria relatiuorum: quam obrem, si ipsa materia essentia nihil habet absoluti, sed notat solum relationem ad alia, nullo pacto tueri possumus materiam esse substantiam, vel dicere cogimur aliquam substantiam esse verè in categoria relatiuorum, hæc autem absurda sunt: nam dicere quidem possumus aliquam substantiam habere relationem secundum dici, ut caput dicitur esse alicuius caput, at non secundum esse, quia si est substantia, necesse est ut propriam naturam habeat absolutam, cui postea relatio superueniat: sic igitur necesse est essentiam materiae esse absolutam, quo fit ut hoc modo cognosci etiam materia à nobis possit, quidquid. n. est, cognoscibile à nobis est; itaque materia in prima quoque notione considerari, & cognosci potest. Hoc ipsum argumento ductus post longam considerationem, cognoui veram esse Themistij sententiam de duplici materiae notione, vidiq; rationem difficultatis hac in re illam esse, quam Themistius quoque animadvertit, nempe absconditam naturam, & debilem (ut ita dicam) entitatem ipsius materiae, quum. n. propè ad nihil accedere videatur, licet sit aliquid, & substantia, non possumus nisi magna cum difficultate absolutam eius naturam comprehendere, nec videmur sine relatione ad alia eam posse concipere animo, ac contemplari: possunt tamen illi, qui mediocri ingenij acuminè sunt præditi, si efficaciter in ea figant oculos mentis, absolutam eius naturam penetrare, & apprehendere. Clarior res fiet, si contraria argumenta solucrimus. Ad primum responsio patebit, si ipsum etiam contra Aristotelem ita retorqueamus, consilium naturæ in dando animalibus capite non fuit ut esset species entis, quæ per se existeret, sed solum ut esset pars animalis, quod verè est species entis, ergo nulla alia est capitis essentia, quam quæ in illa relatione consistit, est igitur caput verè relatiuum, quod tamen Aristoteles negauit; dicimus igitur caput esse substantiam secundum se, & hæc ratione habere naturam absolutam, hanc tamen substantiam factam esse à natura propter animal, & ut esset pars animalis, ideoque nullam dari considerationem capitis absolutam in scientia naturali tanquam corporis naturalis, quæ non sit propter animal, tota enim est animalis gratia; per hoc tamen non stat quin in ipsa animalis consideratione sint cognoscenda omnia attributa, quæ capiti ut est substantia, & si quæ villo respectu competunt, ut caput perfectè cognoscatur, veluti eius stru-

Argumentatio pro prima notione materiae.

Vera sententia de prima notione materiae.

Solutio argumentorum cetera primæ notionem.

tura, ac temperies, neq; per hoc fiet quin tota eius cognitio animalis gratia quæ dicatur, imò & ipsius animalis esse: sic de materia dicendum est, etenim consilium naturæ in ea statuenda non fuit vt esset species entis existens distincta ab alijs, sed solum vt esset pars, & principium, & inchoatio omnium entium, idco tota materiæ consideratio est propter substantiam compositam, ad cuius plenam cognitionem requiritur etiam vt ipsa materiæ essentia secundum se cognoscatur, quæ admodum ad perfectam animalis notitiam requiritur vt caput etiam secundum se sumptum absolute consideretur, & cognoscatur: comparatio autem elementorū cum materia non est conueniens, quoniam elementa sunt etiam corpora naturalia, & species entis completæ sine vlla relatione ad mista, quare datur elementorū consideratio absoluta, quæ primario est propter se, non propter mista. at ipsius materiæ datur quidem consideratio absoluta, sed ea est propter substantiam compositam, & in hoc consistit multorum error, quod non cognouerunt substantias à natura constitutas propter aliud, considerari etiam, & cognosci absolute secundum se, ita tamen vt tota illa consideratio sit propter aliud, vbi aut consideretur ab Arist. prima materia absolute, in sequentibus dicemus, dabitur. n. postea occasio hac de re fusius, ac diligentius loquendi, vbi manifestius fiet id quod modò diximus, materiam considerari posse non solum in secunda, sed etiã in prima notione. his duabus materiæ notionibus Themistius duo materiæ nomina accommodat, vocatur. n. & materia, & subiectum, & habet quidem vtrunq; nomen relationem ad alia, sed tamen nomen subiecti magis conuenit materiæ in prima notione acceptæ, nomen autem materiæ nullo modo, sed solum in secunda notione, quia notat respectum & relationem ad formam futuram, & ad compositum, quod ex ea generandū est, quare includit ea priuationem & potentiam, & significat materiam quatenus est principium aliorum, quod in illa mutari potest, & heri res singulari: at nomen subiecti denotat respectum ad formam præientem, nec significat motum, & dicit naturam quandam diuersam ab eocui subijcitur, quare et si potest significare materiã et in secunda notione, tamen magis eam significat in prima, quia non significat eã vt principium generationis, sed vt ens quoddam rebus omnibus substratum, quoniam igitur materia plura habet attributa, quæ à nobis cum diligentia sunt consideranda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua verò in secunda notione acceptæ, nos à facilibus ordientes ea prius considerabimus, quæ attribuantur materiæ in secunda notione, deinde verò illa, quæ in prima, sic. n. etiam Arist. prius in Physicis materiam considerauit vt principium rerum naturalium, postea in Metaphysicis de eadem locus est absolute, & secundum primam eius notionem: attribuantur aut materiæ in secunda notione acceptæ duo potissimū, priuatio, & potentia, de his igitur & quid sint, & quomodo ad materiã se habeant cum diligentia declarabimus, & primū de priuatione loquemur, quæ non solum propter materiã cognoscenda est, sed ipsa etiam propter se, quæ ab Arist. sit numerata in principijs generationis, tanq̃ tertium principium à materia distinctū.

Intra cap. 111

Duo nomina materiæ.

De priuatione, & de priuationis ac negationis discrimine. Cap. VII.

SCIENTIVM imprimis est priuationem, quam statuit Arist. tertium principium rerum naturalium, & generationis terminum à quo, interitus verò ad quem, non esse illam vniuersalem absentiam omnium formarum, per quam definitur materia ab Aristotele in context. 8. septimi Metaphysicorum, illa enim est pura negatio, non est principium, ex quo res fiant, hoc enim dato sequeretur omnibus formis vnā numero priuationem opponi; sequeretur etiam priuationem æternam esse, quæ vtraq; in primo libro Physicæ auicultationis negantur ab Aristotele, qui ibi docet cuiuslibet formæ propriam opponi priuationem, sed non vnā omnibus, inquit enim

Priuationis, & negationis discrimen:

album fieri ex non albo, neque ex omni tamen non albo, sed ex nigro, vel medio, significans illud non album sumendum esse non ut negationem, sed ut priuationem, neque esse puram absentiam albi, sed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet potestatem ad album: in contextu autem octuagesimo secundo inquit priuationem in materia interire, idq; est consentaneum rationi, quia contrarium in aduentu sui contrarij recedere, & interire necesse est, nec minus priuationem in aduentu formæ, quàm formam in aduentu priuationis. Negatio igitur omnium formarum in materia non est illa priuatio, quæ apud Aristotelem est tertium principium rerum naturalium, & in hoc differunt negatio & priuatio, quòd negatio est pura absentia formæ, priuatio autem est necessariò coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & constituente in materia potentiam recipiendi illam formam; ut in Deo est quidem negatio albedinis, & non priuatio, quia non est ibi potentia ad albedinem: in corpore autem nigro, vel rubro est priuatio albedinis, nempe absentia albedinis cum potentia ad illam. Hæc quisquis consideret, & illa, quæ de priuatione ab Arist. dicuntur in primo libro Physicæ auscultationis, is facile cognoscat priuationem cuiusque formæ necessariò esse coniunctam cum alia quadam statuta forma, sine qua non diceretur esse illius formæ priuatio, non enim omnis absentia albi diceretur priuatio albi, sed illa tantum, quæ sit coniuncta cū aliquo alio colore, quod significauit Arist. quando dixit album fieri non ex omni non albo, sed ex nigro, vel medio. Hoc idem in substantialibus formis dicendum est, priuatio enim formæ humanæ non est quælibet eius absentia, non enim ea, quæ est in lapide, sed ea, quæ est coniuncta cum certa quadam forma, quæ est forma humani seminis, hæc enim sola est, quæ constituit propriam priuationem oppositam formæ humanæ, & potentiam proximam ad eam; nam si in lapide esse diceretur priuatio formæ humanæ, quæ est proprium principium generationis hominis, posset ex lapide homo generari: ob id quum priuatio secundum se sit nihil, significari solet nomine formæ coniunctæ quælibet propria cuiusque formæ priuatio, quæ alioqui nullum ex se nomen haberet; legitur hoc in contextu sexagesimo secundo primi Physicorum, ubi Aristot. significare volens propriam materiam, ex qua res quælibet generatur (propria autem est quæ habet propriam illius rei generandæ priuationem) dixit generari plantas, & animalia ex semine, non enim lumpit ibi semen ut constans ex materia & forma, sed ut constans ex materia & priuatione respectu plantæ, vel animalis generandi, quamuis, enim semen per suam formam sit semen, ita ut dicentes semen dicamus formam, tamen ibi Aristot. non sumit formam seminis ut formam, sed ut significantem propriam sibi annexam priuationem formæ animalis, vel plantæ, quidquid enim sit, ex materia priuata fit. Ex his colligimus dici posse absque vlla absurditate priuationem illam, quam Aristot. statuit tertium principium, & terminum generationis à quo, esse substantialem formam alteri formæ contrariam, ut priuationem formæ humanæ esse formam humani seminis, hæc namque ea tantum ratione dicuntur contrariæ, quòd simul in eadem materia existere nequeunt, & vna alteram pellit, necessariò enim forma hominis adueniens materię formam seminis pellit, & cum forma seminis est necessariò coniuncta priuatio formæ hominis, & potestas proxima recipiendi eam. Hoc certe verissimum est, si sano modo intelligatur, non enim dicimus formam seminis secundum se, & quatenus est forma, esse formæ humanæ priuationem, sed per quandam necessariam comitantiam, quia necessariò habet comitantem absentiam formæ humanæ cum potentia proxima ad eam: itaque priuatio formaliter est absentia formæ, & est nihil, sed per necessariam comitantiam est alia forma, à qua solet priuatio cuiusque rei propria nominari: dicimus enim ex cibis sanguinem fieri, & ex sanguine carnem, & ex semine hominem, vel plantam, nil aliud per hæc denotantes, quàm proprias singulorum materias priua-

Priuatio sem
per hæc for-
mam aliam
coniunctam.

Priuatio est
quodammodo
forma.

priua-

privatas; et quibus sunt. Hoc significavit absque dubio Aristot. in contextu decimo quinto secundi Physicorum, quando dixit privationem esse quoddammodo formam, & naturam, iure. n. dixit [quodammodo] quia privatio non est essentialiter forma, sed per committantiam, ut dictum est. Hoc etiam significavit Averroes in secundo tractatu epitomes Metaphysicę capite duodecimo, & hanc eandem sententiam tribuit Alexandro Simplicius in contextu quinquagesimo octavo primi physicorum, & eam refutavit, quia ipsam non intellexit, inquit, n. Alexandrum dixisse privationem significare alteram formam positivam: aduersus quam sententiam ita argumentatur, si id verum esset, sequeretur privationis esse aliam privationem, & illius aliam, & sic in infinitum; at consequens falsum est, quoniam privationi opponitur forma, non alia privatio; consequentia autem patet, quia forma feminis est privatio formę hominis secundum Alexandrum, atqui forma feminis habuit ipsa quoque suam privationem, igitur privationi opponeretur privatio. Ego autem miror quomodo Simplicius in hac Alexandri sententiã ita sit inuestus, quum ipsemet in memorato contextu decimo quinto hanc sequutus sit, & locum illum Aristotelis optimè interpretatus, dicens privationem esse formam quatenus habet aliam formam coniunctam; quare vel sui inmemor fuit, vel Alexandrum nõ intellexit, ipse autem argumentum nihil roboris habet, nam forma feminis potest duobus modis considerari, vno modo vt forma; qua semen est semen, altero modo vt respicit formam hominis generandam: primo modo dicitur opposita privationi suę præcedenti, non formę humanę, quia sic non est privatio, sed forma; secundo autem modo opponitur formę hominis non vt formã alteri formę, sed vt privatio formę, non enim opponitur ei quatenus secundum se est forma, sed quatenus habet annexam, & committentem privationem formę humanę; primo quidem modo est terminus generationis ad quem, quia ex sanguine fit semen, secundo autem modo est terminus generationis à quo, quia ex semine fit homo; itaque nec forma est formaliter privatio, nec privatio formaliter est forma: quando igitur Simplicius ait, forma feminis habet suam privationem, ergo privationis est privatio, negandum est consequens, quia forma feminis habet suam privationem quatenus est forma, nõ quatenus est privatio; quatenus autem est privatio, non habet privationem oppositam, sed formam; quare idem diversis rationibus est forma, & privatio, & terminus generationis tum à quo, tum ad quem, sed non eiusdem generationis: malè igitur à Simplicio carpitur Alexander, cuius sententia verissima est, & eam apud ipsum Alexandrum claram legimus in secundo libro naturalium questionum capite vndecimo, quoniam autem in eadem materia hæc tria coniuncta sunt, forma feminis, privatio formę humanę, & potentia proxima ad eam, in his nullus est ordo temporis, sed est ordo naturę, nam forma feminis est natura prior aliis, constituit enim tum propriam formę humanę privationem, tum potestatem proximam recipiendi formam humanam; quare & amica videtur formę humanę, & inimica, amica quidem quatenus facit propensionem ad formam humanam, inimica verò quatenus constituit propriam contrariam formę humanę; quo fit vt ipsa forma feminis dicatur humanę formę contraria, & hominem ex semine fieri sit apud Aristotelem fieri contrarium ex contrario, non sic dicentur contrarię forma hominis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem subiecto, nec vbi vna desinit, incipit altera, hæc enim est contrariorum conditio, quoniam pulcherrimè notavit apud Platonem Socrates, in Phædone dicens, contraria esse modo quodam inter se coniuncta extremitatibus, ita vt desiciente vno incipiat alterum. Ex his colligimus errasse illos, qui dixerunt duplicem esse privationem, vnam remotam, alteram propinquam: in lapide quidem esse remotam privationem formę hominis, in semine vero

Declaratio
contex. 15. 2.
Physicorum.

Alex. à Sim-
pl. confuta-
tur.

Defensio
Alex.

Solutio arg-
Simplici-
um.

Declaratio
Alex. 101.

Conditio cõ-
trariorum.

Nonnullorũ
error de pri-
uatione re-
mota.

propinquam; quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Aristot. non diceret esse in lapide priuationem illam, quæ est generationis hominis principium, & terminus à quo, sed in solo semine, ex quo immediatè fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præferunt forma feminis, ac forma hominis, quamquã verè contrariæ non sunt, nempe quatenus simul in eadem materia existere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationem alterius, & quando desinit, incipit altera; non eadem autem ratione est forma & amica, & inimica alteri formæ, sed inimica est secundum se; quia quum sit forma, non potest simul cum altera forma existere in materia; amica verò non secundum se, sed ratione qualitatum, quas habet coniunctas, hæc namque materiam illam præparat ad formam hominis recipiendam; retinet enim semen qualitates quasdam illius animalis, à quo defluxit, quæ faciunt vt materia non possit aliam formam recipere, quàm illius animalis, vel semen in elementa dissoluatur, siquid prohibeat animal generari; hoc fortasse respexit Aristot. in secundo libro naturalis auscultationis, quando dixit in semine animalis inesse illius animalis naturam, non quidem vt formam, sed vt artificem: sed hæc consideratio à præsentī loco aliena est; fat est si ex ijs quæ dicta sunt, habeamus quòd priuatio, etsi formaliter sumpta nihil est, tamen connotat formam, quæ dicitur forma contraria, idq; respexit Aristot. in contextu decimoquinto secundi Physicorum proponens quæstionem illam, & insolutam dimittens, an in generatione substantiarum priuatio denotet etiam contrarium posituum formæ generandæ: nam priuatio, quæ formaliter accepta est oppositū formæ solum priuatiuè, notat etiam contrarium posituum quatenus connotat aliam formam coniunctam, sed quia in formis substantialibus non est vera contrarietas, qualis est in accidentibus; ideo Aristot. ibi iure dubitat an forma positiva, quæ cum priuatione est coniuncta, sit verè contraria formæ generandæ, necne, reuera enim non est ibi contrarietas, sed similitudo tantum quædam contrarietatis. Siquis autem definire priuationem velit, assignari ipsius potest definitio talis: priuatio est contrarium, ex quo recedente res fit, siue, priuatio est absentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam: vtroque enim modo idem dicimus, nam in eo, ex quo res fit, necesse est inesse potentiam proximam ad illam, & in quo inest potentia proxima ad rem, ex eo res fit: sic contrarium formæ est ipsa formæ absentia coniuncta alteri formæ, quæ hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio cur priuatio formæ humanæ appellari non possit illa cuius formæ absentia, quæ est in lapide, sicut aliqui dixerunt, oportet enim non solum esse cum illa absentia aliquam potentiam in illa materia ad formam hominis, sed etiam potentiam illam esse constitutam à forma coniuncta cum illa absentia, quod quidem de forma lapidis dicere non possumus, quia nulla ibi est particularis propensio ad formam hominis, sed solum illa vniuersalis potestas, quàm materia suapte natura habet respectu omnium formarum, non quæ formam ipsam lapidis consequatur; igitur illa absentia humanæ formæ non est priuatio, sed potius negatio; hoc significauit Auerroes in commentario decimonono quinti Metaphysicorum dicens potentiam eatenus esse priuationem, quatenus est præparatio; non est igitur priuatio formæ, nisi vbi est præparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentie à Themistio adductæ in sua digressionē inter priuationem, & negationem; inquit enim latius patere negationem, quàm priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus est negatio, priuatio autem reddit materiam qualem quatenus necessariò annexam habet aliam formam, quæ materiam afficit: neque vilo pacto attribui potest priuatio ipsi materiæ nudæ & inaffectæ, sed formate, & quali, quemadmodum dictum est: negatio verò, quum nullam formam, nullam qualitatem in materia postulet, tribuitur primæ materiæ sumptæ in prima notione absque vlla alicuius formæ, aut affectionis consideratione; quãdo enim dicimus eam esse naturam materiæ, vt secundum se non sit substantia.

Declaratio
context. 15.
a. Physic.

Priuationis
definitio.

stantia, nec quantum, nec quale, nec aliud ens determinatum, hoc est ut nullam sibi formam, seu statutam naturam præscribat, declaramus naturam materię per negationem, non per priuationem: quin potius repugnat naturę priuationis vt sit absentia vniuersalis omnium formarum: qua in re multi decepti sunt, qui priuationem à negatione distinguere nesciuerunt, in quo errore videtur fuisse Plotinus in quarto libro secundę Enneadis capite decimoquarto, dum Platonē tueri nititur ab obiectione Aristotelis, quum enim Aristot. Platonem reprehendat quod materiam cum priuatione confuderit, quasi idem sit non solum re, sed etiam ratione; Plotinus ostendere volens materiam & priuationem idem esse etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitum, & hoc significare priuationem, proinde priuationem esse ipsammet essentiam materię: sed vel cœcus videre potest hanc non esse priuationem illam, de qua Arist. in primo libro physicę auscultationis loquitur, & quam statuit tertium principium rerum naturalium; sed esse negationem vniuersalem omnium formarum, per quam ipse quoque Aristot. in septimo libro Metaphysicorum materiam definiuit, ut etiam censuit Themistius in sua digressione prædicta, & Alexander secundo libro questionum naturalium capite septimo: quare manifestum est Plotinum in ambiguo laborasse, & pro priuatione negationem sumpsisse, idque est clarissimum cuique cum librum legenti, quare tota aduersus Aristotelem disputatio inefficax, & vana est. Quid igitur sit priuatio, quę est tertium principium generationis, manifestum est. De forma verò prout est principium corporis naturalis nil dicendum relinquitur præter illa, quę dicta sunt, est enim terminus generationis ad quem; ex quo tanquam actu; & perfectione, & ex materia res constat, vberius autem de ipsa loquitur diuinus philosophus, Ideo pauca de hac dicuntur ab Aristotele in primo libro Physicę auscultationis; in secundo autem plura quidem de forma, ac de materia dicuntur, quatenus respiciunt motum, & appellantur nomine naturę: sed hæc est alia consideratio, ideo in præsentia dimittatur.

Plotini error in non distinguenda negatione a priuatione.

De priuatione ad materiam relata. Cap. VIII.

PRIVATIONE declarata considerandum est quomodo ad materiam se habeat priuatio, nempe an sit de essentia ipsius materię, an materię accidat, agit hac de re Themistius in sua digressione, & ad vtramque partem argumentatur: primum probat priuationem non esse de essentia materię hunc in modum; si priuatio esset de materię essentia, materia in aduentu formę interiret, quum priuatio tunc intereat, ut pote contraria formę. Quod autem sit de essentia materię ita probat, essentia materię in potestate consistit, ipsa igitur potestas est de essentia materię, at cum potestate est necessariò coniuncta priuatio, non. n. diceretur habere potestatem, nisi careret actu, itaque etiam priuatio est de essentia materię. Ad soluendam hanc difficultatem distinguit Themistius duas materię notiones, quas ante declarauimus, & tandem inquit priuationem non esse de essentia materię, nec in prima, nec in secunda notione acceptę; in prima. n. notione materia nec formã, nec compositum respicit, sed est natura quædam absoluta, quare nullam habet potentiam, proinde nec priuationem; illa namque vniuersalis absentia omnium formarum non est priuatio, sed negatio, quę non est quidem ipsa materię essentia, sed per eam tamen essentia materię declaratur; quę propter exilem, & absconditam eius naturã declarari aliter nequit: in secunda verò notione accepta materia habet quidem potentiam, & priuationem, & priuatio est ei necessaria ad generationem, non est tamen de eius essentia; quod. n. sit ei necessaria patet, quia nisi materia esset priuata, nihil ex ea generaretur, nisi. n. priuationem formę ha-

Priuatio ad est de essentia materię.

beret, necessarium formam ipsam haberet, iam igitur res esset, quare nullum habere locum generatio: attamen non est materiae necessaria priuatio tanquam de ipsius essentia, sed tanquam natura quaedam alia alij naturae accidens, habet. n. materia potestatem recipiendi aequè formam, ac priuationem; quocirca vtraque materiae accidere dicitur, & extra eius essentiam esse, quum intereat vtraque in materia, & materia sine vtralibet esse possit: est igitur priuatio tanquam accidens materiae, accidens tamen necessarium, nec absolute necessarium, sed propter generationem, quacumque. n. priuatione constituta potest materia esse sine illa, attamen necessarium est, ut materia illam priuationem habeat, si ex ea debeat res illa, cuius est priuatio, generari, necessarium. n. est ut quidquid generatur, generetur ex materia priuata. Sed quae de potestate materiae à Themistio dicuntur, egent exquisitiore examinatione, & posterius considerabuntur; illa verò, quae de priuatione dicit, vera & manifesta sunt, quum. n. priuatio apud Aristotelem sit tertium generationis principium à materia distinctum, non potest ipsius materiae essentiam constituere; quod Aristot. ex eo ostendit, quod materia seruat in re genita, nec vnquam interit priuatio autem in aduentu formae recedit, quare aliud est terminus generationis à quo, aliud est subiectum commune vtriusque termini deferens mutationem; dicere autem priuationem esse necessariam materiae propter generationem nisi aliud est quam dicere materiam esse quidem generationis principium, at non iam, sed alia quoque principia postulari, sine quibus ex sola materia nihil generaretur, praestant. n. singula propriam operam, sed singulum requirit operam aliorum, quare omnia principia in generatione requiruntur: eadem autem ratione dicere possemus materiam esse necessariam priuationi propter generationem, quoniam ex priuatione sine materia nihil fieret; sic necessaria est materia formae, & forma materiae, nullum tamen horum principiorum est de essentia aliorum; quae igitur de priuatione à Themistio dicuntur, manifesta sunt. Ex his autem, quae de priuatione diximus, corollarium quoddam colligimus, quod licet videatur implicare contradictionem, verissimum tamen est: prima materia, ex qua res omnes naturales generarentur, debuit esse ἀποιος, hoc est omni qualitate, & omni forma carens; debuit etiam esse affecta, & formata, & qualis; nam diuersa respiciendo verum est vtrumque, dum enim materiam in prima notione secundum suam essentiam consideramus, dicimus eam esse ἀποιος, non quod ita sine vlla affectione existat, sed quia in eius essentia nulla forma, nulla qualitas inest; sic enim solam materiae essentiam spectamus, & quamuis semper formata, & qualis existat, dicimus tamen omnem formam, & omnem qualitatem esse extra materiae essentiam; quae nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipsam, ut postea dicemus: at si materiam in secunda notione, & ut principium est sumamus, oportet eam esse formatam, & qualem, quia necesse est inesse ipsi priuationem, & potentiam, si debeat ex ea quippiam generari: priuatio autem habet necessarium coniunctam aliam formam, ita ut modo quodam forma vocari posset, sicut ait Aristot. appellauit: ex materia igitur nuda, & penitus in affecta, si daretur, nil generari posset, neque enim apta esset ad sustinendam actionem agentis, neque haberet priuationem, quam ipsi ad generationem necessariam esse cum Themistio diximus.

Quomodo
priuatio sit
necessaria
materiae.

Materia debet
esse affecta,
& non affec-
ta.

Ex materia
nuda nihil
potest gene-
rari.

De potentia materiae quid sit. Cap. IX.

OST priuationem consideranda est in materiae potentia, quae nunquam à priuatione sciungi videtur; de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipsa sit, alterum verò quomodo ad materiam referatur, videlicet an sit de essentia materiae, an in se ei ut accidens. Ut videamus quid sit potentia, distinguendae sunt imprimis nominis significationes: potentia duplex est, ut ex Aristotele colligimus quia

Potentia duplex.

to Methaphysicorum contextu decimosextimo, & nono Metaphysicorum secundo, vna actiua, altera passiva, ad quarum alteram reduci omnem potentiam necesse est, aut. n. dicimus agens posse agere, aut patiens posse pati: tributum quidem etiam effectibus potentiam, non tamen ab his duabus distinctam, dicimus enim effectum esse potestate, quando nondum est actu, esse tamen potest, quia est in potentia actiua agentis, & in potentia passiva materię, quare tunc nil aliud significamus, quàm dari causas, a quibus produci potest. Sciendum præterea est utranque potentiã sumi duobus modo, vt Aristot. docet in libro de interpretatione, propriè nanque sumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquã illi opposita, & ipso adueniente interit: impropiè autem quandoq; sumitur, & (vt inquit ibi Aristot.) æquiuocè pro illa potentia, quæ est simul cum actu, vt si dicamus Cælum posse moueri, & Deum posse mouere, impropiam. n. esse hanc acceptionem patet ex ipsis effectis, non . n. dicimus effectum esse potestate, nisi quando non est actu, quare etiam materia, & agens tunc propriè dicuntur habere potentiam, quando non habent actum siue patiendi, siue agendi. Nos in præsentia loquimur de sola potentia passiva, talis. n. est materię potentia, & de propriè accepta, quæ præcedit actum, materiam. n. consideramus antequàm recipiat formam, & querimus, quom potentiam habeat recipiendi, quidnam sit ista potentia: talem. n. Aristot. quoque in nono Metaphysicorum considerat, & in contextu quinto incipit reprobare sententiam Megaricorum, qui nullã existere potentiam dicebant, nisi quando est actus, vbi Auerroes inquit, hoc asserere esse destruere omnem potentiam: quoniam existẽte actu non est reuera potentia. Hanc plurimi considerantes, & eius naturam scrutantes dixerunt, eam esse & absolutum quiddam, & respectuum, sed vt absolutum non distingui ab ipsamet materię essentia, nec esse aliquid ipsi materię superadditum, nisi vt respectuum, & ita potentiam prout à substantia materię distinguitur esse in categoria relationis, & inter potentiam & actum esse relationem realem, non tantum rationis: hæc. n. esse videtur propria huius vocis significatio, quæ nil aliud notat, quàm quoddam respiciens actum. In hac sententia videtur fuisse Auerroes, qui nono Metaphysicorum vndecimo inquit potentiam & actum opponi relatiuè, quod etiam ita ostendit, quoniam vnum definitur per alterum, quæ est relatorum propria conditio; hoc idem apud eum legimus in epitome Metaphysica tractatu tertio capite quarto. Thomas autem ad probandum potentiam materię, dum sumitur pro absoluto, à substantia materię non distingui, hoc argumento vtitur potentia & actus sunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materię respicit, est substantia, ergo etiam potentia debet esse substantia, non est igitur nisi materia ipsa. Hanc sententiam, & si omnium ferè communem, ego probare non possum, credo . n. potestatem omnem tam agendi, quàm patiendi esse in categoria qualitatis in secunda specie, quum . n. in ea posuerit Aristot. potentiam naturalem, nec vlla detur alia potentia præter actiuam, & passiuam, oportet aut utranque, aut alteram constituere secundam speciem qualitatis, legentibus autem ibi Aristotelem patet ipsum in illa specie locare tam agendi, quàm patiendi potentiã, omnem igitur potentiã censuit esse in secunda specie qualitatis. Huic sententia videtur quidem nonnulli recentiores subscripsisse, sed neq; eam firmam rone comprobant, neque omnino in ea persistere visi sunt, quum modò dixerint potentiam materię esse qualitatem secundæ speciei, modò esse relatiuum, & nihil notare absolutum superadditum substantię materię, quæ fuit aliorum communis opinio, vt prædiximus. Nobis igitur nitendum est (si fieri possit) huius rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonstrare. Primum quidem dicere aliquis fortasse posset Aristotelem in capite de qualitate non absolute omnem agendi ac patiendi potentiam in secunda specie collocasse, sed solum potentiam faciliè agendi, & potentiam non faciliè patiendi, non enim idem est

Vtraque potentia sumitur duobus modis.

Multorum opinio de potentia quod sit.

Argumentum Thomæ.

Opinionis reprobatio.

Omnis potentia est in secunda specie qualitatis.

Propria opinio.

Omnis po-
tentia est in
secunda spe-
cie qualita-
tis.

est currere, ac bene currere. Sed hoc dici non potest, quia differentia secundum magis & minus non variat speciem, multo autem minus potest variare genus, quare si potentia bene agendi est qualitas, etiam potentia agendi absolute debet esse qualitas: afferit etiam hoc Aristot. nono Metaphysicorum contextu secundo, dum diuidit potentiam agendi in potentiam agendi absolute, & potentiam bene agendi, sic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in species, vel declarat eiusdem speciei differentiam secundum magis & minus, & utrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia bene agendi. Adde quod potentia refertur ad actum, ergo vt se habet actus ad actum ita potentia ad potentiam, atqui in eadem categoria est actus currendi, & actus bene currendi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currendi debent esse in eadem categoria. Præterea inquit ibidem Aristot. in definitione potentie bene agendi contineri definitionem potentie agendi, & in definitione potentie bene patiendi contineri definitionem potentie patiendi, sunt igitur eiusdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi: quando enim duo ita se habent, vt vnum sit de e quidditate alterius, necesse est ea in eodem genere esse; est autem potentia agendi de quidditate potentie bene agendi, ergo si vna est qualitas, etiam altera debet esse qualitas. Siquis autem quærat cur Aristot. in secunda specie qualitatis non expresserit nisi potentiam bene agendi, ratio in promptu est, quoniam in eo libro non exquisitè de decem summis generibus loqui voluit, sed pingui Minerua pro adolescentibus, idè sæpe dimissis difficilioribus faciliora in medium adduxit; quum igitur hic excessus, quo aliquam potentiam dicimus esse bene agendi, faciat eam euidentiore, ita vt inde sumatur nominatio, curforem enim dicimus non omnem, qui currere aptus sit, sed eum tantum, qui bene currere possit, ideo Aristot. folius potentie bene agendi mentionem fecit, sed non ob id negauit etiam potentiam tum agendi absolute, tum patiendi esse in secunda specie qualitatis, hanc enim eius sententiam fuisse iam demonstrauimus. Sed ad probandum non posse potentiam & actum esse verè relatiua, vt est communis opinio, non potest efficacius argumentum sumi, quàm ex propriis conditionibus relatiuorum, relatiua. n. sunt simul natura, & vtrouis posito alterum necessariò ponitur, & vtrouis ablato alterum necessariò aufertur; at posita potentia non ponitur actus, neque actus posito ponitur potentia, imò è contrario dum potentiam ponimus, auferimus actum, & dum ponimus actum, auferimus potentiam, nam adueniente actu potentia interimitur, ergo non sunt relatiua; reuera. n. si potentia respicit actum, respicit ipsum vt non existentem, quæ est conditio contraria conditioni relatiuorum, quæ est vt vno existente alterum quoque existat: dicere igitur cogimur potentiam esse primò quiddam absolute, cui respectus aliquis superueniat. Sumitur præterea ab actu argumentum efficacissimum: nam si potentia ideo est verè relatiua, quia refertur ad actum, oportet non minus actum, quàm potentiam esse in categoria relationis; hoc tamen est manifestè falsum, actus. n. est maximè in categoria substantie, & nullam notat relationem ad potentiam, licet potentia referatur ad actum, at eorum, quæ verè sunt relatiua, debet reciproca esse relatio. Illud autem, quod multos decepit, fuit (vt ego puto) quædam similitudo, quum enim potentia & actus sint opposita, putarunt esse relatiua oppositionem, quum tamen sit alia oppositio, est enim (vt ego arbitror) oppositio priuatiua, nam potentia semper habet annexam priuationem actus, qua ratione opponitur actui; imò videntur idè reipsa esse potentia & priuatio, distinguuntur ratione, ab vtralibet. n. hæc duo denotantur, absentia actus, & aptitudo ad illum: sed differunt, quod potentia primò notat aptitudinem, secundò connotat absentiam, priuatio autem primò notat absentiam, secundò aptitudinem: potentia igitur ratione absentie connotatæ opponitur actui vt priuatio habitui, at ratione aptitudinis primò significatæ est qualitas secundæ

Quod poten-
tia, & actus
non sint rela-
tiua.

Potentia &
actus oppo-
nuntur priua-
tiua.

Potentia &
priuatio sicut
idem res, &
differunt ratio-
ne.

secundæ speciei, nec videtur hac ratione esse opposita actui, sed potius similis, & amica, quum notet propensionem ad illum. Non videtur ab hac sententia alienus Auerroes, nam in commentario quinto noni Metaphysicorum inquit potentiam & actum opponi inter se, deinde hanc oppositionem declarans subiungit ea non posse esse simul, quia se mutuo interimunt, quare non putat esse opposita relatiuè, nam relatiua non se mutuo destruunt, sed potius se mutuo statuunt, atque conseruant. Est etiam considerandum id, quod Auerroes dicit duodecimo Metaphysicorum commentario trigesimo septimo, actum cognosci per se, potentiam verò per actum, quod etiam ex Aristot. & Auerroes colligimus nono Metaphysicorum vigesimo; sed quis non videat hoc non competere relatiuis, sed esse propriam conditionem eorum, quæ priuatiuè opponuntur? nam priuatio cognoscitur, ac definitur per habitum, sed non habitus per priuationem, vt ait idem Auerroes in sua præfatione in librum Posteriorum, quæ conditio non aptatur alicui alij oppositioni, nisi priuatiuæ: nam contradictorium non pendet à suo contradictorio, neque definitur per illud, similiter neque contrarium per suum contrarium; relatiuum autem pendet quidem à suo correlatiuo, & per ipsum definitur, sed ea pendentia est mutua, atque reciproca: in sola oppositione priuatiua est pendentia non reciproca, pendet. n. priuatio ab habitu, nõ habitus à priuatione, itaque si potentia & actus opponuntur: & potentia pendet ab actu, non actus à potentia, non potest eorum oppositio esse alia, quàm priuatiua. Sed profert etiam clarè hanc sententiam Auerroes quinto Metaphysicorum decimonono dicens potentiam habere coniunctam priuationem, ratione cuius opponitur actui; & nono Metaphysicorum commentario tertio, vbi dicit [potentia significat aliquem modum priuationis] & in initio sui commentarij in librum de somno & vigilia inquit [id, quod est in potentia, est priuatio eius, quod est in actu] & in epitome Metaphysica tractatu primo, vbi agit de potentia & actu, dicit potentiam esse de speciebus priuationis: in his igitur omnibus locis clara esse videtur Auerrois sententia, quod potentia opponatur actui non alio modo, quàm vt priuatio habitui. Ceterùm quid ad Auerroem dicemus aliis in locis asserentem ea esse opposita relatiuè? non est credendum Auerroem sibi contradicere, sed potius dicendum est relatiua esse duplicia, alia secundum esse, quæ sunt verè relatiua, & propriè constituunt categoriam relatiuorum; alia verò non secundum esse, sed secundum dici, quæ non sunt reuera in categoria relationis, sed in aliis; quæ distinctio est ipsiusmet Aristot. in capite de relatiuis: vera quidem relatiua nil habent absoluti, sed tota ipsorum essentia posita est in relatione ad aliud; at relatiua secundum dici sunt illa, quæ reuera non sunt in genere relatiuorum, sed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit esse alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput esse alicuius caput; & in hac relatione euenit vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerso illud ad hoc, qua de re loquitur Auerroes in epitome Metaphysica tractatu primo dum agit de relatione. Dico igitur Auerroem ponentem potentiam & actum inter relatiua, non intelligere aliam relationem, quàm secundum dici, & sumere latè atque improprie nomen relationis, vt etiam sumit in Epitome Metaphysica tractatu tertio capite quarto, vbi dicit hanc relationem esse in omnibus predicamentis, & fieri ab anima, ita vt si anima non esset, hæc quoque relatio non esset: Aristot. quoque in contextu sexto primi libri de anima dicit potentiam & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Auerroes inquit esse differentias entis, quoniam quælibet categoria diuiditur per potentiam & actum; at si essent verè relatiua, non possent esse in omnibus generibus, neque etiam esset conueniens sumere vera relatiua vt differentias diuidentes aliquod genus, sumitur enim relatiuum in definitione sui correlatiui, at differentia non potest sumi in definitione alterius oppositæ differentiæ. Patet igitur Auerroem existi-

Auerrois
sententia.

Responso ad
aduersarios
Auerrois
verba.
Relatiua sũt
duplicia.

existimasse potentiam & actum esse relatiua secundum dici, & habere relationem non realem, sed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem non esse reciprocam, refertur enim potentia ad actum, sed non actus ad potentiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco predicto, quæ sunt hæc [actus & potentia quamuis sint opposita, sunt tamen ex relatiuis] nam dictiones illæ aduersantes, quamuis, &, tamen, indicant alio modo esse opposita, quam relatiuè, quamobrem aliis quoque in locis, quando Auerroes ait ea esse opposita, non intelligit relatiuè, sed aliquo alio modo. Sententia igitur mea est potentiam materiz sumi & pro absoluto, & pro respectiuo, non ita tamen ut sumpta pro absoluto sit idem, quod ipsamet materia, sed sit qualitas distincta ab essentia materiz, cui superucnit relatio rationis, qua mens nostra eam refert ad actum, sed non actum ad potentiam, ut iam ostensum est. Argumentum autem Thomæ, quo probat potentiam sumptam pro absoluto esse ipsamet materiam, debile est, abutitur enim illa propositione Aristotelis, potentia & actus in eodem genere sunt, quæ uera quidem est dum potentiam & actum attribuimus effectui, nam homo, qui nunc est actus, & antea erat potestate, non solum genere idem est, sed etiam numero; sic quælibet alia res est eadem numero dum potestate est, quæ postea fit actus; sed hoc minimè verum est, si potentia secundum se & formaliter accipitur, quantitas enim per accretionem acquisita actus quidam est, ad quem res aucta potestatem prius habebat, illa tamen potestas non erat quantitas, neque est ipsum subiectum potens, illud enim est substantia; quum igitur actus quantitas sit quantitas, potentia tamen ad eum non sit quantitas, etiam potentia materiz potest esse qualitas, licet actus, quem respicit, sit in categoria substantiæ, vel in aliqua alia; dicere quidem possumus potentiam ratione priuationis connotatæ esse per quandam reductionem in eo genere, in quo est habitus oppositus, at certè ipsa aptitudo nil aliud est, quam qualitas secundæ speciei, quemadmodum dictum est; quæ uerò pro Thoma hæc de re dicuntur à lauello in sua prima quæstione noni Metaphy. ita leuia sunt, ut commemorari non mereantur.

Solutio arg.
Thomæ.

De duplici materia potentia. Cap. X.

NATURA potentia ita declarata, antequam consideremus an sit de essentia materiz, necne, distinctionem nosse oportet tum duplicis essentialis, tum duplicis potentia, quæ primæ materiz attribui solet. Essentiale sumitur duobus modis, ut Auerroes docet in commentario trigessimoprimo primi Posteriorum, alia namque sunt attributa essentialia ut essentiam subiecti constituentia, alia uerò ut subiecti essentiam consequentia; idem alijs uerbis dicamus, alia de subiecto prædicantur per se primo modo, ut rationale de homine, alia per se secundo modo, ut risibile de homine, ideo accidentia propria uocantur essentialia non ut essentiam subiecti constituentia, sed ut eam consequentia. Potentia uerò materiz duplex est, una uniuersalis, altera particularis, & est satis trita, & uulgata distinctio: potentia uniuersalis est propensio materiz ad omnes formas indistinctè, ideo dicitur libera, & indifferens ad opposita, hæc enim est conditio potentia passiuæ ut sit æquè apta ad utrumque oppositum recipiendum; hanc indifferentiam multi significare solent dicendo potentiam æquè receptiuam formæ, atque oppositæ priuationis, sic loquitur Alexander in secundo libro naturalium quæstionum capite septimo, & Auerroes primo Physicorum commentario septuagesimonono: multi etiam eam significant dicendo potentiam recipiendi omnes formas æqualiter: sed utriusque idem dicunt per diuersa, & eandem significant materiz potentiam, quæ uocatur uniuersalis, iam enim diximus priuationem esse formam quatenus est coniuncta

Essentiale
est duplex.

Potentia ma-
teriz du-
plex.

conūcta cum quadā forma, quæ per similitudinem vocatur contraria: quamobrem dicere materiam habere potentiam æquè formam hominis, atq; eius priuationem recipiendi, est dicere potentiam recipiendi formam hominis, & formam feminis, seu formam hominis, & formam cadaueris inam duplex est priuatio, vt ait Simpli-
 cius in contex. 58. primi Physicorum, vna, quæ formam præcedit, & est terminus generationis à quo; altera, quæ formam insequitur, & est terminus ad quem ip-
 sius interitus: & vtraq; coniunctam habet aliquam formam: quo fit vt formæ hu-
 manæ cōtraria dicatur, & forma feminis, & forma cadaueris, qualiscunq; hæc esse
 statuatur: quoniam igitur quælibet forma locum habet priuationis respectu forme
 aduenturæ, dicere potentiam ad formam, & ad priuationem, est dicere potentiam
 ad oēs formas; ita Auerroes loquitur in libro suo de substantia orbis capite primo,
 dum inquit materiam per hanc potentiam vniuersalem recipere omnes forma-
 s, priuationes. n. non nominat, quia hæc cum formis cōtrarijs coniunctæ sunt: &
 hæc est maximè propria locutio, per quam multa dubia tolluntur, præterim
 hoc, quod non leue est, quum. n. hæc potētia vniuersalis sit ille appetitus materiæ,
 de quo loquitur Aristot. in particula octuagesima prima primi Physicorum, est. n.
 naturalis propensio materiæ ad formas indistincte, idēd quæcūq; modum potē-
 tia materiæ æquè est ad formam, atq; ad priuationem, ita videretur etiam appeti-
 tum materiæ æquè ad formam, & ad priuationem dirigi, quod tamen dicendum
 non est, quia priuatio nec bonum, nec appetibile est, quō fit turpitudine vt ibi Ari-
 stot. ait. Sed dubiū hoc per ea, quæ diximus, facile tollitur: nam potentia materiæ
 est indifferens ad formam, & priuationem, id est ad formā, & ad formam contra-
 riam: & appetitus materiæ similiter, priuationem. n. materia appetit non vt priua-
 tionem, sed vt alteram formam; quamuis. n. ipsa per se priuatio non sit appetibilis,
 est tamen appetibilis forma, cui iuncta est: dū igitur dicimus per potētiā vniuer-
 sale materiam esse aptam recipere oēs formas, omnem hac in re difficultatem
 euitamus, in quam videmur incidere dum dicimus formā & priuationem. Potē-
 tiā hanc vniuersalem manifestum est æternam esse apud Arist. qui materiā æternā
 esse voluit: quum. n. non omnes simul formas materia recipiat, sed vnā tantum mo-
 do post aliam, remanet semper in materia potestas, & propensio ad alias formas,
 quas non habet, quare materia nunquam est sine hac potētia vniuersali. Potē-
 tia verò particularis ea dicitur, quæ materia ita hanc formā respicit, vt nō alias, seu
 magis hanc, quā alias; hæc autem potētiæ coarctatio, & determinatio non fit à
 natura materiæ, siquidē hæc æquè omnes formas appetit, & apta est recipere: sed
 fit ab agente ita materiam præparante ad hanc formā recipiendā, vt non sit apta
 recipere alias: fit etiam à forma præsentē, seu à qualitibus eam insequentibus,
 Jam. n. diximus cum forma humani feminis quædam esse coniunctas qualitates,
 quæ materiam reddunt magis aptam recipere formam hominis, quā formam la-
 pidis; hæc igitur potētia particularis dicitur, quia respicit aliquam statutam for-
 mam, non alias. Hanc potentiam non posse æternam esse manifestum est, quia in-
 terit necessariō in aduentu formæ quatenus est particularis potētia illā tantum
 formam respiciens. Quoniam igitur in materia potest vtraq; hæc potētia consi-
 derari, vtraq; cum materia est conferenda tum in prima, tum in secunda notione
 accepta, vt videamus quomodo vtraque ad materiam referatur.

*Quomodo potētia vniuersalis ad materiam se habeat in prima
 notione acceptam. Cap. XI.*

NOTAM huiusce rei veritatem ego quidem in tribus dictis consistere
 arbitror, quæ singillatim referam, & comprobabo. Primum hoc est: si
 prima materia in prima notione, & secundum propriam substantiam confi-
 deretur, potētia vniuersalis patiendi non est ei essentialis, vt essentialis eius con-
 stituens, sed est ei essentialis, vt essentialis consequens; priorem huius dicti par-

Priuatio du-
 plex.

Dubium.

Appetitus
 materiæ
 quid.

Solutio.

A

Potētia vni-
 uersalis æter-
 na est.

Potētia par-
 ticularis.

Potētia par-
 ticularis nō
 est æterna.

Primum di-
 ctum.

tem probare facile est, nullum enim accidens potest esse de essentia alicuius substantiæ, atqui potentia est accidens, materia verò substantia, ergo potentia non potest essentiam materiæ constituere; sed illud annotare debemus, essentiam materiæ quandoq; nomine potentiæ significari, sed tunc non sumi potentiam pro aptitudine, quæ est qualitas, sed pro materia ipsa, quam imperfectam esse significare volentes, potentiam appellamus; sicut etiam in alijs rebus essentiam occultiorè solemus nomine proprietatis euidentialioris significare; at potentia proprie sumpta pro aptitudine ad formam, quæ sit qualitas, non est de essentia materiæ. Adde etiam alterum argumentum: materia vocatur apta, & potens, hoc autem est, habens aptitudinem, & potentiam; ergo non est ipsamet potentia, & aptitudo, nihil. n. dicitur habere se ipsum, nec potest de eodem predicari concretum, & abstractum. Quòd autem hæc potentia sit essentialis materiæ, ut essentiam consequens, sicuti risibile dicitur essentialiter homini, probatur constituto hoc fundamento sumpto ex Arist. 9. Metaphysic. contex. 2. pati est propter materiam, & omne patiens idè patitur, quia materiam habet, hinc fit ut formæ materiales (ut ait ibi Auerroes) patiantur per accidens, nempe propter materiam, in qua sunt, formæ verò a materia abiunctæ sint omnino impatibiles; idem legimus apud Arist. 1. de ortu & interitu particula quinquagesima; itaque sic argumentemur, præter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo soli materiæ per se competit pati, necesse est. n. omne tale per aliud reduci ad aliquod per se tale, & illud est per se tale, per quod alia sunt talia: quoniam igitur potentia passiva competit alijs propter materiam, competit materiæ per se, vel igitur per se primo modo, vel per se secundo, & non primo, ut modò ostensum est, ergo secundo, quocirca hæc potentia est proprietatis materiæ manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis risibilitas. Hanc sententiam significauit Auerroes multis in locis: nam in illo commentario secundo noni Metaphysicorum inquit in definitione omnis potentiæ passivæ sumi potentiam primæ materiæ, indicans primam materiam esse reuera primam radicem omnis patibilitatis. In commentario etiam septuagesimo nono primi Physicorum inquit nec formam, nec priuationem esse de natura materiæ, sed utramque illi accidere, ipsam autem materiam esse quasi compositam ex esse & non esse; per hæc significans potentiam materiæ liberam & æquè respicientem opposita habere essentialiter connexum cum natura materiæ, non 9 misit ei per se primo modo, non. n. dicit absolute materiam esse compositam ex hac potentia ad esse & non esse, sed esse quasi compositam, quia non includitur hæc potentia in natura materiæ, sed eam consequitur ut proprietatem, proinde inest ei per se secundo modo. Clarius hoc idè significauit Auer. in 1. c. lib. de substantia orbis, quando dixit materiam substantiari per posse, & potentiam esse eius differentiam substantialem, quem locum multi perperam intellexerunt. M. Antonius Genua præceptor meus dicebat Auerroem sumere potentiam improprie pro ipsamet materia, & nil aliud significare dicendo materiam substantiari per posse, quam imperfectionem naturæ materiæ; sic etiam Thomas inquit potentiam sumi pro absoluto, & significare ipsam materiam; sic etiam Gandauensis potentiam pro subiecto potente, & abstractum pro concreto: hoc autem modo sumptam potentiam certum est non solum esse de essentia materiæ, sed esse ipsamet materiam. At tamen hæc non potest esse Auerrois mens in eo loco, quia statim subiungit hanc potentiam esse diuersam à natura subiecti, quod substantiatur per ipsam, quare non sumit potentiam pro ipsamet materia. Alij verò dixerunt Auerroem sumere materiam in secundâ notatione, quatenus. n. est principium rerum, eatenus potentia est de essentia materiæ. Sed neq; hæc interpretatio conueniens est, quum cum locum legentibus pateat Auer. loqui de materia in prima notatione, dicit. n. materiam esse unum ex entibus per se existentibus, & de eius essentia loquitur absolute considerata. His ergo expositionibus reiectis melius est ut dicamus Auerroem intel-

Pati est propter materiam.

Auerroes.

Quomodo materia substantiatur per posse. Expositio Genuæ.

Confirmatio.

Expositio aliorum.

Confirmatio.

Expositio reia.

intelligere potentiam esse essentialem materię in secundo modo dicendi per se, & eius proprietatem, per quam natura materię declaratur: quia, vt idem Auerroes docet in secundo Posteriorum commentario vigesimo, & in quarto de Cœlo cōmentario quadragesimo, sumuntur quandoque propria loco differentiarum ad rei essentialiam declarandam, quando differentię sunt ignotę: sic igitur dicit Auerroes potentiam significare naturam materię loco differentię constituentis; & ne credamus esse reuera de essentia materię, subiungit potentiam esse diuersam à natura materię, quasi admonens eam esse proprietatem, non differentiam substantialem. Ad hunc sensum trahenda sunt verba Simplicij in contex. 82. primi Physic. dicentis essentialiam materię constitutam esse in ipsa potentia; sic etiam verba Alexandri in secundo libro questionum naturalium capite septimo, quando dicit omnem formam, & omnem priuationem accidere materię, quia natura materię est constituta in potentia receptiua omnium formarum, & omnium priuationum; intelligit. n. potentiam esse proprietatem, per quam sumptam loco differentię ipsa materię essentia declaratur. Hoc etiam significauit Arist. in particula octuagesima prima primi Physicorum, quando dixit materiam appetere formam secundum suam ipsius naturam, is namque appetitus est ipsa materię potentia recipiendi omnes formas indistinctę, quę inest materię secundum eius naturam, quia ipsam insequitur vt proprietas, quemadmodum homo dicitur esse risibilis secundum propriam naturam, quia propriam naturam hominis insequitur risibilitas.

Appetitus materię.

Dubia aduersus ea, quę dicta sunt, & eorum solutiones. Cap. XII.

ADVERSUS ea, quę modò dicta sunt, dubia quędam oriuntur, quę soluere oportet. Primum quidē; si potentia vniuersalis esset essentialis materię in secundo modo dicendi per se, in ea inhæretet necessariò, & ab ea inseparabilis esset, hoc tamen falsum videtur, nā Themistius in sua digressionē inquit materiã in prima notione non habere potentiam, igitur potentia essentialis materię non insequitur. Alterum dubium est: potentia opponitur actui, ergo perit adueniente actu, non est igitur eterna, neq; necessariò in materia inhæret, proinde nullo modo est illi essentialis. Tertium dubiũ diximus supra cū Themistio materiã in prima sua notione esse ἀποιον ἄexpertem omnis qualitatis, ergo non habet potentiã, quia si eam haberet, esset qualis, quum potentia sit qualitas. Quartum dubium est: non videtur uerum id, quod diximus, potentiam esse materię proprietatem, per quam declaratur natura materię loco differentię ignotę, nam Arist. 7. Metaphysic. contex. 8. definit materiam absq; ulla potentię mentione, igitur etiam sine potentia natura materię declaratur. Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui Themistium loqui de potentia particulari, hanc. n. materia non habet in prima notione accepta, & hac eadem responsione secundum quoq; dubiũ solui arbitrantur. Attamen difficultatem non tollunt, quia legētib; Themistij verba manifestum est eum negare in materia ēt potentiam vniuersalem, distinguit. n. primã materię notionem à secunda tanquam absolutam à respectiua, utraq; aut potentia notat respectũ ad actũ, ergo si materia in prima notione nullum habet respectum, nullam ēt debet habere potētiam, nec vniuersalem, nec particularem, itaq; dubiũ viget. Ego aliter dico subiectũ posse abstrahi mente ab accidente proprio, & essentiali, licet non rei ipsa, nam accidens proprium est re inseparabile à suo subiecto; quamuis. n. non possit re separari ab homine risibilitas, concipi tamen potest natura humana non concepta risibilitate, sic igitur potentia est inseparabilis à materia, quum eius essentiam insequatur, tamen quum sit quiddam diuersum à materię essentia, vt ait Auerroes in primo capite libri de substantia orbis, & materia sit prior natura suis proprietatibus, potest considerari materię essentia mente abiuncta à potentia; hoc igitur vult deno-

Primum dubium.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Ad primum responsio alienum. Confutatio.

Responsio vera.

tare Themistius, quando dicit materiam in prima sua notione non habere potentiam, nimirum ipsam secundum se consideratam materiam essentiam non includere potentiam, quemadmodum & hominis essentia non includit risibilitatem: hanc esse Themistij mentem patet ipsius verba considerantibus; inquit enim [hæc res, quam vocamus materiam, est quoddam subiectum, cui accidit in eius natura ut sit receptaculum oppositorum] quum enim dicat [accidit] denotat potentiam esse accidens materiam, quum autem dicat [in eius natura] significat esse accidens essentiale, quod habet connexionem cum natura materiam inquit præterea Themistius ibidem, non esse facile ita materiam, & eius essentiam absolutam abstrahere mente à potentia, & ab omni respectu, esse tamen possibile, si quis efficaciter nitatur, & aciem mentis exacuatur; sic aurem significat potentiam esse reuera inseparabilem à materia: nam si esset separabilis, nullo negotio posset essentia materiam sine potentia considerari, ipse tamen inquit esse admodum difficile, quia loquitur de mentali abstractione, Ad secundum dubium, ut in præsentia concedamus potentiam hanc vniuersalem opponi auctui, hoc enim postea diligentius expenditur, dicimus tamen eam non opponi huic formæ, vel illi, sed vniuerso generi formarum materialium; ob id quum materia non possit simul recipere omnes formas, sed vnâ post aliam, sequitur non posse vnquam impleri totam hanc materiam potentiam, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam seruatur potentia recipiendi alias omnes: neque est quod aliquis dicat in omnibus simul sumptis materiam portionibus inesse actu omnes formas; siquidem nunc de essentia materiam loquimur, quamobrem ea, quæ de ipsâ dicimus, cuiuslibet etiam portioni competere debent, & nullum in hoc discrimen est totius materiam, & partium, totam enim materiam habere omnes formas esse ita habere, ut tota à qualibet forma informaretur, proinde & portio quælibet ab omnibus simul formis, non ut pars vnâ formam haberet, & alia aliâ, per hoc enim non interit potentia, sed æterna seruatur in omnibus materiam portionibus, quoniam in qualibet portione est vna tantum forma, & potentia ad alias omnes: quare est à materia inseparabilis hæc potentia vniuersalis. Præterea ut etiam admittamus illud esse habere omnes formas, tamen non esset habere omnes indiuiduas, sed omnes secundum speciem tantum, maneret igitur in materia potestas recipiendi saltem alias indiuiduas posterius aduenturas, non igitur interit potentia vniuersalis. Ad tertium dicimus duplicem esse qualitatem; vnâ quæ restringit, & coarctat materiam ad statum, ac certam alicuius rei naturam; alterâ verò, quæ nullam coarctationem materiam facit; quando igitur Themistius, & Alexander dicunt materiam secundum propriam naturam esse *ἀτομὴν*, quod etiam ex Aristotele colligimus in contextu quinquagesimo quarto primi Physicorum, intelligunt expertem earum tantummodò qualitatum, quæ materiam coarctent, atque determinant: cuius ratio est, quoniam omnes formæ, & oēs qualitates certæ entis naturam determinantes continentur sub obiecto adæquato primæ materiam, quo fit vt nulla harum possit esse essentialis materiam, neque ut constituens, neque vt conlequens, nulla enim determinatio potest insequi naturam materiam: quæ si aliqua forma siue substantialis, siue accidentalis, comprehensa sub obiecto adæquato primæ materiam esset ipsi essentialis, non posset amplius materia aliquam aliam recipere quoniam intus apparet prohibet alienum, vt dicitur in quarto contextu tertij libri de anima, quam rem optimè declarat Plotinus in quarto libro secundæ Enneadæ capite octauo: sed qualitas, quæ materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam restringat, non continetur sub obiecto adæquato primæ materiam, ideo potest absque vlla repugnantia attribui materiam vt essentialis, nec reddit eam qualeni illa qualitate, quam omnes philosophi respexere; qui materiam *ἀτομὴν* esse asseruerunt: huiusmodi qualitas est potentia hæc vniuersalis, quæ tantum abesse vt materiam coarctet ad aliquam certam naturam, vt potius eam reddat libe-

Ad secundum.
Potentia vniuersalis
opponitur
formæ.

Ad tertium.

ram, & aptam ad omnes indistinctè recipiendas. Ad quartum sumptum ex contextu octauo septimi Metaphysicorum respondere possumus eam non asserri ab Aristotele vt definitionem materiæ, neque enim eius consilium ibi est materiam definire, sed solum dubitandi gratia ostendere materiam esse rei essentiam, quod postea reprobaratur erat, & ostensurus essentiam esse formam: at quoniam illa, quæ ibi dicuntur de materiæ, dicuntur ad modum definitionis, & ab Aristotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiuntur, et si consequens, quod inde inferitur, materiam esse rei essentiam, falsum est, idèd nos quoque eam vt definitionem quandam materiæ recipientes aliter soluere dubium hoc debemus. Vi detur nonnullis cum Auerroë dici posse Aristotelem in ea definitione non omisisse potentiam, quod enim Aristot. dicit [est enim quiddam, de quo singula horum prædicantur] Auerroës ita videtur interpretari, vt dicat his verbis significari potentiam recipiendi omnes formas, quandoquidem non alia ratione est subiectum, quàm per potentiam patiendi: attamen ea neque Auerroës mens est, neque Aristotelis, Auerroës enim non illa prædicta verba Aristotelis interpretatur, sed declarat alia præcedentia, quum enim Aristot. dicat materiam non esse quid, nec quantum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus, Auerroës ad horum verborum declarationem quasi rationem adducens inquit [quoniam est in potentia omnia ista, vt dictum est in Physicis] quæ verba profert Auerroës ex seipso, non ut contenta in definitione Aristotelis, ipse verò Aristot. absque dubio in ea definitione potentiam non accipit, sed essentiam materiæ abstractit à potentia, & à respectu, quum dicat materiam esse omnium subiectum, cuius essentia diuersa est ab essentijs omnium rerum; nam dicere materiam habere potentiam ad omnia, est potius eam dicere omnia, quàm esse quid distinctum ab omnibus; ergo dicere eam esse quoddam ab omnibus diuersum, est non considerare potentiam: dubium igitur viget, & à nobis aliter soluendum est. Ego puto solutionem petendam esse ex Themistio in sæpe memorata ipsius digressione: quum enim dicat materiam in sua prima notione non habere potentiam, & dicat diuicite admodum esse ita materiam concipere animo sine vilo respectu ad alia, non esse tamen impossibile, si quis aciem mentis efficaciter intendat, significat vtilem quidem esse potentiam ad materiæ essentiam significandam, non esse tamen necessariam: illi enim qui magno ingenij acumine præditi sunt, ducentur quidem in cognitionem essentia materiæ per potentiam, sed eam postea concipient etiã non considerata potentia, & in sua prima notione absque vilo respectu ad alia: illi verò, qui non ita valent ingenio, non poterunt quidem materiæ essentiam completè sine potentia, qua respicit formas, & vtentur potentia loco differentie poterunt tamen non ignorare potentiam esse accidens, cui subest ipsa materiæ natura ab illo accidente distincta, licet naturam illam vt absolutam, & sine illa potentia concipere nequeant, adèd vt, si per potentiam definiant materiam, intelligant se sumere potentiam loco differentia, quam penetrare cognitione non possunt: vnde colligimus necesse esse ad primæ materiæ cognitionem hoc ordine progredi, vt primo loco eam cognoscamus vt materiam, hoc est in secunda notione, & prout refertur ad alia, postea verò, si possimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius substantiam absque vilo respectu contemplemur; quocirca in primæ materiæ investigatione primus labor est philosophi naturalis, qui non alio modo eam cognoscit, quàm vt principium generationis corporum naturalium, atq; etiã vt modo aliquo principium motus & quietis in eisdem corporibus: duæ alia supersunt primæ materiæ considerationes ad primum philosophum attinentes, vna quatenus est principium quoddam, & pars substantia composita, non considerata ipsius generatione, quæ consideratio habetur in septimo & octauo Metaphysicorum, nec potest esse sine potentia: nam docere non possumus ex forma vt essentia, & ex materia vt vehiculo necessariò vnùm cõ-

Ad quartum prima responsio.

Confutatio responsionis.

Responsio aliquorum.

Confutatio.

Responsio vera.

Quatuor cõsiderationes primæ materiæ.

positum existere, nisi cognoscamus materiam habere potentiam naturalem, quæ respicit formam, quæ est actus, & ita ex potestate, & actu vnum fieri: altera est consideratio materiæ absoluta, de qua modò loquebamur, quam etiam attigit Arist. in illo septimo libro in loco prædicto: sed pauca de hac erant dicenda, quoniam res ita sunt a Philosopho cognoscenda, vt secundum naturam sunt, materia prima est in rerum natura non vt species entis, sed vt principium, & vt materia specierum entis, quia si consilium naturæ spectemus, materia est propter alia, non propter se, sicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Aristot. in prima philosophia propter substantiam compositam, dum de huius essentia loquitur, tangit tamen ibidem etiam naturam materiæ absolutam, idque facit in contextu illo octauo septimi libri, vbi hoc notare debemus, res omnes posse de materia prædicari vt potestate, at non posse vt actu, potest enim & affirmari, & negari materiam esse res omnes, affirmari quidem vt potestate, negari autem vt actu; sed huiusmodi affirmatio declarat materiam in secunda tantum notione, & in respectu consideratam: ideo nullam eius mentionem fecit Aristot. in ea definitione, sed solius negationis, qua dicimus materiam nullum esse ex entibus, hæc enim negatione significat ibi Aristot. primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicat eam esse quiddam diuersum à rebus omnibus; sed ne crederemus materiam nihil esse nisi hanc rerum negationem, quum difficile sit eius naturam assequi, idè subiungere ibidem voluit materiam non solum non esse aliquam ex rebus, sed neque esse earum negationes (quod esset esse nihil) vt inde cognoscere remus huius rerum omnium negationi aliquod positium subesse, quæ est ipsa materiæ natura, licet explicatu non facilis, idè per eam definitionem non cognoscimus reuera quid secundum se sit materia, sed potius quid non sit, cognoscimus tamen esse substantiam quandam subiectam omnium rerum naturis, quæ ab his, & ab earum negatione diuersa est; cognoscimus igitur eam esse aliquid substantiæ, & quid illud non sit, sed non omnino quid sit. Per affirmationem vero declaratur materia in secunda notione accepta, idque fit in primo libro Physicæ auscultationis, dum dicitur materiam esse primum subiectam, ex quo res fiunt, sic enim significatur eam fieri res omnes. Considerandum autem id quoque est, Aristot. in illo primo libro distinguere à materia priuationem, de negatione autem nihil dicere; contra verò in septimo Metaphysicorum distinguere negationem à materia, de priuatione autem ne verbum quidem facere, propterea quod materia in prima notione non habet priuationem, sed negationem tantum, in secunda verò notione priuationem, & Aristot. in illo octauo contextu septimi Metaphysici materiæ in prima tantum notione considerat, in primo autem Physico in secunda solum, Per hæc igitur sublata est, ni fallor, omnis difficultas.

Quomodo
de materia
prædicentur
res omnes,
& quomodo
negentur.

Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in secunda notione acceptam. Cap. XIII.

Secundum
dictum.

DECLARATO primo dicto secundum sequitur, quod tale est: si materia sumatur in secunda notione, & prout est principium rerum, potentia vniuersalis inest ei per se in primo modo dicendi per se, & est illi essentialis vt rationale homini: huius dicti ratio sumitur ex verbis Themistij in digressionem prædicta, vbi inquit; alia competunt homini secundum se considerato, & quatenus est homo, alia ut relato ad aliud, & quatenus est pater; nam habere filium est illi accidens ut homini, idque separabile, sed eidem vt patri est essentialis; sic etiam albedo accidit homini secundum se sumpto, sed est de eius essentia quatenus est homo albus, quia locum formæ obtinet, qua est homo albus; non est enim inconueniens quod accidens

cidens sit de essentia substantiæ non secundum se acceptæ, sed secundum aliquam aliam considerationem. Materia igitur secundum se, & secundum propriam naturam considerata, potentia vniuersalis est accidens eius proprium, & essentiam ipsius consequens, vt iam demonstrauimus; sed considerata materia prout refertur ad alia, & vt est principium rerum, potentia vniuersalis est eius conditio necessaria, tanquam eius naturam constituens, quemadmodum esse rationis participem est conditio necessaria homini vt sit homo, & eius naturam constituit; prius enim modus, quo materia est principium rerum naturalium, consistit in hac potentia vniuersali, qua est apta recipere omnes formas, ita vt dicere possimus potentiam patiendi esse rationem formalem principij materialis; essentia enim materiæ est secundum naturam prior hac potentia vniuersali, quia subiectum est natura prius accidente proprio, & est tanquam eius causa; ipsa verò potentia ratio, si bene consideretur, est natura prior ratione principij materialis, non enim quia materia est principium materiale, ideò habet potentiam patiendi, sed è contrario quia habet potentiam patiendi, ideò est principium materiale; potentia igitur vniuersalis est veluti forma & ratio materiæ quatenus est materia rerum, hoc autem est quatenus ad alia refertur vt principium: hoc significauit Arist. in secundo libro de anima, quando dixit [materia est *διάνοια*] nam sumpta materia, vt est principium, quomodo sumit eam philosophus naturalis, potest vocari potentia in casu recto, quia potentia est eius ratio constitutiua. Est autem animaduertendum non idem de priuatione, ac de potentia dicendum esse: nam priuationem sumendo eo modo, quem declarauimus, priuatio est necessaria materiæ propter generationem, non vt conditio materiæ ad recipiendum, sed vt terminus generationis à quo, ob id priuatio est tertium principium distinctum essentialiter à materia: nam in generatione alio officio fungitur materia, alio priuatio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longè diuersus est ab eo, quo materia principium dicitur; at potentia non est terminus generationis, sed est solum conditio necessaria materiæ, vt sit materia, propterea hæc non constituit quartum principium, sed est ratio constituens principium materiale. Idcirco errasse mihi videntur nonnulli, qui priuationis necessitatem in eo sitam esse existimauerunt, vt sit necessaria propter materiam, hoc argumentum ducti, quòd ex materia non priuata nihil generari posset: hoc autem dicentes videntur priuationem ponere inter conditiones materiale principij constituentes, quo fieret vt priuatio non esset tertium principium, sicut etiam de potentia modò dicebamus. Quamobrem dicendum potius est priuationem esse primum necessariam propter generationem, tanquam eius terminum à quo, quia de ratione generationis est vt non esse præcedat esse; deinde verò esse necessariam materiæ eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia præstant sibi mutuam operam, & quemadmodum ex materia sine priuatione nihil generaretur, ita neque ex priuatione sine materia, neque ex duobus principijs vtunque acceptis sine tertio. His igitur duobus modis se habet potentia vniuersalis ad materiam, vt ego arbitror, & per hæc multæ difficultates soluntur. Sententiam autem nostram testimonium aliquorum comprobasse videtur, qui duo hæc dicta, eorūq; discrimen non intelligentes, ea tamen vtraque prouolere tanquam ab ipsa veritate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur hæc potentia sit essentialis primæ materiæ, vna est quoniam manat immediatè à natura materiæ, secunda quod per eam essentia materiæ ad formam dirigitur, tertia quòd ex materia & forma fit vnum tanquam esse potentia & actû, quarta quoniam hæc potentia ponitur loco differentia substantialis ad declarandam naturam materiæ, quæ aliter declarari non posset. Hæc omnia vera sunt, si bene ac distinctè intelligantur: nam primus & quartus modi referunt primum dictum nostrum, quo asseruimus potentiam respectu materiæ in prima notione acceptæ esse proprietatem consequentem

Cur potentia non sit quartum principium rerum naturalium.

Error aliquorum de priuationis necessitate.

Nonnullorū consideratio de potentia.

tem eius naturam, & sumi loco propriæ differentiæ ad declarandam materiæ naturam, quum sine potentia dicere quidem possimus quid materia non sit, sed nõ reuera quid sit: secundum verò ac tertius modi referunt secundum dictum nostrum: nam essentia materiæ ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam ut principium consideramus, dirigitur autem per potentiam tanquam per rationem formalem, quod isti consentunt dum dicunt, per eam, non enim rectè diceretur, per potentiam, si potentia esset solum quoddam consequens; sed hoc conuenienter dicitur, si potentia est quoddam prius, quod causæ locum obinet: idem est sensus tertij modi: nam in eo quoque materia ut principium sumitur, proinde est ei essentialis hæc potentia iuxta primum modum dicendi per se: discrimen solum est, quòd in secundo illorum modo materia consideratur ut principium generationis corporis naturalis, quæ est consideratio Physica; in tertio autem ut principium substantiæ materialis, quæ est consideratio Metaphysica, & utroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, distinctionem tamen duplicis essentialis non animaduertunt, sed ea considerunt, & tanquam vnum & idem pronuntiant.

De potentia particulari quomodo ad materiam se habeat.

Cap. XIII.

Tertium dictum.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

DE M V M tertium dictum est, potentia particularis est accidentalis materiæ tam in prima, quam in secunda notione accepta, solummodo accidentale pro eo, quod distinguitur ab utroque essentiali, hoc est, quod nec primo, nec secundo modo est per se; hoc ita probari potest: illud, sine quo aliud esse potest, & est, accidentale illi est: at sine potentia particulari potest materia existere, & existit, tum vt ens, tum vt principium rerum, igitur hæc potentia est ei accidentalis tum in prima, tum in secunda notione acceptæ: maior propositio clara est, minor probatur: potentia particularis est illa, quæ hanc tantum formam respicit, vt formam hominis, non alias; atqui sine hac particulari potentia existere potest materia vt principium aliarum rerum, & existit actu priusquam hanc potentiam particularem recipiat, patet enim non esse in ligno potentiam particularem ad formam hominis: quoniam igitur potentia hæc particularis non vna est, sed plures pro formarum multitudine, sine qualibet existere potest materia, proinde nulla talis potentia est materiæ essentialis. Præterea hæc potentia nec primo, nec secundo modo dicendi per se in materia inest, ergo est illi accidentalis: consequentia est Arist. in contex. 3. 1. primi Posteriorum: antecedens facile probatur: nam si hæc potentia inesset materiæ per se vel primo, vel secundo modo, materia nullam formam recipere posset, neque illam, ad quam potentia illa refertur, neque aliarum ullam; non illam, ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret, tollitur enim potentia in aduentu actus, at tamen interire potentia non posset, quia quicquid inest per se vel primo, vel secundo modo, id necessario, ac semper inest: non etiam alias, quia ad nullam earum esset peculiariter præparata, sed ad illam solum, non potest autem materia aliquam formam recipere, nisi prius ad eam recipiendam præparatur, & habeat potentiam particularem respectu illius. Præterea materia suapte natura esse libera, & indeterminata, & æquè respiciens omnes formas; ergo nihil determinatum potest eius essentiam vel constituere, vel consequi; vel are neque hæc potentia particularis, quum sit determinata ad respiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem, & coarctationem non provenire à natura materiæ, sed ab aliquo alio, vt ab agente, & à forma præsentem, quæ respectu formæ adueniunt locum habet priuationis, hæc, n. particularis potentia illa est;

quam

quam antea diximus esse cum priuatione coniunctam, siquidem potentia uniuersalis negationi potius iuncta est, quam priuationi. Non est autem ignorandum duo in hac potentia particulari esse consideranda, vnum ipsam potentiam recipiendi formam quatenus potentia est, alterum verò illam determinationem, & restrictionem ad hanc vnam formam respiciendam, vt non ad alias: quatenus igitur est potentia patiens, eatenus insequitur naturam materiæ, & ita illi est essentialis; sed quatenus est determinata, & coarctata, eatenus est ei accidentalis, nec prouenit à natura materiæ, sed ab alio, vt dictum est. Hæc igitur potentia corruptibilis est, quia necesse est accedere actui eam interire, idè de hac loquitur Auerroes in commentario septuagesimo primi libri physicorum, quando dicit potentiam non esse de essentia materiæ, eo argumento vtens, quòd quum in aduentu formæ hæc potentia intereat, materia simul interiret, si potentia esset illi essentialis; hæc enim Auerrois ratio de potentia uniuersali nihil roboris haberet, quum illa nunquam intereat: hanc etiam respexit Simplicius in contextu quinquagesimo octauo eiusdem libri, quando dixit potentiam esse accidentalem materiæ; quare per hanc potentiarum distinctionem dubia multa soluentur.

Potentia particularis corruptibilis est

Quanam potentia actui opponatur. Cap. XV.

QVVM duplex sit potentia, considerandum manet an vtraque opponatur actui, an altera solum: de potentia particulari clara res est, habet. n. priuationem cõiunctam, ratione cuius opponitur actui priuationi, vt dictum est supra. De uniuersali verò potentia dubium est, eam namq; non cum priuatione, sed cū negatione est coniuncta, quamobrem non potest actui opponi vt priuatio habitui, si verum est id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis antecessæ: præterea hæc potentia, quum perpetua sit, & nunquam intereat, non recedit in aduentu formæ, non est igitur contraria formæ, si cum ea manet in materia. Quapropter huius ego sententiam sum, potentiam uniuersalem non opponi actui, sed de sola particulari id verum esse, quod supra de oppositione potentia & actus dictum à nobis est; potentia namque uniuersalis non respicit reuera formam, sed potius uniuersam formarum omnium collectionem, seu earum infinitam receptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, siquidem interire potentiam nil aliud est, quam totam adimpleri, quod de hac dici minimè potest. Huic potentia similis est potentia continui ad diuisionem infinitam, quæ nunquam ad perfectum actum ducitur, sed ad imperfectum, qui cum potentia semper est commisitus: hæc est Auerrois sententia in nono Metaphysicorum commentario vndecimo, vbi dicit potentiam continui ad diuisionem infinitam, & potentiam sumptam in definitione motus, & potentiam primæ materiæ ad infinitas formas, eiusdem esse rationis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, sed ad incompletum, qui nunquam sciungitur à potentia idem legimus apud Auerroem in commentario septuagesimo nono octauo Physicorum, vbi dicit non dari potentiam actiuam materialem infinitam, dari tamen passiuam infinitam, hæc. n. est potentia primæ materiæ, quæ ab ipsa materia nunquam separatur, licet ei alius semper, & alius actus adueniat: sed in illo cõmentario vndecimo noni Metaphysicorum clarè dicit potentiam hanc infinitam, & perpetuam, quæ est in prima materia, non esse illam, quæ respicit actum: nam potentia, quæ ad actum refertur, est illa, quæ opponitur actui, & in aduentu actus destruitur. Hæc igitur potentia uniuersalis non opponitur actui, sed quando restringitur, & contrahitur ad recipiendam aliquam certam formam, tunc fit opposita illi formæ, quia iam facta est particularis, & iuncta priuationi propriæ illius formæ. Ex his sumitur solutio cuiusdam dubij, quod multis negotium facessit, cuius mentionem facit Achillinus in primo suo libro de clementis

Potentia uniuersalis non opponitur actui.

Dubium.

Solutio Can-
daucensis.
Refutatio.

Solutio ve-
ra.

elementis dubio decimotertio, & Ioannes Gandauensis in quaestione vigesima-
quinta primi Physicorum, id quod: tale est in singula portione materiae inest potentia
recipiendi formas numero infinitas iuxta Aristotelis sententiam aeternum mundum
statuentis, quoniam igitur in singulo actu propria potentia respondet, sequitur esse
in illa materiae particula potentias numero infinitas, & ita dari numerum actu in fini-
tum, quod nullo modo asserendum est. Gandauensis nesciens dubium hoc aliter
soluere, concedit esse in illa materiae potentias infinitas, quod est absurdum mani-
festum, ideo & quae ab ipso, & quae ab Achillino hac de re dicuntur, quum vana
perforus, & inutilia sint, dimittantur. Ego vero constanter negandum puto esse in
illa materiae potentias infinitas, dico enim vnam esse potentiam vniuersalem, per quam
materia respicit indistincte omnes formas per omne futurum tempus aduenturas;
potentias vero particulares esse quidem infinitas, prout respiciunt actus numero
infinitos, at non simul omnes existere in eadem materia: singulam namque huiusmodi
di potentia cum priuatione est, & cum propria praeparatione ad talem formam,
non potest autem eadem materiae particula esse simul ad omnes formas recipien-
das peculiariter praeparata, nam dicere ad omnes aequae praeparata est dicere ad
nullam, & omnino negare in materia potentiam particularem: haec igitur potentia
in eadem materia vel vna tantum est, vel plures, non tamen infinitae, sed paucae, ut in se-
mine humano est potentia particularis, & proxima ad formam hominis recipien-
dam, est et in eodem particularis potentia recipiendi formas elementorum, potest
enim in hominem conuerti, tum in elementa dissolui, at nulla ibidem est potentia
particularis ad alias formas posterioribus temporibus aduenturas, ut ad formam au-
ri, vel ad formam lapidis, licet fieri possit ut dissoluto semine in elementa ex his po-
stea generetur lapis, vel aurum: ad illas igitur tantummodo formas materia habet
potentiam particulae enim, quas statim post illam, quam habet, recipere apta est, haec
autem plures quidem esse possunt, non sunt tamen omnes, neque infinitae. Patet igitur po-
tentias particulares, quae respiciunt infinitas formas esse quidem infinitas, non ta-
men simul omnes existere in eadem materia, ut in argumento sumebatur, sed vnam
post aliam aduenire: sicut etiam formae vna post aliam de materia educuntur; sunt
igitur eo modo infinitae potentiae, quo etiam formae sunt infinitae, nempe non actu,
sed potestate, & successione, quod quidem non est absurdum, sic enim etiam continuu
habet potestatem ut in partes diuidatur successione infinitas; quam continuu po-
tentiam si vnam esse dicamus, quae respiciat infinitam diuisionem, ea respondebit po-
tentiae vniuersali primae materiae respicienti indistincte omnes formas, & infinitas
per infinitam successione aduenturas, licet ipsa sit vna, illae vero infinitae. Sed Ganda-
uensis videns hanc solutionem, quae ex consideratione potentiae vniuersalis sumi
poterat, eam nititur reprobare, & inquit: si vna numero est potentia respiciens infi-
nitos actus aduenturos, ergo si haec ad actum redigatur per vnius formae aduen-
tum, necesse est ut simul redigatur ad actum respectu omnium formarum, & ita
necesse est ut adueniente vna forma adueniant omnes, & infinitae eodem tempo-
ris momento. Haec tamen argumentatio vanissima est, quia nos negamus hoc ab-
surdum sequi, & in hoc ipse deceptus est, quod supposuit potentiam materiae pe-
nitius adimpleri per vnius formae receptionem, quod quidem de potentia vniuersali
falsum esse asserimus, ea namque non vnam tantum formam respicit, sed om-
nes, ideo vna recepta in materia non adimpletur tota potentia, sed remanet respi-
cens alias: sola autem potentia particularis adimpletur per vnius formae aduen-
tum, sed haec illam vnam formam respiciebat, non alias, ideo non est necessarium
simul cum illa forma alias omnes formas aduenire: argumentum igitur Ganda-
uensis nihil roboris habet, & solutio nostra praedicti dubij firmissima, ac tutissima
est: potest autem quisque ea, quae haecenus diximus, bene considerans, & praedi-
ctis distinctionibus utens, alia quoque, quae hac de re existunt, dubia facili-
ter soluere.

Obiectio
Gandauensis
contra so-
lutionem.

Solutio ob-
iuncta.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE PRIMA RERVM MATERIA
LIBER SECVNDVS.

Sententia Scoti de actu entitativo materiae, & eius argumenta.

Cap. I.

ACTENS ea considerauimus, quæ primæ rerum materiae vt ad alia relatæ competere videntur, sequitur ut illa tractemus, quæ ad primam eius notionem pertinent, atque illi secundum se sumptæ attribui ab alijs solent, quæ eò difficiliora sunt, quò magis abscondita, ac tenuis, atque exilis est primæ materiae natura, hinc enim fit ut longè facilius sit eam vt ad alia relatam, quàm vt absolutè acceptam contemplari. Duo autem sunt, quæ consideranda proponuntur, & de quibus magna esse solet inter philosophos

difceptatio, vnum an prima materia secundum suam naturam actum aliquem habeat, alterum verò an sit per se corpus. Actum in materia ponit Scotus secundo libro sententiarum distinctione duodecima quæstione prima, & secunda, quem uocat actum entitatum, & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde & duos actus illis respondententes: vnã uocat potentiam subiectiuam, quæ tribuitur materiae, hæc. n. potentiam habet ut omnibus formis subijciatur, idè huic potentia respondet actus formalis, qui eam adimplet: alteram potentiam uocat obiectiuam, eaq; tribuitur non causæ, sed effectui, effectus enim qui non est actus, esse tamen potest, dicitur esse in potentia obiectiua respectu suarum causarum, à quibus produci potest, ut ante mundi creationem dicimus mundum fuisse in potentia obiectiua opificis, à quo produci poterat, sed non in potentia subiectiua, quia nulla præerat materia, ex qua mundus generaretur, sed ex nihilo creatus est: homo verò antequàm generetur, dicitur esse in potentia tum obiectiua respectu agentis, à quo produci potest, tum subiectiua respectu materiae, ex qua potest generari. Potentiæ huic obiectiuae respondere inquit actum entitatum, quando enim res est actu producta, & iam habet esse actu extra suas causas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, sed (vt ipse uocat) entitatum; talem igitur actum habuit prima materia, quum primum à Deo fuit producta, sine vlla ope formæ, & ita secundum propriam naturam, & secundum primam suam notionem habet actum entitatis proprium, & ab actu formali, quem postea recipit, distinctum. Hæc est Scoti sententia, quam ipse pluribus argumentis confirmare nititur, quorum primum, quod ex his, quæ modò diximus, colligitur, tale est: id quod actu reperitur extra suas causas, habens entitatem realem distinctam ab entitatibus omnium aliarum rerum, est ens actu, & habet actum entitatum: at materia est huiusmodi, vt patet, ergo habet per se actum entitatum. Secundo sic argumentatur: si materia non habet actum entitatem realem distinctam ab entitate formæ, compositum non potest dici compositum, sed est simplex,

Scoti opinio.

Dux potentia apud Scotum.

Primum argumentum Scoti.

Secundum argumentum.

- Tertiū arg.** simplex, quia non dicitur compositum, nisi constet ex se & re, & veraque res sit actu in illa compositione. Tertiū sumit argumentum ex modo loquendi, dicimus enim materiam esse actu principium per se rerum naturalium, esse actu materiam, esse actu subiectam formæ, est ergo ens actu; nam si datur oppositum, non erit actu principium, neque actu materia, neque actu sub forma. Quartū materia apud Aristotelem est id, ex quo præexistente, & inexistente res fiunt, atqui existentia dicitur actu, ergo materia est ens actu. Possimus etiam sententiam Scoti confirmare autoritate Themistij in digressionem prædictam, ubi inquit materiam in prima sua notione esse aliquid, & esse actu. Hoc ita demonstrato inferit inde Scotus alteram hanc conclusionem, quum materia actum entitatis habeat, potest etiam per se actu existere sine ulla forma, quod multis argumentis probat. Primo sic: positium absolutum distinctum ab alio absoluto, & natura prius illo, potest absque repugnantia sine illo existere, at materia est ens positium absolutum distinctum à forma, & prius omni forma tam accidentali, quam substantiali; ergo materia sine vlla forma existere potest: maior propositio clara est ex discrimine absoluti & respectiui, respectiuum enim ut sit requirit suum correlatiuum, absolutum verò non requirit aliquid aliud, quare sine alio esse potest; patet etiam minor, quia materia est ens positium, & absolutum, quum sit substantia, & est natura prior omni forma, nam inquit Aristot. in particula quinquagesimasecunda primi physicorum, subiectum est natura prius prædicato. Secundo materia comparata cum singula forma potest existere sine illa, ergo etiam sine omnibus simul sumptis, quia si vnam respicit contingit, omnes quoque contingenter respiciet. Tertiò, si materia non posset existere sine forma, præscriberet sibi formam, ergo aliquam statutam formam; at hoc falsum est, quoniam materia nullam sibi certam formam præscribit: consequentiam probat, quia id, quod sibi præscribit genus, certam quoque aliquam speciem illius generis necessariò sibi præscribit, siquid enim essentialiter est animal, est necessariò aliqua certa species animalis.
- Quartū arg.** Quartò ad huius sententiæ confirmationem adducere possumus Simplicij, & Auerrois testimonium: nam Simplicius in contextu quinquagesimo secundo primi Physicorum inquit materiam esse posse per se ipsam, formam verò non posse. Auerroes autem in primo capite libri de substantia orbis dicit materiam esse actu vnum ex entibus per se existentibus. Quare confiteri manifestè videntur Simplicij & Auerroes primam materiam posse per se actu existere sine vlla forma.

Confutatio opinionis Scoti. Cap. II.

Non datur
alius actus
preter forma-
lem.

Actus entia-
tius reproba-
tus.

HÆC Scoti sententia primo quidem aspectu speciem quandam veritatis habet, at si bene consideretur falsa est tum secundum Aristotelicam, tum secundum veram philosophiam, vanum enim est alium actum ponere præter formalem, quod ostendo tum ex actu, tum ex potentie consideratione, vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatum argumentum sumebat, ante omnia dicere debet Scotus an actus entitatus sit aliquid, an nihil, nam si nihil est, ergo non datur, si verò aliquid, videndum est quidnam sit: igitur ne ipsum cum actu formali confundamus, consideremus illum, qui attribuitur primæ materiæ, quæ secundum se nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, si est aliquid, vel est substantia, vel accidens, accidens quidē esse non potest, quia secundum Scotum nil aliud est actus entitatus, quam entitas realis, entitas autem materiæ nil aliud est, nisi materia ipsa; non potest ergo actus entitatus materiæ esse accidens, nisi materia sit accidens, quod quidē Scotus non diceret; est ergo substantia: atqui substantia secundum Aristot. dividitur in materiam, & formam, & compositum; forma quidem esse non potest, quum Scotus distinguat maximè actum

hunc

hanc entitativam ab actu formali, multo minus est aliquid compositum, quia sequeretur in entitate materiæ esse compositionem materiæ cum forma, & actû hunc non esse nisi formalem, quorum neutrum concederet Scotus; si verò est materia, vel est materia materiæ, & ita materia constaret ex alia materia; vel est ipsamet materia, quod omnino confitendum est; quemadmodum enim ens homo, seu entitas hominis nil aliud est, quàm homo, ita nil aliud est entitas materiæ, quàm ipsamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum est, vt ne mente quidem concipi possit, quum potius naturæ materiæ contrarium nomen omnes philosophi attribuerint, nempe nomen potentia, & dixerint eius naturam in hoc esse constitutam, vt sit ens potestate, potestas autem opponitur actui, quare quum materia sit simplex, si eius natura ea est, ut sit potentia, eadem non potest esse actus: quam in sententia Scoti absurditatem optimè notauit Ioannes Baconius in distinctione duodecima secundi libri sententiarum, vel enim potentialitas materiæ est actualitas, vel si re distinguuntur, natura materiæ non est simplex, quum per vtramque materiæ natura denotetur. Illud quoque apud Aristotelem aperte legimus: in contextu secundo secundi libri de anima, vbi materiam dicit esse potentiam; & in contextu octauo septimi Metaphysicorum negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non est aliquid ens determinatum, quomodo potest vocari ens actu? clara est etiam sententia Aristotelis, quòd ens diuidatur per potentiam & actum, & in omni categoria sit potentia & actus, vt videre est in tertio Physicorum particula tertia & sexta, & in primo de anima particula sexta, igitur si datur ens potestate, quomodo omne ens debet actum denotare? est igitur hic actus commentum Scoti, quòd enim materiam appellet ens, concedimus, sed non ob id est dicenda ens actu, quum secundum se non sit ens, nisi potestate, imò ne que propriè dicatur ens, vt antea ostendimus, & vt Aristoteles dixit, sed principium & materia entium, siquidem non est in rerum natura tanquam species aliqua entis, neque habet certam vllam naturam specialem, sed solum est quoddam inchoamentum specierum entis: quum igitur materia talis sit, eam appellare actum qua tenus est ens, & fingere hunc esse diuersum ab actu formali, arbitraria est appellatio, quæ omni ratione caret, possemusq; eadem ratione materiam appellare asinum, ac dicere nos asinum sumere in significatione diuersa ab illo asino, qui est species animalis: nam potius rationi consonum, ac necessarium est dari in rebus aliquid, quod sit pura potestas, nihilq; in se habeat actus, vt sit idoncum rerum omnium inchoamentum, sicuti rectè considerat Ioannes Baconius in loco prædicto. Sed actus hic efficaciter etiam reprobat per reprobationem potentia obiectiuæ, quam Scotus excogitauit: nos. n. apud Aristotelem duas tantum potentias inuenimus, actiuam, & passiuam, ut patet in nono Metaphysicorum: & duos actus, primum, & secundum, quos ponit in initio secundi libri de anima, quos ad duas illas potentias optimè refert Thomas in questione prima disputata dicens, potentia passiuam referri ad actum primum, quia materia est receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationem, quæ est actus secundus: & sicuti primò dictus est actus de operatione, postea verò traductus est nomen etiam ad formam; ita primò dici nomē potentia de actiuæ, deinde attributum esse etiam passiuæ: & sicuti nihil patitur, nisi ratione potentia passiuæ, ita nihil agere nisi ratione actus primi: nam pati est materiæ, agere autem formæ, soli namque formæ potentia actiuæ attribuitur. Potentia igitur obiectiuæ nihil esse potest ab his duabus distinctum, idq; facile ostenditur: nam si dicamus hominem, qui nondum est genitus, esse in potentia obiectiuæ, quærendum erit in quonam ea potentia inhaereat, quum adhuc homo non sit; certè nil aliud responderi potest, nisi eam esse in prima materia; hominis enim generandi nihil tunc existit, nisi materia, quæ ipsius pars futura est; atqui potentia in materia non alia inest, quàm subiectiuæ; quare potentia illa obiectiuæ,

Potentia obiectiuæ reprobat.

qua homo potestate esse dicitur, nil aliud est, quàm potentia subiectiua, nō dicere hominem esse in potentia obiectiua, est dicere materiam habere potentiam recipiendi formā hominis, imō nil aliud est potestate homo, nisi ipsamet materia. Id ē etiam de potentia actiua considerare possumus: quando .n. dicitur, mundum, ante quàm crearetur, fuisse in potentia obiectiua respectu agentis, tunc non significamus potentiam aliquam existentem, quum .n. tunc mundus nihil sit, nihil etiam est ista potentia prout mūdo attribuitur, quia nihil existit, in quo recipiatur; ideo si benē illa potentia consideretur, nil significat secundum se, nisi non repugantiā terminorum, hoc est, negationem impossibilitatis, & veritatem huius propositionis, possibile est mundum creari; talem autem potentiam non esse aliquid reale docet Aristoteles in contextu decimosextimo quinti Metaphysicorum; uanum igitur est hanc potentiam, quæ nihil est, nisi ens rationis, statuere vt re distinctā ab illis potentijs, quæ apud Aristotelem sunt entia realia: est tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale, dum sumitur vt idem, quod potentia actiua, quando enim dicimus mundum esse in potentia obiectiua, siquid reale significamus, id non est nisi ipsa potentia actiua Dei, itaut dicere mundum fuisse tunc in potentia obiectiua, nihil aliud significet, quàm Deum habuisse tunc potentiam actiuam creandi mundum; potentia autem Dei Deus ipse est; igitur nihil reale respondet illi potentia, nisi Deus ipse, cuius est potentia creatiua; nihil ergo est illa potentia obiectiua re distinctum à potentia actiua. Hinc colligimus conuenientius dici effectum, quando nondum est, esse tamen potest, esse in potentia passiuam materiæ, quàm in potentia actiua agentis; quo fit vt etiam conuenientius diceretur in potentia obiectiua respectu materiæ, quàm respectu agentis; quum enim vtroque modo aliquid ipsi effectui attribuamus, inaniter id attribui-mus quatenus ille effectus nihil est; vanum ergo est attribuire mundo potentiam obiectiuam respectu opificis, dum ipse mundus nil penitus est, quum nulla prorsus mundi pars præexistat; at si diceremus hominem generandum præexistere in potentia obiectiua, id est subiectiua materiæ, rectius loqueremur; materia enim præexistit, quæ futura est pars substantiæ hominis generandi, proinde potestate homo iure appellatur; aliquo igitur modo tunc homo existit, cui attribui-mus vt sit in potentia obiectiua, sed quia homo ille non est nisi materia ipsa, nil aliud est potentia obiectiua, quæ tribuitur homini, quàm ipsa potentia subiectiua materiæ, ut ante dictum est. Ex his igitur patet potentiam obiectiuam nihil esse distinctum ab actiua, & à passiuam, & omnia argumenta, quæ à sectatoribus Scoti pro suæ opinionis defensione adducuntur, vana & sophistica sunt; ea quidem multa sunt, sed in præsentia satis fit duo in medium asserre. Vnum est: potentia subiectiua materiæ vna est, potentiæ verò obiectiue, quæ effectibus attribuuntur, sunt plurimæ, nam dicimus hominem esse in potentia obiectiua respectu materiæ, sic a sinum, sic lapidem, & alias res, plurimæ igitur sunt potentiæ obiectiue effectibus attributæ, vna autem est potentia subiectiua materiæ, ergo re distinguuntur; sic potentia actiua vna in agente est, obiectiue autem plures, quia plures effectus ab eodem agente produci possunt. Alterum argumentum est: subiectum generationis est re distinctum ab vtroque termino, ideo si generetur aer, terminus à quo illius mutationis est aer potestate, terminus autē ad quem, est aer actu, igitur materia distinguitur à termino à quo, ergo & potentia subiectiua ab obiectiua, nam subiectiua attribuitur materiæ, obiectiua autem termino à quo. Sed vtrumque argumentum leuissimum est. Ad primum .n. dicimus nil aliud per illud ostendi, nisi potentiam actiuam eandem, quæ respectu ipsius agentis vna est, fieri multiplicem vt relata ad plures effectus, quos producere potest; sic potentiam passiuam, quæ respectu materiæ vna est recipiendi omnes formas, fieri multiplicem vt relata ad varias formas, quas respicit; est igitur eadem potentia re, quæ fit plures secundum rationem. Ad secundum dico terminum à

Duo argum.
Scotistarum,
Primum.

Secundum.

Solutio pri-
mi.

Solutio secū-
di.

quo

quo generationis formaliter non esse aerem potestate, sed potius non aerem, id est priuationem, & non esse ipsius aeris: & quamuis priuatio connotet potestatem ad aerem, illa tamen potestas est conditio materiæ subiectæ, ut antea demonstrauius, non terminus à quo generationis, qui est tertium principium à subiecto distinctum; igitur potentia aer est potius ipsa materia, quam priuatio, & res ita manifesta est, ut mirum sit quòd illi sint ausi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Aristoteles trium principiorum necessitatem collegere ex necessaria distinctione duorum contrariorum terminorum, à quo, & ad quem, & subiecti tertij, quod vtriusque subternitur, isti terminum à quo cum subiecto considerunt, dum potentiam attribuere termino à quo, quum potius subiecto ut eius necessaria conditio attribuenda sit. Quoniam igitur manifestum est non dari potentiam obiectiuam distinctam re ipsa ab actiua, & à passua, sequitur vanum esse etiam actum entitatum ut distinctum à formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus necessitatem, ea sublata huic quoque actum corrumpere, vel ab actu formali non distingui necesse est; reuera enim non datur alius actus, quam formalis; & hic vnus respondet omni potentia, tam actiua, quam passua: de passua quidem concedit Scotus, ego verò de actiua quoque ostendo tum iuxta Aristotelis sententiam, tum secundum veram philosophiam; apud Aristotelem clarum est materiam esse æternam, & nullum esse agens, à quo sit vnquam creata, vel creari possit, nunquam igitur materia fuit in potentia obiectiua secundum Aristotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentia, ut possit totam rem producere absque vlla materia præsupposita, sed solum ex præexistente materia: quamobrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci possit, nisi sola forma, hanc enim educens de potentia materiæ præexistentis, sic rem producere dicitur: quemadmodum igitur potentia passua, ita etiam actiua nullus respondet alius actus, nisi formalis, neque aliud est obiectum utriusque potentia, nisi actus formalis: nam quælibet res actu existens existit per formam, hanc igitur producens agens dicitur rem ipsam producere, formam enim equi, vel asini de potentia materiæ educere est equum, vel asinum producere, & è conuerso equum producere est formam equi de materia educere; hoc significauit Auctores octauo Metaphysicorum commentario decimo quinto dicens, agens non largitur multitudinem, sed perfectionem, & duodecimo Metaphysicorum decimo octauo, agens reuera non congregat duo inter se, formam, & materiam, sed ex materia præexistente formam, quæ potestate erat, in actum educit; quæ verba perperam interpretatur Scotus in prædicta distinctione duodecima primi sententiarum quæstione prima, contrarium enim habent sensum illi, quem eis ipse attribuit: nam agens largiretur multitudinem, si totam rem produceret, cuius nulla pars prius extitisset, sic enim augetur numerum, quia produceret rem illam, quæ prius non erat; nec video quomodo hoc negare possit Scotus, & asserere id non esse multitudinem largiri: sed materiæ iam existenti, & aliquam formam amittenti aliam formam tribuere non est numerum rerum augere, sed perfectionem mutare, & materiæ tribuere nouam perfectionem loco alterius amissæ perfectionis: congregare autem diceretur, si materiam & formam separatim prius existentes coniungeret, sic enim nihil produceret, solam igitur formam producit, quæ est perfectio, & actus vtriusque simul potentia respondens. De ipsius ergo Aristotelis sententia nullum esse dubium potest. Maiorem veritatis speciem habet opinio Scoti secundum Christianam Theologiam, quæ docet primam materiam vnà cum alijs rebus à Deo fuisse creatam, quoniam enim antequam crearetur erat solum potestate, necessarium videtur ut statim creata existerit actu tamquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex se actum en-

Solus actus formalis respondet vtri que potentia secundum Aristot.

Agens non largitur multitudinem, sed perfectionem.

Praua interpretatio Scoti.

Idem ostenditur secundum Theologiam Christianam.

Materia non
fuit creata,
sed concreta
ta.

titatis, sed non actum formalem. Attamen sic quoque, si res bene intelligatur, opinio Scoti falsa est: nam propriè loquendo materia non fuit à Deo creata ut res quædam, sed potius rebus concreta, quia non est aliquid per se determinatum in specie, sed est inchoamentum omnium specierum corporali-um; non fuit igitur ita creata, ut nuda, & absque vlla forma per aliquod tempus extiterit, sed solum sub forma, ut optimè Thomas sensit, nisi præcipuè argumento, quo Auerroës vitur in commentario duodecimo secundi Physicorum: si materia prima existeret sine forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, quæ est contradictio; quoniam igitur secundum Theologos Deus facere non potest ut duo contradictoria sint simul vera, hinc Thomas colligit Deum non potuisse creare materiam primam existentem sine forma, quia si existeret, iam haberet determinatam naturam, proinde & actum formalem, quum tamen suapte natura nullum habeat actum formalem, nullamque naturam determinatam. Alio quoque argumento idem confirmari potest: agens enim potens totum aliquem effectum producere, nisi impediatur, producit perfectissimum, quantum producere potest: hæc maiorem propositionem negare Scotus non potest, quum sæpè ea utatur: at Deus à nullo potest impediri ne quamlibet rem perfectissimam in genere suo producat, quamlibet igitur perfectam produxit, ergo non materiam nudam, quia materia est imperfectè res omnes: quare materiam primò nudam creare, & illi postea formam imponere, repugnat perfectioni diuinæ, quæ immu-neretur, si Deus prius imperfectè res creasset, postea verò formas imponendo perfectionem indidisset: res igitur primùm absolutissimas, ac perfectissimas produxit, proinde materiam non informè, sed sub formis. Ex his igitur patet obiecti-æ potentia creati-æ Dei nunquam fuisse materiam, sed formam, id est res ipsas ut for-matas, hæc enim idem sunt apud eos, qui rectè philosophari, non cauillari volunt: idèd optimè illos sentire arbitror, qui dicunt non esse in mente diuina ideam pri-mæ materiæ distinctam ab idea compositi, propterea quòd prima materia non est in entibus numeranda, nisi vt pars, & inchoamentum omnium, patet igitur ma-teriam per se nunquam fuisse in potentia obiectiua, proinde nullum esse actum habere, quia non datur alius actus, quàm formalis. Sed hac de re Theologicam disputationè dimittamus, hæc enim res apud nullos Thomæ sectatores luculen-tissimè tractata, & examinata contra Scotum legi potest; consilium meum est non Theologicè, sed Aristotelicè disputare, quæ autem fuerit Aristotelis sententia iam dictum est, ipse enim nullum cognouit actum, nisi formalem, & huic solum omni potentia tam passiuæ, quàm acti-æ respondere existimauit, ita vt nihil sit in potentia obiectiua seu respectu materiæ, seu respectu agentis, nisi forma, siue (quod idem est) compositum, quod per formam existit. Altera vero Scoti conclu-sio multò euidens repugnat Aristoteli, & veritati, nempe qua esset materiã posse per se absque vlla forma existere, hæc enim satis superque reprobatur argu-mento Auerroës prædicto, sequeretur enim id, quod non est actu, esse actu, quæ est implicatio contradictionis. Addere etiã aliud argumentum possumus: tal-ior mæ aliquæ non sufficiunt vnà cum materia ad tribuendam existentiam actua-lem, ergo multo minus sola materia est apta per se existere; consequentia est sat-is manifestæ, quia si aliqua determinatæ naturæ accedentes ipsi materiæ ad huc non possunt rem actu existentem constituere, multo mibus id præstare sine illis nuda materia potest; clarum etiam est antecedens, nam anima nutritiua, & ani-ma sensibilis sunt formæ substantiales, quæ secundum Aristotelem in secundo libro de anima sunt actus primi corporis naturalis, & constituunt hoc aliquid, nec tamen possunt tribuere existentiam, quemadmodum nulla alia forma generalis sine forma speciali, quia non datur viuens, quod non sit aliqua statuta species ani-malis, vel stirpis, nec datur animal, quod non sit aliqua certa species animalis. Videtur etiam hoc asserere Aristot. in secundo contextu secundi libri de anima,

Idea primæ
materiæ.

Contra secū-
dam conclu-
sionem Scoti.

Nulla forma
generica po-
test dare ex-
istentiam.

dum inquit materiam secundum se non esse hoc aliquid, nam si per se existeret, vt Scotus putat, esset substantia indiuidua demonstrabilis digito, igitur maximè esset hoc aliquid, quod Aristot. negat. Quòd si asserat Scotus se id non dicere iuxta Aristotelis sententiam, sed solum secundum veram philosophiam considerata omnipotencia Dei, sic quoque falsum dicit; siquidem à Deo nil effici potest, quod implicet contradictionem; implicat autem hoc, quia si materia existeret actu sine vlla forma, iam necessariò haberet determinatam, & actualement naturam, hoc autem repugnat naturæ materiæ; hæc enim à Deo est creata talis naturæ, vt nullam habeat in entibus determinatam naturam, sed recipere possit omnes rerum naturas; itaque si Deus id faceret, faceret id esse actu, quod non est actu, quod Auerrois argumentum fuit & Thomæ in prima parte summæ quæstione sexagesima sexta articulo primo.

*Declaratio quarundam distinctionum ad omnes solvendas
difficultates. Cap. III.*

AD plenam veritatis intelligentiam, omniumque dubiorum solutionem, quedam sunt notandæ distinctiones. Primum quidem ratio erroris Scoti, ac totius hac in re veritatis, ex hac distinctione sumi videtur: ens seu entitas sumi potest duobus modis, nam & essentialiam, & existentiam significare potest; dum enim ens pro genere rerum omnium sumitur, essentialiam significat, nam animal quoque significat essentialiam hominis, & aliarum specierum suarum; dum autem sumitur pro existentia, non significat genus, sed accidens quoddam intentionale, vt aliàs diximus in initio secundi Posteriorum; existentia enim est quoddam additum essentiali: quo sic vt plura requirantur ad existentiam tribuendam, quàm ad essentialiam rei constituentem; essentialiam enim propriam quælibet res habet per se ipsam, at non quælibet res apta est per se ipsam existere, sed multa sunt, quæ alio egent, per quod existant: nomen ergo entitatis ambiguum est, & tum pro essentiali sumi potest, tum pro existentia, quod acceptionum discrimen manifestum est in eadem propositione, quæ eodem tempore vera est vno modo, & altero falsa; vt hæc propositio, cometa est ens, nunc dum nullus existit cometa, falsa est sumendo ens pro existente, vera tamen est sumendo ens pro genere; sicut hæc quoque vera est, cometa est halitus siccus in sublimi accensus, etiam nullo existente cometa, hac enim solam cometæ essentialiam exprimimus, nihil dicimus de existentia. Nomen quoque actus multifariam sumi solet, sumitur enim & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidem sumi manifestum est, quum forma dicatur actus, vt videre est in initio secundi libri de anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud significamus, quàm perfectionem propriam, qua aliquid in specie seu subalterna, seu infima constituitur, hoc autem non fit sine restrictione, ac determinatione, necesse enim est omnem formam siue generalem, siue specialem contrahere materiam ad aliquam certam naturam, & esse rei perfectionem, & actum. Sumitur autem pro effectu formæ, quando sumitur pro existentia, propterea quòd actus existendi non est forma, sed effectus formæ, quum formæ proprium munus sit rem existentem constituere, non quidem omnis formæ, sed solum formæ vitæ, quæ ad nullam aliam formam dirigitur, talis enim forma iuncta reali materiæ constituit rem singularem per se existentem: utramque acceptionem simul complexus est Aristot. in secundo contextu secundi libri de anima, dicens hoc aliquid, nam hoc aliquid non solum significat singulare existens, ac demonstrabile, sed etiam determinatam naturam, quia forma utroque modo facit hoc aliquid, tum enim materiam contrahit ad certam quandam speciem entis, tum etiam constituit

Entitas sumitur & pro essentiali, & pro essentiali.

Actus sumitur multifariam.

Hoc aliquid duo significat.

Non omnis
forma dat ex
istentiam, sed
sola specifi-
ca.

singulare existens, cum hoc tamen discrimine, quòd illud omnis forma præstat, hoc verò sola forma ultimæ speciei, propriam enim naturam omnis forma constituit tam generalis, quàm specialis, existentiam autem actu non omnis forma præbet, sed sola ultima, quia hæc non eget alia forma. Sumitur autem nomen actus non modò ad denotandam existentiam rei simpliciter acceptæ, ut quum dicimus equum actu esse, sed etiam ad significandam existentiam rei complexæ, id est veritatem propositionis: dicimus enim, chimæra est actu non ens, quæ est vera enunciatio, nec alius est eius sensus, nisi quòd vera est hæc propositio, chimæra est non ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra est actu, neque, ergo chimæra est, sicut Arist. docet in libro de interpretatione; quum enim de non ente possit aliquid verè enuntiari, non licet ex veritate enuntiationis inferre eius subiectum esse ens, quia potest esse non ens.

Collectio totius veritatis quinque assertionibus. Cap. I III.

Prima conclusio.

X his aliquæ assertiones, seu conclusiones deducuntur, per quas tota rei veritas declaratur, & contraria argumenta solvuntur, suntq; omnes vel per se manifestæ, vel satis demonstratæ per ea, quæ hæcenus dicta sunt. Prima est: si entitas sumatur pro essentia, materia habet propriam entitatem distinctam ab entitate formæ, nemo enim est qui ignoret aliam esse materiæ essentiam, aliam formæ, quum enim sit substantia, propriam essentiam habeat necesse est. Secunda assertio est: si entitas pro existentia sumatur, materia non habet entitatem propriam, sed solius compositi proprium est existere; materia verò, & forma coexistere potius composito, quàm existere dicuntur, materia quidem ut quæ existentiam recipit, forma verò ut quæ dat: hæc iam fuit antea demonstrata; nam si non omnis forma existentiam habet per se, non enim forma generis, sed sola forma ultimæ speciei, quatenus constituit rem existentem, existere per se dicitur, multo minus materia apta per se est existere, sed eget forma, quæ illi existentiam largiatur. Tertia conclusio est: prima materia secundum se non habet actum primo modo sumptum: ratio huius clara est, quoniam ita habere actum est habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit nisi à forma, sola igitur forma est actus, quare si materia secundum se nullam habet formam, manifestum est eam secundum se actum ita acceptum non habere. Quarta conclusio est: si sumatur actus secundo modo pro eo, quod est actu existere, quem formæ effectum esse diximus, materia prima non per se est actu, sed per formam, quæ ipsam perficit, & constituit hoc aliquid; hæc facile probatur, nam existentia in se quitur formam, eamq; non omnem, sed præstantem, & perfectam, quare necessariò præsupponit actum primo modo acceptum: idq; cuilibet consideranti manifestum est, nihil enim potest existere, cuius non sit determinata natura, secus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei existentia potest: quoniam igitur materia secundum se non est aliqua determinata natura, multo minus existit actu secundum se, siquidem plura ad existentiam requiruntur, quàm ad determinationem certæ naturæ, hanc enim omnis forma præbet, illam verò sola forma ultimæ speciei. Quinta demum conclusio ex his omnibus deducitur talis: materia prima in sua essentia nullum continet actum, sed solam potentiam, ita tamen, ut nomine potentiæ non qualitatem significemus, sed substantiam quandam, quæ est fons, seu radix huius qualitatis, nempe substantiam quandam imperfectissimam, incompletam secundum speciem, & inchoamentum omnium specierum, nam huiusmodi natura satis congruè videtur potentiæ nomine significari: hæc clarè ostenditur Aristotelis testimonio in multis locis; nam in secundo libro de anima contextu secundò inquit materiam secundum se non esse hoc ali-

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

quid,

quid, quod significat eam non habere ullam certam naturam, nec ullam determinationem in specie, & addit ipsam esse potentiam. Sic septimo Metaphysicorum contextu octauo inquit materiam non esse vllum ex entibus determinatæ naturæ, sed subiectum omnium; quare sententia Aristotelis est materiam non esse modo vilo ens actum, nomen enim actus notat determinationem, quæ aliena est à natura materiæ: quare vanum est Scoti inuentum, quod omne ens quatenus est ens, sit actum, quandoquidem secundum Aristotelem non omne ens est actum ens, sed datur etiam ens potestate, cuiusmodi maximè est prima materia, cui secundum propriam naturam nulla conuenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optimè demonstrat in quinto libro secundæ Enneadis capite quarto, & quinto.

Plotinus.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. V.

HÆC hæc facile est soluere argumenta Scoti. Ad primum enim dicimus, si entitatem pro essentia sumat, negandam esse maiorem, nõ enim quicquid habet realem entitatem, id est essentiam, id habet actum entis, sed aliquid est cuius essentia sit pura potestas, qualem materiæ naturam esse iam diximus: si verò entitatem pro existentia sumat, negamus minorem, sic enim materia propriam entitatem non habet. Ad secundum dicimus, si entitas pro essentia sumatur, totum esse concedendū; nam si materia essentiam propriam ab essentia formæ distinctam non haberet, utique id, quod materia & forma constat, non esset compositum, sed simplex, quia nõ constaret ex re & re: si verò entitas pro existentia sumatur, neganda est consequentia, quia nec forma, nec materia existentiam propriam habet extra compositum, sed vna est compositi existentia, qua & materia, & forma existant, nec ob id totum dicitur simplex, sed constat ex re & re. Dico præterea tantum abesse, vt hoc argumento ostendatur materiam habere actum aliquem, vt potius demò straretur nullum habere actum, quandoquidem ex duobus actibus non fit vnum, sed ex potestate, & actu, vt ait Arist. in contextu septimo secundi libri de anima, & fufius in septimo & octauo Metaphysicorum: igitur si compositum tanquam vnum ex materia & forma constat, & forma est actus, necesse est materiam non esse actum, sed potestatem. Ad tertium negare possumus consequentiam: quando enim dicitur, materia est actum principium, nil aliud denotatur, quam veritas huius propositionis, materia est principium, vnde non licet inferre, ergo materia est actum per seipsam: possumus etiam omnia concedere; nam materia est actum principium, & est actum subiecta formæ, & est actum ens, non tamen ex se, sed per formam; dicere enim materiam esse actum principium est dicere esse principium actum existens, idque vere dicitur, actum nanque existit, at non per se, sed per formam, nullus enim actus competit materiæ secundum suam naturam; in omnibus autem quæ competunt materiæ secundum propriam naturam, si dicuntur illi inesse actum, actus ille non est secundum naturam materiæ, sed merito formæ. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non posset enim materia existere, vel præexistere, nisi existeret, & nisi esset actum ens; est autem actum ens per formam, nunc quidem per formam huius compositi, prius verò per formam alterius, quod interijt. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressionem dicentem materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actum, quod etiam apud Simplicium legimus in contextu quinquagesimo octauo primi Physicorum: nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriam essentiam distinctam ab essentia formæ, & eam actum existere distinctam ab essentia formæ, ita tamen vt existere illi competat per formam, non enim sumunt ita materiam in prima notione, vt statuant eam sine forma existentem, sed materiæ sub forma existentis essentiam considerant, & dicunt esse propriam quandam materiæ essentiam existentem sub forma existere

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad primum
pro secunda
conclusionem
Scoti.

existere namque materiam, & ipsam materię essentiam, qualiscunque ea sit, & actū existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facile solvuntur, quibus ostendere nititur potesse materiam absque repugnantia existere per se sine ulla forma. Ad primum neganda est propositio maior, ea namque vera est solum de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actū, ac de separatione reali: siquid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundum essentiam, idēō mente concipi, & abstrahi ab illo potest, id est definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, ut etiam existere actū sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actū, sed solum potest definiri, & considerari absque ulla illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, ut homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit ut possit mente abstrahi à risibilitate, & definiri sine illa, non tamen sine illa existere potest. Sic igitur materia, quum sit substantia, est quiddam absolutum, prout absolutum distinguitur à relatiuo, & est natura prior omnibus formis, quocirca essentia materię à forma non pendet, & mente abstrahi potest ab omni forma, non tamen re ipsa existere actū sine forma; multa enim requiruntur ad existentiam rei, quę non requiruntur ad essentiam constituendam. Patet itaque falsam esse maiorem Scoti. Ad probationem autem, quam sumit à discrimine absoluti, & respectiui, dicimus hoc discrimen in eorum essentia esse constitutum, quemadmodum ab Aristotele declaratur in libro Categoriarum: nam relatiui tota essentia consistit in relatione ad aliud, quo fit ut relatiuum nequeat definiri, aut considerari, aut cognosci sine suo correlatiuo; absoluti autem essentia nullum habet respectū ad aliud; hoc eorum discrimen est, in alijs non necesse est ut differant: nam si existentiam spectemus (de hac enim nūc sermo est) relatiuū non potest existere nisi etiā suum correlatiuum existat. hoc. n. in relatiuis est necessarium; at non ob id fit ut contraria esse debeat omnium absolutorum conditio, quia non in hoc est positum eorum discrimen, sed datur absolutum, quod sine alio absoluto existere potest, ut homo sine equo; datur etiam absolutum, quod sine alio absoluto non potest existere, etiam si eo sit prius secundum naturam, ut animal sine speciebus suis omnibus: sic igitur materia non potest existere sine omni forma, non est tamen relatiuum, sed absolutum, & omni forma prius secundum naturam. Ad secundum neganda est consequentia: non enim si materia existere potest sine qua libet forma seorsum, potest etiam existere sine omnibus coniunctim acceptis.

Ad secundum.

Ad probationem autem dicimus materiam secundum suam essentiam respicere contingenter tum singulam formam, tum omnes simul sumptas; non sic tamen secundum existentiam, ut enim existat respicit quidem contingenter singulam formam, at formam absolutē sumptam non respicit contingenter, sed necessariō; quia necessaria est illi forma ad existendum, non quidem hæc, vel illa, sed forma indistinctē. Argumentum itaque Scoti, siquid habet roboris, habet solum de essentia materię, quia si nulla forma seorsum accepta de essentia materię est, utique nec omnes simul sumptę: sic etiam si non est de essentia oculi color aliquis seorsum acceptus, patet neque omnes simul sumptos de essentia oculi esse; tamen secus est de actuali visione, oculus enim ut videat refertur contingenter ad singulum colorem, quia potest videre sine singulo, sed non contingenter refertur ad vniuersum genus colorum, hoc enim est eius obiectum adæquatum, nec potest oculus videre nisi colorem aliquem: similiter obiectum adæquatum, ad quod recipiendum directa est prima materia à natura, ut existat, est totū genus formarum, non forma hæc, aut illa, idēō sine singula existere potest: at non sine forma absolutē: sic etiam dicimus animal genus respicere contingenter secundum suā essentiam & singulam speciem, & omnes simul, quia sunt omnes extra essentiam

animalis;

animalis; attamen ratione suæ existentie respicit quidem contingenter singulam, omnes autem necessarîo, quia non potest existere sine omnibus. Eadem response tertium quoque argumentum soluitur: nam illa Scoti propositio, quicquid sibi præscribit genus, præscribit etiam sibi certam aliquam illius speciem, vera est tantummodo de essentia, nam quicquid secundum essentiam suam præscribit sibi genus, id est essentialiter in illo est, necesse est ut sit determinatè aliqua species illius generis, ut quicquid essentialiter est animal, est necessariò aliqua species animalis; at non est vera de determinatione extra essentiam, oculus enim ad ope- randum determinat sibi colorem absolute, at non sibi determinat aliquam certam speciem coloris: sic propria aliqua affectio animalis præscribit sibi animal genus tanquam subiectum proprium, & illi necessarium ad existendum, non tamen sibi præscribit aliquam certam speciem animalis, sed aliquam indistinctè. sic igitur prima materia ut existat præscribit sibi formam absolute sumptam, & genus ipsam formarum, nec tamen oportet ut sibi præscribat aliquam statutam formam. Quare hæc Scoti argumenta sunt potius cavilli, quàm solidæ rationes, quæ vel demonstrant, vel perturbare hæc in re aliquem debeant. Ad Simplicium autem in contextu quinquagesimo secundo primi Physicorum dicentem posse materiam esse per se ipsam, minimè verò formam, dicimus Simplicium non accipere per se ipsam esse pro eo quod est existere sine forma, sed ibi sumere esse per seipsam prout distinguitur ab eo quod est esse in alio ut in subiecto; hic enim est sensus consentaneus verbis, & sententiæ Aristot. eo in loco, & verba ipsa Simplicij hunc man- festè significant; inquit enim, materia potest esse per seipsam, contraria verò inhærent in alio; itaque esse per seipsam nil aliud ibi significat, quàm non inesse in alio. Ad Averroem autem in primo capite libri de substantia orbis dicentem, materiam est unum entium existentium per se, dicimus non eam esse Averrois mentem ut dicat materiam sine forma existere posse, si quidem id aperte negavit in secundo Physicæ auscultationis commentario duodecimo; sed de sola materie essentia ibi Averroes loquitur, eamque dicit esse distinctam tum à forma, tum à potentia: quare his verbis nil aliud significare vult, nisi primam materiam habere realem essentiam distinctam ab essentia formæ, & ab essentijs omnium rerum, quod etiã Aristot. dixit in contextu octavo septimi Metaphysicorum sæpe à nobis citato.

Ad tertium.

Ad quartum.

Contraria sententia de prima materia an sit per se quanta.

Cap. VI.

CONSIDERANDUM manet an prima materia per se corporea sit: & quia duplex est corpus, unum, quod esse dicitur supremum genus in Categoria substantiæ; alterum, quod est species quanti continui, & nil aliud est, quàm trina dimensio, longitudo cum latitudine ac profunditate; ideo huius considerationis duæ erunt partes, una an ipsa secundum se sumpta prima materia sit corpus de genere substantiæ, altera verò an sit per se quanta, hoc est longa, lata, ac profunda; illa quidem est secundum naturam prior, quam substantia sit prior quantitate, nos tamen faciliore doctrinæ ordinè sequentes ab hac posteriore ordiemur, quoniam absq; huius declaratione difficillis admodum, atque ardua altera contemplatio foret. Sunt hac in re due contrariæ opiniones, una Averrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contextu sexagesimo nono primi Physicorum, & Ioannes Grammaticus in libro undecimo contra Proclum; altera Thomæ illi penitus contraria. Averroes in commentario sexagesimo tertio primi Physicorum, & in calce secundi tractatus Epitome Metaphysicæ, & in primo capite libri de substantia orbis, & alijs in locis asserit primam materiam secundum se, & ante receptionem formæ esse

Corpus duplex.

Averrois opinio de quantitate primæ materiæ.

esse

Opinio Tho-
mae.

esse quantam, & habere tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tanquam accidens perpetuum, & inseparabile, eas tamen nullis certis terminis circumscriptas, sed interminatas, quæ postea à diuersis formis variis terminos recipiunt, pro vt variæ naturalium corporum naturæ requirunt; adeo vt intereunte per recessum formæ corpore aliquo naturali dimensiones non intereant, sed earum tantummodò termini destruantur, & alii accedant, qui ab alia adueniente forma præscribuntur. Contrariam sententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præsertim verò in opusculo trigefimo secundo nittitur ostendere nullam esse in prima materia quantitatem æternam, sed omnes naturalium corporum quantitates insequi formas, & à formis tribui, proinde generari, & interire, prout ipsæ quoque naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius sententiæ fuisse videtur, qui in lib. 4. secundæ Enneadis ostendit primam materiam esse secundum se penitus incorpoream, & carere omni dimensione, suscipere autem omnes dimensiones à forma. Albertus quoque in libro de quatuor coëvis, & in tertio Metaph. tractatu secundo capite tertio ponit quidem in prima materia formam quandam substantialem æternam, quæ vocat ipse inchoationem formarum, alij verò formam corporeitatis: at corporeitatem de genere quantitatis in prima materia nullam ponit coæternam ipsi materiæ, quia putat præter primam materiam, & formam illam corporeitatis nil aliud esse in naturali corpore æternum, sed omnia generationi & interitui obnoxia esse. Hoc idem sensisse videtur Auicenna, vt colligere possumus ex primo suæ sufficientiæ capite secundo, & ex secundo tractatu Metaphysico capite secundo, ponit enim in prima materia formam illam corporeitatis de genere substantiæ coæternam materiæ, sed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam, idque est quod Auerroes dicit in primo capite libri de substantia orbis, Auicennam non distinxisse dimensiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prædicto loco, & alia quoque ab eius sectatoribus in confirmationem adducuntur, sed nos ea tantum, quæ efficaciora esse videntur, alijs omisiss in medium afferemus.

Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. VII.

Primum ar-
gumentum.

P R I M U M ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem est numero cum terminata, aut (sunt duæ distinctæ: si eadem, ergo accidentia rei præcedent rem tempore infinito, nam propria hominis quantitas præcedet infinito tempore ipsum hominem, si eadem numero est cum quantitate materiæ interminata, quæ ponitur esse æterna, sed consequens aduersatur Aristoteli, qui in contextu quarto septimi Metaphysicorum inquit substantiam accidentem priorem esse & naturæ, & cognitione, & tempore: sequeretur etiam eandem esse hominis quantitatem, & formicæ, nam vtraque est idem quantitati interminatæ, quæ autem (sunt idem alicui tertio, ea inter se idem esse necesse est: si verò duæ sint distinctæ quantitates, ergo quantitas in eodem corpore erit bis, siquidem quantitas interminata nunquam perit: quare dabitur penetratio dimensionum, quam omnes Philosophi negant. Secundò si daretur hæc quantitas interminata æterna in prima materia, ens potestate esset subiectum accidentis, quod ab Aristotele negatur in quinto Physicorum, & ab ipso met Auerroce in commentario sexagesimo tertio primi libri, vbi dicit subiectum accidentium esse ens actum, & ex materia & forma constans; sic enim ipsum distinguit à subiecto formarum substantialium, quod est ens potestate, Tertio prius est esse simpliciter, quam esse secundum quid; at

Secundum
argumentum.Tertium ar-
gumentum.

forma

forma substantialis dat esse simpliciter, accidens autem omne dat esse secundum quid, ergo forma substantialis præcedit omnia accidentia in materia; quòd si quantitas interminata præcederet formas substantiales, hæc prius daret ipsi materiæ esse secundum quid, quàm forma substantialis det eidem esse simpliciter, quod est absurdum. Quarto sequeretur, id quod est vnum per accidens, præcedere illi, quod est vnum per se, hoc autem similiter absurdum est, & communi omnium consensioni aduersatur; dicunt enim id, quod est per accidens, necessariò præsupponere id, quod est per se: consequentia probatur, quoniam ex subiecto & accidente fit vnum per accidens, ex materia autem & forma vnum per se, prius autem erit vnum constans ex materia, & quantitate interminata, quàm vnũ constans ex materia, & forma substantiali. Quintò vel hæc dimensiones interminatæ essentialis sunt primæ materiæ, vel accidentales; si essentialis, ergo prima materia esse essentialiter quantitas, non substantia; si verò accidentales, ergo separabiles, proinde non æternæ. Sextò sequeretur quatuor esse principia rerum naturalium, non tria tantum, quoniam huic quantitati interminatæ competere omnes conditiones, quæ secundum Aristotelem in primis principijs postulantur; quum enim æterna sit, non fit ex alio, neque ex reliquis principijs, & ex hac omnia sunt; quæ autem sunt huiusmodi, ea sunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quantitas interminata. Septimò per hanc quantitatem interminatam materia vel fit actu diuidua, vel potestate, quorum neutrum dici potest: non enim actu, quia facta actu diuisione materiæ distingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem esse non potest, quia omnis distinctio fit à forma, materia verò secundum se est profus informis; si verò potestate, ergo hæc quantitas interminata frustra est, quia materia etiã sine hac est diuidua potestate, fitq; postea actu diuidua per aduentum forme. Postremo si daretur hæc quantitas interminata, ea esset in aliqua categoria, at in nulla esse potest, ergo non datur: nam si in aliqua Categoria est, certè est in Categoria quanti, in hac tamen non est, quum Aristot. in capite de quanto dicat omne quantum significare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non est, ergo in nulla.

Quartus arg.

Quintus arg.

Sextus arg.

Septimus arg.

Octauus arg.

Argumenta pro Auerroë ad comprobandam quantitatem interminatam. Cap. VIII.

HX altera parte pro Auerroë valida argumeta non desunt. Primum sumitur ex ipsa rei natura: quantitas non est generabilis, ergo non generatur, ergo æterna est: assumptum probatur, quia nullum est agens, à quo generari possit, non enim à forma, nec ab alia quantitate, nec ab vlla qualitate; non à forma, quia forma secundum se non est quanta, nec diuidua, ergo non apta ad producendam quantitatem; præterea quantitas potest mente abstrahi ab omni forma naturali, ergo est natura prior formis, ergo à nulla forma produci potest, quia non potest causa esse posterior suo effectui: non à quantitate, quia quantitas non est actiua: non etiam à qualitate, quia omnis qualitas est natura posterior quantitate, quare eius causa esse non potest. Secundum argumentum, quo præcipuè innititur Auerroës, tale est: si prima materia non esset secundum propriam naturam quanta, id, quod ex materia & forma constat, non posset esse diuiduum, sed esset instar puncti indiuiduum: quod probatur sumptis ex Aristotele duobus fundamentis: vnum sumitur ex contextu decimo octauo quinti Metaphysicorum, ubi inquit diuisionem, & diuisibilitatem esse propriam quanti, & nihil esse diuisibile, nisi quantum, vel merito quanti, ita vt solum quantum sit per se diuiduum, cætera verò per quantum,

Primum arg.

Secundum arg.

tum: alterum sumitur ex contextu secundo sexti Physicorum, ubi Aristot. ait non fieri quantum, neque diuiduum ex pluribus indiuiduis, nam si decem milia punctorum simul iungantur, non fiet ex eis nisi punctum vnum: his ita consuetis sic argumentor: si materia prima ante receptionem formæ secundum suam naturam non est quanta, ergo per prius fundamentum est indiuidua; atqui forma quoque secundum se indiuidua est, vt omnes dicunt; ergo per posterius fundamentum necesse est id, quod ex ambabus conficitur, esse indiuiduum. nam si ponatur diuiduum, constabit diuiduum ex non diuiduis, & quantum ex non quantis, quod Aristot. aduersatur: nec potest aliquis ad hoc confugere, vt dicat Aristotelem loqui de partibus tantum integrantibus, proinde hoc argumento de ipsis partibus quanti integrantibus ostendi quod debeant esse quantæ, non de partibus essentialibus, de quibus in præsentia sermo est; nam si bene rem consideremus, eadem viget ratio in omnibus partibus, è quibus totum actu constat, qualescunque enim partes sint, necesse est, si omnes sint indiuiduæ, vt totum diuiduum esse non possit: præterea non habet locum hæc partium distinctio, quando sumuntur vt indiuiduæ, ut ibi sumit Aristot. dum ait ex non quantis & non diuiduis non fieri quantum; dum enim sumuntur vt indiuiduæ, non possunt dici integrantes; dictum igitur Aristotelis est vniuersè verum, ex pluribus non quantis vt cuique compositis non posse fieri quantum. Neque etiam dici potest formam, licet ipsa quanta non sit, causam tamen esse quantitatis, ita vt eam propria rei quantitas insequatur; etenim indiuisibile non potest esse causa diuisibilitatis: præterea eadem difficultate dictum quoque illud Aristotelis vgeretur, dicere nanque possemus, licet nulla partium diuidua sit, tamen vel ex earum aliqua, vel saltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. Tertio argumento sic Auerrois opinio comprobatur: si quantitas interiret, haberet contrarium, quicquid. n. interit, à suo contrario interimitur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in libro Categoriarum; ergo interire non potest. Quarto idem confirmatur sumpto ex Aristotele hoc fundamentum in secundo libro de ortu & interitu, in elementum habens symbolam qualitatem facilius est alterius elementi mutatio, propterea quod illa symbola qualitas non interit, sed eadem seruat in genito, quæ fuit in corrupto; huius autem ratio est, quoniam accidentia conuenientia formæ generandæ, & illi necessaria non debent de materia pelli, si in ea iam insunt, imò neque possunt pelli, quandoquidem non pellitur aliquid à simili, sed à contrario: eadem itaque ratione argumentemur; quantitas, & extensio est necessaria omnibus corporibus naturalibus, & communis est conditio omnium formarum naturalium vt in materia extendantur; non debet igitur, neque potest interire quantitas; ergo æterna est, & soli ipsius termini mutari & interire possunt. Tandem id confirmat Auerroes testimonio sensus; quando enim ex aqua generatur aer, videmus quantitatem aquæ non perire, sed potius ad maiorem molem, & ad nouos terminos ampliores extendi; ipsa igitur quantitas in omnibus manet incolumis, & soli eius termini mutantur, prout diuersæ naturales formæ varios terminos postulant. Videntur etiam omnes, etiam aduersarij, hoc confiteri, dum dicunt formam extendi ad extensionem materiæ, & fieri diuiduum diuisione materiæ, sic enim affirmant materiam secundum se diuiduam esse ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem verò ad materiam, quod est ipsam Auerrois sententiam approbare.

Tertium argumentum.

Quartum arg.

Quintum arg.

Sextum arg.

Sententia Auerois declaratio & confirmatio. Cap. IX.

QUUM ego veram hac in re esse putem opinionem Auerois, ductum tum argumentis prædictis, tum Arist. aliorumq; autoritate, ut mox ostendam, ante omnia optimè declarandam esse hanc sententiam arbitror, quia ipsa bene intellecta videtur suam veritatem patefacere, & contraria argumenta facile diluere. Dico igitur huiusce rei veritatem in hoc potissimum fundamento consistere, quod quæ cuiusq; rei quantitas sit terminata, hæc nec solam materiam insequitur, nec solam formam, sed utramque simul; nam quantitas ipsa seclusis mente omnibus terminis à sola materiæ natura emanat, & est eius proprietates inhærens ipsi per se secundo modo, sicut homini risibilitas, termini verò quantitatis præscribuntur à forma, quatenus quælibet forma certos quosdam, ac proprios terminos postulat: hoc certe ex ipsa loquendi consuetudine satis comprobatur, idem. n. significare videtur dicendo magnitudinem, & corporeum, & materiale, & has dictiones sepe ut idem significantes confundimus, dum à rebus incorporeis has corporeas, & materiales secerne-re volumus; sic autem denotamus à natura materiæ provenire, ut res dicantur & magnitudines, & corporeæ. At statuere terminos magnitudini est solius formæ officium, quia nulla determinatio à materia provenire potest, & rationi consonum est ut forma, quemadmodum naturam ipsam materiæ coarctat, & ad certam speciem contrahit, facitq; hominem, & equum, & asinum; ita et quantitati materiæ, quæ secundum se terminis caret, certos aliquos fines largiatur. Duplices autem terminos forma præstat, externos, & internos: externi sunt illi, qui non sunt de genere quantitatis, ut figura, quæ est in quarta specie qualitatis, & nil aliud est, nisi quidam partium quanti inter se concentus, & harmonia: interni verò illi sunt, qui sunt, de genere quanti, & certam quanti speciem constituunt, ut bicubitum, tricubitum, & huiusmodi: utrosque terminos quantitatis materiæ forma præbet; at quantitatem ipsam præbere non potest, quia sicuti forma hominis non potest sine materia hominè constituere, ita neque tantum facere potest, nisi in materia quanta, & extenta recipiatur, quum ipsa secundum se forma non sit quanta, neque diuidua: de qualitatibus verò secus est, hæc namq; incorporeæ, per se sunt, & indiuidua, quæ tribui à forma possunt, quia materia secundum se his omnibus caret. Hinc colligimus formam, & materiam sibi mutua operam præstare: forma. n. quæ secundum se indiuidua est, recipit à materia extensionem, & quantitatem materia verò sumit à forma terminos suæ quantitatis: hanc veritatem coniter omnes videntur, inscij tamen, & ab ipsa met re ad ita loquendum induci, dum in gymnasijs frequenter dicunt formam extendi ad extensionem materiæ, sic. n. aderunt propriam materiæ esse extensionem, formam verò eam accipere à materia: dicere tamen possumus non modò formam extendi ad extensionem materiæ sed et materiam ad formam extensionem extendi, verum. n. verumque est alia & alia ratione, illud. n. verum est de extensione absolute accepta, quam forma sumit à materia, hoc autem de limitibus, ac finibus extensionis; nam eousque materia extenditur, quousque forma præscribit, & imperat: simili quadam ratione dicere solemus tum equos trahentes currum, tum etiam aurigam tantum itineris peregisse, equos quidem absolute loquendo, ipsi. n. sunt, qui ambulant, non auriga; aurigam verò tanquam eum, qui certos limites, ac fines itineri statuit, quum equi nullum sibi certum terminum proponant, proinde tota hæc determinatio tribuatur aurigæ. Hanc sententiam colligit Aueroes ex Arist. in contextu decimoquinto quarti Physicorum dicente locum videri esse materiam, quatenus est magnitudinis dimensio, siquidem materia est dimensio magnitudinis: vocat autem ibi magnitudinem Arist. eam tantum quæ terminata est, certamq; habet quantitatem, dimensionem verò

Quo quantitas materiæ insequatur.

Quo quantitas insequatur formam.

Termini quæritas duplices.

Materia extenditur ad extensionem formæ, & forma ad extensionem materiæ.

Aristot. 4. Physic. 15.

græcè dictam *δυσμετρητα* vocat ipsam materiæ quantitatem seclusis terminis; quum igitur dicat Arist. locum ea ratione videri esse materiam, quatenus est dimensio, absq; dubio materiã per se dimensam ponit, quò præsertim postea materiam hauc dimensam distinguat à forma, dicens eam sub forma contineri tanquam sub superficie, ac termino: forma. n. dat terminos extensionis materiæ, materia verò suapte natura quanta, & extensa est, imò Arist. ibi eam vocat dimensionem ipsam: quam obrem rectè ibi Auerroes colligit ex Arist. materiam per se habere dimensiones interminatas, quæ nec re, nec imaginatione separari à materia possunt: quod quidem verissimum est, dum. n. mente materiam sine formis concipimus, fieri non potest, vt eam non quantam imaginemur, sed necessariò imaginamur quantam, ac veluti vastam quandam magnitudinem, nullisq; certis terminis circumscriptam; idq; Arist. eo ipso in loco satis clarè pronuntiare videtur, dum inquit, si à corpore amoueantur terminus, & affectiones, nil remanet, nisi materia: non. n. dicit, si amoueatur quantitas, sed dicit, si amoueatur terminus; quare putat propriam, & naturalem materiæ esse quantitatem, at non terminos. Talem materiam significauit Chaos illud Anaxagoræ corporeum, in quo omnia inesse dicebat, est. n. materia moles quædam indistincta, in qua insunt omnia, non quidem actu, vt Anaxagoras dicere visus est, sed potestate solum. Plotinus quoque eiusdem sententiæ fuit in 4. lib. secundæ Enneadis, licet ei cõtraria opinio attribui soleat: ibi namq; longo sermone ostendit materiam secundùm se incorpoream esse, & quantitatem non habere, sed apertè etiam declarat de quanam quantitate loquatur, de sola. n. terminata loquitur, vt omnia eius exempla testantur; dicit. n. quantitatem insequi formam, quoniam aliam quantitatem forma hominis postulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in se habet; igitur hoc tantum ex Plotino ibi sumi potest in capite octauo eius libri, idq; nos non inficiamur; sed in capite vndecimo manifestè ponit in prima materia quantitatem interminatam, quò dicat materiam esse quandam veluti molem, ac dimensionem vacuum, & declaret non esse aliud hanc vacuitatem, quàm negationem terminorum, seu interminationem; unde colligit materiam esse molè, & non molem, molem quidem quatenus extensa est, non molem verò quatenus non est terminata: exponit etiam ibidem Platonis de materia prima sententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruum, sed vocauit simul magnum & paruum, vt tum quantam significaret, tum interminatam, & aptam indistinctè ad quoscunq; terminos suscipiendos: præterea in capite sexto volens ostendere Plotinus elementa ex materia & forma consistere, inquit; si elementa essent sola forma sine materia, quomodo magnitudinem, ac molem haberent? molem igitur, ac magnitudinem corporibus à materia provenire, & materiam insequi censuit, non formam, solos autem terminos tribui à forma.

Chaos Anaxagoræ.

Plotinus.

Plotin.

Reprobatio prauis sensus Auerroi à nonnullis attributi. Cap. X.

Præuis sensus attribuitur Auerroi.

NON est hic silentio prætereundus nonnullorum error, qui sententiam Auerrois in prauum sensum trahentes, in eam postea inuecti sunt; putarunt. n. has dimensiones interminatas apud Auer. esse illas, quæ actu existunt extra animam, diciq; interminatas ratione terminorum præscribendorù à forma generanda: dimensiones. n. quæ sunt in semine humano, etsi proprios terminos habent, dici tamè possunt interminatæ respectu terminorum tribuendorù à forma hominis aduentura, quos nondùm habent, quâ ratione existerent actu interminatæ extra animã, quatenus carentes terminis formæ generandæ. Sed ab hac sententiã alienissimus Auer. fuit, qui nunquã dixit dimensiones interminatas existere actu vt interminatas, sed in commentario 15. quarti Phisic. & in calce secundi tractatus Epitomes Metaph. apertè dixit

Confutatio.

Dixit has dimensiones interminatas non esse actuales, sed potentiales, interminatas enim intelligit non ratione terminorum tantum formæ generandæ, sed ratione omnium terminorum, qui à qualibet forma præscribi possunt, immò etiam eorum, quos habent à forma præfente: quamvis enim existant ut terminatæ, & nunquam ut interminatæ, terminos tamen non ex se habent, neque ex propria natura materiæ, sed à forma: quare non idèò dicuntur interminatæ, quòd reperiantur unquam sine terminis, sed quia secundum propriam materiæ naturam, quam insequuntur, nullos certos terminos habent præscriptos: sic enim ipsam quoque materiam dicimus secundum se esse informem, & omni actu carentem, quamvis semper habeat formam, nec possit unquam existere sine forma: nil enim aliud per hoc significare volumus, quam naturam materiæ nullam sibi certam formam præscribere. Quomodo igitur dum solam materiæ essentiam spectamus; eamque mente ab actu existendi abiungimus, informem penitus esse dicimus; dum autem eandem ut existentem consideramus, dicimus semper esse formatam: sic etiam eius quantitatem dum secundum se sumptam respicimus, interminatam uocamus, quia secundum se nullis certis terminis est addicta: dum autem eandem ut actu existentem respicimus, semper habere terminos dicimus, & nunquam existere actu sine terminis, siquidem ponere eam actu existentem ut interminatam esset ponere actu magnitudinem infinitam, quæ dari nullo modo potest: non igitur eam uocamus interminatam, quòd terminorum negationem requirat, sed quia terminos, quos habet, & quos habere potest, non à se, neque à natura materiæ præscriptos habet, sed ab alio, nempe à forma terminante; ob id Auerroes has dimensiones materiæ uocat potentiales, non actuales, quia interminatæ non existunt actu, sed dum mente à terminis abiunguntur, cognoscuntur esse secundum se interminatæ, & potestatem habere quoscunque terminos recipiendi: hoc igitur modo intelligendum est id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam non existere actu, sed potestate non enim negat eam existere, sed solum uult eius imperfectionem, atque interminationem significare, quia nullum ex propria natura terminum habet. Non est etiam ignorandum quantitatem interminatam non differre numero à terminata, eadem enim est, quæ secundum se terminis carens eos postea sumit à forma, & fit terminata; idèò idem est utriusque subiectum inhærentiæ, nempe ipsa prima materia, at non est idem subiectum attributionis, seu denominationis, nam interminata attribuitur materiæ, terminata uero toti composito: simili ratione etiam imago à pictore leuiter adumbrata non differt numero ab ipsa iam absoluta, sed solum ut id, quod prius potestate, atque imperfectum est, postea uero fit actu, atque perfectum.

Verus sensus.

Quædam in terminata est eadè numero eadè terminata.

et sic ut terminata.

et sic ut terminata.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

RESTAT ut contraria argumenta, quæ pro Thoma adducta sunt, soluamus. Ad primum dicimus quantitatem interminatam eandem esse numero cum terminata: quando autem inferunt ergo accidentia rei præcedunt ipsam rei substantiam tempore infinito; dicimus, si sumatur quantitas, ut hominis propria, & ut humanis terminis circumscripta, negandum esse consequens, quia hæc quatenus talis est non præcedit hominem; si uero sumatur quantitas absolute seclusis terminis, negandum esse consequens, quia sicuti materia hominis secundum Aristotelem præcedit hominem tempore infinito, ita quantitas illa ut interminata præcedit per infinitum, nec ob id ullum absurdum sequitur, quia non propterea aliquod hominis proprium præcedit hominem, siquidem materia non est magis hominis materia, quam aliarum rerum: ad probationem uero sumptam ex Aristotele qui in contex. 4. septimi Metaph. dicit substantiam esse accidentibus priorem naturam;

Ad primum.

Quomodo substantia sit tempore prior accidentibus:

cognitione, & tempore, multi multa dicunt, & locus ille magna difficultate non caret, quia de tempore videtur dictum Aristotelis falsum esse: nam si hoc intelligamus de qualibet substantia respectu accidentium suorum, non est tempore prior omnibus suis accidentibus, non enim accidentibus proprijs, quò hæc simul oriatur cum subiecta substantia, vt simul cum homine risibilitas; si verò intelligatur etiam de omnibus accidentibus tam illius rei, quàm aliarum, adhuc falsum est, dantur enim secundùm Aristotelem accidentia æterna, qualia sunt accidentia Cæli, quæ sunt tempore priora omnibus substantiis caducis, & nullam habent substantiam tempore priorem, ne ipsam quidem substantiam Cœli, quum & ipsa sint æterna: idè locus ille multorum animos torset, qui varijs modis illum nixi sunt interpretari; ego pro occasione hic pauca quædam dicam, id tamen prætere velim, argumentum hoc non magis nobis, quàm aduersarijs obesse: vt. n. secundùm Auerroem poni videtur accidens tempore prius forma substantiali, quod Aristot. aduersatur, ita secundùm Thomam ponitur quantitas rei simul ori cum forma, quod similiter Aristot. aduersatur, quia si dictum illud Aristot. verum esse debeat, oportet accidens nec prius tempore existere, quàm substantiam, nec simul cum illa, sed posterius tempore; omittit igitur poterant aduersarij argumentum hoc, tanquàm ab eo, de quo nunc agitur, alienum, quum ad aliam quandam difficultatem pertineat, nec minus Thomæ, quàm Auerrois sententiam oppugnare videatur. Agit hæc de re Zimara in theoremate nono, & reprobatur interpretationem à Scoto adductam in secunda quæstione septimi Metaphysicorum, vt ibi legere possumus: assertit etiam expositionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobat, sed aliam ipse propriam adducit, quæ ipsi mirum in modum placuit: Auerrois quidem sententia est Aristot. ibi loqui de substantijs tantùm caducis, ac de earum accidentibus, non de æternis, quare cessat dubium de accidentibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent substantiam tempore priorem; vel enim substantia composita, quæ illis subiecta est, præcedit ea tempore, vel saltem prima materia, quæ illius substantiæ pars est; quantitas verò materiæ interminata non existit vt interminata, sed semper sub terminis, nec differt numero à terminata: quum igitur Aristot. ibi loquatur de accidentibus, quæ extra animam actu existunt, rectè dicit omnia esse tempore posteriora substantia, in qua in hærent: sic dubium soluitur secundùm Auerroem. Zimara verò inquit verba illa Aristotelis ita esse intelligenda, vt coniunctio pro disiunctioe sumatur, & sensus eorum sit, substantia est accidente prior vel tempore, vel saltem natura, sic enim tollitur omnis difficultas: nam quantitas interminata non est comparanda cum composito, sed cum prima materia, quæ ipsius subiectum est in hærentiæ, & attributionis; materia verò prior illa quæ titate est, si non tempore, saltem natura. Ego quidem aliàs Auerrois solutionem sequutus sum, quum viderem solutionem Zimaræ, non satis accommodari verbis Aristot. qui coniunctioe vtitur, non disiunctioe: sed quum postea solutionem quoque Auerrois diligentius considerauerim, vidi cam quoque non carere difficultate, quando quidem non est obscurum Aristotelem eo in loco loqui de sola substantia composita, & hanc vocare substantiam, & dicere priorem accidentibus natura, & tempore, nempe accidentibus suis, non accidentibus alienis, de quibus nihil certum statui potest, quum accidentia hominis senioris præcedant tempore substantiam alterius hominis iuuioris, itaque non videtur esse ad materiam confugiendum, quæ accidentibus prior tempore esse dicatur, sed ostendendum quomodo substantia composita tempore prior sit omnibus accidentibus suis, hoc est illis, quæ ipsimet tanquàm subiecto attribui solent, si verba illa Aristot. eum sensum habent, quem aduersarij nobis obijciunt: id tamen nec ipsi, nec alius ullus ostendere potis est, quum sit manifestum quamlibet substantiam compositam aliquam habere accidentia necessaria, quæ simul cum illa, non posterius,

Expositio
Auerrois.

Expositio
Zimaræ.

Confutatio.

posterioribus, oriuntur, ut propria et eiusque quantitas, & alia complura: hunc igitur sensum falsum esse certum est, nec verbis Aristot. attribuendum. Quamobrem quum ego rem hanc diligenter consideraverim, semperque existimaverim eam remdam semper esse ante omnia cuiusque rei veritatem, deinde illa cognita ad eam fieri possit, verba Aristotelis trahenda esse, non est contrarium, quod multo facilius viderim autem hanc esse manifestissimam huiusce rei veritatem (etiam si id non assereret Aristot.) substantiam esse natura priorem omnibus accidentibus suis non omnibus tamen tempore, sed aliquibus, dicendum censui necesse esse ut Aristot. vel hoc idem dicat, vel saltem dicat: quod hoc idem dicat tueri possumus, si ipsam quidem Zimaræ sententiam recipiamus, quam dicere possumus non ab eo fuisse inuentam, sed ab ipsamet. re ostendi omnibus, ac patet fieri, verborum tamen Aristotelis meliorem interpretationem adinueniamus, constat enim interpretationem Zimaræ illis accommodari non posse, quum Aristot. non disunctione utatur, sed coniunctione, sitque arbitraria expositio, & satis impropria locutio coniunctionem accipere pro disunctione. Propterea ego dico defendi posse sensum illorum uerborum etiam coniunctum, nempe ut Aristot. hoc solum dicere velit, substantiam esse accidentibus priorem, utrunque id sit, postea verò modos declarat huius prioritatis, & dicat priorem esse his omnibus modis, ratione, cognitione, natura, ac tempore, non quidem semper his omnibus simul, sed modo omnibus, modo aliquibus, sat enim est si hi omnes sint modi, quibus solum substantia esse accidente prior, nec alius dicitur præter hos: sic nos aliam sumus interpretati verba illa Aristotelis in definitione naturæ { motus & quietis } ut coniunctio non pro disunctione sumatur, sed pro coniunctione, nec ob id dicere oporteat naturam in quolibet naturali corpore esse causam utriusque: hoc igitur modo conueniens est loquutio coniunctiua, inconueniens autem disunctiua: quemadmodum si natura non est causa alterius tantum sed utriusque, ita hic dicendum non est, modum, quo substantia est accidenti prior, esse aut hunc, aut illum, sed esse hos omnes, tametsi non simul, accidens enim nullo illorum modorum potest esse prius substantia sibi subiecta, immò neque simul, nisi tempore solum; substantia verò omnis est suis accidentibus prior & definitione, & natura, & cognitione distincta, etenim hi modi recipi in idem cadunt; tempore autem prior est multis suis accidentibus, quibusdam tamen si non est prior, non est saltem posterior, sed simul. Hanc esse pyro mentem Aristot. eo in loco. Ad argumentum igitur dico quantitatem terminatam referendam esse ad substantiam compositam, cui ut subiecto, attribuitur, interminatam verò non ad compositum, sed ad materiam; itaque sat esse si, ut compositum quantitate terminata, sic materia quantitate interminata sit prior, si non tempore, saltem natura; quantitatem autem interminatam comparare cum composito, & illo priorem dicere absurdum est, perinde enim est ac dicere accidentia huius hominis esse tempore priora substantia alterius hominis, quod incongruum est, & alienum à mente Aristotelis eo in loco, qui substantiam cum suis tantum accidentibus comparat, non cum alienis, immò nec ullam substantiam ibi considerat, nisi compositam, & perfectam, & nulla accidentia, nisi terminata, & actu existentia: quod verò addebat, ergo eadē esset hominis quantitas, ac formicæ, negandum est; quoniam axioma illud, quæ sunt idem alicui tertio, sunt idem inter se, verum est comparando inter se illa, quæ sunt actu, sed non est verum, si fiat comparatio eius, quod est potestate, cum eo, quod est actu, quia hæc non omnino sunt idem, sed differunt per potestatem; & actum; lignum enim est potestate idem numero lectus, qui postea est actu, est etiam illud idem lignum arca potestate, & eadem arca numero quæ potest ex eo fieri actu, nec propterea sequitur ut arca sit idem quod lectus: sic materia prius est idem quod homo, qui ex ea fieri potest cum hoc tamen discrimine, potestate, & actu, & eadem materia est idem quod

equis, qui potest ex ea fieri, nec ob id homo est idem quod equus, nisi sic intelligamus, eadem materia est potestate homo, & potestate equus, ita ut esse idem in eo tantum consistat, quod est potestate, sed non in eo, quod est actu: sic igitur quantitas interminata primæ materiæ est potestate quantitas hominis terminata, & potestate quantitas formicæ, quoniam apta est recipere utroque terminos,

Ad secundū. sed hi inter se non sunt idem. Ad secundum argumentum dicimus subiectum accidentium terminatorum, ac perfectorum esse eius actu, & de his tantum loquitur Aristot. & Averroes, non de accidentibus interminatis, quæ possunt habere

Ad tertium. subiectum ens potestate. Ad tertium sunt qui respondeant primam materiam esse habere esse simpliciter, non à forma, propterea quod habet propriam existentiam; sed hanc opinionem nos antea confutauimus, & ostendimus primam materiam non per se existere, sed per formam, quæ constituit hoc aliquid. Nos igitur dicimus aliud esse existentiam, aliud essentiam, & utrovis modo hi sumant esse, argumentum nihil habere roboris. Nam si intelligant esse essentiam, non sequitur quod esse secundum quid sit prius, quàm esse simpliciter; ipsa enim materiæ essentia indeterminata prior est, quàm essentia quantitatis interminata: si verò essentiam sumant ut determinatam per formam, quod appellari solet esse specificum, hæc comparanda est cum quantitate terminata ipsam insequente, non cum interminata, quæ soli primæ materiæ comparanda est; quæ verò substantialis dans rei esse simpliciter, id est constituens ipsam in aliqua specie substantiæ, prior est quantitate consequente, quæ non dat rei esse simpliciter, sed esse secundum quid, quia constituit eam in categoria accidentis. Si verò esse existentia accipiarur, hanc dare potest sola forma substantialis, quare nequit aliquid accidens formam præcedere, quod vltio pacto rei præbeat existentia: itaque nullum modum video, quo sit prius esse secundum quid, quàm esse simpliciter; nã quantitas interminata non dat esse secundum quid, quod sit coarctatum ad aliquam certam quantitatem, hoc enim utique esset absurdum nempe rem esse prius determinatam secundum speciem aliquam accidentis, quàm in specie ulla substantiæ: at quantitas interminata dat quidem materiæ esse secundum quid, sed indeterminatè, & eo prius est esse materiæ substantiale, quod similiter est indeterminatum: quoniam igitur prius est in materia esse substantiam, quàm esse quàm tam interminatè, esse verò determinatum, quod tribuitur à forma, est prius omni accidente terminato, quod tribuit esse secundum quid, manifestum est nunquam esse prius esse secundum quid, quàm esse simpliciter. Ad quartum concedimus ex materia, & quantitate interminata fieri vnum per accidens, quod prius est composito constante ex materia & forma, & vno per se, satis .n. est si illud vnum per accidens habeat priorem se saltem substantiam materiæ, quæ dici potest vnum per se, prout distinguitur ab uno per accidens: videtur itaque hic cavillus in hoc consistere, quod comparat quantitatem interminatam cum forma, cum qua non debet comparari: congrua enim sit comparatio formæ substantialis acquisitæ cū accidentibus similiter acquisitis, quæ his omnibus, ut antea diximus, prior est; & primæ materiæ apud Aristotem æternæ cum quantitate interminata similiter æterna, & eius naturam insequente, proinde posteriore secundum naturam. Similis fuit deceptio in argumento præcedente, à quo hoc parum discrepat. Ad quintum dicimus quantitatem interminatam neque esse essentialem materiæ ut per se in primo modo dicendi per se, neque etiam penitus accidentalem: sed esse illi essentialem ut per se in secundo modo dicendi per se, essentiam enim materiæ insequitur quantitas, sicut essentiam hominis risibilitas; quare nec separabilis est à materia, nec materia est essentialiter quantitas. Ad sextum dicimus quantitatem hanc interminatam non posse quartum rerum principium appellari, neque ex ea res fieri, prava enim & incongrua est hæc locutio, res sunt ex quantitate interminata; sed solum dicimus ex duobus contrariis, & ex subiecta materia rei

Ad quartū.

Ad quintū.

Ad sextum.

fieri; ex materia enim & forma fiunt res, & constant; ex priuatione autem fiunt tanquam ex termino à quo; ratio autem est, quoniam hæc singula proprias habent principij rationes, forma vt terminus, ad quem mutatio tendit, & ut suo aduentu rem constituens; priuatio tanquam terminus, à quo recedit, in omni mutatione necessarius; materia verò vt subiectum deferens mutationem, & in re genita permanens; ipsa verò secundum se quantitas interminata nullam habet principij rationem, sed est conditio quædam materiæ, quæ subijci non potest, nec suo officio fungi, nisi sit quanta: sic etiam materiæ potentia, de qua antè loquuti sumus, nullam habet propriam rationem principij, sed est conditio constituens principium materiale: quantitas verò dici potest eiusdem conditio, non tamen ut constituens, sed vt sine qua non. Ad septimum dicimus incongruam esse interrogationem, an per quantitatem interminatam materia fiat actu diuidua, an potestate, siquidem diuiduum, seu diuisibile significat manifestè potestatem, non actum; nam diuisibile vocamus non id, quod actu diuiditur, sed quod habet potestatem vt diuidatur; nisi fortasse dicant actu diuisibile esse id, quod habet potestatem proximam vt diuidatur, potestate autem diuisibile id, quod habet potestatem remotiorem; quoniam enim agens non agit nisi in subiecto benè præparato, & idoneo ad recipiendum; ideo illud subiectum, quod nondum est benè præparatum, dici potest habere patiendi potestatem remotiorem; vt si ceram dicamus diuiduam esse; & ferrum diuiduum, sed ceram actu, ferrum verò potestate; cera namque diuidi statim potest; ferrum autem non statim, sed aliqua adhibita præparatione. Hoc igitur modo si intelligant actu diuisibile, & diuisibile potestate, dicimus primam materiam, quum sit per se quanta, habere primam radicem, & rationem præcipuam diuisibilitatis, & ita fieri diuiduam, non tamen actu, sed potestate; distat enim aliquantum à diuisione, & præparatione indiget, quia diuidi præsupponit rem esse actu. id enim quod non est actu, non est aptum sustinere actionem agentis: oportet igitur materiam prius fieri actu per formam, vt recepta forma sit diuisibilis actu, seu potestate propinquiore; quare per quantitatem interminatam materia fit diuisibilis potestate remota: quod verò illi dicunt, ergo illa quantitas est frustra, quia etiam sine illa est materia diuisibilis potestate, hoc negandum est; dicimus enim materiam sine quantitate diuiduam dici non posse, hoc est nec actu, nec potestate, quia neque à forma, neque ab ullo agente potest quantitatem recipere; nisi eam habeat suapte natura, quare nunquam fiet diuidua. Ad postremum argumentum dicimus quantitatem interminatam esse in categoria quanti, quum enim quælibet categoria diuidatur per potestatem, & actum, ut inquit Aristot. in contextu sexto primi libri de anima, & in contextu tertio & sexto tertij Physicorum, est quidem præcipuè in categoria illud, quod iam est actu, idque respiciens Aristot. in capite de quanto dixit quantum esse illud, quod denotat certam rei quantitatem, per hoc significans solum quantum terminatum esse propriè, ac directè in categoria quanti; attamen non negaret etiã quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in ea esse per quandam reductionem, & secundariò: sic etiam in categoria substantiæ non solum est homo actu, & perfectus, sed etiam homo potestate; nam prima materia est potestate homo, & potestate omnia, & ponitur in categoria substantiæ per reductionem, tanquam omnium substantiarum inchoamentum; ideo dicere solent substantiam compositam, & actualè propriè, & præcipuè in genere substantiæ collocari, materiam verò & formam, quæ sunt substantiæ simplices, in eodem esse secundariò, & tanquam partes substantiæ compositæ.

Quantitas nō est quartum principij generationis.

Ad septimū.

Ad vltimū.

An prima materia sit corpus de genere substantia opinionēs variæ.
 Cap. XII.

HACTENVS ostensum est primam materiam esse per se quantam, & ita esse corpoream quatenus habet tres dimensiones, quæ constituunt corpus de genere quantitatis; considerandum restat an secundum propriam naturam, & ante aduentum formæ sit etiã corpus de genere substantiæ. Hac de re tres ad summum inuenio-

Prima opinio.

aliorum sententias. Prima est illorum, qui in materia ponunt formam quandam substantialem æternam, quam alij vocant inchoatiuum formarum, alij formam corporeitatis, à qua habent omnia naturalia corpora vt sint corpora, ita vsq; ea sit natura communis respondēs corpori, quod est supremum genus in categoria substantiæ; sententiam hanc sequutus est Auicenna in primo sufficienti capite secundo, & in secundo tractatu Metaphysico capite secundo, & Albertus Magnus, & Linconiensis, & Ioannes Gandauensis, & Augustinus Suesanus, & meis tunc poribus M. Antonius Genua præceptor meus, qui ostendere nitus est dari hanc formam inseparabilem à prima materia, & ab Aristotele significatam nomine priuationis tanquam omnium formarum imperfectissimam. Secunda est sententia,

Secunda opinio.

quam tuetur Ioannes Grammaticus in libro suo vndecimo contra Proclum, vbi ostendit primam materiam secundum se esse corpus, quia est ipsamet trina dimensio, ita vt trina dimensio in materia non sit accidens, sed substantia, & nil aliud sit substantia ipsa materiæ, quam triplex dimensio, longitudo, latitudo, & crassities. Tertia est opinio communis; in qua videntur ceteri omnes philo-

Tertia opinio.

sophi consensisse, quod prima materia secundum suam naturam non sit corpus corporeitate substantiali, sed illa solum, quæ est de genere quantitatis, quum sit per se quanta, vt iam demonstrauimus; corpus enim de genere substantiæ dicunt esse illud solum, quod ex materia & forma constat. Ego verò his omniibus sententijs consideratis, atque reiectis ostendam primam materiam in sua prima notionem, & in suæ naturæ puritate acceptam nil aliud esse, quam corpus de categoria substantiæ, non quidem per formam illam æternam, quam prima illa (cetera tuetur, neque quia sit idem quod trina dimensio, ut Ioannes Grammaticus; sed quia secundum propriam suam naturam est corpus substantiale simplex, trius dimensionum subiectum: & quemadmodum non dubito quin hæc sententia primo ipso aspectu à plerisque *παρὰ λόγον*, & absurda iudicanda sit, ita etiam non deperero literatos & ingenuos viros, postquam ipsa veritatis fundamenta perceperint, aut in nostram sententiam venturos, aut saltem iudicaturos me non temerè, sed valida, & efficaci ratione ductum in hanc sententiam uenisse.

Quarta opinio propria.

Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam esse corpus per formam corporeitatis æternam. Cap. XIII.

RESPONDENDA primo loco est illorum opinio, qui primam materiam dicunt esse corpus per formam substantialem illi perpetuo inherentem, & inseparabilem: hi pluribus ad hanc comprobendam argumentis nituntur, sed nos reliquis omissis duo tantum præcipua in medium afferemus, quorum consideratio obeat, quæ mox dicenda sunt; magno nobis viui futura est. Vnum est, nisi hæc forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo, immò illa, quæ solet vocari generatio, creatio erit, cense quens est fallum non modò apud Aristotelem, sed etiam apud Theo-

Primum argumentum.

logos

Iogos nostros, qui negant naturam posse aliquid creare, quum hoc ad solum Deum pertineat; consequentiam ita probant; forma, quæ producitur, tota producit, nulla sui parte præsupposita, at id, quod totum producit nulla præsupposita sui parte, creati dicitur, ergo forma creatur; hæc autem forma admissa, quæ sit omnium formarum inchoamentum, creationem formarum vitamus, quia hæc forma ab agente elaborata ad varias perfectiones ducitur, & fit forma specifica modò huius rei, modò illius. Secundum argumentum tribus nicitur fundamentis, quæ illi ante omnia statuunt; primum est, veram esse sententiam Auerrois in Porphyrium in capite de specie, quòd supremum genus vniuocum in categoria substantiæ est corpus, quod sola caduca corpora complectatur; secundo sumunt genus vniuocum id solum dici, cui respondeat extra animã aliqua vna communis natura, quæ à pluribus speciebus æquè participetur, nec sit sola vox pluribus naturis communis, hæc enim ambigua, seu æquiuoca dicitur; tertio accipiunt non posse talem communem naturã, a qua in rebus existente sumatur vniuocatio, esse nisi formam, hæc enim esse videtur Auerrois sententia in secundo Physicorum commentario vigesimo octauo, & in primo Metaphysicorum decimo septimo, & in septimo Metaphysicorum quadragesimo tertio, & in octauo Metaphysic. sexto, & in secundo tractatu Epitomes Metaphysicæ capite decimo tertio, in his. n. omnibus locis inquit partes omnes definitionis esse formas, genus quidem esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem: his iactis fundamentis ita argumentantur; corpus, quod est supremum genus in categoria substantiæ, est vniuocum genus omnium caducorum corporum, ergo ei respondet in rebus aliqua vna forma ab omniibus talibus corporibus participata, datur igitur forma corporis, si autem datur, ergo æterna est, quia quicquid in re intereunte inest, quod etiam in re generanda inesse necessarium sit, id non debet interire, sed in re genita idem seruari; at corporis natura nulli rei generandæ repugnat, immò est omnibus necessaria; ergo interire nunquam debet, si verum est id, quod ab Aristotele dicitur de Symbolis elementorum qualitativus in secundo libro de generatione; nam si mutetur aqua in aerem, inquit Aristot. humiditatem aquæ non interire, sed eandem in aere seruari, quum ambo sint elementa humida; immò non solum non debet interire, sed neque potest interire, quicquid enim interit, à suo contrario interimitur; at formæ corporis nulla est contraria forma, quum omnes eam compatiantur, immò & necessariò eam requirant; igitur nec debet, nec potest forma corporis vnquam interire.

Secundum
argumentum.

Dicta sententia impugnatio. Cap. XIII.

ADVERSVS hanc sententiam, quum iam sit ab omnibus explosa, pauca dicere satis erit; impugnat eam multis in locis Auerroes disputans contra Auicennã, qui eam tutatus est, præsertim vero in commentario sexagesimo tertio primi Physicorum, & in Epitome Metaphysica tractatu secundo capite vltimo, & vtitur argumento tali: si in prima materia esset hæc forma æterna, sequeretur non posse vllam aliam formam in materia recipi, sed sola accidentia, quoniam per hanc formam materia fieret ens actus; enti autem actu non potest aliqua substantialis forma aduenire, sed accidentia tantummodò; nulla igitur dabitur substantiæ generatio, sed sola mutatio in accidentibus. Verùm aliqui Auerroistæ huius sententiæ sectatores facile esse existimant non modò hoc argumentum soluere, sed etiã ostendere Auerroem eiusdem fuisse opinionis; dixerunt enim duplicem esse formam substantialem, vnam specificam, & (vt eorum vocabulo vtamur) vltimatam, quæ est forma vltimæ speciei, vt hominis, equi, bouis; alteram verò communem & generalem, qua nõ species infima constituitur, sed genus aliquod

Primum ar-
gumentum.

Solutio ali-
quorum.

Forma du-
plex.

vt forma corporis; forma viuientis, forma animalis: huiusmodi forma non potest existentiam tribuere, sed sola forma specifica id facere potest, propterea quod forma generalis dat quidem actum, sed imperfectum, & cum potestate comistum: at forma specifica dat actum perfectum, & nulla alia forma indigentem ad existentiam: dicunt igitur Auerroem non negasse formam corporis æternam in prima materia, sed eam posuisse vt generalem, non vt specialem, ideoque Auicennæ sententiam reprobasse, qui talem formam tanquam specificam statuebat, quod ex ipsomet Auerrois argumento colligitur: nã si materia habeat aliquam formam generalem, non impeditur ne aliam formam recipere queat, sed solùm si habeat formam specificam; idque asserit manifestè Auerroes in commentario decimo septimo primi Metaphy. vbi dicit materiam prius recipere formas vniuersales, & imperfectiores, postea verò particulares, & perfectiores; itaque argumentum Auerrois de sola forma speciali efficacitatem habet, non de generali, materia. n. habens formam specialem non potest manente illa aliam formam recipere, sed sola accidentia; at formæ generali potest alia forma substantialis superuenire, quare per formam corporis generalem non tollitur generatio. Sed hi neque Auerrois, neque Auicennæ mentem penetrarunt. Auicenna quidem fatuus fuisse, si posuisset in prima materia formam specificam æternam, quomodo enim posset materia esse libera ad omnes formas recipiendas? & quomodo non fuit posita ab Auicenna vt generalis, si fuit ab eo appellata forma corporis, & corpus est generalissimum in categoria substantiæ? nullam certè formam putauit Auicenna esse generalem, si formam corporis generalem esse negauit: talem igitur opinionem de forma generali æterna attribuit Auerroes Auicennæ, eamque refellit, idque apertè legere apud eum possumus in secundo tractatu Epiromes Metaphysicæ capite vltimo; quare ipse nullam in prima materia formam æternam admisit, neque vt specialem, neque vt generalem. ostendamus igitur quomodo contra hanc formam argumentum Auerrois sit efficacissimum, & eorum solutio vana sit: negari certè non potest formam hanc aut esse essencialem materiæ, aut extraneam, quamuis ei semper inhaerentem, quemadmodum & aliarum formarum, quæ adueniunt materiæ, & ab ea recedunt, extraneæ illi esse dicuntur: si dicant esse extraneæ, ergo materia ad eam se habet vt potentia passiuæ; sed potentia passiuæ, vt ait Arist. in nono Metaphy. est potentia contradictionis, & æquè respiciens opposita; ergo materia & habere & non habere hanc formam poterit; atqui potentia naturalis non potest esse frustra, sed necesse est vt aliquando ad actum ducatur; ergo materia erit aliquando sine hac forma, sicut etiam existit sine qualibet alia; non est igitur æterna forma hæc, sed necesse est si datur vt interire possit, & habeat formam contrariam, à qua aliquando pellatur de materia, iuxta dictum Aristot. in libro de longitudine, & breuitate vitæ, fieri non potest quin materiam habens habeat contrarium, ob idque; omnis forma materialis interitui obnoxia est. Quamobrem cognouit Auerroes hanc formam non posse statui æternam, & simul extraneam naturæ materiæ, sed ex necessitate poni essencialem materiæ, dum ponitur illi coæterna; hoc igitur constituto argumentum Auerrois est efficacissimum, quando dicit, ergo nulla datur substantialis generatio, sed sola alteratio, quia materia ita formata non poterit aliam formam recipere; huius enim ratio sumitur ex Aristot. in quarto contextu tertij libri de anima, vbi dicit, intrus apparens prohibet alienum, & ibi Auerroes ait, omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti, quod quidem dictum non ita intelligendum est, vt recipiens aliquam formam carere omni forma debeat, hoc. n. falsum est etiam de intellectu nostro possibili, de quo ibi Arist. loquitur, is enim habens aliquam rerum cognitionem potest aliarum quoque rerum notitiam adipisci, immò ex principiorum cognitione in conclusionis scientiam ducitur, tantum ab eo vt eam recipere prohibeatur; sed sensus verborum Aristot. hic tantum est, illud, quod est proprium

Solutionis
impugnatio.

— vt quod
— materia

— ita dicitur

— et

receptiuum

receptiuum alicuius generis receptibilis, non debet intus, id est in sua essentia includere aliquid illius generis; mens igitur nostra debet suapte natura esse expers omnium conceptuum rerum cognoscendarum; & quodlibet aliud receptiuum debet in sua essentia carere toto genere sui proprii obiecti, ad quod recipiendum dirigitur, quia si quid eius in sua essentia contineat, aliud amplius recipere prohibetur; quare totum genus obiectum debet suo receptiuo esse extraneum, & nihil eius potest illi esse essentiale: de conceptibus verò extraneis, & aduentitijs id minimè verum est, vnus enim vel plures in intellectu recepti non prohibent ne alij recipiantur, ob id non dixit Aristot. omne inhærens vtrunque, sed dixit intus apparens, id est insitum in ipsa essentia recipientis, facere ne reliqua eiusdem generis in eo recipi possint. Sic igitur non ignorauit Auerroes, loquendo de formis materiæ extraneis, & aduentitijs, aliquam formam receptam non impedire ne aliæ recipiantur; nam tantum abest vt formæ vniuersales, & imperfectiores materiam prohibeant receptione aliarum, vt potius eam præparent, & aptam reddant, immò & necessariæ illi sint ad alias perfectiores recipiendas: at si in ipsa materiæ essentia includi poneremus formam aliquam de genere formarum materialium, ea esset absque dubio æterna, sed siue generalis, siue specialis poneretur, omnino materiam impediret ne vllam aliam formam recipere posset, & ita nulla daretur substantialis generatio; quare argumentum Auerrois optimum est de forma, quæ sit de essentia materiæ, qualem cognouit esse ex necessitate formam illam corporis apud Auicennam, dum æterna esse ponitur: hanc esse Auerrois mentem clarè legimus in commentario septuagesimo nono primi Physicorum, vbi dicit, si materia in sua natura esset formata, non reciperet alias formas; iure enim dicit in sua natura, quia non putauit impedimentum fieri nisi ab illa forma, quæ de materiæ essentia esse statuitur. Præterea contra eandem opinionem possumus ita argumentari: vana est omnis forma, quæ formæ officio non fungatur, huiusmodi autem est hæc forma corporis, etenim quæ formæ officium sit materiam restringere, & coarctare, hæc tamen nullam materiæ coarctationem facit, quia ad nullam determinatam naturam eam contrahit, sed eam relinquit in tota sua amplitudine, & vniuersali potestate recipiendi omnes formas, immò neque ipsam corporis naturam constituit, quia mox ostendemus ipsammet materiæ sua natura, & absque hac forma egregiè illa omnia præstare, quorum gratia illi formam hanc æternam introduxisse videntur, nam sufficit sola materiæ natura ad vitandam omnem creationem, & ad faciendam vniuocationem corporis; frustra igitur hæc forma ponitur, quæ nullo formæ officio fungitur; quo etiam sit ut, etiam si daretur, nullo argumento cognosci à nobis posset, quum ob nullum formæ officium necessaria, atque æterna sit; nam in rebus cognoscimus materiæ & formæ compositionem, dum manente materia formam intrerire, & aliam generari consideramus; at si forma aliqua statueretur æterna, nulla esset ratio, quæ illam materiæ cum forma compositionem mente penetrare, & cognoscere vnquam possimus: quo argumento ego vti soleo etiam aduersus eos, qui dicunt Cœleste corpus ex materia & forma constare, qua de re alibi loquemur. Possumus etiam ita argumentari: hæc forma corporis aut est re ipsa distincta à forma specifica, vt hominis, vel equi, aut fit vna & eadem cum illa; si distincta, ergo aduersarij ipsomet suo argumento vrgentur, quoniam non cuiatur creatio formæ ex nihilo, etsi enim hæc forma ante hominis generationem supponitur, forma tamen hominis diuersa est ab illa, & tota producitur, proinde creatur, quia forma corporis non est pars aliqua formæ humanæ. Si vero sit vna & eadem forma, ergo formæ substantiales intenduntur, & remittuntur, quia si forma illa imperfecta perfici debet, oportet modò magis, modò minus intendi eius perfectionem, prout diuersæ sunt rerum naturæ, & perfectiones; sequitur præterea formam hominis, & formam equi esse eandem substantiam, quum vtra

Secundum
Argumentum.

et vniuersalis
forma ergo

Tertium ar-
gumentum.

que

que sit hæc forma corporis perfectionem adeptæ, nam siquid ei additum est, quo differant, id vel substantia est, vel accidens: si substantia, ergo forma est quid compositum, & ex diuersis substantijs constans, quod minime dicendum est; si vero accidens, ergo homo & equus accidentali tantum differentia discrepant, quod est absurdissimum. Hæc igitur sententiâ rejicienda est. Soluenda essent argumenta pro hac opinione prius adducta, sed hæc post veritatis declarationem, & confirmationem clarius, ac firmitus soluentur.

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quod prima materia sit trina ipsa dimensio. Cap. XV.

ONSIDERANDA est secundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro vndecimo contra Proclum nititur demonstrare primam materiam natura sua esse corpus, non quidem per formam aliquam, sed quia nil aliud est, quam trina dimensio, adeo ut trina dimensio sit ipsa prima materia, ex qua omnia fiunt: hæc eadem sententiâ Stoicorum fuit, & hanc sequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam secundum se incorpoream penitus esse censuerunt, nec sententiam tantum suam argumentis comprobant, sed considerant etiam, ac solunt argumenta aduersariorum. Vtitur ipse tribus argumentis, quorum primum est: illud statuendum est primum materiale principium omnium rerum naturalium, ad quod nos ducit ratio Aristotelis in primo libro Physicæ auiscultationis sumpta à generatione substantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia est corpus: maior manifesta est, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Aristot. ostendit, duo contraria, & subiectum tertium; horum autem nullum æternum est, nisi subiectum, nam contraria se mutuo interimunt, quo fit ut nihil in hoc mundo inficriore æternum sit, nisi prima materia: atqui sola corporis natura in hoc mundo inferiore nunquam interit, quia præter hanc reliquæ omnes res oriuntur, & occidunt, & fit quælibet ex non tali, & mutatur in non talem, ut homo ex non homine, & in non hominẽ, & sic de reliquis: corpus verò in nõ corpus, aut ex non corpore nunquam mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum similibiter in genitum maneat natura corporis, fit enim homo ex non hominẽ, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idque non absque ratione, nulla enim res naturalis abhorret à corpore, nec vllum habet contrarium, nec vlli repugnat natura corporis, immò est omnibus necessaria; quare nec debet, nec potest interire: quoniam igitur sola materia in rebus inferioribus æterna est, æterna autem est natura corporis, sequitur. nil aliud esse primam materiam, quam corpus ipsum, & id, quo corpora hæc omnia dicuntur corpora. Secundò sic Ioannes argumentatur: prima materia talis est statuenda, per quam idonea reddatur causa effectuum naturalium, & è conerario, non est ponenda talis, ex qua non possit effectuum naturalium ratio idonea assignari; at ponendo materiam incorpoream nulla aliorum effectuum naturalium reddi ratio potest, quorum tamen optima assignatur ponendo materiam corpoream; materia igitur corporea est ponenda: minor ita probatur: certum est inter particulas elementorum esse statutam quandam rationem, seu proportionem, ut ex tanto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus: ut si statuta quædam aquæ portio sumatur, quæ in ærem mutari debeat, statuta etiam est aeris quantitas, quæ ex tanta aqua gigni potest, nam si quantumcunque aeris ex ea fieri dicretur, posset etiam ex minima aquæ particula generari quæuis magna aeris moles, quod tamen non videmus: huius igitur proportionis nulla affectri ratio potest, dum materia ponitur incorporea, ip-

Primum argumentum.

Secundò argumentum.

sa enim forma aquæ non potest esse causa, ut ex ea tantus aer generetur, quia hæc in aduentu formæ aeris interijt: sed neque forma aeris, quia certum est aeris naturam non postulare eam statutam quantitatem, quum & cum maiore, & cum minore seruari possit; materia quoque, si sit incorporea, non potest esse causa huius proportionis, quia si secundum se nullam quantitatem, nullamque extensionem habet, sed omnem extensionem ab alio recipit, ita potest ad maiorem, ut ad minorem quantitatem extendi. At si materia secundum se quanta, & extensa ponatur, clara huius proportionis causa adducitur; nam tanta materia, quæ est in aqua vnius ollæ, quum secundum se possit extendi, quia corpus est, habet etiam certam extensionem respectu formæ aeris recipiendæ, ita ut si illa aqua in aerem mutanda sit, tantam aeris quantitatem ex ea generari oporteat, non maiorem, neque minorem; provenit enim hoc ab illo respectu, qui est densitatis aquæ ad raritatem aeris, sed is respectus non potest hoc efficere, nisi vtrique eadem materia, vel saltem æqualis subternatur. Tertium argumentum Ioannis est: si prima materia quanta, & extensa non esset, indivisibilis esset: hoc tamen est falsum, quia videmus eam in multas portiones divisam sub diversis formis existere; est igitur diuidua, proinde corporea secundum propriam naturam.

Tertium argumentum.

Argumenta contra Ioannem ad probandum primam materiam secundum se non esse corpus, quæ est communis opinio. Cap. XVI.

RO contraria sententia, qua ponitur materia secundum se penitus incorporea, multas contra se rationes Ioannes adducit, & eas singulas soluit: nos verò in præsentia ipsas tantum rationes proponimus, simulque alias, quæ contra eum à posterioribus philosophis adducuntur, postea verò & argumenta ipsa, & Ioannis solutiones diligenter expendemus. Primum quidem Ioannes contra se ita argumentatur: quando cum corpus aliquod perit, experientia docet simul eius dimensiones interire, & quando generatur corpus aliquod, simul videmus in eo generari novas dimensiones, nec ullam in hoc mundo inferiore videmus dimensionem æternam. at materia æterna est, ergo non habet dimensiones secundum propriam naturam. Secundò sic, dimensiones sunt essentialiter in categoria quantitatis, ergo si materia esset ipsæmet dimensiones, esset essentialiter quantitas; hoc tamen est falsum, quia materia est substantia. Tertio sequeretur materiam non esse informem, & inæctam, cuiusmodi eam posuerunt omnes philosophi; nam esse trinam dimensionem, & esse quantam, est esse æctam, & habere propriam quandam naturam. Quarto, si materia esset corpus, aut esset finitum, aut infinitum: at neutrum esse potest, ergo nullo modo est corpus; non est corpus infinitum, quoniam infinita moles non datur; nec finitum, quia sic materia esset proprijs terminis circumscripta, quod dicendum non est, ponenda enim est materia nullis certis terminis alligata, sed libera, & apta ad omnes recipiendos, ut cuncti videntur confiteri. Præter hæc argumenta à Ioanne contra se adducta etiam alia complura à posterioribus afferuntur ad probandum primam materiam secundum suam substantiam corpus dici non posse: sed quoniam magna eorum pars nullam efficacitatem habent, ut ipsimet fatentur, idè cæteris omittis duo tantum proponam, in quibus illi magnam vim faciunt. Alterum sententur se ex Plotino accepisse in quarto libro secundæ Enneadis, quod tale est: aliud est quantum, aliud quantitas, sic aliud est magnum, aliud ipsa magnitudo; similiter aliud est corpus, aliud corporeitas, nomen. n. concretum significat quiddam diversum ab eo, quod significatur per nomen abstractum; quantum. n. significat id, quod habet quanti-

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartè arg.

Quintè arg.

N tatem

Secundum arg.

tatem; magnum significat id, quod habet magnitudinem; corpus significat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere seipsum, habens enim debet esse aliud ab eo, quod habetur; itaque si prima materia est corpus, habet corporeitatem, proinde est quid diuersum à corporeitate, & à magnitudine, ergo non est ipsa corporeitas, & magnitudo, sed est subiectum corporeitatis, & magnitudinis: non est igitur dimensiones, sed subiectum dimensionum; proinde si mente ab eis abstrahatur, erit secundum suam naturam penitus incorporea. Deinde argumentum sumunt ex verbis Aristotelis, qui & in sexto Physicæ auscultationis agens de corpore, & in secundo libro eiusdem operis, & in principio primi ac tertij de Cælo pumerans corpora naturalia nullam primæ materiæ mentionem facit: sed sola composita, quæ ex materia & forma constant, corpora vocat; materiam igitur non putauit esse corpus, sed solummodo causam internam, & primum principium corporum naturalium. Præterea sæpe Aristoteles quatuor elementa vocat simplicia corpora, quoniam, etsi ex materia & forma constant, tamen simplicia sunt vt corpora, quum ex alijs simplicioribus corporibus non constituentur: at si prima materia corpus esset, non bene elementa vocarentur simplicia corpora, quia daretur corpus simplicius elementis. His igitur omnibus Aristotelis testimonijs ostenditur primam materiam secundum suam naturam non esse corpus. His moti argumentis recentiores omnes asserunt materiam non habere aliam corporeitatem, quam illam, quæ est accidens de categoria quanti; substantiam verò ipsius nulla ratione posse dici corpus, sed esse substantiam incorpoream; quæ fuit tertia opinio à nobis propolita ab initio.

) ritium o

Propria sententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. XVII.

Opinio probata.

Corpus est generalissimum. Primum arg.

QVVM hæcenus omnes aliorum sententiæ exposuerimus, singulorumq. argumenta retulerimus, iam ad ueritatis declarationem accedendum est. Ego puto primam materiam secundum propriam naturam, & secluta omni forma esse corpus de categoria substantiæ: quam sententiæ, quamquam à nullo recentiorum receptam, n. arg. ratione, & antiquiorum philosophorum testimonio, comprobare. Illud in primis manifestum est, & ab ipsismet aduersarijs concessum, corpus latissimè acceptum, quod caduca corpora omnia & sola complectatur, esse supremum genus uniuocum in categoria substantiæ. huic necessarium est unam aliquam naturam communem respondere ab omnibus caducis corporibus æquè participatâ, unde sumatur huius summi generis uniuocatio, & ratio corporis in cunctis corporibus inferioribus; quemadmodum in alijs eiusdem categoriæ generibus, & speciebus inspicimus: ratio, n. qua uiuens est uiuens, & qua est genus uniuocum, est anima vegetatis; hæc quicquid participat, in genere uiuentis constituitur: ratio, qua animal est animal, & qua est uniuocum, est anima sensibilis: sic ratio, qua homo est homo, & commune uniuocum, est anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam est constituta? quodnam est illud, quod in rebus nature existens facit eas esse corpora de categoria substantiæ? certè necessarium est vt omnia corpora una & eadem ratione sint corpora, sicut animalia omnia habent à sensu vt sint animalia; hæc ratio corporis necesse est vt sit vel materia, vel forma, vel nexus forme cum materia, vel accidens aliquod. Accidens quidem dici non potest, quoniam accidens non est aptum substantiæ essentiam constituere. Forma aliqua dici non potest, iam n. reieciimus illorum sententiæ, qui formam corporis æternam in materia statuiebant, eaq. his temporibus ita est à communi omnium consensu reprobata, & explosa, ut superuacaneum sit aduersus eam aliquid præterea dicere, sed pro comperto

comperto constituendum sit nullam dari formam corporis. Restat igitur ut ratio corporis vel sit materia, vel nexus formæ cum materia: illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam secundum se incorpoream esse dicunt, in solo nexu formæ cum materia rationem corporis constitutam esse arbitrantur; proinde, nec materiam solam, nec formam solam, sed ipsarum compositionem esse rationem omnis corporeitatis, ut quicquid materia & forma constet, id corpus esse dicatur: hæc plurimorum latinorum, & omnium recentiorum sententia est, quam si fallam esse ostenderimus, sola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ sit natura communis ab omnibus inferioribus corporibus æquè participata, quæ respondens corpori summo generi in categoria substantiæ faciat illud esse vniuocum. Primum igitur contra illam communem sententiam ita argumentor: ex componentibus incorporeis non potest compositum prouenire corporeum, at secundum eos non minus materia quam forma est incorporea, compositum igitur non potest esse corpus; maior clara est, quia neutrum componentium potest alteri dare corporeitatem, quum ipsum eam non habeat; quare nulla ratio apparet cur eorum nexus possit facere corpus, inimò ratio adest manifesta, cur non possit. Præterea ratio, à qua sumitur vniuocatio cuiuslibet siue generis, siue speciei, debet esse natura aliqua simplex, quæ illi extra animam respondeat, ut patet omnia considerando: nam ratio viuientis est simplex forma, anima nutrens; sic ratio animalis est anima sensibilis; sic ratio hominis est anima rationalis; sic ratio equi est forma ipsa equi; sic dico de aliis omnibus: viamur igitur argumento tali: magis uidetur ratio, qua homo est homo, esse compositio, vel natura aliqua composita, quam ratio corporis, quia species maiorem habet compositionem, quam genus; at tamen ratio hominis non est compositio aliqua, sed simplex forma; ergo multo minus ratio corporis debet esse compositio, sed debet esse aliqua natura simplex: atqui nulla est in rebus substantia simplex, nisi forma, & materia; ergo duarum altera statuenda est ratio corporis: forma quidem statui non potest, vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiusque propria, quæ specifica vocatur, quorum neutrum dici potest; nam generalem corporis formam iam refutauimus, eamque ipsi quoque aduersarij non admittunt; forma verò specifica facit quidem tale corpus, at non facit absolute corpus, nam à forma ignis habet ignis ut sit tale corpus, nempe ignis, sed non ut absolute sit corpus; sic animal à sensu habet ut sit tale corpus, quod animal dicitur, non ut omnino sit corpus; quandoquidem omnis eiusmodi forma materiam restringit, eaque restrictio repugnat naturæ corporis, quod coarctandum non est, si cuncta naturalia corpora complecti debeat: præterea ab vna forma prouenit vnum esse, non plura; ergo si forma animalis dat esse animal, non potest eadem dare esse corpus: adde quòd ratio hæc vniuocationis, de qua in præsentia loquimur, vna tantum, & adæquata esse debet; quare si ratio corporeitatis consisteret in forma animalis, solum animal esset corpus, vel omne corpus esset animal, sic dico de alijs singularum specierum siue specialissimarum, siue subalternarum proprijs formis: si enim aliqua earum daret esse corpus, similiter quælibet aliarum daret esse corpus, quod quidem absurdum est; quia nulla istarum esset adæquata ratio, qualem in præsentia quaerimus, à qua tanquam vna vniuocatio corporis desumatur: quòd si dicant aliam corporeitatem prouenire à forma animalis, aliam à forma lapidis, ut illa solis animalibus det ut sint corpora, hæc verò solis lapidibus, iam non erit corpus genus vniuocum, quum non vna illi in rebus natura respondeat, sed alia ratione hæc res dicatur corpus, alia verò illa; ut enim corpus sit vniuocum, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio corporis neque accidens aliquod esse potest, neque formam vlla, nec com

Ratio vniuocatio-
nis de-
bet esse sim-
plex.

Materia est
ratio corpo-
reitas.

Secundū ar-
gumentum.

Plotinus.

Plotinus.

positio formæ cum materia; relinquitur eam nullam esse aliam, nisi solam primæ materiæ naturam, ut quicquid materiam habet, ab eadem habeat, ut sit corpus de categoria substantiæ; reuera enim in corpore, ut communi genere conuenire nil aliud est, quàm conuenire in participatione eiusdem materiæ; quare materia non modò corporea est, sed corpus ipsum, quod in categoria substantiæ summum genus ponitur, idque significare visus est Aristot. in contextu quinquagesimo quarto primi libri de ortu & interitu, quando dixit materiam liberam ad opposita esse veluti genus. Argumentum etiam sumere possumus à corpore de genere quantitatis: quum enim duplex sit corpus, vnum de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, ex natura vnius duci possumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia sunt euidentiora substantijs; idè corpus de genere quanti, videlicet trina dimensio, est euidentius corpore de genere substantiæ, & ex eo in huius notitiam peruenire possumus, quum vnum ab altero inseparabile sit; nam corpus vllum de categoria substantiæ dari, quod dimensiones non habeat, neque possibile, neque (ut mihi videtur) excogitabile est: sed neque trina dimensio esse potest absque substantia corporea, in qua inhæreat, accidens. n. sine subiecto existere nequit; substantijs autem incorporeis dimensiones non inesse manifestū est, solis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere possumus, quàm substantiale corpus esse illam substantiam, quæ tribus dimensionibus subiecta est? etenim substantiam, quæ dimensiones non habeat, nemo vocaret corpoream, & eam in qua insint tres dimensiones, corpoream omnes vocant; uidentur namque nomen corporis præcipuè dimensiones significare, & inde factum esse ut subiectum ab eo nomen sumpsit, & sit appellatum corpus de categoria substantiæ, quod nil aliud est, quàm substantia trinæ dimensionis subiecta; hæc si ita vera sunt, ut negari non possint, tali argumento vtamur: illud est primum corpus de categoria substantiæ ordine originis, à quo primo emanat corpus de categoria quanti, & in quo primo inhæret tanquam proprium illius accidens; at prima materia est primum subiectum corporis de categoria quanti, idque ex ipsius materiæ natura primò emanat; ipsa igitur materia est primum corpus de categoria substantiæ: maiorem propositionem modò declarauimus, minor verò fuit antea diffusè, & abundè demonstrata. Clarissimum certè hoc est, ita ut mihi quidem res ipsa loqui videatur: quia si materiam mente contempleremur abiunctam à formis, nil aliud concipere possumus, nisi corpus quoddam vastū, & indistinctū, & molem quandam vacuum, ut dicebat Plotinus: at formam dum sine materia consideramus, concipimus ut quoddam incorporeum, & indiuisibile, quod postea in materia quanta extendatur: quòd si alij tanto sunt ingenij acumine predicti, ut valeant ipsam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (ut meam ruditeriam fatear) id facere mininè possumus: immò non solum à natura corporis abiungere mente naturam materiæ nequeo, sed eandem esse puto naturam corporis, & naturam materiæ, hoc enim & ratio, & res ipsa mihi efficaciter persuadet.

Eiusdem sententia confirmatio ex plurimum antiquorum Philosophorum autoritate. Cap. XVIII.

Plotinus.

SENTENTIAM hanc multorum auctoritate confirmare possumus. Primùm quidem non dubito in eadem fuisse Plotinum, idque manifestum est legentibus quartū libram secundæ Enneadis, cuius verba aliqua ante considerauimus, quum de dimensionibus materiæ loqueremur, reliqua apud ipsum alijs legenda relinquo: materiam enim corpoream absque dubio ponit, & significat ita se habere substantiam

Plotinus.

Plotinus.

materiæ

matæ ad dimensiones interminatas, vt corpus perfectum se habet ad determinatas, & necessarium esse vt dimensiones inhæreant substantiæ corporeæ, interminatæ quidem, & potentiales corpori indeterminatæ, & potentiali, quæ est primæ materiæ natura; terminate verò, & actuales corpori determinatæ naturæ, & actuali, & perfectæ; reuera. n. neq; corpus de categoria quæ æti existere potest sine corpore de categoria substantiæ, neque hoc sine illo. Alexander quoque in secundo libro quæstionum naturalium capite tertio apertè dicit materiam, quæ secundum se omnis qualitatis, & figuræ est, expers, esse corpus sine actu. Hæc eadem sententia Simplificij fuit, qui in primo Physicæ auscultationis contextu sexagesimo nono probare nititur materiam esse corpus indeterminatum, & potentiale, & vtitur hoc argumento: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, est ipsa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia prima est corpus; quæ Simplificij argumentatio est optima, & eadem vsus est Arist. in 1. lib. Physicæ auscultationis ad inuestigandû quid sit natura, & in secundo de anima ad indagandum quid sit anima; illud. n. est natura, per quod naturalia à non naturalibus distinguuntur; & illud est anima, quo differunt animata ab inanimatis; sic igitur illud est materia, quo differunt materialia ab immaterialibus. Adducit etiam Simplificij locum Arist. à nobis antea consideratum in 4. Physicæ auscultationis part. 15. vbi Arist. dicit materiam esse extensionem quandam, & molem: neque dicere possumus Simplificij eo modo id intellexisse, quo Ioannes Grammaticus intellexit, nempe materiam esse ipsam extensionem, etenim ipse in contextu vigesimo secundo primi libri de Cælo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimensionibus loquitur, sed de ipsa materiæ substantia dimensionibus subiecta, & ad hunc sensum locum illum Aristot. trahit; sed argumentum quoque illud Simplificij, quod exposuimus, ad substantiam materiæ pertinet, quæ enim ratione Aristot. essentiam declarat & naturæ, & animæ, eadem Simplificij declarat essentiam materiæ, eamque dicit nihil aliud esse, quàm corpus indeterminatum, quare non potest intelligere materiam corpoream corporeitate accidentali, quia hæc essentiam materiæ non constituit, neque per hanc primò differunt substantiæ materiales ab immaterialibus; sed quisquis in memorato loco verba Simplificij legat, apertè videbit eum de substantia materiæ loqui. & eam probare esse corpus. Sed & Ioannes Grammatici opinio sententiam nostram confirmat, nam aliorum omnium proximè ad veritatem Ioannes accessit, vidit enim sub nube veritatem, neque eam ita est affectus, vt se prorsus ab errore immunem seruauerit; nam cognouit substantiam materiæ esse corpus; sed quia non distinxit corpus de categoria quanti à corpore de categoria substantiæ, vnam putauit esse corporeitatem, quæ in dimensionibus consistit, eamque in compositis accidens esse dixit, in materia verò esse substantiam, & ipsammet substantiam materiæ, quum potius debuisset ex dimensionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoscendum substantiale corpus illis subiectum, & ab illis diuersum; quem errorem notasse videtur Auerroes in calce secundi tractatus Epitomes Metaphysicæ, quando dicit aliquos existimasse corporeitatem, quæ est in prima materia; esse substantiam; itaque si Ioannes dixisset primam materiam ita esse corpus de categoria substantiæ, vt esset substantia dimensionibus subiecta, non vt esset ipsammet dimensiones, nihil esset, in quo eum reprehendere hæc in re possemus; in hoc tamen eius confessionem accipimus, quòd dicit primam materiam esse corpus de categoria substantiæ, quod nos quoque asserimus. Auerroes quoque idem sensit, vt ostendere possumus multa eius dicta considerando in variis locis: primùm quidem consideranda sunt duo Auerrois dicta, quæ pugnare inter se videntur, nam in tertio Metaphysicorum commentario vndecimo, & in octauo Metaphysicorum ultimo, & in Epitome Metaphysica tractatu secundo capite decimotertio inquit genera esse compo-

Alexander.

Simplificij.

Io. Grammaticus.

Auerroes;

Genera sunt composita.

sita, & ex materia & forma constare: contra verò in secundo Physicæ auscultationis commentario vigesimo octavo, & in primo Metaphysicorum decimo septimo & in septimo Metaphysicorum quadragesimo tertio, & in octavo Metaphysicorum sexto, & in eodem loco Epitomes Metaphysicæ dicit omnes partes definitionis esse formas, genus esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem; quæ duo dicta contraria videntur, quia si genus est forma, non potest ex materia & forma constare: non sunt tamen contraria, quia simul vtrumque verum est, diuersis enim modis genus dici potest & forma, & materia, & constans ex forma & materia; ipsum quidem secundum se compositum est, constat enim animal ex forma animalis, & materia illi formæ subiecta, ideò etiam Alexander in secundo libro quaestionum naturalium capite vltimo dicit animal significare formam in materia, & eam formam vocat communem; hinc autem fit vt modò materia, modo forma appelletur: dum enim consideramus ipsum esse tale per formam, non per materiam, dicimus genus significare formam; animal enim non per materiam, sed per formam suam est animal, & ita significare dicitur formam vniuersalem: verum quia animal respectu formæ specificæ locum habet materiæ, ideò animal est in homine tanquam materia, vt ait Porphyrius in capite de differentia, licet secundum se sit per formam animal, & licet ex materia & forma constet. Ceterum Auerroes quando in memoratis locis inquit genera esse composita, excipit solum generalissimum, quod dicit esse simplex, quum omnia subalterna genera sint composita, vnde colligit generalissimum non habere definitionem: quæ Auerois sententiæ de supremo genere est rationi maximè consentanea, quia esse supremum genus, & ex materia & forma constare implicant contradictionem, & simul existere nequeunt, nam omne habens formam informantem, & restringentem ipsam materiam habet necessariò differentiam constituentem, proinde etiam necessariò habet genus, quare non potest esse supremum: itaque si omne genus ex materia & forma constare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad summum vnquam perueniemus. Quum igitur manifestum sit Aueroem putasse supremum genus vniucum in categoria substantiæ esse corpus, idque dicat esse simplex, necessarium omnino est vt sit vel sola forma, vel sola materia; forma sola esse non potest, quia forma sola non patitur, nec recipit, summum autem genus patibile maximè est, & recipit omnes inferiores differentias diuidentes, sicuti materia recipit formas: adde quòd si esset forma, non esset forma abiuncta à materia, sed forma materialis, esset igitur forma in materia, sicut alia quoque inferiora genera, quare non esset simplex, neque supremum, siquidem omnis forma materialis materiam præsupponit, utpote natura priorem: restat igitur vt sit sola materia, eaque est Auerois sententiæ in prædicto loco Epitomes Metaphysicæ, vbi ait [genus generalissimum non habet definitionem, & nihil est eo propinquius primæ materiæ] & in commentario quadragesimo tertio septimi Metaphysicorum inquit, genera distingui inter se quatenus alia sunt similia formæ, alia verò materiæ, quum enim officium formæ sit coarctare, ac distinguere, sequitur vt inferiora genera tanquam restrictiora, & distinctiora magis habeant rationem formæ, superiora verò, & communiora magis habeant rationem materiæ; reuera enim genus inferius in categoria nobilissimum, ac perfectissimum est genere superiore, etiamque tanquam materiæ formam superaddit, quare ad illud eam habet rationem, quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad potestatem: quamobrem necessarium videtur ut, quoniam ad genera superiora ascendentes, quanto magis ascendimus, tanto ad materialiora, & magis potentialia transimus, neque in infinitum ascendimus, designamus tandem in supremo, quod sit pura materia, hac enim nihil in genere substantiæ potentialius, atque imperfectius datur: rectè igitur Auerroes dixit generalissimum

Genus variis modis & forma, & compositum dici potest.

Solum generalissimum simplex est.

ralissimum esse proximum, & simillimum primæ materiæ, & esse simplex, genera verò subalterna habere compositionem, atque ex materia, & forma constare. Cæterum quære aliquis possit, cur Auerroes dixerit corpus supremum genus esse proximum primæ materiæ, nec dixerit esse materiam ipsam, si nil aliud significat nomen corporis, nisi ipsammet materiam. Ad hoc facilis erit responsio, si materiæ & generis tum discrimen, tum convenientiam intellexerimus: loquitur hæc de re Alexander in secundo libro naturalium questionum capite vltimo, sed ea quæ ab ipso ibi dicuntur, ad eò leuia sunt, ut ad propositum nihil conferant; sumit enim Alexander genus logicè potius, quàm naturaliter, nempe vt est in animo, & vocatur vniuersale post multa, non vt significat naturam communem, quæ extra animam in rebus existit, diciturq; vniuersale in multis, sic autem facile ipsi fuit generis & materiæ discrimen considerare; nos verò non de conceptione animi loquimur, sed de ipsa re, quæ extra animam conceptui generis respondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hæc natura ab ipsa materia distinguatur. Rem hanc doctissimè, ac profundissimè declarat Auerroes in sexto commentario octauæ Metaphysicorum, & docet materiam, & genus esse idem re, sed ratione distingui; animal enim quod est in speciebus, est tum materia, tum genus specierum, genus quidem quatenus est id, quod respondet conceptui in animo existenti, & ita sumitur ad modum totius; materia verò dum sumitur ad modum partis, si enim sumatur vt hominis pars essentialis, hoc modo non est hominis genus, nec de homine prædicatur, quia nulla pars de suo toto prædicatur in casu recto, & nullum totum est sua pars, proinde possumus dicere non esse verà hanc propositionem, homo est animal, dum sumitur animal vt materia, & pars hominis, homo enim non est sua materia; patet igitur animal acceptum ad modum partis esse materiam hominis, non genus: si verò sumatur animal non vt pars hominis, sed vt totus homo potestate, & confusè consideratus, hæc propositio est vera, homo est animal, & animal sumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modum partis: idè Aristot. in context. tertio & vltimo octauæ Metaphysicorum dixit materiam & formam idem significare, cum discrimine tamen actus & potestatis; nam materia hominis est potestate idem homo, qui potestè per formam fit homo actus; & Auerroes dicit materiam non prædicari de composito quatenus est eius materia, sed quatenus est eius genus, & sumitur ad modum totius, nempe vt est potestate totum compositum; eadem ergo est res, quæ alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis & materiæ convenientiam respexit Aristot. in contextu quinquagesimo quarto primi libri de ortu & interitu, quando dixit materiam esse veluti genus, & in eodem libro in capite de accretione dum materiam sæpe vocauit genus commune. Hæc omnia, quæ in animali considerauimus, si supremo generi corpori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucem prodibit; corpus enim significat ipsam primam materiam, & ipsi tanquàm generi nil aliud in rebus respondet, nisi prima materia, sed sumi potest corpus & ad modum partis, & ad modum totius; vt respectu elementi corpus est tum materia, tum genus, est enim genus ignis quatenus est potestate ignis, & totum ignem significat confusè, materia verò quatenus est altera pars substantiæ ipsius ignis, quæ potentiam habet recipiendi formam, per quam fiat ignis actus, qua ratione corpus non est genus ignis, nec de ipso prædicatur in recto, sed est ipsamet prima materia, nempe corpus nulla differentia constituen- te coarctatum, sed simplex, & omni carens compositione; idè eadem differentia vocatur diuisiua respectu generis considerati quatenus est genus, hoc est quatenus est totum quoddam commune; & vocatur constitutiua, dum idem genus consideratur vt illi subtractum tanquàm materia, quæ à forma perficitur. Possumus autem ex ipsa elementi natura sumere pro hac sententia argumentum validum: nam si ab aliqua specie auferatur mente differentia constituens, remanet natura

Dubium.

Solutio.

Differentia inter genus, & materiam secundum Alexanderum.

Differentia secundum Auerroem.

communior, quæ vocatur genus, ut si dematur ab homine rationalitas, remanet animal, & sic de singulis: ignis autem ex prima materia, & propria forma constat, idè si propria ignis differentia, quæ ipsius forma est, auferatur, remanet eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet nisi prima materia, ergo prima materia est genus ignis; non est autem aliud ignis genus, nisi corpus, ergo prima materia est corpus, nec reuera dicere aliud possumus, ignis enim & ignis est, & absolute corpus, habet autem à sua forma ut sit ignis, quare non habet ab eadem ut sit corpus, hoc igitur habet à materia, quum nihil in igne sit præter propriam formam, & primam materiam. Ratio igitur manifesta est cur dixerit Auerroes nihil esse primæ materiæ propinquius, quàm generalissimum, nec dixerit generalissimum esse ipsammet materiam; quamvis enim eadem res sit, alio tamen modo dicitur materia rerum omnium, alio genus generalissimum res omnes complectens: dum enim sumitur ad modum partis, est prima omnium rerum materia, quæ est potestate res omnes, & sit singula res per receptionem formæ; dum autem sumitur ad modum totius, & ut confusè omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita est omnium genus: neque ob aliam rationem dicitur genus habere in se differentias potestate, non actu, & species omnes esse in genere potestate, nisi quia genus est materia; etonim materia potestate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & est potestate omnia, quæ ex eà fieri possunt: ob hæc igitur considerationum diuersitatem non dixit Auerroes genus generalissimum esse primam materiam, sed dixit nihil eo esse propinquius primæ materiæ: hæc omnia ex Auerrois verbis colliguntur in illo sexto commentario octauæ Metaphysicorum, dum docet quomodo genus differat à materiæ: quem locum Ioannes Gandauensis certè non vidit; quia si vidisset, non profiteretur se huius distinctionis inuentorem fuisse, ut in septimo Physicorum quæstione vltima gloriatur. Ponitur etiam clarè tota hæc veritas ab Auerroes in secundo tractatu Epitomes Metaphysicæ capite vltimo, vbi non omnino reprobatur Auicennæ sententiã quod materia sit corpus, sed solum si ab Auicenna id non rectè sumatur: nam (inquit) quum dicimus materiã esse corpus, duobus modis id possumus intelligere, primo ut sit corpus per formam corporis æternam, & distinctam à formis elementorum, quo quidem modo quisquis dicat materiam esse corpus, decipitur, quia materia sic non est corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidè formam aliquam in prima materia distinctam à formis elementorum, sed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ est veluti genus formis elementorum, qua ratione si Auicenna intellexit materiam esse corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum est, ita me Diament; & hinc infert statim corpus esse amplissimum genus vniuocum, quod in indiuiduis substantiæ reperitur. His Auerrois verbis tota rei veritas pulcherrimè, & apertissimè continetur; nam concedit Auerroes materiam esse summũ genus in categoria substantiæ, si modò sumatur ut genus, id autem est si sumatur ut inclinata ad formas elementorum, quod est eam sumere ad modum totius, & quatenus potestate est ipsa elementa tota: unde colligit corpus esse genus vniuocum, cui respondet in rebus una communis natura, quæ est natura primæ materiæ; hoc igitur modo non negat Auerroes materiam esse corpus, idque ita apertè, ut nullus cauillandi locus relinquatur. Notandum autem est Auerroem ibi solas elementorum formas nominare, non quod neget corpus esse genus etiam mistorum, sed quia materia primum recipit formas elementorum, deinde per eas etiam formas mistorum; ideo satis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia est immediate propensa. Præterea aduertendum est Auerroem non absque artificio dicere corpus esse supremum genus vniuocum, quod reperitur in indiuiduis substantiæ, nec dicere in categoria substantiæ, quia ipsum considerat non prout est conceptus animi, & vniuersale posita multa, sed prout est natura communis estra animam existens

Corpus alio modo est genus generallissimũ, alio modo est prima materia.

Nota alia Auerrois verba.

stens in indiuiduis, & illi conceptui respondens, quæ dicitur uniuersale in multis; per hanc enim fit vt corpus sit genus vniuocum, sicut antea dictum est. Ex his obiter colligere possumus latinoꝝ errorem, qui distinguunt genus physicum à genere prædicamentali, quod vocant genus logicū; genus enim physicum inquit esse genus subiectum, id est materiam vnam; genus autem logicum esse genus prædicabile; quare putant substantiam æternam, & substantiam caducam in genere physico non cõuenire, quia communem materiam non habent, ideoque dicunt has substantias differre inter se plus quàm genere, nempe physico, conuenire tamen in genere logico, hoc est in vno communi conceptu vniuocè prædicabili de omni substantia tam æterna, quàm caduca: quæ sententia iure à Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam hæc duo genera re distinguenda non sunt, quum non detur vnum sine altero, & sint vnum re, duo autem ratione; nam genus prædicabile non potest vocari vniuocum, nisi ei extra animam vna communis natura respondeat, proinde vanus est ille conceptus, cui nulla respondeat in rebus communis natura; propterea substantiæ à materia abiunctæ, & corpora cęlestia, & corpora inferiora nullum habent commune genus prædicabile vniuocum, quum, in materia non conueniant, in nulla communi natura participata conuenire possunt, sed supremum genus in categoria substantiæ vniuocum est corpus sola inferiora complectens; quia hæc communi materia participant, à qua hæc vniuocatio prouenit. Volo etiam ad nostræ sententię probationem verba quędam Thomæ, & Caietani adducere: quum enim Thomas in prima parte summę quęstione decimaquinta articulo tertio dicat in Deo esse ideam primæ materię, non tamen aliam ab idea compositi, ibi Caietanus quærit cuiusnam compositi idea sit idea primæ materię iuxta Thomæ sententiam; & respondet hanc esse ideam corporis, quod est genus in categoria substantiæ: veligitur veritatem hanc cognouit Caietanus, corpus de categoria substantiæ esse ipsammet materię naturam, vel ipsa rei veritas ipsum ad ita loquendum induxit.

Latinoꝝ error de genere logico distincto à genere Physico.

Caietanus.

Distinctio trium acceptioꝝ corporis, & cuiusdam dubij solutio. Cap. XIX.

VERITATE ita declarata, ac demonstrata; vt omnia aduersantia argumenta facillè soluantur, sciendum est corpus de categoria substantiæ accipi duobus modis, sed altero in duos diuiso tres oriuntur: primum enim sumitur pro corpore perfecto, & existentiæ actum per se habente, quod quidem non modò est corpus, sed etiam tale corpus, & certè alicui naturæ alligatum, & hoc ex necessitate est compositum ex materia & forma constans; quæ prima acceptio dici potest præcipua, & prima primate euidentię, ac perfectionis: secundo modo sumi potest corpus pro corpore indeterminato, & nulli certæ naturæ alligato, quod sit tantummodò corpus, sed non tale corpus, idque significat primam materiam; & hæc quoque acceptio dici potest præcipua, & prima, sed alio modo, nempe primate causæ & originais: hic modus diuidi potest in duos: vnus est vt nomine corporis significetur materia sumpta vt materia; non vt genus, nempe considerata ad modum partis, & de nullo naturali corpore perfecto prædicata in reo, quæ dicitur secundæ corporis acceptio; alter verò est vt sumatur materia vt genus, & ita nomè corporis significabit corpus secundum se indeterminatum, sed potest determinatum, qua tenus est potestate omnia naturalia corpora perfecta, & de ijs prædicatur, & sumitur ad modum totius, ita vt vera sit hæc enuntiatio, homo est corpus, quæ erit tertia acceptio corporis. Hac distinctione multas difficultates soluemus: nam si primo modo sumatur corpus, fatemur primam materiam ita corpus non esse,

Prima acceptio corporis.

Secunda acceptio.

Tertia acceptio.

esse, quippe quæ non est perfectum corpus, sed est tamen ratio, & inchoatio omnium corporeitatis in rebus, ex qua omnia corpora sublunaria dicuntur corpora, licet non sit corpus actu per se existens, & nobis evidens: secundo tamen, ac tertio modo materia dici potest corpus, scilicet, imperfectissimum, & nulli certæ naturæ alligatum, ut iam dictum est. Solvitur autem per hæc quoddam exoriens dubium: nam dicere solent substantias positas in linea media categoriæ substantiæ esse solas compositas, quum substantiæ simplices in lateribus potius, quàm in linea media collocentur; quomodo igitur corpus, quod est supremum genus, potest esse simplex, quum in linea media contineatur? ad hoc dicere possumus esse quidem compositas omnes substantias, quæ in media categoriæ linea ponuntur, nempe omnia genera, & species, sed vno excepto generalissimo, quod ex necessitate est simplex, ut antea & Averrois testimonio, & ratione demonstravimus: quod verò dicitur substantias simplices in lateribus esse ponendas, verum est de solis formis, non est verum de materia; manifestum enim est in lateribus solas differentias poni, quæ non sunt nisi formæ; genera verò, quæ respectu specierum locum habent materiæ, in linea media collocari: qui verò diceret materiam in altero latere locandam esse, ridiculum se omnibus præberet; quia sic diceret eam fungi officio differentiæ, quod repugnat penitus naturæ materiæ, quæ nec certam rei naturam constituere, nec rem à re distinguere apta est: nullus igitur in categoriâ substantiæ relinquitur materiæ conveniens locus, nisi qui supremus omnium in media linea est, quatenus materia est corpus, & communissima natura partium: patet ab omnibus in illa categoria, & de omnibus prædicata, in qua omnia conveniunt. Dicere tamen etiam possumus hoc quoque supremum modo aliquo esse compositum: quamquam enim secundum suam naturam simplex est, potestate tamen est compositum, quatenus est potestate omnes suæ species, quarum quælibet ex materia & forma constat: sic autem in gradibus categoriæ substantiæ optimus ordo servatur, nam species infima est actu composita, neque in ea remanet potestas vlla ad maiorem compositionem, quia iam habet vitimum actum: genera verò intermedia composita quidem sunt, sed actu imperfecto, & mixto cum potestate, & aptitudine ad alium præstantiorem actum, & ad aliam compositionem: restat igitur ut supremum genus sit compositum potestate solum, non actu: quia si esset actu compositum, non esset supremum, sed aliud supra se genus haberet. Hoc igitur modo prima materia locatur in media linea categoriæ substantiæ, & locum habet supremum, & dicitur corpus, idque simplex secundum propriam naturam, potestate tamen compositum, quia potest quamlibet specierum suarum formam recipere, & ita ad quamlibet contrahi, & fieri tale corpus.

Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. XX.

RELIQUVM est ut omnia trium dictarum sectarum argumenta solvamus. Prima secta ad probandam in materia prima formam illam corporis æternam utebatur primùm tali argumento; nisi hæc forma detur, fiet creatio ex nihilo; ad hoc neganda est consequentia; ad probationem autem dicimus productionem esse compositionem attribucendam, non formæ: id enim quod proprie generari dicitur, non est forma, sed compositum; idem ad evitandam creationem satis est si compositum ex præsupposita materia producat; forma verò non est ens per se completum, quod produci dicitur, sed est perfectio alterius, quæ si tota producat; non ob id creatur, quia ad evitandam eius creationem satis est si præsupponatur materia, è qua educatur; quod si hoc modo creatio non evitatur, ne ipsi quidem ad-

uclarij

Dubium.

Solutio prima.

Solutio secunda.

Nota ordinem in gradibus prædicamentis substantiæ.

Ad primum pro forma corporeitatis.

nerfarij eam euitare possunt, vt supra considerauimus, quando argumentum hoc aduersus eos retorquimus: necesse enim est, si res aliqua sit generanda, vt pro ducatur ab agente noua perfectio, quæ prius non fuerit, itaque hæc creabitur, si illa est creatio; non est tamen creatio, quia sic agens non producit rem aliquam nouam, dum de potestate materiæ formam educit, sed potius rei, quæ præerat, nouam perfectionem largitur; hæc autem apud Aristotelem est generatio, non creatio, quia præsupponitur materia, est qua educatur forma: de forma quidem abiuncta à materia argumentum esset efficacissimum, hæc enim si ab agente pro duceretur, vtique creari diceretur, vt nos Christiani asserimus Angelos olim à Deo fuisse creatos, & humanas animas quotidie à Deo creari, non de potestate materiæ educi: sed huiusmodi productio Aristot. cognita non fuit. Ad secundum argumentum, quom dicitur, corpus est genus vniuocum, ergo illi vna realis natura responderi, concedimus hoc: quum verò additur, hæc est forma corporis, hoc negandum est, negamus enim tertium illud ab ijs iactum fundamentum, quo stant bant rationem vniuocationis semper esse formam; fatemur quidem cum Auerroe genus esse formam vniuersalem, sed excepto solo supremo genere, quod est sola materia, ipsam enim Auerroes iam expressè exceptit, vt iam ostendimus: per materiam autem satis superque sexuatur id, quod illi dicunt, nam hæc non interit vnquam, quia nulli rei naturali corporis natura repugnat: patet igitur solam primæ materiæ naturam & vitare creationem formarum, & corporis vniuocationem constituere; cuius natura in rerum generatione & interitu nunquam interit, quia est omnibus necessaria. Ioannis autem Grammatici argumenta solutio nec non egent: ijs enim nil aliud ostenditur, nisi materiam esse corpoream, & habere trinam dimensionem ab ea inseparabilem, quod nos quoque asserimus: at non probant materiam esse essentialiter trinam dimensionem: idèd si consequens hoc ipse ex ijs argumentis deducat, negandum est, nam est quidem materia corpus trine dimensionis subiectum, sed non est ipsamet trina dimensio. Consideranda remanent argumenta pro tertia secta, quæ omnino negat materiam esse substantiale corpus, sed incorpoream penitus esse dicit: horum aliqua ab ipso Ioanne contra se adducta, & soluta sunt, aliqua verò ab illius sententiæ sectatoribus proposita, quæ omnia expendenda à nobis sunt. Primum Ioannis ab ipsomet optime soluitur dicendo in interitu corporum naturalium non dimensiones ipsas interire, sed terminos tantum dimensionum, vt nos iam declarauimus. Ad secundum respondet Ioannes dimensiones in corporibus perfectis esse accidentia, sed in ipsa materia esse substantiam, idque non esse absurdum, quum etiam in alijs hoc idem videmus: nam calor in mistis est qualitas, in igne autem substantia, quia est forma ipsa ignis. Hæc Ioannis responsio omnino reiicienda est, quum innitatur falso fundamento, quod possit eadem res in hoc esse accidens, & in illo substantia; id. n. quod secundum propriam naturam est quantitas, vel qualitas, nõ potest non vbique eandem conditionem seruare; nec video qui fieri possit vt calor idem in misto manens, qui in elemento fuerat, non mutet speciem, mutet tamen genus, hoc enim ne imaginabile quidem est. Nos igitur dicimus argumentum hoc contra Ioannem esse efficacissimum, & insolubile, sed nobis non officere; quippe qui non asserimus substantiam materiam esse ipsamet dimensionem, sed dimensiones dicimus esse accidentia, & proprietatem in se quærentem substantiam materiam, & ab illa diuersam. Ad tertium negat Ioannes falsitatem consequentis, & longo sermone nititur demonstrare materiam debere esse affectam, si ex ea debeant omnia fieri, quia si esset penitus informis, & in affecta, esset nihil, & exprimi nullo modo posset: fatetur igitur materiam dici modo quodam affectam, atque formatam, dum dicitur esse trina dimensio, neque hoc repugnare naturæ ipsius materiæ, quæ non debet esse nihil, sed aliquid. Hæc Ioannis responsio melius est declaranda, ipse nanque non videtur rei veritatem plenè fuisse assequutus, idèd nec

Ad secundum

Ad argumens
Ioannis
Grammatici.Ad argu-
pro
potione cõ
muni.Ad primum
responsio
Ioannis.
Ad secundum
responsio Io
annis.Responsio
impugnatio,Responsio
vera.Ad tertium
responsio
Ioannis.Responsio
correctio.

Forma dupli-
citer accipit.

Quo mate-
ria secundum
se habet for-
mam, & affe-
ctionem.

Ad quartum

Ad quartum
responsio
Ioannis.

Ad quintum:

ad octavum

ad nonum

ad decimum

benè eam exprimere potuit: duobus modis solet accipi nomen formæ, vno modo pro illa, quæ est altera pars compositi; & informat materiam, altero modo pro quidditate & essentia cuiusque rei siue compositæ, siue simplicis; primo igitur modo materia est informis; sed non secundo, quum enim omnis forma materiam informans restringat ipsam, & reddat alligatam alicui certæ naturæ, omnis talis formæ ipsa materiam essentia expers esse debet, & ita est informis; habet tamen formam secundo modo; quia propriam habet essentiam; & proprium quid est; vt nos antea demonstrauimus, siquidem non debet esse nihil, sed aliquid; & hæc materiam essentia non est alligata alicui certæ naturæ, quare non repugnat materię hoc modo formam habere: affecta etiam potest esse materiæ, dummodo non tali affectione, seu tali accidente, quo eius natura coarctetur, & alligata significetur: at trina dimensio interminata non coarctat materiam ad ullam certam naturam, quum sit accidens communissimum, & necessarium omni corpori naturali, per quod materia manet libera ad omnes formas indistinctè recipiendas. Quod igitur dici solet materiam secundum essentiam suam esse informem, & inaffectam; id ita intelligendum est, vt solum negetur eam habere talem formam, vel talem affectionem, per quam materia ad certam aliquam naturam restringatur. Ad quartum Ioannes optimè respondet materiam esse secundum se corpus infinitum, non quidem infinitum actu, quia tale infinitum non datur, sed infinitum per mentalem abstractionem à finibus, ac terminis, semper enim est actu sub terminis; & finita: sed quia secundum propriam naturam nullus sibi certos fines præscribit, ea ratione vocatur corpus infinitum, hoc est non ex seipso finitum, quæ de re antea plura diximus, quum de materiam dimensionibus loqueremur. Hæc sunt argumenta à Ioanne contra se adducta & soluta, quibus tertia illa sententia comprobatur, quod materia secundum se incorporea sit. Soluenda manent alia argumenta à recentioribus adiecta ad eiusdem sententiæ confirmationem: Ad primū sumptum à corpore, & corporeitate; tanquam à concreto, & abstracto, dicimus nomine corporis duo in præsentia posse significari: vel enim vtrumque simul corpus denotamus, vnum de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, simul iuncta, hoc est substantiam quantam; vel solam subiectam substantiam absque dimensionum consideratione: si primo modo sumatur corpus, vtique aliud est corpus, aliud corporeitas; corpus enim dicitur totum coniunctum, corporeitas verò solas denotat dimensiones; quæ in illo habent locum formæ, licet ex eis, & substantia subiecta non fiat vnum nisi per accidens, in tali autem vno aliud est quidditas, aliud est id; cuius est quidditas; vt ait Aristot. in context. vigesimo septimi Metaphysicorum: & ita aliud est corpus, aliud corporeitas; corpus enim significat substantiam quantam, corporeitas verò solam quantitatem. At si secundo modo materiam dicamus corpus, substantiam simplicem dicimus, quæ est vnū per se, quare corporeitas nil aliud significabit, quàm ipsammet essentiam materię; quærere igitur an differant corpus, & corporeitas, est quærere, an in eo, quod est vnū per se, differat quidditas ab habente quidditatem: Aristot. quidem in septimo Metaphysicorum context. vigesimo, & vigesimo primo inquit idem esse quidditatem, atque habens quidditatem, nempe in eo, quod sit vnū per se; sed non in vno per accidens; tamen in tertio libro de anima context. nono, & in primo de Cælo nonagesimo secundo dicere videtur aliud esse quidditatem, aliud habens quidditatem: Sed hæc de re nobis in præsentia disputandum non est: satis esse debet si dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita se habere corpus illud ad corporeitatem, vt Cælum ad Cœleitatem; nomine enim cœleitatis significamus ipsam cœli quidditatem, siue sit idem quod Cælum, siue non idem: ita igitur nomine corporeitatis quidditatem materię significamus, quia ponimus materiam essentialiter esse corpus; verum autem illa corporeitas differat ab habente corporeitatem, nihil ad rem, quia neque id asserere, neque negare nobis

nobis obest, dum sumitur corporalitas pro ipsa materiae essentia distincta à dimensionibus: quoniam ad nos non attinet quærere, an differant quidditas, & habens quidditatem, præsertim in simplicibus substantijs, cuiusmodi & Coelum, & materia prima esse statuantur. Postremum argumentum, quod ex verbis Aristotelis in varijs locis sumitur, facile soluitur: quod enim sæpe naturalia corpora numerans nullam materiae mentionem faciat, hoc certè nihil est, solet enim Aristot. sola corpora perfecta, & actu existentia enumerare, quia cum horum numeratione simul materia numeratur; quum materia non sit aliud corpus ab his perfectis corporibus distinctum, sed sit hæc omnia, quia nunquam reperitur nisi formata: sic neque genus aliquod existit extra species suas, proinde earum numeratione dicitur numerari, vt in illis apud Aristot. locis notare possumus; nomen enim in corporibus naturalibus stirpes, & animalia, non tamen nominat uiuorum commune earum genus: quid igitur? nominat ne ibi omnia uiuentia, an non omnia? absque dubio nominat omnia, licet non nominet uiuens genus, quia omnium specierum nominatione numeratum, & comprehensum genus esse intelligitur: itaque dicendum est non nominari ibi corpus, quod est omnium genus materiæ primam significans; quia fat est omnes eius species nominari, in quibus generis natura comprehenditur: esset quidem mancus Aristot. si in illa enumeratione aliquam speciem non nominasset alijs eiusdem generis nominatis, quoniam vna in alijs non continetur; sed nominans omnes species omisso genere mancus dici non potest. Elementa verò solent appellari simplicia corpora respectu aliorum perfectiorum, & actu existentium corporum; mista namque in elementa dissoluuntur, hæc verò non amplius in alia, quæ se existant actu; itaque dicuntur simplicia comparatione omnium inter se specierum corporis, non comparatione generis: id quod ita est manifestum, vt puerilis admodum hæc argumentatio dicenda sit; etenim dimissa etiam hæc nostra de prima materia opinione, nonne secundum omnes commune est elementorum genus corpus? nonne quodlibet genus specie sua simplicius est, quum species præter genus differentiam habeat adiectam? igitur si efficaciorum argumentum est, datur etiam secundum ipsos corpus simplicius elementis, quod est eorum commune genus: quare ab ipsis quoque aduersarijs solvendum est argumentum, quum eis notum minus, quàm nobis, officere videatur.

Epilogus omnium, qua de prima materia dicta sunt.

Casp. XXI.

HAEC omnia, quæ de prima rerum materie à nobis declarata fuerunt ordine seruato à notioribus, ac facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, si epilogo colligere velimus ordine naturæ seruato, ab ipsa materiae natura, & substantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & inseparabiles sunt, & ab his deum ad ea, quæ ipsi materiæ accidunt, & sunt ab ea separabilia, progrediemur; dicemus enim primam materiam suapte natura esse corpus de categoria substantiæ indeterminatum, nulli certæ naturæ alligatum, & aptum omnia fieri, quod significat corpus generalissimum in categoria substantiæ, & ipsum vniuocum esse facit; ideo in ipsa materiae natura nullus actus inest, sed est substantia quedam indeterminata potestatem habens recipiendi quemlibet actum. Ab hac materie natura duæ proprietates emanant, quæ ab ipsa nunquam separantur: vna est quantitas nullum secundum se terminum habens, prima enim radix, & fons, à quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimensio deriuatur, est ipsa natura materiae: altera verò est potestas illa vniuersalis recipiendi omnes formas indistincte, quæ si ad materiam referatur vt absolutè, & in prima notione acceptam, est pro-

prietas eius naturam consequens; si verò consideretur materia cum respectu ad
 alia, & ut principium, & materia aliorum est, hæc eadem potestas vniuersalis de
 essentia materiæ est, quia est ratio formalis constituens primum materiale prin-
 cipium. Demum accidunt materiæ priuatio, & potestas particularis, quæ cum
 priuatione est coniuncta; priuatio enim connotat alteram formam, quæ est ge-
 nerationis terminus à quo; quare in aduentu formæ recedit, & interit, & simul
 etiam interit potestas particularis, quæ illam tantummodò formam, quæ acquisi-
 ta est, respiciebat: hæc itaque neque de essentia materiæ sunt, neque eam conse-
 quuntur, sed ei prorsus accidunt, & ab ea possunt separari. Hoc tamen in his om-
 nibus est discriminè, quòd sola priuatio meretur nomen principij distincti à princi-
 pio materiali, sed non quantitas neque potentia materiæ; nam priuatio propriã
 principij rationem habet, distinctam à ratione materialis principij, est enim ter-
 minus generationis à quo, & est illud non esse, quod ex necessitate omnem gene-
 rationem præcedit; ratio autem principij materialis est ut sit subiectum ge-
 nerationi, quod idem maneat sub vtroque contrario termino: quanti-
 tas verò, & potestas materiæ nullam habent propriam principij
 rationem, sed sunt subiectæ materiæ conditiones necessa-
 riæ, idèò nullum principium à materiali prin-
 cipio distinctum constituunt,

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE NATURA.

Quid sit natura. Cap. I.

DE rebus naturalibus diffusè, ac diligenter acturus Aristot. non absque ratione in ipsomet naturalis philosophiæ limine de natura agere constituit, quandoquidem nihil est naturalius natura ipsa; & affirmare etiam absque dubio possumus totum philosophi naturalis negotium consistere in contemplatione naturæ, quod Aristot. ipse significauit, dum frequenter eam disciplinam vniuersam appellauit scientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti est, inmodè & summo perè necessarium philosopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc ego aliqua dicere, & quæ ab Aristotele in secundo Physico hac de re traduntur, quum præsertim ab aliorum opinione dissentire me ipsa ratio cogat, quantum in me est, explanare constitui. Duo autem sunt, in quorum consideratione in tota hac mea disputatione versaturus sum: vnum est quid sit natura, alterum verò quænam sit. Quid sit natura ab Aristotele declarum habemus hac definitione, natura est principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens: in qua definitione verba singula, & multa, quæ satis trita, atque vulgata sunt, consulto præteribo; id potissimum censo esse animaduertendum, naturam in rebus naturalibus causam esse motus non solum in eo ipso corpore, in quo inest, quem immanentem motum vocant, verum etiam in alio, & extra, quem transeuntem appellant; motus enim ignis à medio provenit ab ipsa ignis natura tanquam ab interno principio, & dicitur operatio immanens, quoniam in ipsomet igni recipitur: at calefactio, quæ extrâ ignem aliud aliquod corpus incalefcit, quæ dicitur operatio transeuntes, non minus provenit à natura ignis, sicut enim ignis per suam naturam ascendit, ita per suam naturam calfacit alia: Aristot. autem per solas operationes immanentes definire naturam voluit, nempe per motum & quietem in eo ipso corpore, in quo natura inest: non quòd negauerit eiusdem operationes transeuntes, negari etenim non possunt; sed quia per transeuntes non distinguitur natura ab arte, neque declaratur quid sit natura, quum ars quoque sit principium motus recepti in alio: quoniam igitur naturæ proprium est motum per se producere in illo, in quo ipsa inest, corpore, neque id vnquam competit arti, nisi per accidens, videns Aristot. per hoc optime declarari quid sit natura, & distingui naturam ab arte, per hoc solum neglecto altero naturam definire constituit, nec tamen negaret naturam esse principium, & causam motus etiam in alio. Est igitur natura per se principium motus in eo, in quo ipsa est, proinde naturale illud esse intelligitur, quod rationale in se principium habet, hoc est internam propensionem ad motum: quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proveniat ab interno principio, hoc est qui fiat cum interna propensione illius corporis ad talem motum.

Definitiones
naturæ.

Natura est
causa motus
& in eodè,
& in alio.

*An natura sit principium motus actiuum, an passiuum, opinio
Auienna, & eius consutatio. Cap. II.*

IN hac naturæ definitione plura essent consideranda, quæ missa faci-
tus, quia tum ab interpretibus Aristot. declaratur, tum etiam
fortassis aliquando à nobis declarabuntur, si datum fuerit vt in li-
bros phisicos possimus edere commentarios; nunc illud explican-
dum est, cuius potissimum gratia hæc de natura scribere constitui-
mus, vt rum in hac naturæ definitione principium motus sit intelligendum acti-
uum, an passiuum, de hoc enim non idem omnes sensisse videntur. Auicenna pu-
tauit actiuum tantum principium intelligendum esse; id enim videtur significasse
Aristot. qui statim post allatam hanc definitionem separans per eam naturalia à
non naturalibus inquit, arrepta non habere in seipsis factionis principium, quum
igitur per hoc separet naturalia à non naturalibus; vult naturalia habere in se
actiuum principium motus, nam factionis principium non est nisi actiuum. Con-
suevit etiam Aristoteles causam effectricem appellare principium vnde motus,
credibile ergo est in hac definitione principium motus tamen pro principio actiuo
Hæc tamen sententia non est consona verbis Arist. qui postea inquit non solum for-
mam, sed etiam materiam dici naturam. materię autem nulli tribui posse actio-
nem certum est, sed passionem tantummodò, non potest igitur materia esse princi-
pium motus nisi passiuum, proinde in ea definitione necesse est significari etiam prin-
cipium passiuum. Præterea Aristot. in context. trigentesimo secundo octauo libri in-
quit elementa habere in se principium motus non actiuum, sed passiuum, & loquitur
de ipsorum motu naturali, ergo putat naturam esse etiam principium motus
passiuum. Sumitur etiam contra Auicennam argumentum à cælesti corpore
in quo negare non possumus inesse naturam vt internum principium motus, quia
cœli dicitur naturalis, id enim asserit Aristoteles manifestè in context. quinto:
primi libri de Cælo: attamen nulla est in eo corpore natura, quæ sit actiuum prin-
cipium motus, sed solum quæ est principium passiuum, vt alio in loco demonstra-
bimus; ergo fatendum est naturam esse principium motus passiuum, quia hoc no-
gato non esset in Cælo natura, proinde non esset Cælum corpus naturam ha-
bens, nec species corporis naturalis, neque motus Cæli posset vocari natura-
lis, quæ omnia veritati & Aristoteli aduersantur, quare Auicennæ opinio
reijcenda est.

Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. III.

CONTRA verò Simplicius pluribus in locis, præsertim verò in
context. 16. secundi phisicorum, & in proœmio libroꝝ de anima,
dixit naturam non esse motus principium actiuum, sed solum
passiuum; & in hoc separat naturam ab anima, quam sub natura
contineri, & naturam esse omnino negat: ideo non desuere qui
Simplicium accusauerint inconstantie, & contradictionis, quoniam in primo
context. secundi phisicorum declarauit illam naturalium corporum propriam con-
ditionem, quod habent in se principium motus, exposuit principium actiuum;
sed ipse motus Simplicius se ab hoc crimine vindicauit, nam postea in expositione
context. 16. secundi libri asseruit se antea pingui Minerva esse loquu-
tum; quocirca ibi diligentius rem hanc perpendens statuit naturam esse reuera
principium motus passiuum tantum, non actiuum, & ad hoc probandum tribus
argumentis vsitur. Primum est si natura dicatur principium motus actiuum, non
distinguitur

Pro Auicen-
na primum
argumentum.

Secundū ar-
gumentum.

Opinionis
consutatio.
Primum ar-
gumentum.

Secundum
argumentum.

Tertium argu-
mentum.

In lib. de na-
tura cœli.

Cōtradiçtio
in verbis
Simplicij.

Defensio.

Primum argu-
mentum.

distinguetur natura ab anima, quum anima sit principium motus actiuum, & hoc sit proprium animæ, vt ait Arist. in contex. 29. octauo physicorum; quoniam igitur anima non est natura, & ea est propria animæ conditio, non est eadem attribuenda naturæ. Vtut etiam autoritate Aristotelis, quam supra aduersus Auenennam adduximus, in contex. 32. eiusdem octauo libri, vbi dicit grauia & leuia, & inanimata omnia habere in se principium motus passiuum tantum, non actiuum: quare dum constituimus separandam esse naturam ab anima, & naturale ab animato, clarum esse videtur illud Arist. testimonium, quod natura non sit principium motus actiuum, sed passiuum tantummodò. tandem perpendit Simplicius in definitione naturæ Aristotelem vt verbo passiuo, non verbo actiuo, quum dicat naturam esse principium τῆς κινήσεως, non dicat, τῆς αἰσθησεως, quod significat naturam esse principium patiendi, non principium agendi. Quoniam autem validissimum esse putauit Simplicius ad suam opinionem tuendam argumentum illud, quod sumitur à discrimine naturæ & animæ, hoc ipse stabilire voluit, & pluribus argumentis ostendere nisus est animam non esse naturam, vt apud eum legere possumus tum in primo, & in decimosexto contextu secundi physicorum, tum in suo proœmio in libros de anima. Primum argumentatur à definitionibus naturæ, & animæ sic: quorum diuersæ sunt definitiones, illa inter se diuersa sunt: atqui alia est naturæ definitio, alia animæ, nam anima est actus corporis naturalis organici, natura verò est actus non corporis organici, atque heterogenei, sed potius simplicis, & homogenei. ergo neque natura est anima, neque anima est natura, proinde re ipsa distinguuntur natura & anima, quare etiam naturæ & animatum. Secundo ex eadem definitione animæ sic quoque argumentatur: Aristot. dicit animam esse actum corporis naturalis, ergo putat animam esse actum superadditum corpori naturali, proinde superadditum etiam naturæ; itaque significat animam non esse naturam. Tertio inquit anima est causa motuum oppositorum, & ad omnes partes indistinctè tendentium, natura verò est causa statuti alicuius motus, & ad vnā tantum partem, non ad contrarias, vt terra est naturaliter propensa ad descendendum solum, & ignis ad ascendendum; anima igitur non est natura, quum diuersorum motuum causæ sint anima & natura. Quarto sic argumentatur: natura est in subiecto, quia non est in subiecto, ergo anima non est natura: maior est Arist. in contex. quarto secundi physicorum, vbi dicit naturam semper esse in subiecto; minorem ita probat, anima rationalis est æterna, & immunis à nexu materiæ, ergo non est in subiecto. Alia quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam vnica solutione omnia corruunt, omittenda existimaui. Nisus est etiam Simplicius soluere difficultates, quibus suam opinionem vrgeri opinabatur. Primum quidem illi obicere videbantur verba Aristot. in initio secundi physicorum, vbi in corporibus naturalibus numerat animalia, & stirpes, dicens enim animata esse naturalia asserit etiam animam esse naturam. Sed ad hæc respondet Simplicius animata ibi vocari naturalia, non quatenus animam habent, sed quatenus constant ex elementis, & sunt grauia & leuia. Vidit præterea eodem in loco Aristot. nominare accretionem vt motum à natura prodeuntem, attamen hæc est propria animatorum, & sit ab anima, ergo putat Arist. animam esse naturam. Ad hoc quoque respondet Aristotelem non nominare motum accretionis vt proprium animatorum, sed vt latè acceptum, & inanimatis quoque competentem, quia adhuc dubium erat quibus inlit ille motus, multi namque existimabant eum igni quoque competere; que sententia si admittatur, non prouenit ille motus ab anima, sed à natura illius elementi. Præterea videbatur ei refragari dictum illud Aristotelis in contex. octuagesimo secundi Physicorum, araneus propter aliequem finem telam texit, & hirundo propter aliequem finem nidum facit; quum enim hoc dicat Aristot. vt ostendat naturam agere propter finem, asserit animam

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Primum argumentum, quod anima non sit natura.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum, Simplicii responsio ad plures obiectiones. Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

esse naturam, quum manifestum sit opera illa prodire ab anima. Ad hoc respondet Simplicius dicens exempla illa non esse reuera ad propositum accommodata, & Aristotelem sumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tamen non posse melius fuisse accipere exempla in operibus naturæ, quàm in operibus animæ, quoniam ad scopum Aristot., magis fuissent accommodata.

Confutatio sententia Simplicij quòd anima non sit natura.

Cap. IIII.

HAEC Simplicij opinio ab alijs impugnatur, nec iniuria: quia falsa est, & Aristot. aduersatur, & quia in duobus demonstrandis potissimum laborauit Simplicius, nempe naturam esse principium motus passiuum tantum, & animam non esse naturam: nos utriusque falsitatem separatim ostendemus, ab hoc posteriore ordientes. Primum quidem adsunt contra Simplicium prædicta Aristotelis testimonia, ad quæ ipse non rectè respondit. Quod enim primo loco ait Aristotelem in initio secundi Physici animata vocare naturalia, non quatenus sunt animata, sed, quatenus graua & leuia; hoc certè vanissimum est: quia vnumquodq; est tale per suam formam, non per suam materiam, quo fit vt apud Aristotelem quum dicimus Cælum, vel hominem, vel equum, dicamus formam; forma autem animatorum est anima, materia verò elementa: nominans ergo Aristot. animata respexit formam, quæ est anima; quòd si putasset animata esse naturalia ratione tantum elementorum, è quibus constant, animata nominare non debuisset, sed satis fuisset sola elementa nominare, si sola sunt per se naturalia, & alia omnia per illa. Quod verò ad secundum respondet Simplicius de motu accretionis, falsum est, quoniam Aristoteles non solam accretionem nominat, sed etiam contrariam imminutionem; at igni non competit imminutio, quæ dici possit motus naturalis, & factus ab interno principio, sed animatis tantummodò; in his ergo solis considerat Aristoteles accretionem, & imminutionem, vel saltem hæc non excludit, neque. n. verisimile est Aristotelem loqui secundum mentem tantum aliorum, non secundum mentem propriam; immò etiam si loquatur secundum mentem aliorum, sumere debet accretionem latè, vt competit etiam animatis, hæc enim angeri nemo negauit; atque adeò euidentius omnibus est animata augeri, quàm in animata, quum illud omnes affirmant, hoc verò non omnes: non est ergo credibile Aristotelem id excludere, quod est omnibus manifestum, & id solum accipere, quod est obscurius; quamobrem vel propriè sumit accretionem vt solis animatis competentem, vel saltem communiter vt competentem omnibus, quibus competere potest, seu propriè, seu impropiè, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur; hæc autem in viuentibus non fit à formis elementorum, sed ab anima: quare sententia Aristot. est quòd anima sit natura. Ad tertium quoque acceptum ex contextu octuagesimo eiusdem libri leuissima est Simplicij responsio, intus nec vilo pacto recipienda, quum sit potius impugnatio Aristot., quàm verborum eius loci interpretatio: nam si anima non est natura, & Aristot. pro natura animam sumit, quum naturam sumere deberet, nullius roboris est illa Aristot. argumentatio; probat enim animam agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi considerans hæc omnia Simplicius tandem veritate coactus concedit Aristotelem animam vocare naturam. Clara præterea est sententia Aristotelis in contextu septimo, & in decimotertio eiusdem secundi libri, vbi dicit: si effodiatur lectus, ita vt germinet, producet lignum, non lectum, & eam inquit esse operationem naturæ, est tamen operatio animæ, quare animam vocat naturam, Hoc idem sumitur ex Aristot. in contextu vigesimo septimo

Impugnatio
primæ resp6
bonæ.

Impugnatio
secundæ.

Impugnatio
tertæ.

Alia r6 con
tra Simplic.

Alia ratio.

ptimo octavi physicorum, vbi ait animalia habere in se principium sui motus, cumque dicit fieri à natura, nec aliud principium considerat, quàm animam; ergo animam vocat naturam. Idem confirmatur alio Arist. testimonio in primo libro de partibus animalium capite primo, vbi concedit animam esse naturam; quamvis enim de mente dubitet an sit natura, & principium motus, de nutriente tamen, ac de sentiente animæ parte non dubitat eas esse principium motus, & nomine naturæ participare. vnde colligit pertinere ad philosophum naturalem loqui de aliqua saltem anima; vult igitur aliquam saltem animam esse naturam. Sumitur etiam ex ipsa naturæ definitione argumentum validissimum contra Simplicium: cui enim competit definitio, de eodem prædicatur etiam nomen definitum; atqui animæ competit definitio naturæ, negari enim non potest animam esse principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens; igitur anima est natura. Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex significatio huius vocis, natura sumitur enim tribus modis. Vno modo amplissimè pro essentia rei; qua ratione etiam rebus supernaturalibus tribuimus quandoque nomen naturæ, dicimus enim naturam Dei, id est essentiam Dei, quæ significatio ad nos in præsentia non pertinet. Secundò modo sumitur natura strictissimè pro quadam facultate coarctata, & restricta ad alteram tantum partem oppositionis, prout distinguitur à facultate cognoscente, quæ potest agere utrumlibet contrariorum: hoc modo natura distinguitur ab anima, & naturale ab animato, immò ex aduerso ei opponitur, quia naturale in hoc sensu significat inanimatum. Tertio sumitur natura modo quodam medio, prout significat totum genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale sumitur pro mutabili quomodocunque, natura verò pro interna propensione ad mutationem. Simplicius ergo secundam significationem accepit, quum tertiam potius accipere debuerit, patet enim Aristotelem ita acceptam naturam definiuisse, quæ animam quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppositam facultati cognoscenti, sed vniuersè vt significat internum principium motus, cuiusmodi esse animam quoque manifestum est, quum ei competat definitio naturæ, sicut prædicamus.

Alia ratio.

Alia ratio.

Natura sumitur tripliciter.

Consulatio opinionis Simplicij quod natura sit principium motus passiuum tantum. Cap. V.

QUOD verò attinet ad alterum Simplicij dictum, de quo præcipue sermo est in præsentia, nempe naturam esse principium motus passiuum tantum, hoc videtur satis esse reprobatum ex ipsamet confessione Simplicij: quum enim ipse asserat animam esse principium motus actiuum, nos verò iam ostenderimus animam esse naturam, & ei competere definitionem naturæ, manifestum est naturam esse principium motus etiam actiuum. Sumitur etiam ex Arist. argumentum contra Simplicium ex ijs, quæ dicuntur in secundo physicorum à septimo contextu vsque ad decimum quintum; ibi enim docet Aristot. formam esse præcipue naturam, & magis, quàm materiam; sed formæ est agere, & materiæ est pati; ergo natura est principium motus actiuum, quia non potest forma esse natura quin sit principium actiuum motus. Præterea Arist. in tertio contextu eiusdem libri declarans definitionem naturæ à se traditam inquit se dixisse [per se, & non per accidens] propter medicum sanantem seipsum: quia licet ars quoque videatur esse principium motus in eo, in quo est, id tamen est per se accidens, non per se: sola autem natura est per se principium motus in eo, in quo est: at certum est medicum esse principium actiuum sanationis, siue in seipso, siue in alio; ergo etiam naturam intellexit

Primū argu.

Secundū ar.

Tertiū arg.

Quartū arg.

Aliorum argu-
mentum
contra Sim-
plicium .Responſa
Simplicij.Impugnatio
reſpōſionis .Reſpōſio ad
arg. melior .

xit Aristot. esse principium motus actiuum, quia nisi hoc esset, non oportebat excludere medicum sanantem seipsum, quoniam ex eo nullum dubium oriebatur, quum medicus sit principium actiuum, natura verò solum passiuum: postea verò etiam clarius Arist. ibidem dicit artefacta non habere in se factiōnis principium, vt etiam ante pro Auicennæ sententia considerauimus; affirmari autem de naturalibus vult id, quod de artefactis negat; ergo censet naturalia habere in se actiuum motus principium. Sunt etiam qui contra Simplicium adducant verba Aristot. paulo ante à nobis considerata in contextu octuagesimo eiusdem libri, quando dicit, araneus propter aliquem finem telam textit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit, hæc enim dicit ad probandum naturam agere propter finem, ergo asserit naturam esse principium motus actiuum, quandoquidem araneus agendo textit telam, & hirundo agendo facit nidum. Hanc tamen obiectionem uidit eo ipso in loco Simplicius, & ad eam respondit Aristot. non intelligere naturam esse verè agentem, sed modo quodam coadiuuare actionem; nam passiuam quoque propensio actionem agentis quodammodo adiuuare dicitur, quamuis non propriè agat. Sed hæc Simplicij solutio vana est, licet argumentum illorum debile sit, & facilem habeat solutionem, quam Simplicius nõ uidit: Simplicij quidem responsio quòd sit vana manifestum est, quum pateat hirundinem esse verè effectricem causam nidi, & araneum telæ; & Aristoteles ibi veram efficientiam intelligat, qua agens efficit aliquid propter finem, finis enim mouet efficiens ad agendum, non mouet materiam; quare si philosophus probat naturam agere propter finem, sumit naturam vt verè agentem; & mirum est quomodo hoc ausus sit negare Simplicius: Argumentum autem aliter soluendum est, quia reuera nullam habet efficacitatem aduersus opinionem Simplicij: iam enim diximus Aristotelem non negare naturæ actionem in alio, quam transeuntem appellat, nec tamen per hanc definire naturam voluisse, sed per solam immanentem; dicere ergo debebat Simplicius nil aliud hoc argumento ostendi, nisi naturam esse principium actiuum operationum transeuntium, has tamen ad definitionem naturæ non pertinere, neque ob id probari quòd etiam motuum immanentium natura sit causa effectrix: Aristot. enim ad probandum naturam agere propter finem satis habuit accipere actiones naturæ transeuntes, per quas id facile demonstratur, nec opus habuit considerare operationes immanentes, per quas naturam definiuerat.

*Quòd natura sit principium motus tum actiuum, tum passiuum,
& quid vtrumque sit. Cap. VI.*

ER ea, quæ hæcenus & contra Auicennam, & contra Simplicium dicta sunt, satis videtur esse demonstratum naturam esse principium motus non modò actiuum, vt putauit Auicenna, nec solum passiuum, vt Simplicius, sed & actiuum; & passiuum; vt alij complures existimarunt. Sed veritas manifestior fiet, si declarauerimus quid sit tum actiuum, tum passiuum principium motus; de actiuo quidem principio clara res esse videtur, illud enim à quo efficitur motus, dicitur actiuum motus principium, vt in animalibus anima; hoc enim significauit Aristot. in octauo libro Physicæ auscultationis, quando dixit animalia à seipsis moueri, hoc est internam habere causam effectricem sui motus; sic etiam, si elementa à formis suis mouentur, vt multi putant: formæ elementorum sunt actiua principia motuum naturalium. De passiuo autem principio non ita manifestum est quomodo sit intelligendum; quum enim potentia passiuam sit oppositorum, nec magis apta per se sit vnum, quam alterum recipere, potest tamen ab aliquo ita restringi, & coarctari,

Actiuū mo-
tus principii
quid sit.Passiuū mo-
tus princi-
piū quid sit.

Quæ, ut fiat apta ad vnum, non ad alterum recipiendum; ut potentia passiva materie respicit quidem contrarias formas equaliter, attamen dum fit particularis & vnam tantum formam respicit, non ob id definit esse potentia passiva, propter quod non ab ea provenit hæc determinatio, sed ab aliquo alio: dubium ergo oritur, an natura ut principium motus passivum sumenda sit potentia libera recipiendi æquè utrumlibet oppositum motum, an potius restricta, & contracta ad alterum tantum recipiendum: ut exempli gratia in elemento graui sit natura ut principium motus passivum, æquè apta moueri ad medium, atque à medio: an potius ad determinatum motum recipiendum propensa, ut ad motum descensionis, non ad motum ascensionis. Plurimi (ut ego video) priorem sensum accipiunt; dum dicunt materiam in rebus naturalibus esse principium motus passivum, formam verò actiuum; nam certum est materiam habere potestatem patien- di liberam, & æquè respicientem contraria, nec magis vnum, quàm alterum; quare sicut æquè apta est recipere omnes formas, ita & omnes motus. Sed hanc communi sententiam ego quidem recipere nunquam potui; ipsam enim, si ita ruderet, & inconsideratè acciperetur, ut eam alij videntur accipere, magna, & manifesta absurditas sequitur, quòd omnis motus erit naturalis, etiam ille, quem contra naturam, ac violentum appellare solemus; nam si terra proiecta ascendat, negari non poterit quin ille motus dicatur illi corpori naturalis ratione saltem principij passivi; sic omnes motus artificiosi erunt naturales, ut motus nauis per aquam, & motus lignorum quando ab artifice elaborantur; quamuis .n. non fiant ab interno principio actiuo, sed ab externo, tamen principium passivum internum habent, quia prima materia ad omnes motus recipiendos æquè apta est secundum propriam naturam. Quoniam igitur hæc dicere nefas est, facti oportet principium motus passivum, quod dicatur natura, non esse accipiendum liberum, & contrarius motus æquè respiciens, sed coarctatum ad vnum situm motum recipiendum, qui solus dicatur illi rei esse naturalis; hoc ex Aristoteli sumitur manifestè in contex. trigesimo secundo octauæ Physicorum, quum enim prius distinxisset motum grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de solo naturali inquit; grauia & leuia habere in seipsis principium motus passivum tantum, non actiuum, passiuum autem intelligit respectu vnus tantum motus, qui dicitur naturalis, non respectu contrarii, quem violentum esse, & ab externo principio fieri iam dixerat: quoniam igitur Aristotelis ibi negat violentum elementi motum fieri modo vilo ab interno principio siue actiuo, siue passiuo, motum autem naturalem inquit habere internum principium passivum tantum, & ea ratione dici naturalem; manifestissimum est passiuum principium ab Aristoteli, intelligi restrictum ad vnum certum motum, qui solus dicitur naturalis cuique rei: non principium passivum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: sic enim fieret, ut etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium passivum; & ita id, quod est contra naturam, esset secundum naturam, quod minime dicendum est.

Opinio communis.

Confutatio.

Opinio propria.

Quæ sit natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit natura. Cap. VII.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & veritas perspicua fiat, declarandum est quodnam sit in corpore naturali principium motus, quod vocamus naturam, sic enim alterum initio à nobis propositum manifestum reddetur, quum enim iam docuerimus quid sit natura, considerandum relinquitur quænam sit; id enim non ita, ut plerique putant, facile explicatu res est, sed plena res difficultatis; nam Aristoteli dicere

dicerè videtur tam formam, quàm materiã esse naturam, eamq; sententiam nunc omnes sequuntur; attamen si vera illa sunt; quæ modò diximus, non appareat quomodo materia possit vocari natura; siquidem natura certum quendam, ac statutum motum respicit, qui dicitur naturalis, materia verò est libera, & æquè apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem si dixerimus, sola forma erit natura, quod Aristot. aduersarij videtur dicenti materiam quoque esse naturam; præterea verò sequetur naturam esse principium motus actiuum tantum, quia formæ est agere, materiæ verò pati; quomodo igitur dicere antea potuimus naturam esse principium motus etiam passiuum? & quomodo Aristot. in contex. trigésimosecundo octauj Physicorum hoc idem manifestè affirmauit? ab hoc m̄hi videntur plures in hunc errorem ducti fuisse, vt putauerint & materiam, & formam esse naturam, & formam quidem esse actiuum principium motus, materiã verò passiuum. Ego tamen puto eos in hoc esse deceptos, & secundum Aristot. solam formam esse naturam, & principium motus tam actiuum, quàm passiuum; tum quia materia secundum se libera est, & æquè apta ad oppositos motus patiendos, nec dici potest principium alicuius determinati motus, ita vt non alterius illi contrarij; tum etiam quia, quum vna sit omnium materia, sequeretur omnium rerum naturalium vnã & eandem esse naturam, quod tamen non vult Aristot. quum enim non vnus & idem sit rerum omnium naturalium motus naturalis, natura quoque non debet omnium vnã & eandem esse; quod etiam ex verbis Aristot. in secundo Physicæ auscultationis satis apertè colligitur, etenim censuit naturam, de qua ibi loquitur, non esse quid vnũ & idem numero in cunctis rebus naturalibus, sed commune solum prædicatione, quia vult vniuscuiusque rei propriam & peculiarem esse naturam, quæ non sit aliarum rerum natura; idque per se manifestum esse videtur, alia namq; est hominis natura, alia æqui, alia leonis; significauit hoc Aristot. in contex. 11. & 12. eius libri dicens vnãquamque rem tunc habere suam naturam, quando est actũ, non quando potestate, non diceret enim hoc Aristot. nisi propria cuiusque rei esset natura. Præterea in contex. quinto eiusdem libri declarans quomodo accidentia naturalia dicantur esse secundum naturam, inquit [vt igni ferri sursum] loquitur ergo de propensione ad proprium naturalem motum; qui non est idem in omnibus, proinde que eius principium idem est; quocirca etiam in definitione naturæ sumendum est motus non pro quolibet indistinctè, sed pro illo tantum, qui sit cuiuslibet rei motus naturalis. Ex his possumus hanc rationem colligere: vnus rei vna debet esse natura, non plures; quemadmodum vnus rei vnus est actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ, naturam hominis, nisi cuiusque rei vna esset natura; attamen si tam materiam, quàm formam esse naturam rei Aristoteles existimasset, duæ essent vnus rei naturæ, quod nullo pacto dicendum est. Duo igitur à nobis declaranda sunt, vt omne hæc in re dubium tollatur: vnũ, quomodo forma sit principium motus & actiuum, & passiuum; alterum verò, quomodo dixerit Aristot. materiam esse naturam, si sola forma est natura. De forma quidem, quòd sit principium motus passiuum, satis est manifestum ex memoratis Aristotelis verbis in contex. trigésimo secundo octauj Physicorum; quum enim dicat elementa habere in se principium motus passiuum tantum, non actiuum, non potest nisi formam intelligere; nam si materiam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturam dici non posse, & nullius motus principium esse formam; & præterea vnũ & eundem esse omnium elementorum motum naturalem, sicut vna est omnium materia: attamen falsa hæc omnia sunt; neque enim dicendum est formam elementi non esse naturam, & nullius esse motus principium, quum Aristot. in secundo physicorum dixerit magis naturam esse formam, quàm materiam; neque omnium elementorum vnus & idem esse naturalis motus, nisi dicamus quemlibet motum indistinctè cuiilibet elemeny

Sola forma est per se natura.

Quomodo forma sit principium passiuum.

to esse naturalem, & nulli esse violentum, quod quidem iam diximus Arist. eo in loco, immo & omnium consensio manifestè aduersari: quoniã igitur necessariũ est consiteri formam elementi esse naturam, & magis etiam naturam, quã materiam, & Aristot. ibi dicit elementum non habere in se principium motus, nisi passiuum, asserit absque dubio formam esse principium motus passiuum: huius autem ratio sumitur ex ijs, quæ antea dicta sunt; quum enim principium passiuum hic non intelligatur respectu cuiuscunque motus indistinctè, sed respectu de terminati motus, qui solus dicatur naturalis, & omnis determinatio proueniat à forma, necesse est formam dici principium passiuum motus, quatenus materiæ potentiam coarctat, quæ secundùm se libera erat; & facit propensionem ad certum aliquem naturalem motum, ita vt non ad alium: etenim à quoniam habet ignis propensionem ad recipiendum motum ascensionis tantùm, non descensionis? non à materia, quia materiam est æquè propensa ad omnes motus; ergo à sola forma, sola enim forma ignis restringit potentiam materiæ passiuam ad motum à medio, quæ secundùm se æquè omnes motus respiciebat; principium ergo passiuum recipiendi huius determinati motus est forma quatenus actuans, ac determinans materiam: & hoc est quod ait Auerroes in tertio libro de Cælo commentario vigesimo octauo, & in quarto de Cælo uigimosecundo, forma mouetur quatenus est forma, mouetur autem quatenus est in materia; quum enim formæ quatenus est forma officium sit agere, materiæ uero pati, forma quatenus est forma est principium motus actiuum, & eadem est etiam principium passiuum quatenus est in materia: quia cum proprium materiæ sit pati, quicquid est in materia, est patibile propter materiam: alia igitur ratione forma est actiuum principium motus, alia passiuum; id quæ similiter dicimus habere locum in omnibus naturalibus corporibus materia & forma constantibus, in animali enim certum est animam esse principium actiuum proprii motus animalis, quum ab anima moueatur animal, sed necesse est eandem animam esse etiam principium passiuum eiusdem motus: quia si queratur cur animal sit naturaliter propensum ad recipiendum determinatè motum progressionis, nil aliud responderi potest, nisi quia est animatum: ipsum enim corpus seclusa anima non habet naturalem propensionem ad illum motum, sed idè eam habet, quia habet animam: sic de alijs naturalibus corporibus dicendum est, etiam de elementis, nam (vt inquit ibi Auerroes) forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in prima materia, quæ de re alibi est à nobis disputandum: propterea principium motus actiuum, & passiuum non possunt separari, in his saltem inferioribus corporibus (de Cælo enim fortasse aliud dicendum est) ubi enim est compositio materiæ & formæ: ibi necesse est formam tum determinare materiam, & ita esse principium motus passiuum quatenus est in materia; tum etiam esse principium actiuum eiusdem motus quatenus est forma, quia formæ est agere. Quod uero ad materiam attingit, totius difficultatis solutio sumitur ex ipsomet Aristot. in contex. vndecimo & duodecimo secundi Physicorum, & in quinto quinti Metaph. materiam enim dicit esse naturam non quidem secundum se vt alteram naturam à forma distinctam, sed vt eandem: quoniam enim in contex. tertio, & ultimo octauæ Metaphysicorum inquit Aristot. materiam esse idem potestate, quod forma actu idè materia eatenus est natura, quatenus potestatem habet recipiendi formam, quæ est rei natura: quemadmodum enim quum dicimus lignum rude esse arcam potestate, deinde per formam fieri arcam actu, non dicimus propterea duas arcas, sed vnã & eandem numero, quæ prius erat potestate in sola materia, deinde fit actu per formam; ita de natura dicendum est, vnã enim est vnus rei natura, non duæ, sed naturam rei potestate significamus per materiam, actu autem per formam: ob id Aristot. in contex. illo vndecimo secundi Physicorum inquit, vnũ quodque dicitur habere suam naturam, quando est actu, non quando est potestate,

In lib. de motu gratium & leuium. Principium actiuũ & passiuũ non possunt separari. Quomodo materia sit natura.

tunc enim potestate habet suam naturam, non actu; & quia magis est res quando est actu, quam quando est potestate, ideo postea subiungit magis esse naturam formam, quam materiam, hoc est magis per formam, quam per materiam significari naturam rei; eadem tamen natura per utramque significatur, ut prædiximus: in hoc igitur communis aliorum error consistit, quod putant materiam per se esse naturam, & ita duas esse distinctas naturas in eadem re formam & materiam; reuera enim materia non per se est natura, sed per formam, & prout potestatem habet recipiendi formam; quæ est ipsa rei natura: quam sententiam clarè legimus apud Aristotelem quinto Metaphy. contextu quinto, ubi dicit formam esse illam, quæ propriè dicitur natura; materiam verò fuisse quidem ab antiquis dictam totam rei naturam, at tamen non alia ratione esse naturam, nisi quatenus est susceptiua formæ: hac igitur ratione materia est principium motus passiuum, non tamen à forma distinctum; siquidem dicentes materiam esse principium passiuum quatenus est per formam determinata ad talem rei naturam, & dicentes formam esse principium passiuum quatenus materiam determinat, unam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus passiuum, nõ duo, quoniam sola materia non haberet hanc determinationem, qua dici posset principium passiuum huius statuti motus, sed eam habet à forma; & vicissim forma non potest esse ratio patiendi, nisi quatenus est in materia: ad hunc sensum trahenda sunt verba Aristotelis in context. vigesimoprimo, & vigesimosecundo secundi Physicorum, quando dicit materiam & formam esse duas naturas, non sunt enim duæ distinctæ naturæ, sed duæ eiusdem naturalis corporis partes, quarum utraq; dici potest natura, sed forma actu, materia verò potestate, & forma primariò, materia verò secundariò, & per formam. Credendum etiam est Aristotelem hoc dicentem respexisse antiquorum sententiam, qui solam materiam naturam esse dicebant; materiam enim vocat naturam quatenus ab antiquis ipsa secundum se appellabatur natura, atque aded tota rei natura. Patet igitur naturam in rebus naturalibus secundum Aristot. esse formam, hæc enim per se, & quatenus est forma, est actiuum principium motus, & eadem ut materiam determinans est principium motus passiuum; quod idem significamus dicendo materiam ut à forma determinatam, neque enim materia sine forma, ne que forma sine materia est principium motus passiuum; patibilitas namque est materiae, determinatio autem patibilitatis ut hunc potius motum respiciat, quam illum, est solius formæ. In cœlesti autem corpore quomodo sit natura, alibi considerabitur: nunc quid sit natura, & quænam sit, vniuersaliter intellexisse satis sit.

In libro de
natura cœli.

Obiectiones aliquorum aduersus ea, quæ dicta sunt, & earum solutio. Cap. VIII.

Scotus.

SAEC, quæ hætenus diximus, clariora reddentur, si quasdam obiectiones, quæ à nonnullis afferuntur, soluerimus. Scotus in secundo sententiarum distinctione decimo octaua diligenter loquitur de natura, & inter cætera hoc verissimum scribit, principium motus passiuum non esse solum materiam, sed etiam formam: in hoc enim longè meliùs sensit, quam alij plurimi, qui satis inconsideratè loquentes dicunt formam esse principium actiuum, materiam verò passiuum: optimè etiam hoc declarat Scotus sumpto exemplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur; est enim principium passiuum, & causa ut lapis sit receptiuus talis motus, qui est ad medium, propterea quòd ab eadem forma, à qua res habet ut sit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiusdem rei affectiones: certum autem est Scotum existimasse formam elementi esse etiam actiuum principium motus naturalis in elemento, ut mox alio in loco ostendemus; ergo sententia

Scoti

Scoti est, formam esse & actiuum, & passiuum principium motus; quod quidem esse non potest, nisi diuersis rationibus, vt nos antea declarauimus; quare in hoc opimè, meo quidem iudicio, sensit Scotus. Sed id, quod de materia ibi dicit, mihi dubium est, nec possum eius sententiam sequi, inquit. n. materiam secundum se esse naturam, proinde omnem motum, qui iuxta materie aptitudinem fiat, vocandum esse naturalem; hanc enim propositionem tanquam axioma quoddam statuit, quælibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur vt secundum naturam aptum est mutari: hinc infert generationem esse mutationem naturalem, quia materia secundum propriam naturam est apta ad omnes formas indistinctè recipiendas sic etiam alterationem elementi esse mutationem naturalem, quia tunc elementum mutatur vt secundum naturam aptum est mutari; has igitur omnes mutationes inquit esse naturales ratione principij passiu tantum, non ratione actiu, hoc enim absque dubio externum est. Et quia obijcere aliquis poterat motus artificiosos, qui hac ratione essent naturales, quoniã similiter fiunt à principio passiuo interno, quare nulla esset distinctio inter motus naturales, & motus artificiosos: ad hoc respondet negando motus artificiosos fieri ab interno principio passiuo, inquit enim materiam naturalem quæ in rebus artefactis inest, non habere aptitudinem ad recipiendas formas artificiosas, proinde dici non posse in mutatione artificiosa rem mutari vt secundum naturam apta est mutari; quare illa non est mutatio naturalis. Hanc Scoti sententiam alij plurimi sequuti sunt, sed inter cæteros nonnulli, qui de natura diligentissimè scripserunt, doctrinam hanc Scoti prorsus approbantes confutant illorum sententiam, qui putant naturam esse principium motus actiuum tantum, non passiuum, proinde solam formam esse naturam, & aduersus eos hoc argumento vtuntur: Si hæc sententia admitteretur, sequeretur nullam generationem esse mutationem naturalem, si quidem nihil seipsum generat; sequeretur etiam alterationem elementorum non esse naturalem, quum semper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes generationem esse mutationem naturalem, idq; asserit Arist. in primis verbis primi libri de ortu, & interitu; naturaliter etiam alterari mutuo elementa dicimus, & has omnes mutationes certum est vocari naturales ratione principij passiu tantum passiu, non ratione actiu, & ratione solius materie, non ratione formæ, Horum igitur & Scoti sententia si vera est, iam materia est per se natura, non per formam: nam si fieri aliquando potest vt sola materia sine ope formæ sit principium motus, qui ob eam solam dicatur naturalis, certum est materiam secundum se esse naturam, falsam autem esse opinionem nostram, qui dicimus materiam non esse naturam, nisi per formam; nam si vera sententia nostra est, oportet nunquam materiam dici principium motus passiu, nisi forma quoque sit eiusdem motus passiuum principium; quo fit vt rerum generationes, & alterationes elementorum, vel à forma quoque tanquam à principio proueniant, vel non videantur dici posse mutationes naturales: contra verò, si illorum sententiam sequamur, à sola materia tanquam à principio passiuo sunt mutationes verè naturales. Sed horum sententia vrgetur maximè ea difficultate, quam antea tetigimus, nam secundum eam sequeretur motum violentum esse naturalem ratione saltem principij passiu, quod est materia; non enim ad id confugere possunt, quod de formis artificiosis imaginati sunt, quippè dicentes has nullo modo produci ex interno principio seu actiuo, seu passiuo; etenim de motu violento hoc dicere non possunt, quoniam materia ipsis quoque consentibus naturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia consequentia formas, idq; asserit etiam Arist. in contex. 8. septimi Metaphy. dicens materiam esse subiectum receptiuum omnium categoriarum: atqui ascensio est motus naturalis, & materia potentiam habens naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiendi motum ascen-

Nonnulli
arguendi.

Opinionis
impugnatio.

Materia hęc
potentiā na-
turalem reci-
piendi for-
mas artifi-
ciosas .

Potentiā ma-
terię ad for-
mas habet
gradus .

tionis ; ergo lapide sursum projecto motus ille est secundum naturam respectu principij passivi, quod est materia, nam materia, quę est in lapide, habet potentiā tum recipiendi formam ignis, tum ascendendi . Sed illud quoque, quod de formis artificiosis dicunt, dubium est, negant, n. materiam respectu illarum habere potentiā naturalem; attamen non video quomodo eas recipiat, si recipiendi potestatem non habet, negare. n. potentiā recipiendi est dicere non esse possibile ut recipiat, atqui id, quod non est possibile fieri, nunquam fit, quomodo igitur eas recipit? Negare igitur non debent in materia naturalem potentiā recipiendi etiam formas artificiosas, quum eas recipiat actu. Nos igitur si in materię aptitudine, quę omnes formas recipere posse dicitur, discrimē aliquod inuenerimus, fortasse omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorem manifestum reddemus. Imprimis illud à nemine negari posse videtur, materiam magis, & principaliter respicere formas substantiales, & ad eas maiorem habere propensionē, quàm ad accidentales: huius. n. ratio euidētissima est, quoniam materia formam appetit ut perficiatur, & fiat actu, quum secundum se non sit ens aliquod determinatę naturę; perficitur autem, & constituitur, & recipit esse actu à forma substantiali, non ab accidente aliquo; ergo potentiā materię formam substantialem primariò respicit, accidentiā verò secundariò; itaque si secundum Arist. dicendum sit quoniam fuerit scopus naturę vniuersalis in statuenda rerum materia, certè is præcipuus fuit recipere formas substantiales: quod idem secundum veram philosophiam dicere debemus de opificis consilio in rerum creatione, nam præcipuè eam creauit ut subiectum receptiuum formarum substantialium; sed quia necesse erat ut accidentium quoque receptiuā esset, plura namque accidentiā formam necessariò insequuntur, plura etiam ab externis causis inducuntur, ad quę omnia recipiendā aptam esse materiam oportuit, idè debuit materia habere potentiā naturalem vniuersalem recipiendi omnes formas tã substantiales, quàm accidentales. In accidentibus autem hoc possumus discrimen notare, quòd alia à natura, & à causis naturalibus inducuntur, alia verò à nobis per liberū nostrę voluntatis arbitrium operantibus, cuiusmodi sunt omnes formę artificiosę, quę à nobis per habitū artis producantur in materia naturali; quanquam igitur credendum non est naturam vniuersalem in statuenda materia has respexisse, negari tamen non potest materiam iam constitutam esse præditam naturali potentiā recipiendi et formas artificiosas, ita ut de materię aptitudine illud idem dicendum esse uideatur, quod nos aliàs in libro nostro de natura logicę de utilitate logicę diximus: logica. n. à philosophis, & philosophiæ tantum gratia producta est, primariò quidem propter philosophiam contemplatiuam, secundariò tamen etiam propter actiuam, sed non propter artes effectrices; attamen producta logica inuenta est utilis ad omnes disciplinas, etiam ad artes omnes tradendās, & ad discendās: producta igitur est logica primariò consilio propter philosophiam cõttemplatiuam, secundariò autem etiam propter actiuam: quòd autem ad artes quoque omnes utilis esse comperiat, id euenit ex ipsius logicę naturā, non ex consilio philosophorum, qui logicam genuerunt, ideoq; præter eorum intentionem: sic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine naturali dicamus, aptitudinem. n. habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidentiā, sed formas substantiales ex intentione naturę primariā, accidentiā verò naturalia ex intentione secundariā; at formas artificiosas præter intentionem naturę, quę non harum gratia dedit materię potentiā passiuam, attamen naturam materię liberam consequitur necessariò ut eius potentiā passiuā sit vniuersalis, proinde ut formas quoque artificiosas recipere apta sit: habet igitur materia potentiā naturalem recipiendi etiam has, licet eam habeat præter intentionem naturę vniuersalis. Si hoc verum est, ut est verissimum, sententiā illorum de materia rejiciendā est, nam eam hoc absurdum sequitur, omnem motum seu artificiosum, seu violentum

Lib. 1. c. 11.

tum dici posse naturalem ratione principij passiu, quia quum materia suapte natura sit apta recipere omnes motus, his omnibus motibus mutantur res prout secundum naturam, quæ est materia, aptæ sunt mutari: sed quum id sit manifestè absurdissimum, cogimur confiteri non esse veram propositionem Scoti, nisi respiciendo naturam, quæ est forma; tunc enim est mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt secundum naturam, hoc est formam suam apta est mutari; nam si solam materiam spectemus, omnes motus nullo exclusio essent naturales. Ideò ad illud, quod de generatione, & de clementorum alteratione illi obijciunt, asseueranter dicimus has non esse mutationes naturales, prout in secundo Physicorum in tradenda definitione naturæ sumitur motus naturalis; hos enim deceptit ambiguitas huius vocis, naturale: quoniam enim iam diximus naturam esse causam motus tum immanentis, tum transientis, ideò vterque eorum dicitur naturalis quatenus sit à natura, & à causa naturaliter agente; sic. n. motus fulminis, & venti, & turbinis sunt motus naturales, nempe à causis naturalibus producti; tamen illis corporibus, in quibus insunt, non sunt naturales, sed violenti: in definitione autem naturæ non sumitur alius motus naturalis, quam ille, qui prouenit ab interno principio, & causam habet in eo ipso corpore, quod monetur: ideò generatio, immò etiam interitus ab Arist. vocatur naturalis in initio libri de ortu & interitu, quia fiunt à causis naturalibus, & à natura ipsa: at si sumatur mutatio naturalis pro illa, cuius principium est in illo ipso corpore, quod mutatur, hæc non sunt mutationes naturales; sic neque alteratio elementi est motus naturalis, sed potius contra eius naturam, si enim aqua calefacit, non minus violentus illi is motus est quam motus ascensionis, vt enim hic est ad contrarium locum, ita ille est ad contrariam qualitatem, in illo enim subiecto neque actiuum horum principium inest, neque passiuum, quale antea declarauimus, id est cum determinata propensione ad hunc tantum motum, non ad alium recipiendum: in animalibus verò, quæ constant ex contrariis naturis, dari potest alteratio, quæ sit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo: quam sententiam ex Auerroee colligimus in primo cõmentariò secundi libri Physicorũ.

Ad argumẽ-
tum illorũ.Motus natu-
ralis dicitur
duobus mo-
dis.

A

mumq. A
q. p. 106.
10 de cõmẽ.
10122

*Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio
adductorum. Cap. IX.*

VERITATE declarata reliquum est vt quæ initio attulimus & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta soluamus. Primum pro Auicenna sumebatur ex Aristot. in principio secundi Physicorum, vbi naturalia à nõ naturalibus per hoc sciungere videtur, quòd naturalia habent in se ipsis principium actiuum motus. Ad hoc dicitur id Simplicio quidem refragari, non nobis; nos enim dicimus naturam esse motus principium tum actiuum; tum passiuum, quare nihil mirum si dicat Aristoteles naturam esse principium actiuum, per hoc enim non negat esse etiam principium passiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuum, non passiuum est quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat, & separet à definitione naturæ; ars enim non est artefactorum principium passiuum, sed actiuum solum; ideò vt congrua sit comparatio sumit Aristot. naturam quoque vt principium actiuum, & ostendit artem esse principium motus in alio, non in eo, in quo est, nisi id contingat per accidens, naturam verò esse per se principium actiuum motus in eo, in quo est. Ad alterum argumentum dicimus solitum quidem esse Aristotelem causam effectricem appellare principium motus, sed quandoque etiam communi appellatione omnes causas appellare principia, vt in primo libro Physicæ auscultationis manifestum est materiam ab Aristotele frequenter vocari principium; quapropter nomen principij in definitione naturæ po-

Ad primum
Auicennag.

mumq. A

Ad secundũ.

**Ad primum
Simplicij.**

test etiam passiuum principium significare. Ad primum Simplicij dictum iam est animam non ita distingui à natura, vt anima non sit natura, sed vt species distinguitur à genere; quare in eo quod est esse principium motus & actiuum, & passiuum, non differt anima à natura: quod autem Aristot. in octauo Physicorum dicat proprium esse animatorum moueri à seipsis, id sano modo est intelligendum, qui à nobis alibi declarabitur. Ad secundum sumptum ex Aristot. in contex. trigesimo secundo eiusdem octauo libri longa opus est consideratione, quam ad alium opportuniorem locum remittimus, vbi ostendemus etiam grauiam & leuiam modo aliquo habere in se actiuum principium sui motus naturalis; forma enim elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; neque Aristoteles absolutè ibi negat grauiam & leuiam moueri à seipsis, sed negat eo modo, quo à se mouentur animalia: sed de hoc alibi; pro præsentis autem occasione satis etiam est si dicamus, dato etiam quòd natura elementis sit principium motus passiuum tantummodo, non tamen eiusmodi esse omnem naturam, sed aliquam dari, quæ sit etiam actiuum principium motus: quare argumentum sumptum à

Ad tertium.

natura elementorum inefficax est, quum non probet de omni natura. Ad postremum argumentum, quod Simplicius sumit à verbo passiuo in definitione naturæ, dicimus leuem esse considerationem; quia verbum passiuum non significat naturam non esse principium actiuum, quandoquidem omne mouens est principium & causa vt mobile moueatur: quocirca dicere etiam ibi Aristoteles potest naturam esse principium actiuum & causam vt naturale corpus moueatur: cur autem maluerit ibi vt passiuo verbo, quàm actiuo, ratio est, quia si actiuo vsus esset, significare potuisset motum transeuntem, & in alio corpore receptum, per quem non fuisset bene declaratum quid sit natura: igitur cum artificio vsus est verbo passiuo, vt significaret motum receptum in eodem corpore, in quo natura inest; sensus ergo illorum verborum est: natura est principium per se vt illud, in quo natura inest, moueatur, & quiescat; neque per hoc stat quin natura sit principium motus actiuum. Ad alia quoque argumenta, quibus ostendere nitentur Simplicius animam non esse naturam, facile est respondere. Ad primum dicimus nil aliud per illud ostendi, quàm non idem esse animam, ac naturam, quod nos quoque fatemur, quemadmodum etiam dicimus non idem esse hominem, & animal, neque eandem esse vtriusque definitionem; per hoc tamen non stare quin homo sit species animalis, & ei competat animalis definitio, tametsi non vt propria definitio hominis; alia igitur est naturæ definitio, alia animæ, quoniam natura latius patet, quàm anima: anima .n. est species quædam naturæ, sed de anima prædicatur & nomen, & definitio naturæ, sicuti cuiuslibet generis & nomen, & definitio prædicatur de specie: quando autem Simplicius inquit, natura est actus corporis simplicis, & homogenei, negamus hanc esse definitionem naturæ, immò & vniuersè prolatum falsum esse dicimus, & nihil tale prouitit Aristot. sed dixit naturam esse internum principium motus & quietis; hæc autem, etsi non est definitio animæ, prædicatur tamen de anima, quemadmodum definitio animalis de homine prædicatur; anima igitur est natura. Ad secundum dicimus animam non esse actum su peradditum corpori naturali organico, vt Simplicius imaginatur, siquidem in definitione animæ non sumitur corpus naturale organicum seclusa anima, sed inclusa, & quatenus est animatum; sicuti quum dicimus, anima rationalis est forma hominis, non intelligimus eam esse actum quendam homini superadditum, quoniam sine ipsa non esset homo, sed dicimus esse illam formam, & illam perfectionem, qua homo constituitur, & est homo: sic etiam dicimus animam vniuersè sumptam esse actum illum, quo corpus naturale organicum constituitur, quasi dicamus, anima est actus primus, quo corpus naturale animatum tale est, idem enim est animatum, quod organicum, sic autem patet naturale refringi ab animato, & animatum esse speciem naturalis. Ad

**Ad primum
Simplicij, q
anima nõ sic
natura.**

Ad secundum.

tertium

tertium negamus id, quod Simplicius assumit, naturam esse causam vnius tantum determinati motus, & ad vnam partem tantum, ita vt non motuum oppositorum, sic enim sumit secundo modo naturam nimis strictè prout ab anima distinguitur: nos autem dicimus naturam hic accipi latius, prout complectitur omnes formas naturales, tam quæ agunt contrarios motus, quàm quæ vnum tantum; dummodo, n. sint internæ causæ motus, conuenit eis nomen naturæ, & sic etiam anima est natura. Ad postremum neganda est illa minor, anima nō est in subiecto dū. n. sumimus esse in subiecto prout competit etiam formæ substantiali, & significat inherere in materia, & illam informare, sic omnis forma naturalis est in subiecto; itaque si anima in materia inhæret, & eam informat, & dat esse corpori animato, absq; dubio anima est in subiecto, & est talis corporis natura, neque hoc negaret Simplicius, saltem de anima nutriente, ac de sentiente; quum enim probet de sola rationali, de aliis concedere videtur quòd sint in subiecto, proinde & naturas appellari posse; quare ipsiusmet argumento eius sententia refellitur: de anima verò rationali non est in præsentia disputandum, id solum dicimus, si ea quoque est forma materiam informans, & dans esse homini, vt ego omnino dicendum esse arbitror, eam quoque dicendam esse hominis naturam: si verò non informat, vt aliqui arbitrantur, non est natura hominis. fatemur enim nomen naturæ non complecti nisi formas naturales materiam informantes, & ipsa corpora naturalia constituentes, hæ namque sunt singulorum corporum naturæ, & in eisdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari dicimus, non de formis à materia abiunctis per essentiam, hæ namque nullius corporis sunt naturæ; id quæ significare voluit Aristot. in primo capite primi libri de partibus animalium, quando dubitauit an de omni anima agere debeat

Ad tertium.

Ad quartum.

philosophus naturalis, responditque agendum ei esse de illa saltem,
 quæ animaliale est, hoc est quæ constituat animal, seu
 speciem aliquam animalis, omnis enim forma
 materiam informans est natura, &
 tractanda à philosopho
 naturali.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
LIBER DE INVENTIONE
AETERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas alio medio vti possimus quàm motu. . . Cap. I.

QVVM Aristot. in octauo Physicæ auscultationis libro ex aeterno Cœli motu demonstrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia abiunctum, tres inde quæstiones exortæ sunt, in quarum solutione controuersiæ non leues inter philosophos existunt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere constituimus: hac præmissa protestatione, nos hac de re secundum principia philosophiæ Aristotelis esse loquuturos, & illam tantum substantiarum à materia abiunctarum notitiam, quam via naturali adipiscimur, consideraturos, omisâ penitus earundem cognitione, quam reuelatione diuina, & lumine supernaturali accepimus. verissimam illam quidem, sed Aristoteli, cuius dicta interpretanda suscepimus, prorsus absconditam. Harum quæstionum prima est, an ad cognoscendum dari substantias à materia abiunctas alio medio vti possimus, quàm motu, an potius necessarium sit hoc medio vti, neque aliud detur ad eas demonstrandas idoneum. Hanc vt breuiter absolua-
mus, sententia Auicennæ fuit, quod præter motum habeat primus philosophus alia plura media ad Deum notificandum idonea, veluti si dicamus: datur ens ex alio pendens, ergo datur aliquod primum, quod non pendet ex ullo alio, nisi n. detur, erit progressus in infinitum, quod minimè dicendum est: id autem, quod à nullo pendet, & est omnium primum, Deus solus est. Vel sic: datur perfectum, & perfectius, ergo datur perfectissimum, quo nil aliud perfectius esse potest, hoc autem non est nisi Deus. & consequens est manifestum ob eandem rationem, ne fiat progressus in infinitum. Vel etiam sic: datur bonum, & datur melius, & ad huc aliud melius, ergo datur optimum, quo nihil est melius, idq. est solus Deus. Et eiusmodi alijs pluribus medijs demonstrari idem potest, vt considerantibus mani-
estum est. Quam Auicennæ sententiam non desuere, qui posterioribus temporibus sequuti sint. Eam reprobat Auerroes, nec iniuria, pluribus in locis, in primo physicæ auscultationis commentario vltimo, & vigesimo sexto secundi libri, & in tertio octauo, & in duodecimo Metaphysicorum commentario quinto, & in quarta disputatione contra Algazelem, qui eiusdem sententiæ fuit. Inquit Auerroes nullam harum rationum aliquid habere necessitatis, sed leues, ac probabiles omnes esse, quia licet ostendatur dari ens à nullo pendens, dari ens optimum, ac omnium perfectissimum, non propterea ostenditur id esse à materia abiunctum, & incorporeum; quare illi philosophi, quorum mentionem facit Plato in Sophista, qui præter res corporeas, & sensibiles nil aliud existere conce-
debant,

Opinio Auicennæ.

Confutatio.

debant, dicerent illud summum, & optimum, & perfectissimum, non esse nisi Cœli, nec vllum præter illud dari alium Deum; quare nisi ad motum Cœli confugiamus, & dicamus Coelum perpetuò moueri, & quicquid mouetur, moueri ab alio, & omne corporeum esse mobile, nec dari progressum in infinitum in mouentibus & motis, nunquam ad cognoscendas via naturali substantias à materia abiunctas perueniemus. Igitur absque consideratione motus coniectare quidem aliquid de illis substantijs possumus, sed certam earum habere cognitionem minime possumus: quod Aristoteles ipse significauit, qui ad harum substantiarum inuentionem nullo alio medio vsus est, nisi æterno motu, vt tum in octauo physice auscultationis libro, tum in duodecimo Metaphysicorum videre est.

Opinio vera.

An ex solo æterno motu possint demonstrari substantia à materia abiuncta, an etiam ex motu absolutè. Cap. II.

VONIAM igitur ex solo motu duci possumus in cognitionem substantiarum à materia abiunctarum, secunda quaestio oritur, an ex æterno tantum motu, an etiam ex motu absolutè sine consideratione æternitatis ad earum notitiam peruenire possimus. Non desunt qui dicant etiam ex motibus nouis absque æterno motu perueniri posse in cognitionem æterni motoris immobilis, nam hac quoque via vsus esse videtur Aristoteles in octauo libro physice auscultationis longo progressu ad contextum vsque quadragesimum quartum: ex eo enim quòd quicquid mouetur ab alio mouetur, nec datur processus in infinitum, collegit necessarium esse dari primum mouens immobile, quod à nullo alio moueatur; idque incorporatum esse oportere, quia si esset corpus, non posset non esse mobile. Ego tamen eos decipi arbitror: quoniam si hunc Aristot. discursum consideremus, manifestum est per eum nos non duci ad alium motorem immobilem, quàm latè acceptum, qui animas quoque animalium mortalium complectatur; immobiles enim sunt quatenus non sunt per se mobiles, quum incorporeæ sint, sed tamen sunt per accidens mobiles, neque per id fit quin dicantur motores primi iuxta ordinem mouentium essentialium. Sed hoc illi videntes consententur Aristotelem ad demonstrandum motorem æternum vniuersi hunc discursum non applicasse, quippe qui spreuit hanc argumentationem, quoniam alia efficaciore ab æterno motu delium pta ibidem statim vsurus erat; poterat tamen hac quoque via, si voluisset, & absque consideratione æternitatis ex solis motibus nouis, & ordine mouentium, & mobiliam nos ducere ad primum æternum motorem vniuersi penitus immobilem: hoc igitur ipsi declarare volentes, & Aristot. argumentationem conficere, quam ipse (vt aiunt) absolute neglexit, ita argumentantur: si discursum Aristot. aptemus ad motum vniuersi, absque dubio inueniemus perueniendum esse ad primum motorem immobilem iuxta ordinem mouentium essentialium; quum enim moueatur Coelum, necesse est vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobile; sed hoc petendum est an sit æternum, necne; nam si dicatur esse æternum, iam id habemus, quod quaerimus; si verò non æternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente; illud igitur non est primum mouens, sed habet motorem priorem, cuius contrarium constituimus, iam enim ostendimus ipsum esse primum, & ad ipsum duximus tanquam ad primum: itaque manifestum est, si primus motor vniuersi nullum extra se habet motorem priorem, eum à nullo interimi posse, proinde esse æternum: eo itaque Aristotelis discursu ex solo motu absque consideratione æternitatis ducimur ad cognoscendum primum vniuersi motorem non modò immobilem, sed etiam æternum esse. Verùm in hæc horum argumentatio, si bene perpendatur, nihil

Opinio aliorum.

Confutatio.

Defensio illorum.

Confutatio.

hil habet efficacitatis: primum enim id certum est, quod ipsi quoque non inficiantur, Aristot. tali argumentatione usum non esse, neque ad aliud eo discursu nos perduxisse, quam ad ostendendum dari motorem immobilem latè acceptum, qui animas quoque animalium comprehendat: quòd si eandem illam demonstrationem ad aeternitatem quoque primi motoris vniuersi aptare potuisset, id absque dubio fecisset, & suam de aeterno motore sententiam hac quoque ratione confirmare voluisset; quamquam enim ratio sumpta ab aeterno motu efficacior, aut euidetior est, tamen hæc quoque, si necessitatem aliquam habet, spernenda non erat; consuevit enim Aristot. cum ratione demonstratiua alias quoque minus efficaces in confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonstrandum aeternum vniuersi motorem aptari minimè posse; vt igitur pateat illam, qua isti vsi sunt, argumentationem esse infirmam, & Aristotele indignam, declaremus breuiter quomodo ea facile solui possit: Illi igitur postquam inuenerunt dari motorem immobilem, quaerunt an motor immobilis vniuersi aeternus sit, an corruptibilis: ad hanc interrogationem dicam esse corruptibilem; & aliquando interiturum, tanquam non diuersæ conditionis ab animabus animalium mortalium; ideoque non alio modo interiturum, quam quo animalium animæ interire dicuntur, nempe ob necessariam sequelam ex interitu corporis, in quo inhaerent; id enim quod propriè interire dicitur, animal est, anima verò non per se interit, sed interit intercunte animali; dicam itaque cum multis antiquis philosophis Cælum ex elementis constare, seu esse naturæ elementaris, proinde genitum esse, & interiturum, tum Cælum, tum mundum vniuersum, quum constet ex contrarijs, & omne ex contrarijs constans interire aliquando necesse sit; dicam itaque ex interitu Cœli necessariò fieri vt anima quoque motrix intereat, quia licet hæc contrarium non habeat, tamen ex subiecti corporis interitu ex necessitate deficeret, quum sit forma materialis, quales sunt animæ animalium; animam humanam semper excipio, de cuius immortalitate vt secundum veram philosophiam certissimi esse debemus, ita non defuere qui secundum principia quoque philosophiæ Arist. idè existimandum esse consueverint; nos tamen de hoc nihil in præsentia statuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & satis nobis ad hanc nostram argumentationem sit in solis brutorum animabus id, quod diximus, intelligere, ad illorum de primo motore errorem hac similitudine declarandum. hæc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Aristot. suam illam argumentationem ad motorem aeternum ostendendum aptare minimè poterat, præsertim quia Cœlestis corporis naturam, atque impatibilitatem nondum declarauerat, hanc enim postea ostendet in primo libro de Cælo, nec aliunde argumentum sumens, quam à motu in orbem, cui nullus est contrarius motus: quando igitur hi dicunt, si primus motor vniuersi est corruptibilis, ergo non est primus, negandum est consequens: ad probationem autem, quum dicunt, corrumpetur à motore priore, hoc quoque est negandum; non enim ex eo quòd est corruptibilis, requiritur motor prior, à quo corrumpatur, sed quum sit incorporeus, & forma corporis, satis causæ est ad ipsum interitendum corruptibilitas corporis, cuius est forma, corpus autem ipsum, quum sit elementare, à suo contrario lædi, & interimi potest. Patet igitur inane esse hanc eorum demonstrationem, quod (vt diximus) auctoritas Aristot. qui ea non est vsus, manifestè confirmat; ideo enim eam spreuit, quia inefficacem, & vanam esse cognouit. Ex motu igitur absolute accepto absque consideratione aeternitatis nil aliud ostenditur, quam dari primum motorem vniuersi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum sunt in: mobiles, hoc est non per se mobilem; quòd autem nec per se, nec per accidens mobilis sit, proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & sempiternus, id ea ratione non ostenditur; quapropter nullum aliud philosopho naturali medium relinquatur

quitur ad demonstrandum primum motorem æternum, nisi motus æternus, quædo enim sumimus motum vniuersi vnum & eundem numero æternum esse, statim inferimus eum ab vno tantum motore totum produci; quare necesse est motorem illum esse infatigabilem, & sempiternum.

An demonstrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. Cap. III.

HIS ita constitutis postrema oritur quæstio, quum ex solo æterno motu possint substantiæ à materia separatæ demonstrari, an hæc demonstratio dicenda sit Metaphysica, an uaturalis, hoc est an eam demonstrationem formare ad Metaphysicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonstrationis medium esse naturale, quæsitum verò Metaphysicum, hinc lis non parua orta est, an applicare medium quæsitum, & hanc demonstrationem extruere sit officium primi philosophi, an naturalis; ob id quum vtraque pars sectatores habuerit, in hoc potissimum omnes laborarunt, vt ostenderent demonstrationem sumere conditionem, & nominationem illi quidem à quæsitum, hi autem à medio. Magna pars in ea sententia fuit quòd ea demonstratio sit Metaphysica, & vsi sunt his præcipuis argumentis. Primò, finis demonstrationis, & scopus demonstrantium est cognitio maioris extremi, quòd quæsitum vocatur, non cognitio mediij, ergo non à medio, sed à quæsitum est nominanda demonstratio; in hac autem quæsitum est Metaphysicum, nam substantiæ à materia abiunctæ à solo primo philosopho considerantur; ergo est Metaphysica demonstratio. Secundò, ille dicendus est aliquo medio vt, qui illo indiget; atqui ille, cuius est quæsitum, eget medio ad illud demonstrandum; demonstratio igitur formari ab eo dicitur, cuius est quæsitum, non ab eo, cuius est medium, is enim ea demonstratione non eget; ergo prædicta demonstratio extruitur à primo philosopho, non à naturali: confirmatur etiam maior proposito testimonio Aristot. in contex. octuagesimo sexto primi Posteriorum, vbi inquit perspicuius debere sua theoremata demonstrare per media accipere ex geometria, quandoquidè ipse perspicuius est qui talibus medijs eget: confirmatur præterea autoritate Aristotelis in contex. centesimo secundo eiusdem libri, vbi ait conclusionem illam Medicinalem, vulnera orbiculata tardius sanantur, demonstrari medio Geometrico, non medio Medicinali, quia medicus non cognoscit nisi rem ita esse, Geometra verò medium præbet ad demonstrandum propter quid; certum autem est ad Geometram non pertinere eam demonstrationem formare, ea namque non indiget, & nihil esset absurdius, quàm dicere Geometram aliquid de vulneribus demonstrare; solus igitur medicus, cuius est quæsitum, eo medio vitur, quia ipso indiget. Tertio, quæstio an sit, est quæstio an contineatur sub ente; ens autem, quatenus est ens, est Metaphysicæ considerationis; ergo quærere an sint substantiæ à materia abiunctæ, & demonstrare quòd sint, est officium Metaphysici. Quarto, Aristoteles in primo contex. sexti Metaphysicorum inquit eiusdem esse disciplinæ declarare an sit, & quid sit, atqui Metaphysici munus est declarare quid illæ substantiæ sint, ergo ad eundem pertinet demonstrare etiam quòd sint. Tandem adducunt plura Aristot. testimonia, nam in secundo contex. tertij libri de Cælo hæc verba leguntur [aliqua esse entium penitus immobilia, magis est alterius, quàm naturalis considerationis] ergo magis ad Metaphysicum, quàm ad naturalem asserit pertinere ostendere quòd detur primus motor immobilis. Et in primo libro

Primus arg.

Secundus arg.
gumentum.

Tertius arg.

Quartus arg.

Quintus arg.

bro de ortu & interitu contex. quinquagesimo quinto, & in quarto de ortu animalium capite ultimo, & in tertio Metaphysicorum contextu secundo, & in sexto Metaphysicorum tertio, & in septimo Metaphy. quinto, & in vndecimo Metaphy. capite secundo, & in initio tertie summæ, inquit Metaphysicum versari in substantia immobili, & apertè dicit esse adhuc immanifestum an talis substantia detur, idque esse posterius demonstrandum: significat ergo se id non demonstrasse in octauo Physicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præterea hoc idem confirmatur ab ipsa tractatione duodecimi Metaphysicorum, ubi apertè ea demonstratio legitur, qua ex æterno motu ostenditur dari motores immobiles, qui sunt substantiæ à materia abiunctæ; has igitur demonstrare ad solum primum philosophum pertinet,

Opinio Auerrois quòd ad solum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. IIII.

ONTRARIAM opinionem quòd illa demonstratio sit naturalis, & à naturali philosopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Physicorum commentario ultimo, & in secundo Physicorum vigesimo sexto, & in octauo Physicorum tertio, & in duodecimo Metaphysicorum quinto, & in quarta disputatione contra Algazellem, hoc potissimum argumento ductus, quòd subiectum in scientia sua nec à priori nec à posteriori demonstrari potest, substantiæ autem à materia abiunctæ in Metaphysica locum habent subiecti, ergo à Metaphysico demonstrari non possunt, à solo igitur philosopho naturali. Confirmat hoc Auerroes ex ipsa Aristotelis tractatione, nam demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quamuis legatur in duodecimo Metaphysicorum, tamen fusus, ac distinctius in octauo Physicorum explicata legitur, hinc enim colligitur proprium eius demonstrationis locum esse octauum librum Physicorum, in duodecimo autem Metaphysicorum eam breuiter repeti vt demonstrationem naturalem: hæc certè est sententiæ Auerrois valida comprobatio, nam si ea demonstratio Metaphysica esset, non poterat præoccupari in naturali philosophia, in qua res ad Metaphysicam attinentis incognitæ adhuc esse statuuntur; sed quum Metaphysica sit addiscenda post philosophiam naturalem, potuit Metaphysicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonstrationem naturalem iam prius in octauo Physicorum extructam, & intellectam. Illi verò, qui hanc Auerrois sententiam postea sequuti sunt, ad eam comprobandam nixi sunt ostendere omnem demonstrationem sumere nominationem à medio, non à quæsito; hoc igitur probant & ratione, & Aristot. testimonio, ratione sic, medium est materia, ex qua con-struitur demonstratio, ergo quale est medium, talis est demonstratio appellanda, quoniam in hac demonstrationis materia tota eius efficacia, & vis notificatiua consistit: neque obest id, quod dicere aliquis posset, res non à materia nominari, sed à forma; etenim verum hoc est in substantijs, quæ ex materia & forma consistunt, quoniam ibi forma est differentia constituens; at in accidentibus materia locum habet differentie, forma verò generis, & his persimilis est demonstratio, cuius natura constituta est in materia necessaria, non in forma syllogistica, quæ est ei communis cum alijs syllogismis; scientia verò conclusionis quæ sita est quidem finis demonstrationis construendæ, at demonstrationis iam constructæ non est finis, sed potius effectus naturam medij consequens, ita vt pro diuersis medij conditionibus diuersa conclusionis scientia proueniat, idque docet Aristot. in primo libro Posteriorum capite decimo, & ostendit ex diuersis conditionibus medij varias demonstrationis species fieri; non enim materiæ tantum,

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Prims argu. Auerroisiam quod dicitur stratio à medio nomine par.

Scientia conclusionis est eum finis, et effectus demonstrationis.

modò

modò locum habet in demonstratione medius terminus, sed etiam efficientis, cui rotam conclusionis scientiam acceptam ferimus. Præterea Aristot. in contex. quinquagesimo octauo eiusdem primi Posteriorum loquens de transitu è genere in genus inquit non posse Arithmeticam demonstrationem aptari ad demonstranda accidentia magnitudinum, atqui certum est accidentia magnitudinum constituere conclusionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonstrationem nil aliud esse potest, quàm uti medio Arithmetico ad eam demonstrandam, Aristoteles igitur Arithmeticam vocat eam demonstrationem, cuius solum medium sit Arithmeticum, tota verò conclusio Geometrica: & paulo post in eodem capite dicit non esse Geometriæ demonstrare contrariorum vnam esse scientiam, quæ est conclusio Metaphysica, neque duos cubos esse vnum cubum, quæ est conclusio Arithmetica: itaque si fieret hæc demonstratio, esset secundum Aristotelem demonstratio Geometrica, & solum Geometria, cuius est medium, demonstrare diceretur, licet conclusio ad aliam scientiam pertineat. Patet igitur demonstrationem à solo medio nominari, quo fit ut demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda sit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiam si conclusio sit Metaphysica.

Secundæ argumentum.

Veritatis declaratio. Cap. V.

N hac magna aliorum inter se altercatione ego, ut meam sententiam proferam, censeo quidem falsam omnino esse priorem sententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonstrationem esse Metaphysicam, veram autem esse Auerois opinionem dicentis eam esse naturalem, & ad naturalem philosophum pertinere; tamen ipsos quoque Aueroistas puto aliqua ex parte fuisse deceptos, isq. fuit vtriusque contrariæ sceltæ communis error, quòd putarunt demonstrationem illam habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam; quod ego monstrum esse arbitror, & Hermaphroditum à doctrina Aristotelica, & ab Aueroe quoque ipso alienissimum: quamquam igitur optimum esse Aueroistarum argumentum arbitror, quo ostendunt demonstrationem semper à medio nominari, superuacaneum tamen illud esse puto, & contrariæ opinionis veram confutationem in hoc tantum esse constituendam, quòd falsum est id, quod illi pro comperto sumunt, conclusionem propositæ nobis demonstrationis esse Metaphysicam, quod quidem Aueroistæ, quum negare debuerint, concesserunt: hæc igitur si ostenderimus, patebit totam demonstrationem esse naturalem, proinde vanam esse disputationem illam, an demonstratio à medio, an à conclusione sit nominanda. Imprimis ex ijs, quæ in primo Posteriorum Analyticorum dicuntur de transitu è genere in genus, ostendere faciliè possum non dari apud Aristotelem hanc monstruosam demonstrationem, qua ex medio naturali conclusio Metaphysica colligatur, immò indignam prorsus esse nomine demonstrationis: nam ibi Aristoteles aperte dicit non posse ex medio alicuius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrari, quoniam is esset transitus de genere in genus; & in contex. sexagesimo vitur his exemplis, Geometria non potest demonstrare contrariorum vnam esse scientiam, neq. duos cubos esse unum cubum, illa est Metaphysica conclusio, hæc verò Arithmetica; hoc autem quid significet iam dictum est, significat. n. demonstrari ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam, vel Arithmeticam: neque enim considerat ibi Aristot. in qua scientia id fiat, sed absolutè consideratam vitiosam esse eam demonstrationem præter, siue in Geometria, siue in Metaphysica fieri intelligatur, quia naturam demonstrationis considerat, non locum, in quo fiat; non enim ita negat

Aueroistarum error.

cam

Transitus est
vitiōsus in
omni specie
demonstra-
tionis.

Cap. 7. & 15.

Qualis sit de
monstratio
aeterni moto-
ris.

Cap. 11.
Duplex cog-
nitio substā-
tiae separata-
rum.

eam fieri debere in Geometria, vt concedat in Metaphysica, neque ita negat in Metaphysica, vt concedat in Geometria, sed absolute eam rejicit vt vitiōsam; huius enim probandi vim habet ratio illa, quam ibi adducit in contextu quinquagesimonono, quae hoc fundamento nititur, quod & media, & quaesita debent in subiecto scientiae per se, & essentialiter inesse. Non est autem quod aliquis dicat illud esse vitiōsum in demonstratione propter quid, de qua ibi agitur, non in demonstratione à posteriori, de qua in praesentia loquimur; etenim demonstratio ab effectu non minus habet propositiones per se, quàm demonstratio propter quid, quum ex iisdem terminis, ac propositionibus utraque constituitur, vt Aristoteles docet in contex. 96. 97. 98. eiusdem primi libri, & vt nos demonstrauimus in libro nostro de speciebus demonstrationis; sed in contex. quoque quinquagesimo quinto eius libri asserit Aristoteles demonstrationem à signo trahere cognitionem eius, quod est per se. Quum igitur ad reiiciendum transitum de genere in genus Aristoteles hoc solo argumento vtatur, quod demonstrationis propositiones omnes debent esse per se, & habere praedicationem essentialem, necesse est in demonstratione ab effectu transitum hunc non minus esse vitiōsum, quàm in demonstratione propter quid. Quoniam ergo ita se habet Geometria ad Metaphysicam, ut scientia naturalis ad eandem Metaphysicam, est enim vtrobique respectus scientiae particularis ad vniuersalem, & omnium regionam, vitiōsum autem est apud Aristotelem ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam demonstrare, similiter iudicandum est vitiōsum ex medio naturali ostendere conclusionem Metaphysicam, vbiūque id fieri dicatur; non est igitur Aristoteli tribuenda talis demonstratio, quam ipse in libris Analyticis vitiōsam, & nomine demonstrationis indignam esse docuit. Sed iam in proposita nobis aeterni motoris demonstratione hoc ostendamus: certum est, si talis est demonstratio, vt ostendat conclusionem Metaphysicam ex medio naturali, fieri in ea debere hanc illationem, datur in corpore naturali aeternus motus, ergo datur substantiae à materia abiunctae per essentiam; attamen nullibi apud Aristotelem talis argumentario legitur, eaque esset etiam parum efficax, vel saltem non euidens, quoniam substantiae illae immateriales, quatenus tales sunt, nullam cum motu affinitatem habent; quod siquam habent, habent vt aeterni motores, non vt substantiae immateriales; sic. n. respectus causae ad effectum significatur, ideoque essentialis est terminorum connexus; non potest igitur alia fieri illatio, quàm haec, datur aeternus motus, ergo datur etiam motor aeternus; haec autem est absque dubio conclusio naturalis, quia motorem vt motorem considerare est considerare vt causam motus, & pertinet ad scientiam naturalem, cuius propria est motus consideratio, & cognitio per suas causas, & omnium habentium aliquam relationem ad motum; primus autem philosophus considerat quid substantias immateriales esse motrices, at non eas considerat vt motrices, quemadmodum in libro de naturalis scientiae constitutione aliam declarauimus. Vt igitur communis erroris ratio cognoscatur, sciendum est ex Auerroee in commentario vigesimo sexto secundi Physicorum duplicem esse cognitionem substantiarum immaterialium, unam confusam, quod sint, alteram distinctam, quid sint, quantum à nobis lumine nostro naturali acquiri potest; traditio cognitionis confusae pertinet ad solum philosophum naturalem, alterius verò distinctae ad solum Metaphysicum; naturalis enim ex aeterno motu demonstrat eas dari, non quidem vt substantias immateriales, sed solum vt aeternos motores; postea verò Metaphysicus hanc conclusionem à naturali demonstratam accipiens, ex ea progreditur ad inuestigandas illorum motorum conditiones essentielles, & pertinentes ad cognoscendum quid sint, ex eo enim quod aeternè mouent, cognoscit eos esse à materia abiunctos, quia nulla facultas materialis potest mouere perpetuò; ex eo autem quod sunt immateriales, cognoscit esse substantias incorporeas, & actus puros, & intelligentes, & cetera, quae

ad declarandam diuinarum mentium essentiam à Metaphysico considerantur. Hoc apud Aristotelem legimus in contex. septuagesimo tertio secundi Physicorum, ubi ait duo esse principia mouentia physice, quorum alterum non est physicum, quia est immobile; vult igitur primum mouens mouere physice, & ita physicum esse quatenus est mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, physice est considerationis; quatenus igitur est principium motus, physicum principium est; at quatenus secundum se sumitur ut subiectum cognoscibile, sic non est physicum, sed Metaphysicum, quia est immobile; hoc idem significat Aristoteles in contex. decimoquarto primi libri de ortu & interitu, ubi inquit, de motore immobili quod detur dictum est in sermonibus de motu, at de ipso distinguere id est distinguere pertractare est prioris philosophiæ; asserit ergo fuisse confuse cognitum in octauo libro physice ascultationis; atqui nil aliud est rem simplicem confuse cognoscere, quam cognoscere quod sit, nec aliud est eam cognoscere distinctè, quam cognoscere quid sit; quare testatur se in octauo physicorum ostendisse quod sit. Causa ergo communis erroris fuit horum duorum progressuum confusio, & eorum acceptio tanquam vnus, quo per motum æternum demonstraretur dari substantias à materia abiunctas, sic enim videtur ex medio physico conclusio Metaphysica demonstrari: quod si progressum hunc partirentur in duos, & dicerent naturalem ex æterno motu demonstrare æternum dari motorem; postea verò Metaphysicum hanc conclusionem accipere à naturali demonstratam, & ea constituta inuestigare & numerum, & conditiones essentielles æternorum motorum; ut cognoscat quid sint, & inuenire eos esse substantias ab omni materia separatas, nullum errorem committerent. Illud quoque ad eos decipiendos non parum valuit, quod viderunt demonstrationem existentie æterni motoris legi, & in octauo physice ascultationis, & in duodecimo Metaphysicorum; atque itidem considerationem attributorum essentialium non modò in duodecimo Metaphysicorum haberi, sed etiam modo aliquo in calce octauæ physicorum; at tamen veritas ea est, quam alibi declarauimus, scientiæ namque mutuum sibi auxilium præstant, & Metaphysicus egens demonstratione primi motoris, eamque facere ipse non potens, sumit ipsam à philosopho naturali; & quum ei satis fuisset solam conclusionem accipere, & eam vt à naturali demonstratam constituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam repetere totam demonstrationem, idem demonstratio æterni motoris, quam in duodecimo Metaphysicorum legimus, ponitur ibi non vt Metaphysica, sed vt physica, & ut repetita, & mutuo accepta à naturali: sic etiam consideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octauæ physicorum, est mutuo accepta à Metaphysico ob rationem à me alibi declaratam; ob id breuis, ac rudis ibi est ea consideratio, fusior autem, & exquisitior in duodecimo Metaphysicorum, quemadmodum è contrario demonstratio existentie fusior, ac diligentior est in octauo physicorum, breuior autem in duodecimo diuinarum. Hæc est harum tractationum vera distinctio, non quam aliqui faciunt, qui dicunt demonstrationem æterni motoris tum à naturali, tum à Metaphysico fieri, communiorem tamen à Metaphysico, particulariorem à naturali: ego enim non video quomodo illa sit communiore, quam hæc, quum fiat utraque ex æterno Cœli motu; nam si medium vt obique est idem, necesse est idem esse quæsitum, & eandem demonstrationem. Hanc, quam exposui, puto esse huius rei veritatem, ideoque frustra fieri eam disputationem, an demonstratio sit à medio nominanda, an à quæsito: propterea quod in omni demonstratione, quæ sit vera demonstratio, & scientiam pariat, necesse est medium, & conclusionem ad eandem scientiam pertinere.

Lib. de
grefia c. 6.

A
B
C

Aliquotum
error.

Quòd demonstratio sit nominanda à medio, & reiectio defensionis aduersariorum. Cap. VI.

AETERNVM quia Auerroistæ ad sententiam Auerrois tuendam probare nituntur, ut prædiximus, demonstrationem esse à medio nominandam, & argumentum sumunt ex Aristotele in primo Posteriorum contextu sexagesimo, declaranda breuiter est sententia Aristotelis eo in loco; vt videamus quid reuera inde contra aduersarios colligi possit, nec loco illo abutamur, sicuti abuti videntur Auerroistæ putantes Aristotelem asserere demonstrationem dari conclusionis Metaphysicæ ex medio Geometrico, vel naturali, eamq; non à conclusionē, sed semper à medio esse nominandam. Nos igitur dicimus non esse hanc Aristotelis mentem, neque ipsū vnquam talis demonstrationis constructionem admisisse, sed potius dicere eam non dari, quia vitiosa est: hoc tantum inde colligere pro nostra sententia possumus, Aristotelem ibi in context. quinquagesimo octauo & in sexagesimo talem vitiosam demonstrationem semper nominare à medio; nam si ostendatur conclusio Arithmetica, vel Metaphysica ex medio Geometrico, eam vocat Aristoteles Geometricam demonstrationem; is etenim, qui demonstrare, & id vitium committere diceretur, Geometra esset, quia tota vis demonstrationis in medio consistit, & ille demonstrat, qui medium præbet, videturq; res ipsa per se manifesta; nam conclusioni verbum actiuum non conuenit, sed passiuum, non enim demonstrat conclusio, sed demonstratur; medium verò demonstrat conclusionem, quia est causa effectrix scientiæ conclusionis. Vera igitur & firma confutatio sententiæ aduersariorum hæc esse debet, quòd non est verum id, quod assunt, demonstrationem æterni motoris ex æterno motu habere conclusionem Metaphysicam, habet enim naturalem, sicuti etiam medium, proinde est tota naturalis: quòd si etiam concedatur constructi talem demonstrationem, ea non esset demonstratio appellanda, quia non seruaret præcepta necessaria demonstrationi, neque conditionibus demonstrationis prædicta esset, sed vitiosa quædam esset ostensio, vt sepe diximus: qualiscunque autem esset, vocanda esset naturalis, & ille, qui æternum motorem monstrare diceretur, esset philosophus naturalis, non Metaphysicus, quia medium est naturale: omnino igitur decipiuntur aduersarij, quia hæc demonstratio non est vocanda nisi naturalis, cuiuscunque etiam dicatur esse conclusio. Quæ verò ab illis ad sui defensionem adducuntur, vana penitus, & ridicula sunt. Primùm quidem id, quod aliqui dicunt, nominationem demonstrationis sumi quidem absolutè à medio, sed secundum quid sumi etiam à quæsito, ego prorsus non intelligo, nec ipsosmet puto intelligere: quum enim apud Arist. eiusdem esse generis debeant conclusio, & medium, vana redditur hæc eorum distinctio; locum autem haberet in sola vitiosa demonstratione, quam diximus non esse demonstrationem, nec dari unquam posse in aliqua disciplina: quòd si etiam eis hæc omnia condonarcemus, iam ipsi fatentur demonstrationem, de qua nunc loquimur, esse verè naturalem; nominandum enim vnumquodque est ab eo, quod illi absolutè, ac primariò competit, non ab eo, quod secundum quid, & secundariò. Vanum etiam est id, quod aliqui dicunt, esse quidem à medio nominandam demonstrationem, sed applicare medium quæsito esse illius officium, cuius est quæsitum, quamobrem demonstrare substantias dari à materia abiunctas est munus Metaphysici, cuius est conclusio, tametsi medium est naturale: miror enim quòd hi non animaduertent nil aliud esse applicare medium quæsito, quam demonstrare, proinde hanc applicationem esse ipsammet demonstrationem; est igitur in

Aliquorum
defensio.

Confutatio.

Aliorum de
fensio.

Confutatio.

eorum

eorum verbis repugnantia manifesta, dum dicunt demonstrationem esse vocandam naturalem, sed applicationem fieri à Metaphyfico, neque aliquis est iudicius vir, qui hoc non confiteatur: Aristot. quoque non solum dixit demonstrationem ex medio Geometrico esse Geometricam, sed etiam Geometræ attribuit vt sit ille, qui demonstrat; ipse ergo est qui applicat medium quæsitum, si ipse demonstrat. Aliqui etiam dicunt demonstrationem hanc habere medium naturalem, & conclusionem Metaphysicam, nec ob id esse vitiosam, quoniam scientia naturalis est subalternata Metaphysicæ, in scientijs autem subalternis Aristot. assernit non esse vitiosum ex medio alterius scientiæ conclusionem alterius demonstrare. Sed hoc omnium vanissimum est, quum falsum sit id, quod assument, alias scientias esse subalternatas primæ philosophiæ, quod nos aliàs demonstrauimus in libro de præcognitis: sed hoc etiam concessio nil tamen aliud inde sumere possunt, quàm posse accipi medium ex Metaphysica ad demonstrandam conclusionem Geometricam, vel naturalem, at non e conuerso: nam id, quod Aristoteles concessit in subalternis, fuit vt sumatur medium, seu principia ex scientia subalternante ad demonstrandas conclusiones scientiæ inferioris subalternatæ, at non vt ex subalternata sumantur principia ad demonstrandam conclusionem scientiæ superioris subalternantis, immò hoc aduersatur conditioni, & naturæ talium scientiarum. Præterea Arist. in contex. sexagesimo primi Posteriorum aperte dicit non licere Geometræ demonstrare conclusionem Metaphysicam, ergo eadem ratione non licebit naturali conclusionem Metaphysicam demonstrare, siue sint subalternæ hæ scientiæ, siue non sint. Vana igitur sunt omnia, quæ ab aduersarijs ad se tuendos dicuntur.

Aliorum de sensu.

Confutatio.

Aristot. I. A.

Aristot. I. A.

Responsio ad argumenta aduersariorum. Cap. VII.

SUPEREST vt aduersariorum argumenta soluamus. Ad primum dicimus medium, & maius extremum esse eiusdem generis, proinde vanam esse disputationem ab vtro demonstrationis nominatio sumenda sit, quum sit eadem ab vtrolibet: sed etiam si diuersorum generum esse statuerentur, nominanda esset demonstratio à medio, quia scientia maioris extremi licet demonstrationis construendæ finis sit, constructæ tamen non est finis, sed effectus consequens naturam termini medij, in quo tota demonstrationis efficacitas constituta est, sicut antea diximus. Ad secundum respondemus, illum, qui medio ad demonstrandum aliquid indigeat, eo quidem vt, si eius proprium sit; non tamen si sit alienum, quia non est, transeundum de genere in genus; quocirca supponendum in ea scientia illud est, quum medium proprium ad id demonstrandum ibi nullum habeatur, alieno autem vt non liceat: quare illa absolute quidem conclusio vocabitur, quia demonstrabilis est, sed in ea scientia erit suppositio, & principium indemonstrabile, vt in contex. septuagesimo octauo primi Posteriorum Arist. asserit: adde, quod solus naturalis eget illo medio, quum ad ipsum solum pertineat demonstrare dari æternum motorem, quum hæc sit conclusio naturalis; quare Metaphysicus non eget medio, sed eget suppositione conclusionis naturalis, sicut antea declarauimus. Ad confirmationem autem sumptam ex Aristotele in contex. octuagesimo sexto eiusdem libri iam responsum est, dicimus enim Aristotelem id concedere in subalternis tantum, at scientiam naturalem, & Metaphysicam non esse subalternas: quod si etiam subalternas esse concederemus, locus tamen ille aduersarijs minimè suffragaretur; quoniam Aristoteles dicit esse media transferenda de Geometria superiore ad perspectiuam inferiorem, sed non dicit e conuerso, n. d. n. diceret ex perspectiua posse sumi medium ad demonstrandam conclusionem in Geometria: similiter itaque nec medium naturale sumi potest ad demonstrandam

Ad primū.

I. A.

Ad secundū.

I. A.

A. P. 3

conclusionem Metaphysicam, si naturalis est subalternata Metaphysicæ. Ad aliam confirmationem ex contex. centesimo secundo eiusdem libri acceptam responsio, sumenda est ex vera illius loci interpretatione, quæ in commentariis nostris legitur, ea autem in hoc consistit, quod Aristoteles nil aliud ibi docere vult, nisi contingere interdum ut duæ distinctæ disciplinæ opem contribuunt ad perfectiorem scientiam habendam eiusdem conclusionis; nempe quando vna testinoniu[m] sensus adhibet, quod ita sit, altera verò causam & propter quid adducit; adeo ut si quis simul Geometra, ac Medicus sit, is perfectam scientiam habeat quod vulnera orbiculata tardius sanantur; non tamen propterea vult medicum quatenus medicus est, eam conclusionem demonstrare per medium Geometricum; sed debet medicus esse contentus cognitione quod sit, quam per experientiam & sensum comparauit; immò Geometra potius, cuius est medium, debet eam demonstratione extruere, non tamè vt vulneris, sed absolute vt circuli, ita vt tota demonstratio Geometrica sit. Ad tertium dicimus fallax argumentum esse, idq; inde manifestè deprehendi, quod Aristoteles etiam in scientia naturali sæpe quærit an aliquid sit, necne, vt an sit vacuum, an sit infinitum, an sit prima materia, an sit generatio, & alia quamplurima; dico igitur nomen entis posse duobus modis sumi, vno modo pro genere, altero modo pro existentia, quæ est accidens rei; quæstio igitur entis accepti pro genere Metaphysica est, quoniam ita acceptum ens est attributum transcendens, at quæstio entis sumpti pro existentia non est necessariò Metaphysica, sed existentia coarctata, & restricta ad rem naturalem est quæsitum naturale; quum præsertim non sit accidens aliquod reale à re distinctum, proinde non sit sumenda vt maior extremitas in demonstratione, ut cõplures imaginantur, omnis enim demonstratio tres habere debet reales terminos, vt in hac, de qua loquimur, ostendere possumus, in ea enim non est ipse motor subiectum, existentia verò prædicatum quæsitum, sed maior extremitas est motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & conclusio colligitur noui de secundo adiacente, sed de tertio, scilicet, corpus naturale habet motorem æternum; hoc igitur argumentum est cauillus manifestus. Ad quartum responsio sumenda est ex Aristotele in contex. 39. secundi posteriorum; nam duplex est cognitio, quod res sit; vna perfecta, quæ habetur per essentialia, & per causam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalia, & sine causa; ad eandem igitur scientiam pertinet cognoscere perfectè quod res sit, ad quam pertinet cognoscere quid sit; & ita solus Metaphysicus perfectè cognoscit dari substantias à materia abiunctas; at philosophus naturalis cognoscit quod sint quatenus sunt motores, cognitione imperfecta, & confusa, quæ haberi potest etiam ab eo, qui non cognoscat quid sint. Ad verba Aristotelis in secundo contex. tertii libri de Cælo facilis est responsio: nam immobilitas primi motoris denotat abstractionem à materia, & est eius conditio essentialis, quam cognoscere est primi philosophi, quia pertinet ad cognoscendum quid est, à naturali autem leuiter tangitur in octauo libro Physicæ auscultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoscendum, sicuti notauimus in libro nostro de regressu; quum igitur Arist. in memorato loco utatur dictione comparatiua, eius verba nobis non officiant: inquam enim magis esse primi philosophi, quàm Physici cognoscere primum motorem immobilem, non negat eum cognosci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc conditionem considerat, vt conditionem æterni motoris, non vt substantiæ à materia abiunctæ. Ad reliqua omnia apud Aristotelem loca aduersus nos adducta dicimus Aristot. rectè dicere ignotas adhuc esse substantias immobiles, quoniam in octauo Physicorum non demonstrauit primum motorem esse substantiã immobilem, sed esse motorem penitus immobilem, quare ibi ignoramus cum esse substantiam: non est igitur mirum si pluribus in locis post octauum Physicorum dicat Aristot. ignorari adhuc an detur aliqua substantia immobilis, idque esse

Ad tertium.

Nos sumitur dupliciter.

Ad quartum.

Ad quintum.

Cap. 6.

De inuentione æterni motoris. 185

esse posterius demonstrandum, nam in solo duodecimo Metaphysicorum cognoscimus dari substantias immobiles, quum ibi primum doceat Aristoteles primum motorem immobilem esse substantiam, quod prius ignorabatur. Cauendum tamen est ne perperam hoc intelligentes in errorem labamur: non enim ibi demonstratur dari substantias immateriales, ut ea sit demonstratio existentie ipsarum, sed ita ut per hoc essentia potius, quam existentia, declarari dicatur; siquidem existentia non demonstratur nisi à philosopho naturali, non quidem quatenus sunt substantie, sed quatenus æterni motores: quamobrem id, quod dicimus, Metaphysicum demonstrare dari substantias immateriales, est sano modo intelligendum, nempe ut dicamus Metaphysicum accipere æternum motorem demonstratum à philosopho naturali, & docere hunc esse substantiam abiunctam à materia per essentiam; & ita totam existentie demonstrationem naturali philosopho attribuamus, siquidem eadem sunt substantie immateriales, quæ in octauo Physicorum vocantur æterni motores; Metaphysico autem attribuamus totam declarationem conditionum essentialium eorundem motorum, quarum vna hæc est, eos esse substantias, quæ à naturali ignorabatur: Jure igitur dicit Aristoteles post octauum Physicorum ignotum esse quoddam substantie immobiles, sed nunquam dixit esse ignotum dari motores immobiles, immò in contextu decimo quarto primi libri de ortu & interitu asserit hoc esse notum, & in octauo Physicorum declaratum, esse tamen distinctius declarandum in prima philosophia: quod verò in duodecimo diuinorum legatur demonstratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam esse naturalem demonstrationem, & ut naturalem ibi ab Aristotele repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE NATURA COELI.

Dicendorum propositio. Cap. I.

Cælum est
animatum.
Anima cœli
nō informat
orbem.

ET SI ita abscondita nobis est cœlestis corporis natura, ut ipse quoque summus philosophus Aristot. sola conditionum sublunarium negatione eam declarare potis fuerit; attamen ea est eius præstantia, atque nobilitas, ut vel rudis, & imperfecta ipsius cognitio expetibilior sit, quàm exquisita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, sicut idē asseruit Arist. De hac igitur niti debemus ea cognoscere, ijsq; esse contenti, ad quæ peruenire humana ratio potest; quod me mouit ut de illo corpore aliqua scriberem, eaq; præcipuè tangerem, quæ magis dubia sunt, & apud interpretes Aristot. controuersa, ut rei obscurissimæ aliquid, si possem, luminis, & claritatis asserrem. Ut autem intelligatur quibus de rebus sit nobis proposita disputatio, utq; illa, quæ dubia sunt, ab ijs, quæ sunt manifesta, sciungantur, ante omnia nemini dubium esse arbitramur Cœlum esse animatum, & constare ex mente motrice, & corpore moto, si quidem animatorum proprium est mouere seipsa, ut in octauo physicæ auscultationis libro Arist. docuit. Illud quoque ab omnibus concedi uidetur, animam illam motricem non esse formam Cœli, nec dare Cœlo esse, sed motum solum, proinde non informare orbem, sed illi regendo assistere, sicuti nauis nauata assistit, orbis enim absque illius ope per se existit actu: quod si per illam existeret, & ab illa constitueretur, non posset secundum Aristot. ab ea moueri perpetuò, quoniam nulla forma materiam informans potest sempiterno motu mouere: adde quòd si mens illa informaret orbem, esset eius natura, & substantiæ pars, quare omnino fuisset ab Aristotele declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in iis libris non legimus. Quoniam igitur ad illius corporis substantiam constituendam mens illa motrix nihil confert, iure Arist. in libris de Cœlo in declaranda eius corporis natura nullam animæ cœlestis considerationem fecit; quippe qui cognouit eam ad sublimiorem disciplinam pertinere, & philosopho naturali satis esse naturalium corporum naturas, & accidentia contemplari. Nos igitur Aristot. imitati cœlestium mentium considerationem misam prorsus faciemus, & solius cœlestis corporis naturam peruestigare nitentur duosq; potissimum tractabimus: vnū, an illud corpus seclusa mente motrice constet ex materia, & forma, quæ ipsum tanquam partes constituant; alterum verò quænam sit illius natura, idest quodnam habeat motus principium internum, à quo eius motus dicatur naturalis, ita ut ei quoque competere possit definitio naturæ ab Aristotele in secundo physicorum tradita, his enim intellectis nil uideatur superesse, quod ad Cœli naturam, & substantiam declarandam pertinere uideatur.

*Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ
& Aegidij. Cap. II.*

CONSIDERANDUM primo loco est, an cœleste corpus ex materia & forma materiam informantem constet, ita ut ab illa forma habeat ut sit actu, & materia illi subiecta habeat potentiam ad esse. Duæ hac in re opiniones extant: una Thomæ & Aegidij afferentium corpus illud constare ex materia, & forma informantem; altera Auerrois, qui id constantissimè negavit, & ostendere nixus est cœleste corpus esse simplex, & actu per seipsum absque ulla compositione materiæ cum forma, qua de re in libello, quem de substantia orbis inscripsit, diligentissimè disputavit. Prior sententia in duas diuisa est: Thomas enim & Aegidius in eo dissentiunt, quod Aegidius putat materiam cœlesti formæ subiectam, & materiam horum corporum inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; Thomas verò hoc negat, & ait materiam Cœli esse diuersæ rationis à materia inferiori. Horum argumenta omnia in medium asserere operæpretium non est, ea namque tū apud eos, tū in disputationibus aliorum posteriorum, quæ multæ circumferuntur, legi possunt; sed nobis quædam præcipua considerare satis erit. Thomas primo loco probat, id in quo conuenit cum Aegidio, cœleste corpus ex materia & forma constare, & hoc argumento utitur: omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, at orbis cœlestis seclusa anima motrice existit actu, vel igitur est actus, uel habens actum, atqui actus purus non est, sic enim non esset corpus, sed forma sola abiuncta à materia, quod dicendum non est, ergo est habens actum, est igitur in Cœlo præter formam aliquid aliud, quod quidem non est nisi materia, nil enim dicimus habere actum, nisi id, quod ex materia & forma constet. Probat deinde Thomas illud, in quo ab eo dissidet Aegidius, materiam illam esse diuersæ rationis à materia inferiorum: Cœlum apud Aristotem est ingenitum, & incorruptibile, ergo eius materia non habet annexam priuationem, nec potentiam ad aliam formam, nisi ad solam formam Cœli, ita ut obiectum adæquatum illius potentie sit sola forma Cœli, quæ illam totam adimpleat, & materia formam illam recipiens dicatur totum suum obiectum recipere; est igitur diuersæ rationis à materia inferiorum, hæc enim nullam potest formam recipere, quæ sit ei perfectio integra, & totum genus obiectum receptibile, sed omnis formæ, quam recipit, est pars obiecti adæquati; quo fit ut in materia necessarîo relinquatur potentia recipiendi alias formas, proinde omne habens talem materiam dicatur habere contrarium, & sit corruptibile, sicut Aristoteli dicit in libro de longitudine & breuitate vitæ. Aegidius verò primùm sententiam suam ita declarat, ut eam ab hoc Thomæ argumento vindicare videatur, deinde ad eam probandam argumentatur: inquit Cœlum & inferiora corpora ex eadem materia constare, neque ob id fieri ut Cœlum sit corruptibile; quandoquidem duo sunt formarum genera, quæ in hac materia recipiuntur; alia enim forma contrariam formam habet, quare materia illi subiecta potestatem habet recipiendi formam contrariam, & res illa necessarîo est corruptibilis, cuiusmodi sunt omnia corpora inferiora; alia verò forma contrario caret, qualis est forma Cœli, ideo materia illi subiecta non habet potentiam recipiendi aliam formam, satiatur enim ab illa forma totus illius materiæ appetitus, totaq; potentia, quo fit ut illa materiæ portio sit perpetuò sub illa forma, & nullius interitus capax sit; quamuis igitur Cœlum, & inferiora habeant eandem materiam, & inferiora sint corruptibilia, Cœlum tamen potest esse incorruptibile, hoc enim discrimen provenit à natura formarum, quum Cœlum ideo sit incorruptibile, quia forma sua non habet formam contrariam; inferiora verò sunt corruptibilia, quoniam co-

Primū arg.
Thomæ.

Secundū arg.
argumentum.

Aegidij sen-
tentia.

rum

Arg. Aegidij.

rum formæ habent contrarias formas. Probat hæc sententiam Aegidius pluribus argumentis, ego verò alijs dimissis vnum tantummodo, quod præcipuum est, adducam, idq; tale est: omne indiuiduum sensibile, & per se existens ex materia & forma constat, corpus cœlestis est cuiusmodi, constat igitur ex materia & forma; minor propositio est per se nota, maior verò, immò & argumentum totum Arist. est in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi hanc ipsam maiorem expressè proferēs, ex ea colligit aliud esse rem ipsam absolūtè sumptam, vt Cœlum, aliud esse eandem vt singularem, ut hoc Cœlum; Cœlum enim absolūtè prolātum significat formā, at hoc Cœlum significat formam in materia, Aristot. igitur apertè dicit Cœlum ex materia & forma constare, & hac ipsa ratione vitur, quoniam est indiuiduum sensibile; atqui nulla materia formæ substantiali substans fuit cognita Aristoteli, nisi prima illa materia, quæ in primo libro Physicorum ex mutatione substantiæ inuenta est, & qua omnia corpora inferiora participant; igitur materia formæ Cœli subiecta eiusdem est rationis cum materia corporum inferiorum.

Communis consutatio sententia Thomæ, & Aegidij. Cap. III.

Primum argumentum.

HÆ duæ sententiæ tum communis, tum proprijs arguentur difficultatibus. Primū quidem simul ambę impugnari possunt in eo, in quo conueniunt, videlicet cœlestis corpus seclusa mente motrice ex materia & forma constare, nam ex Aristotelis progressu in primo libro Physicæ auscultationis manifestè colligimus non potuisse primam materiam nobis innotescere, nisi per mutationem substantiæ, hæc enim sola nos duxit in cognitionem compositionis materiæ cum forma; quia quū videamus fieri ex aqua aerem, & formam a quæ interire, formam verò aeris generari, cognoscimus esse necessarium vt præter formam aliud quoddam in aqua sit, quod postea seruetur in aere genito, siquidem non potest aer fieri ex nihilo; constat ergo aer ex materia, quæ præfuit, & ex forma, quæ nuper accessit: itaque vbi nulla est substantiæ mutatio, ibi nullam materiæ cum forma compositionem cognoscere possumus, Cœli autem substantia apud Aristotelm immutabilis est, ergo etiam si reuera ex materia & forma constaret, nos tamen huius compositionis nullam habere cognitionem possemus, quippe eò medio destituti, quo vno in talem cognitionem duci possumus; idco rectè Auoroes dicit in primo Physicorum commentario vltimo, & secundo Physicorum 22. & quarto Physicorum 38. primam materiam non posse demonstrari nisi à philosopho naturali, nec alio medio, quam mutatione secundum substantiam; vnde colligimus inefficacem esse illam Thomæ argumentationem, aut est actus, aut habens actum, vt postea in solutione declarabimus; nam si validum hoc argumentum esset, certè Aristot. in primo Physicorum satis paruo negotio poterat primam materiam inuenire dicendo, corpus naturale, vt lapis, uel est actus, uel habens actum, at non est actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma constat: sed nouit Aristot. nihil habere roboris. Præterea vtcunq; dicatur cœlestis corpus materia & forma constare, sit necessariò vt sit corruptibile; nam si materiam haberet sub forma, necesse est materiam illam respectu illius formæ habere potentiam passiuam, quæ sic potentia ad esse, siquidem forma dat esse, atqui omnis potentia passiuæ est potentia contradictionis, igitur est potentia etiam ad non esse: idque asserit clarè Aristot. in calce libri de interpretatione, & clarius in nono Metaphysicorum; vbi etiam in contex. decimo septimo inquit non esse in Cœlo potentiana, nisi ad vbi, cognouit enim non posse in Cœlo esse materiam cum potentia ad esse, quia inquit etiam potentia ad non esse, ideo quæ Cœlum sit corruptibile. Idem confirmat definitio potentie passiuæ, quam legimus in quinto Metaphysicorum con-

Secundum argumentum.

Tertiū arg.

tex.

rex. 17. & nono Metaphysicorum secundo, potentia passiva est principium ut res transmutetur ab alio quatenus est aliud, quoniam igitur hoc essentialiter est potentia passiva, debet omni tali potentie competere, sed omnis mutatio est ab opposito ad oppositum, à non esse ad esse, vel ab esse ad non esse, omne igitur habens potentiam passivam est corruptibile: quod si quis dicat esse quidem in Cœlo potentiam ad esse, sed æquivoce dictam, quæ non separatur ab actu, de qua loquitur Aristot. in calce libri de interpretatione, hoc certè nihil est; quia licet sit cum actu, tamen nobis satis est ostendisse eam esse posse sine actu, quum sit potentia contradictionis. Possimus etiam ad hoc confirmandum sumere argumentum ex verbis Aristotelis in duodecimo Metaphysicorum contex. trigésimo, ubi dicit motores Cœlorum debere esse sine materia, & hanc affert rationem, quia debent esse substantiæ sempiternæ; considerandum enim est Aristotelem non dicere, quia debent movere perpetuò, sed dicere, quia debent esse substantiæ sempiternæ; significat ergo necessarium esse, si essent in materia, ut essent corruptibiles: eadem itaque ratione argumentemur de forma Cœli; nam si de hac argumentum Aristotelis in validum est, de mentibus quoque motricibus est invalidum; igitur necesse est formam Cœli esse corruptibilem, quum sit in materia, & huius rationem iam adduximus, receptivum enim dirigitur à natura ad proprium receptibile distinctum ab eo essentialiter, quia nihil recipit se, igitur necesse est ut respiciat illud tanquam potentia libera, & æquè respiciens utramque partem contradictionis. Si uerò Thomas dicat Aristotelem ibi negare solam materiam inferiorum, quæ est materia generationis, & de hac validum esse argumentum, quia forma inhærens in tali materia non potest esse substantia sempiterna; yanum hoc est, sic enim debile, & mutilum manebit argumentum Aristot. eo namque ostenderetur motores Cœlorum non esse in tali materia, qualem obtinent inferiorum corporum formæ: sed non absolute ostenderetur esse ab omni materia abiunctos, hoc autem aduersatur consilio Aristot. qui uniuersalem demonstrationem facere uult, & ostendere motores Cœlorum ab omni prolix materia esse abiunctos, nullo. n. pacto concederet eos esse formas cœlestem materiam informantes, nimirum propter naturam potentie passivæ, quam diximus æquè respicere utramque partem contradictionis: quod uerò illi dicunt, formam Cœli sariæ totum materiam appetitum, & totam eius potentiam adimplere, repugnat proprie conditioni potentie passivæ, hanc enim non adimplent nisi formæ contrariæ, hæc autem simul esse non possunt: quare semper manet in materia potentia recipiendi formam contrariam; eaque potentia quum sit naturalis, non potest esse frustra, sed aliquando ducetur ad actum. Possimus etiam contra hanc sententiam hoc argumentum uti: si Cœlum præter animam motricem habet etiam formam informantem, certè illa forma est natura, proinde est principium alicuius motus, at nullius motus potest esse principium, ergo talis forma in Cœlo ponenda non est: consequentiam probare non oportet, clara enim est apud Aristotelem in secundo Physicorum, nec ullus eam negare potest, quia forma materiam informans, & constituens corpus aliquod naturale, est necessario illius corporis natura, & principium naturalis motus in eo; absolum enim est rationi formam aliquam esse otiosam: consequentis autem falsitas facile ostenditur, nullus enim in Cœlo datur motus, nisi circularis; huius autem causa efficitrix est mens illa abiuncta à materia, non forma informantem materiam Cœli: ergo nullus remanet motus, cuius causa possit esse illa forma: est igitur otiosa, & nullius motus causa. Sed memini me aliquos Thomistas audiuisse ad hoc respondentes, naturam ab Aristotele dici principium motus non solum actiuum, sed etiam passiuum, ideoque formam Cœli eatenus esse naturam, quatenus est principium motus passiuum, etsi non est principium actiuum: hoc enim uidetur Aristoteles de formis quoque elementorum protulisse in contex. trigésimo secundo

Quartus arg.

Quintus arg.

Solutio Thomistarum.

Impugnatio
soluonis.

Quomodo
elementum
à generante
moueat, &
quomodo à
sua forma.

octaui Physicorum, dum dixit elementa habere in se principium motus, non quædem agendi, sed patiendi. At hoc dici non potest, neque eis hæc cum elementis comparatio suffragatur, immo sententiam nostram maximè confirmat, ut mox patebit tum ex ijs, quæ de Cœli natura dicturi sumus, tum etiam maximè ex ijs, quæ postea dicentur de grauitum & leuium motu; nunc pauca pro occasione dicere satis erit: certum est officium formæ esse agere, materiæ autem pati, immo nec formam per se pati, sed per accidens, & propter materiam, cui iuncta est. Itaque absurdissimum est ponere formam; quæ nihil agat, sed patiatur solum: quod verò ad elementa attinet, censuit Aristot. elementum ea ratione motum recipere à generante, quatenus generans dans formam, dat etiam motum, qui eam consequitur; ideo elementum, simulatque est genitum, sibi sufficiens est ad se mouendum absque ope generantis, dummodo à nullo impediatur; quia nulla est alia generantis motio, quam productio formæ; ea autem cessat existente forma: tunc igitur motus elementi formam insequitur ut causam, non generans, quod nil amplius agit: quamobrem negari non potest idque nos alio in loco fusius demonstrabimus formas elementorum esse apud Aristotelem etiam principia motus actiua, est enim repugnantissimum naturæ formæ ut per se patiatur, nec aliquid agat, seu ut per accidens patiatur, per se verò nec agat, nec patiatur, sed sit otiosa: forma igitur Cœli, quam illi ponunt, longè deterior esset formis elementorum, si solum pateretur, quum illæ etiam agant, vel si velint Cœlum in hoc simile esse elementis, oporteret superuacaneam esse mentem illam motricem: quemadmodum enim genitum iam elementum, ut moueatur, non eget amplius generante, quia motus naturalis solum ipsius formam insequitur; ita quum Cœlum numquam sit genitum, sed apud Aristotelem semper absolutum, & perfectum extiterit, deberet motus in orbem insequi formam illam iam existentem, nec in digere intelligentia motrice, quemadmodum elementum genitum non eget amplius generante; vel igitur superuacanea est mens illa motrix, vel forma Cœli est ignobilior formis elementorum.

Propria confutatio opinionis Thomæ. Cap. IIII.

Primæ arg.

RGETVR etiam vtraque sententia proprij difficultatibus: nam Thomæ opinio, quòd Cœlum consistet ex materia & forma eam informantem, quæ materia sit diuersa à materia inferiorum, est alienissima ab Aristotele, qui præter primam materiam, ex qua inferiora corpora constant, nullam aliam materiam cognouit, quæ habeat potentiam recipiendi formam de genere substantiæ dantem esse; nam in primo libro Physicæ auscultationis primam rerum materiam inuenit, præter hanc nullam aliam in libris suis usquam considerauit; ergo nulla fuit Aristoteli cognita: adde, quòd si Cœlum talem materiam haberet, debuisset maximè Aristot. eam considerare in prima parte primi libri de Cœlo, ubi Cœli naturam sibi declarandam proposuit; ibi tamen apertè negat Cœlum habere materiam: quòd si solum inferiorum materiam ibi negare in cœlo dicatur, omnino tamen exprimere debuit aliam in Cœlo esse materiam diuersam à materia inferiorum, si talem materiam in Cœlo esse existimauit; attamen nullam huiusmodi materiam mentionem eo in loco fecit. Vti præterea aduersus Thomam possumus argumento Aegidij: materia illa Cœli, si secundum se absque Cœli forma consideretur, non est nisi pura potentia, quia nullum in se actum includit, est igitur ipsamet materia corporum inferiorum, quia pura potestas à pura potestate nullo discrimine distinet, siquidem distinctio fit ab actu, ut ait Aristoteles in context. 49. septimi Metaphysicorum. Nec dicere Thomam potest earum discrimen in hoc esse consi-

Secundæ arguementum.

tutum.

entum, quòd illa habet potentiam ad solam Cœli formam, hæc verò ad reliquas omnes: nam omnis coarctatio, & omnis determinatio fit à forma, quare necesse est vt materia Cœli habeat in se aliquid actus, à quo cius potentia ita contrahatur ad hanc formam, vt non ad alias; à pura enim potentia non potest hæc determinatio fieri: vel igitur materia Cœli est ipsamet inferiorum materia, si est pura potestas; vel est actu per seipsam sine forma: sed quisquis hoc dicat, scateri etiam debet materiam illam nulla forma indigere, sed suapte natura esse actu, quæ est Auerrois opinio, de qua mox dicemus. Illud præterea absurdum hanc sententiam consequitur, quòd quum in alijs generibus causarum vna tantum detur prima in singulis, in causa materiali duæ erunt primæ, quod dicendum non est, sed quum vnum tantum sit absolutè primum mouens, & vna prima forma, & vnus vltimus omnium rerum finis, vnam quoque primam materiam esse dicendum est, non plures.

Tertium ar.

Propria consustatio opinionis Aegidij. Cap. V.

SENTENTIA quoque Aegidij facile reprobatur. Primum enim non minus ex hac, quàm ex opinione Thomæ, immò etiam multo magis, infertur Cœlum esse corruptibile, quod in doctrina Aristoteli est manifestè falsum: deducitur consequens statuto hoc fundamento, quod à nemine erudito viro negari potest, cuiuslibet potentia passiuæ respondere in natura proprium, & ipsi æquatum obiectum, ad quod illa per se à natura dirigatur, vt dicere solemus potentiam visiuam habere proprium obiectum, non quidem album, vel nigrum, sed vniuersum genus colorum, hoc enim illi respondet tamquam propria perfectio proprio perfectibili; querendum igitur ex Aegidio est quodnam sit proprium obiectum potentia passiuæ materiae & ipsi adæquatum, nam si eiusdem rationis est materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipse opinatur, certè proprium eius obiectum non est sola forma Cœli, quum possit materia alias quoque formas recipere; nec solæ formæ inferiorum, quum possit recipere etiam formam Cœli, erit igitur proprium, & æquatum obiectum, quod primum respondet potentia passiuæ materiae, vniuersum genus formarum materialium, quod omnes & Cœli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc constituto sic argumentemur: potentia receptiua non expletur parte aliqua sui obiecti, sed toto ipso obiecto adæquato, ergo forma Cœli non potest totam materiae potentiam adimplere, proinde remanet in materia potestas recipiendi alias formas; eaque est potentia naturalis, quæ non potest esse frustra, sed aliquando ducenda est ad actum; ergo necesse est Cœlum aliquando esse interitum; idèdè verissimum est Auerrois dictum in commentario vigesimo primi libri de Cœlo: si Cœlum constaret ex materia & forma non habente contrarium, natura scissit aliquid superuacaneum, & frustra, nam forma illa contrario carens seruaretur perpetuò in illa materia, quare materia potestas recipiendi alias formas frustra esset: neque alicuius momenti est id, quod dicit Aegidius, formam Cœli ob suam magnâ perfectionem explere totam materiae potestatem; nam potentia respiciens totum genus non potest expleri sola parte aliqua illius generis: ratioque huius verissima assignari potest, quoniam id, quod alicui naturale, atque essentialè est, non potest ab ullo extraneo variari, & immutari: essentialis autem est ipsi materiae potentia libera ad omnes formas: idèdè etiam si forma Cœli secundum se carens contrario, & incorruptibilis statuat, non ob id potis est materia naturam immutare; quamobrem duorum alterum sequi necesse est, aut dissonantiam esse in rebus naturæ, nec sibi conuenienter respondere formam, & subiectam materiam, sed inanem profus, & superuacuum

Primum ar.
gumeorum.Responso
Aegidij.
Consustatio.

Secundum
argumētū.

quam esse materiæ naturam, & aptitudinem naturalem; aut concessa, ut omnino concedenda est, ea consonantia, Cœleste corpus aliquando esse interituum, pel-
liq̄ue eius formam posse à forma contraria, iuxta Aristotelis sententiam claram,
in libro de longitudine & breuitate uitæ, materiam habenti necesse est habere
contrarium, quo sit vt omne habens materiam sit corruptibile: sic etiam in pri-
mo libro de ortu & interitu contex. vigesimosecundo & quadagesimotercio in-
quit Aristot. ea, quæ mutuo agunt & patiuntur, conueniunt in materia, & è con-
uerſo illa, quæ in materia conueniunt, necesse est vt mutuo inter se patiantur, &
agant, & vnus materia possit alterius formam recipere. Et in contex. 138. primi
libri de Cœlo inquit Aristot. materiam habere potentiam ad opposita, & esse cau-
sam ut res sit, & non sit, quo sit vt omne habens materiam possit non esse. Quod
autem falsum sit, & absonum rationi id, quod Aegidius dicit, formam Cœli ob
suam nobilitatem satiare totam potentiam, totumq̄ue appetitum materiæ, hoc ar-
gumento ostendi potest; quia hoc idem euenire deberet in alijs formis, vt forma
nobilior vices generet omnium formarum ignobiliorum, & expleret totam po-
tentiam ad eas; igitur forma hominis expleret totam materiæ potentiam ad om-
nes inferiorum saltem corporum formas, proinde homo quoque esset incorru-
pibilis, quod tamen falsum esse uidemus. Vt etiam contra Aegidium tali rati-
one: si materia Cœli, & materia inferiorum eadem est, & eiusdem rationis, er-
go competit ei definitio primæ materiæ ab Aristot. tradita in calce primi physico-
rum, itaque materia Cœli est primum subiectum, ex quo fit aliquid, proinde ex
ea generari aliquid potest, quare Cœlum est corruptibile: debet enim definitio
illa esse talis, quæ materiæ essentiam declaret, proinde omni materiæ competere
debent illa, quæ in ea definitione sumuntur; nec dicendum est primam materiam
ibi definiri prout est in corporibus tantum inferioribus, quia sic definiretur per
accidentalia, quod minime dicendum est: quoniam igitur conditio essentialis ma-
teriæ est vt ex ea possit aliquid generari, necesse est Cœli quoq; materiam eadem
conditione participare: attamen habemus clarum Aristot. testimonium in primo
physicorum contex. 57. & 68. vbi asserit se de caducarum tantummodò rerum ma-
teria loqui: quoniam igitur Cœlum censuit esse æternum, non potuit existimare
materiam Cœli, & materiam inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis: immò
etiam apertè negauit esse in Cœlo materiam, vt legere possumus in contex. vige-
simo primi libri de Cœlo; quare sententia Aegidij in philosophia Aristotelis
concedi non potest.

Declaratio, & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. VI.

HX horum dogmatum confutatione manet probata opinio Auer-
rois, quam veram esse puto, quod orbis Cœlestis sit corpus sim-
plex, non constans ex materia & forma, ea verò tantum ratione
ex materia & forma constet, quatenus intelligentia motrix dicitur
forma, orbis verò dicitur materia, quæ non habet potentiam
ad esse, sed solum ad vbi; quam sententiam sequutus est Scotus in secundo sen-
tentiarum distinctione decimaquarta quaestione prima: hanc diffusè declarat
Auerroes in suo libro de substantia orbis, & eam satis manifestè colligimus ex
Aristotele pluribus in locis, nam in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit ma-
teriam esse causam vt res sit, & non sit, quod idem dicit in quadagesimotercio
primi de generatione: materiam igitur præditam potentia ad esse vult habere
potentiam etiam ad non esse, quoniam ea est natura potentiæ passiuæ, vt sit po-
tentia contradictionis, & monstrum est in philosophia Aristotelis ponere mate-
riam, quæ habeat potentiam ad dimidium tantum contradictionis, ad solum esse,
non

non ad non esse: neque est quod aliquis dicat Aristotelem ibi loqui de sola materia inferiorum, nam vniuersè de materia loquitur, quum agat ibi de mundi æternitate, quæ præcipuè in Cœli æternitate consistit. Clarius etiam Aristoteles in 11.º diuinorum contex. duodecimo loquens de cognitione rerum ex cognitione causarum suarum, inquit esse res cognoscendas per causas, quas singulæ habent, & in eis numerat causam materialem; sed statim Cœlum excipit dicens non omnes substantias naturales habere materiam, quia substantiæ naturales æternæ vel non habent materiam, vel non talem, sed solum loco mobilem: nullam igitur aliam materiam in Cœlo concedit, nisi quæ loco tantum sit mobilis; hæc autem est ens actu, quia non mouetur nisi id, quod actu existit: at materia, quæ recipit formam substantialem, & cuius potestas talem formam respicit, non dicitur loco mobilis, & hanc ibi Aristoteles in Cœlo manifestè negat; immò etiam si eam ibi non expressè negaret, omnino negata intelligeretur, si solummodo nominata non fuisset; quum enim loquatur ibi Aristoteles de rerum cognitione per omnes suas causas, non rectè fecisset si inter cœlestis corporis causas hanc quoque materiam non nominasset. Sed clarissima est Aristotelis sententia in nono Metaphysicorum contex. decimo septimo, vbi apertè dicit omnem potentiam passiuam esse oppositorum; ideoque nullam in Cœlo esse potentiam patiendi, nisi respectu motus localis. Et duodecimo Metaphysicorum contex. decimo inquit, omnia, quæ mutantur, habent materiam, sed diuersam; nam & sempiternorum, quæ loco mobilia sunt, est materia, attamen non generabilis, sed vnde quo, id est mobilis de loco ad locum: omnem enim materiam putauit habere priuationem coniunctam; priuatio autem in Cœlo nulla notari potest, nisi ratione loci, quia sol in hoc loco existens habet priuationem alterius loci, & potentiam existendi in illo. Quum igitur solam loco mobilem materiam in Cœlo Aristoteles ponat; loco autem non moueatur nisi id, quod est actu; & Cœlesti orbis sit id, quod mouetur; absque dubio putauit Aristoteles nullam in Cœlo esse aliam materiam, nisi orbem ipsum, qui est materia per se actu, neque ex alia materia constat.

In celo est
priuatio ra-
tionis loci.

Græcorum opinio de materia Cœli. Cap. VII.

HÆC, quam diximus, Auerrois opinio, græcorum quoque ferè omnium fuit, si rectè eorum verba intelligantur, in iis enim errare facile possumus, nisi hac distinctione vtamur: Cœlum duobus modis accipi potest; vel enim sumitur Cœlum animatum, hoc est orbis cum anima eius motrice: vel sumitur solus orbis seclusa anima: quando igitur græci dicunt Cœlum ex materia & forma constare, semper accipiunt Cœlum animatum, & orbem vocant materiam, animam verò vocant formam; & materiam illam dicunt loco tantum esse mobilem; orbem verò seclusa anima nunquam dixerunt esse compositum, sed simplex corpus, & materiam simplicem esse voluerunt, nulla ex parte ab Auerro in hoc dissentientes; nullam enim materiam substantialis formæ subiectam græci cognouerant, nisi quæ potestatem habeat liberam ad opposita, quam Aristotelis sententiam fuisse diximus: talis autem potentia in Cœlo poni non potest, quin Cœlum interitui obnoxium statueretur, talem igitur materiam Cœlum non habet iuxta græcorum sententiam. Possem plura eorum dicta considerare, & ostendere hanc eorum fuisse opinionem, sed cuitandæ prolixitatis gratia dimissa verborum ipsorum consideratione satis erit in præsentia notare quædam apud eos præcipua loca, quæ quisque per se legere, & considerare potest. Theophrastus referente Simplicio in primo con-
tex. primi physicorum absolutè dixit omnia naturalia ex materia & forma constare, quod de solis inferioribus, quorum principia in primo physicorum quaerun-

Theophrast.

R tur

tur, intelligendum est: quòd si Cælo quoque dictum illud aptari velimus, èo modo, quem prædiximus, est intelligendum, vt orbem vocet materiam, animam verò mouentem vocet formam; hoc enim apud græcos interpretes manifestum fuit, & nullus eorum dixit orbem seclusa anima aliam formam habere. Alexander 1. lib. quæstionũ naturalium capite decimo, & decimo quinto inquit esse in Cælo materiã diuersę rationis à materia inferiorum, & idem intelligit, quod Aristot. semper intellexit, nempe materiam loco mobilem, & orbem ipsum Cælestem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in secundo physicorum context. sexagesimonono, & in secundo de Cælo decimoséptimo & quadragesimoprimo, idem legimus in commentarijs Metaphysicorum sub Alexandri nomine edicis libro nono commentario decimooctauo, & libro duodecimo commentario secundo, & vigesimo, & trigésimo quarto iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipsum, quod in orbem fertur, inquit esse materiam, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportionem respondet; motorem verò immobilis inquit esse ipsius Cæli formam. Hęc eadem Ammonij sententia fuit in calce quarti segenti libri de interpretatione; & Themistii in tertio contextu tertij physicorum, & clarius in vigésimo primi libri de Cælo, vbi sententiam Aristotelis declarans dicentis Cælum neque materiam habere, neque contrarium, inquit Cæleste corpus nullum habere subiectum: Cælum enim dum vt animatum sumitur, habet subiectum, nempe orbem animæ cælesti substantem; ad corpus ipsum cæleste seclusa anima, quod ibi ab Aristot. consideratur, nullum aliud, ex quo constat, subiectum habet: quare manifesta ibi est Themistii sententia immò & Aristotelis, qui cælestis corporis naturam ibi ex instituto declarat. Simplicius manifestissime hanc sententiam sequutus est, vt apud eum patet in primo Physicorum sexagesimooctauo, & in secundo physicorum septuagesimoprimo, & in octauo physicorum septuagesimonono, & in primo de Cælo quinto, & vigésimo, & vigésimosecundo. Iamblicus quoque in libro de mysterijs Aegyptiorum apertè dicit Cælum esse substantiam simplicissimam, & omni materiæ & formæ compositione carentem. Olympiodorus in præmio quarti Meteorologico inquit Cælum, & elementa esse composita: sed non intelligit secundum eandem compositionem; nam Cæli compositionem denotat esse ex orbe, & anima mouente. Michael Ephesus Alexandri sectator in primo capite primi libri de partibus animalium inquit nullam esse in cælo materiam, nisi loco mobilem. Solus Ioannes Grammaticus aliter sensisse videtur, sed eius sententia non est digna consideratione; nam Aristotelis de Cælo opinionem impugnavit, & ostendere nixus est Cælum esse naturæ elementaris, & corruptibile. testatur de Ioanne Simplicius octauo physicorum septuagesimonono, & primo de Cælo vigésimosecundo, quòd dixerit formam: Cæli habere priuationem oppositam, contrarium tamen asserere videtur in primo Physicorum. 68. sed quum deserat hæc in re Aristotelem, nulla est nobis ipsius habenda ratio, qui hac de re iuxta præcipia philosophiæ Aristotelis disputandum proposuimus.

Distinctio duplicis forma. Cap. VIII.

Forma dupliciter sumitur.

VT illa, quæ in contrarium adducta sunt, argumenta soluantur, sciendum est formam, seu causam formalem tumi duobus modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & re distinguitur à materia, in qua inhiæret; hac ratione corpus Cæleste seclusa anima mouente nec formam habet, nec materiam, nempe quæ sint duæ partes re distinctæ, ex quibus iunctis Cæleste corpus constituitur: altero modo sumitur forma pro essentia, seu quidditate rei omnium

omnis enim res habet essentiam propriam, & proprium quid est; hoc modo etiam cœleste corpus seclusa anima habet formam, hoc est essentiam propriam. Harum igitur duarum acceptionum illud est discrimen, quod priori modo accepta forma distinguitur re & à materia, & à composito: quemadmodum enim aliud est forma, aliud materia, ita aliud est forma, aliud forma & materia simul iunctæ. At de forma accepta pro quidditate secus est: quandoque enim sola ratione distinguuntur quidditas, & id, cuius est quidditas, quandoque etiam nullo modo: in illis enim quæ sunt abiuncta à materia, idem prorsus est quidditas, atque id, cuius est quidditas; quum enim non habeant esse sensibile, sed solum esse intellectualem, in his quidditas ab eo, cuius est quidditas, nec re, nec ratione distinguitur: in habentibus autem materiam, ubi necesse est ratione distinguatur esse sensibile, & esse intellectualem, distinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius est quidditas; re tamen ipsa idem sunt, ut Aristoteles docet in septimo Metaphysicorum contextu vigesimo, & vigesimoprimo; nam quidditati hominis nihil aliud in rebus responderi, nisi homo ipse: nihil enim aliud est quidditas hominis, quam forma hominis in materia propria, & eam significamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo est animal rationis particeps, differunt autem sola ratione, quia dicitur hominis quidditas quatenus mente concipitur, & intelligitur; homo autem extra animam existens, qui singularis, & (sensibilis est, dicitur non quidditas, sed habens quidditatem, est enim res demonstrata, & restricta ad has conditiones, hic, & nunc, & ad accidentia (ut vocant) indiuiduantia, quæ insequuntur nexum hunc realem formæ cum materia, singularium enim esse dicuntur ipsæ quidditates; nec, quia idem sint homo & hominis quidditas, negationem committimus dicendo hominem habere quidditatem, quasi dicamus ipsum habere seipsum; etenim ad vitandam negationem, & omnem absurditatem, sufficit distinctio rationis: patet hoc in definitione, & definito, est enim idem re homo, atque hominis definitio, tamen dicimus hominem habere definitionem; nec ullam negationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur Cœlum est indiuiduum materiale, & sensibile, & demonstratum, necesse est ut ratione distinguatur Cœlum, & Cœli quidditas, id est; significavit Aristoteles in contextu nonagesimosecundo primi libri de Cœlo dicens Cœlum esse formam, & hoc Cœlum esse formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quæ est altera pars compositi, sed pro quidditate rei materialis, quæ aliud est ut sensibilis, aliud ut intellectualem; ideo quando absolute dicimus Cœlum, dicimus rem intellectualem, & quidditatem ipsam; quando autem dicimus hoc Cœlum, dicimus rem sensibilem, ac demonstratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cœlum sensibile est id, cuius est forma accepta pro quidditate: ideo non est ignorandum Aristotelem ibi, sicuti nomine formæ non intelligit illam, quæ est altera pars compositi, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quæ est altera compositi pars distincta à forma; sed nomine formæ rem ipsam totam intelligere ut habentem esse intellectualem, & nomine materiæ eandem rem ut habentem esse sensibile, ac demonstrabile; ita ut hæc duo nomina, forma, & materia, ibi significant quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem sunt re, ratione autem distinguuntur: est autem trita apud Aristotelem hæc materiæ acceptio, ut materiam sumat non pro ea, quæ subijcitur formæ, & ex qua fit aliquid, sed pro substantia ipsa corporea extra animam existente, & sensibili; hoc legere apud Simplicium possumus in primo libro de Cœlo contextu vigesimosecundo & nonagesimosecundo, cuius verba hic recensere operæpretium non est. Ob id non absque ratione græci interpretes in secundo physicorum contextu vigesimosexto & septuagesimoprimo Cœlum vocant materiam formalem, & formam materialem; est enim materia quædam actu per seipsam, & participat

An quidditas distinguitur ab eo, cuius est quidditas.

in BA
in C

Materia sumat etiam pro substantia demonstrata.

in BA
in C

in C
Cœlum est materia formalis, & forma materialis.

modo quodam tum materię, tum formę conditionibus, formę quatenus est actu per se, materię verò quatenus est corporeum, & sensile; quamobrem est res intellectūalis quatenus est forma, & res sensilis quatenus est materia; & est materia habens formam, & forma in materia, absque reali distinctione materię, & formę; quare appellari potest & habens formam, & habens materiam, ex sola distinctione rationis, quam modò declarauimus.

Solutio argumentorum Thomę & Aegidij.

Cap. IX.

Ad primum
Thomę.

ARGUMENTA latinorum, quę antea adduximus, per ea, quę modò dicta sunt, facile soluantur. nam ad argumentum Thomę, si maior propositio sano modo intelligatur, dicimus, totum concedi posse; nam maior erat, omne quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, in qua si sumatur actus lata significatione prout complectitur & formam, quę est altera pars compositi, & formam pro essentia acceptam, vera est propositio: per eam tamen non ostenditur Cęlum esse compositum, sed solum ostenditur Cęlū habere actum altero duorum modorum, nempe vel formam, quę est altera pars compositi, vel formam proquiditate acceptam: si verò sumatur actus propriè pro forma, quę est altera pars compositi, neganda est illa maior: dicimus enim dari aliquid, quod neque est talis forma, neque talem formam habens, huiusmodi enim esse dicimus cœleste corpus: quare insufficientis est hæc Thomę diuisio, quum dicit omne existens vel esse actum talem, vel habere talem actum: quòd si dicat se in hoc argumento non essentiam respicere, sed existentiam, quę est quiddam additum essentię, adhuc eadem responsione utemur: sicut enim forma est essentia rei, ita dat etiam actu existere, nec magis forma pars altera compositi, quàm propria quidditas rei simplicis, nam corpus cęlestis est materia existens per se, quoniam ex sua natura proprium habet complementum, quo existit actu sine ope alicuius externi: quoniam igitur Cęlum est indiuiduum actu existens, debet esse aut purus actus, aut habens actum, non est autem actus, ergo habens actum, non quidem formam re distinctionem à materia, sed propriam essentiam, & proprium complementum, quo sine alicuius ope est aptum per se actu existere, intelligo autem proprium complementum non ratione operationis, sed ratione solius esse: quemadmodum enim nauis non est apta per se operari sine nauta, ita nec Cęlum sine anima mouentes atamen existit nauis per seipsam sine ope nauę, sic igitur & orbis Cœlestis talem habet naturam & essentiam, vt sine alicuius adminiculo per se existat actu. Patet igitur hoc argumento non ostendi cœleste corpus constare ex materia & forma re distinctis: nam si hoc ita probari posset, facile Aristoteli fuisset in primo libro Physicę auscultationis demonstrare naturalia corpora ex materia & forma constare, dicendo, omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum: non fuisset tamen argumentum Aristotele dignum, quia vanum est, vt ostendimus. Sic etiam solvendum est argumentum, quod Thomistę sumunt ex Aristotele in contex. duodecimo octauū Metaphysicorum, vbi dicit Cęlum habere materiam, sed non talem, qualem habent inferiora corpora: sic enim significare videtur Cęlum esse compositum, & ex materia, & forma constare, quoniam nihil dicitur habere seipsam; quare si Cęlum habet materiam, non est simplex materia. Nos verò iam diximus tritum, & vulgatum esse in philosophia hunc modum loquendi, hoc habet hoc, etiam absque reali distinctione habentis, & rei habitę, sicuti quando dicimus aliquid habere definitionem. Dicere etiam possumus Cęlum quatenus est animatum esse verè compositum, & ita habere mate-

Argumentò
Thomę.

Solutio.

riam & formam re distinctas; habet enim mentem mouentem, quæ est instar formæ, & orbem, qui est instar materiæ: quare nullius roboris est argumentum hoc. Ad alteram verò partem argumenti Thomæ non opus est respondere, hoc enim constituto quod orbis cœlestis non sit compositus, sed sit materia per se actu existens, concedimus esse materiam diuersæ rationis à materia inferiorum. Ad argumentum Aegidij sumptum ex contextu. 2. primi lib. de Cœlo, si formam sumat pro quidditate, & materiam illi respondentem, sicut antea declarauimus, dicimus totum esse concedendum; quia necesse est ut omne indiuiduum sensibile habeat suam quidditatem ratione distinctam ab habente quidditatem, quod ibi vocatur materia: at si intelligat formam & materiam, quæ sint duæ partes compositi re distinctæ, neganda est propositio maior: non est enim necessarium ut omne indiuiduum sensibile constet ex materia & forma re distinctis, neque hoc vult ibi Aristoteles, ut cuiuslibet eum locum, & scopum philosophi consideranti manifestum esse potest: hoc igitur argumento non ostenditur, id quod Aegidius probare vult.

Ad secundum Thomæ.

Ad argumentum Aegidij.

Dubia, qua ostendunt in Cœlo non esse naturam, & varia hæc de re sententia. Cap. X.

SUPER EST ut consideremus an in Cœlo sit natura, & tale principium motus, ut Cœlum quoque sub definitione naturæ contineatur: non videtur res hæc carere difficultate, si vera illa sunt, quæ aliàs de natura diximus; nam si natura est sola forma, materia verò per se non est natura, sed solum quatenus habet potestatem recipiendi formam, quæ est natura, hoc est, quatenus est idem potestate, quod forma actu, non videtur Cœlum habere naturam; nam intelligentiam, à qua mouetur, non possumus naturam appellare, quum sit abiuncta à materia, natura verò cuiusque rei dicatur propria eius forma, quæ ipsam constituit, & materiam informat; quemadmodum enim nauis non dicitur natura nauis, ita nec anima Cœlestis dici potest natura Cœli, sed est supra naturam: ob id Aristot. in quarto contextu secundi physicorum dixit naturam semper esse in subiecto, forma enim materialis inheret subiectæ materiæ, quam informat; ac perficit: anima verò Cœlestis non est in orbe ut in subiecto, quum sit substantia per se existens, & abiuncta à substantia orbis, licet illi gubernando assistens. Sed neque orbis videtur posse appellari natura, quum sit simplex materia, si sola forma est natura, materia vero per se non est natura, sed per formam, quam respicit; orbis enim nullam respicit formam, à qua recipiat esse, sed est materia actu per se ipsam: quoniam igitur materia sine forma non potest appellari natura, non videtur orbis dici posse naturam Cœli, nulla igitur in Cœlo est natura; hoc autem si verum est, inde inferri videtur motum Cœli non esse naturalem, quum à natura non proveniat: Ob id non desuere qui dixerint neque motum Cœli esse naturalem, neque inesse in Cœlo naturam; quæ Alberti, & Scoti, & Durandi opinio fuit: alij verò naturalem quidem esse motum Cœli, & in Cœlo naturam esse asseruerunt, diuersam tamen ab illa, quæ in secundo physicorum definitur; proinde sub ea definitione naturam cœlicam non contineri. Quibus autem argumentis vtraque secta nitatur non referam, quia sunt quamplurima, & ea legere quisque potest apud Benedictum Pererium in libro suo de principijs, vbi & ambo hæc dogmata ritè confutantur, & omnia eorum argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optimè solvantur; nam illa, quæ ab alijs rectè tradita sunt, ad libros nostros transferre, vt aliorum scriptis volumen nostrum excrescat, consilij nostri non est, præsertim quando id fieri non posset absque magna sermonis prolixitate, quod vtique hæc in re contingeret. Omnia igitur aduersus eos disputatione nunc satis nobis sit hanc

Opinio dicitur motum Cœli non esse naturalem. Opinio dicitur motum Cœli non contineri sub definitione naturæ.

Opinio vera.

tamquam veram, & didis Aristotelis consensuaneam sententiam statuere, motum Cœli esse naturalem, & in Cœlo talem esse naturam, quæ sub naturæ definitione ab Aristot. in secundo physicorum tradita contineatur per quam similitudinem, & analogiam, quæ græcorum interpretum, & Averrois opinio fuit; eam que ex Aristot. satis manifestè sumimus in contex. quinto primi libri de Cœlo, ubi repetens definitionem naturæ in secundo physicorum traditam, motum in illa acceptum dividit in rectum & circularem; quare aserit in Cœlo esse naturam, & internum principium motus: præterea in eo primo libro frequenter motum, circularem inquit esse quinto corpori naturalem, & ab eius natura procedentem. In primo quoque contex. tertii libri de Cœlo nominat Cœlum inter corpora naturalia; at naturale est id, quod naturam habet; quare secundum Aristotelem in Cœlo est natura, eaque talis, cui competat definitio naturæ, quam in contex. tertio secundi Physicæ auscultationis Aristoteles tradidit. Hoc igitur, confrituto modo tantummodo considerare oportet, quo in Cœlo natura inest, quum enim non eadem prorsus ratione, qua in corporibus inferioribus, sit in Cœlo natura, multi in eum errorem ducti sunt, ut dixerint naturam in Cœlo non esse; hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum.

Quomodo sit in Cœlo natura, & quomodo Cœli motus dicatur naturalis. Cap. XI.

NOTA huiusce rei difficultas tolletur, si declaraverimus quomodo proportionem quadam, ac similitudine cœlesti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus; accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus est forma, quæ distinguitur re à materia, & quatenus est forma, est principium motus actiui, & quatenus est in materia, est principium motus passiuum, quia facit in materia propensionem ad talem motum recipiendum, non ad alium; materia verò secundum se nullum respicit determinatum motum, quum æquè sit apta ad omnes, sed coarctatur à forma, & sit propensa ad statutum motum recipiendum, & hæc ratione est principium motus passiuum, non per se, sed per formam, ita ut non duo principia motus passiuæ dicamus, sed unum, dum dicimus formam ut in materia, & materiam ut tali forma præditam: ideo hæc eadem principia in cœlesti corpore quærere vanum est, ubi neq. est forma materiam informans, neque materia actuata, seu perfecta à forma. Attamen quum illa materia iam sit actu existens, & ad certam naturam coarctata, ac determinata, non quidem per formam, sed per semetipsam; de hac idem dicere possumus, atque etiam debemus, quod de materia inferiorum per formam actuata alibi diximus; si enim materia secundum se ad nullum statutum motum propensa est, sed æquè ad omnes, ita ut nullus motus ei violentus dici possit; quatenus verò à forma perficitur, & coarctatur, ita propensionem adipiscitur ad certum aliquem motum, non ad alium, siquidem talis propensio non potest nisi ab actu provenire: sic materia Cœli, quum sit iam per se determinatæ naturæ, propensionem habet ad recipiendum solum motum in orbem, non aliquem alium, & ita est principium motus passiuum; quod idem denotamus dicendo propriam Cœli formam, hoc est quidditatem, esse in eo principium motus passiuum, prout est quidditas materialis, ita ut illa possit appellari natura Cœli, qua Cœlum est naturaliter mobilis in orbem. At principium motus actiui internum in Cœlo nullum est, quum enim in his inferioribus forma secundum se, & quatenus est forma, sit principium motus actiui, in Cœlo autem nulla sit forma re distincta à materia, non est in Cœlo principium motus actiui, quod in ipso insitum sit, quia necesse est

Principium
motus in cœlo
passiuum.

est re distinctam esse formam à materia, si forma debeat vim habere mouendi: solum igitur passiuum internum motus principium in Cœlo est: sed quia nullum patiens ducit se de potestate ad actum, ideo quæ omni patienti assignatum est à natura aliquid agens, à quo patiat, data est Cœlo anima motrix tanquam externum principium, quod natura Cœli appellari non potest, cum illo tamen ita conueniens, vt tanto motu sit apta mouere, quanto orbis est aptus moueri, quod significauit pulcherrimè Alexander in trigesimo quarto contex. duodecimi Metaphysicorum dicens eundem in Cœlo esse motum animæ, & naturæ, & animam mouere per mediam naturam: quod postea declarans inquit naturam in Cœlo esse aptitudinem, & propensionem quandam ad certum motum recipiendum: ab anima verò tribui ipsam transeundi actum, ad quem orbis sunt per naturam procliuēs: sic enim dicit in corpore cœlesti insitam esse propensionem recipiendi quandam statumque motum, hæc autem est principium motus passiuum, & hanc solum vocat naturam Cœli, eam quæ distinguit ab anima tanquam à principio quodam externo, à quo orbis non recipit esse: quum ergo distinguat in Cœlo animam à natura, & animam dicat esse principium actiuum, naturam verò passiuum, absque dubio nullam in Cœlo naturam ponit, nisi quæ sit principium motus passiuum, quoniam anima illa non est Cœli natura: quod enim anima animalis mortalis dicatur eiusdem esse natura, id fit quia est forma informans materiam, & dans esse animali: at anima Cœli, quum non det esse Cœlo, illius natura appellari non potest: ad significandam autem proportionem magnam, ac perfectam conuenientiam motoris cum moto, & principij actiui cum passiuo, dixit Alexander eundem esse in Cœlo motum animæ, & naturæ, quia eodem motu natura Cœli facit ipsum aptum moueri, quo anima est apta mouere. Hoc idem ex Aristotele colligitur in sexto contex. secundi libri de Cœlo, vbi dicit animam cœlestem mouere Cœlum eo motu, quo ipsum est aptum natura moueri: quia si aliter moueret, quam ipsum sit aptum moueri, motus ille esset violentus, & anima in mouendo fatigaretur, quia natura Cœli repugnaret, quod mortalibus animalibus euenit: naturam ergo Cœli vocat Ariste. quiddam distinctum ab anima motrice, & eam dicit esse passiuum tantum principium, à quo habet orbis naturalem propensionem vt tanto motu moueatur. Ex his ratione colligere possumus erroris Durandi, qui in secundo libro sententiarum distinctione decimaquarta quæstione secunda efficaciter tuetur motum Cœli non esse naturalem: id enim, quod eum in errorem duxit, fuit quod solum respexit principium motus actiuum, quasi natura nunquam sit principium passiuum, sed semper actiuum, quod tamen negatur expressè ab Aristot. in contex. 32. octauo libri physicorum: quum igitur principium actiuum motus Cœli sit anima Cœli, quæ non est forma dans esse Cœlo, quales sunt animæ animalium mortalium, ipse constanter negauit motum Cœli fieri à natura: & eius sententia vera est de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principium actiuum, quod Cœli possit vocari natura. Est igitur cœlesti corpori cum his inferioribus & similitudo aliquid, & dissimilitudo: similia namque in eo sunt, quod vtraque habent principium motus passiuum internum, quo propensa sunt ad statutos quosdam motus recipiendos, qui soli sunt eis naturales, & hoc in vtrisque est materia vt actuata, seu forma vt in materia: dissimilia autem sunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re distinctam ab ipsa, materia verò Cœli per semetipsam est actu, & per se est talis determinatæ naturæ: hinc alterum discrimen oritur, quod in his forma est etiam principium motus actiuum, quum sit re distincta à materia, in Cœlo autem actus ille non potest esse principium actiuum eiusdem motus, quum non sit re à materia distinctus; quamobrem indiguit Cœlum externo principio, à quo moueretur, sicuti nauis habet propensionem, & aptitudinem ad motum navigationis recipiendum, sed eget motore externo, à quo moueatur.

Non est in cœlo principium actiui internum.

Conuenientia intelligitur cœlestis.

Durandi error.

Similitudo, ac dissimilitudo naturæ cœli cum natura inferiorum.

Motus cœli
ratione prin-
cipij actiui
non est na-
turalis, nisi
secundum si-
militudinẽ.

moueatur. Motus igitur Cæli est verè naturalis, quoniam internum eius princi-
pium in Cælo est, idq; satis est vt ille motus dici possit naturalis; quoniam Arist.
in definitione naturæ indistinctè accepit principium motus, seu actiuum, seu
passiuum. Ratione autem principij actiui motus Cœli non est naturalis propriè
loquendo, sed fit à principio supernaturali; tamen per quandam similitudinem
dici potest hac quoque ratione naturalis, quoniam anima Cæli, etsi non est Cœli
natura, mouet tamen ad modum naturæ; & licet secundum suam substantiam
non sit res naturalis, est tamen principium naturale, quia quatenus est mouens,
est causâ effectus naturalis, & ita pertinens ad scientiam naturalem, quod signifi-
cauit Aristot. in contex. septuagesimotertio dicens cœlestes motores mouere
physicè, non esse tamen res physicas. Possumus autem hac de re Auerroem le-
gere in commentario quinto primi libri de Cœlo, vbi omnino negat animam cœ-
lestem esse Cœli naturam, nisi secundum quandam similitudinem, quatenus ita
mouet cœleste corpus, vt forma materialis, quæ verè est natura, mouet
corpora inferiora: reuera tamen inquit solam Cœli materiam, vt
per se actuatam, esse naturam Cœli appellandam, & prin-
cipium motus passiuum tantum, quemadmo-
dum nos modò declarauimus, qui hac
in re Auerrois sententiam ad-
vnguem secuti su-
mus.

IACOBI ZABARELLÆ
PATAVINI
LIBER DE MOTV IGNIS
IN ORBEM.

Proponitur questio, & solutio Conciliatoris. Cap. I.

VVM totum elementum ignis, & magna etiam aeris pars à Cælo in orbem circumuoluatur, ut ait Arist. in primo libro Meteorologicorum, idque fiat perpetuò secundùm Aristotelem, qui mundum æternum esse existimauit, sitq; motus ille igni, & aeri præter naturam, quum fiat ab æterno principio; dubium maximum de eo apud omnes sectatores Aristotelis ortum est, quomodo motus, qui præter naturam est, possit esse perpetuus: quandoquidem Aristot. in decimoquinto contex. primi libri de Cælo di-

xit ea, quæ sunt præter naturam, citissimè interire; unde sumitur vulgata illa propositio, nullum violentum potest esse perpetuum, quam etiam apertè pronuntiauit Aristot. in contextu decimo septimo secundi libri. Difficultas hæc non leuis est, & interpretibus Arist. magnum negotium facessit, quum pugnare inuicem videantur hæc duæ propositiones, nullum violentum est perpetuum, & ignis perpetuò fertur circa medium: ideò multi ad hanc tollendam difficultatem varia dixerunt. Conciliator in differentia decima quarta considerans propositionem illam, nullum violentum est perpetuum, inquit nullam ex ea oriri difficultatem, si intelligatur cum hæc limitatione, nisi habeat causam perpetuantem: per hoc igitur soluit dubium de motu ignis in orbem, dicens motum illum & violentum esse, & perpetuum, quia causam habet suæ perpetuitatis, nempe motum Cæli perpetuum secundùm Aristotelem; at nisi causam haberet perpetuantem, utique motus ille, quum sit præter naturam, non posset esse perpetuus.

Sententia
conciliatoris.

Impugnatio sententiæ Conciliatoris. Cap. II.

ED doctissimus iste vir nihil reuera dicit, quod hanc difficultatem tollat, quum rem declaret per semetipsam: docet enim Aristot. in initio secundi libri Posteriorum Analyticorum, omnem questionem esse questionem causæ: querere enim an res aliqua sit, est querere an detur causa aliqua illius rei: querere autem cur res illa sit, est querere quanam sit illa causa: ut querere an Luna obscuretur, est querere an causa aliqua detur obscurationis Lunæ: querere autem cur Luna obscuretur, est querere quanam sit illa causa: omnis igitur questio est questio causæ, etiam illa, qua queritur an res sit, siquidem quicquid est, causam aliquam habet, qua est: quando igitur querimus an detur aliquod violentum perpetuum, querimus

Primum ar-
gumentum.

an detur aliqua causa perpetuitatis violenti, si verum est id, quod ab Arist. ibi de
 questionibus traditur ad id quando Conciliator inquit esse tunc violentum per-
 petuum, quando causam habet suæ perpetuitatis, perinde est ac si dicat dari tunc
 violentum perpetuum, quando datur violentum perpetuum: seu tunc dari cau-
 sam vt violentum sit perpetuum, quando datur causa vt violentum sit perpetu-
 quare Conciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, sed propositionem præ-
 dictam limitat per semetipsam. Præterea si hæc solutio admittatur, nullius mo-
 menti redditur ratio Aristot. in contextu decimoseptimo secundi libri de Cælo:
 quando enim rationem adducens cur motus Cæli sit naturalis, inquit, nisi esset
 naturalis, non posset esse perpetuus, quia nullum præter naturam est semper-
 num: rationem hanc facile soluere possemus dicendo motum Cæli esse præter
 naturam, perpetuum tamen, quia causam habet æternam suæ perpetuitatis. Sed
 huius viri error tunc clarè inspicitur, quando rationem cognouerimus cur ne-
 queat violentum perpetuari: nam si repugnat violento perpetuitas, nulla est cau-
 sa, quæ ipsum perpetuare possit.

Secundū ar-
 gumentum.

Multorum commentis opinio. Cap. III.

IST communis multorum sententia, quod dubium hoc soluat
 per distinctionem violenti: duplex enim est violentum, vnum, quod
 est contrarium naturali, & inimicum naturæ illius rei, cui dicitur
 violentum; alterum verò, quod neque naturæ est, neque con-
 trarium naturæ, sed medium inter hæc: dicunt igitur proposi-
 tionem illam Aristotelis, nullum violentum est perpetuum, veram esse de illo vio-
 lento, quod est contrarium naturali, cuiusmodi esse negant motum ignis, & aeris
 in orbem; hunc enim inquirunt neque naturalem esse his elementis; neque con-
 trarium naturæ ipsorum, sed medium inter naturalem, & contrarium naturæ,
 proinde posse esse perpetuum. Hunc motum medium inter naturalem, & verè
 violentum posuit Averroes in commentario vigesimo tertij libri de Cælo, & in
 secundo Meteorologicorum capite secundo, vbi dicit motum ignis, & aeris cir-
 cæ medium non esse naturalem, neque violentum, sed medio modo se habere:
 hunc etiam posuit Thòmas in contex. decimo primi libri de Cælo, dicens mo-
 tum ignis in orbem nec esse secundum naturam, nec contra naturam, sed supra
 naturam. Eiusdem etiam mentionem facit Simplicius passim in libris de Cælo;
 vt ibi videre est, eius enim verba non refero.

Violentum
 est dupli-
 ceter.

Medium me-
 dius inter na-
 turalem, &
 violentum.

*Argumentatio Zimara contra communem sententiam,
 & ipsius opinio.* Cap. IIII.

DVERSVS hanc communem opinionem aliqui inuehuntur.
 Primum quidem Zimara in suo Theoremate decimonono, vbi om-
 nino negat motum illum medium inter naturalem, & violentum;
 ipsumque cuertere nititur. Obijcit primò authoritatem Aristot.
 qui nullibi mentionem huius medij fecit, neque alium motum co-
 gnouit, quam naturalem, & violentum, sumendo violentum pro eo, qui est con-
 trarius naturali; nam in septimo libro physice auscultationis inquit omnem mo-
 tum vel ab interno, vel ab externo principio fieri, & illum esse naturalem, hunc
 autem violentum, quem etiam diuidit in pulsionem, tractionem, vedionem, &
 vertiginem. In tertio etiam libro de moribus ad Nicomachum definiens Aristot.
 violentum inquit esse illud, cuius principium extra est, quare omnisi motus fa-
 ctus ab externo principio apud Aristot. eiusdem est conditionis, & eodem modo

Primum ar-
 gumentum.

violentus,

violentus, proinde etiam motus ignis circa medium est huiusmodi. Præterea in
 contex. septuagesimo sexto, & septuagesimo septimo primi libri de Cælo proba- Secundum
argumentū.
 re volens Aristoteles unum tantum esse mundum, inter alia fundamenta hoc sta-
 tuit, omnia, quæ moventur, aut moueri natura, aut violentia; at si tertius ille
 medius motus daretur, ratio illa Aristotelis facile solui posset negando hanc esse
 sufficientem enumerationem, vt argumentum illud Aristotelis considerantibus
 manifestum est. Hac igitur sententia reiecta propriam ipse profert, quæ est, per
 se nullum violentum potest esse perpetuum, per accidens tamen potest violentum
 perpetuari; intelligit autem per se illud, quod est ex consilio & intentione agen-
 tis, per accidens verò, quod fit præter agentis consilium: quoniam igitur (in-
 quit) nulla causa sibi proponit efficiendum effectum violentum, qui perpetuo du-
 raturus sit, idcirco per se nullum datur violentum perpetuum, nam Cælum quo-
 que dum mouetur, & ignem mouet, non id spectat vt ignem perpetuo circum-
 ferat, quare non per se effectum illum perpetuum producat; circumuoluitur ta-
 men ignis perpetuo præter consilium agentis, ideoque per accidens; quia quum
 oportuerit in ipso Cæli contactu esse elementum ignis, accidit igni hæc necessitas
 ut simul cum Cælo circumferatur; per se igitur nullum violentum est perpetuum,
 per accidens tamen potest aliquod violentum perpetuari.

Impugnatio sententiæ, & solutio argumentorum Zimara
 Cap. V.

HAEC Zimaræ opinio recipienda non est, & maximè refellitur ea
 ipsa ratione, qua motus videtur Aristoteles ad dicendum nullum
 violentum posse esse perpetuum: nulla enim alia ratione magis duobus
 esse videtur, quàm hac, quia violentum est contrarium naturæ, con-
 traria verò inter se pugnant, seque mutuo interimere nituntur; ne-
 cesse est igitur vt id, quod est contrarium naturæ, illam opugnet, & illa contra
 repugnet, quia quælibet res nititur se conseruare: & ea pugna non potest esse per-
 petua, quoniam alterum contrariorum tandem vincere, ac pellere alterum ne-
 cesse est: vel enim ipsa rei natura id, quod ipsi contrarium est, tandem repellit: vel
 succumbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atque interimitur; horum
 autem vtrumlibet eueniat, non potest illa violentia perpetuari, quum vel ipsa tol-
 latur superato contrario, vel rei natura intempta desinat illud esse contra naturam,
 quum nulla amplius eiusce rei natura existat: hoc respiciens Auerroes in commen-
 tario decimo septimo secundi libri de Cælo dixit non dari violentum absque natu-
 rali; quia necesse est vt id, quod est præter naturam, præsupponat ipsam natu-
 ram: quoniam igitur non potest aliquid dici contrarium naturæ, nisi existente
 illa natura, fieri nullo modo potest vt aliquid violentum, & contrarium naturæ
 perpetuetur; siquidem pugna, vt diximus, non potest esse perpetua. Si hæc est
 vera ratio cur nullum violentum perpetuari queat, sententia Zimaræ defendi non
 potest; quum enim apud ipsum non detur motus medius, sed omnis motus vel
 sit secundum naturam, vel contra naturam, motus ignis in orbem, quum secun-
 dum naturam dici nequeat, quia fit ab externo, non ab interno principio, erit
 ergo contra naturam; itaque vel à natura ignis tandem expelletur, vel ipsam op-
 pugnabit, ac perimet; atqui repelli non potest, quum fiat ab agente æterno, &
 imparabili; ipse igitur tandem superabit, ac perdet naturam ignis, si est illi con-
 trarius, fieri. n. non potest ut ignis sub illa affectione suæ naturæ contraria seruari
 perpetuo possit: precepta autem ignis natura motus ille non potest amplius dici
 violentus, & præter naturam igni, immò neque appellari amplius poterit motus
 ignis nullo existente igni; perpetuus igitur motus ille esse non potest, si est con-
 tra

Nota ratio-
 nem cur nul-
 lum violent-
 um possit esse
 perpetuum.

Primum ar-
 gumentum
 contra Zima-
 ram.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar.

Quartū arg.

Ad primum
argumentū
Zimara.

Violentū est
sumptum,
quam cōtra
naturam.

Ad secun-
dum.
Motus sim-
plex non po-
test esse me-
dius inter na-
turā, & cō-
trariū natu-
rę.

tra naturam ignis: quod si inficietur Zimara motum illum pugnare cum naturā ignis, & illi esse contrarium, iam fateatur motum medium, quem negauerat: quid enim est motus medius, nisi ille, qui neque à rei natura prouenit, neque illi con-
trarius est? vanum etiam est illud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem per-
petuari per accidens, quia præter consilium mouentis: nam ut ei condonemus
motum illum esse præter agentis consilium, non ob id possibilem redditur eius per-
petuatio, si est contrarius naturæ ignis; nam ratio nunc à nobis adducta demon-
strat necessarium esse ut vel natura ignis succumbar, ac pereat, uel motum illum
repellat tanquam sibi contrarium nullius igitur momenti est consilium agentis,
quia siue ex eius consilio, siue præter eius consiliū circumferatur ignis, non potest
perpetuò circūdūci, si motus ille est ipsius naturæ contrarius. Patet etiam opinio-
nem hanc Zimaræ euertere argumentum Arist. in contex. 15. primi libri de Cœlo,
& in 17. secundi, quando dicit: motus Cœli est naturalis; quia nullum præ-
ter naturam est sempiternum: solui enim posset argumentum hoc dicendo mo-
tum Cœli esse præter naturam, æternum tamen, quia perpetuatur per accidens,
& præter consilium mouentis. Sed reuera nullo pacto admittendum est id, quod
Zimara dicit circūduktionem ignis fieri præter consilium mouentis, nisi etiam
dicamus cœlestia corpora regere per accidens hæc inferiora, & hoc regimen esse
præter illorum consilium: hoc tamen minimè dicendum est, quia (ut Auerroes
ait in commentario. 17. secundi libri de Cœlo) gubernare inferiorem mundum
est finis cœlestium corporum, saltē secundarius, quod idem etiam ex Aristotele
sumitur in secundo capite primi libri Meteorologicorum, & quisquis hoc ne-
get, negat necessarium rerum ordinem, & connexum in vniuerso: quum igitur
necessariū omnino sit his inferioribus gubernari à superioribus, à quibus & pro-
ducuntur, & conseruantur, necesse est ut ex naturæ consilio, non præter consi-
lium, inferiora corpora à superioribus moueantur, atque regantur peculiariter
autem de duobus elementis igni & aere ibidem in capite quarto ab Aristot. hoc
declaratur, dum dicit elementa calida à motu Cœli habere calorem, & ita conser-
uari: nisi enim circumferretur ignis à Cœlo, non posset eius natura seruari: ita-
que si motus ille in orbem conseruat naturam ignis, ut mox declarabimus. Cœ-
lestium autem corporū finis est regere, & conseruare hæc inferiora; necesse est ex
eorum consilio fieri ut ignis perpetuo circa medium feratur, quare non est per ac-
cidens, ut Zimara dicit. Ad argumenta Zimaræ facile est respondere: dico enim
Aristotelem in septimo physicorum lata significatione sumere motum violentum
pro omni motu, qui fiat ab externo principio; ideo ibi nomine violenti non so-
lūm ille intelligitur, qui est contrarius naturæ moti, & cum eius repugnantia, sed
etiam ille, qui fit neque repugnante, neque vim conferente mobili, qualis est in
igne motus in orbem: quapropter concedam illum reduci ad tractionem, vel ad
vertiginem. Sic etiam in tertio libro de moribus sumitur latè violentum pro om-
ni habente principium extra, quamobrem ea definitione comprehenditur non
solūm motus contrarius naturę, sed etiam ille, qui inter naturalem & naturæ con-
trarium medius est. Idcirco non est ignorandum quòd propriè loquendo latius
patet violentum, quam contra naturam: nam violentum vocatur id omne, quod
fit ab externo principio absque vlla ope naturæ recipientis; at contra naturam
dicitur illud solum, quod est inimicum naturæ, proinde est cum repugnantia patien-
tis; in usu tamen est positum, ut sumatur violentum pro eo, quod est contrarium
naturæ, & hæc duo idem significant. Argumentum quoque sumptum ex contex.
76. 77. primi libri de Cœlo leue est, quoniam Arist. in toto libro illo de solis
simplicibus motibus loquitur, quare ex his solis argumentum sumit ad mundi
vniuersitatem probandam; simplex autem motus non potest esse medius inter natu-
ralem, & contrarium naturę, sed necessariò vel naturalis est, vel naturæ contra-
rius, ut in eorum librorum interpretatione demonstrauimus; motus autem ignis

circa medium non est simplex, sed mistus, vt Auerroes ait, & ut considerantibus manifestum est; quum enim non fiat absque confusione, ac perturbatione partium, non seruat in his perpetua & quidistantia à centrò mundi: rectè igitur Aristoteles omnia, quæ mouentur, nempe simplici motu, aut moueri natura, aut contra naturam. Vana igitur esse argumenta Zimaræ manifestum est.

*Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam,
& ipsorum opinio. Cap. VI.*

LII vero hanc eandem communem sententiam alia ratione oppugnare nituntur: nam motum quidem illum medium, quem negauit Zimaræ, ipsi concedunt; tamen dicunt illum Aristotelis propositionem, nullum violentum est perpetuum, de hoc quoque veram esse, non solum de illo, qui est contrarius naturæ, ita ut vniuersè vera sit de omni motu, qui non fit secundum naturam: siue enim sit contrarius naturæ; siue medius inter naturalem, & contrarium naturali, non potest esse perpetuus; cum hoc tamen discrimine, quòd de illo, qui est contrarius naturali, absolutè, & absque vlla distinctione dicendum est ipsum non posse perpetuari: ratio namque iam à nobis adducta hoc demonstrat, quoniam persecrantibus in pugna duobus contrarijs necesse est vt tandem alterum deficiat, atque succumbat: de motu autem medio, qui non est contrarius naturali, qualis est motus ignis in orbem, dicunt non absolutè veram esse propositionem, sed cum quadam distinctione: potest enim considerari duobus modis; vno modo vt relatus ad ignem, in quo inest, quouiam enim est præter naturam ipsius ignis; hac ratione notat quandam extraneitatem à statu naturali, neque est aptus perpetuari, quia nihil tale est perpetuum; altero modo considerari potest vt relatus ad causam; à qua producitur; quum enim producat à Cælo, & sit ipsemet Cæli motus, qui cum elementis per contactum communicatur, hac ratione potest esse perpetuus; quoniam enim nature ignis non est contrarius, neque illi repugnat, necesse est; si Cælum semper mouetur, vt ipse quoque ignis semper moneatur; siquidem fieri non potest quin Cælum tangens ignem circumferat ipsum perpetuo, si ipsum quoque perpetuo circumferatur. Comprobant hi hanc suam opinionem considerando ea, quæ dicuntur ab Arist. in contex. 17. secundi libri de Cælo, vbi dicitur motum Cæli esse secundum naturam, quia est sempiternus, nullum enim, quod sit præter naturam, est sempiternum: sumit autem ibi Aristot. præter naturam latè, prout complectitur etiam illud, quod non est contrariu nature; quia ratio, quam statim ad hoc probandum subiungit, non minus de hoc probat, quàm de illo, quod est contrarium nature; nam asserit Aristot. hanc rationem, quia id, quod est præter naturam, est posterius naturali, hæc autem est communis conditio vtriusque violenti, quia naturale est prius omni accidentali, tam eo, quod est contrarium, quàm eo, quod non est contrarium: quemadmodum n. dicere non possumus aliquid esse contra naturam ignis, nisi præsupposita ignis natura; ita nec supra naturam, nec vilo modo præter naturam, nisi eam ipsam naturam præsupponamus.

Argumentum illorum.

Dicta sententia confutatio. Cap. VII.

ANC sententiam ego ab Arist. alienam esse puto, veram autem communem multorum opinionem, à qua isti recesserunt. Primum quidem videtur incidere in sententiam Conciliatoris, quam ipsimet confutauerant: nam dicere nullum productum ab externo principio esse perpetuum secundum

Primum argumentum.

S dùm

Secundum
argumentū.

dūm se, posse tamen à sua causa perpetuari, est dicere nullum violentum esse perpetuum, nisi causam aliquam habeat suæ perpetuitatis, quæ Conciliatoris opinio fuit. Præterea quando dicunt motum ignis in orbem esse per se corruptibilem, querendum ab eis est qua potentia dicant ipsum esse aptum deficere, an naturali potentia, an logica: si dicant naturali, necesse est ut aliquando desinat motus ille, quoniam potentia naturalis non potest esse frustra, sed necessarium omnino est eam aliquando duci ad actum: non potest igitur ab vlla externa causa perpetuari, sicuti non potest Cœlum facere vt hic equus seruetur æternus, si naturalem habet potentiam ad interitum: si verò dicant potentia logica, vt dicere videntur, ab hac non potest ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non sumitur alicuius rei nominatio, sed ab actu; homo enim quatenus est animal, habet potentiam logicam vt sit asinus, dicimus enim homini quatenus animali non repugnare esse asino, non tamen ob id licet hominem appellare asinum, sed vocatur homo, quia est actu homo: sic itaque nec motum ignis in orbem possumus ex potentia logica vocare corruptibilem, sed ab actu est vocandus æternus, quum re ipsa æternus sit; Arist. igitur non rectè loqueretur dicens omne violentum esse corruptibile, si daretur aliquod violentum æternum: ipsa quoque Aristot. verba indicant ipsum non potentiam logicam non respicere, sed actum, quum dicat [videntur quæ sunt præter naturam, citissime interire] nam verbum, *φάσιν*, significat apparere, & esse euidens quòd id, quod est præter naturam, citò interit: itaque denotat in omni violento necessarium esse vt naturalis potentia intercundi ducatur aliquando ad actum. Efficacissimum quoque argumentum contra hanc sententiam sumitur ex ijs ipsis Aristot. verbis in contextu. decimoseptimo secundi libri de Cœlo, è quibus eisdem hi quoque argumentum sumpserunt: quum enim Aristot. ibi quoque dicat nullum præter naturam esse perpetuum, non potest intelligere aliud præter naturam, quàm id solū, quod est contrarium naturali; quod ostendo tum ex ipso Cœlo, de quo ibi Aristot. loquitur, tum ex eius motu, quem solum ibi considerat, tum demum ex argumento, quod ad eius sententiæ probationem adducit: primum quidem si Cœlum ipsum consideremus, non potest eius motus dici supra naturam; quum enim aliud Cœlo superius corpus, à quo motus ille cum Cœlo communicetur, non cognoscamus, non potest ille motus nisi contra naturam esse, si non est secundum naturam: si verò motum Cœli spectemus, de quo solo ibi sermo est, is non est nisi simplex, ergo nisi sit naturalis, necesse est vt sit contrarius naturæ; quia motus simplex non potest medio modo se habere, sed necessario vel naturalis est, vel contrarius naturali: ratio quoque ab Aristot. ibi adducta declarat ipsum non de alio præter naturam motu ibi loqui, quàm de illo, qui est contrarius naturæ, inquit enim id, quod est præter naturam, esse posterius naturali, & esse quendam exitum, seu remotionem à statu naturali, atqui res è suo naturali statu non remouetur, nisi per pugnam, nec pugna est sine contrarietate, loquitur ergo de illo motu, qui est contrarius naturæ: quòd autem ratio illa Aristotelis aptari non possit motui ignis in orbem, vt isti imaginantur, mox luce clarius ostendemus, & totam rei veritatē patefaciemus: is enim reuera neque posterior motu ignis naturali dici potest, neque remotio ignis è propria natura: horum igitur opinio recipienda non est: attamen communis quoque sententia, in quam isti inuerti sunt, non vacat omnino reprehensione, vt mox veritate cognita manifestum fiet.

Tertium ar.

alis potentia intercundi ducatur aliquando ad actum. Efficacissimum quoque argumentum contra hanc sententiam sumitur ex ijs ipsis Aristot. verbis in contextu. decimoseptimo secundi libri de Cœlo, è quibus eisdem hi quoque argumentum sumpserunt: quum enim Aristot. ibi quoque dicat nullum præter naturam esse perpetuum, non potest intelligere aliud præter naturam, quàm id solū, quod est contrarium naturali; quod ostendo tum ex ipso Cœlo, de quo ibi Aristot. loquitur, tum ex eius motu, quem solum ibi considerat, tum demum ex argumento, quod ad eius sententiæ probationem adducit: primum quidem si Cœlum ipsum consideremus, non potest eius motus dici supra naturam; quum enim aliud Cœlo superius corpus, à quo motus ille cum Cœlo communicetur, non cognoscamus, non potest ille motus nisi contra naturam esse, si non est secundum naturam: si verò motum Cœli spectemus, de quo solo ibi sermo est, is non est nisi simplex, ergo nisi sit naturalis, necesse est vt sit contrarius naturæ; quia motus simplex non potest medio modo se habere, sed necessario vel naturalis est, vel contrarius naturali: ratio quoque ab Aristot. ibi adducta declarat ipsum non de alio præter naturam motu ibi loqui, quàm de illo, qui est contrarius naturæ, inquit enim id, quod est præter naturam, esse posterius naturali, & esse quendam exitum, seu remotionem à statu naturali, atqui res è suo naturali statu non remouetur, nisi per pugnam, nec pugna est sine contrarietate, loquitur ergo de illo motu, qui est contrarius naturæ: quòd autem ratio illa Aristotelis aptari non possit motui ignis in orbem, vt isti imaginantur, mox luce clarius ostendemus, & totam rei veritatē patefaciemus: is enim reuera neque posterior motu ignis naturali dici potest, neque remotio ignis è propria natura: horum igitur opinio recipienda non est: attamen communis quoque sententia, in quam isti inuerti sunt, non vacat omnino reprehensione, vt mox veritate cognita manifestum fiet.

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. VIII.

VT huiusce rei veritatis plenè intelligatur, sciendum est ex Arist. in quarto physicorum, & in quarto de Cælo sublunaria corpora esse in loco. & locum requirere ob eorum imperfectionem: propria enim, quam habent, interna perfectio ad eorum conseruationem non sufficit, sed egent conseruante externo, proinde est eis necessariò locus; ad hunc igitur singula mouentur suapte natura, quia cupiunt conseruari; terra, si in supero loco sit, deorsum fertur, & centrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propria vi ad concauum orbis lunæ, quia non hic, sed ibi conseruatur: idè Arist. in contex. 22. & 23. quarti libri de Cælo inquit graua & leuia ferri ad proprium locum tanquam ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia instar formæ est, quum suppleat id, quod forma interna præstare non potest; hæc enim dat rei esse, & ipsam constituit, sed ipsa per se nõ potest eã diu conseruare: locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet, conseruatricem locati, conseruat rem in sua naturali conseruatione: hinc colligimus locum esse quiddam natura prius locato, & eius causam, vt asserit clarè Aristot. in quarto physicorum, quum sit tanquam causa motus ad locum, & ipsius locati conseruatricis: sed considerandum est quænam sit hæc vis conseruatricis, quam inesse loco dicimus: tria quidem inferiora elementa si spectemus, dicere possumus vim hanc in symbola qualitate consistere, vt Arist. in dicto loco quarti libri de Cælo significare videtur: at de igne secus sese habet, non enim possumus ad symbolam qualitatem confugere, quum nulla adsit symbola qualitas, quæ cœlesti corpori communis cum inferioribus dici possit: est autem Aristotelis sententia, Cœlum in hæc inferiora non agere, nisi lumine; & motu quare si agendo in ignem conseruat ipsum, necesse est vt vel lumine agat, vel motu, vel ambobus simul: atqui lumine non potest, quia radii stellarum non videntur operari, nisi in hac inferiore mundi parte, in terra, & in aqua, & hac infima aeris regione, propterea quòd non agunt, nisi percipientes, & fracti, & repercussi, & quodammodo duplicati: recta enim progredientes vel nullam, vel insensibilem vim agendi habent, patet enim mediam aeris regionem ex transitu radiorum solis non calefieri; sed manere valdè frigidam, quia radii à terra repercussi illuc non perueniunt: eadem igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quòd ignem omnium corporum calidissimum conseruare posse videatur; solus itaque motus relinquatur, quo ignem à Cælo conseruari dicamus: eaque est sententia Aristotelis clara in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi dicit elementa calida esse calida à motu Cœli, & ab eodem conseruari in suo naturali calore; motus enim rapidissimus vim habet dissipandi, attenuandi, & rarefaciendi, proinde & calfaciendi; motus enim per attenuationem, & attritionem partium gignit calorem, vt Aristoteles ait in contex. 42. secundi libri de Cælo: idque ab Auerroes ibi optimè declaratur, qui etiam dicit motum esse perfectionem calidi, quæ propositio malè intellecta plures turbauit; sed omnia dubia soluimus dicendo eam esse sumendam non in sensu formali, sed in causali; motus enim dat perfectionem calido quatenus est calidum, quia calorem conseruat, qui sine motu non seruaretur: radix enim formalis omnis caloris in hoc mundo inferiore est elementum ignis, qui omnium calidissimus est, & sub igne aer positus est mediocriter calidus; cætera verò omnia per horum participationem sunt calida: hæc autem elementa non conseruarentur calida, nisi per actionem cœlestem; ignis enim (ut inquit ibi Auerroes) nisi moueatur, extinguatur, ac perit: in Epitome quoque Metaphysica tractatu quarto capite decimotertio inquit Auerroes elementa producta esse ex necessitate à magno motu, quia proprium est motus facere calo-

Locus datus est corporibus ob eorum imperfectionem.

Cor sub cælo conseruatur tanquam.

Motus est perfectio calidi.

rem, & hunc insequitur leuitas, quæ est ignis natura; priuationem autem celestis motus insequitur frigus; & grauitas, Ignis igitur elementorum calidissimus à Cœlo in suo naturali statu conseruatur per motum in orbem, qui cum ipso igne semper, & absque ulla intermissione à Cœlo communicatur: vnde colligimus motum illum ignis non simplicem esse, sed mistum, ut antea dicebamus: nam si esset verè simplex, & nullum partium ascensum vel descensum haberet, nulla earum attritio fieret, proinde neque calor; quum igitur attritio ibi, & calor fiat, mistum esse motum necesse est. Colligimus præterea rationem cur motus ille sit medius inter motum ignis naturalem, & motum contrarium naturalem: etenim non est naturalis, sumendo naturalem pro eo, qui sit ab interno principio; non est etiam ita præter naturam, ut naturam oppugnet, ac lædat, quum potius eam foueat, atque conseruet; sed est modo aliquo similis vtrique: quatenus enim non ab interno principio fit, sed ab externo, eatenus similis est motui violento, ea tamen est violentia ad conseruandum illata, non ad interimendum, sicuti quando pater vim infert filio, ut erudiatur, & adiscat: quatenus verò est conseruatiuus nature ignis, quæ sine ipso non conseruaretur, ea ratione videtur potius appellandus secundum naturam, quam præter naturam; nam externum quidem est eius principium, sed tale, quod ad conseruandum ignem efficit illud, quod ipsa ignis natura sibi præstare potis non est; quoniam illi forme nulla alia vis data est à natura, nisi mouendi à medio: simplex. n. natura vnum tantum motum efficere apta est, non plures; ob id motus ignis in orbem à quibusdam vocatur potius supra naturam, quam secundum naturam, vel præter naturam; est enim quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atque conseruans, Ab hac autem nostra sententia non videntur alium fuisse illi præci philosophi, qui dixerent motum elementorum naturalem esse illum, qui in orbem fit: viderunt enim hoc motum elementa superiora conseruari, & particulas ignis apud nos genitas ideò ascendere, ut cum toto ignis elemento circumdisteret conseruentur: ex hoc enim iudicari magis esse præcipuum in elementis motum in orbem, quam motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram suam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum verò in illis non dari, nisi ut constitutus in statu imperfectionis, & existentibus extra sua loca naturalia; ideò. n. dixerunt naturaliore esse igni motum in orbem, quam motum rectum, propterea quod quando ignis ad locum suum peruenit, totamque suam perfectionem adeptus est, desinit rectà moueri, & solo in orbem motu cietur absque ulla intermissione. Arist. verò rem hanc diligentius considerasse videtur: nam constituta definitione nature, quam in initio secundi physicorum legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quam illum, qui ab interno principio prouenit, qui est solus motus rectus; nec ob id negauit motum quoque in orbem esse elementis alio modo naturalem, quatenus est conseruatiuus nature, sed significare visus est hunc rectius vocari supra naturam, quam secundum naturam, vel præter naturam, ut colligimus ex quarto capite primi Meteorologicorum, vbi dicit elementa calida conseruari à motu circulari, quo participant: in quarto etiam libro de Cœlo dicens elementa moueri ad locum suum tanquam ad formam, hoc idem significauit; mouetur enim singulum elementum ad elementum continens, à quo per symbolam qualitatem conseruatur; ignis verò fertur ad orbem lunæ, & ad concuum Cœli, tanquam ad symbolam qualitatem, quam Cœlum habet, non quidem ut formam, sed ut virtutem, est enim virtute calidum, quatenus vim habet efficiendi in elementis calorem per motum; illuc igitur fertur ignis tanquam ad conseruans, quia conseruare calorem est ipsam ignis naturam conseruare.

Motus ignis
in orbem non
est simplex.

Præci sententia de motu elementorum naturalium.

Quo motus circularis sit elementis naturalis.

Collectio errorum omnium aliorum. Cap. IX.

HÆC igitur est illius motus conditio, quo ignis à Cælo circunvoluitur, non plenè (vt videtur) ab alijs declarata: nam si aliorum sententias benè perpendamus, omnes in aliquo defecisse videntur. Primùm quidem deceptus est Conciliator non distinguens motum hunc à cæteris, quos appellare solemus violentos, & cõrrarios naturæ. In eundem errorem incidit etiam Zimara negans motum hunc medium inter naturalem, & contrarium naturali, & putans omnes motus, qui nõ sint naturales, eiusdem esse conditionis, & eadem ratione dici violentos; quum ex huius motus conditionibus pateat eum neque esse naturalem, neque contrarium naturæ, sed medium, & aliqua ex parte similem vtrique; quo fit vt non contineatur sub illa Arist. propositione, nullum violentum perpetuum, quum hic possit esse perpetuus, quippe qui non est contrarius naturæ ignis, neque illam oppugnat. Errarunt etiam illi posteriores, qui motum hunc medium concedentes dixere veram de hoc quoque esse illam Aristot. propositionem, quatenus ipse secundùm se denotat quandam extraneitatem, ratione cuius ei non conuenit perpetuitas: hi namque ignorasse videntur quomodo hic motus sit dicendus medius, & id solum spectantes, quòd huius motus principium extra est, dixerunt eum igni & aeri extraneum, & accidentalem esse, & hac ratione corruptibilem: quasi vtrò omne externum sit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem est manifestè falsum: duæ namque sunt causæ externæ, efficiens, & finis, quæ tamen ad rem, cuius sunt causæ, habent essentialem respectum, & de illa per se prædicantur iuxta quartum modum dicendi per se. Quum igitur hic motus sit instrumentum quoddam causæ superioris ad hæc elementa conseruanda, & hæc ratione sit causa effectrix conseruans instrumentatia, non est motus extraneus, id est accidentalis, sed potius necessarius; proinde cessat ratio, quæ dici possit per se corruptibilis. Errarunt etiam isti abutendo argumento Aristot. in contex. 17. secundum librum de Cælo; quod si benè intelligatur, nullum habet locum in motu ignis in orbem: nam reddens ibi rationem Arist. cur id, quod est præter naturam, non possit esse perpetuum; dixit, quia est posterius illo quod est secundùm naturam, & est egressio, & recessus à statu naturali: at motus ignis in orbem non est huiusmodi, non est enim posterior motu ignis naturali, immo neque igne ipso; quatenus enim est causa conseruans naturam ignis, apta etiam ignem generare, si ibi ignis non esset, eatenus est prior: si verò conferatur cum motu ignis à medio, absque dubio est illo prior tanquam causa finalis; nam ignis idèò superum locum petit, vt ibi cum toto elemento circunvoluatur, & ita à loco conseruetur, quum ipse proprijs vitibus se conseruare nequeat: propterea id, quod dici solet, clementia ad sua loca moueri, vt in illis quiescant, & ita quietem esse finem motus eorum naturalis, falso modo est intelligendum; est enim absolutè verum de terra; cuius conseruatio consistit in priuatione motus cælestis, qui ad locum inferum non peruenit, idèò ad eum locum fertur terra, vt ibi omnino quiescat; idèò; procul clarè Arist. primo Meteorologicorum capite quarto dicens elementa frigida conseruari per immobilitatem, hoc est per quietem in loco suo; & remotionem à motu cælesti: de igne autem, & de aere non est absolutè intelligendum, sed potius secundùm quid; nam post motum à medio quiescit ignis respectu illius motus, quia definit ascendere, & in suo loco manet, absolutè tamen nõ quiescit, quia mouetur in orbem vt conseruetur, & nisi moueatur, extinguitur. Patet igitur huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Aristoteles adduxit, non est enim posterior motu ignis naturali: sed multo minus ei competit altera tantum enim abest vt motus ille sit re-

Error Conci-
liatorum.Error Zimara-
re.Error aliorum
posteriorum.Quomodo
quies sit cau-
sa finalis mo-
tus.

zui ni stngl
 117. 118
 119. 120
 121. 122
 123. 124

cessio ignis à sua natura, & ipsi lēſionem aliquam inferat, vt potius naturam ignis foueat, atque conseruet, quā sine ipſo periret. Manifestissimum ergo est Aristotelem eo in loco sumere præter naturam pro eo tantum, quod est inimicum, & contrarium naturæ; hoc enim distrahit rem à sua naturali constitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; ob id negat Aristoteles hoc posse esse sempiternum: & ita locum illum interpretatur Auerroes: sic etiam in context. decimo quinto primi libri de Cœlo Aristoteles non de alio violento motu loquitur, quàm de illo, qui est contrarius naturæ; solos enim ibi conderat simplices motus, qui non possunt esse nisi naturales, vel contrarij naturæ, sicut antea diximus: motum igitur medium inter naturalem, & contrarium naturali Aristoteles in ea parte non considerat, quia hic non potest esse nisi mixtus, de quo ibi non est sermo; huiusmodi autem est motus ignis in orbem, quare de hoc Aristoteles nunquam loquitur, quando in libris de Cœlo dicit motum præter naturam non posse esse perpetuum, Communis quoque sententia, in quam illi inuecti sunt, & quam nos veriorē esse diximus, non penitus errore uacat; nam in eo quidem verissima est, quòd ponit motum medium inter naturalem, & contrarium naturali, & talem esse asserit motum ignis circa medium, & ad hunc non extendi propositionem illam Arist., nullum violentum est perpetuum, sed de solo motu contrario naturæ fuisse ab Arist. pronuntiatum: in hoc tamē hi quoque defecisse videntur, quòd sine vlla motus medij distinctione, & absq; cognitione proprietatis huius motus conditionum eam sententiam protulerunt; nam absolute dicentes propositionem Arist. in motu medio locum non habere, sic putarunt sublatam esse hæc in re omnem difficultatem; quamobrem quo pacto motus ignis in orbem sit medius, non videntur intellexisse. Nos autem dicimus medium inter extrema duplex esse; vnum per participationem extremorum, quale est tepidum inter calidum & frigidum; alterum per negationem extremorum, cuiusmodi est lapis inter cœcū, & videns, de quo vtroque genere medij si indistincte pronuntient ipsum posse esse perpetuum, falluntur, quia motus medius per participationem extremorum non potest esse perpetuus: siquid enim ita sit violentum, & præter naturam, vt nō sit extremē contrarium naturali, sed mediocriter, tanquam medium per extremorum participationem, hoc aliquam habet contrarietatem cum natura: proinde necesse est vt pugna fiat naturæ cum illo, & tandem alterum succumbat, & pereat: nā summē calidum læditur non solum à frigido, sed etiam à tepido, & ab hoc distrahitur à sua natura: idē in hoc quoque locum habet ratio Arist. prædicta, quoniam necessarium est vt pugna fiat non solum extremi cum extremo, sed etiam cū medio: idcirco illa propositio, nullū violentū est perpetuum, vera est de omni violento, quòd sit contrarium naturæ siue extremē, siue mediocriter, quia vtrumque naturam oppugnat. De medio autem per negationem extremorum propositio Aristot. vera non est, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Arist. de hoc nullam habet efficacitatem: talis autem est motus ignis in orbem, non. n. constat ex ascensu, & descensu, sed est solummodo circa medium: propriē namq; ascensus dicitur, quando ignis à loco alieno ad locum proprium transit, isq; est ipsi motus naturalis: sic descensus propriē dicitur, quando ignis transit à loco proprio ad alterum, & hic est ita violentus, vt sit contrarius naturæ ignis, & cum lædat, extremē quidem contrarius, si descendat ad locum terræ, mediocriter verò, si ad locum aeris: sed neq; in loco terræ, neq; in loco aeris potest ignis diu cōseruari, quia in vtro libet detinetur violentè, & cum lēſione naturæ; nam etiam locus aeris est igni præter naturam, licet mediocriter, constat. n. quòdammodo ex conditionibus loci naturalis, & loci extremē contrarij, quum sit extra proprium locum ignis, sed non sit ab eo valde remotus. In sphaera autem propria quum circumferatur ignis, licet is non sit motus in orbem simplex, qualis est motus Cœli, sed cum agitatione ac perturbatione partium, non est tamen cum mutatione loci naturalis, sed censetur

Error opinio
nis commu-
nis.

Medium inter
extrema
est duplex.

Ignis in sua
sphaera non
propriē dicitur
ascendere
vel descen-
dere.

us est solummodo circa medium, non ad medium, neque à medio; quamuis, n. fiat ibi aliquis ascensus, ac descensus partium ratione distantie à centro, nullus tamen sit ascensus, vel descensus ratione qualitatris & virtutis, quia totus ignis in suo loco manens circa medium voluitur; nisi fortasse aliqua eius particula acri propinqua ad locum aeris demittatur, quod quidem fit per accidens, nam scopus illius agentis cœlestis in hoc inferioris mundi regimine est elementum ignis conseruare per motum, non aliquam eius partem interimere. Hic autem motus, licet medius inter naturalem, & contrarium naturę dicatur per negationem extremorum, est tamen eum similitudine vtriusque extremi, similis enim est naturali quatenus naturam conseruat, non lēdit: similis etiam est motui contrario naturę, quatenus non ab interno principio fit, sed ab externo, idēo tum naturalis, tum violentus appellari potest; hic ergo potest esse perpetuus, nec de eo profertur propositio Arist. quia hic non est similis motui contra naturam, in natura oppugnanda, sed potius motui naturali in ea conseruanda: hoc igitur multi non intelligentes, nullaq; distinctione in hac re videntes, non penitus huiusce rei veritatem assēquuti esse videntur.

Quomodo
motus circa
Ians fit igne
& naturalis
& violentus.

Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totius veritatis conclusio. Cap. X.

Hoc, quem considerauimus, errore in alium similem illimet inciderunt, de quo pauca in præsentia dicere neque inutile, neque à proposita nobis contemplatione alienum erit; quæri enim solet qualisnam sit motus ille, quo errantes spherę dicuntur à primo mobili circunduci: quum enim planetę duobus simul motibus ferantur, vno ab occasu ad ortum, alij tardius, alij velocius, qui dicitur singulorum proprius, ac naturalis motus; altero autem huic contrario, quem astrologi diurnum appellant, quoniam singulus planeta semel in die naturali; hoc est tempore horarum 24. totum circuitum peragit; hunc etiam vocant motus raptus, quia inferiores spherę à suprema, quę primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occasum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis violentus esse videtur, & contrarius proprio eorū motui naturali, dubitant multi, sicut etiam de motu ignis in orbem dubitarunt, quomodo possit esse perpetuus, si nullum violentum, vt Arist. dixit, potest esse sempiternum. Respondent de hoc idem dicendum esse, quod de motu ignis in orbem, nam hic quoque est medius inter naturalem, & violentum, quare eadem ratione potest esse perpetuus. Sed hi decipiuntur, quia magnum est horum motuum discrimen, quod ipsi non cognouerunt: omnia namque cœlestia corpora tantę sunt perfectionis, ut suapte natura seruentur æterna apud Arist. absq; vlla ope conseruantis externi; ideo non sunt in loco, quemadmodum in quarto libro Physicę auscultationis Arist. docet, propterea quod locus propriè sumptus corporibus imperfectis datus est ad eorum conseruationem, idcirco si quid in eis ab agente superiore imprimitur, id iure vocatur supra naturam, qualis est in igne, & in aere motus in orbem, de quo hæcenus loquuti sumus, quum nullum huius motionis principium in his elementis in situ sit. At motus planetarum diurnus non est huiusmodi, sed est verè naturalis, & ab interno principio proueniens, quemadmodum alias declarauimus in Cœlo esse naturam, & principium motus internū; quomodo autem hoc fit, legere apud Auerroem possumus in commentarijs 42. & 71. secundi libri de Cœlo, & in quadragésimo quarto duodecimi Metaphysicorum, & clarius in tertia disputatione contra Algazelem in solutione vigésimo octauo dubij, vbi re hanc doctissime declarat, eamq; nos in præsentia paucis perstringemus. Inquit Auerroes motum diurnum neque violentum esse planetis, neque propriū supremę spherę, ut Astro-

Dubium de
motu plane-
tarum diurno.

Solutio alia
rum.
Solutionis
impugnatio.

Cœlestia cor-
pora non de-
gent loco.

Solutio ne-
ra.

nomi videntur asserere, sed esse motum naturalem totius cœlestis globi: totum. n. Cœlum est veluti animal quoddam magnum; sphaerę autem sunt tanquam varia membra illius animalis: quem admodum igitur motus, quo totum animal progrędiendo mouetur, etsi in corde primum habet principium, est tamen naturalis & toti animali, & cuiuslibet eius parti, adeo t. dum ambulat animal, dicitur ille motus esse naturalis non solum toti animali, sed etiam oculo: pręter hunc autem habet etiam oculus proprium motum, sic manus, & brachium, & singula alia membra: ita de Cęlo dicendum est: motus. n. diurnus est naturalis motus totius globi Cęlestis, ideo etiam planetis singulis est naturalis tanquam partibus illius totius, quę admodum ambulatio animalis & oculo, & manus est naturalis: proprii autem planetarum motus sunt eo modo naturales, quos proprius oculi motus, & proprius motus manus dicitur illi parti naturalis: primus autem motor, qui applicatus dicitur mouendo orbi supremo, in illo quidē dicitur residere vt in parte nobiliore, sicuti residet anima in corde animalis, tamen non illius tantum in orbis est motor, sed vniuersi globi cœlestis, & ille motus iure vocatur motus totius, quia sphaerę omnes propensionem habent naturalem non minus ad illum motum quàm ad proprios motus singularum. Motus ergo diurnus est motus naturalis etiam singulis inferioribus sphaeris, quatenus sunt partes illius magni animalis. Astronomi vērō, qui cœlestium corporum naturam non penetrant, sed solas quantitates, pingui Minerua rem hanc considerantes eum vocant motus raptus, quasi primus motor solam supremam sphaeram moueat, & ab hac cęterę inferiores violenter rapiantur, id tamen minimę verum est, sed primus motor est totius globi motor, mouentur . n. omnes sphaerę, & totus simul cęlestis globus a primo omnium motore, & ad motum illum habent omnes naturalem propensionem: idq. significauit Arist. in con- tex. 40. 12. Metaph. vbi motum diurnum distinguens a motibus planetarum, non eum vocat supremę sphaerę motum, sed vocat motum totius, eo namq. mouetur & totum Cęlum, & totus ferę inferior. mundus; alios autem cœlestes motus uocat particulares, & proprios singulorum planetarum, qui a propriis singularum sphaerarum motoribus efficiuntur: idem. n. discrimen in motoribus est, quem in motibus esse diximus nam primus motor est motor vniuersalis, quia totum mundum mouet, proinde ille motus vocatur vniuersalis, & totius mundi motus; singulę autem sphaerę citra primam proprios habent. motores; & propriis singulę feruntur motibus, quos similes esse diximus motibus propriis membrorum animalis. Errant igitur illi, qui dicunt eiusdem esse conditionis motum diurnum in sphaeris errantibus, ac motum ignis in orbem: nos. n. dicimus motum diurnum esse omnibus sphaeri verę naturalē, motum vērō ignis in orbem iam diximus non esse ita naturalem, vt proueniat ab interno principio, sed esse supra naturam ignis, eam tamen conseruare, vt antea dictum est; ob id ille motus vocatur medijs inter naturalem, & contrarium naturę, non quidem medijs per participationē, sed per negationem extremorum, habens tamen similitudinem cum utroq. extremis quo fit vt tum naturalis, tum violentus alia, & alia rōne dici possit, & possit esse perpetuus, quia neq. extreme neq. mediocriter contrarius est naturę, nec modo ullo eam oppugnat, imitō ad ipsius conseruationem necessarius est: & est motus non simplex, sed mixtus, solum. n. cœlum motu in orbem simplici moueri aptum est: de hoc igitur non loquitur Arist. quando in 1. & in 2. lib. de Cęlo inquit nullum pręter naturam posse esse perpetuum. quia non respicit aliud pręter naturam, nisi illud, quod vel extreme, vel mediocriter. sit contrarium naturali; de hoc enim uera est illa propositio, nullum, quod pręter naturam sit, potest esse perpetuum: sic ergo iubata esse videtur hac in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicenda essent, quę ad eum libere remittimus, in quo de calore a Cęlo in his inferioribus producto sermonem facturi sumus.

Primus motor est motor totius.

Collectio totius veritatis.

30 quælo?

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE MOTV GRAVIUM
ET LEVIUM LIBRI DVO.

Liber Primus,

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

QVVM illa, quæ ab Aristotele de grauium, ac leuium motu varijs in locis dicuntur, difficultate non careant, & interpretibus occasionem controuersandi præbuerint, ego hac de re aliqua scribere, & sententiam meam in medium proferre constitui, vt Arist. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes existunt, clariora, si fieri possit, reddantur. Vt autem intelligatur quid nobis in præsentia considerandum proponatur, sciendum est grauium, ac leuium appellatione non sola elementa, sed mista quoque omnia

comprehendi, nec minus animata, quàm inanima; graui enim aut leuia hæc omnia sunt, & eo motu cientur, quo elementa ipsa moueri cernuntur, etenim animal non modò progressionis motu naturaliter mouetur quatenus animal est, sed etiam descendit naturaliter, si ex alto loco demittatur, quatenus est graue, & ex elementis constans. Aristoteles igitur quando de grauium, ac leuium motu loquutus est tum in octauo libro physicæ auscultationis, tum in quarto de Coelo, etsi elementa præcipuè respexit, tamen mista quoque complexus est, quatenus graui, ac leuia sunt, satis enim habuit in initio primi libri de Coelo nos admone re mista, dum vt graui, vel ut leuia mouentur, moueri iuxta illius elementi naturam, quod in singulorum mistione præualer alijs: quare quum necesse sit in quolibet misto aliquid elementum ceteris præualere, necessarium etiam est eundem esse cuiuslibet misti naturalem motum, qui est elementi in singulo dominantis, Quamobrem ea, quæ de grauium & leuium motu ab Aristotele dicuntur, grauius omnibus, ac leuius competunt, sed primariò elementi, mistis verò per elementa, è quibus constant. Ceterum mistorum motus propriam habet difficultatem, quomodo ex vnijs elementi imperio proficisci dicatur, idcirco nos vt distinctius, ac facilius progrediamur, nostram hanc disputationem in duas partemur: primùm enim grauiæ & leuiæ absolutè considerantes, sed elementa præcipuè respicientes, declarabimus à quoniam motore moueantur, etenim tota ferè hæc difficultas in motore consistit, simulque aliqua huic considerationi annexa dubia soluemus: secundo loco mista quatenus mista, hoc est quatenus ex grauius, ac leuius constantia considerabimus, & declarare nitemur à quoniam moueantur, vt sententia Arist. intelligatur dicentis mista moueri iuxta elementum ceteris præualens in mistione singulorũ: his. n. intellectis clarum erit à quoniam motore grauiæ omnia, & leuia moueantur, tum simplicia, tum mista quatenus mista sunt.

Dua antiquorum sententia de motore grauium & leuium, & earum confutatio. Cap. II.

Opinio Empedoclis.

IN primis igitur considerandum proponitur, à quonam graua & leuia moueantur motibus eorū naturalibus, nam de violentis in præsentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philosophorum sententiæ extiterunt, quas oēs commemorare operæpretium non est; duas tantum, quarum consideratio ad ea, quæ dicenda sunt, conferet, breuiter expendemus. Aliqui dixerunt elementa ad sua loca moueri à Cælo, quod motu suo rapidissimo illa pellit procul à se; quo fit, ut quod grauiora sunt, eò longius pellantur; terra omnium grauissima ad remotissimū centri locum propellitur; aqua minus grauis ad locum proximè superiorem, & alia deinceps; itaque Cæli motu perseverante detinetur terra tōta in centro, & cætera omnia in locis suis, ita ut ab eis recedere nequeant. Sententia hæc, quæ Empedoclis fuit, absurda est rationi, ut Aristoteles probat in calce secundi libri de Cælo; sic enim motus elementorum ad sua loca essent violenti, quum tamen communi omnium consensione censentur naturales. Quiescerent præterea violentè in locis suis, si ad ea violentè mota essent, igitur non possent in eis manere perpetuò, quia nullum violentum potest esse sempiternum, sed interire ea tandem oporteret, quia contraria essent locorū vires naturis ipsorum elementorū, si violentè in ijs detinerentur. Præterea rationem quidam aliquam hi videntur adducere cur graua descendant, sed nullam cur leuia ascendant: de toto enim elemento ignis cur minimè omnium propellatur, potest ex horum dictis ratio aliqua colligi, sed de ipsius particulis, quæ apud nos gignuntur, cur ascendant nulla ratio apparet; idcò hæc sententia dimittatur. Alij verò dixerunt elementa à suis locis moueri, quoniam locus vim habet attracticem, à qua trahitur singulum ad propriū locum. Hęc opinio duos potest habere sensus: vel enim dicunt locum attrahere & mouere tanquàm finem, vel tanquàm efficientem, nam finis quoque dicitur mouere agens ad agendum: si igitur dicant ut finem, concedi potest, sed is est motus improprie, ac metaphorice dictus, de quo in præsentia non loquimur, sed de efficiente est nobis instituta disputatio: quòd si intelligant locum mouere ut causam efficiencem, falsa penitus est eorum sententia; oportet. n. vel tunc moueri à loco elementum, quando iam in illo est, vel quando abest ab illo, quorum neutrum esse potest: quando. n. elementum in suo loco est, non mouetur, sed quiescit: quando autem est extra locum, non potest ab eo moueri, quoniam omnis actio fit per contactum, & omne mouens debet simul esse cum moto, nunquàm igitur potest elementum à loco suo tanquam ab efficiente moueri.

Aliorum philosophorum opinio.
Confutatio.

Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem, & eius comprobatio. Cap. III.

Duplex in eis potestas ad motum.

MULTI hac in re eam sententiam sequuntur, quam proferre videtur Aristoteles in contex. trigésimosecundo octauo physicorum, & in 24. & 25. quarti de Cælo, à qua ne latum quidem vnguem recedere volunt: ibi Aristoteles aperte dicit graua & leuia motibus suis naturalibus non ab interno motore moueri, sed solum ab externo, cuiusque duplicem esse dicit: quum enim mouere sit rem ducere de potestate ad actum, & duplex sit elementi potestas, duplex etiam est motor, à quo mouetur: primum quidem dicitur graue habere potestatem ad naturaliter ascendendum,

dendum, quia dum est graue, non ascendit, eamque vocant potestatem essentialem, quia non ascendere competit graui essentialiter, & per se, & quatenus est graue; sed si mutetur graue in leue, vt si ex terra generetur ignis, tunc statim ascendit actu, nisi ab aliquo impediatur; itaque moueri tunc dicitur à generante, à quo factum est ex graui leue, dans enim forma dat omnia consequentia formam; quoniam igitur à generante accepit leuitatem, quam prius non habebat, ab eodem accipit etiam motum illi forme conuenientem; sursum ergo fertur, quoniam à generante factum est leue, quod prius erat graue; altera est ascendendi potestas in elemento iam leui, quando ab aliquo impeditur ne ascendat, vt quando ignis in infero aliquo loco inclusus non fertur sursum, sed potestatem habet ascendendi, quam vocant potestatem accidentalem, quia per se competit elemento leui esse in suo loco, vel ad illum ferri, si extra illum sit; quare si extra suum locum sit, neque ad eum moueatur, id ei accidentale est; hac igitur potestate accidentali ad actum ducitur à remouente impedimentum, ut si vas acre plenum in fundo aque detineatur ut ab aliquo saxo superposito, & aliquis remoueat saxum, ascendit aer, & ab illo moueri dicitur, à quo abductum est impedimentum. Nullum igitur alium motorem habent grauià & leuia, nisi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum; hæc omnia ab ipsomet Aristot. in dictis locis proferuntur, qui etiam in octauo illo Physicorum, expressè in hoc distinguit grauià & leuia ab animalibus, quod grauià & leuia non à se mouentur, sed semper ab externo motore, animalia verò à se, & à motore interno, nempe ab anima: sed rationem quoque addit Aristoteles ad hoc comprobandum, non potest idem secundum idem agere & pati, quia idem secundum idem esset simul potestate & actu: ergo non potest idem mouere se ipsum, nisi duas habeat re distinctas partes, vnã mouentem, alteram verò motam, quemadmodum in animali videmus distingui animam mouentem à corpore moto; in elemento autem hæc distinctio locum non habet, non potest enim diuidi nisi in primam materiam & formam, & vt concedatur formam posse mouere, materia tamen non est apta per se moueri, sicuti neque mouere: vt enim omne mouens debet esse actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet esse actu, vt in quinto phisicæ auscultationis Aristot. docet: igitur materia neque est apta mouere, neque moueri per se: quare elementum diuidi non potest in partem per se mouentem, & partem per se motam. Addit etiam aliam rationem Aristoteles talem: id, quod se mouet, sistit etiã se, & mouet se contrarijs motibus; at elementa neque sistere, neque contrarijs motibus mouere se ipsum potest; ergo non à se mouentur; itaque videatur de hac re non esse dubitandum hanc Aristotelis sententiam fuisse, quum eam & apertè protulerit, & pluribus etiam argumentis comprobauerit. Magni etiam momenti sunt verba Aristotelis in calce prædicti contex. trigesimali secundi octauo physicorum, vbi soluere videtur tacitam quandam obiectionem: nam dicere aliquis poterat, si elementa ab externo motore mouentur, cur ergo motum illum vocas naturalem? est enim potius vocandus violentus, siquidem motus naturalis ille est, qui fit ab interno principio: respondet ibi Arist. grauià & leuia habere in se principium motus passiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propensionem habent, vt moueantur statutis quibusdam motibus ad propria loca, & hac ratione motus ipsorum dicuntur naturales; mouentur tamen non à se, sed ab externo motore; quamobrem satis est principium motus passiuum, vt motus grauium & leuium dici possint naturales. Huic igitur sententiæ complures ad amulum ita adhærent, vt omnino insipientur grauià & leuia internum habere motorem.

vt dicitur in
.....

Primum argumentum

.....

Secundum argumentum

Tertium argumentum

Opinio dicentium elementa moueri à proprijs formis, & eius comprobatio. Cap. IIII.

Primum argumentum.

X altera parte alij putant elementa à suis formis moueri, & ita motorem habere internum: ad quam sententiam tuendam multa, & que satis valida ex Arist. argumenta sumuntur. Primum quidem ex initio secundi physicorum tale argumentum sumitur: forma elementi est natura, ergo est principium motus i assumptum pater, quia omnis forma naturalis, & materiam informans debet appellari natura, & alij cuius motus principium, ergo est principium motus actiuum; nam proprium formæ est agere, materix verò pati: neque est quod aliquis dicat formam elementi esse principium motus passiuum tantummodo; quia proprium solius materix est pati, forma verò non dicitur per se pati, sed solum ratione materix, in qua est; inquit enim Arist. in contex. 55. primi libri de generatione, si quis esset à materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo si formæ elementi est principium motus passiuum, id non est per se, sed ratione materix; necesse est igitur concedere etiam propriam eius operationem, quæ est agere, vt nomen ipsum significat; forma enim dicitur actus ab agendo; absurdum autem esset negare formæ propriam operationem, & eam tantum illi tribuere, quæ ei competit ratione materix. Confirmatur testimonio Arist. secundo physicorum contex. quarto, vbi naturæ definitionem declarans per discrimen naturalium, & artefactorum, inquit artefacta non habere in seipsis per se factiõis principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium, vult naturalia habere in seipsis per se principium motus effectiuum; elementum autem est corpus naturale, ergo debet in se habere principium motus actiuum; idq; non potest esse aliud, quam sua forma. Idem ostenditur argumento efficacissimo, quod est Scoti, & Gregorij Ariminensis: effectus actu existens debet habere causam actu existentem, vt ait Aristor. in contex. 38. secundi physicorum, quod quidem potissimè verum esse debet de illo effectû, cuius esse consistat in fieri, cuiusmodi est motus; quum igitur motus grauis descendens sit effectus actu existens, causam debet habere aliquam coexistentem actu; hæc autem nulla præter formam esse potest, vt ostenditur à sufficienti enumeratione: vel enim est generans, vel remouens impedimentum, vel Coelum, vel locus naturalis, vel aliquid internum: aliud enim ne fingi quidem potest; à quo tanquam efficiente ille motus fiat: at generans esse non potest, quia hoc non agit amplius, immò neque agere potest, quum non amplius tangat, & potest interijssse quando graue descendit; quare vel nullo modo coexistit illi motui; vel non coexistit vt causa: idem dicendum est de remouente impedimentum, huius enim actio in sola impediendi remotione consistit; remoto igitur impedimento non agit amplius in graue descendens, sicut etiam de generante dicebamus: non est etiam Coelum, quæ fuit Empedoclis opinio ab Aristotele reprobata, vt prædiximus: neque locus naturalis, quia iam dictum est, locum mouere quidem vt causam finalem, at non vt efficientem, qualem in præsentia querimus: nulla igitur illius motus causa relinquitur illi coexistens, nisi illiusmet corporis forma. Ad hoc autem argumentum corroborandum maximè conferunt illa, quæ ab Aristotele in secundo Posteriorum Analyticorum de causa & effectû traduntur; inquit enim effectus præteriti causam esse præteritam, præsentis præsentem, futuri futuram, actu existentis actu existentem, potestate existentis potestate existentem: quare dum effectus existit, necesse est causam quoque simul eodem modo existere. Sumitur præterea argumentum validum ab experientia: nam si iam existens graue non sit in suo loco, neque ad illum moueatur, postea uerò mouea-

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quartum argumentum.

tur,

tur, & queramus à quoniam motore moueatur, uidentur illi cum Aristotele responduri, à remouente impedimentum: at verò per hoc ipsum ostenditur moueri à se ipso: nam si stet aliquandiu graue in aere alligatum filo, & suspensum, postea verò sua ponderositate filum frangat, & deorsum feratur; certum est filum fuisse impedimentum, idq; à nullo alio sublatum fuisse, nisi ab ipso met graui deorsum premente per suam grauitatem; non potest autem graue remouere impedimentum, nisi ipsum moueatur prius seu tempore, seu saltem natura, quia nullum mouens corporeum potest mouere aliud, nisi ipsum moueatur; graue igitur prius mouet seipsum, deinde eum motum insequitur fractio fili, quare à propria virtute mouetur: idq; similiter de omnibus grauib; & leuib; dicendum est, eadem enim est omnium natura, & conditio. Hęc argumenta certè efficacissima sunt, ideo multi hanc sententiam receperunt, eamq; accerrimè tutati sunt, grauia & leuia à suis formis moueri, ut Scotus secundo sententiarum distinctione secunda questione decima, & Gregorius Ariminensis secundo sententiarum distinctione sexta questione prima articulo tertio, vbi de hac re fusissimè disputat, & omnes aliorum sententias diligenter expendit; & Ioannes Gandauensis, & Zamara, & alii recentiores complures. Res igitur difficultate non caret, quum ex altera parte habeamus testimonium Aristotelis clarum quòd grauia & leuia non moueantur à se, neque habeant motorem internum, sed externum, ex altera verò extent argumenta validissima ex ipsius Aristotelis principijs desumpta, quæ demonstrare videntur grauia & leuia à suis formis moueri: quambrem non absque ratione vtraque contraria opinio uiros grauiosissimos sectatores habuit.

Scotus.
Gregorius
Ariminensis.

Quid hac de re dixerit Auerroes.

Cap. V.

AVERROES quoque videtur hac in re dubius fuisse, quum non idem ubique dicere videatur, ita vt non absque ratione Scotus in loco prædicto asserere potuerit nihil certi ex Auerrois verbis desumi posse; nec defuerint alij, qui aliqua ex parte Auerroem sequuti, aliqua etiam ex parte eius sententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quæ ab Auerroë varijs in locis dicuntur, & repugnantias, quæ Auerroë attribuantur ab alijs, ut appareat rem hanc summa plenam esse difficultate. Auerroes in octauo physicorum in ea parte, in qua Aristoteles de grauium & leuium motu sermonem facit, nil aliud dicere videtur, quàm illud idem, quod ibi ab Aristotele dicitur, elementum moueri per se à generante, à se autem non moueri; & in commentario trigesimo rationem asserens cur non à se moueatur, inquit, non mouetur à se, quia non diuiditur in motorem, & motum; materia enim quum sit ens mera potestate, neque mouetur per se, neque mouet. At in primo commentario secundi physicorum clarè dicit Auerroes elementum moueri à se, quoniam habet principium motuum in se ipso; & in commentario septuagesimo quarti physicorum inquit, mouens in elemento est forma, motum autem est materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum; idem legimus accuratius ab Auerroë explicatum in tertio libro de Cælo commentario vigesimo octauo qui præcipuus locus est, in quo hac de re disseruit, & sententiam suam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento esse formam, motum verò esse non materiam nudam, sed materiam formatam, idest totum ipsum compositum, sic enim elementum verè dicitur in seipso habere principium motus & actiui, & passiu; nam vtroque munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma, mouetur autem ut est in materia, & ut

T materiam

materiam perficit; non est enim inconueniens quòd idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed difficultatem auget aliud quiddam, quòd ibidem ab Auerroë dicitur, atque etiam in commentario septuagesimo primo quarti physicorum; nam explicare volens modum, quo elementum à se mouetur, inquit moueri à seipso per accidens, non per se, idque ita declarat: graue descendens mouet primò aerem medium, vt causa, deinde ad motum aeris cedentis mouetur etiam graue, quare à primò ad ultimum mouetur elementum à se per accidens; comprimit enim aerem, & per se illum mouet, deinde ad motum aeris ipsum quoque mouetur: vitur autem ad hoc declarandum exemplo nauis, qui dum nauim per se mouet, se ipsum quoque mouet per accidens; mouet enim primò nauim, non se, sed motum nauis consequitur ut ipse quoque mouatur.

Sensus opinionis Auerrois secundum aliquos, & eius reprobatio. Cap. VI.

DOSTREMVM hoc Auerrois dictum magnas posteriorum alterationes excitauit: quorum aliqui eam sententiã sequentes quòd graue & leue à solo generante moueantur, à forma verò nequaquam, dixerunt Auerroem optimè sensisse, ideoque sententiam suã Auerrois autoritate confirmarunt: loquens. n. Auerroes de grauium & leuium motore per se, à nullo alio ea moueri dixit, nisi à generante, quòd Arist. quoque pronuntiauit; à se autem moueri concessit, non quidem per se, sed per accidens, quæ Aristotelis quoque sententia fuit, qui ait graue & leue moueri per accidens à remouente impedimentum: remouens autem esse potest non modò aliquid externum, sed etiam ipsummet graue & leue, quemadmodum supra de graui filum rumpente dictum est: graue namque per vim à generante susceptã rumpit filum, quo suspensus erat, & à quo impediabatur ne descenderet, & statim rupto filo deorsum fertur; sic etiam aer substans impedit aliquantum, & aliquam resistentiam facit descensui grauis, debilem tamen, quam graue facillè superat, & remouet aerem impediens, & ita per remotionem impedimenti mouetur à seipso per accidens, tanquam à remouente impedimentum, per se autem à nullo, nisi à generante, vt etiam Arist. dixit: itaque hi concludunt optimam esse Auerrois opinionem, & esse eam ipsam, quam ipsimet tuerentur. Sed hæc sententia, etsi magnam habet veritatis speciem, falsa tamen est, nec Auerroes, si ita sentit, defendi vllò modo potest; impugnatur autem sensus hic à Gregorio Ariminese, & ab alijs, quocirca satis nobis erit pauca tantum, quæ præcipua sunt, aduersus hanc sententiam in medium adducere. Primùm sic argumentor: graue mouet aerem per se, ergo est causa motus aeris, igitur ipsum quoque graue mouetur: nam mouens corporeum non potest mouere, nisi ipsum quoque mouatur; quoniam igitur motus grauis est causa motus aeris, necesse est vt prior illo sit, si non tempore, saltem natura, ergo in illo priori naturæ mouetur graue sine vllò aeris motu; non ergo ad motum aeris mouetur graue, sed potius aer ad motum grauis; graue igitur à se mouetur immediatè, quare etiam per se, quia non per medium aeris motum, idque ita clarum esse videtur, vt nullã defensionem recipiat: prius. n. debet moueri graue, quàm aer, quia non alia ratione mouet aerem, nisi quatenus premit, & ad centrũ tendit. Confirmatur hoc: quia motus grauis descendens est motus naturalis, motus autè aeris à graui est violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non potest esse prior motu naturali, sed est potius posterior, & ipsum insequitur. Præterea omne per accidens debet reduci ad aliquod per se, ergo si mouetur graue à se per accidens, debet ab aliquo moueri per se à quo

Opinionis reprobatio.

Primum argumentum.

Secundò argumentum.

Tertium argumentum.

igitur,

Igitur, nisi à seipso dicere enim non possunt ab aere moto, qui illud secum ferat, hoc enim falsum esse iam ostendimus, quum motus aeris insequatur potius motum grauis, quam efficiat. Zimara verò ad hoc respondit graue mouere aerē, & ipsum prius moueri per se, non tamen à se, sed à generante: at tamen ad generans confugere non est satis tutum, quia hoc non coexistit descensui grauis: quare aliam eius motus causam excogitare oportet, sicut antea dicebamus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimaræ responsionem refellunt. Id verò, quod diximus, motum aeris esse posteriorem ipso grauis motu, clarum est cuiuslibet consideranti, neque id debet aliquis inficiari, aer enim non mouet graue descendens, neque ipsum secum fert descendendo, sed potius cedit graui descendenti, quum. n. resistere illius descensui non possit, ab eo mouetur, & pellitur. Exemplum quoque nauis & nauis, quo Auerroes vtitur, refragatur huic opinioni, & id, quod modò diximus, confirmat: nauis enim mouetur quidem non tu navigationis cum nauis, quam mouet, sed tamen non potest eam mouere, nisi prius moueat seipsum alio motu, & eo quidem per se non enim moueret nauim, nisi prius (sua membra moueret, & per ea mota moueret nauim, necessarium enim est vt mouens corporeum moueat aliud per suipsum motum: sic ergo etiam graue non potest aerem mouere, nisi ipsum motu priore moueatur, siquidem per suum motum mouet aerem, moueri autem dicitur à se, si recta est Auerrois comparatio, quia etiam nauis primò mouetur à se, deinde nauim mouet. Ex his igitur patet sensum hunc, quem illi attribuunt Auerroei, defendi nullo modo posse.

Responso
Zimara.

Impugnatio

Opinio Scoti, & aliorum plurimum. Cap. VII.

IS argumentis moti alij complures, quum eundem sensum verbis Auerrois attribuerint, ab eius sententia recesserunt, vt Scotus, & Gregorius Ariminensis, & aliqui posteriores, qui dicunt elementum moueri à seipso non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, sed per se: at quia hoc dicentes ostendere debuerunt quomodo elementum diuidatur in partem mouentem, & partem motam, in hoc declarando non consenserunt, Scotus inquit non esse in elemento necessariam hanc distinctionem, & hac vtitur ratione: duplex est agens, unum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formam, quam habet, agit: alterum verò æquiuocum, quod etiam virtuale appellant, quia non per formam agit, sed per virtutem vt Cœlum calefacit tanquam agens virtuale, etenim non per calorem, siquidem calorem non habet, sed per vim producendi calorem, qua præditum est: agens igitur formale non potest agere in seipsum, quia quum iam habeat formam, non potest eam amplius recipere, quamobrem necesse est vt sit re distinctum à patiente: at agens virtuale potest absque vlla repugnantia agere in seipsum, quum enim non habeat formam, quam est aptum producere, recipere eam potest: prius. n. habebat actum virtualem, sed potentiam formalem, quare potest à seipso recipere actum formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi est agens æquiuocum respectu motus localis, & elementum habet potentiam formalem, quia est aptum recipere motum illum, potest absque vlla absurditate à virtute sua productiua recipere motum formaliter. Videtur autem hæc Scoti distinctio etiam ab Auerroei poni alijs verbis, quando in commentario vigesimo octauesimo tertij libri de Cœlo inquit, lapis mouet se quatenus est actu grauis, & mouetur quatenus est potestate inferius: nam dicere actu graue est dicere habens actum virtualem, hoc est virtutem producendi motum descensionis; dicere autem potestate in infero loco, est dicere potentiam formalem, nam locus proprius instar forme est, quam graue per suum motum naturalem adipiscitur. Est igitur Sco-

Opinio Scoti.
Agens duplex.

Auerroes.

si sententia, elementum à seipso moueri, hoc est à sua forma, id quod per accidens, sed per se; nec requiri distinctionem realem motoris & moti, propterea quod est agens æquiuocum, quod absque vlla absurditate potest agere in seipsum.

Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio.
Cap. VIII.

ADVERSVS hanc Scoti sententiam quidam posteriores inuehantur hoc potissimum argumento, quod ea admissa ruit progressus Arist. in 8. physic. ad inueniendum primum motorem immobilem; is. n. nititur necessarîo eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur; hoc autem de medio tollitur dicendo posse idem moueri à seipso absque reali distinctione mouentis & moti; nam aduersarius diceret deueniri quidem in mouentibus & motis tandem ad primum, sed id simplex esse, & à seipso moueri, quia est agens æquiuocum, habens actum virtualem, & potentiam formalem: tota igitur illa Aristotelis argumentatio nos ad solum Cælum duceret quod non secus ac elementum, diceretur à seipso moueri absque distinctione mouentis & moti: sic itaque de inueniendo uia naturali æterno motore immobili esset penitus desperandum, si nullam habemus aliam viam, nisi ex æterno motu, ut alibi demonstrauius. Ipsi igitur aliter dicunt, esse in elemento realem distinctionem mouentis & moti, licet subiecto non seingantur; etenim forma est mouens, materia verò est id, quod mouetur; forma namque est actionis principium, materia verò omnis passionis: sic ergo sublatam esse arbitrantur omnem difficultatem, quum ita pateat graue & leue à se moueri per se, non per accidens, ut existimauit Auerroes.

Illorum opinio.

Impugnatio sententia recentiorum. Cap. IX.

HGO verò de Scoti quidem sententia posteriorum dicam, ea namque fortasse proximè omnium ad veritatem accessit. Quod verò ad hunc recentiores attinet, puto eos penitus aberrasse in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel falsa est, vel in idem cadit cum sententia Scoti, quam reprobarunt; nam est quidem materia radix omnis passionis, ipsa tamen per se non sufficit, ut sit idoneum subiectum motus; quia id, quod mouetur, debet esse actu, ut in quinto physica auscultationis Aristoteles docet. Vt verò etiam concedamus materiam habere potestatem recipiendi motum, ex hac tamen non magis ascensum recipiet, quam descensum: quare quod graue habeat determinatam propensionem ad descendendum, hoc à materia provenire non potest, sed prouenit à forma materie inherente; nam est quidem materia pati, sed determinatè pati hoc potius, quam illud, à forma est, non à materia: coguntur itaque dicere non materiam solam, sed totum compositum primo motum illum recipere, & formam esse rationem recipiendi: atqui eadem forma est etiam mouens, ergo mouens & motum re non distinguuntur: quæ Scoti sententia fuit, atque etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet ut forma, & mouetur ut est in materia: graue namque deorsum fertur quia est graue, non quia materiam habeat; ergo ut tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet, sed à grauitate, quæ est etiam mouens; nec absurdum videtur quod eadem forma sit simul ratio agendi, & ratio patiendi, principium motus & actiui, & passiuum, varijs modis considerata, sicut alibi declarauimus. Itaque si hi recentiores intelligant materiam esse motam, hoc est materiam ut formatam, quod est dicere

dicere totum compositum, eorum sententia non difert à sententia Scoti, & Auerrois sed eis difficultas integra manet, quomodo id esse possit sine reali dicrimine mouentis & moti: quòd si intelligant materiam esse per se motam, falsa omni no est eorum sententia, tum quia nec absolutè materia est per se mobilis, nec ad hunc statum motum habet determinatam propensionem: adde quòd Aristot. apertè negat elementum diuidi in partem mouentem, & partem motam; cui sententiæ isti manifestè aduersantur, dum hæc dicunt.

Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius consutatio.
 Cap. X.

QVVM autem Auerroes in memorato commentario. 71. quarti physicorum præter id, quod modò considerauimus, dicat etiam nullum in vacuo, si vacuum daretur, fieri posse elementi motum, iidem posteriores in hoc quoque Auerroem reprehenderunt, imò etiam ex professo Aristot. hoc idem dicentem; hoc igitur in præsentia breuiter considerare, præter quàm quòd ipsum per se non parum est vile, & intellectu dignum; non est etiam, vt fortasse videretur, à proposito alienū; sed ad sequentia conferet, & illi quoque in hac ipsa de motu grauium & leuium disputatione sermonem de hoc facere voluerunt. Auerroes igitur ibi ex Aristot. sumit, necessarium esse plenum ad motum elementi, propterea quòd continuitas in motu à resistentia prouenit, at in elemento nulla mobilis ad motorem interna resistentia est, ideò externa requiritur, si debeat fieri continuus motus: me dium enim plenum resistit aliquantum elemento moto, & ita facit continuitatē; quamobrem si daretur vacuum, elementum in eo positum non moueretur, sed momento temporis ad locum suum transiret, qui non esset motus, sed mutatio subita: qua in re Auerroes Auempacem reprehendit dicentem ad motum elementi non esse necessarium medium plenum, quandoquidem etiam in vacuo, si daretur, fieri elementi motus posset, isq; continuus ob internam resistentiam. Aduersus Aristot. & Auerroem hi recentiores insurgunt, & apertè profitentur Aristotelem non cognouisse quæ sit resistentia in motibus elementorum, immò & multa falsa dixisse in septimo physicorum de proportionibus in motu: aduersus quæ ipsi plura adducunt experimenta, quibus se cognouisse testantur falsas esse illas proportionēs, & hanc falsitatem processisse ex hoc falso fundamento, quòd forma elementi mouens ipsum non habeat à mobili aliquam internam resistentiam, sed solum externam à medio pleno. Ipsi igitur sequentes opinionem Auempaces ibi ab Auerroë reprobata, quam etiam sequutus est Scotus secundo sententiarum distinctione secunda quæstione nona, dicunt duplicem esse resistentiam in motu elementi naturali: vnam externam, & accidentalem, quæ fit à medio pleno, & facit ut tardior sit motus in pleno, quàm esset in vacuo: alteram verò internam, & essentialē, quæ elementum motum resistit formæ mouenti, ita vt etiam in vacuo, si daretur, fieret continuus motus: rationem autem cur mobile resistat suæ formæ mouenti dicunt esse, quòd mobile est continuum, & spatium quoque continuum; repugnat autem continuo transeunti per continuum esse eodem momento in omnibus simul partibus illius continui, sed necesse est vt transeat prius per vnam partem, quàm per aliam; hæc igitur est necessaria resistentia interna, ex qua fieret vt elementum in vacuo positum contnuè moueretur. Ego verò pro Aristot. defensione possem facilè demonstrare quantum isti decepti sint in illis experimentis, quæ aduersus Aristotelem adduxerunt, reuera enim non efficiunt didis Aristot. in septimo physicorum de proportionibus in motu: sed quoniam alienum hoc esset à nostro instituto, omittendum in

in O
 1.

Aristo. & Auerrois opinio de motu elementi in vacuo.

Recentiores contra Aristot.

Scotus: Resistentia duplex.

Impugnatio & Arist. defensio.

100

T 3 præsentia

Omnis resistencia fit ab actu.

praesentia est, licet ipsi suae de motore grauium & leuium dispositioni id inferere voluerint: sed si quando datum nobis fuerit in libros physicos edere commentarios, diligenter hac de re loquemur: nunc de eo, quod ad rem magis pertinet, pauca dicere satis erit. Dico falsum esse id, quod isti imaginantur de illa interna, & essentiali resistencia mobilis, nulla enim in elemento esse potest; quod autem de elemento dicimus, id de omni naturali corpore, quod ut graue, vel ut leue moueatur, intelligendum est: ratio autem est, quoniam omnis resistencia fit ab actu, potentia enim non resistit, quum sit aptitudo indistincte respiciens opposita; sed actus est qui resistit actioni alterius contrarij actus, siquidem non fit actio, nisi ab actu: non potest igitur esse interna resistencia, nisi ubi est duorum actuum compositio, vt in animalis, quod etiam in vacuo positum (vt ibidem ait Auerroes) continuo in motu moueretur, ob internam resistenciam corporis grauis ad animam mouentem: sic etiam videmus prauiam generationi alterationem esse motum continuum, ob resistenciam qualitatis contrariae ad contrariam; at in illuminatione nulla est successio, quia nulla resistencia, quia lumen non habet contrarium; quare illuminatio etiam magni spatii fit tota simul subito, non in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemento vnicus est actus, nulla in eo esse potest interna resistencia, nisi dicamus eandem elementi formam sibiimet resistere: nam dicere non possumus elementum resistere suae formae, nisi per suum actum, hic autem est forma ipsa; sic igitur diceremus formam sibi ipsi resistere, quod ne imaginari quidem possumus: nulla igitur est resistencia elementi moti ad formam mouentem, sed potius summa consensio, quum eadem sit ratio agendi, & recipiendi; si enim ad illum ipsum recipiendum motum sit elementum propensum, quem apta est efficere forma, non potest elementum motum resistere suae formae mouenti; igitur opinio Aristot. vera est, & rationi consentanea; non tamen negamus in motu elementi internam resistenciam per accidens, de qua postea loquemur, sed solum negamus resistenciam per se, qualem isti ponunt, nam si posito elemento in vacuo inesset resistencia interna, ea non posset esse nisi per se: at resistencia per accidens non potest habere locum, nisi in medio pleno, vt mox considerabimus. Peccant etiam isti in afferenda ratione huius resistenciae; tum quia dato vacuo illud non potest esse quantum, nec habere partes, quum absque subiecta substantia quantitas non possit existere: tum quia hoc etiam concessio adducunt non causam pro causa, nil enim aliud dicunt, nisi impossibilitatem consequentis, quam nos quoque confitemur, sed haec simul esse potest cum veritate consequentiae; dicimus enim esse impossibile ita transferri mobile per omnes partes spatij quanti, vt eodem momento sit simul in omnibus; hoc tamen necessarium deduci ex vacui positione, proinde validam esse hanc consequentiam, si elementum esset in vacuo, ad locum suum transire subito, & absque ulla successione; quia quando agens a nullo prohibetur, & nihil ei resistit, necesse est subitam fieri mutationem, ut in illuminatione videmus. Possumus autem hoc confirmare ex argumentatione Aristotelis in contextu septuagesimo nono octaui Physicorum, ubi sic argumentatur: si in magnitudine finita inesset vis motrix infinita, moueret subito, non in tempore, propterea quod finiti ad infinitum nulla est proportio, proinde nulla resistencia motu ad motorem: at si dicere liceret, non sequitur, quia quantum non potest transire subito per spatium quantum, quum non possit simul eodem momento esse in omnibus eius partibus, argumentatio illa Aristotelis redderetur inefficax; est tamen efficax, quia consequens, licet sit impossibile, deducitur tamen ex illo antecedente, & valida est consequentia. Quod si ex impossibilitate consequentis liceret inferre consequentiae prauitatem, tolleretur penitus argumentatio per ductionem ad incommodum, per eam enim inferretur consequens impossibile vt impossibile, efficax tamen esse potest consequentia: sed hoc magis est manifestum, quam vt pluribus verbis indigeat. Patet igitur hos in refutanda opinione

opinione Scoti, & ijs, quæ ab Aristot. & ab Auerroë dicuntur quarto physico-
rum 71. multifariam errasse. De ipsa verò Scoti sententia posteriùs dicemus,
quum nostram hac de sententiam proferemus.

Distinctio potentia, & agentis. Cap. XI.

MANIA, quæ hæcenus dicta sunt, ad id pertinuerunt, ut quanta sit hac in re difficultas, ex ijs, quæ ab alijs dicuntur, intelligeremus: restat ut ipsam huiusce rei veritatem declaremus, eamque ab omni difficultate, si fieri possit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis solutio in duabus (ut arbitror) distinctionibus est constituta: quum enim questio proposita sit de motore grauium, & leuium, & nil aliud sit mouere, quàm ducere de potentia ad actum, idque fiat ab agente, cognoscendum est quotuplex sit potentia, & quotuplex sit agens. Potentia dupliciter sumitur, vt Aristoteles docet in calce libri de interpretatione: nam proprie sumitur pro illa, quæ respicit, & præcedit actum: improprie autem, & æquiuocè sumitur etiam pro illa, quæ est coniuncta cū actū, vt quando dicimus Coelum posse moueri dum actū mouetur; sed hæc ad præsentem considerationem non pertinet, quia Arist. quando in contex. 32. octauis physicorū distinguit in graui & leui duplicem potentiam, non intelligit nisi illam, quæ præcedit actum, nempe potentiã ad motum quando mobile non mouetur: hanc igitur Aristoteles ibi considerans duplicem esse dicit, vnam interpretes vocant essentialiam, alteram accidentalem; essentialis ea dicitur, quæ quum sit primariò ad formam, est secundariò ad motum, qui consequitur formam; talis potestas ascendendi est in elemento graui; illud enim est potestate leue, proinde potestate ascendit, sed quando iam est factum leue, tunc nisi impediatur ascendit; & iure dicitur essentialis, quia denotat negationem motus à medio, quæ per se competit graui, quia graue quatenus est graue non ascendit: accidentalis autem potestas ascendendi est in elemento leui, quando, quum iam sit leue, non ascendit, quia ab aliquo impeditur, nam leui extra locum suum existenti accidentale est non ascendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Aristot. ponit; at nisi nos tertiam adijciamus, non possumus assequi huiusce rei veritatem, sed decipiamur necesse est: quam erroris multorum causam fuisse existimo; Aristoteles enim duas tantum illas ibi considerauit, quoniam hæc solæ ad eius scopum conferebant, sed tertiam, quam ego nunc adijciam, non negaret, quum sit per se manifestissima; quoniam enim de illa potestate loquimur, quæ dirigitur ad actum, actus, quem vtraque illa potentia respicit, nullus alius est, nisi motus ipse, ibi namque Aristoteles considerat potentiam ad motum in elemento quiescente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam esse dicit utramque potentiam ad actum, quem respiciebat, sic enim graue aut leue transiit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius transitus est motus ipse: at quando elementum actū mouetur, negari non potest ipsum esse adhuc in potentia, non tamen amplius ad motum, sed ad locum suum, siue ad suum vbi, quo adhuc non potitur actū; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motum esse actum imperfectum eius, quod potestate est, quatenus est potestate: intelligit enim potestatem non ad motum, sed ad terminum, & finem ipsius motus: quum igitur in alijs duabus potestatibus, & earum ductione ad actum terminus, ad quem, non sit alius, quàm motus ipse, ad quem ex quiete transit elementum; in hac tertia potestate, seu eius ductione ad actum terminus ad quem, non est amplius motus, sed locus, vel qualitas, vel aliud quippiam, ad quod tendat motus: hæc igitur sit prior distinctio. Altera verò est, quam Scotus ponit in sua questione quinquagesimali sexta Posteriorum

Potentia dupliciter dicitur.

Potentia triplex in elemento mobili.

in fine 32

in fine 32

Agens duplex.

riorum Analyticorum, quatenus in hac disputatione non est usus, quum maxime ea uti debuisset; efficiens duplex est; vnum, quod cum transmutatione efficit, & quartum causæ genus constituit, quod ab Aristotele vocari solet principium vnde motus, quia semper cum motu efficit: huic proprie dicto efficienti competit definitio potentie actiue ab Aristot. tradita in nono Metaphysicorum, potentia actiua est potentia transmutandi aliud prout est aliud; tale namque efficiens requirit necessariò patiens diuersum, quia nihil potest mutare seipsum, & ducere de potestate ad actum: hoc efficiens habet à patiente aliquam resistantiam, à qua successio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Aristotele causa vnde motus: alterum est efficiens, quod non per transmutationem efficit, sed per solam emanationem effectus ab eo, quasi ipso non operante effectus sponte sua illud insequi videtur; tale efficiens est in corporibus naturalibus forma respectu accidentium, & proprietatum consequentium in eadem re: idcirco dicere logici solent rationalitatem esse causam effectricem risibilitatis in homine, non quidem transmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non risibili risibilem; sed sine vilo motu, sine vlla transmutatione, quum primum est rationale, statim consequitur ut sit risibile, ita vt risibilitas à rationalitate absque vlla mutatione emanare uideatur; ob id hoc improprie dicitur efficiens, reducitur tamen ad causam effectricem conuenientius, quàm ad aliud causæ genus.

Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas.

concluditur Cap. XII.

Prima conclusio.

HIS fundamentis iactis totam huiusce rei veritatem in quinque propositionibus puto esse constitutam, quarum prima hæc est. Si loquamur de prima elementi potentia, quæ est ad motum, & essentialis appellari solet, ab hac elementum ad actum ducitur à solo generante; & hoc idem intelligi volumus de omni corpore, quod vt graue; vel vt leue moueatur, sicut etiam ante admonuimus: hæc apud Aristotelem clara est in octauo physicorum; & in quarto de Cælo iam memoratis, & per se etiam satis manifesta est; nam est essentialis graui non ascendere, nec potest hunc motum recipere, nisi à generante, quod mutet ipsum in leue, sic enim dans ipsi leuitatem dat etiam consequentem ascendendi facultatem: paret autem non posse graue in hac potestate existens ducere se ad actum, & dare sibi motum ascensionis, sed indigere generante. Omnia igitur, quæ ab Aristot. in prædictis locis dicuntur, nil aliud probant, quàm hanc primam propositionem, atque etiam secundam, quam mox subiungemus; has enim nemo est qui inficiari possit, quum manifestum sit non posse graue aut leue ducere se de non moueri ad moueri, sed mouente externo indigere. Secunda igitur propositio est: si loquamur de secunda potentia ad motum, quæ accidentaliter vocatur, vt potentia ascendendi in elemento leui, quando in impedimento non ascendit, ab hac ad actum ducitur à remouente in impedimento: hæc similiter ponit Aristot. in memoratis locis, neque vllus est, qui eam neget; nam graue iam existens extra locum suum, si ad eum non moueatur, necesse est vt aliquo detineatur impedimento, quod remouere ipsum non potest, idèo eget agente externo, quod remouendo impedimentum ducat ipsum de quiete ad motum. Tertia propositio est: si consideremus tertiam potentiam in graui aut leui existente extra suum locum, nec in impedimento, quæ est potentia ad locum, quem non obtinet, de hac ad actum ducitur, & ad suum locum mouetur per se à sua forma tanquam ab agente per solam emanationem. Hæc satis demonstratur argumentis ante adductis, ad quæ nullam ego responsionem video; sed comprobari præterea potest alio argumento sumpto ex

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

ijs. quæ ab Arist. in context. 82. octauæ physicorum dicuntur de motu proiecto-
rum, non putat enim causam illius motus esse manum proiicientem, sed vult esse
necessarium aliquod mouens, quod eomitetur illum motum, & illi coexistat;
idèd causam refert in partes aeris, per quas proiectum fertur, ut ibi videre est;
similiter igitur in motu naturali non sufficit generans, quum non coexistat mo-
tuis; neque vlla huius discriminis ratio in his adduci potest, quam enim rationem
habet proiciens ad rem proiectam, eandem habet generans ad elementum ge-
nitum, nempe quantum attinet ad motum localem; vtrunque enim dat patienti
motionis initium, sed mouere ad finem vsque ipsius motus non perseverat;
quemadmodum ergo secundum Arist. non satis est dicere proiectum moueri à
proiciente, ita nec satis est dicere elementum motu naturali moueri à genera-
te. Ideo notandi maximè sunt varij Aristoteles scopi, in prima eius octauæ libri
parte, & in capite illo postremo, nam diuersa respiciens varijs etiam modis de
eadem re loquutus est: in prima nanq; parte considerabat primū principium mo-
tus in vnaquaque re, & primum mouens, à quo res ducitur de non moueri ad
moueri, quoniam scopus ibi est primum vniuersi motorem inuestigare: lo-
quens igitur ibi de motu grauium & leuium tum naturali, tum violento, non con-
siderat aliud mouens, quam externum, quod rem traducit de non moueri ad
moueri, quale est generans respectu motus naturalis, & proiciens respectu mo-
tus violenti: quocirca ibi nullum alium motorem tribuit motis violento, quam
illum, qui proicit; nam alium posteriorem motorem, qui postea coexistit mo-
tuis, ibi Arist. non considerat, propterea quod ad eius scopum non conferebat;
ob quam eandem rationem neque elementi formam ibi considerat ve mouentis
motu naturali, quia non est motor primus, sed presupponit motorem priorem,
qui rem transtulerit de quiete ad motum; in postremo autem eiusdem libri capi-
te non amplius loquitur de primo motore rei proiectæ, sed de proximo, &
adequato, & coexistente, siquidem primus motor projectorum iam manifestus
erat, nemo enim ignorat proiicientem esse primum motorem; sed motor pro-
ximus ignorabatur, idèd ibi docet proiectum moueri à diuersis aeris partibus
vna post aliam: sic igitur etiam in motu naturali negare Aristoteles non posset es-
se necessarium mouens proximum, & coexistens, quod non potest esse aliud,
quam propria forma; generans enim est causa prima, & remota, ut consideran-
ti manifestum est. Præterea lapis sursum proiectus per vim, postea deorsum fer-
tur per naturam, à quo igitur mouetur? non à proiciente, quia idem non potest
esse causa simul contrariorum motuum; non à generante, quoniam huius actio-
nem olim desijt ante longum tempus, & fortassis ante mille annos, immò etiam
fortasse generans iam olim interijt; à sola igitur sua forma tunc naturaliter mo-
uetur. Possumus etiam ad hanc sententiam confirmandam sumere argumentum
ex Aristotele in memorato contextu trigesimo secundo octauæ physicorum, qui
ab aduersarijs summa cum efficacia pro se adducitur; nam ibi dicit quidem Ari-
storeles grauiæ & leuiæ moueri per se à generante, sed querit etiam propter quid
ad sua loca moueantur grauiæ & leuiæ: & respondet his verbis [causa est quia
apta sunt natura aliqnd, & hoc inest graui & leui esse] quum enim questio pro-
pter quid sit questio proximæ, & immediatæ causæ, non respondet Aristoteles
generans esse causam cur moueantur, quia generans est causa remota, per quam
non satisfieret questioni propter quid; sed respondet ipsammet elementi natu-
ram causam esse illius motus, eamque ipsius essentiam esse; atqui hæc est forma,
itaque secundum Aristotelem forma grauis, aut leuis est proxima causa illius mo-
tus. Hoc idem notare possumus in contextu vigesimo quarto quarti libri de Cos-
to, vbi Aristoteles eandem questionem facit, propter quid fertur ignis sursum,
& terra deorsum; ad quam similiter, immò & clarins respondet, quod hæc in se-
ipsis habent mutationis principium, & in hoc distinguit hæc mobilia motu natu-
rali

Nota de va-
rijs scopis
Aristot. in
t. physic.

rali à sanabili, & augmentabili, quæ mutantur ad sanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio; intelligit autem à principio actiuo; ergo vult propriam elementum naturam esse principium actiuum sui motus naturalis: quod videtur etiam satisclare pronuntiasse in contextu octuagesimoquarto secundi Physicorum, vbi inquit naturalia esse illa, quæ ab aliquo in seipsis principio continuè mota perveniunt ad aliquè finem; asserere ergo videtur omnia naturalia moveri ab interno principio actiuo, nam inferiora corpora respicit, in quibus id vniuerse verum esse arbitrat. Confirmatur etiam hæc sententia per ipsam et aduersariorum dicta; declarantes enim quomodo generans sit motor grauium & leuium, dicunt, generans dat formam, dat igitur etiam motum, quia dans formam dat etiam omnia consequentia formam mediante forma: hoc enim eorum dictum si falsum sit, nullam eorum opinio defensionem habet, generans enim non dabit motum: si autem verum esse concedamus, per illud ipsi veritatem confitentur, & in nostram sententiam veniunt. Primum quidem dubia est eius dicti veritas, quoniam accidentia formam consequentia duplicia sunt, alia habent esse permanens, vt risibilitas in homine, & calor in igne; alia verò habent esse fluxile, cuiusmodi est motus: de illis igitur, quæ habent esse permanens, clara res esse videtur: nã agens vna & eadem actione, qua dat formam, dat etiam hæc formam consequentia, vt generans hominem dat eadem actione formam, & risibilitatem consequentem, licet hanc per mediam formam: at de motu secus est, generans enim dans elemento formam non dat eadem actione motum, quia cessat generantis actio in primo esse forme, quod est vltimum non esse ipsius motus, siquidem motus nondum est; sed postea erit, quando generans non amplius aget; generans ergo dans formam non dat eadem actione motum consequentem. Sed admittamus dicti huius veritatem; admitti enim potest in hoc sensu, quia dans elemento formam, dat vim motricem sui ipsius; at hoc dicere est dicere formam esse motricem elementi, quare hoc ipsi dicentes veritatem aperte confitentur: id enim dicunt, consequentia formam, fatentur motum elementi insequi formam, proinde esse effectum forme: quod etiam clarius affirmant dum addunt, mediante forma; si enim fatentur generans non esse causam immediatam, quum intercedat forma, per quam mediam generans dat graui & leui motum: rectissimè etiam vtuntur illa dictione [consequentia] sic enim ipsa veritate ducti dicunt formam esse motus effectricem per emanationem; à tali namque efficiente ita emanat effectus, ut ipsum insequatur sicut vmbra corpus absque vlla transmutatione; aliud enim est motum producere, aliud est rem producere cum motu, & transmutatione: efficiens quidem transmutans producit rem cum motu, ideò generans producit motum elementi per mutationem substantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem consequentem, nec producit per transmutationem. Quod verò aliqui ad se tuendos dicunt formam non esse causam effectricem, de qua in præsentia loquimur, sed potius esse causam formalem, falsum est: quia forma est quidem causa formalis corporis naturalis, at accidentium non est causa formalis, sed effectrix, vt etiam de anima asserit Aristoteles in context. 36. secundi libri de anima, nec video quomodo aliquis sanè mentis dicere possit formam compositi esse formam etiam accidentium. Sed his causa deceptionis fuit, quòd non cognouerunt efficiens per emanationem ratione saltem distinctum à causa formali; nam forme vtrunque competit varijs respectibus: alius enim est causandi modus, quo forma elementi est illius corporis causa formalis, quæ ipsum in specie constituit; & alius, quo eadem in eodem corpore motum naturalem producit. Videtur autem Aristoteles ipse hoc efficientium discrimen pulcherrimè significasse in illo context. 32. octaui physicorum: nam efficiens transmutanti accommodat verbum, *ποιῶν*, & de hoc loquens dicit graue & leue non habere in se principium effectiuum motus, sed solum passiuum, effectiuum enim habet extra se,

à quo

227 25 2300
 aliqui
 n. 2300 1A
 2300 1A

Accidentia
 formam con-
 sequentia
 sunt dupli-
 cia.

Aliud est
 producere
 motum, aliud
 est rem pro-
 ducere cum
 motu.

Nota de agē-
 te per ema-
 nationem.

à quo ducitur de quiete ad motum : efficiens autem per emanationem accōmo-
dat verbum, *ἐκπεμπῶν*, quod ibi latinè legitur, agere, seu operari ; inquit enim
grauè & leuè agere statim, & operari ; & ita illis attribuit actionem ex se tunc,
quando iam cessauit effectio agentis externi generantis, vel remouentis impedi-
mentum : multò tamen manifestior est græci verbi significatio, nam maximè pro-
prie verbum, *ἐκπεμπῶν*, denotat efficiens per emanationem, significat enim exire
ex seipso in actum, & in operationem à natura manantem, postquam cessauit effe-
ctio generantis, vel remouentis impedimentum. Quarta propositio est, in mo-
tu naturali grauium & leuium requiritur necessariò vt non penitus sit re distin-
ctum mouens à moto : hæc ex tertia propositione deducitur, & eam consequitur
ex necessitate ; nam agens quidem transmutans rem de potestate ad actum est ne-
cessariò distinctum re à patiente, quia nihil ita in seipsum agit, sic enim esset si-
mili potestate & actu secundum idem, vt argumentatur Aristoteles in contex-
40. illius octauo libri, quoniam ibi loquitur de solo agente transmutante: sed agens
per emanationem non potest esse re distinctum à patiente ; à forma namque ac-
cidentia consequentia emanant in eodem composito formato, non in aliquo ex-
terno ; extra verò agit forma non aliter, quam transmutando ; quod clarum est
per inductionem, dicimus enim formam hominis esse causam risibilitatis effectri-
cem per emanationem, non ita tamen, vt dicatur homo diuidi in corpus & ani-
mam, & anima efficiat risibilitatem, corpus verò seclusa anima eam primò reci-
piat: sed totum compositum animatum recipit primò hanc proprietatem, & qua-
tenus est animatum ; proinde anima est tum agens, tum ratio patiendi, diuersis
tamen modis, nam agit vt forma, recipit autem vt iuncta materiæ: sic à forma
ignis emanat in ipsomet igni summus calor, quæ est ignis proprietates, non ita ta-
men, vt sola materia patiat, quia materia informis non est idoneum subiectum
caloris, sed totus ignis dicitur subiectum caloris vt tali forma formatus, eadem igi-
tur forma agit vt forma, & recipit vt est in materia: hæc autem eadem per calo-
rem insequentem agit extra se in alia per transmutationem, dum res alias calfa-
cit, & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes tertio de Cœlo vi-
gesimo octauo, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia ; nam
mouere tribuitur soli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori vt ab
ea forma constituto. Ex his autem patet in motu elementi non posse diuisionem
fieri in partem per se mouentem, & partem per se motam, quia per se mouens est for-
ma, per se est motum totum compositum, quod eandem formam complectitur: attamen
ibi quoq; notari potest aliqua distinctio realis; quum. n. compositum constet ex
materia & forma, distinguitur re à forma ratione materiæ, quæ est distincta re
à materia, sed ratione formæ non re distinguitur, sed ratione, quatenus aliud est
forma vt forma, aliud est forma vt in materia: idque respexit Auerroes in quar-
to physicorum commentario septuagesimo primo, quando dixit elementum di-
uidi in motorem & motum, quatenus motor est forma, & motum est materia ;
non enim absolute dixit materiam per se moueri, nam in commentario vigesimo
octauo inquit id quod mouetur, esse totum elementum ; sed significare tantum
voluit illam, quæ ibi notari potest, mouentis & moti realem distinctionem, ea. n.
est, quæ sumitur à reali distinctione materiæ & formæ. Talis autem distinctio
partim realis, partim rationis, necessaria omnino est in agente per emanationem;
quia vbi sola forma sine materia suam edit operationem, ea non potest esse nisi
forma abiuncta à materia, cuius actio est ipsius substantia ; quare nullus ibi nota-
ri potest effectus ab efficiente, distinctus, proinde neque efficiens appellari ea ra-
tione potest ; vt igitur effectus emanans sit ab efficiente distinctus, tanquam acci-
dens insequens formam vt causam, necesse est materiam quoque adesse, quæ
formata tali forma illum recipiat, & ita faciat aliquam realem distinctionem: con-
tra verò non potest omnino esse distinctio realis, quia potest quidem agens age-

Quarta con-
clusio.

Agentis per
emanationem
actio est im-
manens.

re in aliud extra se per transmutationem, & ductionem de potestate ad actum; at per emanationem non potest agere in aliud, quia effectus emanans non potest nisi in eo ipso recipi, à quo emanat, hoc. n. significat verbum emanare; eaque est distinctio rationis, quam significauit Auerroes dum dixit, forma elementis mouet ut forma & mouetur ut in materia; non datur igitur effectus à forma emanans, & ab ea distinctus tanquam à causa, nisi in rebus materialibus, nec potest ibi esse processus realis distinctio agentis & patientis, sed partim realis propter materiam, & partim rationis propter formam. Postrema tandem propositio hæc est, si motum elementi redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per transmutationem, elementum mouetur à seipso ut ab agente transmutante, non tamen per se, sed per accidens: hæc per solam rei considerationem manifesta redditur nam graue descendens mouet aerem, qui ei cedit, quare motum aeris consequitur ut graue deorsum feratur, non enim moueretur graue, nisi substans aer, vel aliud eiusmodi corpus, illi cederet; à primo igitur ad vltimum mouetur graue à seipso per accidens, quia per aerem medium, qui primò mouetur à graui. Est autem notandus in motu grauis & leuis hic ordo, si non temporis, saltem naturæ: primùm quidem mouetur elementum à sua forma per se, tanquam ab agente per emanationem, ab ea namque emanat immediatè motus naturalis in ipso elemento, non per medium aerem, & nisi graue primo seipsum moueret, non premeret aerem: secundò totum graue, non forma eius, per suum motum mouet aerem tanquam agens transmutans, sic enim agit in aliud, & ibi adest per facta realis distinctio mouentis, & moti, & resistentia patientis, à qua in motu successio provenit; iam enim diximus nullam esse in elementi motu internam resistentiam, sed externam solum, quia in mouendo per emanationem nulla potest esse resistentia, nisi diceremus eandem formam sibi met obistere, quod nullo pacto dicendum est: tertio ad motum aeris mouetur etiam ipsum graue, & in cedentis aeris locum subintrat: & ita fit ut graue à seipso moueatur tum per se, tum per accidens; per se quidem ratione efficientiæ per emanationem, quæ ordine naturæ prima est; per accidens verò ratione efficientiæ per transmutationem, quæ est postrema, & per aerem medium, & cum resistentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in secundo sententiarum distinctione secunda questione nona ad quartum: prima enim actio transmutans est ipsius grauis in aerem, non in se, eam autem consequitur ut etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, nisi prius aer moueretur: ideo non est ignorandum modum hunc mouendi se per accidens, reduci ad remotionem impediendi, quando enim graue descendit, remouet aerem impediendum, & ita mouet se per accidens: sic etiam Aristoteles dixit à mouente impediendum moueri rem per accidens; quia per mediam remotionem impediendi: respectu autem ipsius impediendi dicitur mouens per se, quia per se & immediatè mouet impediendum, secundariò autem consequitur ut res quoque impedita moueatur, sic igitur graue descendens remouet per se aerem, quo fit ut ipsum quoque se per accidens mouere dicatur, quia per substantiam aeris remotionem. Ex his colligimus esse in motu elementi aliquam internam resistentiam, non quidem per se, ut aliquos putasse iam diximus, sed solum per accidens: dum enim graue motum à sua forma mouet aerem medium, & aer illi resistit, necesse est ut ipsum quoque resistat formæ mouenti; tota tamen resistentia provenit à resistentia externi aeris, ipsum enim graue per se suæ formæ non obisteret, sed quoniam aliud corpus ipsi resistit, cogitur ipsum quoque resistere suæ formæ; per aliud ergo resistit, non per se, & eò magis resistit, quòd magis aliud illi resistit, quod provenit ex maiore medij corporis densitate. Hanc esse putò veram sententiam, & totius huius difficultatis solutionem, & Aristoteles atque Auerrois verbis, immò & ipsi rerum naturæ maximè consentaneam.

Quinta conclusio.

Ordo in motu grauis & leuis.

Resistentia interna motu elementi.

Consideratio opinionis Scoti. Cap. XIII.

VONIAM. supra diximus Scotum hac in re proximè omnium ad veritatem accessisse, nunc veritate cognita videamus quid bene, & quid non bene ab eo dictum fuerit. Primum quidem quod dixit elementum per se moueri à sua forma, optimè dixit: quod etià dixit id esse absque reali distinctione mouentis & moti, verissimum est: & in hoc maximè probandus est Scotus, quòd id cognouerit, quod alij non viderunt, nisi solus Auerroes, qui dixit formam elementi mouere ut formam, & moueri quatenus est in materia: in eo tamen defecit, quòd putauit Auerroem hac in re inconstantem fuisse, & nihil certi ex eius verbis sumi posse; nam Auerroes hac in re sibi semper conlittit, & omnia eius dicta vera sunt, ut mox considerabimus. In afferendà quoque suæ sententiæ ratione puto Scotum defecisse, imperfectam enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocum: nam licet omne agens per emanationem sit æquiuocum, non tamen conuertitur; datur. n. agens æquiuocum, quod non per emanationem, sed extra se per transmutationem agit, cuiusmodi est Cœlum respectu corporum inferiorum; in talibus autem agentibus Scoti ratio locum non habet, quia nihil potest transmutare seipsum, & quod potestate habet, tribuere sibi actum, nisi habeat partem per se mouentem, & partem per se motam: quod enim non sufficiat actus virtualis; & potentia formalis, vt possit aliquid mutare seipsum, clarum est in multis; nam vinum est virtute calidum, quum habeat vim calefactricem, & habet potentiam formalem, quum sit actu frigidum, & possit fieri calidum, attamen non potest calfacere seipsum: motus etiam secundum Aristotelem generat calorem, quo liquefit plumbeus mucro sagittæ, non ita tamen, ut primò calfaciat mucroem ipsum; qui mouetur; sed mucro per motum agit primò in aerem, & ipsum atterendo accendit, postea ab eo accenso ipse postea calefit; itaque sagitta mota habet actum caloris virtualem, & potentiam formalem, quia est apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non potest immediatè seipsam calfacere per motum; non est igitur idonea ratio, est agens æquiuocum, & habet potestatem recipiendi formaliter, ergo potest mutare seipsum: huius autem deceptionis ratio est, quonià aliquid habens potentiam formalem potest quidem simul habere actum virtualem respectu aliorum, in quæ agere potest, at non respectu suiipsius: quia dicere respectu suiipsius est implicare contradictionem, vt aliquando consideravi in declarando contex. 40. octauis phisicorum: quando enim agens naturale aptum est agere, & habet patiens præsens, nec impeditur, ex necessitate fit actio; ergo si agens potest sibi talem formam tribuere, iam eam habet, nec potest esse in potentia formali, quia semper fuit sibiipsi præsens; quo igitur momento habet actum virtualem respectu suiipsius, eodem momento necesse est vt habeat etiam actum formalem, nisi impediatur: quòd si impediatur, habet quidem potentiam formalem, sed nõ habet actum virtualem, quia non potest remouere impedimentum, & se ducere de potentia ad actum, vt patet in graui detento per vim in aliquo suo pero loco, non habet enim per se actum virtualem idest vim mouendi se actu, sed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impedimentum: dum igitur impedimentum viget, habet quidem potentiam formalem, sed non habet perfectè actum virtualem; dum autem habet perfectè actum virtualem respectu suiipsius, tunc habet necessariò actum formalem: non potest igitur habere perfectum actum virtualem respectu suiipsius, & simul potentiam formalem. Melior itaque est ratio, quam nos attulimus, non requiritur distinctio partis mouentis, & partis motæ, quia est agens per solam emanationem: quamuis enim hoc non sit nisi agens æquiuocum, ratio tamen non est quia sit æquiuocum, sed quia per emanationem

Defectus Scoti.

V nationem

nationem agit; quoniam agens per emanationem simul est cum effectu, nec habet actum virtualem cum potentia formali, sed cum actu formali, quoniam in se ipsum agit, quum emanare effectus non possit, nisi in ipso subiecto, in quo est causa, à qua emanat: hæc igitur vera ratio est, cur in graui & leui non requiratur realis distinctio partis per se mouentis & partis per se motæ, non quæ Scotus adduxit. Viget præterea contra Scotum ratio allata ab aliis, admissa enim Scoti sententia ruit progressus Arist. in octauo physicorum ad inueniendum primum motorem immobilem; nam aduersarius diceret deueniri ad primum, quod ideo seipsum mouet absque distinctione motoris & moti, quia est agens æquiuocum; idque rationi consonum uideretur, quoniam agens æquiuocum est natura prius agente uiuoco; nullus ergo daretur motor immobilis.

*Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois,
& omnis difficultatis solutio. Cap. XI III.*

DE R ea, quæ hætenus dicta sunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Aristot. tum Auerrois dicta optimè conciliantur. Auerroes enim modò dicit formam elementis esse mouentem, & materiam esse motam, modò dicit formam esse mouentem, & eandem formam quatenus est in materia esse motam, quod declarans inquit totum elementum formatum moueri à sua forma; quandoque etiam dicit elementum se mouere per accidens, quia per aerem medium, vel per aliud cuiusmodi corpus; & hæc omnia vera sunt, quando enim dicit materiam esse motam, non intelligit propriè materiam moueri, quum alibi dicat elementum totum esse id, quod mouetur, sed solum significare uult distinctionem aliquam realem mouentis & moti, sicut antea declarauimus; & quando dicit formam esse mouentem, & elementum esse motum, intelligit per emanationem, & per se, non per accidens; quando autem dicit elementum mouere se per accidens, hoc est per aerem medium, intelligit ut mouens per transmutationem, sic enim mouere non amplius forme tribuit, sed composito; forma enim mouet elementum per se tanquam mouens per emanationem; ipsum autem elementum per transmutationem mouet per se aerem medium, & per eum mouet etiam seipsum per accidens, quæ omnia iam fuisse à nobis fuisse declarata: quare nulla est in dictis Auerrois repugnantia, nulla inconstantia. Sic etiam in dictis Aristotelis: nam secundum principia philosophiæ Aristotelis fateri oportet formam elementi esse naturam, & principium actuum motus proximum, & æquatum, ut argumenta prius adducta demonstrant: at in octauo physicæ auscultationis libro de hoc Arist. non loquitur, sed de primo mouente, ad quem reduci quemlibet motum necesse est, nam scopus ibi est inuenire primum uniuersi motorem æternum & immobilem; forma uero elementi non potest dici primus motor respectu sui motus, quoniam pendet à generante, à quo est producta, & à quo hanc necessariam legem accepit ut tali motu moueat, non alio; generans enim talem ipsam produxit, ut eam necessariò insequeretur ad statutum locum propensio; ipsa igitur sui motus imperium non habet, sed ita mouet, ut ei mandatum est à generante externo; quare non est primum sui motus principium, nec potest dare elemento motum post quietem, sed pendet à generante, tanquam à primo principio: non sic animalium anima; quamuis enim ipsa quoque secundum suum esse pendeat à generante, non tamen secundum motum illum, quo animal ab ipsa mouetur loco, non est enim producta talis ut eam necessariò insequatur certus aliquis motus, sed est producta libera ad mouendum, & non mouendum, & ad mouendum etiam contrarijs motibus; habet igitur ipsa imperium sui motus,

& traducere potest corpus animalis de quiete ad motum, proinde respectu sui motus potest appellari primum mouens. Ex his etiam rationem colligimus, cur mouens loco per emanationem non possit esse primum mouens; nam tale mouens non est nisi forma materialis, eaque reinanimata, & nil aliud est emanare, quam per necessariam quandam naturalem derivationem prodire effectum ex causa diuersum ab illa, ideo est etiam sine cognitione, quia ubi est cognitio, ibi est imperium mouendi, & non mouendi; quocirca ab anima cognoscente non dicitur emanare in animali motus, sed potius effici cum mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: à forma verò inanimata emanat status quidam naturalis motus, non alius, nempe ille, qui ei assignatus est à generante externo, quod formam cum hac lege produxit, ut tali moueret motu, non alio; ob id Aristoteles in octauo Physicorum generanti tribuit primas in motu inanimati: quamuis enim proximum eius mouens sit forma, hæc tamen non est primum mouens, sed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod respiciens Aristoteles in contex. 32. illius libri dixit, graue & leue habere in se principium motus passiuum, non actiuum; est enim passiuum quatenus non est primum, sed pendet à principio priore, à quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuiolabilem legem mouendi tali motu, non alio: seu dicamus omnem formam materialem esse principium motus passiuum, ut aliàs in libro de natura declarauimus; proinde non esse mirum, si Arist. formam elementis dicat esse principium motus passiuum, negat autem esse principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, nisi illud, quod primum sit, & in mouendo non pendeat ab alio. Nobis igitur non officit argumentum ab alijs adductum contra Scotum: nam si nobis obijciant per hanc nostram sententiam destrui Aristotelis argumentationem in octauo Physicorum ad inueniendum primum motorem immobilè; quia dicere aduersarius posset primum seipsum mouens esse mouens per emanationem, proinde non requiri distinctionem realem mouentis & moti, quum à se incipio moueatur: ad hoc dicimus nullum motorem per emanationem posse dici primum, quo fit vt, quum ad hunc peruenimus, is necessariò pendeat à motore alio priore, quare non potest esse, nisi forma materialis, sicut modò dicebamus: quando igitur constituimus peruentum esse ad primum seipsum mouens, hoc non potest se mouere per emanationem, quia sic non esset primum, idque locum habet etiam vniuersè considerando motorem primum in vnoquoque particulari motu, absque propria consideratione motus æterni, & æterni motoris vniuersi; quòd si hunc spectemus, multo minus nobis officit obiectio prædicta, quoniam à motore per emanationem non potest æternus motus fieri, nec talis motor potest esse æternus.

Motor per emanationem non potest esse primum.

inueniend.

Solutio argumenti adducti contra Scotum.

Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quam in principio, plures aliorum sententia. Cap. XV.

HA est veritatis natura, vt per eius cognitionem omnes, quæ in re oriuntur, quæstiones soluantur: quoniam igitur dubitari maximè solet de eo, quod ab Aristotele dicitur in contex. 88. primi libri de Cælo; grauia & leuia velocius ferri in fine motus, quam in principio: si ostenderimus nullam adduci posse huius effectus idoneam causam, nisi fateamur grauia & leuia à suis formis moueri, magnam certè huius sententiæ comprobationem afferemus. Quæritur itaque, quænam sit causa, vt motus grauium & leuium naturalis in fine velocior sit, quam in principio; plures hac de re aliorum sententiæ extiterunt, quas apud Simplicium legere possumus tum in memorato loco primi libri de Cælo, tum in contextu 76. octaui physicorum.

Opinio Hip
parchi.

Vna fuit opinio Hipparchi, qui causam esse dicit remotionem maiorem à principio violento: nam si lapis sursum proiciatur, motus ille violentus maior est in principio, & continuè minor fit donec penitus desinat, & tunc incipit lapis suapte natura descendere, sed in principio tardius, quia retinet actum aliquid illius violentiæ, à qua fuit proiectus, hæc enim motui naturali aliquam resistentiam facit; quanto autem magis descendit, tanto fit velocior motus, quoniam illa violentia semper imminuitur, & naturæ lapis minus obstitit; tandem igitur in fine velocissimus est motus: itaque quum primum est proiectus lapis, videmus in principio violentiam prævalere naturæ, & hunc excessum continuè minore fieri, donec natura incipiat prævalere violentiæ, quod est dum incipit lapis deorsum ferri, sed tunc tardus est motus, quia paruus est excessus naturæ: sed quanto magis descendit, velocior fit motus, quia quanto magis remouetur à principio violento, tanto magis præualeat natura ipsi violentiæ: in fine igitur velocissimè mouetur, quia tunc remotissimus est à principio violento.

Confutatio.

Aduersus hanc Hipparchi sententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento vsi sunt, quòd ista causa non est vniuersalis, neque in omnibus locum habet, quo fit vt dici non possit huius effectus causa: vt enim admittatur de illo motu naturali, quem præcesserit motus violentus, vel etiam violenta quies, at certè locum non habet in graui & leui extra suum locum genito, & statim absque ullo impedimento ad eum tendente: nam si aqua in sublimi generetur, simulatque est genita, deorsum fertur, & maior semper fit eius motus velocitas, licet nullam prius impressam violentiam habuerit, siquidem nec motus ullus violentus, nec violenta quies præcessit, nec ullum assignari potest principium violentum; quandoquidem generans dedit potius aquæ naturam, quam illi violentum dici possit: causa igitur incrementi velocitatis non est illa, quam Hipparchus attulit, quum non habeat locum in omnibus. Aliam tangit Simplicius nonnullorum opinionem, quòd causa huius effectus sit medium, per quod fertur graue, vel leue: quum enim in illo motu oporteat medium scindi, facilius scinditur paucum, quam multum: quando igitur lapis descendit, substat ei in principio multum aeris, proinde magis obstitit lapidi descendenti, ne secetur ab eo, & tardior fit motus; postea verò quando lapis suo loco propinquior est factus, substat ei parum aeris, proinde minus ei resistit, ac facilius scinditur, idè tunc velocior fit motus.

Aliorum o-
pinio.

Confutatio.

Aduersus hanc sententiam vitur Simplicius auctoritate Aristotelis, qui in contextu octuagesimo octauo primi libri de Cælo inquit hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam si causa esset medium, vt illi dixere, Arist. non veram causam attulisset, quare ea sententia verbis Arist. consentanea non est. Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) nisus est ostendere horum opinionem non pugnare cum opinione Aristotelis, & admitti posse etiam iuxta Arist. mentem; sed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur, non est. n. operæpretium in hoc tempus consumere, quum certum sit eam sententiam falsam esse, nam præter Simplicij obiedionem alia quoque ratione falsitas eius ostenditur, si enim duo grauia paris grauitatis, & magnitudinis in aere suspensa ponantur, sed vnum à terra distans centum cubitis, alterum verò decem cubitis tantum, & prius demittatur illud, quod centum cubitis distat, exactis autem nonaginta cubitis demittatur etiam alterum, vt per decem reliquos cubitos simul descendant, certum est, atque experientia comprobatum non æqualem fore in illis decem cubitis vtriusque velocitatem, sed velocius mouebitur illud, quod à remotiore loco descendit; tamen si idonea ab illis causa assignata esset, oporteret ea duo grauia æquali velocitate descendere in ijs postremis decem cubitis, quum æqualis aer vtrique substat: patet autem secundum hanc sententiam nullam posse causam adduci, cur graue à remotiore loco descendens maiorem ictum faciat, quam descendens à propinquiore, nam utrobique deberet eque velox esse

esse motus, qui per spatium æquale statim præcedit ictum, proinde & ictus æqualis, quod tamen verum non est, & aduersatur experientiæ; quare hæc opinio rejiciatur. Simplicius & Alexander causam huius effectus esse dicunt; quia elementum quò magis appropinquat suo loco, & suo toti, eò magis roboratur, & ualidius fit, & perfectiorem formam adipiscitur; & è contrario quò remotius à suo loco est, eò magis debilitatur, & formam habet imperfectiorem. Hanc eandem sententiam Thomas quoque sequi videtur in interpretatione illius contex. 88. primi libri de Cælo; inquit enim elementum suo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamque causam esse cur motus velocior fiat. Sed Aristot. quoque hanc ipsam sententiam significare in memorato loco visus est, dicens augeri elementi grauitatem, vel leuitatem, dum loco suo appropinquat; & inde fieri ut etiam velocitas motus augeatur. Quod verò ad Simplicium attinet, ipse quidem videtur in contex. 76. octauo physicorum plures, & varias asserere huius effectus causas, sed non ob id inconstans dicendus est; propterea quòd illæ omnes in hunc ipsum, quem retulimus, sensum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas postea in primo de Cælo refert vt vnã: quòd enim elementa suis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel à suis totis, vel formam perfectiorem consequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiant, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idem significant, vt videre est apud Simplicium in prædicto octuagesimo octauo contextu primi libri de Cælo: vbi etiam notare debemus ipsum, quamuis prædictam sententiam Aristoteli attribuat, videri tamen postea de ea dubitare, dum dubitat de ipso effectu, quem ibi Arist. vt manifestum constituit; inquit enim Simplicius tum ipsum secundum se effectum dubium esse, quia discernere non possumus quòd motus elementi fiat in fine velocior; tum etiam dubium maximè reddi ratione causæ, quam Aristot. adducit, siquidem inquit id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis: hoc tamen non est clarum; nam hoc dato oporteret corporis pondus esse maius quando est terræ propinquum; quàm quando est remotum, & in sublimi aliquo loco positum; attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, sed idem inuenimus esse eiusdem corporis pondus & propè terram, & in sublimi loco librati, nam si propè terram inueniatur esse decem librarum, tantundem esse comperietur etiam in loco à terra valde remoto; nisi forte pro Arist. defensione dicamus (inquit Simplicius) esse quidem discrimen aliquod in illius ponderis libratione, sed illud est insensibile: videtur itaque significare Simplicius dubium esse effectum, quem Arist. pro comperto sumit; sed eo admissio non esse aliam eius causam, nisi illam quæ modò relata est, nempe ademptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elementum suo loco appropinquat. Sed reuera dubium Simplicij etiam illa causa admissa vanum est: ut enim condonemus maiorem esse grauis corporis grauitatem propè terram, quàm in sublimi loco, ipsumque; à loci sui propinquitate roborari; tamen certum est idem semper inueniri debere eiusdem corporis pondus siue prope terram, siue procul à terra libretur, proinde negandam esse illam consequentiam; si idem corpus maiorem habet grauitatem propè terram, quàm procul, ergo non idem inueniretur eiusdem corporis pondus in iis duobus locis: certum enim est in librandis lance ponderibus duo pondera in considerationem cadere, altero nanque vtimur pondere noto, ex quo in altera parte lancis posito alterius ponderis quæsitam quantitatem cognoscamus; in vitroque igitur pondere eadem ratio viget, etenim secundum Simplicij rationem oportet propè terram esse quæ maiorem vtriusque grauitatem, & procul à terra æquè minorem: quum igitur ubique eadem seruetur ratio notii ponderis ad ignotum, necessarium est vt ubique eadem ponderis quantitas inueniatur, quia ubique idem manet eorum æquilibrium; non est igitur

Simp. & Alexand. opinio.

Dubij Simplicij contra Arist.

Senæ obsequio, & Arist. defensio.

valida Simplificij ratio: proinde eius dubitatio vana est, siquidem etiam admissa causa ab ipso, & ab Alexandro adducta, necesse est idem vbiq; pondus inueniri. Ceterum quia praedicta Simplificij contra Aristotelem dubitatio locum non habet, nisi illa causa constituta, vanius reddetur eius dubium, si ostenderimus causam illam nullo pacto admittendam esse. Primum quidem vrgetur ea sententia difficultate illa, qua alios quoque vrgeri diximus; nam oportet idem graue per idem terrae propinquum spatium moueri eadem velocitate tum à propinquo loco, tum à remotissimo demissum, proinde & aequalem ictum facere: tamen contrariam experimur; idem enim homo supra terram existens si à lapide percutiatur descendente de loco tribus cubitis superiore, minorem ictum sentiet, quam si percutiatur ab eodem descendente de loco superiore viginti cubitis: per tres igitur infinitos cubitos velocius mouetur lapis à remotiore loco descendens, quam à propinquiore: tamen si vera esset sententia Simplificij, deberet idem lapis esse eiusdem grauitatis, & moueri equali velocitate à quolibet loco demissus, quoniam in eadem distantia à centro deberet eadem esse perfectio formae, & eadem roboratio, & idem vigor. Praeterea quando dicunt formam elementi fieri per factorem, videndum est quidnam per formam intelligant: vel enim formam substantialem perfectiorem fieri dicunt, vel aliquod accidens formam insequens; formam quidem substantialem reddi perfectiorem, & intendi, est vanissimum dicere, quia haec nec intendi, nec remitti potest; hac autem integra manente necesse est proprietates quoque eam consequentes seruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem esse eiusdem corporis grauitatem, & eundem motum per idem medium, quum non adsit aliquid agens, à quo talem mutationem pati possit; actio namque omnis per contactum fit, quare lapis descendens neque à loco suo roborari potest, neque à terra tota, ad quam tendit, quum ab his non dum tangatur. Durandus in secundo libro sententiarum distinctione decima quarta quaestione prima refert causam huius incrementi velocitatis in minorem resistantiam medij constituto eodem interno principio: inquit enim medium graui descendenti minus resistere in fine motus, quam in principio, ideoque motum in fine esse velociorem; minoris autem resistantiae causam esse inquit, quod aer propinquus terrae est minus leuis, quam aer superior, ideo minus nititur contra motum grauis descendens. Haec sententia proximè quidem ad veritatem accedere meo quidem iudicio videtur, attamen non omnino probanda est, quia non idoneam rationem adducit minoris resistantiae medij: non enim ob naturae similitudinem, vel dissimilitudinem fit maior, vel minor medij resistantia, ita ut medium grauius minus resistat graui descendenti, quam medium leuius; sed propter densitatem vel raritatem, quando diuersae sunt mediorum naturae: seu propter motum, vel quietem, quando eadem medij natura constituitur, qua de re mox diffusius loquemur. Videtur etiam ratio haec Durandi contrarium ostendere: nam si aer inferior minus est leuis, est igitur grauior, quam aer superus, ergo etiam densior, quare magis resistit graui descendenti, quam aer leuior, qui est etiam rarior: ob hanc igitur rationem deberet elementi motus naturalis tardius esse in fine quam in principio: hoc tamen & Aristoteli, & experientiae aduersatur.

Durandi opinio.

Confutatio.

Opinio vera, & eius declaratio. Cap. XVI.

N hac difficultate ego sequendam puto multorum sententiam, qui dicunt praecedentem motum esse causam maioris velocitatis motus sequentis; hinc, n. fit ut continue crescat velocitas motus, & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis, ac tardus fit motus, quae alius motus non praecessit: in fine autem velocior, quia alius eum praecessit motus: hoc ita sese habere experientia docet: si quis enim pellere, vrgeri, ac percutere

tere

tere rem aliquam velit, vehementius id facit si prius moueatur, quàm si nullus motus præcedat; ideo quando uehementer percutere aliquem uolumus, manum prius retrahimus, ut maiorem ictum faciamus: & in hastuludio hastas currendo frangunt, quas sine cursu non frangerent; naturali nanque instinctu ducimur ut à remotiore loco motum inchoemus, quando maiorem in fine percussio- nem facere uolumus. Hinc sumitur ratio cur, si duo æquè graui descend- dant, sed vnum à loco remotiore, alterum à propinquoire, & considerentur in aliqua æquali distantia à centro, vnum uelocius altero moueatur; uelocius, n. mouetur illud, quod à sublimiore loco descendit, quia præcedens eius motus ma- ior fuit, alterius uerò minor. Hæc absque dubio est huius effectus causa, sed in hac tamen acquiescere non possumus, nisi huius quoque causæ causam cognos- scamus; scire nanque oportet cur præcedens motus sit causa maioris ue- locitatis motus sequentis, sic enim proximam rei causam cognoscemus, qua cognita omne hac in re dubium tolletur, & intelligetur quid significare Aristoteles uoluerit, quando dixit motum in fine esse uelociorem propter in- crementum grauitatis, uel leuitatis. Mihi quidem uidetur causam hanc colligi posse ex ijs, quæ in contex. 82. octaui physicorum ab Aristotele dicuntur de mo- tu proiectorum: licet enim ille sit uolentus motus, & tardior in fine, quàm in prin- cipio; tamen si ea, quæ ibi de uolento dicuntur, applicemus naturali, fortasse om- nem hac in re difficultatem soluemus. Docet ibi Aristot. proiectum moueri ab aere, hoc est à partibus aeris ordine dispositis; quando enim manus proiecit la- pidem, pellitur primum à lapide prima aeris pars lapidi proxima, & hæc pellit aliam partem secundam, & illa tertiam, & tertia quartam; est autem aer elemen- tum facillimè mobile, & agitabile in suo loco: idcirco ea uel percussus magis mo- uetur, quàm lapis, & præcurrit ipsi lapidi; post quàm igitur à proieciente dimissus est lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quæ sunt illi tanquàm uehiculum; sed tardior semper sit motus lapidis, & in fine tardissimus, propterea quod à lapis mo- uet primam aeris partem, & eidem dat uim motricem alterius secundæ partis, de- biliorem tamen, quàm ipse habeat; sic etiam prima aeris pars mouet secundam, & dat etiam illi uim pellendi tertiam, sed debiliorem, quàm habeat ipsa; secun- da mouet tertiam, & eidem dat uim, adhuc tamen debiliorem, mouendi quar- tam sequentem; adeo ut propter continuam imminutionem facultatis motricis deueniatur tandem ad aliquam aeris partem, quæ ita debilitate moueat aliam se- quentem, ut nullam ei impartatur uim mouendi aliquam aliam partem: illa igitur est ultima pars mota, quæ nullam aliam mouet: quum itaque ab his ita mo- tis aeris partibus feratur lapis, tardius mouetur in fine, quàm in principio, & tandem desinit prorsus motu illo moueri, quando peruenit ad postremam moti aeris partem; & causa huius imminutionis uelocitatis motus est, quia poste- riores partes aeris tardius mouentur, quàm priores, propterea quod à primo il- lius motus principio remotiores sunt; quum enim primum mouens sit externû, partes ab eo distantes tardius mouentur, propinquoires autem uelocius, quia maiorem ab eo uim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Aristotelem causa est cur motus uolentus tardior sit in fine, quàm in principio, licet multis dubia ui- deatur; sed de hoc in præsentia disputandum non est; satis enim est habere hæc in re opinionem Aristotelis, ut cognoscamus quid de motu naturali idem philoso- phus senserit. Si hæc omnia consideremus, colligere ex ijs possumus, quod si na- turalis quoque elementorum motus à solo externo motore fieret, idem in eo con- tingere deberet, quod in motu proiectorum; nam si ratio illa de uolento motu ab Aristotele adducta uera est, uera etiam esse debet de motu naturali; pars enim ultima motus naturalis, tanquàm distantior à primo mouente, deberet esse tar- dior, cuius tamen contrarium asserit Aristot. dicens esse uelociorem: uult igitur graui & leui moueri à proprijs formis, tanquàm à motoribus proximis; sic n. sit

Senectia Ari-
sto. de motu
proiectorum.

fit vt graue descendens non remoueat magis à principio mouente, quia secum fert motorem suum, & eum vbique praesentem coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hae tamen ratione deberet motus grauis descendens esse totus equè velox, quoniam eadem natura mouens eundem eiusdem corporis motum facit; ergo si crescit continuè velocitas motus, necesse est aliquam esse huius diffe- rentiae externam causam, eamque esse medium, per quod fit motus, ut aerem vel aquam: quum enim oporteat à corpore medio aliquam fieri resistentiam graui descendenti, ac leui ascendenti, hanc si ostēderimus in initio motus maiorem esse, in fine verò minorem, ratio manifesta erit cur in principio tardior sit motus, & in fine velocior. Certum est, ac per experientiam comprobatum, vnamquamque rem facilius moueri per medium quiescens, quàm per medium aduerso motu latum, sed adhuc facilius per medium, quod ad eandem partem feratur, quàm per quiescens; nauis enim velocissimè fertur per flumen secundo fluxu, tardius per aquam quiescentem, sed tardissimè aduersus fluxum amnis: statuumus igitur lapidem in aere descendente, substat illi in initio illius motus prima aeris pars quiescens, quam vi mouere incipit lapis descendendo, quia resistentiam ei aliquam facit, non potest autem prima aeris pars premi, ac deorsum pelli, nisi similiter pellat, ac moueat secundam ei substantem partem; lapis igitur ad secundam aeris partem perueniens inuenit eam motam, & ad eandem partem, nempe deorsum; ergo velocius in ea descendit, quàm in prima quiescente; quum autem velocius descendat in secunda, quàm in prima, necesse est vt tertiam magis premat, quàm prius secundam presserit; tertia igitur deorsum premitur vehementius, ac velocius, quàm secunda; ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur velocius, quàm in secunda, quemadmodum & nauis, quae secundo flumine moueatur, eo velocius mouetur, quo velocior sit fluxus amnis; velocius autem latus lapis in tertia, quàm in secunda, magis premit quartam, quàm prius tertiam presserit, ideo quarta velocius deorsum pellitur, quàm tertia, & ita lapis ad quartam perueniens mouetur per eam velocius, quàm per tertiam, & ita deinceps; quamobrem augetur semper velocitas motus, & in fine est maxima, non tamen quòd grauitas, seu vis lapidis motrix fiat maior, haec enim eadem manet, sed quia continuè imminuitur resistentia medij, proinde augetur excessus virtutis motricis ad resistentiam aeris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quòd si graue, & leue non à sua forma, sed à motore tantum externo mouerentur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit; quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione resistentiae medij, haec autem id efficere non possit, nisi constituta eadem vi mouentis, necesse est fateri elementum moueri à propria forma, sic enim fit vt motor sit semper equè propinquus moto ab initio ad finem motus; at si motor esset externus, fieret etiam semper remotior, proinde motus continuè debilior, ac tardior fieret, nec ulla amplius ratio sumi posset à resistentia medij, vt nullam sumi videmus in motu violento; quare idem prorsus in motu naturali eueniret, quod euenit in violento, esse. n. tardior in fine, quàm in principio. Ex his autem patet rectè in eo sensisse Durandum, quòd causam incrementi velocitatis retulit in imminutionem resistentiae medij, sed in eo defecisse, quòd non idoneam rationem adduxit imminutionis resistentiae, sicut antea demonstrauimus.

Durandus.

Solutio orientis cuiusdam difficultatis. Cap. XVII.

Dubium.

OLLEND A hic est difficultas non leuis, qua vrgeri haec sententia nostra videtur: nam si ex sola resistentiae medij imminutione prouenit incrementum velocitatis motus, non ex incremento grauitatis, vel leuitatis corporis moti; ergo falsum dixit Aristot. in contex. 88. primi libri de Caelo, vbi aperte

apertè inquit crescere velocitatem motus propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Respondent ad hoc nonnulli Aristotelem ibi non dicere grauitatem tunc auctu augeri, quando augetur velocitas, falsum enim diceret; sed quia loquitur de motu elementum, qui statuitur infinitus, ideo dicit eo posito sequi vt augetur velocitas in infinitum; quod quidem si fieri posset, grauitas quoque posset in infinitum augeri: quum enim velocitas ad grauitatem se habeat vt effectus ad causam, si possibile est incrementum velocitatis in infinitum, est etiam possibile grauitatis, ac leuitatis. Sed hæc responsio mihi probari nulla ratione potest: quia si absolute ex incremento velocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, vel leuitatis, non video vndenam isti sumant quòd ex incremento velocitatis infinito inferatur etiam grauitatis, vel leuitatis incrementum infinitum: mihi quidem videtur potius contrarium colligi, nam si ex actu id non inferitur, ergo neq; ex potestate inferri potest. Ego igitur respondendum puto grauitatem sumi posse duobus modis: quum enim sit qualitas quædam, & propensio ad inferum locum, quæ consequitur hic effectus, hæc operatio, ad eum locum moueri; ideo accipi potest tum secundum se pro actu primo, tum pro operatione, & actu secundo, sicuti etiam scientia sumi potest tum pro habitu, tum pro speculatione: priori modo acceptam grauitatem certum est augeri non posse, eandem enim seruari necesse est, dum eadem natura, & forma seruetur, sic etiam dico de leuitate: sed altero modo accepta augeri, ac minui potest, & dicitur grauitatio potius, quàm grauitas: quum. n. nil aliud sit quàm excessus virtutis motricis supra resistentiam medij, vnde sic de scensu, & pressio substantis corporis resistentia, hic maior fit dum resistentia imminuitur; de hac igitur loquebatur in prædicto loco Aristot. maior. n. velocitas motus non prouenit ex incremento grauitatis primo modo acceptæ, si quidem ea crescere in eodem corpore minimè potest, sed ex incremento grauitationis, hoc est excessus virtutis mouentis ad resistentiam medij moti, hic enim augeri potest, & huius incrementum est causa incrementi velocitatis motus: sic igitur nil aliud ibi Aristot. dicit, quàm illud ipsum, quod nos diximus: nil. n. aliud est huius grauitatis, vel leuitatis incrementum; quàm imminutio resistentiæ medij, & ex eo prouenit incrementum velocitatis motus, tanquam effectus ex causa. Ipsa verò grauitatis, ac leuitatis distinctio, quam posuimus, tum per se manifesta est, tum ab Aristot. posita: nam grauitatem pro grauitatione sumimus, quando dicimus, graue in suo loco non est graue, id est non grauitat, nec premit deorsum: primo. n. modo falsum diceremus, quoniam elementum graue habet vbiq; naturam grauis, etiam in loco suo, ob id Aristot. in contex. 26. & 27. quarti libri de Cælo sumit priore modo grauitatem, & leuitatem, dum dicit leuissimum esse id, quod omnibus supereminet, & grauissimum id, quod omnibus substat, sic enim etiam in locis suis dicit esse grauissimum, atque leuissimum: in contex. autè 29. & 30. eiusdem libri sumit grauitatem, & leuitatem secundo modo, dum dicit lignum vnius talenti in aere maiorem habere grauitatem, quàm plumbum vnius libræ, contra verò in aqua rem sese habere; sumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat respectum ad externa corpora, per quæ fit motus, eo namque respectu variato etiam grauitas variatur, non quidem natura ipsa, sed grauitatio: dicit etiam in contex. illo 30. omnia elementa in suis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aer quoque in suo loco existens facilius deorsum pellitur, quàm sursum, quia magis grauitat, quàm leuitat; attamen secundum eius naturam magis est leuis, quàm grauis.

Solutio aliorum.

Confutatio.

Solutio propria.

Grauitas sumitur dupliciter.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE MOTV GRAVIUM
ET LEVIUM LIBER SECVNDVS.

*De subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundum
prævalens elementum. Cap. I.*

ACTENVS grauia & leuia absolutè considerantes ostendimus ea internum habere motorem; restat de mistis pendendum id, quod Aristoteles dixit in initio primi libri de Cœlo, ea moueri iuxta elementum alijs prævalens in mistione; in hoc enim tria sunt, quæ quum difficultate non careant, sunt singillatim consideranda: primum est, quodnam sit primum subiectum huius motus, quo dicitur mistum naturaliter moueri iuxta dominans elementum: secundum, à quonam motore hic motus fiat; tertium

Opinio Toi.
Gandauiensis.

decimum qualisnam sit, an simplex, an mistum. Quod ad primum attinet, Ioannes Gandauensis videtur existimasse primum subiectum, cui talis motus inest, esse elementum, quod in mistione excellit, ita vt in eo primo recipiatur motus, postea verò consequatur vt ad motum elementi prævalentis totum simul mistum moueatur, non quidem posterius tempore, sed natura, & hac ratione mistum

Confutatio.

secundum prævalens elementum moueri dicatur. Sententia hæc ob duas rationes reijcienda est. Primum quidem, si elementum dominans esset primum subiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud esse actu in misto secundum suum esse specificum, quoniam operatio præsupponit rem esse, nec potest esse subiectum motus, nisi id, quod sit actu: consequens tamen secundum omnium Aristotelis interpretum opinionem falsum est; nam si Latinos sequamur dicentes elementa in mistione penitus interire, & solas eorum vires seruari, non possumus dicere aliquid elementum in misto esse primum subiectum motus, quum nullius elementi substantia scruetur: si verò sequamur Auerroem dicentem elementa in misto manere castigata, & refracta, & modo quodam medio inter actum, & potestatem, adhuc nullum elementum in misto aptum est per se moueri, quia nullum manet in suo actu specifico; non enim manent amplius ignis; aer, aqua, terra, sed medium quoddam ex ijs constat, quæ de re alibi fufius differemus: nunc satis sit, si dicamus Auerroë existimasse quatuor elementorum substantias non manere in misto: quia si manerent, non esset facta mistio, quæ est plurium naturarum unio; possumusque hanc sententiam apud Auerroem legere in commentario. 67. tertij libri de Cœlo. Præterea si aliquid ex elementis ita potest actu seruari in misto, ut sit idoneum subiectum motus, ergo & reliqua omnia: quam enim illud excellit, tamen debent omnia eodem modo manere in misto, vel omnia perfecta, vel omnia fracta, vel omnia actu, vel omnia potestate: sic autem fieret vt motus illius misti non magis esset dicendus naturalis respectu elementi

prævalentis, quàm violentus respectu aliorum; perinde enim esset, ac si quis pilæ plumbeæ vitrem aere plenum alligaret, & in aquam projiceret, descenderet enim, & ille descensus esset plumbo naturalis, sed aeri violentus; attemen motus corporis misti, de quo in præsentia loquimur, est apud omnes verè naturalis, & ne ipse quidè Gandauensis concederet eum esse alia ratione naturalè, & alia violentum. Dicendum igitur est motum misti, qui secundùm prævalens elementum fieri dicitur, ipsimet misto tanquam primo subiecto inhærere, quum ipsum solum, & vna eius substantia existat actu perfectò, & sit idoneum subiectum motus.

De motore misti opinio latinorum ac nominalium. Cap. II.

DE motore autem misti maior difficultas existit, forma nanque elementi dominantis non potest esse motrix, ut eidem argumentis ostenditur, quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, ut sit aptum moveri, ita nulla elementaris forma ita seruetur, ut sit apta movere; siquidem non minus in motore, immò fortasse magis quàm in eo, quod mouetur, requiritur ut sit actu. Sed neque forma misti videtur esse posse huius motus effectrix: nam si dicamus motum illum esse simplicem, is non videtur posse fieri nisi à principio simplici, non igitur à forma misti; si verò dicamus esse motum mistum, quomodo Aristoteles eum attribuit elemento dominantis? natura enim elementi simplex est, quare non videtur esse posse nisi simplicis motus causa, & principium. In hac difficultate, quæ non leuis est, latini, qui putant elementorum formas in misto penitus aboleri, nullam elementarem formam dicere possunt esse huius motus causam; sed neque formam misti, quum enim hæc apud eos ex illis constata non sit, sed ab illis penitus diuersa, non posset motus ab ea productus attribui elemento prævalenti, & dici factus secundùm prædominans. Quamobrem ad qualitates confugiunt, & dicunt ex elementorū commissione quandam oriri qualitatem vergentem ad qualitatem elementi prævalentis, eamque esse huius motus effectricem causam, qui hæc ratione secundùm elementum dominans fieri dicitur. Albertus autem Saxo, & Amadeus, & alij nominalis, in eo quidem cum his consenserunt, quòd causam effectricem huius motus non formam esse dixere, sed qualitatem, nam formas elementorum similiter interire penitus existimauerunt; at in eo dissenserunt, quòd putarunt non ab vna qualitate moveri mistum, quod dicitur moveri secundùm prædominans; sed modò ab vna, modò ab alia, modò etiam simul à pluribus. Ad hanc suam sententiam declarandam duo in primis fundamenta statuebant, vnum ex Aristotele acceptum in quarto libro de Cælo, quod graue in suo loco non grauit, & leue in suo loco non leuitat, hoc est neque mouetur, neque mouetur autem, & mouentur tunc solum, quando sunt extra propria loca. Alterum verò, quòd graue & leue tunc secundùm naturam locatum esse dicitur, quando est supra grauius, & infra leuius; quare si vas aliquod repletum aqua, cui oleum supermatet, in elemento ignis poneretur, illud oleum esset naturaliter collocatum, quoniam habet et supra se ignem leuiorem, & sub se aquam grauiorem. His iactis fundamentis tale exemplum fingebant: sit mistum habens quinque gradus igneæ qualitatis, tres aeris, tres aqueæ, tres terreæ, certum est dominari illi eo misto igneam qualitatem, tamen non semper ab illa mouebitur, nam si ponatur in igni, descendet, quia præterquam quòd illi gradus ignis in loco ignis sunt otiosi, ipsi etiam prævalent nouè gradus elementorum grauiorum, qui tunc dominantur, & agunt; quando autem ad elementum aeris perueniet, in illo quoque descendet, tunc enim gradus aeris in suo loco erunt otiosi, & sex gradus elementorum grauiorum præualebunt quinque gradibus ignis; quando autem ad aquam peruenierit,

Opinio latinorum.

Opinio Nominalium.

Primum fundamentum.

Secundum fundamentum.

Opinionis declaratio.

peruenerit, tunc gradus aquei in loco aquæ erunt otiosi, quare non mouebunt, in aqua igitur non descendet, sed potius ascendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terræ gradibus præualebunt; quamobrem mistum illud quiescet inter aerem & aquam, quod oleo, & alijs similibus contingere uideamus: in tali igitur misto dominatur quidem absolute ignea qualitas, non tamen ab ea semper mouetur mistum illud, quoniam ratione diuersorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. Hinc duo corollaria colligebant. Vnum est, dari mistum, quod motu suo naturali tardius moueatur in fine motus, quam in principio: hoc autem ita ostendebant: sit mistum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aque, quinque terræ, & ponatur in loco ignis, descendet primum velocissime, quia deorsum mouebitur à decem gradibus aeris, aque, & terræ, absque ulla resistentia graduum ignis, qui in suo loco non resistunt; deinde quando erit in ære, tardius mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & resistentia augetur, tunc enim mouebunt soli octo gradus terræ & aque, & duo gradus ignis resistent, gradus autem aeris in suo loco erunt otiosi: tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardissime descendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta, siquidem soli quinque gradus terræ mouebunt, gradus enim aquæ in loco aque erunt otiosi; resistentia uero aucta erit, quia resistent quatuor gradus ignis & aeris. Alterum corollarium est, dari aliquod mistum; quod tardius moueretur in uacuo, quam in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nã si totus aeris locus uacuo esse statuatur, motus illius misti per locum illum tardior fiet, quam prius in loco ignis, propter prædictam causam; nam in illo uacuo gradus aeris erunt otiosi, & gradus ignis resistent descensui, qui prius non resistebant, & gradus mouentes pauciores erunt, nempè octo, quum prius fuerint decem.

Primum corollarium.

Secundum corollarium.

Dicta sententia consutatio. Cap. III.

SENTENTIA hæc uana est, & prorsus abijcienda. Primum quidem peccant errore communi omnes, qui putant motum misti, qui dicitur secundum elementum præualeus, non fieri ab aliqua forma substantia, sed à qualitate relictâ ab elemento præualente, siue una, ut alij latini dicunt, siue pluribus, ut nominales; hi nanque non uident non factis esse qualitatem, sed faciendam esse resolutionem in formam tanquam in causam primam; sola enim forma est natura & primum principium motus, qualitas uero non est natura, nec principium motus, nisi secundarium, & ut instrumentum formæ: quare, uelint nolint, coguntur dicere formam aliquam esse primum principium illius motus; ea autem esse non potest forma elementi, quum apud eos formæ elementares penitus abolerantur; sed neque forma misti, hæc enim quum sit diuersa penitus secundum eum à formis elementorum, quomodo poterit simplicem motum efficere, & qui secundum præualeus elementum factus dicatur; sed aliorum comparatione multo deterior est opinio nominalium dicentium idem mistum moueri à pluribus qualitatibus dominantibus, nec semper ab eisdem; sic enim dicunt qualitates elementorum omnes seruari integras, proinde distinctas, & pugnantes inuicem, ac resistentes, quod est omnino absolum rationi. Sequitur etiam motum misti simul esse naturalem, & uolentem; qui ratione huius qualitatis est naturalis, idem ratione alterius est uolentus. Præterea eadem natura, quæ est principium motus, est etiam principium quietis, ut inquit Aristoteles in secundo physicorum in definitione nature. & in context. vigesimotertio octauo libri, idque est per se manifestum, quia cadem terræ natura est causa motus ad medium, & quietis in medio; at tamen secundum istos alia

Necesse est cuiusque naturalis motus primum principium esse formam aliquam substantialem.

111.

112.

esset causa motus naturalis, alia quietis naturalis: nam si mistum habeat decem gradus terræ, & decem ignis & aeris simul sumptorum, aquæ verò vnum, illud in aere, & in igne descendet, erantq; principia illius motus gradus terræ & aquæ; idem in aqua quiescet, quia non plus possunt gradus terræ, quàm gradus elementorum leuium, quàm totidem sint, & gradus aquæ in loco aquæ est otiosus: itaque illius quietis in aqua non erit causa ille gradus aquæ, quum sit vnus, & superetur ab alijs, & sit otiosus; neque etiam gradus terræ, qui fuerunt principium motus, dici poterunt causa illius quietis, sed potius æquilibrium graduum terræ, & graduum elementorum leuium. Ob id sequetur etiam non posse elementum dominans facere ut mistum in loco illius elementi quiescat, licet etiam maximus illius elementi sit excessus; quoniam in loco suo nullam habet vim resistendi alijs elementis, etiamsi plurimi insint eius gradus in illo misto. Præterea sequetur dari posse mistum, quod stet in aere suspensum, nec moueatur sursum, neque deorsum: nam si habeat decem gradus ignis, quinque aquæ, & quinque terræ, aeris verò vnum, illud in aere nec ascendere, ne descendere poterit, sed suspensum manebit; & idem continget, si gradus aeris ponantur quotuncunq; omnes enim in loco aeris erunt otiosi. Sequetur etiam variata plurimum proportione miscibilium eundem tamen fieri motum; nam mistum habens septem gradus ignis, vnum aeris, sex aquæ, duos terræ, descendet in aere, ascendet in aqua, & quiescet inter aerem & aquam; hoc idem continget si habeat septem aeris, vnum ignis, sex terræ, duos aquæ; & pluribus etiam alijs modis. Hæc & alia eiusmodi plurima absurda hanc sententiam, quæ absurdissima est, sequuntur. Radix autem huius erroris fuit, quæ etiam totius veritatis fundamentum est, vnde omnes hac in re cauilli soluuntur, quòd isti ponunt in misto inanimato plura actu principia motus, distincta inter se, & contraria, quum tamen omne tale mistum sit corpus naturale vnum, vnâ habens naturam, non plures, & vnâ tantum qualitatem motricem; idco rectè dicit Zimara in suo Theoremate sexagesimo tertio, & alij de hoc errore loquentes, prædicta ab his ficta exempla commentitia esse, & impossibilia; causa nanque impossibilitatis ea est, quam diximus, quia nullus gradus vnus elementi remanet in misto distinctus à gradibus aliorum, neque vlla distincta qualitas, cui qualitates aliorum resistant, ac relucantur: sed sicuti omnia elementa conspirauerunt in vnum, & facta est ex pluribus naturis natura vna; ita multæ contrariæ qualitates factæ sunt vna qualitas absque vlla repugnantia, vel distinctione graduum; præterquam quòd illa vna natura magis refert vnus elementum naturam, quàm aliorum, nempe illius, quod in mistione præualeat alijs, nulla verò ibi est propensio ad motum, nisi illa, quæ est elementi dominantis; reliqua nanque elementa reddita sunt ita obtemperantia imperio vnus, vt ad nullum alium motum inclinent; ille autem motus respicit vnum quendam statutum in mundo locum, qui naturæ illi cum talis elementi imperio conueniens sit: si locus sit, non est facta vera mistio, quæ est miscibilium vnio: quemadmodum enim si quatuor homines iter facturi conuenerant, & vnus ire vellet ad orientalem partem, alius ad occidentalem, alius ad aquilonem, alius ad austrum, deinde post pugnam concordēs fierent, & vnus sententiam sequerentur, nulla amplius in alijs esset propensio cundi ad alias partes, sed omnes vnanimis ad illam vnâ tenderent, quam ille præcipit, cuius sententia præualuit; ita in tribus elementis succumbentibus non est amplius ad alios contrarios motus propensio, præsertim quum eorum natura non seruetur actu, immo nec dominantis elementi natura actu seruetur; vna enim est misti natura, quæ magis retinet vnus elementi conditiones, quàm aliorum, & eius naturam refert quoad motum localem, & quoad præscribendum sibi certum aliquem in mundo locum; ob id notandus est modus loquendi Ari-

Radix erroris aliorum, & fundamentum est veritatis.

Primi fundam
menti consu
tatio.

Secundi fun
damenti con
suetudo.

Confutatio
exemplorum.

Prioris cor
rollarij con
suetudo.

Secundi cor
rollarij con
suetudo.

stotelis in initio primilibri de Cœlo, qui non dixit mistum moueri ab elemento dominante, sic eam significare potuisset illud elementum actu inesse in misto, & esse actu mouens; sed dixit moueri iuxta elementum dominans; quum enim mistum magis huius, quam aliorum, naturam præferat, mouetur etiam illo motu, qui elemento dominanti conueniens est. Ex his patet, omnia, quæ ab his dicuntur, falsa esse. Primum enim eorum fundamentum verum quidem est de elementis per se actu existentibus, per se nanque existens graue in loco suo non grauitat, nec leue in loco suo leuitat: sed de elementis in misto non est verum, quia ibi non est distinctum leue à gravi, vel graue à leui; sed vna est misti natura, quæ vel grauis, vel leuis dicitur iuxta naturam elementis prævalentis. Alterum verò eorum fundamentum non modò de elementis in misto, sed de eisdem etiam separatis, & per se existentibus falsum est; nam in misto non sunt elementa actu, quæ cum proprijs eorum locis, aut cum alienis comparari possint: non enim dicere possumus in lapide terræ adherente ignem non esse locatum secundùm naturam, quòd sub acre sit positus, sic enim fieret ut nullum mistum posset naturaliter esse locatum, quoniam ratione vniuersi tantùm elementi locatum esset secundùm naturam, sed ratione aliorum præter naturam. In elementis quoque separatis id falsum est, nam si in utre sit aqua, cui aer supernatet, & ponamus utrem in loco ignis, non est verum in loco suo naturaliter esse locatum, quòd supra se habeat ignem, & sub se aquam; sed erit præter naturam locatus, quia non erit in loco suo naturali, & sibi à natura præscripto, qui est totius aeris locus. Falsa etiam sunt omnia illa ab eis conficta exempla, vt prædiximus; quia non datur in misto illa contrariarum qualitatum distinctio, quam ipsi comminiscuntur.

Peccant deinde in priore corollario: nam declarantes quomodo graue, vel leue tardius moueatur in fine motus, quàm in principio, considerant graue, & leue, quæ transeant per diuersa elementa, & ita putant se aliquâ ratione labefactare sententiam Aristotelis dicentis motum grauium & leuium naturalem velociorem esse in fine, quàm in principio: attamen nil noui per hoc in medium adducunt, neque id negaret Aristoteles; fateretur enim lapidem descendentem prius per aerem, postea per aquam, tardius per aquam descendere, quàm per aerem; quid ergo absconditi colligunt hoc suo corollario, quod etiam rustico cognitum non sit? Aristoteles enim quando dicit motum naturalem grauium & leuium velociorem esse in fine, quàm in principio, loquitur de motu factò per vnum & idem medium, vt per solum aerem, vel per solum aquam, non per diuersa: sed ipsi in asserenda ratione huius sui euidetissimi corollarij manifestè decipiuntur, hanc enim sumunt ex ipsa moti corporis natura, quum à solo medio externo sumenda sit, quum enim non sint in misto illi diuersi gradus, quos fingunt, ratio, quam adducunt, falsa est; nec alia est eius effectus ratio asserenda, quàm maior densioris medij resistentia, quàm rarioris, hinc enim fit vt tardius descendat lapis per aquam, quàm per aerem. Falsum tandem est alterum quoque corollarium, quia non datur vacuum in natura, neque, si daretur, motus per illum tardior fieret; quinimmo nullus prorsus fieret motus (sublata omni resistentia medij, nisi fortè mutatio subita: ob id Aristoteles putauit necessarium omnino esse medium plenum, si debeat fieri motus grauium & leuium, sicut ante dicebamus. Videtur etiam ex horum dictis ostendi posse quòd graue vel leue in vacuo positum nullo modo moueretur, nec locum mutaret: ipsi enim corpora hæc tunc moueri aiunt, quando non sunt secundùm naturam locata, tunc autem non secundùm naturam locata esse dicunt, quando sunt sub aliquo grauiore, vel supra aliquod leuius; atqui corpus in vacuo positum nec est sub grauiore, nec supra leuius, quum & supra, & infra

se habeat vacuum, ergo per ipsam horummet definitionem non est præter naturam locatum, proinde non est cur locum mutet, si tunc solum, quando est præter naturam locatum, corpus quodlibet loco mouetur.

Vera sententia de motore misti. Cap. IIIII.

LXijs, quæ hæcenus aduersus alios dicta sunt, colligi videtur nullam aliam in misto esse effectricem causam motus, qui iuxta præuulens elementum fieri dicitur, nisi ipsam misti formam, quæ est eius natura, & sola statui potest principium motus naturalis in eo: ad hæc autem veritatem cognoscendam, & multos errores euitandos animaduertere oportet vanum esse de grauium ac leuium motu naturali verba facere, nisi prælitato sine ipsis motus; is autem est locus naturalis, ad quem singula suapte natura feruntur: quemadmodum igitur in considerando singulorum elementorum motu locum prius constituimus, cuius naturali appetitu ducta mouentur; sic de mistorum quoque motu, qui ex dominante elemento prodire dicitur, faciendum est: prius enim assignandus est cuique misto naturalis locus illi conueniens ratione grauitatis, vel leuitatis, vt postea facilius de eius motu, ac de motore, à quo prouenit, sermonem faciamus: quoniam enim necessarium est quolibet misto genito vt ei statim assignetur proprius, & naturalis in mundo locus consistens in statuta quadam distantia à Cælo, & à centro; necesse etiam est vt ubicunque mistum extra suum locum ponatur, ad eum moueatur secundum propriam naturam, & in eo solo naturaliter quiescat, quod idem in simplicibus corporibus inspicimus; vnus autem locus naturam vnã indicat, cui ille conueniens est, vnus enim locus vnus est naturæ conseruator; ab illa igitur vna, & eadem natura mouetur mistum ad locum suum ex quolibet alio loco: neque est quod decipiamur videntes idem mistum motu naturali modo ascendere, modo descendere, vt oleum descendere in aere, ascendere in aqua, & credamus ipsum non semper ab eodem, sed à diuersis principijs moueri, vt dicebant nominales ipsum deorsum ferri à gradibus qualitatum elementorum grauium, sursum verò à gradibus leuium; sed vna est olei natura, quæ ipsum in aqua ascendere facit, & in aere descendere; quia sic eundem semper petit locum suum naturalem, qui est inter aerem, & aquam, & ad hunc mouetur à sola propria forma, siue ascendendo, siue descendendo: hoc autem ita sese habere demonstrant duo elementa media; aer enim naturaliter & descendit in igne, & ascendit in aqua: quid ergo dicemus? Suntne etiam in aere diuersa ascensus, ac descensus principia? certe etiam nominales faterentur vnum tantum esse in aere principium motus, quoniam sit corpus simplex, & vnã habeat vim motricem naturalem; idem igitur de oleo & de omni misto, quod vt graue, vel vt leue moueatur, dicendum est. In statuendo autem loco misti naturali principes partes sibi vendicat illud elementum, quod in eã mixture alijs præualeat; eius enim naturam magis, quàm aliorum redolet ipsum mistum, & ratione elementi dominantis assignatur cuiuslibet misto locus naturalis; ad quem naturaliter mouetur ab omnibus alijs locis; ob id videmus diuersa naturalia loca diuersis mistis esse assignata propter dominantis elementi varietatem: quæ sit vt alia mista descendant in aqua, & in terra quiescant; alia in aqua ascendant, in aere verò descendant; & ita quiescant inter aerem & aquam; alia etiam in aere ascendant, vt exhalationes; quæ plurimum in se habere videntur igneæ naturæ. Nullum ergo in hoc discrimen est inter elementa, & mista, quatenus grauiã, vel leuiã sunt; singulis enim assignatus est in mundo locus naturalis, ad quem mouentur ex omnibus alijs locis, isque vel magis, vel minus à Cælo remotus pro maiore cuiusque grauitate, vel leuitate. Sed de elementis dubita-

Mistū à sua forma naturaliter mouetur.

igo prout

tu rone vt

multum qd

Dubium de
motu elemē-
torum me-
diorum .

Solutio .

Vnitās spe-
ciei motus
iudicare à si-
ne .

re aliquis posset, quomodo idem corpus simplex duos, & eos quidem contra-
rios habere possit motus naturales; aer enim in igne naturaliter descendit, & in
aqua naturaliter ascendit; quum tamen Aristoteles dixerit in primo libro de Cœ-
lo vnus simplicis corporis vnum tantum esse motum naturalem, & contrarios in-
ter se esse motus, à medio, & ad medium. Ad hoc ego dicendum puto motum
naturalem grauium & leuium iudicari eiusdem speciei, aut diuersarum specierum
à sine, hoc est à loco naturali, ad quem tendit; hic enim vnus quum sit, indicat
& naturam, & motus vnitatem: igitur ascensus aeris in aqua, & descensus in igne
non sunt specie distincti motus, sed numero; quia ad eundem tendunt natura-
lem locum, & ab eadem simplici natura proficiuntur. Aristoteles autem quan-
do dixit motum à medio distingui specie à motu ad medium, semper locorum di-
stinctionem constituit, proinde & naturarum: aeris autem vna est natura, & ea
simplex, sicut etiam aquæ; non enim quòd sit tum grauis respectu ignis, tum le-
uis respectu terræ, & aquæ, ob id duas habet naturas, sed vnam habet sim-
plicem, quæ comparatione duorum elementorum dicitur leuis, & comparatione
ignis dicitur grauis. Hoc idem de misto dicendum est quatenus est graue, aut le-
ue; nam vnum tantum habet motum naturalem, quem ob id Aristoteles attri-
buit elemento prævalenti in eius mixture .

*De forma misti an sit superaddita formis elementorum, Zimara
opinio, & argumenta. Cap. V.*

VONIAM autem dictum est mistum à sua forma moueri, non
benc intelligi potest quomodo hic motus attribuaturs naturæ ele-
menti prævalentis, nisi alia noua quæstio soluaturs ad id, quod
declarandum proposuimus, maximè pertinens: dubium enim est
& apud interpretes Aristotelis controuersum an forma misti sit for-
ma quædam re à formis elementorum diuersa, & illis superaddita, an potius non
sit illis superaddita, sed sit ipsæmet formæ elementorum castigatæ & fractæ, quæ
per mixturem euaserint vna forma: huius quidem rei declaratio postulare vide-
retur vt de mixture loqueremur, de hac autem agi non potest absque conside-
ratione primarum qualitatum, quæ alteratrices vocanturs, at nos non de his, sed
de motricibus tantum in præsentia loqui constituimus, idè diligentem de mixture
ne disputatiõnem ad alium locum remittentes, de ipsa nunc pro occasione tan-
tum, & ratione motricium qualitatum breuiter agemus, vt videamus quomo-
do, ex elementorum commixture vnus in misto remaneat principium motiuum
secundum naturam, quod dicatur grauitas, vel leuitas, ita vt motus ille fieri di-
catur iuxta elementum in mixture prævalens. Zimara in sua tabula sub littera C.
in declaratione illius propositionis [causæ simplices existentes in re non composi-
tæ sunt] nititur ostendere formam misti esse quintam formam re distinctam à
quatuor formis elementorum fractis & castigatis, & illis superadditam, quam
sententiam alij quoque postea sequuti sunt, ad hanc comprobendam multifariis
argumentanturs. Primum sic; elementa ad formam misti eam habent rationem,
quam materia habet ad formam, eam enim recipere debent; ergo forma misti
distinguiturs re à formis elementorum, & est eis superaddita; forma namque non
potest esse pars materiæ, in qua recipitur; proinde mistum ita ex elementis
constare dicendum est, ut ex vna parte statuatur elementa formata, tan-
quam materia secunda, ex altera verò parte forma misti superueniat elementis
formatis, tanquam distincta re à formis elementorum. Secundò, si forma misti
non esset addita formis elementorum, constaret essentialiter ex corporibus, quia
formæ elementorum non sunt separabiles à materia; quoniam igitur absurdum
est

Zimara opi-
nio .

Primum ar-
gumentum .

Secundum
argumentum .

est formam constare ex corporibus, non potest forma misti constare ex formis elementorum; quia ex his constare non potest, quin constet etiam ex materia. Tertiò sequeretur non minus formam misti, quam formas elementorum, intendi ac remitti posse, sicuti videmus etiam colores medios non minus, quam extremos, intendi ac remitti; consequens tamen falsum est, quia omnes consentiunt formas substantiales, saltem mistorum, non recipere magis vel minus. Quarto Aristoteles in contex. 39. secundi libri de anima disputans contra Empedoclem inquit formas elementorum non posse in misto simul consistere, nisi adsit aliud quoddam, quod eas contineat: etenim sine hoc ignis ad superiora elaberetur, aqua efflueret, terra centrum petere niteretur: ergo quum elementa ab aliquo contineri oporteat, ne inuicem separentur, necesse est aliquam esse formam in misto præter formas elementorum; quare forma misti est formis elementorum superaddita. Quintò quam habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma misti habet ad easdem; at anima ex formis elementorum constata non dicitur, sed illis superueniens; ergo etiam forma misti est superaddita formis elementorum. Tandem hanc sententiam confirmant autoritate Auerrois multis in locis: nam septimo Metaphysicorum commentario sexagesimo inquit Auerroes, compositum est aliquod additum aliud à componentibus, ut caro non est terra & ignis, sed aliud additum, quemadmodum hæc sillaba. Ca, non est C. & A. sed quid additum. Item quinto Metaphysicorum sexto inquit esse in composito naturam additam naturis componentium. Et primo Metaphysicorum duodecimo, res quæ ex elementis generantur, differunt essentialiter ab elementis. Et duodecimo Metaphysicorum vigesimo secundo inquit formas simplicium esse alias à formis compositorum. & primo de anima septuagesimo septimo ait, essentialis & formæ rerum necesse est ut sint superadditæ elementis. Et primo de generatione octuagesimo quarto, illud, quod generatur ex miscibilibus in missione, est aliud ab eis. Per hæc ergo ostenditur formam misti esse superadditam formis elementorum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Dicta sententia confutatio, & vera sententia declaratio.
 Cap. VI.

GO veriolem esse arbitror aliorum opinionem, qui dicunt formam misti non esse additam formis elementorum, tanquam re distinctam ab illis, sed esse formam ex earum congressu orientem; ita ut quæ erant quatuor formæ, in vnam migraverint, quæ est forma misti. Hanc sententiam ante quam comprobare, & errorem Zimara demonstrare nitamur, illud admonere volumus, nostram hanc disputationem locum non habere iuxta latinorum sententiam, qui dicunt elementa nullo modo remanere in misto; nam si elementorum formæ in missione abolerentur, ut ipsi putant, vanum est querere an forma misti sit addita, an non addita formis elementorum: sed constituta Auerrois opinione, cuius veritatem alibi demonstraturus sumus, quod formæ elementorum modo aliquo seruentur in misto, quam Zimara quoque, & alij, quibuscum in præsentia disputamus, sequuti sunt, opposita est consideratio an forma misti sit addita formis elementorum in misto, an non addita. Declarandum ante omnia est, in quo differat sententia nostra à sententia Zimara, utraque enim intellecta facile erit dignoscere veram à falsa; quando igitur dicimus formas elementorum modo aliquo manere in misto, siue integras, siue fractas, & castigatas, hoc potest tres habere sensus. Primus est, ut dicunt elementis esse specificum, sicut ante missionem dabant, ita ut maneat quatuor distinctæ formæ, & quatuor elementa seruent suum esse specificum siue perfectum,

In lib. de missione.

In lib. de missione.

Nota in quo hæc controversia sit conclusa.

siue imminutum, & à perfecto differens solum secundum magis & minus: qui primus sensus omnino rejiciendus est, ut alibi, quum de missione loquimur, aper-
tissime demonstrabimus: nunc cum hac vna ratione refutare satis est, quod si hoc
esset, natura misti non esset vna, sed quatuor distincte, quæ ad quatuor distinctos
motus inclinarent, ut contingere videmus in misto imperfecto, in quo non est fa-
cta vera mistio, sed plurium elementorum naturæ seruantur: quo fit ut non mo-
ueatur vno simplici motu: quia licet vnum elementum in eo præualeat cæteris,
illa tamen non obediunt, sed repugnant quantum possunt; sic etiam fieret vna-
naturalis motus misti non semper fieret iuxta elementum præualens, sed quandoque
contingeret ut alia tria simul sumpta plus possent, quam illud solum, sicuti nomi-
nales dicebant. Hic igitur sensus dimittatur; quia Zimara, & alij, qui eius senten-
tiam sequuti sunt, hunc, ut ego arbitror, non acceperunt. Alius est secundus sen-
sus, quod in misto maneat formæ elementorum castigatæ, & fractæ, non tamen
amplius ut quatuor formæ, sed ut factæ vna, & ad naturam vnam redactæ, quæ
magis referat elementi præualentis naturam, quam aliorum, & huic formæ su-
perueniat propria misti forma diuersa ab ea, ut forma lapidis, vel forma auri; hac
autem ratione duæ essent formæ in auro, vna oriens ex commistione, & unione
formarum elementorum, altera verò illi superueniens, quæ dicitur forma misti:
hunc sensum accepisse videtur Zimara, qui dicere non potest formam misti esse
re distinctam à formis elementorum, quæ maneat quatuor in misto, sed quæ ad
vnitatem redactæ sint; quia si quatuor naturæ elementorum seruantur, non es-
set facta mistio; & clara est Aristotelis sententia in capite postremo primi libri de
ortu & interitu, in missione non existere amplius aliquid miscibilem, sed quod-
dam medium: sic igitur dicere formam misti esse superadditam formis elemento-
rum, est dicere superadditam formæ missionis procedenti ex congressu formarum
elementorum. Tertius demum est sensus, qui solus, ut ego arbitror, verus est,
quod in misto perfecto quatuor formæ elementorum ita inuicem frangantur, &
remittantur, ut in vnam quintam formam coalescant, quæ neque vna aliqua ea-
rum sit, neque omnes simul, neque etiam ita illis superaddita, ut re ab eis distin-
guatur, sed ut idem re cum illis, quoniam illæ quatuor sunt factæ vna, nam serua-
tus quibusdam gradibus singularum, plurium tamen vnus, quæ præualere dicitur,
ex ijs omnibus prouenit forma quædam media, quæ dicitur forma misti; ita
ut quæ prius erant quatuor, & dabant esse ignem, & aërem, & aquam, & terram,
postea sit vna, quæ det esse aurum, & distinguatur ab eis formaliter; quia aliam
speciem constituit: at non realiter, quia est illæ ipsæ quatuor ad vnitatem reda-
ctæ per missionem, & constituit medium quoddam specie differens ab extremis,
qua de re diligenter loquuturi sumus in libro missione. Hunc igitur tertium sensum
si accipiamus, dicere possumus formam misti tum esse additam formis ele-
mentorum, tum non additam: addita enim est, quatenus non est illarum aliqua,
sed alia quinta forma, & aliam speciem constituit; at non est addita, quatenus
non sunt præter illam formæ elementorum in misto, neque alia forma ex earum
congressu exoritur, sed hæc ipsa est forma proueniens ex congressu formarum
elementarium, ita ut præter hanc nulla sit in misto alia forma: quem sensum si
Zimara accepisset, eius sententia damnari nullo modo posset. Hunc igitur proba-
re, & secundi falsitatem ostendere nos oportet. Primum quidem secundum hanc
opinionem tueri non possumus id, quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta
elementum præualens: sic enim argumentari possumus; si in misto inanimato sunt
duæ formæ re distinctæ, vna oriens ex congressu formarum elementorum, quæ
dicatur forma missionis, altera verò huic superaddita, quæ sit forma huius misti,
ut auri; ergo vtraque est natura, & principium motus, quia omnis forma est na-
tura, proinde & principium alicuius motus naturalis; à naturis autem diuersis ne-
cessè est diuersos naturales motus prouenire; quinam igitur sunt in misto inani-

mato

Forma misti
partim è ad-
dita, partim
non addita
formis ele-
mentorum.

Verè senten-
tiæ compro-
batio, & im-
probatio opi-
nionis Zimarae.

mato hi duo naturales motus? nullum ego video præter illum vnum; quo mixtum iuxta prævalens elementum moueri dicitur; & hic si in formam mixtionis, in qua vnum ex elementis præualeat, referatur vt in causam, ergo forma mixti huic superaddita nullius est motus principium, proinde otiosa est: at si referatur in formam mixti, quomodo dicitur fieri iuxta prævalens elementum, si hæc est re distincta ab omnibus formis elementorum? quare non possumus amplius rueri veritatem dicti Aristotelis, quod mixtum iuxta elementum prævalens moueatur: immò forma mixtionis, quæ in se continet vim elementi dominantis, esset otiosa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum est: hoc autem confirmatur argumento sumpto ab anima, quæ est verè addita formis elementorum, id est formæ mixtionis ex earum congressu procedens; quoniam enim est verè superaddita, & re ab illis diuersa, ideo diuersi etiam motus est principium, ita vt neutra illarum sit otiosa, nam anima est principium motus progressionis, forma verò mixtionis est principium motus dominantis elemento conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, si ab altro loco demittatur; hoc idem igitur euenire deberet in mixto inanimato, si eius forma esset eodem modo superueniens formæ mixtionis, & re ab illis distingueretur. Nonnulli tamen huius argumenti vim nituntur effugere dicendo unum quidem tantummodo esse in mixto inanimato motum naturalem, sed ad hunc producendum utranque formam concurrere, nam forma mixti est mouens, & ipsi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem sibi præscriptam à prævalente elemento, & ita ab utraque forma ille motus modo aliquo proficiat. Sed hæc defensio vana est, quia duo mouentia re distincta non possunt ad eisdem motus productionem concurrere, nisi vnum sit mouens præcipuum, alterum verò secundarium, & instrumentale; est ergo ab his querendum vtra duarum formarum sit agens primarium, quum dicere vtranque habere æqualem primatum in eiusdem motus productione, & secundum idem causæ genus, fatuum omnino sit, & à philosophia profus abhorreat: si dicant formam mixti, formam verò prævalentis elementi esse mouens instrumentarium, necesse est motum illum esse mixtum, quod tamen ipsi omnes negant; putant enim esse simplicem: consequentia probatur testimonio Aristot. in contex. 33. & 41. octauis physicorum, vbi dicit mouens primarium magis mouere, quam mouens instrumentarium, & penes illud esse totum imperium ipsius motus; siquidem mouens instrumentarium non vi propria mouere dicitur, sed vi ei tributa à mouente præcipuo: quoniam igitur mouens primarium est forma mixti, quæ formæ mixtionis superaddita est, & ab hac provenire non potest nisi motus mixtus, necesse est vt motus à talis formæ imperio productus mixtus sit: pugnant ergo inter se hæc duo, formam mixti esse mouens præcipuum, & mouere iuxta legem sibi præscriptam à forma elementi dominantis, hoc enim est omnino absonum rationi, quum imperare, & legem præscribere sit primarij agentis, non secundarij: si verò dicant formam elementi dominantis, seu (quod idem est) formam mixtionis, quæ illam continet, esse mouens primarium, formam verò mixti esse mouens secundarium, in maiorem incidunt absurditatem; quia principatus est illi formæ tribuendus, quæ continet alias, & rem in specie collocat, quam latini formam vltimatam appellare consueverunt, hanc enim si in eadem re aliq̃ formæ præcedant, eas respectu illius locum materiæ tenere necesse est, & ab illa regi, & illius imperio obtemperare: quum igitur formæ elementorum (ut ipsi confitentur) teneant in mixto locum materiæ, & ad formam mixti superadditam dirigantur tanquam ad perfectionem, alienum penitus est à ratione quòd earum sit motum imperare, forma verò mixti earum imperio subiecta sit. Sed conuincuntur etiam aduersarij suis ipsorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant: anima sensibilis fungitur officiis animæ vegetantis, quam in se continet, & ipsius operationes edit: ita igitur & forma mixti conti-

Solutio aliorum.

Solutionis impugnatio.

net in se formas elementorum, & edit operationem elementi dominantis. Hoc tamen exemplum eorum sententiæ refragatur; nam anima sensibilis non solum officijs fungitur animæ vegetatis, sed præter illa habet etiam ipsa proprias operationes, & propria munera; quamobrem etiam forma misti præter quàm quòd efficit motum proprium elementi dominantis, alium quoque suum proprium motum efficere deberet, & eo magis, quo apud hos est re distincta à formis elementorum, anima verò sensibilis non est re distincta à vegetante; quocirca incongrua quoque est eorum comparatio, nam si putant animam sensibilem non esse in animali formam re distinctam à vegetante, nullum inde argumentum sumi potest de forma misti, & de forma elementi dominantis, quas re distinctas esse arbitrantur: & mirum certè est, quòd formarum numerum concedant in misto inanimato, quem in viuente negant, quum porius è contrario sese res habere videatur: patet igitur hanc comparisonem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima sensibilis continet in se naturam & vires animæ vegetantis, nec est illi superaddita tanquam re distincta; ita etiam forma misti in se continet formam elementi dominantis, proinde non est addita formis elementorum, quæ est sententia nostra. Possumus hoc idem confirmare autoritate Auerois, qua ipsi quoque vtuntur; nam in commentario. 67. tertij libri de Cælo inquit [formæ elementorum un inter se commiscetur, & prouenit ex earum collectione alia forma] non dicit formam misti formis elementorum superuenire ab eis diuersam penitus, sed ex earum collectione aliam formam prodire; est enim reuera alia forma, quia neque est forma ignis, neque aeris, neque aquæ, neque terræ, nec tamen est re ab illis distincta in misto, quum sit illæ ipsæ factæ vna: postea verò adhuc inagis hoc declarat Aueroes hac similitudine [sicuti quum albedo, & nigredo commiscetur, fiunt ex eis multi colores medij] non poterat enim aptior fieri comparatio; quia color medius differt specie ab extremis, ex quibus constat, nec tamen est eis superadditus vt re distinctus ab illis; representat enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen constituunt aliam speciem coloris diuersam ab vtrisque; nec illis superadditam, sed eos in se continentem, & ex eis internè constantem, ut ait clarè Aueroes in primo Physicorum commentario quinquagesimo sexto, & in quinto physicorum sexto, decimonono, 45. & 52. Præterea in 10. Metaphysicorum commentario vigesimotertio inquit Aueroes. [impossibile est vt in composito sint duæ partes æquales, sed oportet alteram esse dominantem, cui attribuitur forma] quibus verbis optimè Aueroes totam rei veritatem declarat, inquit. non dari mistum constans ex elementis æqualibus: & hanc rationem adducit, quia debet esse aliquod, quod fungatur officio formæ; est autem formæ officium continere, & vnire, & operationibus imperare; oportet igitur vnum ex elementis in mitione alijs præualere, ut illi attribuitur prærogatiua formæ, & fungatur officio formæ continendo alia, sicuti dicebat Aristot. aduersus Empedoclem in contex. 39. secundum lib. de anima. Ita que apud Aueroem non est opus alia forma diuersa à formis elementorum, quæ illis superueniat, ut eas contineat, quoniam hoc munere fungitur forma elementi præualentis, continet enim alias, & colubet, & sibi obediens reddit, immò fit vna forma cum illis: à forma igitur misti exoriente ex congressu formarum elementorum cum imperio vnus, prouenit motus naturalis ipsius misti, qui hac ratione dicitur fieri secundum naturam elementi in ea mitione præualentis.

Cur non possit dari mistum ex elementis æqualiter.

VERITATE declarata superest vt argumenta pro Zimara adducta soluamus. Ad primum respondebat M. Antonius Genua Præceptor meus mistum posse considerari tum in fieri, tum in factio esse: & quando consideratur in fieri, eius materiam esse quatuor elementa perfecta, & integra, diriguntur enim ad formam misti; & hac ratione formas elementorum esse partem materiæ, nec habere locum formæ respectu misti: factio autem misto formas elementorum tenere locum formæ, non quidem vt elementorum formæ sunt, nam quatenus tales non remanent, sed vt sunt factæ vna forma, quæ est forma misti. Hanc responsionem ego quidem non refuto, sed clariorem reddens dico non eodem modo elementa manere sub forma misti, quo prima materia supposita est formæ elementi, quod ex alio genitum sit; nam prima materia, quum sit vna, seruat naturam suam integram iub quilibet forma; aut elementa, quum sint plura, & inter se contraria, non possunt integra manere in misto; neque etiam penitus intereunt, sed eorum formæ remanent fractæ inuicem, & castigatæ, adeo vt perierint secundum aliquos gradus, & secundum aliquos sint seruatæ; & hi quum sint iidem re in misto, qui prius fuerunt in elementis integris, satis idoneam misti materiam constituunt, quæ hac ratione in misto genito remanere dicitur, nempe secundum realitatem graduum remanentium, licet ratione graduum in mitione deperditorum destructa sit prior illa formalitas, qua dabant esse specificum ipsissimum elementis, & alia forma litas genita, qua dant esse misto; & ita ratione nouæ formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis seruatæ dicuntur esse pars materiæ: sed hac de re in libro de mitione fusius differemus. Ad secundum neganda est consequentia; nam facta mitione constat quidem corpus ex corporibus, at non forma ex corporibus, sed potius ex pluribus formis, quæ euaserunt forma vna; necesse est, tres simul fieri commissiones, vnam plurium corporum, quæ sunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ sunt vna forma, tertiam demum contrariarum qualitatum, quæ simul temperatæ faciunt vnam qualitatem mediam, quæ dicitur temperatura misti, & retinet aliquid omnium elementarium qualitatum, sed plus illarum, quæ sunt qualitates elementi prævalentis; quia etiam tota misti natura propinquior, ac similior est naturæ elementi dominantis, quam naturis aliorum: hoc igitur argumento non probatur formam misti constare ex corporibus, sed solum commissionem formarum fieri non posse, quin corpora quoque committantur, propterea quod illæ formæ non sunt separabiles à materia. Ad tertium similiter negamus consequens; & ratio negationis est, quoniam natura misti consistit in indivisibili, nec potest intendi, vel remitti, nisi intereat, & res alia generetur; & quia illa intentio, vel remissio fit cum interitu formæ misti, & cum conseruatione graduum formarum elementorum, idem attribuenda est illi, quod seruatur, non illi, quod perit; quamobrem solæ formæ elementorum intendi, vel remitti dicuntur, quarum sunt illi gradus, qui remanent, non forma misti, quæ consistit in indivisibili, à quo utcumque declinans perit, neque est amplius forma illius misti; etenim formalitas nec intendi, nec remitti potest, realitas verò intenditur quidem atque remittitur, sed hæc intentio, vel remissio attribuitur formis elementorum, non formæ misti: sed de hoc alibi. Ad quartum dicimus argumentum illud Aristotelis inefficax esse contra Empedoclem, at non contra nos, Empedocles enim elementa in misto ponebat seruantia suas naturas integras, & suos actus específicos, & proprias edentia operationes: loquens enim de viuientium nutritione dicebat ignem ascendere ad superiorem animantium partem, & eam nutrire, terram verò descendere ad

Ad primum
responsio
Genua.

Responsio
declaratio.

Quo elemē
ta maneat
in misto, &
quomodo
intereant.

Ad secundū.

In mitione
tres mitiones
sunt.

Ad tertium.

Ad quartū.

alendam

alendam partem inferiorem; ideo Aristoteles rectè dixit elementa indigere forma aliqua continēte, & coercente ipsa, ne separentur: nos verò nō dicimus elementa in misto manere integra, & proprias edere operationes distinctas, sed in aliam naturam transisse, & omnia ita conspirasse, vt ad vnum, & eundem motum propterea sint propter obedientiam, quam imperanti elemento cætera præstant, quoniam illi non amplius repugnant: iccirco non egent aliquo continente, quum à dominante elemento satis contineantur, & illi obediant in petendo loco naturalis: hæc fuit Auerrois opinio in commentario 23. decimi Metaphysicorum à nobis antea considerato, vbi inquit non dari mistum ex elementis æqualibus, sed oportere vnum eorum præualere alijs, cui attribuitur forma; fungitur enim officio formæ, quia continet alia: quæ Auerrois ratio optima est ad demonstrandū non dari mistum ex elementis æqualiter constans, & sumpta est ab hoc formæ primario munere, quod est continere; necesse est enim aliquid esse continens, & vnens; hoc autem nullum esse potest, si æquales sint in misto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc esse necessarium, si putaret formam misti esse superadditam formis elementorum; hæc enim satis formæ officio fungeretur, & formas elementorum contineret, etiam si essent æquales. Credo etiam ad nostram sententiam comprobendam satis roboris habere aliud argumentum, quo usus est Auerrnes in commentario septimo primi libri de Cælo ad probandum non dari mistum æquale: inquit enim, si daretur mistum æquale, quiesceret in quocunque loco poneretur, quare nullum haberet motum naturalem, tale autem corpus in rerum natura nunquam vidimus: consequentia manifesta est per ea, quæ supra diximus; antequam enim de naturali alicuius corporis motu loquamur, necesse est vt ei statuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat: hic autem statui non potest, nisi ratione elementi prævalentis: ergo si elementa in misto æqualia essent, nullus ei locus assignari posset, quia non magis hic, quam ille: iccirco maneret mistum in quocunque loco poneretur, ad nullum enim locum ex se moueretur id, quod nullum habere poneretur certum locum naturalem: itaque si vnum ex elementis præualeat alijs in misto, eundem illud assignabitur ei locus in mundo, ad quem moueatur, quare penes elementum dominans est imperium motus naturalis: proinde hoc satis est ad alia continenda, & ad statuendum motum naturalem, neque opus est alia forma superueniente formis elementorum: ex his igitur patet argumentum hoc pro opinione Zimaræ nihil habere efficacitatis. Ad quintum argumentum neganda est si militudo; anima enim est forma nobilissima verè superaddita formis elementorum, hoc est formæ mistionis orienti ex earum congressu, non sic forma misti-inanimati: quod quidem ex motibus consequentibus manifestum est, anima enim est principium motus diuersi penitus à motu elementi dominantis, & vtrumque motum videmus in eodem animali inesse vt naturalem; at forma misti inanimati non efficit alium motum, quam illum, qui conuenit elemento prævalenti; hæc igitur non est addita formis elementorum, anima verò est addita, & re ab illis distincta. Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet responsio ex his, quæ dicta sunt. Auerroes enim dicens formam misti esse quid additum, & quid distinctum à formis elementorum, non intelligit realiter distinctum, sed formaliter tantum; non enim significare vult esse additam nouam formam, quæ sit in misto præter formas elementorum, sed has ipsas in vnam formam transisse, quæ est misti forma, non amplius elementorum, ita vt specie differat mistum ab elementis omnibus & diuisum, & coniunctim acceptis; nam caro non est terra, nec ignis, nec ambo simul, sed quædam alia species, quæ distinguitur essentialiter ab elementis, hoc tantum significant omnia illa Auerrois verba, si benè considerentur.

Ad quintum.

Ad sextum.

Distinguitur.

An motus mixti factus secundum prævalens elementum sit simplex, an mixtus, opiniones aliorum cum eorum argumentis.

Cap. VIII.

ANDEM considerandum manet an motus mixti, qui iuxta prævalens elementum fieri dicitur, sit simplex, an mixtus. Tres hæc de re opiniones extant: vna fuit Suseñani, quem alij nonnulli sequuti sunt, qui dixerunt nullum talem motum esse simplicem, sed semper esse mixtum: alia huic contraria, quæ plurimorum communis sententia est, potissimè autem à Simplicio, & ab Averroë defenditur, quòd omnis talis motus sit simplex, & hanc ego quoque veram esse existimo: tertia demum aliquorum, qui dicunt falsam esse utramque vniuersalem propositionem, veram autem hanc utramque particularem, motus mixti secundum prævalens elementum aliquis simplex est, & aliquis mixtus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata eam omnia solutam. Primam sententiam quòd omnis talis motus sit mixtus probant Scussanus & sectatores multis argumentis. Primum à causa ipsius motus tale argumentum sumunt: vbi est elementum dominans, ibi sunt etiam alia, quibus dominatur, dominans, n. notat respectum ad illa, adiunt ergo in mixto omnium elementorum nature, ergo ex his omnibus constans natura mixti mixta est, & qualis est natura, talis est motus, qui ab ea producitur, ergo motus ille mixtus est; magis tamen uergens ad motum elementi dominantis, quàm ad motum aliorum, quem admodum etiam natura illa similior est nature elementi dominantis, quàm nature aliorum. Secundò sic argumentantur à subiecto: quale est subiectum motus, talis est motus ipse, atqui huius motus subiectum mixtum est, hoc enim supponitur, ergo motus eius naturalis mixtus est; eaque sententia Aristotelis fuit in contex. 7. primi libri de Cælo dicentis, simplicium corporum simplices sunt motus, mixtorum autem mixti. Tertiò id ita confirmant: si hic mixti motus simplex esset, sequeretur eundem produci effectum à tali secundum quid, & à tali absolute: consequens falsum est; quia debiliter calidum non potest tantum calorem efficere, quantum efficit id, quod est summè calidum: consequentia probatur, quia terra est elementum, & simplex corpus, & absolute grauis, ideo producet effectum conuenientem corpori absolute graui, nempe motum simplicem: mixtum autem non potest esse absolute graue, sed solum secundum quid; ergo si mixtum, in quo terra præualeat, simplici motu moueatur, eodem mouebitur motu id, quod est graue secundum quid, quo terra, quæ est absolute, ac summè grauis: necesse est enim, vt licet in mixto terra præualeat, eius tamen grauitas remittatur ex commistione elementorum leuium; ita que à tali secundum quid, & ab absolute tali idem effectus produceretur, quod est omnino absolum rationi. Confirmant autoritate Averrois in commentario septimo primi libri de Cælo, vbi interpretans verba illa Aristotelis [moueri autem secundum prævalens] inquit Aristotelem occurrere tacito dubio: quum enim dixisset motum mixti corporis esse mixtum, obijcere quispiam poterat quosdam motus, qui, licet sint mixtorum corporum, simplices tamen sunt; ideo inquit Averroës Aristotelem respondere, motus illos videri quidem simplices, non tamen esse: causam autem cur simplices esse videantur esse vnius elementi excessum, ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde uidetur esse simplex, quum tamen non sit: propterea isti hunc putant esse sensum illorum Aristotelis verborum, corporis mixti mixtus est motus, sit tamen secundum elementum prævalens, ideo eius motus similior est, quàm motibus aliorum. Simplicium quoque in hanc sententiam trahunt, qui dicit in corporibus

Prima opinio.

Secunda opinio.
Tertia opinio.

Pro prima opinione primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum ab authoritate.

Tertio scilicet
argumenta.

corporibus mixtis tot esse principia motus, quot sunt illa, ex quibus constant; & adducit etiam verba Alexandri dicentis mixtorum corporum mixtos esse motus, quia plura motus principia in eis insunt: quod quidem potest etiam colligi ex Alexandro in primo eius libro de anima capite secundo, ubi dicit formam mixtorum esse modo quodam affectatam à formis miscibilium, quæ singulæ ad communem formam aliquid conferunt, unde multæ varietates contingunt: significat igitur mixtorum corporum non simplices esse motus, sed mixtos. Alia verò sententia dicentium aliquem mixti motum factum secundum prævalens elementum esse simplicem, & aliquæ esse mixtum, ab eis ita probatur: primum quidem probant aliquid esse simplicem videntes testimonio Aristotelis in context. 8. primi libri de Cælo, quod etiam sensu & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minus simplici motu deorsum ferri, quam terram: quod vero aliquis motus mixti secundum prævalens elementum factus mixtus sit, similiter testimonio sensus cognosci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum similium, est motus factus secundum prævalens elementum, & est mixtus, ut patet, illa enim pluribus elementis constant, quorum vnum alijs validius est, ob id eius motui similiior est illius mixti motus, quo fit ut dicatur fieri secundum elementum prævalens, mixtus tamen absque dubio est. Quoniam autem in illo context. 8. videtur Aristoteles hanc vniuersalem propositionem proferre, motus mixti secundum prævalens est simplex, dicunt ipsi veram quidem esse hanc vniuersalem, omnis motus simplex mixti corporis est iuxta elementum prævalens; sed conuersam esse falsam, omnis motus corporis mixti secundum prævalens elementum simplex est, quum motus turbinis, ac venti sit mixtus, quare hæc non est vera, nisi ut particularis; non igitur hanc voluit ibi significare Aristoteles, sed alteram conuersam, quæ etiam vniuersalis vera est, ut prædiximus.

*Vera sententia declaratio, & comprobatio, aliarum verò
consultatio. Cap. IV.*

GO verò vtramque sententiam falsam esse arbitror, veram autem aliam secundo loco propositam, quod omnis motus corporis mixti factus secundum elementum prævalens simplex sit. cuius contrariam prima secta tuebatur, contradictoriam verò tertia. Ad veram igitur sententiæ probationem, & aliarum reprobationem, est ante omnia cognoscendum quæ conditiones ad simplicitatem motus requirantur, & cur motus aliquis dicatur simplex, & aliquis mixtus. Sunt qui dicant tres conditiones ad simplicitatem motus postulari, nempe & spatij, & naturæ, & mobilis simplicitatem; ob id putarunt non posse corpus mixtum simplici motu moueri, propterea quod neque subiectum, neque causa simplex est. Sed hi, quum absque distinctione loquantur, decipiuntur: aliud enim est conditiones querere necessarias ad alicuius rei essentiam constituendam, aliud est querere causas, quæ ad eam producendam requiruntur; nam essentia eclipsis consistit in priuatione luminis lunæ, causa verò eam producens est terræ interiectio: sic conditiones essentielles, quæ ad hominis essentiam constituendam postulantur, sunt eius causæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generandum requiruntur sol, & alter homo: sic igitur de motus simplicitate dicendum est; ipsa enim simplicis motus essentia in sola spatij, seu lineæ simplicitate consistit; quisquis enī motus per simplicem lineam factus statuatur, is absque dubio simplex est, cuiuscunque sit corporis, & à quacunque causa productus: at si queratur quænam causæ ad simplicem motum producendum postulentur, si de simplici motu naturalis sermo sit, dicere possumus requiri simplicem naturam, proinde & simplex corpus,

Quæ sint conditiones motus simplicis.

Opinio aliorum.

Consultatio.

Opinio veterum.

pus, nam simplex natura corpus simplex constituit: at si absolutè simplicem motum consideremus, nec magis naturalem, quàm violentum, is produci potest etiam à natura mista: potest enim sagitta ex arcu, & plumbea pila ex bombardâ sursum pelli per simplicem lineam, isq; erit motus simplex violentus: quod manifestè significat Aristoteles passim in primo libro de Cœlo dicens rectorum motuum alterum cuique elemento esse naturalem, & alterum contra naturam: censuit igitur dari simplicem motum etiam violentum; hic autem non fit necessarid à natura simplici, neque necessarid in simplici corpore: sed quum violentatur rarè, & per accidens euenire, ut fiat in aliquo corpore motus simplex violentus, & id solum sit considerandum, quod est per se; idcirco dicendum est motum simplicem naturalem aptum esse produci solùm à natura simplici, proinde & in simplici mobili; natura enim est principium motus in eo, in quo est, & omne corpus, cuius natura sit simplex, simplex est: simplex autem linea quænam dicenda sit considerandum est, nam si mathematicè loquamur, fortasse omnis recta linea, & omnis linea circularis potest appellari simplex: mista verò, cuius pars aliqua recta sit, & aliqua circularis: sed physicè considerando secus est; dum enim lineam consideramus respectu motus, qui per eam fit, aliqua datur recta linea, quæ vocanda est mista, & similiter aliqua circularis, quæ mista est; dicimus igitur simplicem esse naturaliter illam lineam, per quam factus motus non consistat ex recto, & circulari, sed vel rectus tantummodo est, vel tantummodo circularis: circularem autem voco illum, qui fiat circa solum mundi centrum, non circa quoduis circuli centrum: ita ut ille motus, per quem non varietur moti corporis distantia à centro, sed semper æquè ab eo distet, circularis simplex nuncupandus sit: rectus autem simplex ille sit, qui fiat per rectam lineam à centro mundi ductam, seu ascendendo, seu descendendo; simplex enim dicitur, quia nihil ei respondet in Cœlo, nisi punctum: sic enim est vel mera accessio ad centrum, vel mera recessio ab eo, sine vilo transitu ad latera, quod esset moueri etiam circa medium: at motus omnis per rectam lineam factus non à centro mundi ductam mistus est, constat enim ex recto, & circulari; ex recto quidem quatenus necessarid sit cum accessu ad centrum, vel cum recessu à centro; ex circulari autem quatenus illi rectæ lineæ respondet in Cœlo aliqua peripheriæ pars, nulla enim à mundi centro ducta recta linea potest per vtranque illius lineæ extremitatem transire, sed necessarid duæ distinctæ lineæ rectæ à centro per duas illius extremitates ducentur, quæ suis extremitatibus aliquam peripheriæ partem in Cœlo intercipient, quæ toti illius motus spatio respondebit: & hac ratione motus ille dicitur etiam ex circulari constare: similiter quilibet motus per circularem lineam factus, qui non sit circa mundi centrum, mistus est: quia constat ex motu circa medium, & recessione à medio, seu accessione ad medium: vnde colligi obiter volumus, motus astrorum factos per eccentricos orbis, vel per epicyclos, quos astrologi ponunt, si darentur, non esse simplices, sed mistos; non solùm enim circa medium sunt, sed continent etiam accessionem ad medium, & recessionem à medio, qua ratione constant etiam ex motu recto: misti sunt etiam animalium motus, & turbinis, & fulminis, & venti, & alii eiusmodi, quia sunt accessus, vel recessus respectu medij, vna cum transitu ad latera, cui respondet circuli pars in Cœlo. Colligimus etiam ex his nonnullorum errorem, qui motum mistum intelligunt illum, qui constat vel ex recto & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari & circulari; nam ex ascensu, & descensu eundem motum constare ne imaginari quidem possumus, nisi dicamus eandem rem prius ascendere, postea descendere per eandem simplicem lineam: sed hic non est motus mistus, sunt potius duo distincti motus, & vterque simplex: ex circulari etiam & circulari non datur mistus motus, quia mistio non dicitur eorum, quæ sunt eiusdem naturæ, & speciei, sed solùm eo-

Datur motus simplex violentus.

Simplex linea quænam sit.

Motus simplex circularis.

Motus simplex rectus.

Motus mistus.

Motus per eccentricos, si sunt.

Erroraliquo rum de motu misto.

Mistio est re cū specie du ueriatum.

Motus plane
verò non est
mixtus.

Vera opinio
de motu mi
sto.

Simplex na-
tura quomò-
dò sit.

Cur simplex
natura sim-
plicem motum
non efficiat.

Mista habet
locum ratio-
ne simplicis.

rum, quæ sunt diuersarum naturarum; præterea si intelligant motus erraticorum idè esse mistos, quòd fiant per circulos eccentricos, id concedemus, si modò tales circuli dentur; sed ea erit mistio ex circulari & recto, sicut antea dicebamus, non ex circulari & circulari; si verò cum perpetua æquidistantia à centro considerent solùm duos eorundem astrorum oppositos motus, decipiuntur; quia hæc non est mistio, quum seruetur vna simplex conditio, quòd sine accessu, vel recessu respectu medij est solùm circa medium; ob id etiam solis motus, etsi non per circulum, sed potius per elicem sit, simplex est; quomòdrem dicimus non dari alium mistum motum, quàm constantem ex circulari & recto, eaque est sententia Aristotelis clara in contextu quinto primi libri de Cælo; sic enim duarum specie distinctarum conditionum mistio fieri dicitur. Quis igitur sic simplex motus, & quis mistus, & in quo consistat tum simplicitas, tum mixtio ipsius, manifestum est: simplicitas enim iudicatur ex simplicitate lineæ, per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex simplicitate situs respectu centri mundi; simplex enim est situs lineæ in mundo, vel quando omnes partes sunt à centro similiter æquidistantes, ita vt totus ille motus sit circa medium; vel quando sunt ita posite partes respectu centri, vt nulla eis peripheriæ pars in Cælo respondeat, sed sit vel mera accessio ad medium, vel mera recessio à medio. Quoniam autem dictum est, si motum tantummodo naturalem consideremus, causam motus simplicis esse recticem esse naturam simplicem, misti verò mixtam; considerandum etiam est quanam simplex natura dicatur, & quæ mista, vt postea rationem habeamus cur simplex natura simplicem motum efficiat. Dubitare primùm de hac re non absque ratione aliquis posset; quum enim cuiusque rei natura sit forma, & omnis forma sit simplex, omniq; carens compositione, videtur dicendum esse omnem naturam esse simplicem, proinde nullam dari naturam mistam. Dicimus igitur omnem formam esse hac ratione simplicem, quoniam ex pluribus naturis non constat; alia tamen ratione dici posse mistam, nempe si alias formas, vel aliam in eadem materia præsupponat: sic anima dicitur natura mista, quia præsupponit priores in eadem materia formas elementorum, quæ in unam formam migrauerunt re distinctam ab anima; cuius quidem mixture signa esse videmus varietatem vitium animæ, & organorum in corpore animato illis viribus inseruientiam; & motus quoque ipse, quo animal ab anima mouetur loco, mistus est, quia constat ex recto & circulari; forma verò elementi est natura simplex, quia nullam priorem formam in materia præsupponit, sed ipsa in prima materia immediatè inhæret, & corpus ab ea constitutum simplex dicitur; quemadmodum id, quod ab anima constituitur, mistum est, quoniam anima præsupponit necessariò congressum, & compositionem elementorum. Sed quum ex his pateat non eadem ratione naturam dici simplicem, qua motus dicitur simplex, sed alia, & alia; nam simplex natura dicitur, quæ aliam priorem in eadem materia non præsupponat, motus autem simplex, qui non constat ex recto & circulari; cognoscenda est ratio, cur à natura simplici simplex motus proueniat, si non est eadem vtriusque simplicitas. Dicimus igitur talem esse subluarium corporum naturam, vt egeant conseruante externo, sine quo non conseruarentur; quum autem subluaria dicimus simplicia præsertim intelligo, quia hæc singula statutum habent in mundo locum naturalem, quem appetunt, & in quo quiescentia conseruantur, & mundum complent; mista verò non sibi perscribunt in mundo locum quatenus mista sunt, sed quatenus ex eisdem, quæ mundum implent, corporibus constant; ex illius enim elementi natura, quod in mixture alis præualeat, præscribitur misto locus in mundo; ex motu igitur elementi ad proprium locum cognoscere possumus qualis sit etiam misti corporis motus, & in quo sit similis motui elementi, & in quo ab eo discrepet. Elementum ad suum locum mouetur,

motetur, vt conseruetur, siquidem non in quouis loco conseruaretur, quum di-
 uersorum locorum diuersę sint nature, & vires. harum autem differentię non
 aliunde sumuntur, quàm ex varietate distantię à Cœlo, quo fit vt per lineam re-
 ctam à centro mundi ad Cœlum usque productam omnes locorum differentię
 denotentur: elementum igitur extra suum locum existens necesse est vt per hanc
 unam lineam suum locum petat, proinde non alio motu, quàm simplici; etenim
 natura nunquam abundat in superuacaneis, sed in vnaquaque re id, quod opti-
 mum est, facit, nec patitur aliquid esse frustra: elementum igitur existens extra
 suum locum ad illum tendit per lineam breuissimam, nisi impediatur, hæc autem
 est recta à centro mundi ad Cœlum usque protenta: nam si per aliam quamcumq;
 moueatur, mouetur per longiorem, quod dicendum non est, quia frustra per
 longiorem lineam descendit graue, si potest descendere per breuiorem: hæc au-
 tem ratio non magis in summè graui, & in summè leui, quàm in duobus elemen-
 tis medijs locum habet; immo etiã in omnibus mistis tum in animatis, tum ani-
 matis, quæ vt grauia, vel ut leuia moueri dicantur: quum enim statutus singulis
 sit locus naturalis, grauia autem, & leuia omnia locum suum petant vel ad cen-
 trum accedendo, vel recedendo à centro, necesse est ut omnia per breuissimam
 lineam ferantur naturaliter; breuissima autem est, ut diximus, ea sola, quæ à
 centro mundi ducitur, eaque est etiam simplex; igitur etiam mista dum mouen-
 tur ut grauia, vel ut leuia, non alio motu mouentur, quàm simplici; mista verò
 inanimata manifestum est non habere aliam motum naturalem, nisi illum vnum,
 quo vt grauia, vel vt leuia mouentur; horum ergo naturalis motus necessariò
 simplex est, nec potest esse mistus; hunc autem attribuit Aristoteles elemento
 prævalenti in vniuscuiusque mixture, quia iuxta elementum prævalens assigna-
 tur cuique locus in mundo naturalis, quo assignato non potest corpus vllum ad
 illum tendere vt graue, uel vt leue, nisi motu simplici. Hęc igitur est ratio, cur na-
 tura simplex simplicem motum producat; hæc enim non mouet, nisi per graui-
 tatem, vel leuitatem, proinde per solam simplicem lineam: natura autem misti
 quum assignatum habeat in mundo locum ratione elementi in ea dominantis,
 mouet etiam iuxta illius elementi naturam, quam præferet; ideo mouet potius
 ratione simplicitatis, quàm ratione compositionis, quia cetera elementa iam
 sunt facta obedientia vni prævalenti, neque sunt principia aliorum motuum, ne-
 que reluctantur: natura igitur misti media quodammodo est inter formam
 elementi, & animam, nam anima est forma verè mista eo modo, quem diximus,
 præsupponit enim in materia formas elementorum præcedentes, tum in sua ge-
 neratione, tum postquàm est genita forma verò elementi nullam aliam formam
 in materia præsupponit modo ullo ut habentem locum materię, sed solum vt ha-
 bentem locum priuationis, quia vnum generatur ex alio, at forma mixture in
 sua quidem generatione præsupponit formas elementorum, quarum realitates
 respectu illius tenent locum materię, sed postquàm est genita, nullam habet præ-
 cedentem formam in materia, sed ipsa immediatè, & sola in materia hæret, quia
 nulla ibi est alia forma, eo quod ipsa non est superaddita formis elementorum,
 sed est illarum factæ vna, quo circa hac ratione est simplex, & mouet motu simpli-
 ci, quia prævalentis elementi naturam representat, & mouet per prævalentem gra-
 uitatem, vel leuitatè, quæ sunt principia simplicia, & proprię elementorum qua-
 litates, proinde non aptæ mouere nisi simplici motu, quia per solam simplicem
 lineam, sicuti dictum est. Id autem, quod de simplici motu diximus, potest per
 motum mistum animalium confirmari; hic enim solus est mistus naturalis, quum
 omnes alij motus misti sint violenti, & fit à natura mista quatenus mista est; da-
 tus enim est animalibus quoque motus propter eorum conseruationem, alia ra-
 tione ratione, non enim ut conseruentur à loco, sed vt idoneum sibi alimentum
 quaerant; videmus autem hunc quoque motum per lineam breuissimam fieri, quia

Natura mi-
 sti media est
 inter formam
 elementi, &
 animam.

nihil est frustra in natura; equus enim famelicus cibum inueniens ad eum per brevissimam lineam mouetur, nõ per flexam, & longiorem, nisi fortè impediatur hic tamè motus non est simplex, quia non ex sola lineæ rectitudine, seu breuitate simplex motus iudicatur, sed ex eo quòd fiat per lineam à centro mundi ductã, & fiat vel à gravitate, vel à leuitate, quæ sunt principia simplicia, & naturam simplicem denotant. Hinc sumitur solutio cuiusdam difficultatis: quòd n. ignis æquè conferuetur in qualibet parte concavi lunæ, uidetur ille ignis, qui apud nos generatur, nõ minus transire posse ad illã partem concavi lunæ, quæ est supra antipodas, quàm ad illam, quæ est supra nos, quum vtraque sit æquè constructiua nature ignis; cur ergo non transit ad illam partem loci sui, quæ est supra antipodas? Nos autè dicimus ignem quidem non magis hanc partem illius loci appetere, quàm aliam, siquidem eandem vim omnes habent conferuandi ignem; sed quia ad locum suum mouetur per lineam breuissimam, ideo eam tantum partem petit, quæ supra nos est, non illam, quæ est supra antipodas, ad quam si moueretur, necesse esset ut prius ad mundi centrum descenderet, & ita recederet à parte loci sui propinquiore, quod quidem repugnat nature ignis. Notare autem hic possumus omnem localem motum naturalem ab appetitu fieri, sed duplicem esse, quia duplex etiã est appetitus: vnus est naturalis, qui sine cognitione est; alter verò animalis, & cum cognitione: appetitus naturalis proprii loci est grauitas & leuitas, & inest primò elementis, deinde per elementa etiã mistis, & semper motum simplicem efficit, quia hæc sunt principia simplicia, nam animal quoque, si naturaliter moueatur vt graue, simplici motu mouebitur, quoniam à principio simplici simplex motus prouenit: appetitus autem animalis insequitur animam, ideo non est simplicis motus principium, sed misti; non est enim appetitus loci conferuantis, cuius differentie sumantur ex varietate distantie à Cælo; sed est appetitus alimentii necessarii ad uitam conferuandam, cuius indagatio non fit nisi per motum mistum: à natura igitur mista quatenus mista est, non prouenit motus nisi mistus. De motu autem Cœli alia ratio est: quamuis enim fiat ab anima cognoscente, simplex tamq̃ est, quia fit à principio tum actiuo, tum passiuo summe simplici; anima enim mouens simplex maximè est, orbis quoque est corpus simplex, & quum non sit elementaris nature, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad centrum potest, nec ab eo recedere, sed solummodo circa ipsum ferri; hic autem est simplex motus, quia vnus tantum est conditio, ut prædiximus, & is simplici nature Cœli maximè conueniens, cuius simplicitas summa ex eo iudicatur, quòd nullius motus præter illum est capax, neque ut naturalis, neque vt violenti; at elementum minoris est simplicitatis; quamuis enim vnum tantum habeat motum naturalem, capax tamen est etiã contrarij tanquàm violenti. Per hæc utriusque secte error ostenditur; errauit enim prima secta dicens nullum misti motum esse simplicem; etenim iam ostensum est necessarium esse ut motus misti, qui fit secundum præualens elementum, sit simplex, quia omnis motus factus per grauitatem, vel leuitatem, est per lineam simplicem, eaque est sententia Aristotelis clara in contex. 7. & 8. primi libri de Cælo, ubi profert hanc propositionem vt vniuersalem, motus misti naturalis simplex est, quia est secundum elementum præualens, omnis igitur motus factus secundum præualens elementum est simplex; vanissima autem est eo in loco interpretatio Suefani dicentis Aristotelem ibi tollere quandam obiectionem; nam dicere aliquis poterat, si & ascensus, & descensus est motus simplex, misti autem corporis mistus est motus, ergo mistum neque ascendere, neque descendere potest: ad hanc igitur inquit Aristot, respondere motum misti semper esse mistum, esse tamen sursum, vel deorsum secundum quandam præualentiam, at non simpliciter, quomiam est quidem similior motui elementis, at non est omnino sursum, nec omnino deorsum. Sed huius interpretationis vanitatem ipsa verborum Ari

Dubium,

Solutio,

Omnis motus naturalis sic ab appetitu, qui duplex est.

Motus Cœli sic à principio simplici. Error primæ sectæ.

Suefani error.

Stotelis series declarat; nam præcedentia verba erant hæc [simplex motus est simplicis corporis] deinde statim hæc sequuntur [etenim si compositi fuerit, secundum prævalens erit] est ergo sensus, etenim si simplex motus fuerit misti corporis, erit secundum prævalens elementum; de simplici enim motu, ut patet, hæc omnia verba proferuntur. fuit etiam hæc sententia Simplicii & Auerrois, ut passim in ipsorum commentariis librorum de Coelo legere possumus: ideo mirandum profectò est, quomodo aduersarii audeant horum interpretum verba pro se adducere. Experientia quoque hanc sententiam confirmat; nam edificatores vtuntur linea perpendiculari simplici, quam inveniunt per plumbum, vel lapidem cæpiti funis alligatum; hæc enim sunt mista corpora, & ad centrum feruntur gravitate elementi prævalentis per lineam perpendicularem, quæ simplex est, omnis enim recta linea ad centrum protenta simplex est. Parietes quoque ædificiorum, nisi ad perpendiculum sint fabricati, durare diu nequeunt, sed aliquando cadunt, & per lineam perpendicularem deorsum feruntur; & omnino docet experientia non minus mista graui, quam elementa per simplicem lineam descendere: quapropter illorum sententia sensui quoque aduersatur. Tertia verò secta errauit, quia non animaduertit posse duobus modis elementum in misto aliis dominari: vno modo in misto perfecto, ubi est facta vera mistio, & alia elementa vni obediunt; quare vnum ibi est principium motus, non plura, nec ulla adest repugnantia, ob id motus ille est merè naturalis, & simplex: altero modo in misto imperfecto, ubi non est facta vera mistio, neque naturarum unio, sed ibi sunt plura elementa seruantia proprias naturas, & inter se pugnantia; ideo si unum præualeat aliis, dici quidem potest dominans, sed improprie, quia reliqua non sunt domita, sed resistentur; ideo non omnino talis motus provenit, qualem elementi dominantis natura postularat, sed mistus, magis tamen ad illum uergens, quam ad motus aliorum: ibi ergo sunt plura principia motus, non unum, proinde non simplex motus provenit, sed mistus: non fit enim à sola gravitate, neque à sola leuitate, sed ab utrisque simul agentibus, tanquam à duobus principiis; neque eo modo, quo aer descendit in igne, & ascendit in aqua, idem enim est motus, quia ad eundem locum fit, & ab eadem natura aeris, quæ dum est in igne, dicitur grauitas, dum autem est in aqua, dicitur leuitas, quare est, motus penitus naturalis: at ille non est motus naturalis, sed potius violentus, nulli namque elementorum ibi existentium est merè naturalis: quòd si etiam concederemus esse elemento dominantanti naturalem, licet hoc minimè verum sit, at negari saltem non potest esse violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Aristot. in principio primi libri de Coelo, quando dicit mistum moueri iuxta elementum prævalens; sed loquitur de motu tantum naturali, proinde de motu perfecti tantum misti, ubi unum elementum primo modo alijs præualeat, hoc est facta vera mistione, & sublata omni repugnantia aliorum elementorum.

Error tertii
sectæ.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. X.

RELIQVVM est vt contraria argumenta soluamus. Ad primū Suesiani dicimus naturam mistam efficere quidem motum mistum, si moueat quatenus est mista, & eiusmodi diximus esse animam, quæ est verè addita formis elementorum; sed si natura mista moueat non vt mista, sed ratione nature simplicis in mistione prævalentis, facit motum simplicem; quia non alia ratione mouet, quam ratione grauitatis, vel leuitatis, quæ sunt principia simplicia: adde quòd forma mistionis, licet in sua productione præsupponat formas elementorum, tamen postquam est producta, nullam habet in materia præcedentem formam, sed ibi sola adest absque alia forma, quare est principium motus simplicis, quum sit tan-

Ad primū
Suesiani.

Ad tertium bA

- Ad secundū* quā simplex forma. Ad secundum similiter dicimus corporis misti, quatenus est mistum, non esse motum nisi mistum; sed quando mistum mouetur non ut mistum, sed ratione simplicis in mixture prævalentis, tunc misti corporis simplex est motus; mouetur autem ratione simplicis, quando mouetur vel ut graue, vel ut leue. hæc namque sunt propriæ elementorum conditiones, quæ ipsis competunt per essentiam, mistis verò per participationem. Ad tertium dicimus veram quidem esse illam propositionem, tale secundum quid non potest eundem effectum producere, quem producit tale absolute, sed aduersarios ea abuti; nam idē effectus ille dicitur, qui in omnibus est idem. & in nullo discrepat, & hac ratione idem produci non potest à tali remissè, qui producit à summè tali; potest tamen produci idem secundum aliquam conditionem, secundum aliam verò discrepare, neque hoc est absurdum; ipsi verò ita eam propositionē sumunt, quasi effectus productus ab eo, quod est minus tale, debeat in omnibus differre ab effectu, qui producit à summè tali, sic autem falsā est: dico igitur omnia, quæ mouentur ut grauia, vel ut leuia, moueri motu simplici, hoc enim est necessarium, ut ante demonstrauimus, etiam si alia sint minus grauia vel leuia, alia verò magis; sed discrimen esse solum in locis, ad quæ mouentur, maior enim grauitas mouet ad locum centro propinquiorē, minor verò ad remotiorem à centro: fallacia autem huius argumenti comprehenditur considerando elementum aquæ, & in eo argumentum contra aduersarios retorquendo; nam aqua est minus grauis, quàm terra, ergo eorum argumento ostenderetur aquam motu simplici moueri non posse, si terra mouetur motu simplici, quæ est summè grauis: propterea quòd minus tale non potest eundem effectum producere, quem producit magis tale; at tamen certum est aquam esse corpus simplex, & moueri æquè simplici motu, ac terram, differentiam autem in locis esse constitutam: nam locus, ad quem mouetur terra, est centro propinquior, quàm locus, ad quem mouetur aqua, proinde non est idem motus, sed duo specie distincti: discrimen igitur maioris, aut minoris grauitatis, vel leuitatis, nullam facit differentiam in simplicitate motus, sed solum in locis naturalibus, ad quæ mouentur corpora, non potest enim minus graue eundem habere locum naturalem, quæ habet magis graue. hoc igitur argumento ostenditur non posse mistum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex, quod sit summè graue, vel summè leue, sed non ostenditur non posse moueri motu simplici, quum potius necessarium sit ut omne graue, & omne leue, quatenus tale est, simplici motu moueatur. Hoc etiam confirmatur ea ipsa comparatione, qua istimet vtuntur: agens enim ininus calidum non potest eundem calorem producere, quem potest agens calidius, id est non potest esse qui eundem terminum, ad quem: nam calor acquirendus, est terminus, ad quem illa alteratio tendit: itaque si ritè est facienda comparatio, sumendus est etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic autem est locus; quare non ad eundem locum moueri naturaliter potest id, quod est minus graue, ad quem mouetur id, quod est magis graue; at non est necessarium ut differant etiam in modo motus, simplici namque motu hæc omnia mouentur: adde quòd differunt etiam hi motus maiore, ac minore velocitate; quia id, quod grauius est, magis superat resistentiam medij, quàm id, quod est minus graue; quāquam cum aliqui hoc insinuari audent, tamen aduersus eos testimonium Aristotelis in context. 6. quarti libri de Coelo, ut ibi videre est: satis igitur nobis est, si motus rei minus grauis differat in pluribus à motu rei grauioris, at non est necessarium ut in omnibus differat, quod illi hoc argumento ostendere voluerunt.
- Ad quartū.* Quòd verò aduersarij nitantur Auerrois testimonio, certè vanum est, quum clara sit Auerroem existimasse motum misti factum secundum prævalens elementum esse simplicem, ut apud eum legere est in commentarijs 8. & 12. primi libri de Coelo: quod verò ex Auerroë sumunt in commentario 7. eiusdem libri,

etiamsi admittatur, eorum tamen sententiæ non suffragatur, etsi Averroes mentem Aristotelis in his verbis non est assequutus: putavit enim Aristotelem ibi loqui de motu quorundam mistorum imperfectorum, ut turbinis, & venti, qui simplex esse videtur, nec reuera est: quum tamen Arist. loquatur de motu misti perfecti, qui verè est simplex: sed admista etiam Averrois sententia, quæ secundum se vera est: motus enim turbinis, ac venti mistus est; non ob id asserit Averroes motum misti perfecti factum secundum elementum prævalens mistum esse, sed hunc simplicem esse arbitrat. Illa etiam, quæ à Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis non officiunt: quando enim dicunt in istotum corporum motus simplices esse non posse, sed esse mistos, considerant mista prout mista sunt; nam præcipue respiciunt animata, quæ verè sunt mista, ut antea diximus: à natura cuius mista quatenus mista est, non potest nisi mistus motus provenire:

at non dicerent motum misti factum secundum elementum præua-

lens, hoc est ratione gravitatis, vel lenitatis, mistum esse,

imò aperte affirmat Simplicius hunc esse:

simplicem. Ad illa verò, quæ a sensu

tertia secta sumebat, respon-

sio patet ex ijs, quæ

dicta sunt.

IACOBI ZABARELLÆ
PATAVINI
LIBER DE CONSTITVTIONE
INDIVIDVI.

Proœmium libri. Cap. I.

AGNA est inter philosophos altercatio de substantia in diuidua à quonam constituatur, & reddatur hæc: nam & antiquiores latini de hac re acerrimè certauerunt, & his quoq; temporibus posteriores philosophi de eadem controuerfantur, ita vt ad hunc vsque diem sub iudice lis esse videatur nec paruum operæpretium facturum sit quisquis eam diremerit, & huiusce rei veritatem omni sublata difficultate patefecerit: attamen ego quum de rebus naturalibus scribendum mihi proposuissem, de dimittenda prorsus hac disputatione non parum cogitavi, quum viderem eam ad naturalem philosophum minimè pertinere, sed absque dubio ad Metaphysicum; ideoque vererem ne talia ipse tractans obnoxium me eidem crimini redderem, quod perisique alijs obijcere solitus sum: quum enim multi & in Aristot. interpretando, & in philosophicis libris conscribendis alienas à proposito disputationes institue re soleant; & tum ea, quæ ad Metaphysicum attinent, tractare diffusè in scientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphysica, tum etiam quæ ad contemplatiuas scientias, & ad logicam pertinent, cum moralibus commiscere, & varijs alijs modis diuersas disciplinas coaceruare non dubitauerint, haudquaquam in hoc Peripatetici, neque artificii Aristotelis imitatores; ego ab hac philosophandi ratione me abhorreere semper professus sum, & ab extraneis quæstionibus proponendis, ac diligenter excutiendis abstinui, nisi obiter, ac leuiter aliqua tangere occasio me forte coegerit: ob id quum indiuidui constitutionem, quam nostris indiuiduationem vocant, à solo Metaphysico declaradam esse animaduertentem, eam prorsus missam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphysicum connumerare viderem. Attamen quum consilium hoc meum pluribus studiosis exposuissem, enixè me illi rogarunt vt à proposito desistens hac quoque de re scribere, meamque sententiam exponere diligenter vellem. Ego verò eò facilius vt eorum precibus obtemperarem adductus sum, quòd consideravi me non scientiam ipsam naturalem vna ordinata tractatione tradendam, sed separatos, distinctosque inter se libros scribendos suscepisse; proinde satis fore si lectores admonerem, vt librum hunc, si non vt naturalem, at saltem vt Metaphysicum legerent, quemadmodum ego quoque illum ad primam philosophiam pertinere profiteor, atque protektor. Adde quòd ad institutum quoque meum vtilem fore hanc disputationem animaduerti: quum enim eo consilio scribere de rebus naturalibus constituerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Aristotelis libros naturales quotannis interpretandi, proli-

xis disputationibus declarationem verborum, sensuumque Aristotelis quod antea facere me oportuit, amplius interromperem, sed magnum in ea progressum facerem; in visu autem positum sit ut qui primum librum de Cælo interpretandum suscipiunt, omnes disputationes in eant de ratione singularitatis, occasionem à verbis Aristotelis nacti in particula 92. eiusdem libri: rectius me facturum esse existimaui, magisque & aliis, & mihi satisfacturum, si scriptis hanc operam præstitissem, quam si vel noce id exequendo seriem verborum Aristotelis alienis contemplationibus, quam ne proprijs quidem interrumpere me amplius vel le professus sum, interrumpere voluissem; vel utrumque recusando & multorum deliderium negligere, & hunc seu laborem, seu certamen detestare uiderer. Scribam igitur, & in hac maxima controuersia postquam aliorum opiniones diligenter expendero, quid ipse sentendum putem in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar,

Partitio dicendorum, & accidentia non posse constituere singularitatem. Cap. II.

ANTE omnia intelligendum est de quonam quaestio nobis proposita sit: quum enim duplex existat substantia indiuidua, vna materialis, altera abiuncta à materia, de hac dubitare minimè possimus quin suapte natura sit hæc, quum enim ita simplex sit, ut nec substantiam alium partium, nec substantiæ cum accidentibus compositionem habeat, quippe quæ nullius accidentis est capax, necesse est eam fieri in indiuiduam per seipsam, & in illa eandem esse unitatem speciei, ac numeri: ob id Aristoteles in contex. 92. primi libri de Cælo de sola materiali substantia eam propositionem proferit, aliud est Cælum, aliud est hoc Cælum, & quum Cælum dicimus, formam denotamus, quum verò hoc Cælum, formam mixtam materię: proinde significauit in substantia materiali aliud esse formam ut forma est, aliud esse formam cum materia, & formam quidem ut forma est, speciei unitatem constituere significans, formam verò ut iunctam materię facere unitatem numeralem. De indiuidua igitur substantia materiali considerandum nobis proponitur à quo reddatur hæc, hoc est, quænam sit interna ratio singularitatis, à qua sit ut indiuiduum sit indiuiduum, & dicatur hoc: ex eo autem orta est hac in re difficultas, quòd tria sunt in huiusmodi indiuiduo, quibus singulis hæc prærogativa tribui posse uidetur; aut enim materia est ratio singularitatis, ita ut per materiam indiuiduum sit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur asseruisse Porphyrius in capite de specie, quando dixit singulare illud esse, cuius accidentia omnia simul collecta non possunt in aliquo alio reperiri; sic enim singularitatem per accidentium collectionem definire visus est, & hanc ipsius rationem statuere. Hæc tamen sententia accipienda esse non uidetur, neque credendum id uoluisse Porphyrium: nam substantia est secundum naturam prior accidentibus, ideo dari oportet in categoria substantiæ substantiam indiuiduam, quæ ab accidentibus non pendeat, & in illo priori naturæ sit aliquid distinctum ab accidentibus omnibus, quo hic homo est indiuiduus homo, adeo ut illa accidentia singularitatem consequantur potius, quàm constituent: quare non id re spexisse videtur Porphyrius, ut asserret veram rationem singularitatis, sed signum tantummodo, quo ea significaretur, adducere satis habuit. Neque igitur accidens ullum, neque accidentium omnium collectio est vera ratio singularitatis.

Substantia abstracta est hæc per se ipsam.

Accidentia non possunt esse causa singularitatis.

atur, ex partitione unius quantitatis duæ oriuntur, & duo signa singularia, quæ dum coniuncta, & continuata erant, unum numero erat signum, quoniam una erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata consistit singularitas. Verum hi, qui hanc sententiam tuerentur, videntur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ: dicunt enim duplicem esse quantitatem: unam interminatam, quæ est æterna in materia, quod quidem omnino negavit Thomas; alteram verò terminatam, quæ insequitur formam, & utranque ad constituendam singularitatem concurrere: quoniam quantitas interminata radix est, & origo prima divisionis, per eam enim materia est in multas partes dividua ad multa singularia constituenda; terminata verò præbet actum individuationis in se, & divisionis ab aliis: quare exequitur, ac perficit ipsam unitatem numeralem, & præbet actum singularitatis. Sed illi, qui penitus Thomam sequuntur, & negant quantitatem interminatam, alio modo intelligunt materiam signatam, ut Cardinalis Caietanus in tractatu de ente & essentia: inquit enim materiam signatam significare non materiam cum quantitate, sed materiam cum potentia proxima ad hanc determinatam quantitatem, ita ut non ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educenda forma, semper ipsam reddit propinquorem illi formæ recipiendæ, & illi determinatæ quantitati, adeò ut in termino generationis illa materia non habeat potentiam ad aliam quantitatem, neque ad aliam formam, nisi ad hanc singularem; hanc igitur materiam signatam inquit Caietanus esse illam, quæ à Thoma dicitur esse principium singularitatis.

Caietanus

Dicta sententia, & sententia Aegidij impugnatio. Cap. IIII.

RO huius sententiæ confutatione plura legere apud Scotum possumus in secundo sententiarum distinctione tertia quæstione quarta, & quinta, ubi efficaciter ostendit neque materiam, neque quantitatem esse posse rationem singularitatis; plura etiam apud Ioannem Baconium secundo sententiarum distinctione vndecima articulo secundo, necnò tertio sententiarum distinctione 12. Sed ego in præsentia quædam præcipua argumenta, quibus illius opinionis falsitas demonstratur, breviter adducam. Necessè est dum materiam quantum principium singularitatis, ut ei hoc competere dicamus vel quatenus est materia, vel quatenus est quanta, ita ut vel ipsius materiæ naturam, vel quantitatis dicamus esse rationem, quæ individuum constituitur, neutrum tamen dici potest: non materia, quoniam illud, per quod Socrates fit hic, est etiam illud, quo distinguitur ab aliis, at per materiam nulla res ab alia differt, quum materia secundum se sit una numero, & in omnibus eadem; ergo materia secundum se non est illud, per quod Socrates fit hic. Præterea individuum, quum per se existat, summam habet perfectionem, & supremum actum; quia quantum magis in categoria descendimus, tantò magis ad perfectionem, & ad actum transimus, adeò ut individuum habeat actum supremum, qui in illa categoria haberi possit: quod ab ipso quoque Thoma asseritur in prima parte summæ quæstione tertia articulo quarto, ubi dicit, esse est actualitas addita essentia, & ad eam refertur ut actus ad potentiam: contra verò materia secundum se summam habet imperfectionem, & meram potentiam absque ullo actu ergo nullo modo status potest equata, & immediata ratio, qua individuum est hoc, sed necesse est materiam ab aliquo alio restringi, & actuari, ut fiat propria huius individui; quare illud aliud dicendum est principium singularitatis, non materia, id quæ mihi videtur omnia concedere, quum nemo dixerit materiam nudam hoc munere fungit relicta igitur materia illud aliud considerare oportet: patet enim illos qui ponunt materiam vel quantum principium singularitatis, ab

cl. 117. 163
117. 163
117. 163

Confutatio
sententiæ
Thomæ.

que

runt. Ego igitur perspicuitatis, ac breuitatis gratia imprimis huiusce rei veritatem aperire nitar, deinde considerabo quomodo alij ab ea modo aliquo defecerunt, Sciendum ante omnia est non eandem esse questionem de multitudine indiuiduorum sub eadem specie, ac de singulorum vnitatem numerali, ac distinctione inter se; multitudo namque indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit à diuisione materiæ, vnitatis autem numeralis, qua dicitur indiuisum in se, & diuisum ab alijs, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & à perfectione rei, ideo tribuitur à forma; nam formæ officium est determinare, & constituere hoc aliquid, ut inquit Aristot. In secundo contex. secundi libri de anima: munus etiam formæ est separare, ac distinguere rem ab alijs, inquit enim Aristo. 7. Metaph. contex. 49. actus est qui separat & distinguit: propterea Auerroes in prima disputatione contra Algazelem in solutione octauæ dubij dicit, causa multitudinis numeralis est materia, causa verò distinctionis in multitudine numerali est forma. Sciendum præterea est quòd, quum formæ officium sit dare esse, & actum rei, hoc esse duplex est, proinde & duplex actus, vnum est esse essentia, alterum est esse existentia: quare actus quoque sumi potest tum pro gradu essentia, quæ tribuit formam, siquidem forma animalis constituit animal, forma verò hominis hominem; tum pro actu existentia extra animam, quem itidem forma tribuit; idq; puto Aristot. intellexisse in secundo contex. secundi libri de anima, quando dixit formam esse quæ facit hoc aliquid, credo enim ibi amplè sumi hoc aliquid pro omni determinatione siue ad essentiam, siue ad existentiam pertinente, nam determinare, & actuare est solius formæ officium. Dico præterea, maius esse dare existentiam actu, quàm dare esse specificum, & essentiam constituere; plura requiruntur ad existentiam, quàm ad essentiam rei constituendam; nam existentia præsupponit essentiam, & est quiddam additum ipsi essentia, quod ipsemet Thomas in loco prædicto asserit his verbis, esse est actualitas formæ, forma enim dicit potentialitatem antequàm ponatur in esse, ideo esse comparatur ad essentiam sicut actus ad potentiam; ob id videmus formam animalis, & quamlibet aliã formam generalem constituere propriam eius rei essentiam, vt essentiam animalis, vel plantæ, tamen tribuere non posse existentiam actu sine ope formæ specificæ, quæ sola tum essentiam constituit speciei, tum facit rem actu existere; maius igitur est tribuere existentiam actu, quàm essentiam rei constituere; quare si ad formam pertinet essentiam constituere, multo magis ad eam pertinere debet tribuere existentiam actu: quamobrem nec materia, nec aliquid accidens potest existentia actu tribuere, quum n. essentiam substantia non constituent, minus tribuere existentiam possunt, per locum à maiori. Hoc igitur vt verissimum, & firmissimum dicendorum fundamentum statuendum nobis est, solam formam tum essentiam constituere, & rem in specie collocare seu subalterna, seu specialissima: tum existentiam actu extra animam tribuere; & harum discrimen illud esse, quod diximus.

Ad primum. Materia est causa multitudinis indiuiduorum, sed forma est causa distinctionis illorum inter se.

Duplex esse, & duplex actus.

Existencia est actus additus essentia.

Forma, & essentiam, & existentiam tribuit.

Diabius propositionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

IS ita constitutis dicimus totam huiusce rei veritatem duabus propositionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera verò est maximè controuersa. Prior hæc est: forma ut essentiam rei constituens non dat vnitatem numeralem, immò in eam tantquam in communi essentia conueniunt omnia singularia: quia si sunt eiuſdem speciei, eandem habere debent essentiam æquè cum ipsis omnibus communicatam: hoc modo formam considerauit Aristot. in contex. 92. primi libri de Cælo, quando dixit Cælum vniuersale significare formam, & ibi Auerroes dicens, forma est subiectum vniuersalitatatis; nam essentia, & quidditas non

Prima conclusio.

Secunda e-
rtaflo,

Forma ma-
terialis fecū
dum suam
naturam est
communica-
bilis, forma
verò abitra-
da incommu-
nicabilis,

Materia est
exiftentia cau-
fa ut sine
qua non.

Vnum dici-
tur quatuor
modis.

Auerroes,

est nisi vniuersalis. Altera propositio est: forma specifica quatenus dat existentiam actū, quæ est quiddam additum essentia, dat vnitatem numeralem, & singularitatem, & separat indiuiduum hoc ab alijs. Hæc licet in controuersia posita sit, tamen si diligenter consideretur, satis manifesta esse videtur: nam forma secundum se sumpta, & quatenus est forma, est rei essentia, & quoddam vniuersale, quod secundum suam naturam vel est communicabile pluribus, vel non est communi- cabile: forma quidem materialis est secundum suam naturam communicabilis, at forma abiuncta per essentiam à materia est suapte natura incommunicabilis; non enim causa est materia cur forma sit communicabilis, sed secundum propriam naturam forma vel communicabilis, vel incommunicabilis est; ideo quia maxima est consonantia in rebus, natura tribuit formæ communicabili materiam diuiduam in qua pluribus communicaretur, formæ verò incommunicabili talem materiam assignare non oportuit. Quoniam igitur de materiali forma nunc sermo est, ea secundum se est communicabilis pluribus; significat enim essen- tiam, in cuius participatione plura indiuidua conueniunt; sed eadem ut extra animam existens, non potest esse nisi una numero, & facere indiuiduum hoc, quia nihil existit, nisi singulare; ab eo igitur necesse est singularitatem tribui, à quo tribuitur existentia, hæc autem tribuitur à forma, ergo à forma tribuitur singularitas, non à materia, quæ non ex se habet existentiam: erroris autem cau- sa multis extitisse videtur, quod forma ad existendum eget materia, in qua reci- piatur, ideo putarunt materiam esse causam singularitatis; non est tamen causa, sed conditio sine qua non, quia forma non dat singularitatem nisi ut existens, existere autem non potest sine materia; neque ob id dicendum est formam habe- re existentiam à materia, sed potius materiam habere existentiam à forma, nam forma domina quodammodo est existentia, & sola dat existentiam, materia verò est ministra quædam, quæ formam sustinens illi famulatur ut existat; tali igitur famulatu adiuta forma existit, & existens constituit hoc indiuiduum distinctum ab alijs. Quod autem materia vnitatem numeralem tribuere nequeat, ita osten- dere possumus: unitas numeralis, de qua loquimur, est unitas politica; at mate- ria secundum se non est una numero politiuè, sed solum priuatiuè, sit autem vna numero politiuè à forma; ergo non à materia, sed à forma fit vnum numero po- sitiuè, non potest enim materia tribuere compositio id, quod ipsa secundum se non habet. Præterea hoc idem ostendere possumus argumento efficacissimo: vnum dicitur quatuor modis, ut ait Aristot. in contex. 12. quinti Metaphysico- rum, vnum analogia, vnum genere, unum specie, vnum numero: sed maxima om- nium est vnitas numeralis, quia infert alias, nec infertur ab illis; id enim quod est unum numero, est etiam unum specie, & vnum genere; at non est necessarium, si est vnum genere, ut sit vnum specie, uel numero; neque, si est vnum specie, ut sit vnum numero, maior. n. vnitas continet in se minorem, non è conuerso; ita- que sic argumentemur: id, quod minorem vnitatem tribuere nequit, minus po- test tribuere maiorem, ergo quod non potest tribuere vnitatem specie, id mi- nus potest tribuere vnitatem numeri; atqui nec materia, nec accidens ullum, nec accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente potest constituere vnam substantiam specie; minus igitur potest facere vnam numero; nil igitur remanet nisi forma, quæ diuersis modis accepta constituat & unum spe- cie, & unum numero; forma enim humana quatenus essentia hominis est speciem vnam facit, & est ratio conuenientiæ omnium indiuiduorum hominum inter se, nec vllum in ijs discrimen ponit; eadem ut dans homini extra ani- mam actū existere, quod est distinctum quoddam ab essentia, & ei addi- tum, constituit unum numero, & est ratio distinctionis indiuiduorum inter se. Hæc Auerrois sententia fuit, qui in prima disputatione contra Algaze- lem in solutione octauij dubij dixit, causa multitudinis numeralis est materia, sed

causa

causa distinctionis in multitudine numerali est forma; nam multitudo notat imperfectionem, & prouenit à materia; distinctio autem, ac determinatio à forma, nec potest fieri, nisi à forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in suo theoremate 97. videtur ea aliter legisse, nempe sic, causa conuenientiz in multitudine numerali est forma; tamen in codicibus emendatissimis non legimus, conuenientiz, sed distinctionis; & quauis verumque verè dici possit, quemadmodum antea declarauimus, tamen rectius legitur distinctionis, quam conuenientiz; quia non loquitur ibi Auerroes de speciei vnitate, sed de vnitate indiuidui, & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem sententiam apud Auerroem legimus in secundo commentario secundi libri de anima, vbi declarans dictum illud Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma est, per quam indiuiduum fit hoc: sed clarius in initio commentarij noni eiusdem libri hæc apud Auerroem verba leguntur [indiuiduum non est indiuiduum, nisi per formam, quia non est indiuiduum, nisi quatenus est ens actu, & est ens actu per suam formam, non per suam materiam] certè non potuit Auerroes clarius exprimere sensum huius nostre posterioris propositionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu existit, & considerat formam vt dantem existentiam actu extra animam, & hac ratione asserit indiuiduum fieri hoc à forma, non à materia. In commentario etiam nonagesimo primi libri de anima inquit Auerroes, omne, quod est vnum, est vnum per suam formam, non per suam materiam; omnem igitur vnitatem ceusit Auerroes à forma tribui, nec possumus hac in re de eius opinione dubitare.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. Cap. VII.

A hac sententia, quam ego verissimam esse puto, nonnulli aliquantum recessisse videntur; qui considerantes non sine materia constitui indiuiduum hoc, dixere nec solam materiam, nec solam formam esse causam singularitatis, sed simul vtraque; quatenus. n. hæc duæ substantiales partes extra animam existentes coniunguntur, eatenus constituunt indiuiduum hoc. Hoc autem dicentes mihi quidem videntur proximè ad veritatem accessisse, sed aliquantum etiam ab ea recessisse: quòd enim materiam necessariam esse dixerint in constitutione indiuidui, in hoc optimè eos sensisse arbitror, sed in eo defecisse, quòd equè materiae, ac formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum potius dicendum sit solam formam esse primam, & æquatam causam singularitatis, materiam verò causam quandam secundariam, & sine qua non, quatenus famulatur formæ ad existendum, & ad constituendum hoc aliquid. Hoc videtur satis à nobis supra esse demonstratum, possumus autem id magis declarare, & ostendere nitentes propriis eorum fundamentis; ex eo enim quod ipsi de essentia confitentur, possumus de existentia optimè argumentari: essentiam, & quidditatem asserunt ipsi esse solam formam, quia in re optimè sentiunt; & solam formam constituere speciei vnitatem, non materiam, formam tamen non sine materia; materia. n. est necessarium fundamentum, & uehiculum quidditatis, quoniam hominis quidditas est quidè forma tantum, non tamen forma per se sola existens, sed forma, cuius est necessaria conditio vt sit in tali materia: ideo ille, qui hominem vniuersalem per solam formam definiret, essentiam hominis non exprimeret, licèt sola forma sit essentia; sed definiendus est homo per formam in tali materia, idè; traditur clarè ab Aristotele in proœmio primi libri de anima. Hoc idem de existentia dicendum est, nam absq; dubio à sola forma tribuitur, simulq; unitas numeralis, non à materia; sed materia est necessaria conditio formæ ad existendum, nam forma si materiam realem

Opinio aliquorum.

Constitutio.

Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia. & de principio singularitatis. Cap. VIII.

SCOTVS de hac re loquitur in secundo libro sententiarum distinctione tertia, & eam fusillimè tractat septem continuis questionibus, ubi plures aliorum sententias refutat, quas nos quoque refutauimus; videlicet rationem singularitatis esse materiam, vel quantitatem, vel aliquod aliud accidens, vel materiam cum quantitate: sententiam autem, qua statuitur formam esse singularitatis principium, & quam nos veram esse arbitramur, non confutat: quare videtur ad hanc potius accessisse, & reuera eius opinio ad nostram facillimè trahi potest, ut mox considerabimus; hanc ipse declarat ibi in questione sexta, sed clarius in Quolibet questione secunda articulo secundo: putat enim duas in omni composito formas esse considerandas, vnam vocat formam partis, alteram verò formam totius, id est formam, quæ est pars, & formam, quæ est totum; nam formam partis inquit esse illam, quæ est altera pars compositi, ut est in homine rationalitas; formam verò totius inquit esse totam quidditatem hominis sumpti in abstracto, nempe humanitatem; putat enim etiam materiam esse partem quidditatis, ita ut humanitas non solum notet formam hominis, sed formam & materiam simul completa tur: & quoniam materia & forma referuntur inuicem, proinde oportet ut modo- dis unam dici, quot dicitur altera; idèò his duabus formis duas dicit responde- re materias, quas similiter vocat materiam partis, & materiam totius: materiam enim partis inquit esse illam, quæ est altera pars compositi, & subiicitur formæ partis, & ad eam refertur; materiam verò totius respondere ait formæ totius, eamque vocat differentiam indiuidualem, seu entitatem indiuidualem; quæ coarctat formam totius, id est quidditatem, omnis enim quidditas est uniuersalis, & coarctatur in ipsa entitate indiuiduali; quamobrem entitas indiuidualis habet locum materiæ, quæ respõdet formæ totius, & vocatur à Scotistis hæcheitas, quam dicunt esse principium singularitatis. Sed uidens Scotus aliquem ipsi obicere posse, & querere quidnam sit hæc differentia indiuidualis: nam si est aliquid, ne- cesse est vel sit substantia, vel accidens; accidens autem esse non potest, quia iam uniuersè hanc sententiam Scotus confutauerat, quòd aliquod accidens pos- sit esse singularitatis principium: sed neque substantia, quia sic sequeretur indiui- dua eiusdem speciei differre inter se per differentiam substantialem, quod Por- phyrus negauit, immò id omnes negant, sic enim differrent indiuidua non so- lum numero, sed etiam specie; quare relinquatur ut sit nihil: soluit hanc difficul- tatem dicens differentiam indiuidualem non esse accidens, sed quiddam prius omni accidente adueniente, neque etiam esse substantiam re- distinctam à differ- entia specifica, neque ullam aliam rem illi additam, sed solum esse aliam realita- tem: quod significare uideret non esse aliud ens, seu aliam rem, sed alium quen- dam modum essendi, per quem res dicitur singularis: propterea quando Arist. quinto Metaphysicorum duodecimo inquit vnum numero esse cuius materia est vna, Scotus dicit Aristotelem ibi intelligere non materiam partis, sed materiam totius, & hanc esse illam hæcheitatem, ac differentiam indiuidualem, quæ est sin- gularitatis principium: hanc interpretationem adducit Scotus tum in illa quæstio- ne sexta, tum in commentariis suis in librum illum, & hanc eandem attulit Ioan- nes Baconius in tertio sententiarum distinctione duodecima, dum tueri volens eorum sententiam, qui dixerunt formam esse principium singularitatis, soluit ar- gumentum, quod ex eo loco Thomistæ accipiunt ad probandum illud esse ossi- dum materiæ; inquit enim materiam ibi non significare illam, quæ est altera pars

Forma du-
plex scun-
dam Scoti-
um

Materia du-
plex scun-
dam Scoti-
um

Ioannes Bac-
conius.

compositi, sed totum ipsum compositum sensibile, quod extra animam existit. Sic etiam quando in primo libro de Cœlo Aristoteles dicit Cœlum esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia, inquit Scotus formam ibi sumi pro forma totius, id est pro quidditate, & materiam pro materia totius, quæ quidditatem restringit hoc enim modo Cœlum vniuersale est forma, hoc autem Cœlum est forma commissa materiæ, id est quidditas in re singulari.

In quo sensu opinio Scoti defendi possit, & in quo non possit.

Cap. IX.

HAEC Scoti sententia uel uana, & commentitia est, uel est ipsa opinio nostra, quod forma sit principium singularitatis; in alio sensu defendi non potest. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo statuit duplicem esse formam, id omnino negandum est, nisi sano modo intelligatur: nam si intelligat duas esse formas re distinctas, rationalitatem, & humanitatem in homine, id minimè est concedendum, quum una, & eadem forma sit, & utraque eandem significet hominis quidditatem, quæ non est forma & materia, sed forma in materia; neque enim rationalitas, neque humanitas materiam continet ut partem, sed solum ut uehiculum, & conditionem necessariam: admittere tamen possumus eas differre sola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicite, humanitas uero expressè, notat, n. formam humanam in tali materia; quare in hoc sensu admittere possumus fundamentum Scoti, quemadmodum etiam concedere possumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, ut eadè uocetur forma prout extra animam habet esse reale, & quidditas prout in animo habet esse cognitum; at non ob id sunt duæ formæ, quia una alteram repræsentat; ut equus in animo, & equus extra animam non duo equi sunt, sed vnus, alter enim est imago alterius. Materiam uero totius, quam Scotus ponit distinctam à materia partis, nil aliud est, quam ipsum compositum extra animum existens: quod si ipse materiam nominare uult, non est appellatio absurda, quum ipse quoque Aristoteles aliquando nomine materiæ intelligat ipsum compositum, quod extra animum actu existit, seu (quod idem est) materiam ipsam ut existentem; non enim aliter existit, quam formata; & sic est ipsum in compositum existens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur sensu fundamentum à Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum esse censemus, præter quam quod materiam, quam ipse uocat partis, negamus esse partem quidditatis: sed hoc ad propositam nobis considerationem non attinet, ideo de eo in præsentia disputandum non est. Quod uero ad ipsam Scoti opinionem attinet, quum ipse dicat principium singularitatis esse differentiam indiuidualem, seu hæcchitatem, uidentur esse quidam per hæc intelligere possit: materiam quidem ut partem compositi non intelligit, iam enim hanc sententiam conuertuerat; neque accidens aliquod, siue materiam ipsam ut aliquo accidente coarctatam, quia hoc quoque reprobauerat: restat igitur ut intelligat uel ipsum compositum, uel formam: uidentur quidem uerba significare compositum, quod extra animam existit, sed hoc est potius indiuiduatum, quam causa indiuiduans; & illa, quæ ab ipso uocatur hæcchitas, si ipsam nominis uini spectemus, est reuera idem, quod singularitas, quæ est ille ipse effectus, cuius querimus causam, nec potest assignari ut causa (si ipse sit); afferit igitur effectum pro causa; causam uero ipsam, quam querimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inuestiganda relinquatur. Necessè est igitur ut formam intelligat: sed neque hanc potest intelligere ut quidditatem, uel partem quidditatis; quoniam ipse aperte dicit hanc differentiam indiuidualem, seu hæcchitatem

Rationalitas, & humanitas non sunt duæ forme.

Forma, & quidditas differunt ratione.

Quid sit materia totius.

Consideratio opinionis Scoti.

cheitatem esse extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo intelligit forinam ut existentem extra animam, iam enim diximus existentiam esse quid additum essentiae: huic igitur sensui optimè aptantur omnia dicta Scoti, sic enim principium singularitatis non erit noua differentia substantialis adueniens speciei tanquam nouum ens, sed noua entitas (ut ipse dicit) hoc est nouus modus accipiendi formam, & nouum eiuſdem formæ munus, forma enim ut est forma, est differentia specifica; ut verò extra animam existens, est differentia indiuidualis, quæ facit hoc, non potest enim existere nisi ut hæc; & quia existere nequit sine tali materia, in qua recipiatur, ideo id, quod à forma constituitur, est hoc singulare existens, & ex materia & forma constans, quod à forma constituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur uel formam dicit esse principium singularitatis, uel nihil dicit: ego quidem arbitror ipsum sub nube ueritatem uidiſſe, ideo quæ non expressè, & clarè ipsam protuliſſe: quòd enim ad hanc potius sententiam fuerit inclinatus, id maximè ostendit, quòd in sua tam prolixa de hac re disputatione, in qua alias omnes sententias diligenter impugnat, non uidemus hanc, quam nos sequimur, de forma opinionem ab eo fuisse impugnatam: non est igitur præter rationem, quòd ei hæc sententia attribuitur.

*Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduersarijs
adductorum. Cap. X.*

RELIQUVM est ut aduersantia argumenta, quæ initio adducta sunt, soluamus. Primum erat argumentum Thomistarum ex Aristotele acceptum in contex. 12. quinti Metaphysicorum, ubi definit unum numero non per formam, sed per solam materiam, dicens vnum numero esse cuius materia est vna: ad hoc dico non esse ibi consilium Aristot. exprimere æquatam rationem singularitatis, sed solùm propriam conditionem vnitatis numeralis ut à speciei vnitatis distinguitur: quanuis. causa vnitatis numeralis sit forma, tamen quia eadè est et causa vnitatis speciei, non poterat Arist. eandem asserre ut causam vtriusque vnitatis; quoniam igitur causam vnitatis speciei dixerat esse formam, quam vocauerat rationem, quia illam acciperat quatenus est essentia rei, ideo ut errandi occasionem auerteret, non attulit formam ut causam vnitatis numeralis, sed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad existendum, siquidem non facit vnum numero, nisi ut existens; materiam igitur nominauit. sine qua non constituitur à forma unum numero, constat enim indiuiduum ex forma & materia tanquam partibus, & materia est facta vna per formam, quia forma iuncta materiæ extra animam facit vnum numero: per hoc autem distinguitur vnitatis indiuidui ab vnitatis speciei; nam vnum specie fit à sola forma quatenus est forma, nec continet materiam nisi ut vehiculum formæ; at vnum numero fit à forma existente, existit autem in materia, & sic facit vnum numero, cuius pars est materia: hoc ita se habere ostendo argumento manifestissimo, peto ab aduersarijs, quando Aristot. dicit quorum materia est vna, quoniam modo intelligat materiam vnam, an priuatiuè, an positiuè, priuatiuè intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; sic autem intelligere ibi Aristot. non potest, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum constituit, nec magis facit hunc hominem, quàm hunc equum; sed hoc magis est manifestum, quàm ut probatione vlla indigere videatur: itaque necesse est ut dicamus intelligendam esse materiam vnam positiuè; atqui non est materia per se vna positiuè, sed per formam fit vna, quia forma est quæ facit hoc aliquid, ut ait Aristot. in secundo contex. secundi libri de anima; ergo patet non alium esse sensum verborum Aristot. quàm hunc, vnum numero est cuius mate-

Ad primum.

- ria est facta vna per formam; quare præcipua ratio huius vnitatis absque dubio forma est, sed Arist. constituens tanquam notum quod forma facit hoc aliquid, solam conditionem expressit, quam requirit forma vt hoc munere fungatur, conditio autem est vt ei famulatus materiæ, in qua existat, suppedietur; sic autem apparet distincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis speciei. Scotus verò ad hoc idem argumentum respondit Aristot. ibi non intelligere materiam partis, sed materiam totius, proinde eo non ostendere materiam partis esse causam singularitatis, quod se ostendere putarunt Thomistæ. Eadem fuisse videtur etiã Ioannis Baconij responso, qui dixit Arist. nomine materiæ non illam intelligere, quæ est subiecta formæ, sed totum compositum existens, quod ab eo frequenter materia sensilis appellari solet. Sed hæc solutiones non videntur diuersè admodum ab ea, qua nos vsi sumus; quoniam materia vna positivè facta per formam, est ipsummet compositum; quemadmodum antea dicebamus: nostrâ tamen responso magis exprimit rationem illius dicti Aristot. quàm horum responsoes, vt consideranti patet. Deinde argumentum sumebant ex Aristot. in contex. 92. primi libri de Cælo, vbi dicit Cælum esse formam, & hoc Cælum esse formam cum materia; proinde significare videtur Cælum constitui hoc à materia, non à forma. Nos autem dicimus non eam esse Aristot. mentem vt dicat Cælum esse formam, & hoc Cælum per materiam constitui: sed potius denotat tam Cæli, quàm hoc Cælum significare formam, diuersis tamen rationibus consideratam: Cælum enim significat formam vt est forma, & essentia, hoc autem Cælum denotat formam vt existentem cum materia sensili, & constituentem hoc indiuiduum, cuius duæ sunt partes, forma, & materia, à forma tamen sola constituitur, materia verò est id, quod tanquam subiectum recipit hanc actionem formæ, quæ recipit etiam totum compositum tanquam denominatum: non est tamen hoc ita de Cælo intelligendum, vt dicamus esse in eo materiam & formam re distinctas, sed solum ratione distinctas, est enim corpus simplex, quod alia ratione dicitur forma, alia ratione materia, sic autem hoc, & distinguitur ab alijs per proprium actum, proinde quatenus est forma, non quatenus est materia; & est forma materiæ mixta, quatenus existit cum vtraque conditione, tum formæ, tum materiæ, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem, & Ioannes Baconius aliter respondere videntur, dicendo materiam ibi significare totum compositum existens: sed ea responso à nostra discrepare non videtur, sicut paulo ante considerabamus. Ad Aueroem autem ibi dicentem formam esse subiectum vniuersitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam considerat quatenus est forma & essentia, sic enim est vniuersalis; ut patet. Ob id etiam Aristot. in contex. illo duodecimo quinti Metaphysicorum dicit vnum specie esse illa, quorum ratio est vna, quia sumit formam prout est rei essentia, quæ solet ratio appellari, sic. n. facit vnum specie. Ad aliud argumentum dicimus ea, quæ differunt forma vt essentiam constituyente, vtique specie differre; at illa, quæ distinguuntur per formam vt existentem extra animam, non est necesse vt specie differant: indiuidua namque eiusdem speciei per formas primario distinguuntur, quia distinctas singula formas habent, has autem cum materia mixtas insequitur plurimum accidentium collectio in singulo indiuiduo, quæ illius indiuidui propria est: & dicere quidem possumus per talem accidentium collectionem distingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primario, sed secundario; quemadmodum etiam dicere possumus per risibilitatem differre hominem à brutis, est enim quiddam posterius, quod primariam differentiam insequitur. Ad Aristotelem autem in contex. 28. septimi Metaphysicorum dicimus illud idem, quod de contex. duodecimo quinti libri paulo ante diximus, non esse mentem Aristot. ibi exprimere primariam rationem distinctionis Calli & Socratis, siquidem certum est eos non per materiam differre: sed id solum tetpexisse vt rationem adduceret distinctionis indiuiduorum

duorum diuersam à ratione conuenientie eorundem : quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in specie , & forma, dicere non debuit eosdem differre per formas, sed materiam expressit, id est materiam sensibile, quæ extra animam existit per formam, & est simul conditio, sine qua non existeret forma ; quocirca forma est, quæ cum materia existens separat hunc hominẽ ab illo. Ad postremum argumentum de quantitate, respondemus negandam esse propositionem maiorem, nisi addatur, primo : vera enim est si talis proferatur, illud, quo primo posito ponitur singularitas, & distinctio huius indiuidui ab aliis, & quo primo ablato aufertur, est sufficiens principium singularitatis; absolute autem prolata falsa est, nam est risibili posito ponitur homo, & ablato aufertur, nec tamen risibilitas est principii constitutum humanitatis, propterea quod non primo posito, nec primo ablato: vera autem existente maiore falsa est minor, qua dicitur, posita materia cum quantitate terminata ponitur indiuiduum, & ablata aufertur, non, n. primo posita, nec primo ablata, sed primo posita forma actu existente ponitur indiuiduum, & primo ablata aufertur; formam enim existentem insequitur terminatio quantitas, quæ est quoddam insequens singularitatem, at non constituens; & quantitas per eam secernatur hoc ab illo ut quantum à quanto, non tamen ut substantia à substantia, sed per solam formam: illud autem, quod dicunt, indiuiduum habere à materia ut neque sit in subiecto, neque de subiecto prædicatur, negandum est; quia est petio principij, illud enim quod facit ut indiuiduum de subiecto non prædicatur, est illud idem, quod facit ut sit hoc, negamus igitur id esse materiam; in subiecto autem non esse competit omni substantiæ tum vniuersali, tum particulari; quare à quacunque sumat indiuiduum hanc conditionem, nihil ad nos; quare hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
LIBER DE COMMUNI RERVM
GENERATIONE, ET INTERITV.

Propositio dicendorum.

Cap. I.

DE communi rerum generatione loquens Aristot. in duobus libris de ortu & interitu, imprimis essentiam eius significauit per definitionem illam, generatio est mutatio totius nullo sensu remanente ut sit biecto eodem; deinde vero in secundo libro ipsius generationis causas declarauit: & quantum eam definitionem tamquam notam proposuerit, uel saltem tamquam leui declaratione indigentem, quæ sit definitio nominalis, plures tamen postea ex ea ortæ difficultates ipsam obscuriorem, quàm reuera sit, reddidisse uidentur, quum multi, ut aliqua sua dogmata tuerentur, sensum Aristot. extorquere ausi sint: consistit autem potissimè difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, significare uidetur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere uidetur ut in re genita aliquid seruetur, quod prius fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum est, quod nos in præsentia considerare decreuimus, idque duplex, vnum quidem an aliqua substantiæ pars remaneat, alterum uero an aliquod idem numero accidens. Quod autem ad substantiales partes atinet, certum est eas non posse omnes comprehendere ea dictione, totum; quoniam si ita interiri totum intelligeremus, idest omnes substantiæ partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitum esse nihilationem rei, quod quidem dicendum non est: materia igitur excepta interpretes ad solam formam disputationem direxere, ut sit quæstio an aliqua substantialis forma seruetur in genito, quæ prius fuerit in corrupto: quam quæstionem alii quoque uerbis protulerunt, quærendo an in generatione substantiali ad primam usque materiam resolutio fiat; hoc enim nil aliud est, quàm nullam prorsus formam, sed solam materiam remanere. Cum hac autem difficultate aliæ quoque non leuis momenti coniunctæ sunt, nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitus sublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantum: & an solius generationis definitio sit, an etiam interitus; & demum an generatio unius sit alterius corruptio, & è conuerso, & quomodo id sit intelligendum: nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, ut mox ad accidentium considerationem transeamus, ac postmodum de causis generationis, & interitus, quæ minus difficultatis habere uidentur, aliqua dicamus.

Quod plures esse possint substantiales forma in eodem composito.

Cap. II.

AETERVM quia prima quæstio locum non habet, nisi statua-
mus plures simul substantiales formas in eodem composito existe-
re posse, etenim hoc negato vana redditur disputatio, quum ne-
cessarium sit vna existente forma in composito ut eo intereunte
fiat resolutio in materiam primam; ideo hac de re prius aliqua dicere
oportet: quanus enim ad Metaphysicum potius, quam ad Naturalem. hæc dis-
putatio pertinere videatur: tamen si & naturaliter, & strictim tractetur, non in-
utilis, neque à proposito aliena esse iudicabitur. Quoniam igitur tres esse videntur
naturalium corporum gradus, qui sub præsentem considerationem cadunt,
elementa, mista inanima, & uiuentia; de elementis quidem, quòd una tantum forma
constent, manifestum est, & à nemine unquam negatum: ego verò de mis-
tis quoque inanimatis idem dicendum esse arbitror; quandoquidem forma mi-
sti, ut alibi dictum est, non est addita formis elementorum, neque re ab eis distin-
cta, sed quatuor ipsæ elementorum formæ per mixturem in eam unam migra-
runt; ideo in misto inanimato vna tantum forma inest, quæ mixturem forma no-
minari solet, nec distinguitur re à formis elementorum. De corporibus igitur
inanimatis omnibus tam simplicibus, quam mistis, ego quidem huius sententiæ
sum, eorundem quodlibet ex prima materia, & vna tantum forma constare, discrimen
autem esse solum in modo generationis, sicut alibi declarauimus. De corporibus
verò animatis dissentio penitus à negantibus multitudinem formarum in quolibet
viuente, credo enim in his ex necessitate plures formas inesse: primum qui-
dem formam mixturem, quæ prouenit ex congressu formarum elementarium,
neque eadem est in singulis animati corporis partibus, sed diuersæ prout variæ
sunt diuersarum partium temperaturæ; alia nanque est forma mixturem in car-
ne, alia in neruo, alia in osse: præter hanc habent animam tanquam formam ad-
ditam formæ mixturem, & re distinctam ab illa: posset etiam considerari an par-
tes animæ sint in eodem viuente distinctæ formæ, an vna tantum, quæ variis facul-
tibus prædita sit; sed hoc à præsentem consideratione alienum est, & ad propo-
situm nihil conducit: siue enim vna in quolibet viuente inest anima, siue plures,
certum est vnum & eundem esse earum omnium interitum, seu recessum à cor-
pore, nec fieri posse vt vna sublata remaneant aliæ, ideo ad alium locum hanc
considerationem remittemus, satis in præsentia esse arbitantes animam tanquam
formam vnã, & formam mixturem in viuente corpore considerare: harum igitur
duarum realem distinctionem ostendere multifariam possumus. Primum qui-
dem argumento ab ipsa rei natura deducto: forma enim nobilior nobiliorem,
& elaboratiorem materiam postulat; anima igitur, quæ est forma nobilissima,
non debet herere immediatè in materia prima, sicuti forma elementi, sed in ma-
teria magis elaborata, qualis est materia formata formis elementorum, hoc est
forma mixturem, quæ ex eis prouenit. Hoc idem confirmatur argumento sumpto
à motu naturali: in animali enim duo sunt distincti naturales motus; unus, qui
fit ab anima, & progressio dicitur, cuius species sunt ambulatio, natatio, uola-
tus, & si quæ alie sunt; alter verò, qui fit iuxta elementum præualens, si enim de
turri animal demittatur, descendit motu recto simplici, quem nemo diceret esse
violentum, si quidem ab interno principio fit, neque est minus naturalis, quam
si terra deorsum feratur, id quæ apertè ascribit Aristoteles in contex. 2. 7. octauo li-
bri physicorum; hi autem sunt duo distincti, & inuicem pugnantes motus; ergo
non ab vno principio sunt, sed à pluribus, proinde à pluribus formis, quia om-
nium

Elements, & mista inanima vnã tñ formam habet.

In omni viuente plures sunt formæ.

In lib. de facultatibus. Quidam anima sit re distincta à forma mixturem. Primum argumentum.

Secundum argumentum.

In libro de
natura.

Tertium ar-
gumentum.

Quartum
argumentum.

Quintum ar-
gumentum.

Obiectio.

Solutio.

nium naturalium motuum principium est forma, hæc enim propriè natura dicitur, ut alibi demonstrauimus; hunc autem animalis descensum naturalem attri-
buere animæ ita vanum est, ut nihil uanius esse queat, quum potius repugnet animæ, quàm eam insequatur; patet enim eius principium esse grauitatem, quæ est causa laboris, quem animalia in progrediendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorsum trahens repugnat motui animæ; quo fit ut progressio sit motus violentus corpori animalis quatenus graue est; quamuis sit ei naturalis quatenus est animatum, ut ait Aristoteles in eodem loco. Ob id non est admittendum id, quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & esse principium omnium naturalium motuum in animali; descensus enim, qui à grauitate prouenit, non fit ab anima, quum & dormiens animal cadat, & cadauer quoque eodem motu feratur naturaliter. Sumitur etiam ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Aristotele in contextu 28. & 29. octaui physicorum, ubi dicit sola animalia mouere seipsa, quia diuiduntur in partem per se mouentem, & partem per se motam; anima nanque est mouens instar nauis, & corpus instar nauis est motum: quod quidem de inanimatis dicere non possumus, quia non diuiduntur nisi in primam materiam, & formam, materia uero neque mouens dici potest, neque per se mota; ratio autem est, quia tam id, quod mouet, quàm id, quod mouetur, debet esse actum; de mouente clarum est, quia omne agens agit per actum; de moto autem habemus testimonium Arist. clarum in quinto libro physicæ auscultationis, ubi hoc discrimine separat id, quod mouetur, ab eo, quod generatur, quod id, quod mouetur, est actum, id autem, quod generatur, non est actum, sed potestate: quicquid ergo à seipso mouetur, debet habere duos re distinctos actus, proinde duas formas, ita ut una sit forma mouens, altera uero materiam informans constituat corpus per se mobile; oportet igitur animal diuidi in animam, & corpus alia forma formatum; secus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per se motam: quod si utroque officio sola anima fungi diceretur, ita ut sola ratione distinguerentur mouens & motum in animali, ut aliqui dicunt, hoc idem de inanimatis dicere possemus, quod tamen ibi Aristot. negat, qui omnino uult realem esse debere distinctionem mouentis & moti, si quid debeat mouere seipsum eo modo, quo animal seipsum mouet. Præterea uidemus non eodem interitu animam, & formam mixtionis interire: anima enim interit per mortem, quæ est caloris vitalis, atque infusi extinctio; forma uero mixtionis interit per putredinem, quæ esteductio caloris elementaris à calore ambientis; duæ igitur distinctæ formæ in corpore uiuente sunt anima, & forma mixtionis. Hoc idem plura accidentia testantur, nam odores, & sapesores formam mixtionis insequuntur, non animam: quum enim in demortua herba, uel planta idem seruetur odor, qui in uiuente fuerat, eandem formam insequitur & in uiuente, & in demortua; non igitur animam, sed solam formam mixtionis. Hæc omnia quisquis bene considerat, negare non audebit duas in uiuentibus distinctas formas, si autem duas simul esse non repugnat rationi, nec quatuor, nec centum repugnabit simul esse in eodem; quare non est neganda in philosophia multitudo formarum in eodem composito. Illud autem, quod maximè huic sententiæ aduersari, & multos mouisse uidetur, est, quod quælibet res constituitur, & suscipit esse à forma, unius autem rei unum tantum esse, quare unius rei una tantum est forma, non plures; ideo Auerroes quoque in comment. 63. primi libri physicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod est actum, est accidens; quoniam ergo per formam res fit actum, non potest formæ alia forma superuenire, sed sola accidentia. Nos uero ad hæc facile respondemus, dicimus enim, licet unius rei unum sit esse, per hoc tamen non stare quin eadem res sit & corpus, & mixtum, & uiuens, & animal, & homo, licet aliud sit esse hominem, aliud sit esse corpus, & cætera, quæ dicta sunt: si enim idem esset esse mixtum, & esse hominẽ,

omne

omne mixtum esset homo: igitur sano modo intelligendum est dictum illud, vnius rei unum tantum esse, quum enim aliud sit esse generale, aliud verò esse speciale, potest una res habere plura esse generalia, non tamen plura specialia, sed vnum tantummodo; potest enim idem indiuiduum esse & corpus, & animal, & homo, at non potest simul esse homo, & equus: hoc significauit Auerroes primo Metaphysicorum commentario decimoseptimo, quando dixit materiam prius recipere formas vniuersales, deinde per eas recipere etiã formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materię fungitur, est enim tanquam præparatio materię ad recipiendam formam specialem, idè à sola speciali forma res sumit nomen, & esse; hæc igitur vna tantum esse potest vnius rei non plures, quia vnius rei vnum est esse. Quamobrem per dictum illud, vnius rei vnum tantum est esse, excluduntur illæ formæ solùm, quæ non sunt subordinatæ, nec vna est præparatio ad aliam recipiendam, cuiusmodi sunt forma hominis, & forma equi, & aliæ speciales formæ; at non excluduntur formæ subordinatæ, quarum sola vltima fungitur officio formæ, & perficit omnes alias, quæ cum prima materia constituunt materiam proximam, & propriam ipsi vltimæ formæ, hæc enim alias continet, & vnum tantum compositum constituit quoniam, ut ait Aristot. in contex. 7. secundi libri de anima, ex actu & potestate vnum fit: quando igitur ex prima materia & omnibus præcedentibus formis constituitur vna quedam materia potestatem habens recipiendi vltimam formam, ex hac, & illis omnibus vnum fit, si verum est dictum illud Aristot. ex actu & potestate fit vnum. De hoc igitur vltimo, ac speciali actu loquitur Auerroes in commentario. 63. primi physicorum, quando dicit, quicquid aduenit ei, quod est actu, accidens est quum enim talis actus non habeat potestatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret unum: idè quicquid aduenit actui speciali, est accidens; at formæ generali potest alia substantialis forma superuenire, quia non solùm est actus, sed coniunctam habet potestatem ad alium actum, est actus generalis, & potestatem habet recipiendi actum specialem perfectiorem.

Quod aliqua substantialis forma seruari possit in genito, que eadem fuerat in corrupto. Cap. III.

MIS ita constitutis ad propositam quæstionem facile est de mutua elementorum inter se mutatione responderè: necesse enim est resolutionem fieri penitus in materiam primam, si vna tantum in elemento est forma, quoniam hac sublata manet sola materia. In mistis verò inanimatis res non videtur carere difficultate: nam si in misto formæ elementorum non sunt penitus interemptæ, sed manent secundum aliquos gradus; quæ de re tunc fusius loquemur, quum de mistione disseremus; non videtur fieri prorsus resolutionem in materiam primam, siue mistum in aliud mistum mutetur, siue in elementa dissoluatur, siue ex elementis per mistionem generetur, his enim omnibus modis fit mutatio non in tota forma, sed in solis gradibus quibusdam formarum elementarium, ita vt aliquibus seruiatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur species; manet ergo materia cum aliquot gradibus formarum elementarium, proinde non fit resolutio in materiam primam. Attamen si rem diligentius expendamus, dicendum est in his quoque ad primam vsque materiam fieri resolutionem; quia si gradus formarum elementarium in misto essent aliquid re distinctum à forma misti, & hac interempta illi cum materia seruariantur, iam misti forma esset addita formis elementorum, quæ manerent post interitum misti: at non ita sese res habet, gradus enim formarum elementarium in misto ab ipsa misti forma non distinguuntur, sed simul iuncti

De mutua elementorum mutatione. De mutatione mixti inanimati.

eadunt forma misti, adeò vt præter formam misti nil aliud in misto sit, nisi prima materia; quare si ex eo misto generetur aliud mistum, in eo similiter nil aliud est præter formam propriam, nisi prima materia, quæ sola illam formam præcessit: dicere autem gradus aliquos formarum elementarium, qui sunt in hac forma genita, præfuisse etiam in forma corrupta, nil aliud est, quàm considerare illarum formarum convenientiam & inter se, & cum formis elementorum, quæ modò est maior, modò minor, semper tamen cum distinctione specierum; at non est ponere aliquid præter formam genitam, quod præfuerit in corrupto, quum isti gradus non sint aliquid distinctum à forma genita, sed sint illimet, qui per variationem mensuræ, & proportionis euadunt alia forma, & aliam speciem constituunt: sed hoc clarius fiet, quum de mitione agemus. Quòd si contendere etiam aliquis velit hos manentes gradus esse aliquid, quod præfuerit, & ita præter primam materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo quidem iudicio nullius est momenti, quum Aristoteles nunquam dixerit necessarium esse, ut in substantiæ mutatione omnes substantiales partes præter primam materiam intereant, sed solum dixerit mutari formam substantialem, quæ rem constituit, & in specie collocat: sic autem sola realitas aliqua formarum elementarium manere diceretur, at non formalitas, hanc enim mutari necessarium est, & ita speciem variari, quando enim talis est mutatio, vt species varietur, vtrunque id fiat, ea semper appellatur mutatio substantialis: quemadmodum è contrario non potest dici substantialis mutatio, vbi nulla noua species est facta: parum igitur refert vtro modo dicamus, dummodo quomodo se res habeat intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod sit re distinctum à forma misti genita, & à forma misti corrupta, sed manent gradus elementares, qui re ipsa non sunt ab illis distincti, amissa tamen vna formalitate aliam formalitatem subierunt, & aliam speciem constituerunt. In mutatione autem substantiali animatorum non potest in primam materiam resolutio fieri, quia post viuientis interitum remanet forma mitionis cum prima materia; quare etiam in generatione credendum est generari prius formam mitionis, siue vnã, siue plures, deinde post quandam membrorum statutam formationem animam aduenire: quantis enim hoc in generatione viuientis occultius sit, quàm in eiusdem interitu, afferendum tamen esse videtur idem euenire in generatione, quod in interitu satis est considerantibus manifestum: Quòd enim post recessum animæ maneat aliquandiu forma mitionis, ostenditur duobus his fundamentis constitutis; non idem est interitus animæ, ac formæ mitionis; & forma mitionis non potest in toto corpore interire, nisi prius intereat anima. Ratio prioris fundamenti est, quam supra tetigimus, quia duplex in viuente est calor: vnus elementaris, qui est calor temperaturæ; alter vitalis, qui insequitur animam, de quo loquitur Aristoteles in libro de vita & morte, & in secundo de ortu animalium capite tertio; vbi apertè distinguit calorem animale, quem cœlestem, & prolificum vocat, à calore elementari, quem appellat igneum, & destructiuum esse dicit, non prolificum: horum autem duorum calorum non potest eadem esse destructio, nam calor elementaris non corrumpitur nisi per putredinem, at corpus animalis non putrescit totum durante vita animalis; adiectus enim calor vitalis calori elementari magnum reddit calorem, qui non potest educi à calore ambientis; ideo vitalis calor non interit per putredinem, sed eius corruptio mors est: post ea verò hoc per mortem extincto remanet calor elementaris, qui vitali calore destitutus educitur à calore ambientis, & ita post mortem corpus interit per putredinem. Ex his alterius quoque fundamenti ratio colligitur: non solum enim distincti sunt horum duorum calorum interitus, sed vnus est altero posterior tempore, & illum necessariò præsupponit; quoniam n. vterq; interitus sit post alterationem præuiam, proinde non subito, sed in tēpore,

corpus

De mutatio
 ne misti ani
 mati.

Duplex ca
 lor in viuente.

corpus autem non putrescit, nisi post mortem; ideo forma mixtionis non interit, nisi post recessum animæ: interitus ergo viventis, qui vocatur, mors, non est resolutio in materiam primam, quia præter materiam remanet in eo forma mixtionis eadem, quæ in uiuente fuerat. Quod verò aliqui dicunt in uiuentis interitu nullam mixtionis formam manere, sed statim generari formam nouam, quæ vocatur forma cadaueris, id nullo pacto admittendum est: neque enim datur forma cadaueris, neque illud, quòd nos cadauer vocamus, est vnum per formam aliquam unam, qua totum informetur, nam omne inanimatum homogeneum est, quum sit proprium animatorum ut sint heterogenea, & organica, vt in definitione animæ manifestum est; quare inanimati corporis nulla est alia forma, nisi forma mixtionis, quæ oritur ex congressu formarum elementarium cum statuta quadam mensura, & proportione, quæ pro specierum diuersitate variatur: quoniam igitur partium cadaueris non eadem est temperies, quod ex eo manifestè patet, quòd non simul omnes putrescunt, sed aliæ citius, aliæ serius, variæ etiam in cadauere sunt formæ mixtionis; proinde cadauer non est verè vnus corpus, sed est plurimum corporum congeries, quorum singulum homogeneum est, & per propriam mixtionis formam constituitur, per aliam caro, per aliam nervus, per aliam os, & reliqua; erat quidem corpus vnum, quando erat animatum, quia tunc anima partes corporis omnes continebat, & informabat, & totius veram vnitatem constituiebat; sed postea hac forma destitute diuersè manifestant, neque aliam habent vnitatem, quàm continuitatis, siue contactus, ex qua fit ut cadauer soleamus appellare vnum corpus; respicimus verò præterea etiam viuens, quod præcessit, quum enim illud fuerit verè vnum, cadauer quoque illius hoc respectu vnum vocare consueuimus, quatenus vnius viventis materia fuit. Illud etiam quod aliqui ad suam sententiam tuendam commenti sunt, vana prorsus est, & omni ratione caret; dixerunt enim nonnulli, esse varijs illis cadaueris partibus compositis vnã prodire formam mixtionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes significant se ignorare quid mixtio, & quid forma mixtionis sit; in mixtione enim oportet miscibilia diuidi mutuo in partes minimas, & ita inuicem alterari, ut desinant esse id, quod erant, & fiant vnum quoddam tertium medium quodammodo inter illa; quod in cadauere nõ euenit, non enim diuidunt se mutuo in partes minimas caro, & os, & nervus, sed integra manent, nec commiscentur, nec proprias naturas amittunt; caro enim manet caro, & os manet os, & sic reliquæ omnes, nempe ratione solius formæ mixtionis; nam si animam spectemus, & officium, quoungebatur caro ut inferuiret animæ, hac ratione non remanet fortasse caro, nisi æquiuocè: quoniam igitur hæc omnes partes integre manserunt, & proprias singulæ naturas seruauerunt, nulla est facta earum inter se mixtio, qua ad unam omnes naturam redactæ sint: nulla igitur ibi est vna totius cadaueris forma, sed plures, quæ ex animæ recessu distinctæ manserunt, quæ prius ab anima in unum colligebantur: neque aliam assignare causam possumus diuersitatis, ac generationis earum, nisi animã; hæc enim propter suam nobilitatem pluribus facultatibus prædita est, & apta varias edere operationes, quarum gratia natura ipsi varia instrumenta subministrat, ut ad varias operationes edendas varijs instrumentis uteretur, quorum varias esse oportuit temperies, & commixtiones elementorum: quoniam igitur animæ gratia partes viventis sortitæ sunt varias formas mixtionis, nulla esse potest causa diuersitatis harum partium in cadauere, nisi hæc vna, quòd illas eadem mixtionis formas retinent in cadauere, quas prius in viuente obtinebant. Ex his igitur patet post viventis interitum formam aliquam substantialem seruari, immò & plures, quæ eadem in viuente præfuerant.

Forma cadaueris non datur.

mutuo

mutuo

mutuo

Nonnulli error.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio. Cap. IIII.

1. Dubium.

2. Dubium.

3. Dubium.

Primi dubii
solutio Zi-
maræ.Confutatio.
Error Zima-
ræ in defini-
tione gene-
rationis.Vera solu-
tio.

HAEC, quæ modò diximus, clariora fient, si dubia quædam, quæ ex generationis definitione oriuntur, soluerimus. Primum quidem difficultatem faciunt verba Aristotelis dicentis generationem esse mutationem totius; nam si totum interit, & totum aliud generatur, quomodo dici potest aliquam formam seruari? Præterea inquit Arist. nullum idem subiectum sensile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer siue vna, siue pluribus formis formatum dicatur, est subiectum sensile; itaque si illæ formæ mixtionis etiam in viuente præfuerunt, remanent idem subiectum sensile, quod Aristot. negat. Illud quoque omnibus non paruum negotium facessit, quòd non datur alicuius rei interitus, qui non sit alterius rei generatio, vt aperte Aristot. dixit: generatio autem non dicitur nisi aliqua noua forma adueniat materiæ; quomodo igitur sit interitus viuents absque alterius rei generatione? vel, si dicatur cadauer generari, quomodo sit generatio sine vllius substantialis formæ aduentu? iam enim diximus nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt cum dicere coegerit definitionem generationis non esse nisi generationis elementorum, quum in ea sola intereat totum, & totum generetur, & in primam materiam resolutio fiat; nõ sic in mixtis, quia formæ elementorum remanent in misto genito, & post misti interitum seruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem mistorum: hoc apud eum legere possumus in theoremate vigesimo. Sed hac in re deceptus est Zimara. Aristoteles enim generationem ibi definit amplissimè sumptam, quæ omnem & simplicium, & mistorum generationem comprehendat, vt ipsemet in eius libri præfatione expressè proposuerat; quum enim nullam aliam generationis definitionem in ijs duobus libris legamus præter illam, quæ in contex. vigesimotertio primi libri habetur, dicendum omnino est eam esse maximè amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Aristot. ibi utitur, testantur, nam & simplicia corpora, & mista indistinctè nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifesta fiet, si dubium, quod Zimara soluere nequiuit, soluerimus. Dicimus igitur eam dictionem, totum, in ea definitione sumi coniunctim tantum, non disiunctim, non. n. significare voluit Aristot. ita interire totum, vt omnes partes nulla seruata intereant: quod patet argumento sumpto à prima materia; hæc enim est pars substantiæ totius, nec tamen interit, sed eadem seruat, attamen oporteret hanc quoque interire, si sensum illum, quem censuit Zimara, verba Aristot. haberent: sed totum ibi significat integritatem substantiæ cuiusque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata est, sed potissimum constituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet, ideò ab Aristot. in contex. 31. secundi physicorum forma vocatur totum, quoniam rei integritatem constituit: quemadmodum igitur interire, ac destrui quaternarium numerum dicimus, si vnitatem sublata maneat ternarius, quoniam destructa est illa integritas, & alia est facta numeri species; ita ex vnius substantialis partis interitu totum compositum interire dicimus, & aliud totum generari, quia fit alia species corporis naturalis: sed quoniam in misto omnes substantiales partes ita sunt ordinatæ, vt quælibet præcedens ad sequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & potestas ad actum, proinde dirigatur materia ad formam generalem, & hæc ad formam specialem, & vltimam, quæ rem in specie collocat; nec potest posterior existere sine priore, prior tamen existere potest sine posteriore: hinc fit ut sublata forma aliqua generali

generali necesse sit alias omnes sequentes auferri, vltima tamen auferri possit manente aliqua alia priore: quamobrem necesse est vt in omni substantiali interitu pereat forma vltima, quæ specifica dicitur, & alia specifica exoritur, & sic totum intereat, & aliud totum generetur, idest aliud compositum specie differens ab eo, quod interit: hunc esse sensum verborum Aristotelis alia eius verba declarant, quæ in contextu decimo eiusdem libri leguntur, ubi aliis verbis eandem affert generationis definitionem nominalem: quod enim in vigesimo tertio dicit totum mutari in totum, illud in decimo dicit mutari ex hoc in hoc: patet autem eam dictionem, hoc, apud Aristotelem significare substantiam compositam, quæ extra animam per se existit actu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Aristoteles voluit, quàm hoc compositum interire, & hoc aliud compositum generari, quod nihil aliud est, quàm mutari vltimam formam: hac enim mutata, etiamsi nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compositum. Est etiam trita, ac vulgata res in philosophia, generationem & interitum propriè non tribui formæ, sed toti composito, idque ex vltimæ formæ aduentu generari: hoc igitur respiciens Aristoteles, dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifestum est definitionem illam generationis æquè omni generationi competere, tam mixtorum, quàm simplicium. Colligimus etiam ex his rationem, cur Aristoteles ibi uti voluerit illam dictionem, totum, id enim fecit ut generationem ab alteratione se iungeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua substantiæ pars, proinde totum integrum manet, mutantur autem sola accidentia, quæ totum non constituunt, neque eius partes sunt. Secunda quoque difficultas facillè tollitur, si bene verba illa Aristoteli intelligamus, neque ea peruertamus, ut aliqui faciunt, qui dicunt esse legendum [ut subiecto eiusdem] propterea quòd græca verba utranque conuersionem patiantur; ducti autem sunt hoc argumento, quòd si legamus [in subiecto eodem] nu- gatio est in verbis Aristotelis; quandoquidem etiam absque illa dictione, eodem, idem sensus significatur, proinde satis fuisse dicere, nullo manente sensili ut subiecto. Sed isti dum græca Aristotelis verba perpendunt, non animaduertunt illa hanc conuersionem non recipere; græca enim verba sunt [ὅς ὑποκειμένου τῷ αὐτῷ] id quæ anuis nos dicere latinè soleamus, subiectum huius, quia voce illa, subiectum, quæ per se participium est, nos etiam ut nomine utimur; græci tamen, qui non sumunt participium, nisi ut participium, non construunt participium illud, ὑποκείμενον, nisi cum datiuo: quare non dicerent, ὑποκείμενον τῷ αὐτῷ, si id significare vellent, quod isti dicunt, sed dicerent, ὑποκείμενον τοῦ αὐτοῦ ut Aristoteles ibi secundùm istos dicere debuisset: patet igitur verba Aristotelis conuersionem illam non recipere. Sed sensus quoque eam lectionem non patitur: si enim legamus [non manente ullo sensili ut subiecto eiusdem] [dictio illa, eiusdem], non potest significare nisi eiusdem formæ; at quomodo eandem formam dicere possumus, si non eadem est forma in utroque termino generationis, sed alia, & alia eorum autem ratio friuola est, quia fuisse quidem sensus idem verborum Aristotelis etiam absque illa dictione, eodem, sed obscurior, ideo ad maiorem declarationem voluit eam Aristot. adicere, sic enim sensus clarissimus redditur, quo omnis tollitur difficultas, quum enim nomen subiecti sit relatiuum, & respiciat formam, seu quicquid aliud in subiecto hæere dicatur, necesse est, dum dicimus subiectum idem, ut ad duas formas subiectum referamus, & denotare velimus idem duarum formarum esse subiectum; non satis ergo Aristot. fuit dicere, nullo manente sensili, quia, ut ipsemet ibi declarat, potest substantialis mutatio fieri etiam manente aliquo sensili eodem, quod fuit in corrupto, vt quando in generatione elementi manet symbola qualitas; ideo adiecit [ut subiecto] idest quod ita maneat, ut sit subiectum formæ acquiritiæ, non ut sit accidens aliquod rei geniti; sed ut clarius mentem iuan significaret, adiecit etiam [ut sub-

Secundi du-
by solutio.

Error ali-
quorum in
definitione
generatio-
nis.

biccto eodem] scilicet respectu utriusque formę, ita ut illud idem, quod subiacet formę acquisitę, fuerit etiam subiectum formę deperditę; reuera enim in nulla substantiali generatione potest idem ita communc subiectum remanere, nisi sola prima materia, quę non est sensilis, res que ita clara est, ut non sit alicui dubicandum; quod quidem in viuientium mutatione substantiali, in qua minus notum esse videtur, declarare nunc libet, ut hoc idem in omni prius substantiantiali mutatione verum semper esse intelligamus: moritur animal, & in cadauer mutatur, considerandum est quęnam duę formę sint, quas huius mutationis termini nos scatuere debeamus, ita ut vnam dicamus interire, & alteram generari, certum est terminum a quo, qui recedit, esse animam, terminum vero ad quem, qui accedit, esse formam cadaueris, hoc est congeriem illam plurium formarum misticionis, quam antea dedarauimus; hanc igitur denotando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud subiectum substernitur, nisi prima materia; sic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer sensile, quod idem in viuente erat, sed non remanet ut subiectum idem utriusque termini, nam prius erat quidem subiectum termini a quo, nempe animę, quia forma misticionis in viuente locum tenebat subiectę materię, animę nanque substabat; recedente autem anima non obtinet amplius subiecti locum, sed formę, & termini ad quem: quod enim nunc vocamus cadauer, illud prius in viuente erat altera pars compositi, & materia subiecta animę, nunc vero non est amplius materia alicui formę subiecta, sed est totum compositum constans ex prima materia, & forma misticionis; ergo remanet quidem idem sensile corpus, quod in viuente fuerat, at non remanet ut subiectum idem utriusque termini: quam obrem si diligenter consideremus quodnam sit idem commune subiectum formę cadaueris, & animę, nullum inueniemus, nisi primam materiam. Alij quoque fuere, quibus difficultatem fecerunt formę elementorum, quę constituunt subiectum sensile, elementum enim est corpus sensile, & in misto seruantur ut subiecti locum tenentes, quo fit ut in generatione misti ex alio misto maneat idem subiectum sensile sub utroque termino, quia manent formę elementorum, proinde elementa ipsa sub utraque misti forma: ideo isti hac moti difficultate aliam adinuenierunt verborum Arist. interpretationem, quam non refero, quia nimis obscura, & violenta est, proinde nulla consideratione digna; solum dico nullam nobis difficultatem facere debere formas elementorum, quoniam hæ non constituunt aliud subiectum sensile, nisi elementa, vel mistum, quando per misticionem ad naturę vnitatem redactę sunt, sed utroque modo locum habent termini, seu a quo, seu ad quem, non subiecti; illi vero existimantes elementorum formas ut elementa constituentes manere in misto distinctas a forma misti, & illi subiectas, in laqueos inciderunt, quibus se explicare nequiverunt: mens autem Aristotelis, & prædictorum verborum sententia ea est, quam diximus, & sic intellecta omnem difficultatem tollit. Non est autem ignorandum in ea definitione generationis, verba illa [nullo sensili remanente ut subiecto eodem] esse declaratiua præcedentium: quanuis enim ad seiungendam generationem ab alteratione satis fuisset dicere totum mutari in totum, tamen ad id clarius significandum adiecit Aristot. [nullo sensili manente ut subiecto eodem] scilicet utriusque termini, hoc enim euenit quando totum mutatur in totum: neque hoc absurdum est in definitione nominali, sicut etiam notare possumus in definitione primę materię in calce primi libri Physicorum, & in definitione naturę in initio secundi, ubi ad maiorem declarationem ponuntur uerba idem significantia: ideo alium quoque notare possumus eorundem errorem, dixerunt enim generationem definiri ab Aristot. & per subiectum, & per terminum, quum tamen nihil in ea definitione dicatur ab Aristotele de subiecto, nisi negatiue. Soluenda manet postrema difficultas,

Aliorum error in definitione generationis.

Tertii dubij solutio.

quo-

quomodo in interitu misti dicatur generari cadauer nulla adueniente noua forma. si eadē cadaueris forma præfuit in uiuente tanquam forma mitionis singulas uiuentis partes constituens. Hanc igitur soluētes dicimus nullam quidem nouā substantialem formam accedere in uiuentis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen esse ac si noua forma accedat, forma enim mitionis in uiuente non fungebatur officio formæ respectu ipsius uiuentis totius, sed potius materiæ; sublata autem anima incipit eadem forma mitionis fungi officio formæ, & corpus illud in specie constituere: quod quidem ex eo patet manifestissimè, quòd specie differunt animal, & cadauer, illud enim species est uiuentis corporis, hoc autem misti inanimati; mutata ergo specie factum est aliud compositum, & aliud totum, quia si ab vltima forma compositum constituitur, necesse est ex diuersitate vltimarum formarum constituentium varia etiam composita exoriri, & eorum varias esse definitiones; uiuens quidem constituitur ab anima, cadauer autem à forma mitionis, & hæc tamen præfuit in uiuente, non tamen ipsum constituebat, quia tunc formæ officio non fungebatur: quemadmodum si mortuo Rege feruus aliquis fiat Rex, is erat prius etiam Rege uiuente, at non erat ut Rex, ideo si querat quisquam an sit creatus nouus Rex, necne, dicendum absque dubio esse nouum Regem creatum, mutatumque esse Regem: sic igitur in uiuentis interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quæ prius erat tanquam conditio materiæ subsistens formæ nobiliori, nunc incipit esse forma, & compositum constituere & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari, res enim ipsa loquitur, & quilibet eam diligenter considerans, debet et veritatem inspiciere, & nulla difficultate perturbari. Illud quoque discrimen in forma mitionis notare possumus, quòd dum in uiuente est, non est forma specifica, sed communis, & generalis; eadem autem in cadauere euadit specifica, & speciem specialissimam constituit; prius enim in uiuente constituebat ipsum sub genere misto, & refringebatur ab anima tanquam à forma specifica; postea verò quando non amplius ab anima coarctatur, speciem constituit specialissimam, & potest existentiam actu tribuere absque alia forma specifica.

Quomodo forma cadaueris sit noua forma.

Forma mitionis in uiuente est generalis, sed in cadauere est specifica.

Quòd eadem definitio sit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius. Cap. V.

VANAM ego quidem semper existimati quorundam disputationem, an generationis definitio ab Aristot. tradita competat etiam interitu, multo autem uanius id negare, quum Aristoteles aperitissimè illud affirmet, inquit enim in contextu 23. [quando autem totum mutetur] quibus verbis expressè significatur potius interitus, quam generatio; deinde exempla adducens inquit [ex semine, sanguis, ex aqua aer, aut ex aere aqua] postea verò dicit [generatio iam hoc tale, huius autem corruptio] mutatio enim vnius substantiæ in aliam necesse est ut vnius sit corruptio, alterius uerò generatio; hoc idem dixerat prius in contextu decimo his uerbis [est enim generatio simplex, & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc] illa enim dictio, hoc, significat indiuiduam substantiam; dicit ergo vnam substantiam interire, & aliam generari; quare eadem dicta definitio & generationis, & interitus definitio dicenda est. Quoniam autem huiusce rei ratio consistit in illa propositione, generatio vnius est corruptio alterius, quam legimus in contextu decimosextimo eiusdem libri, non erit ab re, si illius propositionis sensum, in quo plurimi decepti sunt, aliquantum consideremus: certum est Aristot. loqui de generatione & interitu compositi, hoc. n. propriè dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideo dictum hoc

Quomodo generatio vnius dicitur corruptio alterius.

hoc duobus nititur fundamentis: Vnum est, quòd prima materia non potest nuda existere sine ulla forma; ratio autem huius est, quia si materia existeret sine vlla forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, immo & dari ens aliquod; quod non esset vllum ens; ex hoc priore fundamento infertur vnus rei interitum esse necessariò alterius rei generationem, quum enim interitus fiat per formæ recessum, necesse est forma recedente vt alia forma adueniat, si materia sine forma existere nequit; alterum verò fundamentum est, quòd duæ formæ specifi- cæ non possunt simul esse in eadem materia: & huius ratio est, quia non potest aliqua res esse simul sub diuersis vltimis speciebus categoriæ substantiæ, vt non potest aliquid esse simul homo & equus, neque esse simul aer & aqua; ex hoc autem posteriore fundamento infertur generationem vnus esse necessariò alterius interitum, nam vna adueniente forma aliam recedere necesse est; idè dici solet naturam primariò generationem velle, secundariò autem interitum; quia non potest rem aliquam generare, nisi aliam iuterimat. Ex his etiam rationem colligimus, cur dictum illud Aristot. quum de substantiis semper verum sit, non sit tamen semper verum de accidentibus, quod Aristot. ipse asserit in contex. 20. illius primi libri: ratio nanque est, quoniam duo prædicta fundamenta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim ab his materia non recipit esse, sed iam actu est per formam substantialem, idè potest accidens aliquod recedere à subiecto sine alicuius accidentis aduentu, quod euenit quando accidens non habet contrarium, cuiusmodi est lumen; recedit enim lumen, & nullum alium accidens illi materiæ aduenit: possunt etiam plura accidentia specie discreta hærere simul in eodem subiecto, idè enim potest esse dulce & album simul, quare non est necessarium vt vno adueniente alia eiusmodi recedant: in solis ergo substantiis necessitatem habet hæc Aristot. propositio, generatio vnus est interitus alterius, & interitus vnus est alterius generatio; & intelligitur de generatione & interitu compositi, quod ab Aristot. in definitione generationis hoc, seu totum vocatum est. De hac autem propositione quæriur an ita sit intelligenda, vt vna & eadem numero sit mutatio, quæ dicatur huius rei esse interitus, & illius generatio, at potius duæ sint mutationes; nec satis liquet vtrum duorum sit asserendum: nam si vna esse mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem suo contrario, interitus enim est generationi contrarius: si vero duæ, ergo vna non est altera, quare corruptio vnus non est generatio alterius. Videntur omnes dicere duas esse mutationes, non vnam. Ad obiectionem verò aliqui dicunt propositionem Aristot. ita esse intelligendam, generatio vnus præsupponit alterius interitum, seu insequitur alterius interitum: alij verò rem diligentius considerantes, & euidentes eodem momento vnam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tempore generationi, sed natura, & è contrario generatio præcedere tempore interitui ratione scopi, & intentionis naturæ; quoniam natura præcipuè vult generare, nec alio consilio interimit, nisi ut aliam rem generet: per hæc tamen non stare quin tempore simul sint generatio vnus, & corruptio alterius: id quæ respicientes alij dixerunt vtendum esse verbo, comitari, generationem enim vnus rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic sit sensus propositionis Aristot. generatio vnus rei coniunctum habet alterius rei interitum, & interitus vnus rei coniunctam habet alterius generationem. Ego verò hæc omnia vana esse existimo, & eos omnes esse deceptos in eo, in quo consenserunt, quòd duæ sint mutationes, non vna; puto enim vnam numero esse mutationem, quæ duorum terminorum respectu dicatur interitus vnus, & alterius generatio: si enim ignis in aquam agens eam mutet in aerem, erit interitus aque, & generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calfaciens vertit aquam in aerem, ab vno autem quateus est vnum non prouenit nisi vnum; & reuera ita se res habet,

Alio rum va-
ria senten-
tæ.

Confutatio,
& veræ sen-
tentiz decla-
ratio.

bet; omnis enim motus, & omnis mutatio est à termino ad terminum, nec fieri potest ut aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis conclusa non sit, neque per hoc fiat quin unus sit transitus ab hoc termino ad illi, isque dicatur simul esse vnus termini amissio, & alterius acquisitio, & hoc negare mihi quidem fatuum esse videtur: conspicitur autem potest manifestissimum in motu locali; nam si descendat lapis de summa turri ad imam, transit à loco ad locum, & vnus numero est motus, qui dicitur recessio ab altero loco, & accessio ad alterum; nec solum est vnus, sed etiam simplex, qui in plures resolui non potest; patet enim omnes in eo conditiones inesse, quæ ad unitatem motus numeralem requiruntur; est enim vnus mobilis, & in vno tempore, & per spatium vnum, & à motore vnus: quod igitur de motu locali negare non possumus, id de aliis motibus infiruari vanum est; itaque si mutetur aqua de frigore in calorem, vna numero est calefactio, & vnus numero motus, & quia alteratio vocari potest modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) secundum quid, idem numero motus est interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum est de mutatione substantiali? vna enim est mutatio aquæ in aerem; quæ est aquæ interitus, & aeris generatio. Ad argumentum autem antea adductum in promptu est responsio: nam ex ipsismet Aristotelis verbis in hac propositione desumitur, & consistit in illis dictionibus; vnus; alterius: nam est quidem contrarius interitus aquæ generationis eiusdem aquæ, proinde non potest eadem numero mutatio esse simul eiusdem rei, & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio absque ulla absurditate esse potest: scietiam de contradictoria oppositione, quæ maxima omnium est, dicere Arist. solet, negationem enim affirmationi opponi ait contra Aristoteli, non tamen quam libet cui libet, sed eiusdem de eodem, & secundum idem; huic enim affirmationi, homo est animal, hæc negatio non opponitur; lapis non est animal, immo neque huic, Aethiops est albus, opponitur hæc, Aethiops non est albus, nisi secundum eandem partes intelligantur: quum ergo dicat Aristot. interitum vnus, & generationem alterius, nulla in his est contrarietas, quare eadem mutatio respectu diuersorum est generatio, & interitus simul; vna enim est mutatio realiter, quæ variis rationibus & generatio, & interitus appellatur: hæc autem rationis diuersitas oritur ex vtriusque termini duplicitate, iam enim aliàs diximus cum qualibet substantiali forma esse coniunctam alterius formæ priuationem, quia esse vnus rei est coniunctum cum alterius rei non esse, & cum potestare ad illud; quando igitur ex aqua fit aer, terminus à quo duplex est; esse aquæ, & non esse aeris, sic etiam terminus ad quem duplex est, esse aeris, & non esse aquæ: illa igitur mutatio, quum vna sit, generatio dicitur quatenus est de non esse aeris ad esse aeris, & dicitur interitus quatenus est de esse aquæ ad non esse aquæ: at quia cuiusque rei nominatio sumitur à positivo, non à priuatiuo, scilicet à forma, non à priuatione coniuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aerem, & ita duo termini positiui exprimentur, quorum vnus est generatio, alterius verò interitus, ita enim loquitur Aristotelem manifestum est in declaranda generationis definitione prædicta. Non est igitur dicendum, ut aliqui dicunt, duas esse distinctas numero mutationes, generationem vnus, & interitum alterius, vnâ tamen & eandem specie, quatenus utraque continetur sub mutatione substantiali; sed potius dicendum est vnâ esse numero mutationem, quæ duabus rationibus & generatio, & interitus dicitur; Aristoteles autem vna definitione utranque complexus est, quia realem conuenientiam respexit, quæ est vna numero mutatio, non differentiam rationis, qua distinguuntur: quoniam enim discernere volebar mutationem substantiæ ab alteratione, eam definiuit tanquam vnâ, nam re ipsa vnâ est, dixitque esse mutationem totius, seu totius in totum; postea verò significare volens comprehendere hac definitione & generationem, & interitum, dixit, est

Difficultatis solutio.

huius

hulus generatio, illius verò interitus; quòd si vtranque definire vellemus quatenus differunt ratione, diceremus generationem esse mutationem, de non esse ad esse, interitum verò esse mutationem de esse ad non esse, sed hoc ibi Aristoteles vt per se manifestum exprimeret neglexit.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutio.

Cap. VI.

Primum dubium.

Secundum dubium.

Tertium dubium.

Solutio primi.

Quò in caduere dictatur generari noua forma.

Solutio secundæ.

HAEC, quam declarauit, est huiusce rei veritas, & sententia Aristotelis, ut ego arbitror: quæ manifestior reddetur, si quasdam difficultates soluerimus: omnium enim solutio ex ijs, quæ dicta sunt, colligi facile potest. Prima difficultas est: in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur, si quidem forma cadueris est illa ipsa forma mixtionis, quæ in uiuente præfuit; ergo datur alicuius corruptio, quæ nullius est generatio. Secundò ex comparatione generationis cum alijs speciebus mutationis sumitur argumentum tale: ut se habet accretio ad immutationem, ita generatio se habet ad interitum, sunt enim hæc inter se contrariæ mutationes, sicut illæ inter se; atqui accretio vnius non est immutatio alterius; ergo neque generatio vnius est corruptio alterius: sic etiam ab alteratione argumentari possumus, nam calfactio vnius non est refrigeratio alterius: sic etiam à motu locali, quoniam ascensio vnius non est alterius descensio. Tandem oritur dubium ex mixta generatione ex elementis: uel enim in misto remanent formæ elementorum, uel non remanent; si remanent, ergo generatio mixti non est alicuius corruptio: si verò non remanent, ergo generatio vnius non est alterius corruptio, sed potius plurium. Ad primam difficultatem sumenda est responsio ex ijs, quæ antea dicta sunt; negamus enim id, quod assumitur, animalis interitum nullius generationem esse, nam dicimus esse generationem cadaueris, hoc est mixti inanimati, sicuti prædiximus: quum autem obijcitur nullam nouam formam produci, iam diximus hoc non omnino verum esse; nam forma mixtionis ea ratione produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quum prius sua etia esset officio materiæ; prius enim non constituebat compositum, neque illi nomen largiebatur; postea verò incipit fungi officio formæ: quod ex eo patet, quia specie differunt cadauer, & animal. Ad secundam neganda est similitudo: quamuis enim aliqua ratione sint similes, ut quatenus sunt mutationes contrariæ, tamen non sunt in omnibus similes, habent enim potissimè discrimen illud, quo diffidet generatio à motu; nam de generatione verum est dictum Aristotelis, at non de motu quidem manifestum est in ijsdem mutationibus, à quibus dubium sumebatur, nam si considerentur non ut motus, sed ut generationes, eis propriè sitio Aristotelis accommodabitur, ut si calfactio sumatur ut generatio caledi, eadem mutatio dicitur etiam corruptio frigidi; sicutiam si accretio sumatur ut generatio maioris quantitatis, eadem erit interitus quantitatis minoris; verùm si considerentur ut motus, non potest idem motus esse simul duo contrarii motus, ut in ditione dicebatur: ratio autem huius discriminis est, quoniam licet in hoc conueniant generatio, & motus, quod sunt de positio in posituum, tamen in eo differunt, quod motus est de positio quatenus est posituum, generatio autem est de positio non quatenus est posituum, sed quatenus habet coniunctum priuatiuum; nam terminus à quo primarius generationis hominis est priuatio formæ hominis, terminus autem à quo secundarius eiusdem generationis est semen; hinc autem patet utrunque terminum generationis esse duplicem, proinde in omni generatione quatuor terminos in considerationem cadere, quo fit vt varijs rationibus eadem mutatio dici possit & huius generatio,

generatio, & illius corruptio; termini autem motus sunt ambo simplices, ac per sepositiui, est enim omnis motus de subiecto in subiectum, ut ait Aristoteles in quinto libro physice auscultationis. i. de positio in positioum absque ulla consideratione termini priuatiui: quocirca locum in motu non habet ea duplex consideratio, que locum habet in generatione, quum duo tantum termini in considerationem cadere possint; quo fit ut non possit eadem mutatio esse simul duo contrarii motus, quia hoc dato idem secundum idem esset duo contraria simul, seu esset sibi inuicem contrarium, quod ne imaginari quidem possumus. Ad postremum dubium dicimus formas elementorum quatenus forme elementorum sunt, non seruari in misto, proinde elementa eatenus interire, quatenus desinunt esse id, quod erant; quare generatio misti est elementorum interitus. Quod verò dicebatur, generationem unius hoc pacto esse interitum plurium, hoc nihil refert, quia non ideo dixit Aristot. vnus, & alterius, vt singularem numerum denotaret ad excludendum pluralem, sed ut realem terminum significaret, siue unum, siue plures; quare non negat ex interitu plurium posse generari unum, & e contrario posse ex interitu vnus plura generari, quod euenit in dissolutione misti; hæc namque omnes mutationes sub hac propositione comprehenduntur, generatio vnus est corruptio alterius, & corruptio vnus est alterius generatio. Quòd igitur vera sit hæc propositio, & quomodo sit intelligenda, ex his, quæ hætenus diximus, manifestum est unde etiam patet ratio, cur definitio generationis ab Arist. adducta interitum quoque complectatur; ratio enim est quoniam eadem numero mutatio & generatio, & interitus dicitur, respectu diuersorum.

Solutio tertii.

An idem numero accidens possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contraria aliorum sententia, & eorundem argumenta. Cap. VII.

HACTENUS in generatione & interitu formas substantiales considerauimus, restat ut accidentia quoque consideremus; & magnum illud dubium soluere nitamur, an in substantiali mutatione possit in genito aliquod accidens seruari; quod idem numero fuerit in eo, quod interijt. Hac de re contrarie extiterunt philosophorum sententia: alii namque penitus negarunt posse aliquod idem numero accidens in genito remanere, inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de nutritione, & accretione efficaciter hanc sententiam tuetur; nituntur autem hi potissimum hoc argumento: si idem numero accidens remanere dicitur, alterum duorum absurdorum sequi necesse est, aut accidens idem numero migrare è subiecto in subiectum, aut omnia accidentia immediatè hæcere in prima materia: nam si subiectum accidentis esse dicatur totum compositum, quod ex materia & forma constat, certè sit accidentis migratio, mutato enim composito subiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidens migrat è subiecto in subiectum, quod ab omnibus philosophis impossibile esse censetur: quòd si ad vitandam migrationem dicamus subiectum accidentis non esse totum compositum, sed solam materiam, in aliud absurdum incidimus, quòd facimus accidentia omnia hæcere immediatè in materia prima, quod Aristoteli aduersatur, qui in contex. 24. primi libri de ortu & interitu inquit accidentia habere subiectum sensile, & in contex. octauo septimi Metaphysicorum inquit materiam prius recipere formas substantiales, postea verò accidentales; quare existinauit subiectum accidentis esse compositum constans ex materia, & forma substantiali: Auerroes quoque in commentario sexagesimotertio primi Physicorum hoc discrimen

Pomponatii opinio.

Argumentum Pomponatii.

men

Aliorum cō
traria opi
nio.

men statuit inter forma^s substantiales, & accidentia, quòd subiectum formarum est ens potestate, subiectum autem accidentium est ens actu: vult ergo formas substantiales inherere in materia prima, accidentia verò non in materia, sed in composito, quod ex materia & forma constat. E contrario autem alij dixerunt posse idem numero accidens seruari in genito, quod fuerit in corrupto: quam sententiam & testimonio sensus, & ratione, & autoritate Aristotelis comprobant; sensus. n. iudicat eandem numero figuram, & eandem cicatricem manere in cadauere, quæ in viuentem fuit, eaq; est omnium hominum communis opinio. Ratio quoque id confirmat: nam si in cadauere alia est cicatrix, non illamet, quæ in viuentem fuit, dicendum est à quonam agente fuerit impressa, oportet enim in puncto temporis impressam fuisse cadaueri, quod ne imaginabile quidem est; quom præteritum nullum appareat agens, à quo imprimi potuerit. Aristoteles quoque in contex. 24. primi de ortu & interitu affirmat in mutatione aquæ in aerem seruari eandem perspicuitatem, & eandem humiditatem, & apertè fatetur posse in genito aliquod idem sensibile accidens remanere, solum autem negat remanere posse ut obtinens locum subiecti: & in trigesimo quarto secundi libri inquit in elementis symbolam qualitatem habentibus faciliorem esse mutationem, propterea quòd symbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc sententiam plures sequuti sunt. Gregorius Atiminenfis in secundo sententiarum distinctione duodecima quæstione secunda articulo secundo, & Marsilius, & Buccaferreus in primo libro de generatione. Patet igitur vtranque opinionem maximis urgeri difficultatibus, & in iis soluendis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro suo prædicto volens hæc, quæ à secunda secta adducta sunt, soluere, se tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus est, quæ non sunt digna consideratione, neque est in ijs tempus conterendum; nam cuique ea legenti manifestum fiet vel deferendam esse eius sententiam, vel melius contraria argumenta solnenda. Marsilius verò & Buccaferreus prædictum argumentum considerantes, quo alterum duorum absurdorum inferebatur, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vel accidentia omnia inherere immediate in materia prima, migrationem accidentis confessi esse penitus impossibilem, ut eam euitarent, negarunt alterius consequentis absurditatem, & dixerunt accidentia immediate inherere in prima materia, tanquam in communi subiecto omnium formarum tam substantialium, quam accidentalium. Ad Aristotelem autem dicentem accidentia habere subiectum sensibile, & ad Auerroem dicentem accidentia habere subiectum ens actu, dixerunt eos ibi loqui de subiecto denominationis, non de subiecto inherentiæ; compositum enim esse accidentium subiectum denominationis, at primam materiam esse eotundem subiectum inherentiæ. Ad illud autem, quod ab Aristotele dicitur in septimo Metaphysicorum de ordine in formis à materia recipiendis, dixerunt eum esse ordinem recipiendorum, non ordinem recipientis: quod enim ad materiam attinet, ipsa equè apta est recipere immediate formam accidentalem, atque substantialem, sed formæ ipsæ recipiendæ hunc ordinem postulant; forma nanque substantialis præcedit naturam accidentalem, & forma accidentalis præsupponit receptam substantialem: & hæc causa est, cur subiectum nominationis, cui accidentia attribui solent, sit totum compositum, quia forma accidentalis recipitur post receptam substantialem; at verum subiectum, in quo immediate recipiuntur omnes formæ tam substantiales, quam accidentales, est prima materia. Hæc sunt præcipua, quæ de hac re ab alijs dicuntur, breuiter nunc à me relata, alia nanque plura in prolixis disputationibus legere quisque potest.

Aliorum re
sponso ad
argumentū
Pomponatii.

Consutatio opinionum aliorum. Cap. VIII.

IN hac summa difficultate ego puto falsam omnino esse priorem sententiam, alteram autem veriorē; standum enim est testimonio sensus, qui iudicat idem numero esse accidens, quod in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idq; inficiari pertinacis prorsus hominis esse videtur: defensionem tamen, qua posterior secta utitur, approbare minime possum; quum enim soluendum sit illud aliorum argumentum, quo inferbant, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vel in prima materia in mediatē inhærere, illi quidem recte responderunt negando falsitatem posterioris membri admissa falsitate prioris, nempe dicendo impossibile esse accidentis migrationem de subiecto in subiectum, sed accidentia omnia in prima materia tanquam in subiecto inhærere, proinde remanente eodem accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidentis subiectum remaneat, nempe eadem portio primæ materiæ. Sed quia huic sententiæ refragari videbantur Aristotelis, & Auerrois verba varijs in locis, isti ad solvendam omnem difficultatem vsi sunt duabus distinctionibus, quarum neutram ego probare possum, quum per eas difficultas hæc non tollatur. Prior enim distinctio subiecti in subiectum inhærentiæ, & subiectum denominationis, seu attributionis, vera quidem per se est, sed ad rem non pertinet: nam quando Aristot. & Auerroes dicunt accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, id dicunt ad distinguenda accidentia à formis substantialibus, quæ non habent subiectum sensile, neque ens actu; attamen per hanc illorum distinctionem non secernitur accidens à forma substantiali, siquidem tam accidentia, quam formæ similiter secundum eos inhærent primæ materiæ tanquam subiecto inhærentiæ, & habent totum compositum vt subiectum denominationis, seu attributionis; forma enim lapidis inhæret quidem in prima materia, non tamen formæ materiæ nominiatur, sed forma lapidis; quod idem de omnibus formis substantialibus notare possumus, quælibet enim attribuitur composito, non primæ materiæ: itaque si Aristoteles & Auerroes dicentes accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, intelligunt subiectum denominationis, non separant per hoc, ut separare volunt, accidentia à formis substantialibus, quum ipsæ quoque habeant subiectum denominationis eius actu, & sensile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipsa met materia nomen sumere solet ab actu, quem recipit. Altera verò distinctio est prorsus rejicienda; dum enim dicunt ordinem esse formarum recipiendarum, at non materiæ recipientis, in duobus peccant: quia dictum hoc tum falsum est, tum etiam si admittatur, difficultatem non tollit: falsum enim est, quia nihil est frustra in natura, nec datur aliquid potens pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conseruo; quare non datur receptiuum sine receptibili, nec receptibile sine receptiuo, sed est summa consonantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur esse frustra: ergo si in formis est hic naturalis, ac necessarius ordo, vt prius recipiendæ sint substantiales, posterius verò accidentales, necesse est eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetat recipere formas substantiales, postea verò accidentales: idq; est etiam maxime consentaneum naturæ primæ materiæ, id. n. quod materia appetit, est esse actu, non fit autem actu nisi à forma substantiali, hanc igitur prius ac magis appetit: oportet etiam vt modò dicebamus, materiam ita formarum receptionem appetere, vt formæ ipsæ apte sunt recipi; at non sunt aptæ recipi, nisi hoc ordine, vt prius recipiantur substantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earum receptionem, quocirca idem est ordo formarum recipiendarum, ac materiæ recipientis. Præterea etiam si admitamus ordinem hunc esse

Responsio;
impugnatio.

Materia magis appetit formam substantialem, quam accidentia.

in formis tantum recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamen præfens difficultas non tollitur, ut illi eam tolli arbitrantur; putant, n. si is ordo in ipsa materia statuatur, non esse amplius materiam subiectum immediatum accidentis, quod ipsi omnino tueri contendunt; at tamen idem sequitur etiam posito ordine in formis recipiendis: quia si in his est hic necessarius ordo, ut formæ accidentales non possint immediatè recipi in materia nuda, sed requirant receptas prius formas substantiales, ergo subiectum, in quo inhæreant, requirunt constans ex materia, & forma substantiali, proinde in composito immediatè inhærent, non in prima materia. Quum igitur ita manifestus in formis hic ordo sit, ut negari nequeat, nec possit etiam negari in materia recipiente; aliam defensionem adducere oportet, & alia ratione ostendere quomodo hic ordo tum formarum recipendarum, tum materię recipientis non tollat quin subiectum immediatum omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium sit ipsamet prima materia, quod quidem nos præstare pro viribus enitemur.

Declaratio veritatis, ac difficultatis solutio. Cap. IX.

VT hac in re veritas cognoscatur, statuendum ante omnia est illud, quod apud Arist. legimus in contex. 55. primi libri de ortu & interitu, & fusius in 9. Metaphys. potestatem patiendi, quam nostri potentiam passivam appellant, esse primæ materię propriam, neque alicui competere nisi per illam; idem in illo contex. 55. Arist. inquit, si daretur calor à materia separatus, is nihil utique pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per se, sed quicquid patitur, per materiam patitur; quare forma non est per se patibilis, sed quatenus est in materia; & ipsum quoque compositum patitur quidem, ac recipit, non tamen quatenus ex materia & forma constans, sed solum quatenus habet materiam: quapropter iure Aristoteles septimo Metaphysicorum contex. 8. dixit materiam esse subiectum omnium categoriarum, quum solius materię officium sit recipere, & pati. Cæterum etsi materia est subiectum omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium, negari tamen non potest eã esse aptam eas recipere ordine quodam, ita ut eo ordine perturbato non reciperentur; prius. n. recipit substantiales formas, postea accidentales, & inter substantiales vnam prius, quàm aliam, aliquæ. n. sunt, quæ ut recipiantur, requirunt alias prius receptas, ut anima non recipitur in materia, nisi prius formata formis elementorum, & inter ipsas quoque animę partes aliquis est necessarius ordo, qui à nobis alio in loco opportunius considerabitur: hoc autè eodem ordine, quo formæ sunt aptæ recipi, ipsa quoque materia est apta eas recipere, nec minus est recipientis ordo, quàm recipiendorum, sicut antea aduersus alios dicebamus. Per huius tamen ordinis constitutionem non stat quin proprii materię sit pati, & ipsa sola sit receptaculum omnium formarum: ita que dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem aliud esse subiectum recipientis, aliud esse conditionem illi necessariam ad recipiendum: forma. n. substantialis est quidè conditio necessaria materię ad recipiendas formas accidentales, at nõ ob id est subiectum recipientis, nec pars recipientis, quod quidem etiã in alijs notare possumus, qualitas. n. non recipitur in materia, nisi post receptam quantitatem, quantitas tamen non fungitur officio recipientis, sed est solum conditio necessaria ad recipiendam qualitatem: sic igitur forma substantialis est necessaria materię conditio, si debeat materia recipere formas accidentales, sola tamen materia est subiectum recipientis; idem manens in cadauere cicatrix, quæ in viuente fuerat, non migrat de subiecto in subiectum, quia manente eadem portione primæ materię, quæ est prima radix omnis receptionis, non dicitur mutatũ subiectũ, sed si idem accidens ad aliam materię portionem transfret, illa utiq; esset migratio, quã philosophi oēs im-

Aliud est subiectum recipientis, aliud est conditio necessaria ad recipiendum.

possibi-

possibile esse existimarunt: ea. n. non aliter est intelligenda, quàm cum transitu ad aliã portionem primæ materiæ. Possumus autem ad hoc comprobandum tali ratione: illud est subiectum in hærenti omnium accidentiũ, de cuius potentia educitur quodlibet accidens; atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia solius materiæ, non de potentia compositi ut ex materia & forma constantis: ergo sola materia est subiectum, in quo accidentia omnia inhærent: maior clara est eo fundamento constituto, quòd formæ in materia inhærentes educuntur de materia, non inducuntur, quod in philosophia Aristotelis omni prorsus dubio caret, vel saltem id nemo inficiabitur, de quo subiecto formæ aliqua educi dicatur, in eadem etiam inhærente: minor sic probatur: ignis calefacit aquã, & ita calorem educit de potentia ad actum; vel igitur de potentia aquæ pro ut est aqua, vel de potentia solius materiæ, quæ in aqua inest; non primum, quia dicere aquam, quatenus est aqua, est dicere ratione formæ aquæ, quæ aqua est. hæc autem repugnat calori, ac renititur calefacienti, quia calor inimicus est naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, sed hanc habet sola materia; quæ est apta recipere omnes formas tam substantiales, quàm accidentales. Sed obijciat aliquis, quomodo igitur forma aquæ dici potest conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem; sicuti paulo ante dicebamus recipit enim aqua calorem, nec reciperet nisi materia illa iam haberet formam substantialem; non habet autem aliam, quàm formam aquæ; hæc igitur tum inimica est calori, tum est conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, quæ videntur implicare contradictionem. Ad hoc dicimus aliud esse subiectum recipiens accidentia, aliud esse causam à qua accidens producitur, vel emanat: calor non consequitur quidem naturam aquæ ut causam, quum ab externa causa producatur, habet tamen in aqua subiectum receptivum ipsius; materia enim, quæ est in aqua, est per se receptiva caloris, sicuti omnium aliarum formarum: sed quia non potest recipere formam accidentalem, nisi prius receperit substantialem, forma aquæ hanc operam præstat, ut absolute est forma, non ut aquæ forma: quum enim quælibet portio materiæ sit æquæ apta recipere omnes formas, ideo omne corpus mundi huius inferioris est capax caloris vel ut amici, vel ut inimici, hoc enim est illi necessarium propter materiam, quam habet: ut igitur materia possit calorem recipere, satis ei est quælibet forma specifica, etiam si calor sit illi formæ inimicus, quælibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptivam & caloris, & frigoris quatenus subiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agente externo, etiam si forma substantialis, quam habet, tali accidenti repugnet. Potest etiam hæc sententia confirmari auctoritate Aristotelis in prædicto contex. 8. septimi Metaphysicorum, ubi duo dicit: primum enim inquit materiam esse subiectum omnium categoriarum, proinde receptivum omnium formarum tam substantiarum, quàm accidentiarum, & per hoc ipsius materiæ naturam describit: deinde verò dicit materiam prius recipere formas substantiales, postea accidentales: priore igitur dicto significat accidentia omnia in prima materia inhære, proinde materiam esse per se eorum omnium subiectum inhærentiæ; si enim hoc non per se materiæ competeret, definiretur ibi materia per accidentalia: altero autem posteriore denotat formas substantiales esse conditionem necessariam materiæ ad recipiendas accidentales, non esse tamen subiectum recipiens, quoniã recipiendi officium iã ipsi materiæ attribuerat. Sed aduersus hunc ordinem dubitare quispian posset: forma. n. substantialis non educitur de materia, nisi post præuiam alterationem, ergo non minus requirit receptas iam formas accidentales, quàm ipsæ accidentales requirant receptas substantiales: non est ergo in receptione formarum necessarius ille ordo, quem ibi Arist. ponit, nempe ut prius forme substantiales, quàm accidentales, in materia recipiantur. Ad hoc dicimus aliud esse receptionem

Dubium.

Solutio:

Dubium.

Solutio.

formę in materia, aliud esse eius productionem, seu educationem forma substantialis pro sui in herentia in materia non requirit in herentiam formę accidentalis, sed solum pro sui educatione de materia requirit formas accidentales ut preparationes: at forma accidentalis præsupponit pro sui in herentia in herentiam formę substantialis, quod quidem in illa ipsa præuia alteratione notare possumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, sed in materia formata, habet. nunc materia formam corruptendam, quæ prius in heret materię, quam accidentia, quę in illam materiam pro educatione formę generandę introducuntur; forma nanque illa præcedens, licet accidentibus illis inimica sit quatenus est talis forma, tamen quatenus absolute est forma, facit ut materia possit accidentia illa recipere, quemadmodum de calefactione aquę antea dicebamus. Ad verba igitur Aristotelis & Auerrois, quę superius adducta sunt, arbitror sic esse respondendum: quando Aristoteles dicit accidentia habere subiectum sensile & Auerroes inquit accidentia habere subiectum ens actu, non solum subiectum in herentię respexerunt, sed aggregatum ex eo, & conditione necessaria ad recipiendū: per hoc enim distinguuntur ab accidentibus formę substantialis, quod hæc non requirunt receptas prius accidentales, at accidentales requirunt prius receptas substantiales, & hac ratione habent subiectum sensile, & ens actu; id tamen, in quo proprię recipiuntur, est prima materia, quare hac manente non dicuntur migrare de subiecto in subiectum; quia forma substantialis est quidem mediatrix inter accidens, & materiam, non tamen ita mediatrix, ut sit medium subiectū, vel pars subiecti recipientis, sed solum tanquam conditio materię ut recipere possit. Admonere tamen uolumus, hæc de illis tantum accidentibus, quę in materia generantur, esse intelligenda, non de illis, quę nunquam a materia separantur, nam quantitas intermixta insequitur primę materię naturam, nec requirit formam substantialem ut in materia recipi possit, sed potius e contrario est necessaria conditio materię pro receptione formę substantialis; forma nanque per se indiuidua est, & omni quantitate carens, quare ut diuidua fiat, indiget materia per se quanta, in qua extensionem suscipiat. Sic igitur patet primam materiam esse subiectum, in quo omnes formę tã substantiales, quam accidentales in herent; id quod Auerroes aperte asserit in primo commenrario primi libri de ortu & interitu, dū inquit idem esse subiectum generationis, & alterationis. Quare cuilibet ea, quę diximus, consideranti facile est omnia Aristotelis & Auerrois dicta conciliare, & eorum verba ad rectum sensum trahere, & omnia hac in re dubia soluere.

Nota quomodo prima materia sit subiectum accidentium.

Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua verò non seruentur. Cap. X.

QVAERERE aliquis posset huius discriminis rationem, cur post rei interitum aliqua eius accidentia in genito remaneant, aliqua verò non remaneant: quæstio hæc aliena fortasse videbitur à præfenti contemplatione, quum satis fuisse videatur ostendere quod possint aliqua remanere: idè breuiter dicimus esse considerandam causam, à qua singulum accidens pendet, ex diuerso. n. respectu accidentis ad suam causam hoc discrimen oritur: nã aliqua accidentia sunt, quę existunt & nequeunt non existente causa; idè hæc non possunt sublata causa seruari; in horum numero sunt illa omnia, quorum natura consistit in fieri, ut ambulatio, loquutio, intellectio, sensus, nutritio, accretio, & huiusmodi omnes operationes animæ; idè nulla harum remanet post viuientis interitum, quia sublata est anima, quę earum causa erat; aliorum autem natura constituta est (ut vocant) in facto esse, & horum alia existere possunt etiam non existente causa, cuiusmodi sunt omnia artefacta. remanent enim etiam interempto artifice: alia verò cum sua causâ recipiuntur,

zur, & ea sublata non remanent, ut odores, & sapores; certam enim quandam primarum qualitarum temperiem consequuntur, qua destructa nequeunt seruari: hæc igitur in alicuius rei interitū remanere necesse est, si eorum causa seruatur; contra verò de interire, si eorū causa interitū idē d' sapores, & odores aliarum plantarum etiam post plantæ interitū manere solent; quia insequuntur formam missionis, quæ remanet post animæ interitum; sed hinc post putrefactionem illorum corporum non seruantur, quia per putredinem soluitur missio, sublata autem forma missionis manere non possunt. Si verò possint existere etiam non existente causa, hæc possunt etiam sublata eorū causa post reipteritū seruari, dūmodo non repugnent formæ generandæ; ut figura est accidens animati corporis, & animam insequitur, ut figura humana animam humanam; sed quia existere potest etiam sine anima, & in rebus inanimatis, quum sit terminatio quantæ, & quantitas primū insequatur naturam materiæ, idē remanent in cadauere, quia corpus inanimatum nulli certæ figuræ additum est, & nulla ei figuræ repugnat: sic cicatrix remanet, quia est quedam figuræ vitatio; in mutatione verò aquæ in aerem non remanet quantitas aquæ, sed destruitur, quia licet aeri quantitas illa non repugnet ut absolute considerato, siquidem potest esse aer tantæ quantitatæ, attamen illi repugnat ut ex tanta aqua generetur; quum enim aer sit elementum rariū aqua; necesse est in mutatione aquæ in aerem vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur: quando igitur accidens absque sua causa existere potest, & formæ generandæ non repugnat tunc ut absolute considerata, tum ut relatæ ad formam præcedentem, quæ in orijne potest idē numero accidens in re generata remanere, quod fuit etiam in re corrupta: & hæc pauca hæc de re sufficiant.

De causis generationis, & interitus. Cap. XI.

MNIA, quæ hædenus dicta sunt, ad declarandam generationis naturam, ac definitionem pertinere, ut quid generatio sic intelligatur; reliquum est vt de causis generationis, & interitus aliqua dicamus, quas Aristoteles quoque post traditam generationis definitionem in eisdem libris peruestigauit. Quum autem quatuor causarum genera sint, de tribus dicendum est, materia, efficiente, & fine; quia de forma iam diximus; nulla nanque alia est generationis forma, quam ipsius essentia, quæ per definitionem iam declaratam significatur; eiusmodi enim ea definitio fuit, quæ essentialē, seu nominalem vocari, & in demonstratione locum maioris extremi obtinere iam in libris logicis diximus. Materiam generationis duplicem Aristot. in ijs libris tradit: vnam maximè communem, & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Aristot. secundum suam substantiam æterna sit, nec possit existere sine forma, necesse est vt recedente vna forma recipiat aliam, & ita interitus vnius rei sit alterius rei generatio; proinde causa est non solum vt generatio esse possit, sed etiam vt possit perpetuari: altera est propinquior materia; nempe quatuor vocata corporum elementa, de his, namquam de generationis materia Aristoteles in ijs libris sibi agendum proposuit, vt videre est & in contex. 43. primi libri, & in initio secundi: qua de re nec disputandum in præsentia est, nec plura dicenda; satis enim in libro de naturalis scientiæ constitutione ostendimus corpus mixtum esse id, quod præcipuè generationi, & interitui obnoxium dicitur, elementa verò in ijs libris considerari ut principia generationis; nempe vt materiam generationis mixtorum: non enim aliam ob causam Aristot. in lib. 43. contes. proposuit agendum de tactu, de actione & passione, ac de missione, nisi quia elementa non sunt materia mixti, nisi prout in missionem veniunt; & ad naturæ unitatem rediguntur; quocirca de

missione prius agere oportuit: sed quia non commiscetur inter se elementa, nisi per mutuam actionem, & passionem, ideo de actione & passione agendum etiam prius fuit, quam de missione: & rursus quia non agunt inter se, nisi se tangant, ideo de tactu agere prius oportuit, quam de actione & passione: quare clara est Aristotelis sententia, quod de elementis agit in ijs libris, tanquam de materia generationis mixtorum: ideo si quaeratur quodnam generationis, & interitus primum subiectum sit, dicendum est primum primitate scopi & intentionis naturae esse corpus mixtum, sed primum primitate adaequationis esse commune illud, quod & mixta omnia, & elementa complectitur, Effectrix autem generationis causa multiplex est pro rerum, quae generantur, multitudine, & varietate: ideo singillatim omnes causae effectrices singularum rerum propriae in memoratis libris considerandae non fuerunt, quum in illis Aristoteles vniuersae tantum de generatione agendum sibi proposuisset, non particulariter de generatione singulorum: quum obrem nulla effectrix causa relinquebatur, quae ibi esset consideranda, nisi coelestis motus, qui est causa vniuersalis omnium generationum, & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Aristoteles loquitur in secundo libro, & eam duplicem esse docet, videlicet duos coelestium sphaerarum motus: primum, qui diurnus dicitur, & secundum, qui planetarum proprius est: nam à primo motu, qui semper vniiformiter perseverat, provenire inquit incessantem generationis perseverantiam in hoc inferiori mundo: à secundo autem motu varietatem generationum, & interituum provenire dicit, quum enim per illum sol, & astra modò propinqua puncto nostro verticali, modò ab eodem remota ferantur, causae sunt harum varietatum: eandem enim rem modò generant, modò perimunt, quia modò calfaciunt & magis, & minus, modò etiam per nimiam remotionem corpora haec inferiora caelesti calore destituta relinquunt, proinde interitus causae sunt. Causa verò finalis generationis est conservatio specierum: quum enim apud Aristot. illud sit naturae vniuersalis praecipuum consilium, ut ad huius mundi tum perfectionem, tum ornatum species omnes serventur aeternae, ideo illas, quarum natura in eodem individuo aeternitatem non patitur, aeternas servare statuit per continuam & perseverantem generationem, ut interempto hoc individuo aliud eiusdem speciei generetur, & ita in pluribus saltem in individuis aeternitas speciei servetur per generationem incessantem ob memoratas causas. Illud autem haec in re est summo perè annotandum, aliud esse absolute ali cuius rei causas, quae plures esse possunt, considerare, aliud esse aequatam causam quaerere, propter quam res est: haec enim non potest vnus rei nisi vna esse, ut Aristoteles docet in secundo libro Posteriorum Analyticorum, & ut nos in operibus logicis diffusè discussimus. Quum autem Aristoteles non soleat alicuius rei causam adducere, nisi aequatam, quae satisfaciat quaestioni propter quid, dubium oriri potest, quomodo duobus in locis causam perpetuitatis generationis aliam & aliam attulerit: nam in primo libro de ortu & interitu quaerens cur generatio sit perpetua, causam inquit esse naturam primae materiae, quae quum existere nequeat sine forma, & amissa vna forma accipiat aliam, quo fit ut interitus vnus rei sit alterius rei generatio, facit ut generatio nunquam deficiat: in secundo autem libro causam huiusmet perpetuitatis non amplius in materia refert, sed in motum Coeli aeternum, qui facit in hoc inferiori mundo generationem perpetuari. Sciendum igitur est, ut etiam in operibus logicis diximus, causas quidem vnus rei plures esse posse remotas, & non aequatas, sed earum tamen quamlibet esse proximam causam alicuius effectus, nempe vel alicuius communioris, vel eiusdem alio modo considerati: ut prima materia, quum sit ens mera potestate, non potest facere ut generatio sit, proinde non est eius aequata causa, posita enim materia non ex necessitate ponitur generatio, sed est causa sine qua non agens autem generans est causa generationis aequata, posito enim generante

Primum subiectum generationis quodnam sit. Effectrix causa generatio nis.

Finis generationis.

3177

3178

Dubium de causis perpetuitatis generationis.

Solutio. Quomodo materia sit aequata causa generans, & quomodo non sit.

generatio ponitur, & ablato aufertur; cum ea autem est coniuncta cause finalis consideratio, quia propter aliquem finem generat: alia tamen ratione etiam materia est equata causa generationis; quum enim aliud sit potestas, aliud sit actus neque eadem sit causa utriusque, ut risibilitatis, & visus; ideo ut generatio esse possit, causa est materia; ut autem actu sit, causa est agens generans. eadem autem est causa generationis vniuersę sumptę, ac perpetuitatis generationis, quę enim facit ut generatio sit in rebus, eadem facit ut incessanter, & perpetuo sit; iccirco aliud est perpetuitas generationis, aliud est eiusdem perpetuabilitas: perpetuitatis quidem causa est motus Coeli, sed perpetuabilitatis æquata causa est materia, quum non possit esse causa actus, sed solum potestatis, posita. n. materia perpetuitas generationis non quidem ponitur, sed possibilis est, perpetua tur autem ab agente; & rationi consentaneum hoc est: quum enim agens agat quatenus est actus, & materia patiatur quatenus est potestas, conuenienter causam actus in agens referimus, causam verò potestatis in materiam, & ambo hæc fuerunt necessaria in natura, ut nihil esset frustra; nam frustra daretur agens, cui nullum responderet potens pati, & frustra poneretur materia pati potens, nisi assignatum illi esset agens, à quo pateretur. Sed quum & agens indigeat materia, in quam agat, & vicissim materia egeat agente, à quo patiatur, agens tamen non appellatur causa sine qua non, sed sola materia; appellatio enim causę sine qua non, soli causę secundarię conueniens est; nempe illi, quę instruat alij causę principaliori; cui præcipue attribuat effectus, & quę absolute illius causa dicatur; principalior autem est actus potestate; ideo absolute causa alicuius rei illa esse dicitur, quę facit ut res sit actu, deinde verò alias ministrantes causas spectando dicimus illam id præstare non sine aliarum ministerio, propterea illis conuenit appellatio causę sine qua non; quum igitur materia sit mera potestas, & ipsa per se nihil producat, non possumus agens vocare causam sine qua non, quia sic iam statueremus materiam per se producere, & illi primas in ea productione tribueremus: sed quum agentis nomen suo formali sensu actum producendi significet, huic ascribimus productionem effectus, & ei primas tribuimus, dum dicimus ipsum agere non sine materia. Forma verò generationis, quę per eius definitionem significatur, effectus potius est, quam causa; est enim declaratio nominis, quę in demonstratione ponitur.

Alia est causa potestatis alia actus.

Cur materia dicatur causa sine qua non.

ut maius extremum, cuius causa quæritur, quemadmodum de accidentibus omnibus aliis in operibus logicis declarauimus.

Quæritur in operibus

IACOBI ZABARELLAE

P. A. T. A. V. I. N. I.

LIBER DE REACTIONE.

Dicendorum propositio, ac declaratio. Cap. I.

RE ACTIONEM in corporibus naturalibus satis manifestè posuit Aristot. tum in tertio physcorum contex. 8. ac. 16. dum dixit omne mouens physicè in mouèndò moueri, tum in primo de ortu & interitu 53. dicèns omnia; quæ conueniunt in materia; agere & pati inuicem; sed in modo declarando tanta inesse videtur difficultas, vt plurimi sententiam Aristotelis tueri non valentes, ad varios sensus, eosq; ab Aristotele alienissimos illam trahere, & extorque coacti sint: ob id licet multas hæc de re disputatio-

nes aliorum habeamus, præferim verò librum doctissimum Petri Pomponatij, cuius quidem viri iudicium ego sæpè plurimi feci, adhuc tamen non videtur sublata esse hæc in re omnis difficultas, idq; me mouit vt de ea breuiter aliqua scriberem, & illa quæ philosophando excogitare potui; ad commune studiorum utilitatem in medium proferrem. Hæc igitur de re scripturus non tempus teram in referendis omnibus aliorum dictis, siquidem tum apud eos legi possunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorum sententias distinguentissimè recensentur, & expenduntur: sed illa solum adducam; quæ ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quæ vel ab alijs tacta esse non viderim, vel tacta quidem, sed ita obscurè, vt explanatione indigeant. Ante omnia ut nomen reactionis, de qua nobis in præsentia disputatio proposita est, intelligatur, dicimus reactionem esse retributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduersus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeo ut & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniam autem plures sunt mutationis species, quæstio hæc neque in mutatione substantiali, neque in accretione, atque immiutione locum habere vllum potest, nisi quatenus hæc coniunctam habent alterationem: generans enim ab ipsomet genito vicissim nec generatur, nec interimitur in ipso generandi actu, nec modo vilo secundum formam substantialem labefactatur, quum hæc indiuidua sit, neque intendi, aut remitti possit: sic neque augens dum auget augetur ab illo, quod augetur. Est igitur præcipue hæc disputatio instituta de motu alterationis, & modo aliquo etiã de motu locali, an agens à patiente vicissim patiatur: quum enim alteratio sit in qualitate, quæ intendi, ac remitti potest, quæritur an agens alterans alteretur modo aliquo à patiente, & obtundatur, vt au calidum agens in frigidum patiatur simul à frigido, ita vt eius calor in illa actione remittatur: non est autem quæstio de agente remoto, sed de proximo tantum, & quod conueniat in materia cum patiente, ut ipsemet Aristot. in memoratis locis nos expressè admonet; nam agens remotum non est cum patiente coniunctum, idè nihil ab eo recipere posse videtur: sed neque agens proximum, quod non conueniat in materia cum patiente,

Reactio
quod sit.

patientem, nam Caelum si immediatè agere aliquid dicatur in his inferioribus, non patitur vicissim ab eis, quia non conveniunt in materia, neque ipsum capax est illarum qualitatum, quas in illis producit, quum sit agens (vt vocant) æquiuocum, & virtuale. Loquimur præterea de agente per se, non de agente per accidens, quale est agens per antiperistasis; nam calidum refrigerat, nec propterea vicissim calefit: neque loquimur de actione spiritali, seu de alteratione per se diuina, qualis est sensus, & intellectio, quoniam in hac non fit ulla reactio, nec de ea vnquam aliquis dubitavit, quum manifestum sit objecta, quæ & sensum, & mentem mouent, non posse simul esse sentientia, & intelligentia in illo metætu, quo mouere dicuntur. Non est etiam quæstio de mouente per metaphoram dicto, sicuti quum finis mouere dicitur, vt cuilibet consideranti patet; neque enim Aristoteles vnquam tale mouens respexit, quando dixit omne mouens physicè in mouendo moueri. Est igitur propofita quæstio de alteratione materialian agens per se, & propriè dictum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniens, dum in ipsum agit, ab eodem repatiatur. De motu etiam locali dubium est, quoniam Aristoteles hoc maximè loqui videtur in tertio physice auscultationis, dum inquit omne mouens physicè in mouendo moueri: & aliis quoque in locis, quos postea perpendemus, expressè reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoque aliqua nobis dicenda erunt, ipsè scilicet tamen conditionibus constitutis, quas de alteratione statuimus, loquimur enim de mouente per se, & proximo patienti, & conueniente in materia cum illo.

Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. II.

TALLEM, qualem diximus, reactionem, multa sunt argumenta, quæ de medio tollere videntur; quorum aliqua præcipua, quæ rei declarandæ occasionem dabunt, in medium afferemus, reliqua apud alios legenda dimitemus. Primum est argumentum, quo utitur Barlaeus in contex. 8. tertij physicorum, statuit in primis fundamentum, quod sumit ex Anerroe in commentario 71. quarti physicorum, quod etiam apud Aristoteles legitur in libro de motu animalium, actio non prouenit nisi à victoria, & excessu agentis respectu patientis: & ex eo ita argumentatur: si duæ res sumantur, in quibus actio & passio esse debeat, ut portio ignis, & portio aquæ, hæc vel æquales habent vires, vel inæquales; si æquales, neutra in alteram aget, quia neutra alteram vincit; si verò inæquales, illa, quæ validior est, in alteram aget, sed vicissim hæc in illam non aget, quoniam, ut modò constitutum est, & vt per se manifestum esse videtur, debilius in validius agere non potest. Secundum est argumentum Calculatoris tale: posita reactione sequeretur idem moueri simul duobus contrariis motibus, & simul intendi, ac remitti secundum eandem qualitatem, quod omnino absurdum est: consequens autem deducitur; quia si ignis aquam calfaciat per aerem medium, & ab eadem aqua refrigerari dicatur, necesse est ut aer medius simul ab igni calefiat, & ab aqua refrigeretur, proinde vt eius calor simul intendatur, ac remittatur: præterea sic quoque idem consequens deducitur, si agat ignis etiam absque medio in aquam, necesse est ut pars ignis propinquior aquæ prius repatiatur, & refrigeretur ab aqua, quàm pars remotior; illa igitur pars erit minus calida, quàm pars remotior, quare calefiat ab illa, nam minus calidum respectu calidioris est instar frigidum; & vna alteri continuata est, itaque pars illa eadem ignis simul ab aqua refrigerabitur, & calefiat ab alia eiusdem ignis parte. Tertio, data reactione fieret ut agens nunquam possit reddere patienti sibi omnino simile, hoc autem est absurdum, quia nullum aliud esse videtur agentis consilium, & scopus, quàm sibi simile

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

simile patiens reddere: consequens probatur: quia si statuat agens calidum ut quatuor, & patiens frigidum ut duo, scopus illius agentis erit illud patiens reddere calidum ut quatuor, hunc tamen non assequetur, sed frustrabitur: quia in illa actione, & reactione calor agentis remittetur; & fiet calidum solum ut tria; deinde vero etiam ut duo, in fine igitur illius pugnae non erit amplius calidum ut quatuor, quocirca nec reddere poterit patiens calidum ut quatuor, quia nihil agit supra suarum virium gradum. Quarto, sint duo agentia contraria, ut ignis, & nix, & ignis possit calcificare per distantiam decem pedum ad summum, nix vero refrigerare possit per distantiam duorum pedum tantummodo; igitur si quatuor pedibus distare inuicem statuatur, aget ignis in nivem, nec repatiatur ab illa, quare non omne agens naturale in agendo repatiatur. Postremo, si talis reactio daretur, idem secundum idem, & respectu eiusdem esset simul potestate, & actu, quod nullo modo dicendum est; nam si agat ignis in aquam, & ipsam calcificando ab ea vicissim refrigeretur, aget quatenus calidus, proinde quatenus est actu, sed à frigido patietur etiam quatenus calidus; ergo eadem ratione, qua calidus est, & aget; & patietur, & simul erit actu, & potestate.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Varia aliorum sententia, & earum confutatio. Cap. III.

QVANVIS & verba Aristotelis tum in memoratis, tum in plerisque alijs locis satis aperte reactionem statuatur, & testimonium sensus eandem confirmat; videmus enim contingere ut si quis manu calida rem aliquam frigidam apprehendat, tum eam calcificat, tum simul ab eadem refrigeretur: tamen argumenta praedicta apud

Aliquorum sententia.

et in
MULLER

compleures tanti momenti fuere, ut eos coegerint ab Arist. sententia deviare in alijs opinionibus, quae omnes, & easum impugnatio legi possunt in libro Petri Pomponatii, ego aliquas brevitè referam. Dixerunt quidam, ut horum argumentorum vim effugerent, dari quidem reactionem, ut Aristoteles asserit, non tamen secundum eandem contrarietatem, sed secundum diversas; ita ut possit ignis agens in aquam ut calidus in frigidam, ab eadem repati ut siccus ab humida, at non ut calidus à frigida: quia si calor ignis praevaleat frigori aquae, agere tantum potest ignis in aquam, non aqua in ignem, per contrarietatem calidi & frigidi; sed si tunc conveniat ut humiditas aquae praepolleat siccitati ignis; teaget aqua in ignem ut humida in siccum, sed ab eodem ut sicco non patietur, quoniam à debiliore in validius actu fieri non potest. Sed haec sententia & experientia, & Aristoteli & rationi aduersatur: nam experientia (ut modò dicebamus) docet fieri reactionem secundum eandem contrarietatem; nam si quis manu calida rem frigidam apprehendat, simul eam calcificat, & ab ea refrigeratur; ita si ferrum ignitum in aquam frigidam iniiciatur, calcificat illam, & ab eadem refrigeratur; quae est reactio secundum eandem contrarietatem. Hoc idem significavit Arist. in locis praedictis; si bene ipsius verba perpendantur: sed alius est locus omnium clarissimus in quarto libro de ortu animalium capite tertio, ubi dicit omne agens in agendo repati, & tum de motu locali, tum de alteratione haec exempla subiungit, ut pellens pellitur, & calcificans refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem secundum eandem contrarietatem. Ratio quoque, quam loco suo considerabimus, hoc idem demonstrat; nunc autem satis sit argumentum sumere à missione, non posset enim fieri missio sine reactione secundum eandem contrarietatem: quia si ad missionem congrederentur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantum, non pateretur; calor eius maneret integer; sic etiam integer servaretur humiditas aquae, si aqua per humiditatem ita ageret in ignem, ut ab eius siccitate non pateretur; quare ad mediam temporariam qualitates elemen-

Confutatio.

et in
MULLER

Argumentum à missione.

torum non redigerentur, proinde nulla mixtio fieret. Aliqui verò alij ut experientiz, & verbis Aristotelis satisfacerent, ad hoc confugerunt, quòd reactio est quidem primò secundùm diuersas contrarietates: sed secundariò, & per quandam sequelam est etiam secundùm eandem contrarietatem: si nanque ignis per calorem agit in aquam ut frigidam, & ab eadem ut humidam reparatur ut siccus, labefactatur simul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam sequelam ex labefactione siccitatis coniunctæ; calfacit igitur aquam, & ab eadem refrigeratur secundariò, quatenus imminutionem siccitatis consequitur imminutio caloris, Sed neque hoc defendi potest; Primum quidem, quia eorum dictum est omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adest ratio cur ad siccitatis imminutionem labefacteretur calor, siquidem calor non postulat necessariò siccitatem, quum possit eque existere cum humiditate, ut in aere patet, qui est naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa symbolam qualitatem habentia, nam si aer ut calidus agit in aquam ut frigidam, non potest ab eadem repati ut ab humida, quum & ipse sit humidus; non est igitur verum id, quod Aristoteles dicit, omne agens physicum in agendo repati. Non est etiam dicendum Aristotelem in prædictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calfaciens refrigerari, non potest intelligere nisi per se; quoniam illa, quæ sunt per accidens, in disciplinis noui considerantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Aristotele; nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primò, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas, secundùm quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calfaciens refrigerari, intelligit per se & primò secundùm eandem contrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundùm eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuatiam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solam admittunt: quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agit, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destruat, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis, quodlibet enim nititur se conseruare quantum potest; sed positiuam reactionem impossibilem esse dicunt: quam sententiam tandem sequutus est Augustinus Suesfani in suis commentarijs in secundum physicorum, ut videre est in context. vndecimo eius libri, ubi fatetur se hac in re sententiam mutasse; quum enim in primo libro de ortu & interitu positiuam reactionem tutatus esset, inquit se postea eam sententiam deseruisse, & ductum esse hoc potissimum argumento; quia si agens est tantæ potentis, ut possit vincere, & destruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere vim, quæ sufficiat ad se defendendum ne ab illo aliquid patiat; quod quidem argumentum in idem cadit cum primo à nobis antea aduersus reactionem adducto. Sed huic sententiæ, ut antea diximus, & experientia, & ratio, & testimonium Aristotelis refragantur. Quod enim ad experientiam attinet, va na est Suesfani fuga; quum dicit aquam feruentem non esse calidam, sed videri calidam propter vapores in ea existentes; hoc enim dicere est negare aquam posse alterari, quod manifestè repugnat communi philosophantium cõsensioni, omnes enim concedunt elementa posse etiam alterari ad contrarias qualitates absque mutatione substantiæ: quemadmodum igitur aer seruata substantia sua potest & calidus, & frigidus fieri, sic etiam aqua; propterea negandum non est ipsum quoque aquæ substantiam à ferro ignito aliquid recipere caloris, quem postea consequatur conuersio tenuiorum aquæ partium in vaporem: sed si argumentum ab aqua ad aerem transferatur, nullus Suesfano locus confugiendi relinquitur,

Aliorum opinio.

Confusio.

Suesfani opinio.

Suesfani argumentum.

Confusio, & Reiectio defensionis Suesfani.

quitur, ut consideranti manifestum est. Similiter vanum est id, quod ipse dicit de glacie apprehensa manu calida, negat. n. fieri simul utranque actionem, & inquit refrigerari prius manum à glacie, postea verò transiit ab anima novos spiritus, à quibus glacies calefit, & ita non eodem tempore actionem, & reactionem fieri, sed diuersis. Attamen nemo est qui non videat utranque fieri simul; statim. n. calefit glacies à manu, quod & sensu cognoscitur, & ratione comprobatur: quia si glacies retinens frigus suum non calefit à manu calida, minus potest calefieri postea à manu refrigerata, & credendum est spiritus calidos interna potius petere, quàm ad manum transmitti, dum statuitur integrum manere glaciei frigus. Nitiur etiam Sueslanus soluere argumentum, quo supra vsi sumus à mitione acceptum, & inquit remissionem qualitatum elementarium in mitione non fieri ex mutua earum inter se actione, ac reactione, sed fieri ab agente generante mitionem, aut ab aliquo cœlesti influxu. nam censuit Aristotele ipsas elementares qualitates esse proximum agens in mitione: & ut concedamus ab aliquo etiam externo posse mitionem tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philosophia Peripatetica nullo modo potest ex mutua etiam elementorum actione posse mitionem absolui. Quod verò de influxu dicit, ita vanum est, ut confutationem non mereatur; certum enim est influxus ab Aristotele non admitti, neque ipsemet Sueslanus id, quod dicit, intelligit: nam simpliciter ad influxum confugere absque vlla ipsius influxus declaratione nil aliud est, quàm dicere id fieri ab aliqua causa, quæ ignoratur. Clara etiam sunt Aristotelis verba antea memorata; Aristoteles enim non dicit patiens resistere tantum agenti, sed dicit calfaciens refrigerari, quæ est absque dubio reactio positua. Præterea uti possumus contra Sueslanum tali argumento: si reactio, quam Aristoteles ponit, non est intelligenda, nisi priuatiua, sequeretur dari reactionem etiam inter illa, quæ non conueniunt in materia, ut inter Cælum, & inferiora corpora, etenim hæc quoque resistunt actioni cœlestium, & eam retardant resistendo; aqua enim resistit omni calefacienti, non solum igni, sed etiam Cœlo: quare si dicere liceret calfaciens refrigerari à patiente ratione solius resistentis, quæ dicatur appellari refrigeratio, etiam Cælum dici poterit à corporibus inferioribus per resistentiam refrigerari: hoc tamen nemo sanæ mentis diceret; & consequens apud Aristotelem est manifestè falsum, qui omnino negauit corpora inferiora in Cælum reagere, & in context. 53. primi libri de ortu & interitu aperte dixit nullam dari reactionem inter illa, quæ in materia non conueniunt. Ex his igitur patet negandam nullo pacto esse reactionem posituam, sed solum cogitandum quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, soluendæ sint.

Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria. Cap. IIII.

VONIAM igitur omnes hæc opiniones falsæ sunt, & in eas illi inciderunt, quoniam argumenta à nobis antea adducta soluere ne quinerunt; nos in eo laborare oportet, ut posita vera reactione positua per se secundum eandem contrarietatem, ut eam Aristot. posuit, omnia aduersantia argumenta soluamus. Ante omnia declarandum accuratius est quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus secundum qualitates considerantur, nam præcipue de alteratione est nobis proposita disputatio. Agere est mouere ad contrariam patienti qualitatem, sic pati est mutari ad contrariam qualitatem; hanc autem non ea ratione dicitur agens imprimere, seu tribuere patienti, quod illam inducat, sed quod educat de potestate ad actum.

Quid agere,
& quid
pati.

non

non enim dicendum est calidum agens tribuere patienti summum calorem eundem numero, siquidem non potest accidens migrare de subiecto in subiectum; sed per calorem, quem habet, educit alium calorem similem de potestate patientis ad actum, & hoc modo dicitur imprimere contrariam qualitatem. Hac autem actio sumi potest duobus modis, vno modo pro impressione alicuius gradus qualitatis absolute, altero modo pro actione perfecta, quæ est cum victoria agens aduersus patientem. Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu calida partem glaciæ particulam apprehendit, certum est glaciem illam in initio non solum calcet à manu, sed etiam è contrario manum refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris; ad hoc enim ostendendum ita sufficiens est testimonium sensus, ut quisquis id inficietur, is sensu indigere dicendus sit: procedente autem actione absumitur glaciæ, & totum eius frigus destruitur à calore manus superante: dum igitur actio sumitur pro impressione alicuius gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glaciæ in manum; at si rotam ab initio ad finem actionem illam, & passionem spectemus, manus potius, quàm glaciæ, vocabitur agens, glaciæ verò patientis, quia calor manus frigus glaciæ superauit. Quando igitur cum Aristotele dicimus actionem non fieri nisi ab inæquali superante, id intelligendum est de tota, & completa actione, quæ est cum victoria agentis, sed non de qualibet actione indistinctè; quando enim in contrariorum pugna vnum debet alterum vertere in suam naturam, id facere non potest, nisi præualeat, & maiorem habeat vim, quàm alterum; attamen si initium tantum actionis, & pugne consideremus, negare non possumus etiam debilius agere in validius, ut modò de parua glaciæ dicebamus, etiam si in fine pugne totum glaciæ frigus à calore manus victum sit: hoc nisi concedamus, cogimur in hoc absurdum incidere, quòd plures inani ratione coacti confiteri ausi sunt, quòd si duo contraria æquales vires habentia fumantur, & vnum alteri apponatur, vt portio ignis, & portio aquæ, quibus & intensiõnis graduum, & magnitudinum habita ratione æquales prorsus sint vires, neutrum ager in alterum; hoc enim dicere est absurdum manifestissimum: qui enim fieri potest vt duo extremè contraria actiua & passiva inuicem secundum proprias naturas, & se mutuo tangentia ita otiosa maneant, vt neutrum in alterum agar? fieri quidem non potest vt alterum viocet alterum, & in suam naturam conuertat, necessarium tamen est vt pugnent, & in se inuicem agant, idque negare est mistionem penitus de medio tollere, sicut antea dicebamus: quando enim vnum contrarium tanto excessu præualeat alteri, vt mutet illud in suam naturam, tunc certum est non fieri mistionem, sicut ait Aristoteles in calce primi libri de ortu & interitu; sed quando viribus quodammodo æquantur, id est vel æquales habent vires, vel non tanto discrimine inæquales, vt vnum possit alterum penitus in suam naturam mutare, tunc mutant se mutuo, ac distrahunt à proprijs naturis, & transcut in vnam quandam naturam mediam, hæc enim est mistio. Sic itaque dicendum est quando in fine pugne vnum vertit alterum in seipsum, necesse enim est vt in principio agant in se mutuo, licet vnum debilius, alterum autem vehementius; nam in mistione quoque hoc euenit: quum enim vnum miscibile validius sit, magis mutat alia, quàm mutetur ab illis; quo fit ut illud medium, quod per mistionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quàm ad naturas aliorum. Huiusmodi autem rei vera ratio ea est, quam Aristoteles adducit in contextu octauo & decimo sexto tertij physicorum: causa enim cur multa inuicem agant, & patiantur, est, quia singulum est simul potestate, & actu, respectu diuersorum; id enim, quod est frigidum actu, est potestate calidum, & id, quod est actu calidum, est frigidum potestate; contraria namque versantur in eodem subiecto, & vbi vnum est actu, ibi necesse est alterum esse potestate: quoniam igitur agere est formæ, pati verò est materiæ, &

Actio duplex.

Actione fieri à proportionem inæqualitatis quomodo doctum sit.

res agit quatenus est actus, & patitur quatenus est potestate, necesse est ut ad-
 moto agente actu tali ad patiens potestate tale fiat actio: quando igitur admo-
 uetur ignis aquæ, necesse est ut actu calidum agat in calidum potestate, & ut
 actu frigidum agat in frigidum potestate, ut etiam in contextu septuagesimo-
 octimo primi libri de generatione Aristoteles dicit: nec refert dicere alterum al-
 tero valentius esse, hoc enim facit quidem ut in fine pugnae vnum alteri succum-
 bat, sed per hoc non stat quin antea debilius quoque agat in alterum, quod va-
 lidius est: ut si ignis in aquam agat, & validior esse statuatur, necesse est ut tum
 ignis tanquam actu calidus agat in aquam ut potestate calidam, tum aqua tan-
 quam actu frigida agat in ignem ut potestate frigidum; materia enim, quæ actu
 sub calore est, potestate habet recipiendi frigus, & materia, quæ est actu sub
 frigore, potestatem habet recipiendi calorem: etenim si ignis per formam suam
 & ageret, & pateretur, utique nulla fieri reactio posset, quia frigus aquæ non
 posset agere in calorem ignis potentiorum, at non ita sese res habet, ignis enim
 non per formam patitur, sed per formam agit, per materiam verò patitur: quo-
 niam igitur à nulla forma, à nulla qualitate materia abhorret, sed æquam ha-
 bet potestatem recipiendi omnes; idèõ apta est pati etiam à debili aquæ frigore,
 quum ipsa sit frigida potestate: quamobrè necesse est ut in initio pugnae remit-
 tatur tum frigus aquæ per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquæ,
 magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementius agit; idèõ perfe-
 uerante pugna augetur continuè excessus caloris ignis ad frigus aquæ, & sem-
 per vehementior fit actio, debilior autem reactio; quia necesse est tandiu re-
 actionem durare, quandiu durat actio; nam actio tunc cessat, quando patiens
 omnino succubuit agenti, tunc autem reactio cessat, quia dum patiens ha-
 buit aliquod virium, quanuis id minimum fuerit, per illud necesse fuit ut re-
 ageret tanquam actu tale in agens tale potestate: neque dicendum est actionem
 agentis fieri continuè debiliorem, quod per repassione[m] vires agentis immi-
 nuantur, propterea quòd si imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur
 vires patientis, proinde vehementior semper fit actio, quia crescit continuè ex-
 cessus virium agentis ad vires patientis: in comparandis autem inter se agentis,
 ac patientis viribus non sola attendenda est intentio graduum, sed etiam exten-
 sio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior inest; idèõ contingere po-
 test ut contrarium remissius vincat alterum contrarium intensius, propter exces-
 sum magnitudinis: nam multum vini extinguit paruum ignem, licet vinum sit
 minus frigidum, quàm ignis calidus, & minus humidum, quàm ignis siccus.
 Ex his igitur patet, si actio sumatur amplè pro impressione alicuius gradus qua-
 litatis, non fieri actionem ignis in aquam absque eiusdem aquæ reactione in
 ignem, nec manum per calorem agere in glaciem apprehensam, quin glaciæ
 quoque per frigus eodem tempore in eandem manum reagat: si verò totius
 pugnae finem, & alterius victoriam spectemus, manifestum est manum dici agen-
 tem, & glaciem patientem; neque hac ratione potest fieri reactio, quia ead-
 em glaciæ non potest simul vinci & vincere; & in hoc sensu verum est dictum
 Aristotelis & Auerrois, actio non fit nisi ab inæquali superante; non potest enim
 agens convertere patiens in suam naturam, nisi illo validius sit; remitti tamen,
 & obrundi potest etiam validius à debiliore. Reactio igitur nil aliud est, quàm
 retributa, seu reciprocata actio; si nanque hoc in illud agere dicatur, illud in
 hoc dicitur reagere, sic repassio est reciprocata passio: sumi autem possunt
 tum latè, tum strictè; latè enim sumuntur, dum nullo considerato discrimine
 agentis & patientis, utrunque dicimus reagere, & utrunque repati; propriè ve-
 rò, quando id, quod in actione principalis est, & vincit, vocatur agens, alterum
 autem vocatur patiens, sic enim patienti reactio attribuitur, & agenti repas-
 sio: sicut enim alterum solum vocatur agens, quatenus principalis est, ita reli-
 quum

Ratio cur ne-
 cessarium sit
 reactionem
 fieri.

Reagere, &
 repati dicitur
 duplici
 ter.

ignem, tanquam debilius, vocatur reagens; & è conuerso hoc idem vocatur patiens, agens verò principalius repatiens potius dicitur, quam patiens, ita vt reagere propriè significet secundariò agere, & repati secundariò pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quam alterum, solet appellari agens, duplex est: vel enim solum agendi vigorem respicimus, & ita id, quod validius est, vocamus absolutè agens, id autem, quod inualidius, absolutè patiens; vel solum intentionem, seu sopum attendimus in appellando agente; ut quando aquam igni infundimus ad illum extinguendum, aqua dicitur agens, & ignis patiens, etiam si quandoque contingat ut aqua infusa nequeat ignem extinguere, sed ab illo potius absumatur: tunc igitur si respiciamus id, quod est validius, ignis dicitur absolutè agens, & aqua patiens; si verò consilium, scopumque infundentis, aqua dicitur agens, & repatiens, ignis verò patiens, & reagens: hoc spectasse videtur Aristoteles in quarto libro de ortu animalium capite tertio, dum dixit contingere quandoque ut agens magis repatiatur, quam agat; nam si magis repatiatur, inualidius est, sed tamen vocatur agens ratio nec scopi, & intentionis, secundum quam debebat esse validius: Sic igitur patet quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati; & quot modis dicantur, & cur necesse sit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio nanque est, quoniam agens non solum est actu ratione propriè qualitatis; sed est etiam potestate respectu contrarij; ideo necesse est ut in agendo ab illa repatiatur, quia necessarium est ut id; quod est potestate tale, patiat ab eo, quod est actu tale, si illi adiungatur.

Quid sit resistentia, & unde proueniat. Cap. V.

CONSIDERANDVM præterea est quid sit resistentia, qua de re maior nos difficultas manet, quam multi multa dixerint; ne mo tamen eam plenè declarasse videatur. Pomponatius in libro suo de reactione probare contendit resistere non esse agere, neque esse pati, sed solum esse impedire ne agens agat in id in quod agere nititur, hoc autem vel absolutè, & perfectè, & (ut aiunt) secundum quid: nam si digito ferrum premamus, ferrum perfectè resistit; quia nulla ex parte comprimitur; si verò premamus ceram, comprimimus quidem, sed cum aliqua mora, quo fit ut actio illa retardetur modò magis, modò minus; pro maiore, vel minore resistentia rei presse, que imperfectè, & secundum quid resistere dicitur, quatenus non sine se statim pellit, & moram aliquam, ac difficultatem modò maiorem, modò minorem in illo morponit; nil igitur aliud est resistentia, quam impedimentum. Hæc Pomponatii sententia à posterioribus improbat, quòd ignotum per ignotios declarare videtur; dicit enim resistere esse impedire, sed adhuc dubium manet quid sit impedire, si neque est agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, sed se ab ea explicare non potuit; quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamen ex eius dictis non apparet quid sit impedire, quum ipse non declararet in quam categoria statendum sit, dum autem in quo genere impedimentum sit ignoramus, ipsius quoque resistentiæ genus ignoramus; ignorato autem rei genere nihil de ipsius rei essentia nosse possumus. Quidam recentiores resistentiam redigunt ad secundam speciem qualitatis, que dicitur potentia, vel impotentia naturalis: nam resistentia, quam ferrum facit secanti, nil aliud esse videtur, quam impotentia naturalis patiendo ab agente secare nitente; & dicere ferrum resistere secanti, idem videtur ac dicere, non posse, seu non facile posse secari, quemadmodum patulam non resistere igni est facile pati ab igni. Sed hæc sententia, & quantum pri-

Confutatio. mo aspectu aliquid habet probabilitatis, tamen si bene perpendatur, vera non est: quoniam non idem est potentia agendi, atque agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agendi, & potentia patiendi est in secunda specie qualitatis; sed actu agere, & actu pati, non sunt qualitates, quum manifestum sit hæc habere proprias categorias actionis, & passionis: ita potentia resistendi potest vocari qualitas secundæ speciei, est enim potentia non patiendi: at actus ipse resistendi non est qualitas, sed quoddam aliud, & videtur euitari non posse quin sit agere, vel pati, ut vox ipsa significare videtur. Ob id recentiores quidam hæc considerantes dixerunt resistentiã esse in categoria actionis, & pro hac sententia adduxerunt verba Aristotelis in memoratis locis, præsertim quarto de ortu animalium capite tertio, ubi dicit calefaciens refrigerari. Sed isti resistentiam cum reactione confundunt, nam positivam reactionem esse actionem quis negare potest, videntur autem ipsimet suam sententiam evertere, & errorem suum pati facere, dum in illis, quæ agendi vim non habent, asserunt dari resistentiam, eamque non esse amplius in genere actionis, sed in secunda specie qualitatis, quæ dicitur impotentia naturalis: dum enim fatentur dari resistentiam sine aliqua actione, fatentur etiam esse quiddam diversum à reactione; itaque etiam in illis, quæ reagunt, aliud est resistentia, aliud reactio, proinde non potest resistentia poni in categoria actionis. Quidam verò alij recentiores reprobandi quidē & ipsi sententiam Pomponatii, tanquam non declarantis quid sit resistere; tamen ipsi postea in eundem errorem labuntur, multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat resistentia, sed in quonam genere sit non declarant; quare adhuc quid sit ignoramus. Nobis igitur considerandum manet quid sit resistere, nam cognita eius essentia facilius postea erit causam investigare, & adducere. Credo resistentiam in nulla esse categoria directè, neque esse aliquid positivum, sed privativum, proinde per reductionem tantum esse in generibus actionis, & passionis; est enim privatio quædam actionis, & passionis, ut considerantibus potest esse manifestum; quia nil aliud est agenti resistere, quam non pati ab illo, proinde & ipsum agens non agere, si perfectè illi resistatur ne agat; vel si quadantenus tantum illi resistatur, est non facile pati, proinde agens non facile agere: est igitur per reductionem propriè in categoria passionis, & respectu agentis est etiam modo aliquo in categoria actionis. Propterea optimè naturam resistentiæ declarasset Pomponatius per verbum impedire, si declarasset quid sit impedire, & dixisset esse quid privativum, non positivum; nam dicere parietem impedire ne sol me calefaciat, non est dicere aliquid positivum, quod in sit parietem, sed solum est dicere me non pati à sole, & solem in me non agere: sic dicere nimiam distantiam impedire ne ignis aliquis me calefaciat, est dicere distantiam loci facere privationem actionis in igne, & passionis in me: hoc idem dicendum est de illo; quod non sit penitus impediens, sed secundum quid, ut consideranti patet. Quoniam igitur resistentia impedimentum quoddam est, ut rectè Pomponatius dixit, impedimentum autem est privatio, quod ipse videtur ignorasse; considerandum est unde nam proveniat hoc impedimentum, quod vocatur resistentia, quando quidem privationes quoque causam aliquam habent. Certum est materiam non posse huius impedimenti causam esse: nam si resistentia est privatio passionis, natura autem materię est prima radix, & prima causa omnis passionis, non potest eadem esse causa impediendi passionem, sed potius promptissima est ad quod libet patiendum. Relinquitur ut causa resistentiæ sit forma, quæ in re concordet esse omnes videntur, sed in modo dissident; aliqui enim considerantes esse officium formæ agere, necessarium esse putarunt ut quantum activa quælibet forma est, tantum sit etiam resistitiva; quam sententiam si admitteremus, sequeretur debuisse ignem iam pridem omnia consumpsisse, & in ignem mutasse; quum enim maxime omnium sit activus, si esset etiam maxime omnium resistitivus, nulla

afferi posset ratio, cur non sint omnia in ignem mutata: quoniam igitur ad seruan-
 dum elementorum æquilibrium pro ipsorum conseruatione necessarium fuisse vi-
 detur vt maxima actio cum minima resistentia conlungeretur, & maxima resisten-
 tia cum minima actione; ideo alii dixerunt in qualitatibus elementorum duos
 esse ordines inter se contrarios; vnum actionis, alterum resistentiæ: & in actio-
 ne primum locum obtinere calorem, qui maximè omnium qualitatum est actiuus,
 secundum verò frigus, tertium humiditatem, quartum demum siccitatem, quæ
 minimè omnium est actiua. Huic contrarium statuunt ordinem resistentiæ, siccita-
 tatem enim maximè resistere dicunt, aliquantò minus humiditatem, adhuc
 minus frigus, minimam autem resistendi vim obtinere calorem. Mihi tamen
 videtur hæc sententia vrgeri eadem difficultate; sequeretur enim similiter ignem
 iam pridem omnia contumere debuisse, quum per calorem sit maximè actiuus;
 & per siccitatem maximè resistentius: quouis enim non per calorem resistat, ta-
 men satis est si resistat per siccitatem, ne ab aliis elementis mutetur; non facit
 enim calor ne resistat per siccitatem; sicut etiam fecitas, quò parum actiua sit,
 non propterea facit ne per calorem maximè agat, attamen videmus ignem, et-
 si maximè siccum; minimam tamen resistendi vim habere; igitur non rectè
 in siccitate constituitur maxima resistentia. Alia multa, quæ ab alijs dican-
 tur, omitto, quoniam omnia apud Pomponatium, & alios legi possunt: di-
 cam quid ipse sentiam; & aliqua aliorum dicta recipiendo, aliqua etiam, quæ
 ab alijs dicta non sunt, adijciendo, nitar huiusce rei veritatem reddere mani-
 festam. Resistentiam prouenire à forma, ut multi dicunt; omnino confi-
 tendum esse arbitror ob rationem ante adductam; sed vanam esse puto nonnul-
 lorum additionem, qui dicunt resistentiam fieri tum à forma, tum ab annexis;
 hoc est ab affectionibus, & accidentibus subiecti, quæ sunt coniuncta cum forma,
 nam ab his quoque fit resistentia; vt ignis in ferro magis resistit, quam extra fer-
 rum, id quod non propter formam ignis, sed propter densitatem materiæ; sic terra
 propter densitatem maximè resistit alijs elementis; dantur igitur aliqua acciden-
 tia in subiecto patiente, quæ faciunt vt illud egrè patiatam, & agenti resistat. Ego
 autem arbitror soli formæ esse resistentiam attribuendam; accidentia n. vel infe-
 quuntur formam, vt densitas terræ, vel illi penitus accidit, ut densitas igni exi-
 stenti in ferro: de illis quidem, quæ formam insequuntur, clara res est forma, n.
 vt non agit extra, nisi per accidentia media, ita neque resistit actioni agentis ex-
 terni, nisi per accidentia consequentia; dicere igitur hæc resistere agenti, est di-
 cere formam per hæc; actio enim magis est tribuenda primario agenti, quàm se-
 cundario, vt ait Aristot. in contex. 33. octauis physicorum, quia causa secundaria
 non per vim propriam agit, sed per vim causæ primariæ. Si verò accidentia for-
 mam non insequantur, sed extranea sint, ab his non fit resistentia, nisi per acci-
 dens; per se enim semper fit à forma, vt in exemplo ab his adducto notare possu-
 mus; densitas enim ferri nihil conferret ad resistentiam ignis, nisi ignis iuxta
 naturam resisteret extincti; quoniam igitur præcipuum resistens est forma
 ignis, densitas autem ferri facit vt in parua illa mole sit constitutum multum ignis;
 & à multo igni maior sit resistentia, quàm à paucis, ideo densitas facit vt ille ignis
 magis resistat; proinde non per se resistit, sed per accidens, quatenus facit vt ibi
 sit multum ignis, qui secundum propriam naturam resistit; in multo enim quàm
 in paucis maior vis inest, ut agendi, ita & resistendi. Alii quoque errorem mihi
 videntur istimet committere, dum declarant quò modo forma faciat resistentiam;
 dicunt enim formam resistere agendo; & eius resistentiam esse actionem: quod
 declarant exemplo illius, qui gladio iectus inimici reiciat, agendo enim resistit, &
 illa actione vires etiam inimici obrundit; sic ergo & quando agit ignis in aquam,
 dicitur aqua resistere; & actionem ignis retardare, quatenus reagendo minuit
 calorem ignis, resistit enim quum vires agentis reddit debiliores: quum igitur hæc

Alicorum e-
pistolarum

Confutatio.

Opinio pro-
pria, et
confutatioOpinio ali-
quorum.

Confutatio.

ad hanc
non potest
miserari
quodlibetDe modo
quo forma
resistit, opi-
nio aliorum.

Consuetudo.

resistentia sit actio quædam, hinc colligunt de hac actione verum esse id, quod aliqui dixerunt, quamlibet formam tantam habere vim resistendi, quantum habet agendi. Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probandum est, quia sic non distingueretur resistentia à reactione positiva; distinguitur tamen, quia resistentiam concedunt omnes, reactionem non omnes; quocirca illi, qui talem reactionem negant, negare etiam resistentiam in tali reactione constitui, quum resistentiam concedant. Præterea hanc non possumus appellare resistentiam, nisi per accidens; quia per se & primò non est nisi actio, hanc autem consequitur ut imminuatur proportio agentis ad patiens, ita ut minus agat: quare hæc improprie vocatur resistentia, ut ait Pomponatius in capite quinto secundæ sectionis libri sui: non enim immediatè resistit patiens agenti, sed quatenus obtundendo eius vires ab eo minus patitur: adde quòd non semper verum est id, quod ipsi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionem agentis ad patiens; immò frequentius euenit ut augeatur, nam si agens sit validius patiente, augeat ista proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum reuolutiua, quàm à patiente imminuatur vis agentis per reactionem. In eo præterea hi decepti sunt, quòd non viderunt aliam magis propriam resistendi modum, quo forma absque vlla actione resistere dicitur, isq: non fuit omnibus incognitus, ut apud Pomponatium legere possumus: aliqui enim considerant quamlibet formam habentem contrarium præditam esse duabus viribus, quæ confundendæ non sunt; est enim tum actiua in contrarium, ut calidum in frigidum, tum sui ipsius conseruatiua, & se conseruare nititur quantum potest, idè conatur actionem agentis non admittere, & vel omnino impedit ne agat, vel saltem quatenus actionem eius retardat, & hac ratione resistere dicitur etiam nulla eius reactione considerata: huius igitur impedimenti nulla alia est afferenda causa, nisi ipsa formæ natura, quæ se conseruare volens non statim admittit actionem agentis, à qua necesse est imminui ipsius vires, ac tandem etiam destrui: hæc proprie resistentia dicitur, propulsatio quædam actionis absque vlla reactionis consideratione, & propulsatio talis, quæ non habet aliud esse, quàm priuatiuum: est enim tantummodò actionis non admissio, siue non passio, & insequitur naturam formæ nitentis se conseruare, & est diuersum quiddam à reactione: quod quidem illi, qui dixere non dari positiuam reactionem, sed priuatiuum, cognouisse videntur: etsi enim in eo sunt reprehendendi, quòd positiuam non concesserunt, in hoc tamen optime senserunt, quòd hanc ab illa differre existimarunt, & quòd hanc vocarunt priuatiuum, quia reuera nil aliud est resistentia, quàm priuatio, licèt positiuam formæ naturam insequatur. Differre autem à reactione, resistentiam testatur experientia, qua etiam ostenditur falsitas sententiæ illorum, qui dicunt quamlibet formam habere tantam resistendi vim, quantum agendi: terra enim magnam vim resistendi habet, quia in ignem etiam injecta non absumitur, agit autem debiliter: sic res terre, ut lapis, plurimum resistunt, parum autem agunt; contra verò ignis plurimum agit, parum resistit, quia facile extinguitur: patet igitur res non tantam habere vim resistendi, quantum habent agendi; patet etiam dari vim resistendi, quæ non est vis actiua, sed alia quædam sine actione: hoc autem factum est à natura propter rerum conseruationem, quia sic seruat æqualitas virium in rebus actiuis, & passiuis; quæ non in eo consistit, ut æquas agendi vires habeant, sed ut quantum hæc actiua est, tantum sit illa resistiua, ut quantum actiuus est ignis, tantum est terra resistiua, & quantum actiua terra, tantum resistiuius ignis: sic igitur seruantur, nec vnum ab altero absumitur, nisi quum portiones ita inæquales sumuntur, ut propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorem agendi vim, quàm alterum resistendi, tunc enim præualet, ac destruit illud. Ob aliam quoque rationem non debuit quodlibet æquas habere vires ad se tuendum, & ad alia opprimenda: quemadmodum

Aliorum opinio vera.

Nota duas vires formæ.

Resistentia quid sit.

Quòd forma non tantum sit actiua, quantum resistiua.

enim scribit Aristoteles in libris de partibus animalium, natura nihil facit superuacuum, ob idque dedit singulo animali vnum tantum instrumentum ad se tuendum, non plura, ut equis pedes posteriores, bobus cornua, canibus dentes, & aliis alia, superuacuum enim fuisset equis dare etiam dentes ad mordendum idoneos: hoc idem de elementis, ac de mixtis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum est; hæc enim omnia se conferuant vel destruendo alia, vel alijs opprimere nitentibus resistendo, & eorum actionem non recipiendo, quæ duæ conditiones nulli simul datæ sunt summæ, sed vna tantum summa, vel duæ mediocres: terra enim maximè resistit actioni externæ, sed minimam agendi vim habet, contra ignis plurimum agit, minimam habet resistendi vim, elementa verò media vtrunque habent mediocriter, videtur tamen aqua plus agere, quàm resistere, & aer plus resistere, quàm agere: & horum omnium causa (vt ego arbitror) non in singulâ elementarem qualitatem referenda est, quæ in re plures decepti sunt dicentes calidum esse maximè actiuum, siccum verò maximè resistiuum, & alia similiter; sed in varias primarum qualitatum coniugationes, calidum enim cum sicco magnam agendi vim habet, minorem cum humido, uidetur enim humiditas vires caloris obtundere, nec posse pati summum calorem; contra uerò frigus magis agit cum humido, quàm cum sicco, idè magis est actiua aqua, quàm terra: sic calidum cum sicco parum resistit, cum humido multum; contra uerò frigidum cum sicco plurimum resistit, cum humido minus: hæc autem omnia dicentes dicimus formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates, quæ eas insequuntur, sicut antea dicebamus. Neque est vnquam prætermittendum id, quod antea monuimus, maiorem, & minorem tum actionem, tum resistantiam non solum à naturarum diuersitate provenire, sed etiam à diuersis quantitatibus eiusdem naturæ: magis enim agit, & magis etiam resistit maior terra, quàm minor, & maior ignis, quàm minor: idè fieri potest ut plus agat magna terra, quàm paruus ignis, quia multiplicantur vires per quantitatis incrementum, licet gradus non intendatur, idem enim est gradus caloris in magno igni, atque in paruo: nec dicere possumus in maiore esse maiorem calorem, si vterque est summus calor, sed dicere tamen possumus in igne maiore esse plus caloris, quàm in minore: idèo alicuius patientis vires minor ignis superare non poterit, maior tamen poterit, nam si quantitas duplicetur, crescit proportio, & fit tanquam duorum ad vnum, quæ prius erat tanquam vnus ad vnum, si prius æquales vires habebant; sicuti si tres sint homines æqualis roboris inter se, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, sed si duo simul iuncti pugnent cum tertio, facile eum superabunt, quia plus roboris habent duo simul iuncti, quàm vnus.

Causa maior, & minoris resistantie quænam sit.

De diuersitate

Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis.

Cap. V I.

HX his omnibus, quæ hæcenus declarata sunt, possumus duabus affectionibus colligere quid sentiendum sit de reactione in motu alterationis, quarum prior hæc est. Si actio sumatur pro sola impressione gradus, necesse est in omni alteratione reactionem fieri patientis in agens proximum, dummodo conueniat in materia, & conuenienter propinqua sint, & secundum quantitates commensurata. Huius ratio clara si: mitur ex iis, quæ dicta sunt: quando enim agens appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi eandem qualitatem, quam illud agere potest, necesse est ut actio fiat: quando igitur calidum frigidum conuenienter appropinquet, necesse est vtrunque in alterum agere, quia contraria versantur in eodem

Prima conclusio.

dem subiecto, & id, quod est actu calidum, est potestate frigidum, & illud, quod est actu frigidum, est potestate calidum; vtrunque igitur ab altero pati necesse est, sicut n. vtraque qualitas actiua est, ita subiectum vtriusque est æquè vtriusque receptiuum, & dum habet vnam actu, potest à contraria pati, & eam recipere; neque est quoddam aliquis obiciat vnum esse validius altero, hoc enim facit quidem ne vtrunque possit alterum penitus vincere, quia si vnum vincit, necesse est alterum vinci, non vincere; at non facit quin etiam id, quod inualidius est, antequàm victum penitus, ac destructum sit, imprimat aliquid in alterum validius, quum habeat qualitatem actiuam, & alterum habeat materiam passiuam, & receptiuam illius; imprimi autem gradus frigoris non potest in subiecto calido, quin aliquem caloris gradum extinguat, & ita alterius calorem obtundat; ideo necesse est ut agente calido etiam frigidum in frigidum, obtundatur; ac remittatur agentis calor, etiam si in fine pugnae totum frigus sit destruendum; hæc autem omnia intelligenda sunt adiectis conditionibus memoratis, nempe ut sint propinqua, non impedita, & quantitatibus commensurata: quoniam enim in quantitate maiore inest vis actiua maior, ideo si vnum nimio excessu alterum superet, nulla fit reactio; ut si in ignem formæ ardentem iniiciatur palea, credibile est eam ab igni statim absumi sine vlla reactione, ob virium inæqualitatem incomparabilem; ideo hæc omnes condiciones constituisse Aristotelem credendum est, quando vniuersè dixit omne agens naturale conueniens in materia cum patiente in agendo repati. Altera assertio est: Si actio sumatur pro perfecta pugna duorum inter se cum victoria alterius; reactio positua impossibilis est; quoniam ita sumendo reactionem nomen reactionis implicat contradictionem, quum fieri non possit ut aliquid destruat aliquid aliud, & ab illo vicissim destruat, ita ut & illud perfectè mutetur in hoc, & hoc in illud: ut si agant inuicem portio aquæ, & portio aeris, reactio quidem fiet accepta pro imperfecto gradus, at non pro perfecta victoria; nam si validior sit aer, tandem mutabit aquam in aerem, nec fieri potest ut etiam ille idem aer simul in aquam mutetur: ob eandem rationem antea dicebamus reactionem in mutatione substantiali non posse locum habere, nisi ratione alterationis præuiz; in hac enim fit reactio sumpta pro impressione gradus qualitatis; sed in educatione formæ substantialis ne imaginari quidem reactionem aliquam possumus, agens enim interimit subito formam patientis, nec potest ipsum quoque eodem momento interim ab illo; hoc enim esset remanere vtrunque integrum, & vtrunque interisse, quæ est repugnantia manifesta: & eadem ratio viget in alteratione, quæ sumatur pro perfecta victoria agentis: de missione autem alia ratio est; nam miscibilia interimunt quidem se mutuo, neutrum tamen mutat alterum in suam naturam, qualem mutationem hos in præsentia consideramus, sed mutantur ambo in aliam quandam naturam mediam diuersam ab vtriusque, Cæterùm ea, quæ hæcenus diximus, urgeri videntur difficultate non parua, quæ multos conturbauit: nam si agant inuicem aer & aqua, validior autem sit aer, & tandem vincat aquam, ipse quoque aer in fine pugnae manebit ob aquæ reactionem debilitatus; ergo finem quoque pugnae spectando mutua est reactio, & mutua victoria, si quidem etiam aqua vicit aerem aliqua saltem ex parte, quum exinixerit in acre gradum aliquem caloris naturalis: oporteret itaque naturam aeris in fine pugnae integram seruari, si verum esset id, quod diximus, non esse victoriam mutua. Ve dubium hoc, & alia quoque plura soluantur, sciendum est non esse necessarium ut ex qualibet remissione qualitate elementarium fiat remissio etiam formæ substantialis; quoniam remissio formæ elementaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu, at qualitateis remissio fieri potest etiam integra manente elementi natura; etenim si intra quosdam terminos fiat intensio, vel remissio qualitatum naturalium in elementis, forma integra manet: quod si intensio vel remissio in modum excedat, forma quoque destruitur

Secunda conclusio.

Dubium.

Solutio.

destruitur, & migrat in formam misti, si mutua fiat remissio omnium formarum elementarium: vel mutatur vnum elementum in aliud, si alterius forma seruetur, alterius verò destruaturnunc enim in elemento succumbente tanta est facta qualitarum remissio, ut forma quoque sit remissa, & proinde necessariò interierit: in elemento autem prævalente, atque vincente minor facta est naturalium qualitarum remissio, quare forma & natura elementi seruata est integra: nam si hæc quoque intereat, mistio sit, ut modò dicebamus, & formæ elementares migrant in unam formam mediam, quæ est misti: itaque si in mistione mutationem formæ substantialis, quæ alterationis terminus est, attendamus, negare non possumus in mistione mutuum esse omnium miscibilium victoriam, quatenus quodlibet est à sua natura distractum ob actionem aliorum: quodlibet igitur & vincit, & vincitur secundum partem: licet enim in omni mistione vnum elementum alijs dominetur, uictum tamen illud quoque esse dicitur quatenus non seruat amplius suam naturam, sed in naturam misti migravit: sed hæc postea, quum de mistione loquemur, manifestiora fient. Ex his colligimus secundam nostram assertionem non esse omnino veram de mistione, quandoquidem manifestum est mistione absoluta omnia elementa agentia & patientia interijisse, quia omnia à suis naturis distracta sunt, & modo quodam omnia sunt victa, licet modo quodam dicere possimus vnum aliquod ipsorum vicisse, ad cuius naturam magis vergit illud mistum; & hac ratione dicere possumus non esse victoriam mutuum, quatenus non possunt plura esse prævalentia, sed est vnum tantummodo. Potissimè autem locum habet assertio nostra extra mistionem, quando duo contraria agunt inuicem, & alterius natura seruatur: nam si duo elementa inuicem agant, & patientur, & alterius forma aboleatur, alterius verò seruetur integra, certum est hoc solum perfectam victoriam obtinuisse ratione formæ: substantialis, ratione autem qualitarum si non omnino perfectam, quia ipsum quoque est debilitatum, saltem modo aliquò victoriam obtinuit, & secundum gradus, quia minus est debilitatum, quàm alterum contrarium, quod illi succubuit: non est igitur ita intelligenda victoria, ut vincens nullo dicatur affectum esse detrimento, hoc enim minimè dicendum est; sed ut sit quidem passum aliquam remissionem, sed minorem, quàm alterum, quod uictum esse dicitur: hoc igitur modo victoriam intellegendum cum respectu ad alterum, quem respectum victoriæ nomen denotare videtur, non potest mutua esse victoria agentis & patientis in tota pugna: dictum autem illud Aristot. & Auerrois, actio non fit, nisi ab inæquali superante, non est intelligendum sumendo amplissimè nomen actionis, sed in illa tantum actione verum est, in qua alterum dicatur agens, alterum verò patiens; hæc enim nominatio fit ab excessu, & defectu virium, dum totam eorum pugnam respicimus.

De reactione in motu locali. Cap. VII.

CONSIDERANDVM manet quomodo in motu locali reactio fiat: hanc enim ponere manifestè visus est Aristoteles in quarto libro de animalium ortu capite tertio, dum inquit, pellens pellicitur, & in tertio physicorum contex. 8. ac 16. vniuersè de omnibus pronuntiasse videtur, præsertim verò de motu locali, omne mouens physicè in mouendo moueri: videtur etiam res ipsa satis manifesta, & per experientiam comprobata: nam si trabs erecta stet, ita ut leui in eam facto ictu cadere possit, & saxo, vel pila lignea percutiatur, cadit trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellicitur ab illo ipso, quod ab eo pellicitur; sic etiam in ludo pilæ in mensa videmus pilam percutere aliam pilam, & illam pellere, & ipsam quoque pellentem pellicere ad aliam partem ex eodem ictu, neque rectà suum mo-

tum

tum profecti: duo quoque gladii se mutuo percutientes se mutuo fecant, & obtundunt; immò hoc idem euenit altero solo percutiente, altero autem quiescente: ferra etiam fecans lignum non secatur quidem ab illo, hebetatur tamen; proinde repatitur aliquid ab illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen dubium est an ita sit in omnibus: Aristoteles enim de omnibus vniuersè proutillè videtur in tertio physicorum dicens, omne mouens physicè in mouendo mouetur, & in quarto de ortu animalium capite tertio hoc idem dicit, & addit, excepto primo. In multis tamen hoc verum esse non videtur, nam homo hominem pellit, nec ab eo pellitur, manus mouet baculū, nec mouetur à baculo. Videtur dici posse omne mouens corporeum moueri quidem, non tamen necessariò moueri ab illo met moto, sed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel etiam à semetipso; qua ratione propositio Aristotelis vera est de omni mouente corporeo, etiam de Cœlo, a ouet enim inferiora, & mouetur necessariò, licet non ab ipsismet inferioribus; sic pellens pellitur, non tamen ab illo met, quem pellit, sed à seipso, quatenus non posset illum pellere, nisi ipse moueretur: hoc significare videtur verba Aristotelis in loco prædicto quarti de generatione animalium, dum vniuersè de omnibus dicit, omne mouens mouetur, & excipit solum primum, quod est immobile; quare vult Cœlum quoque hac propositione comprehendere: præterea addit [motu aliquo] quasi dicens, vel mouetur à moto, vel ab aliquo alio, satis enim est si omne mouens corporeum motu aliquo mouetur dum mouet. Veruntamen si exempla ab Aristotele ibidem adducta perpendantur, significat mouens moueri à moto, nam dicit [pellens pellitur quodammodo, & quod premit reprimitur] immò etiam aperte ibi dicit Aristoteles mouens moueri, & repati ab ipsomet patiente: quare dicendum videtur Aristotelem loqui præcipuè de illis mouentibus, quæ conueniunt in materia cum motis; in his enim mouens mouetur à moto, nempe mouens propinquum & corporeum; hoc quidem in illis, quorum antea exempla attulimus, manifestum est; in alijs verò, in quibus dubium videtur, ita potest declarari. Sit spatium. A. B. in cuius medio sit punctum. C. pellat aliquis alium ab. A. ad. B. necesse est ut pellendo sentiat resistantiam, qua repellitur quodammodo, & motus ille est compositus, constans modo quodam ex pulsu, & repulsiu, quia nisi ille, qui pellitur, resisteret, pellens tanto quodam suo conatu cum ad. B. usque pelleret, sed resistentia facit ut illo conatu non pellat nisi usque ad. C. quare motus ille constat quodammodo ex duobus contrarijs motibus, quia perinde est ac si pellens pellat alterum vsque ad. B. deinde ab illo repellatur à. B. ad. C. vincit enim primus pellens, ideo maior est motus ab. A. ad. B. quàm à. B. ad. C. quamobrem ibi illud idem contingit, quod in alteratione contingere dicebamus; sicut enim calfaciens dicitur refrigerari, non quòd calorem simul cum frigore habeat tanquàm duas qualitates, sed quòd calorem habeat remissiore, quàm prius; ita hic non dicimus fieri scorum hos duos motus, vnum pulsionis ab. A. ad. B. alterum repulsionis à. B. ad. C. sed vnum, qui etiam solus apparet, ab. A. ad. C. hic enim est qui præualet, & est minor, quàm esset si pellens non repelleretur; qui enim deberet esse ab. A. ad. B. est solum ab. A. ad. C. & est veluti motus mistus ex duobus contrarijs motibus cum dominio vnius; qui sit à primo pellente tanquàm validiore: hoc significauit in dicto loco Aristoteles dicens [pellens pellitur quodammodo] non enim absolutè dicit pellens repelli, quasi retro pellatur, sic enim non diceretur pellens, sed pulsus; sed quia quum reuera pellat, est in illa pulsione repulsiu aliqua admista, quæ facit ne tanta sit pulsio, quanta esset sine illa repulsione: in pressione autem clarior res est, premens enim (inquit Aristoteles) reprimitur, quia si digito rem aliquam premamus, ab illa vicissim reprimatur digitus: si verò gladio secemus aliquid, non secatur quidem vicissim gladius, obrunditur tamen, idcirco inquit ibi Aristoteles [motu aliquo] indicans non esse necessarium

Nota quomodo in motu locali reatitio fiat.

A C B

necessarium ut repaſſo ſit ſecundùm eandem ſpeciem, ſeu modum motus, ſed eſſe neceſſarium ut aliquo motu repatiatur, & aliquam mutatiometem recipiat etiam mouens à moto. De Cælo autem mouente hæc inferiora verum quidem eſt illud Ariſtotelis dictum, non tamen omnino, neque eo modo, quo de his inferioribus mouentibus, ſed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, niſi ipſum quoque moueatur, etſi non ab illis; ob id Cælum quoque comprehenditur illa vniuerſali Ariſtotelis propoſitione in tertio phyſicorum, omne mouens phyſicè in mouendo mouetur; at de mouentibus inferioribus verum eſt etiam intellectum de reactione, mouens enim repatiatur aliquid ab ipſomet moto; & huius rationem aſſert Ariſtoteles in contex. 53. primi libri de ortu & interitu, quia conueniunt in materia; etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidem, ſed non repatiuntur: ideo quando Ariſtoteles quarto de ortu animalium capite tertio inquit [excepto primo] quod immobile eſſe ſignificat, ea verba intelligi poſſunt de primo mouente corporeo, quod Cælum eſt. quum enim præcedentibus verbis expreſſè dixiſſet omne mouens moueri viciffim à patiente, & moto, poſtea excipit Cælum, quod vocat immobile, id eſt non ab his inferioribus viciffim mobile, ita enim agit, ut ab his non repatiatur, & hac ratione vocatur immobile,

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. VIII.

VERITATE declarata ad argumenta initio adducta facile eſt reſpondere. Ad primum iam reſponſum eſt: quando enim Ariſtoteles & Auerroes dicunt actionem non fieri niſi à ſuperante, totam pugnam reſpiciunt, qua debeat patientis mutari ab agente, ita ut illud dicatur abſolutè patientis, hoc verò ob victoriam dicatur abſolutè agens, quia mutauit alterum in naturam ſuam: hoc enim facere minime poteſt, niſi præualeat patienti; per hoc tamen non ſtat, quin durante pugna patientis quoque reagat in agens, etiamſi non vincat illud; quia reactio non debet eſſe cum victoria, proinde ſub illa Ariſtotelis propoſitione non continetur, quoniam patientis non eſt abſolutè nominandum agens, ſed ſolùm reagens, quia eius natura mutanda eſt; alterum verò, cuius natura eſt ſeruanda, nominatur abſolutè agens, etiamſi repatiatur, & ex pugna debilitetur: ſic igitur agens appellari non poteſt niſi ſuperet, eaque eſt mens Ariſtotelis in illa propoſitione; ut manifeſtum eſt illa conſiderantibus, quæ ab ipſo dicuntur de miſtione in contex. 88. & 89. primi libri de ortu & interitu: ibi nanque duo ponit genera actionum, vnum quando patientis mutatur in naturam agentis tanquam dominantis, alterum quâdo vtrunque mutatur quodammodo in alterum, vt in miſtione fit, neutrum. n. remanet, ſed medium diuerſum ab utroque: ſunt autem ibi notanda Ariſtotelis verba, qui vtrunque vocat dominans, non alterum determinatè, propterea quòd non remanet determinatè natura alterius, ſed vtrunque ex natura ſua diſtractum eſt ab altero; vtrunque igitur vincit, & vtrunque vincitur; quare illa non eſt talis pugna; in qua alterum poſſit determinatè vocari agens, & alterum patientis, quum neutrius natura ſeruetur; proinde huiusmodi actio non comprehenditur ſub illa propoſitione Ariſtotelis & Auerrois, actio non fit, niſi ab inæquali prævalente, ſeu (ut latini noſtri loquuntur) à proportione maioris inæqualitatis: primum ergo hoc argumentum nullius eſt roboris: ideo argumentum quoque Suetſiani, quod diuerſum ab hoc eſſe non videtur, facile ſoluitur; ipſe enim dicebat, agens debet eſſe validius patiente, ergo quantam habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet ſe defendendi, ne ab eo aliquid patiatur; dicimus enim negandum eſſe conſequeus, & ratio negationis manifeſta eſt. tum quia

Ad primum.

Ad argumētum Suetſiani.

Ad secundū.

quia agens agit ratione formæ, patitur autem non ratione formæ, sed ratione materiæ, quum igitur statuantur conuenire in materia, necesse est ut agens quoque aliquid patiatur ob rationem antea declaratam: tum etiam quia etiam solam formam spectando iam ostendimus non æquas in singula re esse vires agendi in aliam, & resistendi, seu defendendi semetipsam: quisquis ergo ea, quæ antra diffusè declarauimus, bene consideret, facile intelliget argumentum hoc nihil habere efficacitatis. Secundum argumentum, etsi multis arduum visum est, leuissimum tamen est, ac facilè soluitur. Primum quidem dicere possemus illud ad rem non facere, siquidem loquimur de agente corporeo, & proximo patienti; quare dum sumitur ignis & aqua cum aere medio interposito, nec ignis agit immediate in aquam, nec aqua in ignem, sed ambo in aërem medium: quòd si illi querant quomodo possit idem aer simul calderi ab igni, & refrigerari ab aqua, hæc est alia difficultas, quæ ad præsentem considerationem non pertinet, loquimur enim de reactione patientis in agens proximum; ideo id solum esset nobis considerandum, an aer ille in ignem reagat, uel etiam in aquam, nam ignem & aquam esse duo distincta agentia manifestum est. Dicimus tamè hanc questionem, siue opportuna esse dicatur, siue importuna, facillimè solui, & nihil in se habere difficultatis: nã si quis similiter querat de aqua feruentissima, quæ cū aqua frigidissima commisceatur, quomodo possint duo cōtraria simul esse, nempe magnus calor, & magnus frigus, responsio in promptu est: duo contraria integra, & perfecta in eodè subiecto simul existere nequeunt; at fracta, & mutò castigata, & ad vnā mediam qualitatem redacta, possunt simul esse in eodem, sicut ibi patet: nam tota illa aqua neque frigidissima amplius est, neque feruentissima, sed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum est: aer ille medius & calorem ab igne recipit, & frigus ab aqua, non tamen ut duas qualitates distinctas contrarias, sed ut vnā mediocrem ex utrisque prouenientem; ignis enim in illum aërem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimi, quantum deberet imprimere, quia castigatur, & remittitur à frigore, quod eodem tempore imprimi aqua, sic enam aqua non tantum frigoris imprimi, quantum imprimere deberet, quia castigatur à calore, quem imprimi ignis; ab utrisque igitur contrariis agentibus simul patitur idem aer medius, non tamen recipit duas qualitates contrarias extremas tanquam distinctas, sed vnā mediocrem, quæ ex earum commitione exoritur; agens enim non agit nisi in patientem aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aërem, si nulla tunc aqua in eundem aërem ageret, sed propter illius aquæ actionem non ita est aptus ille aer ad recipiendum calorem ignis, sicuti esset si nulla in eum aqua ageret; & è contrario non est ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, ut esset, si à nullo tunc igni pateretur: itaque ex utriusque actione qualitas una media in illo aëre prouenit, quæ in parte igni propinquiore magis vergit ad calorem, in parte autem propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hoc idem dicendum est de igni immediate agente in aquam: pars enim aquæ propinquior igni agenti recipit maiorem calorem, quàm pars remotior, quare hæc respectu illius habet rationem frigiditatis: igitur necesse est ut calor partis propinquæ remittatur. aliquantum à frigore partis remotioris, & ita minus calor recipiat pars illa propinqua, quàm si non haberet coniunctam aliā aquæ partem remotiorem: quo fit ut magis, ac citius calefiat ab igni parua aquæ portio, quàm magna; etenim magna iuuatur à partibus distantioribus ab igne agente, quæ fouent partes propinquiores, & faciunt ut illæ minus patiantur ab igni, & magis illi resistent; propterea etiam pars remota recipit aliquid caloris à parte propinqua, sicuti vicissim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris, hoc autem dicere est dicere totam aquam recipere calorem ab igni, ita tamen ut in tota sit vnica qualitas media, quæ in parte igni propinqua magis ad calorem vergit, in parte autem remota magis vergit ad frigus: hæc est verissima huius argu-

menti

menti solutio. Aliqui tamen aliter solvunt: dicunt enim non posse distingui illius aq̄e partes, sed aquam totam pati ab illo igni tanquam corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum. Sed experientia docet hanc responsionem non esse tutam: ego enim vidi carbonem accensum, cuius partem quandā particula aq̄e extinxerat manentibus ceteris carbonis partibus accensis, à quibus postea parti extinctę pristina accensio est restituta: patet igitur partem eiusdem continui propinquiorem agenti magis pati, quam reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quod illi negant. Sunt etiam qui ad argumentum de aere medio respondeant, esse quidem absurdum dicere duo contraria simul in eodem recipi ut fixa, & permanentia, at non esse absurdum ut transeuntia, cuiusmodi sunt in illo aere calor, & frigus: sunt enim in transitu, quia calor transit ab igni ad aquam per aerem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem. Hęc tamen responsio probanda non est; quoniam de accidentibus quidem spiritalibus, à quibus illi decepti esse videntur, verum est id, quod dicunt, siquidem pendunt ab agente, à quo producuntur, non à subiecto, in quo recipiuntur; ideo per eundem aerem medium simul transeunt species contrariorum colorum, neque se mutuo vitiant, vel remittunt, neque inter se commisceri dicuntur: at de materialibus qualitatibus verum non est, hęc nanque non possunt per aerem medium transire, quin se mutuo ledant, immò & fixę in eo remanent vel longo, vel saltem breui tempore, ut in cubiculo remanet calefactus aer etiam post ignis extinctionem; non possunt igitur simul in eodem aere recipi summus calor, & summum frigus, ita ut utraque maneant summa: quare abiicienda est hęc responsio, & altera sumenda, quam prius adduximus. Ad tertium argumentum negandum est consequens; scopus enim agentis est sibi assimilare patiens, quantum potest; ideo si ex pugna sit debilitatum, assimilat sibi patiens, si non omnino, saltem ex parte: non igitur sine suo frustratur, sed eo potitur vel perfectè, vel ex alia parte: immo neque dicendum est hunc esse naturę scopum, quem isti fingunt, in actione & passione rerum naturalium inanimatarum; nam si naturę consilium est ut ignis vertat perfectè aquam in ignem, & ut aqua vertat perfectè ignem in aquam, nec potest natura sine suo frustrari, ut illi dicunt, quomodo potest duos habere contrarios scopos, quos simul assequi nullo pacto potest? nam si is est finis horum duorum elementorum, necesse est ut altero saltem natura frustretur. Dicendum igitur potius est naturę vniuersalis, quę omnia regit, non hęc esse scopum, sed potius ut agant mutuo, & patiantur, & se mutuo obcundant, & vnum alterius vires frangat propter ipsorum conseruationem, & propter generationem mistorum: quòd si naturam cuiusque rei propriam spectemus, scopus quidem huius ignis est vertere illam aquam perfectè in ignem, sed illius quoque aq̄e scopus est vertere hunc ignem perfectè in aquam. Frustrari igitur, & impediri quid absurdi est, quum id necessarium sit ob repugnantiam contrarij? hoc enim se mutari penitus non sinit, vitaturque singulum viribus suis, & nititur quantum potest se conseruare, & contrarium oppugnare; id quod si facere nequeat, non dicitur suo sine frustrari, quia aliquid agit, etiam quando agit in contrarium validius; vel si aliquam esse frustrationem concedamus, at saltem natura vniuersalis, uti diximus, non frustratur. Falsum præterea est quòd nunquam possit agens perfectè assimilare sibi patiens; quia si aer mutet aquam in aerem, & maneat in qualitatibus debilitatus, in forma tamen substantiali manet integer, & in talem aerem mutauit illam aquam: quòd si in calore lesus est aliquantum, & mansit minus calidus, quam conueniat aeri, restituitur tamen ei pristinus calor à circumstantibus aeris partibus, & ab actione cœlesti: quare etiam aer ex aqua illa genitus vertitur tandem perfectè in aerem. Leuissimum ergo est argumentum hoc, quia hęc omnia in natura contingere necesse est, ut agens quandoque mutet patiens perfectè in suam naturam, quandoque imperfectè, quandoque

Aliorum re
sponso.
Impugnatio

Aliorum re
sponso.

Impugnatio

Ad tertium.

etiam mutare nequeat, quandoque etiam mutetur ab illo; hæc enim omnia eueniunt ex lege naturæ vniuersalis, quæ statuit hæc omnia posse contingere: quoniam igitur propriæ singularum rerum naturæ subditæ sunt legibus naturæ vniuersalis, frustratio est semper referenda ad naturam vniuersalem; quia si natura particularis non potest suam actionem perficere ob repugnantiam contrarij, nõ est si frustratio, quia natura vniuersalis talem rebus naturam tribuit, ut hoc euenire possit, immo ut omnino sit necessarium vt id possit contingere; si enim nunquam posset accidere, nulla fieret actio inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in suam naturam: esset autem hoc potius modo frustratio, quàm illo, quia res, & earum vniuersitas non conseruaretur, conseruatio autem rerum est scopus præcipuus naturæ vniuersalis. Ad quartum concedimus nullam fieri reactionem, vbi nimia distantia loci prohibet ne fiat. Ad quintum negandum est consequens; non enim in reactione idem secundum idem agit, & patitur, sed ignis agit quatenus calidus, patitur autem non quatenus calidus, sed quatenus est potestate frigidus; agit enim per formam, & patitur per materiam, vt antea diximus. Quare omnia hæc argumenta, &

Ad quartum.

Ad quintum.

alia eiusmodi commenta latinorum vana sunt, & facile soluuntur per ipsam rei considerationem, quia nituntur oppugnare rem manifestam.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE MISTIONE.

Miftionis definitio, & difficultates quæ ex ipfa oriuntur.

Cap. 1.

DIFFICILLIMVM semper fuit intelligere quid secundum Aristotelem sit miftio, de qua nunc scribere constituimus; idque discordia interpretum, ac disceptatio declarat, quum multæ, & contrariæ ab his sententiæ Aristoteli attribuantur, & ad hanc usque diem hæc altercatio perduret: orta autem est hæc in re difficultas ex ijs, quæ ab Aristotele in calce primi libri de ortu & interitu de miftione traduntur, & ex ipsa miftionis definitione, quam Aristoteles tandem colligit in postremis verbis illius libri, dum ait, miftio est miscibilium alteratorum vnio: repugnantia namque esse videtur in hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum, nec dicat, corruptorum, indicat illa, quæ commiscentur, in miftione non interire, sed remanere in misto, quod idem denotat etiam nomen miftionis, vt consideranti patet, si enim commiscentur, ergo non intereunt; sed ibi paulo ante ipse quoque Aristoteles apertè dixerat, miscibilia non interire, sed seruari: contrarium autem significat illa vox, vnio, quæ ibi non denotat meram congregationem, siquidem hanc sententiam iam Aristoteles reprobauerat, sed vnionem naturarum, ita vt ex pluribus naturis vna natura oriatur: itaque si plures miscibilium naturæ, quæ prius erant, non existunt amplius, sed vna quædam alia facta est, illæ interierunt; id enim quod non est amplius, absque dubio interijt, siquidem nil aliud est interire, quàm desinere esse; sed hoc expressè etiam protulerat ibidem paulo ante Aristoteles dicens neutrum miscibilium remanere, sed generari quoddam tertium ab illis diuersum. Hac igitur de re est nobis in præsentia disputandum, ut omni, si fieri possit, difficultate sublata definitio miftionis clara, & peripicua reddatur; quam bene intelligere non possumus, nisi ea, quæ tetigimus, dubia soluantur: hæc autem duo sunt potissimè, vnum de formis elementorum an seruentur in misto, alterum de eorundem qualitatibus, quas in præsentia statuimus non esse formas elementorum, sed accidentia consequentia. Repugnantia autem prædicta traxit alios in variis opiniones, quæ mihi videntur quatuor esse ad summum, easque singillatim cum earum argumentis nos considerare oportet, postea verò rei veritatem declarare nitentur, ac denique omnia aduerfantia argumenta soluemus.

Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. II.

RIMA est Auicennæ sententia ab Auerroë relata, & confutata in commentario. 67. tertij libri de Cœlo: putauit enim Auicenna formas elementorum remanere in misto integras, & nulla ex parte lasas, qualitates verò manere quidem, non tamen integras, sed castigatas, & fractas ob mutuam inter se actionem & passionem. Ad hanc sententiam comprobendam vsus est hoc potissimum argumentum: certum est formas elementorum manere in misto, hoc enim indicat ipsum mistio nis nomen, & fuit ab Aristotele aperte affirmatum, dum in contextu 84. primi libri de ortu & interitu dixit neque ambo miscibilia interire, neque alterum, sed remanere utrunque; & in 88. dixit gurram vini non admisceri multæ aquæ, quia gutta destruitur: vult igitur omnia miscibilia seruari in misto; quum neget illa, quæ non seruantur, commisceri; atqui seruari res non dicitur, nisi maneat forma eam constituens; manere igitur debent formæ elementorum: sed hæc, quum sint substantiales, non possunt intendi, neque remitti; necesse est igitur, si manent, ut integræ maneant. Qualitates verò intendi, ac remitti possunt, quare necesse est ut frangantur mutua earum excellentiæ, & fiat qualitas vna media, quæ est temperatura misti. Secundo sumitur huius sententiæ confirmatio ex definitione mistionis, mistio nanque (ut inquit Aristoteles) est miscibilium alteratio: vno; non dixit autem, corruptorum, sed, alteratorum, corruptio enim est substantiæ, alteratio autem respicit qualitates; vult igitur Aristoteles formas elementorum seruari integras, & solas qualitates per mutuam alterationem remitti. Tertio sumitur argumentum ex Aristotele in contextu tertio quinti Metaphysicorum, ubi definiens elementum dicit esse id, ex quo inexistente res fit, vult igitur elementa inexistere, proinde remanere in eo, cuius sunt elementa; at non remanent, nisi ipsorum formæ seruentur; itaq; seruantur in misto formæ elementorum. Quarto Aristoteles in contextu 67. tertij libri de Cœlo disputans contra Platonem docet elementa non habere figuram aliquam propriam, & hoc argumento utitur; quia si haberent, remanere in misto non possent: quum igitur consequens hoc putet Aristoteles esse absurdum, putat elementa remanere in misto. Quinto Aristoteles in initio primi libri de Cœlo inquit mistum moueri ab elemento præualente, vult igitur elementa manere in misto; præualens enim elementum quomodo moueret, nisi esset actus? hoc autem si remanet, ergo etiam reliqua, quibus dominari, ac præualere dicitur. Sexto, nisi elementa seruantur in misto, mistio à generatione & interitu non differret; quia nil aliud esset mistio, quàm generatio misti, & interitus elementorum. Postremo mistum in elementa dissoluitur, nam Aristoteles in contextu 84. primi libri de ortu & interitu inquit miscibilia posse iterum separari à misto; ergo ex eisdem constat actu mistum, ex iisdem enim res constat actu, in quæ dissoluitur. Quoniam igitur manent elementa in misto, necesse est ut eorum formæ seruentur, à quibus constitui elementa dicuntur.

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimū argumentum.

Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio. Cap. III.

SECUNDA est Auerrois opinio, quam apud eum legimus in commentario. 67. tertij libri de Cœlo, ubi dicit tam formas substantiales elementorum, quàm qualitates manere actu in misto, fractas tamen omnes, & ad mediocritatem redactas; idè de qualitatibus consentit Auicennæ, sed de formis dissidet; censuit. n. formas elementorum, licet substantiales sint, in hoc tamen ad accidentium naturam accedere, quòd possunt intendi, atque remitti, proinde sunt quodammodo

modo medix inter formas substantiales perfectas, & accidentia. Auicenna verò quia putauit formas elementorum neque intendi, neque remitti posse, & vidit Aristot. dicentem miscibilia in mistione non interire, dicere coactus est formas remanere integras, aduersus quam opinionem Auerroes multifariam argumetur. Primum sic: si formæ elementorum seruantur integræ, ergo etiam qualitates, quoniam qualitates insequuntur formas. Præterea eadem est ratio de vno gradu qualitatis, ac de alio; ergo si potest forma elementi existere sine aliquo gradu suarum qualitatum, potest similiter existere sine alio, quocirca & sine omnibus; hoc tamen est impossibile, neque aliquis diceret formas elementi seruari posse destructis penitus omnibus gradibus suarum qualitatum. Præterea sequeretur generationem misti esse alterationem: quia quicquid aduenit rei actu existenti per formam specificam, est accidens: igitur si formæ elementorum sunt in misto integræ, & dant esse specificum secundum speciem specialissimam, accedens forma misti non potest esse nisi accidens, vel, si nulla misti forma formis elementorum superuenire dicatur, mistum non esset vnum: quia id, quod constituitur à pluribus formis substantialibus distinctis, & eiusdem ordinis, & specificis, non potest esse unum. Sequeretur etiam secundum Auicennam nil aliud esse mistionem, quam congregationem, quem mistionis modum reiectum esse ab Aristotele certum est; probatur consequens; quia si formæ elementorum integræ, ac perfectæ manent, non possunt simul omnes informare vnā & eandem materiem particulam, hoc enim de formis substantialibus non subordnatis, sed eiusdem gradus, ne imaginabile quidem est, quia non potest eadem particula esse simul ignis, & aqua; oportet igitur vnā materię particulam forma ignis informari, aliam forma aeris, aliam forma aquæ, & aliam forma terre; & has particulas se tangere inuicem; quare non erit mistio, nisi secundum tactum, quæ est congregatio. Simul etiam sequeretur non quamlibet misti particula esse mistam, aliqua enim particula esset purus ignis, aliqua purus aer, & sic de reliquis; attamen censuit Aristoteles talem esse debere mistionem, ut quæ liber misti particula mista sit. Has omnes difficultates putauit se euitare Auerroes statuendo formas elementorum posse intendi, & remitti, & frangi & castigari, ita vt ex omnibus fiat vna forma media: sic enim non sunt amplius plures formæ specificæ, sed vna, quam insequitur etiam qualitas vna media oriens ex congressu, & mutua alteratione, & castigatione excellentiarum qualitarum elementarium. Sic etiam non sequitur generationem esse alterationem, quia fit noua forma substantialis specifica, quæ est forma misti; & elementa non seruant amplius nomina, ac definitiones, ac species, quoniam per illam castigationem iam desierint esse ignis, aer, aqua, terra, & totum incosperit esse aurum, vel ferrum, vel aliud eiusmodi; hoc autem ad saluandam generationis naturam satis est, quoniam nouum esse substantiale acquiratur, & noua species fiat. Similiter non sequitur amplius mistionem esse congregationem, quia formæ non sunt amplius quatuor, sed sunt factæ vna, quæ sola informatur quilibet materię particulam; quare non est congregatio, sed potius naturæ, ac substantiæ vnio per mutua elementorum alterationem. Sic tandem fit vt singula misti particula mista sit, quoniam in quolibet inest eadem forma mistionis; quomobrem seruat etiam misti vnitas, quam secundum opinionem Auicennæ tueri non possumus.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Opinio Auerrois.

Scoti opinio & argumenta. Cap. IIII.

ERTIA est opinio Scoti, quam apud eum legimus in secundo libro sententiarum distinctione decima quinta: putauit Scotus & formas, & qualitates elementorum in mistione penitus interire, & nouam misti formam generari, & nouam qualitatem, quæ est temperatura misti: quod autem dici so-

let, mistum constare ex elementis, id inquit ita esse intelligendum, quod forma misti habet quandam similitudinem, & conuenientiam cum formis elementorum, quemadmodum medium habet quandam conuenientiam cum extremis, ex quibus constare dicitur: sic propriam misti qualitatem dicit esse diuersam à qualitatibus elementorum, & æquè simplicem, acillas, dici tamen ex illis constare propter similitudinem, quam cum illis omnibus habet, quam similitudinem, & conuenientiam inquit Aristotelem significasse, quando dixit remanere in misto virtutes miscibilium, non ipsa miscibilia actu: putauit igitur Scotus nec formas, nec qualitates elementorum ullo modo remanere in misto, id est, neque integras, neque restructas: in qua opinione Thomam quoque fuisse recentiores philosophi arbitrantur, quod ego falsum esse existimo, quum Thomas hoc in loco sententiam suam proferens apertè dicat formas quidem elementorum nullo modo seruari, sed penitus interire; at qualitates manere remissas, & ad mediocritatem reductas. Coeterum parum refert quid hic, quid ille senserit, satis nobis crit ipsas per se sententias, cuiuscunque fuisse dicantur, expendere. Præcipua argumenta, quibus utitur, vel uti potest Scotus, hæc sunt. Primum quidem de formis substantialibus ita arguetur: non sunt multiplicanda entia sine necessitate: at nulla nos necessitas cogit ut in misto ponamus quatuor formas elementorum, sed sufficit vna misti forma; ergo illæ in misto ponendæ non sunt: minorem sic probat: non est necessarium eas ponere propter operationes, quia mistum habet operationes proprias specie distinctas ab operationibus elementorum, & consequentes solam misti formam: neque propter qualitates, nam qualitas cuiusque misti differt specie à qualitatibus elementorum, & satis à forma misti provenit, atque seruetur, nec formas elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma misti, quam formæ elementorum habent entitatem sufficientem ut possint esse termini suæ generationis, & in hoc forma misti non eget formis elementorum, nisi tanquam termino, & satis à forma in generatione misti recedit: igitur in misto non remanent formæ elementorum. Secundò, si formæ elementorum seruantur in misto, mistum non esset vnũ, plures enim formæ specificæ constituunt plura indiuidua de categoria substantiæ. Tertio, quamlibet formam specificam consequitur propria quantitas; ergo si quatuor formæ elementorum seruantur in misto, erunt in eodem plures simul quantitates, quod est impossibile. Quarto, duo termini generationis, à quo, & ad quem, simul manere non possunt: at forma misti & formæ elementorum se mutud respiciunt vt termini generationis oppositi, quum ex elementis generetur mistum, & ex misto elementa; ergo non possunt in misto formæ elementorum manere cum forma misti. Quintò sequeretur non esse verum illud Aristot. dictum, generatio vnus est corruptio alterius, quia quando generatur mistum, nihil interiret, si elementa non intereunt. Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, ostenditur duobus argumentis. Primo, quia qualitates insequantur formas, ergo quod de formis dicitur idem de qualitatibus dicendum est; atqui formas nullo modo seruari ostensum est; ergo neque qualitates seruari possunt. Præterea, si destructis formis qualitates manerent; accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum; subiectum enim accidentis est compositum ex materia & forma constans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compositum generari; ergo mutatur subiectum sub iisdem accidentibus, si qualitates elementorum in misto remanent, hæc autem est migratio, quam impossibilem esse omnes philosophi censuerunt.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.
Sexum argumentum.

Septimũ argumentum.

Aliorum latinorum opinio & argumenta. Cap. V.

QVARTA sententia est, ut mihi uideatur, ceterorum latinorum, qui de formis elementorum Scoto consentientes dicunt eas nullo modo seruari, neque integras, neque refractas; sed in qualitatibus ab eo discrepant, has enim putant in misto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc sententiam apertè Marfilius in primo libro de generatione, & ad eandem accedere videntur Thomas, & Aegidius, & eam sequitur Ludouicus Buccaferreus, & alii nonnulli recentiores: pro hac opinione quantum attinet ad formas substantiales faciunt illa eadem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere: de qualitatibus verò hi nituntur duobus potissimum argumentis: vnum ex Aristotele sumunt in contex. 84. primi de ortu & interitu, ubi dicit miscibilia non manere actu in misto ut corpus & album, neque etiam interire, sed seruari ipsorum vires; quum enim dicat ea non manere actu, significat formas non seruari, etenim per formam res est actu: quum autem dicat manere miscibilium vires, significat seruari qualitates, nam si hæc quoque penitus interirent, nil utique de elementis seruaretur in misto, quomodo igitur manere dicerentur eorum vires? alterum simile argumentum accipiunt ex alijs verbis Aristotelis clarioribus in secundo libro de partibus animalium capite primo, ubi dicit tres in animali esse compositiones; & earum primam esse ex ijs corporibus, quæ à nonnullis elementa vocantur, scilicet, terra, aqua, aere, igni; sed statim subiungit melius fortasse esse si dicamus corpora constare ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipsis, & virium nomine statim asserit se intelligere qualitates elementares, quas etiam expressè nominat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem, quas inquit esse materiam mistorum, quum ex his conflent omnia mista; ceteras verò omnes qualitates inquit esse posteriores, & ab his deriuatas, proinde non esse materiam corporum, nempe leuitatem, grauitatem, raritatem, densitatem, & alias eiusmodi: igitur clara est Aristotelis sententia, quòd elementa remaneant non secundùm formas substantiales, sed secundùm qualitates: hæc autem, quum sint contrariæ, non possunt simul existere integræ; manent ergo fractæ, & remissæ: sic igitur conditiones mistionis optimè seruantur, miscibilia nanque actu in misto non manent, quia formæ non seruantur; manent tamen eorum vires, quia seruantur qualitates castigatæ, & fractæ; quod sensus quoque confirmat, sentimus enim mista esse calida, & frigida, & humida, & sicca.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Latinorum disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

QVONIAM autem Auerrois opinio eo potissimum fundamento nititur, quòd formæ elementorum intendi, ac remitti possunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium, latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo sublato sententia Auerrois manifestè corruit. Thomas aduersus Auerroem duobus utitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorū esse medias inter substantiam, & accidens, idque tale est: si hoc esset verum, daretur medium inter duo contradictoria, quod quidem est manifestè falsum: probatur consequens, quia substantia & accidens coniunctam habent oppositionem affirmationis & negationis, quatenus accidens est in subiecto, substantia verò non est in subiecto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes dicit, formas elementorum suscipere magis & minus, hoc pacto: si id concederetur,

Primum argumentum contra Auerroem.

Secundum argumentum.

tur,

tur, esset in substantia continuus motus, quod Aristoteles negat in quinto physico enim formæ elementorum essent diuiduæ secundum gradus, quemadmodum etiam qualitates; quapropter acquiri possent gradus post gradum, qui esset verus motus. Tertio argumentantur alij: si vera esset opinio Auerrois, sequeretur etiam formas mistorum suscipere magis & minus: consequens est falsum, ut ipse quoque Auerroes confitetur: consequentiam ita probant in compositione theriacæ, & aliorum similium illa, quæ commiscetur, non sunt elementa, sed mista, quæ omnia seruant in theriaca vires suas, quemadmodum in misto seruantur elementorum vires; itaque oporteret mista quoque theriacam ingredientia intendi, ac remitti secundum formas suas substantiales. Et quia dicere ad hoc aliquis poterat non esse validam consequentiam, propterea quod Aristoteles in capite de mistione loquitur de sola mistione elementorum, non de compositione aliorum: proinde id, quod dicitur, miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est: hoc ipsi inquirunt non esse verum, quia ibi Aristoteles de mistione loquitur vniuersè, non de illa tantum, quæ est elementorum; nam si de sola elementorum mistione loqueretur, debuisset prius de elementorum natura discernere, postea verò de eorundem commistione; loquitur ergo de quorumlibet corporum mistione: proinde illa, quæ ab Aristotele ibi dicuntur, omni prorsus mistioni competere debent. Quarto sic argumentantur; omnis substantia quantumcunque imperfecta perfectior est quolibet accidente quantumlibet perfecto; atqui recipere magis & minus notat imperfectionem, dantur autem accidentia, quæ non recipiunt magis & minus, ut patet; ergo nulla substantia recipit maius & minus, hoc enim dato sequeretur aliqua accidentia esse perfectiora aliqua substantia, quod dicendum non est. Addunt etiam auctoritatem Aristotelis in libro categoriarum, ubi dicit proprium esse substantiæ non suscipere magis & minus: ad quam, si quis dicat Aristoteles de composita substantia loqui, non de forma, quæ est substantia simplex, obijciunt ipsi hoc dici non posse; quia si formæ elementorum suscipiant magis & minus, ipsa quoque elementa suscipiant magis & minus; quum enim à suis formis elementa constituantur, necesse est, si forma ignis suscipiat magis & minus, ignem quoque aliquem esse magis ignem, quam alium ignem. Et quia videtur Auerroes respondere Aristoteli ibi loqui de formis tantum perfectis, non de imperfectis, quales sunt formæ elementorum; hanc responsionem dupliciter impugnant. Primo, quoniam Aristoteles ibi de substantia generaliter loquitur, neque excipit imperfectam; quum igitur id, quod generi competit, debeat etiam competere cuilibet speciei, de substantijs quoque imperfectioribus debet Aristoteles dictum verum esse: adde quod Aristoteles in eo libro quando proprium aliquod adducit, quod non omni competat, solet expressè admonere id non omni competere: de hoc tamen proprio substantiæ nullam exprimit exceptionem. Secundo, quia Aristoteles 8. Metaph. context. 10. inquit species esse ut numeros, proinde non suscipere magis & minus, quemadmodum neque numeri suscipiunt magis & minus: quicquid enim alicui numero addatur, vel detrahatur, illa numeri species destruitur, quamobrem si elementa sunt species corporis naturalis, non possunt esse magis vel minus, sed suam essentiam habent in indiuisibili constitutam.

Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. VII.

AE sunt aliorum de mistione sententiæ, & totius disputationis summa causa est, quam retulimus: in qua considerare quisque potest in quo huius rei difficultas sit constituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum est: & quum hæc in recta intelligentia sententiæ Auerrois, quam solam veram esse arbitror, consistat, notanda sumppere est hæc distinctio, quam apud Auerroem legimus decimo Meta-

physicorum

phyficorum commentario vigesimotertio, & sexto phyficor. 32. & tertio Meteo-
 rologi corum capite de iride, medium inter extrema, quod per participationem, seu
 per compositionem extremorum medium dicitur, duplex est: unum, quod dif-
 fert specie ab utroque extremo, idque ait Auerroes vocari proprie medium, cuius-
 modi est rubeum inter album & nigrum; de quo medio non est verum dictum
 illud, transeunti ab extremo ad extremum necesse est transire per omnia media,
 ut Auerroes notat secundo de anima commentario, 105, alterum est medium,
 quod non differt specie ab altero extremorum; vt si multo albo parum nigri ad-
 miscatur, remittitur albedo, & fit minus album, species tamen non mutatur,
 quia adhuc vocatur album, licet minus album sit: hoc igitur dicitur medium quo-
 dammodo inter nigrum, & purum album; improprie tamen, quia non est nisi
 album; & de tali medio verum est dictum illud, transeunti. n. continuo progressu
 ab extremo ad extremum necesse est per omnia eiusmodi media transire: ideo
 proprie loquendo, intendi & remitti, latius patet, quam suscipere magis & minus,
 quanuis ampla quadam significatione accepta confundi soleant, remissio enim al-
 bi esse potest & absque variatione speciei, & cum speciei variatione; at magis &
 minus non variant speciem, & comparisonem denotant inter illa, quæ sint eius-
 dem speciei, oportet enim vtrunque esse album, si dicere liceat vnum esse ma-
 gis album, alterum verò minus album. Intensio igitur & remissio esse potest duo-
 bus modis: vno modo sine variatione speciei, quod proprie dicitur suscipere ma-
 gis & minus, & ita remissio constituit medium, quod non differt specie ab altero
 extremorum; altero modo cum mutatione speciei, & sic remissio constituit medium,
 quod specie differt ab utroque extremo. Hac distinctione constituta possumus
 totam huius rei veritatem duobus dictis concludere. Vnum est: si intendi & re-
 mitti sumatur priori modo, prout idem est ac suscipere magis & minus, nulla sub-
 stantia siue simplex, siue concreta, siue perfecta, siue imperfecta, potest intendi,
 vel remitti: hoc modo intellexit Arist. in capite de substantia, quando dixit prop-
 rium esse substantiæ non suscipere magis vel minus, hoc enim de omni substan-
 tia, & absq; yllius exceptione verum est; neq; a. elementa, neq; formæ elementorū
 hoc modo intendi, aut remitti possunt, nec Auerroes vnquam dixit elementorū
 formas hoc modo suscipere magis & minus, nec fortasse ullus Auerroistarum,
 si bene consideraret, hoc assereret: omnis enim substantia habet suam essentiam
 constitutam in indiuisibili, nec potest dici magis, vel minus: quocirca etiam
 ignis quum sit substantia, non potest de hoc igni magis prædicari, quam de
 illo, ita ut hic sit magis ignis, quam ille, idque significauit Aristoteles octa-
 uo Metaphysicorum contex. decimo, qui locus, quamuis ab aduersarijs con-
 tra nos adductus, sententiæ tamen nostræ mirum in modum fauet: inquit ibi
 Aristoteles species esse ut numeros, & substantiam, quæ est secundum formam,
 non suscipere magis vel minus, significare volens cuiusque substantiæ essentiam
 indiuiduam esse, nec dici posse magis, vel minus: quoniam igitur non potest
 ignis esse magis, vel minus ignis, & vnumquodq; à sua forma constituitur, necesse
 est, ut neque forma ignis suscipiat magis & minus; quia si forma ita intende-
 retur, & remitteretur, necesse esset ut ignis quoque diceretur magis & minus
 ignis, quod Aristoteles negat tum in dicto loco, tum in libro categoriarum capite
 de substantia; in hoc igitur substantia à qualitate distinguitur, quod qualitas in-
 tendi, ac remitti potest absque mutatione speciei, substantia verò minime. Al-
 terum dictum est: si sumatur intensio & remissio altero modo, nempe cum variatio-
 ne speciei, aliqua substantia intendi, & remitti potest: quanuis enim Aristoteles
 dixerit nullam substantiā posse intendi aut remitti absq; mutatione speciei, quod
 vocatur suscipere magis & minus; non tamen negaret formas elementorum pos-
 se remitti illa remissione, qua variatur species: forma nanque ignis potest remit-
 ti, & amittere aliquem gradum: sed ea remissio mutat necessariò speciem, & fit

Medium per
 participatio-
 nem duplex
 est.

Intendi, &
 remitti la-
 tius patet,
 quàm magis,
 & minus su-
 scipere.

Intensio, &
 remissio fit
 dupliciter.

Prima con-
 clusio.

Secunda co-
 clusio.

ne, significatam nomine formę coniunctę, quę est forma seminis, & constituen-
tem proprium terminum à quo generationis hominis, qui in aduentu formę hu-
manę recedit simul cum forma seminis coniuncta: at quum dicimus hominem ex
elementis generari, dicimus materiam secundam remanentem in homine geni-
to, ita vt nõ solum prima materia, sed etiam elementa dicantur modo aliquo re-
manere, quatenus manent fractę & castigatę ipsorum formę: manent enim ali-
qui ipsarum gradus, & aliqui etiam recesserunt, ex qua remissione interit for-
malitas elementorum, & accessit alia formalitas, quę est misti, diuersa ab illa. Ex
his etiam colligimus aliam esse remissionem formarum elementarium, aliam qua
litatum; nam qualitates recipiunt magis & minus, proiude remitti possunt vtra-
que remissione, etiam illa, quę non variat speciem: aer enim quandoque est ma-
gis, quandoque est minus calidus, & tam intensior, quàm remissior calor
vocatur calor acutus, & est eiusdem speciei; non sic forma acris, hæc enim remit-
ti quidem potest, non tamen ita, ut seruetur aer, quoniã amisso aliquo gradu non
est amplius forma acris, sed facta est forma alicuius misti: ideo non est ignoran-
dum non ex omni remissione qualitatis elementaris fieri remissionem formę sub-
stantialis elementi; nam si semper remissionem qualitatis remissio formę in seque-
retur, elementa ex qualibet leui alteratione interirent, nec possent diu conser-
uari: quum obrem ob eorum conseruationem decreuit natura formam cuiuslibet
elementi non ita esse alligatam certo cuidam qualitatis gradui sibi naturali, ut
absque illo existere nequeat: sed quum ipsa forma sit constituta in indiuisibili, &
statutum habeat gradum qualitatis perfectę naturalem, non tamẽ ob quemlibet
recessum ab illo gradu remittitur forma, quod esset interire elementum, sed ad sui
conseruationem forma requirit qualitatem non in indiuisibili constitutam, sed
in quadam latitudine certis quibusdam terminis conclusa; idque maximẽ appa-
ret in duobus elementis medijs, potissimum verò in aere; nam eius calor potest
notabiliter intendi, & remitti absque vlla intensiõne, vel remissione formę sub-
stantialis: at si præter statutos latitudinis terminos intendatur, vel remittatur,
necesse est formam acris interire. Ignis verò uix aliquam admittit suarum qua-
litarum remissionem, cum qua possit existere, aliquam tamen admittit re dicen-
tem est, quum sit necessarius ut ipse quoque dum agit, reparatur absque for-
mę suę interitu. Patet igitur nõ omnem remissionẽ qualitatis in elemento facere
remissionem formę, quia remissio formę semper est cum elementi interitu, at
qualitatis remissio non semper. Sed aduersus hoc posset aliquis obicere argu-
mentum illud, quo supra diximus vsum esse Auerroem contra Auicennam: nam
dicebat Auerroes: si forma elementi potest integra seruari ablato aliquo gradu
suę qualitatis naturalis, ergo etiam ablato alio, proinde & ablatis omnibus,
quia de quolibet gradu eadem est ratio: hoc igitur eodem argumento videri
ostendi posse formam elementi non posse integram seruari cum remissione quali-
tatis, quoniam huius contrarium voluit Auerroes hoc argumento demonstrare.
Ego verò hac in re sum in opinione multorum, qui putant argumentum hoc
Auerrois aduersus Auicennam nihil habere roboris, licet sententia illa Auicen-
næ falsa sit; etenim inefficax est ratio à diuisis ad coniunctum: potest quidem exi-
stere forma elementi sine quolibet gradu qualitatis separatim accepto, sed non
propterea sine omnibus simul; ut aer fortasse seruari potest sine vno, vel sine duo-
bus gradibus sui naturalis caloris, at non sine tribusque eodem modo scammũ qua-
drupes stabit sine vno pede, & quolibet vno ablato stabit, quia de singulo ea-
dem est ratio, dummodo quilibet seorsum accipiatur manentibus alijs, sed duo-
bus ablatis non amplius stabit. Nisi pro Auerrois defensione dicamus ipsum lo-
qui de remissione graduum qualitarum extra statutos limites, hoc enim consti-
tuendum videtur iuxta opinionem Auicennę: quia si formis elementorum inte-
gris seruatis (ut ipse dicit) non sunt tamen elementa, sed est genitum mistum, vi-
detur

Alio modo
remittuntur
formę, alio
qualitates.

Argumentũ
Auerrois in-
validum cõ-
tra Auicen-
nam.

Defensio ar-
gumentũ
Auerrois.

detur esse necessarium ut dicat qualitates esse fractas extra latitudinem naturalem; & hac ratione verum est id, quod Auerroes dicit, eandem esse rationem de vno gradu, ac de omnibus, nempe de uno, qui sit vltra limites naturales; quoniam est contra elementi naturam & excedere vno, & excedere duobus, & omnibus excedere, quia nullo horum modorum seruari elementum potest: itaque si hoc intelligat Auerroes, potest eius argumentum defendi. Auerroistæ verò absque dubio decipiuntur putantes argumentum illud absolutè quoque validum esse, quum sit merus cavillus.

Quòd ea, quæ hætenus declarata est, sententia Auerrois fuerit.

Cap. VIII.

HOC modo, quem hætenus declarauimus, defenditur optimè opinio Auerrois, eaque sola vera est, dum sic intelligitur: quòd autem Auerroes ita intellexerit elementa in misto manere fracta, & formas elementares castigatas cum mutatione speciei, non est quòd in demonstrando laboremus; est enim clarissimum legentibus commentarium illud sexagesimumseptimum tertij libri de Cælo, cuius verba non referimus, sed aliis considerata relinquimus. Notandum etiam est aliud apud Auerroem locus in commentario, 23. decimi Metaphysicorum, ubi duò illa mediolorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt specie, sed solùm secundùm magis & minus; alterum verò, quod specie differt ab vtroque extremo: deinde subiungit esse ibi motum, vbi est magis & minus; vbi verò omnia media differunt specie ab extremis, ibi non esse motum: ex his autem duabus propositionibus colligitur in secunda figura hæc conclusio, ergo vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est magis & minus: quoniam igitur mista omnia ab Aristotele uocantur media inter elementa, & ab elementis specie differunt, sententia Auerrois est, elementa non recipere magis & minus, sed intendi & remitti cum variatione speciei: sic igitur intelligenda sunt ea, quæ alibi dicuntur ab Auerro, præsertim in cõmentario, 67. tertij libri de Cælo, vbi etiam notare possumus obiectionem, quam contra se assertit, & eius solutionem; obiectio enim est illa vulgata, sequetur formas substantiales recipere magis & minus, quod Aristoteli aduersatur: solutio autem Auerrois non illa est, quam ei multi attribuunt, ut excipiat formas elementorum tanquàm imperfectas, & asserat eas recipere magis & minus: non enim concedit Auerroes eas recipere magis & minus, sed veritatè declarans inquit, ex admittione formarum elementarium provenire aliam formam, sicuti ex commistione albi & nigri fiunt multi colores. medij: sic autem significat formas elementares remitti ea tantùm remissione, quæ speciem variat, non illa, quæ facit minus tale in eadè specie; iam enim dixerat in alio à nobis notato loco, vbi media differunt specie ab extremis, ibi non esse magis & minus; differre autem mista ab elementis specie asserit apertè Auerroes, dum ait ex admittione formarum elementarium provenire aliam formam; quod etiam clarè dicit vtens exemplo colorum, nam colores medij differunt specie ab extremis, vt aliàs in commentario trigesimo secundo sexti physicorum ipsemet dixerat: quo etiam in loco inquit media hæc differentia specie ab extremis non esse nisi finita numero, sic enim patet necessarium esse ut finitæ sint species mistorum, nec possint esse infinitæ. Rationem autem cur forme elementares ita possint intendi & remitti, & migrare in formas mistorum, refert Auerroes in harum formarum imperfectionem, dicens eas in hoc similes esse accidentibus quodammodo: non sunt enim omnino similes, quum non recipiant magis & minus ut accidentia, sed solùm quatenus modo aliquo intendi, ac remitti possunt,

Auerrois re
sponso ad
Arist. in præ-
dicamentis.

possunt, quod non competit aliis formis substantialibus. Hæc est absque dubio opinio Auerois, & ipsa rei veritas, quam ego diu existimaui nullum Aueroista- rum assequutum fuisse; quum enim vsi non sint ea distinctione, qua nos usi sumus, & ea quidem non à nobis inuenta, sed ab ipso Aueroe posita, non potuerit se penitus à magnis difficultatibus explicare, nec plenè Auerois sententiam tueri: sed quum mihi & ipsa rei natura, & consideratio verborum Aristor. & Auerois hanc sententiam suggessisset, res enim penè ipsa loqui videtur; postea contigit vt quum de hac re publicè in Patauina Academia disseruissem, quidam discipulus meus valde eruditus, & ex Carmelitana familia religiosus, lætus ad me accedens dixerit eandem fuisse sententiam Ioannis Baconij doctoris sui, & locum notauit, quem fateor me antea non animaduersisse; quanquàm semper Baconij scripta libentissimè legi, & illius viri doctrinam plurimi feci: quum igitur statim locum illum auidè legissem, qui est in tertio libro sententiarum distinctione decimasexta, non potui non eius summū iudicium maximopere admirari: non potest enim melius, aut exquisitius huiusce rei veritas declarari, quàm ibi declaratur à Baconio, qui ea in re, ut in alijs quoque facere solitus est, solidissimè philosophatur, & ex ipsa rei natura veritatem petit. In prædicto autem loco ipse non modò distinctionem illam mediorem, quæ apud Aueroem clarè legitur, ad huius quæstionis solutionem applicuit, quod ceteri Aueroistæ non fecerunt; sed etiam vsus est eisdem vocibus, quas ego ad rem hanc declarandam excogita ueram, realis, & formaliter; realitatem enim eandem formarum elementariū. inquit esse in elementis, & in misto, sed diuersas formalitates, prout varias species constituunt: & ne eandem rem fateri videatur esse elementum, ac mistum, inquit non esse in misto realitatem formarum elementarium, sed esse in misto realitatem eandem, quæ fuit realitas formarum elementarium; eadem enim res est, quæ fuit elementa, & nunc est mistum, sed mutata est formalitas, proinde etiam species, quæ omnia verissime dicuntur.

Ioannes Bac-
conius.

*Confirmatio prædictæ sententiæ ex dictorum Aristotelis
consideratione. Cap. IX.*

NANC, quam declarauimus, Arist. fuisse sententiam, ostendere facile possumus varijs in locis ipsius dicta considerando. Primum quidem illa, quæ dicuntur in postremo capite primi libri de ortu & interitu, huic soli sententiæ attestantur: nam in contex. 89. inquit miscibilia non mutari alterum tantum in alterum, sed vtrunque in alterum, ita ut non alterum ipsorum generetur, sed medium, & commune; medium enim & commune non appellaret, nisi aliqua ex parte retineret utriusque naturam; & hoc commune inquit esse aliud, & differens specie ab extremis: hæc autem non habent locum, nisi iuxta opinionem Auerois à nobis declaratam; qui. n. fieri potest ut simul aqua mutetur in ignem, & ignis in aquam, ita ut id, quod generatur, nec sit ignis, nec aqua, sed quid medium, in quo ambo illa seruentur, nisi eo, quem prædiximus, modo? mistum enim differt specie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriusque, quum tamen ipsum sit vnus tantum naturæ. Inquit etiam ibi Aristot. in contex. 84. miscibilia nec omnino remanere sicut corpus, & album, quæ integra penitus coniunguntur, neque etiam interire, sed seruari vires ipsorum; vires autem intelligit realitates formarum elementarium, quæ secundum aliquos gradus seruantur: nam statim subiungit, inde fieri vt possint iterum separari, nam adiectis cuilibet illis gradibus, qui abiuncti fuerant, suscipiunt iterum pristinam formalitatem, & dicuntur ex misto elementa generari, hoc. n. facilius est quàm & formalitatem, & realitatem totam elementi produci, sicuti quando ex aqua generatur ignis: non enim diceret Aristot. ignem com-
E c mistum

miftum fuiffe aquæ, & poftea feparatum, quia nihil formæ ignis in aqua încrat; nec poteft vlla aduerfariorum feu protegeritas, feu cauillatio rectè interpretari verbum illud, feparari; non enim dicuntur feparari, nifi illa, quæ ita erant coniuncta, vt modo aliquo ineffent actu; nec Arist. aliunde colligit ea poffe feparari, nifi ex eo, quod dixerat, mifcibilia non penitus interire: fed adhuc clarius loquitur Aristoteles in contex. 48. fecundi libri, dum ait; quando in duorum elementorum congressu vnum eft abfolutè actu, & alterum poteftate, non eft miftio, fed huius generatio, huius verò interitus; at quando neutrum omnino interijt, fed modo aliquo calidum factum eft frigidum, & frigidum eft factum calidum, & neutrum eft actu abfolutè, fed tranfijt vtrunque in quoddam medium, tunc eft miftio; non vult igitur Aristot. elementa in miftio ita effe poteftate, vt nihil retineant fui actus, fed ita poteftate, vt etiam actu; non poffunt autem effe actu, nifi per fuas formas; quare putauit Aristoteles formas elementorum aliquo modo feruari in miftio; & ibidem apertè inquit elementa in miftione folas amittere excellentias fuas, & frangi, nec penitus interire. Illud autem eft femper animaduertendum, Aristotelem formas elementorum non aliis nominibus appellare, quàm nominibus fuarum qualitatum; ideo quando in ijs libris qualitates nominat, non eft credendum eas vt accidentia à formis diftinéta nominari, fed fumi loco formarum, quia formæ elementorum per has qualitates agunt extra fe: quando. n. Arist. dicit elementa fymbola facile mutari inuicem, vt aquam in aerem, mutato frigido in calidum, & manente humiditate; fi intelligamus in folis qualitatibus mutationem fieri, ita ut non in formis fubftantialibus, non erit generatio, qualem vult Aristot. eam mutationem effe, fed fola alteratio; nifi enim mutetur forma fubftantialis aquæ, non fit aer, fed manet aqua, licèt facta calida; formas igitur præcipuè respicit Aristoteles, & inquit has non penitus interire, fed folùm excellentias fuas amittere. Propterea etiam in primo capite fecundi libri de partibus animalium, quando dicit miftum conftare potius ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipsis, & vires inquit effe calidum, frigidum, humidum, & ficcū, per hæc non intelligit nifi formas elementorum, & fignificare vult elementa non remanere fecundùm suum effe formale, quum iam per miftionem fuas formalitates amiferint, & ita non ex elementis propriè loquendo conftare miftum, fed potius ex eorum viribus, hoc eft ex realitatibus formarum elementarium, quæ alià formalitatem fufceperunt; hoc autem ibi eft manifefteftimum, quum Aristot. dicat, calorem, frigus, humiditatem, & ficcitatem materiam effe miftorum corporum; nam fi hæc vt accidentia accipiantur, dici non poffunt materia corporum, quia materia non eft nifi fubftantia, proinde mifta non ex his qualitatibus vt ex materia conftare dicuntur, fed ex ipsa fubftantia elementorum, quæ ab eorum formis conftituitur; quod fi etiam qualitates dicuntur formæ elementorum, quatenus conftituunt elementa vt elementa funt, id tamen non eft nifi præfuppositis formis fubftantialibus; has enim fi abiungamus, euaneſcit officium qualitatum, quæ non amplius materiam miftorum conftituunt. Considerandum præterea eft tum in eo loco, tum in contex. 84. primi libri de ortu & interitu græcum nomen, *διευαρις*, quo ibi Aristoteles vtitur, vbi latinus codex habet, virtutes, feu vires; nam *διευαρις*, fignificat etiam propriam rei naturam, fignificat etiam poteftatem, quæ respicit actum; quare optimè ufurpatur ad fignificandas formas elementorum fractas, & poteftatem habentes ad totam fuam perfectionem. Per hæc etiam optimè declaramus modum, quo Aristoteles in illo poftremo capite primi libri de ortu & interitu miftionem fieri ftatuit; inquit enim mifcibilia primùm debere fe mutuo diuidere in partes paruas, ideoque oportere ea effe, liquida, vel aliquod faltem ipforum, vt poffit aliorum partes penetrare, & ita diuidi ac diuidere in paruas partes; nec dicit in minimas, quia id verum non eſſet, neque enim abfolutè minimum intelligi poffet, neque minimum naturale,

Virtutes elementorum
quæ fiet intelligendæ.

διευαρις.

Miftio non requirit diuidi
ſonc in minimas.

nam

nam minimum absolutè non datur, quum omne quantum sit diuiduum in infinitum; minimum verò naturale datur quidem, ut ait Arist. in primo physicæ auscultationis disputans contra Anaxagoram, & est illud vltimum, in quo potest forma seruari in diuisione cuiusque corporis naturalis; est enim necessarium peruenire ad paruam particulam, quæ vltèrius quidem diuidi potest ut quanta, at, si diuidatur, non potest forma amplius seruari; in talia igitur minima si intelligeremus diuisionem miscibilium fieri in ipsa mistione, oporteret æquales semper inter se esse portiones omnium miscibilium, seu eandem in omnibus mistis esse illorum mensuram, & proportionem inter se, quod minimè verum est: sed oportet vnum alijs dominari, variumque esse dominium, & variam elementorum proportionem pro diuersis mistorum naturis. Facta igitur miscibilium diuisione mista in partes paruas necesse est ut propter qualitatum inter se contrarietatem fiat inter ipsa actio & passio mutua, per quam elementa se mutuo frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem possumus cum Aristotele in duobus miscibilibus considerare, id enim pluribus quoque accommodari poterit; itaque si generandum sit mistum, quod sex gradibus referat naturam terræ, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terræ, & particulas aeris, & aer naturam terræ, quam in octo gradibus consistere statuimus, imminuet duobus gradibus, ita ut sex gradus terræ remaneant; terra verò tanquam præualens detrahet de natura aeris sex gradus, ut duo tantum relinquuntur; & sic tam particula terræ, quam particula aeris erit facta eiusdem naturæ, quia utraque redolebit sex gradus naturæ terræ, & duos naturæ aeris; & singula nec terra amplius erit, nec aer, sed quiddam medium, ut aurum: hac igitur ratione quælibet pars misti est mista; quælibet enim pars est aurum, neque est amplius aer terræ appositus, sed & aer, & terra mutata in aurum retinens ex parte naturam terræ, & ex parte naturam aeris; quoniam vtriusque elementi formæ fractæ, & castigatæ migrarunt in formam mediam, quæ est forma auri. Sic etiam qualitates se mutuo castigant, & fit qualitas vna media, quæ cuiusque misti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam maximè hæc sententia per ea, quæ ab Aristot. dicuntur in contex. 10. octauo Metaphysicorum, quem locum aduersarij contra nos adduxerunt: inquit enim species esse sicut numeros, quia numero dempta unitate manent aliæ vnitates realiter, sed mutata est formalitas, & facta alia species numeri: quæ modum igitur numeris detractio, & additio fieri potest manentibus ipsidem realiter vnitatibus, quæ relinquuntur, sed mutata specie numeri; ita formæ elementorum intensiorem, & remissionem recipiunt, ita tamen ut mutetur formalitas, & fiat alia species, licet aliqui earundem formarum gradus seruentur; quod est seruari realitatem graduum formarum elementarium, sed formalitatem, ac speciem mutari: quod idem in numeris euenire videmus; propterea ad rem hanc declarandam maximè accommodatum est exemplum numerorum, quod ibi ab Aristotele consideratur.

Confirmatio eiusdem sententia auctoritate graecorum interpretum.

Cap. X.

INDEM sententiam Alexander & Ioannes Grammaticus sequuti sunt. Alexander enim in libello suo de mistione declarans quomodo mistio fiat, inquit, miscibilia inter se mutuo agunt & patiuntur; sed neutrum interimit alterum penitus, quia prius definit posse agere, quam prorsus uerterit alterum in naturam suam: quare mistio est mutatio quadam sine interitui: non vult igitur Alexander elementa interire, & apertè dicit ea non amittere nisi excellentias suas, quod est remanere fracta, & hebetata: postea dicit mistum non esse aliquod ex miscibilibus,

Alexander.

E c a. sed

sed esse illa omnia potestate: nisi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, significat elementa amittere suas formalitates, & suum esse specificum, quia si hoc retinerent, iam mistum esset actu ignis, & aer, & aqua, & terra, seruari tamen suas realitates, hoc est non profusus interijisse: nam postea quoque declarans quomodo maneat potestate in misto, inquit, sunt potestate, quoniam exiguo egent auxilio, ut recuperent naturam suam, quum enim non tota sit amissa, sed solum hebetata, possunt per additionem eius, quod amissum erat, redire in suam naturam integram; propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent ut separantur, sed mutatione aliqua. Itaque arbitratur Alexander formas elementorum non esse in misto penitus potestate, sicuti in prima materia, & sicut in semine humano est potestate forma hominis; sed potestate intelligit, quæ coniunctum habeat aliquid actus, at non integrum actum: idè hanc integritatem postea acquiri dicit per illam mutationem, qua mistum in elementa dissoluitur, eamque non esse omnino generationem, sed mutationem quandam, quæ est dimidiata quædam generatio: non est autem ignorandum qualis sit hæc mutatio, qua mistum in elementa dissoluitur, & qua ex elementis generatur mistum, ne forte opinemur eam non in substantia, sed in solis accidentibus mutationem esse, quæ dicitur alteratio: quinimmo est substantialis mutatio, neque ad aliam mutationis speciem redigitur, quàm ad generationem & interitum: nam si hoc uero corporum formalitates speciei, est perfecta generatio, & perfectus interitus; nam penitus intereunt in mistione formalitates elementorum, & producitur noua formalitas, quæ est misti, vel interit formalitas misti, & generantur formalitates elementorum, quando mistum in elementa dissoluitur: at si realitatem tantummodo respiciamus, non est perfecta generatio, nec perfectus interitus, quemadmodum antea declarauimus: idque respexit Alexander, quando dixit esse dimidiatam generationem, immò & Aristot. ipse, quando in capite de mistione dixit miscibilia non penitus interire, sed aliquo modo seruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam summa animaduersione dignum, atque verissimum: quoniam enim dicente Aristotele miscibilia posse ex misto iterum separari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ prius in mistionem venerant: ideo nos monet ea non redire penitus eadem, sed alia secundum numerum, eadem autem secundum speciem tantum; quum .n. proprias formalitates amiserint & desierint esse ignis, aer, aqua, terra hæc ratione interierunt; id autem, quod semel interit, iuxta opinionem Arist. non potest idem numero unquam redire: igitur quando iterum separantur, redeunt eadem secundum speciem, idque satis facilliter, quia non totam suam naturam, id est, non totam realitatem amiserunt. Ex his colligere possumus non eandem esse hanc separationem elementorum ex misto, atque illam, qua ex mera congregatione dicantur aliqua separari absque ulla mutatione, ut quando ex aceruo tritice grana separantur: hæc enim eadem numero sunt, facta separatione, quæ prius in compositione, & ante compositionem erant, quia nulla est facta naturarum mutatio; alia elementa separantur à misto, in quo non omnino erant actu, proinde separantur cum alteratione, quæ non est absolute in accidentibus, sed est dimidiata quædam generatio, talem enim alterationem Aristoteles in definitione mistionis intellexit; non enim fieret naturarum unio, & plurium reductio ad naturam unam, si seruatissimè penitus formis substantialibus in solis accidentibus mutatio fieret: non possunt igitur elementa ex misto ita separari, ut redeant eadem numero, quæ in mistionem venerunt. Eiusdem sententiæ fuit absque dubio Ioannes Grammaticus in interpretando capite de mistione in calce secundi libri de ortu & interitu: ibi enim in contex. 82. declarans quomodo miscibilia sint potestate in misto, inquit, non sunt penitus potestate respectu actus primi, quemadmodum quando dicimus aquam esse potestate aerem; neque sunt potestate respectu secundi actus tantummodo,

Mistio, & misti dissolutio est mutatio substantialis.

Elementa nō separantur à misto eadē numero, & prius erant.

Ioan. Gram.

modo, sicuti quando dicimus Geometram dormientem geometrizare potestatem quum habeat actum primum perfectum; sed tertio modo medio, ut quando dicimus Geometram ebrium habere potestatem geometrizandi, nam habet quidem actum primum, id est habitum Geometriæ, sed offuscatum, & impuratum, ideo non perfecte geometrizat: sic elementa sunt in misto secundum actum impuratum, qui coniunctam habet potestatem adipiscendi suam integram perfectiorem. Hoc idem dicit Ioannes in contex. 84. vbi etiam aperte asserit elementa in mistione non totam suam formam amittere, sed solum excellentiam & complementum suæ formæ, proinde remanere in misto formas elementorum incompletas, & imperfectas: elementa igitur secundum Ioannem Grammaticum non penitus potestate in misto sunt, sed & actu, & potestate, quatenus naturam suam non perfecte seruant. Deinde etiam in contex. 89. inquit inmiscibilia non profus interimere se mutuo, sed solum frangere mutuo excellentias suas, ita ut medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam singulorum; quam Aristotelis quoque sententiam fuisse iam ostendimus: quapropter de græcorum opinione non est dubitandum.

Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

VERITATE declarata omnia aliorum aduersantia argumenta solvenda sunt, & primo loco illa, quæ pro Auicenna aduximus. Ad primum igitur concedimus formas elementorum manere in misto; sed quum dicit, non possunt intendi, aut remitti, quum sint substantiales, ergo manent integræ, negamus antecedeus; iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittantur formæ elementorum, & quo modo neque intendi, neque remitti possint. Ad secundum dicimus Arist. non ideo dixisse, alteratorum, quod putauerit mistionem esse meram alterationem in accidentibus absque ulla substantiæ mutatione, sed quia si dixisset, corruptorum; perfectum miscibilem interitum intelligere potuissemus; quod adueriaretur ijs, quæ prius dixerat, nepe miscibilia non interire, sed seruari in misto: maluit ergo dicere, alteratorum, ad significandam alterationem cum aliqua mutatione substantiæ, siquidem absque hac non fieret illa unio, quam esse ipsam mistionis essentiam iam diximus. Ad tertium & ad quartum dicimus omnia esse concedenda; ijs enim ostenditur elementa manere in misto, sed non ostenditur manere integra. Ad quintum petenda est responsio ex ijs, quæ scripsimus aliàs de motu grauium & leuium: illud enim, quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta elementum præualens, non ita est intelligendum, ut forma elementi præualentis dicatur integra esse in misto, & ita actu mouere mistum, sed intelligendum est non esse in misto aliud mouens, nisi ipsam misti formam, quæ magis redolet formam elementi præualentis, quam aliorum; ideo eo motu mouet, quo illa: hoc ergo significauit Arist. qui non dixit mistum a præualente elemento moueri, quasi mistum, seu eius forma sit mouens; sed dixit moueri secundum præualens elementum. Ad sextum respondemus mistionem, & generationem misti differre quidem ratione, sed reidem esse; non potest enim vera mistio fieri, quin misti generatio fiat: quo modo autem differant ratione, alibi considerabimus: nunc satis est si dicamus mistionem vocari ratione graduum miscibilem, qui seruantur, vocari autem interitum elementorum, & generationem misti ratione graduum deperditorum; sic enim est generatio misti, & destructio formalitatum elementorum. Ad postremum dicimus nisi aliud esse dissolui mistum in elementa, quam elementa facile recuperare gradus deperditos, propterea quod non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud inferitur quam non fuisse in misto elementa integra, sed fracta; sicut enim dissoluitur mistum in elementa per Aristorum graduum

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.
Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum.

Lib. 1. de generatione misti.

Ad septimum.

recuperationem, ita generatur mistum ex elementorum compositione per eorundem graduum amissionem.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XII.

Ad primum.

Ad primum Scoti negamus sequi id, quod ipse infert, multiplicari entia sine necessitate: sequeretur quidem si cum nonnullis dicere-
mus formam misti esse additam formis elementorum, & re distin-
ctam ab illis in ipso misto; at nos asserimus solam misti formam
sufficere ad mistum constituendum, & ad omnes operationes eden-
das, sed ad hanc esse necessarias formas elementorum, quum sit idem re, quod
illæ, proinde illis penitus sublati nulla misti forma possit existere: tanta igitur
est necessitas formarum elementarium in misto, quanta ipsius formæ misti, quæ
hæc non distinguitur re ab illis, sed sit illæ omnes ad unitatem redactæ per mistio-
nem. Ad secundum negamus consequens: nam formæ elementorum non ma-
nent in misto ut quatuor formæ, sed ut factæ vna, siquidem multis realitatibus
aduenit vna formalitas, proinde mistum est vnum. Ad tertium similiter negamus
consequens: nam post elementorum congressum non sunt amplius in misto
quatuor quantitates, sed vna ex omnibus facta est; quid autem absurdi si ex plu-
ribus quantis coniunctis vnum quantum fieri asseramus? ut autem omnis fallacia
detegatur, animaduertendum est quantitatem insequi naturam materiæ, &
illi esse coruam, terminos autem quantitatis cuique rei præscribi à sua forma: &
quoniam igitur in mistione perierunt formalitates elementorum, & vna misti for-
malitas producta est, factum etiam est, vnum quantum ex quatuor materiæ
portionibus quantis simul iunctis, quibus vnici termini sunt præscripti à for-
ma, quæ vna tantum est, non plures, nempe forma misti: quum igitur vnici
sint termini totius illius quantitatis, vna est quantitas. Sed imaginatus
est Scotus nos dicere formas elementorum manere in misto integras, & cum eis
manere proprios terminos à singula forma tributos suæ portioni materiæ: quod

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum.

Ad septimum.
In lib. de com-
muni rerum
generatio-
ne.

quidem nos non dicimus, quia neque verum, neque imaginabile est. Ad quartum dicimus totum esse concedendum; nam formæ elementorum prout elementorum formæ sunt, in generatione misti sunt terminus à quo, non terminus ad quem, nec possunt simul esse cum forma misti, quia non potest eadem res esse simul mistum, & elementa: terminos igitur generationis oppositos simul existere non dicimus; quanuis enim eadem sit realitas formæ misti, & formarum elementarium, diuerse tamen sunt formalitates, & hoc satis est ad distinguendos generationis terminos, à quo, & ad quem; siquidem termini sunt ipsæ formalitates, quæ nunquam simul existunt. Ad quintum negandum est consequens: quum enim in generatione misti intereant formalitates formarum elementarium, & ita desinant constituere elementa, & incipiant constituere mistum differens specie ab elementis, generatio misti est interitus elementorum: pereunt enim formæ elementorum quatenus formæ elementorum sunt, & subeunt novam formalitatem, & ita fit alia forma. Ad primum de qualitatibus patet responsio ex iis quæ dicta sunt, negamus enim formas elementorum penitus interire: quare si ita manere, vel non manere qualitates debent, ut formæ, qualitates quoque elementares in misto fractæ, & castigatæ remanent. Ad alterum negamus consequens: quum enim subiectum, in quo accidentia inhaerent, sit prima materia, ut aliàs demonstrauimus, & in misto eadem materiæ portio maneat, quæ in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud subiectum, sed potius idem earum subiectum remanet. Sed eo inualidius hoc argumentum est, quod nos dicimus formas quoque substantiales aliquo modo seruari, quocirca ne fingi quidem potest migratio ulla accidentis de subiecto in subiectum.

Solutio

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum latinorum.
Cap. XIII.

AD primum Thomæ sumptum ex verbis Aristotelis in contex. 84. primi libri de generatione, & ad secundum acceptum ex primo capite secundi de partibus animalium, dicimus omnia esse concedenda, quatenus ostendunt qualitates seruari fractas, & castigatas, & ad unam mediam redactas: sed quatenus ostendere se putat formas elementorum substantiales nullo modo seruari, negamus eam esse mentem Aristot. dum ait vires elementorum manere, vt velit solas qualitates seruari sine formis; iam enim diximus per vires elementorum ibi significari gradus formarum elementarium remanentes, hoc est realitates seruatas sub alia formalitate, sicut antea locos illos interpretantes declarauimus. Cætera quoque argumenta quibus latini euertre nituntur fundamentum Auerois de formis elementorum, facile soluntur. Ad primum enim, quo Thomas infert illud absurdum, ergo daretur medium inter duo contradictoria, negamus consequentiam: ad probationem autem possumus cum Buccasferreo dicere Aueroem non statuere formas elementorum absolute medias inter substantiam, & accidens, sed inter formas substantiales perfectas, & accidentia: hæc autem non sunt contradictoria; quoniam inter accidentia, & formas substantiales perfectas sunt formæ substantiales imperfectæ. Sed considerare præterea possumus Aueroem non dicere eas esse verè medias, sed dicere quasi medias; nullum enim datur medium inter substantiam, & accidens; nec formæ elementorum ita dicuntur mediæ, ut sint mediæ per participationem, vel per negationem extremorum, sed solum per quandam similitudinem, seu participationem conditionis alterius extremi: quum. n. reuera contineantur sub altero extremo, & in formis substantialibus numerentur; sim. les tamen sunt accidentibus in hac conditione, quòd modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etsi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipsæ inter omnes formas substantiales solæ participant. Ad secundum Thomæ, quo illud aliud absurdum inferebatur, ergo in substantia daretur continuus motus, nonnulli recentiores respondent hoc non sequi, propterea quòd si debeat fieri verus motus, non solum requiritur vt forma intendatur, & remittatur, sed etiã vt subiectum sitens actu, sicut ait Aristot. in quinto physicorum; subiectum autem formæ elementi est prima materia, quæ est ens potestati; quare ad hanc formam non est motus. Sed hæc responsio vana est, & nullo modo est admitendum id, quod isti concedunt, dari mutationem continuam secundum Aueroem ad formam substantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, sicut etiam qualitates; quod quidem Aueroes nunquam concederet, qui putauit omnem formam substantialem acquiri subito, & totam simul; quare aduersariis satis esset ad hoc euidensissimum absurdum nos duxisset. Adde quòd hoc concessio non videtur negari posse eum esse verum motum, esse enim à forma imperfectiore ad perfectiorem, à remissa ad intensam: & tali mutationi omnino competeret definitio motus in tertio physicorum tradita, ut cuique eam consideranti patet; quum enim omnes dicant generationem sub ea definitione non contineri, nisi comprehensa præuia alteratione; tamen secundum istos definitio illa competeret generationi acceptæ etiam pro sola introductione formæ substantialis, quod quidem nullus philosophus diceret: patet autem in ea definitione non poni conditionem illam, quòd motus habeat subiectum ens actu, licet hæc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non competit reuera nisi mutationi, quæ fiat secundum accidentia, quia hæc sola fit cum successione,

Ad primum.
Ad secundum.

Ad primum
cetera Auero.

Quomodo
formæ elem-
entorum
sunt mediæ.

Ad secundum
responsio re-
centiorum.

Confutatio.

Vera solutio
Ioannis Bac
coni.

& in tempore: quòd si cum istis concederemus etiã formæ substantialis intro-
ductionem hoc modo per successionem fieri, vanum è dēnegare eam esse verum
motum. Reiecta igitur hac solutione nos eam accipere debemus, quam ponit,
ac declarat optimè Ioannes Bacconius in memorato loco: est enim neganda con-
sequencia, propterea quòd nullus datur in substantia verus motus, quo forma
elementi paulatim, & per successionem adueniat, vel recedat, ita ut eadem serue-
tur species in categoria substantiæ; sed quum forma elementi remittatur cum va-
riatione speciei, cuiuslibet gradus mutatio est variatio speciei, & singulus gra-
dus, quo adueniente, vel recedente generetur elementum, vel mistum, adue-
nit, seu recedit non in tempore, sed subito, & post alterationem præuiam, quæ
est verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis accessio, vel re-
motio illius gradus, quæ est generatio (subita, nec potest appellari motus: id au-
tem, quod Thomas imaginatur, utique sequeretur, si nos assereremus formam
elementi intendi, & remitti absque variatione speciei; paulatim enim generare-
tur elementum, & pars formæ accederet post aliam partem intra speciem eius-
dem elementi: sed quum singula mutatio gradus fiat momento temporis post
præuiam alterationem in tempore factam, & in illo momento dicatur accedere
illa formalitas, qua res constituitur, non fit generatio substantialis, nisi subito:
hoc significauit Auerroes in commentario 23. decimi Metaphysicorum, quando
dixit, ubi est magis & minus, ibi est motus: at ubi omnia media differunt specie
ab extremis, ibi non est motus, quoniam singulum horum est constitutum in
indiuisibili: licet enim realitas formarum elementarium sit diuidua in gradus, in
singulis tamen gradibus consistunt nouæ formalitates, quæ singulæ sunt indiu-
duæ, & acquiruntur subito post præcedentem alterationem factam in tempore.

Ad tertium:
Omnis vera
mistio est
elementorū.

Ad tertium: quando alii dicebant, ergo formæ mistorum intendi, & remitti pos-
sent: negandum est consequens: dicimus enim nullam dari propriè dictam mi-
stionem, nisi elementorum, theriaca verò vel non habet veram mistionem, vel si
habet, ea est mistio elementorum, non mistorum theriacam ingredientium: hæc
enim constabant ex elementis, & eorum formæ cōstabant ex realitatibus forma-
rum elementarium, hoc est, ex illarum gradibus seruatis sub formalitate misti:
& quia horum graduum in singulo misto certa, & statuta est proportio, & alia in
hoc misto, alia in illo, ideo ex plurium mistorum compositione variatur propor-
tio, & prouenit aliud mistum: & quia cuiusque naturalis corporis formalitas si-
ue simplicis, siue misti indiuidua est, nec potest intendi, vel remitti, nisi interima-
tur, realitas verò diuidua est in varios gradus, & est præcipuè elementorum; mi-
storum verò per participationem: ideo solis formis elementorum attribuitur
intensio, & remissio, non formis mistorum; quia natura statuit elementa ue
materiam mistorum, non mistum vt materiam misti; & elementa sunt materia
mistorum ratione suæ realitatis diuiduæ per gradus, quoniam sine tali diuisibili-
tate non possent esse materia mistorum: hoc videtur significatè Aristoteles in

Declaratio
contex. 10.
in 8. Meta-
physic.

contex. illo decimo octauo Metaphysicorum, quem antea contra nos aduersarij
adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros: quod declarans subiungit
[sicuti numerus non habet magis & minus, ita neque substantia, quæ secundum
formam est; sed si qua substantia suscipit magis & minus, ea est, quæ secundum
materiam est] significat enim formam substantialem indiuiduam esse quatenus
est forma, & essentia; & huiusmodi sunt etiã formæ elementorum quatenus
constituunt elementa, nec datur ignis, qui sit magis ignis, quàm alius ignis: sed
eadem elementa quatenus sunt materia mistorum, & ratione realitatis suarum
formarum abiunctè mente ab omni formalitate, intenduntur, & remittuntur (su-
scipiendo varias formalitates: denotat ergo ibi Aristoteles aliquam esse substan-
tiam, quæ intenditur, & remittitur, sumit enim magis & minus in ampla signifi-
catione pro qualibet intensioe & remissione, & talem substantiam inquit esse

illam,

illam, quæ est materia, dum consideratur ut materia, talia autem sunt elementa quatenus sunt materia mistorum, sunt autem materia ratione realitatum suarum formarum, sed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elementorum mistione diximus, possumus exemplo declarare, crasso quidem, ac rudi, sed ad positum satis accommo dato: sit statua equi fusibilis ex auro, argento, & ære simul colliquatis, & commistis, in qua sit plus auri, & minus argenti; sit alia statua bouis ex eisdem metallis, in qua tamen sit plus argenti, & minus aliorum; sit alia tertia statua leonis ex eisdem metallis, in qua sit plus æris, quam aliorum; ita ut variæ sint in iis tribus figuris mensuræ, & proportionibus horum metallorum: deinde colliquantur iterum tres illæ statuæ, & ex tota illa materia fiat statua vna hominis, diceturne homo ille fusilis constare ex equo, boue, & leone, an ex auro, argento, & ære Certè ex his metallis commistis constare dicitur, cum alia tamen proportione, & diuersa à proportionibus, quæ fuerunt in tribus illis statujs brutotum: sic igitur theriaca constare propriè dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuersam habet temperiem à qualibet temperie singulorum ingredientium, & ea temperies est similiter temperies qualitatum elementarium, sicut etiam temperies omnes illorum singulorum; ratio etiam ad hoc comprobandum efficacissima sumitur ex ipsa mistionis natura; nã miscibilia debent agere, & pati inuicem, & alterari at non dantur qualitates vllæ actiue præter primas elementares qualitates, quæ alteratrices dicuntur: ideo si in theriaca sit vera mistio, quæ de re non est in præsentia disputandum, ea est primum, & per se mistio elementorum, nõ mistorum, nisi per accidens: contigit. n. ut tot gradus singularum formarum elementarium ad mistionem delati sint per illa corpora mista sicuti contigit ut allata materia ad constituendam hominis statuam fuerit materia equi, bouis, & leonis. Dicimus igitur omnem mistionem propriè acceptam, cui competat definitio mistionis ab Aristot. tradita, esse mistionem elementorum; ideo id, quod aliqui dicunt, Aristotelem de mistione agentem non solam elementorum mistionem considerasse, sed quamlibet indistinctè, admitti potest, dñmodo concedant omnem veram mistionem, quorumcunque corporum, sit reduci ad mistionem elementorum; commiscentur. n. inter se alia corpora per vires elementares, ex quibus constant; quare elementa sola sunt per semiscibilia, alia verò per elementa, quæ in se continent; nam ex elementis constare omnia mista fati per se manifestum est, & legitur clarè apud Aristotelem in secundo libro de ortu & interitu à contex. 46. usque ad 50. dum loquitur de generatione mistorum: patet igitur theriacam quoque ex elementis constare, & eius mistionem, si qua est, à viribus elementorum esse factam: Quod autem illi dicunt, si Aristoteles ibi de sola elementorum mistione loqueretur, de elementis prius agere, quàm de mistione debuisset; hoc omnino est negandum, & potest aduersus eos argumentum torqueri: quemadmodum enim si sola elementa sint miscibilia, necessarium apud eos esset agere prius de elementis, quàm de mistione; ita si plura sint miscibilia præter elementa, ut ipsi putant, de illis omnibus ob eandem rationem erat prius agendum, quàm de mistione. Dicimus igitur ad mistionis cognitionem satis fuisse rudem quandam & confusam miscibilium notitiam per quasdam vniuersales condiciones, neque opus fuisse distinctè prius agere de elementis; sed id postea Aristotelem facere in secundo libro, & ex ea elementorum tractatione colligimus solis elementis competere condiciones miscibilium prius tactas in capite de mistione: quoniam enim sit mistio per qualitates actiuas & passivas, quæ videntur communiter competere & elementis, & mistis, ita ut mistio esse videatur & simplicium, & mistorum corporum; ideo docens postea Aristoteles qualitates illas esse proprias elementorum, & illis competere per essentiam, mistis verò per participationem, significat sola elemen-

ta eſſe propriè , & ſe miſcibilia , cætera verò per elementa , è quibus conſtant. Sumitur etiam horum confirmatio ex iis , quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. 43. primi libri; ibi nanque proponens de miſtione agendum , nullam aliam huius tractationis rationem adducit , niſi quia oportet de elementis agere tanquam de materia miſtorum ; aſſertit ergo ſe de miſtione agere vel- le propter elementa , proinde elementorum tantummodò eſſe propriè dictam miſtionem ; & potius cenſuit cognitionem miſtionis eſſe neceſſariam ad conſiderationem elementorum prout ſunt materia miſtorum , quàm è con- ſerſo perfectam elementorum cognitionem requiri ad cognitionem miſtionis , ſicut iſti in argumento ſumunt. Neque turbare nos debent exempla , quibus uſus eſt Ariſtoteles agens de miſtione , viſus enim eſt ſignificare miſta quoque eſſe miſcibilia , ſed rudia exempla ſunt , & ſuis habuit Ariſtoteles ſi per illa propoſitum declararetur ; & talibus exemplis ſolitus eſt paſſim in ſuis libris uti , quia maniſteſtiora , & faciliora intellectu ſunt ; iis autem exemplis aliqua tantùm miſtionis conditiones declarantur , ut debere miſcibilia eſſe liquida , & ſe mu- tuo diuidere in paruas particulas ; ad has enim conditiones declarandas fatis erant etiam exempla miſtorum : at præcipua illa conditio miſcibilium , quòd debeant eſſe actiua inuicem , & paſſiua , elementorum propria eſt ; nec mi- ſtis alia ratione competit , quàm per elementa , è quibus conſtant. Quartum argumentum leue proſuſ , ac puerile eſt : datur enim res aliqua perfectior ab- ſolutè alia re , imperfectior tamen eadem re ſecundùm aliquam conditionem ; ut aſinus , quum ſit ſubſtantia , eſt abſolutè perfectior , ac nobilior motu Cæ- li , & luce ſolis , quæ accidentia ſunt ; attamen hæc apud Ariſtotelem ratione æternitatis , quæ eſt conditio nobilis , ſunt nobiliora aſino , qui mortalis eſt ; quare ipſiſmer aduerſarij dicerent aſinum illis accidentibus nobiliorem eſſe ſim- pliciter loquendo , ſed illa eſſe aſino nobiliora ſecundùm quid : ſic etiam pri- ma materia , quum apud Ariſtotelem æterna ſit , eſt nobilior ratione huius conditionis , quàm forma , & quàm compositum ; tamen abſolutè loquendo eſt ignobilior , & imperfectior illis. Sic ergo dicimus formas elementorum eſſe abſolutè nobiliores quolibet accidente , quia ſubſtantiam conſtituunt , & in ſpecie collocant , quod accidentia præſtare non poſſunt : poſſe tamen ali- qua accidentia habere aliquam conditionem nobiliores , ut ſiqua ſint , quæ nullo modo intendi , aut remitti poſſint , nam poſſe intendi & remitti notat imperfectionem : talia itaque accidentia ſecundùm hanc conditionem nobi- liora dici poſſunt formis elementorum , ſed illæ ſunt ipſis abſolutè nobiliores. Plura etiam eiufmodi in rebus videmus ; nam multa bruta hominibus præſtant robore corporis , vel efficacitate viſus , vel aliqua alia eiufmodi conditione ; ho- mo tamen abſolutè loquendo eſt omnium animalium præſtantiffimus , quan- doquidem alijs pluribus , & illis quidem nobiliſſimis conditionibus brutis om- nibus antecellit. Ad authoritatem autem Ariſtotelis in libro categoriarum di- centis proprium eſſe ſubſtantia non recipere magis uel minus ; ego quidem alienam ab Auerroë arbitror eſſe illam reſponſionem , quam ei attribuunt plu- res Auerroïſtæ , nempe ut Auerroës dicat Ariſtotelem ibi loqui de perfectis tantùm ſubſtantijs , proinde non negare ſubſtantiam aliquam imperfectam ſuſcipere magis & minus ; hoc enim ſi Auerroës diceret , in errore eſſet , quia quodlibet eſſe ſubſtantiale indiuiduum eſt , neque recipit magis vel minus , etiam ſi reſpectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur ; idque ut verum eſt de omni composito in categoria ſubſtantia tam ſimplici , quàm miſto , ita etiam de formis concedendum eſt ; neque enim formæ recipere magis vel minus , quàm ipſa quoque composita dicantur magis vel minus talia : quamob- rem non opus eſt aduerſarijs in hac reſponſione impugnanda laborare , ego enim

Ad quartum.

Ad quintum.

enim eam penitus reiiciendam arbitror ut ab Aristotele & ab Auerroee alienissimam. Dico igitur Aristotelem ibi sumere magis & minus pro eo quod est intendi vel remitti sine variatione speciei, quæ, ut antea diximus, est propria acceptio; hoc autem nulli substantiæ seu perfectæ, seu imperfectæ, seu compositæ, seu simplici competere potest; idque legentibus verba Aristotelis manifestum est: sed non ob id negat Aristoteles posse aliquam substantiam intendi, & remitti cum mutatione speciei, siquidem hanc intensionem, ac remissionem ibi non considerat; quum præsertim huic sententiæ attestetur dictum Aristotelis in contex. decimo octavi Metaphysicorum, ut ante consideravimus; spec-

ies enim similes esse dicit numeris, quibus additio, ac subtractio fieri potest cum mutatione speciei; sed quælibet numeri species individua est secundum essentiam, neque potest ei fieri additio, vel subtractio, quin destruat, & alia numeri species oriatur,

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE QUALITATIBVS
ELEMENTARIBVS LIBRI DVO.

Liber Primus.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

In lib. de
nat. scientia
constitutio-
ne.

DICTVM à nobis est aliàs quatuor simplicium corpo-
rum, quæ elementa vocantur, duo esse munera in mundo,
proinde etiam in philosophia naturali duas eorundem
esse considerationes; vnum prout naturalia, & simplicia
corpora sunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios
quæque locos in mundo occupant; alterum verò quate-
nus mistorum principia & elementa sunt, & per quatuor
primas qualitates, quæ alteratrices vocantur, in mistio-
nem venientia constituunt mistum. Sed illa quidem, quæ
ad priorem eorum corporum considerationem attinent, satis à nobis tractata
fuerunt in eo libro, quem de grauium, ac leuium motu conscripsimus, nunc alte-
ram, quæ multis, magnisque difficultatibus referta est, aggressuri sumus, & elementa
consideraturi quatenus elementa, & principia mistorum sunt: & quoniã, ut Aris-
toteles docet in initio 2. lib. de ortu & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per
primas qualitates, quarum inter se actione, & passione absoluitur mistio, & genera-
tur mistum, tota de his qualitatibus hæc disputatio nostra futura est; his. n. optimè
declaratis cognita erunt elementa quatenus principia mistorum, & elementa
sunt. Tria autem sunt, quæ de his consideranda nobis proponuntur: primo enim
loco videndum est quid sint hæc, quæ primæ qualitates appellantur, & harum de-
finitiones, quæ ab Aristotele traduntur, expendendæ; deinde verò de earum cau-
sis, vnde elementis proueniunt, agemus; ac demum quasdam quæstiones, de quibus
alij maxime disputare, & controuersari consueuerunt, ad has qualitates
pertinentes proponemus, atque soluemus; in horum enim plena intelligentia
consistere arbitramur perfectam elementorum cognitionem, quatenus misto-
rum principia, & elementa sunt: quomodo autem ex horum congressu generetur
mstum, ad alium locum opportunius considerandum remittemus.

In lib. de ge-
neratione
misti.

Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. II.

Qualitates
non sunt for-
mæ elemen-
torum.

VVM duæ sunt, quasmodò diximus, elementorum considerationes in
naturali philosophia, duobus etiam modis ad elementa se habere primas
qualitates alibi ostendimus: nam si absolutè elementa ut naturalia cor-
pora considerentur, hæc non sunt eorum formæ substantiales, sed accidentia con-
sequentia

sequentia de genere qualitatis, quod probat pluribus argumentis Achillinus in tertio libro de elementis dubio quarto; sed hæc consideratio à præsentis nostro instituto aliena est: si verò eadem ut elementa mistorum accipiantur, eisdem sunt ipsorum elementorum constitutrices formæ, quia sine his corpora illa non essent elementa mistorum. Non est autem ignorandum primas has qualitates ab Arist. in secundo libro de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elementorum vocari; & quandoque etiam appellari elementa, & materiam mistorum: quatenus enim in generatione elementorum hæc qualitates sunt præparationes materiæ pro singulorum elementorum formis educendis, eatenus vocantur ab Arist. materia elementorum in sexto context. illius secundi libri; nam præiis dispositiones faciunt materiam propriam, & preparatam ad recipiendam formam: dum autem elementa considerantur ut genita, & iam existentia, hæc sunt formæ ipsorum constitutrices, quia faciunt ut sint elementa mistorum, & hæc eadem ratione ipsæ qualitates ab Arist. etiam elementa vocantur; nam sæpe in appellatione confundere solet formam cum composito ab ea constituto: idè quum hæc qualitates elementa constituent, ipsæ quoque hæc ratione elementa vocantur, veluti si quis animam humanam hominem appellaret: hæc legere possumus apud Arist. in context. 7. & decimosexto eius secundi libri, ubi has qualitates vocat indistinctè & elementa, & formas elementorum, & principia constitutiva elementorum: easdem vocat etiam materiam mistorum in primo capite secundi libri de partibus animalium, quia dum constituunt elementa, materiam mistorum constituent; quæ igitur respectu elementorum sunt formæ constituentes, & dantur elementis esse respectuum, quo dicuntur materia mistorum, eisdem respectu nisi dicuntur materia, quia totum elementum ita ab his constitutum materia: totum habet respectu misti. Hæc igitur omnia secundum varias considerationes vera sunt, nec pugnant inter se: cognita. n. veritate non difficile est varia Arist. dicta; quæ discrepantia videntur, conciliare, & ad rectum sensum trahere. His igitur declaratis ad primarum qualitatum definitiones, quæ ab Arist. afferuntur, considerandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. III.

STENDERE volens Aristot. quatuor primarum qualitatum duas esse activas, calorem, & frigus, duas verò passivas, humiditatem, & siccitatem: in medium affert earum definitiones, in quibus id manifestum est, ut legere possumus in context. 8. & 9. secundi libri de ortu & interitu: sunt autem definitiones tales; calidum est quod congregat homogenea, seu quod segregat heterogenea, ut homogenea congregetur; frigidum verò est, quod indistinctè omnia congregat, tam homogenea, quàm heterogenea; congregare autem, & segregare est agere; quare ex his de finitionibus patet has duas qualitates esse activas: humidum verò esse dicitur id, quod non est terminatum propriis terminis, sed facile terminatur alienis; at siccum è contrario, quod terminatum est proprijs terminis, alienis verò non facile terminatur: terminari autem est pati; idcirco hæc definitiones declarant has duas qualitates esse passivas. Videntur autem hæc omnes definitiones satis esse manifestæ: nam in vrina hypostasis fecernitur à partibus aquosis, & est signum bonæ concoctionis, quæ fit à calore; sic autem separantur illa, quæ sunt duorum generum, & simul congregantur omnia, quæ eiusdem generis sunt; in fundo enim congregantur omnes partes terrestres, in parte autem superiore omnes aquosæ: ita in vino feruescente fecernuntur à calore partes terrestres à tenuioribus: sic si in aliqua cera indurata commisti sint lapilli, & paleæ, & cera

Definitio calidi.

Definitio frigidi.

per calorem liquefiat, congregantur in fundo omnes lapilli, in superficie verò omnes palæ supernant, & in medio manent, omnes partes æreæ; separantur igitur à calore heterogenea, vt homogœna congregentur. Contra verò à frigore manifestum est omnia congregari indistinctè, tam homogœna, quàm heterogenea; sicut enim calidi est rarefacere, vnde sic separatio eorum, quæ sunt diuersorum generum, ita frigidi est condensare, & conspire; quare si cera à frigore condensetur, omnia, quæ in ea sunt, coniunguntur, vt prædicti lapilli, & palæ cum cera commisti; nam si omnia hæc commisceantur, superueniens frigus ea coniungit, & facit vt congregata, & coniuncta maneant: sic si aqua turbida congluetur à frigore, coniunctæ manent cum aquæ partibus paraculæ terræ, donec à calore congelationem soluente segregentur: sic verò etiam cera pura congregabitur à frigore: proinde frigus condensando coniungit omnia tam homogœna, quàm heterogenea, quæ commissa esse contingat. Duarum quoque passuarum definitiones satis manifestæ sunt: humidum enim quum sit fluxile, proprios terminos retinere nequit, sed facile recipit alienos: figuratur enim facile à continente, & figuram eius recipit, vt in vase videmus aquam, vel aerem facillimè ad figuram vasis figurari: sicut enim statim ad omnes partes continentis, & ita recipit terminos alienos: contra verò siccum iam est terminis propriis terminatum, sed alienos non facile recipit; nam si in aliquod vas iniçantur lapides, non figurantur ad figuram vasis, sed propriis terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Aristoteles) ex harum qualitatium definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinem ad agendum, humiditatem verò & siccitatem notare aptitudinem ad patiendum. Hæc sunt, quæ ibi de his dicuntur ab Aristotele; quæ eadem postea repetuntur in initio quarti Meteorologicorum. Sed aduersus hæc magnæ oriuntur difficultates, quæ ad hanc usque diem omnibus negotium fecerunt, & aliquæ etiam, quæ à nemine tactæ inquam fuerunt: dubia enim occurrunt primo loco aduersus veritatem harum definitionum, quatenus absolute considerantur vt prædicata quædam, quæ his qualitatibus attribuantur; deinde verò dubium videtur quomodo essentiam harum qualitatium declarent, & sint earum definitiones; quum enim munus definitionis sit exprimere essentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatium essentia exprimat, ita vt aliter definiendæ non sint: hæc igitur vtraque considerate oportet, quum vtraque dubia esse videantur; vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an essentialiter competant, & earum definitiones appellandæ sint.

*Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum,
& eorum solutio. Cap. IIII.*

1. Dubium.

DVERSUS harum definitionum veritatem multa dubia ab interpretibus Arist. proponuntur. Primum quidem aduersus definitionem calidi: nam cera & pix, si simul à calido colluquantur, ita commisceantur, vt se iungi amplius nequeant; ita etiam stannum, & plumbum; sic multa ab aromataris per calorem ignis commisceantur, quæ non possunt amplius separari; ergo calidum congregat, & coniungit illa, quæ sunt diuersorum generum: contrarium tamen asseruit Arist. dicens calidum segregare heterogenea. Dubitatur etiam de frigido; quia tempore hiemis sic missio lachrymarum à frigore, ergo frigus segregat heterogenea, quod Arist. negauit: sic sanguis è venis educus refrigeratur, & partes eius terrestres fundum petunt, aquosæ supernant, purior autè sanguis in medio manet; itaq; à frigore segregantur heterogenea, & illa eadem videntur à calore congregari potius, quàm segregari: nam illæ eadem sanguinis partes heterogeneæ prius erant commixtæ,

1. Dubium.

& confusæ, dum sanguis erat in venis; à calore igitur commiscentur, & congregantur, postea verò segregantur à frigore: calidum igitur congregat heterogenea, frigus verò eadem segregat: igitur Aristot. in vtraque definitione falsum dixit. Dubitant præterea de definitione sicci: dixit enim Arist. siccum esse terminatum proprijs terminis, aliénis verò non facile terminari: at tamen contrarium contingit in igni, qui maximè siccus est: terminatur. n. facillimè terminis continentis, nec retinet terminos proprios, quapropter igni conuenit potius definitio humidi, quam ætiam definitio sicci. Sic etiam cinis & puluis facile terminantur à continente, proprios autem terminos non facile seruant: falsum igitur dixit Arist. in definitione sicci, dum contrarium asseruit, quum hæc sint corpora sicca. Vt hæc dubia, & alia eiusmodi omnia soluantur, statuendum præ cæteris est fundamentum hæc: potest aliquid alicui competere per se, & essentialiter, cuius tamen oppositum eidem competat, sed per accidens; vt calido nihil magis per se competit, quam calefacere, tamen quandoque calidum refrigerat, sicut etiam frigidum calefacit, sed per accidens, vt euenit in antiperist. is; neque per hoc tollitur quin, per se dicatur calidum calefacere, & frigidum refrigerare: sic igitur per se competit calido etiam rarefacere, & extenuare, hæc. n. est caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea congregentur, heterogenea verò segregentur, nisi quid aliud prohibeat: quare hæc omnia per se competunt calido, licet eidem quandoque competat per accidens ut congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur, scopus. n. naturæ caloris esset separare picem à cera, sed propter conuenientiam naturæ, & similitudinem liquationis fit vt simul colliquantur nequeant separari, hæc. n. conuenientia prohibet ne calidum præstet suam operam naturalem: quare per accidens congregat heterogenea. quum potius ea congreget quatenus uergunt ad naturam homogeneorum, nempe ratione conuenientie, & similitudinis, quam in terra habent. Hoc idem contingit in multis rebus, quæ ab aromatarijs per liquationem commiscentur; sed ipsi præterea adiungunt commixtionem artificiosam, quæ impedit separationem heterogeneorum; segregantur enim frequenter res heterogeneæ ex actione caloris, quæ tamen prohibentur segregari per commixtionem artificiosam baculo factam, sed etiam sine hac possunt per accidens congregari ob conuenientiam in modo liquationis, sicuti dicebamus de cera & pice: sic etiam stannum, & plumbum ob liquationis similitudinem à calore commiscentur, & coniunguntur: at plumbum, & cera non ita commiscerentur, sed segregarentur, quia dissimilem habent liquationem, cera enim facilius, plumbum verò difficilius liquefcit. Potest etiam alia ratione calidum heterogenea per accidens congregare: quatenus enim res aliquas indurat dum partes tenuiores resoluit, vt in luto contingere videmus, eatenus etiam facit vt res crassiores, quæ remanent, etiam si diuersorum sunt generum, maneant tamen congregatæ; quia crassities, ac durities, in qua res illæ continentur, impedimento est earum separationi. Considerandum præterea est alia competere calori vt secundum propriam naturam agenti, alia eidem competere, vt agenti instrumentario, & gubernato ab aliquo agente primario: quoniam enim actio præcipue attribuitur agenti primario, ideo potest à calore aliqua actio prouenire, quæ sit præter ipsius caloris naturam, sed secundum naturam & consilium agentis primarij, à quo regatur calor: patet autem hoc discrimen in sanguine existente prius in venis, deinde ex venis educto, de quo nunc dubitabamus: dum enim sanguis est in venis, regitur ab anima, quare tunc calor agit ex intentione animæ, non ex intentione propriæ naturæ: nam si secundum propriam tantum naturam ageret, utique heterogenea segregaret, quod manifestè facit postquam est eductus è venis, nam terrestres partes fundum petunt, aquosæ supernatant, purior autem sanguis in medio loco manet; fit enim separatio hæc à calore, quem adhuc seruat sanguis, non à frigore, quia si statim eductus sanguis omni calore destitueretur,

3. Dubium.

Solutio prima & secunda.

tueretur, videremus ipsum ita condensari, ut illa omnia in eo commista, & coniuncta manerent absque vlla separatione; agit autem tunc sanguis proprijs viribus, neque est amplius subiectus imperio animæ, ideo eius calor separat heterogenea; qui idem quando in uenis inclusus sanguis continebatur, quanquam maior, atque intensior calor erat, non segregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animæ, quæ vult ex tota illa massa sanguinea omnes corporis partes nutrire, & illam vertere in substantiam animalis: sic dicimus de vrina, separantur enim in ipsa partes heterogeneæ à calore, non à frigore, nam vrina egreditur calida, ut manifestum est; dum autem erat in vesicca, vel similiter partes terrestres ad fundum descenderunt, & postea in emissione sunt commistæ cum vrina, vel etiam ab animæ regimine prohibetur aliquantum illa segregatio ob vtilitatem animalis. Ad horum autem confirmationem considerare possumus motum localem nutrimenti in eisdem viuentibus corporibus; nam alimentum, quod sua natura est graue, & naturaliter descenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad superas corporis partes; sicut ergo anima imperare potest graui ne descendat, & facere ut ascendat, ita etiam potest imperare calido ne segreget heterogenea, nisi ubi ipsamet anima hanc separationem molitur; nam per vasa huic viui assignata segregantur aliquæ partes sanguinis aquosiores ad renes, terrestriores verò aliquæ ad lienem, sed aliæ tamen in venis manent commistæ cum sanguine, quas natura non vult segregari: patet autem in eodem sanguine à venis educito idem cōtingere de eius motu, quod de calore dicebamus; ductus enim sanguis quum ab anima amplius non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quàm descensus; agit enim tunc secundum propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animæ absolutus incipit agere secundum naturam suam, & heterogenea separat. Ex his igitur manifestum est competere posse quandoque calori ut congreget heterogenea; neque per hoc stare quin eidem per se competat ut segreget heterogenea, hæc enim non congregat nisi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendæ autem sunt res per illa, quæ eis per se competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum est de emissione lachrymarum à frigore, fit enim per accidens, nam per se frigidum competit constringere, & condensare, hoc autem per se facit congregationem omnium indistinctè; quòd si in illa constrictione eveniat ut aliquid humoris tenuis exprimat, id fit per accidens, & præter intentionem frigidi agentis, quod quidem per se solam cōgregationem molitur, quia fit per se congregatio ex constrictione; sed propter differentiam, quæ est inter crassum, & tenue, fit per accidens expressio partium tenuiorum, & earum à crassis partibus segregatio, talis nanque est emissio lachrymarum à frigore: sic etiam dicebamus fieri etiam quandoque à calido condensationem, sed per accidens, ut quando calor lurum indurat; quum enim per se competat calido rarefacere, rarefuit in luto partes aquosæ, & in vaporem resolutæ exhalantur, partes autem terrestres non ita facile resoluuntur, ideo induratæ manent, quoniam humore deslituuntur: calor itaque per se extenuat aqueas partes, & eas separat à partibus terreis, sed facit per accidens ut partes terreæ maneat duriores. Ad alia verò dubia adducta aduersus definitionem siccæ respondet de igni Ioannes Grammaticus, flammam, quæ est in fornace, non facile terminari, seu figurari à figura fornacis, quia non conquefcit in fornace, vt aer, sed erumpit, & ascendere nititur, atque si id facere nequeat, extinguitur; terminos quoque proprios habet, nam habet figuram pyramidalem; quare illi competit definitio siccæ. De cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hæc esse ita fluxilia, ut corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfectè figurantur à continente, ut aer, & aqua, & alia humida, quæ statim à continente recipiunt terminos & figuram, & perfectè omnes continetis partes attingunt; quo fit ut cinis & puluis habeant etiam figuram propriam,

Ad tertium.
Responso
Io. Gramm.

& tam retineant, quando coaceruantur, acerius enim propriam habet figuram. Sed has Ioannis solutiones ego quidem penitus approbare non possum. Quod enim de igni dicit, ipsum non facile terminari à continente, admitti potest, quia nullam reuera stabilitatem habet flamma in fornace; totum verò elementum ignis terminatur quidem à cœlestis corporis superficie, sed cum maxima partium perturbatione, & instabilitate. Sed illud, quod dicit, flammam habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habere figuram dicimus, quod stabilitatem habet, cuiusmodi non est flamma, semper enim fit alia & alia, neque seruat eadem: quòd siquam figuram habere videtur, eandem habet etiam aqua descendens, quando ex aliquo vase effunditur, quum tamen sit corpus humidum, quod Aristoteles negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Possumus igitur aliter dubium soluere dicendo conditiones humido attributas ab Aristot. videri quidem modo aliquo etiã igni, qui sicus est, competere, sed id esse per accidens. fit enim propter partium tenuitatem ut facile terminari alieno termino videatur, non propter siccitatem, quum non omni sicco id competat; itaque hoc ei competit quatenus est tenuis, non quatenus sicus: quo fit vt non perfecte ei competat, sicuti perfecte competit humido; quatenus enim est humidum, eatenus fluidum est, nec potest retinere proprios terminos, & facile recipit alienos. Sed dignum consideratione est id, quod pro huius dubii solutione dicitur ab Auerro in initio suæ Epitomes quarti Meteorologicorum, eaque mihi videtur omnium tutissima esse responsio: inquit Auerroes Aristotelem describere has qualitates per quasdam proprietates, quæ competunt elementis prout elementa sunt, & prout in mixturem veniunt, ac respiciunt productionem in misti; mistio autem omnis celebratur in terra, vel propè terram, propterea quòd ibi commodè fit mistio, vbi adsunt omnia elementa: adsunt autem omnia apud terram, vbi manifeste fit trium elementorum inferiorum contactus, & partes quoque igneæ tum supra terram, tum in terra generatæ ab actione cœlesti: præterea in omni perfecto misto terra preualet, & illi adhibetur aqua ad compagem faciendam, deinde aer & ignis propter calorem, ut castrigatus à frigore terræ & aquæ regat, & moderetur siccum iunctum humido, & mixturem absoluat, mistum enim recipit à calore terminos propter humidum, & retinet propter siccum: igitur si facile vel non facile terminari considerentur in sicco & humido ut acceptis in constitutione misti, tollitur omnis difficultas: Aristoteles enim definiens siccum respexit præcipuè siccum terræ, quod quum à calido & frigido terminari debeat, requirit admixturem humidi aquei, ut possit facile terminari: ignis autè videtur in mixturem venire potius ut calidus, quàm vt sicus; ut enim est calidus, agit, ac moderatur; ut autem est sicus, non fungitur nisi officio materiæ, sed condensatus, & adiunctus sicco terreo paruum admodum molem adjicit, & parum materiæ misto suppeditat, quoniam ad paruum quantitatem restringitur siccum igneum dum adiungitur sicco terreo: quare totum ferè illud siccum, quod est materia misti, terreum est, ut expressè dicitur ab Aristotele in contex. 49. & 50. secundi libri de ortu & interitu. Sententia ergo Auerrois est, non esse necessarium ut hæc descriptiones veræ sint de qualitatibus elementorum, prout insunt elementis secundum se, & absolute consideratis, sed solum prout in mixturem veniunt, ubi siccum humido iunctum debet à calido terminari; in mixturem autem totum siccum terreum est propter magnum terræ excessum, & illi adiunctum aliquid sicci ignei non habet amplius illam tenuitatem, quam habet ignis per se, & ab aliis elementis sciunctus: quoniam igitur Aristoteles accepit has qualitates ut productionem misti respicientes, in productione autem misti totum siccum iam est factum solidum, ac difficulter ab alio te minabile, quia per magnum excessum est siccum terreum, & illi adiunctum paruum sicci ignei est factum crassum, ac densum; de hoc sicco vera maximè est de-

Confutatio.

Solutio vera.

Alia solutio.

In lib. de na
su. scientia
constat.

finisio sicci ab Aristotele allata, & omni carens difficultate, neque necessarium est ut accomodetur elementis ut simpliciter, & extra missionem consideratis; quum presertim traditæ sint elementis hæc qualitates propter constitutionem massi, non prout sunt absolute corpora naturalia, sicut alio in loco demonstrauimus: hanc esse puto verissimam solutionem difficultatis, quæ de sicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id, quod à Ioanne Grammatico dictum est, addere nos possumus cinerem seu puluerem non esse vnum corpus continuum, sed congeriem particularum terræ minutissimarum; proinde mirandum non esse si videantur facilius terminari à continente, quàm siccum aliquod continuum, quod sit verè vnum corpus; hæc enim sunt multa corpora collecta, sicuti aceruus frumenti, in quo disiuncta inuicem sunt grana, quo fit ut fluxum aliquem habeant, perquem recipiunt aliquam figurationem à continente: at si conglobetur, & conspicietur aceruus pulueris, ita ut fiat unum corpus, non amplius recipiet facile terminos ab alio, sed proprios terminos habebit, ac retinebit.

Quomodo primarum qualitarum duæ dicantur actiuae & duæ passiuæ. Cap. V.

DV BIVM præterea est illud, quod Aristoteles dicit tum in prædicto loco secundi libri de ortu & interitu, tum in initio quarti Meteorologici, calorem & frigus esse qualitates actiuas, humiditatem verò & siccitatem esse passiuas; huic enim sententiæ aduersantur illa, quæ & in primo, & in secundo de ortu, & interitu libro dicuntur: in primo quidem docuit Aristoteles contrarium agere in suum contrarium, & pati à suo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidum à frigido: ergo hæc duæ qualitates non solum actiuae, sed etiam passiuæ sunt: sic etiam humiditas & siccitas, quum sint contrariæ, agunt inuicem, ac patiuntur; ergo non modo passiuæ sunt, sed etiam actiuae; agit enim & humidum in siccum, & siccum in humidum; in secundo autem libro docuit quodlibet elementum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per utranque qualitatem, nempe si utranque habeat contrariam utrique, ut patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua; aliquod verò pati ab aliquo secundum alteram tantum qualitatem, videlicet si in altera conueniant; patitur ergo & aer ab igni, & ignis ab aere: atqui non possunt pati ratione caloris, quum ambo sint calidi; quare patitur aer ab igni ut humidus à sicco, & ignis ab aere ut siccus ab humido; igitur etiam siccum & humidum sunt actiua in se mutuo, non solum passiuæ: sic terra & aqua agunt in se mutuo, at non secundum frigus, quum in eo conueniant, ergo ratione siccitatis & humiditatis. Marfilius & alii nonnulli hanc difficultatem ita solunt: omnes hæc qualitates sunt actiuae, & omnes passiuæ, ut Aristoteles in memoratis locis significauit; sed calidum & frigidum sunt magis actiua, quàm humidum & siccum; & è contrario hæc sunt magis passiuæ, quàm calidum & frigidum; hoc igitur considerans Aristot. per comparisonem dixit duas esse actiuas, & duas passiuas, id est, duas esse magis actiuas, duas verò magis passiuas. Sed hæc sententia à multis recentioribus reprobat, nec iniuria; patet enim Aristotelem hac comparisonem non uti, sed absolute loquendo has vocare actiuas, illas verò passiuas. Præterea ostendit hoc Aristoteles ex earum definitionibus: at in definitionibus calidi & frigidi sola actio significatur, de passione nihil dicitur; sic in definitionibus humiditatis & sicci ne verbum quidem de actione fit, sed sola passio tangitur. Adde quod dum duas vocat actiuas, & duas passiuas, non considerat actionem contrarii in con-

Opinio Mar
filii.

Confutatio.

trarium

trarium, ut calidi in frigidum, sed totius contrarietatis calidi & frigidi in totam contrarietatem humidum & sicci; sic autem patet calidum & frigidum esse solum actiua, humidum verò & siccum passiuua solum, quia nemo vnquam dixit humidum & siccum agere modo ullo in calidum & frigidum: itaque dictum Aristotelis non est comparatiuum, quia comparatiuum presupponit positiuum, quod hic dici non potest; fatuum enim esset dicere calidum & frigidum magis agere in humidum & siccum, quam hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo agant: neque etiam dicendum est calidum & frigidum magis agere inuicem, quam humidum & siccum inuicem, quum Aristoteles (ut diximus) non consideret actionem contrariæ in contrariam, sed totius contrarietatis in totam contrarietatem. Præterea non possumus dicere calidum & frigidum esse magis actiua inuicem, quin dicamus esse etiam magis passiuua; etenim dum unum agit, alterum patitur: quare si intelligant calidum & frigidum magis agere inuicem, quam humidum & siccum inuicem, est in eorum sententia repugnantia manifesta, & insolubilis, Hac igitur reiecta videntur cæteri omnes hanc difficultatem soluere dicendo has omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas, dum considerantur in simplicibus secundum se sumptis: at dum considerantur respectu misti, & prout ad misti generationem congregiuntur, duas esse actiuas tantum, & duas tantum passiuas: Aristoteles igitur quando dixit omnes esse actiuas, & omnes passiuas, considerauit eas in simplicibus corporibus prout mutantur inuicem, absque ullo misti respectu; aqua enim in terram agit humectando, terra verò in aquam ericcando, ut in dubitatione dicebatur: quando autem dixit duas esse actiuas tantum, duas verò tantum passiuas, considerauit eas in elementis ut congregiuntur ad generationem misti: quare secundum varias considerationes verum est vtrunque: sumunt autem hanc solutionem ex Auerroë in initio quarti Meteorologici, & ex Ioanne Grammatico in contex. octauo secundi de generatione. Mihi tamen videtur hæc communis solutio aliquam pati difficultatem, quia in missione quoque, & misti generatione necesse est omnes agere, & omnes pati: quum enim in missione oporteat fieri miscibilem diuisionem in minutas partes, & eorum inter se actionem, qua ad mediocritatem redigantur: necesse est particulam siccam exicare particulam humidam iuxta se positam, & vicissim ab eadem humectari, & calidam à frigida refrigerari, & frigidam à calida calefieri: oportet igitur omnes agere, & omnes pati, ut contrariæ omnes se mutuo obtundant, & totum ad naturam mediam redigatur: quare difficultas integra manet; quomodo enim in productione misti, quam respexit Aristoteles dicens duas actiuas esse tantummodo, & duas passiuas, verum est dictum hoc, si etiam in productione misti omnes agunt, & omnes patiuntur? non est ergo distinguenda harum qualitatuum consideratio in simplicibus & in mistis, quod illi faciunt; sed melius est ut hac distinctione utamur. Actio harum qualitatuum duplex est, una vniuoca, qua est apta singula gignere similem, quod facere non potest, nisi suam contrariam interimendo; altera verò æquiuoca, qua producant secundas omnes qualitates, & ipsam quoque misti naturam diuersam à naturis elementorum. Priorem actionem exercent hæc omnes qualitates non solum in simplicibus, sed etiam in mistis, & hac ratione omnes sunt actiuæ, & omnes passiuæ; quælibet enim suam contrariam destruere, & similem producere nititur; quare humidum quoque agit in siccum, ut ipsum interimat, & producat humidum, & est contrarium siccum agit in humidum, ut ipsum perimat, & generet siccum. Alteram verò posteriorem actionem exercent in mistis tantum, eaque est præcipua elementorum operatio prout elementa sunt; huius enim gratia data eis est à natura altera prior actio, quia sine illa hanc posteriorem exercere minimè potuissent: ratione igitur huius secundæ actionis, quam nos æquiuocam appellauimus, Aristoteles duas tantum actiuas vocat, calorem & frigus, duas verò passiuas tantum, humiditatem

Aliorum opinio.

Confutatio.

Opinio vera.

Actio prima
rum qualita-
tum alia vni-
uoca, alia æ-
quiuoca.

& siccitatem; hæc enim non est amplius actio contrariæ in contrariam, sed tanquam artificis in materiam; siccitas enim & humiditas nullam habent vim actionis æquiuocæ, qua agendo aliquod diuersum producant, sed sunt conditiones, constituentes materiam aptam ad patiendum à duabus actiuis, tanquam ab artefice elaborante: calor enim nec secundas qualitates, nec mistum produceret agendo in solum humidum, vel in solum siccum, sed in humidum cum sicco coniunctum; ipse autem calor non debet esse summus, sic enim igneus, ac destrucitius esset, sed debet esse remissus, & castigatus à frigore, & modò magis, modò minus, prout diuersæ mistorum nature, & diuersæ secundæ qualitates requirunt: hæc igitur ratione calor & frigus sunt solum actiue qualitates, & locum habent artificis, humiditas verò & siccitas sunt solum passiuæ, quia constituunt substantiam materiam ad patiendum idoneam: hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc sententiam significant Auerrois verba in primo commentario quarti Meteorologicorum, si bene perpendantur; non enim distinguit actionem harum qualitatium in simplicibus ab actione earundem in mistis; sed productionem similis, qua sunt agentia viuoca, à productione alicuius diuersi, qua sunt agentia æquiuoca.

Cur passiuæ qualitates non patientur ab actiuis, nisi coniunctæ.

Cap. VI.

Dubium.

His sumitur solutio cuiusdam dubij, quod turbare aliquem posset: quando enim materię aptæ ad patiendum adiungitur agens, necesse est vt actio fiat: quum igitur quodlibet elementum habeat vnã qualitatem actiuam, & alteram passiuam, deberet quodlibet agere in seipsum; ignis enim vt calidus deberet agere in seipsum, vt siccum, & sic reliqua omnia elementa. Sed soluitur, quia materia idonea ad patiendum à duabus actiuis non est solum siccum, nec solum humidum, sed ambo coniuncta; ideo duæ actiue non possunt in passiuas agere, nisi in misto, quod constat e: sicco & humido: quisquis enim nouit quid sit congelatio, nouit etiam non posse aquam puram, si daretur, ab vno frigido congelari, sed ideo congelari aquam, quod habet aliquid terræ commistum, & ita constat & humido & sicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum est: loquimur autem de tali actione, qua producuntur secundæ qualitates; nam pati posse etiam elementum simplex à simplici, vt ante dictum est, non inficiamus. Huic tamen solutioni videntur verba Aristotelis aduersari, quæ leguntur in primo context. quarti Meteorologicorum, vbi dicit humidum, & siccum pati à duabus actiuis, tum vtraque simul iuncta, tum etiam alterum separatim acceptum sine altero: ideo verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes afferendo significarunt magnam esse illius loci obscuritatem; quum præsertim illarum interpretationum nulla, si bene perpendatur, ita satisfaciatur, vt in ea possit animus acquiescere: eas igitur ego aliis considerandas relinquam, & illam adducam quam puto esse illius loci veram interpretationem. Credo Aristotelem dicentem humidum secundum se, & siccum secundum se, non intelligere elementa verè simplicia, & pura, qualia an dentur ambigitur, sed in hoc sequi communem loquendi consuetudinem; etenim nomine elementi appellare solemus id, in quo magis illius elementi sit excessus, quia reliqua in eo commista non animaduertimus: aquam enim & maris, & fluuiorum vocamus aquam, licet pura non sit, & dicimus aquam congelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus, quàm aquam, propter magnum aquæ excessum; quanuis non congelaretur, nisi aliquid terræ commistum haberet: hoc igitur ab Aristot. ibi vocatur humidum secundum

Solutio.

Dubium ex
verbis Arist.
in 4. Meteor.
cap. 3.

Solutio.

secundum

secundum se, & siccum secundum se, hoc est terra & aqua, quæ nobis videntur esse elementa pura; quoniam in aqua non videntur commistam siccum, & in terra non animaduertimus humiditatem admistam: sic igitur siccum secundum se, & humidum secundum se appellat elementa, quæ creduntur esse simplicia propter magnum alicuius elementi excessum; mista verò corpora, quæ non elementi nomine appellantur, quoniam manifestè sunt mista, vocat constantia ex siccò & humido: itaque si spectemus id, quod apparet, videntur siccum & humidum tum coniuncta, tum separatim accepta pari à duabus actiuis; attamen secundum rei veritatem non patiuntur nisi coniuncta. Confirmant autem maximè hanc nostram sententiam illa, quæ de putredine elementorum dicuntur ab Aristot. in contex. quinto eiusdem libri; inquit enim omnia elementa putrescere excepto igni, & expressè nominat terram, & aquam, & aerem: attamen quisquis intelligat quid putredo sit, is cognoscat eam soli misto competere, quum nil aliud sit, quàm misti dissolutio in elementa, è quibus constabat; est enim proprius misti interitus quatenus mistum est, qui elemento verè simplici competere nullo modo potest, dissolui nanque in componentia non potest id, quod simplex est: vocat igitur ibi quoque Aristot. elementa iuxta communem hominum appellationem, quia propter magnum vnius elementi excessum nominibus elementorum appellari consueverunt; putrescunt tamen, quia reuera sunt mista, nam si verè simplicia existerent, putredini obnoxia non essent: ita igitur dicendum videtur etiam in primo contex. eiusdem libri, Aristot. dicentem humidum solum, & siccum solum, non rem ipsam respicere, sed solam loquendi consuetudinem.

*Cur Aristoteles non aliter definiuerit primas qualitates,
quam ut definiuit. Cap. VII.*

AETERYM. quia definitio non solum eiusmodi esse debet, ut illa, quæ in ea sumuntur, verè prædicentur de definito, sed ut essentiam quoque ipsius perfectè exprimat, hoc quoque in præsentia considerandum est; dubitare enim non absque ratione aliquis posset ne per has definitiones essentia primarum qualitatum exprimitur; sic enim definiti videntur non modò per posteriora, sed etiam per accidentalialia, nam primaria operatio calidi est calefacere, sicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, sunt operationes secundariæ, & remotæ, quæ à calido, & à frigido non exercentur nisi per medias primarias, calefactionem, & refrigerationem; effectus autem remotus videtur esse accidentalialis suæ causæ, quum per alium priorem effectum producat; non potest igitur illius causæ essentiam declarare; Aristoteles ergo vel per priora definire primas qualitates debuit, vel si per posteriora, & per effectus definire voluit, debuit saltem definire per proximos, & primarios, non per remotos, & secundarios. Pomponatius in initio quarti Meteorologici ad hoc dubium respondet Aristot. ibi sic definire primas qualitates, quia in illo libro eas considerat prout respiciunt mistum, & generationem misti: secundum hanc enim considerationem non fuisset conueniens illas definire per primas operationes, quæ sunt calefacere, & refrigerare, quum has edant non minus in simplicibus, quàm in mistis; eas igitur definire voluit per secundas operationes, quas edunt in solis mistis; hæc nanque sunt principiales respectu constitutionis misti, quàm calefacere, & refrigerare, licet istæ sint illis principiales origine. Hinc colligit Pomponatius discrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in elementis, & eorum qualitatibus considerandis; in libris enim de ortu & interitu considerauit Aristot. primas qualitates prout edunt operationes suas in simplicibus, non in mistis, in

Dubium.

Pomponati
soluio.

quatuor

Vera solutio.

quarto autem Meteorologico prout operantur in mistis, non in simplicibus: quod fit ut in libris de ortu & interitu dicamus primam operationem calidi esse calefacere, & frigidi refrigerare, & humidi humectare, & siccis exiccare, quoniam ibi omnes sunt actiua, & omnes passiva; in quarto autem Meteorologico dicamus primam operationem calidi non amplius esse calefacere, sed potius congregare homogenea, quoniam hæc est magis præcipua in constitutione misti: per hanc igitur operationem definiuit ibi Aristoteles calidum, & alias qualitates similiter: quoniam aliter eas definire conuenit in quarto Meteorologico, aliter in libris de generatione. Hanc resolutionem ego quidem aliqua ex parte probō, sed aliqua ex parte probare minimè possam: quod enim ad dubium ipsam atinet, veram esse solutionem puto; quia quum definiantur hæc qualitates ut principia mistorum tum materialia, tum efficiencia, rectè definiuntur per effectus posteriores, nomen enim principij respectuum est, & notat relationem ad effectus, quorum est principium, proinde per hunc respectum illa omnia, quæ ut principia definiuntur, definiri debent: talem videmus esse definitionem primæ materiæ in calce primi phyticorum, & naturæ in initio secundi, & animæ in principio secundi de anima: quum autem per effectus posteriores ibi definiri debuerint primæ qualitates, ubi ut principia considerantur, & horum effectuum plures sint gradus, rectè etiam factum est ut definierentur per illos effectus, qui spectant productionem misti: per calefactionem verò non rectè fuisset definitum calidum, neque per refrigerationem frigidum, quoniam hæc operationes à calido, & à frigido eduntur non minus in simplicibus, quàm in mistis: rectè igitur fuit definitum calidum per congregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omnium indistinctè, quoniam istæ operationes respiciunt mistum: hæc igitur est dubij solutio optima; atque firmissima. Sed quando Pomponatius hinc colligit discrimen quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in primarum qualitatum consideratione, meo quidem iudicio egregiè decipitur: quia non aliter definiuntur primæ qualitates in secundo de ortu & interitu, quàm definiuntur in initio quarti Meteorologici, sed eodem proflus modo vtrobiq; immò in illo quarto hæc definitiones non omnino exprimuntur, sed imperfectè tanguntur, tanquam diligentius traditæ prius in secundo de generatione, ut in proprio loco: quanuis enim in libris de ortu & interitu considerentur etiam primæ harum qualitatum operationes, quæ sunt calefacere, refrigerare, humectare, & exiccare, quia sine his aliæ secundæ operationes produci non possunt; attamen quando vult definitiones assignare primarum qualitatum in contextu octauo & nono secundi libri Aristoteles, nulla facta mentione de primis earum operationibus definit eas per secundas solas, quæ misti generationem respiciunt, ut ipsemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum esse quod congregat homogenea, frigidum verò, quod indistinctè congregat omnia tam homogenea, quàm heterogenea; deinde humidum quod non habet proprios terminos, & alienis facile terminatur, & siccum, quod est proprius terminis terminatum, nec facile recipit alienos; quæ eadem definitiones tanguntur etiam in initio quarti Meteorologici: ex his ergo definitionibus, & ex ipsiusmet Pomponatij confessione colligimus & elementa, & primas qualitates considerari vtrobiq; ut principia mistorum, neque in hoc consistere eorum librorum discrimen, sed in alio, quod considerate non est præsentis contemplationis, sed fuit à nobis cū diligentia declaratum aliàs, dum publicè in Patavina Academia quartum illum Meteorologicum interpretaremur: itaque mirandum profectò est quomodo Pomponatius dicat esse aliter definiendas primas qualitates in libris de ortu & interitu, aliter in quarto Meteorologico, quum tamen nulla in libris de ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, nisi quam habemus in contextu octauo & nono secundi libri, quam eandem legimus in initio quarti

Meteo-

Meteorologicorum, quæ indicat utrobique considerationem cum respectu, & relatione ad mista. Ut igitur ad id, de quo sermo erat, redeamus, primæ operationes primarum qualitatum sunt quidem origine principaliores secundæ operationibus eorundem: alia tamen ratione non sunt præcipuæ, sed ipsæ secundæ sunt principaliores, nimirum in mente, & intentione naturæ molientis generationem misti; dum enim mista respicimus, primæ operationes ad secundas tanquam ad finem diriguntur. Sed alia de his difficultas oritur, quam considerare oportet: quum enim secundæ primarum qualitatum operationes plurimæ sint, cognoscendum est cur non per alias, sed per solas memoratas Aristoteli definire eas voluerit, calidi nanque secundæ operationes sunt & congregare homogenea, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & aliæ plures: cur ergo Aristoteles potius per congregationem homogeneorum, quam per alias calidum definiuit, quum aliæ quoque similiter mistum respiciant? sic etiam de aliis primis qualitibus dubitare possumus. Ad hæc dico non potuisse Aristotelem per aliquam aliam secundam operationem primas qualitates definire, nisi per has, per quas definiuit: nam si alias calidi operationes consideremus, per nullam illarum secernebatur calidum à frigido, sed per hanc unam, quæ est segregare heterogenea, ut homogenea congregentur: nam terminare, indurare, mollire, humectare, exiccare, & si quæ aliæ sunt, non minus frigido attribuuntur, quam calido, licet variis modis; etenim quæ à calido indurantur, ac terminantur, ea molliuntur, ac solvantur à frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur à frigido, ea molliuntur, & solvantur à calido: per nullam ergo istarum poterat calidum à frigido, & frigidum à calido separari: poterant quidem separari per primas operationes, quæ sunt calfacere, & refrigerare: sed hæc non respiciunt mistum, quum competant elementis etiam in se mutuo agentibus; immò & absurda talis definitio videretur, esset enim quodammodo idem per semetipsum definire: adde quid per effectus posteriores definire primas qualitates conueniens non esset, nisi ubi considerandæ proponuntur ut principia mistorum. Separari etiam poterat per rarefacere, quod est proprium calidi, & immediatè insequitur calfactionem, & per condensare, quod est proprium frigidi, & immediatè refrigerationem insequitur: sed neque hæc respiciunt mistum, quia etiam in actione elementorum mutua absque ullo respectu ad mista fit rarefactio, & condensatio; calidum enim in aquam agendo eam rarefacit, & in vaporem, aeremque conuertit; frigidum verò in aerem agendo condensat ipsum, & vertit in aquam: non poterant ergo per has operationes, quæ non respiciunt mista, bene definiri primæ qualitates, ubi erant considerandæ ut principia mistorum. Hac igitur norma si semper utamur, errare non possumus: primæ qualitates vel definiuntur ut secundùm se, & absolutè consideratæ, uel ut principia mistorum; si secundùm se, & absolutè, non per effectus posteriores sunt definiendæ, sed per causas priores, quum sint accidentia à causis, quas mox considerabimus, pendencia; quapropter hoc modo per nullam operationem eas definire conuenit: si verò ut mistorum principia considerentur, per effectus quidem posteriores definiendæ sunt, sed per illos tantum, qui respiciunt mistum; cuiusmodi non sunt calfacere, refrigerare, rarefacere, & condensare. At quia proprium calidi est per rarefactionem segregare inuicem illa, quæ sunt diuersorum generum, idque non insequitur aliam rarefactionem, quam illam, quæ fit in misto; idèò calidum à frigido rectè separatè per segregationem heterogeneorum quam insequitur congregatio homogeneorum, quum hæc operatio fiat per solam rarefactionem, & extenuationem, quæ est propria calidi, & ipsum distinguit à frigido: sic etiam frigidum rectè definitur per congregationem omnium tam homogeneorum, quam heterogeneorum, quum hæc fiat per condensationem, & contractionem, quæ est propria frigidi, & ipsum distinguit à calido. Pacti igitur nullam esse operationem calidi, vel frigidi, per quam melius defini potuerint

Dubium.

Solutio.

C

C

rint, atque à se inuicem distingui, quàm per has, per quas Aristot. calidum, & frigidum definiuit, De sicco autem, & humido longè clarior res est: quum enim hæ sint qualitates passiuæ, & receptiuæ omnium actionum calidi, & frigidi, conuenientissimè definiuntur per has patibilitates, quia per has significatur primum harum officium in productione misti: cur enim mistum constare debeat sicco, & humido terminandis, atque regendis à calido, & frigido, nulla est alia ratio, nisi quia siccum solum non facile terminos reciperet ab actiuis, quia siccum non facile terminatur ab alio; adiectum ergo fuit humidum, ut cum sicco commistum redderet totum facile terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habetur merito humidi, idque est præcipuum munus humidi in missione: contra verò, quia solum humidum etsi facile terminos ab alio recipit, non tamen eos retinet, quia labitur ac diffluit: ideo necessaria fuit commistio sicci, per quod termini iam per humidum recepti retinerentur: ut ergo officium humidi in missione est facere ut termini facile recipiantur, ita officium sicci est facere ut recepti retineantur, & conseruentur: rectè igitur hæ duæ passiuæ qualitates definiuntur in contex. nono secundi libri de generatione per operam, quam præstant in constitutione misti: unde colligere possumus id, quod antea dicebamus, considerari præcipuè in his definitionibus siccum terreum, & humidum aqueum, quorum ea sunt officia in missione, ut ipsemet Aristoteles docet in eo secundo libro. Sed alia exoritur questio, ex cuius solutione mirandum profectò erit quàm bellè omnia consonent veritati: quum enim quatuor primæ qualitates sint accidentia, & causas habeant priores, per quas etiam definiri poterant; cur Aristot. nusquam inuenit eas ita definiuisse, sed semper eo modo, quem declarauimus, per effectus posteriores: huius dubii nullam apud alios solutionem vnquam vidi, immò ne tetigisse quidem aliquis dubium hoc videtur. solutio autem nulla, meo quidem iudicio, afferri potest, nisi illa, quam aliàs exposui fusè in libro de naturalis scientiæ constitutione: sunt enim à philosopho naturali cognoscendæ res naturales ut sunt à natura constitutæ; elementa autem producta sunt à natura tum ut sint naturalia corpora mundum complementa, tum ut sint principia mistorum: idè debuit Aristoteles distinctis in locis ea his duobus modis considerare: non sic animam; hæc enim non ita est in rerum natura, ut sit ens per se completum in specie, sed ut complementum, & perfectio alterius sit, nempe formale principium corporis animati; idè Aristoteles nullibi eam considerauit absolutè ut ens quoddam, sed solum ut principium ipsam definiuit, proinde per respectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum est: non sunt enim alia ratione elementis tribuè à natura, nisi propter mista, & ut per eas elementa sint principia mistorum: idcirco Aristoteles respiciens consilium naturæ in his constituendis, non alio modo eas considerare, ac definire voluit, nisi ut sunt principia, & ut respiciunt mistum, hic enim solus fuit naturæ scopus in tribuendo elementis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantum, non alio, Aristotelem eas considerasse fatendum est, nisi cæci vel pertinaces simus: ob id in contextu octauo & nono secundi libri de ortu & interitu in adducendis harum qualitatuum definitionibus denotauit essentialem eis esse hunc respectum ad mista; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia sunt actiua, humidum verò & siccum ita dici, quia sunt passiuæ, indicauit ipsamet vocabula hunc respectum significare. Hanc unam ego videre potui huius questionis solutionem; illi vero qui negant elementa, & primas qualitates in libris de ortu & interitu ut mistorum principia considerari, & sententiam illam Auer. & nostram non recipiunt, aliam responsonem, si possunt, inueniant.

Dubium.

Solutio.

*De causis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum,
& eius reprobatio. Cap. VIII.*

QVONIAM autem primæ qualitates, ut prædiximus, accidentia sunt; accidentia verò omnia causam aliquam extra se habere necesse est, à qua producantur, eamque vel in eodem subiecto, uel extra; hanc nos considerare, & cognoscere oportet, quum aliquid in se habere videatur difficultatis: Aristot. enim in primo Meteorogicorum, capite quarto, dicere videtur elementa recipere has qualitates à Cælo; propterea quòd aer, & ignis, quum circumferantur, accenduntur, & calida redduntur, quia motus calorem producit; terra verò, & aqua, propter immobilitatem frigidæ manent, hoc est, quoniam illo motu non participant: hoc tamen Aristotelis dictum omnibus negotium fæcessit; quia si hæ qualitates sunt elementis naturales, & eorum naturas consequuntur, non ergo eis tribuuntur à Cælo, vel ab ulla alia externa causa; si enim à Cæli motu aer & ignis calorem reciperent, non consequeretur calor propriam horum elementorum naturam: ob id Græci prædicta Aristotelis verba considerantes ad alium sensum ea traxerunt: quum n. Arist. ibi dicat totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, à actu autem talem reddi à motu, & immobilitate; ipsi talem eorum verborum interpretationem adinuenerunt, elementa calida habere potestatem ut fiant frigida, & elementa frigida sunt potestate calida; quare omnia elementa quum sint actu prædita aliquibus qualitibus, potestatem habent contrarias qualitates recipiendi: quod verò Aristoteles ait [sit talis, & est, à motu, & immobilitate] ipsi non de Cæli motu intelligunt, sed de ipsorum elementorum mutua inter se mutatione, ut sensus sit; elementum frigidum fit calidum à motu, id est à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidum fit similiter frigidum à motu, id est ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: est autem seu calidum, seu frigidum ab immobilitate, id est à priuatione talis mutationis, & à perseverantia in suo calore, vel frigore: & ita elementa singula eas, quas iam habent, qualitates retinent per immobilitatem, id est quando non mutantur in aliud, illis verò contrarias, quas non habent, recipiunt per mutationem, & alterationem: hanc græcorum sententiam alij complures sequuti sunt, ut eam, quam diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alienissima est à verbis, & à consilio Aristot. eo in loco, & omnino verba illa eum sensum habent, quem antea diximus, & quem ipsi reiecerunt: nam id, quod isti dicunt, non de elementis totis, sed de eorum tantum particulis verum est; non enim mutantur rota, sed particule, idque fit etiam absque ulla Cæli consideratione; nam particula ignis mutat particulam à qua tanquam agens proximum, nec fit illa mutatio à Cælo, nisi ut ab agente remoto, & vniuersali: Arist. autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipsorum vniuersitatibus, & totam hanc inferioris mundi materiam ut patientem & gubernatam comparat cum Cælo ut agente, & gubernantem proximo: considerat igitur totam hanc materiam omnibus naturis secundum se nudatam, quæ totum hunc inferiorem mundum complet, & inquit eam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem recipere has qualitates à Cælo, nempe à motu Cæli, & à negatione illius motus; quod etiam ibi declarat apertissimè dum inquit, quum Cælum feratur circulo, pars inferioris mundi illi propinqua accenditur, & calida redditur; procul autem à Cælo in medio mundi positum est id, quod grauissimum, ac frigidissimum est: ipsemet igitur Arist. declarat quem motum, & quam immobilitatem intelligat, nimirum motum Cæli in orbem, quo participant duo elementa superiora, ignis & aer, & eius negationem in duobus elementis à Cælo remotis, terra, & aqua; testaturque; se non de

Græcorum opinio.

Confutatio.

Opinio vera.

particulis elementorum loqui, quæ inuicem mutantur, sed de eorum vniuersitatibus, quatum dux à Cœlo circumscribuntur, quoniam illi propinquæ participant motu circulari, vnde calorem adipiscuntur; dux verò eo motu immobiles manent, quoniam ita sunt remotæ à Cœlo, ut non circumscribantur. Esset etiam iuxta illorum sententiam incongrua, & inepta admodum Arist. loquutio; ridiculum .n. est dicere aquam fieri calidam à motu, quando mutatur in elementum calidius; non enim ab illa mutatione fit calida, sed à generante, quod dans formam dat omnia consequentia formam. Sed multo vanius est dicere aquam esse frigidam ab immobilitate, & ignem & aerem esse calidos ab immobilitate, hoc est quòd in elementum contrarium non mutantur: ineptissima .n. est hæc loquutio; quoniã ignis non idè est calidus, quòd non mutetur in corpus frigidũ, sed quia est ignis. Est etiam aliena ea interpretatio à sc̄opo, & à consilio Arist. in eo loco, & importunissima ea sententia: nam Arist. iam quæstionem proposuerat de vniuersitatibus elementorum, ignis, & aeris, quomodò ob varios eorum situs respectu Cæli, seu varias distantias à Cælo diuersas etiam qualitates, & naturas adeptæ sint; ut per huius quæstionis dissolutionem intelligeremus etiam discrimen trium regionũ aeris ratione primarum qualitarum: à quo instituto alienum penitus est considerare mutationem particularum elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem cuiuslibet eum locum bene consideranti ita manifestum est, ut mirandum sit quomodo tot præstantes viri ad eam sententiam verba Arist. extorquerent auti sint: sed videntur in illud absurdum incidisse, ut aliam difficultatem, quam soluere nequiverunt, effugerent, eaq; est, quam nos paulo ante tetigimus, qui fieri possit ut primæ qualitates sint elementis naturales, & ipsorum formas consequantur, si tribuuntur illis à Cœlo. Ideo alij ut hæc vtraque absurda vitarent, aliã illorum verborum interpretationem excogitarunt: dixerunt .n. harum qualitarũ singulam posse in elementis duplicem considerari, nempe tum naturalem, quæ propriam elementi formam consequitur, tum aduentitiam, quæ eidem elemento tribuitur ab actione cælesti. ut in igne duplex sit calor, v. a. naturalis, & inseparabilis, qui emanat à propria ignis natura, alter aduentitius, quem recipit ignis è motu Cæli dum circumducitur: de hoc igitur loquitur in dicto loco Aristot. quando dicit corpus mundi huius Cœlo propinquum circumscribui, & accendi: non .n. loquitur de naturali ignis calore, sed hunc præsupponens respicit solum calorem aduentitium, qui in duobus elementis, igni, & aere generatur à motu Cæli præter calorem eorundem elementorum naturalem: sicut .n. duo elementa frigida præter frigus ipsorum naturale recipiunt etiam aliquid caloris ab actione cælesti per radios, tanquã distinctam qualitatem ab eorum frigore naturali, sic de duobus elementis calidis dicendum est, ea præter calorem naturalem recipere alium extraneum calorem à Cæli motu. Hæc illi dixerunt, & ita putarunt se omnem hac in re difficultatẽ sustulisse & utinã præstitissent, nobis .n. nihil amplius laborandũ hac in re fuisset: at certè verba Arist. hanc interpretationem non recipiunt, inquit .n. totam hanc inferioris mundi materiam esse potestatem calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri à motu, & ab immobilitate; nullum igitur calorem elementis tribuit præter illum, quem à motu Cæli recipiunt: præterea quale frigus in elementis considerat ibi Aristot. talem etiam debet considerare calorem, quia eadem esse debet harum omnium qualitarum, quas ibi nominat, consideratio; at qui frigus considerat naturale, siquidem Cœlum agendo non refrigerat, sed potius non agendo quare dum dicit frigidissimum in medio consistere, naturale respicit frigus, quum præsertim superlatiuo vtatur, quia non datur summè calidum, aut summè frigidum, nisi naturale: adde quòd adijcit, & grauissimum, loquitur autem de grauitate naturali, ergo & de naturali frigore, proinde etiam de calore elementorum naturali; quam sententiam clarè apud Auerroem legitur in com. 94. a. lib. de Cælo, vbi dicit (remotio à motu circulari dat quietem, frigi-

Aliorum opinio.

Confutatio.

frigiditatem, & grauitatem, sicut propinquitat dat motum, calorem, & leuitatem] quæ verba non possunt intelligi, nisi de qualitatibus naturalibus, & in elementis totis, non in eorum particulis. Sumitur autem huius sententiæ validissima confirmatio ex consideratione loci, cuius conditiones in quarto libro physice auscultationis ab Aristotele egregiè declarantur: locus enim non modo continere locatum debet, sed etiam conseruare per uim, seu facultatem, quam habet, illius conseruatricem, in qua est præcipuè loci natura constituta; nulla enim asserri ratio potest cur ad locum suum ferantur corpora naturaliter, nisi hæc via, ut in eo conseruentur, indita enim cuique rei à natura est propensio ad se conseruandam quantum potest: quapropter illa, quæ plenam se conseruandi facultatem non habent, externo conseruante, quem locum vocamus, indigerunt; ipsum igitur naturaliter appetunt ut ab illo conseruentur; neque enim propria cuiusque rei natura rem moueret ad suum locum, nisi in illo conseruaretur; quoniam uaiuet: sè in omnibus, in quibus causa effectrix propter finem agit, finis præcipua causa est, & eo ablato efficiens illud non efficeret: hæc quum loci natura sit, manifestum est sola elementa locum propriè sumptum habere; mista nanque omnia locum in mundo habent ratione elementi in eorum mixture præualentis, iuxta quod habent etiam motum naturalem, qui eis competit quatenus grauia, aut leuia sunt; cælestia uero corpora non sunt propriè in loco, licet enim orbis inferiores à superioribus contineantur, non ob id in loco sunt, quia ab eis non conseruantur, quum ob eorum perfectam naturam conseruante externo non indigerint; solis igitur elementis per se competit locus, mistis uero per participationem elementorum, at Cælo (ut inquit Arist.) per accidens, quod quomodo intelligendū sit considerare ad nos in præsentia non attinet; sed quum de qualitatibus elementaribus sermo nobis propositus sit, & elementa suapte natura ad suos locos ferantur, & in eis quiescant, ut conseruentur, cognoscendum est quænam sit facultas conseruatricis, quæ in locis elementorum inesse dicitur: de inferioribus quidem elementis dicere possumus conseruari singulum à superiore ratione symboli qualitatis, & in hac consistere vim conseruatricem elementi locati; sed hoc de ignis loco dicere non possumus, quoniam in nulla qualitate conuenit ignis cum Cælo, cur igitur in concauo Cæli conseruatur ignis? certè non potest alia ratio asserri, nisi hæc una, ut in orbem uoluatur, sic enim conseruatur, quia nisi moueatur, extinguitur: attamen si cum illis dicemus ignem à Cæli motu non recipere alium calorem, quàm extraneum, proprium uero eius calorem ita formam ignis insequi, ut illi à Cælo non tribuatur, non esset cur ad Cælum moueretur ignis, siquidem eius conseruatio consistit in conseruatione propriæ qualitatis, non in adceptione qualitatis extraneæ; immò calor ille extraneus ad ignem ita se haberet, ut calor febrilis ad corpus animalis, qui excedens gradum naturalem inimicus animali est, & eius destructiuus potius, quàm conseruatiuus, itaque tantum abest ut sponte superum locū petere ignis deberet, ut potius illum fugeret ut perniciosum, & hostilem. Præterea sententiam hanc magnum aliud absurdum sequeretur, daretur enim calor calore ignis maior, & intensior, quod communi omnium consensione falsum esse existimatur; asserunt enim omnes summè calidum naturaliter esse ignem, neque posse existere sine summo calore, proinde non dari calorem intensiorem calore ignis naturali; consequens autem facile ostenditur; quum enim Aristoteles dicat corpus Cælo propinquum accendi, & calidum reddi à motu Cæli, hoc ipsi intelligunt non de calore ignis naturali, quem dicunt iam ex se ignem habere, sed de aduentio; igitur secundum eos Aristoteles diceret ignem accendi, & calidorem reddi, quàm per semetipsum erit.

Condi-
ones loci.

Sola elemen-
ta locum uo-
rè habent.

Cælestia nō
sunt in loco.

Quomodo
primæ quali-
tates sint e-
lementis na-
turales, & à
cælo proue-
niant.

Primæ quali-
tates sūt for-
mis elemen-
torū & prio-
res, & poste-
riores.

Formæ ele-
mentorum
sunt qualita-
tum causarū
finales.

QVONIAM igitur negare nullo pacto possumus Aristotelem in eo loco de naturalibus elementorum qualitibus loqui, id nobis relinquitur declarandum, quomodo naturales elementis dici possint illæ qualitates, & eorum naturam consequi, si tribuuntur elementis à Cælo. Nos igitur dicimus non pugnare inter se hæc duo, quanvis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementis & mistis omnibus insunt, siue extremæ, siue ad mediocritatem redactæ, quæ dicuntur mistorum temperaturæ, non ea ratione dicuntur singulis corporibus naturales, quod eorum naturas ita consequantur, ut consequitur effectus causam, à qua producit, adeo ut forma ignis producere in igni dicatur summum calorem: hoc enim dato non eget elementum cōservante externo, pròinde ad locum suum non moueretur naturaliter: sed ea ratione naturales dicuntur, quia ipsæ elementorum naturæ has qualitates requirunt, & sine his existere nequeunt: dantur tamen illis à Cælo, & ab eodem cōservantur, & earum cōservatio est cōservatio naturæ ipsorum elementorum; in loco enim proximo cœlesti motui cōservatur igni summus calor, & cum eo ipsamet ignis natura, quemadmodum si ibi non esset ignis, generaretur ab illo motu in illa materia summus calor, & forma ignis; ita igitur dat Cœlum igni summum calorem, ut det etiam ipsam ignitatem: itaque si bene consideremus, primæ qualitates siue summæ siue castigatæ tum in elementis, tum in mistis omnibus præcedunt generatione formæ substantiales, quia sunt præviæ preparationes pro educiōne formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generante singulam rem; non igitur ab ipsa re forma proueniunt: naturales tamen cuique rei sunt, quia conuenientes naturæ, immò & necessariæ, etenim sine his propria cuiusque misti, & elementis natura non cōseruaretur, sicuti neque generaretur sine præcedente harum aduentu in materia: hoc significauit Aristot. in sexto contex. secundi libri de ortu & interitu, dum causarum materialium seriem exponens dixit esse primo loco materiam primam nudam, & prorsus in formam, secundo autem loco esse materiā præparatam primis qualitibus, tertio demum loco iam esse elementa ipsa, ignem, aerem, aquam, terram, quæ sunt propinqua materia omnium mistorum. Siquis igitur querat an primæ qualitates sint formis elementorum priores, an posteriores, dicendum est & priores, & posteriores esse variis rationibus: nam origine, & generationis ordine priores absque dubio sunt, sicuti præuix dispositiones sunt generatione priores formæ substantiali, ad cuius educiōnem dirigantur: sed natura posteriores sunt, quatenus sunt accidentia, nam accidentia sunt substantiis posteriora: & quatenus sunt effectus, formæ verò sunt causæ, non quidem effectrices causæ sed finales, nam qualitates in materia produciuntur formarum substantiarum gratia, & ad eas tanquam ad finem diriguntur, sicuti etiam cōseruantur in elementis à Cælo; ut ipsa elementa cōseruentur; ita ut causa harum qualitatum finalis propinqua sit elementorum constitutio, remota verò, & vltima sit produciō mistorum; nam elementa constituuntur propter mista, & ut eorū materia sint. Sic igitur dici possunt qualitates consequi formas elementorum, quatenus formæ sunt earum causæ finales: ipsæ verò qualitates, etsi sunt preparationes pro educiōne formarum, non ob id causæ formarum dici possunt, sed effectus tantum posteriores, quum accidentia sint natura posteriora substantiis: quare dum simul in elementis existunt ut naturaliter coniunctæ & formæ substantiales, & propriæ qualitates, formæ tamen priores sunt, qualitates verò posteriores, & ita dicuntur consequi formas elementorum, quum præsertim, ut modò dicebamus, formarum, & educendarum, & cōseruan-

conseruandarum gratia tribuantur elementis à Cœlo. Hæc igitur fuit Aristoteles mens in memorato quarto capite primi libri Meteorologicorum, quando dixit totam hanc inferiorum materiam secundum se esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, à actu autem talem fieri à motu Cœli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiusdem libri capite significauit; dum dixit omnem huius elementaris mundi virtutem à cœlesti motu gubernari; idque rationi consonum maximè est: totum enim hunc elementarem mundum ad Cœlum referri putandum est ut materiam ad agens, proinde ex se nihil habere, nisi potestatem, quicquid autem actus habet, id à Cœlo recipere: quemadmodum enim si generari aliquando elementa vniuersa, & talia fieri cœpissent, à Cœlo essent genita per harum qualitatum productionem; ita quum apud Aristotelem nunquam incoeperit generatio, ea continuè à Cœlo talia reddi, & conseruari dicendum est, quod in memoratis locis Aristoteles significauit: neque per hoc stat quin primæ qualitates sint elementis naturales, & eorum naturam consequentes; hoc enim verum est eo modo, quem declarauimus, non ut à plerisque intelligi solet, putant enim qualitates prouenire à formis ut à causis efficientibus: quod quidem videntur à formis per quandam emanationem, reuera tamen non efficiuntur à formis, sed (ut dixit Aristoteles) à Cœlo, tum qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de potestate materiæ educuntur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim à Cœli motu calor generetur dicere facile possumus, de frigore autem non ita facile, sed de sicco & humido difficillimum: ipse nanque Aristot. in prædicto capite quarto primi libri Meteorologicorum asseruit quidem elementa à motu Cœli, & ab immobilitate reddi, & calida, & frigida, & humida, & sicca: sed de calido, ac frigido tantum id declarauit, de humido autem, & sicco nil amplius dixit, ita ut *non omnino possit* aliarum qualitatum siccum & humidum nominasse, calidum vtrò & frigidum præcipuè respexisse videatur: sed quid de hac re dici possit; ex his, quæ in progressu dicentur, intelligetur. De ipsarum igitur primarum qualitatum natura, & causis, hæc, quæ dicta sunt, sufficiant.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE ELEMENTARIBVS
QUALITATIBVS

Liber Secundus.

An in quolibet elemento amba qualitates sint summa, an possit altera esse remissa. Cap. I.

Opinio aliquorum.

Aliorum contraria opinio.

Nota de tractatione primarum qualitatum in 1. lib. de generatione.

A omnia; quæ in libro præcedente dicta à nobis sunt, ad primarum qualitatum definitiones, & naturas, & causas declarandas pertinuerunt: nunc ad multas de eisdem, & arduas quæstiones, de quibus omnes philosophi controversari solent, expendendas, atque solvendas accedendum est. In primis quærent interpretes Aristotelis, an in quolibet elemento amba qualitates sint summae, an remissa, an vna summa, & altera remissa, & hac de re acerrimè disputant: alii nanque vnam tantùm dixerunt summam esse, alteram verò remissam, nitentes verbis Aristotelis in contex. 23. secundi de generatione, ubi dicere videtur ignem esse magis calidum, quàm siccum, & aerem magis humidum, quàm calidum, & aquam magis frigidam, quàm humidam, & terram magis siccam, quàm frigidam. Contra verò alii locum illum aliter interpretantes putarunt utranque summam, & extremam in quolibet elemento esse debere, ea ducti ratione, quòd remissio qualitatis fit per admisionem contrariæ, proinde mixtionem præsupponit; at elementum est corpus simplex, nullam habet mixtionem: ergo neutra qualitas in elemento potest esse remissa: aliis quoque & hi, & illi argumentis utuntur, quorum aliqua in progressu cõsiderabuntur, aliqua etiam tanquam leuia, & inutilia missa sient; constitui nanque breuibus agere, nec totam hanc disputationem in medium adducere, sed ipsam rei veritatem, si fieri possit, explanare, ac manifestam reddere. Ante omnia id notare uolo, quod meo quidem iudicio est verissimum, licet ab aliis non animaduersum, nihil hac de re posse ex Aristotele colligi in secundo libro de ortu & interitu; non enim ibi elementa sibi consideranda proponens qualia actu existunt, ipsorù qualitates inquirat, sed à qualitatum consideratione incipiens sumit imprimis quatuor ipsas primas qualitates esse elementa, & materiam corporum mistorum, id est esse formas constitutrices elementorum, deinde faciens quatuor illarum coniugationes docet ab his quatuor elementa constitui, unum à calido & sicco, aliud à calido & humido, aliud à frigido & humido, aliud à frigido & sicco, nil adhuc dicendo de corporibus, quibus hæ differentia seu coniugationes competunt: nam ipsas elementorum constitutrices differentias considerans, eas prius abstrahit à considera-

consideratione corporum, quibus insunt, & eas ipsas elementa appellat, ut notare possumus in contex. 16. secundi libri; deinde verò his differentis declaratis applicat eas primis quatuor corporibus, ut ibidem videre est: patet igitur alienum esse à consilio Aristotelis eo in loco considerare, an illis quatuor corporibus insint hæc qualitates summæ, an remissæ; tales enim applicat primis corporibus, quales prius secundùm se sumptis considerauerat: at absolute, & indistinctè primas qualitates considerauerat absque ullo discrimine intensæ, & remissæ, & absque consideratione graduum singularum, & solum docuerat calidum, & frigidum, & humidum, & siccum esse primas qualitates, & ad corporum elementa constituenda idoneas: quemadmodum igitur vanum esset in ea parte quærere an sumat calidum summum, an calidum remissum, & sic de reliquis, quum absolutè, & absque hoc discrimine eas qualitates consideret; ita vanum postea est facta earum applicatione ad quatuor prima corpora, quærere an in iis existant summæ an remissæ. quandoquidem consilium Aristotelis in eo libro est solum considerare differentiam elementi calidi, & elementi frigidi, & ita siccæ, & humidæ: quod quidem maximè comprobatur per illa, quæ postea ibi dicuntur de mutua elementorum mutatione inter se; in habentibus enim symbolam qualitatem inquit facilem esse mutationem, quia vnâ tantùm qualitas mutatur in suam contrariam, altera verò manet, ut si mutetur aer in ignem, mutatur humidum in siccum, sed calidum manet; attamen certum est non eundem esse calorem in aere, & in igne, prout reuera existunt extra animam; quisquis enim sensu non eget, pro comperto habebit aerem esse minus calidum, quàm ignem, prouide non posse in ignem mutari, nisi facta quoque de minore calore in maiorem: sed quoniam Aristoteles discrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non respicit, sed id solum, quo secernitur contraria à sua contraria: ideo dicit manere calorem, & mutari humidum in siccum: reuera, n. dum graduum differentiam non spectamus, non possumus nisi dicere corpus, quod interit, fuisse calidum & humidum; illud verò, quod genitum est, esse calidum & siccum. Difficultatem quidem aliquam facere possunt ea, quæ prius in eodem libro dicuntur ab Aristotele de elementis à contex. 16. usque ad 23. sed si benè considerentur, & scopus Aristotelis ea dicentis intelligatur, his, quæ modo diximus, minimè officiant: ibi nanque non vult aliquid primaria intentione de elementis docere, sed solum dubia quædam, quæ turbare nos poterant, remouere: primùm enim dubitare poteramus de aere, cui calorem & humiditatem iam attribuerat, quum ipsum quandoque sentiamus frigidum, & quandoque etiam appellemus siccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoque exicari ab aere: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Aristoteles voluit varietatem, quæ in elementis extra animam existentibus euenit ab externis causis; ob id notauit duo elementa extrema, terram, & ignem, esse magis sincera, duo verò media esse minus pura, & ita mista potius, quàm simplicia, nec penitus affecta suis qualitibus naturalibus: videmus enim quandoque aquam ex terra prodire valde calidam & feruentem, quemadmodum aerem quoque interdum sentimus valde frigidum: voluit igitur Arist. nos intelligere elementa ibi considerari ut naturaliter constituta, & ut abstracta quodammodo ab his varietatibus, quæ ipsis ut extra animam existentibus contingunt. Ob id excludit etiam in ea parte ignem hinc nostrum, & glaciem; quia quum ex his nihil generetur propter caloris, ac frigoris excessum, dubitare poteramus, quia propter eundem excessum digna maximè esse videbantur nomine elementi; attamen elementum non videtur dici posse id, ex quo nihil generatur: Aristoteles igitur ibi significat illa non esse elementa, nec simplicia corpora, propter ea quòd non habent excessum ratione graduum: quia nihil datur calidius igne elementari, neque glacies est frigidior, quàm aqua elementaris; sed habent excessum operationis tantummodo,

tantummodo, quia propter materię densitatem sic ut validius agant calfaciendo, & refrigerando. Et quia dixerat primas qualitates esse elementorum constitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus quomodo vna & eadem differentia possit duo specie distincta corpora constituere, ut calor ignem & aerem, & frigus terram & aquam, & humiditas aerem & aquam, & siccitas terram & ignem; ideo ad hoc dubium tollendum in context. 23. dixit unam in vnoquoque elemento esse magis præcipuam, idest magis a finem naturæ illius, & intimiorem, quàm alteram; hoc significare ibi voluit Aristoteles, sed non alteram esse summam, alteram verò remissam, ut multi latinorum perperam arbitrantur; non enim dicit Aristot. ignem esse magis calidum, quàm siccum, sed esse magis calidi, quàm sicci, ut alij rectè animaduertunt: quare colligi inde non potest ignem non esse summè siccum, sed solum maiorem habere a finitatem cum ignis natura calorem, quàm siccitatem. His autem difficultatibus sublaris Aristot. agere incipit de mutua elementorum mutatione inter se, nec vllam facit mentionem intensiōis, vel remissionis harum qualitatum, sed eas, ut prædiximus, absolute, & secundum proprias naturas considerat. In eo igitur libro locum non habet hæc disputatio an qualitates elementorum sint summæ, an remissæ, quia tractatio illa est quodammodo abstracta ab hac consideratione: sed locum potius habet in libris Meteorologicis, ubi considerantur qualitates, quæ elementis extra animam actu existentibus insunt, quæ variæ sunt, quia multas ab externis causis varietates recipiunt; nec semper elementa sunt affecta suis naturalibus qualitatibus, præsertim duo elementa media, maximè verò omnium aer: ideo secundum hanc considerationem duplex oriri quæstio potest, vna de qualitatibus, quas hæc corpora extra animam existentiam habent actu, quæ à præsentis instituto nostro aliena est, sed eam tractabimus postea sumpta ab aeris qualitatibus occasione, de quarum discrimine mox loquuti sumus; altera verò, quam in præsentia considerare nos oportet, quænam qualitates singulis elementis conueniant in sua perfectè naturali constitutione, siquidem de qualitatibus elementaribus, hoc est, elementa prout elementa sunt constitutibus, dicendum in præsentia nobis proposuimus; quum enim aer modò calidior, modò frigidior esse videatur, cognitu dignum est quis caloris gradus aeri conueniens, & perfectè naturalis sit, an summus, an remissus; sic dico de cæteris elementis, ac de eorum qualitatibus, quod est à nobis in præsentia considerandum. Proferam igitur breuiter sententiam meam, eamque comprobare nitari postea, verò siquæ aduersus eam difficultates ob aliorum opiniones existere videbuntur, eas dissoluam. Quoniam autem harum qualitatum duæ sunt actiue, duæ verò passiuæ, nec vtrisque, ut ego puto, eadem ratio accommodatur, de utrisque separatim dicemus. Primum quidem de calore & frigore quòd à Cælo pendeant per motum circularem, & per eius motus priuationem, iam dictum est: ea igitur si Aristot. & vera sententia est, inde necessariò colligitur in solo igni summum calorem inesse, & in sola terra summum frigus, in duobus autem elementis mediis vtrunque remissum, in aere remissum calorem, in aqua verò remissum frigus, & has esse his omnibus naturales qualitates; nam si à Cælo per motum generatur in his corporibus calor, necesse est in proximo corpore summum generari calorem, quum in eo fiat motus velocissimus: quoniam igitur in hoc mundo inferiori nullum corpus igne velocius circumfertur, fatendum etiam est nihil dari calidius, & nihil rarius igni; sed ignem calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora superare, proximus enim omnium est Cælo mouenti, & maximum omnium circuitum peragit; aer verò quum naturaliter sub igne locetur distantiò à Cælo, ita ut minore faciat circuitum, & tardius moueatur, non potest tantam habere raritatem, nec tantum calorem, quantum habet ignis, sed remissum habeat necesse est, eumque ut sibi naturalem, nempe ut naturaliter conuenien-

De qualitatibus actiuis quibus sint summæ, & quibus remissæ.

tem illi corpori, quod natura sub igne statim locare constituerit: quinam autem sit caloris gradus exquisitè aeri naturalis, non facile est dignoscere, sed id solum statuere possumus, calorem aeris naturalem non esse summum, sed remissum; qui quum & maior, & minor esse possit manente aeris natura, aliquis tamen est gradus, qui est aeri naturalissimus, etsi eum certa aliqua ratione statuere nemo potest: hanc, quam modò adduximus, esse certam demonstrationem à causa rei sequata desumptam manifestum est: nam si motus in orbem in hac inferioris mundi diuinitate est causa caloris per rarefactionem, & attritionem, & naturale aeri est sub igni locari, & tardius igni moueri; non potest aer ex motu in orbem consequi summum calorem, sed remissum, isque est aeri naturalis: quocirca mirandum profectò est quomodo id negare multi audeant, & asserant aeris quoque calorem naturalem summum esse, nam hi præterquamquòd rationi aduersantur, sensus quoque testimonio refragantur; etenim etiam tunc quando aerem calidissimum appellamus, ut æstiuo tempore, certum est miorem esse aeris calorem, quam ignis, quum in eo animalia degant, & uiuant, quæ in igne vivere nullo modo possent. Quod autem ad hoc aliqui dicunt, calorem quidem aeris maximum, & summum esse, à nobis tamen non sentiri propter humiditatem coniunctam, quæ non sinit ipsum summè calefacere; hoc certe vanum est, & gratis prolatum, quia sine ratione, immò verò aduersus rationem: ab humiditate enim contrarium potius ostenditur; nam si æque summus in aere est calor, atque in igni, debet efficacius agere cum humiditate aeris, quàm cum siccitate ignis, propterea quòd aer igni densior est, idem autem calor in materia densiore magis calefacit, quàm in rariore, ut ferrum ignitum magis urit, quàm flamma: sed manifestum est hos abuti consideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate deductam peruertunt, & in prauum sensum trahunt; nam si bene consideremus, ea est humiditatis natura, ut tam calorem, quàm frigus obundet, & neutrum sinat esse summum, sicut postea considerabimus: itaque humiditas aeris non facit ne calor aeris, quum sit summus, summè calefaciat, sed facit ne summus esse possit: causa igitur, cur aer non urat, est, quia non est summè calidus: causa autem, cur non sit summè calidus, duplex est: una sumitur ab agente, quod facit ne sit summè calidus, agens autem est defectus velocissimi motus, causa enim caloris motus est, causa verò remissionis caloris, hoc est defectus à gradu summo, est defectus velocitatis in motu, ex quo minor attritio fit; altera verò causa sumitur à materia: humiditas enim est qualitas materialis, & passiva, quæ facit ne aer possit esse summè calidus: sic aliàs diximus causam perpetui generationis esse motum Coeli ut agentem, causam autem perpetuabilitatis eiusdem esse naturam primæ materiæ; ex eo igitur quòd aer tum remotior à Coelo, quàm ignis, tum humidus est, colligimus eum minus igne esse calidum; proinde non esse summè calidum. Idem confirmatur ex consideratione secundarum qualitarum, quæ insequuntur primas; in aere enim minor est raritas, & minor leuitas, quàm in igni, ergo & minor calor; nam & raritas, & leuitas calorem insequitur. Quod verò ad aquam attinet, ob eandem rationem necesse est ut summè frigida non sit: validum enim esse puto argumentum Thomæ, quando dicit, terra est omnium frigidissima, quoniam maximè omnium distat à principio, & fonte caloris, aqua verò minus frigida, quòd minus distat, proinde calore aliquo, licet debilissimo, participare videtur; ita ut calidissimus omnium sit ignis, aer calidus quidem, sed minus, aqua verò frigida, sed non summè, tandem terra summè frigida nec detur aliquid frigidus terra: hoc autem confirmatur signo manifestissimo sumpto à secundis qualitatibus, quæ insequuntur primis; nam frigus facit grauitatem, ac densitatem; at terra est omnium elementorum grauissima, atque densissima; ergo etiam omnium frigidissima; aqua verò non est summè grauis, quare neque summè frigida. Quo-

Humiditas
& calorem,
& frigus ob-
tundat.

Aqua non
est summè
frigida.

hiam

De passivis
qualitatibus.

niam autem has qualitates obtinent elementa à Cœlo, nempe ratione situs, quem habent respectu Cœli; & situs, quem singula habent, est singulis naturalis quatenus talia sunt; fatendum est eas, quas modò diximus, esse singulis elementis qualitates naturales. Multo maior in passivis qualitatibus difficultas inest, quum ex situ, & distantia à Cœlo iudicari minimè possint: nam si propinquitas ad Cœlum daret siccitatem, dicere possemus humidus esse illud, quod à Cœlo distantius est; id tamen dicere non possumus, quum & siccus sit ignis, qui Cœlo proximus est, & sicca terra, quæ omnium remotissima; sed neque humiditatis causa est propinquitas, quum ignis sit siccus, neque remotio, quum sit sicca terra. Mihi quidem dicendum videtur qualitates passivas iudicari ex actiuis quum enim sint qualitates materiales, & necesse sit omnem huius inferioris mundi materiam vel humidam esse, vel siccam, proinde ex materiæ necessitate provenire videntur, non quidem altera separatim, quum hæc tota materia ita sit apta ad humiditatem, ut ad siccitatem recipiendam, sed ambe coniunctim, hoc est vel vna, vel altera: pendent istæ quoque ab actione Cœlesti, quatenus materia hæc secundum se non habet nisi potestatem recipiendi humiditatem, vel siccitatem: at determinatio provenit ab actiuis, non quòd passivæ sint effectus activarum, sic enim non essent primæ qualitates, sed secundæ: & consideranti patet siccum non posse dici effectum caloris, quum terra, quæ est frigidissima, sicca sit, neque etiam frigoris, quum ignis sit siccus, & calidissimus: sic humiditas neque à calore provenit, quum aqua sit humida, neque à frigore, quum sit humidus aer: non sic de secundis qualitatibus dicere possumus; nam si quis similiter diceret durum neque esse effectum caloris, quum metalla indurentur à frigore, neque frigoris, quum calor lutum induret, proinde videri etiam durum, & molle esse primas qualitates: non recta est consideratio: quia durum, licet neque ad calidum, neque ad frigidum reducatur, reducitur tamen ad siccum, & molle ad humidum, tanquam ad qualitates materiales priores, proinde siccum & humidum sunt primæ qualitates ut passivæ, & materiales, non sic durum, & molle, quum habeant alias passivas priores, à quibus pendent tanquam à materia. Itaque si humidum & siccum pendent modo aliquo à calido & frigido, per hoc non stat quin sint primæ ut passivæ, siquidem non habent alias passivas priores, ut Aristot. considerat in secundo libro de ortu & interitu; immò sunt omnes æque primæ, hæc quidem ut passivæ, illæ verò ut activæ; & pendentia quoque earum mutua est, quemadmodum pendere solet tum materia ab agente, à quo elaboratur, tum vicissim agens à materia, quæ nisi aptitudinem habeat, facit ut agens sit impotens ad agendum: quod quidem notare in his qualitatibus possumus, quamvis enim calidum & cum sicco, & cum humido possit existere, & frigidum similiter & cum sicco, & cum humido, & vicissim siccum tam cum calido, quam cum frigido, & humidum tam cum calido quam cum frigido; tamen & passivæ legem aliquam præscribunt actiuis, & aliquam activæ passivis, ut non omnino hæc cum illis existere, sed statuis tantum quibusdam modis possint; humiditatem enim obtundere & calorem, & frigus considerantibus manifestum est, proinde nec cum summo calore, nec cum summo frigore existere posse; sicut è converso nec summus calor, nec summum frigus potest existere cum humiditate; huius autem ratio ab Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam summus calor totam humiditatem absorbit, summum autem frigus, quum maximè constringat, exprimit, & expellit omnem humiditatem: quam quidem rationem ego non improbo, si sano modo intelligatur: non est enim intelligendum ignem ut calidum agere in seipsum, & in se totam humiditatem absorbere, & terram ut frigidam constringere seipsam, & omnem humiditatem expellere; hoc enim in mistis tantum modo locum habet, ubi duæ activæ agunt in passivas simul iunctas, & eas elaborant tanquam artifices materiam; in simplicibus verò non fit huiusmodi actio, etsi quod-

Cum humiditas neque est summo calore, neque cum summo frigore esse possit.

libet

libet habet vnam qualitatem actiuam, & alteram passiuam, sed ex eo, quod in mistis videmus, colligimus tale quiddam in simplicibus, quæ eorum principia sunt, contingere, nempe cum summo calore nullam existere posse humiditatem, itidem neque cum summo frigore, proinde & in igni, & in terra summam esse siccitatem absque ullo penitus gradu humiditatis: & rationi consonum fuisse videtur ut duo extremæ elementa haberent vtranque qualitatem extreminam, ita ut ignis sit summè calidus, & summè siccus, & terra summè frigida, & summè sicca, idque asserit de igne Auerroes expressè in commentario. 67. tertii libri de Cælo, dicens, ignis non est ignis actu, nisi cum caliditate, & siccitate, quæ sunt in summo. Ob aliam quoque rationem necesse fuit & ignem, & terram habere summam siccitatem: quoniam si benè consideremus, qualitates passiuæ non possunt esse in simplicibus, nisi summæ, & eas dicere remissis est pugnantia dicere: quia non possunt remitti: nisi per admissionem suæ cõtrariæ, nec datur corpus aliquod remissè humidum, nisi per commistionem corporis siccæ, neque remissè siccum nisi per commistionem humidæ: omne igitur remissè humidum, vel remissè siccum, necessariò est mixtum, nec potest esse simplex; itaque arbitror etiam aerem, & aquam esse summè humida, dummodo accipiantur simplicia, & in suis perfectè naturali constitutione.

Siccitas, & humiditas in omnibus elementis sunt summæ.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt. Cap. II.

NENT autem hæc omnia clariora, si dubia, ac difficultates, quæ aduersus ea existere videntur, sustulerimus. Primo loco dubium oritur contra id, quod de aere, & aqua diximus; contrariorum enim eadem debet esse conditio; at igni ratione qualitatum contraria est aqua, & terræ aer; ergo si tum in igne; tum in terra ambra sunt qualitates summæ, debet similiter & in aere, & in aqua esse omnes summæ: sic enim non plene contraria esset aqua igni, nec aer terræ. Secundò dubitatur ob illa, quæ dicuntur ab Aristotele secundo de generatione contex. 23. ibi enim dicit singulo elemento vnam qualitatem præcipuè competere, alteram verò minus, ac secundariò; putat igitur vnam tantùm esse summam, & alteram esse remissam: quod ratione quoque confirmatur sumpta à definitione ad definitum; cui enim magis competit definitio siccæ, illud est magis siccum, at definitio siccæ magis competit sicco terræ, quàm sicco ignis, terra nanque est difficillimè terminabilis termino alieno, ignis verò facilius; ergo minus est siccus ignis, quàm terra; non igitur summè siccus: sic definitio humidæ magis conuenit aeri, quàm aquæ, quia facilius terminatur alienis terminis aer, quàm aqua, quum tenuior, & fluxilior sit, aqua verò crassior, ergo minus humida aqua est, quàm aer, non igitur summè humida. Præterea experientia docet magis aquam refrigerare, quàm terram, ergo aqua est frigidior: salum igitur est id, quod diximus, terram esse frigidissimam, aquam verò non summè frigidam, quum potius è contrario sese habere uideatur, & terra sit remissè frigida, aqua verò summè: quapropter credendum etiam est hoc significare Aristotelem in prædicto loco voluisse, quum & rationi, & sensui consentaneum esse videatur; nempe ignem esse summè calidum, sed remissè siccum, terram summè siccam, sed remissè frigidam, aquam summè frigidam, sed remissè humidam: id quod confirmatur cõfessione nostra de aere, quem falsi sumus esse summè humidam, sed remissè calidum; igitur si de aere verba Aristotelis sic intelligimus, ut dicat eum esse summè humidum, non summè autem calidum, eodem modo de aliis elementis ea intelligere debentur, ut asserat singulum habere vnam qualitatem summam, & alteram remissam. Præterea quicumque in aliquo elementorum ponunt qualitatem aliquam remissam, ur

1. Dubium.

2. Dubium.

3. Dubium.

4. Dubium.

geri maximè uidentur illa, quam antea tetigimus, trita, ac uulgata difficultate, remisso non fit nisi per admissionem contrariæ qualitatis; ergo si elementum ali quod aliquam habet qualitatem remissam, non potest esse simplex, sed est mistum, quoniam ergo statutum iam à nobis est, sermonem esse in præsentia de elemen- tis puris, atque simplicibus, etiamsi talia extra animam non reperirentur, oportet si sunt simplicia, ut sint etiam expertia omnis mixtionis: nullam ergo habere debent qualitatem remissam, ut sibi naturalem. Alia quoque plura dubia aduer- sus communem omnium confessionem à latinis afferuntur, atque soluntur, quo- rum aliqua difficiliora consideranda sunt. Primum quidem omnes fatentur ter- ram esse summè siccam: attamen si hoc esset, oporteret nullam in terra esse hu- miditatem; ergo nullam terra haberet continuitatem, quoniam ad compactio- nem, & continuationem partium requiritur humiditas, ut ait Aristoteles in se- cundo de generatione contex. 49. Præterea humiditas ab aere facillè separatur, quum quandoque sit ficus, & manifestè exiccat alia corpora; sed non facile ab aqua, perit enim aqua, si ea auferatur humiditas; ergo aqua est humidior aere: & ex hoc duo colliguntur, unum quòd aer non est summè humidus, alte- rum quòd aquæ est intimior, atque essentialior humiditas, quàm frigiditas: id. n., intimius est, quod minus potest separari; at ab aqua facile separatur frigus, quum possit fieri calida, non ita facile humiditas, ut patet; falsum igitur asserit Ari- stoteles secundo de generatione contex. 23. dum ait intimiorem aquæ esse frigi- ditatem, quàm humiditatem.

Quintum
dubium.

Sextum du-
dubium.

Dictorum dubiorum solutio, Cap. III.

Solutio
primi.

PRI MA dubitatio tanti apud aliquos fuit, ut ea ducti crediderint necessarium esse ut in omnibus elementis omnes qualitates sint summæ: attamen apud me ratio illa nullius momenti est; natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa de- buerint esse contraria: nam si hoc ita esset, fortassis aliquid robo- ris ea ratio haberet; sed è contrario quoniam qualitates elementorum constitu- trices contrarietatem inter se habent, ideo factum est ut elementa sint inter se contraria: quoniam igitur hæ qualitates elementis tales, quales eorum naturis conueniunt, ideo elementa talem contrarietatem ex his qualita- tibus assequuta sunt, qualem assequi potuerunt ratione situs, & respectus, quem ad Cælum habent; igni enim contraria est aqua contrarietate extremaratione siccitatis, & humiditatis, at ratione caloris & frigoris non extrema, quoniam a- qua non est summè frigida, & satis est si extremè opponatur hac ratione terræ; igni, quum sit summè frigida, & ignis summè calidus: & hoc tantum probare ra- tio illa uidetur; si enim datur elementum summè calidum, debuit etiam dari sum- mè frigidum, talis autem non est aqua, sed terra: quod autem dicitur contrarium, maximè esse aquam igni, id ideo dicitur, quia opposita illi est secundum utran- que qualitatem, quod de terra dicere non possumus; sic dicimus contrarium ter- ræ esse aerem, quia oppositus illi est secundum utranque qualitatem, licet terræ, ut frigidæ magis contrarius sit ignis, quàm aer, quum ignis sit calidior aere, & talis elementorum contrarietas sufficiens, atque idonea ad misturam constitutio- nem fuit, neque aliam esse contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex confi- deratione qualitatum motricium: nam opponitur quidem ignis aquæ ut leuis gra- ui, non tamen extrema oppositione, quum aqua non sit summè grauis, sed ma- ximè opponitur terræ, quæ grauius nã est; insequitur autè leuitas calorem, & gra- uitas frigus; ergo extremè contrarius est ignis terræ ut frigidæ, non sic aquæ, quæ hæc non sit extremè frigida: neque enim rationi consentaneum est ut elemen- tum

tum extremum elemento medio opponatur extremè, sed extremum extremo ; extremam autem contrarietatem calidi & frigidi insequitur similitudo in siccitate, quia ut prædiximus, nec summum frigus, nec summus calor vllam patitur humiditatem, quapropter debuerit ambo elementa extrema esse summè sicca. Ad aliam difficultatem, quæ sumitur à definitionibus humidi & siccī, petenda est responsio ex ijs, quæ supra de ijs definitionibus diximus ; dum enim has qualitates ita definitas in simplicibus secundum se sumptis consideramus, in difficultates penè insolubiles incidimus ; dum autem eas elementis aptamus vt congregantibus ad productionem misti, omnia dubia facile tollimus, quum. n. ex sicco & humido tanquam ex materia generetur mistum, illud est præcipuè siccum terreum, vt antea cum Arist. diximus, paruam. n. molem adijcit siccum igneum ob eius maximam raritatem ; hoc igitur siccum facit vt mistum terminos proprios habeat, atque retineat ; sed quia oportet vt prius eos terminos recipiat, nec aptum est purum siccum eos recipere, quum difficilius alienis terminis terminetur, indigit humido tum coniungente partes siccī, tum faciente vt termini facile recipiantur ; patet autem non minus idoneum ad hoc munus esse humidum aqueum, quam humidum aereum ; quare definitio humidi ut hanc operam mistioni præstantis non minus competit humido aqueo, quam humido aereo ; immo maximè competit humido aqueo ob eandem rationem, quam de terreo & igneo sic coterigimus, plurimum enim humidi aquei in mistione requiritur : quoniam aqua propter suam crassitiam magis humectat, quam aer, qui propter suam tenuitatem non ita hæret corporibus, & paruam molem misto adijcit, quemadmodum etiam de igni diximus : dum igitur & aquæ & aeris humiditatem in mistione consideramus, magis aptari videtur definitio humidi humido aqueo, ut pote ad compaginem, & ad terminationem inagis conferenti, ut non absque ratione Thomas in contex. 2. 2. secundi de generatione dixerit aquam esse aere humidiorē, si modò hoc ipse respexit : etenim humidum aqueum in mistione magis fungitur officio humidi, quam humidum aereum : quemadmodum & siccum terreum in mistione magis fungitur officio siccī, quam siccum igneum ; reuera tamen nec aqua est ob id iudicanda humidior aere, nec aer humidior aqua, prædicta. n. differentia ejus competit per accidens ratione densitatis aquæ, ac tenuitatis aeris, quæ multos decepit : alii namque considerantes aerem esse facillime terminabile, dixerunt ipsum esse humidiorē aqua, vt Auerroes primo canticorum comm. 15. vbi inquit, aer est humidior aqua, licet aqua magis humectet : quum tamen hoc illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis, quo fit ut non sit iudicandus aer humidior, quam aqua ; hoc etiam manifestius fit mistionem considerantibus, ut prædiximus : ideo quum hoc ab Auerroes annotatum habeamus in initio suæ Epitomes in quartum Meteorologicorum, videtur Auerroes in primo canticorum vel suorum dictorum inmemor fuisse, vel pingui Minerua esse loquutus, & vt medicus potius, quam vt philosophus, quemadmodum Medici in omnibus facere consueverunt : hoc idem dicendum videtur de alia apud Auerroes repugnantia ; nam in comment. 67. tertii libri de Cælo inquit ignem esse extremè calidum, & extremè siccum, hoc tamen negare videtur in primo canticorum loco prædicto, dum dicit terram esse sicciorē igni. Alii autem è contrario videntes aquam magis humectare, quam aerem, in quorum numero Thomas fuit, dixerunt aquam esse aere humidiorē, quum tamen hoc illi contingat per accidens, nempe ratione densitatis, non ratione humiditatis ; dum, n. elementorū vt simplicium naturas consideramus, non possunt esse nisi vel summè humida, vel summè sicca, vt in præcedentibus diximus, & vt magis in sequentibus ostendimus ; necesse est. n. aquam & aerem habere summam humiditatem, licet aeris tenuitas indicare videatur ipsum esse humidiorē, dum definitionem respicimus, & è contrario crassities aquæ faciat vt eam putemus humidiorē propter effica-

- Solutio 3.** ciorum operationem, quia magis humectat, quàm aer. Hoc idem dicendum est ad aliud dubium de frigore terræ; quòd enim aqua magis refrigeret est per accidens, quia propter maiorem tenuitatem, & propter humiditatem hæret magis corporibus, quàm terra: hac enim ratione magis ea penetrat, proinde & magis refrigerat, non quòd frigidior sit secundum gradum. Sed omnium difficilima est alia sequens dubitatio, quomodo qualitas aliqua in elementis possit esse remissa, si elementa simplicia esse statuuntur, quum remissio fiat per admisionem contrariæ qualitatis, proinde & per alius corporis admisionem; unde videtur colligi nullum corpus habens qualitatem remissam esse simplex. Alexander hanc difficultatem considerans eam soluit negando omnem remissionem fieri per admisionem contrarii, vt apud eum legere possumus in secundo libro questionum naturalium capite 17. & sæpe in suis commentariis in libro Meteorologicis, præsertim vero capite quarto primi libri in commentario suo decimotercio, vbi asserit ignem esse remissè sicum, aerem remissè calidum, aquam remissè humidam, & terram remissè frigidam, quod etiam dicit in primo libro questionum naturalium capite sexto, nimirum illi sententiæ ad hærens, quam significare Aristotelis verba videntur in contex. vigesimotercio secundi libri de generatione; negat tamen remissionem hanc esse ob admisionem contrarij, & inquit per eam non stare quin pura, ac simplicia elementa sint; hoc tamen quomodo se habeat non declarat, neque aliquam eius rationem adducit. Auerroes quoque in commentario decimoquinto secundi libri de Cælo inquit non omnem remissionem fieri per admisionem contrarij, & citat Alexandrum, sed nihil aliud hac de re dicit: ideo in eorum dictis acquiescere minimè possumus; nobis enim & alijs omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remissam vt illi naturalem, necessarium est ostendere quomodo sit remissa absque admisione contrariæ: neque latinorum aliqui difficultatem tollunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemento esse remissam non per admisionem contrarij, sed per distantiam à summo gradu; hoc enim dicentes nihil reuera dicunt, quum rem declarant per semetipsam, remissionem, n. qualitatis nil aliud est, quàm distantia à gradu summo, ideo non apparet quomodo hanc distantiam ponere sit non ponere admisionem contrarij, sed necessarium videtur vt à summo gradu distet qualitas per contrariæ admisionem; vel declarandum est quomodo sine admisione contrariæ id fieri possit. Ego igitur dicam quid hac de re sentiam, & scorsum actiuas, & passiuas qualitates considerando prius ostendam, quomodo duæ actiuæ in duobus elementis medijs sint remissæ; postea verò cur passiuæ in omnibus elementis sint summe. Quod ad actiuas attinet, sciendum est eam esse frigoris naturam apud Aristotelem, vt sit priuatio quædam caloris: id enim clarè legimus in secundo libro de ortu animalium capite quarto, & in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi inquit ex defectu motus circularis calorem facientes duo elementa manere frigida, quate vult solam priuationem caloris in materia apta calefieri esse frigus; vel saltem dicendum est frigus esse quidem secundum se qualitatem positiuam, sed oriri ex priuatione caloris, proinde respectu caloris habere locum priuationis, qua de re alio in loco diligentius loquimur. Illud quoque est in memoriam reuocandum, quòd aliàs in libro de missione diximus, tum qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti posse, non tamen eadem prorsus remissione, nã qualitates remitti possunt etiam absq; variatione speciei, & cum illa tantum differentia, quæ est secundum magis & minus, formæ verò non possunt remitti, nisi cum variatione speciei; quo fit ut non omnis remissio qualitatis faciat in elemento remissionem formæ, sed sæpe alterentur elementa sine aliqua substantiæ mutatione, propterea si sumatur aliqua portio aquæ, quæ pura, ac simplex esse statuatur, ea poterit calfieri manente integra, & illæsa eius forma; quomobrem frigus naturalè

turale remitteretur, neque ob id stabit quin aqua sit pura, ac simplex: unde colligere possumus contrarij argumenti vanitatem, putant enim multi non posse qualitatem elementarem esse remissam sine commixtione substantiæ elementi cum alia substantia; decipiuntur tamen, quia potest remitti qualitas, etiam cum admixtione graduum contrarij qualitatis, seruata tamen puritate ac simplicitate substantiæ elementi: hoc igitur si verum est, non est in qualitatibus naturalibus elementorum impossibile existimandum vt sint remissæ, demus etiam cum permissiōe contrarij qualitatis, absque vlla tamen remissione, vel mixtione substantiæ: argumento sint qualitates motrices, quæ inter se contrarij sunt, grauitas, & leuitas; nam secundum Aristotelem nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas summa est, proinde & in aqua est aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita vt omnia elementa grauitatem habeant excepto igni; siue igitur leuitas aeris sit remissa absque admixtione grauitatis contrarij, siue etiam cum admixtione alicuius gradus grauitatis, non propterea in aeris substantia ponitur aliqua mixtio, neque ob id fit quin aer secundum suam substantiam sit corpus simplex, & elementum, cum illa qualitate remissa. Sed age consideremus an qualitates elementorum sint remissæ per admixtionem contrarij, & qualis sit illa remissio: vtur tunc multi exemplo luminis, nec malè, si modò illud exquisitius expendere; lumen enim non habet contrarium positium, quia tenebra nihil est, nisi mera priuatio luminis; videmus tamen modò intensus, modò remissus in eodem aere lumen fieri, quare sit remissio absque contrarij admixtione, & per solam ablationem graduum, quam illi vocabant distantiam à gradu summo: huiusce igitur rei, quæ est per se manifesta, ego hanc esse rationem existimo, quòd lumen est qualitas diuidua per gradus, & habet priuationem oppositam non solum toti qualitati simul sumptæ, sed etiam singulis gradibus, ita ut detur tenebra tum exquisita, quæ est totius luminis perfecta priuatio, tum etiam imperfecta, quæ est priuatio alicuius gradus, non omnium, proinde coniuncta cum gradu aliquo luminis: vbi nanque est parum luminis, ibi est etiam priuatio aliorum luminis graduum; eamque appellare mixtionem luminis cum tenebra, etsi non omnino conuenit, admitti tamen potest, si intelligatur esse positium cum priuatio, non cum positiuo. Hoc idem diceremus de remissione caloris per frigus, si frigus esset mera priuatio, qualis est tenebra: sed quum sit aliquid positium insequens priuationem caloris, negare non possumus caloris remissionem fieri per commixtionem alicuius gradus frigoris, si modò ea est mixtio appellanda; nam mixtio est propriè corporum, non qualitatum: sed vtunque remissionem illam nominemus, certum est remissum calorem esse non posse, nisi quando ad sunt aliqui gradus caloris, nec tamen adsunt omnes, sed aliqui absunt; & quia hæc aliorum graduum absentia est illorum priuatio, quam necessariò comitantur gradus aliqui frigoris: siquidem vt priuationem caloris insequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris insequuntur aliqui gradus frigoris; ideo in omni remisso calore insunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id sunt duæ qualitates, sed vna mediocris ex gradibus vtriusque proueniens, quæ dicitur vel remissus calor, vel remissus frigus: si enim gradus caloris excedant, vocatur calor remissus, si verò excedant gradus frigoris, vocatur remissus frigus, saltem si multum excedant: quandoque enim rem aliquam vocamus calidam etiam cum debili calore, quod euenit ob caloris præstantiam, & frigoris imperfectionem, atque ignobilitatem, qua fit vt locum habeat priuationis respectu caloris: ideoq; nominatio sumatur à gradibus caloris, quando dignosci in re aliquis calor potest: neque absurdum est dicere in eadem qualitate simul existere gradus caloris cum gradibus frigoris, nulla enim est repugnantia, dummodo Itatutam latitudinem non excedant simul sumpti: quod optime declaratur à Marsilio in sua quõne de hac re in secundo libro de ortu & interitu.

Remissio luminis sit sine commixtione contrarij.

Talem igitur dicimus esse naturaliter in aere calorem remissum, & tale in aqua remissum frigus, nempe cum aliquo gradu contrariæ qualitatis absque ulla substantiæ mixture; immo nec duæ qualitates dicuntur esse commixtæ, sed vna est, quæ respectu maioris caloris est instar frigoris, & respectu minoris est calor respectu frigoris. Per hoc igitur non stat quin aer & aqua cum his qualitatibus naturalibus remissis esse possint verè simplicia corpora, & elementa, sicuti et sunt cum motricibus qualitatibus; nec video quid ex hoc absurdi sequatur, nec cur ita aduersus hæc sententiã dament illi, qui negant ullam elementarem qualitatem naturalẽ posse esse remissam. Sed ut de actiuis qualitatibus explicatu facilis res esse videtur, ita difficilis est de passiuis, fateorquæ hanc magnopere animum meum conturbasse, referendam igitur breuiter quid hac in re mihi negotium facesserit, & quid ego dicendam esse existimem: iam dixi passiuas qualitates in omnibus elementis esse summâs, nec posse in elemento simplici esse remissas: ut hoc crederem duplex me ratio induxit; vna, quod hæc non ex propinquitate, & distantia à Cælo proueniunt elementis, quandoquidem & ignis est siccus, qui Cælo proximus est, & terra sicca, quæ omnino remotissima: neque etiam omnino sunt ex materiæ necessitate, quia tota hæc materia ita est apta ad humiditatem, ut ad siccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitarum materiam necessariò consequitur dicere tamen possumus eas prouenire & ex necessitate materiæ, & simul ab actione cœlesti, quatenus cœlesti actione constituta oritur huic materiæ necessitas ut alia sit humida, & alia sicca: id quæ à natura ideò factum est, ut hæc essent conditiones materiæ, ex qua possent mixta omnia generari; quum igitur non ex differentia distantie à Cælo hæc duæ qualitates proueniant, unde colligi possit eas esse in alio summâs, in alio remissas, rationi consentaneum est ut hæc in omnibus elementis sint summâs: dum enim statuitur sermonem esse de elementis verè simplicibus, quæ ad mixta tanquam materia dirigan tur, simplices, ac puras in singulis esse materiales qualitates credendum est; simplicibus enim corporibus, quatenus sunt materia mistorum, conueniunt qualitates materiales simplices, non per mixtæ, aut impuræ: non sic de actiuis dici potest, sunt enim potius formales qualitates, quàm materiales; quia formæ est agere, & pendet immediatè ab actione cœlesti per propinquitatem, vel distantiam horum corporum respectu Cœli. Altera verò ratio est, quoniã in qualitatibus actiuis, quæ formales dicendæ sunt, remissio prouenit ex earum mutua actione, etiam absque ulla permissione corporum, ideò quæ potest aqua secundum suam substantiam esse simplex, quæ tamen recipiat ab igni calorem, ita ut naturale ipsius frigus remittatur: at in passiuis, quarum munus non est agere, sed pati, non potest remissio fieri nisi per commixtionem materiæ humidæ cum materia sicca: quod quidem etiam in secundis qualitatibus notari potest; nam si corpus album propè nigrum corpus ponamus ita ut se tangant, nulla fiet eorum colorum remissio per actionem, quoniam talem agendi vim non habent; at si nigrum corpus cum alio corpore albo permisceatur, ut atramentum cum lacte, fiet utriusque remissio, & medius aliquis color orietur; ego verò de humiditate, & siccitate plurimum dubitavi, num aliquã vim agendi habeant; dum enim rem ipsam consideramus, non videtur remitti humiditas ex contactu sicci; nam si in aqua sit durissimus, ac siccissimus lapis, non fiet lapidis in aquam actio talis, quæ humiditatem aquæ remittat, sicuti neque humiditas aquæ remittet siccitatem lapidis, nisi eius substantiam penetret, & se in illam ita insinuet, ut commixtio fiat: adeò ut quænam sit humiditatis, aut siccitatis actio non satis appareat: hoc idem confirmatur ex consideratione verborum Aristotelis, dum harum qualitarum naturas declarat; semper enim eas vocat passiuas, nec vnquam ullam agendi vim iis tribuit tum in secundo libro de ortu & interitu, tum in quarto Meteorologicorum, & eas per vim patendi definit, nulla prorsus actionis facta mentione. Ex altera tamen parte Aristoteles aliquan-

De passiuis
qualitatibus
quæ in elem-
entis sunt sum-
mâs.

Nota de ac-
tione passi-
uorum.

do innuere visus est has quoque vim aliquam agendi habere; nam in secundo libro de ortu & interitu quando loquitur de mutua inter se elementorū mutatione, inquit in habentibus symbolam qualitatem transitum de uno elemento in aliud facilem esse, quoniam altera qualitas manet, & altera in contrarium mutatur; ut si inter ignem & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à secco manente calore, mutabitur aer in ignem, si verò vincatur siccum ab humido, mutabitur ignis in aerem: tribuit ergo Aristoteles actionem aliquam etiam sicco, & humido; quum enim ibi locum habere non videatur actio caloris, quid ambo sunt elementa calida; nulla remanet actio inrer duo illa elementa, nisi ratione humiditatis, & siccitatis: hanc Aristotelis sententiam si saluare potuissē, auctōr asseruissē nullā prorsus his duabus qualitatibus vim agendi inesse: quod enim ad mista attinet, facile videbatur omnem exiccationem, & omnem humectationem attribuere calori, & frigori; quum calor per dissolutionem humidū exiccet, & frigus per humidū expressionem, & expulsionem exicare mista corpora videatur. Ad illum autem Aristotelis locum videbatur posse responderi mutationem aeris in ignem fieri ob actionem caloris ignei; quum enim ignis aere calidior sit, agit in illum, tanquam in frigidum, & reddens summè calidum, facit etiam summè siccum, quia summus calor nihil tolerare potest humiditatis: & hæc sententia legi potest clara apud Alexandrum in primo libro quæstionum naturalium capite sexto, ubi dicit in elementis habentibus symbolam qualitatem fieri mutationem non in vna tantum qualitate, sed in ambabus quantis enim propter contrarietatem videatur in vna tantum mutatio fieri, fit tamen etiam in altera secundum intensiōem, & remissionem. Sed hæc responsio, quamquam vera est secundum se, non est tamen tuta, neque in ea potui conquiescere, quia iam dixi Aristotelem in eo secundo libro de ortu & interitu nullam gradum differentiam in primis qualitatibus considerare; quare nullam potest in igni & aere differentiam caloris respicere, sed solam convenientiam, qua ambo sunt elementa calida; ideo aperte dicit in illa pugna aeris cum igne vinci vel siccum ab humido, vel humidum à sicco; calore manente; proinde vult actionem esse humidū in siccum, & sicci in humidum. Hæc igitur responsione reiecta tanquam infirma nos antea, quam de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quod humidum & sicca sunt passiva tantum prout considerantur in generatione mistorum, & in productione secundarum qualitatum; dum autem sumuntur ut se mutuo respicientia, vim aliquam agendi inuicem habent, quatenus contraria sunt; ita ut actionem inuicem habere, sed nullam æquiuocam videantur: attamen hoc quoque negare non dubitasset, si tueri verba illa Aristotelis potuissē, quando loquitur de mutatione in elementis symbolam habentibus qualitatem; ibi namque aperte attribuit vim agendi etiam sicco, & humido: adde quod ad hoc conueniendum aliquis etiam ipsius rei respectus, & experientia me compulsi, aliqua enim sunt, in quibus medici vim agendi per exiccationem, & per humectationem manifestè deprehenderunt, quam in calorem, vel frigus referre minime possumus. Quoniam igitur ego tum à cauillis, tum à nouis dogmatibus, quæ certis, firmisque fundamentis non innitantur, abhorreere soleo, tandem his omnibus contrariis argumentis consideratis tutissimam esse sententiam putavi, si diceremus humidum & siccum habere quidem aliquam mutuo agendi vim, sed ita debilem, ut vix dignosci à nobis queat: quo fit ut tardissima sit eorum actio, nec nisi post longum tempus mutetur ab humido siccum in humidum, vel à sicco humidum in siccum; quum è contrario celerrima sit calidi, ac frigidi actio inuicem, & manifestissimè à nobis dignoscatur, ac sentiat. Quomā igitur debillissima est, atque tardissima actio humidū in siccum, & sicci in humidū, proinde non apta ad eorum remissionem faciendam, nulla ratio manet remittendi humiditatem corporis, vel siccitatem, nisi per corporum commisionem: aut

elementa simplicia esse statuuntur, quatenus elementa sunt, non permixta; igitur necessarium esse videtur ut quæ sicca sunt, summam habeant siccitatem, & quæ humida, summam humiditatem: quare in his duabus passivis qualitatibus validum esse argumentum puto, remissio non fit, nisi per commistionem, ergo hæc qualitates non possunt esse remissæ. Hæc mea sententia est, quam alijs expendendam, & corrigendam relinquo. Ad aliud dubium de terræ siccitate sumptum ex contex. 49. secundi de generatione dicimus Aristotelem ibi de mistorum tantum continuitate, & conjunctione partium loqui, ad hanc enim faciendam necessaria est humiditas: at non est necessarium ut siccorum quoque elementorum partes per humidum coniungantur, & continentur, hoc enim dato sequeretur nec terram nec ignem esse summè sicca, sed esse ambo continua per commistionem humiditatis, vel, si qua statuatur eorum particula summè sicca, eam esse præ se induidiam, quod quidem nemo assereret: quoniam igitur elementa sicca sunt species corporis naturalis, & omne corpus est continuum, fateri oportet ea ex propria natura habere continuitatem, quatenus prima materia est per se quæta, longa, lata, & profunda, sed interminatè, à forma autem cuiusque rei propria terminos recipit, ut alibi declaravimus: in solis igitur mistis loquum habet id, quod ibi Arist. dicit, quò n. mistio fiat ex diuisione miscibilium in paruas partes, proinde siccum in minutas partes diuidi oporteat, necessarium fuit humidum ad earum partium conjunctionem, & totius continuitatem. Ad aliud de humiditate, quæ facile separari videtur ab aere, non ita facile ab aqua, de aere quidem dicendum est eum humiditate nunquam carere: nam si hæc ab aere auferatur, non potest esse aer: quòd autem quandoque siccus esse, & res exiccare videatur, id non per se est, sed per accidens: halitus enim siccos habet à terra exhalatos, quibus quandoque ita refertus est hic aer noster, ut per eos exiccet alia corpora: potest etiam ut calidus facere humidi resolutionem in alijs corporibus, quòd euenit in iis, quæ putrescunt: nam ab aere externo calido educitur calor naturalis mistorum corporum, cum quo simul humidum euaporat, ita ut siccum sine humido relinquatur: per accidens igitur fit ut aer exiccet, quum id faciat ut calidus, non ut siccus, temper enim habet suam naturalem humiditatem, ratione cuius est alienis terminis facillime terminabilis, & propriis terminis carens: per hoc igitur non ostenditur aerem esse minus humidum, quàm aquam. De ipsa autem aqua cur facilius ab ea auferatur frigus, quàm humiditas, multa dicuntur ab Alexandro in primo libro quæstionum naturalium capite sexto, digna enim consideratione res est, cur si intimius naturæ aquæ est frigus, quàm humiditas, ablata tamen frigore maneat aqua, ablata verò humiditate intereat, nec possit esse aqua sine humiditate: hanc difficultatem an soluat ibi Alexander, alijs considerandum relinquo: mihi quidem videtur per eius dicta difficultatem non tolli, quia id, in quo potissimum eius solutio consistit, non tangitur ab Alexandro. Eo igitur dimisso arbitror hoc discrimen ab actiuarum, & passiuarum qualitatuum, differentia provenire: quoniam enim actiuæ sunt formales, & omnino ab agente externo producuntur, passiuæ autem sunt materiales, & magis proueniunt à materia: ideo difficilior auferuntur elementis passiuæ, quàm actiuæ: idque non in sola aqua, sed in omnibus elementis verum est: formam enim mutare, & delere, & producere vis naturæ potest, sed materiam destruere, vel producere haudquam potest: ob hoc igitur immutabiliores in elementis sunt passiuæ qualitates, quàm actiuæ: ab aqua enim non potest auferri humiditas, nisi aqua intereat, frigus magis auferri potest, quia potest aqua calefieri, idcirco agente etiam igne in aquam facilius tollitur aquæ frigus, quàm humiditas, statim enim mutat aquam in aerem, quia facile mutat frigidum in calidum, non ita facile humidum in siccum: quòd si facilius mutaret humidum in siccum, quàm frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem: sic ab aere separari hu-

Solutio 5.

Solutio 6.

Cur ab aqua
facilius sepa-
retur frigus,
quàm humi-
ditas.

Passiuæ qua-
litates diffi-
cilior aufer-
untur quàm
actiuæ.

iditas non potest, quin aer intereat, calor autem magis auferri ab eo potest, quum quandoque frigidissimus esse iudicetur. A terra quoque difficilior siccitas auferitur, quam frigus, quod patet agente igne in terram, mutat enim primo loco in exhalationem, in qua siccum terreum seruat, frigus autem interit, & factum est corpus calidum. Ignis verò difficillimè patitur seu caloris, seu siccitatis remissionem, idèd hoc ducrimen non ita in eo manifestum est. Ad dubium igitur dicimus verum quidem esse id, quod asseritur, difficilius separari humiditatem ab aqua, sed ex hoc non inferri aquam esse acre humidiorè, siquidem dicimus ipsi quoque aeri hoc idem contingere, neque etiam inferri humiditatem esse intimiorè naturæ aquæ quàm frigus, propterea quòd hoc non idèd euenit, quòd humiditas sit aquæ essentialior, sed quia est conditio materialis, & qualitas passiva, quæ in omnibus est difficilius separabilis, quàm æriua: neque credendum est Aristot. attribuentem cui libet elemento vnã qualitatem potius, quàm alteram, significare per hoc voluisse vnã esse magis connexam cum elementi natura, quàm alteram: sed ne crederemus vnũ elementum à duabus simul conditionibus æquè constitui; tanquam à duabus formis, idèd alterius qualitatis principalitatem introduxit, eamq; iudicauit ex operationibus primarum qualitatum, ex quibus earum definitiones acceperat; vis enim calfaciendi, & attenuandi maximè in igne inest, vis refrigerandi maximè in aqua, quæ magis refrigerat, quàm terra: difficultas autem recipiendi ab alio termino maximè in terra conspicitur, idèd maximè videtur siccitas in terra inesse; è contrario autem facilitas recipiendi ab alio termino maxima in aere est, propterea cum aeris natura maximè conuenire existimauit humiditatem, licèt non minus humida sit aqua: sic igitur sublata est, ni fallor, omnis difficultas, quum non ex eadem ratione sumatur facilitas, uel difficultas separationis qualitatis ab elemento, atque ipsius qualitatis principalitas, seu maior conuenientia cù natura ipsius elementi.

An symbola elementorum qualitates differant specie, necne, aliquarum opinio & argumenta. Cap. IIII.

V A E R I præterea solet an symbolæ elementorum qualitates sint eiusdè ultimæ speciei, an specie differant; ut an calor ignis, & calor aeris distinguantur specie, necne, sic frigus terræ, & frigus, aquæ sic humiditas aquæ, & humiditas aeris, sic demum siccitas terræ, & siccitas ignis. Hac de re legi apud alios possunt disputationes prolixæ præsertim apud Marsilium in 2. lib. de generatione; ob id ego paucis agam, & præcipua quædam, aliis dimissis, in medium afferã. Non desuere qui dixerint symbolas qualitates differre specie: quam sententiam plurimis argumentis comprobauerunt, quorum præcipua hæc sunt. Primum quidem, uel qualitates sunt formæ elementorum, uel sunt accidentia consequentia formas: si formæ, ergo specie differunt, quia compositorum specie differentium necesse est formas esse specie distinctas; etenim nisi specie differrent, certè composita differentia specie non constiterent: si verò sunt accidentia consequentia formas, idem sequitur, quia distinctas specie formas distincta etiam specie accidentia consequuntur. Præterea si essent eiusdè speciei: easdem etiam ederent operationes; at diuersas edunt, ergo non sunt eiusdè speciei, falsitas consequentis probatur, quia humiditas aerea ignem non extinguit, sed potius nutrit, patet enim flammam in aere non extingui; aqua verò humiditas extinguit ignem; ergo hæc duæ humiditates non easdem edunt operationes, differunt ergo specie; quod autem de humiditate dicimus, idem de aliis quoque omnibus dicendum est; ergo prædictæ omnes nõ sunt eiusdè speciei. Tertio sic argumentantur: calorem inlequitur leuitas, fri-

Genetia ali-
quorum.

Primum ar-
gumentum.

Secundũ ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

gus

gus verò gravitas, ergo quod de motricibus qualitatibus dicitur, idem de aëteratricibus dicendum est; atqui non eadem est leuitas aeris; & ignis, neque eadem gravitas terræ, & aquæ, quàm ad diuersas loca naturaliter tendant; ergo neque caliditas ignis & aeris eadem est, neque eadem frigiditas terræ & aquæ.

Quartò calor ignis requirit siccitatem, neque esse potest cum humiditate, contra verò calor aeris requirit humiditatem, nec potest esse cum siccitate, ergo differunt specie; sic de aliis quoque qualitatibus argumentari possumus. Quintò si eisdem speciei essent humiditas aquæ, & humiditas aeris, ita ut in mutatione aquæ in aërem eadem numero humiditas seruaretur; accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum, quod absurdum esse omnes consentunt. Sextò argumentantur à simili: in mistis calores specie differunt, alius enim est in aëre calor, alius in homine, quum alias in hoc, alias in illo operationes edat; sic etiam calor febrilis differt specie à calore naturali; vocatur enim à Medicis innaturalis, & contrarius naturæ, naturale autem, & innaturale eiusdem specie esse non possunt, quod ipsæ quoque eorum operationes declarant, calor enim naturalis causa est naturalium operationum; febrilis verò est illis impedimento; ergo non sunt eiusdem speciei hoc igitur idem in simplicibus quoque dicendum est, quod in mistis videtur esse manifestum. Confirmatur hæc sententia auctoritate Alexandri, qui in primo libro naturalium questionum capite sexto dicit aliam esse aeris humiditatem, aliam aquæ, & alium esse calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoque in sua paraphrasi quarti Meteorologicorum inquit: frigiditas est secundum duas species, vna est frigiditas terræ, altera est frigiditas aquæ; itaque aperte dicit eas differre specie; & hoc idem de aliis omnibus consiteri necesse est, ergo omnes symbolæ qualitates specie distinguuntur. Ioannes etiam Grammaticus in index. 24. secundi de ortu & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis non est idem secundum speciem, putauit igitur omnes symbolas qualitates differre specie.

Dicta sententia consutatio, & probatio contraria. Cap. V.

CONTRARIAM sententiam alii plurimi tutati sunt, ita ut communem appellare possimus, quam ego quoque veram esse arbitror, alteram verò prædictam falsam; etenim constanter credo omnem calorem esse vnius & eiusdem speciei specialissimæ, sic & omnem frigus, & omnem humiditatem, & omnem siccitatem, nec differre, nisi secundum magis & minus. Hanc opinionem confirmare, & contrariam refutare multis argumentis possumus: quorum ego illa, quæ validiora videntur, adducam; reliqua apud Maritimum, & apud alios legantur. Primum sumitur argumentum validissimum ex harum qualitatum traditione, quæ in secundo libro de generatione habetur: nam si opinio contraria vera esset, non quatuor essent primæ qualitates, sed octo specie distinctæ, nempe calor igneus, calor aereus, frigus aqueum, frigus terreum, humiditas aquæ, humiditas aerea, siccitas terreæ, siccitas ignea: attamen Aristoteles non octo esse dicit, sed quatuor, neque octo earum definitiones adducit, sed quatuor tantum; atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, sunt eiusdem naturæ, proinde & eiusdem speciei; quare symbolæ qualitates specie non distinguuntur. Hoc videntes aduersarii respondent ostendi hoc agumento symbolas qualitates esse eiusdem speciei subalternæ, sed non eiusdem specialissimæ: nam Aristot. eas appellat quatuor, & ut quatuor definiri; quatenus differunt specie subalterna. Sed hæc responsio admittenda non est, quia secundum eam Aristoteles in iis definiendis, ac declarandis mâcus fuisset; non satis enim fuit communes, & generales, in quibus conueniunt, definitiones adducere, sed propriis quoque definitionibus erant definienda, quibus

Quartum argumentum.
Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

Primum argumentum.

Solutio aliorum.

Solutio impugnationis.

bus significarentur propriæ earum naturæ, & propriæ vires, quatenus secundum speciem vltimam distinctæ sunt, Cætera quoque omnia, quæ ab Aristotele de primis qualitatibus ibi dicuntur, præsertim quæ à tex. 24. usque ad 30. manifestissimè attestantur veritati: ait enim in habentibus symbolam qualitatem transitû, & mutacionem esse faciliorem, quàm in non habentibus, & hanc rationem adducit, quoniam in non habentibus mutatio fit duarum qualitatum in duas; ut si mutanda sit aqua in ignem, oportet & humidum in siccum, & frigidum in calidum mutari; at in habentibus symbolam mutatio fit unius tantùm in unam, altera enim remanet, ut si mutandus sit ær in ignem, fit solùm mutatio humidi in siccum, calor autem manet: quare putat Aristoteles eundem non modò specie, sed etiam numero calorem manere in igni genito, qui fuit in aere corrupto: quòd si nõ idem specie esset calor in aere, & in igni, oporteret calorem quoque mutari, & perire calorem aereum, & generari igneum; quare hæc quoque mutatio esset duarum in duas, quod Aristoteles negat: ad hoc tamen aduersarii respondent nil aliud ibi significare Aristotelem velle, nisi faciliorem esse mutationem in habentibus symbolam qualitatem, quia facilius est aereum calorem mutare in igneum, cui non est contrarius, quàm calorem in frigus, quod ei contrarius est: sed hæc responsio vanissima est; nos enim non modò id, quod de hac facilitate Aristoteles dicit, sed rationem quoque, quam adducit, expendimus; non enim illam assert rationem, quam illi comminiscuntur, sed hæc, quòd facilius est vnam mutare in vnam, quàm duas in duas, quare in vna tantum qualitate mutationem fieri asserit. Præterea docet ibidem Aristoteles quomodo ex duobus elementis perfecte contrariis tertium medium generetur, & inquit ex igne & aqua posse vel terram, vel aerem generari: nam si aquæ frigus, & siccitas ignis intereant, generatur ær, quia remanent calor ignis, & aquæ humiditas, qui bus ær constituitur; si verò prævaleat frigus aquæ calori ignis, & siccitas ignis humiditati aquæ, ita ut ignis calor, & aquæ humiditas intereant, terra generatur, quia remanent aquæ frigus & ignis siccitas, quæ simul iunctæ terram constituunt; putauit ergo Aristot. eandem esse & specie & numero siccitatem terræ, & ignis, sic calorem ignis, & aeris, sic frigus aquæ, & terræ, sic humiditatem aquæ & aeris; nam si differrent specie, dictum Aristotelis verum non esset; remanens enim siccitas ignis non conueniret terræ, nec frigus aquæ remanens conueniret eidem terræ, sed aliam siccitatem, quàm igneam, & aliud frigus, quàm aqueum; terra postulare. Alia argumenta ad hoc idem probandum legi possunt apud Marfilium, ideo illa missa facio; hoc unum adicere volo, quod meo quidem iudicio magni momenti est, ex fundamentis antea iactis, ac stabilitis desumptum: si calor in elementis à Coelo & generatur, & conseruatur, nec alio modo, quàm per motum, & per lumen, necesse est eiusdem speciei esse calorem omnem elementarem, tum igneum, tum aereum; ab una enim causa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; sumpta igitur ratione à causa efficiente ostenditur omnem calorem in elementis esse eiusdem naturæ: quare de aliis quoque qualitatibus hoc idem dicendum est, quum eadem in omnibus ratio vigeat; vel enim omnes symbolæ specie differunt, vel nulla. Huius sententiæ fuisse Auerroem & Ioan-nem Grammaticum patet legentibus eorum commentarios in eam partem, ubi etiam ex iis, quæ à Ioanne Grammatico de Alexandro referuntur, manifestum est idem sensisse Alexandrum: eorum autem verba non afferro, quia dilucida sunt, & quisque ea legere, & intelligere facile potest; neque est de Ioanne dicendum quòd sibi ipse contra dixerit, ut ei aliqui attribuunt; ipsum enim huic crimini obnoxium non esse postea ostendemus.

Secundū ar-
gumentum.

Solutio alio-
rum.

Impugnatio.

Tertium ar-
gumentum.

Quartū ar-
gumentum.

Quintum ar-
gumentum.

*Pro declaranda veritate, & contrarijs argumentis solvendis
fundamenta iaciuntur. Cap. VI.*

Alia compe-
tunt calori
secundum se
considerato,
alia ut est in
strumentum
primarii agē-
tis idem in-
fra cap. 7.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & contraria argumenta solvantur, notandum est symbolas qualitates, etsi specie non differunt, duas tamen habere differentias, quas considerare nos oportet. Una est, quam recipiunt prout referuntur ad aliud: quum enim calor sit causa secundaria, & instrumentalis, qua aliquod primum agens utitur, diuersus calor dici potest ratione diuersorum videntium, ideo calor ignis, & calor aeris, quum secundum propriam essentiam sint eiusdem speciei, ramen prout insequitur hic formam ignis, ille vero formam aeris, & ibi per calorem agere ignis dicitur, hic vero aer, distincti calores dicuntur, & modo quodam specie differentes, non quidem proprie specie secundum suam naturam, sed, quatenus formas specie distinctas insequuntur: hac igitur ratione alius esse dicitur aeris calor, alius ignis; tunc enim non ipsam secundum se caloris naturam spectamus, sed aeris, & ignis, quibus attribuitur: sic etiam diximus primas qualitates esse preparationes materiae ad varias formas recipiendas; ideo eadem qualitas prout in diuersis mutationibus dirigitur ad diuersas formas, differens specie dici potest, non quidem secundum se, sed respectu formarum specie differentium, ad quas dirigitur. Altera differentia est, quam istae qualitates habent quidem secundum se, non tamen talem, quae diuersas species constituit; ea autem est differentia secundum magis, & minus, seu secundum intensiorem, & remissionem, quae omnium philosophantium consensione non variat speciem: hac differentia distinguitur calor aeris à calore ignis, quia ille remissior est, hic vero intensus, & summus, specie ramen ob id non distinguuntur; & hoc quandoque significamus dum dicimus alium esse in aere calorem, alium in igni, hoc est alium & alium caloris gradum: quum enim denotare velimus differentiam secundum magis & minus, non dicimus eas differre specie, quum certum sit differentiam secundum magis & minus speciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnopere notare debemus: quauis enim proprie sumendo differre specie, significet differre natura & essentia, tamen sumitur interdum improprie ad denotandam solum differentiam accidentalem, sequendo communem quandam loquendi consuetudinem, & hominum existimationem. dicere nanque solemus varias esse species aquae, & varias terrae, quum tamen sit solum differentia accidentalis: & hoc legimus clarè apud Aristotelem in primo capite primi Meteorologici, ubi considerandas proponit diuersas species terrae, quum tamen terra sit species vltima, quae in alias species diuidi minimè potest: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Aristoteles species terrae iuxta consuetudinem loquendi; dicimus enim aliam esse terram petrosam, aliam arenosam, aliam cretosam, & has uocamus varias species terrae, licet non proprie sint species. Sic igitur dicere etiam solemus species caloris, & species frigoris, quauis hae qualitates non habeant species; respicimus enim non quidem ipsam cuiusque qualitatatis essentiam, sed accidentales, & extraneas differentias, quae à diuersis subiectis, & à variis rerum naturis defumuntur: at propriae harum qualitatum naturae, & vires eadem in omnibus sunt, omnis enim calor calefacit, & congregat heterogenea, & congregat homogenea, & soluit congelata, & extenuat, absque ulla prorsus differentia, praeter illam, quae est secundum magis & minus: intensior enim calor magis, atque efficacius haec omnia praestat, quam remissior, ut experientia declarat.

IS declaratis non erit difficile contraria argumenta solvere. Ad primum dicimus primas qualitates neque esse formas elementorum substantiales, neque consequi formas ut singulorum elementorum propria accidentia, quum singula qualitates duobus competat elementis: sed propria singulorum elementorum est duarum qualitatum coniugatio, eaque non potest cum alio elemento communicari. Ad secundum dicimus duplices esse primarum qualitatum operationes, & alias eis competere prout habent propriam agendi vim, alias verò ut instrumentis præcipui agentis, vel etiã ratione aliorum accidentiũ, quæ cum illis coniuncta sunt. Ille igitur operationes, quæ ipsis competunt per se, hoc est quatenus vim agendi, vel patiendi habent secundum proprias naturas, sunt eadem, nec distinguuntur specie, sed solum secundum magis & minus: calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & aliæ omnes operationes à calido per se provenientes, ita competunt calori aeris, ut calori ignis, licet calor igneus efficacius, & magis hæc præstet, aeris verò minus; sic de aliis dicendum est: iidem ergo effectus à symbolis qualitatibus proveniunt, cū discrimine tamen secundum magis & minus, præterquam quòd ubi aliqua operatio non absolute à qualitate aliqua provenit, sed à certis gradibus illius qualitatis; pauciores enim gradus ad illam operationem edendam apti non erunt, ut calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido quatenus est calidum absolute; at urere non competit omni calori, sed igneo tantum & summo: ex eo igitur quòd calor igneus urit, aeris verò non urit, non infertur eos differre specie, sed solum infertur differre secundum gradus, quia urere non competit absolute calori quatenus est calor, sed statuto gradui quatenus est talis gradus: hoc idem dicendum est de operationibus calidi quatenus est instrumentum primarii agentis; ex harum enim diversitate non infertur calores differre specie, sed solum infertur agentia præcipua, quæ calore utuntur, specie differre. Ad argumentum igitur, quando dicitur humidum aqueum non nutrire ignem, sed potius extinguere, humidum verò acreum non extinguere, sed nutrire, dicimus nil aliud esse nutriri ignem, nisi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari; sed potissimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilius est: quocirca nutriri ignem humido aereo, quale est in oleo, non sic humido aqueo, est in ignem mutari facilius res aereas, quam res aqueas; hoc autem quid mirum, quum magis resistat, & cum igni pugnet aqua, quam aer? sciendum autem est nutriri ignem substantia ipsa, quæ in ignem vertitur, non acciditibus: quare non proprie dicitur nutriri humiditate, sed humido corpore, quòd in ignem vertatur: immò sicco quoque corpus est in ignem mutabile, ut lignum aridum, quare etiam sicco nutritur ignis; humiditas autem per se, & quatenus est humiditas, cuiuscunque sit corporis, est contraria igni ut sicco, propterea ne cessario pugnat cum igni omne corpus humidum, & agit, & repatur; quare non secundum propriam naturam ei competit ut nutriat ignem, sed contingit humido ut pro diversitate accidentium connexorum vel magis, vel minus pugnet cum igni, ita ut aliqua facilius vincatur ab igni, alia difficilius, & alia etiam vincant, & extinguant ignem; humiditas enim aquæ coniuncta est cum frigore; quare magis resistit igni, & magis in ipsum agit, quam humiditas aeris, quæ cum calore coniuncta est, præterea verò & cum maiore densitate, quare magis agit in ignem, quum præsertim densitas illa faciat suffocationem ignis, & prohibeat evagationem, quo fit ut ignis extinguatur: hoc autem etiam oleum præstat, quando in nimia quantitate superfunditur igni, suffocat enim & extinguit: nam omnis humiditas per se habet vim humectandi, & lædendi ignem, at per accidens ratione aliarum conditionum coniunctarum evenit ut alia magis, alia minus læ-

Ad primum.

Ad secundum.

dar

dat, ita ut quæ minus lædit, & facilius ab illo vincitur, dicatur ignem nutrire; in operationibus igitur singularum qualitarum considerare semper debemus, an ab eis proveniant secundum propriam earum naturam, an propter aliquid aliud, hoc est vel ratione agentis præcipui, vel ratione aliorum accidentium coniunctorum; nam si à qualitate proveniant secundum propriam eius vim, & naturam, hæc in omnibus sunt eadem specie, nec differunt nisi secundum magis & minus: at si competant illi qualitati non secundum se, sed per aliquid aliud, possunt differre specie; nec tamen inde inferri potest qualitates specie differre, ut modò de nutritione ignis dicebamus: si enim nutrire ignem significat mutari facile in ignem, contrariæ erunt operationes, nutrire, & non nutrire, proinde & specie differentes, nec tamen indicabunt humidum ab humido differre specie, quia non competunt humido secundum propriam naturam, sicut modò declarauimus. Ad

Ad tertium.

tertium à leuitate, & à grauitate acceptum neganda est consequentia, asserimus. n. nò eiusdem esse specie leuitatem aeris, ac leuitatē ignis, quum nihil aliud denotent; quàm respectu ad statutum locum naturalem cum relatione ad alia corpora: quoniam igitur alius est locus ignis, alius aeris, alia etiam est huius, alia illius leuitas, huius autem discriminis ratio, & ad consequentiæ probationem responsio est, quod leuitas, quæ est ignis, & leuitas, quæ est aeris propria, non insequitur absolute calorem prout calor est, sicut antea de ustione dicebamus, neque indicant diuersos specie calores, sed diuersos caloris gradus: quòd si leuitas ignis propria insequeretur non calorem summum determinatè, sed calorem absolute, utique argumentum esset efficax; oporteret enim, si alia est aeris leuitas, & specie differens à leuitate ignis, aliam etiam esse speciem caloris. Ad quartum dicimus calorem ignis consideratum quatenus est calor, neque siccitatem determinatè requirere, neque humiditatem, quoniam calor ut calor est, æquè cum utraque existere potest; requirit ergo siccitatem non ipse per se ut est calor, sed ut igneus, & ut insequens formam ignis. Ad quintum iumenda est responsio ex libro nostro de communi rerum ortu, & interitu, ubi diximus non esse migrationem de subiecto in subiectum, quando eadem primæ materiæ portio remanet. Ad sextum dicimus omnem calorem tam simplicium, quàm mistorum corporum, esse per se eiusdem speciei, nec differre nisi secundum magis & minus; per accidens tamen, & per relationem ad aliud posse etiam dici diuersarum specierum ut calorem equi, & calorem asini, quatenus hic equi est, ille verò asini; sic dico de calore febrili & de calore naturali animalis, opponuntur enim ut naturalis innatura si, quatenus referuntur ad propriam naturam illius animalis, cui conueniens est tantus calor, maior verò non est conueniens, sed inimicus, & destructiuus: at secundum propriam essentiam, & quatenus sunt calores, non differunt specie; quod ex eo patet, quòd etiam idem caloris gradus, & idem numero calor, huic rei est naturalis, & alij rei est præter naturam, neque ob id fit ut idem numero calor sit duarum specierum, hoc enim ne cogitabile quidem est. Ad verba autem Auerrois, & Alexandri respondemus eos nil aliud per ea denotare voluisse, quàm accidentalem calorum differentiam, secundum quam solent appellari speciei variæ caloris; quod quidem pluribus rationibus, quas antea exposuimus, euenire potest: quòd enim ea fuerit Alexandri, & Auerrois mens, patet in alijs eorum verbis, quæ antea retulimus, & hoc nisi concesserimus, manifesta est in ipsum diuersam repugnantia, & contradictio: hac ratione videtur etiam Ioannem Grammaticum à verborum suorum repugnantia posse vindicari, licet eius verba plus habere videantur difficultatis; nam in contextu 24. primi libri de ortu & interitu manifestum est Ioannem crassa Minerua loqui, quum is non sit proprius locus, in quo de hac re sermo fiat; sed volens ibi interpretari verba Aristotelis posita in definitione generationis, considerat an in mutatione elementi in elementum symbolum eadem qualitas maneat, ut eadem humiditas, & eadem per-

Ad sextum.
Omnis calor siue simplicis est eiusdem speciei.

spicuitas

spicuitas in mutatione aquæ in aerem, & inquit non remanere eandem, quia humiditas aquæ, & humiditas aeris specie differunt; sed postea semetipsum corrigens subiungit vel esse specie distinctas humiditates, vel saltem numero: nil ergo certi hac de re statuit, sed indistinctè loquens dicit vel esse specie distinctas, vel eiusdem speciei, solo autem numero differentes: num autem hoc verum sit, non est præsentis contemplationis; satis enim nobis in præsentia est, si specie non distinguantur, neque hoc certè statuat Ioannes Grammaticus.

De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæstiones duæ, & solutio prioris. Cap. VIII.

ALIA quoque multos turbauit ad primas qualitates pertinens difficultas, propter illa, quæ in secundo libro de ortu & interitu de his ab Aristotele scribuntur; loquitur enim ibi de mutua elementorum generatione, & tria docet: nnum, quod in elementis in altera qualitatatum conuenientibus, quæ symbola vocant, facilius est transitus ex uno in aliud, ut ex aqua in aerem, quam in habentibus utranque contrariam; quum enim aqua, & aer in humiditate conueniant, fit solum mutatio de frigido in calidum: alterum verò est, quod in elementis in neutra qualitate conuenientibus difficilius est mutatio unius in alterum, ut aquæ in ignem; quia necesse est duas interire qualitates, & duas generari: tertium demum est, ex duobus elementis contrarijs tertium medium generari, ut ex aqua & igni aerem, vel terram, & ex aere & terra ignem, vel aquam; si enim aquæ intereat humiditas manente frigore, ignis verò calor manente siccitate, fit terra; si verò è contrario aquæ frigus percat manente humiditate, & ignis siccitas manente calore, generatur aer; sic etiam congreredientibus terra & aere generatur eodem modo vel aqua, vel ignis: de hoc tertio Aristotelis dicto duæ quæstiones oriuntur, quarum non facilis est solutio: vna est, à quonam agente hæc mutatio fiat; altera verò, an in tali mutatione duæ qualitates ita intereant, ut aliæ duæ contrariæ generentur, an duæ intereant, & nulla generetur, sed satis sint vna alterius elementi seruata qualitas, & altera alterius ad tertium elementum constituendum: de his ego sententiam meam breuiter proferam. Priorem quidem quæstionem expendens non parum dubitauit ne aliena prorsus esset ab Aristotelis consilio in eo libro, quum in eo elementa, & primas qualitates, ut prædiximus, cum quadam abstractione consideret, & essentiam potius, quam existentiam respiciat; nam certum est in mutatione aeris in ignem non modò de humido in siccum mutationem fieri, sed etiam modo quodam de frigido in calidum, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi est in agendo, & in patièdo: quemadmodum igitur non considerauit Aristoteles differentiam graduum in singula qualitate, sed solum singulas absolutè respexit ut condiciones elementorum constitutrices; ita neque à quo agente mutatio elementorum fiat, considerasse videtur, quum in ea parte in solius materialis causæ tractatione versari uideatur; antequàm igitur doceat quomodo ex elementis fiat mixti generatio, docere uoluit quomodo elementi ex elemento generatio fiat, & quæ in illa mutatione contingant; ideo tria illa considerauit, quæ antea dicebamus, quia competunt primis qualitatibus absolutè consideratis, etiàm si reipsa nunquam euenire dicerentur; dum enim duas coniugationes qualitatatum penitus contrarias consideramus, illis secundum se sumptis competit ut destructa vna qualitate in una coniugatione, & vna in altera, duæ remaneant qualitates aliud elementum tertium ab illis diuersum constituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non videtur ibi Aristoteles considerasse, sicuti non considerauit an dentur omnia elementa pura, atque simplicia, licèt ea ut uerè simplicia in eo

ibro semper acciperit, quum tamen ipsa fortasse nullibi simplicia, & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Aristotelis attinet, ego quidem ab hac opinione, quam modo retuli, non sum alienus. Sed ne fugere huiusce rei difficultatem, & aliorum argumentationes videar, quum præsertim locum habeat absolutè in elementorum consideratione questio hæc de causa agente mutationis prædictæ, quia necessarium omnino est ut omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam: communis est omnium ferè sententia, ab ipsismet elementis inter se pugnantibus tertii elementi generationem fieri, ut agentibus inuicem acre, & terra, acrem ut humidum agere in terram, & eius siccitatem interimere, terram verò ut frigidam agere in acrem, & eius calorem extinguere, ita ut manente terræ frigore, & aeris humiditate, aqua sit genita, cuius hæc duæ qualitates constitutrices sunt. Sed nonnulli recentiores in hanc communem sententiam acerrimè inuehuntur ducti duobus potissimum argumentis. Vnum est, quòd in ea est repugnantia manifesta: nam si terra acrem superet frigore, necesse est ut etiam siccitate superet, quia non potest una qualitate vincere, quin vincat etiam altera. Secundo dicunt, hoc etiam dato, non tamen potest ex iis duobus tertium elementum generari: quia necesse est ut illa duo, quum sint contraria, repatiantur in agendo, & licet frigus terræ prævalcat calori aeris, & tandem ipsum extinguat, fieri tamen non potest quin frangatur, & remittatur à calore aeris, manens ergo remissum frigus aquam constituere non potest, quum hæc debeat esse summè frigida; sic necesse est ut agens humiditas aeris in terræ siccitatem repatiatur ab illa, & remittatur, remissum igitur humidum non constituet aquam, quæ debet esse summè humida: quoniam igitur duæ qualitates vincentes, & remanentes non possunt esse nisi fractæ, & remissæ, in omnibus autem elementis debent omnes qualitates esse summæ, fieri nunquàm potest ut ex duobus elementis hoc pacto inuicem agentibus tertium elementum generetur.

Altera solutio cõmunis.

Primum recentiorum argumenti cõtra communem sententiam. Secundum argumentum,

Opinio illorum recentiorum.

Confutatio opinionis recentiorum, & defensio sententia cõmunis.

Hac igitur opinione reiecta aliam ipsi excogitarunt, dixereque agens esse tertium illud elementum generandum, hoc est aliud eiusdem speciei: quando n. ex terra & acre generatur aqua, alia aqua est agens, quæ calorem aeris, & siccitatem terræ interimens, uertit illa duo in aquam sibi similem: sic se omnem euitasse difficultatem existimant. Ego verò alienam esse puto ab Aristot. eorum sententiam, & communem opinionem sequendam: Arist. enim in tota illa parte tria semper considerat, nec plura, in tribus illis mutationibus declarandis, videlicet agens, & patiens, & id, quod ex eorum actione generatur: vel enim vnum elementum est agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idque vel facilius, quando in una qualitate conueniunt, vel difficilius, quando in neutra vel vtrunque est agens, & utrunque patiens, id est vtrunque ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde neutri simile elementum generatur, sed tertium ab vtriusque diuersum; ita ut dicendum omnino sit Aristot. vel nullum ibi statuere agens, quoniã ad illam considerationem minimè pertinet, sicut antea dicebamus: vel id ut manifestè præsupponere, & ne verbum quidè ad illud declarandum facerem: si in aliis duabus mutationibus dicere velimus quodnã sit agens, nihil aliud dicere possumus, nisi vnum elementum esse agens, & mutare alterum in suam naturam, siue sint symbola, siue nõ symbola: ergo in hac quoque tertia mutatione dicendum est vtrunque elementum esse agens, & mutare alterum, non tamen in seipsum, sed in aliud tertium elementum. Præterea quando duo elementa, ut ignis, & aqua, mutantur secundum istos ab acre agente, quæro an duo illa se tangant, necne: si dicant non se tangere, illa non erit duorum elementorum mutatio in tertium elementum, qualè Arist. ibi considerat, sed duæ mutationes erunt, et loco distinctæ, ibi n. ab acre agente ignis in aerem vertetur, hic verò ab acre agente mutabitur aqua in aerem: ideoque duæ erunt aeris generationes distinctæ: si uerò se mutuo tangere ignis & aqua dicantur, quæro an agant inuicem, an otientur, & solum ab acre agente am

bo patiantur; quòd orientur dicere fatuū est, quòd n. fieri potest vt duo contraria se mutuo tangant absq; vlla inter se actione? si verò agant mutuo, vt omnino fati cogimur, necesse est vt hæc eorum mutua actio tanquā efficacior, atque celerior præueniat actioni aeris in illa. videmus. n. guttam aquę feruari multas horas antequam à circumstante aere, quauis magno, in aerē mutetur, aer. n. est tardę actionis; sicut ferro accenso seruatur ignis aliquandiu, antequam à circumstante aere extinguat; sed actio aquę in ignem, & ignis in aquam celerrima est; igitur anteq̃ illius agentis aeris actio absoluitur, & mutantur duo illa in acrem, præueniet interitus alterius duorum, quod in alterum mutabitur, vel in tertium ex mutua ipsorum actione, vt in acrem, quæ est vera sententia: quare nunquam continget ut ex aqua & igni generetur terra à terra agente, vel aer ab aere agente, quod tamen asseritur manifestè ab Arist. in memorato loco. Quamobrem ego cum alijs arbitror tertium elementum oriri ex mutua duorum inter se actione, & hoc Arist. præsupposuisse, at non expressisse; quia, vt diximus, non hoc sibi considerandum eo in loco proposuerat, sed elementa vt materiam generationis mistorum; ideoq; iudicasse de eorum inter se mutatione prius esse dicendum: id verò, quod ipsi dicunt, ego quidem euenire posse non inficio, sed pertinet potius ad alias duas ab Arist. ibi tactas mutationes, nempe ad illam, qua symbolum elementum mutat alterū symbolum in suam naturam; nam si eo modo, quem ipsi statuunt, ab aere agente mutantur ignis & aqua in acrem, erunt duę mutationes elementi in symbolum, vna ignis in acrem, altera aquę in aerem: tertia verò ab Arist. adiecta mutatio mista quodammodo ex alijs duabus esse videtur, est. n. actio contrarij in contrarium peritus, sed est mutatio in symbolum respectu vtriusque. Ad illorum autem argumenta facile est responderi: quum. n. illa Arist. consideratio sit abstracta à modo, quo existunt elementa actū, & spectet illa solū, quę competunt eis ratione proprię naturę, negari non potest, si elementum calidum & siccum pugnet cum frigido & humido, fieri posse vt calidum superet frigidum, & ut siccum superetur ab humido, vnde generabitur elementum calidum & humidum; fieri autem id posse manifestum est considerando eorum naturas secundum se, calidum. n. & superare frigidum, & à frigido superari aptum est: sic humidum & vincere potest siccum, & ab eo vinci: quocirca statuentes calidum superare frigidum, & humidum superare siccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, sed rem possibilem dicimus secundum proprias harum qualitatum naturas: quòd si considerando elementa prout actū existunt, aliquid sit, quod id euenire prohibeat, sicut etiam impeditur elementorum puritas, atque simplicitas, nihil refert, quoniam ibi Arist. hoc non considerat: quare prior illorum ratio nihil roboris habet: adde quòd etiam considerando elementa prout actū existunt, fieri fortasse potest vt vnum vna qualitate vincat aliud, altera verò ab eodem vincatur, si verum est id, quod omnes ferè consentiunt, non easdem esse harum qualitatum vires in agendo, atque in resistendo; sic enim fieri potest vt vna elementi qualitas suam contrariam vincat, altera verò sit imbecillior sua contraria: pro diuersis etiam elementorum, inæqualibusq; portionibus, & inter se proportionibus multę eis contingere varietates possunt, & id, quod in tanta quantitate superat aliud, in minore superabitur ab illo vel secundum alteram, vel etiam secundum utranque qualitatem. Sed prior solutio verissima, ac tutissima est: & illa eadem secundum quodque argumentum tollitur, tam enim diximus illam Aristotelis considerationem esse abunctam à consideratione graduum qualitatum: quòd si obiectio istorum valida esset, non minus Aristotelem & eos quoque ipsos urgeret: quando enim iuxta primum, vel secundum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio siue symbolo, siue non symbolo, necesse est frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis vincentem, vel ambas vincentes, proinde neque elementum agens manet amplius purum, neque generare potest elementum sim-

Responso
ad primum
argumentū
recentiorū

Ad secundū

plex, & habens utranque qualitatem summam, quia nihil agit supra proprias vires; quare eorum argumentum friuolum est.

Solutio posterioris questionis. Cap. I X.

Alexan. opinio.

Io. Gramm. opinio.

Error Alex.

Error Ioannis Gramm.

N solutione autem alterius questionis posterioris dissensisse videtur Ioannes Grammaticus, & Alexander, ut idem Ioannes refert in expositione contextus 27. secundi libri de ortu & interitu. Alexander enim existimauit in illo contrariorum elementorum congressu duas qualitates interire, & nullam generari, ut agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis siccitatem manente calore, & aquæ frigus manente humiditate, & ita sine productione nouæ qualitatis aerem generari, quia satis est calor ignis seruatus, & humiditas aquæ remanens ad aerem constituendum: putauit etiam Alexander unum numero esse aerem illum, qui hoc modo ex aqua & igni congregientibus generatur, non duos. Sed Ioannes Grammaticus utrunque Alexandri dictum impugnat: primum quidem inquit necessarium esse ut cum duarum qualitatum interitu fiat duarum contrariorum productio; dum enim in igne siccitas interit, fieri non potest quin loco siccitatis producat in illa materia humiditas; sic dum aquæ frigus destruitur, produci calorem necesse est; nullus .n. alius est harum qualitatum interitus, nisi productio contrariorum: hinc Ioannes alterius quoque dicti impugnationem sumit; si nanque ignis siccitas seruato calore interit, & ibi producitur humiditas, generatur ergo ex illo igni aer; sicfi aquæ frigus manente humiditate destruitur, & ibi calor producitur, ergo ex illa aqua similiter generatur aer; duo igitur aeres distincti numero generantur, unus ex igni, alter ex aqua, sicut ille ignis, & illa aqua numero distinguebantur. Ego uero puto alterum quidem Alexandri dictum falsum esse, & veram in eo esse Ioannis sententiam, sed alterum esse verum, & in eo refellendo Ioannem esse deceptum, ut rectè in utroque nonnulli recentiores existimarunt. Prioris dicti Alexandri falsitas ita manifesta est, ut vix credibile sit id sensisse Alexandrum: in illa enim materiæ portione, quæ in igni erat, ne imaginari quidem possumus siccitatē interiri quin humiditas generetur: quòd, si quis dicat satis esse humiditatem aquæ remanentem, ut reddatur humida etiam materia illa ignis, in magnum absurdum incidet, quòd accidens idem numero migrabit de subiecto in subiectum, hoc est de hac materiæ portione ad aliam portionem quæ est vera migratio: hæc igitur si nullo modo est concedenda, alterum duorum fateamur necesse est; vel nullam humiditatem manere in materia ignis post destructionem siccitatis, sed solum ibi esse calorem absque humiditate, & absque siccitate, & ita etiam in materia aquæ manere solam humiditatem sine frigore, & sine calore, quod nullo pacto dici potest, quia sic nec ignis erit in aerem mutatus, quum aer non modò calidus esse debeat; sed etiam humidus, nec aqua erit mutata in aerem, quia ad aerem constituendum non satis est humiditas, sed etiam calor requiritur. uel constituendum est & in materia ignis genitam esse humiditatem precepta siccitate, & in materia aquæ interuisse frigus per productionem caloris, & ita tum ignem, tum aquam in aerem transire. In altero autem dicto probandam esse arbitror Alexandri sententiam, quicquid aduersus eum dicat Ioannes Grammaticus: quauis enim duo sint distincta numero in diuidua, immò etiam specie, ignis ille, & aqua, & duas distinctas materiæ portiones habeant, tamen ex duabus illis coniunctis materiæ una fit materia, cuius vna pars prius in igni erat, altera uero in aqua; in una igitur illius totius materiæ parte calor ex igni remansit, & siccitate precepta genita est humiditas; in altera uero parte humiditas remansit ex aqua, & sublato frigore est genitus calor; quare tota illa materia est facta aer vnus numero, non plures. Hoc autem verum esse

esse ostenditur eo argumento, quòd si duo distincti numero acres geniti esse dicerentur, non esset is modus generationis elementorum tertius ab alijs duobus distinctus, sed in idem caderet cum primo, nempe cum mutatione elementi in elementum solum; duæ namque essent distinctæ, & separatæ mutationes, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem, sicut etiam antea aduersus alios considerabamus: oportet ergo ex duobus elementis vnum numero generari elementum tertium per illorum congressum, & ita esse tertium generationis modum medium quodammodo inter illos duos, similis enim est primo quatenus utrunque interuentium elementorum mutatur in solum id enim quod generatur est solum respectu utriusque; secundo autem similis est, quatenus duo pugnantiæ elementa sunt contraria secundum ambas qualitates, & quatenus est duarum qualitatum interitus, & duarum productio: cum hoc tamen discrimine, quòd in secundo duarum interitus, & duarum productio fiebat in eadem portione materiæ, in hoc autem tertio fit in duabus: in vna enim interit una qualitas, & contraria generatur, in altera verò interit altera qualitas, & contraria producitur; hinc Ioannes Grammaticus rectè colligit rationem, cur primus modus facillimus omnium sit, secundus difficillimus, tertius verò medius, hoc est difficilius primo, sed facilius secundo: est enim primo difficilius, quoniam in primo vnus tantum qualitatis peremptio est, in tertio autem duarum; sed secundo est facilius, quia duas simul qualitates pellere, & duas simul contrarias generare in eadem materia difficilius est, quàm in diuersis materiæ portionibus, hoc est in una portione vnâ qualitatem interimere, & in altera similiter vnâ; facilius enim est vnâ tantum destructe qualitatem, quàm duas; & facilius duas separatas, & in diuersis materiæ portionibus existentes,

quàm duas simul in eadem materiæ portione. Hæc de his dicenda esse

1. existimo, & ita omnem
tollit difficultatem.

IACOBI ZABARELLAE

PATAVINI

LIBER DE REGIONIBVS

AERIS.

Quot sint, & quales regiones aeris. Cap. I.

Regionum
numerus.

ER in duas regiones diuisus esse videtur ab Aristotele in quarto capite primi Meteorologicorum, quæ superficie sphaerica per summities montium circumducta distinctæ esse intelligantur, sed si eodem in loco eius verba bene considerentur, tres ab eo aeris regiones statuuntur, varijs qualitibus pro situum varietate discrepantes, de quibus nunc aliqua dicere ad explanandam Aristotelis sententiam constituimus. Quum igitur terra ob exuperantias montium perfectè rotunda non sit, imaginatus est Aristoteles eam redditam perfectè sphaericam à superficie sphaerica per montium summities circumducta: totum enim illa superficie conclusum corpus perfectè rotundum est, tamen non solam terram continens, sed & aquam, & partem eius illam, quæ altitudine cacumina montium non excedit: totum igitur superficie illa superiorem aerem, qui mole maximus est, supremam regionem appellauit, eumq; dixit calidum esse à motu incessante, quo à Coelo continuè circumfertur, nullis eum montibus impediens, aut retardantibus. Alteram verò inferiorem aeris partem in duas regiones diuidi manifestè significauit, dum dixit in suprema regione nubes non cogi, propterea quòd non possunt cogi nisi à frigore; calor. n. uaporem disgregat, nec cogi in nubem linat; supera autem regio calida est, & præterea incessantem habet motum in orbem, à quo vaporis condensatio impeditur, quia motus disgregat, & rarefacit: sed neque in infera regione ob eandem rationem cogi nubes possunt: ea nanque, ut ipse ibi asserit, calida redditur à radijs solaribus, qui in terra fracti resiliunt, & aerem hunc nostrum calefaciunt: igitur à calore ibi quoque condensari vapor prohibetur: quoniam igitur neque in supera, neque in infera regione coguntur nubes, quum vtraque sit calida, coguntur tamen manifestè in sublimi loco, mediam inter illas duas regionem dari censuit Arist., ita ut totus aer, qui prædicta superficie concluditur, in duas regiones diuidatur, vnã infimam in qua nos degimus, alteram verò superiorè, quæ ad illam superficiem desinat, & media sit inter supremam, & infimam: hæc autem partitio à radijs refractis, atque resiliens defumitur: quum enim in terra fracti ascendant, alicubi tamen desinant, cessetq; & extinguatur tandem omnis eorum vis, ibi finis est infimæ regionis, & initium mediæ, quæ neque à motu calefit, siquidem infra prædictam superficiem locata vel nullo, vel debilissimo in orbem motu participat: neque à radijs, quò ad eam partem non perueniant. Differunt inter se hæc regiones & quantitatibus, & qualitibus: nam suprema

Singularum
regionum
quantitas.

maxima

maxima omnium est, eandemq; semper, & immutabilem quantitarem seruat, utpote certis, & immobilibus limitibus contenta, initium enim sumit à memora ta superficiei, & à montium summitatibus, definit autem ad principium loci ignis: alia verò duæ & multo minorem molem obtinent, & eam non semper eandem, sed modò maiorem, modò minorem; nam æstiuo tempore infima regio maior est, quàm tempore hiemis; contra verò media est maior hieme, minor autem æstate: ratio huius discriminis est; quoniam æstate sol sublimior, & puncto nostro verticali propinquior incidit; hieme verò humilior, & ab illo puncto remotior: quo fit vt æstate radij terram percutiant ad angulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde & vehementius percutiant, & ad sublimiorem locum resiliences ascendant; contra verò hieme obtusiores, & acutiores angulos faciant, & oblique admodum terram percutiendo debilem faciunt ictum, & debilem reflectionem, & ad parum sublimem locum ascendant: quomobrem si infima regio eousque protenditur, quousque radij reflexi ascendant, ea angustior hieme est, æstate autem amplior; media verò regio hieme ampla est, quia magnum spatium interponitur inter finem infimæ, & initium supremæ: æstate autem angustior, quia paruum illud spatium redditur. Qualitatibus autem differunt, quoniam suprema calida est propter motum in orbem: infima calida propter radios, media verò frigida, utpote utraque caloris productrice causa destituta: suprema quoque propter motum, & propter ignis propinquitatem sicciior, seu minus humida est; infima humidior propter vapores, qui à terra exhalati continuè per eam ascendant; à quibus eisdem media quoque regio humidior redditur, quum ad eam lati ibi diutius mancant, & in aquam etiam uertantur. Hæc igitur sunt harum regionum discrimina à nobis nunc leuiter, ruditerque relata, eaque ex situum diuersitate, variaque à Cælo distantia oriri manifestum est.

Regionum
qualitates.

Dubium de media aeris regione, solutio aliquorum, & solutionis impugnatio. Cap. II.

SED de media aeris regione dubium non leue oritur, quod consideratione dignum est: quoniam eius solutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius cognoscendas non parum conferret: quum enim aer sit naturaliter calidus, iure dubitatur quomodo aer mediæ regionis possit esse frigidus, præsertim magno, ac perpetuo frigore; nam id, quod alicui naturale, & essentialè est, inseparabile ab illo esse solet, vel non absque illius interitu separabile: igitur fieri non posse videtur ut aer ille, qui mediam regionem implet, possit in illa violenta, ac præter naturam affectione diu perdurare; quomodo igitur manet perpetuo frigidus? difficultas hæc ita omnium animos torfit, ut adhuc nihil dictum esse videatur, in quo plenè animus acquiescat. Quatuor ego hac in re aliorum sententias, & huius dubii solutiones uidi. Aliqui non recedentes à verbis Aristotelis in quarto capite primi Meteorologicorum, quæ antea retulimus, nullam illius frigoris aliam causam adduxerunt, quàm quòd aer ille utraque calorem faciente causa destituitur; neque enim circumfertur ut aer superus, siquidem impeditur à montibus ne circumfluat, quum præsertim ob magnam eius à Cælo distantiam debilis ad eum perueniat motus; neque ad eum usque radii à terra resiliunt; quare utraque causa destitutus manet frigidus. Sed hi non tollunt difficultatem, quæ integra manet; si enim aer est secundùm essentialiam calidus, deberet semper esse calidus; vel si refrigeretur, non deberet posse seruari aer. Præterea opinio hæc ea difficultate urgetur, quæ per omnium philosophantium ora circumfertur: effectus enim posituus causam debet habere positiuam, non priuatiuam solum,

Prima opinio.

Confutatio.

solum, frigus autem non est mera priuatio caloris, sed qualitas positua, quare causam aliquam posituam habere debet; at secundum illos non haberet nisi priuatiuam, dicunt enim nullam aliam illius frigoris esse causam, quam defectum duarum causarum caloris, quæ est causa priuatiua, hoc autem esse absurdum concedere omnes videntur: quomobrem hi & præsentem difficultatem non solunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. III.

Secunda opinio.

Confutatio.

LI I dixere aerem illum mediæ regionis esse quidem ex se calidum, sed refrigerari à vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continuè ascendunt, & ibi aliquandiu manent, & in aquam vertuntur, quæ frigida est, & locum illum perpetuò frigidum reddit. Verùm hi quoque nec difficultatem tollunt, nec illius frigoris idoneam causam adducunt; difficultas enim integra adhuc manet, quomodo possit ille aer esse perpetuò frigidus, si aer est naturaliter calidus. Non est etiam verum id, quod dicunt, quia vaporis naturam inquit Aristoteles esse calidam & humidam, & vaporem sursum duci à calore: quare ad mediã regionem vapores perueniunt calidi actu, non frigidi, nisi potestate: quomodo igitur à vaporibus potest locus ille refrigerari? immò è contrario potius sese res habere videtur, à frigore nanque illius loci vapores refrigerantur, idque Aristoteles clarè asserit in primo Meteorologicorum capite de nube, inquit enim vapores illuc peruenientes refrigerari à loco; itaque vult locum prius esse frigidum, quàm vapor refrigeretur: non ergo refrigerant locum illum vapores, sed potius ab eo refrigerantur. Præterea euenit quandoque ut aer serenus maneat longum tempus, ut duos, aut tres menses, absque aliqua pluuia, vel nube, quo tempore à nullo vapore sit frigidus; relictus itaque suæ naturæ potiri deberet suo naturali calore, sicut aqua calefacta, si dimittatur naturæ suæ, ad naturale frigus reuertitur: propterea si potest tres illos menses petere eum locum vapor, non deberet amplius à loco illo refrigerari, quum iam locus sit calidus; hoc tamen non euenit, quia post diuturnas siccitates ascendens ad eum locum vapor calidus refrigeratur: est ergo locus ille frigidus non propter alios præcedentes vapores, sed suapte natura, uel ob aliquam aliam causam. Præterea Aristoteles in capite quarto primi Meteorologicorum nullam aliam caloris, aut frigoris elementorum causam assignauit, nisi radios, & motum, & immobilitatem: à motu enim dixit elementa calorem recipere, atque etiam à radiis astrorum, ab immobilitate verò frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. IIII.

Tercia opinio.

Confutatio.

Antiperistasis quid sit.

LI I, ut hanc difficultatem tollerent, ad antiperistasin confugerunt, & hanc dixerunt esse causam frigoris illius mediæ regionis; circumseptus enim aer ille à superiore aere calido propter motum, & ab inferiore calido propter radios, sit frigidus pro antiperistasin, & per frigoris constipationem. Sed neque hæc sententia recipienda est, si bene consideremus quid sit antiperistasis, sit enim antiperistasis quando alterum contrarium ab altero obsessum intensius, ac validius sit ob virium collectionem, propterea quòd vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur; igitur oportet aerem illum medium prius esse frigidum, sic enim postea per circumobstantiã calidi frigidior redderetur: quærendum igitur ab illis est an aer ille ante antiperistasin calidus sit, an frigidus; nam si est calidus, nullum ibi locum habet antiperistasis,

rifialis, quoniam vniri, & constipari frigus non potest, vbi non est frigus; si vero frigidus, difficultas integra manet à quoniam sit factus frigidus, quum suapte natura sit calidus; nec potest eius frigoris causa referri in antiperistasis, quum prius frigidus esse statuatur, quàm fiat antiperistasis: quare sententia hæc reiciatur.

Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap. V.

ALBERTVS, & alij complures in hanc sententiam venerunt, calorem, & frigus in elementis duplicia esse, nempe vel ut qualitates naturales, vel ut aduentitias, & accidentales; naturales enim sunt, quæ naturas elementorum consequuntur; aduentitiæ verò, quæ proueniunt ex actione cœlestis corporis per lumen, & motum, vel ex priuatione motus, ac luminis. Dicunt igitur aerem infimæ regionis esse dupliciter calidum, tum enim calore naturali, & inseparabili, quem ex se habet, tum etiam calore aduentitio, quem recipit à radiis solis reflexis, quo fit ut calidior sit, quàm aeris natura requirat: aerem verò supremæ regionis similiter esse duplici calore calidum, vno naturali, altero accidentali, quem à continuo in orbem motu adipiscitur, hunc etiam dicunt humidum esse humiditate naturali, sed siccum siccitate aduentitia, quam recipit ex ignis propinquitatè; aerem verò infimæ regionis humidum esse duplici humiditate, vna naturali, altera accidentali, quam à vaporibus à terra ascendentibus recipit. Aerem verò mediæ regionis dicunt esse calidum calore tantum naturali, qui ei competit quatenus est aer, at non calore aduentitio, quia utraque causa calorem faciente destitutum remanet in suo statu merè naturali, nec alium habet calorem quàm naturalem, qui debilis est, & densationem vaporis, ac conuersionem in nubem, & in aquam impedire non potest. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur asserere Aristotelem in cap. secundo, tertio, & quarto primi Meteorologicorum loquentem de elementorū, qualitatibus vt à Cœlo productis, & de elementis ut à Cœlo alteratis, & gubernatis, solas considerare aduentitias qualitates, non qualitates naturales: quando enim dicit totum hunc inferiorem mundum esse veluti materiam potestate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, necesse est ut dicant ipsum loqui de calore tantum, & frigore aduentitiis, nō de naturalibus; ignis enim secundum se non diceretur potestate calidus, quum sit actu calidus proprio calore, sed dicitur tamen potestate calidus secundum istos respectu caloris aduentitii, qui ei superuenit ex motu cœlesti; ob id aerem quoque superiorem dicens esse calidum & siccum, non potuit nisi aduentitiam humiditatem respicere, quia non negasset in illo aere humiditatem naturalem, & alium quoque calorem naturalem; sic etiam dixit aerem inferiorē esse humidum propter vapores, quia respexit aduentitiam humiditatem, quam à vaporibus recipit. sic igitur necesse est ut illi dicant Aristotelem in tota illa parte solas considerasse qualitates elementorum aduentitias, non qualitates naturales. Sed hæc quoque sententia multis urgetur difficultatibus. Primum enim contra eam habemus argumentum illud vulgatum, & à magna philosophorum parte receptum: non potest à causa priuatiua prodire effectus positiuus sine vlla causa positiua; frigus ergo accidentale mediæ regionis, quum sit qualitas positiua, non potest prouenire à sola priuatione duarum causarum caloris, sed alia illius frigoris causa afferenda esse videtur. Præterea valde dubium est id, quod isti dicunt de duobus contrariis simul existentibus in eodem subiecto, ut de humiditate naturali, & siccitate aduentitia in aere supremæ regionis, & de calore naturali, & frigore aduentitio in aere regionis mediæ: querendum enim est an calor naturalis à frigore illo accidentali remittatur, necne; si enim remittitur, ergo ille

Quarta opinio Alberti.

Confutatio.

ille aer non est naturaliter affectus, sed præter naturam; non potest ergo diu seruari in illa affectione præter naturam; quomodo igitur perpetuò talis seruetur? si verò non remittitur, ergo duo contraria simul existunt perpetuò in eodem subiecto absque ulla actione, uel passione inter se, quod est absurdum manifestum. Præterea, si aer ille est frigidus frigore accidentali, calidus verò calore naturali, ergo est minus frigidus, quàm aqua, hæc enim secundum eos utroque modo est frigida, ergo non est aptus generare aquam, quia nihil agit ultra proprias vires, id enim quod frigidum est in quarto gradu, non potest aliud reddere frigidum in octauo, quam obrè non posset in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis:
Cap. VI.

MHI quidem ob adductas rationes nulla dictarum opinionum ita satisfacit, ut in ea conquiescam; ex singulis tamen aliquid veri sumitur, quod ad veritatis cognitionem conducit, ut postea veritate declarata considerabimus: sed prius necessaria quædam fundamenta iacienda, ac statuenda sunt. Primo loco in memoriam reuocandum, ac summopere annotandum est id, quod alibi fusius declarauimus, aliud esse primas qualitates, & elementa ipsa considerare in suis naturæ puritate, & secundum ipsorum essentias cum abstractione à modo, quo extra animam existunt actu, aliud est ea considerare ut actu existentia: non enim semper habent suam naturalem puritatem, & suas qualitates penitus naturales, immò dubium apud multos est an detur aliquod elementum purum: sic etiam de humani corporis temperatura dicere medici solent; nam considerare quidem possunt qualis sit perfecta, & exquisita humana temperatura, sed an hæc in aliquo homine detur dubitant, immò & asserunt aliqui eam in nullo reperiri: talis elementorum, & elementarium qualitarum consideratio habetur ab Arist. in 2. lib. de ortu & interitu, ad cuius dilucidationem scriptus est à nobis liber de qualitatibus elementaribus: in libris autem Meteor. quum docere Arist. velitea, quæ elementis actu existentibus accidunt, illa considerat qualia extra animam existunt, idè dicit aerem superæ regionis calidum esse & siccum ob ignis propinquitatem, inferæ calidum & humidum, mediæ verò frigidum & humidum; multa. n. sunt, quæ extrahunt elementa à sua naturali puritate, præsertim duo elementa media; maximè verò aerem, de quo iuxta hanc considerationem loqui instituimus, uersatilis enim est naturæ, & videtur existere etiam sub contrariis qualitatibus, quoniam ad certos usque terminos potest à sua naturali cõstitutione recedere, & vergere ad utrumlibet extremorum substantiali forma seruata, & manente natura acris: ob id Arist. in contex. 34. primi physic. dixit comparatione aliorum elementorũ conuenientius aerem statui primam rerum materiam, minus autem conuenienter aquã, minimè verò ignem; etenim etiam aqua videtur esse accipitis naturæ, quum possit & frigida esse, & calida, sed magis aer; de aqua enim nemo unquam dubitauit eam esse naturaliter frigidam, at de aere non ita clarum est: Stoici nanq. ipsum quoque suapte natura frigidum esse dixerunt; Aristot. vero rationem sequens, quæ ex primarum qualitarum coniugatione deducitur, aerem naturaliter calidum esse pronuntiauit, licet gradum caloris exquissè sibi conuenientem non semper habeat, sed modò maiorem, modò minorem, ita ut quandoque ob magnum recessum à suo naturali calore frigidus etiam soleat appellari. Præterealtatuendum est id, quod aliàs demonstrauius, omnes elementorum qualitates, qualescunque eas appellemus, siue naturales, siue aduentitias, & extraneas, à Cælo produci vel per motum, vel per lumen, vel per priuationem utrius-

Elementorum, & primarum qualitarum duplex conuident ratio.

Omnes elementorum qualitates tribuuntur eis à Cælo.

que,

que, ob firuum, ac distantiae diuersitatem; non loquimur autem nunc de elementorum particulis, etenim non negamus aquam olæ calferi ab igni, & aerem, qui in thalamo est, ab igni calidum reddi, non à Cœlo; sed de vniuersitatibus elementorum loquimur, ac de magnis earum partibus, quarum discrimen non aliunde sumitur, quàm à relatione ad Cœlum, sicuti quum aerem totum in tres regiones partimur, & aerem infimæ regionis in duo hemisphæria, vel etiam in plures terræ plagas, quas varijs modis sol respiciat ut propinquus, vel remotus; hæc nanque omnes à Cœlo varias qualitates adipiscuntur, quæ vel sunt singulis elementis exquisitè naturales, vel à naturalibus recedentes, idque modò parum modò etiam multum, ita vt sint etiam quandoque ita præter naturam alicuius elementi, ut sub illis qualitatibus diu seruari nequeat, unde multæ elementis mutationes contingunt, vt omnibus manifestum est: harum igitur omnium qualitarum, & affectionum causam actionem cœlestem esse, diximus. Tertio loco illud statuimus, quod mirum quidem fortasse videbitur, sed tum ab Aristotele clarè asseritur, tum rationi est maximè consentaneum, frigus non habere causam æquiuocam positiuam, sed priuatiuam tantùm, nam ex priuatione causarum gignentium calorem producitur frigus: de causa quidem vniuoca non negamus à frigido generari frigidum, & à calido calidum; sed dum causam primam, & præcipuam querimus, quæ vocatur æquiuoca, calidum omne producitur à Cœlo per lumen, & motum, frigidum verò oritur ex priuatione utriusque actionis cœlestis; id enim, in quod neutro modo Cœlum agit, manet necessariò frigidum: hoc fuit apertè ab Aristotele pronuntiatum in memorato quarto capite primi Meteorologicorum, quando dixit elementa frigida esse frigida ex immobilitate; & laudandi quidem in hoc sunt interpretes Aristotelis, qui in sola ipsius autoritate non acquiescentes de hoc dicto dubitarunt, tanquam rationem quæ exquirentes, quod quidem illi, qui veri philosophi esse volunt, in omnibus facere deberent: sed in eo defecere, quod rationem non inuenientes, dictum Aristotelis in alias sententias extorserunt, quia verum, & clarum eorum verborum sensum defendere nequiverunt: nos autem dicimus illà Aristotelis verba non habere alium sensum, quàm illum ipsum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquens ibi Aristoteles ait ipsum produci à cœlestis morus priuatione, ita ut illa elementa, quæ in orbem à Cœlo non aguntur, frigida maneat, nisi aliquid caloris à radiis astrorum recipiant. Hoc autem non est ita absurdum, ut fortasse videtur, sed consentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: si enim calor & frigus sunt primæ qualitates, non possunt in hoc inferiori mundo habere aliam qualitatem priorem, à qua producuntur, sed producuntur, & conseruantur à Cœlo; at Cœlum sua actione non generat nisi calorem, est enim calor qualitas multò nobilior, quæ ad frigus refertur tanquam habitus ad priuationem: quanquam enim iam frigus habet naturam positiuam, tamen respectu caloris habet locum priuationis; ideo sicuti calor prouenit ab actione cœlesti, ita à priuatione actionis cœlestis oritur frigus: quoniam enim nullum est corpus huius inferioris mundi, quod harum duarum qualitatum expertus esse possit, calor autem prouenit ab actione cœlesti, necesse est ut frigidum sit quicquid cœlesti actione participare non potest: neque ob id dictum frigus consequi ipsam inferiorum corporum naturam, iam enim Aristoteles dixit totam hanc inferiorem materiam non esse secundum se calidam, vel frigidam actu, sed potestate solum, actu autem talem reddi à motu in orbem, & ab eius priuatione: quare seclusa actione cœlesti, necesse est hanc inferiorem materiam nec calidam esse nec frigidam; sed constituta actione cœlesti oritur in hoc inferiori mundo necessitas caloris, & frigoris, & utriusque qualitatis generatio pendet à Cœlo, & habet utraque relationem ad Cœlum, illa enim quæ cœlestem actionem recipiunt, calida fiunt, quæ verò non recipiunt, illa manent frigida,

Frigus non
habet cau-
sã æquiuocã
positiuam.

gida, quia non esse calidum est esse frigidum: hæc fuit Aristotelis mens in illis verbis, quam sequens Averroes secundo de Cælo commentario. 94. dixit, remotio à motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, sicuti propinquitas dat motum, calorem, ac leuitatem: & in epitome Metaphysica tractata quarto capite decimotertio inquit, elementa ex necessitate sunt producta à magno Cæli motu, quia motus generat calorem, quem insequitur leuitas, priuationem autem motus insequitur oppositum, scilicet frigus, & grauitas: que in admodum enim in subiecto apto necesse est ut priuatio adueniat recedente habitu, ita in corporibus inferioribus necesse est ut ubi non est calor, ibi sit frigus: quia frigus uel est priuatio caloris, uel qualitas necessariò insequens priuationem caloris: & quum sit prima qualitas nullam in his inferioribus priorem habens, non est præter rationem si in hac sola contingat ut habeat causam priuatiuam, quamuis habeat naturam positiuam: in aliis uerò secundis qualitatibus hoc euenire non potest: quum enim proueniant omnes ex actione harum primarum, necesse est ut earum quælibet habeat causam positiuam. Habemus etiam aliud Aristotelis testimonium in primo Meteorologicorum capite de nube, ubi dicit uaporem in media aeris regione refrigerari tum à loco, tum quia calor, à quo elatus est in sublime, ipsum derelinquit; putauit igitur ad frigoris generationem factis esse si calor recedat: in secundo etiam libro de ortu & interitu inquit, per accessum solis ad nos generationem fieri, per recessum uerò interitum; atqui sol non agit nisi calcificando, & solem recedere nil aliud est, quam non agere, & sue actionis beneficium non conferre: sed etiam absq; Aristotelis testimonio experientia, & refert ipsa declarat præsentiam solis calorem generare, absentiam uerò frigus absque ulla alia causa: quare ex priuatione actionis cælestis producitur in hoc mundo inferiori frigus, sicuti ex ipsa actione calor, ita ut omnis uirtus huius mundi inferioris à cælestibus corporibus regatur, & gubernetur.

Vera sententia de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio. Cap. VII.

HIS cæcis fundamentis non est difficile declarare omnium regionum aeris qualitates, & earum causas adducere: quamuis enim determinata sit aeris natura, & statutz eius qualitates, & earum gradus illi perfectè naturales, & talem aerem apta sint cælestia corpora sua actione producere, & conseruare; at tamen ex aliorum elementorum contactu, & ex variis sitibus respectu Cæli, recedunt partes aeris à naturalibus suis qualitatibus intra quosdam terminos, ita ut possit uel diutius, uel breuius aeris natura seruari, uel etiam nequeat seruari, sed in aliud elementum mutetur. Primum quidem certum est superam aeris regionem calidam reddi à motu, circumagitur enim incessanter à Cælo, quum nulli montes impediatis sed quia non tantus ibi sit motus, quantus in supremo loco, idè nec tantus calor, sed minor, & remissior sit, eumque credere possumus esse aeri naturalem: Aristoteles autem in quarto illo capite primi Meteorologicorum dicere uidetur eum aerem esse siccum, quia simul accipit duo elementa superiora, ignem, & aerem, tanquam unum corpus: adde quòd pars quoque illius aeris sublimior, quæ igni propinqua est, uergit ad ignis naturam, & respectu inferioris aeris sicca appellari potest. Infimæ autem huius nostræ regionis aer absque dubio calidus est, & humidus, ut ibi Aristoteles ait; nam calidus fit à Cælo tum per motum, tum maxime per lumen à terra refractum, sed à motu debilissimum calorem recipit, à radiis autem validiorem: quòd enim motus Cæli ad terram usque perueniat negare minime possumus, experientia nanque hoc docet in Oceani nauigatione,

Prima regio
qualis sit.

Infima regio
qualis sit.

Motus cæli
ad terram usque
que peruenit.

gatione, quæ longe celerior fit ab orientali parte ad occidentalem, quàm ab occidentali ad orientalem, quod inditio est aquam Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer omnis circumuoluitur, sed ita tardo motu, ut parum caloris in eo generari possit; calorem enim generat non omnis motus, sed qui validus & velox sit; hic autem tardus est tum propter magnam à Cælo distantiam, & minorem circuitum, tum etiam propter montes, qui si cum non omnino prohibent circumferri, saltem retardant, nec sinunt motum esse velocem; ideo quando Aristoteles asserit motum circularem ad hanc aeris partem non peruenire, non absolute hoc negat, sed solum negat de motu valido, & apto ad gignendum notabilem calorem; tali nanque motu fertur sola supera aeris pars, quæ ob id est valde calida; media verò & infima debilem motum habent, à quo non nisi debilissimum calorem adipiscuntur: ut statur hoc Arist. in primo Meteorologicorum in initio capitis de nube, ubi dicit terram calferi tum à radijs, tum ab ea, quæ desuper est, caliditate; necesse enim est ut aer mediæ, & infimæ regionis ex contactu superi aeris calidi, & moti recipiat aliquid & caloris, & motus: sed nisi alium hic aer nosset calorem haberet, frigidus admodum esset, calidus autem valde redditur à radijs astrorum, præcipue verò solis, à terra, refractis, ut experientia declarat: quando enim radij vehementer agunt, magnum sentimus calorem, ut æstiuo tempore; hieme autem longe minorem, & quandoque etiam frigidissimum aerem hunc iudicamus, quoniam tunc à radijs quoque debiliter calefit: ideo infima hæc regio non ubique est æquæ calida, neque omnibus temporibus, sed modò magis, modò minus, pro temporum, ac locorum diuersitate, qua fit ut radij vel validius, vel debilius terram percutiant: est præterea humidus, tum secundum propriam naturam, quum sit aer, tum quia desert continè vapores humidos, qui ab aqua, & à terra madefacta exhalantur; ab his autem non fit aer humidior, quàm secundum se esset, quippe quum suapte natura sit humidissimus, sed humidior fit respectu nostri, quoniam habens vapores aqueos aptior est ad humectandum: nam experientia docet humiditatem aqueam magis humectare, quàm humiditatem aeream, nec tamen aqua est humidior aere: sed id fit propter aquæ crassitiam, quæ facit, ut magis hæreat corporibus, proinde magis humectet. Mediæ verò regio frigida est, & humida, non tamen extreme frigida, sed respectu naturæ aeris, quæ maiorem calorem postularret, illa enim regio aliquid habet caloris, sed parum, neque est penitus frigida, quia corpus illud non posset esse frigidissimum, & esse aer; restatur autem eius raritas, ac leuitas ipsum esse calidum, quia omne rarum est calidum, & omne leue est calidum: sed frigidus vocatur, comparatione superioris, & inferioris aeris, qui sunt calidiores. Prouenit autem ei & calor, & defectus maioris caloris, unde frigidus vocatur, à Cælo; quoniam, ut ante dicebamus, omnis calor, & omne frigus in elementis à Cælo prouenit; calorem quidem aliquem adipiscitur à contactu superioris aeris calidi, & à motu aliquo, debili tamen, quo participat: adde quòd transeunt etiam assidue per illam regionem exhalationes calidæ superam regionem petentes, à quo transitu illa pars aliquid caloris recipit. Defectum verò maioris caloris habet ex defectu duarum causarum facientium calorem; neque enim ad illam partem perueniunt radij à terra, repercussi, neque ita à Cælo circumfertur, ut superus aer: quauis igitur aeris natura sit calida, seruatur tamen in elementis naturalis calor à Cælo, proinde ubi aer actionem cælestem non recipit, videlicet nec motum in orbem, nec lumen reperensum, necesse est ut calor naturalis deficiat, & ille aer sit minus calidus, quàm aeris natura exquisitè perfecta requirat; adeo ut vel diu possit aer seruari sub illa qualitate, si concedamus eam esse intra terminos latitudinis naturalis; vel saltem aliquandiu, si sit extra terminos, nil enim ex hoc sequitur absurdum; sed sicuti aqua seruens seruatur aliquandiu aqua, tametsi præter suam

Medis regio
qualis.

naturam affecta, ita aer quoque sub nimio frigore seruari aliquandiu potest antequam intereat, Ex his colligere possumus mediam illam regionem esse idoneam causam generationis nubium, & pluuiae: quauis enim ratione motus debiliorem habeat calorem aer infimus, quam aer medius, tamen adiectis radiis aer infimus fit aere medio longè calidior: quando igitur vapor calidus & humidus ex aqua calfacta genitus in sublime fertur, fouetur primùm, & conseruatur à calore radiorum in hac infima aeris regione, idè seruuatur leuis, & ascendit, donec radiorum repercussio, & ascensus ipsum comitatur; sed quando ad mediam regionem peruenit, deseritur à calore radiorum, & incipit à loco refrigerari, transit enim à calidiore ad minus calidum locum, qui respectu calidioris est instar frigidi, & praestat operam frigidi, itaque condensatur vapor, & in nubem vertitur, & iterum in aquam, & deorsum fertur. Notandum autem summopere est non à solo illius loci frigore aquam ex vapore generari; aer enim ille est minus frigidus, quam aqua, quum sit actu aer, quare non potest agere vltra proprias vires, & aquam generare, sicut antea dubitando dicebamus; sed vapor calidior sumit principium refrigerationis, atque densationis à loco frigidiore, & incipit tendere ad suam pristinam aquae naturam, quare incipit vt viribus propriis, & propria natura adiuuante redire in aquam; fuit enim aqua, quae postea à calore fuit aliquantum distracta à sua natura, & in vaporem conuersa: ideo quando vapor accipit primum mutationis impetum à loco frigidiore, & refrigeratus condensatur, roboraturque in natura propria, conseruat etiam proprias vires, & transit iterum in aquam; hinc autem fit vt in aquam mutatus frigidior adhuc reddat locum illum, quemadmodum etiam vinum generosum in ventriculo est prius actu frigidum, & accipit à ventriculo calorem, postea verò propriis viribus vtens fit calidior ventriculo, & retribuit ipsi maiorem calorem, quam ab eo acceperit: unde colligimus aliquam etiam esse causam positiuam frigoris mediae regionis, non tamen primariam, sed secundariam; quum enim locus ille primùm sit frigidus ex priuatione duarum causarum facientium calorem, ob idque aquam ex vapore generet, fit etiam frigidior ab aqua in eo genita; quod quidem nos in hoc quoque infimo aere experimur; nam post casum pluuiae, vel grandinis sentimus aerem, per quem transiuit, refrigeratum.

Dicta sententia confirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam. Cap. VIII.

HAEC, quam declarauimus, sententia ex eo maximè confirmatur, quòd per eam omnes, quas antea tetigimus, difficultates soluuntur: id enim, quod potissimum omnes conturbabat, erat quomodo ille aer possit esse frigidissimus, & perpetuò durare in illa affectione sibi violenta, ac praeter naturam: nos autem dicimus non esse locum illum extremè frigidum, sed aliquid habere caloris, esse autem frigidum inferioris aeris comparatione, eamque esse idoneam causam generationis nubium, & pluuiae: num autem ille debilis calor contineatur intra terminos latitudinis caloris aeri naturalis, non est facile iudicare, sed vtunque dicamus, nihil absurdi sequitur: si enim praedictis terminis contineri statuatur, non est dubitandum quomodo cum illo debili calore possit aer durare, quum sit naturalis; videmus enim hominem quoque diu viuere, licet non habeat humanam temperaturam exquisitè perfectam, & naturalem, satis nanque est si sit intra terminos latitudinis naturalis, quauis recedens ab exquisitè perfecta: si verò dicamus calorem illum adeo debilem esse, vt terminis caloris aeri naturalis non

concludatur, concedimus illam qualitatem esse aeri præter naturam, & aërem illum frigidiorē esse, quā aëris natura patiatur, proinde sub illa qualitate feruari diu posse, & post tempus aliquod densari, & in aquam conuer- ti: quod enim dicimus de eius perpetuo frigore, non ad aërem illum tanquam ad subiectum idem numero, sed potius ad locum est referendum, inest enim perpetuum frigus illi loco, sed non eidem aeri numero, si quidem interit aliquando, & in aquam vertitur, & ad eundem locum alius aër succedit à supra vel ab infera parte, ne detur vacuum, isque alius aër similiter ab illius loci frigore in aquam mutatur: inesse autem frigus illi loco dicimus, non quidem illi spatio, quod absque contento corpore nihil est, sed corpori spatium illud occupanti: nam ob talem situm, respectumque ad Cælum necesse est ut quocumque corpus locum illum occupet, ita afficiatur: itaque si idem numero aër perpetuo locum illum adimplere perseveraret, dubium utique maximum esset quomodo id, quod est præter naturam, possit esse perpetuum: sed quum non idem ibi semper existat aër, sed alius, & alius, & ab illius loci natura patiatur, atque mutatur, hoc est à Cælo, dum locum illum occupat, nulla possumus vergeri difficultate. Illud quoque dubium solum iam est, quomodo ille aër possit vaporem mutare in aquam, & agere ultra proprias vires: datenim vaporis primum mutationis impetum, quippe qui frigidior est, sed postea vapor utitur etiam propriis viribus: & quum omnis calor in elementis à cœlesti actione conferuetur, is autem locus non sit aptus ad tantum calorem conservandum, quantum aeri conveniens est, necesse est ut tandem vapor ille in aquam vertatur, quum in aërem verti minimè possit. Illud quoque, quod dubium, & incredibile videbatur, effectum positivum habere causam privativam, diximus in frigore & possibile, & necessarium fuisse, & huius rationem adduximus, quam repetere operæ pretium non est. Possumus autem etiam per experientiam id, quod diximus, comprobare: mihi enim contigit, id quod etiam alijs pluribus contigisse audiui, ut ascenderem ad summam usque montis Veneris, qui omnium in Patavino agro altissimus est, ibi per totum diem habui aërem serenissimum, sed infra circiter medium montis videbam nubes, quæ me visione vallium prohibebant, vesperis autem postquam de illo monte descendî, inveni factam eo die in infera parte magnam pluviam, quum in montis cacumine nihil pluisset; ex eo intellexi me transisse per mediam aeris regionem, in qua est facta pluvia, nec tamen eam sensi frigidissimam, immo vix aliquam animadverti differentiam frigidioris, & calidioris aeris: nam æstivum tempus erat, & pro æstivo tempore eram vestitus, nec tamen tantum frigoris, quod me læderet, ex eo loco percepi; pars igitur illa non est absolute frigida, sed solum comparatione inferi aeris calidioris. Magnum quoque veritatis testimonium præbent stillationes aquarum: videmus enim è rosis in stillicidio existentibus supposito igne vaporem elevari, & in operculum stillicidij incidentem condensari, & in aquam mutari; attamen si operculum illud manu tangamus, valde calidum est, & quandoque ita calidum, ut manu tangentes tolerare calorem illum nequeamus; quum enim fieri potest ut, quum sit calidum, mutet vaporem in aquam; si facere id non potest, nisi refrigerando? dicendum igitur est operculum illud, licet calidum, frigidum tamen operam præstare respectu vaporis ascendentis calidioris ob suppositum ignem; à re igitur calida potest per condensationem aqua generari, quia dum agit ut minus calida, agit ut frigida: quare non est necessarium ut aër medietatis regionis, si debeat vaporem in aquam mutare, sit frigidissimus, sed satis est si sit minus calidus, quàm inferus aër, & quàm vapor, qui per inferum aërem elatus ad mediam regionem perducitur.

Experientia.

Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte vera sint, & aliqua ex parte falsa. Cap. IX.

P L L V D quoque hanc sententiam confirmat, quòd aliq. quas ante memorauimus, si cum hac conferantur, aliquid videntur habere veritatis, ita ut ceteri omnes huius sententiæ nostræ veritatē confiteri videantur. Primùm quidem illi, qui dixere mediam regionem esse frigidam, quoniam vtraq. causa calorem faciente destituitur, omnium verissimam sententiam protulerunt, sed eam non declarantes, nec rationem ullam afferentes cur effectus hic positius causam habeat tantummodo priuatiuam, dubiam maximè rem hanc reliquerunt; nihil èt de mediæ regionis calore dixerunt, ita ut extremè frigidà esse videantur existimasse: nos verò aliqui esse illius partis calorem ostendimus, debilem tamen, & tum ipsius caloris, tum deibilitatis, quæ frigoris nomine significari solet, causam adduximus; eamq. omnino in Cælum retulimus. Alii verò, qui illius frigoris causam dixerunt esse vapores refrigeratos, & aquam ex eis genitam, verum quidem dixere, sed primariam causam præmittentes solà secundariam attulerunt; prius. n. quàm à pluuia genita locus ille refrigeretur, frigidus est ex defectu illarū duarum causarum, & prius vaporem refrigerat, quàm à vapore refrigeretur. Opinio autem aliorū de antiperistasi falsa quidè absolute est, quoniam ea concessa nullus calor ab igni, & ab aere supero ad nos perueniret, cuius contrariū Arist. pronunciauit: præterea secundum istos maximum esset illius regionis frigus, & ibi posset grando generari, quod negauit Arist. dicens eam gigni in infera regione per antiperistasin, nō in media: quare in media antiperistasin fieri non putauit: videntur tamen isti modo quodam veritatem significasse, & similitudine quadam decepti nomen antiperistasis usurpasse; nam frigidam esse partem illā constituit, hoc est & supero, & infero aere minus calidam, proinde comparatione illorū frigidam; hæc autè dicere est eam dicere destitutam tum motu in orbem, à quo pars supera calefit, tum radiis à terra refractis, à quibus pars infima calida redditur; quandam igitur relationem aeris mediæ ad superum, & ad inferum cognouerunt, quam minus rectè antiperistasin appellarunt, quò potius comparationè appellare debuerint: reuera. n. mediæ aer comparatione aliorū est frigidus, non antiperistasi. Tandem ad rectū sensum trahi potest sententiæ Alberti: nam si intelligat in aere medio esse duas distinctas qualitates, calor è naturalè à manantè natura aeris, & frigus aduentitium proueniens à defectu causarum calorè facientium, reiciendam esse eius sententiam arbitramur, quia calor & frigus non possunt simul existere in eodè subiecto vt duæ distinctæ qualitates; quemadmodū èt si & in supero, & in infero aere dicat esse duos calores numero distinctos, vnum naturalè, alterum accidentalem, falsum dicit, quia duo accidentia eiusdè speciei numero distincta non possunt simul esse in eodè subiecto, & ois calor, atq. omne frigus in vniuersitatibus elementorū, atq. in magnis eorū partibus prouenit à Cælo, nec p id stat quin dicantur esse elementis qualitates naturales. At si intelligat in aere medio vnā tantum esse qualitatem, quæ quum absolute sit calor aliquis, dicatur tamen frigus cōparatione superi, & inferi aeris, proinde eadem sit qualitas re, quæ sola ratione distinguatur, vera est eius sententia; quemadmodū èt admitti potest id, quod de supero, ac de infero aere dicit, si intelligat aerè habere vnum tantummodo calorem numero, eumq. à Cælo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur aeri naturalis, idest exquisitè conueniens naturæ aeris, at secundum aliquem gradum excedat terminos perfectè naturales, ita ut sit idem numero calor, duo autem dicantur secundum rationem; in hoc. n. solo sensu vera est Alberti sententiæ: num autem ipse ita senserit, dubium est, idq. ego asseuera re non audeo, sed aliis eius verba perpendentibus considerandum relinquo.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
LIBER DE CALORE
COELESTI.

Astra non ideo calefacere, quòd ignea sint. Cap. I.

COELESTIA corpora in hoc mundo inferiore calorem producere ita manifestum est, ut nulla probatione indigere videatur: de modo autem, & ratione ambigitur. Non defuere prisca philosophi, qui nimium sensui tribuentes dixerint astra calefacere, quia sunt ignea: quam sententiam sequutus postea est Ioannes Grammaticus, qui hac in re Aristotelem deserere, atque oppugnare ausus est: ut legere possumus in eius commentariis in primo Meteorologico rum. Aduersus hanc opinionem non est quòd disputare

Opinio antiquorum, & Ioannis Grammatici.

Confutatio.

in presentia velimus: satis enim ab Aristotele explosa est tum in primo libro de Coelo, dum ostendit Coelum non esse naturæ elementaris, sed corpus quintum nulli interitui, nullique alterationi obnoxium: tum in primo Meteorologicorum ubi alijs quibusdam argumentis ad eam reprobendam usus est. Dimissa igitur naturæ celestium corporum consideratione, quæ à nostro presenti instituto aliena est, si quidem de solo calore à celestibus producto dicendum nobis proposuimus, signis quibusdam manifestissimis contenti erimus, quibus ostenditur non ideo astra calefacere, quòd ignea sint. Primum quidem si sol esset igneus, & hac ratione calefaceret, non minus in hieme calefaceret, quam in æstate, quia propter Cœli rotunditatem sol in omnibus Cœli partibus æquè distat à nobis: quare sine sublimior incedat, ut in æstate, siue humilior, ut in hieme, eundem facere calorem deberet: quoniam, ut in hoc igni nostro experimur, eadem eiusdem ignis distantia eundem calorem facit, resque ita est manifesta, ut omni dubio careat: quòd si in radiorum repercussionem productionem caloris referamus, clara est huius temporum discriminis ratio, ut mox ostendemus: adde quòd si sol esset igneus, deberet iuxta Astrologorum opinionem magis calefacere in hieme, quam in æstate, quia in hieme propinquior nobis est, quam sit in perigæo, in æstate autem remotior, quam sit in apogæo, quam vocant augen. Præterea si sol esset igneus, ideoque calefaceret, media aeris regio, tanquam illi propinquior, magis caleficeret, quam hæc infima, quæ remotior est: quare nulla afferri ratio posset generationis nubium in media regione: oportet enim vaporem ascendendo transire de aere calido in frigidum, si debeat condensari, & in nubem verti, nec ulla fiet densatio, si à frigidior ad calidior transiret. Sumitur etiam ratio validissima ab experientia, quia videmus radios solis transcentes per ampullam accendere stupam in altera parte positam: cuius rei nulla ratio secundum eam opinionem adduci potest, & cur sine ampulla stupam non accendunt: nam si sol esset igneus, deberet etiam magis calefacere nullo interposito corpore, à quo aliquod fieri

calefactioni impedimentum necesse est, ut in igni nostro experimur; nam per interpositum vitrum transit quidem ad nos lumen ignis, at non transit calor: sed si solem dicamus calfacere per lumen, ratio manifesta est, quoniam in ampulla, & in vitro cauo multi radii congregiuntur, & fiunt unus radius; ideo qui dispersi debiliorem vim habebant, ij coniuncti, & uniti magnam adipiscuntur, & accedunt propinquum aerem, & per illum etiam stupam. Ex his, & aliis eiusmodi præter argumenta, quæ ab Aristotele afferuntur, manifestissimè ostenditur astra non esse ignea, nec formaliter calida, sed virtute tantummodo calida, quia sunt apta producere in aliis calorem: quomodo ergo producant, quum calida non sint, id nobis in præsentia considerandum proponitur.

Sententia Aristotelis quomodo Cælum per motum calefaciat.

Cap. II,

SI Aristotelem legamus tum in contex. 42, secundi libri de Cælo, tum passim in primo Meteorologicorum, duo ab eo ponuntur modi: quibus cœlestia corpora calfaciant hæc inferiora, unus per motum, alter verò per lumen, & radios; quem utrunque declaraturi ordiemur à motu. Declarans Aristot. in memorato loco rationem cur à Cœli motu in his inferioribus calor generetur, eam totam in solis corpore referre videtur: inquit enim corpus solidum disgregare suo motu, & accedere aerem, si duabus conditionibus præditum sit; vna ut sit propè ipsum aerem, altera ut celerrimè moueatur: nam si remotum sit, non potest aerem à se longè distantem calfacere; si verò sit propinquum, & tardè moueatur, similiter non calfacit: oportet igitur ut & propinquum sit, & velocissimè moueatur: has duas conditiones coniunctim acceptas solum solem inter omnia astra obtinere inquit Arist. nam luna proxima quidem est inferiori mundo, sed tardè mouetur, quia paruum circuitum facit; cætera verò astra celerrimè quidè mouentur, quum magnum ambitum magnumq; spatium eodem tempore peragant, quo luna paruum; at nimium distant à corporibus inferioribus: sed sol utriusque conditionibus sufficienter est præditus, satis enim propinquus est inferiori mundo, & satis veloci motu circumfertur: putauit autem Aristoteles orbem solis esse ordine secundum, & statim supra lunam collocatum, ita ut supra solem sit Mercurius, & supra Mercurium quarto loco Venus, deinde Mars, & Iuppiter, & Saturnus; sed Astronomi certis obseruationibus inuenere solem non secundo loco, sed quarto esse positum, nempe supra lunam, & Mercurium, & Venerem: attamen Aristoteles, sua illa opinione constituta, quòd sol sit statim locatus supra lunam, ex hoc eius positu probat solem esse sufficientem causam caloris in hoc inferiori mundo per motum, quum & satis illi propinquus sit, & satis velociter moueatur, quæ ambæ simul iunctæ conditiones nulli alii astro præter solem competunt: facere autem videtur Aristoteles in prædicto loco talem syllogismum: motus velocissimus solidi corporis per aerem factus disgregat, & accendit ipsum; sol autem est corpus solidum, & satis propinquum aeri, & celerrimè mouetur; ergo disgregat, & accendit aerem, & ita calorem generat suo motu. Huius rationationis utraq; propositio magnis difficultatibus vrgetur, ideo utranque separatim nos considerare oportet.

Sententia
Aristoteli de
loco solis.

VOD ad maiorem propositionem attinet, eius veritas omni dubio caret; experientia nanque docet motum celerem generare calorem, & Aristoteles hoc tanquam manifestum pronuntiauit tum in contex. 42. secundilibril de Cœlo, tum in capite quarto primi Meteorologicorum. Sed ratio non ita manifesta est, & de hac inter philosophos non parua est controvertia, alii nanque dicunt hoc competere motui absolute quatenus est motus: alii vero non quatenus est motus, sed quatenus est localis motus: utrique tamen decipiuntur, quia facere calorem neque motus absolute sumpti, neque localis motus naturam consequitur. si enim per se id competeret motui, vel per se locali motui, oporteret per regulam logicam omni motui cōpetere, vel omni locali, quod tamen falsum est; non omnis. n. motus, neque omnis motus localis calorem generat: nam siquid tardo motu feratur, nullum generat calorem, præterea nisi solidum, ac durum sit, etiamsi velociter moueatur, non facit calorem, sicut experientia declarat, & ut asserit Aristoteles in memoratis locis. Propterea rectius alii sentiunt, qui dicunt motum facere calorem non per se, sed per accidens, hoc est non primario, & quatenus est motus, sed per aliud, & secundario; tunc enim calorem facit, quando rarefacit, extenuat, & atterit partes aeris, ut ibi Aristoteles ait; quocirca motus per rarefactionem, & attritionem generat calorem, hoc est per illas condiciones, per quas extenuat, & atterit quum enim non detur corpus rarius aere, nisi ignis, necesse est, quando aer à vehemēti motu conteritur, & rarior sit, ut transeat in naturam ignis. Sed difficultas hinc magna oritur, quam alii non considerant: ex his enim colligi videtur attritionem esse caloris immediatam causam: quia si motus non per se, sed per attritionē calefacit, attritio igitur per se caloris est causa; hoc tamen non videtur dicendum, quoniam è contrario videmus motum esse causam tenuitatis, & raritatis; agens enim calor in aquam extenuat ipsam, & in vaporem conuertit; atqui non potest calor esse causa attenuationis, nisi effectrix: sic etiam si attenuatio sit causa caloris, non potest esse nisi effectrix; ergo duæ res erunt sibi mutuo causæ in eodem genere causæ, quod nullo modo dicendum est. Dubium hoc non leue est, nec tamen ab aliquo fuit animaduersum, licet quotidie experiamur calorem, & raritatem se mutuo consequi; nam omne extenuatum sit calidum, vel, si erit calidum, sit calidius; & è contrario id, quod calefit, rarius, ac tenuius euadit; quare hæ duæ qualitates se mutuo producere videntur. In hac difficultate ego dicendum puto calori, tanquam primæ qualitatis, principem esse locum tribuendum, proinde ipsum esse effectricem causam raritatis, ac tenuitatis, sed non raritatem esse causam caloris; credendum enim est primam qualitatem esse causam secundæ, non secundam primæ, quod possumus etiam argumento à contrariis desumpto comprobare: sic enim calidum ad raritatem se habet, ut frigidum ad densitatem, contrariorum enim causarum contrarios oportet esse effectus; sed frigidum densitatis est causa, non densitas est causa frigoris; similiter igitur non est raritas causa caloris, sed calor causa raritatis. Ad argumentum autem adductum in contrarium, quo ostendi videbatur raritatem esse caloris causam, propterea quod motus non per se calefacit, sed per rarefactionem; dico calorem, & raritatem se mutuo consequi ut causam & effectum reciprocabiles, dum considerantur in simplicibus, de his enim loquimur, non de mistis, quorum alia est ratio ob contrariorum elementorum concursum; igitur ubi causa & effectus reciprocantur, quemadmodum posita causa ponitur effectus, ita & effectui posito ponitur causa, nec propterea fit ut effectus

Aliorū opinionones .

Confutatio .

Opinio nostra .

Dubium :

Solutio .

Calor è causa raritatis, non raritas caloris.

Æus sit causa suæ causæ, sed est præparatio ad eam in subiecto recipiendam: quando enim agens uult formam aliquam substantialem introducere, prius materiam præparat accidentibus conuenientibus formæ introducendæ, & his receptis aduenit forma, nec ob id sunt causa formæ, sed potius effectus illam consequentes: quoniam igitur in elementis raritas est effectus caloris, calor enim extenuat, & rarefacit, est etiam materię præparatio ad calorem introducendum, sicuti etiam calor est præparatio materię ad recipiendam formam elementi calidi, neque ob id est causa formæ: quando igitur dicebamus motum facere calorem per rarefactionem, non intelligebamus raritatem ac tenuitatem esse caloris proximam causam, sed potius effectum, & præparationem ad calorem recipiendum: causæ autem caloris sunt illæ conditiones, quæ adiunctæ motui faciunt ut motus atterat, nempe soliditas mobilis, ac velocitas motus, & si quæ alię sunt, quæ faciunt ut motus rarefaciat, & atterat; non enim solus motus attenuat, sed motus cum statibus quibusdam conditionibus, sicuti dictum est. Illud præterea hæc in re est annotandum, prædictas conditiones, quas requiri diximus ut à motu calor producat, non sufficere, nisi in illo quoque corpore, per quod fit motus, & in quo calor est generandus, sit aptitudo ad calorem à motu recipiendū, etenim agens non agit, nisi in patiente ad recipiendum idoneo: corpus igitur, per quod fit motus, oportet esse tenue, & rarum, & naturaliter calidum; quia si densum sit, impedit mobile ne uelociter moueatur, eiq; ita resistit, ut nequeat motus tantam habere uelocitatem, quanta ad atterendum corpus illud requiritur; si enim sagitta ab arcu emittatur per aquam, non calefit aqua, nec plumbeus mucro liquefcit: igitur elemento calido, ac raro auget motus calorem, & raritatem; at elemento frigido, ac denso non potest calorem largiri, sed agente ualidiore opus est ad mutandam substantiam illius elementi frigidi in elementum calidum, ut igneo calore alterante aquam, & mutante in uaporem, quia motus non potest solus facere hanc mutationem: hinc rationem colligimus cur Aristoteles in prædictis locis solum aerem nominauit, in quo factus motus generare calorem possit, inquit enim atteri aerem à motu ueloci corporis solidi, & ita accendi: in aliis uero densioribus elementis id ob rationem prædictam fieri non potest; ignem autem non nominauit, quia nihil dari potest rarius, aut calidius igni, proinde motus rapidissimus potest quidem igni conseruare calorem, & raritatem, sed calidiorum, aut rariorem facere non potest; idcirco totum elementum ignis à motu Cœli conseruari asserimus, quod sine illo motu non conseruaretur: sed quia non est ita manifesta caloris conseruatio in habente summum calorem, ut est generatio summi caloris in non habente summum, ideo Aristoteles tacuit ignem, & solum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur. nos uero inde colligere debemus idem efficere motum etiam in igni, quia licet calorem ei dare maiorem non possit, generare tamen calorem dicitur, dum continuè ipsum conseruat. Per hæc soluitur dubium de aqua fluminis uelocissimè fluente, quæ tamen ex eo motu non fit calida, immò aqua stagnante, & quiescente frigidior est: solutio enim est, quòd aqua est corpus natura frigidum, ac densum, quare non potest à motu calorem recipere; non est etiam tanta illius motus uelocitas, ut atterere propinquum aerem possit, neque ipsum aquę corpus durum, ac solidum est, quale ad atterendum aerem esse oporteret: & quanuis motus ille dicatur uelocissimus respectu aquę, quæ est minus agibilis, quàm aer, tamen respectu aeris est motus tardus, ideo potius contingit ut propinquus aer à contactu aquę frigefcat, quàm ut ab eius motu calefiat: quòd uero quiescens aqua sit calidior, quàm mota, id non fit propter quietem, quies enim ad calorem generandum apta per se non est, sed quia firmiter recipit actionem agentis calfacientis, scilicet percussione radiorum solis, & tangit aerem calidum contiguum, quàm aqua fluens; hæc enim dum fluit, non expectat actionem aeris agentis,

Cur aqua ex
 motu uó ca-
 lebat.

Aqua quie-
 scens est ca-
 lidior, quam
 mota.

quiescens

quiescens ens verò eam expectat, & magis recipit. Non est autem quòd de animali dubitemus, quomodo calefiat ex motu, non tamen per attritionem; nos enim in præsentia non de viventibus, sed de inanimatis loquimur, nempe de motu vel loci corporis solidi per aerem factò, & de hoc solo Aristoteles loquitur in prædictis locis, ut legentibus manifestum est: animal verò alia ratione calefit ex motu; quum enim omnis actio in animali per spiritum absoluat, ambulante animali transeunt spiritus ab internis partibus ad externas, idè ex magno spirituum con cursu externæ animalis partes incalescunt, sed non per attenuationem, per hanc enim in solo aere fit calor ex motu veloci corporis solidi, ut dictum est. Possunt autem ex his, quæ diximus, sumere interpretationem illius propositionis Averrois in comment. 42. secundi libri de Cœlo, motus est perfectio calidi quatenus est calidum, est enim vera non formaliter, sed causaliter, motus enim non est actus, & forma caloris, sed est productivus, & conservativus caloris; inquit autem, quatenus est calidum, quoniam ea est caloris elementaris natura, ut à motu pendeat, & conservetur, tanquam à causa prima, ut Aristoteles significavit primo Meteorologicorum capite quarto, quando dixit elementa calida habere calorem à motu, frigida verò ex immobilitate esse frigida; idè ignis sua natura calidus superum locum petit, ut ibi à Cœlo circumvolvatur: notare autem in ijs verbis debemus Averroem non dicere, quatenus motus, sed dicere, quatenus calidum, quia de motu falsum dixisset; quum enim non omnis motus faciat calorem, idè non quatenus motus, sed quatenus ijs conditionibus præditus, quibus attritionem aeris faciat: sed calori per se competit generari, & conservari à motu, plurium enim rerum inter se comparatarum ea est conditio, ut huius ad illam respectus sit essentialis, illius verò ad hanc accidentalis, quemadmodum in libris logicis diximus.

Cur animal ex motu in calefacit.

Motus est perfectio calidi.

In secundo libro de propositionibus necessariis.

Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cœlum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio.

Cap. IIII.

RER hæc maior propositio satis, ut arbitror, declarata est, in minore autem longè maior difficultas inest, eaq; tanta est ut vix Aristoteles defendi posse videatur: dixit enim solum corpus solis esse sufficientem causam generationis caloris in hoc mundo inferiore, quia satis propinquum est, & satis velociter movetur: Sed hoc difficultate manifesta, & ardua urgetur, quia motus solidi corporis tunc tantum atterit, quando non modò propè est, sed etiam tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, ut ipse Aristoteles docuit in septimo libro physice auscultationis, & in primo de ortu & interitu; sol autem non tangit inferiorem mundum, quia secundum Aristotelem est interposita saltem sphaera lunæ, at secundum Astronomos inter sunt etiam orbes Veneris, & Mercurij; quomodo igitur sol mundum inferiorem calfacere potest per attritionem, si ipsum non tangit? posset quidem per orbem lunæ calfacere inferiora, si prius ipsum lunæ orbem calfaceret, quem admodum ignis noster per aerem medium in corporibus nostris calorem producit; at orbis lunæ nullus caloris est capax, nec ulla pars cœlestis corporis calfaceri, aut refrigerari potest; nulla igitur ratione videntur hæc inferiora corpora posse à corpore solis calfaceri per attritionem. Videns hanc difficultatem Alexander nisus est tueri Aristotelem, & duas responsiones attulit. Vna est, non inconuenit dari in natura aliquod agens, quod agat in extremum, quum illud non tangat, neque agat in medium, idque exemplo satis noto confirmat: piscis enim vocatus torpedo stupefacit manum piscatoris, dum adhuc retibus inclusus est.

Argumentum contra Aristotelem.

Prior solutio Alex.

Confusio.

nec manum piscatoris tangit, nec agit in rete medium, certum enim est rete non stupefieri, neque esse capax stuporis; sic igitur etiam sol per orbem lunæ medium calefacit inferiorem mundum, licet neque ipsum tangat, neque orbem lunæ calefaciat. Hæc Alexandri solutio ab omnibus reprobat, præsertim à Iō. Grammatico in capite quarto primi Meteorologicorum, & ab Auerroë in commentario. 42. secundi libri de Cœlo, nam aduerfatur Aristoteli in memoratis locis qui voluit non posse agens naturale agere in extremum, quin prius agat in medium, propterea quod necesse est omnem actionem naturalem fieri per contactum. Ad illud autem, quod de torpedine dicitur, inquit falsum esse id, quod Alexander ait, torpedinem in rete medium non agere; siquidem necesse est imprimi in rete aliquam affectionem, quæ postea piscatoris manum stupefaciat, eaque an sit stupefactio, an aliquid aliud, non est curandum; satis enim est si aliqua affectio retibus imprimatur, à qua stupefiat manus piscatoris; est enim fortasse refrigeratio vehemens, à qua retibus impressa stupor in manu piscatoris generatur. Præterea (inquit Iohannes Grammaticus) quis asseuerare potest non imprimi in rete eandem affectionem, nempe stuporem? dicere nanque recia carere sensu non est idoneam rationem adducere; similiter enim dicere possemus arbores in hieme non refrigerari, quia non sentiunt.

Alteræ Alexandri solutio, & eius impugnatio. Cap. V.

Secunda solutio Alex.

HÆC Alexander considerans ad secundam solutionem confugit, & concedens esse irrefragabiliter veram illam Aristotelis propositionem, agens naturale non potest agere, nisi tangat, proinde non agit in extremum, quin agat in medium, dixit non esse saltem necessarium ut in medium imprimat eandem affectionem, quam imprimat in extremum, sed satis esse si vel eandem imprimat, vel aliquam aliam; sol igitur potest in mundo inferiore calorem producere per orbem lunæ medium, in quo si calorem non producit, saltem producit aliquid aliud, producit enim motum; quare dicere possumus solem in orbe lunæ efficere motum, & per illum producere in inferioribus calorem. Sed neque hæc solutio admitti potest: Primum quidem possumus negare lunam moueri à sole, nam si de proprio eius motu loquamur, mouetur luna non à sole, sed à motore proprio; quod ex eo etiam patet, quia luna est velocior sole; si verò diurnum motum spectemus, luna non mouetur à sole, sed omnes orbes mouentur à primo mobili, seu potius ab vno motore primi mobilis, à quo totus cœlestis globus tanquam animal quoddam magnum agitur ab ortu ad occasum; adde quod Aristoteles in loco prædicto, quando dicit cal fieri à sole mundum inferiorem, non intelligit à tota sphaera, sed à sola stella solis, hanc enim inquit esse corpus solidum, quod per attritionem calefacit; solis autem stella quem motum in lunæ orbem imprimat, ne imaginari quidem possumus, Præterea quando dicimus agens in extremum agere etiam in medium vel eandem affectionem, vel aliam, non possumus intelligere in medio produci affectionem, nisi talem, quæ sit tanquam agens proximum à quo producatur affectio in extremo, quemadmodum de torpedine diximus; patet enim affici rete tali affectione, quæ per contactum stupefacere possit manum piscatoris: siue enim nota illa affectio sit, siue ignota, certum est eam talem esse oportere, alioquin integra maneret difficultas, quomodo agens naturale possit agere sine patientis contactu; nunc verò non est ignota illa affectio, per quam apud Aristotelem motus calorem efficit, est enim rarefactio, & attritio à motu facta; oportet igitur vel solem extenuare atque atterere orbem lunæ, quod quidem dicere non possumus, vel illi tribuere solum motum, à quo inferiora cor-

Confusio.

pora

pora atterantur: at neque hoc dici potest, quia motus lunę secundum Aristotelem magis est tardus, quam ut atterere, & per attritionem producere calorem possit; quamobrem dum motum ipsum, quo fertur luna; consideramus, à quocunque is produci dicatur, ineptus est iuxta Aristotelis sententiam ad inferiora corpora atterenda: nil ergo refert considerare à quonam motus lunę producatur, an à sole, an ab alio, sed spectanda tantummodo est propria illius motus velocitas, quam Aristoteles minorem esse dixit, quam ut possit per attritionem generare calorem: itaque sol neque per velocitatem motus lunę atterit inferiora corpora, siquid illa inepta ad atterendum est: neque per velocitatem propriam, quoniam hanc cum luna non communicat, neque per suam velocitatem tangit inferiorem mundum, aut in ipsum agit: sed à sola velocitate orbis lunę patiuntur inferiora corpora motum, & attritionem. Illud igitur, quod Alexander dicit de motu, quem sol lunę tribuit, nihil est, quia vel nullum tribuit, vel, si id ei condonemus, ineptum ad calefaciendum tribuit: aliam verò excogitare affectionem non possumus, quam sol tribuat lunę, & per quã inferiora corpora per attritionem calefaciat. Simplicius quidem in contex. 2 1. primi libri de Cœlo attribuit Alexandro ut dixerit solem calefacere inferiora corpora, quia prius calorem imprimat orbi lunę: sed hanc sententiam apud Alexandrum non legimus, eaque non est consentanea opinioni Aristotelis, qui putavit cœlestia corpora expertia esse omnis alterationis, proinde nec calorem nec frigus recipere posse: præterea censuit Aristoteles calorem à motu effici per attritionem, & attenuationem; igitur si motus solis calefaciat orbem lunę, necesse est ut extenat, atque atterat ipsum, quod quidem nullo modo dicendum est: quocirca ego adduci non possum ut credam id unquam dixisse, vel censuisse Alexandrum, quod ei à Simplicio ascribitur. Patet igitur uanas esse Alexandri solutiones, & per eas sententiam Aristotelis non defendi, proinde integram adhuc manere difficultatem, quam considerans Ioannes Grammaticus post longam disputationem contra Alexandrum tandem concludit Aristotelem defendi non posse, nec veram caloris causam attigisse: ipse verò sententiam suam proferens inquit celestia corpora calore efficere, quia sunt naturaliter calida, & ignea, maximè autem omnium sol, ut apud ipsum legere possumus in memorato loco,

Simplicius
de Alex.

Ioannis Græ
matici opi-
nio.

Alia Aristotelis defensio ab Auerroë adducta. Cap. VI.

AVERROES in commentario. 42. secundi libri de Cœlo reprobara Alexandri solutione aliam ipse pro Aristotele defensionem inuenit: statuit in primis fundamentum hoc satis apud philosophos manifestum, omnem facultatem materialem diuiduam esse ad diuisionem materię proinde in maiori corpore maiorem esse potentiam, & in minore minorem; idque etiam ab Aristotele expressè ponitur in postremo capite octaui physicorum: hoc constituto inquit Auerroes, quando alicui corpori attribuiamus vim mouendi aliud corpus, eam dicimus illi inesse secundum totam suę substantię profunditatem, non tantum secundum illam partem, qua tangit corpus motum; ut exempli gratia orbis lunę circumuoluens elementum ignis non dicitur illam vim habere in illa tantum parte, quę est ad superficiem suam concavam, sed in tota suę substantię profunditate, proinde quanto maiorem habet profunditatem, tanto etiam maiorem vim motricem habet. Ob eandem igitur rationem quem totus cœlestis globus sit tanquam corpus quoddam vnum, & tanquam animal quoddam magnum, cuius motus est ille, qui diurnus dicitur, & ab Aristotele vocatur motus totius, quia totus globus eo motu mouetur, proprii autem singularum spherarum motus sint tanquam motus proprii membrorum animalis; dicere debemus ignem &

Cetis totum
est ueluti
unus animal
magnum.

acrem

aerem non à solo orbe lunæ moueri, sed à tota omnium sphaerarum congerie, in illa enim tota inest tota uis mouendi inferiorem mundum, quod etiam in epitome Metaphysica tractatu quarto capite decimotertio apud Auerroem legitur: in singulis autem partibus illius totius inest pars tantum potentiae motricis, non potentia tota, ideoque singula pars propriam suam illius facultatis partem contribuit siue ipsi toti, siue saltem parti inferiorem mundum tangenti: parum enim refert an dicamus singulas Cœli partes toti cœlesti globo contribuere suas partes facultatis motricis, an dicamus alias partes suam potentiam contribuere illi parti, quæ tangit inferiorem mundum, ut orbi lunæ; satis enim est si intelligamus totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœlesti globo inesse, eius uero partem parti illius globi, & in alia quidem maiorem inesse, in alia minorem pro illarum partium diuersitate, præsertim pro maiore, uel minore illius materie portione, aut etiam densitate: quoniam igitur stella est pars orbis densior, proinde plus illius corporis habet, quàm pars ubi non est stella, ideo plus etiam facultatis motricis habet stella, quàm pars stellam non habens: hinc fit ut stella solis maximam omnium habeat potentiam, quia est omnium stellarum maxima, & lucidissima, proinde etiam densissima, & plurimum in se illius materie continens: magnam igitur potentie partem contribuit; ob idque illa pars orbis lunæ, quæ solis corpori substat, maiorem, quàm alia, habet vim mouendi, & atterendi propinqua corpora inferioris mundi, quoniam ibi exercetur illa potentia, quam toti cœlesti globo sol contribuit. Quando igitur Aristoteles corpori solis ascribit facultatem attenuandi, & calcificiendi subiectum aerem: non est accipiendum (inquit Auerroes) ipsum solum corpus solis tanquam agens: ab aliis stellis, & orbibus separatim: sed intelligendum est totam omnium Cœlorum congeriem esse quasi corpus unum continuum, in quo inest una tantum uis mouendi inferiorem mundum, & huius magnam partem contribui à corpore solis ob rationem prædictam. Itaque omne dubium tollitur, quia non est necessarium ut sol agat prius in orbem lunæ mediū, quàm in corpora inferiora: hoc enim sequebatur, dum sol tanquam agens: quoddam ab orbe lunæ separatim accipiebatur: sed quum sol non sit nisi pars agentis contribuens toti magnam partem facultatis motricis, actio in inferiorem mundum fit per contactum, quia unum est totum agens, nempe totus cœlestis globus, à quo mundus hic inferior tangitur, ut ait Aristoteles in secundo capite primi Meteorologicorum; huic autem toti partes omnes contribuant proprias portiones facultatis motricis, alia maiorem, alia minorem; neque in partibus unius agentis requiritur ut pars remotior à patiente imprimat aliquid in partem propinquam, sed satis est ipsa potentie communicatio, dum id, quod mouet, est totum quoddam, & unum, cuiusmodi esse cœlestem globum dictum est.

Quod responsione Auerrois Aristoteles non defendatur.

Cap. VII.

IN hac Auerrois solutione duo consideranda sunt; unum, an per eam satis Aristoteles defendatur, & à prædicta difficultate vindicetur; alterum, an ipsa per se Auerrois sententia vera sit. Quod ad Aristotelem attinet, ego quidem arbitror eius uerba hanc defensionem non recipere: nam si solum ipsum solis corpus spectemus, cui tanquam agenti separato vim totam mouendi attribuamus, iam aperte fatetur Auerroes eam sententiam defendi non posse, quia sol inferiorem mundum non tangens in ipsum agere nequit; ob id illa, quæ ab Aristotele dicuntur, nititur Auerroes soli attribue considerato tanquam parti totius globi cœlestis ma-

gnam

nam facultatis motricis partem contribuenti ; attamen hæc interpretatio verbis Arist. non congruit, quoniam Arist. ita attribuit soli vim mouendi, & atterendi aerem, ut expressè excludat omnes alias sphaeras tum superiores sole, tum inferiores. proinde considerat corpus solis ut agens separatum, nõ ut partem agentis; nam si totum globum putasset esse mouentem, & calcificantem inferiora corpora suo motu, solem autem esse partem plurimum illius potentie contribuentem, certè acciperet motum diurnum tãquam unum totius globi motum, non ut multiplicatũ, & in plures distinctũ prout in diuersis orbibus recipitur, & prout in luna tardior est, & in superioribus remotior ab elementis, quàm par sit, in sole autem satis veloc, & satis propinquus, hoc enim est solem considerare ut agens quoddã separatum, & ab aliis partibus Cœli distinctum: at secundũ Auerrois considerationem motus diurnus sumitur ut vnus totius globi motus, qui mundum inferiorem calcificat per contactum, proinde per illã attritionem, quæ fit à tanta motus velocitate, quanta est in parte globi tangente: hæc autem est illa velocitas, qua orbis luna mouetur : quanuis. n. totum globũ cœlestem dicamus atterere inferiora corpora per sui motus velocitatem, tamen hoc non efficit alia velocitas, quàm illa, quæ est in inferioris mundi confinio, atq; contactu; ab hac. n. prouenit illa velocitas motus in igni & in aere, quæ in eis calorem producit, & ita illa elementa conseruat: itaq; non erat consideranda propria orbis solis velocitas distincta ab aliorũ orbium velocitate: & ob id rõ ab Auerr. adducta non innititur propriæ velocitati, nec propriæ propinquitati solis, sed densitati tantũmodo, à qua plurimum virtutis toti globo contribuitur: nullam. n. respicit velocitatem, vel propinquitatem differentiam, sed unam tantummodo velocitatem considerat, quæ est totius globi, & vnã totius propinquitatẽ, qua tangit inferiorẽ mundum: at ratio ab Arist. allata innititur propinquitati, & velocitati propriæ corporis solis, ut distincte à velocitatibus, & à propinquitatibus aliorũ; neutrà tamen considerare debebat, si volebat significare totum globum esse mouentem, & atterentem, nam secundũ opinionem Auerrois sol eandem operam præstat in quacunq; Cœli parte collocetur, etiam si in supremo omnium orbe esse statuatur, ubique. n. vim suam eandem toti globo contribuit: attamen secundũ opinionem Arist. si sol remotior ab inferiori mundo poneretur, non attereret, neq; calciferet, quoniam ob eandem remotiorem alios omnes superiores orbis Aristot. ad calcificandum ineptos esse iudicauit, quare sententia Auerrois opinioni Aristotelis non accommodatur. Clara etiam sunt Aristotelis verba dicentis [sufficiens est hoc facere solis latitudo tantũ] nam manifestè alios orbis excludit, & vult solum corpus solis esse causam caloris ut motorem separatum: attamen secundũ opinionem Auerrois cætera astra ab hoc munere non excluduntur, quia dum sumitur totus globus ut unum corpus mouens, omnes partes suam virtutis portionem contribunt, tum quæ propinquæ sunt, tum quæ remotæ; quum Aristoteles singula astra considerans ut mouentia separata, excludat omnia superiora sole, ut ab inferiori mundo nihil remota. Alia quoque difficultate urgeri videtur eo in loco Aristoteles, quod quum quæstionem proposuisset de causa huius caloris, qui apud nos est, dixerat enim in principio capituli [propter quam causam fiat calor in his, qui circa terra, locis] postea quæstionem soluens nihil de radiis dicit, sed causam huius caloris in solum cœlestem motum refert, inquit enim [propter hanc igitur causam peruenit ad hunc locum caliditas] significans hunc locum, in quo nos degimus, quem tamen aliis in locis asserit cal fieri etiam à radiis, immo magis à radiis, quàm à motu Cœli. Sed hoc solui facile potest: quum enim certum sit Aristotelem non negasse radios in hoc aere inferiore calorem producere, in eo tamen loco videtur solam causam uniuersalem dimissa particulari adducere uoluisse; nam à motu Cœli productus calor per totum inferiorem mundum diffunditur, & ad terram usque, & eius intima peruenit; at ille, qui à ra-

Aliud dubiũ
citra Arist.

Solutio.

diū efficitur, est in hac sola infera aeris regione, ob id hac capsâ neglectâ Aristoteles solum motum Cœlestem considerauit: quod quidem prædictam de motu difficultatem auget: dum n. n. radiorum considerationem secludimus, & solum motum consideramus, non videtur defendi posse sententiâ Arist. dicentis motum solis solis hunc calorem per attritionem producere, quum illi non accommodetur defensio artificiosissima, quam excogitauit Auerroes. Sed præter omnia, quæ hætenus dicta sunt, nullum est aduersus Arist. efficacius argumentum, quam quod ex ipsiusmet confessione desumitur: ipse enim existimauit spheram solis secundo loco, & statim supra spherâ lunæ esse positam, spheram autem Veneris in quarto loco, nempe supra lunam, & solem, & Mercurium: Venerem igitur ineptam esse iudicauit ad calorem motu producendum, tanquam nimis remotam, proinde confessus est quartum locum esse ab inferioribus nimium distantem, nec aptum ad ea atterenda per motum: atqui inuentum postea est Astronomorum ableruationibus solem in quarto loco esse, & luna, & Mercurio, & Venere superiorem: ergo neq; sol ad calorem producendum idoneus est, quia à corporibus inferioribus est nimium remotus: nam si Arist. argumentum de Venere validum est, non minorê de sole habet efficacitatê, si sol reuera in eo loco est positus, in quo Arist. Venerem esse existimauit. Ego igitur, quum apertè fatear me nullam inuenire rationem potuisse, qua sententiâ Aristotelis tueamur, quod mihi fortasse ob incertam meam, atque ingenii imbecillitatem contigit, defensionem Aristot. alijs excogitandam relinquam; hæc enim dicere volui, non ut Arist. sententiâ impugnarem, sed ut illa dubia, quæ mihi negotium facessunt, in medium proferens significarem, me eorum solutionem desiderare.

Vera sententiâ, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. VIII.

SEQVITVR ut quomodo Cœlum suo motu calfaciat considerare, quando in sententiâ Aristot. acquirere minimè possumus. Ego quidem arbitror verissimam esse Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes sententiâ Aristot. quam hæcenus expendimus, falsam esse cognouerit, eam tamen reuerentia ductus impugnare non est ausus, sed modestius agens maluit Aristotelem in alium sensum trahere; ad quem tamen an verba Aristotelis trahi possint, alii considerent, illa nimirum verba, quæ in calce quarti capitis primi Meteorologicorum leguntur, ubi Aristoteles rem hanc distinctè, & exquisitè se declarare proficitur: non enim inficior ipsū alius in locis ruidius de hac re loquentem attribuisse productionem caloris cœlesti motui indistinctè, non motui solis tantummodo. Quoniam igitur res per se manifesta esse videtur; patet n. totum elementum ignis, & cum eo aerem à toto cœlesti globo incessanter circunvolui, & ita calorem ex eo motu recipere per attritionem, neq; ex alia velocitate, quam ex illa, quæ est in orbè lunæ in mundi inferioris contactu; considerandæ nobis sunt conditiones, quæ in motu, vt atterat, requiruntur, & ostendendū eas omnes orbi lunæ competere, vt argumentum tollamus, quo ductus Arist. orbè lunæ ineptum ad hoc esse iudicauit. Tres ad summum conditiones postulari videntur, vna vt mobile sit propè rem atterendâ, altera vt sit solidum, tertia demum vt velociter moueatur: primâ conditionem hic non desiderari ipse quoq; Arist. constituitur, patet n. totū cœlestē globum tangere mundum elementarem per orbè lunæ, tanquam per partem suam. Secunda quoq; conditio considerantibus manifesta est: necessarium enim est cœlestē corpus solidum esse totum, & inferioribus corporibus minimè cedens; nam si cederet, pateretur, quod dicendum non est: quoniam ergo non est aptum cedere ulli pressioni, solidum est, & idoneum ad subiecta corpo-

Tres conditiones si debet motus calfacere,

Cœlum totū est solidum.

ra dissipanda suo motu. Sed tertia conditio Arist. difficultatem fecit, quia in orbe lunæ non satis velox esse motus videtur assertio; tamen illa Arist. videtur probatione indignisse, quum enim certum sit velocissimum esse lunæ motum, quum quatuor & viginti horarum tempore totum circuitum peragat, probandum erat hanc velocitatem non esse tantam, quæ atterere ignem, & aerem, & calcificare apta sit; nos. n. non possumus nisi iudicare motum illum, quantum tardiorum in illa parte, quam in aliis partibus superioribus, velocissimum tamen esse, & aptum ad arterendum, dum illum cum aliis, qui apud nos sunt, motibus cōparamus: frequenter. n. experimur, ex motu, quo ferrum silicem percudit, atteri intermedium acere, & in ignem conuerti, nec ramen dicendum est motum illum esse motu lunæ velociorem, sed potius multo tardiorum: sic etiam dicendum est sagittæ motum per aerem esse motu lunæ tardiorum, tamen fatetur Arist. plumbeos sagittarū mucrones motu accensos colliquefcere: nam si imaginaremur equum, vel aliquam aliam rem in superficie terræ ad eò celeriter moueri, ut ex actis viginti quatuor horis ad locum, à quo primo discessit, rediret, nonne rapidissimum esse motum illum iudicarem? nonne multo velociorem motu sagittæ ab arcu emissæ? eo tamen ita fito motu longè velocior est motus lunæ, quæ ob maximam à terra distantiam longè etiam maiorem circuitum, ac maius spatium eo tempore peragit: quemadmodum in rota celerius mouentur partes ad peripheriam sitæ, quam partes axi propinquæ, quoniam illæ eodem tempore maiorem circuitum perficiunt, quo hæmiorem. Negans igitur Arist. tantam esse motus lunæ velocitatem, quæ calcificare per attritionem possit, rem negare videtur ex aliarum rerum comparatione euidentissimam, proinde non erat hoc absq; ratione profertendum, sed ea negatio maximè probationem desiderabat. Sed præter hanc velocitatem, quæ certè est magna, magnum etiam addit momentum maxima illa totius cœlestis globi moles, atque profunditas: nam si in maiori corpore maior agendi vis inest, vehementissimam reddi illam adionem ex magna substantiæ Cœli profunditate credendum est, quum præsertim in eo innumerabilia astra infixæ sint, quæ ob suam densitatem plus potentiæ motricis contribuunt, quam cæteræ partes: & alia quidem maiore, alia minore, quatenus alia densiora aliis sunt: quo fit vt maximam vim contribuatur sol, cuius densitatè maximam omnium esse ex maxima eius luce iudicamus. Tanta igitur est cœlestis globi in parte inferiorem mundum tangente velocitas, ut per se apta maximè sit ad inferiora corpora attendenda, & mirandum profertò est quomodo Arist. id negauerit: sed adiecta etiam magna rotius globi cœlestis mole, ac profunditate, siquidem toti globo hæc adio attribuenda est, adhuc maior illius adionis efficacia, ac vehementia redditur: quare dubitandum esse non videtur totum globum cœlestem per illam sui motus velocitatem, quæ est in orbe lunæ hæc inferiora tangente, causam esse caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Deiūm de partibus elementi ignis, & eius solutio. Cap. IX.

AETERV M aduersus ea, quæ modò demonstrauiimus, dubium magnum oritur, quod omnino soluendum est ad plenam veritatis declarationem; quum præsertim non magis sententiæ huic nostræ, quam opinioni Arist. officere videatur: nam si Cœlum motu suo velocissimo atterit, & accendit inferiora corpora. & ignem generat, seu conseruat in proxima Cœlo parte; ergo in partibus huius mundi, quæ sub polis, vel circa polos sunt, nempe in illa parte, quæ ab Astronomis gelida zona dicitur, non potest esse ignis, quoniã ibi vel nullus sit motus, vel nimis tardus: quare alterud duorū videtur esse concedendū, vel in supero inferioris mundi loco, qui elemēto ignis assignatus est, igne non esse, sed aliud frigidū corpus, quod quidē videtur esse

Dubium:

absurdum, quum illum supremum locū non debeat aliud corpus occupare, quāvis ignis, vel, si in toto illo loco sit ignis, existere ignem, & summum calorem, ubi non fit motus, aut non ita velox, ut possit calorem generare: quod sententię nostrę aduersatur manifestissimē, nec minus opinioni Arist. qui causam caloris supremi loci retulit in motu solius corporis solis tanquam velocissimum, quum tamen sol non feratur nisi per torridam zonam, quę est intra tropicos, & semper à polis remotissimus sit: hinc. n. sit ut solam subiectam sibi aeris, & ignis partem possit calidam reddere, nempe illam quę sub torrida zona est, non illam, quę est sub polis in vtraque gelida zona, quę nec illi est supposita, nec circumfertur, nisi tardissimō motu; si enim verum est id, quod Aristoteles dixit, calorem in elementis à motu Cœli velocissimo prouenire, frigus verò à priuatione illius motus, non potest sub gelidis zonis in ipso Cœli contactu esse ignis, quum ibi non fiat motus, nisi tardissimus. Difficultas hæc nulla esset apud illos, qui causam caloris, ac frigoris elementorum referunt in ipsas eorum formas, & naturas: nam si forma ignis insequitur summus calor, satis est forma ignis sub polis locati, ad suum naturalem calorem sibi conseruandum: sed hanc sententiā falsam omnino esse, & Aristoteli repugnantem alibi demonstrauimus, per hanc enim tollitur penitus natura loci, & vis conseruatricis locati, quam illi Aristoteles attribuit, & motus elementorum naturalis ad sua loca, ut ibi fusiis ostendimus. Hoc igitur fundamentum constituto, quòd omnis calor in elementis à Cœli motu conseruetur, ut aperte Aristoteles dixit, nitendum est hanc difficultatem, si fieri possit, de medio tollere. Ego quidem postquā rem hanc diligenter considerauī, in hanc sententiā veni, ut qua penitus acquiesco, id, quod dubium videtur, esse prorsus necessarium, & maximē consentaneum rationi; sub polis enim, ubi non fit motus velox, ignem conseruari non posse existimo; sed calore destitutum refrigerari, grauescere, & in aliud elementum mutari, ac descendere: quum. n. cœlestis calor ad hæc quoque frigida elementa perueniens, ille præfertim, qui à lumine generatur, ea calcificat, & in halitus vertat, qui continuè à terra, & ab aqua tanquam leues ad superam partem ascendunt, & ibi etiam magna ex parte accenduntur, & in ignem mutantur: debuit natura ad seruanum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in supera quoque parte generetur frigus, & vice versa ignis in graue elementum mutatus deorium feratur: nisi enim hoc fiat, iam ex continuo halituum ascensu, & ascensione versa essent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui est propè lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem absurdum secundum hanc nostram opinionem non sequitur, quum enim ignis, qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsum feratur, necesse est, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur à natura loci, & deorium feratur; ita ut hæc in elementis vicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continue currens, atque inde recurrens; & elementa grauiam nunquam desinant vitari in leuia, & ascendere, & leuia similiter in grauiam, & descendere: & quemadmodum media aeris regio, licet locus aeris sit, tamen ob eius situm non potest aerem diu conseruare quin frigescat, & in aquam mutatus descendat; ita rationi consonum est aliquam sub Cœlo esse partem, quę licet sit locus ignis, ob motus tamen tarditatem nequeat ignem conseruare, quo fiat ut ignis in aerem mutatus deorium feratur. Sic itaque omnis difficultas tollitur: sub polis enim non existit nisi ignis, is tamen non in omnibus illius loci partibus diu seruat, sed deorium fertur, & illuc alius ignis transit; sic enim in media quoque aeris regione non quiescit nisi aer, etsi non diu ibi seruari potest: esset quidem absurdum, si in loco ignis corpus frigidum ita esse poneretur, ut quiesceret: sed in loco ignis generari ex igne elementum frigidum, seu minus calidum, & statim genitum rece-

Solutio aliorum.

Confutatio.

Solutio propria.

Necessarium est ignem in suo loco refrigerari, & descendere.

dere ab eo loco non modò absurdum non est, sed meo quidem iudicio est sum-
 moperè necessarium, & patefaciens nobis artificium naturę in seruando in ele-
 mentis æquilibrio, & vicissitudine ad ipsorum & totius mundi huius conseruatio-
 nem. Hanc sententiam significare visus est Aristoteles in primo Meteorologicor-
 um capite quarto, quando de duobus superioribus elementis, ac de ipsorum lo-
 cis loquens dixit [& sic continuè perseuerat hoc quidem aere plenum existens,
 hoc autem igni, & semper aliud, & aliud sit unum quodque ipsorum] tota nanq;
 elementa illa respiciens ait locum ignis esse perpetuè plenum igni, & locum aeris
 aere, sed particulas utriusque considerans inquit semper utrunque eorum
 mutari, & aliud, atque aliud fieri; igitur necesse est ut ignis quoque particule in
 aliud elementum mutentur, & hoc continuè atque incessanter fiat; fieri autem
 alio modo non potest, quàm eo, quem declarauimus. In partibus igitur superi
 loci, qui ignem continet, hoc discrimen est, quòd aliquæ tardiorem habent mo-
 tum, quàm ut summus calor, ac summa raritas gigni in eis possit, ideò ibi non
 diu seruatur ignis: sitas quidem sub polis has esse manifestum est, sed ad quem
 usque terminum protendantur, & quibus limitibus à cæteris distinguantur, dice-
 re nemo potest: credendum est non procul à paruis circulis, qui polares dicun-
 tur, has partes terminari, ibique incipere velociorem motus, & aptum ad ignis
 conseruationem: quam partem satis magnam esse putandum est, & completi-
 tum torridam zonam, tum duas temperatas, seu earum magnam partem, quæ
 torridę zonę propinquior est; ita ut multo maior sit illa superi loci pars, in qua
 ignis conseruatur, quàm illa, in qua non conseruatur. Si verò quis obiiciat:
 sub zona temperata sit tardior motus, quàm sub torrida, in qua est maximus cir-
 culus æquinoctialis uocatus, tamen sub zona temperata generatur summus cal-
 or, & summa raritas; proinde ibi conseruatur ignis, atque etiam generetur,
 si ibi non esset; igitur sub torrida zona, vbi velocior sit motus, gigni debet maior
 raritas, & maior calor, proinde & corpus rarius, & calidius ignis ergo dabitur ca-
 lor maior maximo, & elementa erunt plura, quàm quatuor, quæ absurda sunt, &
 nullo pacto concedenda. Ad hæc dicimus non dari in inferioribus corpus rarius
 aut calidius igni; ideò ubi staturus aliquis motus ad generationem summi calori-
 sis, & ad ignis productionem idoneus est, non ob id velocior motus generabit
 aliquid calidius, aut rarius, siquidem nihil esse potest calidius, aut rarius igni;
 sed ubi primùm incipit motus esse ita uelox, ut summum calorem, atque
 ignem producere possit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud
 generabit, quàm ignem.

Dabium.

Solatio.

De lumine quomodo calefaciat. Cap. X.

CONSIDERANDVM manet quomodo lumen quoq; sit calori-
 sis causa: quòd enim calefaciat, ita est manifestum, ut negari non
 possit; sentimus enim nos à radijs astrorum, præsertim solis, cale-
 fieri, & quandoque ita uehementer, ut tolerare tantum calorem
 nequeamus; ideò Aristoteles pluribus in locis id confitetur, ut in
 primo Meteorologicorum cap. quarto, & postea in cap. de nube. in quarto etiam
 libro de ortu animalium cap. secundo asserit lunam lumine crescentem calidio-
 rem esse, decreescentem verò frigidiorẽ. Auerroes quoque in commentar. 4.
 secundi libri de Cælo, & in cap. 4. primi meteorologicorum dicit reflexionem
 radiorum esse in hoc aere nostro causam caloris, & magis, quàm motum Cęli, im-
 mo dicit discrimen caloris solis in estate, & in hieme ratione motus non esse sen-
 sibile, sed ratione radiorũ tantum; causam igitur caloris in hoc infimo aere in solos
 fermè radios Auerroes refert, & Aristoteles quoque hoc idem significauit in il-
 lo quarto cap. primi Meteorologicorum, quando dixit elementa Cælo propin-

Aliquorum
opinio.

Confutatio.

Opinio vera.

qua calida esse propter motum, remota verò manere frigida propter immobilitatem; hanc igitur inferiorem partem, ad quam motus Cœli non pertinet, vel inferius peruenit, hac ratione frigidam vocat, quoniam in ea insensibilis à motu generatur calor, quicquid igitur sensibilis caloris in hac parte inest, id toti ferè in astrorum radios referendum est; idcirco quum astra non sint ignea, sicut antea dictum est, ratio, & modus queritur, quo à radiis calor generatur. Nonnulli dicunt eam esse luminis naturam, ut sit productivus caloris, proinde aliam causam querendam non esse: in hac tamen sententia non videtur animus acquiescere, sed adhuc huius rei causam desiderare: ob id cū aliis dicendum puto lumen eadē ratione esse causam caloris, qua & motus, nepe quia rarefacit, & extenuat, extenuatione autem necessariò consequitur calor: & quemadmodum motus in solo aere hoc præstat, ut ipsum reddat calidiorē, & accendat, neque omnis motus, sed qui magnus, ac velox sit; ita etiam lumen in solo aere attritionem facit, neque quodlibet lumen, sed magnum, ac vehemens: experientia enim docet nullum à lumine candleæ accensæ produci calorem, ob eius luminis parvitatem, ac debilitatem; immò nec astrorum, nec solis lumen quanvis maximum esse videatur, producere calorem videtur, vel saltem debilem admodum, & insensibilem producit, nisi duplicetur, & ita per duplicationem validius reddatur; proiecti namque radii solis in terram resiliunt à terra refracti, & in aere duplicantur, nimirum descendentes, atque ascendentes, & ex radiorum inter se collisione extenuatur aer, & calidior fit: credendum quidem est radios solis etiam rectà proiectos, ac simplices aliquid caloris efficere: quomodo enim tantam haberent vim duplicati, si nullam haberent simplices? sed admodum parvam habere vim ex eo constat, quòd si magnam haberent, media quoque aeris regio, per quam rectà transeunt, valde calida redderetur, quum tamen frigida esse censetur, quoniam simplices tantum habet radios, quum regio infima habeat duplicatos, à quibus valde calida redditur. Est etiam in radiorum duplicatione magnum discrimen, quòd ex temporis differentijs dignoscitur; nam in æstate magnus fit calor, in hieme autem parvus, ac debilis: & eodem tempore in aliqua regione maior, in alia minor; cuius discriminis ratio hæc est: quando enim sol radios in terram proicit ad angulos rectos, & perpendiculariter, quilibet radius refectitur in seipsum, & idem fit radius ascendens, ac descendens, idèò maxima fit collisio radiorum, & aeris attritio, proinde & vehementissimus calor, quem animalia perferre nequeunt; quando autem radii non ad perpendicularum cadunt, sed ad angulos inæquales, obtusos, & acutos, minor fit calor: cum hoc tamen discrimine, quòd quanto rectis propinquiores fiunt anguli, & quanto ascendentes radii sunt propinquiores descendentibus, tanto maior fit collisio, & maior calor; contra verò quando admodum obtusi, & acuti anguli ad terram fiunt, & radii ascendentes sunt à descendentibus remotiores, minor fit collisio, & minor calor, quod in hieme evenit: sol enim humilior incendet terram radijs suis debilitèr percutit, & angulos valde obtusos, & acutos facit; at in æstate sol sublimior fertur, & puncto nostro verticali propinquior, idèò anguli fiunt rectis similiores, & radii reflexi descendentibus propinquiores: quod idem discrimen ut in temporibus, ita in regionibus quoque diversis notari potest. Quomodo autem lumen, quum fit accendens, moveri, & percutere, & reflecti dicatur, non est in præsentia considerandum, sed in ijs, quæ de anima, ac de sensu visus alio in loco dicemus, exactius declarabitur; nunc communi, & recepta loquutione uti liceat, dicendo lumen descendere, & reflecti, & ascendere, id enim quomodo intelligendum sit, prædicto loco docuimus: reflexio autem luminis ita manifesta est, ut negari nequeat; ego enim aliquando prope parietem à radiis solis percussam ambulando non minorem calorem sensi ex radiis à pariete repercussis in mea sinistra parte, quam ex radiis me percipientibus in parte dextra; nam utraque in parte fiebat percussio,

&

& reflexio radiorum accendens aerem: in sinistra enim parietem percutientes reflectebantur ad me, & aerem calcificantes me quoque calcificabant; in dextra verò mea parte percutiebant me radii solis, & à corpore meo refracti reflectebantur, & aerem propinquum accendendo me quoque calcificabant; & hoc idem alios plurimos animaduertisse arbitror. Vbi verò absque fractione transeunt radii, & nullam duplicationem faciunt, vt in supero, & in medio aere, per quem vtrunque ad infimum transmittuntur, an fiat à lumine illo recto calor aliquis incertum est: credendum quidem est aliquem fieri, sicut antea dicebamus, sed admodum debilem, quum regio aeris media etiam in magnis æstibus frigida esse comperitur. Quoniam autem dictum est magnum lumen calcifacere per attritionem, quia extenuat aerem, si quis rationem quærat, cur extenuet, nulla (ut mihi videtur) afferri potest, nisi quòd ea est luminis natura, ut tenuem, ac subtilem aerem reddat, effectus enim à sua causa immediatè proceduntis nulla alia afferri ratio potest. Aliud, quod de hac re dicam, non habeo, neque Aristot. usquam declarasse comperitur, quomodo lumen calcificat: quare si nihil aliud est querendum præter id, quòd modò diximus, videtur id tanquam manifestum, & declaratione non egens dimisisse; siquid verò aliud ad plenam huiusce rei cognitionem desideratur, non est mihi uerendum confiteri me illud ignorare, qui me nihil, aut pauca scire profiteor, quum sapientissimus quoque philosophus Arist. se id nescire tacitè confessus sit.

Quis sit calor cœlestis distinctus ab elementari. Cap. XI.

VERVM ex iis omnibus, quæ hæcenus dicta sunt, magna oritur difficultas: nam si verum est id, quòd diximus, omnem calorem in hoc mundo inferiore produci à Cœlo per motum, & per lumen, omnis igitur calor ratione suæ originis, & sui principii potest vocari cœlestis; attamen Aristot. in secundo libro de ortu animalium capite tertio duos videtur calores statuere, vnum cœlestem, alterum elementarem: quos etiam inter se distinguit dicens calorem cœlestem esse prolificum, & vitalem, & elementarem verò non esse vitalem, sed potius vitæ destructiuum; quòd ex eo ostendit, quoniam ignis nullum animal generat, at in seminibus animalium calor quidam inest, qui elementaris non est, sed à cœlesti virtute proueniens, facitque ut foecunda sint semina: sic etiam in iis, quæ putrescunt, generantur animalia non à calore elementari, siquidem elementa vim generandi viuentia non habent, sed à calore cœlesti per hunc inferiorem mundum diffuso: asserit ergo Aristoteles non omnem calorem à Cœlo prouenire, & aliquem esse calorem non cœlestem, sed elementarem; quum tamen in primo Meteorologicorum cap. quarto dixerit omnem elementotum calorem à Cœlo produci, & hanc totam materiam esse potestate tantum calidam, & frigidam. Auerroes quoque in libro de substantia orbis cap. secundo, & duodecimo Metaphysicorum commentario decimo octauo duos ponit distinctos calores, unum cœlestem, alterum elementarem; quare concedere non videtur omnem calorem esse cœlestem. Difficultas hæc non leuis est, & multis magnum negotium fecerit, qui in declarando quis sit cœlestis calor ab elementari distinctus plurimum laborarunt; & alii duos re distinctos, penitusque diuersos esse voluerunt, alij verò vnum & eundem re, qui alia & alia ratione tum cœlestis, tum elementaris dicatur: quorum disputationem ego missam faciam, & solum enitar hac in re veritatem declarare, ea etenim cognita facile intelligetur in quo alij defecerint. Sciendum itaque est duo in his inferioribus esse genera formarum, quarum discrimen ad hanc nostram considerationem pertinet, formam inanimati corporis, & animam, quæ est forma viuentis: formam inanimati possumus elementarem formam appellare, quoniam aliàs

Nota discrimen formæ elementaris, & animæ.

ostendit.

ostendimus formam mixti inanimati non esse re distinctam à formis elementorum, sed esse collectionem plurium graduum omnium formarum elementarium unam formam constituentium, quæ non est addita formis elementorum, sed est illæmet, quæ in aliam formam migrarunt: anima verò est forma penitus superaddita formis elementorum, & re ab illis distincta. Hæc igitur duæ formæ habent inter se hanc similitudinem, quòd apta esse utraque educi de materia à calore cœlesti, Cœlum enim hanc infriorem materiam calcificando generat elementa calida; idem ex materia putrescente generat animal, nec alio modo, quàm per calorem. Præterea Cœlum non modò generat ignem, sed dat etiam illi facultatem calcificandi alia, & generandi alium ignem similem: ideò Averroes in secundo capite libri sui de substantia orbis inquit ignem non esse primum calcificans, quia est etiam passivus, sed Cœlum esse primum calcificans, quod agit, non patitur: id autem facit ignis agendo per calorem, tanquam per qualitatem consequentem; iam enim diximus calorem esse quidem præparationem materiæ pro educenda forma ignis, sed ea ducta esse accidens posterius forma; ita ut sicuti Cœlum suo motu, uel lumine facit calorem, & per calorem generat ignem, ita etiam ignis genitus alium ignem generet per eundem calorem: proinde calor semper agit ut agens secundarium, & instrumentale, quum sit instrumentum, per quod agit tunc Cœlum, tum forma ignis: hoc idem in viuentibus notari potest, Cœlum enim per calorem generat animal, & pluribus animalibus, ac stirpibus dat etiam vim generandi aliud simile; nam in seminibus tum animalium, tum plantarum insita est vis prolifica, & principium quoddam generatiuum, quod per calorem consequentem aptum est generare aliud simile. In eo autem discrepare videntur anima, & forma elementaris: quòd forma elementaris producit per calorem utcumque à Cœlo genitum, videlicet seu per motum, seu per lumen: videmus enim radios solis accendere, & ignire stupam: ast anima non per alium calorem à Cœlo producit, quàm per eum, qui à radiis provenit; talis enim est ille calor, à quo ex putrescente materia animal generatur. His declaratis, ut ego meam sententiam proferam, puto calorem cœlestem propriè acceptum ut ab elementari distinguitur, nullum esse alium, quàm calorem vitalem, per quem à Cœlo producit anima, & qui productam animam consequitur, & per quem anima in seminibus latens tanquam artifex, generat aliud viuens similem; calorem autem elementarem esse illum, per quem educitur forma elementi calidi, aut forma aliqua mixtionis, & qui eam educam insequitur, & per quem illa agit: quoniam enim elementa calida videntur calorem habere ut accidens proprium, quod illis competere dicitur per essentiam, maximè autem igni, mixti verò omnibus per participationem; hinc factum est ut calor iste sit vocatus elementaris: calorem verò animalelem quum habeant viuentia non per elementorum participationem, sed à natura quadam præstantiore, hanc referimus in Cœlum tanquam elementum quoddam aliud omnes elementorum naturas supereminens: & quia in viuentem genito calor hic vitalis insequitur animam, quæ est forma distincta à formis elementorum, & eis multo præstantior; ideò Aristot. secundo de ortu animalium cap. tertio dixit esse in seminibus principium vitale, quod proportione respondet elemento stellarum, idest Cœlo, quod solet ab Arist. vocari quintum elementum: quemadmodum enim Cœlum per calorem educit animam de materia, & generat animal; ita etiam principium vitale insitum semini generat animal per calorem vitalem consequentem, & ita proportione respondet elemento stellarum, nempe elemento supereminenti naturas elementorum, & eius officio fungitur in generando animalia. Nec ob id eorum sententiam probamus, qui calorem cœlestem putant diuersum esse penitus à calore elementari, quasi calor elementaris non sit à Cœlo productus, proinde dicunt calori cœlesti non esse contrarium frigus: immò hanc opinionem absurdissimam esse arbitramur, quum ma-

nifestum

Opinio dicitur
tuum calorem
cœlestem di-
stingui ab e-
lementari.
Consultatio.

nifestum sit, & experientia comprobatur etiam vitalem calorem lædi, & extinguï à frigore, ut in concoctione ciborum frigidorum clarissimum est; & hoc idem asserit Aristoteles in libro de iuuentute & senectute, ut ibi legere possumus. Dicimus igitur omnem calorem trahere originem à Cœlo, ut sæpe diximus, proinde secundum se eiusdem esse naturæ, & speciei, nec aliam habere differentiam, quam diuersorum graduum; siquidem alius intensior, alius remissior est, dixi autem, secundum se, quoniam aliud est calorem considerare secundum propriam ipsius naturam, aliud est ipsum considerare ut instrumentum agentis primarij, quod calore uti dicitur: nam si ipsam secundum se caloris naturam spectemus, vna & eadem est in omnibus; est enim qualitas actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & segregat heterogenea, ut homogenea congregentur; hæc nanque sunt propriæ operationes caloris secundum se considerati, ad quas edendas aptus est omnis calor seu vitalis, seu elementaris: sed alia plura sunt caloris opera, quæ ipse per se producere aptus non est, sed ea præstare dicitur ut instrumentum agentis superioris: sicut enim in artibus videmus calorem propria vi aurum calcificare, & si quare quatenus est calor, at non vi propria efficere imaginem Mercurij, sed vi artificis calore utentis ut in instrumento; sic etiam in naturalibus notare possumus; nam vitalis calor apud quidam est propriis viribus calcificare, & attenuare cibos, & tenuiores eorum partes resolvere; at sanguinem ex illis non vi propria generat, sed viuitute animæ utentis calore, nam si quis chylum de animalis ventriculo detrahit imponat olæ, & illi eundemmet calorem supponat, quem habet iccur, nõ tamen generabitur sanguis: quare in generatione sanguinis calor agit virtute animæ, & actionem animæ ad illam materiam traducit tanquam instrumentum medium: hoc idem dicendum est de illo animali inter aues maximo, vocato struthiocamelo, cuius ventriculus tanti roboris est, ut deuoratum metallum concoquat, & in nutrimentum vertat: scribit. n. Auer. in 5. collectan. cap. 24. experientia perceptum esse exhibitum aurum huic animali in cibum, & paulo post de ventriculo eius detrahitum inuentum esse valde imminutum, quõ tamen ab igni aurũ nõ absumatur; calor igitur illius animalis absq; dubio est multo minor calore ignis, tamen absumit aurum, quod absumere calor ignis non potest, ergo non propria virtute id facit, sed virtute animæ utentis calore: quauis igitur ipsam secundum se caloris naturam considerando, ea vna & eadem sit, & eiusdem speciei, tamen magna discrimina propter agentia priora, quæ calore ut in instrumento utuntur, contingunt: & hoc multos decepit, qui illa, quæ calori competunt ratione agentis prioris, ipsi secundum se considerato attribuunt, & distinguï specie inter se calores asserunt: sic facile interpretari possumus verba Aristotelis in tertio cap. secundum libri de animalium ortu, quæ à multis in prauum sensum trahuntur; quum enim dicat ibi Aristoteles calorem seminibus in fitum generandi animal vim habere, proinde non elementarem esse, sed cœlestem, ac diuinum, siquidem calor igneus nullum animal generat; hinc colligerunt distinctos esse specie calorem igneum, & calorem vitalem: sed decepti sunt, quia diuersa quidem sunt principia agentia, quæ calore utuntur, sed ipsa caloris natura est eiusdem speciei: ignis enim non potest animal generare, neque animal de materia educere per calorem, quia non potest agere supra proprias vires; at Cœlum, & virtus vitalis Cœlo proportionem respondens potest per calorem animal generare; ita ut si fuman tur duo numero distincti calores, sed in gradu, & intensiõne omnino similes, quorum vno forma elementaris utatur, altero autem vtatur immediatè Cœlum vel anima eius uices obtinens, hic generabit animal, ille verò nequaquam, sed solum generabit elementum, vel mistum aliquod: calor enim elementaris in missione agit in siccum & humidum, & ea regit, & unit, & missionem absoluit, & formam misti de materia educit; at non educit animam, hæc enim eget agente supereminente naturam elementarem, quale est Cœlum, & anima, seu vita-

Omnis calor est eiusdem speciei.

Multa efficie calor non p propriis vim, sed per virtutem agentis primarij.

Declaratio verborum Aristot. a. de gen. anim. cap. 3.

lis virtus Cœlo proportionē respondens; idē Aristoteles in memorato loco asserit omnem animam de foris accedere, quatenus principium actiuum non habet aliquod elementum, aut vim elementarem, sed cœlestē, & natura elementari præstantius; contrā quā eueniunt in formis elementaribus, hoc est tam elementorum, quā mistorum omnium inanimatorum: in ipsa enim elementari materia, ex qua hæc corpora generantur, insitum est actiuum principium, nempe calor elementaris, à quo absoluitur mistio, & educitur forma misti quæ admodum etiā à virtute elementari educitur de materia forma elementi, quando ab aliquo elemento conuertitur in naturam suam aliud corpus: & quantum ad has quoque mutationes concurrat Cœlum ut agens vniuersale, non tamen ut agens proximum, & immediatum; nam proximum agens est vis elementaris, quemadmodum diximus. Sic igitur solui puto omnem difficultatem: nam si primam caloris originem respiciamus, omnis calor à Cœlo prouenit, proinde omnis calor potest hac ratione vocari cœlestis: sed si spectemus agens primum, quod calore ut instrumento utitur, illud vel est natura elementi, & ab hac vocatur calor elementaris, vel est vis cœlica, & ab hac vocatur calor cœlestis, ita tamen ut cœlestem virtutem appellemus omnem naturam superiorem, & præstantiorem natura elementari: talis enim est non solum ipsamet Cœli natura, quæ per calorem à se genitum multa producit, sed etiam anima, quæ ob id vocatur ab Aristotele proportionē respondens elemento stellarum, quasi cœlestis corporis locum obtinens. Non est autem ob ea, quæ dicta sunt, putandum in uiuente duos esse distinctos calores, unum elementarem, alterum vitalem, siquidem fieri non potest ut in eodem subiecto simul insint duo accidentia eiusdem speciei distincta numero: sed unus numero est calor ex duobus constatus, et si pendens à duobus principiis: quemadmodum enim si in eodem cubiculo splendeant noctu duæ candelæ ardentes, unum numero est lumen in aere illius loci, licet pendens à duabus lucibus secundum gradus, adeo ut altera candela extincta minus luminis in illo aere maneat; quia secundum aliquot gradus prodibat ab una candela, & secundum aliquot ab altera: ita in uiuente est unus numero calor constatus ex duobus, nempe ex calore elementari, qui etiam dici potest calor mistionis, seu temperaturæ, & ex calore vitali animam consequente: isque totus calor secundum aliquos gradus prouenit à natura elementorum calidorum, secundum aliquos verò ab anima: idē sublata anima remanet minor calor, solus enim elementaris calor relinquitur, qui postea interit per putredinem: sed hac de re, ac de aliis ad animantia pertinentibus postea opportunius dicemus.

In uiuente
nō duo sūt
calores numero,
sed
unus pendens
à duobus
principiis.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE MISTI GENERATIONE
ET INTERITV LIBRI TRES.

Liber Primus.

Prooemium Libri. Cap. I.

ATURALIVM corporum generationem, & interitum Aristotelem in suis libris multifariam considerasse constat; primum enim in duobus de oru & interitu inscriptis generationem & interitum amplissimè prout corporibus omnibus sublunaribus indistinctè cõpetunt, tam simplicibus, quàm mistis, & his tam inanimatis, quàm viventibus, sibi tractanda proposuit: sed quoniam varix naturalis corporis species varios etiam habent generationis modos, quibus inter se distinguuntur, eosq; omnes cognoscere oportet philosophum naturalem; idèd postea seorsum de singulis docuit quomodo elementa generentur, quomodo mista, quomodo metalla, & lapides, quomodo animalia, & plantæ. Nos in præsentia declarandam suscepimus eam generationem, quæ misto competit quatenus mistum est, & contrarium illi interitum, qui vocatur putrefactio: rem enim cognitu dignissimam, ac difficultatis plenam, & tum à philosophis, tum à medicis maximè agitatam esse videntes aliquod fore operæpretium existimauimus, si illa, quæ de hac inuenire philosophando potuimus, ad studiosorum utilitatem, siquam habitura sunt, in medium proferremus, & rei obscurissimæ aliquid luminis afferre pro viribus niteremur: quoniam autem hac de re scripsit egregiè Aristoteles in initio quarti Meteorologici, conabimur in hac nostra contemplatione ipsam Aristotelis in ea parte sententiam explanare, ut ea optimè, si fieri possit, intellecta possimus omnia, quæ de hac re dicturi, ac ratione ex natura rei deducta ostensuri sumus, tantiquoq; philosophi auctoritate comprobare: quæ verò de hoc alii complures, acerrimè etiam inter se disputantes, & altercantes conscripsere, cum moderatione tangemus: illa enim quæ vana, & inutilia esse iudicabimus, missa penitus faciemus, quæ autem aut vera, aut ad veritatem cognoscendam vitia fore arbitramur, ea breuiter referemus, & expendemus: in omnibus autem ita nos gerere nitemur, ut omnes facillè intelligere possint, nos nullo controuersandi, aut detrectandi studio, sed philosophiæ ac veritatis amore, & communis utilitatis gratia hanc disputationem instituisse. Agemus zutem prius de generatione, eiusq; naturam, ac definitionem declarabimus, omnesq; in ea orientes difficultates soluemus; deinde verò eadem methòdo loquemur separatim de putredine: hoc enim inter est

est inter amplissimè sumptam generationem, & eam, quæ cuiusque rei propria est, quod latè sumpta generatio est alterius rei corruptio; idcirco eadem definitione Aristoteles generationis, & interitus naturam expressit: non sic propriæ singularum rerum generationes; quævis enim animalis generatio, quatenus est absolutè generatio, sit alterius rei corruptio, non est tamen corruptio alterius animalis; ita nec misti generatio est necessariò alterius misti corruptio: cuius discriminis ratio colligitur ex illis distinctionibus, unius, alterius; generatio enim unius non est corruptio eiusdem secundum numerum, neque eiusdem secundum speciem, sed alterius specie differentiis, quocirca generatio animalis non est animalis corruptio: distinctas igitur tractationes, distinctasque definitiones postularunt generatio misti, & putrefactio, ut in quarto Meteorologico videre est, propterea quòd generatio misti non est alterius putrefactio; sic etiam generationi animalium contraria est mors, quæ est animalium interitus; attamen Aristoteles in diuersis etiam, ac separatis libris vtraque confideravit, generationis enim animalium quinque ab ea inscriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vita & morte; igitur nobis quoque seorsum de misti generatione, ac de eiusdem interitu agendum est.

Definitio generationis misti. Cap. II.

GENERATIO misti, de qua dicendum proposuimus, species est illius generationis, cuius definitionem in primo libro de ortu & interitu talem legimus, generatio est mutatio totius nullo sensibili manente ut subiecto eodem; quoniam igitur in definitione speciei est iussum genus, idè Aristoteles quando in principio quarti Meteorologicorum generationem misti definiens dixit esse mutationem, absque dubio talem mutationem intellexit, nempe quæ totum mutetur in totum; substantia namque elementorum mutatur in substantiam misti: propria autem materia misti, quatenus mistum est, sunt quatuor elementa, quatenus humida & sicca sunt; iam enim diximus has esse qualitates passiuas, & conditiones materiales, quæ propriam misti materiam constituunt, mistum enim constat ex quatuor elementis prout sunt humida & sicca: agens autem proximum; ut alia remota, & vniuersalia agentia omittamus, sunt duæ actiue elementorum qualitates, calidum enim & frigidum temperata agunt in siccum & humidum, tanquam artifex in materiam, & illa elaborando, & commiscendo, & terminando educunt formam misti, & ita mistum generant: hoc enim discrimine dissidere mistum, & viuens aliàs diximus, quòd mistum, & omne inanimatum corpus à virtute elementari tanquam agente proximo generatur; at animatum non ab elementari virtute generatur, sed à virtute cœlesti, quæ semini insita est; ita ut in generatione viuèntis omnes elementares qualitates locum habeant materię, agens autem proximum sit virtus cœlestis, nempe calor vitalis semini insitus, qui proportionè respondet elemento stellarum: at in generatione misti quatenus mistum est, duæ elementares qualitates, humiditas, & siccitas, materiam idoneam constituunt, è qua educatur forma misti; agens autem proximum sunt duæ actiue eorundem elementorum qualitates simul temperatæ, calor, & frigus: & quia agens non agit in materiam, nisi illi dominetur, ita ut eam regere possit, idè si generandum sit mistum, oportet actiuas qualitates dominari passiuas, illudque dominium varium est, & varias habet rationes, seu proportionès pro diuersis mistorum naturis, ex quadam enim statuta proportionè imperii actiuarum in passiuas generatur hoc mistum, ex alia verò aliud; idè finis generationis misti est ipsa misti forma, sicut omnis generationis causæ finalis est forma generanda. Has omnes causas expressit Aristoteles in definitione

tionē generationis mixti, quæ ob id perfectæ, & omnibus numeris absoluta definitio est, nepe, generatio est mutatio à virtutibus actiuis, quum rationē habuerint, ex subiecta materia vnicuique naturæ; deinde hanc statim declarans inquit subiectam materiam esse duas qualitates passiuas: nomine igitur mutationis significauit genus, quod formæ locum habet, scilicet generationem substantialem, quæ in primo libro de ortu & interitu definita est; duas actiuas qualitates sumpsit ut causam effectricem proximam: duas passiuas ut materiam; causam autem finalem, quando ait [vnicuique naturæ] forma enim, quæ est rei natura, est finis generationis, & propter eius educationem fit ab actiuis elaboratio passiuarum: scilicet ergo huius definitionis est, generatio mixti est mutatio facta à duabus actiuis qualitatibus ex duabus passiuis tanquam ex materia, quando illæ ad has eam habuerint rationem, ac proportionem, quæ vnicuique formæ educendæ conueniens est: alia nanque, & alia proportio requiritur pro diuersis mixtorum naturis, vt considerantibus manifestum est.

Definitio generationis mixti.

Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas. Cap. III.

MULTA in hac definitione ad plenam eius intelligentiam expendenda, & declaranda essent sed quæ ad verborum singulorum considerationem, eorumque constructionem atinent, ea ad commentarios, si quando à nobis edentur, remittimus: nunc illa tantum, quæ ad naturam huius generationis declarandam pertinent, cum diligentia persequemur. Primo loco de illa ratione, seu proportionem, quam habere debent actiuæ ad passiuas, dicendum est: videtur quidem eam declarare statim Aristoteles quando subiungit [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] indicat enim talem esse debere rationem, vt actiuæ dominantur passiuis; nisi enim dominantur, regeat, atque elaborare illam materiam nequeunt; quare non fit generatio, sed potius inconcoctio, & inquinatio, ut ibi Aristoteles ait: sed dubium adhuc est, quomodo hoc dominium intelligendum sit, & de hoc multum multi dixerunt, præsertim verò Medici in prima primi Auicennæ: quorum omnium sententiæ, & dicta hic referenda non sunt, sed pauca præcipua breuiter tanquam satis erit. Primum quidem aliqui parum consideratè loquentes dixerunt hoc dominium esse intelligendum secundum intensiōem graduum, videlicet vt duæ actiuæ passiuas vincant intensiōe, veluti si diceremus sex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed hæc sententiæ, si benè perpendatur, vana, & impossibilis esse cognoscitur, quod alij plures animaduertunt, inter quos Ludovicus Buccafertus, & Petrus Pomponatus, qui in quarto Meteorologico tū diffusam de hac re disputationem scripserunt: ea autem tribus potissimum fundamentis nititur, in quibus consentire omnes videntur. Primum est, latitudinem cuiuslibet qualitatis intensiuam finitam esse, datur. n. summus calor, quo maior non datur, sic summum frigus, & summa humiditas, & summa siccitas. Secundum est, omnes harum qualitatum latitudines esse æquales, ita vt in quot gradibus aliqua earum diuiditur, in totidem quælibet aliarum diuidatur, proinde si summus calor sit octo graduum, sic & aliarum quælibet, & in singula octauum gradus sit summus. Tertium denique est, qualitates contrarias non posse simul existere. Ex his tribus suppositis colligunt omnem qualitatem siue summam, siue remissam, habere semper impletam totam octo graduum latitudinem: etenim si summus sit calor, erit octo graduum usque verò remissus, vt exempli gratia, sex graduum tantum, necesse est vt duos habeat frigoris admistos, quare omnes simul sumpti octo

Aliquorum opinio.

Consuetudo.

Na crunt;

grunt: oportet enim remissionem, seu abiectionem duorum graduum caloris, qui defunt, factam esse à duobus gradibus frigoris: sic si in aliquo sint quatuor gradus siccitatis, necesse est ut in eodem sint etiam quatuor humiditatis: si uero quinque unius, tres alterius contrariæ: sed cum quatuor unius esse quinque alterius nullo modo possunt, quia sic ad summum nouem essent, & totam latitudinē excederent; dum enim qualitates latitudinem non excedunt, non sunt contrariæ, sed ad amicitiam, ac temperamentum redactæ sunt; facta enim est una qualitas, quæ redolet exempli gratia tres caloris gradus, & quinque frigoris, eaque si comparatur cum altera habente duos caloris, & sex frigoris, instar calidi erit respectu illius; sed quum simul iunctæ latitudinem excedunt, contrariæ sunt, & simul existere nequeunt; nam si quinque insint gradus caloris, non possunt insinere nisi tres frigoris, à quibus sint fracti, seu extincti tres caloris, qui defunt; nam si quatuor esse dicerentur, quartus ibi esset integer, & sine ulla pugna cum suo contrario, & nullum caloris gradum remittens, quod impossibile est; sed oportet quatuor gradus frigoris remittere quatuor caloris, & ita quatuor tantum reliquos caloris superesse non quinque. Ob eandem etiam rationem fieri non potest ut duarum contrariarum qualitatum gradus simul iuncti totam latitudinem non adimpleant, ut si quis diceret in aliquo esse quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui septem essent ad summum: hoc enim est impossibile; quia quatuor gradus, qui desunt, caloris, non possunt esse extincti, nisi à quatuor frigoris; non igitur tres tantum ibi sunt frigoris, sed quatuor. His omnibus ita constitutis, de quibus hic disputandum non est, quoniam vera omnia esse fatcbitur quisquis ritè philosophari uoluerit, fallitas prædictæ sententiæ facile ostenditur: vel enim intelligunt duas actiuas simul iunctas superare gradibus duas passiuas itidem simul iunctas, vel utranque seorsum acceptam superare utranque seorsum acceptam, quorum neutrum dici potest: non prius, quia per fundamenta iacta sunt æquales; calidum enim & frigidum simul iuncta octo graduum erunt, totidem erunt etiam sicum & humidum simul iuncta, ergo illæ has coniunctim non superant gradibus; non etiam alterum, quia si omnes sint æquales, nulla aliam vincet, ut si quælibet ponatur esse quatuor graduum; si uero inæquales, necesse est vincente calore passiuas ut frigus vincatur ab eisdem, non ergo dominari simul possunt ambæ actiuæ si enim sint sex caloris, quinque humiditatis, & tres siccitatis, vincet quidem calor utranque passiuam separatim acceptam, sed frigus ab utraque vincetur, erit enim duorum tantum graduum; denique per omnes modos discurrendo inueniunt fieri nunquam posse ut utraque actiua separatim superet utranque passiuam separatim acceptam; quare hæc sententia rejiciatur. Alii putarunt omnem vitari difficultatem, si reiecto frigore in solo calore persistamus; dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non esse de frigore intelligendum, sed de solo calore, unde collegerunt omne mistum apud Aristotelem esse ab excessu calidum, & ab excessu humidum: nitebantur autem testimonio Auicennæ in prima primi doctrina sexta cap. tertio, & in sexto naturalium, ubi inquit frigidum non ingredi opera naturæ tanquam agēs, sed omnem operationem naturæ perfici à calido, propterea quod frigus efficit priuationem motus, omnis autem operatio naturæ cum motu perficitur, quare ad nullum opus naturæ est uile frigus. Sed de actione frigidi nos postea loquemur, in præsentia autem satis est aduersus hos adducere testimonium Aristor. in contex. secundo quarti Meteorologicorum, ubi dicens [generant autem calidum & frigidum dominantia materæ] non soli calido dominium attribuit, uerum etiam frigido. In eo quoque decipiuntur, quod dicunt omne mistum esse calidum excessu, quum manifestum sit plura esse mista excessu frigida, immodè & frigidissima, ut metalla; non enim essent ita indurata, nisi à magna ui frigoris, multæ etiam plantæ sunt frigidissimæ temperaturæ, ut experientia do-

get:quamobrem etiam si concedamus solum calidū agere pro generatione misti, gradus autem frigoris, quocumque sint, nihil agere, fieri tamen non potest ut calidum semper dominetur utriusque passivus, quoniam multa mista cōperientur, in quibus calor ita debilis insit, ut gradibus superetur ab altera passivā, aut etiam ab utraque: difficultas igitur integra manet, quale sit hoc actiuarum dominium in passivis, quum præfertim videamus in aliquo misto tantam esse humiditatem, vel tantam siccitatem, quæ superet gradibus & calidum, & frigidum separatim accepta, neque per id stare quin illud sit verè, ac perfectè mistum. Ludovicus Buccaferreus prædictis motus difficultatibus inquit imperium qualitatum actiuarum non esse intelligendum secundum intensionem, neque secundum quantitatem, sed solum secundum virtutē. Sed hæc sententia mihi quidem videtur non carere difficultate; nam per virtutem nil aliud intelligere potest, quàm potentiam actiivam; hæc autem non potest maior, vel minor dici, nisi altera duarum rationum, aut. n. ex maiore intensione, aut ex maiore extensione, seu quantitate, quoniā in maiori magnitudine plus est virtutis actiivæ: igitur qui fieri potest ut qualitates actiivæ dominantur passivis secundum virtutem, si neque intensione, neque quantitate excedunt? Ego puto optimam esse Pomponatij sententiam, quæ omnem difficultatē tollit, & ad eam reduci potest opinio Buccaferrei, qui veritatem sub nube v. disse, sed eam non omnino complexus esse videtur. Inquit Pomponatius non esse necessarium ut qualitates actiivæ superent gradibus, sed posse eam materiam, utpote calorem, licet humido remissiore secundum gradus, agere in humidum intensius tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare, ut aliquod calidum tribus gradibus potest agere in materiam habentem quinque gradus humiditatis, & ex ea aliquam misti formam educere: nam si sermo esset de actione contrarii in contrarium, utique oporteret agens superare gradibus suum contrarium, scilicet. n. non fieret actio: idèd dicere latini nostri solent nullam fieri actionem à proportionem minoris inæqualitatis, qua de re alibi differuimus; de hac tamen in præsentia non loquimur, sed de actione in subiectam materiam; quum autem hæc materia debeat quibusdam esse conditionibus prædita, & hæc suscipiant magis, & minus, incongrua, & æquiuoca esset comparatio intensionis conditionum materiæ cum intensione conditionū agentis. Dicendum igitur est quālibet misti formam de materia educendam certos passiviarum qualitatum gradus postulare, & certos actiivarum, & educi possit; ita ut parvus calor ex materia valde humida rem hanc generare non possit, sed aliam possit: dictum igitur Aristotelis non est intelligendum absolute, ut scilicet actiivæ vincant passivis secundum gradus, hoc enim esse non posse iam ostendimus; sed est intelligendum respectu formæ generandæ, & quantum illa postulat, ita ut quando adest illa proportio actiivarum ad passivas, quæ pro huius formæ educatione requiritur, tunc dicantur actiivæ dominari passivis: ut si exempli gratia statuamus oleum esse calidum quinque gradibus, & humidum sex, plures sunt gradus humiditatis, quàm caloris; conveniens tamen est proportio pro educatione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati, id est aptus esse ad educendam de illa materia humidam formam olei, ita ut si minor superetur calor, non possit olei formam educere, sed ab alio fortasse possit, respectu cuius dicerentur actiivæ dominari passivis, at non respectu olei: hoc denotavit Arist. in definitione, quando dixit [ex subiecta materia viciniquæ naturæ] sic enim significavit proportionem illam non esse absolute victoriam ratione graduum, sed solum respectu formæ generandæ. Ad hunc sensum si Buccaferrei sententia reducatur, defendi potest, nempe si per virtutem intelligat potentiam productionum respectu talis formæ, sed non absolute, & indistinctè respectu omnium; ipse tamen hoc non expressit.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

Pomponatij opinio vera.

In lib. de resolutione.

Defensio opinionis Buccaferrei.

412 De mixtione generatione & interitu

De actione frigidi in generatione mixti, aliorum opiniones, & argumenta. Cap. IIII.

AETERV M ad plenam eorum intelligentiam, quæ ab Aristotele & à nobis dicta sunt de actiuarum qualitatum imperio in passiuas, considerandum est quæ sit actio frigidi in generatione mixti; num videlicet & calor, & frigus per se agere dicantur, an soli calori tota actio attribuenda sit, nulla frigori, nisi per accidens: hac enim de re magnæ & philosophorum, & medicorum disputationes, & controuersie existunt. Ante omnia ut intelligatur in quonam difficultas sit constituta, animaduertendum est nos non de elementi generatione loqui, patet enim elementum frigidum per frigus generare aliud simile, & ita frigus esse per se actiuum, & educiuum formæ elementaris. Neque de uiuentium generatione loquimur, hanc enim à solo calore absolui asserit manifestè Aristoteles in secundo libro de ortu animalium cap. 3. ubi soli calori cœlesti attribuit vim generandi uiuentis, qua de re alio in loco diffusius loquuti sumus. Loquimur autem de sola mixtione, quatenus mixtum est, generatione, quod non est nisi homogeneum: forma nanque illa, quæ primum ex formarum elementarium commixtione oritur, & formam mixtionis vocatur, non constituit nisi homogeneum mixtum, cuius generationem in præsentia considerandam suscepimus; etenim omne heterogeneum est animatum, & ex pluribus talibus homogeneis constitutum, de quo hic non loquimur: nec ob id de solo inanimato mixto homogeneo nunc sermonem facimus, sed absolutè de omni mixto homogeneo siue animato, siue inanimato; non enim solum de metalli, vel lapidis generatione sermo nobis propositus est, sed etiam carnis & ossis; ita tamen ut hæc non ut animata, sed solum ut mixta nobis consideranda proponamus, necpe quomodo in eis producatur non quidem anima, sed sola forma mixtionis, & quomodo eadem intereat, hac enim ratione hæc omnia eandem considerationem subeunt. De hac igitur mixtione homogenei quatenus talis generatione loquendo non satis liquet quomodo frigidum sit actiuum. Aueroes in sua paraphrasi in 4. Meteorolog. apertè dicit frigus non agere per se, nisi corruptionem, sicuti calor agit generationem, videtur. n. contrariorum generationem contrarias esse debere operationes; quod in concoctione videmus, sit. n. concoctio à calido, in concoctio autem per se à frigido, nunquam concoctio, nisi per accidens, ut quando ab externo frigore colligitur in uentriculo, & concentratur calor animalis, & fit intensior, & validior ad concoquendum: sic igitur ad mixtione generationem concurrat frigus ut temperet, & moderetur calorem, quia non omnis calor aptus est ad quamlibet formam educendam, sed determinatus, & variis modis remissus, prout singula forma postulat: summus autem calor est corruptiuus mixti, nec potest rem ullam generare, nisi ignem. Hanc igitur Auerois sententiam plures sequuntur, & dicunt generationem mixti attribuendam esse soli calori, non frigori, quoniam frigus non generat, nisi per accidens, quatenus calorem contemperat, & moderatum reddit. Sententiam hanc improbant nonnulli recentiores & aduersus eam tribus argumentis utuntur. Primum ex Aristotele sumunt in primo contextu quarti Meteorologicorum, ubi dicit frigus esse actiuum non ea tantum ratione quatenus calorem moderatur, sed quatenus terminat, congregat, & transmutat; putat igitur frigus agere etiam per se, non tantum per accidens. Secundò sic argumentantur: frigus non remittit calorem, nisi refrigerando; ac in generatione mixti frigus non habet locum per refrigerationem, sed per alias secundas operationes; ergo ad generationem mixti non concurrat frigus ut remittens calorem, quemadmodum neque calor in generatione mixti locum habet ut remittens frigiditatem. Tertiò argumentum sumunt à discrimine mixtionis, &

In lib. de calore cœlesti.

Auer. opinio.

Recentiorum contra Auerois argumentum primum.

2. Argumentum.

3. Argumentum.

genc-

rationis misti: nam in mitione intereunt excellentiæ qualitatum elementarium, vt ait Arist. in calce primi libri de ortu, & interitu, & in contex. 48. secundi libri: hoc autem non fit, nisi per actionem inter se, & mutuam remissionem qualitatum elementarium contrariorum: nam & calor remittit frigus, & frigus calorem, & siccitas humiditatem, & humiditas siccitatem: hæc igitur mutua remissio, & con- temperatio non in generatione fit, sed in mitione, quoniam in generatione non comparat Aristot. contrariam cum sua contraria, calorem eum frigore, & humiditatem cum siccitate, sed ambas simul sumptas, calorem & frigus, cum ambabus simul sumptis, humiditatem & siccitate, ut agentes cum patientibus: hanc igitur esse inquit causam communis erroris, quod non distinguunt mitionem à generatione misti: in sola enim mitione fit illa remissio mutua contrariorum qualitatum, quæ in generatione non consideratur, in qua ambæ actiue iam commistæ, & factæ amicæ suam operationem exercent in passiuas: non igitur officium est frigoris in generatione calorem remittere. His argumentis ducti ipsi aliam sententiam tuentur, & inquit generationem posse dupliciter considerari, vno modo vt formæ substantialis introductionem, altero modo cum præuia alteratione; & in formæ quidem educatione dicunt nullam esse frigoris actionem, at in præuia alteratione non minus per se frigus locum habere, quam calorem, facit enim constantiam partium, terminat, & vnit humidum cum sicco, & præterea calorem cohibet, ac detinet intrinsecus, ne euanescat: quocirca etiam frigus in generatione misti actionem per se habet ratione præuiæ alterationis. Alij verò etiam maius quiddam ostendere voluerunt, nempe frigus in educatione formæ misti habere actionem per se, & vsi sunt hoc argumento: si ponatur homo in aere frigidissimo, vel in frigidissima aqua, ita vt ab illo frigore interficiatur, erit à solo frigore forma hominis interempta, & educita forma cadaueris; ergo frigus per se agit educationem formæ.

Illorum recentiorum opinio.

Aliorum opinio. Eorum arg.

Vera sententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

HGC, hæc re diligentissimè considerata, quam difficultatis plenam esse non inficior, veram esse arbitror opinionem Auerrois, quam complures sequuntur: sed ad perfectam veritatis declarationem oportet non solum bimembri distinctione uti, vt illi fecerunt, sed trimembri: etenim eadere in considerationem potest & alteratio præuia generationi, & generatio ipsa misti, quæ est educitio formæ substantialis, & demum variæ alterationes contingentes misto iam constituto, & genito, quas Aristot. in secundo contex. quarti Meteorologicorum proposuit in eo libro considerandas, & postea etiam elarius proposuit in contex. 14. eiusdem libri, ut prouenientes ab actione duarum actiuarum qualitatum in duas passiuas. Vt igitur ab ipsa generatione, quæ educitio formæ est, ordiamur, concedere plures videtur eam à solo calido fieri, & ad eam frigus per se nullam operam contribuere, sed solum per accidens, quatenus calorem moderatur, eumque ad illam formam educendam idoneam reddit: siquidem calor generatiuus est, frigus verò corruptiuum: videmus enim Coelum, quod ad omnium generationem concurrat, non agere nisi calore, & in reditu solis ad nos omnium rerum generationem fieri per calorem, in recessu autem corruptionem propter frigus. Hanc sententiam ego verissimam esse puto, sed dum hoc dicimus, non video cur non idem dicere cogamur de alteratione præuia generationi; quoniam calor non alia ratione formam educit, nisi alterando materiam, & inducendo illas qualitates, quas forma substantialis statim insequatur: calor enim non agit nisi vt instrumentum primarij agentis; quare educitio formæ tribuenda potius est agenti primario, quod calore

vt instrumento vtitur, quàm ipsi calori: præparatio verò per alterationem calori magis attribuenda est, quia per eam fit postea educio formæ: pugnancia igitur dicere videtur quisquis dicat à solo calore formam educi, præuiam verò alterationem fieri per se & à calore, & à frigore: sed res clarius fiet, si modus declaratur, quo calor pro formæ introductione materiam præparat. Certum est misti homogenici generationem consistere in missione perfecta humidi cum sicco, perfectam dico quantum forma generanda requirit: sed hæc non potest fieri, nisi à calore: calor.n. extenuat, ita vt miscibilia particulæ commisceri possint, nam alia forma maiorem humidi cum sicco permissionem, alia maiorem postulat, proinde alia maiorem calorem, alia maiorem: hinc fit vt in aliquibus tanta fit permissio, vt vix vnquam possint siccum & humidum separari: idem illa diutissime durant, quia putredini non ita obnoxia sunt, vt alia: eiusmodi est oleum, & res aliæ viscosæ, nam viscositas prouenit ex magna humidi cum sicco permissione: validam etiam habent permissionem metalla, præsertim argentum, & aurum, quæ ob id, & propter congelationem diutissime seruantur: si ergo generatio misti consistit potissimum in extenuatione siccæ & humidæ, ut possint eorum particulæ commisceri, & forma misti educi, à solo autem calore fit extenuatio, utique à solo calore per se fit præuia alteratio, non à frigore, nisi per accidens: siquidem per se frigus facit operationem contrariam operationi caloris, condensat enim & consumpat, & hac ratione impedit extenuationem, & in minimas partes diuisionem: quare per se est potius contrarium generationi misti: per accidens tamen ad eam confert quatenus calorem moderatur, idque modò magis, modò minus, prout cuiusque misti generatio postulat: quantum vnque igitur calor sit, siue intensus, siue remissus, ipsi soli per se attribuitur & generatio misti, & præuia ad eam dispositio, hoc enim ostenditur ratione sumpta à fine: finis est educio formæ misti, hæc fieri non potest absque conueniente commissione humidi cum sicco, hæc non fit nisi per attenuationem, & hæc fit à solo calido, & quælibet attenuatio à quodam statuto gradu caloris: igitur solus calor per se, & quatenus est calor, tum formam misti de materia educit, tum prius materiam præparat per alterationem præuiam: frigus verò non per se agit, sed solum contemperando calorem: hoc autem maximè confirmatur considerando naturam, & primam originem caloris, & frigoris, de qua alio in loco fusè loqui sumus: quum enim hæc duæ qualitates ex actione cœlesti in inferioribus corporibus oriuntur, cœlestis autem actio non generet nisi calorem, frigus solum caloris priuationem insequitur, & oritur ex priuatione actionis cœlestis, proinde respectu caloris habet locum priuationis; quo fit ut hæc duæ qualitates commiscæ, & contemperatæ agant solum virtute caloris in generandis mistis, & in præparanda materia ad eorum generationem, & omne temperamentum absolute consideratum debeat vocari calor, licet comparatione calidioris possit frigidum appellari: quod idem de lumine, ac tenebris manifestum est: datur enim in aere & maius, & minus, & minimum lumen, & horum quodlibet vocatur lumen, non tenebra, quia tenebra nihil est, nisi priuatio luminis; comparatione tamen maioris luminis solemus aere minus luminosum vocare tenebrosum. In qualibet igitur caloris & frigoris temperie soli caloris gradus generatiui sunt: quantum vnque possint habere commixtos plures frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur, quia iam ad amicitiam omnes redacti sunt, & facta est qualitas vna, quæ respectu generationis misti dicitur remissus calor: quod si frigus est elementi frigidi generatiuum, iam diximus nec de simplicium generatione non loqui: & præterea ille est potius vocandus interitus, quàm generatio, vt Arist. docet in contex. 18. primi de ortu & interitu, quoniam interijt nobilior, & genitum est ignobilius elementum: sed in misti generatione videtur nullam esse actionem frigoris, nisi ad contemperandum calorem, eaque fuit Auerrois sententia, ut prædiximus, & eandem videtur significasse

Quo calor formam educit.

Viscositas.

In lib. 8. reg. aeris cap. 6. & in toto libro de calore col. Frigus est priuatio caloris.

ficasse Alexander in contex. quarto quarti Meteorologicorum, dum inquit, id, quod in mitione humidi cum sicco agit, ac determinat, esse præcipuè ipsum calorem: sic enim denotat calidum primariò, ac per se agere, frigidum verò secundariò, & per accidens. Hęc igitur dicta sint de actione calidi & frigidi in generatione misti, & in præuia illi alteratione. At si loquamur de misto genito iam, & constituto, negari non potest frigus agere etiam per se: congelatio enim fit per se à frigido, & videtur frigidum tribuere vltimum complementum rei iam per calorem genitæ, quatenus dat aptitudinē ad actum secundum, ad operationem, quæ est vltimum rei complementum; sed actum primum producere non potest, quæ admodum diximus: id autem declarat Auerroes exemplo rerum artefactarum: faber ærarius volens ex ære aliquam figuram efficere, non potest æri figuram illam tribuere, nisi liquefaciat metallum illud, neque hoc præstare potest, nisi per calorem; sed acquisita figura opus illud consistentiam non haberet, nec præberet quæstam vtilitatem, nisi congelaretur, & induraretur à frigore: ita etiam illi qui efficere volunt ensē aptum ad incidendum, calore prius vruntur moliente ferrum, vt possit illam figuram & illud acumen recipere; postea verò intingunt illud in aqua, vt à frigore duritiem consequatur, qua fiat ensis ad pugandum, & ad incidendum idoneus: tale quiddam inquit Auerroes cuenire in natura, generat enim metalla per calorem extenuantem, & duorum halituum particulas commiscentem; sed postea genito metallo adueniens frigus indurat ipsum, & dat ei complementum, vt diu conseruetur, & vt ad humanos vsus aptum fit, sed non dat formam substantialem, quia hęc per se educitur actione caloris, remissi tamen ei à frigore, vt dictum est.

Alexander.

In misto is genito frigus agit per se.

Responso ad argumenta recentiorum. Cap. VI.

ARGUMENTA verò recentiorum faciliè soluntur. Ad primum dicimus Aristotelem in primo illo contex. quarti Meteorologicorum adduxisse exempli gratia plures calidi & frigidi operationes in misto iam constituto, tanquam manifestiores (nam illæ, quæ sunt in generatione misti, occultiores sunt) has autem etiam à frigido per se posse fieri iam duximus, & est res clarissima, saltem in pluribus, quare non est necesse dictum Aristo. verum esse etiam in generatione misti: quem admodum enim nec de calore tueri possumus, quod semper agit per se, quum sit manifestum quandoque agere per accidens; sic de frigore satis est ad sententiam Aristotelis tuendam, si dicamus quasdam operationes ab eo fieri per se, non tamen omnes. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod assumunt, frigus in generatione misti non habere locum refrigerando, sed solum secundum alias secundas operationes, dicimus enim è contrario potius rem se habere; nam in generatione misti frigus locum habet refrigerando solum, nempe moderando calorem, sed non secundum alias secundas operationes: quod quomodo se habeat, mox clarius explicabitur. Tertium verò argumentum statuit generationem misti esse re distinctam à mitione, quod negandum est, quia re distingui non possunt: quoniam igitur non potest fieri mistio absque misti generatione, necesse est ut, si in mitione frigidum agit in calidum, & refrigerat, hoc idem simul in generatione facere dicatur: sed de hoc quoque posterius dicemus, & considerabimus an differat mistio à generatione misti, & in quoniam differat, ibiq; ostendimus necessarium esse in generatione misti ut calidum agit in frigidum. Ad postremum autem argumentum ab aliis adductum ad probandum frigus in ipso quoque formæ misti educatione agere per se, puto optimam esse responsionem, quam præducti recentiores adducunt: & miror quomodo Pomponatius in quarto Meteorologicorum dubitatione duodecima dicat esse ita difficile argumen-

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad argumentum aliò.

tum

tum hoc, ut neque ipse solvere illud poterit, neque Antonius Trapolius eius præceptor olim in Patauino gymnasio professor ordinarius, & magni nominis vir. Dico. n. cū illis recentioribus nullam in animalis interitu nouam formā educi sed manere in cadauere formam mistionis eandē, quæ in uiuente fuerat, siue vnā, siue plures, & per hanc solam cadauer constitui; sed eam tunc primū incipere formæ officio fungi, quum antea sub anima officio tantū materiæ fungere- tur: quoniam igitur non negamus frigus per se corrumpere, sicut calor per se ge- nerat, ideo dicimus interempto animali à frigore nullam fuisse frigoris actio- nem, nisi interitendo animal per destructionem formæ, quæ est anima, factam per extinctionem caloris animalis; formam autem nullam esse educam, quæ ibi prius non fuerit: quare nil tunc operatur frigus, nisi interitum, nullam enim formam educit, quia nulla tunc educitur; proinde nec ullam facit præuiam alte- rationem educationi formæ, sed solū recessui formæ animalis.

De modo actionis, quo duæ actiue agunt in duas passiuas.
 Cap. VII.

AETERVM ex his, quæ de actione frigidi hætenus dicta sunt, duæ magni momenti difficultates oriuntur, quas omnino sol- uere oportet; una est de modo actionis, quo duæ actiue agere di- cuntur in duas passiuas pro generatione misti; altera uero, an idem sint generatio misti, & mistio; his enim explicatis arbitror prædi- ctam generationis definitionem satis manifestam fore. Prior difficultas oritur ex hoc principio ab omnibus concesso, qualitates actiue non efficiunt secundas qua- litates, seu secundas operationes, nisi per medias primas: hoc enim in omni- bus clarum esse uidetur; nam frigidum non congelat, nisi prius refrigeret, nec calidum liquefacit, nisi per calefactionem: similiter si alias omnes in primo con- textu quarti Meteorologicorum ab Aristotele nouinas secundas operationes spectemus, nulla illarum est, quæ non per calefactionem à calido, & per refrige- rationem à frigido producatur: hoc igitur ita cōstituto dicendum uidetur etiam in generatione misti duas actiuas edere oēs operationes per medias calefactio- nem, & refrigerationem, tam in præuia alteratione, quàm in educatione forme: sed quomodo hoc esse possit, non est explicatu facile, & magna dubium excitat à nemine hætenus considerata, nedum solutum: quod quidem locum habet, non minus si dicatur frigidum agere per se in generatione misti, quàm si solum cali- dum; nam si & calorem, & frigus per se agere dicamus, & secundas utrunq; ope- rationes edere, necesse est eas edere per primas, quo fit ut idem corpus necesse sit simul eodem tempore, & secundum easdem partes caleferi, & refrigerari, quod ne imaginabile quidem est; quod si quis dicat has duas qualitates non pugnare amplius inter se, sed factas esse amicas, imò vnā esse factam; non ob id tolli- tur difficultas: qui enim fieri potest ut hæc eadem qualitas simul calefaciendo, & refrigerando edat omnes secundas operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum illas quæ ad frigus pertinent? si uero dicamus (quod iam demonstrauimus) qua- litatem illam mediam pro generatione misti non agere nisi ut calorem, adhuc dif- ficultate urgemur: nam si à calore nulla potest secundaria operatio provenire, nisi per calefactionem mediam, necesse est calorem illum remissum, & à frigore temperatum non agere in siccum & humidum, nisi prius calefaciendo; nil autem calefit, nisi frigidum esse statuatur; ergo idem est simul calidum, & frigidum, ne- que facta est horum contemperatio, & amicitia, si adhuc remanet pugna calidi cum frigido, & actio calidi in frigidum cum reactione frigidi in calidum: quod si hoc concesso dicamus remitti iterum calidum à frigido siccū & humidū, adhuc eadem

ppbiam :

eadem difficultate laboramus; nam calor ita remissus non ager in siccum, & humidum, nisi per calefactionem: erit ergo adhuc pugna calidi cum frigido, & sic in infinitum progrediemur. In hac difficultate, quum quam nemo considerauerit, dicam ego quid sentiam. Credo distinguendam esse primarum qualitarum actionem; duplex enim absq; dubio est, una immanens, altera transiens: illa enim, quæ est contrarii in contrarium, est necessario transiens, quia nihil potest ita agere in seipsum, nisi sit sibi ipsi contrarium, quod quidem est impossibile: sed actio agentis in materiam potest esse immanens, qualem dicit Aristoteles in secundo physicæ auscultationis dari actionem naturæ in rebus naturalibus; in seminibus enim naturam inefficaciter non ut formam, sed ut artificem, & in hoc differre naturam ab arte; quod in arte artifex non est insitus materiæ, sed extra est, at in natura inest artifex in materia, in quam agit, sic in semine humano inest humana natura non ut forma, sed ut artifex, sic etiam de aliis. Duo hi actionis modi notari possunt in generatione misti: apposita namque elementa inuicem necesse est ut per contrarias qualitates agant & patiantur, & fiat calefactio, & refrigeratio, & humidatio, & exiccatio; eaque est actio transiens, quia nondum est facta elementorum unio, sed distinctæ adhuc sunt eorum naturæ, & unum agit in aliud tanquam contrarium in contrarium separatim: quoniam autem maximam agendi vim habent calidum & frigidum, ideo absolvitur primo loco horum comperatio, qua fit qualitas una media, quæ vocatur temperatus calor, qui postea agit in siccum & humidum, ut illa uniat, ac terminet per formæ misti educationem; & hæc secunda actio non potest amplius esse transiens, sed est immanens, quippe quum eque omnibus elementis insit qualitas illa media proueniens ex unione calidi & frigidi; quare hæc una omnium qualitas agit in eadem elementa ut sicca & humida, & est actio tanquam insiti artificis in materiam, qualis illa est, quam in semine considerauimus, sed non amplius ut contrarii in contrarium: quando enim qualitas illa mediæ agendo edit in sicco & humido secundas operationes, non amplius calefaciendo, aut refrigerando agit, sed secundas qualitates producit non per primas, quoniam agit actione immanente, quæ redigi videtur ad illam actionem, quæ per emanationem fieri dicitur, qua potest aliquid agere in seipsum, ut alias diximus de grauium & leuium motore naturali: ideo deceptus est Sueslanus dicens passiuas qualitates reagere in actiuas. reactio enim non habet locum, nisi in actione transeunte, quæ est contrarii in contrarium, non in actione artificis ut agentis in materiam, quæ non est ut in contrarium, sed fit per quamdam emanationem, quemadmodum diximus. Decepti etiam sunt alii nonnulli recentiores, qui in sua inter se altercatione de generatione misti an fit idem quod mistio, hanc duarum actionum distinctionem non cognouerunt, sed communi consensione asseruerunt calorem iam à frigore comperatum terminare, & unire siccum & humidum pro generatione misti, id quæ præstare per calefactionem: hoc autem minimè verum est, & illud omnia prædicta absurda consequuntur, nempe idem agere in semetipsum ut in contrarium, & simul esse calidum & frigidum, & eandem qualitatem calefacere simul, & refrigerare eodem tempore eandem rem, & calefactiones, atque caloris remissiones infinities multiplicari, quæ omnia absurdissima sunt. Secundæ igitur operationes, ut extenuatio, unio, & terminatio passiuarum, ab actiuis sunt, id est à calore iam temperato, tanquam una qualitate mediæ, sine calefactione, vel refrigeratione. Si quis autem obijciat, omnis actio in rebus naturalibus est contrarii in contrarium; hoc nos inficiari possumus, nam agens æquiuocum non est contrarium patienti, qualis est artifex cuiusque operis artificiosi, & cuiusmodi sunt plura agentia naturalia, Cœlum enim agit in hæc inferiora, neque est illis contrarium: sic quæ actiuæ qualitates sunt agentia æquiuoca, quatenus in passiuis edunt secundas operationes, quare non est necessarium ut aliqua ibi insit contrarietas actiuarum

cum

Solutio.
Primarum
qualitarum
duplex est
actio.

Sueslanus
error.

Aliorum
re-
centrationum
error.

Non omnis
actio est in-
contrarium.

cum passiuis: sed dicere etiam possumus id in omni elementari actione verum esse aut formaliter, aut (sic, loqui liceat) suppositiuè actio. n. actiuarum in passiuas si formaliter non est actio contrarii in contrarium, saltem presupponit factam prius actionem transeuntem, quam diximus, calidum in frigidum, & frigidum in calidum. Videntur autem hæc omnia locum habere etiam in aliis actiuarum qualitatum operationibus in misto iam constituto, ut in liquefactione: præcedere namque oportet actionem caloris ignei in metallum, quæ sit calidi in frigidum, proinde actio transiens: talis enim in ipso misto iam genito nulla existere potest tanquam immanens, quia iam est facta naturæ unio, quare ibi nulla est amplius contrarietas; patitur igitur metallum ab agente externo, ab igni, & prius calefit, postea ex calefactione liquefit, & ea metalli liquefactione non insequitur immediata calorem ignis externum, sed calorem metalli internum ab igne productum; quare patitur primò metallum ut frigidum ab igni calido agente actione transeunte, deinde calorem in metallo genitum insequitur liquefactio tanquam actio immanens, & per quamdam emanationem edita, sed non per aliam mediam calefactionem: sic etiam fit metalli congelatio ab externo frigore per ipsius metalli refrigerationem, quam insequitur congelatio absque alia refrigeratione. Patet igitur primas operationes primarum qualitatum semper esse contrarii in contrarium, & transeuntes; secundas verò esse actiones artificis in materiam, & immanentes, proinde non esse contrarii in contrarium, nisi ut ante dictum est: omnis igitur actio qualitatum elementarium vel est contrarii in contrarium, vel præsupponit actionem factam contrarii in contrarium; quia secundæ operationes præsupponunt primas, tam illæ, quæ fiunt in misto iam genito, quam illæ, quæ fiunt pro constitutione, seu generatione misti: quare sublata esse videtur hac in re omnis difficultas. Sed sciendum præterea est aliam quoque dari actionem transeuntem, quæ non est contrarii in contrarium, sed similis in simile, quoniam eius finis non est generare, vel destruere, sed conseruare: ob id quò conseruare sit agere ea est actio non contrarii in contrarium, sed simi is in simile: exemplo res clarior fiet: generatur in cauernis terræ aurum hoc pacto, ex duobus habitibus referentibus naturas quatuor elementorum committis fit primo loco actio calidi in frigidum, & frigidum in calidum, unde prouenit qualitas media, id est calor mediocris agens postea in siccum, & humidum; sed non periret hæc actio, nisi calor ille conseruaretur, ne minueretur, vel dissiparetur: conseruatur igitur calor ille à calore cœlesti, ita ut tandem suam operationem absoluat: ita in tætu existente in utero inest calor internus pro generatione animalis, sed ille dissiparetur, nisi conseruaretur à calore feminæ fouente, & ita absoluitur generatio. Patet igitur duas esse actiones calidi transeuntes; unam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æquè calidum ad ipsum conseruandum, quæ dici posse videtur continua generatio eiusdem caloris: hac ratione Cælum est agens vniuersale in omnium sublunarium generationibus, quum. n. omnes calore absoluantur, hic in agente particulari conseruatur à calore cœlesti, hoc est genito à Cælo per motum, & per lumen, ut alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris est secundarium agens, quia vel est producta, vel saltem conseruata à virtute cœlesti, tanquam ab agente primario, & remotiore,

Datur actio
etiam similis
in simile.

In lib. de ca-
sibus cœlesti.

*In quo differant mistio, & generatio misti aliorum sententia
& argumenta. Cap. VIII.*

EQUITUR ut consideremus an differant mistio & generatio misti, ac si differant, quo differant. Fuit hac de re his temporibus magna controversia inter Thomam Erastum, & Archangelum Mercernarium, ut legere est in eorum disputationibus in publicum editis de putredine. Erastus. n. idem

idem prorsus esse dicebat generationem misti, ac misionem, nec aliunde argumentum sumere videbatur, nisi ex ipsa uocum significatione, quam exemplis aliarum similium confirmabat: nil enim aliud esse videtur mistio, quàm misti generatio, nec misti generatio aliud, quàm mistio, siquidem ne imaginari quidem possumus vnam existere sine altera; quemadmodum nil aliud est edificatio, nisi ædium generatio, nil aliud sanguificatio, nisi generatio sanguinis, nil aliud compositio, nisi compositi generatio, & sic de alijs omnibus, quæ generantur, dicere possumus. Contrà verò Mercenarius demonstrare contendit eas non idem esse, sed distinguipenitus, & argumentabatur potissimum ab earum definitionibus; illa enim, quorum discrepantes sunt definitiones, diuersa absque dubio sunt: atque diuersæ sunt definitiones misionis, ac generationis misti, & in duobus distinctis locis ab Aristotele asseruntur, ut manifestum est: ergo non sunt idem: patet autem diuersas esse conditiones, per quas definiuntur; nam in misione elementa à se mutuo alterari dicuntur, quod non fit, nisi per actionem contrariæ qualitatis in suam contrariam, per quam se mutuo contemperant tum calidum & frigidum, tum humidum & siccum, ita ut omnes ad mediocritatem redigantur; quamobrem in misione locum non habet altera illa actio, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas, sed sola actio contrariæ in contrariam; quo fit ut in misione omnes sint actiuæ, & omnes passiuæ: contra verò in generatione misti nulla huius actionis consideratio habetur, sed alterius tantum, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas; hanc enim expressit Aristoteles in definitione generationis misti, nec ullam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quelibet contraria in suam contrariam, siquidem huius actionis nulla in illo quarto Meteorologico habetur consideratio. Præterea manifestum est (inquit Mercenarius) hæc tria distincta esse, elementorum alterationem, & unionem qua contrariæ eorum qualitates reprimuntur; deinde terminationem humidi cum sicco factam à duabus actiuis, ac denique productionem totius substantiæ misti; in primo quidem mistio consistit, generatio autem misti in secundo, ac tertio, & necesse est primum illud præcedere, nempe elementorum iuxta positorum, & se tangentium mutuum alterationem, & qualitatum moderationem, quæ dicitur vno, deinde fieri terminationem passiuarum ab actiuis, quæ est proxima dispositio ad substantiæ misti productionem, hoc est ad educationem formæ: tantum igitur abest ut mistio sit idem, quod generatio misti, ut potius eam præcedat, immo ita præcedat, ut ne sit quidem proxima dispositio ad eam. Hæc summa est totius eorum argumentationis, sed præterea plurima etiam ab utroque dicuntur ad alterius rationes soluendas; quæ non refero, quoniam tædiosum admodum esset totam eorum prolixam disputationem in medium adducere, quum præsertim eam in eorum scriptis quisque legere possit.

Mercenarij
opinio.

*Confutatio predictarum opinionum, & veritatis declaratio,
Cap. IX.*

HGO ut in re difficillima sententiam meam proferam, à neutro penitus dissentio, sicut etiam neutri penitus assentior; credo enim relictis horum opinionibus ut extremæ aliam mediam accipendam esse, quæ mihi quidem omnem tollere difficultatem videtur; nempe ut dicamus misionem, & misti generationem re ipsa idem esse, ratione autem distinguipenitus, neque aliud ostendi duabus illis contrariis argumentationibus Erasmi & Mercenarii. Quoniam igitur & in misione, & in generatione misti & substantiam, & accidentia considerare necesse est, siquidem ex elementorum substantiis substantia misti constituitur, idque non fit nisi per actionem & passionem primarum qualitatum; ideo & ratione substantiæ, & ratione qua-

Opinio vera

420 De misti generatione & interitu

qualitatū ostendo & in mistione contineri generationem misti, & in hac mistione proinde eas esse idem re, sed ratione distingui, quoniam enim diuersa respiciunt diuersis modis definiendæ sunt: sic etiam patebit ratio cur mistio definiiri debuerit in primo libro de ortu & interitu, misti autem generatio non ibi, sed in quarto Meteorologico. Mistionis definitio hæc fuit, mistio est miscibilium alteratorum unio; sed quia tota mistionis natura consistit in illa dictione, unio, hæc quid significet considerandum est. Putauit Mercenarius eam non significare productionem unius substantiæ misti ex pluribus substantiis miscibilium; hæc enim est ipsa misti generatio, cui idem esse mistionem ipse concedere noluit; sed significare solam congregationem elementorum iam diuisorum in minima antequam

Quid sit unio.
Opinio Mercenarii.

Confutatio.

plures ipsorum naturæ in naturam unam coalescant. Sed hæc eius sententia aduersatur Aristoteli, qui eam ut antiquorum opinionem reprobauit; illi nanque dicebant mistionem nil esse aliud, quàm congregationem, seu iuxtapositionem miscibilium: quam difficultatem uidens Mercenarius nisus est eam effugere, & aliquam notare differentiam inter antiquorum, & suam opinionem, quam Aristotelis fuisse professus est: dixit autem discrimen consistere in illa dictione, alteratorum: nam antiqui dicebant mistionem esse diuisionem miscibilium in partes minimas, & earum congregationem, sed nullam ipsarum inter se alterationem considerabant: Aristoteles uero hanc considerauit, & uoluit miscibilia esse per mutam inter se actionem & passionem ita alterata, ut refractis contrariarum qualitatum extremitatibus sint omnes ad mediocritatem redactæ; hæc igitur apud Aristotelem est mistio, in qua non includitur plurium substantiarum in substantiam unam mutatio, quæ non est mistio, sed generatio misti.

Confutatio.

Sed hæc non sunt consentanea uerbis Aristotelis eo in loco, ut bene considerauit Erastus, dixit. n. Aristoteles miscibilia per mistionem desinere esse id, quod ante mistionem erant, & in naturam unam transire, quam inquit esse quoddam *ὁμοιομερές*, ut sicui qualibet aquæ particula est aqua, & tota est aqua, ita illud quoque & totum, & singula pars habeat idem nomen, & eandem definitionem; hoc tamen iuxta Mercenarii sententiam dici non potest, quia si mistionis, & unionis nomen significat factam adhuc transitionem plurium substantiarum in substantiam unam, sed solam qualitatum, quæ erant contrariæ, temperamentum, integræ igitur adhuc manent in illo priori seu temporis, seu naturæ, omnes elementorum forma, quum forma misti nondum educta sit: formis autem adhuc existentibus elementa quoque existunt, & sunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, ut erant prius; non igitur per mistionem desierunt esse id, quod erant, quod tamen asserit Aristot. neque totum illud est *ὁμοιομερές*, ut similiter asserit Aristoteles sed potius est dissimilium partium, quum earum alia sit ignis, alia sit aer, alia sit aqua, alia uero terra: omnino igitur fateri cogimur naturam mistionis in plurium substantiarum unione præcipue consistere, hoc est in earum mutatione in naturam, & substantiam unam: at productio unius substantiæ misti ex pluribus elementorum est absque dubio ipsa misti generatio; itaq; dicitio illa, unio, in definitione mistionis posita misti generationem significat: quod etiam confirmate uidetur illud participium præteriti temporis, alteratorum, quod significat iam præcessisse, & à mistione præsupponi mutam illam alterationem per actionem, & passionem contrariarum qualitatum, neque in ea formaliter consistere mistionis naturam, sed in ipsa substantiarum unitione: quare Mercenarius procul dubio hac in re lapsus est. Alium quoque errorem commississe uidetur, quod asseruit mistionem non præcedere generationem misti tempore, sed solam naturam; tamen ex eius dictis necessario inferri præcedere etiam tempore, inquit. n. illam qualitatum contemperationem esse mistionem ipsam, quam non statim sequitur generatio misti, sed intercedit actio duarum actiuarum iam per mistionem cõtemperatarum in duas passiuas iam similiter contemperatas, per quã actionem passiuæ terminatur, atq; uniuert;

Vera sententia.

Alius eiusdem error.

uniuntur; deinde per hanc proximam præparationem forma misti educitur: quoniam igitur actio hæc actiuarum in passiuas non videtur nisi in tempore fieri posse, dicere enim subito esse vanum est, nec fortasse cogitabile, fateatur necesse est misionem præcedere etiam tempore generationem misti: nihilominus seu tempore dicat, seu natura, aduersatur Aristoteli, ut considerauimus: quoniam in illo priori existentibus iam formis elementorum ea secundum Aristotelem mistio vocari non potest, qui misionem tunc esse voluit, quando est genium: quoddam tertium medium *ἑνωτικόν* distinctum à miscibilibus: sic etiam è contrario negare non possumus in definitione generationis misti contineri misionem; nil enim aliud est generatio misti, nisi productio substantiæ misti ex elementorum substantiis; hæc autem est illa ipsa vnio, quæ accepta fuit in definitione misionis, & quæ in definitione generationis significata est nomine transmutationis: patet etiam in definitione generationis nominari qualitates elementorum & actiuas, & passiuas: quocirca congressus quoque elementorum in generatione misti consideratur, hæc enim est mutatio, quatuor substantiarum elementorum in vnâ misti substantiam: ex his igitur patet generationem misti, & misionem reipsa idem esse, quod Mercenarius negauit. Quod autem secundum hanc ipsam substantiæ considerationem distinguantur ratione, quod Erasius non vidit, facile ostendò; eadem enim mutatio, qua ex elementis generatur mistum, dicitur & mistio, & generatio misti, sed alia, & alia ratione: quum enim elementa sint terminus à quo, mistum verò sit terminus ad quem, nomen misionis magis elementa respicit, nomen autem generationis magis refertur ad ipsum mistum, vt voces ipsæ declarant: nam mistio non misti est, sed elementorum, non enim misceri mistum dicimus, sed elementa; generatio autem non elementorum, sed misti; non enim elementa nunc generantur, sed mistum; neque tamen est altera sine altera, misti enim generatio non est nisi ex elementis, neque hæc ita uniuntur, quin generetur mistum: quocirca & generatio misti fuit comprehensa in definitione misionis, sed confusè; & prout respicit elementa, non mistum, cuius nondum distincta tractatio fiebat; & vicissim mistio in definitione generationis misti fuit comprehensa, prout respicit mistum, non tamen expressè, quia iam declarata prius statuebatur: quocirca in vtralibet definitione veraque significatur, sed vna expressè, altera verò vt connotata. Hinc etiam oritur aliud earum discrimen: quum enim miscibilia partim seruari dicantur in misto, partim non seruari, sed interire in misione, nomen generationis misti respicit elementa vt corrupta, siquidem generatio vnius est alterius corruptio; nomen autem misionis respicit elementa vt seruata, quemadmodum Aristoteles in ea parte docet, commista enim dicuntur illa, quæ non penitus interierunt. Ex his colligere possumus rationem distinctionis harum duarum tractationum de misione, ac de generatione misti; nam in libris de ortu & interitu Aristoteles de elementis agit, quatenus sunt materia mistorum: quoniam igitur misionis nomen respicit præcipuè elementa vt principia mistorum, & mistio propriè dicitur ipsorum elementorum, & hæc sunt materia misti non aliter, quam vt in misionem veniunt: idè conueniens, immo necessarium fuit, ut in eo libro, in quo elementa ut mistorum principia considerarentur, de misione ageretur, & doceretur quid sit mistio: hoc autem ipsius quoque Aristo. testimonio manifestissimo comprobatur in primo de generatione contex. 43. vbi dicit, quoniam de materia, & de vocatis elementis dicendum est, idè prius de iis, quæ ad illa pertinent, agere oportet: quoniam enim ex elementis non aliter fit mistum, quam per eorum congregationem, quæ est mistio, idè de misione dicendum est: & quia mistio non fit sine miscibilibus inter se actione & passione, idè de actione quoque & passione est agendum; & quia non fit actio & passio, nisi per contactum,

Contra Erasium.

Ratio distinctionis tractationis de misione, ac de generatione misti.

ided etiā de contactu agere oportet: propterea statim primo loco egit de contactu, secundo autem loco de actione & passione, tertio demum de mixtione, deinde statim in secundo libro aggreditur tractationem de elementis tanquam de materia mistorum. Patet autem in definitione mixtionis significari nomine vnionis confusē generationem misti, & potius ratione termini à quo, quā ratione sui ipsius: licet enim illa vnio sit generatio misti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandum erat, nisi in quarto Meteorologico; non poterat enim declarari, nisi peculiariter in misto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commixtione, & est illius quarti libri proprium subiectum: in libris autem de ortu & interitu agitur vniversē de misto absque distinctione homogenei ab heterogeneo: quare illud etiam patet, definitionem generationis misti in quarto Meteorologicorum conuenientissimē tradi, quum sit propriē misti similis, quod illius libri subiectum est: in secundo autem libro de ortu & interitu videmus Aristotelem valde ruderiter egisse de generatione mistorum, neque ipsius definitionem ibi tradidisse, quoniam hoc facere non poterat absque distinctione homogenei ab heterogeneo, qua in eo libro uti conueniens non erat; definienda autem res ibi est, ubi distinctē est declaranda, & cognoscenda, non ubi confusē: nil ergo aliud ibi de misti generatione docet Aristoteles, nisi constare mistum debere ex omnibus elementis; de modo autem, quo ex ijs generatur, ne verbum quidem facit. Haecenus ipsas elementorum, & misti substantias considerando ostendimus mixtionem, & misti generationem re ipsa idem esse, sed ratione distingui: restat vt ex qualitate quoque consideratione idem ostendamus. Lam sepe dictum est duplicem esse harum qualitatum inter se actionem, & passionem: vna est, qua duae contrariae inuicem agunt, & patiuntur, qua ratione iam diximus omnes qualitates esse actiuae, & omnes passiuas; altera verò est, qua duae actiuae iam simul contemperatae in duas passiuas agunt: utraque continetur in vtraque definitione, cum hoc tamen discrimine, quòd quae in vna ponitur expressè, ea in altera ponitur implicite: prior enim actio & passio mixtionem praecipue respicit, idē fuit expressa in definitione mixtionis; per illam enim dictionem, alteratorum, significatur mutua elementorum actio per contrarias qualitates, haec enim magis elementa respicit, quā mistum generandum; altera verò actio implicite fuit connotata, quoniam vnio illa, quae est transitio plurium naturalium in naturam vnā, non fieret sine actione duarum actiuarum in duas passiuas: haec autem contra in definitione generationis exprimitur, quia magis mistum respicit, quā elementa; prior autem illa implicite connotatur, quia non agerent duae actiuae in duas passiuas, nisi per priorem actionem essent contemperatae: quocirca necessaria omnino est vtraque actio, & in mixtione, & in generatione misti, quia non fit generatio misti sine mixtione, nec mistio sine misti generatione; proinde sunt idem re, sed differunt ratione, quatenus mixtio respicit elementa, generatio verò mistum; ob id in definitione mixtionis exprimitur altera tantum actio, quae magis elementa respicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quae magis respicit mistum, quia per eam fiteductio formae misti: sed altera tamen implicite includitur in vtraque definitione, quoniam vtraque actio est necessaria & in mixtione, & in misti generatione. Vt igitur haec omnia breuiter, ac distinctē complectamur, certum est & in mixtione, & in generatione hos duos terminos considerari, elementa separata, & eadem facta unum quoddam: in vtraque igitur contingitur totus progressus ab esse elementorum ad esse misti, ergo vtraque continet omnes partes huius progressus: haec autem, si bene consideremus, tres praecipue sunt, nam dicendum est tria ordinatim fieri in mixtione, & in misti generatione: primū est alteratio mutua per actionem & passionem omnium contrariarum qualitatum inter se; secundū est actio

duarum

duarum actiuarum in duas passiuas; tertium est productio misti; quæ per formæ educationem fit, & quæ in definitione mitionis vocatur unio: hoc igitur tertium & mistio est, & misti generatio, sed mistio dicitur respectu miscibilium, generatio autem respectu misti: ideo in definitione mitionis exprimitur tertium cum primo, sed secundum implicitè connotatur, sine quo tertium non esset: id quæ sit propterea quod primum respicit elementa potius, quàm mistum: at in definitione generationis exprimitur tertium cum secundo, sed primum implicitè connotatur, sine quo nec tertiâ nec secundum fieret: quoniam secundum respicit potius mistum, quàm miscibilia: per hæc tamen non stat quin in solo tertio consistat & mitionis, & generationis essentia: id quæ; duobus modis consideratum & mistio; & misti generatio dicitur, reliqua verò duo sunt necessariae dispositiones in ambabus, sed una magis elementa, & mitionem respicit, altera verò magis mistum, & generationem: quare patet Aristotelè & in mitionis, & in generationis definitione ponere voluisse etiam præuiam dispositionem, eam quæ partim expressè, partim implicitè, sicuti dictum est; ex his enim omnibus clarum (ni fallor) factum est mitionem, & misti generationem re idem esse, sed ratione differre. Ex his autem duo maximè annotanda colligimus, ne cum multis decipiamur. Vnum est mitionem nec tempore, nec naturâ præcedere generationi misti: huius ratio est, quoniam utraque consistit in productione unius naturæ substantialis, proinde in postremo illorum trium, quæ memorauimus: quod si in solo primo esset mitionis natura constituta, quod tueri contendit Mercenarius, utique non solum natura præcederet generationi, quod asseruit idem Mercenarius, sed etiam tempore, quod negauit: quanquàm ego quomodo id negare potuerit non videam; calidum enim & frigidum breui suam contemperationem absoluunt, quippe quæ maximam vim agendi habent; humidum verò & siccum, licet eodem tempore agant inuicem, & patiantur, credendum tamen est non eodem tempore suam pugnam perficere; quam enim minus actiua sint, quàm illa, necesse est ut tardius suam certamen absoluant, id quæ etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & unit, & terminat, & ita adiuvat ut eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout postulat forma misti, quæ in fine huius totius preparationis momento temporis educitur: quoniam igitur generatio misti in hac ultima formæ educatione est constituta, necesse est, si mistio consistit in contrariarum qualitatuum contemperazione antequam actiuæ agant in passiuas, quæ Mercenarii sententia fuit, ut mitione tempore generationem præcedat; quod etiam per ipsam mitionis definitionem confirmatur: nam si unionem intelligamus cum Mercenario qualitatuum contemperationem ex alteratione, tum certè nondum est generatio, quoniam adhuc forma misti educita non est: at si melius sentientes dicantur unionem esse ultimam illam formæ misti productionem, id adhuc manifestius est, quum Arist. participio præteriti temporis utatur dicens, alteratorum, significat enim alterationem iam præcessisse, unionem verò subsequi, in qua mitionis natura consistit: digna etiam consideratione sunt illa Aristotelis uerba in secundo contextu quartæ Meteorologicorum ad declarandam generationis definitionem adiecta [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] fateatur enim Mercenarius actionem contrariarum inter se priorem esse actione duarum actiuarum in duas passiuas: quod Aristoteles quoque his verbis denotat, calido nanque & frigido attribuit ut in passiuas agendo generent mistum; atque non agunt nisi prius sint contemperatæ per præcedentem pugnam inter se, tunc enim non possunt agere in passiuas, quoniam una impediret actionem alterius; sed quando sunt contemperatæ, tunc agunt in passiuas pro generatione misti: considerandum autem est in eisdem verbis Aristotelem soli calido articulum apponisse, non frigido, inquit enim [το θερμὸν, ἀπὸ ψυχρῶν] significans unam

Mistio non
præcedit ge-
nerationem
misti.

Similis A
p. 423. 42

esse qualitatem ex duabus contemperatis constantem, quæ vocari potest simul calidum & frigidum; nam si utrique articulum apposuisset, utranque separatim agere significasset, proinde ut duas, quod minimè verum esset: prius igitur dictum manifestum est, nempe misionem & misti generationem, quum in illa extrema substantiæ misti productione consistant, simul esse non modò tempore, sed etiam natura; quæ in re multi errant dicentes generationem misti præsupponere misionem tanquam natura priorem. Alterum verò est: licet mistio, & generatio misti sint simul & tempore, & natura, propterea quòd re ipsa idem sunt, tamen quum ratione distinguantur, prior consideratione, & cognitione esse debuit mistio, quàm misti generatio; eiusdem enim rei confusa consideratio debet præcedere distinctam; quoniam igitur eadem mutatio confusius cognoscitur quatenus est mistio, distinctius verò quatenus est misti generatio, idè Aristot. prius eam considerare voluit prout est vnio respectu elementorum miscibilium, posterius verò ut est generatio respectu misti; priora enim sunt consideratione elementa misto, quum sint principia misti.

Solutio argumentorum Erasmi, & Mercenarij. Cap. X.

RE STAT VI & Erasmi, & Mercenarij argumenta soluamus. Ad Erasum satis esse videtur si dicamus nil aliud ab eo probari, nisi misionem, & misti generationem re ipsa idem esse, hinc enim fit vt vna sine altera existere nequeat: facemur igitur omnem mistionem esse generationem misti, & omnem misti generationem esse misionem; sed non ob id fit, ut ratione quoque sint idem. Sed notare præterea possumus non idonea esse aliarum rerum exempla, quæ ab Erasmo adducuntur, idè que negandam esse similitudinem; nam idem prorsus est ædificatio, atque ædium generatio, idem est sanguificatio, ac sanguinis generatio, nec dico solum re, sed etiam ratione; quoniam vtrunque nomen respicit eundem terminum; qui fieri dicitur, nempe terminum ad quem, neutrum autem respicit materiam ex qua: propterea sic etiam dicere possemus idem esse ignitionem, & generationem ignis: sed vbi ex pluribus vnum fit, & mutatio significari potest duobus vocabulis, quorum vnum respicit illa plura, ex quibus, alterum verò respicit illud vnum, quod fit, necesse est mutationem illam vt iis duobus nominibus appellatam, vnã quidem & eandem esse re ipsa, sed ratione distinctam in duas; ob id ex multis exemplis ab Erasmo adductis nullum est ad propositum accommodatum, nisi compositio: idem enim est re ipsa compositio, atque compositi generatio, distinguuntur tamen ratione; quia nomen compositionis respicit illa plura, ex quibus vnum illud generatur, illorum enim esse compositio dicitur, & illa componi dicuntur; nomen autem generationis respicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur idem de misione, ac de misti generatione dicendum est. Ad argumenta verò Mercenarij respondere nititur Erasmus ex collatione inter se definitionum misionis, & generationis misti, ostendens eandem esse vtriusque definitionis significationem. sed quia satis leuis est illa ipsius consideratio, nec intima rei penetrat, & multis, ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea referenda tempus non conteram: & aliter ad Mercenarium respondens dico nil aliud ostendi ex earum definitionum discrimine, nisi misionem, ac misti generationem ratione distingui; etenim quæ ratione distinguuntur, ea distinctas definitiones habent, pro diuersis enim eiusdem rei considerationibus diuersæ illi definitiones conueniunt; quæ etiam diuersis in locis tradendæ sunt, prout eadem res diuersis in locis alio & alio modo consideratur. Quæ verò à Mercenario dicuntur ad ostendendam realem quoque distinctionem misionis, ac generationis misti,

Ad argumē
ta Mercenarij.

sti, vana & falsa omnia sunt, & à nobis iam negata, & reprobata: quod enim in
 mistione non requiratur nisi contrariarum qualitarum inter se actio, & passio,
 & contemperatio, eamque vno in definitione mistionis accepta significet, nec
 requiratur in mistione actio actiuarum in passiuas, & productio formæ misti:
 hæc omnia sunt neganda, quoniam hæc formæ productio fuit in definitione
 mistionis ab Aristotele expressa nomine vnionis: sic etiam negamus in genera-
 tione misti ex elementis non requiri primam illam actionem & passionem, quæ
 est contrariarum qualitarum inter se: sed hæc omnia & in mistione, & in genera-
 tione misti requiri asserimus, etsi in earum definitionibus non æquæ omnia ex-
 primuntur: quod quidem quomodo se habeat, iam est à nobis abundè
 in præcedentibus declaratum. Quod igitur ad misti generatio-
 nem attinet, & ad eius definitionem, quam Aristo-
 teles in quarto Meteorologicorum addu-
 xit, declarandam, hæc quæ ha-
 tenus dicta sunt,
 sufficiunt.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE MISTI GENERATIONE
ET INTERITV,

Liber Secundus,

Quomodo fiat misti corruptio, quae putrefactio dicitur.

Cap. I.

QUAM haecenus de misti generatione dixerimus, sequitur ut eiusdem interitum, quem omnes putredinem uocant, consideremus; magnae de hac controversiae, ac disputationes existunt, quae rem hanc explicatu difficillimam reddunt; ideo nos plura de hac dicturi hunc ordinem seruabimus: primo loco quomodo fiat putredo breuiter exponemus; deinde eius definitionem ab Aristotele adductam diligenter expendemus, & ipsius putredinis naturam intuemur, si fieri possit, penetrare nitemur: mox considerabimus, an plures sint putredinis species, seu modi, ut multi existimasse videntur; tandem verò difficultates omnes, quae aduersus eam definitionem existunt, atque eas potissimum, quae ab Aristotelis oppugnatōribus afferuntur, soluemus, simulque ab aliis adductas putredinis definitiones perpendemus, & eas cum definitione Aristot. conferentes, à quonam melius sit putredo definita considerabimus.

Primum quidem ex iis, quae de misti generatione proximè dicta sunt, facile est colligere quomodo fiat eiusdem misti interitus; quum enim ex quatuor elementis, quatenus humida & sicca sunt, generetur mistum; iam enim diximus humidum & siccum esse cuiusque misti materiam, quatenus simul commista, & ad temperiem cuique misto conuenientem redacta sunt, ad hanc autem temperiem, & commistionem non redigantur, nisi ex actione, & imperio actiuarum, hoc est caloris à frigore temperati, prout cuiusque misti natura requirit; eandem esse causam existimandum est generationis misti, atque conseruationis eiusdem; quæ admodum enim quando calor ita regit humidum, & siccum, ut illa commisceat, & uniat, generatur mistum, ita tandiu seruatur, quandiu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim continentur siccum, & humidum coniuncta, & ita mistio illa conseruatur, & certus ille caloris gradus dicitur singulo misto naturalis: oportet igitur ex humidi separatione à sicco fieri misti dissolutionem, quæ illius generationi contraria est, proinde in hac interitum misti consistere: sed quia siccum & humidum separari inuicem non possunt, dum sub caloris naturalis imperio continentur, & coercentur, ideo manente calore naturali manet coniunctio humidi cum sicco; & è contrario si calor naturalis recedat, uel ita minuat, ut nequeat

nequeat amplius regere, & continere duas passivas, separatur humidum à sicco, & ita mistum in elementa, quibus genitum erat, dissolvitur; isque est misti interitus contrarius generationi eiusdem: quemadmodum enim generatur mistum ex unione humidum cum sicco facta à calore naturali, hoc est convenientem proportionem habente: ita interitus misti fit, quando humidum separatur à sicco ex defectu caloris naturalis, qui ob suam debilitatem non potest amplius illa regere & continere: & quia causam aliquam esse oportet imminutionis caloris naturalis, eam Aristoteles, & Galenus, & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiusvis ambientis corporis calor, si naturali rei calore validior sit, eum educit, idè eo destituta dissolvitur, quia siccum & humidum ex recessu caloris, à quo continebantur, non habent amplius à quo regantur; idè separantur inuicem, & ita mistum dissolvitur. Rem ita se habere experientia ipsa declarat: æsti uo enim tempore videmus res facilius, ac citius putrescere, quàm tempore hiemali; quoniam in hieme debilis in aere est calor, qui non potest, vel non ita facile potest naturalem misti calorem euocare, quia non est validus; at in æstate calor in aere est validissimus, ideo superat calorem misti naturalem, & eum citò ac facile educit: & hanc eandem differentiam, quam in temporibus considerauimus, possumus etiam in locis considerare: nam in locis calidioribus res facilius putrescunt, quàm in frigidioribus: videmus præterea mista tum frigidissima, tum calidissima difficiliter putrescere: frigidissima quidem, quia eorum frigus resistit calori ambientis ne agat in mistum: calidissima uero, quia calor ambientis calore eorum naturali inualidior est. In omnibus autem putrescentibus videmus ea in initio humida fieri in superficie, tandem uero manere sicca: in principio enim humidum exit ad externa, dum à sicco separatur; sed quia continuè euaporat, atque resolvitur, idè tandem remanet siccum, ac terra, nempe solum siccum ab humido destitutum. Hæc igitur & alia multa, quæ mox considerabimus, indicant eodem modo fieri putredinem, quem nunc exposuimus.

Quot modis mistum interire possit. Cap. II.

QUONIAM autem Aristoteles in principio quarti Meteorologici dixit putredinem esse misti interitum naturalem, eique combustionem opposuit ut interitum violentum, duo hic consideranda nobis proponuntur: unum, an his tantum duobus modis interire mistum possit, putredine, & combustionem, an etiam aliis; alterum uero, quomodo putredo dicatur interitus naturalis. Quod ad primum attinet Argenterius inquit Aristotelem fuisse deceptum, qui existimauit non dari alium misti interitum præter illos duos, quum tamen pluribus aliis modis interire mistum possit, ut gladio, suspensio, morbo, submersione, & aliis multis. Mercenarius uero Aristotelem rueri uolens reprehendit Argenterium dicens non dari uera alium modum præter illos duos ab Aristotele positos, propterea quod alii ab Argenterio nominati non competunt misto prout mistum est, sed potius quatenus est animatum: quatenus enim est mistum, nullus alius interitus illi competit, nisi putredo, & combustio: huius tamen rationem nullam Mercenarius adduxit. Ego uero dissentio ab utroque. Quod enim ad Argenterii obiectionem attinet, ea optimè à Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos posuit Argenterius, sunt proprii animatorum quatenus sunt animata, neque eis competunt quatenus mista sunt, ille nanque est misti proprius interitus, quo tollitur; mistio: at si pereat animal gladio, vel morbo, adhuc seruat eadem mistio, quæ prius erat in uiuente, quapropter mors animalis non est eius corruptio ut ex elementis constantis: proinde Argenterius non ostendit alium dari modum interi-

Opinio Argenterii contra Aristot.

Mercenarii sententia, & desensio Aristotelis.

Argenterii error.

Mercenarii
error.Opinio pro-
pria.Misti duplex
est corru-
ptio.Tribus mo-
dis corrup-
tur mistum.

tus misti ut constantis ex elementis. In eo quoque deceptus est Argenterius, quod non vidit misti, quatenus mistum est, alium dari interitus modum præter combustionem & putredinem; idè Mercenarius quoque lapsus est: dicens nihil dari alium modum. Duo igitur in præsentia sunt à nobis ostendenda: unum, quod detur alius interitus misti quatenus mistum est, quem nec Argenterius, nec Mercenarius animadvertit; alterum verò, quod non ob id in prædicto loco Aristoteles mancus, ac diminutus dicendus sit. Quod igitur alius detur præter eos duos putredinis modus, facile cognoscemus, si intellexerimus quid sit combustio, & in quo differat à putrefactione. Putrefactio est misti dissolutio in quatuor elementa, combustio verò est totius misti mutatio in unum tantum elementum, in ignem, excepta parte aliqua terræ, quæ ob magnam resistendi vim post combustionem servatur, licet affecta calore igneo, hæc enim cineris natura: mistum autem est medium quoddam inter elementa tanquam extrema, & ita vocat ipsum Aristoteles in calore primi libri de generatione in capite de mixtione; contrarietas autem est non solum extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio, quo fit ut medium patiatur ab actione utriuslibet extremi: combustio igitur est mutatio à contrario extremo: idè Aristoteles in libro de vita & morte inquit violentum esse illud interitum, qui fit à contrario: quavis enim ibi loquatur de corruptione animatorum, quæ dicitur mors, & senectutem tanquam interitum naturalem contraponat aliis interitiis tanquam violentis, quos dicit fieri à contrario; tamen hoc idem locum habet etiam in misto, quatenus mistum est, eius enim corruptio naturalis non fit à contrario, sed potius à simili, putrefactio enim est interitus misti per corruptionem caloris naturalis factam à calore extraneo; misti autem violentus interitus fit per mutationem à contrario, ut de combustionem diximus. Hæc si vera sunt, & mistum tanquam medium interitur ab igni tanquam extremo, & contrario, non video cur non possit etiam ab altero extremo destrui mistum: ita ut à magna vi frigoris conuertatur totum in unum elementum frigidum, ut in terram, neque in omnia elementa dissoluatur: id autem, quod nos decipere potest, est, quod ignis est maximæ, ac celerrimæ actionis, & facile conuertit plura mista in suam naturam per combustionem; frigida verò elementa non tantam agendi vim obtinent, neque ita celeriter mistum mutant: atamen si verum est id, quod Aristoteles docet in secundo libro de ortu & interitu, posse quodlibet elementum mutari in quodlibet, nec minus ignem in alia quàm alia in ignem; fieri etiam potest ut omnia elementa in misto existentia mutantur in terram ob magnam vim frigidi agentis, & condensantis, & omnem calorem extinguentis: licet enim hoc sit minus facile, & minus frequens, & minus evidens, ratio tamen nos cogit ut hoc concedamus; quum præsertim id sensu, & experientia confirmetur; videntur enim multi, & ego ipse vidi in subterraneis locis multa mista, ut paleas, & cibaria in petram mutata à magna vi frigoris omnem calorem extinguentis, & omnem humiditatem consumentis, propter quod cum summo frigore non potest humiditas existere, ut alias dictum est. Tres igitur modi sunt, quibus interiri potest mistum quatenus mistum est, quarum horum singulo destruitur mistio: unus est medius, quo dissolvitur mistum in omnia elementa, eaque dicitur putrefactio; alii verò duo sunt extremi & violenti, quia per eos non in omnia elementa dissolvitur mistum, sed mutatur totum in unum elementum, vel in calidum, quæ est combustio, vel in frigidum, qualis est petrificatio, de qua modò dicebamus. Non fuit autem ob id mancus, in prædicto loco Aristoteles duos tantum modos commemorans, putredinem & combustionem: quia non est ibi ipsius consilium omnes prorsus misti interitus nominare, sed solum loqui de ipsius corruptione naturali, quæ est putrefactio; violentos autem interitus non est quod omnes consideret, quum sint præter consilium nature, & sint accidentales, sicut etiam in libro de vita & morte non om-

nes modos enumerat, quibus violenter interire animatum potest: satis igitur habuit discernere naturalem mixti interitum, de quo ibi loqui volebat, à violento generaliter accepto, ad tollendam omnem difficultatem; & combustionem exempli tantum gratia nominavit, tanquam modum quandam violenti interitus, neque ob id negavit alium dari violentum interitum. exempla enim non sunt de omnibus asserenda, sed de aliquibus tantum, quæ maximè in promptu habeamus, promptissima autem est mistorum combustio, idèò hanc solam nominare tanquam exemplum violenti interitus satis fuit. Patet igitur Aristotelem neque omnes modos interitus mixti nominasse, ut putavit Mercenarius, neque mancum fuisse, ut ei obiecit Argenterius.

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententia aliorum, & earum confutatio. Cap. III.

S E Q V I T V R ut consideremus quomodo putredo ab Aristotele dicatur interitus naturalis, ita ut per hoc à combustionem distingua- tur tanquam ab interitu violento; hoc enim multum non paruum negotium facessit, quum videantur ambæ vel eque naturales, vel eque violentæ appellandæ: nam si violentum vocamus omnem motum, cuius principium extra est, utraque fit à calore externo, quare utraque est violenta: si verò putrefactio, etsi fit à principio externo, dicitur tamen naturalis quatenus fit à causa naturali, & naturaliter agente: idem de combustionem dici potest: hæc enim fit ab igni, qui dum alia comburit, ac destruit, secundum propriam naturam agere dicitur, & vocatur agens naturale: eque igitur utraq; est vocanda naturalis. De hac re plura à nobis dicta sunt aliàs, dum initium primi libri de ortu & interitu interpretantes consideravimus quò interitus uniuersè sumptus vocetur ibi ab Aristotele naturalis: sed per ea dubium præfens non tollitur, quia secundum illam considerationem etiam combustio dicenda est corruptio naturalis: quum ergo Aristoteles eam dicat esse violentam, prout violentum distinguitur à naturali, certum est aliam esse Aristotelis considerationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de ortu & interitu: harum igitur considerationum discrimen cognoscere oportet. Thomas Eras- tus in sua aduersus Mercenarium disputatione de putredine facile fugit hanc difficultatem: duas enim dixit putredines ab Aristotele poni in principio quarti Meteorologici: unam naturalem, de qua loquitur in tertio contextu; alteram violentam, & morbosam, de qua loquitur postea in quinto, & sexto, & aliis sequentibus, & eam dicit fieri à calore externo: sed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu consideratur, inquit Eras- tus non ab externo calore fieri, sed à proprio, & naturali, qui consumit humidum proprium, quod ei pabulum est, quare toto humido absumpto necesse est ut calor naturalis deficiat: isque est naturalis interitus omnium mistorum, qui ab Aristotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit à principio interno, quum combustio sit interitus violentus, ut potest factus ab externo principio. Sed hanc Eras- ti sententiam inferius, quum de speciebus putredinis loquemur, expendemus, alienamque omnino esse ab Aristotele demonstrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc constituto difficultas vigeat, quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ita ut à combustionem distinguatur, aliam solutionem, & aliud horum interituum discrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite suo sexto inquit in putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido, propter eam quòd calor mixti fungitur officio & naturalis, & ignei: naturalis enim est, dum continet

Eras- ti opi- nio.

Confutatio.

Alberti opi- nio.

continet humidum cum siccò coniunctum, quæ est conseruatio misti: postea dum amittit naturalitatem, id est proprietatem caloris naturalis ob defectum alii cuius principii conseruantis mistum, tunc suscipit proprietatè ignei, quæ est dissoluere, & educere humidum illiusmet misti, cuius antea erat calor naturalis, & ita cooperatur calori externo in educendo ad superficiem humido: putrefactio igitur ea ratione dicitur naturalis, quatenus fit modo aliquo ab interno calore, non à solo externo: combustio autem ab externa tantum causa fit, calor enim naturalis semper manet naturalis, neque ad comburendum mistum cooperatur igni comburenti. Hæc est Alberti sententia, ipse tamen non expressit quismam sit ille defectus principii conseruantis misionem, ob quem calor naturalis desinit esse naturalis, & euadit igneus, & contrarius; videtur autem hunc defectum expressisse Buccaferreus, cuius opinio non uidetur diuersa ab opinione Alberti, inquit enim calorem naturalem intensiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctum consumere humidum euocando ipsum ad superficiem; sic enim calor naturalis desinit esse naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere debet ad siccum & humidum pro illius misti conseruatione: ita igitur putrefactio partim est naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo. Sed hæc sententia non est consona verbis Aristotelis, qui, ut in tota eius tractatione de putredine videtur; est nullam tribuit actionem calori naturali, sed totam calori ambientis, à quo dicitur fieri calorem naturalem, proinde pati potius, quam agere: præterea iuxta hanc opinionem oportet calorem naturalem ita auctum, & unum factum cum calore extraneo agere immediatè in humidum, & facere ipsum euaporare; attamen hoc non vult Aristoteles; sed vult calorem extraneum agere immediatè in calorem naturalem ad ipsum educendum, & per hoc putrefactionem desinit, postea verò subiungit ex eunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare: itaque vult euaporationem humidi esse quoddam consequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediatè humidum à calore extraneo. Nos tamen postea, quum de putredinis natura loquemur, considerabimus an opinio Alberti ad rectum sensum trahi possit: quantum autem ad præsentem difficultatem attinet, certum est Albertum non idoneam rationem adducere cur putrefactio ad differentiam combustionis dicatur naturalis; quia concessio etiam eo modo, quo Albertus: putredinem fieri statuit, quem nos postea diligentius expendemus, non rectè; tamen diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia si calor naturalis non est amplius naturalis, sed iunctis calori externo est factus totus igneus, & inimicus naturæ illius misti, totus est potius vocandus extraneus, quam internus: illi misto: adde quòd in considerando cuiusque motus principio attendenda est prima causa ipsius motus: prima autem causa etiam secundum Albertum est solus externus calor, qui primo loco agit in calorem naturalem; quamobrem soli calori ambientis actio illa tota attribuenda est, proinde fit ab externo principio: ut autem sententia Alberti defendi possit, oportet externum, & internum calorem esse duo agentia æqualia, & distincta, non subordinata: quia dum sunt subordinata, aseribitur tota actio agenti primario, sicuti dictum est. Alia fuit opinio, quæ in eodem loco impugnavit Albertus, & quam postea Vicomercatus sequutus est, putredinem dici naturalem, quæ à calore ambientis paulatim, ac sensim fiat, combustionè verò violenta, quia fit celeriter, etenim opus naturæ nõ est velox. Hanc sententiam Albertus refutat hoc argumento, quòd modus rei insequitur rem, cuius est modus, proinde causa eius esse non potest; fieri autem celeriter, uel tardè, est modus, qui consequitur rem vel naturalem, vel violentam ergo, non potest esse causa naturalitatis, vel violentiæ: prior igitur alia ratio esse debet, cur actio dicatur naturalis, uel violenta; deinde consequi ut velox, uel tarda sit. Aliam quoque aliorum sententiam reprobat ibidem Albertus, quæ missam facio, quoniam

Buccaferrei
opinio.

Confutatio.

Vicomercati
opinio.

Confutatio.

niam apud eum legi potest. Alij verò dixerunt putrefactionem dici naturalem ratione interni principij, si non actiui, saltem passivi: materia enim putrescens uim cōferre dicitur, quatenus habet aptitudinem ad putredinem. Aduersus hos Pomponatius in quarto Meteorologicorum hoc argumento utitur, quòd per hoc non apparet discrimen, quòd quærimus, putrefactionis, & combustionis: siquidē etiam combustio habet tale internum principium passiuum, materia nanque illa naturaliter est apta comburi, & ita vim conferre dicitur non minus, quàm putrefactio: ego verò aliàs demonstraui uanum esse in iis, quæ ex materia & forma constant, aliquem motum vocare naturalem ratione solius materiæ tanquam principij passiuo, sic enim fieret ut nullus motus esset violentus; materia enim habet aptitudinem ut ad omnes formas, ita ad omnes motus indistinctè recipiendos: quare motum lapidis sursum proiecti liceret appellare naturalem ratione materiæ ut principij passiuo, hoc tamen nemo diceret. Ipse autem Pomponatius in sua dubitatione decima septima quarti Meteorologicorum inquit putrefactionem esse tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam esse, naturalem verò, quatenus mistum, si suæ naturæ dimittatur, neque impediatur, hoc est à nullo alio violentè interitur, sed sine tur interire secundum communem cursum naturæ, tandem interit per putredinē. Hanc sententiam quidam recentiores impugnant, & eam etiam Buccaferreo attribunt, quum tamen Buccaferreus (ut prædiximus) aliud sensisse uideatur; ita autem argumentantur: quando dicitur mistum interire suæ naturæ relictum, vel dicitur interire absque externo agente, vel ab externo agente, si primum, id Aristoteli aduersatur dicenti putredinem fieri à calore externo; si verò secundum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quàm combustio, fit interitus naturalis, quum fiat utraque ab agente externo. Hęc tamen obiectio mihi uidetur aduersus Pomponatium, qui reuera huius sententiæ fuit, parui esse momenti: siquidem ipse palam asserit non accipi hic naturale pro eo, quòd sit ab interno principio, sic enim fatetur putrefactionem non esse naturalem, sed violentam; sed accipi pro eo, quòd est secundum cursum naturæ, nam hic talis est, ut mista dimissa suæ naturæ intereant tandem per putredinem, non per combustionem: sic enim putrefactio ad differentiam combustionis uidetur dici posse naturalis. Sed præterea opinio, quam postea istimet recentiores adducunt, atque tuentur, mihi quidem non uidetur ab hac Pomponatii opinione discrepare: dicunt enim putrefactionem esse misto naturalem quatenus est secundum propriam misti naturam, qua mistum est; quum enim sit genitum per unionem humidi cum sicco, aptum natura est perire per dissolutionem, & separationem humidi à sicco ob defectum caloris continentis; unumquodque enim naturaliter dissoluitur in illa, ex quorum compositione genitum est: quoniam igitur mistum, quatenus est mistum, propensionem habet ut in ea, à quibus constat, dissoluatur, putrefactio est ipsi naturalis quatenus mistum est: non sic combustio, quia mistum prout est mistum, non habet propensionem ut intereat per conuersionem in aliam naturam: addunt autem hi posse putrefactionem alia ratione dici violentam, & præter naturam, quatenus rei naturam destruit, nec fit secundum intentionem naturæ, quandoquidem cuiusque rei natura abhorret à suo interitu. Ego verò non video in quo hæc sententia differat ab opinione Pomponatii: nam dicere putrefactionem competere misto secundum propriam eius naturam, & prout mistum est, idem uidetur ac dicere mistum dimissum suæ naturæ non interire nisi per putredinem, & ambo concedunt interitum hunc misti ea ratione esse violentum quatenus fit ab externo principio. Propterea ego puto utranque sententiam esse obnoxiam eidē prehensionis: nam ad ostendendum quòd putrefactio sit interitus naturalis, respexerunt ambo propriam misti naturam, iuxta quam considerationem non potest putrefactio dici misto naturalis; quia si per naturam intelligant

Aliorū opinio.

Confutatio.

In libro de Natura.

Pomponatii opinio.

Mercenarii obiectio P6 pomponatium.

Obiectio solutio.

Mercenarii opinio.

omni dicitur...

Confutatio utriusque opinionis.

gant materiam ut principium motus passuum, in scitentiam incidunt, quam ambo reprobarunt, quod putrefactio ratione aptitudinis materie dicatur naturalis: si verò formam intelligant, iam ambo expressè confessi sunt putrefactionem esse contrariam, & inimicam formæ misti, & ipsius destructricem: est igitur potius contra misti naturam, quàm secundùm eius naturam: propterea falsum est id, quod illi recentiores dicunt, mistum habere naturalem propensionem ad putredinem, immò verò propensionem habet ad se conservandum quantum fieri potest: quoddè verò Pomponatius ait, mistum dimissum suæ naturæ non aliter, quàm per putredinem interire, id non facit ut secundùm propriam naturam quæ rat putrescere, sed solum significat eam esse eius naturam, quæ non possit tandem resistere agenti externo putrefacienti, negari enim nullo modo potest resistentia misti ad externum interimens: sic igitur non videtur putrefactio esse misto naturalis.

Vera sententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio. Cap. IIII.

Natura universalis.

PROPTER hæc omnia, quæ hæcenus considerata sunt, ego puto non esse hic respiciendam propriam misti, naturam, sed potius naturam uniuersalem, quæ nil aliud est, quàm ordo rerum omnium seu omnium causarum certo quodam ordine dispositarum: cum pendencia ab uno primo principio, unde statuta singulis rebus sunt propriæ quædam leges, quæ præteriri nequeunt; natura igitur propria misti nollet putrescere, nec modo ullo interire, at natura uniuersalis statuit eam esse interitui obnoxiam, & tandem interire: secundùm hanc considerationem dixit Aristoteles in initio primi libri de ortu & interitu, interitum esse naturalem, id est secundum leges naturæ uniuersalis, quæ statuit omne genitum esse aliquando interitum: sed in context. tertio quarti Meteorologicorû consideratio Aristotelis est particularior, quàm ibi; nam in initio primi de generatione etiam combustio misti dicitur interitus naturalis, quatenus est rei corruptibilis, & fit à causa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipsum interitum natura statuit etiam modum, quo singulæ res intereant, ideo hunc modum à natura constitutum respiciens Aristoteles in quarto Meteorologico dixit combustionem esse interitum violentum, quæ in principio primi de generatione dicebatur naturalis, quum ibi nulla modi consideratio habeatur. Tres autem ego inuenio modos uniuersales, quibus statutum est in natura res interire; unus simplicium corporum est, alius mistorum animatorum, alius demum mistorum inanimatorum. Simplicibus quidem hic assignatus est modus, ut per mutuum inter se actionem & passionem intereant, atque etiam per actionem cælestium corporum, quæ idè potest per virtutem, quod elementa per formam. Animatis verò assignatus est modus per humiditatis naturalis consumptionem factam à proprio naturali calore, eaque mors dicitur, de qua agit Aristoteles in libro de vita & morte; ideo ibi naturalem uocat illam mortem, quæ fit per ultimam humiditatis resolutionem à calore naturali, qui absumptus à se humido tandem extinguitur, violentam verò mortem uocat illam, quæ ante statutum tempus alio modo fiat, ut gladio, combustionem, submersione, morbis, nam his omnibus modis intereunt animantia præter naturam, hoc est præter modum eis à natura constitutum. Misto autem inanimato, id est prout mistum est, & cum abstractione ab anima, si sit animatum, assignatus est à natura uniuersali proprius modus ut intereat per putredinem, quæ nihil aliud est, quàm dissolutio in elementa; & est verè contraria generationi misti, quæ fit per elementorum commisionem; hic ergo uocatur ab Aristoteli

Tribus modis res intereant in natura.

modus

modus naturalis, quia secundum decreta naturæ vniuersalis est vt mistum ex elementis constans tandem in elementa dissoluatur; combustio verò dicitur violenta, quia est præter hanc naturæ legem, nam ex ignis actione violenta vertuntur omnia elementa in ignem, ideo ita est misto præter naturam, vt animato mors ex morbo, vel ex gladio: hæc est absque dubio mens Aristotelis in eo tertio context. quarti Meteorologicorum, vt etiam ipsemet asserere videtur in context. quin quagesimo septimo quinti physicorum, vbi tam generationem, quam corruptionem distinguit in naturalem, & violentam, & inquit oppositam esse naturalem generationem violentæ, & naturalem interitum interitui violento; postea declarans quænam sit generatio, & corruptio naturalis, & quæ violenta inquit naturalem esse illam, quæ est fatalis, id est fato determinata: nil enim aliud per fatum potest intelligere, nisi legem à natura vniuersali constitutam de modo, quo quilibet res generetur, & intereat. Sententiam hanc Pomponatius, & recentiores illi sub nube viderunt; & proximè ad veritatem accessisse videntur; quam etiam plene essent assequuti, si naturam particularem ab vniuersali, quam Aristoteles in memorato loco respexit, seiunxissent: non enim dixit putrefactionem esse secundum misti naturam, sed secundum naturam absolutè, nempe secundum leges naturæ vniuersalis: & hanc propriè significat id, quod Pomponatius dixit, secundum cursum naturæ, nempe vniuersalis, seu etiam dicamus naturæ particularis, quatenus subdita est legi naturæ vniuersalis, à qua mistum quatenus mistum est dirigitur ad determinandum suum esse per dissolutionem in elementa, quæ putrefactio dicitur: hoc etiam significare potest illa, quam recentiores illi dixerunt misti, prout mistum est, naturalis propensio ad putredinem; non enim à propria natura dirigitur ad putrescendum, sed à constitutione naturæ vniuersalis, quæ talem esse eius interitum statuit. Hanc puto esse rei veritatem, quæ clarior fiet, si quædam aduersus eam dubia soluerimus: quorum enim plura ab interpretibus Aristotelis tangantur in quarto Meteorologicorum, nobis pauca magis præcipua considerare satis erit. Dubitatur autem aduersus id, quod dictum est, putredinem esse interitum naturalem: si enim putrefactio esset naturalis interitus misti quatenus mistum est, deberet omni misto competere id enim quod alicui naturale, atque essentialè est, omni competit, neque id negauit Aristoteles in memorato loco, quum apertè dixerit putrefactionem esse maximè commune contrarium generationi misti; est enim maximè communis, quia competit omni misto, quum ei competat quatenus mistum est: attamen non videtur esse omnium mistorum communis interitus, quod multifariam ostendi potest. Primum quidem in climatibus extremis, quæ calidissima, & frigidissima sunt, non per putredinem intereunt mista; sed in calidissimis locis per combustionem, idque est illis locis naturale: in frigidissimis verò destruuntur à frigore, à quo etiã prohibentur putrescere, idque similiter est illis locis naturale: non omnia ergo mista per putrefactionem intereunt. Præterea metalla, & lapides complures nunquam putrescunt, vt aurum, & argentum, & lapis adamas, & alia: non est igitur putrefactio mistis secundum naturam, quum non sit omnium mistorum communis interitus. Ad hæc, & alia eiusmodi sumenda est responsio ex Aristoteli in loco prædicto: non enim dixit putrefactionem esse interitum maximè communem, quòd voluerit esse necessarium vt omnia mista intereant per putredinem, iam enim confessus est aliqua per combustionem interire: sed significare solum voluit omnia esse putrescibilia, immò & aliquando putrescere, semota tamen omni violentia; nam si præoccupent interire violentè, non perueniunt ad naturalem suæ durationis finem, qui est eis à natura vniuersali constitutus. Ad illud ergo, quod de locis calidissimis, & frigidissimis obiiciebatur, dicimus negari non posse mista à summo calore, & à summo frigore per violentiam interiri, sed negandum etiam non est illa eadem mista esse putrescibilia, & per putredinem esse.

Pomponatius & recentiorum sententia ad rectè sensum trahitur.

1. Dubium.

2. Dubium.

Solutio prima.

tandem interitura, si omnis violentia amoueat, & dimittantur propriæ naturæ: quod verò dicitur esse illis locis naturale ut per summum calorem, vel per summum frigus res interimant, uerum id quidem est, sed ita, ut etiam igni naturale est comburere: quare sicuti combustio est ea ratione naturalis, quatenus fit à causa naturaliter agente, neque ob id fit quin dicatur alia ratione esse misto interitus violentus, quatenus non est secundum legem naturæ uniuersalis; ita dicendum est de illis, quæ in locis calidissimis, & frigidissimis intereunt alio modo, quam per putredinem; etenim patiuntur quidem à causis naturalibus, sed non intereunt eo modo, quo natura statuit uniuersaliter mista esse apta interire, scilicet per dissolutionem in elementa: quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimentum ob aliquam violentiam præoccupantem misti interitum, sicuti etiam Aristoteles dixit. Ad illud uerò, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, respondemus & aurum, & argentum, & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem necessariò putrescere, & in elementa dissolui, licet aliqua diutissimè durent; nisi enim aurum putresceret, iam tanta esset auri copia congregata, ut omnia ferè in aurum mutata essent, ipsumque uilis admodum esset pretij: putrescere autem metalla cognoscimus ex æruginè, quam emittunt, eaque in ferro euidens est, sed in aliis quoque notari potest; nam antiquum aurum, & argentum cernitur coloratum colore obscuriore, quam recens; sic de lapidibus omnibus dicendum est, quanuis enim diutissimè, & multa quoque annorum millia perdurent, tamen necessariò tandem per putredinem in elementa dissoluntur. Sed clatior habebitur omnium huiusmodi dubiorum solutio, quando putredinis natura exactius declarata à nobis erit.

Solucio
cundi.

Definitio putredinis, & definitionis declaratio.

Cap. V.

His, quæ hæcenus dicta sunt, talem putredinis definitionem cum Aristotele colligere possumus, putredo est corruptio proprii, & naturalis caloris in unoquoque humido à calore ambientis; quam esse perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem, ex eius, ac singularum partium plena intelligentia manifestum fiet, est enim integra definitio, quæ dicitur demonstratio positiuè terminorum differens: quod quidem aliàs in operibus logicis ruditer ut ibi conueniens erat, declarauimus, dum hæc definitionem uel perfectæ definitionis exemplum in medium adduximus; nunc uerò eam exquisitius considerare oportet. Quum igitur perfectæ accidentis definitio tribus partibus constare debeat, genere accidentis, subiecto, & causa, qui tres potissimæ demonstrationis termini sunt, diximus sumi hic proprii caloris corruptionem tanquam genus putredinis, quod est in demonstratione maius extremum; deinde humidum ut subiectum proprium, quia non est putrescibile, nisi id, quod est humidum; tandem uerò externum ambientis calorem tanquam causam, quæ est in demonstratione medius terminus: sed ut hæc omnia distinctius explicentur, & ipsa putredinis essentia ab effectrice eius causa seiungatur, cognoscere oportet in putredine ordinem à natura seruatum. Primum quidem locum calori externo tribuendum esse certum est, ab hoc enim corrumpitur calor misti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit ut humidum separetur à sicco; itaque dicendum uidetur ipsam putredinis essentiam in hoc ultimo esse constitutam, reliqua uerò esse causas putredinis, ita ut essentialiter nil aliud esse putredo

Definitio putredinis est demonstratio seu differens.

putredo videatur, quàm separatio humidi à secco, è quibus tanquàm materia mistum constabat, hæc enim est in elementa dissolutio, quæ est contraria generationi misti: corruptio autem caloris naturalis est potius causa effectrix putredinis, quàm essentia: quemadmodum enim in generatione misti duæ adiuuæ qualitates funguntur officio agentis, quia calor à frigore contemperatus commiscet, vnit, ac terminat siccum & humidum coniuncta, vrantea in definitione generationis ostendimus; ita dicendum est in interitu misti defectum caloris esse causam putredinis effectricem, non putredinem ipsam: sed quoniam est causa priuatiua, in qua animus non acquiescit, proptereaquod omnis priuatio causam aliquam habet, proinde omnis causa priuatiua habet causam positiuam priorem, à qua pendet; Aristoteles hac non contentus exprimit, reuoluit etiam causam positiuam externam, à qua fit proprii caloris corruptio, eaque est calor ambientis; & res per se manifesta est: quanuis enim certum sit corruptionem proprii caloris esse causam vr humidum disfluat, & à secco separetur; tamen in hac causa non quiescimus, dum ignoramus causam positiuam, à qua fit hæc proprii caloris corruptio: atramen Aristoteles non sine artificio in hac definitione sumpsit corruptionem proprii caloris tanquam putredinis genus, quo eius essentia significaretur: duo namque reperiuntur videtur; vnum vt breuissima esset definitio, alterum vt tribus tantum terminis constaret, sicut etiam demonstratio: nam si quatuor in ea terminos accepisset, dubitare poteramus an forte hæc definitio non esset demonstratio situ terminorum differens, quemadmodum in Posterioribus Analyticis iam ipse docuerat: nam si & subiectum in hac definitione expressum fuisset, quod est corpus humidum, & essentia, quæ est separatio humidi à secco, & causa, quæ est proprii caloris corruptio, & causa causæ, quæ est calor ambientis; quatuor termini in ea sumpti essent: quod vitare volens Aristoteles, & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos complexus est; nam separationem humidi à secco, quæ putredinis essentia est, sub proprii caloris corruptione implicite comprehendit, hanc enim necessario insequitur separatio humidi à secco, ut paulo ante Aristoteles docuerat; dixerat enim putredinem esse humidi & siccis separationem prouenientem à corruptione proprii caloris facta à continente: & hoc idem etiam post allatam definitionem declarat illis verbis [exeunte enim proprio calido coeuiaporat quod fecundum naturam est humidum] sic enim monere nos voluit corruptionem proprii caloris in definitione sumptam esse quatenus continet separationem humidi à secco: igitur proprii caloris corruptio denotat quidem per se causam proximam putredinis priuatiuam, sed connotat etiam essentiam, quatenus complectitur humidi à secco separationem, quæ ex necessitate eam insequitur; & Aristoteles hanc in definitione accipere maluit vt effectum, quàm vt causam, quia causam habet priorem positiuam, & in definitione expressam, cuius respectu est effectus, non causa: itaque hæc definitio tres partes habuit, corpus humidum tanquam subiectum putredinis; corruptionem proprii caloris tanquam putredinis essentiam, & tanquam effectum, talem autem effectum, in quo includi intelligeretur separatio humidi à secco tanquam effectus alius posterior, & illum priorem necessario insequens; ac demum calorem externum tanquam causam primam: est igitur hæc perfecta definitio, & demonstratio solo sibi differens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones esse debent.

Opinio recentiorum quòd prædicta putredinis definitio sit
causalis, & eius confutatio. Cap. VI.Opinio re-
centiorum

NON est hic prætereundus quorundam recentiorum error, qui dixerunt definitionem hanc totam esse causalem, cuiusmodi est illa, eclipsis est obiectio terræ, quæ non exprimit essentiam rei, sed solum causam; licet in ea loris naturalis corruptione concesserint includi separationem humidum à sicco; negarunt enim essentiam putredinis esse sicci & humidum separationem, sed hanc quoque esse putredinis causam dixerunt; essentiam verò nullam aliam esse, quàm interitum formæ mixtæ, qui humidum à sicco separationem insequitur tanquam causam, ita ut calor ambientis sit causa corruptionis proprii caloris, & hæc sit causa separationis humidum à sicco, & hæc tandem sit causa destructionis formæ mixtæ, quæ est formaliter putredo: quoniam igitur huius destructionis formæ Aristoteles nullam mentionem fecit, hinc collegerunt non esse definitionem formalem, sed causalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis causas. Sed hanc sententiam ego probare non possum: quòd enim caloris proprii corruptio sit causa putredinis, & in se contineat separationem humidum à sicco, nos quoque asserimus: proinde non negamus causalem esse definitionem quantum attinet ad solum proprii caloris interitum: at humidum & sicci separationem puto non esse putredinis causam, sed esse ipsammet putrefactionis essentiam, & destructionem formæ mixtæ: quod facile ostendo argumento sumpto à generatione opposita: nam si generatio mixtæ nil aliud est, quàm unio, ac terminatio humidum cum sicco operantibus actibus, ergo eiusdem mixtæ interitus nil aliud erit, quàm humidum ac sicci dissolutio ex defectu actioarum non valentium amplius imperare passivis: & videtur euilibet consideranti esse manifestum nil aliud esse mixtæ interitum, quatenus mixtum est, nisi eius in elementa dissolutionem. Sed solvenda est difficultas, & quidem non parvi momenti, quæ hos movisse videtur: nam interitus mixtæ debet esse subita, ac momentanea formæ mixtæ destructio, sicut etiam generatio mixtæ interductio formæ mixtæ in momento temporis, non in tempore facta; atqui separatio humidum à sicco non in momento fit, sed in tempore, & est continua, vel saltem successiva; ergo hæc non potest esse formaliter ipse mixtæ interitus.

Confutatio.

Argumentum
illorum re-
centiorum.Solutio.
Generatio
dupliciter su-
mitur.

Solvitur meo iudicio hæc difficultas sic: generatio dupliciter accipi potest; uno modo pro ultimo termino, qui est formæ substantialis introductio subita; altero modo pro via simul cum termino, quæ non est momentanea, sed in tempore fit; his etiam eisdem modis interitus quoque sumi potest: attamen propriè & generatio, & interitus pro solo termino sumitur, licet etiam sæpe sumatur pro termino cum tota prævia alteratione; sed nomen putrefactionis videtur propriè significare præviam alterationem tendentem ad interitum substantiæ, & ad dissolutionem mixtæ tunc enim rem putrescere dicimus, quando est in via ad perfectam dissolutionem, non quædo est facta dissolutio perfecta: quod etiam Galenus significavit undecimo Methodi cap. 8. putredinem sic definiens, putredo est mutatio ad interitum totius substantiæ putrescentis ab aliena caliditate; non enim dixit esse totius substantiæ interitum, sed mutationem ad substantiæ interitum. Quoniam igitur putrefactio est separatio humidum à sicco, quæ non est subita, sed cum successione fit; dicendum est non interire in primo eius initio formam substantialem, sed eousque eam separationem procedere, ut tandem forma mixtæ momento temporis destruantur: neque etiam dicendum est destructionem formæ mixtæ fieri solum post totius humidum separationem à sicco, sed corrumpitur forma mixtæ antequàm remaneat terra, & sumus: hæc igitur tria quodam temporis ordine fiunt; primum incipit se-

Nota in pu-
tredine tria
ordinata.

paratio fieri humidi à siccò, quæ tamen adhuc est absque formæ substantialis interitus, sed est preparatio, & uia ad eam; secundo loco tanta est facta dissolutio, ac separatio humidi, ut forma, quum seruari amplius non possit, subito destruat, & tunc separata quidem sunt inuicem humidum & siccum, quia non habent amplius illam mitionem, quæ naturæ unio dicitur, sed particulæ tamen utriusque se mutuo tangunt, & est humidum aqueum contiguum siccò terreo, & iuxtapositio quidem particularum, at non mistio, quia iam soluta est naturæ unio; tertio demum loco humidum illud à calore consumitur, hoc est, uertitur in vaporem, & exhalatur, ita ut nihil reliquum sit, nisi simus, ac terra, ut Arist. ait: qui non ideo hoc dicit, quòd putet per hoc exprimi naturam putrefactionis, sed ut per hoc tanquam ultimum remanens post putrefactionem, & ea posterius tempore, cognoscamus putrefactionem esse separationem humidi à siccò; quoniam uidemus putrescentia in hoc tandem desinere ut remaneat terra, & materia quædam siccà, quæ humor iam secretus sit, & in vaporem conuersus euauerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Aristotele definiri non pro solo termino, sed ut uiam quoque præcedentem complectitur; sic enim est formaliter separatio humidi à siccò, quæ in tempore fit: idque Aristoteles significauit dicens proprii caloris corruptionem; calor enim est qualitas, nec corrumpitur, seu euocatur, nisi in tempore, nec in prima eius imminutione interit forma misti; sed postquam tota latitudo, intra cuius terminos forma misti seruari potest, destructa est, tunc subito interit forma misti. Dignum autem non consideratione est, cur Aristoteles in ea definitione ipsum misti interitum non expresserit, quum tamen putredo sit misti interitus quatenus mistum est; sed hoc postea quum de putredinis speciebus agemus, considerabimus, & magno cum artificio ab Aristotele factum esse ostendemus. Patet igitur prædictam putredinis definitionem non esse merè causalem, qualis esse illa, eclipis est obiectio terræ; sed esse definitionem perfectam, quæ & causalem, & formalem continet; sic enim est demonstratio positi differens, at secundum illos effectum solum medium, quòd minimè dicendum est.

Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis.

Cap. VII.

ACTENVS structuram definitionis putredinis, & Aristotelis in ea asserenda artificium considerauimus, sequitur ut singulas eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur causa ordiendo, quam Aristoteles ambientis calorem esse ait, cognoscendum est quodnam sit intelligendum ambiens, quod suo calore corpus putrefacit. Sunt qui dicant hoc non esse aliud, quam aerem, & aquam, & argumentum sumunt ex ipso Aristotele in eadem tractatione de putredine, ubi hæc tantum duo ambientia nominat. Hæc tamen sententia falsa est, & melius est ut communi interpretum opinioni adhareamus, qui dicunt ambiens esse uniuersè intelligendum, ut complectatur omne continens, à quo res putrefici possit; iam enim dixerat Aristot. tria elementa esse materia igni ad putredinem faciendam; ergo uult etiam calorem ignis esse posse causam putredinis aliorum elementorum; sic si sanguis, uel alius humor putrescat in uenis, ambiens putrefaciens non est aer, aqua, sed est circumstantis caro, seu pars alia solidior, quæ calore extraneo, & modum excedente affecta efficit in humoribus putredinem tanquam causa quædam externa, quæ naturalem humorum calorem educit, & ita putredinem efficit; sic quando ex obstructione, uel prohibita transpiratione fit in animalium corporibus putredo, vapores ab humoribus exhalati, quum diffulari non possunt, ibi manentes calfaciunt humores, ac putrefaciunt tanquam ex-

Opinio aliorum & argumenti. Constatio.

Quomodo in animalibus humores putrescant.

terna quædam causa; ob eandem enim rationem fit etiam lætaminis putrefactio multo facilior, atque celerior, si lætamen in acerrum congeratur, propterea quod vapores intrinsecus exhalati, quum nequeant diffari, funguntur officio externi calidi putrefacientis. Argumentum autem illorum nullius roboris est: Aristo. enim in illa parte exempli tantum gratia nominat aerem, & aquam, non quod hæc sola nomine ambientis comprehensa esse voluerit, ita ut cetera omnia excluderet: cur autem hæc potius nominaverit, quam alia, non absque ratione id factum est; ibi namque Aristoteles pluribus signis eam putredinis definitionem confirmat, quæ omnia sumuntur ab iis, quæ in aere, & in aqua putrescunt; tanquam à manifestioribus: signa enim non dicuntur nisi illa, quæ manifesta sunt; à putredine autem humorum in corpore animalis nullum signum accipi potuit, propterea quod illa, quæ in animalium corporibus accidunt, occulta sunt: non est igitur mirum, si Aristoteli ibi nominet solum aerem & aquam, dum varia signa desumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifestè eorum corporis ambientis calorem putrescunt.

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap. VIII.

SED alia nobis de putredinis causa maior difficultas proponitur: quum enim Arist. statim post allatam putredinis definitionem dixerit à duabus simul causis putredinem fieri, à calore alieno, & à frigore proprio, considerandum est quomodo hoc intelligere debeamus. Plures recentiores id ita intelligunt: calor ambientis incipit primò educere calorem naturalem, quo imminuto frigus naturalis inualefcit; quum enim non extrahatur frigus, sed solus calor, frigus seruat proprium gradum, calor autem imminuitur; ergo proprium frigus inualefcit supra calorem proprium ipsius misti, & incipit ipsum excellere, adiuuans in hoc calorem externum ut altera causa positiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas, calorem externum euocantem, & Internam frigiditatem expellentem, tamesi origine, & tempore prior est calor externus, qui primò incipit calorem naturalem educere, & facit ut internum frigus incipiat inualefcere. Ex hoc præterea eorum aliqui colligunt non esse eam, quam diximus, perfectam definitionem, & in hoc omnes decipi sed absoluti postea ab Aristotele definitionem, quando adiicit etiam frigus proprium tanquam alteram putredinis causam; etenim in definitione perfecta debuit utraque causa nominari, & frigus proprium, & calor alienus. Ego verò hæc omnia falsa esse existimo. Et primum quidem id, quod de frigore dicunt, neque rationi, neque Aristoteli consentaneum est: existente enim adhuc misto, & nondum corrupto, vna est eius natura, & una temperies: quare non sunt ibi calor & frigus tanquam duæ distinctæ qualitates, sed est vna qualitas media, quæ aliquibus gradibus calorem redoleat, & aliquibus frigus; eaque, dum gradus caloris euocantur, magis, ac magis tendit ad frigus, donec tandem mistum intereat: non est igitur verum illud, quod dicunt, frigus seruare proprium gradum; quum enim ex priuatione caloris frigus necessariò oriatur, necesse est ut cum caloris imminutione fiat incrementum frigoris: quocirca non rectè dicitur eundem esse frigoris gradum immutabilem, qui imminuto calore idem seruetur. Sed maximè fallum illud est, quod dicunt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam existente adhuc in omne non potest frigidum in calidum actio fieri, & fit magis vergens ad vna tantum qualitas media, quæ immutatur continuè, & fit magis vergens ad frigidum, nec ab vlla alia actione, nisi caloris externi euocantis calorem naturalem: quo fit, ut quum calor

Arg. solutio.

Recentioris opinio.

Confutatio.

calor temperatus à frigore terminet, atque contineat humidum iunctum sicco, idem calor debilitatus reddatur impotens ad continendum; proinde humidum distuat, & separetur à sicco. Præterea primaria operatio frigoris est refrigerare, ergo internum frigus non potest positivè agendo pellere calorem, nisi refrigerando; ergo idem corpus refrigerabit seipsum, quod dicere vanum est. Frigus igitur proprium non potest esse causa positiua, quæ calorem expellat, sed est causa priuatiua, & mera priuatio caloris producta à calore ambientis, quæ non agit in calorem, sed in humidum tanquam causâ priuatiua; corpus enim ex defectu caloris factum est frigidum: quare non potest amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente contineri humidum, ne distuat, & à sicco separetur. Hoc significauit Aristoteles, quando post allatam definitionem subiunxit [quare quoniam ob indigentiam patitur calidi, indigens autem tali virtute frigidum omne] considerandum enim est quodnam dicat Aristoteles esse patiens, & hoc quidnam patiatur: certe mistum est id, quod patitur, patitur autem putrefactionem, & hanc non potest intelligere Aristoteles esse proprii caloris corruptionem, sic enim assignaret idem ut causam suipsius; quia sensus esset, patitur corruptionem caloris ob indigentiam caloris: sed necessariò intelligit sicci, & humidi dissolutionem, quæ est putredo formaliter accepta: ex quo possumus intelligere hanc in illa definitione necessariò contineri, quin ex ea nuoc ab Aristotele hoc deducatur: sensus ergo illorum verborum est, quare quoniam mistum patitur dissolutionem humidi & sicci propter priuationem proprii caloris, omne autem calore priuatum frigidum est, ambæ utique erunt causæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium esse causam respectu corruptionis proprii caloris, sed respectu separationis humidi, & causam quidem priuatiuam, quia pro eodem hic tumit frigus proprium, & proprii caloris priuationem, & ex priuatione caloris infert frigus proprium, tanquam declarans unam & eandem causam priuatiuam procedentem à causa externa positiua, quæ est calor ambientis: inquit enim [indigens calore frigidum omne] non dicit, indiget calore propter frigus expellens, sed dicit, ea ratione dicitur frigidum, quatenus est calore priuatum: & rectè inquit [indigens] defectum indicans non cuiusuis caloris, sed proprii, & naturalis; sic enim mistum sit indigens tanquam re sua, quæ est priuatum: patet igitur Aristotelem nullam tribuere frigido actionem respectu caloris, sed solum respectu separationis humidi, quum dicat, patitur ob defectum calidi, hoc autem est frigidum, ita ut eadem putredinis causâ priuatiua significetur per frigidum, ac per defectum proprii caloris, cuius causæ causa prior est calor ambientis. Ex his colligimus falsum etiam esse id, quod eorum aliqui dicunt, non esse completam putredinis definitionem, nisi addatur altera causa, quæ est frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, esse perfectam, & in ea comprehendit frigus proprium tanquam causam priuatiuam, quæ est effectus causæ primariæ; nam dicere corruptionem proprii caloris, est dicere incrementum frigoris; quare nulla amplius additione opus est, sed potius declaratione: illud enim, quod ab Aristotele postea de frigore subiungitur, nil aliud est, quam declaratio, qua significatur contineri frigus in ea definitione ut causam putredinis; hoc enim colligit Aristoteles ex ea hoc pacto, omne priuatum calore est necessariò frigidum, ergo si priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem: primaria tamen causa est calor ambientis, secundaria verò frigus proprium, id est defectus proprii caloris: significat hoc dictio illa illatiua [quare] qua indicat Aristoteles se non addere aliquid noui præter illa, quæ in definitione sunt posita, sed ex illa inferre aliquid, quod in ea continebatur virtute: quicquid autem ex aliqua definitione necessariò colligitur, id non potest esse illius definitionis pars alius partibus adiecta, sed vel est earundem declaratio, vel proprietas

Vera sententia.

prietas consequens: ided verba illa [& putrefactio communis affectio frigoris proprii, & caloris alieni] sensum habent cautelam; non enim significant putredinem esse affectionem calidi & frigidi ut subiectorum, sed ut causarum, à quibus efficitur: sicut etiam in libris de anima saepe Aristoteles dicit affectiones animæ, id est quæ producuntur ab anima: sic igitur patet proprium frigus non addi ab Aristotele ut alienam causam corruptionis caloris, ut illi existimauerunt, sed ut declarationem ipsiusmet priuationis caloris: Aristoteles enim sic expressè ex definitione colligit id, quod implicite solum in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum discatur. Cap. IX.

VONIAM autem dictum à nobis est corruptionem proprii caloris ita esse intelligendam, ut etiam proprii humidi separationem complectatur, tamq; à calore ambientis fieri; consideratione dignum est, an calor externus agat prius in calorem naturalem, & ipsum educat, deinde educationem caloris educatio humidi consequatur, an è contrario prius agat in humidum, deinde per quandam necessariam consequutionem calor quoque naturalis vnà cum humido exhaletur: nec soluitur dubium dicendo educi simul utrunque, adhuc enim difficultas manet vtrius educio sit secundum naturam prior. Sunt qui dicant calorem externum non agere primum in internum calidum, sed in humidum, hoc moti argumento; quod non agit simile in simile, neque corrumpitur simile à simili, quare non potest immediatè calor in calorem agere, sed prius agit in humidum, deinde huius educationem insequitur caloris quoque naturalis educio. Alij verò dicunt à calore externo educi prius calorem naturalem, deinde consequi ut etiam humidum educatur; quæ communior, ac verior sententia est, & tum Aristot. testimonio, tum ratione comprobatur: Aristoteles enim postea eodem in loco dicit [ex-eunte enim proprio calido coeaporat quod secundum naturam est humidum] vult igitur exitum proprii caloris priorem esse, saltem natura, deinde per quandam consequutionem humidum quoque naturale exire, & evaporare. Adest etiam ratio; quia non est necessarium vt amoto effectu amoveatur causa; est tamen necessarium, ut amota causa amoveatur effectus, pendet enim effectus ex causa, non causa ex effectu; atqui calor naturalis in misto est causa coniunctionis humidi cum sicco, ut Aristot. dixit; ergo necesse est ut exitum caloris naturalis insequatur separatio humidi à sicco, non sic necessarium est ut exitum humidum insequatur exitus caloris naturalis. in multis enim videmus contingere ut, si exiecentur, à putredine praeseruentur, & diutius durent: cur igitur calor evaporare non potest vt causa assignari evaporatio humidi; quia neque est causa, neque hanc necessariò caloris evaporatio consequeretur. Hanc igitur & calidi, & humidum educationem ita intelligere debemus, vt prius tollatur causa, deinde verò effectus, & caloris educationem educio humidi consequatur. Ob id antea diximus nullam esse aliam putredinis essentiam, quam separationem humidum à sicco, proprii autem caloris corruptionem esse potius causam putredinis, quam ipsamet putredinem; etenim generatio quoque misti fuit coniunctio humidum cum sicco, calor autem in ea locum habuit agentis. Hinc autem colligimus validam confirmationem eorum, quæ de actione frigidi in misti generatione antea diximus: ex eo enim quod solius caloris euocatio est causa putredinis, manifestè infertur solum calorem continere, & vnire siccum & humidum, & per se generare mistum; nam si frigus quoque in generatione per se ageret, & contineret humidum coniunctum cum sicco, deberet etiam frigoris corruptio, seu educio esse causa dissolutionis,

Aliquorum opinio.

Aliorū opinio vera.

lutionis, & putredinis; quod tamen Aristoteles nunquam dixit, sed solius caloris remotionem causam putredinis esse voluit. Potest præterea illud, quod dicimus, confirmari testimonio Aristotelis in problemate vigesimo particulæ. 23. ubi rationem reddens cur ignis non putrescat, inquit; quia refrigerari prius oportet illud, quod putredinem est concepturum, ignis autem refrigerari non potest, sed semper est summè calidus: notanda enim est dictio illa [prius] quæ significat caloris proprii corruptionem, quam vocat refrigerationem, non esse formaliter putrefactionem, sed illi præcedere ut causam, si non tempore, saltem natura: idè relinquitur nullam esse aliam essentiam putrefactionis, quam separationem humidum à siccò. Itaque in putrefactione hic est naturæ ordo: calor ambiens euocat calorem naturalem, & ita ipsum corrumpere dicitur, corruptionem autem proprii caloris insequitur separatio humidum à siccò. Ad argumentum autem illorum dicimus non ita intelligi calorem à calore corrumpi, ut contrarium destruitur à suo contrario, sic. n. calidum à frigido interimitur, non à calido: sed calorem corrumpi, idest priuari mistum suo calore naturali à calore alieno ipsum euocante: non est autem absolum rationi ut simile ad se trahat suum simile: etenim dum ipsum secundum se calorem consideramus, est educio calor, non corruptio: at respectu misti est caloris destructio, quatenus mistum suo calore priuatur: quòd autem simile attrahatur à simili, videtur esse per se manifestum, nec probatione indigere: ut enim contrarium pellitur à suo contrario, ita rationi consonum est ut simile attrahatur à simili: idque asserere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgant enim per attractionem ratione similis qualitatis. Proprie igitur calorem à calore non interimi confitemur, nisi quatenus potest calidius agere in minus calidum, sed tunc non ut in calidum agit, sed ut in frigidum, destruit enim in eo gradum frigoris, non gradum caloris: trahi tamen calor à calore potest, ut simile trahitur à simili. Sed ut hoc melius intelligatur, digna est consideratione Alberti sententia, quam postea alij plures sequuti sunt: declarat Albertus quomodo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere posse & ut naturalem, & ut calorem absolute: nam in generatione misti agit ut naturalis, dum terminat humidum, & ipsum cum siccò commiscet, & coniungit cum siccò, quantum illius misti natura requirit, & has passivas qualitates continendo conseruat mistum: at in misti interitu idem agit non amplius ut naturalis, sed solum ut calor, proinde ut igneus, agit enim consumptionem humidum, & dissolutionem misti: etenim ambiens calor agens in mistum necesse est ut calefaciat, quia prima actio calidi est calefacere; hac igitur actione calor naturalis intenditur, & fit maior, ita ut sublata proportione ad passivas fiat prænaturalis, & destructiuus; ob id deserit illud mistum, & euaporat, & secum educit etiam humidum; & ita dicitur esse corruptus non ut calor, sed ut naturalis, quia tunc desinit esse naturalis. Hæc Alberti sententia certè artificiosa est, sed eam nonnulli recentiores impugnant hac ratione, quòd apud Aristotelem putrefactio fit, quando actiue desinunt imperare passiuæ, & ipsæ passiuæ actiuæ dominantur: hoc autem esse non potest, nisi ob imminutionem caloris: quod etiam Aristoteles manifestè significat, quando dicit putredinem fieri & à calore alieno, & à frigore proprio, propterea quòd omne priuatum calore est frigidum: tantum igitur abest ut Aristot. putet putredinem fieri per accretionem caloris in misto, ut potius aperte dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus. Ego tamen censeo Alberti sententiam sano modo intellectam defendi posse: non enim coccus fuit Albertus, qui non viderit Aristotelem dicentem fieri putredinem à frigore proprio; sed significare voluit id, quod ipsa rei natura, si bene consideretur, nobis ostendit: in principio enim, quum externus calor agat in mistum, necesse est ut mistum reddatur calidius, prima namque actio calidi transiens debet esse calefactio; dicere autem duos numero disti-

Ordo naturæ in putredine.
Quomodo calor calorem corrumpat.

Sententia Alberti de caloris naturali corruptione.

Recentiores contra Albertum.

Alberti defensio.

ctos calores simul in eadem re existere, uanum est; ipse igitur mixti calor ex illa
 actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia definit esse
 illi mixto naturalis, quum amiserit debitam proportionem ad passiuas respec-
 tu naturæ illius mixti; hinc igitur fit ut deserat illud, & euaporet, ita ut res illa
 tandem sine calore maneat, & frigida: in fine igitur putrefactionis rem manere
 frigidam manifestum est: sed in initio quoque dici potest frigida respectu caloris
 naturalis, quem non habet, ille enim quem habet, non est naturalis, nec con-
 tinet humidum iunctum sicco; tunc igitur licet mixtum illud habeat maiorem ca-
 lorem, quam prius, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore ut natu-
 rali: quoniam igitur omne indigens calore est ea ratione frigidum, mixtum dicitur
 frigidum ut carens calore naturali: per hoc tamen non stat quin esse possit
 calidius, quam prius, calore alieno, & aduenticio; hoc enim & experientia, & ra-
 tione, & Aristotelis & Galeni autoritate comprobatur. Experientia docet putre-
 factentia in initio fieri calidiora, quam prius erant; aceruus enim tritici quan-
 do incipit putrescere, fit calidior; sic aceruus lætaminis in principio putrefactio-
 nis adeo incalescit, ut imposita oua gallinarum foueat non minus, quam calor
 gallinæ, ita ut inde pulli nascantur: huius autem duplex est ratio; una, quam pau-
 lo ante tetigimus, quoniam ex calidi externi actione necesse est ut mixtum red-
 datur calidius; altera, quia etiam absque externi caloris consideratione calor in-
 ternus exiens fit maior, id est apparet maior, quia fit sensilior: in illa nanque ele-
 mentorum commixtione, & contrariarum qualitatum contemperatione, atque
 amicitia videtur quodammodo contraria contrariam abscondere, ita ut neutra
 distincta sentiat; sed dum una contraria abiungitur ab altera, sensilior fit, pro-
 inde videtur maior, præsertim quando ex eundo transit ab internis ad externa.
 Ex hoc autem sumi potest ratio differentie inter qualitates, quæ uocari solent
 à medicis actuales, & potentiales, seu virtuales: dicunt enim unum, & piper ha-
 bere frigus actuale, sed calorem virtutalem, & cetera. Sentuntur frigida, sunt tamen
 maxime calefactiua: cuius discriminis rationem quum ego sæpe à pluribus me-
 dicis quaesierim, nunquam tamen ab aliquo intelligere potui, ipse autem arbi-
 tror eam sumi posse ex iis, quæ proximè dicta sunt: quauis enim illa plurimum
 habeant caloris in sua temperatura, is tamen calor absconditus est à contraria
 qualitate, cui est commixtus; sed si ab aliquo externo calefiant, ut à ventriculo,
 excitatur etiam calor internus, & ei adiunctus calor externus reddit calorem
 unum magnum, & valde sensilem, ita ut postea ille maiorem ventriculo calorem
 retribuunt, quam ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modò dice-
 bamus, per id quod ab Aristotele affirmatur, & ab ipsa experientia ostenditur
 de humido; par enim ratio est, quum in putrefactione & calidum, & humidum
 educatur: quemadmodum igitur illa, quæ putrescunt, sunt in initio humidiora
 noui quidem noua humiditate, sed quia humidum ab internis ad externa edu-
 ctum, & à sicco abiunctum fit sensilius; ita exiens calor ad externa rei putrescen-
 tis sensilior fit: illud igitur, quod putrescit, in initio ut humidum esse secundum
 Aristotelem, ita etiam calidius; in fine tamen frigidum, & siccum fit, propter to-
 tius caloris, ac totius humidi euaporationem. Hoc etiam testatur clarè Aristote-
 les in uigesimo problemate particulæ vigesime quinte dicēs; necesse est ut id, quod
 putrescit, fiat calidissimum, id est ut magnum calorem suscipiat propter proprii
 caloris crematum à calore ambientis. Et in tertia particula problemate quinto
 inquit calorem naturalem quandoque extingui ob excessum ab externo calore
 acceptum, ut in illis, qui à solis ardore uruntur, & in ebrijs, qui quandoque ob ma-
 gnā ebrietatem tremunt; tremor enim ille provenit à frigore, quoniam in illis
 calor naturalis est immutatus ex nimio excessu caloris à potu; ex eo enim calor,
 qui erat naturalis, fit præter naturam, & euaporat; certum autem est illis ebrijs
 in principio magnum esse calorem, sed dum definit esse naturalis, euaporat, &

Qualitates
 actuales, &
 potentiales.

corpus frigidum relinquit. Galenus quoque libro secundo de temperamentis capite sexto inquit illa, quæ putrescunt, calidiora fieri adfeditio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti est rationi, & experientia, & Aristoteli consentanea; quum negari non possit putrescentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc fieri dici possint frigida ratione caloris naturalis, quo destituuntur. Argumentum igitur, quo illi aduersus Albertum utuntur, facile soluitur: fit enim putrescens ex immixtione caloris ut naturalis, quia definit esse naturalis, & postea etiam separatur a misto; sed simul etiam fit ex intensione caloris prout absolute est calor.

Solutio argumenti recentiora in

Declaratio illorum verborum in unoquoque humido in definitione putredinis. Cap. X.

ACTENVS ea, quæ ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinent, declarauimus: restat ut verba illa in unoquoque humido perpendamus: dubitare nanque non absque ratione possumus, an per hæc intelligat Aristoteles humidum naturale, an omne humidum indistincte, seu naturale, seu aduentitium: quum enim dicat in unoquoque videtur omnem calorem amplecti, non solum naturalem, attamen sequentibus verbis videtur hæc interpretari, quando subiungit [ex eunte enim proprio calido, coeuaporat quod secundum naturam est humidum] intelligit ergo solum humidum naturale, ideo sensum hunc omnes interpretes receperunt, ut Aristoteles dicens in unoquoque humido intelligat omne humidum naturale, non omne absolute. Sed hæc interpretatio mihi non parum dubia est, potuisset enim Aristoteles in definitione quoque dicere, in humido naturali, si voluisset: cur igitur postea dicit, quod secundum naturam est humidum, in definitione verò dicit, unumquodque humidum? Mihi quidem videtur huius rei declaratio sumi posse ex cuiusdam dubij solutione, quod à nemine uidi fuisse consideratum: uidetur putredo esse educio non solum humidi naturalis, ex quo tanquam ex materia constat ipsa misti substantia, sed etiam humidi aduentitii, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ædificiis diutissime seruari sine putredine, & multis sæculis manere illata; ea tamen, si madescant, & externo humore humectentur, facillime putrescunt ex illa humectatione; videtur igitur putredo esse educio etiam humidi aduentitii: hoc tamen non est consonum rationi; quia si putrescens est interitus contrarius generationi misti, debet esse dissolutio misti in humidum & siccum naturalia, ex quibus genitum est, & constat, sed non evaporatio humidi aduentitii, quod substantiæ pars non est. Si bene dubium hoc consideremus, nulla esse potest alia eius solutio, nisi hæc: calor ut iam diximus non ita corrumpitur, ut prorsus intereat, sed corrumpitur illi misto, quoniam ab eo recedit; at qui recedere non potest calor sine proprio interitu, quum accedens idem humero non possit deserere proprium subiectum, & migrare ad aliud; necessaria ergo est calori substantia humida, in qua resideat, si debeat educi, sicut enim cum substantia humida tanquam vehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla est humiditas, nisi naturalis, & ea quidem modica, per quam coniunctæ sunt partes, quæ dicitur humiditas oleosa; cuius signum manifestum ab Alchymistis habemus, nulla enim res est ita sicca, & arida, ut ex ea ipsi oleum non educant, hoc autem educio remanet puluis inconiunctus, quia separata est illa humiditas, qua fiebat partium conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorum humiditas difficillime extrahatur, ideo ligna arida non facile putrescunt, quia non potest calor solus euaporare sine substantia humida; at si eadem ligna extrancum aquo-

Communis explicatio.

Dubium.

Solutio.

sum

444 De misti generatione & interitu

sum humorem imbibérint, facillè putrescunt, quia ille satis est ut possit cum eo tanquam vehiculo calor naturalis educi à calore ambientis; educationem autem proprij caloris insequitur proprii quoque humidi educio, & separatio à sicco quum enim proprio naturali calore destituatur mistum, ita ut proprium humidum non habeat amplius calorem, à quo contineatur, dissoluitur, & fit separatio humidi naturalis à sicco, quæ est putrefactio. Sunt igitur in lignis illis confiderandæ, ac distinguendæ hæc duæ humiditates, una aduentitia, altera naturalis: aduentitiæ quidem educio, seu evaporatio non esset putredo, nisi cum ea calor naturalis educeretur, sed ea est solum occasio putredini, quia offertur calori ut vehiculum, cum quo calor educatur; hæc igitur aduentitiæ humoris educio non est putrefactio, sed est conditio, sine qua tunc calor lignorum naturalis non extraheretur: sed putrefactio est alterius propriæ humiditatis educio insequens educationem caloris naturalis. aliquæ autem res adeo abundant humido naturali, ut eo solo sine alio aduentitio humore sint aptissimæ ad putredinem, ut caro, lac, & alia multa, in quibus hæc humiditatis distinctio locum non habet, seu nullum momentum facit. Aristoteles igitur in definitione dixit uniuersè [in unoquoque humido] ut omne humidum complecteretur, quod sit vehiculum calori ad exendum, siue sit naturale, siue aduentitium: non enim denotare per hæc verba voluit illud humidum, cuius à sicco separatio putredo est, sed conditionem (subiecti) putrescibilis, sine qua calor naturalis non educeretur: quia non datur hæc proprii caloris corruptio, nisi in corpore humido, id est habente aliquam humiditatem siue propriam, siue aduentitiam: patet igitur verba illa non ipsam putredinis essentiam significare, quæ est proprii humidi evaporatio, sed solum subiectum putrescibile, nam ita communiter acceptum humidum non est illud, cuius à sicco separatio sit putredo: essentia autem putredinis subintelligitur, quia constituta naturalis caloris corruptione insequitur necessariò separatio humidi naturalis à sicco, idque Aristoteles ipse ibidem postea declarat dicens [excunte enim proprio calido coevaporat quod secundum naturam est humidum] hæc igitur, quam diximus, est ratio cur ibi exprimat humidum naturale tantummodo, prius verò in definitione uniuersè dixerit [in unoquoque humido] complectens etiam aduentium: unde patet sequentia illa verba [coevaporat quod secundum naturam est humidum] non esse declaratiua illorum [in unoquoque humido] sed ipsius essentiæ putredinis, quæ in definitione continebatur implicitè in iis verbis [corruptio proprii & naturalis caloris] iuste enim postea expressè nos admonere in hac corruptione proprii caloris inclusam esse coevaporationem humidi naturalis, quæ ex necessitate illam consequitur.

Expositio
propria.

An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

DE FINITIONE putredinis declarata considerandum est an hęc omnem prorsus putredinis modum comprehendat, an alia putredinis species detur, quæ hac definitione non contineatur, ut nonnulli recentiores existimarunt; nam Thomas Erastus, & Archangelus Mercenarius, quum in hoc consenserint, duas esse putredinis species, quarum alteri tantum competat definitio prædicta, alteri verò nequaquam, in his tamen speciebus statuendis dissenserunt, & inter se acerrimè controuerfati sunt, ut in eorum iteratis disputationibus, ac certaminibus iam editis videre est. Quoniam igitur noua ab utroque dogmata hac de re in troducta sunt, & Aristoteli attributa, non etiã ab re si eorum sententias aliquantum expendamus. Putauit Erastus duas duarum diuersarum putredinum definitio-

Erasti opi.
no.

ncs

nes ab Aristotele afferri in initio quarti Meteorologici, vnam priorem in contextu tertio, alteram verò posteriorem in sexto: priorem quidem dixit esse misti quatenus mistum est naturalem interitum, proinde verè contrariam generationi misti, quum sit eius dissolutio in elementa, ex quibus genitum est; & omni misto necessariam, nisi prius contingat vt aliquo violento interitu mistum pereat: ideoque iure vocari ab Aristotele interitum naturalem, quia fit ab interno principio, non enim à calore externo, sed potius ab interno, & naturali, siquidem proprius misti calor tandem absumit humidum naturale, quod illi pabulum est, quo fit ut ipse quoque calor naturalis pabulo destitutus tandem marcescat: huius igitur putredinis naturalis inquit Erasus definitionem afferri ab Aristotele talem, putredo est finis interitus naturalis misti quatenus mistum est. Alteram verò posteriorem putredinis speciem dixit violentam esse, & morbosam, fierique à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Aristotele interitum secundum partem; quia per hanc non dissoluitur prorsus mistum in elementa, sed in aliud mistum mutatur: huius definitionem eam esse inquit, quam ab Aristotele in sexto illo contex. traditam nos iam abundè declarauimus, hanc scilicet, putrefactio est corruptio proprii & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis; hac definitione negauit Erasus priorem putredinis speciem contineri, quæ à proprio calore fit, non ab alieno, proinde non est violenta, sed naturalis. Mercenarius verò alio longè diuerso modo duas putredinis species statuit: priorem enim dixit esse illam, quæ in sexto contex. definitur ab Aristotele, & est corruptio proprii caloris in vnoquoque humido à calore ambientis, quæ Erasmo fuit posterior species, quare in hac non dissident: quæ enim ab Erasmo dicta est secunda species putredinis, eadem est, quæ prior à Mercenario est posita, præterquàm quòd hanc negauit Erasus vocari naturalem, putauitque ab Aristotele in contex. quinto appellari interitum secundum partem; Mercenarius verò naturalem esse ait, & ab Aristotele in contex. tertio ita appellari, & esse interitum secundum totum, non secundum partem; ita vt de vna & eadem putredine loquatur Aristoteles in tertio & in sexto contex. Alteram verò putredinem inquit esse illam, quæ ab Aristotele in quinto contextu paucis verbis tangitur, & vocatur interitus secundum partem, & elementis competere dicitur excepto igni; hanc inquit non esse corruptionem proprii caloris à calore ambientis, sed esse potius quandam corporis impurationem propter admisionem corporis alieni, quam Aristoteles vocat separationem à natura, hoc est recessum quendam à statu naturali, qui non est omnino interitus rei: vt quando aeri commiscentur halitus fumosi, vnde dicitur aer putrescere, quia recedit à sua naturali constitutione: sic quando aquæ eiusmodi exhalatio fumida è terra ascendens commiscetur, dicitur aqua putrescere; ita vt elementis non competat illa putredo, quæ est proprii caloris corruptio à calore ambientis, sed hæc posterior, quæ est impuratio quædam alieni corporis admisionem. Ad hanc de secunda putredine sententiam comprobandam vsus est Mercenarius duobus argumentis. Vnum est: duo elementa, terra & aqua, nullum habent proprium calorem, ergo non sunt obuoxia illi putredini, quæ est proprii caloris corruptio. Alterum est: si tali putredine elementa putrescerent, redirent potius in suam puritatem, & naturalem simplicitatem, quàm recederent à natura, quia putredo est dissolutio in elementa, & misti in simplicia; consequens tamen aduersatur Aristoteli, qui vult elementa ita putrescere, vt à sua natura recedant. Cæteri verò omnes interpretes Aristotelis & Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantum putredinis speciem agnouisse videntur, quæ ab Erasmo posterior, à Mercenario autem prior putredinis species appellata est, & cuius definitionem nos hætenus

Mercenarij opinio.

Primum argumentum Mercenarij.

Secundum argumentum.

Aliorum est minus opinio.

446 De misti generatione & interitu

declarauimus; ita ut communi eorum omnium consensione omnis putredo sit corruptio proprii caloris à calore ambientis, nec detur alius putredinis modus, quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Erasmo prior adducta est, & ea, quæ à Mercenario posterior, ipsorum inuenta fuisse videntur; quæ à nobis consideranda sunt, ut intelligamus quænam, & qualis illa putredo sit, quæ ab Aristotele vocatur interitus secundum partem, & elementis quoque attribuitur, & an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur: certum enim est illa Aristotelis verba & Erasum, & Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis speciem induxisse.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum solutio.
Cap. XII.

Opinio vera.

Conferentia
opinionis
Erasmi.

GO verò quum à communi interpretum sententia non recedam, qui putarunt vnam tantummodò esse putredinem, cuius definitio iam est à nobis declarata; proinde errasse tum Erasum in priore ab eo inuenta putredine existimem, tum Mercenarium in posteriore; aliqua breuiter aduersus vtranque sententiam adducam. Quod ad Erasum attinet, eius error satis manifestus est: nam si duæ sunt putredines, vna naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Aristoteles de naturali putredine fusius, quàm de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longè plura dixit, & eius definitionem exactissimam attulit, eamque postea longo sermone declarauit, de naturali autem admodum pauca dixit in solo tertio contextu, immò huius nullam definitionem adduxit; quod enim Erasus dicit, eam ita definiri, putredo est finis interitus naturalis, id nulla ratione admitendum est; nam in definitione accidentis perfecta duo exprimere oportet, tum essentiam ipsius, tum causam, propter quam est; quorum neutrum ijs verbis exprimitur: quòd enim essentia non exprimitur, manifestum est: quia dicere finem interitus naturalis est dicere quandam respectum ad præcedentia, & conditionem quandam communem; sed non est dicere, in quonam ipsi putredinis natura, & essentia sit constituta, & quidnam ipsa secundum se sit: causam verò huius putrefactionis est secundum Erasum calor naturalis absumentis proprio humido, huius tamen nulla in ea definitione fit mentio, quum tamen omnino facienda fuerit: quòd enim dicit Erasus eam subintelligi, vanum est; quomodo enim potest subintelligi, si nota non est? & quomodo potest esse nota, si ab initio primi physicæ auscultationis ad hunc vsque locum nusquam fuit ab Aristotele declarata? dico præterea falsum omnino hoc esse, quòd Erasus putredinis naturalis causam esse asserit, nempe proprium misti calorem ali humido proprio, & ipsum absumentis tanquam pabulum; de solo enim calore animali id verum est, propriumque est animaliorum, vt eorum calor humido naturali nutriatur, ipsumque tandem absumat, quæ est viuientis mors per vltimam resolutionem, naturalis appellata; & in hoc rectè carpit Erasum Mercenarius, licèt nullam huiusce discriminis rationem adducat: ego verò hanc esse puto rationem, quòd calor naturalis dupliciter accipi potest, vno modo pro sola qualitate, altero modo pro subiecto quali sicuti solent medici nomine caloris naturalis vitales spiritus intelligere, quæ sunt primum subiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquam pabulo, non possumus simplicem qualitatem intelligere; non potest enim humiditas in calorem verti, sed potius destruitur à calore,

quoniam

quoniam nutrirī aliquo est vertere illud in suam substantiam; sic enim dicimus ignem ali combustili, idest illud vertere in ignem: in animantibus igitur calorem velci humido vt pabulo non potest intelligi de calore accepto pro qualitate, sed accepto pro spiritibus vitalibus, qui continuē nutriuntur, dum vertunt humidum in suam substantiam; hæc autem humidi consumptio, & ex consumptione nutritio, non fit, nisi ex actione substantiæ calidæ in aliam substantiam humidam: proinde non habet locum, nisi in corporibus heterogeneis, quæ constant ex partibus diuersarum naturarum, & diuersarum temperierum: alia nanque est natura spiritus, alia sanguinis, alia carnis, alia ossis: dicere igitur possumus carnem nutrirī sanguine, & spiritus nutrirī humido in eorum substantiam conuerso, & hæc ratione nutrirī calorem naturalem, idest conseruari per conseruationem spirituum: ast vbi vna & eadem est substantia homogenea calorem habens, & humiditatem naturalem, nihil est vanius, quàm dicere calorem ali per consumptionem humidi naturalis: vna enim est natura, ac temperies misti homogenei, quare non potest agere in seipsam: adde quòd calor in nutritione non agit nisi per mediam calefactionem, ergo oporteret idem mistum calfacere seipsum, quod dicendum non est; sic enim esset simul calidum, & non calidum, & actum, & potestare secundum idem, quod ne imaginabile quidem est. Præterea si hoc verum esset, etiam mista inanimata egerent sumptione alimentī externi pro consumpti humidī restauratione, hoc tamen nemo vnquam dixit: videmus enim multa mista sine vilo assumpto alimento diutissimè durare, vt metalla, & lapides, & oleum; in his ergo nulla proprij humidī consumptio fit. Dicendum ergo est calorem temperaturæ in misto continere, & conseruare humidum siccum iunctum, tantum abesse vt absumat, ac perimat: ideò rectè dicit Albertus calorem misti, dum agit ut naturalis, conseruare humidum, nec sinere clabi, ac distillare: non est ergo Arist. attribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati & miror quomodo Erastus in tantum errorem lapsus sit, quum præsertim modus ille loquendi Arist. non possit definitionem significare: potius. n. denotat quæ corruptio sit putredo, quàm quid sit; & sententia Arist. est, quòd illa putredo, quæ est interitus naturalis, & oppositus generationi misti, fiat à calore ambientis, ea quæ deficiat in context. 6. illius libri, vt est omnium interpretum opinio, quam tueretur rectè Mercenarius contra Erastum. Possumus autem aduersus eum considerare etiam verba Aristot. in context. quarto, quando dicit [quare humida primum, deinde sicca tandem fiunt illa, quæ putrescunt] nam secundum Erastum dicere oporteret mista semper magis exiccari, si semper calidum absumit humidum: igitur quomodo dicit Arist. putrescentia fieri primum humida, deinde verò manere sicca? vidit hanc difficultatem Erastus, & illa verba ita est interpretatus: mista putrescentia habent in principio humorem, & humida sunt, tandem verò toto consumpto humido remanent arida. Sed hæc non est conueniens interpretatio, quia non dicit Arist. ea esse humida, sed fieri humida ob ipsam putrefactionem, quum ante putrefactionem non essent humida; siquidem per educationem humidī ad iuperficiem, in extrema parte redduntur humida in initio putrefactionis. Sed non rectè etiam diceretur omnia mista esse humida: quauis enim omnia mista habeant humorem in sua mistione, non ob id omnia denominantur humida; etenim non fit denominatio, nisi ab excessu; vt lignum aridum vocamus siccum, non vocamus humidum, licet aliquid habeat humidī in sua mistione: aliud ergo est dicere omne mistum habere in se humiditatem, aliud est dicere omne mistum esse humidum: nam id quidem verum est, sed hoc est falsum. Mercenarius quoque in secunda ab eo adducta putredine, quam secundum partem vocauit, deceptus est. Primum quidem non est verum id, quod ait, hæc esse elementorum propriam putredinem: nã modus loquendi, quo Arist. in eo 5. context. utitur, significat hanc mistus quoque competere; inquit. n. [proprie dicitur putrefactio in iis, quæ secun-

Comparatio
opinionis
Mercenarij.

448 De mixtione & interitu

dum partē intereunt] postea vero subiungit [quæ propter & putrescunt alia omnia excepto igne] & ita colligit tria quoque elementa hoc modo putrescere: non ergo solis elementis hanc putredinē attribuerat, nā dicitio coniunctiua indicat eam alius quoque competere præter elementa; hoc autem postea manifestum fiet, quum declarauerimus quid sit hæc putredo, quæ secundū partem dicitur. Sed ipsamet Mercenarii de hac putredine sententia videtur esse absonarationi, neque Aristoteli attribuenda: nam si putrescere elementa dicuntur per alieni corporis admissionem, quod recedunt à sua naturali puritate; ergo illa tria elementa sunt semper putrida, semper enim sunt mista, & absque naturali simplicitate: falsedo. n. maris indicat mixtionem cum halitu terreo, & in aere semper sunt halitus à terra ascendentes, uel saltem frequentissimè; terra quoque in extrema saltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aquo humore commista, attamen nec totam aquam maris vocamus putridam, nec terram madefactam, nec aerem per vaporum commixtionem putrescere dicimus; non igitur in hac commixtione consistit natura putredinis, ita ut quicquid habet alienum corpus sibi commixtum, ea ipsa ratione dicatur putridum: id quidem verum est, talem commixtionem in elementis esse putredinis causam, sine qua non, quia nisi essent mista, non putrescerent; sed tali commixtione posita non necessario ponitur putredo, causa enim est ut sint putrescibilia, sed non ut sint putrida; sic autem & cætera mista non semper putrescunt, sunt tamen semper putrescibilia, quum sine mista. Præterea verbis Aristotelis aptari hæc sententia nullo modo potest, qui eo in loco de tali commixtione ne uerbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, si in hac ipsa conditione hæc secunda putredo constituta est: Aristoteles autem nil aliud dicit, nisi aliqua secundū partem putrescere; at hoc quomodo significare possit commixtionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non possum, est enim absonarationi, & incongrua hæc interpretatio, æt (inquit Mercenarius) declarat hoc Aristoteles quando subiungit [quum separata fuerint à natura] per talem enim commixtionem elementa remouentur à sua naturali constitutione: sed hoc reuera nihil est, quia separari res à sua natura pluribus modis possunt, non hoc uno, quem ipse ponit; nam & quando elementum mutatur in aliud elementum, separari dicitur à sua natura; & quando etiam alteratur contraria qualitate, ut quando aqua calefit, separari modo aliquo dicitur à sua naturali affectione: nihil ergo in verbis Aristotelis est, quod determinatè eum extraneo corpore commixtionem significet, quum præsertim neque in præcedentibus de hæc quippiam dixerit, neque in sequentibus dicturus sit: hæc igitur huius secundæ putredinis conditio apud Aristotelem non legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, si per hanc secundam putredinem distinguenda est ab altera priore. Restat ut argumenta ab his adducta soluamus: Erasius quidem pro sua opinione de priore putredine non alio argumento usus esse videtur, quam consideratione verborum Aristotelis in contextu tertio illius quarti libri; nempe quando Aristoteles dicit eam esse naturalem corruptionem, & verè contrariam generationi misti: sed ad hæc iam patet responsio ex iis, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; contraria enim vocatur generationi misti, quia est misti dissolutio in elementa; naturalis autem dicitur, non quod fiat ab interno principio, sic enim à calore ambientis, sed quia fit secundū legem naturæ de modo, quo debeat interire mistum quatenus mistum est. Ad primum Mercenarii dicimus terram, & aquam, si simplices esse statuantur, & omni penitus calore carentes, utique non posse putrescere; attamen putrescere, quoniam aliquem habent calorem, si non naturalem, saltem aduentitium; is enim (ut aliqui rectè dicunt) si uerè intrinsecus non est, est saltem intrinsecus, & facit ut elementum sit aptum putrescere. Ad secundum dicimus totum esse concedendum: nam si fieri posset ut aqua perfectè putresceret, dissolueretur aqua in elementa simplicia, proinde in

Ad argumentum Erasii.

Ad primum Mercenarii.

Ad secundum.

pura in puriorem; sed quia id fieri non potest, ideo non fit perfecta dissolutio in elementa: cur autem fieri non possit, postea declarabimus, quando veram sententiam de hac secundum partem putredine proferemus: ubi etiam ostendemus terram non modò secundum partem, sed etiam perfectè putrescere posse. Vtunque sit, semper putredo est corruptio rei putrescentis siue perfecta, siue imperfecta: ideo si putrefcit elementum, putrefcit quatenus mistum est; idque si perfectè in simplicia dissoluatur, nõ negamus impurum ea ratione resolui in purum: si verò non perfectè dissoluatur, id non euenit, sed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis postea magis declarabitur.

Aliorum sententiæ de putredine secundum partem, & earum consutatio. Cap. XIII.

RECTIVS igitur alii senserunt, qui dixere unam tantum esse putredinem, quæ est proprii caloris corruptio à calore ambientis ita ut eiusmodi sit tum illa, quæ in contex. tertio quarti Meteorologi ci dicitur esse interitus naturalis, & verè contrarius generationi misti: tum illa, quæ in contex. quinto vocatur interitus secundum partem. Sed antequàm veram de hac re sententiam, ac mentem Aristotelis declaremus, non erit ab re, si plures aliorum sententias de putredine secundum partem breuiter expendamus: quia licet in eo omnes consentiant, quòd hæc non sit alia putredinis species, variis tamen modis hunc secundum partem interitum intellexerunt. Plures latini considerantes Aristotelem ibi dicere ea, quæ secundum partem intereunt, esse separata à sua natura, de elementorum tantum putredine eum loqui existimarunt, & dicere ea separari à sua natura, quando ob commistionem aliorum corporum substantia dicuntur à sua naturali puritate recedere, suntque apta ad putrescendum: non enim putrescerent, nisi essent mista, quum putredo sit dissolutio misti in simplicia: sensus ergo verborum Aristotelis secundum eos hic est: elementa, quando à sua natura recesserunt, id est, quando facta sunt quodammodo mista, tunc apta sunt ad putrescendum. Sed hæc interpretatio tum manca, & imperfecta admodum est, quum eorum complures non declarent cur hæc putredo appelletur secundum partem: tum etiam falsa: quia si modum loquendi Aristotelis perpendamus, non solis elementis attribuit hanc putredinem secundum partem, quemadmodum antea aduersus Mercenarium ostendimus: sed postea etiam demonstrabimus misti quoque eam putredinem, quæ secundum partem ab Aristotele dicitur, competere posse. Notare autem volo hos in consideranda in elementis mistione, quam dicunt ibi uocari recessum à natura, minus errasse, quàm Mercenarium: ille nanque mistionem, & impuritatem ipsam elementorù formaliter putredinem esse dicebat, quod omnino negandum est: isti verò non formaliter, sed antecedenter, quod quidem verum per se est, sed ab illis Arist. verbis alienum: nam fatemur quidem Arist. præsupponere elementa esse mista quodammodo, si debeant putrescere, sed negamus hoc significari per separationem à natura. Albertus verò similiter dixit putredinem secundum partem solis elementis attribui, sed rationem quoque adduxit cur dicitur interitus secundum partem, dixit enim putredinem esse mistorum tantummodo: ideoque perfecta mista putrescere perfectè, ac secundum totum; at elementa, quia non sunt perfectè mista sed imperfectè, dici etiam putrescere imperfectè, ac secundum partem. Attamen in hac Alberti ratione manifestum est animum non acquiescere: quãuis enim putredo mistionem præsupponat, aliud tamen est mistio, aliud putrefactio: quod igitur imperfecta in elemento sit mistio, nõ ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem esse, nisi de ipsa secundum se putredine declaretur quomodo sit imperfecta; immò nos postea ostendemus, tum perfectè mi-

Latinorum opinio.

Consutatio.

Alberti opinio.

Consutatio.

448 De misti generatione & interitu

ita posse imperfectè putrescere, tum elementa, quæ sunt imperfectè mista, quandoque perfectè putrescere. Aliqui putredinem secundùm partem intellexerunt de parte quantitatis; ut quando pomi pars putrescit, dum aliæ partes sunt integræ, eam uocant putredinem secundùm partem; sic quando in aliqua corporis nostri parte propter ulcus fit sanies, eam dicunt esse putredinem secundùm partem, nempe secundùm corporis nostri partem. Sed hac interpretatione nescio an alia possit crassior, ac rudior excogitari; eadem enim est putredinis natura, & conditio, qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur; nam si pars pomi in elementa penitur dissoluatur, etiam si ceteræ partes sanæ, & integræ maneant, certum est perfectam esse eius partis putredinem; nec vllum huius discrimen esse, & illius, qua totum pomum putrescit, nisi ratione quantitatis maioris, vel minoris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Aristotele considerata. Probabilior videtur quorundam aliorum sententia, qui putarunt putredinem secundùm partem tunc dici, quando non tota misti substantia, sed particule tantùm tenuiores putrescunt, qualem vini putredinem esse dicunt; non enim tota vini substantia putrescit, sed particule tantùm tenuiores, & aquosæ, quæ solæ euaporant, non totus humor vini: idque eo argumento comprobant, quòd illi, qui vinum præseruare volunt ne putrescat, coquunt ipsum igni, ut omnes illæ partes aquosæ exhalentur; sic enim vinum à putredine præseruatur. Verùm hi videntur quidem propius ad veritatem accessisse, quàm alii, sed ab ea tamen aliquantum recesserunt: quum enim omnis putredo fiat per separationem partis à parte, nempe humidum à sicco, non ipsi parti educitæ attribuitur putredo, sed toti misto; non enim putrescere dicimus humidum pomi, sed educi, putrescere autem pomum totum: quando igitur aquosiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putrescere, sed vinum totum, licet non secundùm totum, quia non totum humidum separatur à sicco; ea igitur sola debet adduci ratio cur aliquid secundùm partem tantùm putrescat, quòd non totum humidum educitur, sed pars eius tantùm; at non quòd pars tantùm aliqua putrescat, nempe illa, quæ educitur: itaque hi in discernenda putrefactione secundùm partem non videntur errasse, sed solùm in ratione asserenda huius appellationis; toti enim misto est attribuenda putrefactio, non humido educito: ob id falsum est id, quod dicunt, non totum vinum putrescere, immò totum putrescit, quia ab omnibus partibus euaporat proprium calidum cum humido; non tamen perfectè putrescit; quare dicendum est vinum totum putrescere putredine imperfecta, & hac ratione dici secundùm partem interire. Buccaferrus dicit Aristotelem in eo loca, nec aliam putredinis speciem adducere, nec eandem vè imperfectam, sed absolute de omni putredine loqui, & putredinem vniuersò sumptam declarare, ac dicere omnem putredinem esse interitum secundùm partem tantùm, nullam autem secundùm totum; propterea quòd est secundùm calidum & humidum tantùm, non secundùm frigidum, & siccum; nam à calore ambientis extrahitur calor tantùm naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & siccum: omnis igitur putrefactio est corruptio secundùm partem, quia non est secundùm omnes qualitates, sed secundùm duas tantùm. Hanc sententiam maximè omnium approbat Buccaferrus, & eam inquit fuisse Alexandri, quod tamen minimè verum est; quum præsertim sit vanissima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationem prædictam, quia putrefactio non attribuitur soli parti educitæ, sed toti misto, hoc enim dicitur putrescere, & dissolui, tum etiam quia reuera hæc est separatio omnium qualitatum, nam educere calorem non magis est separare calidum à frigido, quàm relinquere frigidum separatum à calido: hoc idem de humido & sicco dicendum est: quare hæc sententia est proferenda.

Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundum partem. Cap. XIII.

HGO quum hac in re à communi interpretum sententia arbitror non esse recedendum, & unam tantum dari putredinis speciem, vitamque; & eandem omnis putredinis definitionem; omnis enim putredo apud Aristotelem est separatio humidi à sicco ex proprii caloris corruptione à calore ambiens, etiam illa putredo, quæ ab Aristotele vocatur putredo secundum partem; tamen hos quoque errasse existimo in hac intelligenda, & falsas esse omnes prædictas eorum sententias, ut modò demonstraui: declarandum igitur à nobis est quænam sit apud Aristot. putredo secundum partem, & quomodo hanc ab illa, quæ secundum totum est, distinguere videatur. Sciendum itaque est eam, quam Aristoteles definiuit, putredinem multas recipere varietates ex diuersitate rerum putrescentium, & diuersis earum mistionibus, & naturis; quo fit ut diuersis modis putrescere res diuersæ videantur, propterea quòd eadem causæ eundem effectum cum aliqua varietate producant ob varias differentias subiectorum recipientium: ut exempli gratia eadem est putredinis natura, & conditio, qua putrescit caro, & qua pomum, & qua stercus; varii tamen sunt horum putrescentium odores, & sapores, quæ differentie oriuntur ex diuersitate mistionum: sed hæc tamen diuersitas indigna est consideratione, quoniam accidentalis est, nec facit ut hoc magis, quam illud putrescere dicatur; æquè enim omnia prædicta dissoluntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, nisi terra, & simus, quamquam per diuersa accidentia ad hunc finem perueniunt: alix tamen maiores putredinum differentie existunt, quæ considerari meruerunt, quia faciunt ut alia magis, alia minus putrescere dicantur, & alia penitus, alia verò secundum partem tantum interire, ut in memorato loco Aristot. admonet: attamen non sunt ob id diuersæ putredinis species, quia differentia secundum magis & minus non variat speciem, sed potius varios gradus putredinis efficit: unde aliam maiorem, aliam minorem putredinem appellamus. Summa igitur, & perfecta putredo ea est, qua mistum penitus in elementa dissoluitur; ita ut nihil eius reliquum appareat, nisi terra: hoc modo putrescunt caro, & pomum, & stercus, & alia omnia mista, quæ solida, & per excessum terrea sunt; euocato enim proprio calore humidum quoque existens educitur ad externa, ibique tandem consumitur, ita ut remaneat terra sicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno excessu aquea sunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo, ut in vino: quum enim in eo insit plurimum humidum, & parum siccum, si per siccum quoque educationem fieri putredo posset, utique etiam hæc secundum totum facile putrescerent: sed quum siccum euocari à calore nequeat, sed solum humidum educatur, idque ibi plurimum insit, ideo non potest educi totum, & à sicco separari; sed primum tenuiores partes educuntur, quia facilior est ipsarum, quam crassiorum educitio, ut in putrescente vino videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquosiores partes exhalari, ex quibus in superficie vini genitum inspicimus illum situm, qui in omnibus signum putredinis esse solet; attamen non omnino tunc dissoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multò maior in eo inest humoris copia, quam ut educi totum possit, & à sicco separari: hanc igitur putredinem Aristoteles appellat interitum secundum partem; nam mistum quatenus est mistum tunc dicitur secundum totum, & perfectè interire, quando penitus abiungitur humidum à sicco; sed quando hæc separatio non perficitur, tunc mistum quatenus mistum est, secundum partem tantum interire dicitur, & secundum partem dissolui.

Putredo im-
perfecta in
quibus hæc.

bus illi elementis locum habeat putredo: aqua putrescit, quoniam insitum habet calorem, ut modò dicebamus, debilem tamen, qui vincitur à calore aris ambientis, ideoque educitur; quum autem calor sit accidens, & nequeat migrare de subiecto in subiectum, non potest educi, nisi cum aliqua tenui substantia, in qua inhæreat, eaque est pars aliqua humoris tenuior, quæ ad superficiem aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis signum esse solet: non potest autem totum aquæ humidum euocari, quia est plurimum cum pauco siccò, ideo remanet adhuc in aqua plurimum humidi cum siccò terreo, eaque est putredo secundum partem, quia non penitus separatur humidum à siccò: nec videtur hæc putredo dissimilis putredini vini, cuius humor totus separari à siccò non potest ea una actione, qua putrescere vinum dicimus in illa omnibus manifesta ebullitione, & manifestè etiam cessat, & relinquit vinum iam putrefactum secundum partem: nec tamen negamus materiam illam putridam interire etiam penitus, & in elementa resolui posse, sed id postea fit per aliam actionem, & non nisi post longum tempus; nunc enim nil aliud consideramus, quàm illam unam actionem caloris æstiuæ, ex qua remanet vinum putrefactum secundum partem, in illo enim statu imperfectum esse putredinem certum est. Talis etiam esse videtur aeris putrefactio: quâdo enim permixtum habeat plurimum sicca exhalationis, & vaporis etiam aquei (nam aquea humiditas putrescibiles maximè res facit, propterea quòd humidum, quod in misto ut materia requiritur, aqueum potissimè est, sicuti etiam siccum est potissimè terreum; hæc enim duo elementa substantiam habent magis consistentem, & humidum aqueum aptius est ad conglutinationem, & unionem partium misti, quàm humidum aerium) potest ab externo calore seu circumdantis ignis, seu ab astris genito educi aeris calor naturalis unâ cum aliqua humoris parte, quæ erit imperfecta putredo, & secundum partem dicta, quia totus aeris humor tam proprius, quàm alienus non potest ea una actione à siccò permixto separari: ideo & ante putrefactionem, & post seruat nomen aeris, quia non secundum totum est facta illius corporis dissolutio, neque omnis calor educus est: etenim si remanet aer, necesse est ut aliquid caloris in eo remaneat: huius autem putredinis signum apparet, quòd aer fit turbidus, & situm generat in suppositis illi corporibus, ut in superficie terre, & arborum, & ædificiorum, ad quæ situs tanquam grauis descendit: ideo quando turbidum, ac densum esse aerem uidemus, id signum est putredinis vel presentis uel futuræ; indicatur enim permixtio multarum exhalationum, quæ aerem putrescibilem reddunt, præsertim tempore æstiuo, aut uerno, nam sine calore superante calorem proprium non fit putredo; purus autem aer, & nulli alii elemento permixtus non posset putrescere, sicuti neque aqua pura: quomodo enim separari potest humidum à siccò, ubi nihil est sicci? Partes autem terre, quæ permixtam habeant humiditatem aqueam, & aliquid caloris, possunt putrescere à calore ambientis educente calorem illum intrinsecatum unâ cum illo humido intrinsecato, ex qua putrefactione terra illa fiet humidior, & apparebit etiam in ea situs, sicut in aliis multis putrescentibus: idèò proximè videtur accedere hæc putrefactio ad eam, quæ dicitur interitus secundum totum; quia potest totus educi ille paruus calor, & totus ille paruus humor, ita ut remaneat terra pura; eaque erit dissolutio in elementa simplicia: sed non est ignorandum illam putredinem vocari posse & secundum totum, & secundum partem; quatenus enim reuera est perfecta dissolutio in simplicia, eatenus est interitus secundum totum; sed ratione eius, quod apparet, dicitur secundum partem tantum, id est secundum accidentia: nam & illud, quod putrescit, vocatur terra, & id, quod ex putredine remanet, uocatur similiter terra; quare non videtur substantia interitisse, sed tolum esse alterata: neque hoc Aristoteli aduersatur dicenti tria hæc elementa secundum partem putrescere, quando quidem non dicit ea secundum partem

Putredo vini.

Quomodo aer putrescat.

Quo terra putrescat.

454 De misti generatione & interitu

Quomodo
humores in
elementari-
bus putre-
facti sit.

partem tantum posse putrescere; sed ex eo, quod dixerat, aliqua ita putrescere, ut secundum partem tantum intereat, infert tanquam consequens tria illa elementa putrescere posse; quia si putredo secundum partem non daretur, sed solum secundum totum, hoc fortasse non intulisset, sed solum terram inter elementa putrescere posse asseruisset. Tale esse puto in corporibus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur à medicis putridæ appellatæ: sicut. n. putrescunt in eisdem excrementa, ut patet ex eorum fetore postquam sunt emissa, ita etiam humores putrescere possunt, sed ut plurimum putredine secundum partem: sicuti vinum, & aquam, & res liquidas putrescere diximus: calfacti. n. humores ab aliquo extraneo, ut nomine extranei intelligamus etiam circumstantes animalis partes solidas, & quodcumque aliud extra ipsam humorum substantiam existens consideretur, putrescunt, quia proprius eorum calor, & cum calore humidum educitur; sed quum sint fluidi, vix potest totum ipsorum humidum extrahi, ut dici possit putredo secundum totum, sed pars aliqua humidi educitur, non tota humiditas; quare non est nisi putredo secundum partem: potest tamen aliquis humor ex ingenti putredine exarescere tandem, & (ut aiunt) incinerari, sed id perarum est; immò nec videtur consueque vita animalis posse produci, donec tota sit absoluta putredo, sed mortem præuenire necesse est: hoc tamen si concedamus, perfectam quoque, & secundum totum putredinem esse fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, sed putrescunt humores secundum partem, nec omnino absoluitur dissolutio in elementa: immò etiam corruptam humorum putredinem compefcunt, & cohibent sæpe remediis medici, humorumque illum pristinae integritati resistunt, ut asserit Galenus in arte Medici- nali in eo cap. quod de communissima intentione curatiua inscribitur; inquit, n. concoctione fieri ut humorum putredo cesset, proinde eos alterari manente sub- stantia. Hæc est mea de utroque putredine opinio: puto enim non duas esse spe- cies, sed unam, ad quam omnium putrescentium rerum putredines reducuntur, hanc autem modò perfectam esse, modò imperfectam, quam Aristoteles dicit esse secundum partem, patet enim imperfectam putredinem per hoc significari.

An putredo secundum partem sit interitus forma substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententia, & argumenta.

Cap. X V.

AETERYM ut melius hæc secundum partem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expendenda proponitur, quæ inter aliquos eruditos viros agitata est: qui in hoc consentientes quòd hæc secundum partem putredo sit alia pu- tredinis species, fiat tamen hæc quoque à calore ambientis, acer- rimè disputant an sit in solis qualitatibus alteratio, an potius sit interitus forme substantialis rei putrescentis; habet autem locum questio hæc etiam se- cundum nostram opinionem: quum enim dicamus putredinem secundum partem non esse aliam putredinis speciem, sed eandem quando imperfecta est, opportuna ad- modum est questio, an per hæc imperfectam putredinem intereat forma misti, & aliud mistum generetur, an maneat eadem forma, & in solis acciden- tibus sit facta mutatio: nec indigna per se consideratione hæc res est, an vinum putrefactum differat specie à seipso iam integro, an non differat; certum enim est non differ- re specie, si forma substantialis seruata esse dicatur. Thomas Erastus efficaciter tueri contendit hanc secundum partem putredinem esse interitum formæ substā- tialis, & quatuor argumentis vtitur. Primum considerat verba illa Aristotelis [quum separata fuerint à natura] quæ significant, illa, quæ ita secundum par-

Erasti opi-
nio.

Primum ar-
gumentum.

tem putrefcunt, recedere à sua natura, atqui natura est forma, ergo uult Aristoteles hæc suam formam amittere. Præterea hanc uocat corruptionem, non solet autem alterationi tribuere nomen corruptionis, præsertim verò hoc non debet facere in illo initio quarti Meteorologici, in quo de misti generatione, & interitu substantiali sibi agendum proposuit; non potest igitur intelligere, nisi formæ substantialis interitum; sed uocat interitum secundum partem, quia non est dissolutio misti in elementa, sed est mutatio misti in aliud mistum diuersæ speciei; putauit enim Erasius putredinem ibi in sexto contex. definitam non esse dissolutionem in elementa, sed esse mutationem misti in aliud mistum, & hæc ratione dici putredinem secundum partem. Tertiò Aristoteles dixit tria elementa esse materiam igni, non ignem illis; at hoc falsum esset de mera alteratione, si quidem ignis quoque alterari potest ab aliis elementis, proinde est illis materia alterationis; ergo loquitur Aristoteles de mutatione substantiali. Tandem argumentum sumit ex illis signis, quibus Aristoteles definitionem putredinis postea confirmat; inquit enim exente calido humidum quoque coeuaporare, hoc autem substantiæ destructionem significat; inquit etiam animalia generari ex iis, quæ putrefcunt, atqui animalia formam habent nouam, & diuersam à forma misti putrescentis, ergo uult Aristoteles in hac putredine formam substantialem interire. Mercenarius uerò hoc negat, & inquit esse alterationem tantum: quod ostendit statuto illo fundamento, quòd hæc secunda putredo nil aliud sit, quàm corporis extranei cum elemento commistio, & ipsius elementi adulteratio quædam, hoc enim constituto nil aliud reuera dici potest: sed quia nos iam hoc fundamentum sustulimus, & ostendimus hanc putredinem fieri à calore ambientis, non est quòd cum eo amplius hæc de re loquamur. Nonnulli uerò alii recentiores, qui de putredine aduersus Erasium scripserunt, præter cætera in hoc quoque conati sunt Erasii sententiam impugnare; & ostendere hanc secundam putredinem non esse interitum formæ substantialis, sed esse meram alterationem, & in solis accidentibus mutationem: quum enim ipsi quoque existimauerint hanc secundam putredinem specie distingui ab altera priore, hanc huius differentię rationem attulerunt, quòd prior putredo est substantiæ misti perfectus interitus, hæc uerò est mutatio in solis accidentibus, ab eadem tamen causa proueniens, nempe à calore ambientis. Ad hanc igitur sententiam aduersus Erasium probandam sumpserunt argumentum ex uerbis Aristotelis, qui in contex. quinto quarti Meteorologici hanc putredinem uocat interitum secundum partem; sic autem appellare solet illam generationem, & corruptionem, quæ est secundum accidentia tantum, & à nostris uocatur secundum quid: hoc aperte legitimum in contextu decimotercio primi libri de ortu & interitu, ubi inquirendam proponit causam perpetuitatis generationis, tum illius, quæ dicitur simpliciter, tum illius, quæ secundum partem. In secundo etiam contex. quarti Meteorologici dixit Aristoteles: si actiue non dominantur passiuis, secundum partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit, at simplici generationi maximè opponitur putrefactio: parer autem inconcoctionem esse in accidentibus mutationem; ideo secundum partem ibi significat secundum accidentia, hinc enim fit ut inconcoctio generationi misti non maximè opponatur, sed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem possumus testimonium Aristotelis in primo cap. secundi Posteriorum, ubi distinguens quæstionem simplicem, an sit, à quæstione complexa, quòd sit, dicit per illam quæri rem simpliciter, & secundum totam suam substantiam, per hanc uerò quæri solum partem; atqui per hanc quæritur in herentia accidentis in subiecto; ergo secundum partem apud Aristotelem idem significat, quod secundum accidentia. Præterea (dicunt illi) uidemus quandoque elementa, & aliqua mista ita putrefcere, ut uon amittant formam substantialem; putrefcit enim uinum adhuc remansens uinum, & seruans nomen, ac definitionem

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Mercenarii opinio.

Aliorum recentiorum opinio.

Primum illorum argumentum.

Secundum argumentum.

nem vini; sic putridam aquam adhuc uocamus aquam: experientia ergo declarat hanc secundam putredinem esse in solis accidentibus alterationem.

Propria sententia, & pradiclarum consutatio, & argumentorum solutio. Cap. XVI.

HGO huiusce rei difficultatem considerans tandem in hanc sententiam deueni, reliquis his duabus opinionibus extremis tertiam mediam accipiendam esse; ut dicamus in hac imperfecta, & secundum partem dicta putredine neque necessarium esse ut forma substantialis intereat, quod putauit Erasius, neque esse necessarium ut seruetur, quod alii eius aduersarij asseruerunt; dicimus enim omnem putrefactionem, quae ad dissolutionem in elementa non perueniat, uocari ab Aristotele imperfectam, & secundum partem: in hac tamen dati gradus, ut aliqua ita leuis sit, ut res alteretur solum secundum accidentia, forma uero substantialis non intereat; aliqua etiam sit maior, qua substantialis forma perdat, nec tamen in elementa dissolutio fiat, sed mutatio misti in aliam misti speciem: uidemus enim quandoque uinum leuiter putrescere, nec desinere esse uinum, quia quando putredinis initium animaduertimus, & aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet, nec pergeret putredinem sinimus, non est facta in uino mutatio, nisi in accidentibus, proinde non desinit esse uinum: sic quando putrescere incipit in uenis sanguis, potest adhibitis remedijs reprimi illa putrefactio, ita ut sanguis pristinae suae naturae, & integritati restituatur, quod quidem fieri non potest, si forma sanguinis interijisset; nam secundum Aristotelem compositum, quod perit, nunquam idem redit. Contra etiam potest eousque progredi putrefactio, ut forma substantialis perimatur, & uinum non sit amplius uinum, nisi equiuocè, sicuti quando cadauer hominem esse dicimus: sic etiam sanguis potest ita putrescere ut non sit amplius sanguis, sed factus sit humor putridus, cum quo non potest animal amplius uiuere: & hos putredinis gradus optime norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare consueuerunt, ut in alia maior, in alia uero minor putredo fiat; utroque autem modo uocatur putredo secundum partem, quia siue destructa sit misti forma, siue seruata, dummodo non sit facta in elementa dissolutio, non potest perfecta putredo uocari, neque est interitus contrarius generationi misti: & huius appellationis duplex affertur ratio potest una est, uocatur secundum partem, quia non est absoluta, neque ad finem ducta putrefactio; altera est, uocatur secundum partem, quia est secundum accidentia: est enim necessaria omnis putrefactionis seu perfectae, seu imperfectae conditio, ut sit alteratio in accidentibus; non est tamen necessarium ut in omni imperfecta putredine forma quoque substantialis perdat, sed quandoque perditur, quandoque etiam seruetur: quoniam igitur consueuit Arist. regulas semper afferre uniuersales, rectè fecisset si omnem imperfectam putrefactionem uocasset interitum secundum accidentia, quia hoc perpetuum, ac necessarium est: de forma uero substantiali nullam certam regulam afferre potuit, quia haec quandoque perit, quandoque non perit. Non est tamen ignorandum istam appellationem, secundum partem, non habere hanc propriam significationem, ut significet secundum accidentia; sed proprie denotat quiddam imperfectum, quod ex aduerso respondet ei, quod est perfectum, & secundum totum: adeo ut alicuius membri propriae agritudinem liceat appellare secundum partem, non quidem ut significetur eam esse secundum accidentia, sed ut ab illa, quae totius corporis est, agritudine distinguatur; hoc enim nomen, pars, non hanc habet proprietatem ut significet accidens: alteratio autem fuit quandoque uocata generatione

Imperfectae
putredinis
plures sunt
gradus.

Cur secundum
partem
putredo ap-
pelletur

neratio

neratio secundum partem, quatenus accidens non est tota res, sed aliquid rei; ideo quicquid est aliquid rei, neque est res tota, non video cur non possit appellari pars, etiamsi non sit accidens: hoc dico, quia, etsi defendi potest quod Arist. in memorato loco per interitum secundum partem possit significare interitum secundum accidentia, tamen ego puto hanc eius mentem non fuisse; sed ipsum eam tantum ratione dixisse secundum partem, quatenus non est perfectus misti interitus; nam misto prout est mistum ille interitus competit, quo in elementa dissolvatur, non ille, quo mutetur in mistum diuersæ speciei. Veritate ita declarata superest ut illorum argumenta expendamus, atque soluamus. Ad primum Erasmi dicimus recessum à natura non semper significare amissionem formæ substantialis, sed quandoque sumi posse pro recessu secundum aliquem gradum à qualitatibus naturam rei consequentibus, quæ naturales, & essentielles appellari solent; quod quidem in elementis manifestum est: putrescit enim aliquando aqua, sed remanet aqua, dicitur tamen recedere à natura, quatenus aliquantum recedit à suis naturalibus qualitatibus, nempe quas habebat quatenus erat mistum quoddam: Nam si à natura recedere semper significaret formæ substantialis amissionem, omnia eque recederent à natura, nec daretur maior, aut minor, recessus; quoniam igitur manifestum est dari & maiorem, & minorem recessum à natura, necesse est ut hic possit in accidentibus quoque essentialibus considerari. Ob id notanda maximè est ratio, cur Aristoteles imperfectam putredinem significare voluerit per separationem à natura: ratio enim est, quoniam perfecta putredo duos terminos habet; vnum, à quo; alterum ad quem; terminus à quo, est ipsa misti natura, terminus vero ad quem, sunt naturæ elementorum, in quas misti dissolutio fit: utrunque igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & à natura recedit, & ad elementa peruenit: at in putredine imperfecta postremus hic terminus non attingitur; nam recedit quidem res à sua natura siue per qualitates sibi contrarias, siue etiam per amissionem formæ misti, at non peruenit ad dissolutionem in elementa: quemadmodum si quis ab hac vrbe discedens Romam proficiscatur, perfectum est iter, si Romam attingat; at imperfectum, si maneat Bononiæ, recessit enim à patria, & Romam versus profectus est, sed Romam non peruenit: Aristoteles igitur rectè ibi fecit declarans imperfectam putredinem per recessum à natura, non per dissolutionem in elementa, licet per hanc potius declaretur natura putredinis, si modò ad eam perueniat; denotat igitur imperfectam putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam daret per solum recessum à natura, & dicat esse interitum secundum partem. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod sumit Erasmus, nomen corruptionis apud Aristotelem non significare nisi illam, quæ secundum substantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in quinto physicorum contex. septimo, & octauo, & in primo de ortu & interitu 18. & 20. ab Aristotele scribuntur; ibi. n. etiam in accidentibus mutationem generationem & interitum vocat, non tamen simpliciter, sed secundum quid, quod hic dicitur secundum partem: quod verò inquit Erasmus solum substantialem misti interitum ad quarti Meteorologici institutum pertinere, negandum est, nam in eo quarto libro de pluribus multi alterationibus agitur, quæ non sunt secundum substantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus consilium esse Aristotelis agere de misti generatione, & interitu substantiali; sed ad eandem scientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus considerare id, quod propriè, & summè tale est, & sed, quod minus est tale: idè licet præcipuè ibi agat de perfecta putredine, quæ perfectè opponitur generationi misti, tamen considerare etiam debuit putredinem imperfectam, quæ est misti interitus secundum partem; idè eam tetigit paucis verbis in quinto contex. eius libri, & statim ad perfectam putredinem considerandam reuersus est, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quo-

Ad primum
Erasmi.

Cur putredo
imperfecta vo-
cata sit sepa-
ratio à natu-
ra.

Ad secundum.

que putredini imperfectæ & secundariò accommodatur: sic etiam in primo libro Posteriorum non definiuit Aristot. demonstrationem ab effectu, sed solam demonstrationem propter quid, & huius conditiones docuit: demonstrationis autem ab effectu satis habuit notare defectum, & eadentiam à perfectione demonstrationis propter quid. Tertium argumentum Erasii contra ipsum manifestè retorquetur: inquit enim, si Aristot. dicens tria elementa esse materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falsum diceret, quia non minus ignis ab alijs alterari potest, quàm alia ab igne; ego verò similiter dico, si Aristot. intelligat substantialem mutationem, falsum dicit, quia non minus ignis ab alijs elementis interiri potest, quàm alia ab ipso. Ad argumentum igitur respondeo Aristot. neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ fit à contrario, sic enim etiam ignis ab alijs & alterari, & destrui potest: sed loqui de sola putrefactione, quæ est corruptio caloris proprij à calore alieno; sic enim tria elementa pati possunt ab igni, non ignis ab eis, quom nihil eo validius sit. Ad vltimum dico falsum esse id, quod sumit Erasius, Aristotelem in contex. sexto illius libri definitionem adducere non illius prioris putredinis, quam dixerat esse interitum misti naturalæ, & illius generationi contrarium, sed alterius posterioris, & violentæ; nos enim dicimus definitionem illam præcipuè competere perfectæ putredini, quam Aristot. in tertio contex. dixerat esse interitum contrarium generationi misti: propterea illa omnia signa, quæ postea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potissimè putredinem respiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfectè, & ut illi aptari possunt: non est autem necessarium vt omnia illa signa conueniant imperfectæ putredini, & secundùm partem distigatur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque est mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ substantialis, neque vllius forme generatio. Ad contraria verò argumenta, quæ ab Erasii aduersariis adducta sunt, responsio clara sumitur ex his, quæ hæcenus diximus. Ad primum enim iam dictum est hanc putredinem ab Aristotele appellari secundùm partem ea tantùm ratione, quatenus non est secundùm totum, quia eadem ratione etiam generatio accidentalis solet vocari secundùm partem, quia non est mutatio secundùm totum. Ad secundum. Alterum verò argumentum, quod ab experientia sumitur, nil aliud probat, nisi dari putredinem, quæ sit mera alteratio, per quam forma substantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putrefecere, ut forma nutritionis seruetur: at non probat hanc solam intelligere Aristotelem per interitum secundùm partem: dicimus enim Aristot. non hanc tantùm comprehendere, sed etiam illam qua destruat formam substantialem, dummodo non fiat perfecta dissolutio in elementa, sed sit mutatio in aliam misti speciem, nam hæc quoque vocatur ibi ab Aristot. interitus secundùm partem.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
DE MISTI GENERATIONE
ET INTERITV.

Liber Tertius.

*Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententia de
illius comparatione cum definitione Aristotelis & earum
confutatio. Cap. I.*

HACTENVS ea, quæ ab Aristotele de putredine dicta sunt, percurramus, & eius sententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: restat vt tum alias ab alijs traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Aristoteles attulit, conferamus, videamusque à quonam sit putredo optimè definita: tum demum hanc Aristotelis sententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum moribus vindicemus, & sic quoque eius veritatem confirmemus. Consideranda primo loco est putredinis definitio, quam Galenus adduxit in libro vndecimo Methodi cap. octauo; proponit enim eo in loco ex professo putredinis naturam declarandam, & talem eius definitionem assignat, putrefactio est mutatio ad corruptelam totius substantiæ putrescentis ab externa caliditate. Hanc definitionem alij & philosophi, & medici qui de putredine loquuti sunt, in eundem sensum cadere existimarunt cum definitione ab Aristotele tradita; discrimen verò, siquod est, paruum, ac leue esse: nos igitur ea, quæ ab alijs de hac Galeni definitione dicuntur, breuiter consideremus, ut postea ipsi quoque propriam hac in re sententiam feramus. Nonnulli recentiores dixerunt eundem esse vtriusque definitionis sensum, sed eas in eo tantùm differre; quòd Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius substantiæ corruptionem dixerit; Aristoteles verò pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprii caloris, quæ est via ducens ad substantiæ interitum; quum tamen ambo idem significare voluerint. Sed hæc sententia mihi non probatur; hi nanque in duobus peccasse videntur: primò, quòd harum definitionum discrimen, quòd reuera magnum est, ut nos postea ostendemus, ipsi non viderunt; deinde quòd hoc ab eis consideratum discrimen reuera nullum est: nam si Galenus dixisset putredinem esse totius substantiæ interitum, vtique dicere possemus cum definiuisse putredinẽ pro solo termino non comprehensa via, quæ est alteratio præuia: sed quum dixerit esse mutationem ad corruptionem, apertè dixit viam ad interitum, non interitum ipsum; itaque non est verum id, quòd illi dixerunt, definitionem Galeni

Putredinis definitio à Galeno ablati.

Aliquorum opinio de definitione Galeni.

Impugnatio

Aliorum opi in hoc differre à definitione Aristotelis. Alij verò dixerunt harum definitionum
no. discrimen in hoc esse constitutum, quòd Aristoteles dicens putredinem esse cor-
ruptionem, putrefactum mistum respexit, Galenus verò dicens esse uiam ad cor-
ruptionem, respexit mistum semiputridum, quod potest reduci ad benignum:
igitur isti cognouerunt Galenum significasse viam ad terminum, quod illi alte-
ri negauerunt. Sed hi quoque in eo errarunt, quòd dixerunt Arist. respexisse
Impugnatio mistum putrefactum: etenim si ipsius misti corruptionem dixisset, utique admitti
posset ista consideratio; at non misti corruptionem dixit, sed corruptionem pro-
prij calor, quæ competit etiam misto semiputrido: calor enim quum sit qualitas,
suscipit magis & minus; quare educi potest à calore ambientis aliquis gradus ca-
loris naturalis, quæ dicitur corruptio calor, etsi non totius, nec tamen erit
adhuc corrupta substantia. Videntur etiam isti in hoc sibi contradicere, quum
prius dixissent Arist. ibi definire vniuersè omnem putredinem, tam perfectam
quàm imperfectam, sic. n. necesse est Arist. respexisse & putrefactum mistum, & semi-
putridum, sicuti reuera debuit absolute putredinem definire, igitur falsum est id,
quod postea dixerunt, Arist. definire mistum tantum putrefactum. Non est etiam
concedendum iudicium, quod de Galeno dixerunt, neque tantus error Galeno attribu-
tus est, ut proponat absolute naturam putredinis declarandam, postea verò so-
lius imperfectæ putredinis definitionem adducat: si nanque ea definitio naturæ
putredinis exprimit, debet præcipue competere putredini perfectæ; quæ enim
magis est putredo, ea magis recipit definitionem putredinis: itaque credendum
potius est tam Galenum, quàm Aristot. absolute, & vniuersè putredinem defini-
uisse, ita ut definitio competat primum perfectæ putredini, secundariò autem
etiam imperfectæ; ideo notandum in hoc est Aristotelis artificium, qui licet prius
dixisset agendum esse de putredine, quæ est misti interitus contrariis generatio-
ni eiusdem, tamen in definitione non dixit esse misti interitum, sed proprii & na-
turalis calor: quia si interitum misti dixisset, non comprehendisset illam imper-
fectam putredinem, quæ non est mutatio formæ misti, sed in solis accidentibus al-
teratio; volens igitur ea definitione omnem putredinem vniuersè complecti, &
perfectam, & imperfectam, non dixit esse substantiæ interitum, sed solum dixit
esse proprii calor corruptionem; hæc. n. est communis omnium putredinum cõ-
ditio, ut proprius rei calor à calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ip-
sius gradus, & quandoque etiam absq. substantiæ lésione. Sed præterea illud in ho-
rum sententia mihi videtur esse mirandum, quomodo potuerint eam Galeni defi-
nitionem approbare, quum iam de Arist. definitione loquentes dixissent eam nõ
esse perfectam, nisi & calor externus, & frigus proprium, tanquam duæ distinctæ
causæ in ea exprimentur: quum enim secundum eos Arist. definitionem à se allatam
absoluat, & perfectam reddat adiiciens statim etiam frigus proprium, non video
quomodo ipsi, qui medici sunt, Galenum tueri possint, qui neq. in ea definitione,
neq. post allatam definitionem facit illam proprii frigoris mentionem. Ex his cra-
go patet errasse hos omnes in definitione Galeni consideranda, & ea cum defini-
tione Aristotelis conferenda.

Nota aris-
totelem
in definitio-
ne putredi-
nis.

*Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristotelis, & obie-
ctiones contra definitionem Galeni. Cap. II.*

DICAM ego hac in re liberè philosophando quid sentiam, nec ve-
rebor dubia illa in medium adducere, quæ me cogunt Galeni de-
finitionem minus probare, & eorum solutionem medicis meditan-
dam relinquam. Quòd non bene sit à Galeno definita putredo
& quæ in ea definitione viua insinuat considerabo. Signum quidem manifestum
prauæ

prauz definitionis est, quòd alijs quoque competit præter putredinem; competit enim etiam combustioni, quia combustio est mutatio ad corruptionem totius substantiæ corporeæ à calore externo: neque rectè Galenum tuerent illi, qui dicunt Galenum per illa verba, corporis putrescentis, excludere combustionem, & ab ea putredinem separare; hoc enim esset putredinem à combustionem se iungere per semetipsam, non per aliquam essentialem differentiam; quemadmodum si quis definiret hominem per animal bipes, deinde ad hominem ab aibus separandum adderet humanum; dicens, homo est animal bipes humanum; sic enim nullam inter hæc differentiam poneret, nisi quòd homo est animal bipes, quòd est homo, auis verò est animal bipes, quòd est auis: sic etiam hic sensus esset, putredo est illa mutatio ad totius substantiæ interitum à calore externo, quæ est putredo; combustio autem est mutatio ad totius substantiæ interitum à calore externo, quæ est combustio; ponit igitur Galenus in definitione rem differentem; at differentiam, quæ differt, non ponit: ideo in eum quoque errorem lapsus est, quòd in definitione definitum nominauit ut partem definitionis, & separat ipsum à combustionem per semetipsum, quòd quidem uitiosum est, quia in definitione non est ipsum definitum ponendum loco differentiæ: sed dico præterea ne que sic putredinem à combustionem separari; nam si corpus putrescens in ignem conijciatur, ita ut comburatur, illa combustio erit mutatio totius substantiæ putrescentis corporis ad corruptelam à calore externo: quod si quis dicat contingere per accidens ut corpus putrescens comburatur, hoc nullius momenti est; quoniam propria rei definitio non debet alii rei competere, nec per se, nec per accidens: si enim contingeret per accidens ut aliquod animal brutum esset animal rationale, ea dici non posset hominis definitio, neque essentiali hominis exprimeret: quoniam igitur definitio à Galeno adducta competit et combustionem, non potest dici putredinis definitio, licet sit ratio, quæ verè de putredine prædicatur; quum præsertim cum putredine non reciprocetur, sicut ostendimus. Ut igitur huius imperfectionis rationem cognoscamus, & cur Galeni definitio essentiali putredinis non declararet, nec separet eam à combustionem, considerandæ sunt particulæ illius definitionis, & singulæ cum partibus definitionis Aristotelis conferendæ. Iam sæpe diximus, & in libris logicis fusè declarauimus, in definitione cuiusque accidentis perfectæ tres partes necessariò postulari, genus, subiectum, & causam. Quod igitur ad subiectum attinet, Galenus nullum proprium subiectum putredinis expressit, nisi totam corporis substantiam, quòd nimis amplum, & commune est, neque in eo nulla apparet ratio putrescibilitatis; Aristoteles verò hanc expressit dum dixit, in unoquoque humido, nam omne humidum est putrescibile, & quatenus est humidum, dummodo mistum sit: primum igitur hic defectus in definitione Galeni manifestus inest. Genus verò, quòd solet formam, & essentiali definiti significare, exprimitur à Galeno valde commune, dum dicit mutatio ad corruptelam; complectitur enim omnem præuiam alterationem ad quemlibet substantiæ interitum; & quantum huic addatur, à calore externo, comprehendit etiam combustionem, ut iam ostendimus: Aristoteles verò dixit proprii caloris corruptionem, in qua contineri intelligatur etiam separatio humidi à sicco; hæc autem proprii caloris corruptio propriam naturam putredinis exprimit, & eam separat ab omni alia corruptione; nulla enim datur alia proprii caloris corruptio, quam insequitur separatio humidi à sicco, nisi putrefactio: quòd si etiam causa externa adiiciatur, adhuc manifestior res est; nulla enim datur proprii caloris corruptio à calore ambientis, nisi sola putrefactio; hic enim est corruptionis modus proprius putredinis, in quo putredinis natura consistit: quem quum Galenus in sua definitione non exprimat, nec considerare videatur, vanum est dicere naturam putredinis per eam definitionem declarari: saltem si traditam illam definitionem posita explanaret, & doceret quonam pacto ab externo calore mutetur ad corruptelam

Ratio defectus in definitione Galeni.

prelām tota rei substantia, fortasse allqua ratione defendi ea definitio possēt; sed in eius definitionis declaratione Galenus in toto illo capite ne verbum quidē fecit de eductione caloris naturalis, vel de separatione humidi à siccō, sed solum assertit rationem cur à calore externo putrefactio fiat, distinguens calorem externum à calore proprio & naturali, quia proprius internus calor est potius rei causa seu uatius, externus uero humores inuadens eos perdit, quare à calore externo sit putrefactio, non à proprio calore: quod autem proprius calor ab externo calore extrahatur, Galenus ibi non considerat, ideoque de eo, in quo est putrefactionis essentia constituta, nihil penitus dicit, immo magnam errandi occasionem prabet, ita ut plures in eum errorem incidērint, ut dixerint aliud esse putredinem philosophorum, aliud esse putredinem medicorum, & humorum putredinem apud medicos nil aliud esse, quam efferuescentiam, ac exultionem; reuera enim definitio à Galeno adducta combustioni competit, quare non absque ratione factum est ut humorum putredinem esse exultionem quandam existimauerint. In causa uero putredinis eatenus peccat Galenus, quatenus causam affert remotam, & accidentalem, ex qua non cognoscimus quomodo fiat putrefactio: externus enim calor causa est corruptionis caloris naturalis, quam insequitur separatio humidi à siccō, & hanc tandem insequitur totius substantiæ corruptio: ideo Aristot. calorem externum afferens ut causam corruptionis caloris naturalis, assertit ipsum ut causam proximam, quia ut causam effectus ab eo immediate producti; Galenus uero eundem assertit ut causam remotam, quia ut causam effectus remoti, nempe totius substantiæ corruptionis; ignorato igitur effectu medio non cognoscitur quid sit putrefactio, neque cognoscitur modus quo externus calor totam rei substantiam corrumpit, siquidem potest etiam intelligi corruptio per combustionem, immo & multo magis, quia is est modus longè euidentior, quem facile est ut solum respiciat quisquis eam definitionem considerat. Itaque si Galeni definitio in demonstrationem mutetur, ea nullam scientiam pariet, quia medium erit maioris extremi causa remota, & propositio maior demonstrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid sit putredo, quoniam neque proprium subiectum exprimitur, neque essentia putredinis, neque proxima rei causa adducitur. Ego quidem nullam Galeni definitionem inuenio; nisi dicamus ipsum non eam asserre ut definitionem putredinis, sed præsupponere iam ab Aristot. perfecte definitam putredinem, ideoque pauca illa de putredine dicere, ut nos reliqua iam ab Aristotele dicta subintelligamus. At si eam ut definitionem putredinis ritè traditam medici recipendam esse contendunt, ut & ipsi omnes, & multi etiam philosophi eam ut definitionem receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum solutionem uideam, eam ex medicis audire cupio & expecto.

Galenī de-
cisiō .

Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio.

Cap. III.

NONNULLI recentiores, qui fortasse animaduertentur definitionem putredinis à Galeno allatam complecti etiam combustionem, uoluerunt eam aliquantum coarctare, & talem ipsi perfectam, & omnibus numeris absolutam putredinis definitionem protulerunt; putredo est corruptio misti secundum totam substantiam proueniens à frigore proprio unā cum calore ambientis; alteram enim causam addendo, frigus proprium, uidentur combustionem exclusisse. Sed si bene consideremus, hæc definitio ipsdem difficultatibus, quibus definitio Galeni, & fortasse etiam maioribus obnoxia est: de humido enim, & de proprio putredinis su-

Definitio a.
horum.

Confutatio.

bic29

biecto nihil dicunt, nihil de corruptione proprii caloris, nihil de separatione humidi à sicco, quæ est essentia putredinis, ut iam dictum est; quare non expresse- runt proprium corruptionis modum, quo ab aliis corruptionibus putrefactio distinguitur: sed præterea dicentes corruptionem totius substantiæ excluderunt putredinem imperfectam, qua non interimitur tota substantia; cui quidem crimini non est obnoxia definitio Galeni, qui dicens mutationem ad interitum, imperfectam quoque putredinem complexam est; siquidem tendere ad interitum res aliqua potest, ad ipsum tamen non peruenire, sed præseruari: errarunt etiam ad- dentes frigus proprium tanquam alteram causam per se agentem, hoc enim fal- sum esse iam demonstrauimus; quem errorem non commisit Galenus: nihil præ- terea dicunt de corruptione proprii caloris; quare calorem ambientis accipiunt ut causam remotam, sicut etiam contra Galenum considerauimus. Præterea in eo reprehendendi esse videntur, quòd rationem reddentes cur à Galeno, & à se in definitione dicatur, secundum totam substantiam, dicunt per hoc distingui putredinem à corruptione misti animati, quæ vocatur mors; siquidem mors nō est totius substantiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod postea interit per putredinem. Hoc autem dicentes videntur non considerasse definitionem gene- rationis vniuersè acceptæ, quam Aristot. tradit in contex. vigesimotertio primi libri de ortu & interitu, ibi nanque dicit omnem mutationem substantialem esse mutationem secundum totum; quamobrem si omni generationi substantiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuientis interitum esse mutationem secundum totum; nam reuera ibi Aristot. non idèò dicit secundum totum, quòd velit omnes prorsus substantiæ partes interire, prima nanque materia certè non interit; sed quia vltima forma destruitur, quæ, quum alia omnia contineat, & det rei esse specificum; ideo vocatur totum: patet igitur tam mortem, quàm putredinem esse totius substantiæ interitum, vel neutram, quandoquidem in putredi- ne relinquitur prima materia, quæ substantiæ pars est; immò etiam secunda ma- teria modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem dissoluatur mistum in elementa, quæ aliquo modo in ipso inerant, & ita illa, quæ simul erant com- missa, postea separantur: patet igitur in misto solam misti formam esse respicien- dam, & in viuente solam animam, cuius vtriusque corruptio dicitur corruptio totius substantiæ cum misti, tum animati, quum vtriusque auferatur esse specifi- cum: quare non minus mors, quàm putrefactio, est totius substantiæ interitus; non igitur per hoc distinguitur putrefactio à morte. Ex his ergo, quæ dicta sunt, colligimus definitiones putredinis ab aliis adductas maximis vrgeri difficultati- bus, quibus tradita ab Aristotele definitio non vrgetur; sed artificio plena est, & optimè naturam, & causam putredinis exprimit, ita ut melius exprimi non posse videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristotele traditam. Cap. IIII.

SEQVITVR ut Aristotelis definitionem, atque sententiam ab aliorum obiectionibus, dubiisque eam oppugnantibus vindice- mus; & sic quoque illius veritatem, & ea, quæ à nobis hætenus ad eam declarandam dicta sunt, tandem confirmemus; magnum enim esse solet veritatis indicium, quando omnia, quæ aduersus eam existere videntur, dubia facile soluntur: quoniam autem plura dubia iam à nobis in præcedente disputatione soluta sunt, & aliorum plurium solutiones, etiam à nobis

- à nobis non expressè, tamen ab oïbus facile ex dictis nostris colligi possunt; hinc à
 iis præteritis alia quædã, quæ difficiïora videntur, in medium afferemus. Primùm
 quidem fallum videtur id, quod Aristoteles dixit, putrefactionem esse mutatio-
 nem verè contrariam generationi misti; etenim generatio est mutatio una, at pu-
 trefactio non est una mutatio, quum ex pluribus mutationibus constare videat-
 ur, unde etiam factum est ut multi absolutè negauerint putrefactionem esse mu-
 tationem unam; quoniam igitur eadem debet esse contrariorum conditio, non
 est putredo generationi contraria, quum generatio sit mutatio una, putredo verò
 ex pluribus constat, sit enim primùm proprii caloris corruptio, deinde humidi
 proprii euaporatio & separatio humidi à sicco, & dissolutio misti. Secundò obit-
 ciunt aliqui Aristoteli illud idem, quod nos antea Galeno obicimus; nam desin-
 itio putredinis ab Aristotele tradita competere videtur, etiam combustioni,
 quoniã etiam combustio est proprii caloris corruptio à calore externo. Tertio du-
 bitatur aduersus definitionem putredinis, quia non omnis putrefactio à calore
 àmbientis fieri videtur: quum enim omnis putrefactio sit interitus misti quate-
 nus mistum est, proinde sit misti in elementa dissolutio, omnis igitur dissolutio
 misti in elementa putrefactio est; atqui potest mistum in elementa dissolui
 etiam absque aëione caloris àmbientis; ergo potest aliquid putrefieri non à ca-
 lore àmbientis: assumptum probatur tripliciter. Primò, sic: si mistum poneretur
 in uacuo, aliquando interiret, quia necessarium est ut omne genitum possit
 interire, & aliquando intereat: & ut ex elementis genitum in elementa dissoluatur;
 at in vacuo nullus esset àmbientis calor; ergo putrefactio fieret non à calore
 àmbientis. Præterea si mistum poneretur in centro mundi, ubi nullus est calor;
 putreficeret aliquando, non tamen à calore àmbientis. Præterea mistum constat
 ex contrariis, ergo ex sola contrariorum inter se aëione & passione dissolui, &
 interire potest: sic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna,
 non à calore àmbientis: ideò sæpe apud Auerroem legimus naturalia corpora
 ideo interire, quia constant ex contrariis. Quartò dubitatur, & est obiectio Ar-
 genterii contra Aristotelem: Si putrefactio est interitus contrarii generationi
 substantiali, debet definiri corruptio substantiæ, ut definiuit Galenus, non calori-
 s corruptio ut eam Aristoteles definiuit, quum enim calor sit accidens, caloris
 corruptio, non est nisi alteratio; quare Aristoteles sibi aduersatur, quum prius
 dixerit putrefactionem esse interitus verè contrarium generationi misti, deinde
 verò dicat esse corruptionem caloris, quæ est mera alteratio. Quintò obicit idem
 Argenterius: corrumpi est pati, calor autem non est qualitas passiva, sed aëiua,
 ergo non rectè dixit Aristot. calorem corrumpi. Sextum dubium satis tritum
 ac uulgatum est: castanæ, & nuces putrescunt intus, in externa autem parte man-
 ent illæscæ, ergo non fit putredo à calore àmbientis: quoniam si ab hac fieret, oportet
 prius extimam partem, quæ àmbienti calido propinquior est, putrescere,
 quàm intimam, quæ est remotior: agens enim non agit, nisi per contactum; qua-
 re prius agit in propinquum, quàm in remotum. Postremò dubitatur de mistis
 quæ in aere valdè frigidò frequenter putrefieri cernuntur; nam in hieme quoq;
 & in magnis aeris frigoribus videmus & lac, & carnes animalium, & herbas à so-
 lo separatas, & alia eiusmodi putrescere, quum tamen calidiora illo aere esse vi-
 deantur; atqui àmbientis calor, quando est minò calore misti naturali, non ipsum
 vincit, proinde educere eum non potest, sicut etiam Aristoteles aperte dixit:
 uel igitur hæc non deberent eo tempore putrefieri, uel non fit putrefactio à
 calore àmbientis,

V has omnes difficultates ordinatim solvamus, ad primam, omnis iis, quæ ab aliis dicuntur, nos breviter dicimus & generationem misti, & putredinem esse modo aliquo mutationem unam, & modo etiam aliquo non esse unam: quum igitur similiter utraque & una, & non una dici possit, per hoc non stat quim verè contrariè inter se hæ mutationes sint: ipsa quidem misti generatio si maximè propriè sumatur pro sola substantialis formæ introductione, est penitus una mutatio: & putrefactio similiter, si pro sola formæ misti destructione sumatur, est absolutè una mutatio: & hoc potissimum respicimus, dum dicimus eas esse inter se contrarias; per unam enim res incipit esse, quæ antea non erat; per alteram verò illa eadem res desinit esse, quæ prius erat: prævia verò ad utranque dispositio secundarium quoddam est, quod ad substantiæ mutationem dirigitur: quare non ita exquisitè consideranda esse videtur, quia non est necessarium ut contraria easdem prorsus habeant omnes conditiones, sed ut aliquas habeant easdem, aliquas etiam differentes, immò etiam contrarias; attamen quod ad unitatem, & multiplicatam atinet, certum est utranque acceptam pro substantiæ mutatione cum tota dispositione prævia, esse congeriem plurium mutationum, quæ etiam vocari potest mutatio una, quatenus ad unum finem tendit, ad substantiæ mutationem: quemadmodum enim videmus in animali plura esse distincta membra, & plures partes variis præditas temperaturis, quæ tamen omnia ad unitatem rediguntur ab una ultima forma, quæ totum animatum redit unum; simili quadam ratione plures illæ mutationes, etsi secundum se plures sunt, tamen respectu ultimi finis, ad quem tendunt, dici possunt una mutatio, quoniam ab uno fine unitatem recipiunt: sic igitur possumus etiam comprehensa recta prævia dispositione dicere & generationem misti esse mutationem unam, & misti putredinem esse mutationem unam: quòd enim plures contineat mutationes, negari certè non potest: sit enim primùm actio calidi externi, quæ mistum calefit, postea verò caloris naturalis euaporatio, &eductio humiditatis, quæ est motus quidam localis, & humectatio externarum partium, ac demum totius exiccatio: quas omnes mutationes, siue totidem hæ contrarias in generatione misti fieri non est necessarium; sicuti etiam non oportet ut in viventis interitu fiant eadem illæ præviæ dispositiones, quæ sunt in generatione eiusdem, neque etiam ut totidem illis contrariæ, sed satis est si finis utriusque unus sit, & finis unius sit contrarius fini alterius, & tota præviæ dispositionis congeries dicatur una ex illius finis unitate; sic enim & generatio misti, & eiusdem putredo est similiter mutatio una. Ad secundum

Ad primum
dubium re-
sponso.

Ad secundum.

Combustio
nō est actio
in calidum,
sed in frigidum.

corru-

corruptio caloris à calore, sed frigidi & humidi à calido; & siccò: in putrefactione autem etsi calidum externum agit primum in patiens calfaciendo, tamen agit etiam in calidum educendo; nec alia ratione dicitur putrefactio, nisi quatenus agit calidum in calidum ad ipsum extrahendum, quod non potest fieri actione uehementi, sed leni, & sensim facta; præterea Aristoteles ipse definitionem putredinis postea declarans asserit illam proprii caloris corruptionem complecti, & in se continere separationem humidi à siccò; at in combustionem non euaporat humidum, nec separatur à siccò, sed absuntur totum, siccum autem intenditur, & fit siccum igneum, quia omnia elementa ibi denique mutantur in solum ignem; educitio igitur caloris naturalis, quam insequatur separatio humidi à siccò, & quæ fiat à calore ambientis, non potest esse combustio, sed solum putrefactio. Præterea conditio necessaria putredinis est ut fiat in corpore humido, non ita combustionis, potest enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combustio rei nullatenus humidæ; patet igitur definitionem putrefactionis non posse dici definitionem combustionis. Ad tertium dubium concedimus omnem dissolutionem mixti in elementa esse putrefactionem, sed negamus fieri aliter posse talem dissolutionem, quàm à calore ambientis. Ad probationes verò, ad primam dicimus, quòd positum in uacuo mistum non corrumpetur, quanuis corruptibile sit: licet enim, inconueniens sit, & absurdum, rem corruptibilem nunquam corrumpi, sequitur tamen ex falsa & impossibili positione, est enim impossibile dari uacuum: quare non est mirum si hoc positò sequatur corruptibile nunquam corrumpi, & alia fortasse plura absurda; natura enim nihil frustra facit, & omni corruptibili constituit proprium agens, à quo corrumpatur, tali autem destituitur mistum, dum in uacuo ponitur. Ad secundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorem aliquem peruenire ex actione cœlesti, à quo mistum, si ibi esset, putreficeret: sed hæc solutio nititur fundamento dubio, dum asserit ad centrum mundi aliquid caloris peruenire. Ided ego aliter respondeo, si uel illuc perueniat calor, siue non perueniat, argumentum nullius roboris esse: nam si dicamus nullum ibi esse calorem, non putresceret illud mistum, non quidem quòd euaderet incorruptibile, sed quia non putredine, sed alio modo interiret; etenim à circumstante frigido destrueretur interitu uolento, cuiusmodi est etiam combustio, quemadmodum antea dictum est: sicut enim combustio mistum in elementa non dissoluit, sed totum conuertit in ignem; ita summum frigus in centro mundi mutaret totum mistum in terram destructis cæteris elementis, sed non faceret ipsorum separationem, quæ est putrefactio. Si uerò in centro dicatur esse aliquis calor, is uel uincet calorem mixti naturalem, uel non uincet; de hoc enim non est disputandum, quoniam ad dubii solutionem nihil confert: si igitur uincet, ab eo putrescet mistum, & erit putrefactio à calore ambientis; si uerò sit ita debilis, ut non uincat, ut in præsentia concedamus ab eo non posse putredinem fieri, saltem ager in illud mistum tanquam contrarium, nempe tanquam frigidum in calidum, & ita destruet illud destructione uolenta, sicut antea dicebamus. Ad tertiam probationem dicunt aliqui, licet mixtum constet ex contrariis, tamen internum eius frigus non agere in calorem internum, nisi ipsi dominetur; non dominatur autem nisi constituta prius actione calidi externi, à quo internus calor imminuatur, tunc enim incipit etiam frigus internum agere in internum calorem, & ipsum expellere, est ergo necessaria actio calidi externi, quia sine hoc non fit putrefactio. Sed hanc solutionem ego probare non possum: iam enim ostendi fieri non posse, ut frigus internum agat in internum calorem, & sit causa putredinis positua; sed facta mixtione iam est una qualitas media, non duæ, quæ inuicem agere possint; & quanuis etiam ea media qualitas intendatur, uel remittatur, est tamen semper una uel ad calorem, uel ad frigus magis uergens, quæ non potest in seipsa habere agens & patiens: utor autem ad hoc probandum argumento ex ore istorum desumpto; dicunt enim frigus non agere in calorem, quia illi non domina-

tur, quasi posset in illum agere, si maius illo esset: si autem hoc verum est, ergo deberet calor, quem dicunt viribus superiorem esse, agere in frigus proprium & ipsum expellere, ea enim esse debet ratio actionis & graduum caloris in gradus frigoris, & graduum frigoris in gradus caloris: sic igitur fieri nunquam posset ut dareret mistum excessu calidum, uel excessu frigidum, quoniam altera qualitas potentior destrueret alteram debiliorem; hoc autem dicere esset omnem missionem de medio tollere, & omne primarum qualitatum temperamentum: uannam igitur est id, quod illi dicunt, facto temperamento calidi cum frigido posse unum agere in alterum, etiam si plus insit unius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico, constare ex contrariis non esse in misto rationem corruptionis, sed corruptibilitatis, idque non ea ratione, ut corrupti possit mistum ex contrariis, è quibus constat, actione inter se, siquidem facta missione non possunt amplius inuicem agere; quo fit ut constare ex contrariis nil aliud significet, quam esse genitum ex eis, quæ fuerunt contraria, in ipso autem misto non sunt amplius contraria: sed eatenus dicitur significare corruptibilitatem, quatenus mistum constans ex contrariis est naturæ mediæ inter extrema contraria; proinde significat illud habere extra se contrarium, à quo lædi, atque interimi potest; nam contrarietas est non solum extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio: quoniam igitur mistum est medium constans ex extremis, ut ait Aristoteles in calce primi libri de ortu & interitu, ideo pati, ac destrui potest tum à frigidiore, tum à calidior. Sic igitur est intelligendum Auerroes quando dicit omne ex contrariis constans esse corruptibile, per hoc enim significatur illud habere extra se contrarium, à quo destrui potest; ita ut ab externo agente pati, & corrumpi semper dicatur, nunquam à seipso. **Quartum** dubium facile soluitur per ea, quæ antea dicta sunt, iam enim diximus non omnem putredinem ad interitum usque substantiæ peruenire: quanquam enim perfecta putrefactio est substantiæ destructio, non tamen omnis putrefactio est perfecta: unde Aristoteles licet in definitione putredinis præcipue respiciat putredinem perfectam, quæ est corruptio caloris, quam insequitur separatio humiditatis à sicco, & de nique etiam substantiæ interitus; tamen ita in definitione loqui uoluit, ut imperfectam quoque putredinem complecteretur: quando autem dixit putrefactionem esse interitum contrarium generationi misti, perfectam putrefactionem intellexit, quæ est destructio substantiæ misti, de hac enim præcipue loqui uolebat; ideo etiam in definitione hanc præcipue respexit, & eam caloris corruptionem, quæ ad substantiæ interitum ducit, sed uoluit etiam ut ea definitio secundariò imperfectam quoque putredinem amplecteretur. **Ad quintum** dicimus leuissimam esse obiectionem, quia licet calor qualitas actiua esse dicatur, non ob id dicitur esse incompatibilis, & incorruptibilis; quia licet agat in siccum & humidum in generatione misti, tamen patitur etiam, & læditur a frigore ut contrarium à contrario, sicut antea declarauimus: nunc autem non proprie dicimus corrumpi calorem naturalem, sed extrahi, & educi à colore ambientis, ut simile attrahitur à simili: est igitur calor in generando misto actiuus, & multas etiam edit operationes in misto genito; nec propterea fit ut sit incompatibilis, nam & destrui potest à suo contrario, & attrahi à simili. **Ad sextum** dubium de castancis & nucibus respondet aliqui causam huius esse, quoniam externus calor aperit extimam partem castanæ, ac nucis, ubi est rarior, & penetratu facilior, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas. Sed hæc solutio probanda non est, quia calor incorporeus est, neque ut intima penetret eget apertione, quum præsertim non migret de subiecto in subiectum, sed agendo producat alium numero calorem in patiente: patientis autem, quum sit unum continuum, calefit & in externis & in internis partibus, sed magis in externis, quæ sunt agenti propinquiores: quòd autem in castancis, ac nucibus putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non est,

Cur omne constans ex contrariis sit corruptibile.

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum. Responso aliorum.

Confectio.

468 De misti generatione & interitu

est, quia calor externus agendo perforauerit, sed quia calor & humor intimæ partis putrescentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeunt; ideo intus in ea parte videmus relictum puluerem, quod signum putredinis est, recedente enim humido siccus piluis remanet: videmus etiam genita ex ea putredine animalia, quia exiens calor si respectu exeuntis humidi eam nanciscatur proportionem, quæ sit conueniens respectu naturæ illius animalis, generat illud animal, & respectu illius sit naturalis, qui respectu misti putrescentis iam est factus præternaturalis, & destructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciendas etiam sine foramine, licet necessario foramen fiat ab inteno humido euaporante. Reiecta igitur ea solutione dicendum est calorem externum calfacere tum extimam, tum intimam partem, & magis etiam agere in extimam tanquam propinquiorem, quam in intimam, quæ remotior est; sed quum pars intima sit ad putrescendum aptior, quam extima, ideo putrescit intima dum extima adhuc seruat in incolumis; extima enim multo siccior est, proinde minus putrescibilis, intima verò humidior, & putrescibilior: quoniam igitur agens magis agit in illud patiens, quod sit aptius ad actionem illam recipiendam, ideo prius putrescit pars intima castaneæ ut aptior ad putrescendum, licet ab agente remotior sit: extima verò pars difficilior putrescit, quia propter siccitatem magis resistit agenti externo, tandem tamen ipsa quoque putrescit, sed non nisi post longum tempus; & semper multo prius, quam pars extima, est putrefacta pars intima propter prædictam causam. Postremum autem dubium non leue est, & multos maximè conturbauit. Ad ipsum igitur soluendum est nobis ante omnia statuendum tanquam verissimum illud idem, quod dubium uidebatur, & ex quo hæc ipsa difficultas oriebatur, nempe putredinem à calore ambiens tunc solum fieri, quando ille mediocris, & debilis est, & sensim agens: non fieri autem, quando ambiens est calidissimum: patet autem hoc per experientiam: nam res in ignem coniectæ non putrescunt, sed uruntur; & in æstate plura, quæ ab aeris calore putrescerent, si exponantur radiis solis, qui magnum calorem efficiunt, non modò non putrescunt, sed etiam à putredine præseruantur. Ratio autem huius discriminis est; quoniam si calor uehementer agat, prius resoluit humidum, quam calorem internum educat, quoniam internus calor non potest educi celeriter, & uehementi actione, sed longa ac minus uehementi: quando igitur actio est uehemens, præoccupat resoluerè humidum autè quam internum calorem educat, sic autem res exiecata diutius à putredine præseruatur: at si actio non sit uehemens, sed lenta, prius educitur calor, & eam educationem insequitur humidi euaporatio, quæ est putredo ob id solemus res exponere radiis solis, ut humidum, quod facit rem aptissimam ad putrescendum, resoluitur ante proprii caloris educationem, & ita res præseruetur. Illud præterea hac in re agno, tandem est, maiorem, ac minorem agendi uim non solum ab intensione graduuam prouenire, sed etiam ab extensione magnitudinis: nam, ut sæpe diximus, in magnitudine maiore maior uis agendi inest, maior enim ignis magis calfacit, quam minor: ideo multa agentia, quæ intensione debilia sunt, extensione sunt ualida: contra verò aliqua, licet paruam habeant extensionem, uehementer tamè agunt propter magnam intensiõnem: cum hoc tamen discrimine; quòd quæ intensiõne sunt valde efficacia, illa uehementer etiam agunt secundùm intensiõnem, & celeriter suam actionem absoluunt; quæ verò extensione tantùm ualida sunt, illa magnam faciunt actionem, non quidem ut uehementem, ac celerem, sed ut longam, & diu perseverantem, adeo ut tandem uincant, sed post longum tempus, non celeriter, ut illa: tale agens est calor aeris, qui mediocris est, nec uehementer agit, sed sensim; & lentè; quo fit ut calorem prius educat, quam resoluat humidum, quare talis calor putredinem facit: ratio autem huius est, quoniam omne agens corporeum in agendo repati necesse est, & ex ea repassione eius uires

Solutio 10.
10.

Ad septimū.

Calor ambien-
s non
putrefacit,
nisi lente
agat.

Discrimen
inter agens
uolidum in-
tensiõne, &
agens uolidū
extensiõne.

imminuuntur; sed ubi agens est mole magnum respectu patientis, ibi uel nulla, uel debilis admodum sit repressio illud enim agens reperitur quidem à patiente in suis partibus illi propinquis, sed hæc fouentur atque adiuuantur à partibus remotioribus; ut partes aeris propinquæ alicui patienti patiuntur quidem ab illo, sed adiuuantur à magna mole circumstantis aeris, ita ut illarum vires nullam imminutionem recipere, sed eandem seruari uideantur; vires autem patientis imminuuntur continet, ac debilitantur, adeo ut ipsum tandem succumbere necesse sit: hæc igitur ratione longa & perseverans actio agentis extensione magis etiam intentione maiorem, & hinc fit ut tandem necessarium sit mista omnia à circumdante aere superari, ac putrescere. Hoc igitur quomodo in aere contingat declarandum est; eo enim intellecto manifestum erit, cur multa in aqua, & in terra, quæ frigidiores aere sunt, putrescant; quod enim de aere dicemus, id aliis omnibus ambientibus accommodandum erit. Dubitari quidem de aere maxime potest ob ea, quæ dicuntur ab Aristotele in contex. decimo & undecimo quarti Meteorologicorum: ibi nanque dicit res frigidissimas, & res calidissimas non putrescere; propterea quod frigidissimæ resistunt suo frigore calori aeris, faciuntque ne ab illo mistum patiuntur; calidissimarum uero calor maior est calore ambientis aeris, quare quum ab eo non vincantur, educi non potest: quamobrem si sententia illa Arist. vera est, nihil in aere putrescere posse videtur, uel saltem pauca admodum putredini obnoxia sunt; oportet. n. calorem aeris, si putrefacere debeat, superare & calorem, & frigus misti, quod quidem perarum est, ut si dicamus aërem esse calidum quinque gradibus, mistum uero habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris: sed cætera, quæ uel frigus, uel calorem habeant maiorem calorem aeris, putrescere non poterunt: hoc tamen dicendum non est, si quidem putredo est interitus misti quatenus mistum est, proinde omni misto competere debet. Dico igitur Arist. eo in loco denotare solum uelle difficultatem putrescendi in rebus frigidissimis, & in calidissimis, sed non impossibilitatem, nam illas quoque tandem putrescere necesse est: quod ex lactis fundamentis ita ostendo, Statuatur in aere aliqua res frigidissima, ut metallum, quod à magno frigore est congelatum, aer calidior agit in illud per calorem, sed reperitur ab eius frigore, ex qua mutua actione necesse est ut & frigus metalli, & aeris calor imminuat: calor aeris fouetur, ac restituitur à magna mole circumstantis aeris, adeo ut dicere possimus à tota aeris mole metallum pati, proinde calorem aeris non imminui ob magnum excessum magnitudinis, imminui tamen frigus metalli: perseverante igitur pugna diutissimè, & deeficiente frigore metalli, aere autem seruante proprii caloris gradum, necesse est ut tandem fiat in metallo caloris gradus similis gradui aeris, proinde soluatur congelatio, ac putrescat metallum, similis enim calor à simili educitur, quia vincitur à magnitudine molis, proinde metallum necessario dissoluetur, atque putrescet. Hinc colligimus magnum, & manifestum esse errorem illorum, qui in quarti Meteorologici interpretatione dixerunt putredinem esse proprium interitum animatorum, id est illorum similium, quæ uel sunt partes animatorum, uel ex animatis ortum habuerunt, ut carnis, sanguinis, lactis, uini, & aliorum eiusmodi: at metalla, & lapides non per putredinem interire: decepti, n. sunt ob magnam istorum resistantiam, quam faciunt agenti externo: sed ratio, quam modò exposuimus, declarat necessarium esse ut illa quoque tandem putrescant: Arist. etiam in eo libro satis clarè docuit putredinem esse interitum misti quatenus mistum est, & esse commune contrarium generationi misti, proinde omne mistum esse putrescibile, licet aliqua diutissimè durent, ut metalla, & lapides propter frigus resistens calori ambientis, & oleum, & alia eiusmodi propter magnam viscositatem, quæ indicat missionem elementorum maximam, & exquisitissimam, proinde difficilem reddit dissolutionem. Si uero mistum sit calidissimè, ut

Rr piper

Cur in aere omnia mista putrescant,

Vicomercia ut error.

pipèr, & vinum generosum, necesse est ut aer tanquam minus calidus agat in illud ut frigidus in calidum, & ut continua, & perseverante actione paulatim imminuat illius calorem, ipse autem ob dictam causam seruet proprium suæ qualitatis gradum; igitur necesse est imminutionem caloris misti eouque procedere, ut tandem ad gradum similem gradui aeris redigatur, & tunc à calore aeris ambientis extrahatur, & mistum illud dissoluatur: ideo illa, quæ mediocrem habent calorem, & calori continentis similiore, citius putrescunt, nisi propter magnam elementorum commixtionem diutius seruentur. Ex his postulatis facile intelligere, cur etiam in aqua, & in terra tandem omnia mista putrescant: quum enim & in terra, & in aqua aliquid caloris insit, necesse est ut ex diuturna, & incessante actione tandem imminuatur seu calor, seu frigus misti, & redigatur ad similem caloris gradum, atque putrescat, longa enim & perseverans actio, & non quam debilitata, licet intensio sit debilis, & sensum fiat, tamen extensio est maxima, ac, si tota simul collecta consideretur, validissima: quare necesse est ut mista omnia tandem dissoluantur, atque putrescant, quum effugere nequeant actionem ambientis universalis, nimirum elementorum, præsertim verò aeris. Quod verò Aristoteles dixit tria elementa esse materiam igni, ita ut etiam ignis ambiens putrescere possit, id sano modo intelligendum est: tangens enim ignis non putrefacit, sed trit ob eius vehementissimam actionem; ac licita agat, ut minus vehemens eius actio sit, veluti si à patiente remotior agat per aliud corpus medium, ut per aerem, tunc potest putrefacere: idèò videmus multa, quæ igni nostro propinqua ponuntur, putrescere à calore ignis debilius in illa agente; quæ tamen, si in ignem ipsum conijcerentur, statim comburentur: neque est quòd aliquis dicat ea à propinquo aere putrescere, non ab igni; nam putrescunt quidem ab aere, sed ut ab agente secundario, ab igni autem ut primario, à quo recipit aer illum calorem, per quem putrescit.

Cur in aqua
& in terra
omnia mista
putrescant.

Dubium de
igne.

Solutio.

*Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumq;
impugnatio. Cap. VI.*

SE D alia maior difficultas nobis expendenda, ac soluenda proponitur: quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet, seorsum ab alijs considerare constituimus; eaque est de vini putredine: quum enim illud sit nobis maxime laborandum, ut omnia, quæ putrescere cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam reducantur, vitendum est etiam vini putredinem declarare, & ostendere quomodo sub definitione putredinis iam à nobis tradita, ac declarata contineatur; quòd quidem non satis manifestum est: id enim; quod hæc in re dubium maximum facit, est conuersio vini in acetum, quam complures dicunt esse putrefactionem: quum enim aliò etiam modo vinum putrescere tempore & statim videamus, quòdo propter ambiens calorem incalcescit, & ebullit & fit putridum, & vppa, & hæc omnium prorsus consensione sit vini putrefactio: conuolucendum est qualis sit illa alia vini putrefactio, qua vinum non fit vappa, sed acetum, & quid inter has duas mutationes interitum tota autem difficultas consistit in declarando, quomodo vinum mutetur in acetum. Galenus in quarto libro de simplicibus medicamentis inquit vinum habere quatuor partes: primam quæ habet fecem terream, quæ fundum preit; secundo habet partem illam, quæ flos vocatur, & primum quidem supernatam, deinde etiam ipsa fundum preit; tertio habet partem æquosam toti vmo commistam; ac tandem habet ipsam met vini substantiam: vino autem effervescente inquit illam aqueam partem præcipue feruescere, & tunc florem supernatam, sed hunc quoque cessante feruescen-

- 2711001-1
101 2 11

Galenus, &
medicorum
opinio.

tia fundam petere, ubi sex subfidit: declarans igitur Galenus conuersionem vini
 in acetum, inquit eam esse putredinem, non quidem totius vini, sed partis tan-
 tum humidioris, & aquosæ, quæ cum substantia uini est commista; ad eam ea pu-
 trefcente, & euaporante, id, quod remanet, sit acetum: remanet autem ipsa vini
 substantia cum imminutione etiam propriæ & naturalis caloris facta à calore ambi-
 entis, qui simul aquosas partes putrefacit, & proprium calorem substantiæ vi-
 ni imminuit, quo fit ut uinum reddatur frigidius: certum enim est frigidius esse
 acetum uino, ideo inquit ibi Galenus acetum esse quodammodo uinum mor-
 tuum. Hanc Galeni sententiam nonnulli recentiores medici, quorum etiam an-
 tea meminimus, penitus sequentes, ac declarantes, dixerunt aceti non esse vocan-
 dum putridum uinū, id. n. falsum esset, propterea quod ea non est perfecta putre-
 do, sed secundum partem solum; siquidem non ipsa vini substantia est putrefacta,
 sed solæ aquosiores partes, portio solum uinosæ non est putrefacta, licet ex pu-
 trefactione portiones aquosæ reddita sit frigidior. Et quia Galenus ibidem dicit
 acetum uino quoque calida præditum esse, id isti sic interpretantur: ex illa partis
 aquosæ putrefactione generatur situs, qui toti substantiæ aceti commiscetur, &
 facit ipsum participem alicuius caloris; idq; dicunt à Galeno ibidem significari
 quando inquit acetum calorem uini naturalem perdidisse, sed alium calorem ad-
 scititium ex putredine acquisuisse, nempe ex commistione situs: hoc tamen
 ego quidem apud Galenum non uidi, qui huius commistionis situs nullam
 mentionem fecit; sed solum dixit acrimoniam aceti prouenire ex calore ex-
 traneo, quem ex putredine contraxit acetum. Hæc sententia, ut mihi uide-
 tur, magnis urgetur difficultatibus, quas breuiter referam; & quum soluere
 ipse nequeam, medicis soluendas relinquam. Primum quidem, si ipsa quo-
 que uini substantia, quam illi uinosam portionem appellant, proprium ca-
 lorem amisit, non uideo cur non illa quoque sit dicenda putrefacta, si putre-
 factio est corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore
 ambientis insequitur necessario separatio humidi à sicco; igitur secundum istos
 illa est putrefactio secundum totum, quia sic necessarium est ut non solum
 aquosæ partes, sed etiam uinosæ putrefiant: quod si dicant non esse putre-
 factiorem secundum totum, quia non totum humidum euaporat, sed pars
 eius tenuior; quodnam erit discrimen aceti, & uini putridi, quod uocatur
 vappa? nullum certe discrimen apparer, quia neque illius uini putridi, quod
 vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipsi tamen dicunt hanc esse pu-
 tredinem secundum totum; & inde fieri ut absolute uocetur uinum putridum,
 acetum uero non dicatur putridum uinum propter rationem prædictam; at-
 tamen necesse est uel utranque similiter esse putredinem secundum totum, uel neu-
 tram. Sed neque rectè dicitur partem uini humidiorē putrefecere; etenim, sicut
 ante considerauimus, non attribuitur putredo parti humidæ euaporanti, sed to-
 ti misto: quare si ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidæ eua-
 poret, totum putrefecere dicitur; quia toti attribuitur putrefactio, & totum
 ab eo dominatur, non humidum solum exiens. Similiter igitur dicenda est pu-
 trefactio secundum partem, uel similiter secundum totum, & uini in acetum mu-
 tatio, & uini in vappam; proinde per utranque similiter uinum est uocandum
 putrescens, uel putridum, quod illi negant. Quod uero de situ dicunt uanum
 est, & gratis pronuntiatum; nemo enim unquam uidit situm in aceto genitum: ef-
 se, & committum toti substantiæ uini; neque etiam est credibile, quia situs red-
 deret acetum turbidum, & prauis saporis; attamen sæpe uidemus acetum
 limpidum, & transparentissimum, quod etiam iucundum omnibus habet
 saporem. Est etiam consideratione dignum, quod in uera uini putrefactio-
 ne uidemus ebullitionem fieri, quæ indicat manifestè euaporationem hu-
 midæ; ac in conuersione uini in acetum nihil tale uidemus, quare ibi nullum

Confutatio.

472 De mstigatione & interitu

*Aliorum opi-
nio.*

Confutatio.

putrefactionis indicium apparet; quamobrem: necesse est magnam esse differen-
tiam inter uinum putridum, & acetum: sed hoc postea diligentius considerabi-
mus, & ostendemus mutationem uini in acetum nullo modo esse putredinem ap-
pellandam. Nonnullos autem alios audiui dicentes uinum esse animatum ani-
ma uegetante, ideoque conuersionem in acetum esse mortem uini ex interitu
animæ, putrefactionem uero esse corruptionem uini quatenus est mistum, non
quatenus est animatum; ideo hi penitus negant acetum esse uinum putrefactum.
Sed hæc sententia, licet propè accedere ad ueritatem uideatur, ipsa tamen secun-
dum se uera non est; omnis enim anima est actus corporis organici, atque hete-
rogenei; at uinum non est organicum, sed homogenum: illud enim, quod Ga-
lenus dixit de quatuor illis uini partibus, non facit uinum esse heterogenum,
sed solum denotat esse mistum, & consistere ex elementis: igitur in uino non est ani-
ma, quia non potest anima residere ubi non sunt organa ipsi inservientia ad
edendas operationes animales: nulla etiã in uino apparet uegetantis animæ ope-
ratio; neque enim augetur, neque nutritur, neque omnino alimentum sumit,
neque generat sibi simile; quare etiam ex operationibus manifestum est nullam
in uino animam inesse: præterea uidemus quidem in aliis uiuentibus hunc utrum-
que interitum, mortem & putrefactionem; sed semper in iis omnibus mors tem-
pore præcedit putrefactionem, uidemus enim non putrescere animalium corpora,
nisi post mortem; sic igitur etiam in uino accidere oporteret, non deberet enim
putrescere, nisi prius moreretur, hoc est conuersum esset in acetum; hoc tam-
en non uidemus, immo experimur contrarium; putrescit enim uinum an-
tequam uertatur in acetum, factum autem acetum non putrescit, sed diu-
tissime seruator.

Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum. Cap. VII.

HGO ut in re difficillima sententiam meam proferam, quum in
aliorum dictis acquiescere non potuerim, post longam conside-
rationem in hanc opinionem deueni, quod necesse sit confite-
ri in uino duos calores, & duas humiditates, ut hinc discrimen
sumamus uini putrefacti, & acti; omnino enim negandum puto
acetum esse uinum putrefactum, & uinum mutari in acetum per putrefactionem.
Duplex humidum ponit Albertus in quarto Meteorologicorum cap. decimo, de
inde etiam duplex calidum in cap. decimo quinto; sed in horum conditionibus
declarandis mihi uidetur Alberti sententiam non omnino esse approbandam;
quod enim ad calorem attinet, ipse dicit esse in uino duos calores, unum natura-
lem, alterum loci, ubi creuit uitis, qui est infusus à calore magno solis, & hunc
dicit esse accidentalem. Hoc autem mihi dubium uidetur: nam calor loci non est
alius calor diuersus à calore naturali, sed est illi corpori naturalis, hominem enim
in Aethiopia natum non diceremus duos habere calores, unum naturalem quate-
nus est homo, alterum accidentalem ex loco; sed diceremus unum tantum esse
calorem naturalem, qui propter locum maior, & intensior est, quam calor ho-
minis nati in Italia; utriusque enim hominis calor dicitur naturalis, licet alter ma-
ior, alter minor; puto autem Albertum id accepisse ex Galeno in quarto de sim-
plicibus medicamentis cap. septimo, tamen rectius dicere uidetur Galenus, quam
Albertus; ibi nanque Galenus de plantarum fructibus loquens inquit duplex in
iis calidum inesse, unum cuique proprium, & ingenitum, alterum externum, &
à sole infusum, sed eorum tamen naturæ conueniens, & familiare; non enim hoc
secundum calidum uocat Galenus accidentale, sed potius naturale, quia licet ex-

*Opinio Al-
berti de du-
plici calore
uini.*

Confutatio.

*Galeni opi-
nio de dupli-
ci calore in
plantis.*

verum appellet ratione principii, unde provenit, tamen significat factum esse naturale: ideo rectius mihi videtur si dicamus. unum hac ratione esse calorem vini naturalem, qui intensior fit propter locum; nam qualitates cuiusque rei naturales non in indivisibili sunt constitutæ, sed intra quosdam terminos quandam latitudinem comprehendentes, quæ tota dicitur naturalis. Quum igitur per hoc non appareat in vino plurium calorum distinctio, in qua possimus conquire, ego credo aliam adduci posse firmiorem, & principii philosophiæ magis consonam calorum distinctionem in vino, ex qua veram propositæ difficultatis solutionem haurire possimus. Certum est in quolibet animato duos inspicere ritus naturales, tempore etiam distinctos, mortem, & putredinem; & utranque censuit Aristoteles esse corruptionem caloris naturalis, mors enim naturalis est absumptio caloris vitalis à seipso per absumptionem humidum naturalis: post mortem verò remanens corpus interit per putredinem, quæ est corruptio caloris temperaturæ, qui continebat, ac terminabat humidum commistum sicco: omne igitur vivens duos habet calores, unum animale, qui insequitur animam, alterum elementarem, qui est calor temperaturæ, & post mortem remanet: sed hoc tamen est sano modo intelligendum; non enim credo existere posse in eodem subiecto duos calores tanquam duo distincta individua eiusdem speciei; sed unum esse calorem intensiorem ex utroque constat; ita ut dicere duos nil aliud sit, quàm dicere duo distincta principia, à quibus profuunt plures caloris gradus, quàm ex altero tantum: ita ut simul iuncti constituent unum numerum calorem intensiorem, qui secundum aliquos gradus est calor elementaris, secundum reliquos verò est calor vitalis. Potest autem hoc optimè declarari exemplo luminis: si enim nocturno tempore locus aliquis à duabus simul candelis illuminetur, maius ab iis lumen prodit, quàm ab altera sola, nam una extincta remanet in eodem loco minus lumen; at tamen accensis simul utrisque non dicimus in illo eodem aere duo distincta lumina inesse, sed unum numero lumen, intensius tamen, quàm id, quòd ex una tantum candela proveniret; ex una enim candela prodeunt aliqui gradus illius luminis, & ex altera reliqui, & ij omnes simul iuncti constituunt unum lumen intensius. Quod verò ad humidum attinet Albertus in loco prædicto inquit dari in mistis corporibus duplex humidum. Vñ, quod dicitur continuans, à quo fit partium coniunctio: nam si absque ulla humiditate essent penitus sicca, essent omnes disjunctæ; nullum igitur est corpus ita durum exiccatum, quod non habeat aliquid humidi coniungens partes inter se: ite Alchimistæ ex quolibet quantumvis arido corpore oleum educunt, humidum enim continuans est crassum instar olei; ideo rectè etiam à quibusdam vocatur humidum oleaginosum ex aereo, & ex aqueo humidum constans. Alterum mistum humidum vocatur ab Alberto humidum quasi nutriens, idque est humidum æquosum, quod inest misto præter continuationem partium, & facile resoluitur, quum sit aqueum; oleaginosum verò non facile, quia crassius est: ideo quando volumus aliqua mista à putredine præferuare, curamus ut vel sale, vel igni, vel sole exiccantur, ut evaporet humidum æqueum, quod est causa facilis putrefactionis, sic enim diu servatur incolume. Notare utrumque humidum possumus in carnibus animalium mortuorum; nam ex humido aqueo facile putrescunt, sed eo consumpto diu durant, quia manet solum alterum humidum, quo partes coniunguntur: idè non absque ratione humidum aereum vocatum est ab Alberto quasi nutriens, quia in animali vivente dispersum est per substantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo substantia carnis nutriatur, idque nec penitus extraneum est, nec penitus naturale, sed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; est enim aliqua ex parte assimilatum naturali, at non penitus assimilatum: in carnibus igitur animalium iam viventium humidum hoc verò dicitur nutriens; sed in carnibus animalium mortuorum non est amplius nu-

Propria opinio de duplici calore vitali.

De duplici humidum opinio Alberti.

triciens, sic neque in aliis mixtis inanimatis, in quibus præter humidum coniu-
gens sit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto uocatum est
non absolute nutriens, sed quasi nutriens, hoc est simile humido alimentari in ui-
uentibus, quod est verè nutriens,

De qualitatibus vini. Cap. VIII.

Duo calo-
res in uino.

IS iactis fundamentis declarandæ ante omnia sunt qualitates ui-
ni. Dicimus igitur in uino, quum à uiuente corpore defluerit,
in esse duos illos calores, quos antea declarauimus; unum elemen-
tarem, seu temperaturæ; alterum verò animale: quoniam enim
non sit inanimatum, tamen potest secum ferre calorem ab anima si-
bi insitum, & impressum; quod quidem aliarum rerum exemplo manifestissimo
comprobare possumus: semen enim tam animalis, quam plantæ secundum Ari-
stotelem in initio secundi libri de ortu animalium non habet animam actum, at-
amen ab anima iam accipit uim generatiuam alterius similis, quam in tertio ca-
pite eius libri, dicit nil aliud esse, quam calorem uitalem, quem distinguit à calo-
re igneo & elementari: ita ut in generatione uiuentis primum mouens sit ani-
mal, seu planta, unde semen defluebat, semen verò sit eius instrumentum, quod
per uim ab eo receptam, uidelicet per calorem uitalem generat alterum anima-
tum simile: quum ergo in semine sit calor uitalis præter calorem elementarem, cur
non idem dicere possumus, immò debemus, de uino, quod similiter ex anima-
to corpore defluebat? habet igitur uinum duos calores, hoc est unum ex duobus
constatum, sicuti de lumine diximus, qui magnus, & intensus est, ut experien-
tia declarat: isq; non consistit in indiuisibili, sed in quadam latitudine, & est mo-
dò, maior, modò minor pro specierum uarietate, atque etiam pro diuersitate
locorum; in locis enim calidioribus, ubi sol maiorem efficit calorem, uina cali-
diora nascuntur, isq; non est externus calor, sed potius naturalis, & connatus illi
uino; nam ex calore loci fit, ut tum calor uini uitalis, tum elementaris, qui ambo
naturalem uini calorem constituunt, maior, atque intensior sit. Sic etiam nega-
re in uino non possumus duplicem illam humiditatem; & eam aperte ponit Ga-
lenus in libro prædicto; dum distinguit in eo substantiam uinosam, & substan-
tiam aquosam: uitiosa enim substantia habet illud humidum, quo fit coniunctio
partium: humidum verò aquosum est illud, quod ex alimento contractum est:
dum enim uua erat uiti coniuncta, ad eam consuebat humor aqueus, quo nutri-
retur: separata ergo uua à uite retinet adhuc humorem illum aqueum, qui non-
dum in uini substantiam conuersum erat, neque amplius conuertitur, quia
uinum non est amplius inanimatum: hoc autem humidum aqueum, quod in ui-
no remanet; nam est illud, quod in coctione uini consumitur, & quando uinum
feruet, & quando igne coquitur, absumitur humidum illud aquosum, & re-
manet solum alterum humidum, quod ipsi uini substantiæ intimius est: & in-
de fit ut totum uinum dulcius reddatur, quia consumpto humido aqueo rema-
net sola uini substantia, & eius humidum verè naturale, quod quum per con-
coctionem sit in substantiam conuersum, dulcedinem facit; quia omne conco-
ctum, ut inquit Aristoteles, dulce est.

Duos humi-
ditates in ui-
no.

Solutio proposita difficultatis de aceto, & de vini putredine.

Cap. IX.

His, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta sunt, sumi potest propositæ difficultatis solutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum, & humiditatum discrimine necesse est multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Aristotelis doctrinam certum est putrefactionem non esse cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidi educationem, sed solius calidi elementaris, & illius humidum, à quo partes habent compactionem, & continuationem; corruptionem autem caloris vitalis non esse putrefactionem, sed potius mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iunctum sicco: & similiter educationem humidum, quod alimentale, seu extraneum appellabatur, non esse putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum sicco est eò mistum, & maximè propriè vocatur naturale: idèd si in vino euaporet solum humidum aqueum manente humido coniungente, tantum abest vt illa sit vini putrefactio, vt potius sit à putredine præseruatio; hinc enim fit vt vina vetusta non amplius putrescant, quia necesse est ut continuè euaporet humidum vini aquosum ex calore tum ambientis, tum proprio, quare semper magis, ac magis exsiccat vinum, quo fit vt vetustius vinum tanquam siccius minus sit aptum ad putrescendum: & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini esse prima ætate sequente ipsius confectionem; ea nanque elapsa si sanum remaneat vinum, altera sequente ætate non putrescet: vinum autem continuè euaporare ita est manifestum, vt probatione non egeat, atque etiam id fieri absque putredine; etenim euaporat solum humidum aquosum, non alterum oleaginosum, proinde non soluitur mistio: similiter si solus vini calor vitalis intereat manente calore elementari, ea non dicitur putrefactio vini, quoniã eam non insequitur solutio mistionis. At inquires: Si ex interitu illius caloris, quem vinum contraxit ab anima, non sit putrefactio vini, fiet ergo mors, vinum igitur dicitur mori, quo nihil absurdius: quod enim non est animatum, ei mors non competit; siquidem mors est interitus caloris vitalis cum ipsius quoque animæ interitu, vel recessu à corpore; in vino autem iam diximus animam non inesse. Respondeo interitum solius caloris vitalis in vino non posse quidem propriè vocari mortem, quum nullus eum sequatur animæ interitus, siquidem vinum non habet animam; posse tamen per quandam similitudinem dici mortem, ita ut vinum postquam vitalem calorem amisit, per similitudinem dicatur mortuum, propterea quod viuencia tunc dicuntur mori, quando vitali calore destituuntur. Hæc omnia si admittantur, vt mihi quidem admittenda esse videntur, facile reddunt propositæ difficultatis solutionem: arbitror enim dicendum esse acetum fieri per interitum caloris vitalis manente calore elementari, proinde sine separationem humidum continuantis à sicco; putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ, seu elementaris, quam insequitur separatio humidum continuantis à sicco, quæ est putrefactio; hoc enim ita esse ex eo maximè comprobatur, quòd his admixtis ratio facile redditur omnium, quæ vino contingere cernuntur; vinum enim dilurum, ac tenue debilem habet calorem, & plurimum humidum aquei, facile igitur putrescit, quia non facile resoluitur tantum humidum à calore tum ambientis, tum proprio, idèd manet in vino multum humidum aquei: quod facit vt debilis calor facile educatur à calore ambientis, qui totum simul calidum euocans, tam valde, quam elementare, facit ut humidum quoque continuans separaretur à sicco; id quæ non fit nisi cum ebullitione, quod est putredinis indicium.

Dabium,

Solutio.

Indicium manifestum. Vinum autem merum, ac generosum siccus est, & minus habet aquei humoris, ideo non ita facile putrescit, sed potius acefcit; nam si ab ambiente calido fiat euaporatio caloris vitalis, qui in vino est, tam non insequitur separatio humidi coniungentis à sicco, propterea quod non ab illo calore tet minantur passiva, sed ab elementari, qui potest remanere illatus; quia si solus educatur calor vitalis, calor elementaris remanens est valde remissus, proinde ibi est plurimum frigoris, & parum caloris; quare frigus illud, quum magnum sit, resistit calori ambientis, & ob hanc causam acetum non putrescit, quum praesertim adsit etiam defectus humidi aquei, à quo, si adesset, facilis putrefactio redderetur, sicut antea declarauimus: quoniam igitur acetum amisit calorem vitalem, & caret humido aquoso, non amplius putrescit, quia est valde frigidum, & resistit suo frigore calori ambientis; tanto autem minus resistit, quanto plus habeat humoris aquosi: ideo acetum factum ex vino tenui, ac diluto facilius putrescit propter eius humiditatem aquosam, quam factum ex vino generoso, quod diutissime seruatur: illud enim omnino constituendum nobis est, non facilem esse putredinem ubi solum adest humidum continuans sine humido aequo adiuncto: ideo oleum etiam valde humidum est, non facile putrescit, quia illud est humidum totum oleaginosum, & cum sicco efficacissime commistum, unde illa viscositas oritur, quae facit ne humidum illud possit à sicco separari: humidissimum autem esse oleum ex eo constat, quod excessu acreum, & aqueum est, ut ait Aristoteles in context. 41. 43. & 48. quarti Meteorologicorum. Confirmant etiam id, quod de vino diximus, ea, quae ibidem dicuntur ab Arist. in context. 52. & 53. inquit enim vinum esse aquae naturae, & excessu valde aqueum, proinde etiam excessu frigidum, sed calidum esse ob alienam caliditatem; alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam vinum secum tulit, propterea quod anima, & omne insequens animam est quoddam superadditum à isto considerato quatenus mistum est, & hac ratione dici potest alienum respectu missionis: dum igitur considerat Aristoteles: vinum quatenus est mistum ex elementis, quae est eius consideratio in illo quarto libro, reddidit acetum esse, & frigide temperaturae, & parum habere caloris, reddi autem calidum à calore vitali, & quandoque etiam calidissimum, ubi ratione loci calidum illud intensius redditur. Secundum hanc igitur sententiam optime illi loquuti sunt, quos Galenus ait dixisse acetum esse vinum mortuum; sic enim dicere melius est, quam dicere esse vinum putrefactum: id quod confirmatur testimonio Aristotelis passim in eo quarto libro, ubi exempla saepe adducens mistorum, de quibus is liber est, nominat vinum, & acetum tanquam species quasdam misti; quod non faceret si acetum esset vinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet misti significatur quoddam in specie sua completum per propriae formam missionis: at putrefactum, quatenus est putrefactum, notat imperfectionem, & recessum rei à propria natura, & progressionem ad dissolutionem in elementa; proinde indignum est, quod nominetur ut mistum. Si vero illi, qui dicunt acetum esse vinum putrefactum, dicerent hanc esse differentiam inter acetum, & vinum verè putridum, quod minor est acetum putredo, huius autem maior; hac sententia & experientia, & rationi aduersatur: in omnibus enim videmus minorem putredinem esse viam ad maiorem, ita ut facilius sit ut magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putrescere coepit, quam id, quod adhuc putrescere non inceperit: & ratio hoc idem confirmat, facilius enim transitus est à medio ad extremum, quam ab extremo ad extremum; debet ergo acetum facile putrescere, si in eo, ut illi dicunt, est inchoata putredo; attamen acetum non putrescit, seu difficillime putrescit: & experientia docet vinum facilius fieri putridum antequam fiat acetum, quam si mutatum sit in acetum: non possumus ergo dicere acetum esse vinum mediocriter putrefactum. Confirmatur

Olei natura.

mm

nd

Quod acetum dici non possit mediocriter putrefactum.

etiam

etiam hæc sententia nostra ex illa aceti generatione, quam arte molimur, curamus enim ut uel à sole, uel ab alio mediocriter calefaciente incalefaciat uinum, ut calidum uitale exhaletur, & humidum aquosum absumatur; sic enim fit ut remaneat solus calor elementaris, & humidum continuans, quæ est aceti natura; est enim excessu aqueum, & ualde frigidum, quia parum habet caloris in sua mixtione; sed est absque dubio perfectum mistum, ut dixit Aristoteles in memoratis locis, non corpus putridum, seu putrescens, ut medici arbitrantur.

An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit.

Cap. X.

VERM quia Galenus sæpe dicit acetum ex uino esse genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipsa uini substantia commisti; etsi nos dictum hoc non admodum approbamus, dignum tamen consideratione ob Galeni auctoritatem esse censemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum sensum trahi possit. Ego quidem arbitror illud admitti posse, si per quandam solam similitudinem, non ut propriè dictum intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ uerè putrescunt, per proprii caloris corruptionem putrescunt, proinde ex dissolutione proprii humidi, & à calore ambientis: ita acetum ex uino genitum est per corruptionem caloris, & resolutionem humidi à calore ambientis: attamen magnum est horum discrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, neque aliud humidum consideratur, nisi elementare, & est putredinis conditio ut humidum non immediatè patiatur à calore ambiētis, sed prius patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris educationem insequatur proprii humidi dissolutio: potest quidem aliquo uolento interitu, ut antea diximus, ut combustione, destrui simul totum mistum sine præcedente educatione caloris: sed interitu illo naturali, qui uocatur putredo, non potest mistum dissolui, nisi prius educatur calor naturalis, qui humidum & siccum coniuncta continebat: de humido namque continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quandam similitudinem appellari nutriens seu alimentare: ideo uidemus ligna à iuda diutissimè seruari, etiam in magnis æstibus, & in locis calidissimis, nec unquam educi humidum continuans, nisi prius educatur calor naturalis continens. At si alterius caloris, & alterius humiditatis uini corruptionem consideremus, nempe caloris uitalis, & humidi aquosi, quod dicebatur quasi nutriens, aliter se se res habet; nam humidum illud non ideo resoluitur, quia prius uitalis calor sit corruptus: proinde eius humidum euaporatio non insequitur corruptionem caloris uitalis, sed fit immediatè à calore ambientis: ab eo enim immediatè & euocatur calor uitalis, & resoluitur humidum aquosum, & persæpe etiam sine exhalatione caloris uitalis solum humidum aquosum consumitur: quo fit ut uinum maneat calidius, cuiusmodi est uinum uetustum, est enim maximè exiccatum, quia resoluta est illa humiditas aquosa, quam prius habebat; quum enim hæc obtundat actionem caloris, hac consumpta uinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum sicco, quàm cum humido: quòd si contingat, ut simul cum humidi aquosi resolutione, uel post illam, calor quoque uitalis exhalatur, fit ex uino acetum: quare huius generatio longè diuersa est à putredine: nam in putredine necesse est prius educi calorem naturalem, deinde fieri separationem humidi: at in generatione aceti non fit resolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hæc non insequitur alicuius caloris corruptionem in uino, siquidem à neutro calore dicitur contineri; immò quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore uini animali, & consumitur, quàm contineatur: quare quàm

Similitudo inter generationem aceti, & putredinem.

Differentia inter putredinem, & acetum generationem.

quam enim in vino anima non remansit, sed solus calor vitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen seruatur cum illo calore hęc uitalis conditio ut consumat humidum: non quidem ita, ut nutriat uinum ea actione, non nutritur amplius uinū; sed quia resoluitur ab eo calore: humidum illud, & simul ēt à calore ambientis, à quo non educitur calor uitalis pro generatione aceti, nisi prius multum humidi aquosi fuit resolutum: ideo uidemus: ex uino nouo non facile fieri acetum, sed ex uino uetustiore, cuius humidū aquosum sit aliqua ex parte resolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, in generatione aceti nō fit resolutio humidi ex educatione caloris, sed fit inmediate à calore ambientis, & simul à calore uitali adiuuante eius consumptionē, ut prædiximus. Est igitur acetum genitum modo quodam simili putrefactioni, quia calor educitur & consumitur humidum: non est tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, neque huius educationem insequitur euaporatio alicuius humidi, sed potius præcedit: postquam enim uinum est exiccatum per euaporationem humidi, quod uocatur quasi nutrens, tunc per exhalationem calidi uitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti non dissolui mistum quatenus mistum est, quia sic cum & humidum temperaturę nō separantur inuicem, sed manent coniuncta. Sunt autem hęc omnia consentanea naturę & qualitatibus aceti, quę & per experientiam notę sunt, & à Galeno declarantur in prædicto quarto libro de simplicibus medicamentis: est enim acetum frigidum, & humidum actu, sed facultate exiccatiuum, quia per consumptionem humidi alimentalis redditum est siccius, quàm uinum; neque ita humedat, quia recessit humiditas aquosa, illa uerò quę est temperaturę, est maxime commissa cum sicco, per corruptionem autem calorıs uitalis factum est frigidum: est etiam acre, & mordax (ut ait Galenus) ex tenuitate substantię, quia fit penetratiuus; singulas enim animalis partes penetrat, & per frigus constringit, & ita mordicationem facit: quę interdum tanta est, ut sit cum dolore, nempe si tanta fiat singularum partium constrictio, quę faciat disunctionem continuitatis, sic enim dolor fit: dicere etiam uidetur Galenus illam acredinem provenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, siquidem omne putrescens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere possumus in eo sensu, secundum quem diximus generationem aceti posse per similitudinem putredinem appellari: quum enim hęc quoque fiat à calore ambientis: ambiens autem non possit patientis corporis calorem educere, quin simul inducat aliquid calorıs extranei: nullum est absurdum si dicamus acetum aliquid extranei calorıs accepisse ab actione ambientis, & ab eo adeptum esse illam acrimoniam: ita ut acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori constringenti; uerè tamen putridum dici non potest acetum, sicut antea ostendimus. Hoc pacto ego puto solui posse hac in re omnem difficultatem: si quis autem aliquid probabilius inuenerit, eius sententię subscribere non recusabo.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
LIBER DE FACULTATIBVS

A N I M A E

Propositio, ac diuisio dicendorum. Cap. I.

¶ V M animæ naturam declarandam suscepit Aristoteles in tribus de anima libris, neque alia ratione considerata, quam prout causa, & principium aliorum est, duas eius tractationes in ijs libris ab eo factas notare possumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium est ut forma ipsum constituens, tum operationum ut effectrix: per utrumque respectum declarare voluit quid sit anima. Prius etenim eam definiuit per respectum ad corpus animatum, cuius est forma, dicens eam esse primum actum corporis naturalis instrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus significauit eam esse omnis animæ conditionem, & naturam, vt sit actus, & perfectio; qua corpus viuens constituitur, & in specie collocatur. Deinde verò eandem considerare statuit etiam prout respicit operationes, quemadmodum in contex. trigesimalotertio secundi libri videre est; & de singula animæ parte ab eo loco ad finem vsque tertij libri hac ratione diligentissimè pertractauit. Quod igitur ad priorem animæ considerationem attinet, eam nos in præsentia ad eos, qui libros Aristotelis vel voce, vel scriptis interpretentur, remittimus; quum eorum officium sit Aristotelis verba, & ipsam animæ definitionem, & singulas eius particulas declarare: sed & nobis alia fortassis occasio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ respectu quædam, quæ prolixiorē disputationem postulare videntur, quàm ut in commentarijs ea exponi conueniat, scribere constituimus: quum enim plures operationes animæ sint, quarum edendarum naturali facultate præditam esse animam constat; inde factum est, vt respectu diuersarum opinionum diuersas etiam facultates philosophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Aristoteles in libris de anima solitus sit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum est vegetatiuum, sensitium, motiuium, appetitiuum, intellectiuium, & alia eiusmodi nomina facultatum esse, & varias operationes respicere: illud nobis considerandum proponitur, de quo solent philosophi nostri controuersari, quo hæc facultates tum ad ipsam animæ substantiã, tum ad se inuicem referantur: queritur enim, an à substantia animæ distinguantur, an potius sint idem, quod illa: queritur etiam, quo discrimine ipsæ discrepent inter se, & quot sint: hæc igitur considerari statuius imprimis, id, quod paulo ante tetigimus, & significat potentiam operandi, vnde latini potentias animæ eas appellare consueverunt: quoniam enim potentia respiciat actum, duplex autem sit actus, vt Arist. do-

Dux consideratio animæ in lib. de Anima.

In lib. de mente humana.

et in initio secundi libri de animæ actus primus, quæ est forma, & actus secundus, qui est operatio formæ: duplex etiam est facultas, una est, quæ respicit actum primum, eaq; est materiæ potentia, altera verò, quæ respicit actum secundum, & est potentia formæ, cuiusmodi sunt facultates animæ, de quibus in præsentia sermonem habituri sumus.

An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis cum eorum argumentis. Cap. II.

CONSIDERANDVM primoloco est, an facultates distinguantur re ab ipsa animæ substantia, an sint idem, quod illa: sed ad omnem tollendam ambiguitatem sciendum est posse duobus modis intelligi id, quod latini dicunt realiter differre: primum enim sumitur pro eo, quod est differre subiecto, ut quando cum Aristoteli dicimus materiam & priuationem non esse, distinguas re, idest subiecto, sicuti neque pomum & albedo, quum simul sint subiecto distingui dicuntur, sed solum ratione: altero modo sumitur pro eo, quod est esse res diuersas, & secundum essentiam distinctas, etiam animo non cogitante: sic autem dicimus materiam & priuationem esse distinctas re, sicutiam pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maxime dicuntur distingui re, hoc est essentias habere diuersas; quæstio autem præsens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente infinitæ facultates, & anima ipsa, certe non distinguuntur subiecto: sed locum habet iuxta posteriorem tantum acceptionem, querimus enim quum simul sint in eodem, an potentiæ sint quid reale distinctum essentialiter ab ipsa animæ substantia, an idem sint, quod illa. Scotus libro secundo sententiarum distinctione decimasexta, & Gregorij Ariminensis ibidem quæstione tertia, nituntur ostendere potentias animæ esse ipsamet animæ substantiam, quæ, quum varias operationes respiciat, variis etiam nominibus appellari solet, quæ dicuntur potentiæ animæ, proinde hæc sunt idem re, quod ipsa animæ substantia: & hanc sententiam sequitur magna pars recentiorum philosophorum. Contra verò Thomas existimauit potentias esse qualitates secundæ speciei manantes ab essentia animæ, proinde ab ea distinctas re, sicut apud eum varijs in locis legere possumus; præsertim verò in prima parte summæ quæstionis septuagesimaseptima articulo primo, & in primo sententiarum distinctione tertia quæstione quarta articulo secundo. Hanc eandem sententiam sequitur etiam Aegidius in Quolibeto tertio quæstione undecima, & Ioannes Gaudauensis in secundo libro de anima. Pro sententia Scoti hæc ab ipso, & ab alijs argumenta afferuntur, Primum est: de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prædicatur definitio potentiæ actiue, ergo & nomen; anima igitur est suæ potentiæ maior clara est: minor probatur auctoritate Aristotelis in nono Metaphysicorum, vbi potentiam actiuam ita definit, potentia actiua est principium tranſmutandi aliud quatenus est aliud, atqui forma est huiusmodi principium, ergo forma est potentia actiua. Secundò sic argumentantur: sicuti se habet potentia passiuæ ad patientem, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agentem, nempe ad formam; at potentia materiæ passiuæ est materia ipsa: ergo etiam potentia actiua est ipsamet forma: probant similitudinem per eam, quæ dicitur ab Aristotele in nono Metaphysicorum, quæ nunc recensenda non sunt: assumptum autem ita probant: si potentia materiæ esset aliquid diuersum à natura materiæ, esset accidens; ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formam substantialem, quod est absurdum. Tertio, sicuti se habet forma merè naturalis ad suas operationes, ita etiam anima ad suas;

Realiter differre est dupliciter,

Opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis.

Opinio Thomæ.

Primum argumentum Scoti.

Secundò argumentum.

Tertium argumentum.

æt forma merè naturalis est immediatum principium suarum operationum absq; ulla potentia media, ergo & anima; nullę igitur sunt potentię distinctę ab essentia animę, sed sunt anima ipsa: similitudo est manifesta, quia non debet anima esse minoris perfectionis, quàm forma inanimati, immò debet esse maioris: forma autem inanimati potest exire in actum secundum absque ulla potentia media: quod probatur & de substantiali forma, & de accidentali: forma enim substantialis est natura, at natura est principium motus immediatum, ut denotat dictio illa, primò, in definitione nature: tales etiam sunt formę accidentales, nam calor ignis est immediata causa calcificandi alia sine ulla potentia media, sic gravitas & leuitas sunt causę immediatę mouendi elementa ad sua loca, igitur anima multo magis debet esse immediata causa suarum operationum, ergo non per potentias medias. Quartò natura nihil frustra facit, nec abundat in superuacaneis, atqui ipsa animę substantiã sufficiens est ad producendas omnes operationes seclusa ope cuiuslibet extra se, ergo frustra ponuntur potentię ab ea distinctę. Quintò, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, si medium habeat: itaque si anima efficit operationes per medias potentias, necesse est ut prius agat in ipsas potentias, quod est absurdum, & inexcogitabile. Sextò, si potentię sunt diuersę ab essentia animę, & ab ea manant, ergo ab ea pendent ut à causa, in quo igitur causę genere? certè non ut à materia, neque ut à fine, neque ut à forma, ut patet, ergo ut ab efficiente; igitur anima aliquid immediatè producit, quod aduerfarii negant, producit enim ipsas potentias: quòd si dicant has produci per alias potentias medias, procedemus in infinitum, quod dicendum non est: Septimò, si nullum agens potest immediatè aliquid producere, sed solàm per potentiam medium: ergo neque ipsa potentia poterit immediatè operationem producere, nisi per aliam potentiam mediam, & sic illa per aliam, quare procedemus in infinitum. Octauò, si animã, ut operetur, requirit potentiam à se distinctam, vel eam requirit ob suam perfectionem, vel ob suam imperfectionem; at neutro modo requirit, ergo nullo: non ob suam imperfectionem, quia hoc posito formę accidentales, quom sunt imperfectiones, magis requirerent huiusmodi potentias, at non requirunt, ut ante dictum est de calore, & leuitate ignis; non etiam ob suam perfectionem, quia substantię à materia abiunctę, ac Deus ipse, quom sunt perfectiores, magis requirerent, quod tamen dicendum non est. Postremò sententiam hanc confirmant autoritate Aristotelis in libris de anima in pluribus locis: nam in contextu nono secundi libri inquit, si esset oculus animal, potentia visua esset forma eius, ergo potentia est idem quod anima: deinde in contextu decimo inquit, anima est sicuti potentia instrumenti: postea verò passim in üs libris ita potentias animę considerat, ut putet se de ipsis animę partibus loqui; dicit enim naturas, & gradus animatorum ab his potentijs constitui, quod falsum esset, si potentię essent qualitates: quoniam igitur ubique potentias cum anima ipsa confundit, non censuit eas esse aliquid præter ipsam substantiam animę, sed esse ipsam animam.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimè argumentum.

Octauum argumentum.

Nonum argumentum.

Opinio Thomę, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. III.

Contrario autem ad probandum potentias animę esse qualitates, per quas anima suas operationes edat, multa argumenta à Thomã, & ab Aegidio, & à Ioanne Gandauense afferuntur, ut apud eos videre est, ego verò pauca præcipua seligam: & quia sententiam hanc veriore esse

Sf puto,

puto, afferam etiam responsiones, quibus ad-singula aduersarij utuntur, & quantum roboris habeant considerabo. Primum argumentum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale est: potentia naturalis, seu aptitudo ad operandum ponitur ab Aristotele in secunda specie qualitatis: at potentia animæ sunt aptitudines naturales ad operandum, ergo sunt essentialiter in secunda specie qualitatis: proinde sunt re distinctæ ab anima, quæ est substantia. Ad hoc respondent aduersarij, non omnem potentiam operandi poni ab Aristotele in secunda specie qualitatis, sed solam potentiam ad bene, seu facile operandum, vel ad facile resistendum. Sed hæc responsio nullius momenti est, & iam abundè reprobata à nobis fuit in primo libro de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat speciem, multo igitur minus potest variare genus; & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu bene currendi, ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi, potentia enim respicit actum, quare ut se habet actus ad actum, ita & potentia ad potentiam. Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & dispositione, quæ specie non differunt, sed solum secundum magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt specie à potentia currendi absolute. Secundo ita argumentantur: si anima esset idem, quod suæ potentia, ipsæ quoque potentia inter se essent idem, quia quæ alicui tertio sunt idem, etiam inter se sunt idem: igitur potentia visiva erit idem, quod potentia motiua, & quod potentia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo assereret, quia potentia sunt plures, non una. Ad hoc alij respondent potentias animæ dupliciter considerari posse, uno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamque anima, quæ una est, & hoc solum eo argumentum ostenditur: si verò considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris: quia quatenus eadè animam respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potentiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potentiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quàm respectum quemdam, quoniam anima est substantia quedam non otiosa, (sed (ut aiunt)) vitiosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nil aliud est, quàm anima ipsa ut respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus: illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potentiarum discrimen consistit, uel sunt aliquid, vel nihil: si nihil, nulla igitur erit potentiarum differentia, quare argumentum contra eorum viget: si verò aliquid, vel sunt substantia, vel accidentia: substantias quidem nemo diceret, si enim non possent esse, nisi diuersæ formæ substantiales, si verò sunt accidentia, ut reuera sunt, considerandum est in quanam sint Categoria in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est relatio, nisi inter illa, quæ simul actu sint, non est enim pater nisi qui actu filium habeat, quo fit ut semper necessarium sit uno relatiuorum existente alterum quoque existere: at in anima sunt actu istæ facultates etiam nulla existente operatione: neque dicere possunt esse relationem rationis, quoniam etiam animo non cogitante habet anima potentiam videndi distinctam à potentia ambulandi, nulla etiam existente actu visione, aut ambulatione: igitur hæc potentia non habent esse respectuum, sed absolutum, proinde in nulla alia Categoria statui possunt, nisi in categoria qualitatis, ut considerantibus manifestum est: itaque aduersarij hoc dicentes veniunt in ipsammet opinionem Thomæ; quod, n. dicunt potentias omnes secundum internam rationem idem esse, nil aliud est, quàm dicere vnã esse animam substantiam, à qua omnes emanant: quum autem dicunt eas distinguí secundum varios respectus, fatentur coguntur eas vel esse qualitates, vel nullo modo distin-

gui, & ita argumentum aduersus eos validum esse. Alia quoque ratione potest eadem ipsorum responsio impugnari, nulla est magis interna, seu magis essentialis consideratio, quam quæ significatur per hanc duplicatiuam, quatenus: quod patet testimonio Aristotelis in primo Posteriorum, ubi docet hanc esse præcipuam, & supremam conditionem, quæ in propositione faciat necessarium, & essentialiter connexum: ergo nulla esse potest intimior ratio potentiæ visuæ, quam quæ significatur dicendo, potentia visuæ quatenus est potentia visuæ; itaque si nulla est magis interna ratio quam hæc, & potentiæ secundum internam rationem omnes idem sunt, sequitur potentiam uisuiam, quatenus est potentia visuæ, esse potentiam olfactiuam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur vanam esse eorum distinctionem internæ, & externæ, nisi intelligatur eo modo, quem diximus; nempe vnâ esse animæ essentiam, potentias uero esse diuersas aptitudines ad varias operationes; & externas dici, quia sunt extra animæ essentiam, quum sint qualitates eam insequentes, quarum singula quatenus talis absolute quoddam est, & ab alijs distinguitur: hoc uidetur confiteri Ludouicus Buccaferreus, qui prædicta distinctione utitur; sed tandem veritate coactus asserit essentiam animæ esse quoddam prius, potentias uero esse posteriores, quod est concedere eas distingui à substantia animæ. Præterea aduersus id, quod illi dicunt, animam esse substantiam quandam uirtuosam, tali argumento uti possumus ex eorum uerbis desumpto: anima est uirtuosa, ergo non est uirtutes ipsæ, quia neque concretum potest prædicari de suo abstracto, neque abstractum de concreto; neque enim album est albedo, neque albedo est alba; igitur si anima est ipsamet potentiæ, seu uirtutes, ut illi dicunt, non rectè uocatur potens, seu uirtuosa, uel, si rectè ita appellatur, aliud est ipsa anima habens uirtutes, siue potentias, & aliud potentiæ ipsæ. Præterea sic pro opinionione Thomæ argumentari possumus: potentia operandi respicit actum, id est operationem ipsam; sed semper nobilior, & perfectior est actus potentia ipsum respicientem; ergo si potentia essentialiter, & secundum internam rationem esset anima ipsa, operatio, quæ est accidens, esset perfectior, quam anima, quæ est substantia. Aliud quoque argumentum constituere possumus ex duobus, quæ à Thoma ut distincta ponuntur in prædicto loco primi sententiarum: sicuti se habet posse ad esse, ita potentia ad essentiam; sed in anima differt posse ab esse; ergo & potentia ab essentia: quod differat posse ab esse, probat ibi Thomas ratione supernaturali, quæ aliena est à nostra consideratione; nos autem id probare possumus ratione naturali, quod est aliud Thomæ argumentum in eodem loco: nam anima secundum suum esse respicit totum corpus ut à se formatum, & constitutum, at secundum suum posse respicit operationes, & distinctas eiusdem corporis partes tanquam instrumenta, quibus utitur ad operandum: hoc autem discrimen in aliqua corporis nostri parte notare possumus; aliquis enim oculos habens cæcus est, quare in eiusmodi oculo est anima secundum suum esse, quia oculus est animatus, & habet substantiam animæ in seipso; non est autem ibi anima secundum suum posse, quia non potest operari, & uidere: quoniam igitur ibi est substantia animæ absque potentia visuæ, aliud est ipsa visuæ potentia, aliud est substantia animæ. Aliis quoque argumentis utuntur in memoratis locis Thomas, & Aegidius, & Gaudauensis; quæ quum infirmiora uideantur, dimittimus, præsertim quia apud eos legi possunt.

Tertium argumentum.

Quæritur quæ substantiam.

67
77
84

GO in hac controuersia, licet magis ad Thomæ, & aliorum prædictorum opinionem accedam, eam tamen penitus recipere non possum, sed adhibendam ei esse puto quandam correctionem; arbitrari enim totam huiusce rei veritatem in duobus dictis esse constitutam: alterum aduersus Scotum tale est, facultates animæ sunt re distinctæ ab ipsa animæ substantia, & sunt qualitates secundæ speciei: alterum vero aduersus Thomam, & alios est, facultates animæ non sunt agentia media inter animam, & operationem, ut Thomas, & Acgidius existimauerunt; sed sunt solummodo conditiones quædam, & aptitudines animæ ad operandum. Horum prius satis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil aliud ostenditur, nisi facultates esse qualitates ab animæ essentia distinctas; at non ostenditur eas esse agentia media, sicut illi existimasse videntur. Alterum autem dictum probatur argumentis Scoti, eorum enim plura contra Thomam efficacissima sunt; nec solui posse videntur, dum dicimus potentias esse agentia media inter animam, & operationes; sed à nobis hoc negantibus facillimè soluentur. Ut igitur veritas clarior fiat, & omnia aduersantia argumenta soluantur, notanda sunt quædam. Primo loco sciendum est potentiam operandi esse accidens quoddam medium inter priuatiuum, & positiuum: quum enim noceat priuationem actus, videtur esse priuatiuum potius, quàm positiuum, non est tamen pura priuatio, sed est quoddam reale, & absolutum; est enim aptitudo, ac propensio quædam ad talem actum, quam Aristoteles in genere qualitatis collocauit dicere tanquam eius speciem: quòd si esset mera priuatio, in nulla categoria poni posset, nisi per reductionem; adeo ut hinc colligere possimus, facultatem operandi esse quidem rem quandam positiuam, & absolutam, sed debilis admodum, ac tenuis entitatis. Secundo loco notandum est hanc potentiam, siue aptitudinem præsupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam insequitur: hoc autem satis uidetur considerantibus esse manifestum, quia omnis operatio fit ab actu, quare aptitudo operandi, quum sit potentia, præsupponit necessariò priorem aliquam actualem naturam, à qua prouenit: & potest inductione declarari nam potentia recipiendi omnes formas, quæ inest primæ materiæ, ipsam materiæ naturam insequitur: & in elementis grauitas, & leuitas nil aliud sunt, nisi potentie naturales, quibus elementa propensa reddant ad sua loca naturalia, hæc autem ipsas elementorum formas consequuntur: alia quoque plures eiusmodi potentie naturales consequuntur alia accidentia priora, ut illæ, quæ exempli gratia nominantur ab Arist. in capite de qualitate; cursor enim dicitur, qui naturalem habet potentiam bene currendi, sed hæc necesse est ut ab aliqua causa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis inter se proportionem, vel à conueniente qualitatum temperie, seu ab omni totius corporis habitudine, vel ab alia aliqua eiusmodi causa, quæ necessariò differt specie ab ipsa potentia, & quandoque etiam genere; nam si dicatur esse temperies, ea vel est in prima, uel in tertia specie qualitatis, non in secunda; si verò figura, ea est in quarta specie; quòd si dicatur esse situs partium, distinguitur toto genere ab ipsa potentia, quum sit in Categoria positionis: potentia verò primæ materiæ differt ab ea toto genere, quum sit qualitas, materia verò substantia. Tertio scire oportet tales potentias non alio modo pendere ab alia causa priore, quàm ut à causa esse trice; sed eam non posse esse effectricem propriè dictam, quæ est per transmutationem, & cum resistentia patientis, sed per solam emanationem; emanatio enim dicitur quando

Primum dictum contra Scotum. Secundum dictum contra Thomam.

Potentia operandi est medium inter priuatiuum, & positiuum.

Omnia aptitudo præsupponit aliam naturam priorem.

Potentia est effectus per emanationem.

quando absque ulla resistencia patientis, & sine vilo efficientis conatu effectus ipsum insequitur quasi sponte sua, sicut umbra corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus. Quartò notandum est, potentiam hanc naturalem, licet sit modo quodam media inter causam, quam insequitur, & operationem, non esse tamen causam mediam: sed causam illam priorem esse immediatam causam operationis, vt si quis actu currat, non dicimus potentiam currendi esse illius cursus proximam causam, animam verò, seu instrumenta, seu temperiem, seu quodlibet aliud, à quo illa potentia emanare dicatur, esse causam remotam, sed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non est causa operationis, sed solù aptitudo causæ ad operandum; quod potest argumèto prædicto comprobari: operatio. fit ab actu, non à potentia, nisi prout potentia præsupponit aliam quandam actuale naturam, à qua emanat: illi igitur tribuenda est actio, non ipsi potentie, quæ non est nisi conditio causæ ad operandum: patet autem hoc de potentia passiva primæ materiæ, est enim conditio materiæ ad recipiendum, non est tamen recipiens medium, non enim potentia recipit, sed materia immediatè recipit: hoc idem in qualitatibus elementorum motricibus manifestum est, grauitas enim & leuitas sunt aptitudines, & propensiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates secundæ speciei, & omnium consensione distinctæ à formis elementorum: nemo tamen dixit elementa moueri à grauitate & leuitate tanquam motoribus à forma distinctis, sed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi controuerfantur, vel à forma moteri elementum dicunt, vel à generante externo; nemo tamen dicit à grauitate & leuitate prout sunt qualitates à forma distinctæ; esse autem qualitates testatur Aristoteles in primo cap. secundi libri de partibus animalium. Ex his colligere possumus debile esse argumentum Aegidij in prædicto loco, quod indicat eum non sano modo hanc sententiam accepisse, ac defendisse: inquit enim, non potest anima edere immediatè operationes, quia est naturæ nimis remotæ ab operatione, natura autem non transit ab extremo ad extremum sine medio: anima quidem est substantia, & permanens; operatio verò, siue sit immanens, siue transiens, est accidens non permanens; ideo conueniens fuit ut operatio ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ est quidem accidens, sed permanens, & ita medium inter conditiones extremorum. Videtur enim considerasse Aegidius id, quod ab Aristotele, & clarius ab Auerroe dicitur in octauo libro physice ascultationis; motorem penitus immutabilem non posse immediatè producere effectum nouum, & mutabilem, nisi per motorem medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis sit, cuiusmodi est Cælum, quod secundum substantiam immutabile est, secundum locum autem mutabile. Sed hæc similitudo non est omnino par; quia primus motor agit in Cælum, & Cælum agit in hæc inferiora, quare Cælum est agens medium: at potentia non est agens medium inter operationem, & animam, neque est instrumentum animæ, sed conditio, & aptitudo ad operandum, quæ eius naturam insequitur per emanationem: argumentum igitur Aegidij, licet ingeniosum, & probabile sit, necessitatem tamen non habet: nulla enim ratio prohibet quin anima, quæ est substantia permanens, possit esse immediata causa accidentis fluentis. Postremò notandum est potentias prouenire quidem ab anima ut à principio, & origine, non tamen in ea recipi ut in subiecto, sed in corpore animato: quemadmodum enim operationes attribuntur animato ut subiecto, animæ verò ut principio, & causæ; ita etiam potentie; totum enim animatum dicitur potens operari propter animam tanquam causam, à qua potentie emanant,

In primo libro de motu grauium, & leuium. Potentia nō est causa media.

Argumentū Aegidij.

Solutio.

Anima non est subiectū potentiarū, sed causa, & origo.

*Contrariorum argumentorum solutio. Cap. V.*Ad primum
Scoti,

HIS ita constitutis nitendum est ad argumenta contraria responde-
re. Ad primum Scoti sumptum ex Aristotele in nono Metaphysico-
rum, dicere possumus Aristotelem ibi nec definire solam poten-
tiam, quæ est qualitas, nec solam formam sine potentia, sed to-
tum coniunctum, hoc est formam potentem, seu agens potens,
hoc enim dicitur principium mutandi aliud quatenus est aliud. Dicere etiam
possumus eam definitionem competere potentia, & nomen illud, principium,
ibi non significare causam agentem, sed rationem agendi; sic enim potentia acti-
ua est principium, id est ratio principii.

Ad secundum,

Ad secundum negamus potentiam pas-
siuam esse ipsamet materiam substantiam, dicimus enim eam esse accidens ma-
nans à natura materia: ad probationem autem respondemus non esse absurdum,
si aliqua accidentia indeterminata, & potentia in materia præcedant formam,
quum ab his materia ad nullam certam naturam restringatur, ut alibi declarauimus;
accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam
insequantur; at potentia passiva non est huiusmodi, sed est necessaria materia
ut possit esse rerum principium, & recipere formas. Thomas autem in prædictis
locis aliter hoc argumentum soluit, quum concedat potentiam passiuam esse ip-
sammet substantiam materia: sed nos aliàs hæc eius opinionem reicimus: de o-
standum putamus solutioni, quam nunc attulimus. Ad tertium respondet in
memoratis locis Thomas negando similitudinem quantum attinet ad formas ac-
cidentales, propterea quod non ita se habet calor ad suam operationem, ut for-
ma substantialis ad suam; calor enim non est causa primaria, sed agit tanquam
virtus formæ, quam insequitur; quare similis potius est potentia animæ, quam
animæ ipsi: itaque de formis substantialibus negare videtur Thomas aliquam ip-
sarum agere sine potentia media, cui ego assentiendum puto; at de accidenta-
libus formis eius sententiam non approbo; in eo nanque errauit, quod confes-
sus est potentiam esse agens medium inter formam, & operationem; hoc enim
si dicamus, innumeris urgemur difficultatibus, ut antea dictum est. Ego igitur de
omnibus formis naturalibus tam substantialibus, quam accidentalibus uniuersè
negandum esse puto, quod agant sine potentia media tanquam ratione agendi
quemadmodum uniuersè de omnibus asserimus, quod agant sine potentia me-
dia tanquam causa media: ideo ut in præsentia admittamus dictionem illam,
primò, in definitione naturæ significare immediate, quod quidem fortasse verum
non est, dicimus naturam producere motum in eodem corpore sine vlla causa
media, neque per hoc stare quin naturam insequatur potentia motrix, per
quam moueat non tanquam per causam mediam, sed tanquam per conditionem
necessariam: sic formam accidentalem actiuam consequitur sua potentia, quæ,
ab ea distincta est, ut calorem insequitur potentia actiua, quæ est in secunda spe-
cie qualitatis, quum calor sit in alia specie; sed caueandum est ne in sumendis for-
mis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non sunt acti-
uæ; & dum aduersarij ex his argumentum sumunt, decipiuntur, nam formæ ele-
mentorum mouent elementa immediate, grauitas autem & leuitas non sunt cau-
sæ mediæ, sed sunt propensiones ad propria loca à formis emanantes, & poten-
tiæ naturales, quas æquum est ponere in secunda specie qualitatis; quare graui-
tatem & leuitatem non insequuntur aliæ potentia: & id, quod dici solet, ele-
menta moueri à grauitate, & à leuitate, sano modo intelligendum est, nempe ea
moueri à suis formis per grauitatem, ac leuitatem, tanquam per potentias mou-
endi, non tanquam per causas medias. Ad quartum negamus animam esse

Alia solutio
Thomæ.

Ad tertium,

Grauitas, &
leuitas non
sunt actiue.

Ad quartum,

apram

aptam operari per seipsam sine ope alicuius extra essentiam ipsius, hoc enim manifestè falsum est etiam reiectis potentijs; eget enim anima corporeis instrumentis, sine quibus operari non potest: sed utcumque de alijs sese res habeat, fat est si in præsentia dicamus, quando inquirunt, secluso quocumque extra ipsam, si intelligant seclusis potentijs, eos falsum sumere, & petere principium: nos enim dicimus nullum agens posse agere seclusa potentia actiua. Ad quintum dicimus eos supponere potentias esse causas medias, quod quidem nos negamus: de solis enim medijs, & instrumentalibus causis verum est id quod sumunt agens agere prius in medium, quàm in extremum; at potentijs non sunt causæ mediæ, neque instrumenta media, sed sunt aptitudines ab ipsa animæ essentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumento locutionem esse; ab anima enim tum potentiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dicitur, neque in operationes. Ad sextum dicimus nullum agens materiale posse immediatè producere aliquid per transmutationem sine potentia media, at per emanationem potest aliquis effectus ab agente immediatè provenire, sic igitur potentiæ emanant immediatè ab essentia animæ, non per alias potentias. Ad septimum respondere alij debent, qui dicunt potentias esse operationum causas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit: non enim dicimus potentiam, prout est quiddam distinctum ab anima, producere operationem. Ad octauum dicimus potentiam insequentem, & animæ, & formis naturalibus esse necessariam ob earum imperfectionem; nam formæ à materia abiunctæ agunt per essentiam, ideo & potentia, & ipsamet operatio in eis idem est, quod essentia; at formæ materiales ob suam imperfectionem agunt per potentias ab essentia distinctas, quum non possint agere per essentiam: ideo quando dicunt, ergo etiam formæ ignobiliore agunt per potentias medias, hæc omnia concedimus. Ad Aristotelem autem, qui passim in libris de anima sumit potentias pro ipsamet animæ essentia, dicimus naturam animæ esse absconditam, & innominatam, ideo Aristotelem eam significasse nominibus potentiæ consequentium, quæ nobis notiores sunt; quum præfettim ibi, consideret animam ut principium operationum, sic enim conuenientissimè vocari potest nomine potentiæ ab ea emanantis; sic etiam in libris de Cælo formas elementorum nominauit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non sunt nominatæ; ipse tamen grauitatem & leuitatem, quas ibi dixerat esse formas elementorum, postea qualitates esse asserit in primo capite secundi libri de partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum considero verba Aristotelis in contextu nono secundi libri de anima, quæ ipsi contra nos adduxerunt: ibi nanque non absolutè dicit potentiam visuam non esse animam, sed hoc constituto, si oculus esset animal totum, quia vidit potentiam visuam non esse animam ipsam, sed esse accidens consequens animam, qua oculus informatur: at quia non per animam, sed per potentiam visuam distinguitur oculus ab alijs membris, ideo dixit; si oculus esset animal totum, potentia visuam esset anima eius; putauit igitur eam non esse animam, sed quid distinctum ab anima, quum reuera oculus non sit animal totum. Argumenta verò omnia, quæ pro Thomæ, & aliorum opinione adducta sunt, nil aliud probant, quàm potentias esse re distinctas ab essentia animæ, & esse qualitates, quod nos quoque asserimus; at non probant esse causas medias: quare sunt à nobis omnia concedenda.

Ad quintum.

Ad sextum.

Ad septimum.

Ad octauum.

Ad nonum.

Ad omnia
argumenta
Thomæ.

*De distinctione facultatum animæ inter se dua aliorum
contraria opinionēs. Cap. VI.*

ACTENVS ostendimus facultates animæ ab ipsa anima substantia distingui vt accidentia à suo principio, considerandum restat quomodo ipsæ inter se distinguantur: illud quidem manifestum est, earum differentiam ab actionum discrimine deriuari, ita vt quæ est ipsarum operationum differentia, eadem sit etiam facultatum, vt enim distinguitur visio à nutritione, ita & visua facultas à nutritiua; quisquis igitur noscat proprios singularum operationum fines, & utilitates, quarum gratia sunt à natura institutæ, is & operationum, & facultatum discrimen, quod à fine sumitur, optimè intelliget, idque nos tanquam difficultate carens aliis considerandum relinquimus: sed alia est vtrisque communis difficultas; quam nunc considerare decreuimus, de ipsarum tam operationum, quam facultatum principio, & origine, quoniam enim sunt qualitates ab ipsa animæ substantia manantes, sicut antea demonstrauius, & plures sunt animæ tanquam plures formæ secundum essentiam distinctæ, quod quidem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter se discrimen, quæ vnā & eandem animæ substantiam insequuntur; illæ verò, quæ à diuersis animabus tanquam à diuersis principiis prodeant, maiore inter se discrimine dissidebunt. Est igitur in primis considerandum quæ sit animarum distinctio in viuentibus, hoc enim declarato cognoscemus quænam facultates vnā & eandem formam consequantur, & quæ diuersas. Duæ hac de re opinionēs existunt, vna est latinorum serè omnium, altera plurium recentiorum, præcipuè verò Auerroistarum, Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas substantiales distinctas, sed solum in diuersis viuentibus: in homine enim vnā tantum esse dicunt animæ substantiam tanquam vnā formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto vnā tantum vocatam sensibilem; & in qualibet planta vnā vocatam vegetantem; & has inter se essentialiter differre tanquam formas diuersas; quum autem in eodem viuente vnā tantum esse animam secundum substantiā dicant, illam præditam esse aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non esse animam vegetantem, & sentientē vt duas distinctas formas, sed vnā tantummodo præditam omnibus facultatibus & vegetantis animæ, & sentientis, sed à præstantiore facultate appellari sensibilem: sic in homine vnā tantummodo esse animam rationalem, quæ prædita est tum proprijs facultatibus, tum illis omnibus, quæ attribuuntur & vegetanti, & sentienti animæ, sed à nobilioribus suis facultatibus vocatur rationalis, seu mens, seu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & sapiat, per sensibilem sentiat, per vegetantem nutriat, & augeat, & generet aliud simile. Secundum hanc igitur opinionem oēs facultates animæ in homine insunt, & in eorū vnā & eandem animæ substantiam insequuntur; prout verò in diuersis specie viuentibus considerantur, à diuersis animarum substantiis emanant: facultas .n. sensibilis, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quæ dicitur anima sensibilis; sed si ad differentia specie viuentia referatur eadem facultas, insequitur diuersas animas tanquam diuersas formas: vt facultas nutritiua in bruto insequitur animam bruti, quæ dicitur anima sensibilis, in planta verò insequitur animam plantæ, quæ vocatur vegetans, & in homine animam humanā, quæ dicitur rationalis: ob id aliqd esse dicunt animam sensibilem, aliud facultatem sensibilem; sic aliud animam nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & sensibilem animam in solis brutis inesse, non in homine, esse tamen & in homi-

Latinorum
opinio de
animarū mul-
tiplicitate.

ne. & in brutis sensibilem facultatem; & nutritiuam animam in solis plantis inesse, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus, & homine inesse facultatem nutritiuam. Hęc dicentes illud meo quidem iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuente insequi vnam tantum formam substantialem, singulam verò facultatem in diuersis viuentibus diuersas etiam formas insequi; proinde maius hac ratione esse discrimen vnius facultatis in pluribus viuentibus, quam plurium facultatum in eodem. Hęc igitur latinorum sententia est. Plures autem Auerrois̄ putarunt partem vegetantem, & sentientem, & intelligentem esse distinctas formas substantiales etiam in eodem viuente, vt in homine; sic in bruto duas esse formas, sensibilem, & vegetantem; ita vt eadem sit anima sensibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine; secundum quam opinionem singula facultas animæ vnam & eandem animæ substantiam semper insequitur, nunquam plures, vt facultas nutritiua solam animam vegetantem, siue in plantis, siue in brutis, siue in homine consideretur; adeo vt in quo viuente sint ipsæ partes animæ, in eodem sint etiam facultates illarum partium propriæ, proinde in quo est potentia nutritiua, in eodem sit anima nutritiua distincta ab alijs partibus animæ, si quæ in eodem insint; & in quo est facultas sensibilis, in eodem sit etiam anima sensibilis. De hac igitur controuersia nos secundum principia philosophiæ Aristot. disputaturi, & quæ eius sententia fuerit inuestigaturi, vtriusque opinionis argumenta seorsum referemus, deinde quid putemus sensisse Aristotelem exponemus,

Auerrois̄
opinio.

Argumenta pro opinione latinorum. Cap. VII.

BATINI, quum ad probandum non posse in eadem materia plures simul formas substantiales inesse pluribus argumentis uti soleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conscripsimus, considerauerimus, nunc ea tantum, quæ peculiariter ad animam, & eius partes attinentia adducunt, in medium afferemus. Primum sic argumentantur frustra: sit per plura, quod æquè absoluti potest per pauciora, at in bruto vna anima sensibilis sufficit ad omnes edendas operationes animæ vegetantis, ergo frustra in bruto ponitur anima vegetans distincta à sensibili; idem dicendum est in homine de parte vegetante, & de parte sensibili, quæ ponantur distinctæ à rationali, frustra, n. ponuntur, si vna rationalis sufficit ad earum omnium operationes edendas. Secundò si in bruto essent duæ illæ distinctæ formæ, vegetans, & sensibilis, & in homine tres, vegetans, sensibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium esset brutum, & homo tribus; diuersæ nanque formæ distinctis interitibus destruuntur, siquidem vnus substantialis interitus vnus tantum substantialis formæ destructione terminatur; prius igitur interiret in bruto anima sensibilis, deinde vegetans; sic in homine prius oporteret animam rationalem separari, deinde sensibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo asseret. Tertio si esset in homine anima vegetans re distincta à sensibili, & hæc re distincta à rationali, homo esset planta, & esset animal brutum; quoniam anima vegetans, ut ab alijs distincta, plantam constituit, & anima sensibilis, ut ab alijs distincta, constituit brutum. Quarto aliqui ita argumentantur: si anima vegetans esset in homine distincta ab alijs partibus animæ, non esset nisi communis, & eadem, quæ in plantis est; ergo operationes quoque essent communes; qualis enim est forma, tales sunt operationes: consequens tam en falsum est, quia non idem est nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta: sed
modus

1. Argumen-
tum Latino-
rum.

2. Argumen-
tum.

3. Argumen-
tum.

4. Argumen-
tum.

judicium manifestum. Vinum autem merum, ac generosum siccus est, & minus habet aquei humoris, ideo non ita facile putrescit, sed potius acetum; nam si ab ambiente calido fiat evaporatio caloris vitalis, qui in vino est, eam non insequitur separatio humidi coniungentis à siccò, propterea quòd non ab illo calore temperantur passivæ, sed ab elementari, qui potest remanere illæsus; quia si solus educatur calor vitalis, calor elementaris remanens est valde remissus, proinde ibi est plurimum frigoris, & parum caloris; quare frigus illud, quum magnum sit, resistit calori ambientis, & ob hanc causam acetum non putrescit, quum præsertim adsit etiam defectus humidi aquei, à quo, si adesset, facilis putrefactio redderetur, sicut antea declaravimus: quoniam igitur acetum amisit calorem vitalem, & caret humido aquoso, non amplius putrescit, quia est valde frigidum, & resistit suo frigore calori ambientis; tanto autem minus resistit, quanto plus habeat humoris aquosi: ideo acetum factum ex vino tenui, ac diluto facilius putrescit propter eius humiditatem aquosam, quam factum ex vino generoso, quod diutissimè servatur: illud enim omnino constituendum nobis est, non facile esse putredinem ubi solum adest humidum continuans sine humido aqueo adiuncto: ideo oleum etsi valde humidum est, non facile putrescit, quia illud est humidum totum oleaginosum, & cum siccò efficacissimè commissum, unde illa viscositas oritur, quæ facit ne humidum illud possit à siccò separari: humidissimum autem esse oleum ex eo constat, quod excessu acreum, & aqueum est, ut ait Aristoteles in context. 4. 43. & 48. quarti Meteorologicorum. Confirmant etiam id, quod de vino diximus, ea, quæ ibidem dicuntur ab Arist. in context. 52. & 53. inquit enim vinum esse aqueæ naturæ, & excessu valde aqueum, proinde enim excessu frigidum, sed calidum esse ob alienam caliditatem: alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam unum secum tulit, propterea quòd anima, & omne insequens animam est quoddam superadditum à isto considerato quatenus mistum est, & hæc ratione dici potest alienum respectu missionis: dum igitur considerat Aristoteles vinum quatenus est mistum ex elementis, quæ est eius consideratio in illo quarto libro, recidit dicit aqueum esse, & frigide temperaturæ, & parum habere caloris, reddi autem calidum à calore vitali, & quandoque etiam calidissimum, ubi ratione loci calidum illud intensius redditur. Secundum hanc igitur sententiam: optimè illi loquuri sunt, quos Galenus ait dixisse acetum esse vinum mortuum; sic enim dicere melius est, quàm dicere esse vinum putrefactum: id quod confirmatur testimonio Aristotelis passim in eo quarto libro, ubi exempla sæpe adducens mistorum, de quibus is liber est, nominat vinum, & acetum tanquam species quasdam misti: quod non faceret si acetum esset vinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet misti significatur quoddam in specie sua completum per propriam formam missionis: at putrefactum, quatenus est putrefactum, notat imperfectionem, & recessum rei à propria natura, & progressionem ad dissolutionem: neti in elementa: proinde indignum est, quod nominetur vinum mistum. Si verò illi, qui dicunt acetum esse vinum putrefactum, dicerent hanc esse differentiam inter acetum, & vinum verè putridum, quòd minor est acetis putredo, huius autem maior; hæc sententia & experientia, & rationi adversatur: in omnibus enim videmus minorem putredinem esse viam ad maiorem, ita ut facilius sit ut magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putrescere cœpit, quàm id, quod adhuc putrescere non incœpit: & ratio hoc idem confirmat, facilius enim transitus est à medio ad extremum, quàm ab extremo ad extremum; deberet ergo acetum facile putrescere, si in eo, ut illi dicunt, est inchoata putredo; at tamen acetum non putrescit, seu difficillimè putrescit: & experientia docet vinum facilius fieri putridum antequam fiat acetum, quàm si mutatum sit in acetum; non possumus ergo dicere acetum esse vinum medicrius putrefactum. Confirmatur etiam

Olei natura.

Quòd acetum dici non possit medicrius putrefactum.

etiam hæc sententia nostra ex illa aceti generatione, quam arte molimur, curamus enim ut uel à sole, uel ab alio mediocriter calefaciente incalescat uinum, ut calidum uitale exhaletur, & humidum aquosum absumatur; sic enim fit ut remaneat solus calor elementaris, & humidum continuans, quæ est aceti natura; est enim excessu aqueum, & ualde frigidum, quia parum habet calor in sua mixtione; sed est absque dubio perfectum mistum, ut dixit Aristoteles in memoratis locis, non corpus putridum, seu putrescens, ut medici arbitrantur,

An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit.

Cap. X.

VERM quia Galenus sæpe dicit acetum ex uino esse genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipsa uini substantia commisti; etsi nos dictum hoc non admodum approbamus, dignum tamen consideratione ob Galeni auctoritatem esse censemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum sensum trahi possit. Ego quidem arbitror illud admitti posse, si per quandam solam similitudinem, non ut propriè dictum intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ uerè putrescunt, per proprii calor corruptionem putrescunt, proinde ex dissolutione proprii humidi, & à calore ambientis: ita acetum ex uino genitum est per corruptionem calor, & resolutionem humidi à calore ambientis: attamen magnum est horum discrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, ne que aliud humidum consideratur, nisi elementare, & est putredinis conditio ut humidum non immediatè patiat à calore ambiētis, sed prius patiat calor naturalis, & educatur, deinde illam calor educationem insequatur proprii humidi dissolutione: potest quidem aliquo uolento interitu, ut antea diximus, ut combustio ne, destrui simul totum mistum sine præcedente educatione calor: sed interitu illo naturali, qui uocatur putredo, non potest mistum dissolui, nisi prius educatur calor naturalis, qui humidum & siccum coniuncta continebat: de humido nam que continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quandam similitudinem appellari nutriens seu alimentare: ideo uidemus ligna arida diuissimè seruari, etiam in magnis æstibus, & in locis calidissimis, nec unquam educi humidum continuans, nisi prius educatur calor naturalis continens. At si alterius calor, & alterius humiditatis uini corruptionem consideremus, nempe calor uitalis, & humidi aquosi, quod dicebatur quasi nutriens, aliter se res habet; nã humidum illud non ideo resoluitur, quia prius uitalis calor sit corruptus: proinde eius humidi euaporatio non insequitur corruptionem calor uitalis, sed fit immediatè à calore ambientis: ab eo enim immediatè & euocatur calor uitalis, & resoluitur humidum aquosum, & per sepe etiam sine exhalatione calor uitalis solum humidum aquosum consumitur: quo fit ut uinum maneat calidius, cuiusmodi est uinum uetustum, est enim maximè exsiccatum, quia resoluta est illa humiditas aquosa, quam prius habebat; quum enim hæc obtundat actionem calor, hac consumpta uinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum sicco, quàm cum humido: quòd si contingat, ut simul cum humidi aquosi resolutione, uel post illam, calor quoque uitalis exhalatur, fit ex uino acetum: quare huius generatio longè diuersa est à putredine: nam in putredine necesse est prius educi calorem naturalem, deinde fieri separationem humidi: at in generatione aceti nõ fit resolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hæc non insequitur alicuius calor corruptionem in uino, siquidem à neutro calore dicitur contineri; immò quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore uni animali, & consumitur, quàm contineatur & regatur: quam

Similitudo inter generationem aceti, & putredinem.

Differentia inter putredinem, & aceti generationem.

quam enim in vino anima non remansit, sed solus calor vitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen seruatur cum illo calore hæc vitalis conditio ut consumat humidum: non quidem ita, ut nutriat unum ea actione, non enim nutritur amplius vinum; sed quia resoluitur ab eo calore humidissimum, & simul est à calore ambientis, à quo non educitur calor vitalis pro generatione aceti, nisi prius multum humidum aquosum fuit resolutum: ideo videmus ex vino nouo non facile fieri acetum, sed ex vino uetustiore, cuius humidum aquosum sit aliqua ex parte resolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, quia in generatione aceti non fit resolutio humidum ex educatione caloris, sed fit immediate à calore ambientis, & simul à calore vitali adiuuante eius consumptione, ut prædiximus. Est igitur acetum genitum modo quodam simili putrefactioni, quia calor educitur & consumitur humidum: non est tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, neque huius educationem insequitur euaporatio alicuius humidum, sed potius præcedit; postquam enim unum est exiccatum per euaporationem humidum, quod vocatur quasi nutriendum, tunc per exhalationem calidi vitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti non dissolui mistum quatenus mistum est, quia siccum & humidum temperaturæ non separantur inuicem, sed manent coniuncta. Sunt autem hæc omnia consentanea naturæ & qualitatibus aceti, quæ & per experientiam notæ sunt, & à Galeno declarantur in prædicto quarto libro de simplicibus medicamentis: est enim acetum frigidum, & humidum actu, sed facultate exiccantium, quia per consumptionem humidum alimentalis redditum est siccius, quam unum; neque ita humida est, quia recessit humiditas aquosa, illa uero quæ est temperaturæ, est maxime commista cum sicco, per corruptionem autem caloris vitalis factum est frigidum: est etiam acre, & mordax (ut ait Galenus) ex tenuitate substantiæ, quæ fit penetratius; singulas enim animalis partes penetrat, & per frigus constringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta est, ut sit cum dolore, nempe si tanta fiat singularum partium constrictio, quæ faciat disunctionem continuitatis, sic enim dolor fit: dicere etiam uidetur Galenus illam acrimoniam provenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, siquidem omne putrescens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere possumus in eo sensu, secundum quem diximus generationem aceti posse per similitudinem putredinem appellari: quum enim hæc quoque fiat à calore ambientis; ambiens autem non possit patientis corporis calorem educere, quin simul inducat aliquid caloris extranei; nullum est absurdum si dicamus acetum aliquid extranei caloris accepisse ab actione ambientis, & ab eo adeptum esse illam acrimoniam: ita ut acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori constringenti; verè tamen putridum dici non potest acetum, sicut antea ostendimus. Hoc pacto ego puto solui posse hæc in re omnem difficultatem: si quis autem aliquid probabilius inuenerit, eius sententiæ subscribere non recusabo.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE

PATAVINI

LIBER DE FACULTATIBVS

ANIMAE

Proposito, ac diuisio dicendorum. Cap. I.

QUAM animæ naturam declarandam susceperit Aristoteles in tribus de anima libris, neque alia ratione consideratam, quam prout causa, & principium aliorum est, duas eius tractationes in ijs libris ab eo factas notare possumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium est ut forma ipsum constituens, tum operationum ut effectrix: per utrumque respectum declarare voluit quid sit anima. Prius etenim eam definiuit per respectum ad corpus animatum, cuius est forma, dicens eam esse primum actum corporis naturalis instrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus significauit eam esse omnis animæ conditionem, & naturam, ut sit actus, & perfectio, qua corpus viuens constituitur, & in specie collocatur. Deinde verò eandem considerare statuit etiam prout respicit operationes, quemadmodum in context. trigelimo tertio secundi libri videre est; & de singula animæ parte ab eo loco ad finem vsque tertij libri hac ratione diligentissimè pertractauit. Quod igitur ad priorem animæ considerationem attinet, eam nos in præsentia ad eos, qui libros Aristotelis vel voce, vel scriptis interpretentur, remittimus; quum eorum officium sit Aristotelis verba, & ipsam animæ definitionem, & singulas eius particulas declarare: sed & nobis alia fortassis occasio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ respectu quædam, quæ prolixiorē disputationem postulare videntur, quàm ut in commentarijs ea exponi conueniat, scribere constituimus: quum enim plures operationes animæ sint, quarum edendarum naturali facultate præditam esse animam constat; inde factum est, ut respectu diuersarum opinionum diuersas etiam facultates philosophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Aristoteles in libris de anima solitus sit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum est vegetatiuum, sensitiuum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, & alia eiusmodi nomina facultatum esse, & varias operationes respicere: illud nobis considerandum proponitur, de quo solent philosophi nostri controuersari, quò hæc facultates tum ad ipsam animæ substantiã, tum ad se inuicem referantur: queritur enim, an à substantia animæ distinguantur, an potius sint idem, quod illa: queritur etiam, quo discrimine ipsæ discrepent inter se, & quæ sint: hæc igitur consideraturi statimus imprimis, id, quod paulo ante tetigimus, nomen facultatis in præsentia à nobis sumi propriè prout respicit operationem, & significat potentiam operandi, vnde latini potentias animæ eas appellare consueverunt: quom enim potentia respiciat actum, duplex autem sit actus, ut Arist. do-

Dug. confide
ratione ani-
mæ in lib. de
Anima.

In lib. de ut
te humana.

ct

et in initio secundi libri de anima; actus primus, quæ est forma; & actus secundus, qui est operatio formæ duplex etiam est facultas, una est, quæ respicit actum primum, eaq; est materiæ potentia, altera verò, quæ respicit actum secundum, & est potentia formæ, cuiusmodi sunt facultates animæ, de quibus in præsentia sermonem habituri sumus.

An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis cum eorum argumentis. Cap. II.

Realiter dist
ferre est du
pliciter.

CONSIDERANDVM primo loc o est, an facultates distinguantur re ab ipsa animæ substantia, an sint idem, quod illa: sed ad omnem tollendam ambiguitatem sciendum est posse duobus modis intelligi id, quod latini dicunt realiter differre: primum enim sumitur pro eo, quod est differre subiecto, ut quando cum Arist, dicimus materiam & priuationem non esse distinctas re, idest subiecto, sicuti neque pomum & albedo, quum simul sint subiecto distingui dicuntur, sed solum ratione: altero modo sumitur pro eo, quod est esse res diuersas, & secundum essentiam distinctas, etiam animo non cogitante; sic autem dicimus materiam & priuationem esse distinctas re, sic etiam pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maxime dicuntur distingui re, hoc est essentias habere diuersas; quæstio autem præsens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente insint facultates, & anima ipsa, certe non distinguantur subiecto: sed locum habet iuxta posteriorem tantum acceptionem, quærimus enim quum simul sint in eodem, an potentia sint quid reale distinctum essentialiter ab ipsa animæ substantia, an idem sint, quod illa. Scotus libro secundo sententiarum distinctione decimasexta, & Gregorius Ariminensis ibidem quaestione tertia, nituntur ostendere potentias animæ esse ipsammet animæ substantiam, quæ, quum varias operationes respiciat, variis etiam nominibus appellari solet, quæ dicuntur potentia animæ, proinde hæ sunt idem re, quod ipsa animæ substantia; & hanc sententiam sequitur magna pars recentiorum philosophorum. Contra verò Thomas existimauit potentias esse qualitates secundæ speciei manantes ab essentia animæ, proinde ab ea distinctas re, sicut apud eum varijs in locis legere possumus; præsertim verò in prima parte summæ quaestione septuagesimasextima articulo primo, & in primo sententiarum distinctione tertia quaestione quarta articulo secundo. Hanc eandem sententiam sequitur est Aegidius in Quolibeto tertio quaestione undecima, & Ioannes Gaudenensis in secundo libro de anima. Pro sententia Scoti hæc ab ipso, & ab alijs argumenta afferuntur, Primum est: de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prædicatur definitio potentia actiua, ergo & nomen: anima igitur est suæ potentia: maior clara est: minor probatur autoritate Aristotelis in nono Metaphysicorum, vbi potentiam actiuam ita definit, potentia actiua est principium tranmutandi aliud quatenus est aliud, atqui forma est huiusmodi principium, ergo forma est potentia actiua. Secundò sic argumentantur: sicuti se habet potentia passiuæ ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam: at potentia materiæ passiuæ est materia ipsa: ergo etiam potentia actiua est ipsamet forma: probant similitudinem per ea, quæ dicuntur ab Aristotele in nono Metaphysicorum, quæ nunc recensenda non sunt: assumptum autem ita probant: si potentia materiæ esset aliquid diuersum à natura materiæ, esset accidens: ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formam substantialem, quod est absurdum. Tertio: sicuti se habet forma merè naturalis ad suas operationes, ita etiam anima ad suas;

Opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis.

Opinio Thomæ.

Primum argumentum Scoti.

Secundò argumentum.

Tertium argumentum.

æt forma merè naturalis est immediatum principium suarum operationum absq; vlla potentia media, ergo & anima; nullę igitur sunt potentie distinctę ab essentia animæ, sed sunt anima ipsa: similitudo est manifesta, quia non debet anima esse minoris perfectionis, quàm forma inanimati, immò debet esse maioris: forma autem inanimati potest exire in actum secundum absque ulla potentia media: quod probatur & de substantiali forma, & de accidentali: forma enim substantialis est natura, at natura est principium motus immediatum, ut denotat dictio illa, primò, in definitione naturę: tales etiam sunt formę accidentales, nam calor ignis est immediata causa calcificandi alia sine ulla potentia media, sic gravitas & leuitas sunt causę immediatę mouendi elementa ad sua loca, igitur anima nullo magis debet esse immediata causa suarum operationum, ergo non per potentias medias. Quartò natura nihil frustra facit, nec abundat in superuacaneis, atqui ipsa animæ substantialia sufficiens est ad producendas omnes operationes seclusa ope cuiuslibet extra se, ergo frustra ponuntur potentie ab ea distinctę. Quintò, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, si medium habeat: itaque si anima efficit operationes per medias potentias, necesse est ut prius agat in ipsas potentias, quod est absurdum, & inexcogitabile: Sextò, si potentie sunt diuersę ab essentia animæ, & ab ea manant, ergo ab ea pendunt ut à causa, in quo igitur causę genere? certè non ut à materia, neque ut à fine, neque ut à forma, ut patet, ergo ut ab efficiente; igitur anima aliquid immediatè producit, quod aduersarii negant, producit enim ipsas potentias: quòd si dicant has produci per alias potentias medias, procedemus in infinitum, quod dicendum non est: Septimò, si nullum agens potest immediatè aliquid producere, sed solàm per potentiam mediam; ergo neque ipsa potentia poterit immediatè operationem producere, nisi per aliam potentiam mediam, & sic illa per aliam, quare procedemus in infinitum. Octauò, si animæ, ut operetur, requirit potentiam à se distinctam, vel eam requirit ob suam perfectionem, vel ob suam imperfectionem; at neutro modo requirit, ergo nullo; non ob suam imperfectionem, quia hoc posito formę accidentales, quum sint imperfectiores, magis requirerent huiusmodi potentias, at non requirunt, ut ante dictum est de calore, & leuitate ignis; non etiam ob suam perfectionem, quia substantię à materia abiunctę, ac Deus ipse, quum sint perfectiores, magis requirerent, quod tamen dicendum non est. Postremò sententiam hanc confirmant autoritate Aristotelis in libris de anima in pluribus locis: nam in contextu nono secundi libri inquit, si esset oculus animal, potentia visua esset forma eius, ergo potentia est idem quod anima: deinde in contextu decimo inquit, anima est sicuti potentia instrumenti: postea verò passim in iis libris ita potentias animę considerat, ut putet se de ipsis animæ partibus loqui; dicit enim naturas, & gradus animatorum ab his potentijs constitui, quod falsum esset, si potentie essent qualitates: quoniam igitur ubique potentias cum anima ipsa confundit, non censuit eas esse aliquid præter ipsam substantiam animæ, sed esse ipsammet animam,

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

Octauum argumentum.

Nonum argumentum.

Opinio Thomę, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. III.

Contrario autem ad probandum potentias animæ esse qualitates, per quas anima suas operationes edat, multa argumenta à Thomá, & ab Aegidio, & à Ioanne Gandauense afferuntur, ut apud eos videre est, ego verò pauca præcipua seligam: & quia sententiam hanc veriore esse

Si puto,

puto, afferam etiam responsiones, quibus ad singula aduersarij utuntur, & quantum roboris habeant considerabo. Primum argumentum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale est: potentia naturalis, seu aptitudo ad operandum ponitur ab Aristotele in secunda specie qualitatis: ac potentia animæ sunt aptitudines naturales ad operandum, ergo sunt essentialiter in secunda specie qualitatis: proinde sunt re distincte ab anima, quæ est substantia. Ad hoc respondent aduersarij, non omnem potentiam operandi poni ab Aristotele in secunda specie qualitatis, sed solam potentiam ad bene, seu facile operandum, vel ad facile resistendum, Sed hæc responsio nullius momenti est, & iam abundè reprobata à nobis fuit in primo libro de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat speciem, multo igitur minus potest variare genus; & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu bene currendi, ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi, potentia enim respicit actum, quare ut scè habet actus ad actum, ita & potentia ad potentiam. Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & dispositione, quæ specie non discernunt, sed solum secundum magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt specie à potentia currendi absolute. Secundò ita argumentantur: si anima esset idem, quod suæ potentia, ipsæ quoque potentia inter se essent idem, quia quæ alicui tertio sunt idem, etiam inter se sunt idem; igitur potentia visiva erit idem, quod potentia motiva, & quod potentia olfactiva, & quod reliquæ omnes: hoc tamen pemo assereret, quia potentia sunt plures, non una. Ad hoc alij respondent potentias animæ dupliciter considerari posse, uno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ una est, & hoc solum eo argumentum ostenditur: si verò considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris: quia quatenus eadè anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potentiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potentiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quendam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (ut aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nil aliud est, quam anima ipsa, ut respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumemur: possumus illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potentiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil: si nihil, nulla igitur erit potentiarum differentia, quare argumentum contra eos vigeret: si verò aliquid, vel sunt substantia, vel accidentia: substantias quidem nemo diceret, licet enim non possent esse, nisi diuersæ formæ substantiales, si verò sunt accidentia, ut reuera sunt, considerandum est in quamam sint Categoria in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est relatio, nisi inter illa, quæ sim ul actu sint, non est enim pater nisi qui actu filium habeat, quo fit ut semper necessarium sit uno relatiuorum existente alterum quoque existere: at in anima sunt actu istæ facultates etiam nulla existente operatione; neque dicere possunt esse relationem rationis, quoniam etiam animo non cogitante habet anima potentiam videndi distinctam à potentia ambulandi, nulla etiam existente actu visione, aut ambulatione: igitur hæc potentia non habent esse respectuum, sed absolutum, proinde in nulla alia Categoria statui possunt, nisi in categoria qualitatis, ut considerantibus manifestum est: itaque aduersarij hoc dicentes veniunt in ipsamet opinionem Thomæ, quod, n. dicunt potentias omnes secundum internam rationem idem esse, nil aliud est, quam dicere vnã esse animæ substantiam, à qua omnes emanant: quum autem dicunt eas distingui secundum varios respectus, fatent coguntur eas vel esse qualitates, vel nullo modo distin-

gui, & ita argumentum aduersus eos validum esse. Alia quoque ratione potest eadem ipsorum responsio impugnari, nulla est magis interna, seu magis essentialis consideratio, quàm quæ significatur per hanc duplicatiuam, quatenus: quod patet testimonio Aristotelis in primo Posteriorum, ubi docet hanc esse precipuam, & supremam conditionem, quæ in propositione faciat necessariam, & essentialem connexionem; ergo nulla esse potest intimior ratio potentie visiuæ, quàm quæ significatur dicendo, potentia visua quatenus est potentia visua; itaque si nulla est magis interna ratio quàm hæc, & potentie secundum internam rationem omnes idem sunt, sequitur potentiam uisiuam, quatenus est potentia visua, esse potentiam olfactiuam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur vanam esse eorum distinctionem internæ, & externæ, nisi intelligatur eo modo, quem diximus, nempe vnâ esse animæ essentiali, potentias verò esse diuersas aptitudines ad varias operationes; & externas dici, quia sunt extra animæ essentiali, quum sint qualitates eam insequentes, quarum singula quatenus talis absolute quoddam est, & ab alijs distinguitur: hoc uidetur confiteri Ludouicus Buccaferreus, qui prædicta distinctione utitur; sed tandem veritate coactus asserit essentiali animæ esse quoddam prius, potentias verò esse posteriores, quod est concedere eas distingui à substantia animæ: Præterea aduersus id, quod illi dicunt, animam esse substantiam quandam virtuosam, tali argumento uti possumus ex eorum verbis desumpto: anima est uirtuosa, ergo non est virtutes ipsæ, quia neque concretum potest prædicari de suo abstracto, neque abstractum de concreto; neque enim album est albedo, neque albedo est alba; igitur si anima est ipsamet potentia, seu virtutes, ut illi dicunt, non rectè vocatur potens, seu uirtuosa, vel, si rectè ita appellatur, aliud est ipsa anima habens virtutes, siue potentias, & aliud potentia ipsæ. Præterea sic pro opinione Thomæ argumentari possumus: potentia operandi respicit actum, id est operationem ipsam; sed semper nobilior, & perfectior est actus potentia ipsam respiciente; ergo si potentia essentialiter, & secundum internam rationem esset anima ipsa, operatio, quæ est accidens, esset perfectior, quàm anima, quæ est substantia. Aliud quoque argumentum constituere possumus ex duobus, quæ à Thomâ ut distincta ponuntur in prædicto loco primi sententiarum: sicuti se habet posse ad esse, ita potentia ad essentiali; sed in anima differt posse ab esse; ergo & potentia ab essentiali: quod differat posse ab esse, probat ibi Thomas ratione supernaturali, quæ aliena est à nostra consideratione; nos autem id probare possumus ratione naturali, quod est aliud Thomæ argumentum in eodem loco: nam anima secundum suum esse respicit totum corpus ut à se formatum, & constitutum, at secundum suum posse respicit operationes, & distinctas eiusdem corporis partes tanquam instrumenta, quibus utitur ad operandum: hoc autem discrimen in aliqua corporis nostri parte notare possumus; aliquis enim oculos habens cæcus est, quare in eiusmodi oculo est anima secundum suum esse, quia oculus est animatus, & habet substantiam animæ in seipso; non est autem ibi anima secundum suum posse, quia non potest operari, & videre: quoniam igitur ibi est substantia animæ absque potentia visua, aliud est ipsa visua potentia, aliud est substantia animæ. Aliis quoque argumentis utuntur in memoratis locis Thomæ, & Aegidius, & Gaudauensis; quæ quum infirmiora videantur, dimittimus, præsertim quia apud eos legi possunt.

Tertium argumentum.

Quarumæ quatuor.

Primum di-
ctum contra
Scotum.
Secundū di-
ctum contra
Thomam.

Potentia ope-
randi est me-
diū inter po-
sitium, &
priuatium.

Omnis apti-
tudo præsup-
ponit aliam
naturam po-
sitivam.

Potentia est
effectus per
emanatio-
nem.

RGO in hac controersia, licet magis ad Thomæ, & aliorum prædi-
ctorum opinionem accedam, eam tamen penitus recipere non pos-
sum, sed adhibendam ei esse puto quandam correctionem; arbi-
tror enim totam huiusce rei veritatem in duobus dictis esse consti-
tutam: alterum aduersus Scotum tale est, facultates animæ sunt re-
distinctæ ab ipsa animæ substantia, & sunt qualitates secundæ speciei; alterum ve-
rò aduersus Thomam, & alios est, facultates animæ non sunt agentia media in-
ter animam, & operationem, ut Thomas, & Aegidius existimauerunt; sed sunt
solummodo conditiones quædam, & aptitudines animæ ad operandum. Horum
prius satis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil
aliud ostenditur, nisi facultates esse qualitates ab animæ essentia distinctas; at nõ
ostenditur eas esse agentia media, sicut illi existimasse videntur. Alterum autem
dictum probatur argumentis Scoti, eorum enim plura contra Thomam effica-
cissima sunt; nec solui posse videntur, dum dicimus potentias esse agentia media
inter animam, & operationes; sed à nobis hoc negantibus facillimè soluentur.
Vt igitur veritas clarior fiat, & omnia aduersantia argumenta soluantur, notan-
da sunt quædam. Primo loco sciendum est potentiam operandi esse accidens
quoddam medium inter priuatium, & positium: quum enim notet priuatio-
nem actus, videtur esse priuatium potius, quàm positium, non est tamen pu-
ra priuatio, sed est quoddam reale, & absolutum; est enim aptitudo, ac propen-
sio quædam ad talem actum, quam Aristoteles in genere qualitatis collocauit di-
rectè tanquam eius speciem: quòd si esset mera priuatio, in nulla categoria poni
posset, nisi per reductionem; adeo ut hinc colligere possimus, facultatem ope-
randi esse quidem rem quandam positivam, & absolutam, sed debilis admodum,
ac tenuis entitatis. Secundo loco notandum est hanc potentiam, siue aptitudi-
nem præsupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam insequatur: hoc
autem satis uidetur considerantibus esse manifestum, quia omnis operatio sit ab
actu, quare aptitudo operandi, quum sit potentia, præsupponit necessariò prio-
rem aliquam actualem naturam, à qua prouenit: & potest inductione declarari
nam potentia recipiendi omnes formas, quæ inest primæ materiæ, ipsam mate-
riæ naturam insequitur: & in elementis grauitas, & leuitas nil aliud sunt, nisi po-
tentie naturales, quibus elementa propensa reddant ad sua loca naturalia, hæc au-
tem ipsas elementorum formas consequuntur: alia quoque plures eiusmodi poten-
tie naturales consequuntur alia accidentia priora, ut illæ, quæ exempli gratia
nominantur ab Arist. in capite de qualitate; cursor enim dicitur, qui naturalem
habet potentiam bene currendi, sed hæc necesse est vt ab aliqua causa priore
proueniat, veluti ab optima partium corporis inter se proportionem, vel à conue-
niente qualitatum temperie, seu ab omni totius corporis habitudine, vel ab
alia aliqua eiusmodi causa, quæ necessariò differt specie ab ipsa potentia, &
quandoque etiam genere; nam si dicatur esse temperies, ea vel est in prima, uel
in tertia specie qualitatis, non in secunda; si verò figura, ea est in quarta specie;
quòd si dicatur esse situs partium, distinguitur toto genere ab ipsa potentia, quum
sit in Categoria positionis; potentia verò primæ materiæ differt ab ea toto gene-
re, quum sit qualitas, materia verò substantia. Tertio scire oportet tales poten-
tias non alio modo pendere ab alia causa priore, quàm vt à causa efficiente; sed
eam non posse esse efficientem propriè dictam, quæ est per transmutationem, &
cum resistentia patientis, sed per solam emanationem; emanatio enim dicitur
quando

quando absque ulla resistantia patientis, & sine vlllo efficientis conatu effectus ipsum insequitur quasi sponte sua, sicut umbra corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus. Quartò notandum est, potentiam hanc naturalem, licet sit modo quodam media inter causam, quam insequitur, & operationem, non esse tamen causam mediam: sed causam illam priorem esse immediatam causam operationis, vt si quis actu currat, non dicimus potentiam currendi esse illius cursus proximam causam, animam verò, seu instrumenta, seu temperiem, seu quodlibet aliud, à quo illa potentia emanare dicatur, esse causam remotam, sed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non est causa operationis, sed solù aptitudo causæ ad operandum; quod potest argumèto prædicto comprobari: operatio enim fit ab actu, non à potentia, nisi prout potentia præsupponit aliam quandam actualem naturam, à qua emanat: illi igitur tribuenda est actio, non ipsi potentie, quæ non est nisi conditio causæ ad operandum: patet autem hoc de potentia passiuæ primæ materiæ, est enim conditio materiæ ad recipiendum, non est tamen recipiens medium, non enim potentia recipit, sed materia immediatè recipit: hoc idem in qualitatibus elementorum motricibus manifestum est, grauitas enim & leuitas sunt aptitudines, & propensiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates secundæ speciei, & omnium consensione distinctæ à formis elementorum; nemo tamen dixit elementa moueri à grauitate & leuitate tanquam motoribus à forma distinctis, sed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi controuersantur, vel à forma moueri elementum dicunt, vel à genere externo; nemo tamen dicit à grauitate & leuitate prout sunt qualitates à forma distinctæ; esse autem qualitates testatur Aristoteles in primo cap. secundi libri de partibus animalium. Ex his colligere possumus debile esse argumentum Aegidij in prædicto loco, quod indicat eum non sano modo hanc sententiam accepisse, ac defendisse: inquit enim, non potest anima edere immediatè operationes, quia est naturæ nimis remotæ ab operatione; natura autem non transit ab extremo ad extremum sine medio: anima quidem est substantia, & permanens; operatio verò, siue sit immanens, siue transiens, est accidens non permanens; ideo conueniens fuit ut operatio ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ est quidem accidens, sed permanens, & ita medium inter condiciones extremorum. Videtur etiam considerasse Aegidius id, quod ab Aristotele, & clarius ab Auerroë dicitur in octauo libro physicæ auscultationis; motorem penitus immutabilem non posse immediatè producere effectum nouum, & mutabilem, nisi per motorem medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis sit, cuiusmodi est Cælum, quod secundum substantiam immutabile est, secundum locum autem mutabile. Sed hæc similitudo non est omnino par; quia primus motor agit in Cælum, & Cælum agit in hæc inferiora, quare Cælum est agens medium; at potentia non est agens medium inter operationem, & animam, neque est instrumentum animæ, sed conditio, & aptitudo ad operandum, quæ eius naturam insequitur per emanationem: argumentum igitur Aegidij, licet ingeniosum, & probabile sit, necessitatem tamen non habet: nulla enim ratio prohibet quin anima, quæ est substantia permanens, possit esse immediata causa accidentis fluentis. Postremò notandum est potentias prouenire quidem ab anima ut à principio, & origine, non tamen in ea recipi ut in subiecto, sed in corpore animato: quemadmodum enim operationes attribuuntur animato ut subiecto, animæ verò ut principio, & causæ; ita etiam potentie; totum enim animatum dicitur potens operari propter animam tanquam causam, à qua potentie emanant,

In primo libro de motu grauium, & leuium. Potentia nō est causa media.

Argumentū Aegidij.

Solutio.

Anima non est subiectū potentiarū, sed causa, & origo.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. V.

Ad primum
Scoti,

IS ita constitutus nitendum est ad argumenta contraria responde-
re. Ad primum Scoti sumptum ex Aristotele in nono Metaphysico-
rum, dicere possumus Aristotelem ibi nec definire solam poten-
tiam, quæ est qualitas, nec solam formam sine potentia, sed to-
tum coniunctum, hoc est formam potentem, seu agens potens,
hoc enim dicitur principium mutandi aliud quatenus est aliud. Dicere etiam
possumus eam definitionem competere potentia, & nomen illud, principium,
ibi non significare causam agentem, sed rationem agendi; sic enim potentia acti-
ua est principium, id est ratio principii. Ad secundum negamus potentiam pas-
sivam esse ipsammet materiam substantiam, dicimus enim eam esse accidens ma-
nans à natura materiam: ad probationem autem respondemus non esse absurdum,
si aliqua accidentia indeterminata, & potentialia in materia præcedant formam,
quum ab his materia ad nullam certam naturam restringatur, ut alibi declaravi-
mus; accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam
insequantur; at potentia passiva non est huiusmodi, sed est necessaria materiam
ut possit esse rerum principium, & recipere formas. Thomas autem in prædictis
locis aliter hoc argumentum soluit, quum concedat potentiam passivam esse ip-
sammet substantiam materiam: sed nos aliàs hanc eius opinionem reiecitimus: ideo

Ad secundum,

Alia solutio
Thomæ.

Ad tertium,

standum putamus solutioni, quam nunc attulimus. Ad tertium respondet in
memoratis locis Thomas negando similitudinem quantum attinet ad formas ac-
cidentales, propterea quod non ita se habet calor ad suam operationem, ut for-
ma substantialis ad suam; calor enim non est causa primaria, sed agit tanquam
virtus formæ, quam insequitur; quare similis potius est potentia animæ, quàm
animæ ipsi: itaque de formis substantialibus negare videtur Thomas aliquam ip-
sarum agere sine potentia media, cui ego assentiendum puto; at de accidenta-
libus formis eius sententiam non approbo; in eo nanque erravit, quod confes-
sus est potentiam esse agens medium inter formam, & operationem; hoc enim
si dicamus, innumeris virgemur difficultatibus, ut antea dictum est. Ego igitur de
omnibus formis naturalibus tam substantialibus, quàm accidentalibus uniuersè
negandum esse puto, quod agant sine potentia media tanquam ratione agendia
quemadmodum uniuersè de omnibus asserimus, quod agant sine potentia me-
dia tanquam causa media; ideo ut in præsentia admittamus dictionem illam,
primò, in definitione naturæ significare immediatè, quod quidem fortasse verum
non est, dicimus naturam producere motum in eodem corpore sine vlla causa
media, neque per hoc stare quin naturam insequatur potentia motrix, per
quam moueat non tanquam per causam mediam, sed tanquam per conditionem
necessariam: sic formam accidentalem actiuam consequitur sua potentia, quæ
ab ea distincta est, ut calorem insequitur potentia actiua, quæ est in secunda spe-
cie qualitatis, quum calor sit in alia specie; sed cauendum est ne in sumendis for-
mis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non sunt acti-
uæ; & dum aduersarij ex his argumentum sumunt, decipiuntur; nam formæ elo-
mentorum mouent elementa immediatè, grauitas autem & leuitas non sunt cau-
sæ mediæ, sed sunt propensiones ad propria loca à formis emanantes, & poten-
tiæ naturales, quas æquum est ponere in secunda specie qualitatis; quare graui-
tatem & leuitatem non insequuntur aliæ potentiæ: & id, quod dici solet, ele-
menta moueri à grauitate, & à leuitate, sano modo intelligendum est, nempe ea
moueri à suis formis per grauitatem, ac leuitatem, tanquam per potentias mo-
uendi, non tanquam per causas medias. Ad quartum negamus animam esse

Grauitas, &
leuitas non
sunt actiue.

Ad quartum,

aptam

aptam operari per seipsam sine ope alicuius extra essentiam ipsius, hoc enim manifestè falsum est etiam reiectis potentijs; eget enim anima corporeis instrumentis, sine quibus operari non potest: sed utcumque de alijs sese res habeat, fat est si in præsentia dicamus, quando inquirunt, secluso quocumque extra ipsam, si intelligant seclusis potentijs, eos falsum sumere, & petere principium; nos enim dicimus nullum agens posse agere seclusa potentia actiua. Ad quintum dicimus eos supponere potentias esse causas medias, quod quidem nos negamus: de solis enim medijs, & instrumentalibus causis verum est id quod sumunt agens agere prius in medium, quàm in extremum; at potentijs non sunt causæ mediæ, neque instrumenta mediæ, sed sunt aptitudines ab ipsa animæ essentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumento locutionem esse; ab anima enim tum potentiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentijs agere dicitur, neque in operationes. Ad sextum dicimus nullum agens materiale posse immediatè producere aliquid per transmutationem sine potentia mediæ, at per emanationem potest aliquis effectus ab agente immediatè provenire, sic igitur potentiæ emanant immediatè ab essentia animæ, non per alias potentias. Ad septimum respondere alij debent, qui dicunt potentias esse operationum causas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit; non enim dicimus potentiam, prout est quiddam distinctum ab anima, producere operationem. Ad octauum dicimus potentiam insequentem, & animæ, & formis naturalibus esse necessariam ob earum imperfectionem; nam formæ à materia abiunctæ agunt per essentiam, ideo & potentia, & ipsam operatio in eis idem est, quod essentia; at formæ materiales ob suam imperfectionem agunt per potentias ab essentia distinctas, quum non possint agere per essentiam: ideo quando dicunt, ergo etiam formæ ignobiliore agunt per potentias medias, hæc omnia concedimus. Ad Aristotelem autem, qui passim in libris de anima sumit potentias pro ipsamet animæ essentia, dicimus naturam animæ esse absconditam, & innominatam, ideo Aristotelem eam significasse nominibus potentiarum consequentium, quæ nobis notiores sunt; quum præsertim ibi consideret animam ut principium operationum, sic enim convenientissimè vocari potest nomine potentijs ab ea emanantis: sic etiam in libris de Cælo formas elementorum nominavit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non sunt nominatæ; ipse tamen grauitatem & leuitatem, quas ibi dixerat esse formas elementorum, postea qualitates esse asserit in primo capite secundi libri de partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum considero verba Aristotelis in contextu nono secundi libri de anima, quæ ipsi contra nos adduxerunt: ibi nanque non absolutè dicit potentiam visiuam non esse animam, sed hoc constituto, si oculus esset animal totum, quia vidit potentiam visiuam non esse animam ipsam, sed esse accidens consequens animam, qua oculus informatur: at quia non per animam, sed per potentiam visiuam distinguitur oculus ab alijs membris, ideo dixit; si oculus esset animal totum, potentia visiuæ esset anima eius; putauit igitur eam non esse animam, sed quid distinctum ab anima, quum reuera oculus non sit animal totum. Argumenta verò omnia, quæ pro Thomæ, & aliorum opinione adducta sunt, nil aliud probant, quàm potentias esse re distinctas ab essentia animæ, & esse qualitates, quod nos quoque asserimus; at non probant esse causas medias; quare sunt à nobis omnia concedenda.

Ad quintum.

Ad sextum.

Ad septimum.

Ad octauum.

Ad nonum.

Ad omnia
argumenta
Thomæ.

De distinctione facultatum animæ inter se duarum
contrariarum opinionum. Cap. VI.

ACTENVS ostendimus facultates animæ ab ipsa anima substantia distingui vt accidentia à suo principio, considerandum restat quomodo ipsæ inter se distinguantur: illud quidem manifestum est, earum differentiam ab actionum dicrimine deriuari, ita vt quæ est ipsarum operationum differentia, eadem sit etiam facultatum, vt enim distinguitur visio à nutritione, ita & visiva facultas à nutritiua; quisquis igitur noscat proprios singularum operationum fines, & utilitates, quarum gratia sunt à natura institutæ, is & operationum, & facultatum discrimen, quod à sine sumitur, optimè intelliget, idque nos tanquam difficultate carens aliis considerandam relinquimus: sed alia est vtrisque communis difficultas; quam nunc considerare decreuimus, de ipsarum tam operationum, quam facultatum principio, & origine; quoniam enim sunt qualitates ab ipsa animæ substantia manantes, sicut antea demonstrauius, & plures sunt animæ tanquam plures formæ secundum essentiam distinctæ, quod quidem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter se discrimen, quæ vnæ & eandem animæ substantiam insequantur; illæ verò, quæ à diuersis animabus tanquam à diuersis principiis prodeant, maiore inter se discrimine dissident. Est igitur in primis considerandum quæ sit animarum distinctio in viuentibus, hoc enim declarato cognoscemus quænam facultates vnæ & eandem formam consequantur, & quæ diuersas. Duæ hæc de re opinionum existunt, vna est latinorum ferè omnium, altera plurium recentiorum, præcipuè verò Auereoristarum, Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas substantiales distinctas, sed solum in diuersis viuentibus: in homine enim vnæ tantum esse dicunt animæ substantiam tanquam vnæ formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto vnæ tantum vocatam sensibilem; & in qualibet planta vnæ vocatam vegetantem; & has inter se essentialiter differre tanquam formas diuersas; quum autem in eodem viuente vnæ tantum esse animam secundum substantiam dicant, illam præditam esse aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non esse animam vegetantem, & sentientem vt duas distinctas formas, sed vnæ tantummodo præditam omnibus facultatibus & vegetantem animæ, & sentientis, sed à præstantiore facultate appellari sensibilem: sic in homine vnæ tantummodo esse animam rationalem, quæ prædita est tum proprijs facultatibus, tum illis omnibus, quæ attribuntur & vegetanti, & sentienti animæ, sed à nobilioribus suis facultatibus vocatur rationalis, seu mens, seu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & sapiat, per sensibilem sentiat, per vegetantem nutriat, & augeat, & generet aliud simile. Secundum hanc igitur opinionem omnes facultates animæ in homine insunt, & in eo vnæ & eandem animæ substantiam insequantur; prout verò in diuersis specie viuentibus considerantur, à diuersis animarum substantiis emanant: facultas .n. sensibilibus, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quæ dicitur anima sensibilis; sed si ad differentiam specie viuentia referatur eadem facultas, insequitur diuersas animas tanquam diuersas formas: vt facultas nutritiua in bruto insequitur animam bruti, quæ dicitur anima sensibilis, in planta verò insequitur animam plantæ, quæ vocatur vegetans, & in homine animam humanam, quæ dicitur rationalis: ob id aliud esse dicunt animam sensibilem, aliud facultatem sensibilem; sic aliud animam nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & sensibilem animam in solis brutis inesse, non in homine, esse tamen & in homi-

Latinorum
opinio de a-
nimarum mul-
tiplicitate.

ne. *¶* in brutis sensibilem facultatem; & nutritiuam animam in solis plantis inesse, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus, & homine inesse facultatem nutritiuam. Hęc dicentes illud meo quidem iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuente insequi vnā tantū formam substantialem, singulam verò facultatem in diuersis viuentibus diuersas etiam formas insequi; proinde maius hac ratione esse discrimen vnus facultatis in pluribus viuentibus, quàm plurium facultatum in eodem. Hęc igitur latinorum sententia est. Plures autem Auerroisſe putarunt partem vegetantem, & sentientem, & intelligentem esse distinctas formas substantiales etiam in eodem viuente, vt in homine; sic in bruto duas esse formas, sensibilem, & vegetantem; ita vt eadem sit anima sensibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine; secundū quam opinionem singula facultas animæ vnā & eandem animæ substantiam semper insequitur, nunquam plures, vt facultas nutritiua solam animam uegetantem, siue in plantis, siue in brutis, siue in homine consideretur; adeo ut in quo viuente sint ipsæ partes animæ, in eodem sint etiam facultates illarum partium propriæ, proinde in quo est potentia nutritiua, in eodem sit anima nutritiua distincta ab alijs partibus animæ, siquæ in eodem insint; & in quo est facultas sensibilis, in eodem sit etiam anima sensibilis. De hac igitur controuersia nos secundū principia philosophiæ Aristot. disputaturi, & quæ eius sententia fuerit inuestigaturi, vtriusque opinionis argumenta seorsum rescremus, deinde quid putemus sensisse Aristotelem exponemus.

Auerroisſe
opinio.

Argumenta pro opinione latinorum. Cap. VII.

LATINI, quum ad probandum non posse in eadem materia plures simul formas substantiales inesse pluribus argumentis uti soleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conscripsimus, considerauerimus; nunc ea tantū, quæ peculiariter ad animam, & eius partes attinentia adducunt, in medium afferemus. Primum sic argumentantur frustra: sit per plura, quod æquè absoluti potest per pauciora, at in bruto vna anima sensibilis sufficit ad omnes edendas operationes animæ uegetantis, ergo frustra in bruto ponitur anima uegetans distincta à sensibili: idem dicendum est in homine de parte uegetante, & de parte sensibili, quæ ponantur distinctæ à rationali, frustra, non ponuntur, si vna rationalis sufficit ad earum omnium operationes edendas. Secundū si in bruto essent duæ illæ distinctæ formæ, uegetans, & sensibilis, & in homine tres, uegetans, sensibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium esset brutum, & homo tribus; diuersæ nanque formæ distinctis interitibus destruuntur, siquidem vnus substantialis interitus vnus tantū substantialis formæ destructione terminatur; prius igitur interiret in bruto anima sensibilis, deinde uegetans; sic in homine prius oporteret animam rationalem separari, deinde sensibilem, actandem uegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo asseret. Tertiū si esset in homine anima uegetans re distincta à sensibili, & hæc re distincta à rationali, homo esset planta, & esset animal brutum; quoniam anima uegetans, ut ab alijs distincta, constituit brutum, & anima sensibilis, ut ab alijs distincta, constituit brutum. Quartū aliqui ita argumentantur: si anima uegetans esset in homine distincta ab alijs partibus animæ, non esset nisi communis, & eadem, quæ in plantis est; ergo operationes quoque essent communes; qualis enim est forma, tales sunt operationes: consequens tamen falsum est, quia non idem est nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; sed

1. Argumentum
sum Latino-
rum.

2. Argumentum.

3. Argumentum.

4. Argumentum.

modus

f. Argumen-
tum.

modus nutritionis hominis est hominis proprius, & nutritio plantæ est propria plantæ; igitur etiam principium nutritionis humanæ est aliquid proprium hominis, proinde est anima rationalis, non alia communior; quare anima rationalis habet altricem facultatem, & alias omnes. Vtuntur etiam maxime auctoritate Aristotelis in contextu trigesimo primo secundi libri de anima, ubi dicit vegetatium contineri in sensitivo ut triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu triangulum, ita ut sint duæ distinctæ figuræ, sed vna tantum est figura actû, quæ dicitur quadrangulum, & continet triangulum virtute, non actu; sic igitur non est vegetatium actu in sensitivo, esset autem actu, si esset forma distincta, sed solum potestate, & virtute, quia sensitivum habet vitam vegetatiam, & aptum est omnibus vegetantis animæ muneribus fungi. His argumentis, & aliis, quæ missa facio, nituntur ostendere non posse in eodem animato esse plures animas tanquam distinctas formas, sed vnam tantum fungentem muneribus aliarum.

Argumenta pro opinione Auerroistarum. Cap. VIII.

In lib. de cõ-
muni rerum
generatione
cap. 1.

CONTRARIA verò Auerroistarum opinio, quam ego Aristotelis fuisse arbitror, illis argumentis maxime comprobatur, quibus aliàs ostendimus animam, & formam missionis in eodem viuente esse duas re distinctas formas: quum.n. in illis res ita manifesta sit, ut eam negare vanum esse videatur, inde colligimus nihil esse absurdum, si plures quoque in eodem simul existere formas asseramus: nam si rationi, & rerum naturæ non repugnat duas esse re distinctas formas substantiales in eadem materia, certè neque tres, neque decem, neque centum simul esse repugnabit: sed multis causa erroris fuit similitudo partium animæ inter se, quæ multo maior est, quàm formæ missionis, & animæ: harum enim tanta est dissimilitudo, ut negari non posse videatur eas esse duas distinctas formas, sicut eo in loco demonstrauimus: sed animarum inter se maior est similitudo, ut in earum communi definitione manifestum est, omnis.n. anima est actus corporis naturalis hetero generi, & variis instrumentis præditus: circo multi, quum animæ, & formæ missionis distinctionem confessi sint, eam tamen in partibus animæ negauerunt. Sed his aliquam poterat fidem facere de distinctione animarum inter se illa continua, quam in nobis experimur, pugnans sensus cum ratione; quod enim sensus appetit, ab eo ratio frequenter abhorret; & quod ratio vult, id pæssèpe sensus fugit ut molestum; ita ut eadem res molesta sensui, & iucunda rationi sit, uel sensui iucunda, & molesta rationi; alia igitur est animæ substantia, quæ sentimus; & alia, quæ intelligimus, & volumus: hoc argumento utitur Galenus in quinto libro de Hippocratis, & Platonis decretis ad probandum diuersas esse animæ partes rationalem, & concupiscibilem, & irascibilem; & integrum ex Platone sumit in quarto libro de Republica, putatque esse efficacissimum. Siquis autem dicat hoc indicare solum facultatum discrimen, non animarum, propterea quòd læ inuicem pugnantès facultatès eandem animam insequuntur: hoc certè absurdissimum est; quia non possunt ab eadem animæ substantia prodire duæ contrariæ; & inter se pugnantès facultatès, quarum vna alteri resistere, & ei impedimento esse, & præualere contendat; neque est quòd aliquis nobis obiciat facultatem motricem, quæ est apta mouere ad contraria loca, quia hæc est quidem facultas libera, at dum ad huc locum mouet, non mouet ad contrariũ; sed sensus & ratio simul eodem tempore mouent ad contraria, & pugnant inuicem tanquàm duæ distinctæ facultatès: quare non recta est comparatio: nam facultas motricis vna tantum est, quæ contraria respicit sine aliqua pugna cum seipsa; at appetitus

1. Argumen-
tum.

Respon-
sionum.

Confutatio
respon-
sionis.

scifi-

fenfibilis, & uoluntas funt duæ diftinctæ facultates, ne ipfimet aduerfarij coneedûnt, eaq; inter fe pugnantes; quare non poffunt ab vna, & eadem animæ fubftantia deriuari, fed neceffariò à pluribus, ac diuerfis animæ partibus procedunt: quod ne aduerfarij abfurdum, ac rationi repugnans videretur, fatis illis erat confiderare diftinctionem manifefiffimum formæ miffionis, & animæ in eodem viuente; quia, ut modò dicebamus, fi duas diftinctas formas tolerat natura fimul in eadem materia, poteft eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare. Sed ad maiorẽm huius fententiæ comprobationem libet nunc alia quædam argumenta ad animam atrinentiã confiderare præter illa, quæ aliàs ad probandum formæ miffionis, & animæ diftinctionem adduximus: qui autem plura videre cupit, is legat quæftionem Ioannis Gandauenfis octauam feptimi phyficorum, ubi fuiffima difputatiõne hanc fententiam tuetur. Primùm quidem ad hanc fententiam fequendam illud me maximè mouit, quod forma fimplex eft effentia, & dat unum tantùm effe, non plura, quæ igitur dat effe hominem, eadem non poteft dare effe animal; igitur fi homo per animam rationalem eft homo, non poteft per eandem effe animal, & effe viuens, fed per rationalem eft homo, per fenfibilem eft animal, & per vegetantem eft viuens: hoc fignificauit Arift. dum frequenter formam appellauit effentiam, & τὸ τί ἐστίν, id quod noftri quod quid eft, feu quidditatem vocare confueuerunt aliud nanq; eft quid eft animal, aliud eft quid eft homo: abfurdum igitur eft aduerfariorum fententia, qui dicunt eandem formam effe fimul in eodem has omnes quidditates, & tribuere fimul plura effe, & eandem rem fimul in fpecie, & in genere collocare. Incidunt autem in aliud quod abfurdum non minus graue: ficut enim dicunt plura effe ab vna & eadem forma tribui, ita etiam dicunt unum & idem effe tribui fimul à pluribus diuerfis formis; nam fecundùm eos tam forma propria hominis, quàm forma propria equi, & forma propria leonis dat effe animal: hoc autem tum ipfum per fe culiabet confideranti abfurdum eft manifeflum, tum etiam hoc argumento reprobari poteft; quia fi vnum, & idem effe prouenit fimul à pluribus formis, ergo à fingulis prouenit per accidens, ut animalitas per accidens à forma hominis, per accidens à forma equi, & à qualibet alia: illa enim eft alienius caufa per accidens fine qua illud effe poteft, atqui animalitas exiftere poteft, & exiftit actu fine forma humana; ergo ab ea prouenit per accidens, & eadem ratione à qualibet alia per accidens, idq; à nullo rite philofophante negari poteft. Ex hoc autem poffumus tale argumentum colligere: omne quod eft per accidens, eft reducendum ad aliquod per fe, ut ait Ariftot. in fecundo phyficorum contex. 66. 67. ergo neceffe eft aliam effe formam ab omnibus fpecierum formis diftinctam, quæ per fe tribuat effe animal, eamq; vnã & eandem effe in omnibus animalibus, proinde communem formam generis diftinctam effe à formis fpecierum: quod eo quoque argumento confirmatur, quod fic feruatur vniuocatio generis, quæ fecundùm illorum fententiam feruari non poteft. illa enim verè conueniunt in vniuoco, quibus vna aliqua natura communis, qua participant, refpondet: atqui fecundùm eos homo, & bruta non participant aliqua eadem communi natura, qua funt animalia, in quidem homo eft animal per animam rationalem, equus verò eft animal per propriam equi formam, ergo animal non eft eis genus vniuocum: at fi in omnibus animalibus vnã & eandem in effe animæ fenfibilis naturam fateamur, animalis vniuocationem optinè feruamus: fic etiam per vegetantis animæ participationem dicimus in viuente tanquam communi genere conuenire animalia omnia, & ftirpes, ideoq; viuens effe illis omnibus genus vniuocum. Ad hæc omnia folent aduerfarij refpondere confugiendo ad diuerfos eiuſdem animæ gradus, ideo hos diligenter confiderare oportet: ego enim ut liberè dicam, quum ex eorum fcriptis nunquam potuerim intelligere quid fint ifti gradus, non potui non fufpicari eos quoque, licet ad hos gradus confugiant, id tamen, quod dicunt,

2. Argumentum.

3. Argumentum.

Argumentum.

6. Argumentum.

Reſponſio latinorum.

Confutatio.

dicunt, non satis intelligere. Vt igitur hæc in re veritatem cognoscamus, sumamus exempli gratia animam humanam: hæc illi dicunt vnam tantum esse, & vocant rationalem, & dare homini tam esse hominem, tum esse animal, tum esse viuens, non tamen per eundem gradum, sed per gradum vegetabilem dare esse viuens, per gradum sensibilem dare esse animal, & per gradum rationalem dare esse hominem: & quanuis ea sit forma vna, & diuersa à forma equi, eam tamen in eam cum illa conuenire inquit, quod continet gradum sensibilem, sicut illa, licet igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiusdem gradus sensibilis participatione: sic animalia, & plantæ nullam habent communem animam, conueniunt tamen in participatione eiusdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animalium, tum stirpium formæ, & hæc ratione seruetur horum generum uniuocatio. Ego verò ex eis intelligere cuperem quidnam sint isti gradus: quatenus enim distincti sunt, necesse est ut vel substantiæ sint, vel accidentia: nam si dicerent neutrum horum esse, dicerent esse nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicunt, nihil esset, nulla. ab iis distinctio, nulla uniuocatio prouenire posset: accidentia autem dici non possunt, quia id, quod substantiam constituit, non potest esse accidens: restat igitur ut sint substantiæ, & vt sint plures distinctæ formæ, non possunt enim esse aliæ substantiæ, quàm formæ: si autem sunt formæ, iam illi inopit in sententiam nostram, ut cuilibet eam consideranti manifestum est: ideo mirum profectò est quomodo aduersarij multas simul in eadem materia formas concedere vereantur, hæc tamen vereantur dicere formam distinctam in varios substantiales gradus, quod quidem vel absurdum est, vel est idem à quo ipsimet abhorrent: cur autem abhorreant non video: etenim si formæ essent corpora, utiq; verè debere remus ne plures simul in eodem existere ponentes diceremus corpus à corpore penetrari, sed quum secundum se incorporeæ, ac simplices sint, neque aliud sit apud Aristotelem forma, quàm essentia, & quidditas rei, non video quid absurdi dicamus, dum ponimus plures subordinatas quidditates in eadem re, quæ pateat eundem hominem esse & animal, & viuens, & hominem, quæ plures essentia colligatæ sunt ea ratione, quatenus una ad aliã refertur ut potestas ad actum, nam ex potestate & actu unum fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter consideramus, cognoscimus nil aliud esse illos ab his positos gradus, quàm formas: idque Thomas veritate coactus aliquando confessus est, ut postea ostendemus. Præterea aliud absurdum eorum opinionem consequitur: dicunt enim rationalem, & sensibilem, & vegetabilem in homine non tres formas esse, sed tres facultates vnius & eiusdem formæ, at tamen harum singulã apud Aristotelem plures habet facultates: vegetantis enim facultates sunt nutritiua, accretiuua, & generatiua; & sentientis visuua, auditiuua, & aliæ plures: sic rationalis facultates sunt intellectus, & voluntas: igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates insequuntur; hoc autem dicere vanum est: soli nanque substantiæ animæ attribuendum est ut habeat varias operandi facultates, quum nil aliud sit facultas, quàm potentia, seu aptitudo animæ ad operandum: dicendum igitur est vegetantem, sensibilem, & rationalem in homine tres partes animæ esse, & tres formas, & earum singulam varijs præditam esse facultatibus: & hanc sententiam significauit Aristoteles in primo capite libri de vita & morte, quando dixit [necesse est vnam & eandem esse animæ particulam in animali, qua & animal est, & uiuit, ipso autem esse plures, ac diuersas] nam esse ibi non potest significare, nisi essentiam, quare putauit eas essentialiter esse distinctas, licet ex connexu potestatis, & actus una ex eis anima fiat: nam statim rationem subiungens inquit [quia non idem est esse animal, & esse viuens] significat ergo distinctas essentias, quæ distinctas formas denotant: in secundo etiam eiusdem libri capite ait [necesse est in corde esse principium & sensitiuæ, & nutritiua animæ] utranque

g. Argumen-
tum.

non est

Ambrosia-
tes Arist.
In lib. de vi-
ta, & morte.

al. p. ne

uoluntatis

utranque

utranque enim vocat animam in animali, quare vult duas esse animas, non vnā, quæ & nutritiua, & sensitiua dicatur. Sed clarissimè significauit hanc sententiam Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit conceptum in utero prius habere animam uegetantem, postea recipere (sensibilem, qua est animal, ac demum rationalem, qua est homo; sic enim asseruit has esse diuersas animæ partes: neque ad id confugere aliquis potest, ut dicat Aristotelem ibi ordinem de naturæ considerare, non ordinem temporis; nam Aristoteli manifestissimè de tempore loquitur, & inquit non simul fieri animal, & hominem, nec simul animal, & equum: ideo plures ex aduersariis hoc uidentes, & negare non audentes, dixerunt Aristotelem ibi non de ipsa animæ substantia loqui, sed de operationibus, & harum tantummodo ordinem significare: anima nanque humana momento temporis aduenit, non tamen simul est apta edere omnes operationes, sed prius edit illas, quæ ad partem uegetantem pertinent, deinde illas, quæ ad sensibilem, tandem illas, quæ ad rationalem. Sed hæc interpretatio à verbis Aristotelis alienissima est: ibi nanque non de operationibus, sed de ipsa substantia animæ loquitur: & adeo manifestum est quæstiones ibi ab Aristotele proponi de substantia animæ, non de operationibus, ut id negare pertinacis admodum hominis esse uideatur: clara etiam sunt uerba illa [non simul animal sit, & homo, nec simul animal, & equus] forma enim est, quæ dat esse, & rem constituit, nec sit homo, uel animal ab operatione, sed à forma. De hoc igitur non est ullo pacto dubitandum, sed alia potius difficultas ex eâ Aristotelis sententia oriri uidetur: quia si prius aduenit anima uegetans, deinde anima sensibilis, ac tandem rationalis, forma igitur generis existit sine ulla forma specifica, & datur genus extra omnes species suas; siquidem erit ibi uiuens, quod nec est planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod non est aliqua species animalis; hoc tamen falsum uidetur, & communi omnium opinioni, & rationi repugnantissimum. Sed quisquis rem ipsam, & ibi uerba Aristotelis bene consideret, facile hoc dubium soluet. Videtur dici posse conceptum prius uiuere anima matris, quàm propriam recipiat animam, proinde uiuere tanquam membrum quoddam illius foeminae, non tanquam aliud indiuiduum illius speciei; omnes igitur partes animæ habet ut sibi communicatas à foemina utero gerente, ideoque conceptus humanus semper est homo, prius quidem est homo ut hominis pars, deinde uerò: ut homo integer: sed hæc tamen solutio non habet locum in illis animalibus, quæ pariunt ouum, animal enim quod ex ouo generatur, si prius animam uegetantem recipiat, ut Aristoteles omnino necessarium esse dicit, non potest esse animal per animam animalis incubantis, quum sit separatum: ideo secundo dicere possumus conceptum in utero esse speciem specialissimam, non quidem perfectam, sed imperfectam & uia sunt) in fieri, uon in factu esse, conceptus. n. humanus, quando accepit animam uegetantem, uel sentientem, est homo in fieri, & in uia; & ita negandum est consequens, non enim sequitur dari animal, quod non sit aliqua species animalis; forma autem generis ibi existens absque forma speciei restringitur saltem ab accidentibus, & à dispositionibus adferentibus ad formam speciei, ab his. n. fit illa species potestare proxima, quum ex eo conceptu non possit aliud animal fieri quàm homo: illud igitur, quod dici solet, formam generis non posse existere sine forma speciei, intelligendum est de re perfecta, & quæ iam sit in factu esse, non de re imperfecta, quæ adhuc sit in fieri, & in uia, licet tunc quoque dicatur modo aliquo restricta ad aliquam speciem, nempe ab accidentibus, & dispositionibus, ut dictum est. Sed aduersus ea, quæ de illis gradibus diximus, fortas se obicere nobis quispiam possit illud, quod nos aliàs de formis elementorum tractati sumus, eas habere varios gradus, ratione quorum intendi, ac remitti possunt: si enim forma elementi, quæ simplex est, plures habet distinctos gradus,

In 2. de gener. anim. cap.

Interpretatio aduersa riorum.

Constatio.

Dubium.

Solutio prior.

Altra solutio.

Quomodo forma generis existat sine forma speciei.

Solutio.

cur anima, quæ non ita est simplex, plures habere gradus non potest; nos autem ad hoc dicimus non eandem esse rationem: nam forma elementi simplex est, neque habet actu plures gradus, quibus plura simul constituat, & det plura esse, dum. n. constituit aquam, nullam aliã rem constituit; remitti tamen potest, & ita remissa constituit vnum aliquod mistum tantum modo, vt aurũ, & de sinit aquam constituere: at secundũ illos anima hominis habet simul actu plures distinctos gradus, quibus simul diuersa constituit, quum simul det esse viuens, & esse animal, & esse hominem: quo fit ut per eandem formam & differat homo à brutis, & conueniat cum cistnã ratione gradus rationalis est differentia, qua distinguitur homo à brutis, ratione autem gradus sensibilis eadem est natura cõmunis, in qua conueniunt homo, & bruta; quæ est manifesta repugnantia in natura, immò de forma, quæ apud Arist. simplex essentia est, id ne imaginabile quidem esse videtur: nos igitur non talem elementi formã esse statuimus, formam. n. aquæ non dicimus & aquã, & aurũ eodem tempore constituere, & simul aquã ab alijs corporibus distingueri, & esse rationem conuenientie inter illa eadẽ. Adde quòd formæ elementorũ remittuntur per gradus, non quatenus sunt formæ constitutrices, sed quatenus sunt materia, id est quatenus sunt conditiones materiæ mistorũ, quod significauit Arist. in contex. 10. 8. Metaph. aliã à nobis declarato; aduersarij autẽ tribuunt aĩz gradus vt fungenti officio formæ, & ut rem in specie constituentem: quod Arist. aduersatur, qui in prædicto loco inquit formã, quatenus est forma, esse indiuisibilem: patet igitur longè diuersam esse graduum rationem in anima, & in forma elementi: quòd si ita attribuant animæ gradus, ut nos formis elementorum, dicunt animam intendi, ac remitti posse, ita ut anima rationalis per remissionem fiat anima sensibilis, & hæc per intensionem, & ad additionẽ gradus fiat rõnalis, quod quidem ridiculum est. Hanc, quam hæcenus demonstrauimus, fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum: nã læpe Auerroes dicit omnes partes definitionis esse formas, & genus esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem: dicit etiam genus esse compositum, & ex materia & forma constare: quare putauit aliam esse formam, qua constituitur genus, & aliam esse, qua constituitur species: legere autem de hoc Auerroem possumus in comment. 2. 8. 2. physic. & in 17. primi Metaph. & in 11. tertij, & in 43. septimi, & in sexto, & vltimo octauo, & in epitome Metaphysica tract. 2. cap. 13. nobis. n. in præsentia in considerandis notandum in commen. 4. 2. 4. 3. 7. Metaph. Auerroẽ dicere genus non esse actu in specie, sed potestate, sic etiã differentias remotiores potestate esse in specie, non actu, solam autem vltimam esse actu: hoc, n. Auerrois dictum si crassa Minerua intelligamus, in errorem labi possumus: quia si in homine non esset actu natura animalis, homo non esset actu animal: quũ igitur homo sit actu animal, inest actu natura generis in specie: proinde dictum Auerrois est sano modo intelligendũ: quoniam n. sola vltima differentia tenet locum actus, cæteræ verò communiores, quæ constituunt superiora genera, locum habent potestatis quatenus restringuntur, ac determinantur ab vltima, eatenus dicuntur inesse potestate; sic. n. etiã materia in composito inest potestate, quia est sub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; vltima verò differentia non amplius ab alio perficitur, sed perficit alia, ideo absolutè fungitur officio actus absq; potestate. præter q̃ respectu operationis id nos de primo tantum actu, non de secundo in præsentia loquimur: per hoc tamen non stat quin materia in composito inest actu, & differentia, ac formæ communiores inest actu in specie: proinde & natura generis, quæ à propria eius forma constituitur. Hanc igitur fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum; sed Auerrois verba, quæ in pluribus locis leguntur, diligentissimè perpenduntur à Io. Gandauense in prædicta sua quaestione, quæ omnia apud eũ legenda, & consideranda relinquo.

In lib. de
mitione.

Auerroes.

Quo genus
non fit actu
in specie.

Galenus.

enim

enim & in 5. lib. de Hippocratis, & Platonis decretis, licet attribuat Arist. ut diximus esse facultates tantum eiusdem animæ, ipse tamen asserit esse partes animæ specie distinctas, non tantum facultates, idq; proponit probandum in sequentibus libris, ut apud eum videre est: quod autem in iudicanda Arist. sententia deceptus sit Galenus, ex eo patet, quod Arist. in eo tantum Platonem carpit, quod eas loco separauerit, non in eo quod specie distinctas esse asseruerit.

Vera sententia conclusio, & contrariorum argumentorum solutio.
Cap. IX.

HAEC igitur omnia considerans probabiliorē semper existimavi plurium Auerroistarū sententiā, ad quam tuendam sum nobis illa eadem fundamenta statuenda, quæ aliis in libro de funtione rerū generatione iecimus, ac declarauimus, proinde hic repetenda non sunt: id solum notare volo, Arist. in libris de anima solitum esse totam animarum collectionem in eodem viuente appellare animam totam, illarum autem singulam appellare partem animæ: quum .n. ex potestate & actu vnum fiat, ex materia & forma sit vnū, & ex materia & pluribus formis sit vnū: & plures quoque formæ ita subordinatæ, & inter se colligatæ eo nexu actus & potestatis dicuntur esse quodammodo forma vna, quæ plures habet substantiales partes, quas illi gradus vocabant, dum formas appellare verebantur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuersarum partium: ideo Arist. in primis verbis tertii libri de anima hoc respiciens dixit [de parte autem animæ, quæ & cognoscit anima, & sapit] totam .n. animam vocat omnium animæ partium collectionem in homine, quæ per partem vegetantem dicitur nutrire, & augere, & generare sibi simile, per sensibilem verò sentire, & per rationalem contemplari, & sapere: in aliis quoque locis hunc eundem loquendi modū annotare possemus, sed eum vnum tetigisse satis sit, quia per illum alii omnes facile animaduerti, atque intelligi poterunt. Alia quoque hæc in re sunt animaduersione digna, quæ mox in soluendis contrarijs argumentis considerabuntur. Ad horum igitur solutionem venientes, ad primum negamus minorem, quæ dicebatur, in bruto animā sensibilem alique vegetante sufficere ad edendas omnes operationes animæ vegetantis: dicimus .n. nullam formam posse operationes edere ad aliam formam pertinentes, proinde necessariam esse in bruto animam vegetantem à sensibili distinctam, sic in homine vegetantē, & sensibilem distinctas à rationali. Ad secundū negamus consequentiam: ratio autem negationis est, quoniam, ut ex Aristot. colligimus in libro de vita & morte, cuiuslibet viuētis mors est præcipuè, & immediate destructio animæ vegetantis, absq; hac autem animæ parte non possunt reliquæ partes, sensibilis, & rationalis, in corpore remanere: ideo ex illius interitu alix quoque per necessariam consequentiam simul intereunt, vel à corpore separantur. vnus igitur est viuētis interitus, & una mors, non plures: neq; ob id fit ut vna & eadem sit anima, quæ est homo, & animal, & viuens: quod .n. nõ sit vna sumitur argumentum à generatione, quum non simul omnes adueniant, sed prius anima vegetans, deinde sensibilis, postmodum verò rationalis, quæ fuit Arist. sententia in 2. lib. de ortu animalium cap. 3. à nobis antea declarata: itaque à generatione viuētis sumitur pro nobis argumentum validissimum, ab interitu autem nullum; neque enim pro nobis, neque pro aduersarijs, quū viuens omnibus simul animæ partibus eodem momento destituatur. Tertium verò argum̃, ut liberè dicam, est puerile, & philosophis indignum: quia si anima vegetans cõstitueret plantā, & sensibilibus brutū, utiq; si homo has ut distinctas formas haberet, esset planta, & esset brutum: sed anima vegetans reuera non plantam cõstituit, sed viuens, quod est commune genus animalis, & plantæ; & anima sensibilis non brutum cõstituit, sed

Quid sit anima tota, & quid pars animæ.

Ad primum.

Ad secundū.

animal genus commune bruti, & hominis; nil ergo aliud eo argumento ostenditur, nisi quòd si in homine sint hæ tres distinctæ formæ, homo est simul uiuens, & animal, & homo, hoc autem quis negare potest? ex his colligo necessarium esse ut, quot sunt formæ in homine, tot sint etiam in quolibet bruto; sicut enim in homine est anima uegetans, quæ est uiuens, & anima sensibilibis, quæ est animal, & rationalis, quæ est homo; ita in equo necesse est præter uegetantem, quæ est uiuens, & sensibilem, quæ est animal, esse etiam propriam formam; si enim solam sensibilem haberet, non differret specie equus à formica, sed solis accidentibus: hoc significauit Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit non simul fieri animal, & equum; sic enim asseruit per aliam formam esse animal, & per aliam esse equum: sic in qualibet planta necesse est præter animam uegetalem, in cuius participatione omnes plantæ, & omnia animalia conueniunt, esse etiam propriam formam, quæ distinguitur specie ab alijs plantis; nam si per solam animam uegetantem omnes plantæ constituerentur, non differrent specie lactuca, & quercus; sed hæ ultimæ differentiæ sunt nobis incognitæ, eas tamen dari fatendum est, easquæ esse uocandas animas: omnem enim formam nobiliorem animam esse necessarium est: nobilior autem est forma speciei, quàm forma generis; ergo si anima sensibilibis, quæ est forma generis, est anima, propria quoque equi forma, quæ est nobis incognita, est anima, neque absurdum est plurimas animarum species constituere; siquidem aduersarij quoque id fateri coguntur: qui enim dicant aham esse, qui animam, aliam alini, & aliam cuiusque speciei animalis, tot animas ponunt secundum essentiam distinctas, quot animalium, ac stirpium species sunt: nisi dicant eisdem esse speciei tamen & equum, & omnia bruta; quod si dicant, cum ijs disputandum non est. Sunt autem hac in re consideratione digna uerba Thomæ in prima parte summæ quæstione quinquagesima articulo quarto ad primum, ubi inquit animalia bruta differre specie per diuersos gradus animæ sensitiuæ; deinde paulo post ad secundum inquit, magis & minus, prout ex eiusdem formæ intentione, ac remissione proueniunt, non variant speciem; sed quatenus proueniunt à formis diuersorum graduum, sic variant speciem: fatetur igitur id, quod nos antea ex eius opinione colligebamus, hos gradus animæ sensibiliis esse diuersas formas, & unam esse alia perfectiorem, cuiusmodi esse etiam numeros alias cum Aristotele diximus: quare necesse est ut dicat animam sensibilem esse naturam communem, & generalem; varios autem eius gradus esse diuersas formas específicas, à quibus coarctatur, quæ est nostra sententia. Illud tamen est animaduertendum duplices esse operationes formæ specificæ: etenim tum proprias ipsa edit operationes, quas non edit forma generalis, ut propria hominis forma habet proprias operationes, contemplari, & sapere, distinctas penitus ab operationibus animæ sensibiliis; tum etiã coarctat, & restringit operationes formæ generalis, & illius speciei proprias reddit: anima enim rationalis in homine ut uegetantem, & sensibilem coarctat, & eas reddit humanas; ita & eius operationes restringit, & facit hominem modo humano sentire, & modo humano moueri, & modo humano nutrirì, & augeti, & generare hominem, non equum, neque animal commune, neque uiuens commune; ita ut nutritio in homine tum à parte uegetante, tum à rationali prouenire dicatur; nam ipsa per se nutritio à uegetante prouenit, modus autem, & coarctatio, quæ fit nutritio humana, adijcitur à rationali; quòd si per rationalem animam intelligamus humanam animam totam ita appellatam à parte nobiliore, illi attribuuntur omnes operationes ratione diuersarum partium, ut nutritio ratione partis uegetantis. In illis igitur quas ignoramus, ultimis formis brutorum, & stirpium, hoc secundum munus inspicimus, nempe coarctationem operationum formarum generalium, sed à propriis eas, rum operationes distinctas ab operationibus formæ generis non cognoscimus.

Quot sunt formæ in homine tot et in bruto sùt.

Quilibet planta duas animas hæt.

Nata confestim Thomæ.

Formæ specificæ duplex operatio.

Nutritio in homine tum ab anima uegetante fit, tum à rationali;

has enim si notas haberemus, ex iis in formarum notitiam duci possemus: vel dicendum est nullam esse earum propriam operationem, nisi coordinatio nem operationum formæ generalis, hoc enim fortasse sufficit ne illæ nobis incognitæ formæ dici possint quosq; & operationibus carentes: siquidem omnes operationes tribuuntur formæ specificæ, quæ alias omnes complectitur, atque restringit. Ex his sumitur etiam quarti argumenti solutio: quemadmodum enim non datur viuens, quod neque sit planta, neque animal, ita neque nutritio communis datur: sed omnis nutritio vel est humana, vel equina, vel huius plantæ propria, vel illius: dicimus igitur neque animam vegetantem, quæ in homine est, neque eius operationem esse communem: quoniam anima humana tum generales formas coarctat, tum earum operationes, facitque omnes esse humanas: quod autem anima vegetans, vel anima sensibilis dicatur communis, id fit per mentalem abstractionem: nam si eam mente concipiamus abiunctam ab omnibus conditionibus restringentibus, est communis, & est illa eadem natura, quæ in aliis uiuentibus inest; etenim non est in rebus vniuersale, nisi per mentalem abstractionem, quod significauit Auerroes in commentario octauo primi libri de anima, quando dixit intellectum esse, qui facit uniuersitatem in rebus. Postremo loco adduxere aduersarij uerba illa Aristotelis in contex. 3. secundi libri de anima vegetatiuum inest in sensitiuo potestate, sicut triangulum in quadrangulo; sed si hæc bene perpendamus, cognoscemus ea refragari potius illorum sententiæ, quàm suffragari; considerandum enim est quid ibi significant ea nomina, uegetatiuum, & sensitiuum, an animas, & formas substantiales, an facultates auiuentis ostendo, n. neutrum sensum iis uerbis accommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem significare non possunt, quia secundum eos anima sensibilis est una simplex forma, in qua nullo modo inest ipsa substantia animæ uegetantis; sed neque facultates, quoniam secundum eos anima sensibilis habet actu omnes facultates, quas habet; ut enim habet actu facultatem sensibilem, ita & nutritiuam, & generatiuam habet actu: attamen Aristoteles denotat esse actu sensitiuum, in quo sit potestate uegetatiuum: reliquum est ut dicant nomen potestatis ibi non respicere actum primum, nempe uel formam, uel facultatem, sed operationem, & actum secundum, ita ut nihil aliud significet, quàm uim, & potestatem edendi operationes atinentes ad uegetantem; & uerborum sensus sit hic, in sensitiuo inest potestate uegetatiuum, id est anima sensitiua habet potestatem edendi omnes operationes animæ uegetantis. Sed hoc quoque ab Aristot. alienum est, quia comparatio cum figuris conueniens non esset, oportere enim ita competere quadrangulo proprietates trianguli, ut animæ sensibili inest uis edendi operationes animæ uegetantis: id tamen dicere non possumus, quia quadrangulo non competunt proprietates trianguli. Itaque secundum illorum opinionem manifestum est nullum esse eorum uerborum conuenientem sensum, si illa bene perpendamus, nec sola eorum superficie uelimus esse contenti. At iuxta sententiam nostram facilis est illorum uerborum interpretatio: nam Aristoteles ibi non de facultatibus loquitur, sed de ipsa substantia illarum partium animæ, quam eas in contex. præcedente uocasset animas, & dixisset non conuenire in ali qua una communi natura uniuoca: idcirco recta est earum comparatio cum figuris, hæc nanque distinctæ sunt speciei, sed ordinem habent inter se, & præcedens continetur potestate in sequente, ut triangulum in quadrangulo: quomodo autem contineatur potestate, possumus in numeris considerare, in quibus id manifestius est: nam ternarius est pars quaternarius, & in illo inest, ut patet: neque per id stat, quin quaternarius sit unus numerus, utendum enim est illa distinctione uulgata, materialiter, & formaliter: ternarius enim in quaternario inest materialiter solum, at non formaliter, siquidem est pars quaternarii, pars autem est materia; formaliter uero non est ibi ternarius, quoniam una tantum ibi est

Ad quartum.

Ad quintum.
Declaratio
contex. 3.
secundi lib.
de anima.

formalitas, qua unus numerus fit, qui dicitur quaternarius; quoniam igitur res à forma constituitur, & una tantum ibi est formalitas, una etiam est species numeri non plures, nec ibi est ternarius ut species numeri; sed solum pars quaternarii; sic de figuris dicendum est: quadrangulum est una figura, non plures, quia licet insit in eo triangulum, inest tamen solum ut pars, & materialiter, sed non formaliter, & ut alia species figuræ; duæ enim diagonæ diuidunt quadrangulum in duo triangula, quæ illius partes sunt; non igitur proprietates trianguli in quadrangulo insunt, sed ipsæmet (ut ita dicam) eius substantia in quadrangulo est, quoniam area trianguli est pars totius areæ quadranguli; ratio igitur clara est cur dicatur triangulum in quadrangulo esse potestate, inest enim ut pars; & ut materia; materia autem in composito inest potestate, quia substat formæ tanquam potestas actui, à quo perficitur, ac determinatur; quare inest quidem triangulum in quadrangulo, sed determinatur à formalitate quadranguli, tanquam materia à formâ; hæc ratione antea dicebamus genus, & differentias remotiores in specie inesse potestate quatenus tenent locum materiæ, sola verò ultima differentia dicitur actu inesse, quia fungitur officio actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera omnia ad determinatam naturam, sicut optimè declarat Auerroes in commentario, 23. septimi Metaphysicorum, & in epitome Metaphysica tractatu primo in cap. de potentia & actu. Quoniam igitur Aristoteles animam totam solet nominare ab ultima parte, quæ continet alias tanquam forma materiam, & actus potestatem, ideo ubi duæ partes animæ in se considerantur, vegetans, & sensibilis, totam uocat sensibilem, à qua dicit vegetantem contineri potestate; ubi verò & hæc, & rationalis, totam uocat rationalem, & hanc dicit continere alias potestate; quauis enim sint plures substantiales formæ, tamen sola ultima dat nomen toti animæ; & dicitur alias continere potestate, quia illæ respectu eius funguntur officio materiæ, ipsa verò formæ. In prædico igitur locum sumit Aristoteles sensitiuum eo modo, quo sensus existit, non existit autem sine anima vegetante; ideo sumit tanquam animam totam, quæ uocetur sensitiua, sed contineat etiam uegetantem potestate, id est tanquam determinatam ab ipsa, & habentem locum partis & materiæ; ea igitur ratione animæ uegetans inest potestate in anima sensibili, quæ secundum Auerroem antea declarauimus solum ultimam differentiam esse actu in composito; & omnia continere, & esse totum, reliqua verò omnia esse potestate, & esse partes; hæc est illius loci uera intelligentia, neque alium sensum illa uerba recipiunt; sic autem intellecta fauet nostræ opinioni, ut considerantibus manifestum est.

De facultatibus animæ uegetantis. Cap. X.

S A T I S demonstratum est (ut arbitror) tres esse distinctas animæ partes etiam in eodem uiuente, uegetantem, sensibilem, & rationalem; idque rationi omnino consentaneum est, ut quod est eandem discriminatum secundum proprias naturas, id perpetuum, ac semper idem sit, siue illæ in diuersis uiuentibus, siue in eodem considerentur. Quoniam igitur ab harum singula propriæ facultates emanant; considerandum breuiter est, quasnam, & quot singula facultates habeat; ut harum omnium numerum, & differentiam quantum præsens occasio postulat cognoscamus. Ut à uegetante animæ ordiamur, huic tres facultates attribuit Aristot. altricem, austricem, & generatricem; has enim solas tanquam præcipuas nominare satis habuit, & alias, quas medici considerant, tanquam secundarias, & illis ministrantes in libris de anima commemorare neglexit, nempe attractricem, retentricem, expultricem, & concoctricem, etenim sine harum ministerio hæc anima neque nutrit, neque auget, neque generat; his autem tribus sublatis cæteræ corrumpuntur; quia

quia ipsæ per se sine illis tribus præcipuis viuenti non profunt: at illæ tres, licet ordinem inter se habeant, & vna ad aliam tanquam principaliorem dirigatur, singulæ tamen possunt appellari præcipuæ, quoniam quæ minus præcipua est, ea existere etiam potest, & operari sine principaliore; altrix enim facultas dirigitur ad auctricem, & ambæ ad generatricem, nam generare aliud simile est huius animæ operatio maximè omnium præcipua in mente naturæ vniuersalis, quia consistit immediatè ad conseruationem speciei: huius gratia dedit viuentibus facultatem auctricem, qua auferentur donec ad perfectam ætatem peruenirent, at debitam quantitatem adipiscerentur, ut possent aliud simile generare: accretio igitur fuit penitus necessaria viuentibus propter generationem: quoniam enim semen à viuente abscissum modicæ est quantitatis, & viuentia omnia in principio parua admodum, proinde ad generandum inepta oriuntur, oportuit ea auferri, & perfectam quantitatem consequi, tanquam necessariam ad aliud simile generandum; accretio autem fieri non potest absque nutritione, immo neque generatio: ideo propter vtranque est necessaria nutritio, vt considerantibus per se manifestum est: sed quauis ad has nutritio dirigatur, & illis inferuiat, tamen ipsa quoque per se existere potest absque illis, & est necessaria propter conseruationem indiuidui; ut patet in illis viuentibus, quæ non amplius auferuntur, neque generant; videmus enim plures homines esse natura steriles, & ad generandum ineptos, sic etiam plura animalia bruta, & plures stirpes, quibus, postquam auferri desierunt, necessaria est nutritio, vt seruentur vsque ad tempus eis à natura præscriptum, & alii edere possint naturales operationes, quales sunt in homine contemplari, & sapere, & alios regere, has enim nobilissimas operationes edere potest homo etiam ad generandum ineptus; & quando non amplius auferuntur oportet igitur eum post absolutam accretionem diutius seruari harum operationum gratia, seruetur autem, & quandoque etiam diuissimè, per nutritionem. Hæ igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Aristotele nominatæ sunt in secundo libro de anima, alix verò quatuor neglectæ, vel sub illis tribus implicite eò prebentur: quoniam illæ tres absque aliis secundarijs exerceri minimè possunt, & earum ministerium necessariò præsupponunt, & continent: his autem tribus subtilatis ceteræ auferuntur, quia sunt profusus inutiles, nihil autem est frustra in natura. Est autem summo opere animaduertendum non talem esse ordinem in his facultatibus, vt vna posterior aliam priorem insequatur, & dicatur esse facultas facultatis, quod antea latinis tanquam absurdum obiecimus, non enim dicitur facultas habere aliam facultatem, sed sola animæ substantia dicitur omnes facultates habere, immò & omnes eam immediatè insequantur, non vna facultas aliam facultatem: sed ordo in solis operationibus intelligendus est, vna enim ad operandum præsupponit operationem alterius, vt à natura animæ vegetantis immediatè emanant hæ tres facultates, altrix, auctrix, & generatrix: sed generatrix non potest operari, seu anima ipsa non potest per hanc facultatem generare aliud simile, nisi præsupposita prius operatione tum altricis, tum auctricis facultatis: sic igitur dirigi unam ad aliam dicimus ratione operationum, sed non ratione emanationis ipsarum à substantia animæ, quod quidem etiam de facultatibus animæ sensibilis, quas postea considerabimus, est intelligendum, hoc enim semel annotasse satis est. Hæ sunt vegetantis animæ facultates, quas dum inter se conferimus, & earum inter se ordinationem, ac pendentiam, quam modò declarauimus, consideramus, facile cognoscimus eas ab vna & eadem animæ substantia provenire: at si eas cum sensibilis animæ facultatibus comparemus, tanta est illarum ab his discrepantia, vt satis aperte declarat eas à diuersis animæ partibus emanare, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque illis inuant, nisi quatenus animali ad vnum sensuum necessaria est vitæ conseruatio, quam per nutritionem assequitur.

Nota de ordine facultatum.

Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum solutio.

Cap. XI.

1. Dubium.

AETERV de his, quæ modò dicta sunt, dubia quædam oriuntur, quæ ad eorum plenam intelligentiam soluere oportet. Primum quidem de nutritione, & accretione dubitatur: ignis enim combustibili alitur, & augetur, ergo hæ non sunt propriæ operationes animæ vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates al-

2. Dubium.

terix & auxitrix. Multò magis de generatione dubitatur, quia neque omnibus uiuentibus, neque solis competere videtur: quòd non omnibus competat, manifestum est: plures enim homines infœcundi, ac steriles nascuntur, sic alia plura animalia, & plures stirpes: immò etiam aliqua secundùm totam speciem infœcunda sunt, vt muli, & illa animalia, quæ ex putri materia generantur. Quòd autem solis non competat, manifestum est in multis inanimatis, à calido enim generatur calidum, à frigido frigidum, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant sibi simile; quomodo igitur dici potest hanc facultatem manare ab ipsa animæ vegetantis natura? nam si id verum esset, oporteret in solis uiuentibus, & in omnibus hanc facultatem inesse; id enim, quod à propria alicuius rei natura emanat, necessarium illi rei est, neque aliam naturam insequi potest. Ad hæc, & primò ad

3. Dubium.

primum de nutritione, & accretione dicimus negandum esse eas competere igni, & rebus inanimatis, quia propriè loquendo sola ànima nutriuntur, & augetur: tres enim conditiones in accretione propriè dicta requiruntur, ut Aristoteli docet in primo libro de generatione, & interitu; vna est, vt ex materia extrinsecus accedente res augeatur; secunda, vt idem numero seruetur id, quod augeri dicitur; tertia demum, vt non solùm toti, sed etiam singulis particulis facta sit additio magnitudinis, ita vt omnes separatim acceptæ dicantur maiores factæ: in ignis autem incremento sola prima conditio adesse videtur, reliquæ duæ absque dubio desunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicitur, sed fit alius, & alius; neque omnibus eius particulis fit additio magnitudinis, sed totà tantummodo nouus ignis accedit, veluti si frusto ceræ aliam ceram adiungamus, tota enim cera fit maior, at partes singulæ nullum faciunt incrementum. Ob eandem rationem neque nutritio propriè dicta competit igni, quoniam conditiones prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neque idem numero manet, neque singula particula nutrizi dicitur: vera autem nutritio est, quando omnium partium substantia reparatur, atque instauratur: igitur propriè sumendo nutritionem, & accretionem eum tribus memoratis conditionibus, sola uiuenda nutriuntur, & augetur, & hæ sunt propriæ operationes animæ vegetantis.

Solutio primi.

Sola anima nutriuntur, & augetur.

Solutio secundæ.

Ad secundum de generatione, quæ non omnibus uiuentibus competere videtur, dicimus negari non posse plura esse uiuentia, quæ nequeunt generare: sed hæc generandi impotentia, vel competit indiuiduis quibusdam, non toti speciei, vel etiam speciei toti: si quibusdam tantùm indiuiduis competat, non toti speciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum est res naturales recipere impedimentum præter consilium, & intentionem naturæ; idèò sicuti contingit ut homo sine oculis nascatur, vel cum oculis ad videndum ineptis, ita contingere potest ut nascatur homo sterilis seu propter malam temperiem, seu ob alicuius instrumenti defectum: hæc enim vocantur monstra, & præter naturæ consilium facta, in quibus concedendum est esse aliquid frustra. Si uerò hæc impotentia competat toti speciei, idèò omnibus eius indiuiduis, id vel est aliquo tantùm tempore, vel omni tempore, & semper: aliquo tempore, ut omnibus hominibus nullo excepto competit ut tempore pueritiæ, & tempore senectutis nequeant

queant generare, & in his non possumus dicere organa esse frustra: in puero. n. non sunt frustra, quia sat est si aliquando poterit generare: nec in fene, quia sat est si aliquando generare potuit ille idem homo: per hoc autem non fit quia facultas generandi inseparatur animæ vegetantis naturâ: quod. n. ad ipsam animam atinet, ea semper habet omnes vias suas: sed quia ad eas exerendas plurimum aliorum ministerium requiritur, ideo propter aliquem horum defectum hæc quandoque ut animal generare nequeat, cuiusmodi defectus in omnibus pueris, & in omnibus senibus necessariò inest, Vbi autem tota species per omnino tempus hanc impotentiam habet, maius dubium est, quod quidem contingit in mulis, & in animalibus ex putri materia genitis: sed de mulis dicere per se minus non esse mirum si non generent, sunt enim numerandi inter animalia monstrosa, quæ præter naturæ consilium sunt: natura enim voluit equum coire cum equa, & asinum cum asina, non asinum cum equa: sicut igitur concedimus facultatem generandi, aut etiam instrumenta generationis esse frustra in fœmina sterili, & in viro incestuando: ita de tota mulorum specie dicendum est, eos frustra habere organa, & facultatem generatricem, quum sint animalia monstrosa, & aliquo vitio affecta; ob id non est fortasse eis assignanda propria species, quum nil aliud sit mulus, quàm equus imperfectus, & asinus imperfectus, ut ait Ioannes Grammaticus in contextu trigésimo quarto secundi libri de anima: ut igitur tueatur naturam nihil frustra facere, satis est si dicamus equum perfectum, & asinum perfectum generare si simile: nam mulus, licet habeat facultatem generatricem, quatenus habet animam vegetalem, habet tamen in partibus instrumentalibus, vel in qualitatibus tempore aliquem defectum, qui facit ne illa facultas possit exire in actum, & ita facultas generatrix in mulo sit frustra tanquam in animali monstroso: quod autem in mulo sit potentia generatrix saltem ratione sui originis, quæ est anima uegetans, cognoscere possumus ex eo, quod scribitur ab Aristotele in sexto libro de historia animalium cap. 24. inquit enim inuentam esse in solan pregnantem, sed eam non potuisse foetum perficere, & edere prolem perfectam: hoc igitur est signum, & vestigium quoddam facultatis generatricis inquantum vegetantem: inquit etiam in eodem capite Aristoteles, & postea in capite 36. esse in Syria mulos, & mulas coeuntes, & generantes prolem perfectam; sed addit eos non esse eiusdem generis cum his mulis nostris, sed habere tantum similitudinem faciei, propter quam appellantur muli; differre tamen specie à mulis genitis ex asino & equa. De animalibus uerò ex putri materia genitis dicendum est ea non esse quidem monstra, sed habere tamen naturalem quandam imperfectionem, quæ impedit facultatem generatricem ne exeat in actum: euenit enim sæpe ut aliquid alicui competeat ratione generis, quod tamen repugnet naturæ speciei: nam forma speciei adueniens formæ generis plura illi superaddit, quæ illam, & eius operationes ad certos quosdam modos restringunt, aliqua etiam demit, hoc est assert aliquod impedimentum alicui eius operationi: quod hic dicere possumus de his animalibus ex putri materia genitis: propria enim eorum forma facit in eorum naturalem defectum, ut potentia generatrix non possit edere suam operationem: immo in his quoque aliquod apparet vestigium facultatis generatricis, quia (ut ait Aristoteles in primo libro de ortu animalium cap. 16.) hæc animalia non carent omnino actu generandi, generant enim aliud, sed imperfectum, quod necque est mas neque fœmina, neque est eis simile secundum speciem; quare habent aliquam generationem, sed imperfectam, quæ ad speciem conseruandam non proficit, indicat tamen esse ibi aliquam facultatem generatricem: & hæc in eis non potest dici frustra, cum quia aliquam habet operationem, quamuis imperfectam, tum etiam quia hæc facultas aliqua anime frustra sit, satis est si in aliquo uiuente ducatur per se ad actum: simile enim etiam in senibus notare possumus; ubi, n. est

Cur multi & aliqua alia animalia non generent.

Cur multa competeat ratione generis, quæ repugnent ratione speciei.

Quomodo facultas sine operatione non sit frustra.

est anima sensibilis, ibi sunt omnes eius facultates, (sætem ut in origine, licet non semper omnes ut in subiecto; ut si dicamus apes auditum non habere, habent quidem apes facultatem auditivam ratione solum originis, sed propter naturam propriam habent aliquem defectum illis naturalem, qui prohibet ne illa facultas possit exire ad actum: neque ob id dici potest ibi esse frustra, quia cum infertur necessarii animam sensibilem, quæ in omnibus animalibus æquè inest, satis est, ne frustra esse dicatur, si in aliquo animali perfectam possit edere operationem. Ad tertium dubium, quod generare sibi simile videatur etiam igni, & aliis inanimatis competere, illud idem dicendum est, quod de accretione paulò ante dicebamus: non enim utcumque generare sibi simile est proprium animæ vegetantis, sed modo quodam proprio, & cum statutis quibusdam conditionibus, quæ inanimatis competere non possunt: proprius autem hic modus tangitur à Thoma in prima parte summæ quaestione 78. articulo secundo ad secundum, sed non perfecte explicatur: ipse enim dicit generationem similis in rebus inanimatis fieri penitus ab extrinsecò, in uiuentibus autem fieri quodam altiori modo per aliquid ipsius uiuentis, quod est semen, in quo est principium corporis formatium, ideoque oportere aliquam esse rei uiuentis facultatem, per quam semen præparetur, eamque esse uim generatricem: sed hanc Thomæ responsionem postea veritate declarata perpendimus: nos dicimus differentiam in hoc esse constitutam, quod ignis ignem generat agendo in aliam materiam extra se, & ex ea educendo aliam ignis formam; at uiuens non ita generat aliud simile, ut agat in aliam materiam extra se, sed largitur quodammodo alteri aliquid de suamet materia, & aliquid de suamet forma cum facultate actiua; dum exhibet semet generationi: nam semen plantæ, dum est in ipsa planta, est animatum anima vegetante, qua etiam planta tota, & ab ea separatam retinet uim prolificam, & alterius plantæ generatricem, non quidem ex alia materia; sed ex illa ipsa, quæ est in semine, quæ prius fuit portio quædam materiæ totius plantæ, à qua semen prodijt separatur igitur à planta aliquid de propria materia, & aliquid de propria forma cum facultate generatrice, quæ est agens proximum, à quo ex illa materia fit alia numero planta: huic proportionem respondent semen in animalibus, est enim materia quædam abscissa ab ipsomet animali generante, retinens uim actiuam, & generatiuam alterius similis animalis; semen enim humanum proprie dicitur totum illud, quod constat ex semine uiri, & menstruo sanguine foemine, soletque appellari conceptus, & est simile seminibus plantarum, quoniam habet in hitam uim actiuam, quæ, ut inquit Aristoteles in secundo Physicorum, est natura humana non tanquam forma, sed tanquam artifex, & agens proximum; habet etiam in se materiam, ex qua potest homo fieri, nempe sanguinem menstruum foemine: hæc enim fuit ratio distinctionis maris, & foemine propter eorum diuersa officia in generatione; nam maris officium est exhibere uim actiuam, & generatiuam alterius animalis similis: foemine uero exhibere materiam conceptuique munera distinxit oculatissimus philosophus Aristoteles, neque illa confundit, quod medici faciunt; dum dicunt & semen uiri esse materiam foetui, & foeminam quæque semen ui actiua præditum emittere; ita ut & uirile semen utroque munere fungatur, tum agentis, tum materiæ; & foemina tum sanguinem mensuum exhibeat ut materiam generationis, tum semen præditum ui generatiua; quod quidem si uerum esset, oporteret euenire aliquando ut foemina sine uiri congressu concipiat, quod tamen nunquam compertum est. Sed repugnantissimum etiam illud est rationi, quia natura non abundat in superuacaneis, nec propria rerum munera confundit: quare si statuit à mare prodire uim actiuam, à foemina uero materiam, non debuit foemine dare semen cum facultate generatrice, neque uirili semini materiæ officium tribuere: uoluit igitur foemine officium esse exhibere

Solutio re-
tij.

Quomodo
generare si-
bi simile sit
propriu ani-
matorum.

Officia ma-
ris & femi-
næ in gene-
ratione.

Medicorum
error.

bere conceptui materiam, ex qua à facultate actiua uirilis seminis generetur alterū animal simile; & hoc genitū uiuit prius anima matris, sed postea uiuit anima propria: quemadmodum etiam ramus in planta uiuit eadem numero anima, quæ uiuit tota planta, sed postea auulsus fit alia planta numero: & ita uetus illa planta generat alteram similem largiendo aliquid de sua propria materia, & de sua propria forma. Hæc igitur est alterius similis generatio, quam Aristoteles dicit esse propriam vegetantis animæ operationem, cuius propria conditio est ut generans exhibeat aliquid de sua materia, & aliquid de sua forma; nam in femine tum materia inest, tum uis quædam vitalis à forma uiuentis proueniens, & fungens officio agentis: hoc significauit Aristoteles in libro de uita & morte capite 14. dum generationem uiuentis ita definiuit, generatio est prima participatio animæ nutritiua cum calore naturali: generans enim communicat aliquid de sua anima nutritiua, quatenus exhibet semen animatum, ut ipse Aristoteles asserit in secundo libro de ortu animalium cap. 3. est enim semen præditum facultate uitali, quæ eadem in generante erat: sed simul communicat aliquid de sua materia, quia forma non potest migrare de materia in materiam, quare necesse est ut uiuens generans exhibeat portionem suæ materiæ unâ cum portione animæ nutritiua, & caloris sui naturalis; fit autem postea alia numero anima, & aliud uiuens eiusdem speciei. Inanimata uero ita generant aliud simile, ut solam conferant vim actiuam in aliam externam materiam: at neque de propria materia, neque de propria forma aliquid exhibeant, sed aliam numero formam eiusdem speciei ex illa externa materia educant. Illud autem, quod in memorato loco Thomas dixit, uerum est, sed ipse materiam considerare non uidetur, quæ tamen in hac generatione est maximè consideranda: inquit enim generationem animatorum esse penitus ab extrinseco, agens enim agit in materiam extrinsecam, uiuentis autem generationem esse per aliquid ipsius uiuentis, scilicet per semen; quæ omnia uera sunt: sed postea dicens in femine esse principium corporis formatiuum, uidetur considerare semen ut habens uim actiuam, non ut materiam; attamen nihil materiæ quoque in femine consideremus, non satis apparet in hac facultate actiua discrimen, quo generatio uiuentis ab inanimati generatione fecernatur, siquidem etiam inanimatum habet uim generatricem alterius similis: sed res ita clara est, ut omnino dicendum esse uideatur eam Thomæ incognitam non fuisse, quantum eam non expresserit. Sed illud quoque mihi dubium est, quod ibidem à Thoma subiungitur, oportere aliquam esse rei uiuentis facultatem, per quam huiusmodi semen præparetur, eamque esse uim generatricem: etenim duæ generatrices facultates hic considerari posse uidentur, una, quæ uiuens generat semen, altera, quæ semen generat aliud uiuens simile; ipse quidem Thomas significare uidetur uim illam generatricem, quæ secundum Aristotelem est præcipua facultas animæ vegetantis, esse priorem illam, quæ semen generatur: ego tamen puto esse potius alteram posteriorem, quæ in femine inest tanquam artifex, & ex illa materia generat aliud uiuens, seminis enim generatio nil aliud esse uideatur, quam concoctio quædam ultimi alimenti, proinde non est illa generatio alterius similis, de qua in præsentia loquimur: neque ob id negamus esse in ipsomet uiuente uim generatricem alterius similis; nam dicendo eam in femine inesse, dicimus in uiuente, à quo est abscissum semen, & à quo hanc uim recepit: uiuens igitur non ea ratione dicitur habere uim generatricem, quatenus potest ex alimento generare semen, sed quatenus semen in uiuente genitum habet uim generatricem alterius uiuentis similis. Alia plura de his vegetantis animæ facultatibus, & operationibus dici possent, quæ consilio omitimus, tanquam ad singularum facultatum, & operationum distinctam declarationem pertinentia; nunc enim consilium nostrum est generalem tantummodo harum facultatum partitionem, & enumerationem facere: hac eadem

Quid sit generatrix
animæ uiuentis

siue mens
eius cogitatio
sensit

Generatrix
animæ

inanimatum

Nota in uiuente
duas facultates
generatrices

eadem ratione de aliarum animarum partium facultatibus nunc aliqua dicere aggrob dicimur, aliàs fortasè de singulis diligentius atque accuratius loquutur,

De facultatibus animæ sentientis . Cap. XII.

SENTIENSIS verò animæ facultates in duas classes diuidi solent, in externos, & internos sensus: externi sunt illi, qui ab obiectis ipsi materialibus patiuntur, ijque sunt quinque, uisus, auditus, odoratus, gustatus, & tactus: de interiorum autem numero attingitur, quum ab aliis plures, ab aliis pauciores statuuntur: ego duos proprie loquendo esse arbitror, sensum communem, & phantasiam, à nostris imaginatiuam appellatam; uel tres, si memoriam addere uelimus: sed quia nomen sensus cognitionem denotare uidetur, memoria uerò non est cognoscitiua, sed solum conferuatiua imaginum, & tanquam promptuarium imaginatiuæ; idèò dubium est an memoriam liceat sensum appellare: sed qualiscunq; sit certum est esse uim quandam animæ sensibilis, & posse facultatem huius animæ nominari, quæ immediatè inferuit imaginatiuæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memoratiuæ facultatis, quod est proximum organo imaginatiuæ, & est tanquam liber apertus, in quo imaginatiua inspicere, ac uelut legere imagines sensuum rerum potest: sed ipsa per se memoria nimè cognoscendi non habet, neque habere debuit, propterea quòd facultas cognoscitiua non potest sine cognitione recipere speciem, species enim recepta nihil aliud est quam cognitio ipsa, plura autem simul cognosci minime possunt, ideo facultatem illam, quæ plura simul retinere apta esset, cognitione carere oportuit, immediatè tamen inferuire cognitioni, & hac tantùm ratione posse appellari cognoscitiuam. Sensus communis ad quinque externos eam habet rationem; quàm habet centrum, quod unum est, ad quinque distinctas lineas ab eo procedentes: est enim tanquam ipsorum radix, atque principium, & comparat inter se plerumq; sensuum in obiecta, & illorù discrimen cognoscit, non tamen operatur, nisi præsentè obiecto externo, quemadmodum neque ipsi externi sensus. At imaginatiua res quoque absentes imaginari potest: etenim necessarium quidem est eam moueri primùm ab aliquò externo sensu; sed postquam semel apprehendit; & idolum impressit in memoria; potest postea illud idem sæpe imaginari etiam absente obiecto materiali. Præter hos uerò ponunt aliqui alios internos sensus, ut estimatiuam, & cogitatiuam; seu ad ratiocinandum, & discurrendum à noto ad ignotum in particularibus; seu ad ea comprehendenda, quæ à sensu cognosci nequeunt ut ouis uidens lupum, sentit solos colores, & magnitudinem, & figuram lupi; & hæc omnia imaginatur; neque tamen propter hæc fugit lupum, sed propter inimicitiam, & periculum, quod simul cognoscit per facultatem estimatiuam, licèt sub externum sensum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatem Thomas in prima parte summæ quæstione. 78. articulo quarto, & inquit appellari in brutis estimatiuam, in homine autem cogitatiuam, quia perfectiùs in homine, quàm in brutis, prædictum munus exercet; etenim bruta res, quæ à sensibus non apprehenduntur, non concipiunt per earum inter se collationem; sed naturali quodam instinctu. homo uerò per collationem ipsarum inter se adeo accedere in hoc uidetur Thomas ad opinionem Auerrois, qui præter facultatem imaginatiuam posuit in homine cogitatiuam, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego uerò hac in re arbitror nõ esse ab Arist. recedendum, què præter sensum communem, & phantasiam, & memoriam, non posuit aliam internam animæ sensibilis facultatem, quæ ad cognitionem per tinear; etenim enuntiandi uim, multo autem magis ratiocinandi, & discurrendi propriam esse uoluit solius animæ rationalis, ut in tertio libro de anima uidere manifestè possumus: uanum

igitur

Interiorum sensuum numerus.

Memoria uel est cogoscitiua.

Sensus communis.

Imaginatio

Cetera ponuntur estimatiua, & cogitatiua.

Enunciare, & discurrere est proprium solius intellectus.

igitur est, & ab Arist. alienum ponere ullam animæ sensibiles facultatem ratiocinatricem, vel enuntiatricem: ad concipiendas autem res sensibiles etiam abfentes sufficit sola imaginatrix facultas, quare aliam ponere superuacaneum est: at quoniam imaginatio secundum Arist. est motus ab externo sensu factus, proinde nihil possumus imaginari, quod prius in sensu non fuerit; ideo multi considerantes fieri aliquando imaginationem etiam illorum, quæ nunquam fuerunt in sensu, immò & eorum, quæ nihil penitus sunt, imaginamur. n. montem aureum, & animalia monstruosa, alias facultates, quarum id inuenus esset, introduxerunt. Attamen certum est hæc omnia præstari à sola imaginatiua; phantasia. n. fuit aliquando sub sensu, saltem ratione partium suarum separatim, licet non ipsum totum, sensu namque & montem seorsum apprehendimus, & autem; quæ igitur sensus separata cognouit, hæc à phantasia coniunguntur, & ita montem aureum imaginamur: sic etiam vidimus magnitudinem montis, & vidimus animal ideo magnitudinem cum animali coniungentes imaginamur animal magnum instar montis, & alia eiusmodi: hæc igitur ratio nec omnis imaginatio ortum habet à motu factò ab externis sensibus: neque credendum est eam enuntiare quando imaginatur montem aureum, non. n. amittendo dicit, mons est aureus: sed abtq; ulla enuntiatione duo componit, & concipit simpliciter tanquam vnum. Quod verò aliqui dicunt de conceptu rerum, quæ nullo modo sub sensum cadunt, dignum est aliqua consideratione; ouis. n. fugit lupum propter inimicitiam, quæ nullo sensu cognoscit, sed naturali tantum instinctu; sic auis cognoscit utilitatem paleæ ad nidificandum, nec tamen aliquo externo sensu illam utilitatem percipit: ideo illi ducti sunt ad ponendam facultatem: estimatiuam distinctam ab imaginatiua, ut Thomas in loco prædicto. Attamen, si bene consideremus, non oportet ob id ponere aliam animæ sensibiles facultatem distinctam ab imaginatiua; iucunditas. n. & molestia non sunt aliquid in obiecto sensibili inexistens, sed sunt passionēs quædam rem cognitam insequentes: nam in palea inest quidem calor, & figura tanquam res quædam, sed non inest iucunditas, quæ dicatur auis sentire, proinde iucunditas illa in palea nihil est; visioem autem paleæ consequitur in aue perceptio iucunditatis, non quod iucunditas insequatur colorē paleæ secundum se, neque naturam animæ sensibiles secundum se, sed quia propria illius animalis naturam insequitur ille naturalis instinctus, quo percipit iucunditatē ex intuitu paleæ, inditus à natura, ut excitetur appetitus apprehendendi paleam ad nidificandum, sic ex visione lupi fit molestia quædam in oue, ut excitetur appetitus fugiendi ad se conseruandam, illa tamen molestia in lupo nihil penitus est: ideo notandum est ex Arist. in 3. lib. de anima à contex. 28. v. q. ad 32. in rerum sensibilibus perceptione hæc ordinatim fieri: primum sentitur res à sensu externo sub ratione obiecti proprii, ut color à visu quatenus est color: secundò percipitur iucunditas, vel molestia, siue eadē res quatenus delectans, vel molestant; quia, ut diximus, nulla est in ipso obiecto iucunditas, vel molestia tanquam res sensibiles, sed obiectum in sensu iucunditatē, vel molestiam efficiunt per impressionē tuæ speciei; & Arist. perceptio nem obiecti sub propria obiecti ratione attribuit sensui externo, perceptionem verò iucunditatis, vel molestiæ sensui communi, qui est communis radix, & centrum omnium sensuum, idque non sine ratione fecit, quia hæc iucunditatis, vel molestiæ perceptio non est propria alicuius sensus, sed omnium communis conditio indita à natura propter animalis conseruationem, ideo iure attribuitur sensui communi, qui est commune principium omnium sensuum exteriorum; ab hoc igitur apprehenditur obiectum ab externo sensu oblatum, & simul percipitur ut iucundum, vel ut molestum: tertio demum excitatur appetitus, qui in duos diuiditur, prosecutionē, & fugam, iucundum. n. appetimus, molestum autem fugimus & quia à sensu communi offeruntur phantasia obiecta sensibilia, quæ in ea producunt phantasia, phantasia imaginatur obiectum tam præsens, quam absens, tum sub ratione obiecti, tum sub ratione delectantis, vel molestantis, ideo similiter ex imaginatione obiecti ab

In perceptio
ne sensibilibus
eria ordinatim
sunt.

fenis excitatur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Horum igitur trium duo prio-
 ra ad eandem facultatem pertinent, nempe ad sensum, vel ad phantasiam; idem n.
 est animæ operandi modus circa utrunq; quò similiter apprehendatur, & cognos-
 catur utrunq; seu à sensu communi, seu à phantasia, licet vnum ex altero: prius n.
 apprehenditur obiectum sub ratione obiecti sensibilis, dein de verò ut iucundum,
 vel molestum, sed cum hoc discrimine, qd apprehensio obiecti sub ratione obiecti
 pertinet absolute ad naturam sensus quatenus est sensus, seu phantasiæ quatenus
 est phantasia, idcirco animalibus omnibus competit: sed apprehensio eiusdem ut
 iucundi, vel molesti non amplius ad sensum pertinet quatenus est sensus, neq; ad
 phantasiam quatenus est phantasia, sed quatenus restringuntur, & coarctantur à
 propria forma cuiusq; animalis: iam n. diximus propriam cuiusq; formam coarctare
 formam generis, & eius operationes contrahere ad quosdam proprios modos, & ad
 proprias cuiusq; animalis conditiones: color igitur, & figuram paleæ oēs animal
 visu præditum videt, & imaginatur, sed non omne animal percipit ex ea uisionem iu-
 cunditatis, sed aliqua tantum animalia, quæ egent palea ad nificandum: hæc igitur
 apprehensio rei ut iucundæ cõpetit sensui illius animalis, non prout sensus est,
 sed ut determinatus, & coarctatus à propria illius animalis natura: sed quò hæc sit
 nobis incognita, solemus eam nomine naturalis instinctus appellare. Tertium verò
 illorum trium, qd est prosequi, vel fugere, ad aliam eiusdem animæ facultatem, quæ
 appetitiua dicitur, pertinere existimo; nec dicendum esse cum quibusdam vnâ &
 eandem animæ facultatē esse sensitiuam, & appetitiuam, sed potius duas distinctas,
 sicut ostendere nititur Thoma in 1. parte summæ questione. 78. articulo 1. quæ
 fuit etiam sententia Arist. si bene perpendamus ea, quæ ab ipso in 2. lib. de anima
 contex. 20. & 22. & 27. scribuntur, & potest etiam ita demonstrari: vbi diuersi sunt
 modi operandi circa idem obiectum, ita ut variis modis anima ab illo obiecto in-
 mutetur, ibi diuersæ facultates iudicandæ sunt, quemadmodum ubi idem est ope-
 randi modus circa diuersa obiecta, ibi vnâ & eadem est facultas animæ iudican-
 da: eodem n. modo operatur sensus in uisione albi, & in uisione nigri, ergo facul-
 tas visiva vnâ est: atqui nõ est idem operandi modus, quo animæ sentit, & iudicat,
 & quo appetit idem obiectum: ergo non per vnâ facultatem, sed per duas hæc
 duo præstat: minor probatur, quia sentire est cognoscere, & sit per transitum obie-
 cti ad animam; in cognitione n. obiectum quodammodo ad animam trahitur, at in
 appetitu trahitur potius anima ad prosequendum obiectum: quoniam igitur sen-
 sus oēs, & phantasia sunt facultates cognoscentes per obiecti receptionem, diuer-
 sa ab his est facultas appetitiua, cuius operatio, quanuis cognitionem obiecti præ-
 supponat, nõ est tamen formaliter cognitio, sed potius propositio animæ ad pro-
 sequendum obiectum, quod prius cognouit: eadē igitur anima sensibilis per diuer-
 sas suas facultates hæc omnia præstat: cognoscit: n. tñ sensu, tum imaginatione, &
 cognitionē insequitur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autē in-
 citatur ad motum, ut querat quæ utilia sunt, & fugiat noxia: id eò tandem hæc eadē
 anima habet facultatē motricem, quæ fuit animalibus necessaria ad ipsorum con-
 seruationem. Ut igitur omnes sensibilis animæ facultates colligamus, tres sunt in
 animali operationes certo ordine dispositæ, cognoscere, rem cognitam appetere,
 ac demum ad eam moueri: harum gratia data animalis sunt à natura plures fa-
 cultates: ad cognitionē quidem propter rerum sensiliū diuersitatem non satis fuit
 vnâ facultas, ideo plures in animali sunt facultates cognoscitiuæ, quinque: externi sē-
 sus, & tres interni, nempe sensus cõmunis, phantasia, & memoria; licet n. memoria
 non sit cognoscitiua; nullam tamen aliam habet officium, quàm inseruendi co-
 gnitioni inserui, n. suppeditando obiectum, qd in ea seruatur, ut ab eo moueatur.
 Phantasia ad prosequendum autem, & fugiendum data animalis est facultas appete-
 titiua: demum ad se mouendum facultas motrix, hæc tamen non omnibus inest ani-
 malibus, sed perfectioribus; tantum illa nanque imperfecta animalia, quæ à Græ-

Factus appe-
 titiua.

om-
 ni-
 -4.

Facultas mo-
 trix.

Collectio
 omnium facul-
 tatum animæ
 sensibilis.

cis *ἁσθητικὰ* appellantur, nō habent facultatem motricem, sicuti tribus quoq; per se inferioribus sensibus destituta sunt, & duos tantum habent, tactū, & gustatum: ob id facultas motrix apud Arist. constituit gradum viuentis distinctum à gradu sensibili: phantasia verò, & appetitus non constituunt alium gradū: quoniam. n. quatuor graduum distinctionē Arist. non aliunde accepit, quàm ex maiore, & minore amplitudine, & cōmunitates appetitus aut, & imaginatio sunt eque communia, ac sensus, quia ubi sensus, ibi imaginatio, & appetitus, ideo hæc non faciunt gradū viuentis distinctū à gradu sensibili: facultas motrix non omnibus sentientibus inest, ideo hæc propriū viuentis gradū constituit: in quo sunt animalia non oīa, sed perfectiora. Hæc de aīa sēnsibili, atq; de eius facultatibus dixisse in præsentia satis sit.

De facultatibus animæ rationalis. Cap. XIII.

ANIMAE rationali tres facultates aliqui attribunt, intellectum, voluntatem, & memoriam, ita vt intellectu res apprehēdat, atq; cognoscat, voluntate ad eas profecundas trahatur, memoria verò cōseruet. Aliqui verò memoriā quidem huic animæ ascribunt, sed negāt esse facultatē diuersam ab intellectu, vt Tho. in 1. par. sūm. q. 79. art. 7. Sed de memoria alio loco opportuniū disputabimus: nūc satis sit breuiter dicere duas tantum esse mentis nostræ facultates, vnā cognoscendi, alteram appetendi, seu volendi, nil. n. aliud est voluntas, quàm appetitus animæ rationalis: quæ admodum. n. cognitioē sensus insequitur propensio ad obiectum, quæ dicitur appetitus, ita & mentis cognitioē proprius appetitus consequitur: quæ vt ab appetitu sensibili distinguerent, voluntatem appellantur. Harum duarum facultatū discrimen ex iis, quæ paulo ante de sensu diximus, manifestum est. aliud. n. est cognoscere, aliud est rem cognitam appetere, & longè diuersus est operandi modus hic ab illo: nā mens nostra cognoscit patiendo, & recipiendo species à phantasia, per quam receptionē dicitur fieri res ipsæ obiectū igitur, vt cognoscatur, ad animā ferri oportet, & in ea recipi: sed in volendo trahitur potius mens ad profecundum obiectū: quod est in se diuersitatē habet, nam cognoscitur quatenus ens appetitur aut quatenus bonum. Ipsa autem facultas cognoscitiua vna tantum statuēda esse videtur, quia hæc animæ pars non habet illā, quam alia, ex organii varietatē, quom nullo prorsus proprio organo vtatur; sed in ipsamet anima non in organo, species recipiuntur, vnde sola ab Arist. vocata est locus specierum, & ob id vnus tantum in ea notari potest modus, quo ab obiectis immutatur, & dicitur recipiendo fieri singula. Est autem consideratione dignum, quom Arist. in 3. lib. de anima distinguat intellectum practicū à speculatiuo, num hi dicendi sint duæ distinctæ facultates, an vna & eadem. Thomas in q. prædicta art. 11. inquit esse vnā & eandem facultatem, & hæc vtitur ratione: id, quod accidit obiecto sub ratione obiecti, non variat potentiam: at rebus, quæ mente apprehenduntur, accidit ut dirigitur ad opus, vel non dirigantur ad opus; ergo hæc differentia nō potest varias potentias constituere, sed vna tantum est, quæ res oēs eodem modo apprehendit, & harum alias ad actionem dirigit, aliās non dirigit, sed simpliciter contēplatur: hoc significare visus est Arist. in contex. 49. 3. lib. de anima, dum dixit intellectum practicū à speculatiuo distinguī sine, sunt. nambo cognoscentes eodem modo, proinde vnā & eandem animæ facultatē denotant. sed speculatiuus sine habet ipsamet cognitionem, practicū verò eam ad actionem dirigit: sed quāuis ratione ultimi finis distinguantur, proximo tamen, & immediato sine non secerantur, quia etiam intellectus practicū habet proximum finem cognitionē veri in rebus agendis. Ego verò arbitror intellectum practicū, & speculatiuum, duas notare rationalis animæ facultates: quū. n. tria in intellectu practicū considerauerit Arist. quemadmodum etiam in sensu: apprehensionem rei affirmatiuam, vel negati-

An in partem animæ intellectiua sit memoria de lib. de spec. intell. Voluntas.

Intellectus.

Num intellectus practicus, & speculatiuus sine duæ potentie. Opinio Thomæ, & argumētum.

Consultato. & opinio propria.

nem boni vel mali; ac demum prosecutionem, vel fugam: certum est in duobus prioribus nullum intellectuum discrimen oriri, quoniam in illis non potest intellectus alio nomine appellari, quàm speculativus: res, n. contemplatur per vnam & eandem suam facultatem, quæ intellectiua dicitur, quia etiam bonum contemplatur quatenus est verum: in solo igitur tertio necesse est hominum discrimen esse constitutum, immo & propriam intellectus practici conditionem, qua dicitur practicus, in eo solo consistere, vt nomen quoq; ipsum declarat, nam in duobus reliquis cognoscit tantum, & contemplatur, in tertio autem actionem respicit, & per hoc solum distinguitur à speculativo, videlicet per propensionem ad prosecutionem bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur voluntas, & differt ab apprehensione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur diuersitas obiecti sub ratione obiecti quia licet verum, & bonum, vt ibi Thomas inquit, re idem sint, & vnum in altero sit inclusum, tamen differunt ratione, & per has duas distinctas rationes constituantur duo distincta obiecta duarum facultatum apprehensivum. n. bonum prout est quoddam verum, appetitur autem non vt verum, sed vt bonum: quoniam igitur distinctæ sunt obiectorum rationes quatenus obiecta sunt, & diuersi snt modi operandi circa illas, non possunt nisi duas animæ rationalis facultates significare; non tamen alias, quàm eandem duas, quas antea considerauimus, intellectum, & voluntatem in intellectu. n. est facultas apprehensiva, & cognoscitiua obiecti vt veri, voluntas verò est facultas prosecutionis eiusdem vt boni; ille igitur intellectus, qui dicitur speculativus, est prior facultas, seu operatio prioris tantum facultatis sine altera posteriore, ille verò, qui vocatur practicus, est operatio utriusq; & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus est operatio voluntatis, immo hæc est propria conditio intellectus practici, qua distinguitur à speculativo, quum in apprehensione seu veri, seu boni ab eo non differat: sed hæc præsupponens videtur esse formaliter electio, quæ est operatio voluntatis. Igitur intellectus practicus, & intellectus speculativus eatenus duas animæ facultates significant, quatenus discrimen denotant intellectus & voluntatis. Hanc sententiam tuetur Ioan. Gandauensis in quaest. 39. 3. lib. de anima. Ad argumentum autem Thomæ dicimus de apprehensione rei totum esse concedendum: quum. n. possit cognitio tū dirigi ad actionem, tum non dirigi, accidit ei vt dirigatur, & accidit vt non dirigatur, proinde hæc sunt apprehensioni accidentia discrimina, nec possunt facultates diuersas constituere, quum apprehensio respectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectum quoq; quatenus apprehenditur seruat in omnibus eandem obiecti rationem quia etiam si sit bonum, cognoscitur tamen quatenus ens quoddam, cui vt cognouibili accidit bonitas, illa præsertim, quæ est rei agenda, quum hæc possit esse tum bona, tum mala, & tam bona, quàm mala, quatenus apprehenditur, apprehenditur ut ens quoddam, & quando affirmatur esse bona, vel esse mala, cognoscitur illa affirmatio vt vera. Per hoc igitur argumentum nil aliud ostenditur, nisi intellectum practicum in ipsa apprehensione non denotare facultatem distinctam à illa, quæ significatur per intellectum speculativum iam. n. diximus hos in apprehensione nullam habere differentiam, nisi accidentalem, quæ sumitur à rerum differentijs prout diuersæ res sunt, sed non prout habent rationem obiecti. At si tertium intellectus practici actum, qui electio est, consideremus, mutatur ratio obiecti; licet. n. sit ens, eligitur tamen non amplius ut ens, sed ut bonum. Sic ergo neganda est minor argumenti, quia non est amplius illi accidens vt ad actionem referatur, sed necessarium, & essentialiale: propria enim ratio obiecti voluntatis est quatenus bonum, sicuti propria ratio obiecti intellectus est quatenus ens: bonum autem est per se omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico fit prius apprehensio, deinde prosecutio; obiectum inon est idem in utraque, quia mutatur ratio obiecti, apprehenditur enim ut ens, non ut bonum, appetitur autem non ut ens, sed vt bonum.

Ad argum.
S Thomæ

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
LIBER DE PARTITIONE
ANIMAE.

Propositio ac diuisio dicendorum. Cap. I.

MAGNA fuit inter priscos philosophos controuersa de animæ partitione, atque eius distributione per corpus, eaq; à posterioribus quoque agitata est: solent enim tum interpretes Aristotelis, tum medici de hac re disputare, & querere an anima tota in toto corpore insit, pars uero in parte, an potius tota tum in toto, tum in singula corporis parte. Verùm Ioannes Gandauensis huius quæstionis ambiguitatem animaduertens tres eius acceptiones notauit, secundùm quas totam suam disputationem in tres partes distinxit, eumq; alii postea sequuti sunt: eandem tetigit etiam Thomas in prima parte summæ quæst. 76. artic. octauo: nos igitur hac de re disputaturi, id ritè factum esse arbitantes, ad uitandam obscuritatem eadem distinctione utemur; etenim certum est problema hoc posse tribus modis intelligi: habet. n. anima essentiam suam; habet quantitatem, quanuis per accidens, quum ad corporis extensionem extensa sit; ac denique habet facultates diuersas: ideo primum queri potest, an tota secundùm essentiam & in toto corpore sit, & in qualibet eius parte: secundò an tota secundùm quantitatem sit & in toto, & in singula parte; tertio demum, an anima tota, idest secundùm omnes facultates suas sit non solum in toto, sed etiam in qualibet parte, an potius secundùm aliquam facultatem sit in aliqua parte, & secundùm aliam in alia: ideo dicere solent animam posse tripliciter appellari totum, totum essentiale, totum quantitatum, & totum potentiatum, idest cum omnibus suis potentiis; & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac nostra disputatione seruabimus: primum de tota anima secundùm suam substantiam; postea de tota secundùm suam quantitatem, & extensionem; ac demum de tota secundùm facultates suas, quid iuxta Aristotelis mentem sentiendum sit considerabimus.

Anima potest tripliciter appellari totum.

De prima quæstionis intelligentia. Cap. II.

QUOD ad primam partem, ipsamq; animæ substantiam attinet, quum ante omnia intelligendum sit quidnam queratur, non erit ab re, si difficultatem à Ioanne Gandauense tacitam consideremus: ipse enim quanuis de hac re disputet, suamq; sententiam profert, tamen subiungit sibi hanc quæstionem non probari, sed absurdam uideri: nam querere, an anima tota secundùm essentiam sit in qualibet parte corporis, non tota, sed eius pars, est constituere eam habere partes cf.

Dubium est contra primam quæstionem.

Aliquorum
solutio.

Solutio
impugnatio.

Aliorum so-
lutio.

Impugnatio.

Solutio pro-
pria.

sentiales, quod minime verum est; quoniam anima, quam sic forma, est substantia simplex, & nullas habet essentielles partes: non rectè igitur appellatur tota, si partes non habet, sed rectius diceremus nec totam, nec secundum partes in corpore, uel corporis partibus esse, quia neque partes habet, neque potest appellari tota. Nituntur multi uariis modis questionem hanc ab absurditate iudicare. Sunt qui dicant animam habere definitionem, & partes definitionis; & hac ratione habere partes essentielles, Sed hoc nihil est, quoniam anima non per partes essentielles definitur, sed ut natura quædam simplex per effectus eam declarantes; propterea nemo unquam dubitauit, an anima secundum omnes sue definitionis partes sit in qualibet parte corporis, an secundum unam definitionis partem sit in una parte corporis, secundum aliam uerò in alia; ideo questio sic intellecta absurdissima esset, proinde hoc modo problema ab absurditate non defenditur. Nonnulli uerò alii dixerunt posse in hac questione animam uocari totam; non ita tamen, ut sumatur totum respectu partium, siquidem anima, ut dictum est, partes non habet. sed prout sumitur totum pro eo, quod est perfectum, & absolutum, cui nihil deest, ita ut questio sit an anima secundum suam essentiam perfectam sit & in toto corpore, & in qualibet eius parte. Sed neque sic conueniens est questio, neque ullum locum habere potest: quum enim anima secundum omnium sententiam nec intendi, nec remitti possit, sed substantiam habeat indiuiduam, non datur eius substantia, nisi perfecta, & integra; proinde uanum est querere, an in corporis parte sit perfecta animæ substantia, an imperfecta, quum nullibi possit esse imperfecta. Ego uerò, etsi arbitror Gandauen sem rectè dubitasse, & illum questionis sensum ita esse absurdum, ut nullum apud philosophos locum habere possit; alios tamen duos inuenio, secundum quos digna questio est disputatione, neque absurda dici potest. Vnus est, ut nomen partis pro parte subiecta; hoc est pro specie sumamus, nomen autem totius pro omnium specierum animæ collectione, sicut Arist. frequenter in libris de anima uocat animam totam, & partes animæ, ita ut questio sit, quum in eodem uiuente plures iuste esse animas ordine quodam dispositas iam alibi ostenderimus, tanquam formas substantiales distinctas, num hæc locis quoque distinguantur in corpore, an non distinguantur, sic enim ad substantiam animæ questio pertinet; queritur enim, an huius animæ substantiam unam tantum corporis partem occupet, illius uerò aliam; quam sententiam ab Aristotele Platoni attributam esse manifestum est. Alter uerò sensus est, constituendo ipsas specierum animæ substantias locis distinctas non esse, sed simul omnes informare idem corpus, admitti questio potest, si appellationem totius, & partium attribuamus non animæ, sed corpori; reuera enim non potest anima uocari totum essentiale, nec ullus unquam dubitauit an anima tota secundum suam essentiam sit in singula corporis parte, an pars aliqua essentia in vna parte, alia uerò pars in alia, hoc enim ne excogitabile quidem est, quare de hoc disputare uanum esset; sed uidetur sic posse questionem proponi, camque nihil in se habere absurditatis, an anima secundum suam essentiam toti corpori adsit, & cuilibet corporis parti, an potius alicui tantum parti corporis insit anima secundum suam essentiam, ita ut in reliquis partibus non insit, hoc enim in controversia positum est, neque paruum est operæpretium id considerare.

*Opinio Platonis de distributione partium anima, & eius
consultatio. Cap. III.*

VVM questio proposita intelligi his duobus modis possit, quod ad priorem attinet, certum est eum ab Aristotele Platoni fuisse attributum, uidelicet ut tres animæ partes in corpore animalis in tribus distinctis locis collo-

collocauerit, & concupiscibilem in iecore, irascibilem in corde, & rationis compo-
tem in cerebro: quamquam. n. credi posset Platonem non animarum, & forma-
rum substantialium, sed facultatum animæ distinctionem intellexisse. tamen Ari-
stot. illi attribuit ut eas tanquam diuersas substantiales formas ita, ut prædictum
est, locis separauerit in corpore animalis; & Galenus quoque in quinto, & sex-
to libris de Platonis, & Hippocratis decretis diligenter Platonis uerba con-
siderans nititur ostendere eam illius fuisse sententiam. Huius igitur falsitatem
ostendit Aristoteles argumento sumpto ab animalibus illis imperfectis, quæ in
partes diuisa adhuc uiuunt, omnes enim quas habent, animæ partes in singulis
diuisis partibus coniunctæ ex earum operationibus cognoscuntur, sed non una
in una parte, alia uero in alia: quum. n. in singula animalis parte ab aliis separata
omnes operationes inspiciantur; ubi autem est operatio, ibi & facultatem, &
ipsam animæ substantiam inesse oportet; omnes animæ partes in singula anima-
lis parte reperiri sciendum est, proinde locis distinctas non esse. Præterea secun-
dum hanc sententiam ostendi non potest quomodo animal sit unum: quia ubi
sunt tres distinctæ formæ substantiales non subordinatæ, ibi tria esse distincta
composita manifestum est: illæ autem animæ non possunt dici subordinatæ, quum
distinctæ locis esse statuuntur, sed earum singula est forma specifica constituens
proprium animatum sine aliis; ubi enim est una, ibi non sunt alia: nos autem,
qui dicimus has partes animæ non distingui locis, sed omnes simul informare
idem corpus, in hoc absurdum non incidimus, sed optime animalis unitatem
seruamus; dicimus enim eas esse subordinatas, ita ut ultima contineat omnes, &
sola det toti nomen, ac definitionem: uel igitur animalis unitatem tueri Plato
non potest, uel ad eam seruandam statuere cogitur aliam uniuersalem animam, à
qua totum corpus informetur, & unum reddatur, ab hac enim illæ omnes con-
tineri dicerentur: quemadmodum etiam nos dicimus plures esse in corpore ani-
malis formas mixtionis, easque locis separatas, quia ubi est forma carnis,
ibi non est forma nerui, nec forma ossis, neque ob id tolli animalis uni-
tatem, quum satis sit anima illis omnibus superueniens, & eas omnes con-
tinenes, ad unitatem animalis constituendam: ob id dicimus cadauer non esse
amplius unum corpus, nisi per contactum, quoniam anima desitutum non ha-
bet amplius formam unam, quæ totum contineat, sed plures locis distinctas: sic
igitur animal ita, ut Plato posuit, à tribus animæ partibus inuicem disunctis in
formatum non est unum, sed plura animata se mutuo tangentia. Præterea ina-
nifestum est, ut Aristoteles in secundo de anima libro ostendit, in illis tribus ani-
mæ partibus naturalem, ac necessarium ordinem inesse: sensibilis enim anima
non est sine uegetante, nec rationalis sine his ambabus; atqui irascibilis,
quam Plato in corde posuit, non est nisi anima sensibilis; concupiscibilis ue-
ro, quam posuit in iecore, non est nisi anima uegetans, quum medici quoque
eam in iecore tanquam propria sede locare uideantur; quomodo igitur in
corde est anima sentiens absque uegetante? quomodo in cerebro rationa-
lis absque aliis duabus? Sed ipsæ operationes falsitatem huiusce opinionis de-
clarant: patet enim & cerebrum, & cor nutriri, proinde in iis partibus quo-
que esse partem animæ altricem, in quibus Plato rationalem, & irascibilem
collocauit: igitur non sunt locis distinctæ, ut asseruit Plato. Huiusmodi ergo
sententia; qua dicantur singulæ partes animæ ita esse in singulis partibus cor-
poris, ut locis distinguantur, & ubi una est, ibi non sint alia; falsa omnino est,
& tum rationi, tum experientia refragatur.

Confutatio
opinionis
Platonis.

Cadauer ab
est corpus
unum.

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis confutatio,
Cap. 1111,

QUONIAM igitur partes animæ in animalis corpore locis distinet esse non possunt, sed omnes simul sunt, & solum ratione distinguuntur, ut Aristoteles censuit, altera, quam tetigimus. questio exoritur: quum tota anima secundum omnes species suas simul sit in eadem materia, an tota insit in aliqua tantum præcipua

corporis parte, non in aliis, an potius in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus insit. Priorem sententiam accepit Albertus, ut apud eum legere possumus in secundo libro de anima cap. 7. ubi asserit animam secundum suam essentiam, ac substantiam residere in solo membro præcipuo, quod inquit esse cor, in aliis verò partibus ipsam animæ substantiam non inesse, sed solum facultates diuersas, quæ ad illas a corde transmittuntur: ideo dicit cor esse organum essentia animæ, alias autem partes esse organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primò, si in oculo esset anima secundum substantiam suam, ergo tota ibi esset animæ essentia, proinde anima tota: quum enim substantiales partes non habeat, necesse est ut ubi est secundum substantiam, ibi sit tota; igitur auulso oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamen falsum esse videmus: ergo in oculo non est substantia animæ.

Alberti sententia.

Primum argumentum Alberti.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Secundo, si essentia animæ in qualibet corporis parte inesset, manus ab homine abscissa deberet aliquandiu uti: quoniam si ibi esset substantia animæ, non posset forma illa subito interire, quia forma substantialis non interit sine præuia alteratione, quæ non fit subito, sed in tempore aliquo: consequens tamen falsum est, quia manus abscissa statim mortua est, neque ulla ibi notari potest præuia alteratio: igitur in manu non inerat substantia animæ. Tertio, si essentia animæ esset in qualibet animalis parte, pars quælibet animalis esset animalis: ubi enim est anima substantia, ibi perfecta, & integra est; ubi autem est anima perfecta, necesse est illud perfectum animal esse. Tandem confirmatur hæc sententia auctoritate Aristotelis in libro de motu animalium capite penultimo, ubi dicit animam non in omnibus corporis partibus inesse, sed in una tantum præcipua, cui ceteræ partes adnascuntur, & ea ratione participant vita: id quod declarat exemplo Regis ad rem valde accommodato: Rex enim non omnibus regni sui partibus adit secundum substantiam, sed soli regiæ, ad alias verò partes tanquam ab illa pendentes transmittit vim gubernandi per varios ministros suos, & ipsa regere dicitur non solum regiam, sed regnum totum: sic igitur in solo corde residet anima secundum substantiam suam, non in alijs membris, sed ad illa varias facultates transmittit ad varia munera obeunda. Hæc Alberti sententia admittenda non est, & iure à multis impugnatur, præsertim à Thoma in prima parte summæ questione 76. articulo octauo, & in questionibus disputatis de anima questione secunda articulo decimo, & in secundo contra gentes cap. 72. ubi sententiam veriorum tuetur, nempe animam tanquam substantiam simplicem, & in diuiduam, inesse in qualibet corporis parte integram, non in solo membro præcipuo. Potest autem falsitas opinionis Alberti multis argumentis ostendi. Primò sic, si essentia animæ non adesset cuilibet corporis parti, sequeretur non totum animal esse animatum: etenim partes omnes corporis præter partem præcipuam, quum animarum non habeant, animatæ dici non possunt: nec descenditur Albertus dicendū ceteras partes esse animatas per virtutes, seu facultates animæ, & transmissas quoniam illæ virtutes non sunt nisi accidentia, quare non possunt substantiam constituere, & dare esse materiæ: nam sicut inquit eo in loco Thomas si anima non

Opinionis confutatio.

Primum argumentum.

esset in corpore nisi ut motor, & rector, locum utique haberet opinio Alberti, posset enim cæteræ partes corporis ab illis facultatibus moueri, & regi per pendentiam à parte præcipua; sed quia est in corpore ut forma informans materiam, & substantiale corpus constituens, necesse est omnes corporis partes esse animatas, & ab ipsamet anima informatas. Præterea uel putat Albertus facultates animæ esse ipsamet animæ essentiam, & ab ea non distingui, uel esse qualitates re distinctas à substantia animæ, ut nos aliàs demonstrauimus: utrumuis dicat, eius sententia falsa est: nam si sint idem, quod anima ipsa, necesse est ut in omnibus partibus insit substantia animæ, si in eis sunt facultates animæ: si uerò sint qualitates distinctæ à substantia animæ, similiter necesse est ibi animam esse, ubi sunt facultates, quoniam accidentia à forma subiecti emanantia non debent esse loco distincta à forma; nam eiusmodi omnia emanant in eodem subiecto, in quo insit forma, à qua emanant. Sumitur etiam ex definitione animæ argumentum contra Albertum, inquit enim Aristoteles animam esse actum primum corporis naturalis organici, organici intelligentis illud, quod variis instrumentis præditum est: huiusmodi autem est totum uiuentis corpus, non solum membrum præcipuum, quia cor dici quidem potest organum, at non organicum, ut ibi ab Aristotele uocatur organicum: idque ipsemet Albertus fatetur, dum dicit cor esse organum essentia animæ, cætera uero membra esse organa facultatum: quod si dicat cor esse corpus heterogeneum, ideoque ob uaria partium suarum officia dici posse organicum; hoc certè nihil est, quia non eiusmodi est membrum præcipuum in animalibus imperfectioribus, quæ cor non habent, sed aliquid cordi proportionem respondens, hoc. n. homogeneum, ac simplex est, inde. n. fit ut illa animalia etiam in partes diuisa aliquandiu uiuant: quare quum membrum præcipuum non in omnibus animalibus organicum appellari possit, definitio autem animæ sit uniuersalis, & omnia uiuentia complectatur, non potest in ea definitione organicum significare aliud, quàm totum uiuentis corpus: quum igitur huius dicat Aristoteles animam esse actum primum, hoc est formam, quæ ipsum constituit, aperte significat animam informare totum corpus, non solum membrum præcipuum: idque confirmant ea, quæ statim ab Aristotele ibi dicuntur de plantis: inquit enim plantarum partes esse organa, ut radicem, folia, fructum, & pericarpium, quod denotat totam plantam uocari corpus organicum, propterea quod his omnibus instrumentalibus partibus prædita est. Idem significauit Arist. in cont. nono eiusdem libri, quando argumentum sumens ab oculo dixit animam ita esse totius animalis actum, & formam; ut uisus est actus oculi: uana enim esset ea Aristotelis argumentatio, si anima non totum corpus informaret, ut considerantibus manifestum est.

Secundum
argumenta.Q
G. ADU. CTerrium
argumentum.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. V.

VT meam hac in re sententiam proferam, credo Albertum errasse quidem aliqua ex parte, ut modò ostensum est, attamen aliqua etiam ex parte ueritatem attigisse: ut enim absurdum esse arbitror id, quod ait Albertus, animam secundum suam substantiam in solo corde esse; ita & contrariam sententiam quod in omnibus corporis partes æquè præcipuè, & absq; ullo ordine animæ haberent, necessarium prorsus, & insolubile esset argumentum Alberti: oporteret enim manum à corpore separatam uiuere aliquandiu, quod tamen non contingit: præterea secundum hanc sententiam uana de membro præcipuo disputatio redderetur, quia nullum in uiuentis corpore membrum præcipuum uocari posset: siquidem nullo alio argumento præcipuum membrum iudicatur, nisi radicatione animæ in eo
quæ

Anima est in
omnibus par
tibus corpo
ris ordine
quodam.

quæ ex operationibus indagari solet: quoniam igitur magna est philosophorum, ac medicorum disceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, concedere hi omnes videntur non æque in omnibus partibus uiuentis inesse animam, sed radicari in aliquo membro præcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundî secundum Aristotelis autem præcipuum membrum in animalibus sanguineis cor est, in aliis autem, & in plantis pars aliqua cordi proportionem respondens: nos facilioris doctrinæ gratia de solo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus; illud idem de quolibet præcipuo membro in iis, quæ cor non habent, intelligendum erit. De cordis quidem primatu clara est Aristotelis sententia in tertio libro de partibus animalium cap. tertio, quarto, & quinto, ubi ab Auctore in capite quarto res hæc disertissimè disputatur, necnon ab Alexandro in primo suo libro de anima capite ultimo: hoc igitur in præsentia constituto, ex eo elicimus animam præcipuè, ac primariò residere in corde, & in eo esse tanquam in radice, à qua postea diffunditur animæ substantia ad vniuersum corpus, primum. n. quod generatur, est cor animalis, & in eo radicatur anima, postea verò illi cæteræ partes aggenerantur, ad quas statim protenditur anima non tantum secundum facultates, sed et secundum essentiam, ad extensionem. n. subiecti corporis animæ quoque, extenditur: hæc igitur ratio habet anima in corde esse principale; in reliquis autem partibus habet esse participatum; quemadmodum etiam lumen in sole habet esse principale, in aere autem habet esse per participationem, & per derivationem à sole. quod fit ut aliquo solido corpore interposito priuetur statim aer, vel pars eius aliqua suo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendencia à luce solis. Sic etiam dicuntur res omnes habere esse per participationem primi entis, quod solum habet esse per se, & est ipsummet esse subsistens, ideoque sublato primo ente cætera omnia statim redigerentur in nihil: hac igitur eadem ratione si manens à toto corpore seiungatur, statim in ea uita omnis extinguitur, quia manus non habebat animam, nisi per continuam derivationem à corde, qua simulatque destituitur definit esse animata: contra verò euenit in plantis, & animalibus annulosis, in quorum partibus separatis inest adhuc uita aliquandiu, propterea quod animalia illa pro corde habent humorem quendam finis per totam animalis longitudinem extensum, & homogeneum, proinde diuisionem recipiens: quo fit ut, si ita diuisio fiat, ut in singula parte remaneat aliqua pars illius humoris, singula pars aliquandiu uiuat, quum in se habeat portionem aliquam membri principalis: sic etiam planta in omni parte habet membrum præcipuum, in quo est anima radicata, siue id sit cortex, siue radix (siquidem in omnibus ferè partibus habet radicem potestate) siue quidpiam aliud, unde fit ut pars ab aliis seiuncta uiuere possit, & fieri alia planta per se: at in animalibus perfectioribus, in quibus est cor, vel aliud simile, quod sit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri potest, quia tale membrum præcipuum non est diuiduum manente uita animalis. Hæc est rei ueritas, quæ ipsa per se considerantibus manifesta est: quum enim anima duobus muneribus fungatur in corpore, ut Græci notare solent; informat enim corpus, & constituit animatum; deinde illo iam informato, & animato utitur ut instrumento ad operandum; facultates non respiciunt corpus nisi ut organum, quo utantur; non utuntur autem nisi animato; ideo præsupponunt ipsum iam animatum, neque esse possunt nisi ubi sit anima; facultates igitur à corde missæ secundum Albertum ad alias corporis partes possunt quidem reddere membrum aptum ad operationem, sed non possunt facere membrum animatum, hoc enim sola anima per suam substantiam præstare potest; immò neque aptum reddere possunt ad operandum, nisi prius constituantur esse animatum, facultas enim præsupponit animam, à qua non potest esse seiuncta. Ex his colligimus alium quoque Alberti errorem: non rectè enim dicitur cor esse organum; essentia animæ, cætera verò membra esse organa facultatum

De cordis primatu.

Cur animalia insecta, & plantæ post diuisionem uiuant.

Duo animæ munera.

Cur non rectè dicitur organum esse anima.

tum: organum enim non dicitur nisi respectu facultatis, quia respicit operationem, ipsa verò animæ substantia quatenus est forma materiam potius habere dicitur, in qua recipiatur, quam organum. Ex his ergo patet animam secundum substantiam suam non in solo corde inesse, sed in omnibus membris: non tamen in omnibus æqualiter, sed ordine quodam: nam si æquè in manu, atque in corde inesset animal, hoc est quod præcipue, oporteret manum à corpore abscissam vivere aliquandiu, quod tamen non videmus.

Responsio ad argumenta Alberti, Cap. VI.

VERITATE ita declarata facile est ad Alberti argumenta respondere. Ad primum neganda est consequentia: quia licet in oculo sit anima tota secundum essentiam, quam essentiam habeat individuam, nec proprie appelletur tota, tamen non est ibi tota secundum quantitatem, & extensionem, qua de re posterius loquemur, aucto igitur oculo non tota secundum extensionem anima aufertur, sed remanet in aliis partibus corporis. Ad secundum dicere possemus compertum esse quandoque membrum aliquod abscissum à corpore pusillum tempus vivere, ut ait Alexander in primo libro de anima capite ultimo, quandoque caput humanum à toto abscissum uixisse paruo quodam tempore; hoc enim non est absolum rationi, quia licet habeat animam derivatam à corde, tamen quia ipsa animæ substantiam insitam habet, fieri potest ut non statim in eo anima extinguatur: sed aliter respondemus, & concedentes membrum abscissum statim interire, dicimus id fieri, quoniam in illo non erat anima radicata, sed à membro præcipuo derivata: ob id enim sit ut separato membro non possit amplius in eo esse anima, sicuti etiam de lumine dicebamus; negamus igitur sequi quòd manus abscissa debeat vivere: ad probationem autem, quando dicebat formam substantialem non posse sine alteratione præuiam interire, dicimus hoc esse verum de forma totius compositi, & de forma etiam illius partis, in qua habeat esse radicatum, & principale; at non de forma partis habente ibi esse participatum: illud enim non est formam interire, quum in aliis partibus eadem remaneat, sed est potius illam partem per eam separationem priuari participatione illius formæ, quæ eadem remanet in membro præcipuo: ad hanc igitur priuationem dicimus non esse necessariam alterationem præuiam, sed satis esse solam separationem à toto, & à membro præcipuo; per hoc tamen non statim fieri potest ut membrum separatum uiuat paruo aliquo tempore; ut modò dicebamus, deinde statim intereat sine ulla præuia alteratione; siquidem hæc non est necessaria, nisi ubi forma etiam secundum totam suam extensionem intereat. Ad tertium quoque similiter negamus consequens: & ratio negationis est quia: ut aliquod uocetur animal, non satis est si habeat animæ essentiam integram, hæc enim indiuidua est; & ubi est, ibi non potest nisi integra, & tota esse: sed etiam oportet ut habeat totam suam materiam, & corpus integrum, in quo recipiatur: quum enim anima sit prædita pluribus facultatibus; per quas apta est plures edere operationes, requirit necessario corpus variè obtinens instrumenta, quæ omnibus facultatibus respondeant; ideo licet in oculo insit animæ essentia integra, oculus tamen non potest dici animal, quia non habet ibi anima omnia sibi necessaria instrumenta, neque integram suam materiam, cui adiuncta possit animal constituere; quare oculus non est animal, sed pars animalis. Propterea negare etiam possumus animam in oculo esse integram, & perfectam: quum enim sit essentialis conditio cuiusvis formæ ut recipiatur in tali determinata materia, proinde sit necessaria animæ conditio ut sit in corpore tot instrumentis prædita, anima, quæ est in oculo, ob hunc defectum non potest uocari perfecta. Ad Aristotelem

Ad primum,

Ad secundum,

Ad tertium,

autem

Ad quartū
respōsio l'ho
mē.
Confutatio.

Vera respon
sio.

reponit

Metaph.

autem in calce libelli de motu animalium Thomas in memorato loco respondet Arist. loqui de sola facultate motrice, significans se hanc concedere non in omnibus partibus inesse, sed in sola parte præcipua: sed hanc responsum ego probare minimè possum; vel enim intelligit huius facultatis obiectum adæquatum, vel præcipuum, quod sit eius primum principium, & tanquam radix: si adæquatum, falsa est eius sententia, quia vis motrix non in solo corde, sed in toto corpore inesse conspicitur: si verò præcipuum, non de sola motrice facultate, sed de tota quoque animæ substantia id asserere debuit, quum ibi dicat eam in singulis quoque partibus inesse totam. Nos igitur dicimus Aristotelèm nil aliud ibi negare, nisi quòd anima sit æquè in omnibus partibus radicata, & significare velle eam in solo membro præcipuo habere esse radicatam: neque ob id negare animam esse in omnibus membris secundùm suam substantiam, & habere in eis esse participatum. Comparatio autem cum Rege non secundum omnes conditiones accipienda est, sed secundùm illam tantummodo, quòd vnus est locus principalis, in quo anima residet tanquam in regia, quemadmodum vna est vrbs regis, in qua residet Rex: in reliquis autem non esset conueniens comparatio; nam anima, quum sit per se incorporea, potest secundùm suam essentiam tota in qualibet parte inesse, non sic Rex, qui corporeus est.

Galenus argumentatio contra Aristotelem de membro præcipuo.

Cap. VII.

HÆC sententia, quam modò exposuimus, est rationi maximè consentanea, nam & animatum, & vnum esse totum animal oportet, non est autem animatum totum, nisi in omnibus eius partibus ipsa animæ substantia insit, non in sola præcipua, ut putauit Albertus: ad vnitatem verò animalis seruandam vnum tantum præcipuum membrum esse concedendum, in quo tota sit anima radicata, & à quo tanquam principio, & fonte ad omnes corporis partes effundatur; sic n. & unum corpus est per omnium partium ab vna pendentiam, & anima vna, quæ ex omnium dictarum partium congressu constituitur: nam propter earum inter se ordinem, atque respectum fit vt vna ad aliam tanquam potestas ad actum, & tanquam perfectibile ad perfectionem referatur, proinde vna ex his omnibus anima consurgat, cuius totius nominatio ab vltima tanquam ab actu desumatur; qua ratione verè dicere possumus vnam esse in homine animam, quæ dicitur rationalis; sic vnam in equo animam equinam, & sic de reliquis. At secundùm Platonis opinionem, quam reiecit, hoc dicere minimè possumus: dum enim partes animæ locis separatæ in animalis corpore statuuntur, vna aliam non perficit, sed singula per se perfecta anima est, & absque aliarum ope proprium animatum constituit: quocirca animal non potest vnum animatum appellari, sed plura, sicut antea considerauimus. Præterea iuxta omnium philosophorum sententiam animal, præsertim verò homo, paruus mundus appellari solet: attamen hoc secundùm hanc opinionem verum non est, adest enim hæc magni momenti dissimilitudo, quòd in magno mundo vnum esse principem necesse est, vt omnes concessisse videntur, ex cuius vnitatem Arist. mundi vnitatem demonstrari asseruit; in animali autem non vnus princeps, sed tres iuxta Platonis sententiam, quam Galenus quoque sequutus est, absque dubio statuuntur: neque absurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter animam rationalem, quæ in eo residet, & præstantissima omnium est: etenim non penes solam nobilitatem attendendus est principatus, sed etiam penes gubernationem, atque pendentiam: attamen quid cordi cerebrum imperet, quid iecinori, & quomodo horum actiones iussu cerebri, aut eius virtute ad hæc transmissa producantur, ne fingere quidem tota Galeni pertinacia,

pertinacia, ac proteruitas potest, quinimmo ipse palam fatetur in 2. ac 3. lib. de Hippocratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias habere functiones, easq. vtrunq. absque alterius ope obire; quod dicere est confiteri neutrum actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum posse princeps membrum appellari. Verum quia veram hanc Arist. sententiam demoliri prolixissima disputatione Galenus nixus est in libris de Hippocratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicavi, si præcipua quædam, quæ ibi à Galeno contra Arist. afferuntur, breuiter referam, & expendam: quanuis, n. non de membrorum primatu, sed de animæ dispensatione per corpus sit nobis propoſita disputatione, attamen cū hac ita est præcipui membri consideratio cōiuncta, vt penitus omitti nec debeat, nec possit: hac igitur de re aliàs fortasse fufius disputabimus. nunc eam cum moderate ratione tangere satis erit, & quantum ad partium animæ distributionem, de qua loqui institutum, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libris de hac re fufissimè disputat aduersus Arist. & aduersus Stoicos, Chryſippum præfertim, qui omnes unī cordi primatum attribuerunt, & animam vniuersam in eo tanquam loco præcipuo, ac membro principi residere asseruerunt: ipse verò & eorum argumenta soluere, & suam opinionem comprobare efficaciter nititur in septem prioribus libris, & in principio octauī; ita ut omnia ferme, quæ ab eo in tota illa parte dicuntur, ad hoc unum pertinere videantur. Sed ego plurima illa paucis perstringam; omnia nanque argumenta, quæ tum à Galeno, tum à Chryſippo, & aliis à nominum etymologia, ab existimatione, naturaliq. instinctu hominum, atque poetarum autoritate desumpta sunt, & à Galeno soluta, tanquam leuia, & probabilia, vt ipsemet Galenus apertè ibi profitetur, missa penitus faciam; & uno argumento contentus ero, in quo potissimè tanquam demonstratio Galenus innititur, à venarum, & arteriarum, & neruorum origine desumpto; quum, n. horū trium ministerio absolui omnes in animali operationes uideantur, illud esse præcipuum membrum, & præcipuam animæ sedem dicendum esse uideatur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum esse conspiciatur. Quoniam igitur Arist. horum omnium principium asserit esse cor, Galenus in hoc constitutam esse totam controuersiam existimans, petit sibi demonstrari cor esse & neruorū, & venarum principium: nā hoc ostenso cōcessurum se profitetur solum cor esse membrū princeps, & in eo vno oēm animam residere: sed quū ipse per anatomen certo se cognouisse asserit venarum principium non cor esse, sed iecur, & neruorum non cor, sed cerebrū: insolubile inde argumentum sumi arbitratur ad demonstrandū tria esse præcipua membra, & tres trium specierum animæ sedes. argumentum autē tale est: illud est membrum præcipuum, & animæ sedes, vbi est principium venarum, & arteriarum, & neruorum; at principium venarum iecur est, neruorum cerebrum, arteriarū verò cor; igitur tria sunt membra præcipua, cerebrū, cor, & iecur, in quibus tres partes animæ resident, & has non tantum facultates distinctas, sed species animæ diuersas, & formas substantiales esse asseueranter affirmat: in quo ego quidem ab eius sententia non recedo, sed in eo tantum, quod has esse locis separatas, ut prædiximus, Platonem sequutus existimat: nutritiuam igitur animam, quam etiam naturalem partem vocat, Plato verò concupiscibilem, in iecore tanquam propria sede collocat, quoniam ibi principium est generationis sanguinis, quo totum corpus alitur, & origo venarum, quæ sanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt: deinde vitalem, seu irascibilem in corde, vbi est origo caloris vitalis, qui per arterias inde orientes ad vniuersum corpus emittitur, ac tandem rationalem, seu cognoscentem ponit in cerebro, à quo originem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes vis sentiendi, ac vis mouendi transmittitur. Hoc unum argu. ex tota ea prolixa Galeni disputatione mihi expendendum desumpsi, quia cum eius solutione coniuncta est sententiæ Aristot. validissima demonstratio; uno, n. labore & veritatis comprobationem, & argumenti solutionem asseremus.

Stoici.

Arg. Galeni
cetera cordis
primatum.

Fundamenta pro declaratione veritatis. Cap. VIII.

Primum fun-
damentum.Secundū fun-
damentum.Tertium fun-
damentum.Quartū fun-
damentum.Quintū fun-
damentum.Sextum fun-
damentum.Calor est pri-
mum animæ
instrumentū.Septimū fun-
damentum.Duo calores
in animali.

Vclarior, & firmior disputa tio nostra sit, quædam prius funda-
 menta, ac ueluti dicendorum principia statuemus, quæ vel sunt à
 Galeno concessa, vel ita manifesta ut à nullo erudito viro negari
 possint, Primo loco assumo id, quod ab Aristotele dicitur in con-
 text. decimonono tertii libri de anima, agens est præstantius, & no-
 bilius materia patiente: hoc aut per se manifestum esse uidetur; nam actus est no-
 bilior potestate, agens autem agit quatenus est actu, & materia patitur quatenus
 est potestate. Secundò accipio id, quod ab Arist. declaratur in octauo libro phy-
 sicæ auscultationis, in ordine agentium agens primum esse præstantius a gen-
 te secundario, & instrumentali; agens. n. primum uim agendi tribuit agenti se-
 cundario, quod sine primario nullam prorsus habent: hinc etiam fit ut inter agen-
 tia secundaria illud nobilius, ac principalius sit, quod est prius, & primario agenti
 propinquius: quòd si quis dicat primum quoque agens agere secundario, & ni-
 hil agere sint illo, id nihil est, neque in agente secundario ullam præstantiam no-
 tat: primum. n. illo eget ut ministrante, & inferuiente, non ut agendi facultatem
 ipsi largiente: at secundarium eget primario, à quo uim agendi recipiat, quæ to-
 ta in eo radicata est: hæc omnia ita sunt manifesta, ut quisquis ea neget, indignus
 sit, quocum disputatio instituat. Tertio sumo id, quod præcipuum Galeni fun-
 damentum est, neruos omnes oriri à cerebro, & esse instrumenta tum iensus, tum
 voluntarii motus. Quartò sanguinẽ alimentalem in iecore generari, & inde ma-
 gnã partẽ ad reliqua membra nutrienda transmitti per uenas, sed aliquam er-
 tiam partem per uenam cauam ad cor, ibiq; magis elaborari, & ex eo sanguinem
 tenuiorem, & vitalem spiritum in sinistro cordis uentriculo generari. Quintò cũ
 Galeno accipio sanguinem deferri quidem à iecore ad cor per uenam cauam, non
 tamen per eandem ad iecur remeare: sed duo tantummodo esse uasa, per quæ san-
 guis ex corde ad alias partes emittatur: unum, quod ad pulmones ex corde defer-
 tur sanguis, quo nutriantur; alterum (quæ arteria magna est, ab Aristotele ue-
 na aorta appellata) quo ad omnes corporis partes vitalis spiritus mittitur, & cum
 spiritu portio aliqua sanguinis purissimi, ac tenuissimi, quoa uhiculũ spiritui sit.
 Sextò sumo cor esse fontem caloris in animali, queni calorem cum spiritum sub-
 stantia mittit per arterias ad cunctas corporis partes, tanquam primum animẽ in-
 strumentum. hoc Galenus asserit in septimo libro de Hippocratis & Platonis de-
 cretis, & res per se clara est: anima. n. omnia facit per calorem naturalem, tanquã
 per primum eius instrumentum. locus autem in animali calidissimus conuisione,
 omnium cor est: quomobrem ibi est origo, & fons omnis caloris animalis. Septi-
 mo loco statuo id, quod alibi fusius declarauimus, duos in animali esse calores, seu po-
 tius duas caloris origines, una origo est anima, altera uerò est natura elementaris;
 in omni. n. mixto necesse est aliquid inesse caloris propter elementa calida, huic au-
 tem additus calor animæ unum reddit calorem intensiorem, qui in diuersis
 partibus varius est, & modò maior, modò minor ob temperiem uarietatem;
 etenim in solo uitali calore nulla in corporis partibus diuersitas oriretur, nisi
 fortasse propter earum maiorem, uel minorem à corde distantiam sed propter di-
 uersas elementorum missiones fit ut alia pars calidior, alia frigidior esse dicatur:
 medici quidem soliti sunt totum ex utriq; constatum calorem vocare cuiusq; mē-
 bri temperaturam, seu calorem temperaturæ, attamen si re à è loqui uelimus, debe-
 mus illum tantum modo calorem, qui fornam missionis insequitur, & in corpore
 post animalis obitum remanet, vocare calorem temperaturæ; alterum uerò, qui
 consequitur animam, nominare animalem, sed totum ex utrisque constantem
 naturalem cuiusque membri calorem appellare.

Solutio

Solutio argu. Galeni, & contra illum argumentatio. Cap. IX.

HIS ita constitutis ostendo nullum principatum iecinori attribui posse, deinde idem de cerebro demonstro, ut ostensum maneat solū cor esse membrum princeps, & vniuersę animę sedem, vnde etiam argumenti Galeni solutio desumatur: de iecore ita argumentor: iecur in nutritione nullam aliam operam præstat, quàm preparandi & exhibendi materiam, qua totum corpus alatur; agens autem conuertens hanc materiam, hoc est, sanguinem alimentalem in substantiam est calor naturalis missus à corde per arterias ad omnia mēbra, ergo facultatis altricis princeps est cor, non iecur: deductio consequentis manifesta est ex eo fundamento à nobis iacto, agens est principalis materia, & cui libet mediocriter in philosophia versato, qui in nullius verba iurauerit, manifestissimum esse debet suppeditionem materię ignobile officium esse, & ministri potius, quàm principis; idq; in artibus notare possumus, nam ars illa, quę nauibus construendis solam materiam subministrat, vilissima est, eamq; nemo architectonicā, seu artem principem appellaret; ast illa, quę ex illa materia nanim extruit, potest architectonica nominari; & adhuc magis alia superior ars, quę huic præcipit quomodo, & qualem efficere nauim debeat: ita ars illa, quę domibus ædificandis materiam suppeditat, ignobilis est, nec potest vocari princeps; ars autem ædificandi, quę domum efficit, magis potest appellari ars princeps, quoniam illi imperati sed multo magis ars alia, quę non facit, sed facienti præcipit, nomine architectonicę dignanda est, & hos solemus vocare architectos; quoniam officium principis est non occupari in aliqua actione particulari, sed in aliqua rātum vniuersali, qua singulis ministris propria officia distribuantur, ac principis autoritas, & agendi facultas communicetur. Facultas igitur altrix in corde sita est, vbi est fons caloris vitalis, à quo per omnia membra distributo fit conuersio sanguinis alimentalis in substantiam: hoc respexit Arist. in tercio libro de partibus animalium capite quarto, quando generandi sanguinis officium cordi attribuit, non iecori; respexit enim (vt inquit ibi Auerroes) sanguinem illum, qui primus est perfectione, & intentione naturę, non illum, qui solo generationis ordine primus est; nam primus perfectione, & naturę consilio est ille, qui generatur in corde, & agentis potius, quàm materię in totius corporis nutritione locum habet: ex eo enim generatur spiritus, & idem vnā cum spiritu per arterias ad omnia membra defertur, tanquam secundarium agens, & primum principis instrumentum, à quo cum omnibus membris communicato sanguis alimentalis, qui à iecinore per venas prouenit, in cuiusque membri substantiam mutatur: quid enim (quæso) causę fuit vt natura ad singulam corporis partem non solam venam, sed cum venā coniunctam arteriam mitti voluerit? certē ea vna causa fuit, quia nutritio & agens, & materiam postulat, materia nutritioni à iecore ad membra per venas mittitur, agens autem nutritiensi mittitur à corde per arterias: quoniam igitur altrix facultas agenti potius, quàm materię attribuenda est, non iecur, sed cor in animalis nutritione est membrum princeps; iecur autem est tanquam eius minister, à quo & cordi ad generandos spiritus, & toti corpori materia ad nutritionem suppeditatur, nam etiam ad alias partes sanguinem mittere est cordi officium ad alēdum subministrare, quatenus est mittere ad vitales spiritus, qui à corde prodeuntes in omnibus corporis partibus existunt, & agentis officio fungentes sanguinem à iecore missum in substantiam vertunt: hoc igitur iecoris officium indignum principe est; idq; tantum abest vt cordi attribueretur conueniat, vt potius non esset cor dicendum princeps, si eo munere fungeretur: adde quod (vt ait in dicto loco Auerroes) hanc quoq; suam operam non præstat iecur, nisi virtute cordis: dicant. n. medici cur iecur arteriis refertum sit, ut per anatonem inspicere omnes possunt; uel enim frustra sunt in iecore vitales spiritus

Quid iecur nullum habeat principatum.

Quęnam artes dicantur architectonicę.

Nota officii.

Altrix facultas fons & principium est cor.

Sanguis duplex.

Iecoris officium principis indignum est.

per arterias delati, si iecur propria tantùm virtute sanguinem generat; vel præbent iecori actiuam facultatem, & vitalem calorem, quo sanguinem efficit, quod quidem omnino dicendum est, quia natura nihil frustra facit: imperium igitur cordis in iecur est manifestissimum, quum & iecoris officium sit generare materiam, qua totum corpus alatur, sed non tamen alere, ac vertere in substantiam; & in eius quoque muneris functione iecur non agat nisi per facultatem ipsi à corde communicatam; ita vt dicere possimus etiam sanguificationem à spiritibus fieri, qui à corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & autoritate iecur sanguinem generet. At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur est: hoc autem, si bene perpendatur, leuissimum, & nullius momenti ad id, de quo disputamus, esse cognoscetur: dictum. n. hoc ambiguum est: quia vel intelligit principium generationis venarum, vel principium dispensationis sanguinis per eas, vel principium magnitudinis, sicuti dicere solemus initium via, initium linæ: si primo modo intelligat, nullum inde argumentum sumi potest, genitas enim esse venas & ante cor, & ante iecur credere possumus, tanquam instrumenta, quæ prius parare oportet, quàm præcipua membra his vsura generentur, quemadmodum si quis aduentum principis alicuius expectans aliqua prius necessaria instrumenta paret, vt accedens princeps iis statim uti possit: hoc aut si concedamus, nõ apparet quæ pars venæ cauæ prius generari cõperit, an illa, quæ est propè cor, an illa, quæ in iecore, & nemo ex certa cognitione id asseuerare potest: credendum autem potius est totâ illam venam simul secundùm omnes suas partes cepisse generari, non vnâ eius partem prius, quàm alias: asserit etiam Galenus se per experientiam in abortibus comperisse iecur prius corde genitum; quod si admittamus, nil tamen inde aduersus Arist. colligi potest: quanquam. n. ego hoc non vidi, & cogit de eo maxime dubitare, tamen dicere possum naturâ voluisse venas & iecur cordi prægenerare tanquam necessariis ministros, quorû usus cordi necessarius est: dicat tamen Galenus an ante generationem cordis cognouerit iecur esse animatum, hoc quidẽ ipse asseuerare nõ audeat, ne quâ assereret, vlla esset ei fides adhibenda, quia repugnãtissimû est rationi: anima. n. non põt existere sine membro præcipuo, in quo solo ra dicatur, quare si fetus prius habet iecur, q̃ cor, non habet tamen animam nisi genito corde: ideo quando Arist. dicit cor primû omnium generari, dictû hoc saltẽ in cõparatione membrorû animatorum defendi põt; cor. n. animatum præcedit omnium aliorû membrorû animationẽ, & prius est animatum, q̃ iecur. Si verò intelligat Galenus iecur esse principium dispensationis sanguinis per venas, & hac ratione esse principium venarum, id concedimus de sanguine alimentari, & materiali. hoc. n. dicimus generari in iecore, & ab eo primum tû ad cor, tû ad oia mēbra per venas transire; num autem ob id fiat ut iecur sit membrum princeps, iâ supra diligenter considerauimus: adde quòd si hac ratione esset princeps, multo dignior hoc nomine ventriculus esset, à quo prius ad iecur materia alimentalis mittitur, quàm à iecore ad alias partes, Tandem si magnitudinis principium Galenus intelligat, negandum est iecur esse initium venarum, sed tale est solum cor, in quo solo est conceptaculum sanguinis sine vena, quum vena caua per iecur traseat, & in eo nullibi sit interrupta, ita vt nullum eius venæ initium in iecore notari possit; quòd si conceptaculum aliquod sanguinis ibi esset præter venam, à quo illa ortum duceret, vtrique ibi esse initium magnitudinis venarum asseuerare possemus: Non est etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactantia considerat, sanguinem per venam cauam à iecinore ad cor permeare, sed non per eandem ad iecur remeare; hoc. n. verissimum est, sed solum pertinet ad ostendendum principium dispensationis sanguinis alimentalis per illam venam esse iecur, non cor: at nihil probat de principio magnitudinis, quia licet per illâ venam suâ sanguis à iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tñ non fit ut eius magnitudinis initium sit iecur, quum in iecore nullû eius venæ initium notari possit:

& hoc confirmatur ex consideratione uenæ portæ, per eam enim fuit materia à
 mesenterio ad iecur, nec refuit à iecore per eandem: igitur si ea ratio aliquid
 firmitatis haberet, eius uenæ initium non esset iecur, proinde non omnium venarum
 initium diceretur. Quod autem à Galeno dicitur, ampliorem esse uenam
 cauam in iecinore, quam prope cor, debile argumentum est, & ab Auerroë so-
 lutum in memorato loco: non omnia enim in sua magnitudinis initio maiora
 sunt, sed in singulis partibus eam habent quantitatem, quæ mueri, & operationi
 conueniens sit præsertim ubi initium magnitudinis non est initium generationis,
 autem Galeni facile respondemus: quoniam igitur initium dispensationis san-
 guinis alimentalis per eam debuit in iecore esse, ideo conueniens fuit ut in iecore
 uena amplior esset; non tamen ibi est eius magnitudinis initium, sed in corde, li-
 cêt aliquanto angustius sit. Quod igitur ad iecur attinet, non potest illi facultatis
 altricis principatus attribui, sed is soli cordi attribuendus est. Ad argumentum
 autem Galeni facile respondemus: nam si de perfecto sanguine loquamur, qui
 in nutritione fungitur officio agentis, neganda est minor: non enim iecur est hu-
 ius generationis principium, sed cor; si uero alimentalem sanguinem, qui nutri-
 tionis materia est, intelligamus, ueganda est maior: non enim ubi hic genera-
 tur, ibi est animæ sedes, & membrum princeps, quia materiam subministrare
 agenti est potius serui officium, quam principis; quum præsertim in hoc quoque
 munere obeundo pendeat iecur à corde, siquidem non sanguificaret, nisi be-
 neficio caloris vitalis ad ipsum per arterias delati: de iecore igitur argumentum
 Galeni nihil concludit. Sed neque de cerebro; nam cerebrum esse cognitionis
 & motus instrumentum non inficiamur; dicimus tamen nullam ibi cognitionem
 fieri, nisi beneficio spirituum uitalium: qui a corde illic per arterias mittuntur,
 ut ipsemet Galenus constat, asserit enim in septimo libro de Hippocratis &
 Platonis decretis, animal ex cerebri sectione nullam in sensu & motu sensationem re-
 cipere; nisi ad aliquem cerebri uentriculum uulnus penetrauerit: quum enim
 uentriculi spiritui sint repleti, inquit ex illius spiritus exanastione animal remane-
 re stupidum sine sensu, & motu, postea uero iterum restitui, quum iterum iisdem
 uentriculi spiritu repleantur: & hunc à corde ad cerebrum per arterias mitti Ga-
 lenus non negat: scietur igitur non in ipsa cerebri substantia vim sentiendi, ac mo-
 uendi inesse, sed in solis spiritibus, qui in cerebri uentriculis concluduntur: ideo
 considerans Galenus spiritus teueri à corde provenire, & ob id credere aliquem
 posse vim omnem cognoscendi à corde tribui, ad hoc confugit, quòd ipsamet ani-
 ma non in spiritibus, sed in cerebri substantia residet, ita ut spiritus non sint ip-
 sius animæ sedes, sed sint primum instrumentum, quo anima utitur ad sensum,
 & ad motum efficiendum. Mirandum perfectò est quomodo, ut suam sententiam
 tueretur, ad magnum hoc absurdum confugerit: quum enim fateatur substantiam
 cerebri nullum habere sensum, & detraçiam etiam non asserre aliquam ani-
 mali noxam, nisi ad uentriculos uulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit
 ut diceret substantiam cerebri esse præcipuam animæ sedem? rationi enim con-
 sentaneum est maximam fieri in toto animali sensationem, & omnium operatio-
 num impedimentum ex uulnere membri præcipui, in quo ipsa animæ substantia
 residere dicitur: adde quòd cerebrum est omnium membrorum frigidissimum,
 animæ autem conuenientior est locus calidus, quam frigidus; tum quia nobilior
 potius qualitas est animæ attribuenda quàm ignobilior, quæ priuationis locum tenet,
 tum quia manifestum est animam omnes suas operationes edere per calorem: ne-
 que alicuius momenti hac in re est Galeni cauilus, dum inquit cerebrum non
 esse frigidissimum, sed esse omni calido aere calidiorum; cauilus enim est manife-
 stus, siquidem neque Aristoteles, neque ullus alius ita uel cæcus, uel proteruus
 fuit, ut cerebrum nil penitus habere caloris, & absolute frigidissimum esse dixe-
 rit; sed solam comparatione aliorum membrorum animalis præsertim autem uisc-

Solutio argu-
menti Gale-
ni de iecore.

De cerebro.

Error Gale-
ni de sede
animæ.

Cerebrò est
omnis mem-
brò frigi-
dissimum.

Galeni cauil-
lus contra
Aristotèlè.

rum: quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habet cerebrum, & hac ratione frigidissimum dicitur, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi operam præstat. Dicendum igitur est omnem sentiendi, ac mouendi vim non à cerebro spiritibus, sed cerebro à spiritibus tribui, proinde à corde, in quo primum generantur, & à quo ad omnes corporis partes per arterias deferuntur: & quoniam à substantia cerebri omnes nervi tanquam surculi deducuntur, siue ab ipsamet, siue à spinali medulla, quæ cum ea est coniuncta, ut ex colore cognosci potest, nervus enim albus est, tanquam ipsa cerebri substantia aliquantum indurata, partem tamen mediam tenuiorem, ac molliorem retinens tanquam portionem quandam cerebri: ideo pro cerebro in omnibus corporis partibus existunt nervi, per quos cerebrum officium suum cum omnibus partibus communicat, sed in nulla tamen corporis parte conspicitur nervus sine arteria; quare si recta ratione uti uelimus, dicere debemus substantiam cerebri, & nervos esse instrumentum & sensuum omnium tam internorum, quam externorum, & motus uoluntarii, spiritum autem vitalem esse instrumentum prius, & primo mouenti propinquius; anima enim immediatè utitur vitali spiritu, hic utitur neruo, & tandem etiam nervus per musculum mouet singulas partes cerebrum igitur est instrumentum secundarium, quod vim recipit à spiritibus, sic nervi omnes, cum quibus hoc ministrandi munus à cerebro communicatur. Quod autem à Galeno dicitur, secto, uel constricto neruo statim musculum motu priuati, nobis non officit, nam agens primarium, licet instrumentis vim agendi tribuat, tamen vicissim etiam eget instrumentis, ac ministris ipsi à natura assignatis, ita ut sine illis agere nequeat: neque igitur spiritus, neque anima ipsa absque neruorum ministerio mouere potest, sicuti neque nervi sine anima, uel sine spiritu vitali: similiter enim experimur constricto, seu compresso brachio, uel crure, ita ut spiritus ressuat ad interna, manere totum brachium, uel crus stupidum sine sensu, & sine motu; quantum uero obtineat integros, Idque etiam Galenus in sexto eorum librorum confitetur: est igitur nervus necessarium animæ instrumentum ad sensum, & ad motum, sic etiam spiritus; immo magis, quum immediatè inseruiat primo agenti, & per ipsum facultas neruis ab anima tribuatur: quare neque absque neruo, neque absque vitali spiritu eedere animæ hæc operationes potest. Primatum autem cordis, & pendentiam omnium aliorum membrorum ab eo fatetur Galenus in illo sexto libro, dum inquit solum inter omnia viscera cor, si excimatur, naturalem suam functionem seruare, & moueri: hoc enim dicens indicat cor à nullo alio membro pendere, sed habere in se animam radicatam, cætera uero omnia uiscera pendere à corde, & ab eo vim animalem recipere, quum separata priuentur statim suis functionibus. Ex his colligimus solutionem argumenti Galeni, quod à neruorum origine sumitur: ego enim, qui in nullius uerba iuravi, fateor nervos à cerebro originem ducere, concessa enim minore propositione nego maiorem, non enim illud est princeps membrum iudicandum, à quo nervi oriuntur, sed potius illud, à quo oriuntur spiritus: nam rationi consonum est ut membrum princeps, & præcipua animæ sedes ibi esse dicatur, ubi est origo primi, ac præcipui instrumenti, quo anima utitur, non ubi oritur secundarium, & à primo mouente remotius instrumentum. Sed restat ut illud unum refugium, ad quod se Galenus recipit, illi adimamus: videns enim non posse negari cerebri à corde pendentiam, dum conceditur spiritum, qui in cerebro est, in corde generari, & inde ad cerebrum mitti, hoc inficiari ausus est, ut plurimum absurdorum accumulatione errorem suum insigniorem redderet: dixit igitur duplicem esse spiritum; unum vitalem, qui fit in corde; alterum uero animalem, qui non in corde, sed in cerebro generatur, ita ut omnis cognitionis, & uoluntarii motus principium sit spiritus animalis, qui oritur in cerebro; proinde pars animæ nobilissima non in corde, sed in cerebro resideat: non

negat

Nerui om
substantia à
cerebro est.

Nota ordinē
astrumēto-
rum, quibus
in eadē ope-
ratione ani-
mā utitur,

Argumentū
ex Galeno
de cordis pri-
matu.

Solutio argu-
menti Gale-
ni de cere-
bro.

Galeni opi-
nio de spiri-
tu animali.

negat quidem spiritum vitalem à corde ad cerebrum per artérias deferri, sed inquit cum in arteriis esse vitalem, at in cerebro mutari à facultate cerebri in animalem: modum etiam huius mutationis declarans ait spiritum vitalem mitti primum à corde ad illum reticularem plexum, qui sub cerebro est, & ibi aliquantum elaborari, deinde ab eo per arterias ferri ad ventriculos cerebri, ubi perfectius elaboratur, & exquisitius concoquitur, & mutatur in animalem. Sed quisquis intelligat quid sit concoctio, cognoscat hoc Galeni dicto nil posse pronuntiarı inceptus: concoctio enim fit à calore, quomodo igitur spiritus vitales calidissimi à cerebro frigidissimo concoqui possunt? at elaborantur (inquit) à cerebro, nos igitur consideremus quonam pacto elaborentur: certè nulla esse potest alia cerebri elaboratio, seu actio in spiritus, quàm refrigeratio, necesse est enim ut calidius à minus calido patiatür tanquam à frigido, atque refrigeretur; itaque refrigerantur spiritus vitales in cerebro, & huius refrigerationis causa finalis, scopusque naturę manifestus est, sic enim ad cognitionem aptiores redduntur: nimis namque calor impedimento est cognitioni, quia calor motum, & agitationem efficit, cognitio autem quietem, & stabilitatem requirit: testatur hoc Aristoteles in secundo libro de partibus animalium capite decimo, dum ait calidioris sanguinis agitationem refringere sensum; & clarius in secundo capite eiusdem libri, dum inquit sanguinem calidiorē plus habere roboris, sed frigidiorē maiore sententia, atque intelligendi vi esse præditum: & paulo post ibidem dicit esse suis contrariis ingeniosiora illa, quæ sanguinem frigidiorē, ac tenuiorē habent: quod autem ibi ab Aristotele de sanguine dicitur, in spiritu quoque locum habere debet, ita ut vitalis spiritus, si aliquantum refrigeretur, aptior ad sensum, & ad omnem cognitionem reddatur: ipse quoque Galenus in libro de oculis asserit cerebrum calidius minus esse aptum ad contemplationem. Ex his igitur patet quodnam cerebri officium sit, & cur fuerit à natura constitutum: eius enim officium est calorem spirituum moderari cognitionis gratia, & hanc ob causam factum est à natura frigidum, & latis magnæ molis, in homine præsertim, qui maximè omnium ad cognoscendum, & ad contemplandum natus est, ut plus vitalis spiritus contineret, atque ipsi refrigerando ad cognitionem idoneum redderet; quia frigus stabilitatem facit, calor autem agitationem, & mobilitatem, quæ cognitionem perturbat. Ad hunc sensum si trahamus illa, quæ ab Aristotele de cerebro in capite septimo eiusdem libri dicuntur, inanis redditur Galeni aduersus Aristot. exclamatio in octavo libro de usu partium quod d. n. officium cerebri sit calorem cordis moderari, asserere absque ulla absurditate possumus, si id sano modo intelligamus, quum enim spiritus vitales sine primum animæ instrumentum, & in corde generentur; & ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum calorem moderandum dedit natura animalibus cerebrum, quod suo frigore calorem spirituum, qui illuc mittuntur, imminuens, eos ad cognitionem redderet aptiores: ob id sola sanguinea animalia, utpote calidiora, cerebrum habent, sola namque frigido illo membro ad moderandum spirituum calorem indigentur: Ut igitur, quanta sit cerebri præstantia, & quis primarius, intelligamus, ita rectius, quàm medici faciunt, philosophari nos oportet: Princeps in regno suo omnia agere dicitur, non quidem ipse per se, & immediate omnia, & à per varios ministros, qui ab eo variis muneribus præficiuntur, & vim agendi recipiunt; cerebrum autem non omnia agit, non enim nutrit, neque auget, neque simile generat, neque ad hæc munera obeunda vim vllā contribuit, neque obeuntibus imperat; igitur cerebrum non est membrum principis, sed est minister quidam principis, omnium tamen ministrorum nobilissimus, cui operatio omnium præstantissima commendata est à principe; nempe cognitio, & is, qui cognitionem insequitur, totius corporis, & singularum partium motus: at cor in nulla particulari actione occupatur, sed in hac una uniuersali generandorum

Confutatio.

Cognitio fr̄
gndum orga
num possit
ut.

officium

Officium ce
rebri.Quo cere
brum dica
tur suo frige
re calore cor
dis moderari.Nota quæ sit
cerebri præ
stantia.Ofium mem
brorum pen
dentia à cor
de.

ratorum spirituum vitalium, per quos tanquam princeps dicatur omnes edere operationes; eos enim & ad cerebrum, & ad iecur, & ad omnes corporis partes mittit, per quos tribuit alijs membris auctoritatem, & vim obeundi proprias singulorum functiones, cerebro sentiendi, ac mouendi, ventriculo concoquendi, iecori sanguificandi, manibus apprehendendi, & sic reliquis omnibus; nullum enim membrum potest sine spiritu vitali suam actionem exercere: omnium ergo membrorum pendentia à corde, & ipsius cordis principatus manifestissimus est; quo fit ut in solo corde tanquam membro præcipuo sit auius sedes statuenda, & ipsi cordi omnes operationes tanquam primo agenti attribuendæ; ita ut maximè omnium cor & nutrire, & sentire, & imaginari, & mouere, & reliqua omnia peragere dicatur, quemadmodum rex nouit omnia, quæ à ministris aguntur, eaq; suo imperio agere dicitur, quocirca non absque ratione ab Aristot. fuit primum sensorium appellatum. Galenus tamen hæc considerans mirabili subterfugio usus est, & ut cordi principatum sentiendi, ac mouendi adimeret, cerebroq; tribueret, dixit duos in animali esse spiritus, vitalem, qui in corde, & animale, qui in cerebro, non in corde generatur & hunc esse primum instrumentum animæ cognoscentis, quæ in cerebro residet, Ego autem miror, cur non plurimas spirituum species introduxerit; nam certum est spiritus à corde residentes aliquam in alijs membris alterationem recipere, præsertim refrigerationem, ex maiore. n. recessu à fonte caloris necesse est ut eorum calor aliquantum imminuatur, & præterea à proprijs singulorum membrorum temperaturis multas recipiunt varietates; quo enim magis ad frigus vergit membri temperies, eo magis remitti spirituum calorem oportet, maximè verò in cerebro, quod (ut diximus) frigide admodum est temperaturæ: itaque si hæc spirituum alteratio sit diuersorum specie spirituum generatio appellanda, dicendum erit spiritus concoctiuos non in corde, sed in ventriculo, ex vitalibus à corde prouentibus generari: sic sanguificatiuos ex vitalibus generari in iecore, apprehensiuos in manibus, lactificatiuos in mammis, carnificatiuos in pluribus membris, & sic alios plurimos; non est enim diuersa ratio ab ea, qua Galenus dicit spiritus cognoscentiuos, seu animales, non in corde, sed in cerebro ex vitalibus generari: quid igitur dicemus nec tot esse spirituum species, quos in diuersis partibus operationes à spiritibus fieri cernuntur? an pudebit nos ita philosophari, & huiusmodi fabulis veritatis tenetibus offundere, ad imprudentes homines decipiendos? nos igitur dictum differtentiã secundum magis & minus non variare speciem, & quemadmodum aliàs ostendimus omnem calorem esse eiusdem speciei, licet alius alio intensior sit; ita spiritus omnes in toto animalis corpore eiusdem esse speciei, & vitales vocandos, & in solo corde generari: quod si à diuersis operationibus eos variis nominibus distinguere quispiam velit, & illos, qui sunt in manibus, apprehensiuos appellare, qui verò in cerebro, animales, seu cognoscentiuos, non prohibebimus; dummodo ratione ipsius spirituum substantiæ accidentalem esse differentiam fateamur; sic autem plures quoque artifices videmus ad varia opera varios caloris gradus adhibere, prout singulorum operum conditio postulat; coquus enim in cibarijs coquendis, atque condiendis modò plus, modò minus ignis subiicere consuevit, eadem tamen est species ignis, idem specie calor, quo ad omnia vitur. Sed illud in artibus considerandum est, quod totam huiusce rei ueritatem, & Galeni errorem patefacit: certum est calorem non dici remissum, nisi aliquos gradus frigoris commisitto habeat: quando igitur coquus remisso calore vitur, ubi res coquenda talem postulat, operatio illa fitne à gradibus caloris, an à gradibus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certè nemo est, qui non gradibus caloris totam eã actionem attribuat: quod idem in omnibus alijs artibus, quæ calore utantur, manifestum est; quandoque enim remissiore, quandoque intensiore utantur, semper tamen calore dicuntur uti, non gradibus frigoris, nisi

Galenus fuga ad duplices spiritus.

Confutatio.

55 mu

56

In libro de calore calidissimo.

Nota quomodo anima per se calorem, non per frigus ois edat suas operationes.

57

58

59

ad moderandum calorem. Sic de spiritibus in cerebro existentibus, quos Galenus animales uocat, dicendum est; remittitur enim eorum calor à frigore cerebri, proinde à cerebro solos frigoris gradus recipiunt; at gradus caloris, quos retinent, habent à corde: operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt à gradibus caloris illorum spirituum, non à gradibus frigoris, proinde à facultate manante à corde, non à facultate cerebri, nisi quatenus cerebrum frigore suo calore in spirituum moderando ita operam suam præstare, & ad cognitionem conferre dicitur; temperatus enim ad eas operationes calor postulatur, non tantus, quantus esset, nisi à cerebro immineretur. Hoc ita sese habere manifestum est cuilibet conditionem animæ consideranti: quemadmodum enim cœlestia corpora non frigus faciunt, sed calorem, ita & animam non frigus, sed calor insequitur, quem Aristoteles in secundo libro de artu animalium uitalem esse dixit, & proportionem respondere elemento stellarum: argumento sunt corpora mortuorum; cadauera nanque omnia frigidiora sunt, quam uiuentia, quia mors est caloris uitæ extinctio, quem uiuentia recipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, sed calor insequitur, licet non summus calor, sed moderatus; ideo ad omnes animales operationes anima non frigore utitur, sed solo calore ut instrumento, & eo quandoque maiore, quandoque minore, prout quælibet actio postulat; ob id ad calorem moderandum plura instrumenta mota est natura, potissimum uero cerebrum, quod maximè omnium frigidam habet temperaturam, ut calorem spirituum moderatissimum rodderet ob eam, quam diximus, causam; per hoc tamen non stat quin anima ad omnes suas operationes eundas calore ut instrumento uti dicatur, idque ab Aristotele notatum legitur in secundo libro de partibus animalium cap. septimo. Quale autem temperamentum ex frigore cerebri, & spirituum uitalem calore fieri diximus, tale ex spiritu arteriarum, & neruo in aliis corporis partibus fieri existimandum est; pro corde enim in aliis membris arteria est, & pro cerebro neruus: ideo non erat Galeno laborandum in querendo quomodo per neruos spiritus animalis, qui uim sentiendi, ac mouendi deferat, à cerebro ad membra mittatur, qua de re in septimo illorum librorum inquit se dubitare, nec posse aliquid certi statuere: etenim spiritu misso à cerebro membra non egent, quum satis eis sit spiritus uitalis à corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiatur. De ipsa igitur animæ substantia quomodo, & quo ordine sit per omnes corporis distributa, hæc dicta sint.

In omnibus
mēbris pro
corde est ar-
teria, & pro
cerebro ner-
uus.

*De anima partitione secundum quantitatem opiniones
aliorum, & argumenta. Cap. X.*

SEQVITUR ut animam secundum suam quantitatem, & extensionem considerantes videamus, an uerè sit extensa per uniuersum corpus, ita ut tota secundum suam quantitatem in toto corpore sit, non tota in parte, sed potius pars in parte; an potius tota etiam in singula parte esse dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem esse extensas ad extensionem materiæ, quia sunt formæ uerè materiam informantes, & ita quamlibet earum esse totam in toto, non totam autem in parte, sed partem in parte; at rationalem negant esse formam informantem, sed dicunt assistere tantum homini, sicuti nauta assistit nauis, ideoque non esse extensam ad extensionem materiæ, sed indiuisibiliter tum in toto, tum in singula parte inesse. Sed de hoc in præsentia disputare est ab instituto nostro alie num: alibi opportunius considerabimus, an secundum Aristotelem omnis anima sit forma informans materiam, an non omnis. Nunc autem de sola anima informantem

Aliquorum
opinio.

mante sermonem facientes quærimus, an omnis anima, quæ sit forma dans esse corpori viuenti, & materiam informans, sit quanta per accidens, & extensa ad extensionem materię, ita ut sit pars in parte, an potius sit tota in qualibet parte.

Opinio Thomæ. D. Thomas hac in re distinctione utendum esse existimauit, neque idem de omni anima esse ascendendum: animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuisæ uiuunt, dixit, esse extensam ad corporis extensionem, & ita totam in toto, sed partem in parte, idque significasse Aristotelem in contex. vigesimo secundi libri de anima dicentem in his esse in toto unam animam actû, sed plures potestate, quum in parte sciundâ ab aliis remaneat animâ: perfectiorum autem animalium animam negauit esse extensam, & quantam, sed indiuisibilem esse dixit, & nullo modo quantam; nec per se, nec per accidens, proinde in toto esse indiuisibiliter, ita ut tota etiam sit in singula parte, siquidē nullas habet partes, quum nec per se, nec per accidens diuidua sit. Videtur igitur D. Thomas existimasse animam non solum hominis, sed & omnium perfectiorum animalium, quorum partes separatæ non uiuunt, esse eiusdem conditionis eum animabus celestibus, nam & illæ suis orbibus adiunt indiuisibiliter, ita ut secundum se totas adsint etiam cuilibet parti orbis. Albertus aliqua ex parte à D. Thoma non dissentit: in eo quidem discrepat, quod de omni anima negat eam secundum suam substantiam esse in omnibus partibus corporis, sed dicit eam esse in solo membro præcipuo quam sententiam iam refutauimus: in eo etiam discrepat, quod nullam uiuentium distinctionem facit, sed eandem in omnibus rationem vigere arbitratur: in eo autem consentire D. Thomæ uidetur, quod inquit omnem animam illi parti, cui inest, inesse indiuisibiliter, & totam esse in toto, & totam in singula parte; ita ut in corde anima inest indiuidua, & quantitate, & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis parte: ad hoc autem declarandum uitur exemplo puncti in linea, est enim in qualibet lineæ parte punctum, ubique tamen indiuisibile, neque extensum per lineam: & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis insecti retineant animam separatæ, quum enim id significare uideatur eorum animam esse per corpus extensam, ipse hoc negans ait ita ibi animam inesse, ut in linea punctum: ubicunque enim notetur punctum in linea, ibi est indiuisibile, tamen si in eo secetur linea, duo puncta fiunt, quia utraq; lineæ pars retinet punctum: sic igitur etiam in planta, & in animali insecto anima, cui inest, indiuisibiliter inest, separatis autem partibus adhuc in singulis remanet eodem modo ut indiuisibilis: hæc Alberti sententia fuit. Nos autem de eo, in quo à D. Thoma Albertus discrepat, nihil in præsentia dicemus, nempe quod ipsa animæ substantia inest soli membro præcipuo, iam enim in hoc Alberti sententiam reiecit, restat igitur ut nunc de illo solum, in quo conueniunt, disputemus, nempe an anima, quæ sit forma uerè informans materiam, possit indiuisibiliter, & absque extensione inesse illi cui inest, ita ut sit etiam tota in qualibet parte uiuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur in primis argumenta, quibus hæc opinio comprobari uidetur, mox quid sentiendum sit considerabimus. Præcipuum argumentum, quo inniti uidetur Thomas, est hoc: primo loco ipse hoc discrimen declarat animæ, & formæ corporis inanimati, quod forma inanimati eodem prorsus modo sese habet ad totum, & ad partes, neque ulla est partium pendencia inter se ratione formæ, quum nulla dici possit præcipua magis, quàm aliæ; anima uerò longè diuerso modo ad totum animatum, & ad eius partes se habet, variis enim instrumentis eget, quæ omnia in toto corpore habet, sed non in singula parte omnia: hæc autem diuersitas totius & partium parua admodum est in plantis, quia si in ramo non sunt actu omnia, quæ sunt in tota arbore, sunt saltem potestate; ideo anima est ibi extensa per partes, & ad corporis diuisionem diuisa: in animalibus autem insectis est maior diuersitas, quoniam anima in una

corporis

Opinio Thomæ.

Opinio Alberti.

Primum argumentum Thomæ.

corporis parte non habet omnia necessaria instrumenta, nec actu, nec potestate, tamen non tanta est diuersitas, ut anima non possit in parte aliqua separata seruari modico saltem tempore; quocirca in his quoque anima ad corporis extensionem extensa, ac diuidua est: at in animalibus perfectis tanta est totius, & partium singularum diuersitas, ut anima longe diuersis modis ad totum, & ad partes se habeat; quia in parte non solum non habet omnia organa, sed neque aliquam habet, quod possit eam per ullum quauis breue tempus seruare post separationem partis à toto; ideo toti tantum dicitur proprie inesse, non partibus singulis; nisi quatenus cum omnibus communicatur indiuisibiliter: hoc ita declarato sic Thomas argumentatur: illa forma, quæ longè diuerso modo sese habet ad totum & ad partes, non est extensa, neque ad corporis diuisionem diuidua: eiusmodi est anima perfectorum animalium; ergo non est extensa, sed cuiuslibet parti indiuisibiliter inest. Secundum argumentum pro Thomæ Caietano adducitur tale: de omni forma extensa ad extensionem materiæ verum est quòd in maiori corpore est maior virtus, & in minore minor, sed hoc non est verum de anima, ergo anima non est extensa: maior manifesta est: minor probatur, quia homo aliquis minor est validior homine maiore, & animalia quædam minora multo validiora sunt aliis maioribus; bos enim est maior leone, & leo est validior boue. Tertio inquit Caietanus: si anima esset extensa per omnes corporis partes diuisibiliter, manus separata à corpore deberet aliquandiu uiuere, quia non posset in manu interire anima subito absque ulla præuia alteratione. Addere in confirmationem possumus exemplum puncti in linea, quo utitur Alberius, & Ioannes quoque Baconius in tertio sententiarum distinctione decima octaua: quemadmodum enim in omni parte lineæ inest punctum indiuisibiliter, & diuisa linea remanet in utraque eius parte punctum; ita uideatur de anima esse concedendum, eam in singulis corporis partibus indiuisibiliter, & absque extensione inesse.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Vera sententia, & eius comprobatio. Cap. XI.

HÆC Thomæ opinio de animalibus perfectis, ut ego arbitror, est ab Aristotele aliena, itidem & Alberti sententia de uiuentibus omnibus, quòd anima cui inest, seu toti, seu parti præcipue, indiuisibiliter inest, ac sine extensione; credo enim in philosophia Aristotelis firmam, & irrefragabilem esse hanc propositionem, omnis forma informans materiam, & constituens compositum, est extensa ad extensionem materiæ, proinde tota secundum extensionem suam in toto est, non tota autem in parte; sed pars in parte, colligatio enim & unio formæ cum materia ad unum compositum constituendum, hoc necessariò efficit, ut eque utraque extendatur, & in parte materiæ sit pars formæ: per hoc enim distinguitur forma informans à non informante, quæ solum assistat ad regendum, sicuti naua assistit nauis; hæc enim non est alligata materiæ, neque per eam extensa, neque speciem constituit per suam præsentiam in materia, proinde nullas partes habet, sed cuiuslibet corporis parti tota inest indiuisibiliter: sed forma constituens compositum, & ipsum in specie collocans, & dans esse cunctis illius partibus, necesse est ut ad diuisionem corporis diuidatur: sicut enim albedo non est per se quanta, neque diuidua, sed sit quanta, ac diuidua per accidens ratione materiæ, in qua inest, ut ait Aristoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate; ita de omni forma materiam informante dicendum est, nam eadem in omnibus ratio uiget, pars enim informans unam corporis partem non informat aliam: & quisquis illa omnia bene consideret, quæ à latinis dicuntur ad probandum animam esse in qualibet parte totam, manifestam in eorum dictis ambiguitatem animaduertet; de ipsa namque

Omnia forma informans materiam extensa est.

que animæ substantia uerum est id, quod dicuntur scilicet tota, & integra est albedinis essentia in parte parietis, nec minus, quam in toto pariete; ita in singula uidentur parte inesse essentia animæ integra, non tamen tota secundum quantitatem, quam per accidens adeptæ est ex coniunctione cum corpore: quemadmodum etiam albedo in qualibet parietis parte etsi tota inesse secundum essentiam, non tamen inesse tota secundum suam extensionem, & quantitatem; nam illa, quæ in alia parte parietis inesse, in hac parte non inesse hæc Aristotelis sententiam fuisse: et a nifestum est in contex. septimo tertii libri de Cælo, ubi dicitur nullum indiuisibile esse posse in aliquo indiuisibili, quare neque indiuisibile in aliquo diuisibili toto, nempe idem numero indiuisibile, sed non diuersa numero, ut diuersa sunt puncta in linea, quæ ab aduersarijs considerantur; etenim, ut modò dicebamus, materiz, & formæ informantis cõiunctio hoc necessariò efficit, ut una ad alterius extensionem extendatur. Sed clarissima est Aristotelis sententia in contex. 78. octaui physicorum ubi ad ostendendum primum motorem non esse formam materialem, sed abiunctam à materia, hoc fundamentum statuit, quòd forma materialis diuiditur ad diuisionem materiz, ita ut in parte materiz sit pars formæ, non forma tota: ex quo ita constituto fundamento faciens diuisionem formæ ex diuisione magnitudinis, in qua est, ostendit nullam formam materialem posse moueri perpetuò: at si fieri posset ut aliqua forma materiam informans singulis materiz partibus indiuisibiliter inesset, & in singulis tota, illud Aristotelis fundamentum euerteretur, & tota illa argumentatio corrueret; nam dicere aduersarijs aliquis posset primum motorem esse formam materialem, non tamen extensionem ad materiz extensionem, proinde nullam eius fieri partitionem posse, quia in singula parte est tota. Aliqui tamen sunt, qui licet hac in re sententiam nostram tueantur, tamen putant argumentum hoc aduersus Thomam nihil habere efficacitatis: quia quum Aristoteles ibi dicat, si forma materialis tanto tempore moueri potest, eius dimidium minore tempore mouebit, præsupponit talem esse illam formam materialem, quæ in parte materiz separata ab alijs partibus seruetur aliquandiu: dicere namque non possumus dimidium illius formæ moueri tanto tempore, nisi statuamus illam in partibus à toto separatis adhuc seruari; Thomas autem dicitur animam perfectiorum animalium non esse eiusmodi, sed esse talem, quæ in toto tantum inesse possit, in partibus autem separatis minimè seruetur: quare argumentum nihil habet roboris aduersus Thomam. Sed hæc eorum consideratio mihi probari nullo modo potest: quia si admittatur, similiter ratio illa Aristotelis corrui, & nullam prorsus vim habet ad demonstrandam primi motoris abiunctionem à materia: aduersarijs enim dicere posset primum motorem esse quidem formam materialem, sed talem, quæ in partibus separatis non seruetur, qualis est anima perfectiorum animalium. Ego igitur puto argumentum illud contra Thomam ad mentem Aristotelis declarandam esse optimum; quoniam Aristotelis consideratio eo in loco est uniuersalis, & abstracta ab hoc formarum materialium discrimine, quòd aliz seruentur, aliz non seruentur in partibus à toto separatis: sed mentalem tantum diuisionem ibi Aristoteles facit, statuens hanc esse communem conditionem, ac legem omnium formarum materialium, tam substantialium, quam accidentalium, ut in tota materia sit forma tota, in parte autem materiz sit pars formæ; hoc enim tanquam certum constituens argumentatur ad partitionem mentalem tantum magnitudinis, tum formæ in ea existentis, non à diuisione reali, quam fieri posse statuat; sic. n. ratio nullius momenti fuisset, quemadmodum etiam prædicto fundamento de formarum extensione non constituto nullam prorsus haberet efficacitatem. Id autem, quod multos in errorem traxit, fuit, quoniam aliud est formam inesse in cunctis partibus corporis, aliud est eam remanere in iisdem separatis à toto; nam in omnibus partibus inesse est commune omni formæ informanti materiam, at in singulis remanere post earum separa-

Argumenti
ex contex. 7.
terti lib. de
Cælo.

Argumenti
ex lib. 8. Phy-
sicor. con-
tex. 78.

Responsio ali-
quorum.

Responsionis
conuictio.

tionem

tionem non omnibus competit, viuentibus enim vel nullo modo competit, uel imperfectè; & in his licet realem diuisionem in partes cum formæ conseruatione facere nequeamus, mentalem tamen possumus, & considerare in hac corporis parte esse partem formæ illi respondentem, & partem potentiz motricis, ut ibi considerat Aristot. nam potentiz imminutionem sumere aliunde non potest, quàm ex partitione extensionis formæ, quam ibi præcipue respicit; non enim de ipsa tantum ui motrice probare ibi uult Aristot. abiunctionem à materia, sed ipsiusmet motoris, & argumentum sumit ab eius partitione, quæ sit necessariò cum partitione magnitudinis, si est in magnitudine tanquam informans; & hæc ipsius partitionem necessariò insequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem confirmationem simile quiddam notare apud Aristot. possumus in contex. uigesimo secundi libri de anima, ubi probare uolens facultates animæ non esse in animali distinctas loco, sumit argumentum ab animalibus insectis, quorum partes separatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nam certum est Aristot. non de solis animalibus insectis id ostendere uelle, sed de omnibus nullo excepto; tamen argumentum, quo utitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus separatim nulla animæ facultas seruatur; facit ergo in his mentalem tantum diuisionem, & ex animalibus imperfectioribus ostendit idem esse dicendum in alijs perfectioribus: quòd, si quis contendere uellet id non esse uerum, nisi ubi post partium separationem omnes animæ partes in singula remanere cernuntur, illa Aristot. contra Platonem argumentatio uana redderetur; quia de solis insectis animalibus probaret, non de alijs. Sic igitur patet validissimum inde argumentum sumi ad Aristotelis sententiam hac in re cognoscendam. Ioannes autem Baconius in tertio sententiarum distinctione 18. articulo tertio locum illum expendens ueritatem sub nube inspersisse uidetur, sed eam plene assequutus non est; dixit enim argumentum illud Aristot. esse efficax secundum propositiones physicas communes, sed non esse efficax secundum propriam considerationem animæ intellectiua; est enim propositio uniuersalis in naturali philosophia, omnem formam tantem esse materiz extendi ad materiz extensionem, sed hæc non est uera de anima intellectiua. Sed rectius philosophatus esset, si dixisset validum esse argumentum secundum considerationem uniuersalem, & mente abiunctam à diuisione reali, illudq; in omnibus nullo excepto locum habere; sed non esse coarctandum ad realem partitionem, quia sic in ualidum redderetur, propterea quòd neque de anima intellectiua, neque de plurium brutorum animalium anima aliquid haberet efficacitatis, quum hæc facta reali diuisione in magnitudinis partibus non seruentur. Quòd autem lapsus sit Baconius in intelligenda ui argumentationis Aristot. patet, quia iuxta eius sententiam ratio Aristotelis est profus inefficax: nam aduersarius diceret partitionem illam fieri non posse, quia primum mouens est intelligentia, quæ dat quidem esse corpori, & hac ratione est forma materialis: diuidi tamen non potest, quoniam ad extensionem magnitudinis extensio non est; quamobrem non probaret Aristot. primum motorem à materia abiunctum esse: itaque si ratio illa Aristot. ualida esse debet, eo modo, quem diximus, intelligenda est; sic enim est ualidissima, nempe eo fundamento constituto, quòd omnis forma informans materiam extensio est ad materiz extensionem. Præterea ad mentem Aristot. declarandam sumitur argumentum etiam ex contex. 9. secundi libri de anima, ubi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita se habere partem animæ ad totam animam, ut se habet pars animalis ad animal totum; putat ergo animam habere partes secundum extensionem, & in parte corporis partem animæ inesse, totam uerò animam in toto animali.

Io. Baconius.

Arg. ex contex. 9. secundi lib. de anima.

Ad primum.

EST AT ut argumenta pro Thoma, & aliis adducta soluantur.

Ad primum, in quo Thomas considerat animam ad corpus totum & ad partes diuersis modis se habere, dicere possumus argumentum hoc primo ipso aspectu ipsiusmet sententiam oppugnare: videtur enim rationi consentaneum ut forma, quæ alio modo se habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo insit in toto, & alio in partibus: quoniam igitur toti tota inest, non debet similiter cuique parti inesse tota, sed pars parti: ipse tamen ex eo quod alio modo se habet ad totum, & ad partes, ostendere nititur eam eodem modo inesse toti, & cuilibet parti, nempe omnibus indiuisibiliter, quod quidem fundamento ab ipsomet Thoma iactò consonum esse non uidetur. Sed diligentius argumentum hoc considerando dicimus animam ad corpus referri duobus modis; uno modo ut eius formam, & actum primum; à quo in specie constituitur; altero modo ut corpore à se informato utentem tanquam instrumento ad operandum, & ut ei tribuentem actum secundum: priore igitur modo dicimus animam eodem modo se habere ad totum, & ad partes quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propositionem hac ratione veram non esse, sed veram esse secundo modo: anima, n. quatenus viens non eodem modo se habet ad partes singulas, quo se habet ad totum: in toto, n. habet omnia organa necessaria, in singulo autem membro non omnia: sed quum his duobus officii anima fungatur in corpore, tum informandi, tum vtendi, dicimus extensionem animæ sequi primum solum officium non secundum, quia necesse est omnem formam informantem totum, & partes extensam esse ad extensionem materiæ, licet diuersis modis vtatur toto, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, si sumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negandam esse minorem, anima, n. hac ratione ita se habet ad partes, vt ad totum: si verò ratione vsus, & operationum, negandam esse maiorem, quia etiam si alter se habeat ad totum, & ad partes ratione vsus, tamen dummodo eodem modo se habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet esse extensa, & ad corporis diuisionem diuidua: quare argumentum Thomæ prorsus inestitax, & fallax est. Ad secundum dicimus propositionem illam, in maiori corpore vis maior inest, esse intelligendam cæteris paribus; non est enim comparandus lecum boue, qui specie differunt, quia sic est dicere possem paruum ignem magis calfacere, quam magnum aerem, neque tamen sequitur formas horum elementorū non esse extensas: neque comparandus est paruus homo, qui sit sanus, & validus cū magno malè temperato, & malè affecto; nam propter meliorem temperaturā, vel propter bonam valetudinem poterit esse validior homo paruus homine magno: sed si temperatura, & alia omnia sint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem semper esse paruo validiorem, & vniuersè in omnibus maiorem esse vim in maiori corpore, quam in minori eiusdem speciei, & cæteris omnibus paribus existentibus. Ad tertium sumptum à manu abicissam iam respondimus, dum aduersus Albertum de animæ substantia disputauimus. Postremum verò, quod sumitur à similitudine puncti in linea, vanū prorsus est, quia neganda est similitudo; non est, n. ita punctum in omnibus partibus lineæ, vt est anima in toto viuente corpore: punctum, n. non est in partibus lineæ actū, sed potestate, neque dat esse ipsi lineæ anima verò dat esse corpori animato vt eius forma, & est actu in illo, immò est actus ipsius: ideo si punctū est in linea indiuisibiliter, non oportet animā esse in corpore indiuisibiliter, sed potius oportet eam esse extensam ad extensionem materiæ. Præterea anima in toto corpore, & in singulis partibus vna & eadem numero esse dicitur, punctum verò non idem numero est in omnibus lineæ partibus, sed plura, & infinita, quare non est idonea comparatio.

Anima ad
corpus refer
tur duobus
modis.

Ad secundum.

Ad tertium.
Ad quartum.

An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententia & argumenta. Cap. XIII.

SUPEREST huius nostræ disputationis tertia pars, in qua considerandum est, an anima ut totum quoddam (ut latini uocant) potestatiuum, sit tota in qualibet corporis parte; hoc est an in singula parte corporis habeat omnes suas facultates simul iunctas, an potius in singula parte vnâ tantum habeat facultatem, vel plures, non tamen omnes, ita ut potentia visua sit in oculo, non in manu, neque in pede. Hac de re disceptatio fuit inter expositores Arist. tum antiquiores, tum recentiores, nam vtraque pars sectatores habuit: alii nanque dixerunt in qualibet corporis parte omnes inesse facultates, alii verò hoc negarunt. Hanc posteriorem sententiam sequutus est Albertus: quum. n. putauerit animam secundum suam essentiam non esse in omnibus corporis partibus, sed in vna tantum præcipua, necesse est ut dicat transmitti ab ea ad aliqua membra varias facultates, per quas membra inter se distinguuntur, ut visiuam ad oculos, olfactiuam ad nares, & sic de reliquis, proinde non simul esse omnes in eadem corporis parte. In hac opinione videtur fuisse Ioannes Grammaticus in interpretatione contex. vigesimi secundi libri de anima, non quidem quòd semper facultates diuersæ diuersas corporis partes obtineant, sed quòd non omnes simul iunctæ sint in qualibet parte; ut si dicamus esse in lingua gustatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatem olfactiuam, at non facultatem visiuam. Hanc sententiam aliqui posteriores sequentes, eam pluribus argumentis probare nisi sunt, ea tamen omnia ad huius unius argumenti vim rediguntur; natura nihil frustra facit, ergo vbi non potest fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipsa esse potest, nam facultas gratia operationis est; frustra igitur ponitur, vbi fieri operatio non potest: quòd autem non in qualibet corporis parte fieri omnes operationes possint, per se manifestum est, neque enim in manu, neque in pede sit visio. Sed ex ipsis quoque organis idem ostenditur; quum. n. cuiuslibet facultati sint necessaria propria organa cuique assignata à natura, sine quibus operari non potest, organa autem non possint simul esse omnia in eadem corporis parte, non possunt in eadem parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipsis quoque instrumentis argumentantur: vbi. n. non inest instrumentum cuique facultati necessarium ad operandum, ibi neque facultas ipsa statueri potest; quoniam igitur in pede non est oculus, dicendum est potentiam visiuam in pede non esse: quemadmodum & è conuerso ubi facultas non inest, ibi frustra instrumentum ponetur; nam in pede frustra esset oculus, quum ibi facultas visua non inest; ideo natura non dedit oculum pedi, quia nihil unquam frustra facit. Confirmant testimonio Aristotelis in secundo libro de Cælo contex. quinquagesimo, vbi dicit: si natura dedisset astris facultatem ambulandi seu progrediendi, utique de disset eis etiã instrumentum talis motus, significans non posse in astris esse hanc facultatem, quia ibi esset frustra. Similiter in tertio libro de anima contex. 44. inquit: si stirpes haberent facultatem loco motricem, instrumenta quoque talis motus haberent, at instrumenta non habent, ergo neque facultatem: quare apud Aristotelem efficax semper est argumentum hoc, non est ibi instrumentum talis operationis, ergo neque facultas operandi ibi inest. Ex altera parte illis, qui dicunt in singula corporis parte esse omnes animæ facultates, argumenta non desunt. Primum quidem utuntur argumento valde efficaci: in qualibet corporis parte inest ipsa animæ substantia, ergo in qualibet sunt omnes facultates: vel. n. facultates sunt idem cum animæ essentia, vel sunt qualitates eam insequentes: si idem, omnino necessariũ est ut vbi est anima, ibi sint omnes facultates: si verò sunt qualitates essentia animæ consequentes, similiter opor-

Prima opinio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Secunda opinio.

Primum argumentum.

ret animã in qualibet parte corporis esse his omnibus præditam ; quemadmodũ necesse est ubicunq; est sol, ibi esse lumen, quod eum consequitur ; & ubicunq; est homo, ibi esse risibilitatem: neq; eadẽ est ratio de facultatibus, ac de organis, nam facultates, quum sint incorporeæ, possunt in qualibet parte simul omnes existere ; organa verò corporea simul existere nequeunt, quia non datur penetratio corporum, sed necessariò distincta sunt. Confirmatur hæc sententia testimonio Aristot. in contex. vigesimosecundi libri de anima, vbi argumento sumpto ab animalibus infectis ostendit facultates animæ, non distingui loco, sed in singula corporis parte inesse omnes ; & quum ibi multas nominet, nempe motricem, sensibilem, phantasiam, & appetitum, vult vt idem de omnibus intelligamus, quoniam ea demonstratio non debet esse particularis, nam statim in contex. vigesimoprimum inquit dubium esse de facultate specularia, sed postea in vigesimosecundo subiungit verum esse de cæteris omnibus id, quod prius dixerat, eas locis separatas non esse, sed sola ratione separabiles. Eadem est Alexandri sententia in cap. vltimo primi libri de anima, vt ibi legere possumus. Eandem sequitur Simplicius in contex. decimonono, & vigesimosecundi libri de anima, vbi quum eam Arist. attribuat, aduersus ipsam facit hanc obiectionem: sensus externi loco distincti sunt, nam facultas visiva non est in omnibus partibus corporis, sed solùm in oculis, sic olfactiva in solis naribus, sic auditiva in solis auribus, ergo hæc facultates locis distinctæ sunt: sed soluens inquit nil aliud per hoc probari, quàm instrumenta corporea locis distincta esse, at non facultates; etenim hæc in qualibet corporis parte insunt omnes, quoniam in qualibet parte est anima. Themistius quoque tum in calce primi libri de anima, tum in contex. vigesimosecundi clarè dicit omnes animæ facultates, quæ in toto corpore sunt, esse etiam in qualibet parte; sed sola earum organa esse locis distincta, quia tunc corporea, nec datur corporum penetratio. Habemus etiam de Aristotele testimonium Ioannis Grammatici, qui in contex. vigesimo secundi lib. de anima fatetur Aristotelem existimasse omnes animæ facultates esse simul iunctas in qualibet corporis parte, licet ipse in hoc ab Aristotele dissentiat, & contrariam opinionem sequatur, sicut antea dicebamus,

Secundũ argumentum.

Alexander Simplicium.

Themistius.

Ioannes Grammaticus.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. XIII.

IN hac difficultate ego sententiam mediam sequendam esse arbitror, per quam videntur duæ prædictæ contrariæ opiniones, & argumentationes modo aliquo inter se conciliari: puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte omnes aliqua ratione inesse, aliqua etiam ratione non inesse: quum enim iam dixerimus eas esse qualitates manantes quidem ab anima ut à principio, & origine, sed in corpore animato receptas ut in subiecto; dicendum videtur omnes in qualibet corporis parte inesse secundum originem, sed non secundum subiectum, ita ut per hanc distinctionem, originaliter, & subiectiue (sic enim nobis in præsentia more latinorum loqui liceat) omnis hæc in re difficultas tollatur; nam visiva facultas est in solo oculo vt in subiecto, sed originaliter est etiam in pede, etenim in pede est anima, quam illa facultas insequitur, ita ut reciperet pes facultatem visivam, si haberet oculum, Sententia hæc ex ipsa rei consideratione fit manifesta, & per eam prædicta contraria argumenta ad rectum sensum, & ad conciliationem rediguntur: nam si anima suapte natura omnes operationes edere apta est, necesse est ut ubi est essentia animæ, ibi sit etiam hæc aptitudo, quæ ab ea emanat, & potentia, seu facultas appellatur; & in hoc sensu posterioris scæ argumentum efficax est. Sed quoniam facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autem in materia recipitur, nisi ad id recipiendũ idonea, nõ recipitur in qualibet corporis

Omnes facultates in singula parte insunt originaliter, at nõ subiectiue;

parte

parte facultas visua, quia non omnis pars ad eam recipiendam apta est, sed solus oculus; & hac ratione argumentum prioris sectæ validum est, neque nos ad hanc nostram sententiam comprobendam alijs argumentis uti volumus, quàm illismet, quibus alijs contrarias illas opiniones tutati sunt; paret enim utranque eorum sententiam aliqua ex parte veram esse, sed quoniam ipsi hanc distinctionem non animaduverterunt, ideo discordes in suo certamine perstiterunt. Huic etiam nostræ sententiæ attestantur verba Ioannis Gandauensis in sua quæstione, dubius enim est utra duarum contrariarum opinionum uerior sit; & ait utramlibet defendi posse, & ueriores quidem sibi uideri illam, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates inesse, sed alteram esse apparentiorem: quum enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantum uidetur esse facultas, ubi fit operatio; quocirca hæc quoque sententia defendi sine absurditate potest: itaque uidit vir ille sub nube ipsam rei ueritatem, sed eam, quam diximus, distinctionem ignorans se explicare nequiuit. De facultatibus autem animæ rationalis, quas alibi declarauimus, manifestior res esse uidetur: quum enim hæc animæ pars nullum habeat organum proprium, habet ubique suas facultates; sed quia non potest operari non operante phantasia, ideo ibi uidetur intellectio fieri, ubi fit imaginatio; proinde si in pede inesset phantasia organum, ibidem etiam intellectio fieri uideretur. Sed huius nostræ sententiæ ueritas clarior fiet, si omnia ab alijs adducta argumenta diligentius expendamus, & quantum roboris habeant consideremus.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XV.

PRIORIS sectæ argumentum erat: si in qualibet corporis parte inessent omnes facultates, ibi essent frustra, quia frustra est facultas, cuius non potest esse operatio: ad hoc dicimus totum esse concedendum, si intelligant subiectiue, hoc enim tantum eo argumento ostenditur; si uero originaliter, negamus consequens: ad probationem autem dicimus necessariū fuisse, ut ubi est anima, ibi sint originaliter omnes eius facultates, quia non potest animæ essentia non esse fons omnium facultatum suarum; ut autem non sint frustra, satis est si in aliqua corporis parte recipiantur: quum enim organa sint corporea, nec simul esse, ac se penetrare queant, necesse fuit ea locis distingui: à tota igitur animæ substantia, quæ in toto corpore est, quælibet facultas emanat: recipitur tamen quælibet in una tantum parte, quæ ad eam recipiendam apta est, non in omnibus: illi igitur, qui sic argumentantur, in eo errare uidentur, quòd partes animalis sumunt tanquam plura animalia, quum tamen omnes sint unum tantum animal, in quo nulla facultas animæ frustra esse dicitur, dummodo in aliqua corporis parte possit suam exercere operationem. Siquis uero obijciat cæcum ab ortu, in quo facultas visua frustra esse uidetur; dicendum est non posse omnino negari in natura id, quod est frustra: quod enim dicitur, naturam nihil frustra facere, intelligendum est de esse quibus uniuersalibus omnibus nullo excepto, de particularibus uero non quidem omnibus, sed maxima ex parte, propterea quòd effectus naturæ quandoque impedimentum recipiunt, & propter materiæ defectum aliqua præter consilium nature eueniunt, cuiusmodi sunt oculi ad uidendum inepti. Vel dicamus id de omnibus uniuersè uerum esse, si intelligatur secundum intentionem, & consilium naturæ; quicquid enim à natura fit secundum eius consilium, & intentionem, id nunquam potest esse frustra. Ad uerba autem Aristotelis facile est respondere; utique enim frustra in Cælo poneretur facultas ambulandi, quum nulla in Cælo pars sit, in qua recipi possit: sic frustra in plantis eadem facultas inesset, quum in nulla plantarum parte recipiatur: at in animali nulla est ipsius corporis pars,

numi a BA
Iohannes Gan
dauens.

Albertus A

Ad primum
principij sectæ.

Quomodo
in natura fit
aliquid frustra.

Ad secundum.

in qua sit frustra facultas visua; quia, quum in omnibus corporis partibus insit, fat est, si in ea saltem parte, quæ oculus dicitur, recipiatur: sed si in pede quoque esset oculus, ibi quoque fieret visio, quum autem ibi non sit oculus, non ob id est ibi frustra facultas visua; quia fat est, si in oculo, qui capite est, recipiatur. Contrariæ quoque sectæ argumentum nil aliud probat, nisi in qualibet parte esse facultates omnes originaliter, sed non probat inesse subiectiue: quia sicut secundum Aristot. omnes operationes toti uiuenti corpori ut subiecto attribuendæ sunt, non animæ, nisi ut principio; sic etiam facultates sunt animæ ut principij, & originis, sed non ut subiecti recipientis. Hoc significauit Aristoteles in context. nono (secundi libri de anima dicens facultatem visiuam esse ut formam oculi, per eam enim distinguit oculum ab aliis membris, quasi alia membra eam facultatem non habeant; aliquem igitur dari modum oportet, quo in aliis partibus facultas visua non insit: quare dicendum est eam in aliis non inesse subiectiue, sed solum originaliter. Quod verò in context. 20. secundi libri de anima Aristoteles dixit de animalibus in sectis, id sano modo intelligendum est: non enim dixisset in vtraque parte lacertæ diuinitæ fernari potentiam visiuam ut in subiecto, quum non sit in vtraque oculus: sed ex illis facultatibus, quæ sunt subiectiue in toto corpore, satis habuit argumentum sumere ad probandum de omnibus; ut inde colligeremus omnes in omnibus partibus esse ratione animæ, à qua originem ducunt, et si non ratione subiecti corporis; nam per se manifestum est plures facultates simul esse posse in eadem corporis parte etiam ut in subiecto, non tamen omnes, quia non est in oculo facultas odoratiua; attamen eam in omnibus partibus esse originaliter ratione ipsius animæ, ex ijs, quæ diximus, manifestum est. Ad hanc sententiam trahi facile possunt Alexandri, & Simplicij, & Themisti, dicta,

quæ antea retulimus, quod quidem aliis considerandum relinquimus: satis enim à nobis est, per eam, quam attulimus,

distinctionem omnia aliorum dicta ad verum

sensum trahi posse, & omnes

aliorum opiniones

conciliari.

IACOBI ZABARELLAE
PATAVINI
LIBER DE ACCRETIONE,
ET NVTRITIONE.

Quot modis sumatur accretio, & qua conditiones ad accretionem proprie dictam requirantur. Cap. I.

VAM difficile, atque arduum fit accretionis naturam penetrare, & modum, quo uiuentia corpora augeantur, cognoscere, tum res ipsa declarat, tum doctissimorum virorum, qui de hac re scripserunt, testimonia confirmant: nam, ut nunc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus à se editis libris diligentissimè, & optimè de accretione disputauit, non solum se in eius cognitione non acquiescere, palàm, & ingenuè confessus est, sed etiam asseuerare ausus nullum esse mortalium, qui possit asserere sibi in huiusce rei intelligentia esse plenè satisfactum. Hoc ego considerans, & illius viri, cuius eruditionem, atque iudicium plurimi facio, exemplo, & auctoritate ductus; neque detrectandam mihi propter difficultatem esse hanc disputationem existimaui, quod pusillanimitè, ac philosophia indigni hominis esset; neque eo animo hanc scribendi prouinciam suscipere constitui, quòd me ad plenam veritatis notitiam peruenisse putans, perfectam eius declarationem polliceri me posse confiderem, quod quidem arrogantiam fortasse, ac temeritatem prælerret: sed ut in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus coniuncta esse videbitur, accipiens niterer quantum per me fieri possit propè ad veritatem accedere, ac, si ipsam non possum attingere, saltem ad eam inueniendam alios magis excitare; & fortassis etiam iuuare hac mea disputatione possem. Scribam igitur; & quæ fuerit hac in re Aristotelis sententia, & quid sentiendum sit, quanta poterò diligentia perscrutabor. Ut autem ad ea; quæ obscura, & abscondita nobis sunt; inuestiganda à notioribus progrediamur, prius quædam ab omnibus concessa; & cognita de accretione tanquam dicendorum fundamenta constituant, ut & illa, quæ nota sunt, ab illis, quæ in controuersia sunt posita, distinguamus, & per illa ad reliquorum inuestigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia ut quam accretionem in præsentia consideremus intelligatur, sciendum est: ex Auerrøe in primo libro de Cælo commentario vigesimo secundo, accretionem tribus modis sumi: quandoquæ enim sumitur pro aggregatione, seu accumulatione, ut quando cumulum fabarum augeri dicimus per appositionem aliarum fabarum; & quando aquam ex aquæ appositione maiore fieri dicimus: quandoque absque alicuius corporis accessione dicimus aliquid augeri per solam rarefactionem; & sic imminui per condensationem absque alicuius particulæ subtractione: quando enim aqua in aerem mutatur, quantitas maior redditur,

Accretio triplex est.

etur, quoniam aer est rarior aqua, & quando aer in aquam vertitur, fit minor quantitas, quia aqua est densior aere: tertio modo, qui maximè omnium proprius est, sumitur accretio pro uiuentium tantummodo corporum incremento, quum statim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ætatem, ac debitam sibi quantitate peruenierint. De hac tertia accretione alius dimissis est nobis proposita disputatio, & hanc ut ab alijs separaret Aristoteles in primo libro de ortu & interitu, tres conditiones in ea postulari dixit: una est, ut ex aliqua extrinsecus accedente materia res maior fiat; secunda, ut id quod augetur, idem numero maneat postquam auctum est, quod ante accretionem fuit; tertia demum, ut non modò totum maius fiat, sed etiam quælibet eius particula augeatur. Primæ accretioni duæ posteriores conditiones non competunt, nam neque idem numero manet fabarum aceruus, neque partes illius omnes creuerunt, quia singulis granis nulla est facta additio; sic per appositionem aquæ alia numero aqua est facta, & tota quidem aqua aucta est, sed singulæ eius particule nullum incrementum acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis; continuè nanque aliud, & alius numero ignis generatur, nec singulis particulis additio quantitatis fieri dicitur; per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem conditionem excluditur secundus modus, nam in mutatione aque in aerem fit maior quantitas, nulla extrinsecus adueniente materia. Sed tertio modo sumpta accretio his omnibus conditionibus prædita est: nam & planta, & animal idem numero seruat per totam vitam, ut manifestum est; & ex alimento extrinsecus assumpto quodlibet uiuens augetur, & demum non solum toti, sed etiam cuilibet parti fit quantitatis additio: ratio autem cur hæc omnes conditiones coniunctim in uiuentium accretione reperiat, est, quia hæc ab interno principio augentur, & ex alimento non extrinsecus apposito, sed in trorsum recepto; hinc enim fit, ut ad omnes partes augendas per totum uiuentis corpus distribuatur, nec solum totum maius fieri dicatur, uerum etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ conditiones magis in sequentibus declarabuntur.

Tres conditiones veræ accretionis,

Qualis sit accretio ignis.

Quomodo fiat in uiuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. 11.

HÆ præterea breuiter, & pingui Minerua exponendum, quomodo in uiuentibus hæc vera accretio fiat; nam Aristoteles in quinto physice auscultationis accretionem ab alijs mutationibus seiunxit ratione terminorum, qui ex diuersis categoriis sumuntur; generatio, & n. interitus est mutatio de substantia in substantiam, alteratio de qualitate in qualitatem, latio de loco ad locum, at ipsa accretio, & immutatio est de quantitate in quantitatem; est igitur inter has omnes mutationes differentia essentialis, quæ sumitur à terminis, hoc est à forma suente, quæ est ipsa motus essentia, ut nos in tertii physicorum interpretatione demonstrauimus: attamen accretio fieri non potest sine multiplici omnium aliarum mutationum concursu, unde magna difficultas hac in re oritur; quum enim absque multis, ac diuersis mutationibus fieri accretio nequeat, difficile est cognoscere in quanam ex eis sit accretionis natura constituta: sunt igitur ordinatim hæc omnes mutationes considerandæ, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentum ad augendas omnes corporis partes perueniat, postquam intra est receptum: hoc autem consideremus in animalium perfectorum accretione, quæ nobis familiarior, atque euidentior est; poterit enim quisque & omnibus animalibus, & stirpibus hæc omnia per quandam proportionem accommodare. Certum est in primis cibum in ore sumi, ac, si durus fuerit, conteri dentibus,

Essentia motus est forma suens.

172

tibus, quæ contritus ab aliquibus prima concoctio dicitur: sed ea reuera non est concoctio, sed potius præparatio ad primam concoctionem, quæ postea in ventriculo fit: cibus enim in ventriculo non coqueretur, nisi prius liquaretur: liquari autem vel non posset, uel ægrè posset, nisi prius esset in ore contritus: transit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitque primum necessariò motus ille localis: in ventriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & secundùm substantiam mutatur in succum, qui à Græcis *χυλός* dicitur, quare in ventriculo fit tum alteratio cibi, tum generatio, & interitus, generatio quidem succi, interitus vero panis, uini, & aliorum cibariorum: deinde alio motu locali mouetur succus ad intestina, & ab his per uenas mesenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & secundùm substantiam mutatur, uertiturque in sanguinem, fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus succi, tum generatio sanguinis: postea loco mouetur sanguis, dum per uenas ad omnia membra transmittitur, & ex uenis per minutissimos poros penetrat membrorum partes solidiores: nam omnes homogeneæ partes, ut caro, os, neruus, minutissimis poris refertæ sunt, & instar spongiæ sanguinem à uenis exugunt, ita ut pori sanguine impleantur: fit autem ibi tertia & ultima concoctio, qua sanguis à calore naturali alteratur, densatur, & in substantiam similem conuertitur, ut in carnem, os, & alias homogeneas partes: quare ibi fit tertiò alteratio, & generatio, & interitus, alteratio quidem & interitus sanguinis, generatio autem carnis, & aliarum partium: ob id solet sanguis appellari ultimum alimentum, est enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, ut iam potestatem proximam habeat ut in rei substantiam conuertatur: quod autem de sanguine dico, illud in animalibus sanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio humore, qui sanguini proportionè respondeat, intelligatur: in hac autem postrema mutatione, qua ultimum alimentum uertitur in substantiam, constituta est nutritionis natura, est enim nutritio separatio substantiæ, quæ continuè resoluitur à calore naturali, per substantiæ similis aggenerationem: facta autem nutritione adhuc humidum, quod in carne, & in aliis partibus est, consumitur à continua actione caloris naturalis, & ex ea consumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum sanguine replentur, qui iterum in substantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem usque uitæ incessanter perseverat: animata enim nutriuntur donec uiuant, ut Aristoteles dixit in primo libro de ortu & interitu, & in secundo de anima, & quando nutrirî amplius nequeunt, necessariò moriuntur: sed in prima ætate non solum nutritio fit, sed simul etiam accretio singulorum membrorum, & corporis totius, calor enim naturalis est uehemens, & validus, & plus conuertit in substantiam, quàm consumptum fuerit, unde uilens redditur maius, quia plus materiæ per nutritionem adipiscitur, quàm per actionem caloris naturalis amiserit: propterea ita coniuncta est cum accretione nutritio: ut accretionis naturam declaraturis necessarium omnino sit etiam de nutritione loqui, & quid nutritio sit, & quomodo fiat, cum diligentia considerare: ob id in hac nostra contemplatione nos non minus nutritionis, quàm accretionis naturam, & causas peruestigabimus. Hæc sunt, quæ tanquam manifesta ab omnibus conceduntur, nunc ad reliqua, quæ in controuersia sunt posita, progrediendum est: & quum tres conditiones ueræ accretionis ab Aristotele propositiæ sint, in hisque omnibus magna inest difficultas, de singulis ordinatim discernendum.

Summè dicitur
Nutritio

Nutritio
quid.

Et membra
Nutritio

Quo.

Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariae opiniones. Cap. III.

RIMO loco difficultas oritur de adeptione maioris quantitatis ex alimento extrinsecus assumpto: nam per illa, quæ hæcenus dicta sunt, non apparet quomodo corpora augeantur: quia licet omnes pori sint noua carne repleti, & nouo osse, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens est factum maius: potest enim fortasse caro dici maior, quia plus carnis ibi est, quam prius, sed non occupat maiorem locum, immò eundem, quem prius occupabat, proinde non acquirit maiores dimensiones: sicuti vas quando est aqua impletum, non est factum maius, quam erat prius, quam aqua impletur; sic etiam spongia si impleatur aqua, non fit maior, neque locum mutat: attamen Aristo. in context. 25. primi de Generatione aperte dixit, id, quod augetur, locum mutare, eo quòd maiorem quantitatem acquirit, proinde necesse est ut transeat ad maiorem locum: oportet igitur post nutritionem fieri aliquam aliam mutationem, qua totum reddatur maius. Hac in re duæ opiniones existunt. Vna communior est, & eam plerumque sequuntur, qui dicunt per membri extensionem fieri adeptionem maioris quantitatis tum in ipso membro, tum in toto viuente corpore, veluti si spongia manu constricta postea dimittatur, dimissa enim extenditur, & maiorem occupat locum: sic igitur caro, quando omnes eius pori sunt repleti alia noua carne ex sanguine genita, extenditur, & rarefit, & maiorem locum occupat; ita os, & neruus, & aliæ omnes similes partes: ad extensionem autem partium omnium similium crescit membrum, proinde totum viuentis corpus maius redditur: hanc sententiam significare visus est Arist. in prædicto context. 25. dixit, quando illa, quæ augetur, mutare locum, sicut ea, quæ extenduntur. Altera sententia fuit nonnullorum qui negarunt hanc extensionem accretioni necessariam esse, & dixerunt partium, & totius corporis incrementum fieri potius per pulsum, quam per extensionem; vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in unguibus fieri videmus. Ad hoc probandum, & extensionem reprobendam, tali argumentum usi sunt: contrariorum contrariæ sunt conditiones, accretio, atque imminutio sunt contrarii motus, ergo debent contrariis modis fieri; itaque si accretio fieret per extensionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extensioni contractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionem fieri per contractionem, quia hoc nullo pacto dicendum est, ergo neque accretio fit per extensionem. Præterea nullum conatum, & vniforme à seipsa moueri potest, ut ait Arist. in context. 30. octauæ physicorum; at caro est corpus vniforme, & homogeneum; ergo non potest à seipsa moueri, non potest ergo extendi, quia si extenderetur, à seipsa extenderetur, & ita à se moueretur, quod ibi Arist. negat.

Opinio vera, & eius comprobatio. Cap. IIII.

ABITROR ego veram esse priorē opinionem, quam complures sequuntur, & extensionem accretioni penitus necessariam esse, pulsū verò nequaquam, immò nullo modo fieri posse: nam unguis ita crescit per pulsū, dum vna pars aliam pellit, sed non dicuntur reuera augeri, quoniam ad unam tantum partem mouentur; illa verò quæ augetur, ad omnes simul partes; præterea alimentum, excrementum illud, quod per unguem expellitur, non penetrat omnes unguis partes,

Prior sententia.

Posterior sententia.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Posterioris sententiae confirmatio.

partes, sed uni tantum parti apponitur, proinde est mera appositio terre excre-
menti, quod per unguem emittitur pullione facta unius partis ab alia, quare illa
non potest uocari accretio; at in uera uiuentis accretione certum est partes ali-
menti penetrare omnes corporis partes, & augere totum corpus secundum om-
nes simul differentias positionis; non igitur per talem pulsum, qualis in ungui-
bus fit, hoc enim dicere est dicere unam partem & pellere alteram, & ab eadem
pelli, quod ne excogitabile quidem est, quia se mutuo impedirent ne ulla pul-
sio fieret: siquidem fit pulsio, quando in una tantum parte fit additio materię pel-
lentis, quę propinquam partem pellat, & illa aliam, sed non eandem, à qua
ipsa pellitur, quo fit ut in pulsu omnes partes ad eandem positionis diferen-
tiam tendant, sicuti videmus in unguibus; sed non ita fit in eo, quod uetè au-
getur, hoc etenim mouetur ad omnes simul differentias positionis, Pretere-
rea si per pulsum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factam tem-
pore procedente pelli ad digitum, quod tamen non contingit: videmus enim ci-
catricem manere semper in eadem parte, cui fuit vulnus illatum, & eum locum
nunquam mutare. Per talem igitur pullionem accretio non fit, nisi pullionis no-
mine idem intelligatur, quod extensio; reuera enim alium modum imaginari non
possumus, quo totum membrum augeatur, & cum maioris quantitatis adeptio-
ne maiorem locum occupet, nisi ut spongia prius manu contracta, postea dimis-
sa extenditur, & rarefit; ideo non est ignorandum in uiuente crescente poros
propter duas simul causas generari, propter consumptionem humidi à calore na-
turæ ali factam, & propter extensionem; in adultis uerò ex sola humidi consum-
ptione poros exoriri, quia nulla amplius in eis extensio fit; at in crescentibus, etiam
si nulla humidi consumptio fieret, necesse esset ex sola extensione poros generari.

Pori ob duas
causas fiunt.

*Solutio argumentorum, qua contra extensionem addu-
cta sunt. Cap. V.*

AD argumenta autem aduersus extensionem adducta facile est re-
spondere. Prius quidem argumentum potest contra aduersarios
ita retorqueri: si accretio per pullionem fieret, oporteret immi-
nutionem fieri per attractionem, quoniam pullionem contraria est
tractio, & contrariorum contrarię sunt conditiones: sed solu-
uitur, quia non omnes contrariorum conditiones debent esse contrarię, sed ali-
quę, & hinc fit ut locus argumentandi à contrario sit locus Topicus, qui proba-
bilitatem aliquam habet, at non necessitatem: dicimus igitur accretionem, ac
imminutionem esse motus contrarios, ideo quę oportere ut ea ratione, qua op-
ponuntur, contrarias etiam conditiones habeant; accretio igitur est motus à mi-
nore quantitate ad maiorem ex materia extrinsecus accedente, imminutio uerò
est motus à maiore quantitate ad minorem ex materię subtractione; hæc nanque
sunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrarię ab Aristotele positę,
quas negare non possumus: at his positis sequitur necessariò eas non posse oppo-
ni etiam in modo, sicut illi imaginantur, nempe ut accretio fiat per extensionem,
imminutio uerò per contractionem; hæc. n. contrarietate constituta tolleretur al-
tera illa opposito ratione materię accedentis, & recedentis, quam Arist. posuit,
quia dicere contractionem est supponere eandem materiam seruatam, quę prius
extensa fuit; hæc igitur duę contrarietates, una per materiam additam, & abla-
tam, altera per extensionem, & contractionem, eiusmodi sunt, ut una alteram
non patiat, quare una constituta non potest altera poni; quia si contrahi-
tur materia, ergo non est sublata, sed eadem remanet in eo, quod imminui-
tur, quod tamen Aristoteles negat: quòd si materia in imminutione est subla-
ta, ut asserere debemus, cuiusnam uolumus fingere contractionem? certè si per
subtra-

Ad primum.

Imminutio
quid sit.

Ad secundū.
Declaratio
contra Jo.
82aui Phy.

subtractionem materię quantitas imminuitur, nulla opus est contractione: imminutio nanque respectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur sua materia, seu parte materię: extensio autem est materię extensio, nec potest in uiuente considerari sine materia. Ad alterum argumentum dicimus eos male accipere verba Aristotelis in illo trigesimo octaui physico- rum: nam Aristoteles ibi non dicit homogeneum, & uniforme à se moueri non posse, sed dicit continuum non posse ita à se moueri, ut vna pars alteram moueat, & sumit continuum proprie, & eius partes secundum quantitatem considerat: quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, non pertinet; non enim dicimus unam carnis partem extendi ab alia parte carnis tanquam à mouente, hoc enim Aristoteles ibi negat; sed dicimus totam carnem extendi ab anima, proinde agens extendens esse animam, non aliam carnis partem: quod si omnia eius loci consideratione ita argumentari veliat, corpus homogeneum extendi à se non potest, quia sic à seipso moueretur; dicendum est corpus homogeneum non posse moueri seipsum, dum sumitur homogeneum inanimatum, siue sit elementum, siue mistum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non potest à seipso moueri, ut ibi Aristoteles considerat; at secus est de homogeneo animato, quod est actu pars corporis heterogenei, & organi ei; hoc enim præter formam missionis habet animam informantem, à qua tanquam à mouente fit motus ille extensionis: homogeneum verò inanimatum habet solam formam elementis, vel solam formam missionis, ideo non potest se mouere eo modo, quo animalia à se moueri dicuntur; nam omne anima præditum potest moueri à seipso, id est ab anima; quare etiam caro, si habet animam, ab illa tanquam mouente extendi potest per calorem naturalem, tanquam per instrumentum, seu agens proximum.

Solutio questionis cur in adultis cesset accretio. Cap. VI.

HAEC, quæ de extensione diximus, maximè confirmatur ex eorum consideratione, quæ in uiuentibus contingere cernuntur, propterea quod facile est eorum ratione adducere, dum asserimus accretionem per extensionem fieri; videmus enim uiuentia non semper augeri, sed ad aliquod usque tempus, ut homo augetur ad ætatem utque adoloscetiam, postea verò augeri definit; quod idem in cæteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifestum est: atamen uideretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere, nam in iuvene calor naturalis validissimus est: potest igitur & multum alimentum in substantiam conuertere, & facere extensionem membrorum, siquidem certum est hæc fieri ab anima per calorem naturalem, manente autem eadem causa debet idem manere effectus: quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis est vehemens, deberet etiam iuuenis augeri non minus, quàm puer: est igitur cognoscenda causa cur in adultis accretio esset. Possemus ad hanc questionem respondere adducendo causam finalem accretionis: natura enim uiuentibus accretionem dedit, ut possent ad debitam sibi quantitatem peruenire, & naturales exercere operationes; etenim uiuentia omnia nascuntur admodum paruula, nec possunt in initio sui ortus habere quantitatem sibi conuenientem, propterea quod omnia plantarum, & animalium semina necesse est multò minora esse ipso animali, vel planta generante; ideo tam animal, quàm planta in principio suæ generationis habet necessariò paruam quantitatem, & multo minorem quantitate totius uiuentis perfecta: in animalibus verò, quæ utero gerant, manifestum est foetum non posse foetum si-

Causa finalis.

bi æqualem gestare vtero, sed longè minorem : quoniam igitur cum ea parua quantitate non possunt viuientia omnes naturales operationes exercere, potissimè verò illam præcipuam, quæ est aliud sibi simile generare; ideo necessaria fuit viuientibus accretio, per quam ad conuenientem cuique quantitatem peruenire possent, & idonea reddi ad aliud simile generandum : hæc est accretionis causa finalis, ex qua sumi potest ratio cur viuientia, quando conuenientem sibi quantitatem sunt assequuta, non amplius augeantur; natura enim nihil frustra facit, sed omnia quæ agit, propter finem agit : quoniam igitur accretionem viuientibus dedit propter assequutionem perfectæ quantitatis, necesse est, ut hac acquiescit cesset accretio, quia non est amplius necessaria acquisito fine. Sed in hac causa finali non uidetur animus acquiescere, nisi alia quoque huius effectus causa reddatur, quoniam natura aliquem sibi finem proponens dirigit etiam aliqua certa media ad illius finis assequutionem; ideo si puero accretionem dat, & eam iuueni negat, necesse est iuueni media quoque negata esse, per quæ possit augeri; sin minus, aueretur etiam iuuenis, quia augendi officium est animæ vegetantis, quæ sine cognitione agit quocirca semper agit, nisi impediatur: quamobrem si natura vult in iuuentute accretionem non fieri, necesse est ut huic agenti impotentiam, vel impedimentum aliquod afferat, ne augere amplius possit: hoc autem impedimentum non potest esse ratione ipsius agentis, quia ipsa animæ vis nunquam debilitatur, ut asserit Aristoteles in contextu 65. primi libri de anima, dum ait [si senex acciperet oculum iuuenis, uideret sicut iuuenis] anima enim nunquam labefactatur, sed id, quod in senio debilitatur, est corpus, quo ut instrumento anima utitur: non potest etiam impedimentum oriri ex impotentia secundarii agentis, qui est calor naturalis; hic enim in iuene validissimus est, nec minus aptus ad augendum, quàm in puero. Restat ut impedimentum sit in subiecto recipiente, ita ut quando corpus augeri amplius non potest, tunc desinat accretio, quoniam agens non agit nisi in subiectum aptum ad recipiendum: ratio autem, quæ corpus iuuenis non possit amplius augeri, est, quia præcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementum crescit totum viuientis corpus secundum omnes dimensiones, sunt ipsa ossa: quum igitur omne uiuens in principio suæ generationis sit ualde humidum, & molle, & domabile, ossa quoque tenera sunt, & ad extensionem idonea; ætate autem procedente necesse est ut per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis semper exsiccantur, & indurescant; ex continua enim humidi resolutione à calore omnes partes duriores, & solidiores redduntur, quod ipsa experientia docet: humidiores enim & molliorem esse experimus uituli carnem quàm bouis, & bouis iuuenis, quàm bouis senis, & ossa quoque duriora in boue, quàm in uitulo: quoniam itaque accretio per extensionem fit, necesse est ut tunc cesset, quando ossa ad tantam duritiem peruenerunt, ut extendi amplius nequeant; peruenire autem ad tantam duritiem necesse est propter continuam actionem caloris naturalis, quemadmodum diximus: posset quidem etiam in iuene extendi caro, sed non sic accretio totius corporis, nisi ossa extendantur: huius autem signum habemus manifestissimum, quia sæpe contingit ut cessante accretione incipiant iuuenes fieri carnosiores, & impinguari; calor enim naturalis in illa ætate ualidus, ac uehemens est, & multum nutrimentum in substantiam conuertit, ideo multum carnis generat, non tamen dicitur augeri caro, neque ex carnis incremento membrum, uel corpus totum, propterea quod ossa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem, & in pinguedinem conuertitur, nec potest illa impinguatio uocari accretio, quia non secundum omnes dimensiones incrementum fit, non enim secundum longitudinem, secundum quam absque ossium extensione accretio fieri nullo pacto potest: pueros autem raro

R5 cur post
adulescentiis
cessat accre-
tio, sumitur
ab ossibus.

Cur anima
castrata
pinguecant.

Dux causæ
cessationis
accretionis,
materiæ ne-
cessitas, & si-
nis.

impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius corporis accretione consumitur: sed cessante accretione incipiunt impinguari, nisi à nimio coitu, ad quem adolentes, ac iuvenes proclives maximè sunt, impinguatio impediatur; abundans enim nutrimentum, si totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuerti non potest: hinc fit ut animalia castrata pingua fiant, & vt frequentius in virili etate pingues fieri homines videamus, quam in adolescentia, & in iuuentute: nam in virili etate liberiores habent usum rationis, & incipiunt abstinere à coitu; adolentes verò immoderate ut plurimum utuntur coitu, quia concupiscentia potius ducuntur, quam ratione. Ex his igitur colligimus duas simul ob causas cessare in viuentibus accretionem, ob materiæ necessitatem, & propter finem, sicut in secundo posteriorum analyticorum in multis contingere Aristoteles dixit, ut tum propter materiæ necessitatem, tum propter finem fiant; finis enim & scopus naturæ est assequutio debita quantitatis, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideo acquisito sine cessat accretio, quia non est amplius necessaria: sed quia maxima est consonantia in rebus naturæ, ideo materiæ quoque necessitatem natura adiecit, & statuit materiæ tunc ineptam esse ad accretionem recipiendam, quando viuentia non egent amplius accretione ad naturalia munera obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes.

In quam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio. Cap. VII.

Aliquorum
opinio.

Confutatio.

In plantis
vna tantum
coctio fit.

MACTENVS declaratum à nobis est, quot fieri mutationes oporteat, ut ex alimento extrinsecus accedente viuentia corpora augeantur: sequitur ut consideremus in quam mutatione sit accretionis essentia constituta, an in omnibus simul sumptis mutationibus prædictis, an in aliqua earum tantummodo. Non desuere qui dixerint accretionem esse omnium dictarum mutationum congeriem: quam sententiam reprobatur Marsilius in primo libro de Generatione quaestione decima, idque non iniuria, quoniam Aristoteles censuit accretionem esse speciem quandam motus ab alijs speciebus distinctam; quo fit ut neque vlla ex alijs speciebus, neque earum congeries possit esse accretio, sed eius natura constituenda sit in aliqua particulari mutatione, quæ non sit alia ulla species motus, sed sit solum accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, non modò accretionis naturam non constituunt, sed neque illi necessariae sunt: duæ nanque illæ priores concoctiones non sunt necessariae, nisi in animalibus, nimirum vt per eas præparetur alimentum ad postremam concoctionem, quæ in membris fit, recipiendam; primùm enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in sanguinem, vt tandem sanguis in substantiam conuertatur, & ita viuens augeatur: in plantis verò non fit nisi postrema hæc tertia concoctio, qua alimentum vertitur in substantiam, & huic proportionem respondet conuersio, quæ in animali fit, sanguinis in substantiam; alimentum enim plantarum: nulla præparatione indiget, quia plantæ ipsum à terra extrahunt iam præparatū, & aptum ut in substantiam conuertatur, veluti si animalia sanguinem extrinsecus traherent iam extra genitum, ita ut non fieret in eis alia coctio, quam postrema illa, qua sanguis in substantiam mutatur, assimilatio appellata: propterea quòd vltimum alimentum, quod dissimile erat, reddatur simile, dum vertitur in substantiam viuentis corporis: absque hac igitur assimilatione accretio fieri nunquam potest, si tamen potest sine alijs præcedentibus mutationibus, ut in plantis manifestum est.

est. quare illæ omnes absque dubio ipsi accretionis naturæ extrinsecæ sunt. Duæ mutationes remanent, in quibus dici possit esse accretionis naturam constitutam, & in iis tota huiusce rei difficultas posita est; vna est hæc modò dicta assimilatio, quæ est vltimi alimenti in substantiam conuersio; altera verò est postrema illa extensio, qua diximus totum viuens corpus maiorem acquirere quantitatem, proinde & maiorem locum: quum igitur in harum vtralibet accretionis natura constitui posse videatur, duæ contrariæ sententiæ ortæ sunt, & vtraque sectatores habuit. Marfilius in sua quæstione prædicta priorem partem accipit, asserit enim nil aliud esse accretionem, quàm generationem partis substantiæ maioris parte consumpta; & in hoc distinguit accretionem à nutritione, quòd nutritio solum substantiam respicit ut restaurandam, accretio verò quantitatem; subiecto tamen idem sunt, ut Aristoteles dixit in primo libro de generatione, quoniam eadem mutatio est & nutritio, & accretio, nutritio quidem quatenus est generatio substantiæ ad ipsum viuens restaurandum, accretio autem quatenus generatur pars substantiæ maior parte consumpta: ideo inquit accretionem formaliter generationem esse, distinguit tamen in hoc accretionem à generatione, quòd generatio propriè dicitur quando aliquid per se existens generatur, accretio uerò quando alteri aggeneratur: quo fit ut accretio sit potius aggeneratio, quam generatio appellanda, quia est generatio partis quatenus est pars. Quando igitur generatur pars maior parte consumpta, eam inquit Marfilius formaliter accretionem esse; & hanc sententiam probat duobus argumentis. Primò sic: omnis conuersio nutrimenti in maiores partes partibus consumptis in viuente corpore accretio est, at illa aggeneratio ex ultimo alimento facta est conuersio in partes consumptis partibus maiores, ergo illa generatio est ipsamet accretio. Secundò ita argumentatur: illa mutatio, qua existente seclusis alijs omnibus accretio existit, & qua non existente non existit, est ipsamet accretio; atqui generatio partium maiorum est huiusmodi, ea nanque existente augetur viuens, non existente autem non augetur; ergo illa aggeneratio est accretio ipsa. Hæc sententia magnis difficultatibus vrgetur. Primùm enim censuit Aristoteles in accretione non solum partes, sed etiam totum acquirere maiorem quantitatem, vt videre est in contex. 38. primi libri de ortu & interitu, immò vera partio præcipuè totum respicit, non partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, nisi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius: nam poris sanguine repletis, & sanguine in carnem, & alias partes homogeneas conuerso, singulis quidem partibus carnis, & ossis est facta additio, sed nisi fiat totius membri extensio, nondum crescit membrum, neque totum viuens: ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio, quoniam ea posita, & alijs omnibus seclusis non fit accretio. Confirmatur: quia in vera accretione totum mutat locum, ut dixit Aristoteles in contex. vigesimo quinto primi de Generatione; at per solum aggenerationem maioris partis totum non mutat locum, nisi fiat extensio; ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio. Patet etiam cuiuslibet diligenter consideranti nullam esse differentiam inter accretionem, & nutritionem, nisi membri extensio assimilationem consequatur, quia etiam in nutritione fit additio substantiæ quantæ sine extensione membri; & ad accretionem totius nihil refert substantiam illam adiectam maiorem esse parte consumpta, nisi sequatur extensio, siue hac enim totum corpus non fit maius, vt videmus manifestissimè in iuuenibus, & in viris, qui carnosiores fiunt, generatur enim in eis plus carnis, quàm fuerit consumptum, nec tamen augetur dicuntur, quia nulla fit extensio membrorum. Præterea Aristoteles in quinto libro physice auscultationis per hoc motum à generatione distinguit, quòd motus in tempore fit, generatio autem subito, & sub motu accretionem ponit tanquam veram speciem propriè sumpti motus, &

Opinio Marfilij.

Primum argumentum Marfilij.

Secundum argumentum.

Opinionis consultatio.

à generatione distincti: quare censet accretionem in tempore fieri, & esse verum motum. At secundum opinionem Marfilij accretio fieret subito, quum ipse dicat accretionem esse formaliter generationem: quare Marfilij Aristotelici aduersatur in multis: primò dum inquit accretionem esse formaliter generationem, quum Aristoteles dicat manifestè eas distingui re; deinde dum ait accretionem subito fieri, quam Aristoteles in tempore fieri asserit; tum demum quòd ponit subiectum accretionis ens potestate, quod formam ultimi alimenti amittens fuit formam rei nutriendæ, v t carnis, & ossis, Aristoteles autem putauit omnes motus habere subiectum ens actu, ad differentiam generationis, cuius (sua bicium estens potestate: patet igitur (sententiam Marfilij) defendi non posse, & ab Aristotele alienam esse.

Aliorum opiniones, & earum consutatio. Cap. VIII.

Opinio Io. Gandauensis.

HAEC, quæ aduersus Marfilium adduximus, aliqui considerantes in aliam sententiam inciderunt, quòd accretio non fit formaliter illa aggeneratio, quæ assimilatio dicitur, sed fit illa extensio, quæ assimilationem consequitur: hanc opinionem tuctur Ioannes Gandauensis in questione sua decima quarti physicorum, & in questione septima octau: & hæc videtur multò probabilior priore illa opinione, quia secundum hanc accretio est verus motus, cum successione, & in tempore factus; extensio enim fit in tempore, & est transitus ad solam maiorem quantitatem nulla facta mutatione in substantia; ideo in ea manifestè apparet accretionis, & aliarum mutationum discrimen. Præterea secundum hanc sententiam seruetur in accretione id, quod Aristoteles dixit in contex. 25. primi libri de Generatione: id. n. quod per extensionem augetur, mutat locum, & ita mutat, vt toto mæ nète in eodem loco partes de loco ad locum moueantur; hæc enim in extensione aptissime conspiciuntur: at in conuersione vltimi alimenti in substantiam nequãquam, partes enim locum non mutant, nec totum manens in eodem loco maiorem locum adipiscitur. Visus est etiam Aristot. in memorato contex. 25. hanc sententiam proferre; dixit enim illa, quæ augetur, mutare locum eo modo, quo illa, quæ extenduntur; putauit igitur, ea quæ augetur, extendi, quare videtur naturã accretionis in illa extensione constituisse. Verum hæc quoque opinio difficultatibus non caret, vt patet legentibus priorem librum Petri Pomponatii de accretione, & nutritione, vbi tum prædictam Marfilij sententiam consutat, tum hanc Ioannis Gandauensis: aduersus quam in capite eius libri nono multifariam argumentatur. Primo sic: extensio est motus ad raritatem, est enim rarefactio quædam; raritas autem est qualitas, non quantitas, ut ait Auerroes in commentario. 84. quarti physicorum, & in decimoquinto septimi; accretio autem est motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo non est formaliter extensio. Præterea si natura accretionis in extensione consisteret, reprehendendus esset Aristot. qui in primo libro de ortu & interitu declarare volens accuratè quid sit accretio, & quomodo fiat, nunquam extensionem nominauit, sed solum consideraui accretionem esse nutritionem ad maiorem substantiam: quare uideatur ad priorem potius opinionem fuisse inclinatus. Præterea extensio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem fit necessariò ex materia extrinsecus accedente, ut Aristoteles docuit dicens hanc materiam esse in principio contrariam, in fine autem fieri similem; ergo accretio non est extensio; quòd autem fieri possit extensio absque ulla accedente materia, patet in spongia. Argumentatur etiam ex eo, quod Aristot. dixit in contex. 41. primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem esse idem subiecto, si accretio esset extensio, non esset

Pomp. contra Gandauensem.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

idem

idem subiecto cum nutritione, propterea quod extensio est tempore posterior nutritione, quare non potest esse idem subiecto cum illa. Tandem considerat id, quod Aristoteles dicit in contex. 25. eiusdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augentur, locum mutant, utitur similitudine, & inquit, sicuti quæ extenduntur: igitur significata accretionem non esse formaliter ipsammet extensionem, quia non debet aliquod declarari per seipsum, neque comparari cum seipso: extensio igitur non constituit ipsam accretionis naturam apud Aristotelem, sed est quoddam ab ea diuerium, & extraneum. Ipse igitur Pomponatius volens vitare absurda, quæ utranque dictam opinionem consequuntur, inquit accretionem neque esse generationem maioris partis, neque esse extensionem, sed esse ademptionem maioris quantitatis, quæ fieri non potest absque aduentu quantitatis externæ, & quam sequitur necessariò maioris loci occupatio. Sed hæc dicens mihi videtur ad propositam quæstionem nihil dicere: omnia enim, quæ dicit, vera sunt, & omnibus manifesta, quia omnes concedunt accretionem esse acquisitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quanta adueniente, & cum loci mutatione: hoc igitur non est id, quod in præsentia quaeritur, sed quæstio nostra est, in quoniam consistat hæc maioris quantitatis acquisitio, quum enim ad accretionem faciendam plures concurrere mutationes videamus, quaerimus in quam ex illis ipsa accretionis natura consistat, ita ut illa dicatur esse mutatio ad maiorem quantitatem: quum autem omnes mutationes, quæ in accretione locum habent, iam singillatim considerauerimus, videtur vitari non posse quin dicamus accretionem vel in assimilatione consistere, vel in extensione, vel in am-
 babus simul, & hoc debuit ipse Pomponatius considerare.

Quintum ar-
gumentum.

Pompo. opi-
nio.

Constatio.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. IX.

IGO in hac difficultate dicendum puto accretionem non in sola extensione consistere, neque in sola ultimi alimenti conuersione in maiores substantiæ partes, sed essentialiter continere utranque, est enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extensionis ex alimento in substantiam conuerso tanquam ex materia: utranque conditionem posuit manifestè Aristoteles in primo de ortu & in teritu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinsecus accedente, quare non in sola extensione naturam accretionis consistere existimauit, siquidem in hac nulla nouæ materiæ accessio includitur, sed etiam in conuersione alimenti in substantiam, ita ut hæc quoque in ipsa accretione comprehendatur. Extensionem quoque satis clare expressit in contex. 25. eius libri, quando dixit, illa, quæ augentur, locum mutare, sicut illa, quæ extenduntur: censuit igitur in accretione fieri talem extensionem, qualem in spongia, & alijs eiusmodi fieri videmus, vel saltem motum aliquem similem, quem propter similitudinem non possumus nisi extensionem appellare: & quum maioris loci adeptio sit coniuncta cū adptione maioris quantitatis, & eam insequetur, necesse est vt quemadmodum per motum extensionis maior locus acquiratur, ut ait ibi Arist. ita per eundem maior quantitas acquiratur: itaque si accretionis natura consistit in adptione maioris quantitatis, manifestum est eam secundum Arist. consistere in extensione. Hæc fuit Auerrois sententia in commentario 38. eiusdem libri, ubi apertè asserit accretionem fieri per extensionem membrorum, & in illa extensione foramina generari, quemadmodum antea considerauimus. Sic aliam facile declaramus id, quod Aristoteles dixit, accretionem esse idem subiecto cum nutritione, hoc est continere in se nutritionem, sed ab ea differre ratione: nam si solam extensionem accretionem esse dicamus, id tueri nullo modo possumus: at si præcedentem mutatio-

Auerroes.

nem in substantiam ei adiungamus, dictum Aristotelis clarum redditur, nam in illa mutatione nutritio, & accretio sunt idem subiecto: quatenus enim mutatur sanguis in carnem, eatenus est nutritio, quæ solam substantiam respicit, quum sit substantiæ operatio; quatenus verò mutatur in carnem maiorem, eatenus est accretio, quæ non substantiam respicit, sed quantitatem, licet substantiæ mutationem necessariò contineat, ut Aristoteles significauit in contex. 4. eiusdem libri, quando dixit alimentum nutrire quatenus est potestate caro, augere autem quatenus est potestate caro quanta: possumus enim ita argumentari: sicuti se habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem, at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio; ea tamen mutatio est alia ratione nutritio, alia verò accretio, & fit utraque eodem tempore, immò eodem temporis momento, sed differunt ratione, sicuti dictum est: si verò extensionem, quæ illam mutationem insequitur, consideremus, maior oritur earum differentia; nam in nutritione, quatenus est nutritio, nulla extensio fit, in accretione autem necessarium est ut membra extendantur; ideo ratione extensionis accretio non est simul tempore cum nutritione, sed est posterior, idq; omnino necessarium est: quia si nutritio est substantialis mutatio, non in tempore fit, sed in temporis momento; accretio autem quum sit motus, ex necessitate successionem habet, & in tempore fit; id autem, quod in tempore fit, non potest simul esse cum eo, quod fit subito; est autem ita necessaria extensio ad constituendam accretionis naturam, ut, si fiat sola in substantiam conuersio, immò & in substantiam maiorem, nec ulla sequatur extensio, non sit accretio, sed nutritio solum, vt patet in adultis, quando carnosiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem simul esse cum nutritione, & hæc ratione esse idem subiecto, non est verum de tota accretione, sed de solo eius initio, quod ex necessitate est mutatio vltimi alimenti in maiorem substantiam, hanc autem postea insequitur extensio, quæ est tempore posterior nutritione; in illo autem initio continet accretio nutritionem licet ab ea differat ratione, quia non ea ratione dicitur accretio, quatenus nutritionem continet, sed quatenus respicit quantitatem, quæ per sequentem maioris substantiæ extensionem acquiritur. Siquis autem obijciat, ergo accretio non est unus motus, neganda est consequentia, quia conuersio in substantiam est substantialis mutatio, nempe generatio carnis, ossis, & similium; quare non est motus, sed mutatio subita, quæ est principium sequentis extensionis, quæ est verus motus in tempore factus, sicuti punctum est principium lineæ: quemadmodum igitur una dicitur linea, licet duobus punctis terminata, atque conclusa, & ea puncta in ipsa lineæ definitione accipiuntur; ita una accretio, & unus motus dicitur, licet terminum, à quo, habeat subitam mutationem in substantiam, terminum autem, ad quem, ipsam maiorem quantitatem in fine extensionis acquisitam, qui vterque terminus in ipsa accretionis essentia comprehenditur, sicuti duo puncta terminantia in definitione rectæ lineæ: propterea vera sunt in accretione hæc ambo dicta, accretio est acquisitio substantiæ cum quantitate maiore, & accretio est acquisitio maioris quantitatis tantum; dum enim totam accretionem consideramus, ea vtrunque terminum continet, proinde etiam nutritionem tanquam terminum à quo, non ut extraneum, proinde est adeptio substantiæ cum quantitate maiore; at si motum à fine nominare uelimus, & à termino ad quem, accretio est acquisitio quantitatis tantum. Setuamus autem hoc modo optimè naturam motus, & successionem, immò & continuitatem in ipsa accretione: nã si accretio esset sola conuersio alimenti in substantiam, nulla ratione esset motus, neque ullam successionem haberet, quoniam illa conuersio in momento temporis fit; transitus autem ad maiorem quantitatem, qui per extensionem fit, est verus motus, & continuus. Non est autem ignorandum motum accretionis in viucentibus posse duobus modis

Quomodo accretio fit idem subiecto cum nutritione.

Dubitium. Solutio.

Accretio est motus continuus.

Accretio in viucentibus potest dupliciter considerari.

confi-

considerari: potest enim accipi pro toto cuiusque uiuentis incremento ab initio sui ortus ad initium usque ætatis consistentiæ, quod quidem constat ex multis nutritionibus, & pluribus extensionibus distinctis; secundo modo potest accipi pro una tantum particulari nutritione cum una extensione eam insequente: primo modo accretio non est unus continuus motus, quoniam adproprio totius debet quantitati, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorum, non est ita continuata, ut in qualibet particula illius temporis fiat extensio, & acquisitio particulæ quantitatis illius: sed toto eo tempore sunt plures interruptæ, & distinctæ extensiones, inter quas positum est tempus medium, quo nulla fit extensio; postquam enim facta est in puero aliqua extensio, desinit puer extendi per tempus aliquod, nam iterum implentur sanguine foramina, deinde iterum sanguis ille mutatur in carnem, postea verò fit alia membrorum extensio: at secundo modo accepta accretione pro una tantum particulari extensione, ea est verus motus, unus, & continuus: & hæc Auerrois sententia est in commentario sexto tertij physicorum, & in nigesimotertio octauo, ubi dicit motum accretionis non esse unum continuum motum, sed esse compositum ex pluribus motibus, & pluribus quietibus: non est enim admittenda aliquorum interpretatio, qui uidentes Auerroem negare motum accretionis esse unum continuum, dicunt ipsum accipere continuum pro perpetuo, & significare accretionem non esse perpetuam, sed aliquando desinere, nepe in initio ætatis consistentis: etenim sensus hic est ab Auerroë alienus, qui seipsum declarans inquit non esse continuum, quia constat ex pluribus motibus, & pluribus quietibus; igitur non quia non sit perpetuus, sed quia est interruptus, negat potam unius uiuentis accretionem ad ætatem usque consistentem esse unum continuum motum: quanuis enim modo quodam dici possit unus ratione unius subiecti, quod augeri dicitur, & ratione scopi naturæ, quæ unum sibi finem proponit, acquisitionem tantæ quantitatis; reuera tamen non est unus continuus, quia natura non potest uuo conatu, & uno tantum motu eam totam quantitatem assequi, ideo saltem acquirit partem post partem; quare totius quantitatis acquisitio non est uuus continuus motus, sed singula pars per verum motum acquiritur, qui est vnus continuus, scilicet una particularis extensio: hoc modo saluamus continuitatem, & naturam motus in accretione, quæ aliter saluari non potest; in motu autem locali est vera continuitas etiam secundum totum, nam si in sublimi loco ponatur lapis, ad centrum usque descendet vno continuo motu absque vlla interruptione.

Auerroes.

Præsumptio aliorum interpretatio.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap. X.

QUÆTÆRVM ut res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notanda sunt quædam: primum de quantitate, in qua videtur accretionis natura consistere: hanc enim Aristoteles ab alijs motibus per hoc distinxit, quod est motus ad quantitatem. Quantitas, ut alibi fusè demonstrauius, materiæ naturam insequitur, & est illi cœua, & ab ea inseparabilis; termini autem omnes quantitatis præscribuntur à forma; ideo sicuti quantitas materiæ insequitur, ita termini quantitatis corporum naturalium insequuntur formam, & à forma ipsi composito tribuuntur; hinc fit ut neque materia possit esse vquam sine quantitate, neque quantitas sine materia, ideoque non possit alicui rei addi noua quantitas sine additione nouæ materiæ. Incrementum autem quantitatis fieri potest duobus modis, ut ex Auerroë colligimus in commentario. 84. quarti physicorum, ubi de hac re doctissimè loquitur; vno modo fit maior quantitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouæ materiæ, sicuti quum aquæ portionem alteri por-

In lib. 2. de prima materia.

Incrementum quantitatis fieri potest duobus modis.

tioni

tioni adiungimus, sic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per solam mutationem factam in forma, & absque ullius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, ut quando aqua calefacta mutatur in aerem, maior enim fit aeris quantitas, quam fuerit quantitas aquæ; non est tamen adiecta aliqua noua materia, neque aliqua noua quantitas, quum enim eadem seruatur materiæ portio, quantitas quoque eadem seruatur; sed mutantur termini, nam propter formam aeris illa quantitas ad ampliores terminos extensa est, diciturque ea ratio ne facta maior, quatenus eadem quantitas per rarefactionem subiecti extensa est ad maiorem locum occupandum, ita ut terminorum potius, quam ipsius quantitatis sit facta mutatio propter mutationem formæ, quam termini insequuntur. Duobus igitur modis fit transitus de minore quantitate in maiorem: aut enim manente eadem materia fit mutatio in terminis quantitatis propter mutationem formæ, sicuti quando aqua mutatur in aerem; aut sine mutatione formæ res fit maior per accessionem nouæ materiæ, ut quum aquæ aqua apponitur, dum enim nulla fit mutatio formæ, fieri nullo modo potest ut magnitudo augeatur, nisi per nouæ externæ materiæ accessionem: hic modus locum habet in accretione, de qua in præsentia loquimur: forma enim rei augendæ debet eadem seruari, ut mox ostendemus, sic enim idem numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per accessionem externæ materiæ nouam quantitatem afferentis fit viuentis corporis incrementum. Colligere ex his possumus quoddam alterationis & accretionis discrimen, & discriminis rationem: alteratio nanque non eget aliqua materia, ex qua fiat, sed solum habet subiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur: accretio autem non modò habet subiectum, in quo fit, & quod dicitur augeti, sed eget etiam materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio est: quoniã alteratio est motus ad qualitatem, quæ insequitur naturam formæ, non naturam materiæ; accretio verò est motus ad quantitatem, quæ materiæ, non formæ, naturam insequitur: idè si noua qualitas inducenda sit, non opus est aliquam externam materiam accedere, sed illa ipsa materia subiecta est apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de potestate materiæ educi potest: sed quando absque mutatione formæ, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo potest, nisi per additionem nouæ materiæ, quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis est, & semper, ac necessario in materia inest: ideo si manere debeat eadem substantia, & seruari eadem forma, non potest fieri maior quantitas, nisi per accessionem nouæ materiæ, cum qua etiam noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quiddam notandum est non parui momenti: quoniam enim dictum est accretionem fieri per extensionem, quæ est rarefactio quædam, sciendum est duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem: quam distinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroes in commentario. 84. quarti physicorum, in errore manifestissimum lapsus est. Auerroes enim varijs in locis de raritate loquens varia, & inter se pugnantia pronuntiare visus est: nam in illo commentar. 84. inquit rarum & densum esse contraria in quantitate; tamen in commentario sequente 85. ait raritatem & densitatem non esse de essentia quantitatis. In septimo autem physicorum commentario. 15. inquit raritatem & densitatem esse qualitates. Sed in primo Metaphysicorum commentario. 15. eandem locauit in Categoria situs, quæ videtur etiam Aristotelis sententia fuisse, in libro Categoriarum capite de qualitate. At in commentario. 77. octauo physicorum dixit rarefactionem, & densationem esse motus locales. Magna igitur est horum locorum discrepantia, quum Auerroes motum ad raritatem modò dicat esse ad quantitatem, modò ad qualitatem, modò ad situm, modò ad ubi. Soluens Zimara dicit raritatem, & densitatem esse reuera in sola Categoria qualitatibus: quando autem Aristoteles & Auerroes eas locare videntur in Categoria situs, inquit

Nota a lectionis, & accretionis discrimen.

Raritas duplex. apparet eò traditio in dictis Auerrois.

Solutio Zimara.

eos loqui iuxta aliorum opinionem, uon secundum mentem propriam: quod uero rarefactio dicatur motus ad quantitatem, uel ad ubi, inquit esse uerum per quandam consequuionem, at non formaliter; raritatem enim insequitur maior quantitas, proinde & maioris loci occupatio: rarefactio igitur est primario, & essentialiter alteratio, & motus ad qualitatem, per consequuionem uero & secundario est etiam ad quantitatem maiorem, & ad ampliorem locum; quare nulla est repugnantia in Auerrois dictis, quum omnia uera sint secundum varias considerationes. Ego autem nihil ueri à Zimara dictum esse arbitror, nisi illud unum quod de quantitate dixit: omnis enim rarefactio est transitus ad maiorem quantitatem, seu potius ad maiores terminos quantitatis, non tamen primario, sed secundario, & per quandam comitantiam, seu consequuionem; per se autem, & primò nò est ad quantitatem, sed ad aliquod aliud, quod maior quantitas consequitur. In reliquis autem puto deceptum esse Zimaram, quia non animaduertit duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem; quarum una est proprie in Categoria qualitatis, quia consistit in tenuitate substantiæ, non in distantia partium inter se, & est de numero secundarum qualitatum consequens calorem & frigus, ut ait Aristoteles in secundo libro de partibus animalium capite primo, & Auerroes in septimo physicorum commentario. 15. & in secundo de generatione 15. & ibidem Ioannes Grammaticus in contex. decimo septimo: talis autem raritas, & talis densitas, sunt illæ, quibus dissident elementa inter se; aerem enim dicimus rarum, & aquam densam, non quòd partes aeris distent inuicem, & habeant interpositas uacuitates, reuera enim nihil est uacui in aere, neque aliud inter eius partes est interpositum corpus; sed quòd aer tenuem habet substantiam, aqua uero crassam: patet autem prouenire hanc substantiæ densitatem à frigore, & raritatem à calore, & hanc non esse aliam, quàm illam, quæ consistit in tenuitate substantiæ; ideo Auerroes in commentario. 22. primi libri de Cælo de hac raritate loquens inquit motum ad raritatem esse alterationem, non quòd motus possit esse primario ad raritatem, sed quia primario est ad calorem, quem consequitur raritas, ac tenuitas substantiæ; hanc autem consequitur etiam magnitudinis incrementum: quod considerans Auerroes in illo commentario, 84. quarti physicorum dixit raritatem & densitatem esse contraria in quantitate, quatenus raritatem consequitur maior quantitas, densitatem autem minor: hoc enim dicens respexit id, quod secundarium est, non id, quod primum, ut reuè dixit Zimara: ideo in sequente commentario, 85. hoc declarans Auerroes ait densitatem, & raritatem non esse essentialiter in Categoria quantitatis. Altra est raritas, quam non uidetur animaduertisse Zimara, quæ non consistit in tenuitate substantiæ, sed in distantia partium inter se quemadmodum spongiam raram esse dicimus, quia partes habet inuicem distantes per spatium uacuum interpositum; non quidem uerè uacuum, quod omni corpore careat, sed quod alio tenui, & sensibili corpore plenum est; in spongia enim uacuas uocamus partes illas, in quibus aer est inclusus: hæc raritas est absque dubio in Categoria situs; nam distantia, uel propinquitas partium inter se, nil aliud est quàm situs: de hac igitur loquutus est Auerroes in commentario decimo quinto primi Metaphysicorum, & Aristoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate; quum enim hæc acceptio omnibus hominibus magis in promptu, atque euidentior sit, hanc solum Aristoteles ibi respexit, quia in eo libro statuit ea tantum in medium adducere, quæ notiora, & communi hominum opinioni magis consentanea essent; ideo negauit raritatem esse qualitatem, quòd alteram illam acceptionem uulgaribus incognitam esse animaduertit: ob id Auerroes quoque ibi asserit raritatem esse in Categoria situs: & ibi Leui in suis annotationibus in Auerroem expressè notat duo esse genera rari, & densi; unum, quod est in Categoria qualitatis; alterum, quod est in Categoria situs: & hoc idem sumitur ex Ioanne Gram-

Impugnatio
Iohannis.

matico in contex. 8. secundi libri de ortu & interitu. In hoc igitur deceptus est Zimara, quod dixit Aristotelem & Auerroem, quando raritatem in genere situs collocarunt, iuxta aliorum sententiam esse loquutos; quum potius ex mente propria, & secundum veritatem hoc dixerint, dum alteram hanc raritatem respexerunt. In eo etiam, quod de motu locali dixit, lapsus est Zimara: quando enim spongia manu constricta postea dimittitur, & relaxatur, rarefieri dicitur, non ita tamen, ut motus ille fieri primò dicatur ad raritatem; siquidem ad situm non est motus, neque ad ullam aliam Categoriã præter quantitatem, qualitatem, & ubi, secundariò tamen ad alias quoque fieri potest motus, & per mediam aliquam ex tribus prædictis: igitur necesse est ut motus ille spongiæ sit primò ad locum, mouentur enim partes ad diuersa ubi, quæ postea consequitur varius illarum partium situs inter se: non est igitur verum id, quod Zimara dixit, rarefactionem esse motum localem secundariò, & per consequutionem; est quidem verum de priore illa rarefactione, quæ primariò est motus ad qualitatem, sed de hac posteriore falsum est: quum enim negari non possit eam esse motum quendam, ad nullam speciem motus reduci potest nisi ad localem; est igitur motus ille primariò ad locum, secundariò verò ad situm. Talem esse certum est illam raritatem, ad quam tendere videtur id, quod augetur: dum enim extenditur, foramina exoriuntur, quæ sunt veluti vacuæ partes, in quibus non est caro, uel os, sed aer, vel vapor aliquis similis; patet. n. per illam extensionem non acquiri priorem raritatem, quæ est substantiæ tenuitas, & qualitas, siquidem substantia uiuentis non fit tenuior, quàm prius erat; sed acquiritur raritas per illum motum altero modo accepta, qualis est raritas spongiæ, ita tamen ut motus ille dicatur secundariò ad situm, primariò autem ad quantitatem; nam primarius terminus & scopus, quem sibi natura proponit in illo motu, est assequutio maioris quantitatis, hanc autem consequitur mutatio situs partium: nam mutato sanguine in carnem in foraminibus caro densa est, quia foraminibus caret, postea verò extenditur & fit rara, dum iterum in ea oriuntur foramina, licet hæc raritas non sit scopus naturæ, quemadmodum diximus: immò, si benè consideremus, dicere non possumus in accretione uiuentis maiorem acquiri raritatem, sed eadem esse densitas, & raritas in principio, & in fine accretionis; in principio enim caro dum habet foramina, potest dici rara, postea verò repletis foraminibus sanguine, & eo in carnem conuerso dici potest modo quodam densior facta dum foraminibus caret; de inde verò extenditur, & rursus foramina oriuntur, & caro ad pristinam raritatem reuertitur; quare nulla tunc acquiritur maior raritas, sed sola quantitas per accessionem nouæ materiæ maior est facta: reuera enim nulla est qualitas, & nullus alius terminus, quem per illam extensionem dicere possumus esse acquisitum, nisi sola maior quantitas, & hæc sola est naturæ scopus in eodem motu; eam postea secundariò consequitur maioris loci acquisitio, sed hæc non fuit scopus naturæ. Ex his colligimus discrimen quoddam in uiuentis, & in spongiæ extensione: nam extensio uiuentis primariò ad quantitatem tendit, non ad ubi; at extensio spongiæ est motus primariò ad ubi, non ad quantitatem: nam maior quantitas duobus modis acquiritur, uno modo per additionem materiæ, altero modo per ampliationem terminorum; in spongia extensa acquiritur maior quantitas secundo modo, sed non primo; in conuersione autem sanguinis in carnem fit maior quantitas primo modo, at non secundo, nisi sequatur extensio: quòd si vtraque simul accipiatur, tum conuersio in substantiam, tum extensio consequens, fit maior quantitas vtroque modo simul, & hæc est accretionis natura: quare eius extensio non est omnino similis extensioni spongiæ, licet per vtranque eadem raritas acquiratur.

Ad quam raritatem accretio tendit.

Alia extensio in accretione fit, alia in spongia.

Maior quantitas acquiratur duobus modis.

VIRITATE ita declarata sequitur ut omnia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant consideremus. Primo loco soluenda sunt argumenta Marfilii, quibus probare nitetur accretionem esse formaliter generationem, id est conuersionem in maiores partes. Primum erat: omnis mutatio alimenti in partes consumptis maiores est accretio, at vltima illa ex alimento generatio est huiusmodi, ergo illa est accretio. Huius argumenti neganda est maior; quia petit illud idem, quod probandum erat, & idem est sensus maioris, ac conclusionis. Alterum argumentum erat: illud, quo existente est accretio, & quo non existente non est, accretio ipsa est; at conuersio illa vltimi alimenti in partes maiores est huiusmodi; ergo est accretio. Ad hoc dicimus negandam esse minorem: nam ablata quidem tali conuersione aufertur accretio, quoniam absque illa fieri non potest; non tamen illa conuersione posita ponitur accretio, nisi etiam sequens extensio ponatur, sicut antea demonstrauimus. Argumenta verò, quæ aduersus Marfilium adducta sunt, valida omnia sunt, non quidem ut excludatur hæc in maiore substantiam mutatio, sed ut ostendatur non in ea sola consistere accretionis naturam, sed etiam in extensione sequente, vt ea considerantibus manifestum est. Argumenta verò Ioannis Gandauensis ad probandum accretionem in extensione consistere valida quidem sunt, non tamen ad excludendam priorem illam mutationem in maiores partes; quia sine hæc seruari quidem possunt aliquæ accretionis conditiones ab Aristotele positæ, non tamen omnes, quia non illa, qua dicitur accretionem fieri ex materia extrinsecus adueniente; siquidem extensio, dum sola consideratur, nullam materiæ accessionem completur, quum sine hac extendi res possit. Argumenta verò Pomponatij ad ostendendum non in extensione accretionem consistere facile soluntur. Primum erat: extensio est motus ad raritatem, raritas est qualitas, ergo est motus ad qualitatem. Huius argumenti negare possumus & maiorem, & minorem: nam raritas, quæ per extensionem acquiritur, non est qualitas, sed positio, vt antea dictum est, ideo maior est falsa; est etiam falsa minor, quia extensio non est primariò ad hanc raritatem, sed ad maiores terminos quantitatis, ad illam autem raritatem secundariò, quare per hoc non stat quæ extensio sit motus in Categoria quantitatis. Præterea ut concedamus raritatem esse qualitatem, non ob id sit ut extensio sit alteratio; siquidem non ad omnem qualitatem transitus est alteratio, sed ad solas primas quatuor qualitates, quæ sunt in tertia specie illius Categoriz. ideo neque motus ad raritatem illam, quæ est qualitas, hoc est partium tenuitas, est ea ratione alteratio, quòd sit ad raritatem, sed quia est primariò ad calorem, quæ consequitur raritas. Secundum Pomponatii argumentum erat: si accretio esset extensio, reprehendendus Aristoteles esset, qui de accretione agens nunquam nominauit extensionem. Ad hoc dicimus Aristotelem in ea tractatione ueritatem esse solum in explicandis obscurioribus accretionis conditionibus, has enim declarare operępretium erat: extensionem verò declarare non oportuit, quia factis manifesta est, & comprehenditur in sensu formali huius uocis, accretio; quia non possumus alio modo imaginari totum fieri maius, quàm per extensionem membrorum, id enim per pullionem fieri nullo modo posse iam demonstrauimus; quare nullus relinquitur modus, quo res crescat, nisi hic unus per extensionem. Aristoteles itaque hoc tanquam uotum constituens in reliquis declarandis uersatus est immò neque penitus omisit extensionis nominationem; nam in context. 25. primi de ortu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita significauit accretionem fieri per extensionem: quærendum autem

Ad primum.
Martili.

Ad secundum.

Ad argumenta
cetera Mar
filium adduc
ta.Ad argumenta
Gandauensis.Ad primum.
Pomponatii.Non ad om
nem qualita
te transitus
est alteratio.

Ad secundum.

autem ex aduersariis est, vbi nam Aristoteles in eo tractatu declarat modum, quo totum id, quod augetur, transeat ad maiorem locum; nam absque dubio nulli hoc delarauit, sed de sola assimilatione loquutus est; attamen certum est non per hanc solam fieri transitum ad maiorem locum: omnino igitur reprehendendus est Aristoteles, qui neque de pulsione, neque de extensione, neque de aliquo alio modo, quo maior locus acquiratur, loquutus est; aliquem tamen esse modum oportet præter conuersionem alimenti dissimilis in simile: & quanuis Aristoteles dixerit alimentum augere quatenus est potentia caro quanta, modum tamen non expressit, quo totius uiuentis quantitas maior reddatur; nos igitur dicimus modum hunc satis tactum fuisse in contex. 25. quando dixit, illa, quæ augetur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; sic enim significauit hoc fieri per extensionem membrorum, & de hoc tanquam de re manifesta nil amplius dicere oportuit. Tertium argumentum erat: extensio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem omnis fit ex materia adueniente, igitur accretio non est extensio. Huius facilis est solutio, est enim paralogismus ex maiore particulari in secunda figura; nam dari aliquam extensionem concedimus, quæ nullam materiæ accretionem præsupponat, sub tali tamen extensione accretio non comprehenditur, quum necessariò consequatur nouæ materiæ aggenerationem: quòd si maiorem uniuersalem sumat, omnis extensio fit absque ulla adueniente materia, neganda est maior, quia falsa est.

Ad tertium.

Ad quartum argumentum, quod erat; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cum nutritione; neganda est consequentia: ad probationem autem dicimus nil aliud hoc argumento ostendi, quàm accretionem non esse idem penitus cum nutritione, quod quidem nos concedimus, quoniã secundum Arist. non debent esse idè essentialiter, sed idè subiecto, & differentes ratione: conuenientia autem, & discrepantia in hoc consistit, quòd accretio cõplectitur & conuersionem in substantiam, & extensionem, qua maior quantitas acquiritur, & ratione conuersionis in substantiam dicitur idè re cum nutritione, non tamen idem ratione, quoniam illa conuersio est alia ratione nutritio, alia verò accretio; sed ratione sequentis extensionis differt etiam re à nutritioe, quia est tempore posterior: at quoniam accretio neque est sola in substantiam mutatio, neque sola extensio, ideo dum totam accretionem consideramus, dicimus eam esse idem subiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & sine illa fieri non potest; ratione autem differt, quia illa mutatio est nutritio quatenus est generatio carnis, & est accretio quatenus est generatio maioris carnis cum extensione sequente: & hoc significare voluit Aristoteles, quando dixit eas esse idem re, differre autem ratione. Postremum argumentum erat: Aristoteles delarauit accretionem ex similitudine eorum, quæ extenduntur, ergo putauit eam esse quid diuersum ab extensione; quia nihil comparatur cum seipso, neque declaratur per semetipsum. Ad hoc dicimus varias esse extensiones, & diuersos earum modos, proinde non esse absurdum si unam per aliam declaramus, quòd ibi Aristoteles facit: sumit enim eam extensionem, quæ sub sensum cadit, & quam omnes vident, cuiusmodi est spongiæ extensio, & per eam declarat, quomodo illa, quæ augetur, locum mutent; significans ea quoque per extensionem augeri, quæ non est sensibilis, sed mente comprehenditur à quolibet modum considerante, quo fit accretio: quamobrem ex eo loco sumitur potius argumentum pro nostra opinione; quia si id, quod augetur, locum mutat eo modo, quo id, quod extenditur, cui dubium accretionem extensionem quandam esse? sic igitur per extensionem sensibilem, quæ sine adueniente materia fit, declarat Aristoteles extensionem intellectualem, quæ fit ex accensione materiæ: immò nec dicendum est unam extensionem ibi per aliam declarari, sed mutationem loci eorum, quæ augetur, per sensibilem aliquo-

Ad quartum.

Nutritio par-
tim est idem
re cum accre-
tione, partim
non est idem
re.

Ad quintum.

rum.

rum extensionem: quare non declarat idem per semetipsum: sed potius indicat illa, quæ augentur, ideo locum mutare, quia extenduntur, sicuti illa, quæ extendi cernuntur, locum mutant: quare illius loci consideratio nostræ sententiæ suffragatur.

D E A C C R E T I O N E,
E T N U T R I T I O N E:

Quomodo ad accretionem se habeant alia mutationes, quæ in ea sunt. Cap. XII.

RES ab Aristotele veræ accretionis condiciones constitutas esse iam diximus: una fuit accretionem ex materia extrinsecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem usque accretionis seruari id, quod augetur; tertia demum, non modò totum, sed etiam partes omnes aliquod suscipere magnitudinis incrementum. Ad hanc primam declarandam ea, quæ hæcenus dicta à nobis sunt, pertinuerunt: quomodo enim ex accedente materia corpus viuens augetur, satis ex iis, quæ diximus, potest esse manifestum. Sequitur ut ea, quæ ad duas reliquas condiciones attinent, consideremus, & difficultates, quæ in iis magnæ oriuntur, expendamus, ac soluere nitamur: ut his omnibus declaratis tandem perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: sunt autem hæc duæ condiciones ita inter se cõnexæ, ut coniunctim declarandæ esse videantur: unam enim & eandem rationem esse ostendemus, quæ & idem numero manet id, quod propriè augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua sit additio quantitatis: ideo prius difficultates, quæ in utraque conditione existunt, seorsum proponemus; deinde una, & eadem contemplatione omnes soluere, & veritatem patefacere aggrediemur. Quod ad alteram attinet, quæ est, idem numero id, quod augetur, manere, scire oportet hanc non esse propriam accretionis conditionem, sed ei cum omnibus aliis motibus communem, quæ omnes à substantiali mutatione distinguuntur: quando enim aliquod in solis accidentibus mutatur manente substantia, idem numero subiectum sensile manet, cui motus ille attribuitur: sed Aristoteles hanc exprimere coactus est: tum ad multas excludendas impropiè dictas accretiones, quæ cum substantiæ mutatione coniunctæ sunt, ita ut non eadem numero substantia in iis manere dicatur; ut quando mutata aqua in aerem moles crescit: tum etiam ad separandas alia mutationes, quæ ad veram accretionem faciendam concurrunt, iam enim diximus accretionem non fieri sine alterationis, & generationis, & interitus multiplici interuentu: sed h irum omnium, & accretionis non idem est subiectum, cui attribuuntur, id quæ summopere annotandum est ad accretionem ab alijs seiungendam: sæpe nam contingit, ut quæ eadem esse mutatio videtur, multæ sint, dum ad diuersa subiecta referuntur, ut si ferrum aliquod quiescens altero ferro moto confricemus, is respectu moti est motus localis, respectu autem quiescentis non est motus localis, sed alteratio solùm, quia motu illo calefit, qui igitur unus esse motus videtur, duo sunt ita distincti, ut in vno alter minimè includatur: sic in uiuente quando mutatur chylus in sanguinem, ea est generatio, & interitus, non tamen ipsius uiuentis, sed generatio sanguinis, & interitus chyli: sic postea quando uertitur sanguis in carnem, illa mutatio dum diuersis subiectis attribuitur, alia, & alia esse cognoscitur, nam respectu sanguinis non est nutritio, neque

Accretionis, & alteræ mutationis, quæ cum illa coniunctæ sunt, non idem est subiectum.

accretio, sed interitus, quia neque nutriti, neque augeri mutatione illa sanguis dicitur, sed interire; respectu autem carnis genitæ secundum se consideratæ non est nisi generatio; at respectu totius viuents neque alteratio est, neque generatio, neque interitus, sed nutritio, & accretio: totum enim viuens neque alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, sed nutriri, & augeri: proinde totum idem numero seruatur, non sic sanguis, neque caro, quibus non accretio, sed generatio, & interitus attribuuntur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta est; non tamen eidem subiecto hæc omnes mutationes ascribuntur, sed diuersis: sola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & coniunctionem habet, ut eidem subiecto attribuantur; nam idem viuens eadem mutatione & nutriri, & augeri dicitur, licet variis rationibus, sicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutriri dicitur, idem numero manet, non sic illud, quod in nutritione generatur, uel interit. Ita igitur separata ab aliis dictis mutationibus accretione per diuersa subiecta denominationis, manifestum est in ea idem numero seruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipso Aristotele expressè acceptum, & absque ulla probatione constitutum est, tum ab omnibus hominibus concessum, tanquam per se manifestissimum; eandem enim numero plantam, & idem numero animal per uniuersam uitam seruari omnes homines existimare uidentur.

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, dua contraria opinioniones, & difficultates, quibus uigentur.

Cap. XIII.

AETERVM ut res ipsa manifesta per se uidetur, ita obscurissima est ratio, & modus, quo id sit intelligendum. Dux hac de re contrariæ opinioniones existunt, quarum alteram sequi necessarium omnino est; utraque tamen cum maximis difficultatibus est coniuncta, & utraque sectatores habuit, atque habet. Vna est quam in primo libro de Generatione Marsilius tuetur, & Scotus in quarto sententiarum distinctione 44. quæstione prima, & alii complures, qui dicunt non manere per totam uitam idem numero uiuens, nisi secundum quandam æquivalentiam, propterea quod in uiuente non remanet per totam uitam eadem materia, neque eadem forma numero: de materia quidem certum est; ea nanque continuè fuit, & alia noua quotidie ex alimentis aggeneratur: quare in homine sene non est eadem numero caro, quæ fuit in eodem puero; eadem tamen est secundum æquivalentiam, quia non tota simul est renouata, sed pars post partem: hoc modo etiam integritates elementorum eadem manere dicuntur tanquam indiuidua æterna, quia seruantur eadem secundum æquivalentiam solum; in partibus. sic continua mutatio, non in toto simul elemento: sic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus seruari, licet tandem oēs partes in ea sint renouatæ; hodiè nanque mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo ut post aliquod tempus sint omnes partes mutatæ, & nulla eorū, quæ initio factæ sunt, remanserit, eandem numero nauim dicimus remansisse per æquivalentiam: at si omnes simul partes eodè tēpore renouarentur, non eadè nauis esse diceretur, sed esset alterius numero diuersæ generatio: quod autem de materia dicitur, idem numero uideri necessarium esse dicendū de omni forma, quæ de potestate materiæ sit educata: forma enim materialis non est à sua materia separabilis, & ad materiæ extensionem extensa est; quare ita est pars formæ in parte materiæ, ut tota forma in tota materia: fluentibus igitur partibus materiæ necesse est ut simul partes formæ fluant, & alix nouæ partes cum noua materia generentur, hoc est de illius potestate educantur.

Opinio Scoti, & Marsilii.

educantur. Quoniam igitur viuens est viuens, & augetur per illam animæ partem, quam altricem vocamus, hæc, quum sit forma materialis, fluit cum materia secundum partes, & aliæ eius partes quotidie generantur; fluente enim carne secundum particulas fluunt etiam particule huius animæ cum particulis carnis, & quando fit mutatio alimenti in nouam carnem, generatur in illa particula carnis alia noua animæ particula, quæ de illius materiæ potestate educitur. Sic igitur neque eadem numero materia, neque eadem numero anima remanet ab ortu viuentis ad finem vsque vitæ ipsius, sed remanet vtraque per æquivalentiam, quia vtraque secundum partes continuè renouatur. Altera est opinio huic contraria, quam Albertus, & Thomas, & alij multi sequuti sunt; inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de accretione eam efficaciter tueri contendit: quauis enim hi non parum dissideant in modo dicendi, ut in dicto Pomponatij libro videre est, in hoc tamen omnes consentiunt; quod sola materia secundum partes fluat, & renouetur, anima verò vegetans non fluat, sed per totam vitam maneat penitus eadem numero tam secundum se totam, quam secundum partes, & adueniente noua materia extendatur ad eam informandam, & animandam, fluente verò aliqua parte materiæ non fluat cum illa, sed ad alias remanentes materiæ partes retrahatur. Hanc opinionem sequentes facile ostendunt quomodo viuens idem numero per totam vitam seruetur: quum enim à forma, quæ anima est, constituatur, necesse est manere eadem forma, quæ nec secundum se totam, nec secundum partes mutata sit, ut idem indiuiduū maneat. Vtraque hæc opinio magnis difficultatibus vgetur: nam si hanc potteriore sequamur, & dicamus animam transire ab vna parte materiæ ad aliam nuper genitam, asserimus formam materialem migrare de subiecto in subiectum, quod videtur, ut Buccaterreus ait, totam euertere Aristotelis philosophiam; etenim Aristoteles censuit formam materialem de potestate materiæ educi, non in materiam induci, quum prius extra illam extiterit, vt secundum hanc opinionem asseritur. Ex altera verò parte si cum aliis dicamus animam vnà cum materia fluere, & in partibus materiæ ex alimento genitis nouas animæ particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam seruetur, communi hominum existimationi aduersari videmur, omnes enim eandem numero plantam, idemq; numero animal ab ortu ad mortem vsque seruari arbitrantur: cui opinioni attestatur etiam conseruatio specierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vsque retinent multarum rerum species in memoria impressas; canes enim inuenti sunt, qui quum multos annos à domio suo absentes fuerint, cum postea visum statim agnouerunt: quod non videtur posse contingere, nisi eadem numero anima absque aliquo suarum partium fluxu seruata sit, nec solum per æquivalentiam eadem; facit enim æquivalentia, vt animal eandem rem addiscere similiter aptum sit, sed non vt eandem actum retineat: quod quidem ostenditur similitudine accepta à nauis secundum partes renouata, qua ipsi quoque utebantur; nam si quis in nauis characteres aliquos imprimat, & post tempus aliquod mutantur vna post aliam trabes, & tabulæ omnes illius nauis, manebit quidem nauis eadem per æquivalentiam, sed characteres non seruabuntur. Vtramque igitur opinionem maximis, & vix solubilibus difficultatibus urgeri manifestum est.

Opinio Thomæ, & Alberti, & Pomponatii.

Difficultates contra sententiâ Thomæ.

Difficultates contra sententiâ Scoti.

Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententia. Cap. XVIII.

DE reliqua etiam conditione altercatio magna est, quomodo quælibet eius, quod augetur, pars fiat maior: quum enim id, quod augetur, corpus sit, proinde in infinitas partes diuiduum, & alimētum itidem corpus sit, non uidetur fieri posse ut omnibus prorsus corporis augendi partibus fiat accessio magnitudinis ex alimēto adueniente, quin corpus à corpore penetraret, quod philosophi omnes impossibile penitus esse existimauerunt: ideo Aristot. ut hoc absurdum euitaret dixit conditionem hanc de forma, non de materia intelligendam esse; ita ut quando dicitur, quamlibet partem rei crescentis maiorem fieri, id verum sit secundum formam tantummodo, non secundum materiam: quod Aristotelis dictum magnas interpretum controuersias excitauit, quum dubium maximè sit quid Arist. intellexerit per partes secundum formam, & per partes secundum materiam, & variæ huius dicti interpretationes à multis excogitatæ sint; ut videre est in memorato Pomponatii libro de accretione, & in quæstione Marfilii duodecima primi libri de ortu & interitu. Aliqui nomine formæ animam intellexerunt, & nomine materiæ corpus, quæ est maximè propria, & euidentissima harum vocû significatio; & accretionem dixere attribui animæ, quoniam anima non fluit, sed eadem manet tam secundum se totam, quam secundum partes ab ortu ad mortem usque ipsius viuētis, & omnes eius partes sunt maiores sine vlla corporum penetratione, quia anima est incorporea; materiæ vero accretionem non attribui secundum omnes eius partes, quia hæ sunt in continuo fluxu, neque eadem per totam vitam manent, neque possunt omnes maiores fieri per additionem materiæ, quin corpus à corpore penetraret, quod quidem fieri nullo modo potest. Sed alii, qui non modò materiam, sed etiam animam secundum partes fluere existimauerunt, ad aliam horum verborum interpretationem confugere coacti sunt; neque eandem omnes attulerunt, sed in varias sententias diuisi sunt: Aliqui dixerunt partes secundum materiam intelligi partes homogeneas, quæ sunt materia heterogenearum, partes autem secundum formam esse partes heterogeneas; hæ nanque certam figuram postulant, & ipsius animæ proxima instrumenta sunt, quocirca his præcipuè attribuitur accretio, & homogeneis propter ipsas. Alii verò dixerunt duplex in viuente corpore esse humidum, & radicale, quod ab ortu initio trahitur; alterum cibale, quod ex alimento generatur: & radicale nunquam resoluatur, quoniam eius consumptionem mors necessariò insequitur; cibale verò esse illud, quod ad humidum radicalis defensionem adicitur, & hoc solum fluere continuè, & renouari: partes igitur habentes humidum radicale putarunt ab Aristotele appellari partes secundum formam, quoniam anima in eis præcipuè residet; partes autem habentes humidum cibale vocari partes secundum materiam, sunt enim veluti materia ad tutelam humidum radicalis adiecta, & in eis anima præcipuè non residet, & hæ continuè resoluuntur, & restaurantur: quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit, ideo Aristoteles dixit accretionem fieri secundum partes formales, non secundum partes materiales. Alii per formam intellexerunt totum animatum corpus, per materiam verò partes ipsius, quum Aristoteles in context. trigesimo primo secundi physicorum dixerit totum notare formam, partes verò materiam: quoniam igitur totum manet semper idem per æquiualentiam, partes verò sunt in continuo fluxu; & accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit: ideo Aristoteles dicens accretionem fieri secundum formam, significa-

1. Opinio.

2. Opinio.

3. Opinio.

4. Opinio.

re voluit eam esse attribuendam toti, quod permanet, non partibus, quoniam illę omnes fluunt, nempe tam corporis, quàm animę partes, quoniam anima à materia separari non possit: sic igitur hi dixerunt Aristot. non intellexisse materiam ab anima distinctam, sed partes totius compositi animati prout distinguuntur à toto: ad hanc sententiam accessisse videtur Scotus in prædicta distinctione 44. quarti sententiarum quæstione prima, & hanc sequutus est Flaminius Nobilius in suis commentariis in primum librum de Generatione. Marfilus autem dicit duplices esse viuents corporis partes, alias porosas, alias non porosas, idest ple- nas: & porosas vocari ab Aristotele partes formales, non porosas verò vocari materiales, propterea quòd partes porosę sensiles sunt, & sensilitas conuenit formę, partes autem non porosę insensiles sunt propter paruitatem, ideo attri- buuntur materię, & dicuntur materiales: quum igitur partes porosę augeantur recipiendo alimentum intus; quę est proprię dicta accretio; non porosę verò augeantur per solam appositionem alimenti, non per receptionem intus; quia fieri non potest penetratio corporum; hic autem sit improprius accretionis mo- dus; idcirco Aristoteles dixit accretionem fieri secundum partes formales, quę sunt partes porosę, non secundum partes materiales, quę sunt partes plenę. Alii quoque alia dixerunt, in quibus omnibus recensendis conseruandum esse tē- pus non videtur, quemadmodum neque in singulis modò numeratis sententijs referendis: satis enim sit cognouisse quid alii dixerint, vt intelligatur, in quoniam sit constituta huiusce rei difficultas: nunc veritatis declarationem aggredier- mur, ea enim cognita facile, ac breue negotium erit cognoscere aliorum errores.

Quinea opi-
nio Mar-
filii.

Vera sententia, & eius comprobatio, & contraria confutatio.

usque in
2. 20

Cap. XV.

ARBITROR ego veram esse illorum sententiam, qui dicunt ani- mam vegetantem (de hac enim sola in præsentia loquimur) in om- ni uiuente vnā penitus, & eandem numero ab ortu ad finē usq; vitę illę sam, & in corruptam tam secundum se totam, quàm secun- dum partes seruari, proinde cū corporis particulis fluentibus par- tes animę nō suere; nihil enim meo quidē iudicio vanius, & ab animę natura alie- nius est, quàm dicere particulas animę cum particulis materię cōtinuē suere, & alias nouas animę particulas de potestate materię ad actum educi: ad hoc osten- dendum nullum adduci potest efficacius argumētū, quàm quod ex natura ani- mę sumitur: illud in primis certum est Aristot. in 2. lib. de anima docuisse ani- mam esse formam corporis, non quidem cuiuslibet, sed organici, hoc est in va- rias instrumentales partes distincti, proinde heterogenici; & per hoc tanquā per conditionem essentialiē definiti esse animā, atque eam ab inanimatorum formis distinctiuisse; hę nanque, quum nullam instrumentorum distinctionem requirant, formę sunt corporum homogeneorum; anima verò, quū varijs facultatibus præ- dita sit, varia etiam instrumenta corporea postulauit, quibus ad varijs edendas operationes vteretur. Quū igitur anima sit heterogenici corporis forma, necessā- rium fuit, ut ordine quodam oēs illius partes perficeret, & in vna præcipua reside- ret, in qua ortum habens posse a se eacum alijs partibus cōicarietur, quę admodū Arist. declarat in calce libelli de cōi animalium motu, & in tercio de partibus ani- malium cap. 4. 5. 7. qua de re quum abundē iam loquuti simus in libro, quem de partitione animę scripsimus, nunc eam sententiam breuiter referemus, & tanquā ibi declaratam, & confirmatam constituemus. Docet in dictis locis Aristot. ani- mam in uno præcipuo membro residere, quod in sanguineis animalibus inquit esse cor, in alijs verò, & in plantis aliud quiddam eodem munere fungens, &

Approbatio
opinionis
Thomę.

Animę na-
tura.

11
11

Vnitatis ani-
malis pendet
à corde.

cordi proportione respondens; Ideo quod nos nunc de corde dicemus, id de quolibet alio simili in alijs viuientibus membro intelligendum erit. A corde igitur inquit Arist. pendere animalis vnitatem: quia animal est vnum propter animam vnā; & anima est vna propter vnum principium, in quo primum oritur, & in quo præcipue residet, & à quo ad alias omnes adnatas partes diffunditur; statim enim genito corde producit in eo anima per educationem de potestate illius materiæ ad actum, deinde adnascentibus cordi alijs membris ordinatim, anima ab illo principio ad alia membra animanda profertur; utitur autem ad hoc declarandum Aristot. exemplo regis, qui in sola vrbe regia residet, sed potentiam suam ad omnes partes regni partes gubernandas extendit; ita ut si ad eius imperium accedat aliquod aliud nouum oppidum, ad illud quoque regis potentia extendatur, quemadmodum in prædicto libro nostro fufius declarauimus. Cognouit ergo Aristot. viuientis corporis tantam partium varietatem habentis seruari vnitatem non posse absque hoc ordine, & illarum partium colligantia, quæ consistit in earum omnium pendentia ab vna præcipua, in qua fuit primus animæ ortus; idque manifestum est sumpta à regno similitudine, non esset. n. regnum vnū, nisi vnum regem haberet, qui in aliquo præcipuo loco residens vires suas ad cunctas alias partes extenderet. Ex his colligimus duplicem esse animæ productionem in corpore secundum Aristot. licet vnā proprie dictam, alteram verò factis improprie: vna est, quæ fit in corde in initio generationis, eaq; est verè productio animæ, & generatio per educationem formæ de potestate materiæ ad actum, neque in vno viuente fit, nisi semel, quemadmodum vna tantum est generatio cordis, nec potest sæpius iterari: altera verò est, quando adnatis cordi cæteris membris innascitur in eis anima, non tamen amplius per educationem de materia, sed per deriuationem à corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, quæ adnascuntur, membra: quod autem in initio generationis euenit, illud idem postea in aggeneratione, quæ in nutritione per totam vitam fit, concedere debemus, scilicet animam à corde ad aggeneratas particulas deriuari, nam eadem utrobique ratio viget: sic verò non proprie dicimus animam, seu partem animæ in aggeneratis partibus generari, nullam. n. animæ pars producit, quæ prius non fuerit, sed potius noua materiæ particula, quæ prius non erat, animæ iam præexistenti subgeneratur. Hanc ego sententiam sequendam puo, tanquam Arist. & rationi magis consentaneam, quàm alteram contrariam plura sequuntur absurda, eaq; penitus insolubilia. Primum quidem, si de noua particula carnis noua animæ particula educeretur, anima esset primò actus corporis homogenei: quare non esset essentialis conditio animæ illa, quam Arist. in eius definitione accepit, animam esse actum corporis heterogenei, sed etiam de similari corpore anima educeretur, & anima quidem tota: alias namque ostendimus essentiam animæ esse totam, & integram in qualibet corporis parte; quum enim animæ essentia diuidua non sit, necesse est vt ubicunque esse dicitur, ibi sit integra. Præterea sequeretur nullum esse in viuente præcipuum membrum, sed omnes corporis partes esse æquè præcipuas: præcipuum quidem præcipua pars non alia ratione iudicatur, quàm ex primo animæ ortu in illa, & ex præcipua eius sede, à qua ad alias partes anima deriuatur, atque diffunditur; quo circa si ubique anima oritur, ubiq; est membrum præcipuum: falsa igitur erit Arist. sententia de primatu cordis, quia sic omnis aliarum partiū à corde pendentia tollitur; ab eodem. n. rei pendet secundum conseruari, à quo pendet secundum esse; quare si in partibus corporis anima secundum esse non pendet à corde, sed in singula parte est primum educta de materia, neque secundum conseruari pendebit à corde. Quapropter sequeretur etiam oportere quodlibet membrum ab animali separatū viuere aliquandiu: nam si membrum non habet animam à corde insuentem, sed in ipso primum exortam, nulla esse potest ratio, cur separatū membrum à toto non scibat aliquandiu animam retinere, quum substantia interitus

Productio ani-
mæ duplex
est.

Primum ar-
gumentum.

Secundū ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

interitus non fiat sine præuia alteratione, quæ non potest esse subita, sed in tempore fit necessariò: immò non solum membrum, sed etiam quælibet carnis particula separata deberet ob eandem rationem aliquandiu uiuere: hoc tamen omnium consensione falsum est, & experientiæ, ac sensui repugnat. Præterea sequetur etiam non vnam esse animam in uno uiuente, sed plurimas; in singula. n. aggregata carnis particula inesset anima propria, & seorsum ab aliis educta de illa materia: idque confirmatur per memoratum Aristotelis dictum in tertio libro de partibus animalium, animal est vnum propter animam unam, & anima est vna propter vnum principium, quod est cor, in quo exoritur, & in quo residet; nam secundum illorum sententiam non vnum est principium generationis animæ, quomòdò in singula parte anima generetur, proinde non vna est anima, neque vnum animal: sed præter Aristotelis testimonium id omnino confiteri nos ratio cogit; nã in tanta partium varietate non potest totius unitas seruari, nisi per colligantiam; nulla autem esse earum colligantia potest, nisi per naturalem ordinem, & aliarum pendenciam ab una: quemadmodum ergo Arist. dicit vnum esse animal propter vnum principium generationis animæ, ita si plura sint talia principia, plura quoque animalia in quolibet animali erunt, & plura quotidie generabuntur. Hæc, & alia eiusmodi absurda manifestissima euitamus, si cum Arist. dicamus eductionem animæ uegetantis de potestate materiæ ad actum semel tantum fieri, & in solo corde, seu alio membro, quod cordi proportionem respondeat, in initio generationis cuiusque uiuentis, deinde ab eo diffundi animam ad alias adnatas partes, & per totam uitam ad particulas materiæ ex alimento aggregatas, nec posse in alia parte præter membrum præcipuum animam de potestate materiæ educi. Propterea optimè illos sentire arbitror, qui dicunt animam non ita esse materiale, atque diuiduam, ut non sit etiam immaterialis, & indiuidua; est enim mediæ naturæ inter formas penitus à materia abiunctas, & formas materiæ profus immerfas, quæ sunt formæ inanimatorum; formæ nanque à materia abiunctæ omnino indiuiduæ sunt, & nullam habent quantitatem, quia nullam habent materiam: formæ verò inanimatorum sunt necessariò adiuuante quantitati materiæ, in quæ extenduntur, & determinatæ etiam quantitati, & determinatæ materiæ, sine qua existere nequeunt; forma enim, quæ est in hac aequæ particula, ita est alligata huic portioni materiæ, & huic determinatæ quantitati, ut non possit extendi ad informandam aliquam aliam materiæ portionem adiectam; sed si aliqua materiæ portio adiciatur, quæ debeat aequæ formam recipere, oportet de potestate illius alterius materiæ aliam aequæ formam educi: anima verò medio-modo sese habet; nam est quidem necessariò materiæ, & quantitati addita; quia sine materiâ, & sine quantitate esse nullatenus potest: non est tamen ita addita determinatæ materiæ, ac determinatæ quantitati, ut non possit materiam quantam mutare, & aliam, cui inhaereat, sibi adscribere, non ita tamen, ut possit materiam, in qua est; derelinquere secundum totum, & ad aliam transire; quia si tota simul materia destruat, perditur anima necessariò; sed secundum partes, & per successionem, manente scilicet eadem materia per æquiualentiam, ut ante declarauimus exemplo nauis, cuius partes diuersis temporibus renouentur, non eodem tempore omnes; hanc enim conservationem eiusdem rei per æquiualentiam, in ipsa quidem materia, & in partibus corporis concedimus, ac non in animâ: cuius partes fluentibus materiæ partibus minimè fluunt; est. n. anima forma nobilioris conditionis, & magis eleuata, ac libera à nexu materiæ, quàm formæ inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, sed in ea profus immerse sunt: anima enim, quatenus sine materia esse non potest, materialis est, & semper extensa, & semper quanta, ac diuida; sed quatenus fluentibus materiæ partibus ipsa non fluit, sed in remanentibus integra manet, & ad alias renouatas materiæ partes extenditur, redolet naturam formæ immaterialis,

Quartum argumentum.

Anima est materialis, tum immaterialis.

et numerus?

Quintum ar
gumentum,
& declaratio
tex. 41. primi
lib. de gene-
ratione.

lis, & indiuiduæ. Hæc fuit absque dubio sententia Aristotelis in contex. 41. primi libri de generatione, quando dixit, formam, secundum quam fit nutritio, & accretio, esse formam quandam immaterialem, in materia tamen existentem: quam eius loci interpretationem à latinis adductam omnino sequi debemus, scilicet à tera Ioannis Grammatici, etsi nunc à multis recepta, in qua ego aliàs, dum eum locum publicè declararem, multa notavi absurda tum in philosophia, tum in Grammatica ex verborum Aristotelis græcorum consideratione: nam rei veritas hæc est: quum Aristoteles prius formam eius, quod augetur, nominasset, voluit aliquid dicere de hac forma, secundum quam nutritio, & accretio fieri dicitur; sed quia forma hæc est anima vegetans, quam in eo libro considerare minime conueniens erat, ideo etiam ab animæ nominatione abstinere uolens satis habuit eam propria conditione circumscribere, & significare, dicendo eam esse formam immaterialem, materiæ tamen inherentem, hæc enim non est nisi anima: hoc significanti uerba illa græca, *τὸ πρὸς τὸ εἶδος*, quum enim in præcedentibus formam rei, quæ augetur, nominasset, ideo postea his uerbis subiunxit, hæc autem forma sine materia, nec significare potuit aliam formam, quam illam, quam iam nomine formæ appellauerat; ac secundum Ioannis Grammatici opinionem oporteret formam in his uerbis esse prædicatum, ut sensus esset, hæc autem est forma sine materia: hoc tamen dicere non possumus, quia articulus ostendit formam ibi esse subiectum, non prædicatum: præterea dictio illa, *τὸ πρὸς*, est neutri generis; quare non potest ad alimentum referri, quod à Græcis femininò nomine *τροφή* appellatur: sed magis est ea sententia absurda, quam ut in præsentia consulari mereatur, nam & secundum eam maxime impropria, & incongrua est Aristotelis loquutio, & in multiplicem errorem, ac repugnantiam incidet Aristoteles, si id, quod ei Ioannes attribuit, significare uolisset. Non possum hic me continere quin dicam id, quod mihi cum locum consideranti uenit in mentem, quod non credo Aristotelem cogitasse, quamquam illud cogitare maxime debuit; sumitur enim ex eo loco, & ex Arist. confessione argumentum aliquod, vel saltem coniectura de animæ humanæ immortalitate: quum enim de anima uégetante, quæ ignobilissima omnium animarum est, loquens ibi Aristoteles fateatur eam esse modo aliquo immaterialem, & eleuatam, & liberam à nexu materiæ, quia potest (saltem à partibus suæ materiæ separari, credendum est animam sensibilem multò eleuationem esse, sed maxime omnium animam rationalem; proinde ita esse liberam à nexu materiæ, ut possit etiam à tota sua materia separari, si aliæ partes anime sunt à partibus (saltem suæ materiæ separabiles; eo enim negato non haberet anima rationalis maiorem eleuationem; quam anima uégetas; quod non uidetur consentaneum esse rationi. Sed ut ad id, de quo sermo erat, reuertamur, sumitur etiam nostræ sententiæ confirmatio ex ijs, quæ dicuntur ab Arist. in contex. 36. eiusdem libri: ibi nanque utrem aqua fluente plenum comparans cum corpore, quod augetur, utri similem esse dicit formam eius, quod augetur, aquæ uero fluenti similem esse materiam; siquidem materia semper fuit quemadmodum aqua illa per utrem, manente tamen utre sine aliquo fluxu; sicuti etiam forma eius, quod augetur, non fuit. Similiter in contex. 42. de immutatione loquens dixit materiam, & quantitatem minui, formam autem manere; purauit igitur nullam formæ partem cum fluente materia fluere, sed totam animam remanere, & ad reliquam materiam restringi: nam si substantiam quoque formæ in particulis materię fluentibus corrumpi, & fluere cum materia existimasset; non potuisset ullum materiæ & formæ discrimen statuere ratione fluxus, vel permanentiæ, quoniam idem prorsus de utraque dicendum fuisset.

Nota de ani-
mæ humanæ
immortalita-
te.

Septimum ar-
gumentum.

Septimum ar-
gumentum.

Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio. Cap. XVI.

VERVUM sententia hæc ita magnis difficultatibus urgeri videtur, ut multi eas solui nullo modo posse arbitrâtes, hæc reiecta, alteram, quam nos modò confutauimus, sequi maluerint: has igitur solue ritendum est, ut si nobis non ita eas diluere datum erit, ut omnes conqueiscant, id saltem præstemus, ut ii, qui mediocri ingenio præditi sunt, & ritè philosophari uolunt, dum eam cum contraria opinione contulerint, hanc cum minoribus difficultatibus coniunctam esse cognoscant, & fateantur. Duo potissimum dubia sunt, quæ maximè infirmare nostram hæc sententiam uidentur. Vnum, est quòd per eam ponitur forma migrare de subiecto in subiectum, quod & de accidentibus, & de formis omnibus materialibus impossibile prorsus esse omnes existimant: quòd autem hoc sequatur, patet: nam si illa eadem numero anima, quæ est in carne uetere, transit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadem, quæ erat in particulis materiæ consumptis, non fluxit cum illis, sed remanens contrahitur, & restringitur ad alias materiæ partes remanentes, absque dubio eadem numero anima migrat de subiecto in subiectum. Alterum dubium est, quoniam Aristoteles in primo libro de anima docuit animam non esse per se mobilem, sed solum per accidens ad motum corporis, nam in sexto libro physicæ auscultationis ostendit ad motum esse per se mobilia: at secundùm hanc sententiam anima per se moueretur, non ad motum corporis; quando enim ad aggeneratam carnem extenditur anima, & quando à parte carnis consumpta ad remanentem carnis partem retrahitur, non potest hunc transitum facere, nisi loco moueatur: itaque mouetur loco per se, quia nulla corporis pars tunc loco mouetur, sed sola particula animæ locum mutat, quod est moueri per se. Hæc sunt validissimæ obiectiones, ut multis uidentur, quæ sententiam hanc prorsus euertere, & impossibilem reddere uidentur: ad quas quid dici possit, proponitur nobis in præsentia considerandum. Ego quidem arbitror priorem dubitationem non tanti esse momenti, quanti eam esse plures arbitrantur, quum ex ipsamet re solutio sumi uideatur: migratio enim quæ à philosophis impossibilis esse existimatur, est illa solum, qua accidens, uel forma totum suum subiectum derelinquat, & eadem numero ad aliud transeat: sed dummodo forma totum suum subiectum non deserat, sed in eo maneat, potest absque ulla absurditate ab una eius parte ad aliam informandam transire: neque hæc dicenda est migratio, sed quædam nomine carens transitio, quæ in nulla forma uel accidente materiali est admittenda, nisi in sola anima, ob eius naturam aliquantum eleuatam, & mediam, sicut antea declarauimus: in aliis igitur omnibus formis, & accidentibus naturalibus nullam siue secundùm totum subiectum, siue secundùm partem fieri posse migrationem concedimus: at in anima est possibilis, immodò & necessarius transitus, ac diffusio ab una corporis parte ad aliam; & huius discriminis ratio ex eo, quod aliàs declarauimus, satis clara desumitur: nam ceteræ præter animæ formæ naturales sunt formæ corporum simularium, in quibus eadem est natura, & conditio totius, & partis cuiuslibet, proinde in ea forma participanda nullus est in partibus ordo naturæ: sola anima est forma corporis organici, & dissimularis, & eius corporis partes, quarum magna est uarietas, informat, ac perficit certo quodam, ac necessario ordine, unam quidem primò, ac præcipuè, deinde alias per illam, & per deriuationem ab illa, quam obrem necessè est ut ab una præcipua uiuentis parte ad alias partes anima diffundatur: & hoc quemadmodum in prima totius uiuentis generatione fieri certum est, ita in quotidiana nutritione est concedendum, eaq; migratio, si modò migratio uocanda est

1. Dubium.

2. Dubium.

Solutio primi.

Nota quæ migratio sic im possibilis.

est, non est impossibilis in anima, sed necessaria, & ipsi naturæ animæ maximè consona. Mutatis igitur per successionem partibus viuientis, toto tamen corpore eodem per æquivalentiam seruato, potest anima à membro præcipuo, in quo est radicata, ad aggeneratas partes protendi, & ita semper informare, atque uiuificare totum corpus, quod per totam uitam idem per æquivalentiam seruari dicitur: quocirca ea non est animæ migratio uocanda, quam semper in eodem corpore seruetur, neque de illo toto ad aliud totum transeat. Hoc uidetur concessisse inter aduersarios Scotus in prædicta quæstione prima distinctionis 44. quartientiarum, ubi aduersus sententiam nostram ita argumentatur: quando anima, quæ est in materia uetere, transit ad nouam materiam informandam, deserit ne materiam ueterem, & ad nouam transit, an informat simul utranque? si primum, ergo migrat de materia in materiam: si secundum, ergo eadem forma perficit simul duo perfectibilia, quorum utrunque separatim acceptum illi est adæquatum: concedit igitur Scotus, si secundum ponatur, non esse migrationem, sed ex eo aliud absurdum deducit: ad quod tamen nos facile respondeamus: dicimus enim posse duobus modis intelligi animam corpori adæquari, uno modo secundum quantitatem; altero modo secundum proportionem; si secundum quantitatem intelligat, ut intelligere uidetur, anima nulli corpori adæquari potest, quia non adæquatur nisi quantum quanto, anima uero per se quanta non est, proinde uana est quæstio de animæ adæquatione cum corpore: eadē. n. anima ueterans ita est adæquabilis corpori formicæ, ut corpori elephantis, uel alicuius magnæ arboris, quantitatem enim non habet, nisi quam recipit à materia, & ita apta est extendi in magna, ut in parua materia, quemadmodum etiam dicimus eandem animam ita adæquari corpori gigantis, ut corpori Pygmæi: argumentum igitur Scoti uanum est, quoniam anima & paruæ, & magnæ materiæ adæquabilis est, & quando caro facta est maior, non sunt ibi duo perfectibilia ab æia, sed unum, quod prius erat minus, postea est factum maius, immò totum uiuentis corpus est unicum perfectibile: secundum proportionem autè rectius dicimus animam corpori adæquari, si potius corpus ipsi animæ: quum enim anima pluribus facultatibus prædita sit, tunc corpus dicitur esse illi adæquatum perfectibile, quando omnibus instrumentis præditum sit, quæ ad exercendas illas omnes facultates requiruntur: idè si quis homo sine manibus, uel sine oculis nascatur, anima non habet integrum, & sibi adæquatum perfectibile, quia non potest in illo corpore suas omnes facultates exercere: si igitur hoc modo Scotus intelligat adæquatum perfectibile, uanum similiter eius argumentum est; quia nulla corporis pars est animæ adæquatum perfectibile, nec membrum ullum, immò nec totum viuientis corpus, quando est mutilatum, sed solum quando omnibus instrumentis præditum, quæ facultatibus omnibus animæ respondeant. Hoc igitur modo tolli facile puto priorem difficultatem, & in hac solutione ego quidem: penitus acquiesco. Maioris momenti esse uidetur altera obiectio de animæ motu, ab una enim corporis parte ad aliam transire eadem anima non posse uidetur, nisi loco moueatur. Ego quidem non absurdam fore responsum puto, si cum Ioanne Baconio in distinctione decimoctaua tertii sententiarum diceremus animam ad informandas aggeneratas partes transire non per motum, sed modo quodam alio nobis occulto, & abscondito; fateamur. n. uelimus nolimus, necesse est plurima fieri in natura, quorum rationem, & modum non intelligimus: quemadmodum igitur fatui hominis esset negare illam, quam uidet, pluuiam de sublimi loco descendere, quod modum generationis eius ignoret; ita ingenii, ac uerè philosophici animi est humani ingenii infirmitatem, & nostram ignorantiam confiteri, qua frequentissimè fit ut rerum manifestissimarum causas, & modum generationis intelligentia non assequamur: dicere igitur possumus animam ad aggeneratam partem informandam effundi absque motu; quis autem & qua-

Scoti confessio.

Notaquedo anima dicitur corpori adæquari.

an sup. at. con. d. 1. 1. 1.

Solutio secundæ.

lis ille transitus sit, nos ignorare; hoc enim asserentes vel non erramus; uel multo minus erramus, quam qui transitum illum, licet per se manifestissimum, inficiari audent, propterea quod modum, & rationem eius non intelligunt. Sed si quid hac de re dici potest, illud est, quod Pomponatius dicit in libro suo de accretione capite decimoquinto, eaque mihi videtur tuta, firmaque responsio, animam vegetantem partim materialem, partim immaterialem esse, ut Aristot. dixit in. cont. x. 4. 1. primi de ortu & interitu; quem locum Pomponatius optime intellexit; materialem quidem, quatenus de materia educa est, & est necessario addita materię quantę, sine qua existere non potest: immaterialem verò, quatenus transit secundum partes eiusdem corporis ad informandam aliam materiã similem, de qua non est educa, propterea quod non est ita addita statuatę materię, ut ad aliam transire non possit, eo scilicet modo, quem in prioris dubitationis solutione declarauimus: quum igitur protendatur eo modo anima à parte materię ad partem, hoc prestat, quatenus immaterialis, & indiuidua est, non quatenus materialis, atque diuidua; id autem, quod immateriale, & indiuiduum est, ut locum non occupat, ita nec loco moueri dici potest: ideo transitus ille non est uocandus localis motus, neque omnino motus, quia non mouetur nisi id, quod corporeum est: sed est accessio subita rei immaterialis. Ob id ne hac in re decipiamur, notandum est aliud esse mutationem alimenti ultimi in substantiam, ut in carnem, uel in os, aliud esse extensionem, seu fluxum animę ad eam: mutatio quidem alimenti in substantiam est uerus motus, est enim alteratio in tempore facta, quam insequitur etiam substantię mutatio, de qua postea loquemur: sed extensio animę ad illam aggeneratam partem subita, ac momentanea est; neque est uocanda motus: itaque sola materia uerè mouetur, sicuti sola uerè locum occupat; anima uerò ut in loco non est, ita nec uerè moueri dicitur, sed absque motu ad aggeneratam partem subito extendi, sicuti rei immateriali, & indiuisibili conuenit ut extendatur ad aliam. Quod uerò Aristoteles dicit, animam non esse per se mobilem, intelligendum est de anima tota, quod quidem respexisse Aristotelem manifestum est, quum illi quoque philosophi, quorum ibi sententiam improbat, hoc solum intellexerint; non potest enim anima tota sine corporis motu mutare locum, & de toto subiecto in totum aliud subiectum transire, quemadmodum antea de migratione dicebamus, neque tota se ipsam mouere, ut illi philosophi dicere uisi sunt: sed manente anima in eodem toto uiuente extensionem eius ad omnes aggeneratas partes animandas Aristoteles non negauit, neque motum animę appellaret, sed soli materię, & corpori motum attribueret; dicendum enim potius est nouam materiam mutari ad recipiendam animam, quam moueri animam ad illam informandam; cuiuslibet enim aggeneratę parti iam adest anima, quę in toto corpore existens æquę apta est & paruum, & magnam materiam informare. Hęc ad propositas obiectiones dicenda esse puto, & profiteor mihi per illa ita esse satisfactum, ut de hac re non dubitem; quum enim rem ipsam ita sese habere constanter existimem, de modo, quo id fiat, contentus esse uolo eo, quod in re difficillima, & sensum maxime latente assequi, & complecti humana ratio potest; quisquis autem in his noui acquiescat, is debet, uel confiteri se concessa rei ueritate modum ignorare; uel hunc ipse inuenire, & in medium proferre; uel tandem, si à nobis dissentiens contrariam sententiam sequatur, ad illa, quę nos aduersus eam attulimus, respondere.

Quomodo in accretione dua posteriores conditiones seruentur.

Cap. XVII.

SENTENTIA hæc nostra eo argumento maximè confirmatur, quòd eam sequentes facile seruamus duas illas accretionis reliquas conditiones: quòd idem numero maneat id, quòd augetur; & quòd omnibus partibus fiat accessio magnitudinis, idque uerum sit ratione formæ, non ratione materia: prior. n. conditio omni du bio caret, quia manente prorsus eadem forma per totam vitam absque aliquo suarum partium fluxu totum uiuens idem manere dicitur, quia unitas indiuiduà forma provenit, & cõstituitur. At secundum illos, qui dicunt partes animæ cū partibus materiæ fluere, non video quomodo seruari hæc conditio possit, tandem. n. tota animæ substantia erit mutata, quare non idem uiuens seruatur: quod uerò dicunt eandem manere per æquivalentiã, uanum est, siquidem materia quoque sic per æquivalentiã eadem seruatur, quare nullum est in hoc materiæ, & formæ discrimen: hoc tamen Arist. aduersatur, qui dixit materiam esse in cõtinuo fluxu, instar aque per utrem fluentis, formam uerò, manere instar ipsius utris; deinde etiam dixit quantitatem imminui, sed formam manere: significans concedi posse quantitatem formæ fluere, at non ipsam formæ substantiam: solam autem formæ quantitatem fluere est nihil formæ fluere, quum sit quanta per accidens; & nil aliud significat, quàm animam desinere per illam partem extendi, & esse quantam per illam. Reliqua etiam conditio, licet maiore declaratione indigeat, facile tamen secundum hanc nostram opinionem intelligitur; contra uerò, hæc negata, nullum idoneum seorsum recipit, ut coniectare quisque potest ex eorum dissensione, qui putantes animam quoque secundum partes fluere, varias, quas antea retulimus huius tertiæ conditionis interpretationes, easque omnes absurdissimas, ut mox ostendemus, commenti sunt. Hæc igitur antequam declaremus, tollenda est propter illa, quæ mox dicentur, quædam ambiguitas, quæ fortassis aliquem trahere in errorem posset: quum enim sæpe nobis contigerit in hac nostra disputatione ut extensionem nominaremus, animaduertendum est duas esse, easque inter se ualde discrepantes, quarum antea meminimus, extensiones, ne vnã cum altera confundamus, vna est extensio animæ subita ad partes substantiæ aggeneratas, altera uerò est totius corporis extensio ad maiorem quantitatem; & in hac posteriore diximus esse accretionis naturam constitutam, non in altera priore, quæ est solius animæ extensio, & potius uocanda esset defluxio, seu deriuatio uirtutis animæ ad omnes corporis partes uiuificandas; & hæc etiam in uiris; & in senibus fit, licet non amplius augeantur; dum enim per aduenientem materiam nutritur senex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa est accretio. Quum igitur accretio consistat in ea, quæ est totius corporis extensio facta ab anima per additionem nouæ materiæ, & Aristoteles dicat talem accretionem fieri secundum omnes partes formæ, non secundum omnes partes materiæ; ut hoc plenè declaremus, tria nobis consideranda proponuntur, ad quæ singula accretionem referamus, materia, forma & compositum: quum enim in accretione quodlibet horum maius fiat, videndum est, quomodo tum materia, tum forma, tum compositum, tam secundum se tota, quàm secundum partes augeatur. & cui nam ex his tribus tanquam præcipuo, & equato subiecto accretio attribuenda sit.

Postrema accretionis conditione quomodo intelligatur.

Dux extensiones.

De duplici uiuentis materia, & de nutritione quomodo fiat,

Et quid sit. *Cap. XVIII.*

VT à materia ordiamur, certum est ipsam accessione nouæ materiæ maiorem fieri: & quia materiæ nomine non primam omnium materiam, & remòtam intelligimus, sed propinquam, & propriam; hæc duplex est; & utraque augeri dicitur: nam & heterogeneæ partes, quæ membra uocantur, sunt uiuentis materia proxima, ut in animalibus pedes, & manus, & in arbore truncus; & ramus; & homogeneæ sunt materia heterogenearum, ex carne enim; & osse, & neruo; & aliis similibus constant animalium partes dissimilares: his utriusque partibus Aristoteles accretionem attribuit, & utriusque primò, alia tamen; & alia primitate: primò enim augentur similes primitate originis, sed primò dissimilares primitate scopi; & intentionis naturæ, quoniam dissimilium gratia similes sunt à natura constitutæ: quoniam igitur dissimilares non augentur, nisi quatenus similes, & quibus constant, augentur, nos accretionem in similibus tantum considerabimus, & has tanquam materiam uiuentis, cui accretio attribuitur, accipiemus: & quia ad huius materiæ reparationem nutritio pertinet, & absque nutritione fieri accretio non potest, de nutritione quomodo fiat, & quid sit, breuiter dicemus; deinde ad declarandam huius materiæ accretionem progrediemur. Homogeneas uiuentis partes continuè consumi à calore naturali, & in continuo fluxu esse iam diximus: ad huius igitur materiæ reparationem sumunt uiuentia alimentum, ut pro particulis consumptis in homogenearum partium substantiam conuertatur: hæc igitur alimenti in substantiam similis partis conuersio nutritio dicitur, quæ nihil aliud est, quam generatio partium materiæ similium loco partium, quæ effluerunt, propterea nutritio non est mutationis species ab aliis mutationibus distincta, reducitur enim ad mutationem substantialem, quæ dicitur generatio, & interitus, ut significauit Aristoteles in 1. lib. de generatione partium 41. dicens nutritionem recipere substantiam, & in hoc distingui ab accretione, quæ respicit quantitatem: si igitur substantiam respicit, generatio quedam est, quia nulla mutatio ad substantiam tendit, nisi generatio; & est reuera generatio, si absque animæ consideratione ipsam per se homogeneam partem consideremus, ut carnem, & os, tanquam compositum constans ex materia primâ; & sua forma missionis; interit enim forma sanguinis, & generatur forma carnis, quæ est propria forma missionis; quare est uera generatio carnis ita sumpta: at si animam complectamur, differt modo aliquo à generatione nutritio: generatio enim est mutatio ad formæ acquisitionem tendens, nutritio uero est mutatio tendens ad acquisitionem materiæ sub præexistente forma: anima nanque nutritioni præexistit, & noua materiæ portio per nutritionem generatur pro sustentatione animæ; ideo terminus, ad quem, nutritionis est acquisitio materiæ respectu animæ, sed seclusa per considerationem anima terminus, ad quem, est forma missionis: sic igitur nutritio partim est generatio, partim differt aliquantum à generatione; scilicet dum adhibetur consideratio animæ; quia non est mutatio ad formam, sed ad materiam; nisi forte dicamus etiam ratione animæ esse generationem: quandam, quia est mutatio tendens ad receptionem animæ, à qua incipit materia informari in fine nutritionis, quoniam prius ab ea non informaretur; est igitur generatio aliqua per aduentum formæ substantialis, quæ est anima, non est tamen uera generatio, quoniam anima de illius materiæ potestate non educitur, sed quoniam prius in aliis partibus esset, postea ad eam

Partes uiuentis duplices & utriusque accretio competit primò.

Nutritio quid.

partem adiectam extenditur, & ita est noua informatio eius materiæ ab anima, non tamen noua illius formæeductio de potestate materiæ: siquis uerò obijciat, non potest materia ab aliqua forma informari, nisi ea forma de potestate ipsius materiæeducta sit: ad hoc dicendum est satis esse si forma illa siteducta de potentia uel illius, uel alterius materiæ, quod quidem de anima concedendum esse iam diximus, neque in generatione partium materiæ absurdum dicendum est, sed absurdum esset in generatione totius; non potest enim anima migrare à tota sua materia ad aliam totam, sicuti supra declarauimus in solutione argumenti de migratione. Patet igitur nutritionem esse aliquo modo generationem, quatenus aliquo modo est uia ad formam; & aliquo etiam modo differre à generatione, quatenus est uia non ad formam, sed ad materiam debentem sustinere præexistentem formam, neque ad materiam totam, sed ad partes materiæ: est igitur modus quidam generationis improprius, qui licet omnino generatio non sit, ad generationem tamen reducitur, quia ad substantiæ productionem tendit, utcumque id sit; etenim etiam materia est substantia, præsertim materia secunda, & formata, de qua nunc loquimur: uidetur autem hoc significasse Aristoteles in contex. 39. primi de ortu & interitu, quando dixit nutritionem esse potius aggenerationem, quam generationem; generatio enim uerè esse, si caro per se existens, & separata generaretur; sed aggeneratio est, quando generatur adiuncta alteri carni, & ut pars totius, generari nanque ut partem est generari ut materiam sub forma præexistente, quia partes materiam significant: quoniam igitur tunc respicimus totum, quod non generari, sed nutriri dicitur; ideo nutritio non est omnino generatio, quia respectu totius uiuentis non est generatio. [Quid igitur sit nutritio, dictum est.

*Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores
sunt. Cap. XIX.*

QVONIAM igitur nutritio est acquisitio partium materiæ locorum partium consumptarum; si maiores consumptis acquirantur, idque in omnibus homogeneis partibus, præsertim uerò in ossibus fiat, tunc præter nutritionem fit etiam accretio: quare negari non potest materiam quoque uiuentis maiorem fieri, & per nouæ materiæ additionem augeri, ut carnem per carnis aggenerationem, & os per aggenerationem particularum ossis, idque fieri per receptionem alimenti intus; iam enim diximus partes omnes homogeneas plurimis esse refertas minutissimis foraminibus, per quæ intrò pertransit alimentum; est igitur considerandum quomodo & tota materia, & eius partes auquantur; ut intelligamus id, quod Aristoteles dixit, & totum, & omnes partes aliquod recipere magnitudinis incrementum, idque uerum esse ratione formæ, non ratione materiæ.

Ut à materiæ consideratione ordiamur, sciendum est duo partium genera esse in qualibet similari parte, quam in præsentia tanquam materiam nobis considerandam proposuimus; alix nanque dicantur partes maiores, alix uerò minimæ: maiores uocantur illæ, quæ intus habent foramina, per quæ sunt actû diuisæ in minores; foramen enim, quod in carne est, separat quodammodo unam carnis particulam ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum est, quod de accretione totius, de qua mox loquemur: minimas autem carnis partes uoco illas, quæ nullum amplius intra se foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur alix minores, quemadmodum

Partes mat-
terix alix sunt
maiores, alix
minimæ.

dispu.

disputari solet, an detur minima caro, qua non detur alia minor: sed concedo diuiduas esse in alias minores, proinde hac ratione non esse minimas: sed ea tantum ratione voco minimas, quia singula est indiuisa, nec habet actu porum, per quem diuidatur, ita ut minimæ dicantur ratione actus, sed non ratione potestatis: possunt enim diuidi in minores, sed non sunt actu diuisæ per poros: quod autem datur actu hæ partes minimæ ex necessitate, considerantibus manifestum est: quum enim finitus sit foraminum numerus, necesse est dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpositum, sed solam materiæ particulam, vt carnis, foramine prorsus carentem, eamq; nunc appello partem minimam. Siquis igitur quærat an pars hæc minima augetur, dicendum est eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimentintus, quum enim intus nullum foramen habeat, nihil intra se recipit, quia non potest in eam ingredi alimentum, nisi fiat corporum penetratio, sed per solam nouæ carnis appositionem maior fit: proinde non habet propriè dictam accretionem, sed eam, quæ fit per appositionem extrinsecus: discrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quæ per appositionem fit, ut quando per frumenti appositionem crescit aceruus, & cera per appositionem ceræ: nam si caro à nulla alia forma informaretur, quàm à forma misionis, utriusque carnis ad carnem appositio, & illa, quæ est ceræ ad ceram, nullum discrimen haberent: sed differentia est penes animam: etenim in particula minima carnis inest anima, quæ appositum alimentum in nouam carnem conuertit, & ad eam postea informandum extenditur: at in cætera priore nulla inest vis mutandi aliquid in ceram, neque forma aliqua, quæ ad appositam nouam ceram extendatur, ideo non est accretio, sed mera appositio: hæc autem minimæ partis accretio, licet secundum seipsam non omnino sit vera accretio, est tamen vera accretio, quatenus illa particula consideratur vt pars totius, quod intus recipiendo in se alimentum verè augeri dicitur: Tota hæc materia magis propriè dicitur augeri, quia non per solam appositionem maior fit: sed per receptionem alimentintus, sanguis enim per foramina ingrediens intima corporis penetrat: quod significauit Aristoteles in contex. trigessimono libro prædicti, quando dixit alimentum cum re nutrienda commisceri, hoc est per poros ad minimas vsque materiæ particulas penetrare: non enim veram istam misionem intellexit, de qua loquitur in calce eiusdem libri, nam in vera elementorum misione intereunt formæ elementorum, quatenus migrant in formam vnã quintam distinctam ab eis: in accretione verò sanguis per foramina ingrediens cum carne commiscetur, deinde in carnem mutatur: quare non est vera misionis, quæ sanguis intereat, caro autem maneat: sed non ob id similis est misioni aquæ cum uino: & harum differentiam tetigit Aristoteles in eo contex. 39. quoniam in misione aquæ cum uino penetrant quidem partes aquæ ad minimas vsque vini particulas, sed non conuertuntur in uinum, licet ita vulgaribus hominibus videatur, seruatur enim aqua cum uino commista, quia uinum non habet vim mutandi aquam in uinum: at in carne ueteri inest uis conuertendi commistum sanguinem in aliam notam carnem: hoc igitur modo tota materia augetur per receptionem alimentintus: & eodem modo augentur etiã partes maiores, sicuti paulo ante dicebamus, quoniam hæc quoq; intus recipiunt alimentum per poros ingrediens: sed partes minimæ, quum non habeant in se aliud foramen, augentur solum per appositionem alimentintus extrinsecus, non per receptionem intus. Hæc quum ita sese habeant, facile est sententiam Arist. interpretari, quando dicit accretionem fieri secundum omnes partes formæ, non secundum omnes partes materiæ: de forma quidem potestis dicimus, nunc de materia facile est dictum Arist. declarare per ea, quæ modò diximus: materia nanque est per se quanta, & per se in infinitum diuidua, proinde partes habet infinitas, non quidem ætæ, sed potestate: igitur

Qsio minima materia pars augetur.

Qsio tota materia, & maiores partes augetur.

Cur non secundum omnes partes materiæ accretio fieri dicatur.

particula illa, quam modò minimam vocabamus, reuera non est minima, quoniam est adhuc diuidua in alias, licet non sit actu diuisa per aliquod foramen, quum nullum habere statuatur: Hanc igitur partem minimam appellemus, A, & quia diuidua est potestate in partes, has uocemus B, & C, quando igitur ipsi A, apponitur alimentum, id toti minimæ apponi dicitur totum simul, sed non separatim pars eius apponitur ipsi B, & alia pars ipsi C, sed totum simul toti A, quoniam igitur dicendo omnes partes materiæ, complectimur partes illas infinitas, in quas diuidua est potestate, ideo hoc respiciens Aristoteles dixit non omnibus materiæ partibus fieri additionem magnitudinis, non quòd negauerit materiam augeri, reuera enim & tota materia, & partes eius augentur per nouæ materiæ accessionem, non tamen partes omnes, quia partibus omnibus infinitis, in quas diuidi possunt partes minimæ, non est facta peculiaris additio nutrimenti, sed solum toti minimæ: & huius sententiæ nulla est alia ratio, nisi quòd impossibilis est penetratio corporum, ut ipse Aristoteles significauit argumentans in contextu 32. & soluens in trigesimo quinto eiusdem libri: nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum est, transire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi potest, ne imaginari quidem possumus sine corporum penetratione, quam omnes philosophi impossibilem esse existimarunt. Aliam quoque rationem multi adducunt, cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis, eamque sumunt ex Aristotele in context. 36. eiusdem libri, ubi utrem inquit similem esse formæ, & aquam uerò influentem, & effluentem similem esse materiæ, quæ est in continuo fluxu, neque semper eadem seruatur; hinc igitur hanc rationem sumunt: partes materiæ non semper eadem manent, quia fluunt continuè, non igitur omnibus additio fieri potest magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi potest. Sciendum tamen est hanc non esse necessariam, & adæquatam rationem, cur non omnibus materiæ partibus additio fiat, sed sumendam esse potius ut confirmationem quandam ad ueræ rationis corroboracionem adductam; ut in illo exemplo intelligeremus non omnibus aequè partibus additionem nouæ aequè fieri, quoniam ille fluxus est continuus, & partes non remanent: at in illo, quod augetur, non omnino ita se res habet, credendum enim est interpolatas esse materiæ fluxiones, quia non fit resolutio partis materiæ sine præuia alteratione; quare datur tempus aliquod medium, in quo nihil resoluitur, & nulla pars materiæ fluit; eo igitur medio tempore fluxus non impediret quin omnibus materiæ partibus additio fieret, quia tunc nullus est fluxus, sed impossibilitas penetrationis corporum prohibet omni tempore ne id fiat: quod igitur dixit Aristoteles de materiæ fluxu, dictum est potius ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per utrem fluentis, quam ut omnino ipsi accretioni accommodaretur tanquam uera ratio cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis; sed uera ratio ea una est, quia fieri nullo modo potest penetratio corporum.

Quòd non omnes partes materia extendantur, & quomodo alimentum quantitas reitruita adiungatur.

Cap. m. XX.

QUOD hæcenus de accessione nouæ materiæ ad ueterem materiam ostendimus, id etiã de ipsius materiæ extensione ostendere possumus: quemadmodum enim non omnibus materiæ partibus fit nouæ materiæ additio, ita neque omnes materiæ partes extenduntur; etenim dictum est antea necessarium esse in extensione ut foramina oriãtur, quæ partem materiæ ab alia parte separant, oportet igitur aliquam

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur :

Cap. XXI,

SE QVITVR ut formam quoque uiuentis, quæ anima uegetans est, consideremus, & ostendamus quomodo omnes partes formæ in accretione maiores fiant, sicut Aristoteles dixit. Certum est formam secundum se incorpoream esse, & omni carentem quantitate, quantam autem fieri per accidens, quatenus per materiam quantum extenditur, proinde non propria quantitate esse quantum; sed aliena: hinc ergo fit ut omnes corporis partes penetrare absque ulla absurditate possit; nam est quidem impossibilis penetratio duorum inuicem, quando utrunque est per se corporeum, sed incorporeum cum corporeo non est impossibilis, ut in accidentibus considerare possumus: nam lactis albedo non est per se quanta, sed per accidens, & ex lactis quantitate, per quam extenta est, ideo penetrat omnes lactis partes, neque ulla earum est, quæ non sit alba, non ita tamen penetrat, ut per foramina ingrediatur, sed per partes plenas: quod quidem, si per se corporea albedo esset, fieri nullo modo posset: sic calor ignis penetrat omnes ignis partes, ita ut earum quælibet, quantulaeunque sumatur, calida sit, neque aliquis est, qui hoc inficitur. Sic igitur anima, quum non sit per se corporea, potest omnes corporis partes penetrare, ita ut nulla sit pars, quæ non sit animata: hoc significauit Aristoteles in contextu 4. secundi libri de anima, quando dixit animam esse non posse corporeum aliquid, quia si esset corpus, non posset omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporum sit penitus impossibilis; quare non omnes corporis partes essent animatæ, adiaceret enim particula animæ particulæ corporis, quæ in se animam non haberet. Hoc igitur fundamento, quod clarissimum est, constituto ueritas dicti Aristotelis facile declaratur: animam enim maiorem fieri ex materiæ incremento negare non possumus, quia si sit quanta ex corporis quantitate, sit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc enim dicere necessarium est, si quælibet magni corporis pars est animata: quoniam igitur uiuentis tum materia, tum forma sit maior, non tamen ex additione & materiæ, & formæ, sed solius materiæ; quum enim sola materia fluat, sola etiam materia additur, & additur utrique, tum materiæ, tum formæ; materia enim per nouæ materiæ additionem maior fit, & forma quoque fit maior quia per maiorem materiam extenditur: hinc fit necessarium ut omnes partes formæ crescant, & nulla sit, quæ in accretione non fiat maior: quemadmodum enim anima facta est quanta per materiam, ita & partes per materiam adeptæ est, & facta diuidua; extenduntur ergo omnes partes animæ ad maiorem materiam, nec ulla considerari potest eius particula, quæ non extendatur: omnibus igitur animæ partibus fit additio materiæ, & magnitudinis; quia quum sit facta quanta, & in infinitum diuidua secundum suam quantitatem, quantamcunque eius particulam consideremus, illi est facta propria magnitudinis additio, & quæ proprium recepit incrementum; hoc enim non esse absurdum, sed potius necessarium, sumitur ex fundamento iactis: quando enim aliquid per se quantum cum altero per se quantum commiscetur, non potest omnibus alterius partibus fieri alterius additio sine corporum penetratione, quæ in philosophia admitti non potest; at si alterum tantum sit per se quantum, alterum uero per se quantum non sit, potest omnibus alterius partibus additio alterius fieri absque ulla absurditate, neque illa dicenda est penetratio corporum, quum alterum non sit corpus: quod quidem ita ostendete possumus: quando duo inter se coniuncta sunt, ut A. & B. nullum potest esse discrimen in coniunctionis modo ex eo quod dicatur coniungi A. cum B. uel B. cum A. nam utrius modo dicamus, eadem est eorum coniunctio,

Quomodo
omnibus par
tibus formæ
fiat additio.

Additio fit fo
lius materiæ,
non formæ, ut
tamen utri
que, & mat
riæ, & for
mæ.

junctio, & idē coniunctionis modus; quemadmodū idem prorsus fit cōmiscendo phialā aquæ cum phiala vini, ac cōmiscendo phialā vini cum phiala aquæ: eadem igitur fit & animæ cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem est coniunctionis modus; atquē anima ita adiungitur corpori, ut omnes illius partes penetret, & nullā sit corporis particula, quæ animam non habeat; non solū enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, sed & illarum particulae, & particularum particulae, & demum omnes, quæ in ea considerari possunt: sic igitur etiam quando materia adiungi animæ dicitur, necesse est idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materiæ particulam adiungi, quantamcumque partem sumamus; non ita tamen, ut re disiunctas partes esse statuamus, hoc enim fieri non potest cum animæ conseruatione in eis, sed ut in toto existentibus, sic enim Arist. intellexit. Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus, sed omnibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifestum est.

Consutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materia,
Et partibus forma. Cap. XXII.

VERITATE ita declarata de partibus materiæ, & de partibus formæ, ita ut pateat quomodo sit intelligendum id, quod Arist. dixit, omnibus partibus formæ fieri magnitudinis additionem, partibus autem materiæ nō omnibus, sequitur ut aliorum sententias in eius dicti interpretatione falsas omnes esse demonstremus. Illi primū decepti sunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Aristotele formales, homogeneas verō materiales; hoc enim verbis Aristot. aptari nullo modo potest, qui non dixit additionem fieri magis partibus formalibus, quàm materialibus; sed apertè dixit tam materiam, quàm formam augeri, & tam partibus materiæ, quàm partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen discrimine, quod partibus formæ omnibus, partibus autem materiæ non omnibus: vel igitur hi partes heterogeneas dicunt appellari partes formæ, homogeneas verō materiæ; vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes harum dici partes formæ, & ita heterogeneas materiales, & harum partes vocari partes materiæ; quorum neutrum est verbis Aristotelis consentaneum; non primum, quia sicuti augentur omnes heterogeneæ, ita & omnes homogeneæ, immò his primū sit additio materiæ, non heterogeneis, nisi ratione homogenearum, è quibus constant; falsum igitur esset Aristot. dictum, quia significaret non omnibus homogeneis additionem fieri. Sed neque secundum, quia partes heterogenearum sunt homogeneæ ipsæ, quamobrem dicere omnes heterogenearum partes sicri maiores est dicere omnes homogeneas; quod tamen secundum ipsos Aristoteles negat, dum dicit non omnes homogeneas, quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur sententiæ falsitas manifestissima est, quoniam Aristot. non dicit accretionem magis formæ attribui, quàm materiæ, sed dicit omnes partes formæ fieri maiores, partes verō materiæ fieri quidē maiores, non tamen omnes, cui sententiæ interpretatio illorum accommodari minimè potest, ut considerantibus verba Aristot. in contex. 35. & 36. primi libri de ortu & interitu manifestum est. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali distinxerunt, rejicienda est, quia admissa etiā hac humidū distinctione dictum Aristotelis falsum esset: humidum enim radicale, quod ipsi immutabile esse statuunt, abique dubio corporeum est, igitur si hu-

*Consutatio
 secundæ opi
 nionis.*

*Consutatio
 tertij.*

ur non possumus ibi aliquod corporeum intelligere, quoniam alimenti corporei ad omnes penitus alterius corporei partes accessio est absque dubio corpus penetratio. Sed hi decepti sunt in asserenda ratione, cur non omnibus materiarum partibus fieri additamentum possit: eam enim unam respexerunt, quia materia fluit, non alterata, quæ à corporum penetratione sumitur, hæc hæc potior fit, illa verò debilior, sicut antea diximus; idèd satis se vitare omnem difficultatem existimarunt, si materiam aliquam non fluentem adiuuenerent. Sed ipsa quoque per se humili distinctio, quam ponunt, non parum dubia est: qua de re tanquam scitu dignissima, & ad id, de quo agimus, plurimum conferente, postea seorsum differemus, & eorum in hoc quoque errorem patefaciemus. Non minus absurda, & ab Aristotele aliena est alia interpretatio, quam complures sequuti sunt, qui nomine formæ totum ipsum uiuens intellexerunt, nomine autem materiarum partes; quia totum significat formam, partes uero materiam, & totum manet semper idem, partes uero mutantur, & fluunt: etenim si Aristoteles solum dixisset, attribuendam esse accretionem non materiarum, sed formæ, fortasse admitti eorundem opinio posset; attamen non dixit hoc Aristoteles, sed distinxit partes formæ à partibus materiarum, & illis omnibus additamentum fieri dixit, his uero non omnibus: quare si secundum illos partes materiam significant, quomodo se iunxit Aristoteles partes formæ tanquam significantes formam à partibus materiarum tanquam significantibus materiã? & cur totam materiam non uocat formam, sed uocat materiã, si secundum eos totum significat formam? certè si nomine formæ totum ut à partibus distinguitur intellexisset, & nomine materię partes ut distinguitur à toto, nequid dicere potuisset partes formæ, neque totam materiã, quia partes formæ secundum hos significant materiã, tota uero materia quatenus est tota significat formam. Præterea secundum hanc interpretationem destruitur illa accretionis conditio, quam uult ibi tueri, & à difficultate uendicare Aristot. quòd in uera accretione non modò totum, sed omnes etiam partes maiores fiant: quum enim huic ob stare uideretur impossibilitas penetrationis corporum, ipse ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc esse uerum de partibus formæ, non de partibus materię: isti uero sententiam Aristotelis, & illam accretionis conditionem euercentes dicunt solum totum augeri, non partes. Demum opinio Marsilij dicentis partes formæ esse partes porosas, partes uero materię esse partes plenas, absurdissima est; quia partes porosæ nil aliud sunt, quam ipsa foraminum spacia, & uacuitates, proinde partes corporis appellandæ non sunt, quia non sunt partes uiuentis, quum eius substantiam in se non contineant, sed aerem, uel uaporem aliquem extraneum; uanum ergo est dicere illis additamentum fieri in accretione uiuentis, quod augeri dicitur, quum eius partes non sint, proinde nec materię, nec formæ locum teneant; nam si debeat totum uiuens propriè augeri, oportet eas, quæ uerè eius partes sunt, maiores fieri. Sed & hanc, & alias omnes interpretationes refutant satis manifestè ipsamet Aristotelis uerba in contextu. 35. prædicto: inquit enim accretionem competere partibus dissimilariibus propter similes, è quibus illæ constant, & quæ primùm augeri dicuntur; facitque eam partium distinctionem, ut dimissis dissimilariibus solas consideret similes, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id statim subiungit similes singulas ex materia & forma constare, ac demum concludens dicit omnibus partibus formæ fieri additionem, at non omnibus partibus materię: nomine igitur formæ ibi neque dissimilares partes significat, quum eas iam reiecesset; neque humidum radicale, quum huius nullam mentionem fecisset; neque totum ad differentiam partium, quum partes solas ibi consideret, & quomodo augeantur doceat ad prædictam tollendam difficultatem; & quum formam ibi sumat ut partem compositi, non ut compositionem totum, inquit enim carnem ex materia & forma constare, & statim subiungit

omnibus

Confutatio
quartæ.Confutatio
quintæ.

omnibus partibus formę additamentum fieri, sed non omnibus partibus materię: nec demum significat partes porosas, quum hæc non sint uiuentis partes, ipse verò illam tantummodo formam, & illam materiam intelligere possit, è quibus constare carnem. & quamlibet aliam homogeneam partem proximè dixerat. Igitur non aliam formam intelligit, quàm animam, neque aliam materiam, quàm corpus illi subiectum; ex his enim duabus constat caro animata, cuius ibi Aristoteles accretionem considerat, quum in partibus simillaribus, quibus primò compet, eam considerandam, & ab eà remouendam illam difficultatem suscepisset, quę de corporum penetratione oriebatur; hæc enim solui nullo modo potest, nisi confugiendo ad aliquod per se incorporum, quod omnes corporei partes penetrare sine absurditate possit.

Veraepinio.

An aliqua sit materia pars in uiuente, quę non fluat, sed eadem per totam uitam seruetur. Cap. XXIII.

AETERVM ad plenam eorum intelligentiam, quę de materia, ac de forma eius, quod nutritur, & augetur, dicta sunt, considerandum diligentius est id, quod paulo ante tetigimus, an aliqua in uiuente sit materię pars, quę non fluat, neque à calore naturali absumatur, sed eadem ab ortu ad finem usque uitę immutata seruetur; an potius ita omnes materię partes fluant, ut post tempus aliquod nulla earum, quę ab ortu ductę sunt, in uiuente remaneat, quod euenit aquę per vitem fluenti, quo exemplo Aristoteles ad declarandam & formę, & materię accretionem usus est. Jam diximus aliquos existimasse duplex esse humidum in uiuente. unum radicale, quod durante uita nunquam consumitur, quia eius consumptio mors est; alterum verò cibale, quod ex alimentis ad illius defensionem quotidie aggeneratur, & hoc continuè fluit, & renouatur; neque idem permanet: sententiam hanc attribuit Auerroes Alexandro in commentario. 38. primi libri de ortu & interitu, & eandem sequutus uidetur Ioannes Grammaticus, qui in eodem libro dixit esse necessarium dari aliquam materię partem, quę non fluat, sed per totam uitam eadem permaneat; ususque est tali argumento: si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse in diuiduum seruari æternam, quia uiuens haberet semper materiam nouam, atque uiuentem: quare semper esset in iuuentute, & nunquam senesceret: quum, n. anima per senium non debilitetur, si dicamus materiam quoque totam posse renouari, nihil erit, quod detrimentum aliquod patiatur; nullum igitur decrementum in uiuente fiet, nulla senectus; cuius contrarium in omnibus uiuentibus experientia docet. Adest etiam argumentum, quod Auerroes in prædicto loco Alexandro attribuit; si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse formam materialem separari à tota sua materia: quia si à tota sua materia potest hoc modo derelinqui per partem post partem, ita ut tandem maneat sine ulla parte suę materię, potest etiã à tota simul materia separari, eadem. n. utrobique ratio uiget. Aliud quoque mirabile, & uix credibile attribuit Alexandro Auerroes in eodem loco, quod hac in re Arist. reprehenderit, ac deseruit; quum enim Arist. dixerit accretionem esse adscribendam formę, non materię, hac ductus ratione, quia est attribuenda non illi, quod fluit, sed illi quod permanet, forma autem permanet, materia verò fluit continuè, ita ut nulla eius pars eadem maneat; Alexander, ut ait Auerroes, dixit Aristotelem hoc de materia protulisse sine ulla probatione, tanquam sequutum id, quod apparet, quum in eo animus acquiescere uideatur; falsum tamen esse hoc Aristotelis dictum, propterea quod datur etiam aliqua materię pars non fluens, cui ob eandem rationem non minus, quam formę est accretio attribuenda.

Aliquorum opinio de duplici humido. Est ali-
mentali, &
radicali.
Auerroes
Argumentum
Ioannis Gram-
matici.

Argumentum
Alexandri.

Sed

Sed ubi nam apud Alexandrum hoc Auerroes viderit, ego quidem nescio: nam si Alexandrum legamus in primo libro naturalium questionum cap. quinto, & in postrema parte libri sui de mixture, ubi de hac re loquitur, nihil tale comperimus sequitur enim in omnibus Aristotelem, & inquit materiam continuè fluere secundum partes, formam verò non fluere, sed eandem manere, & per formam intelligit animam, ut nos intelligendam esse diximus, quam dici ad maiorem materiam extendi, & ad minorem retrahi: de humido autem radicali, quod non fluat, ne verbum quidem ibi apud Alexandrum legimus, sed potius videtur in omnibus Auerrois consentire; nam Auerroes quoque in memorato loco asserit materiam fluere, formam verò non fluere, sed eandem seruari; defensionem autem Aristotelis in eo putat esse constitutam, ut dicamus omnes prorsus materiam partes fluere, & ob id non esse ipsi materiam attribuendam accretionem; sed in eo, quod nos antea declarauimus, quòd Aristoteles non negauit materiam, & materiam partes augeri, & illis quoque additionem magnitudinis fieri, sed negauit omnibus partibus materiam additamentum fieri; proinde illam accretionis conditionem quòd omnes partes augeantur, de partibus forme veram esse, non de partibus materie; que per formam aliud ibi intelligit Auerroes, quam animam, sicut etiam Alexander; quicquid multi dicant, qui in alium sensum verba Auerrois trahentes inquirunt Auerroem nomine forme intellexisse totum ut distingueretur à partibus, & putasse partes quoque animam cum materia partibus fluere: hoc enim etiam Pomponatius Auerrois adseribit in libro suo de accretione, & nutritione. Sed non est cur in verbis Auerrois interpretandis immoremur: quanquam enim ea per se obscurissima, ac difficillima intellectu sunt, tamen quibus ea cum diligentia legat, atque perpendat, deprehendere poterit eam, quam illi putarunt; Auerrois sententiam non fuisse, sed Auerroem existimasse Aristotelem nomine forme animam uegetantem significasse; & hanc nullo modo fluere, sed materiam solam fluere, sicuti nos quoque diximus. Sed mittamus hæc, & quicquid Auerroes; & Alexander senserint, ipsam secundum se; quam expendendam proposuimus, de duplici humido sententiam; cuiuscumque ea fuisse dicatur, consideremus. Hanc ego approbare nullo modo possum: non enim video, quomodo detur aliquod humidum, quòd à calore pati, & resoluatur nequeat, quum omne aliud humidum sit patibile à calore; quodnam igitur est huius privilegium, ut sit impatibile? præterea si id verum esset, quomodo tam parua materia; quæ ab ortu initio trahitur, diffundi postea per tantam molem potest, quantum esse videmus animalis perfecti, & plantæ? cetèrè embryum est valde paruum comparatione perfecti animalis, & paruum humidi in se habet; quomodo igitur potest ea parua materia inconsumpta seruari ad ætatem usque perfectam, & cum tot, tantisque membris communicari? videmus etiam ex paruo admodum semine magnam arborem nasci; oporteret igitur in illo semine, sed in primo germine pullulante, quod valde pusillum est, totum humidum contineri, quod inconsumptum seruetur ad extremum usque incrementum, & per omnes magnæ arboris partes distribuatur, quod quidem incredibile est. Hanc igitur de duplici humido sententiam reiiciendam prorsus esse existimo. Quid ergo dicendum? tota ne materia secundum partes ita fuit, ut in senio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoque mihi non probatur, sed puto aliquam esse materiam partem, quæ à calore naturali consumitur, & aliquam esse, quæ non consumitur: sed hanc differentiam non ex eo sumi, quòd alia sit radicalis, alia vero cibalis, & aduentitia; sed iūmi ex eo quòd alia pars est humida, alia verò sicca, & terrestris; humidum enim à calore naturali consumitur, est enim propriū ipsius pabulum, pars verò terrestris remanet; quemadmodum etiam in ijs, quæ comburuntur, inspicimus, toto tanque humido consumpto ab igni remanet cinis, quæ est pars terrestris, quam ob eius maximam resistentiam non potest ignis ablu-

omnibus

Auerroes.

quomodo
ob id
Opinionis
de duplici
humido cop
suatio.
Prorsus
Etiam

Pomponatius
in libro suo

Vera sententia.

abu-

absumere : uidentia autem omnia in sui ortus initio humidissima sunt, proceden-
tes autem ætate fiunt semper sicciora, quia calor consumit humidum radicale : &
quanuis adueniat humidum cibale reparans ipsum, atque restaurans, tamen ad-
uenit cum eo etiam pars aliqua terrestris; quæ postea remanet cum terrestri par-
te ducta ab ortu, & semper ætate procedent magis à calore naturali condensatur,
& indurescit: propterea Aristoteles in libello de iuuentute & senectute
dixit nil aliud esse senectutem, quam exiccationem, quoniam humidum semper
imminuit, sicum verò crescit; ideo nisi morbi naturalem uitæ cursum inter-
rumperent, necesse esset nos petuenire ad mortem naturalem, quæ ob totius hu-
midi resolutionem fit: quando enim corpora nostra per longam ætatem ad tan-
tam duriciem, & siccitatem redacta sunt, ut sint ineptæ ad operationes, & ad
pabulū calori naturali præbendū, & animam conseruanda, fit ex necessitate mors.
Dicimus igitur humidum radicale, seu naturale consumi à calore uiuentis, neque
illud solum, quod ab ortu trahitur, esse uocandum naturale, sed etiam illud
omne, quod per totam uitam ex alimentis aggeneratur: humidum enim cibale
conuertitur in substantiam, & in humidum radicale; & naturale; quum enim
mutetur in simile naturali, & cum eo commisceatur, ipsum quoque fit naturale;
& uocatur radicale ad differentiam humidi excrementitii, quod non est idoneum
pabulum calori naturali. Sed præterea hoc radicale, & naturale humidum fit sem-
per impurius propter reactionem ciborum in facultatem naturalem, quoniam
agens naturale in agendo repatur; quare per continuam actionem in cibos cor-
pora nostra redduntur impuriora, & imbecilliora. Non est igitur ponenda ali-
qua humiditas fixa, & irresolubilis, hoc enim nihil inanius pronuntiaripotest;
quia omne humidum est resolubile à calore, illud quoque, quod ab ortu trahi-
tur, consumitur enim & eget aliquo reparante, & nouum humidum submini-
strante; id autem, quod non consumitur, est pars terrestris, tam quæ ab ortu
trahitur, quam quæ ex cibis continuè adiungitur. Possumus autem ad huius-
sce rei declarationem uti similitudine satis opportuna; in ellychnio lucerne
uidemus ignem nutrirī donec attrahitur humidum olei, à quo proprium el-
lychnii humidum reparatur, quod quidem sine olei suppeditatione citò ab igni
consumeretur: sed propter continuam ignis actionem peruenit ellychnium tan-
dem ad tantam siccitatem, ut nequeat amplius iguem conseruare: id quæ ideo
fit, quia ignis plus indurat, & exiccat, quam ab oleo humectetur, & repare-
tur, & ipsius quoque olei consumpti pars terrestris remanet cum terrestri par-
te ellychnii, quoniam ab igni non comburitur, sed remanet etiam ex-
cūto igni: sic in uiuentium corporibus euenit, in senio enim plus exiccationis, &
terrestris naturæ receperunt, quam à cibali humido fuerit reparatum: pars igitur,
quæ inconsumpta manet, non est alia, quam pars terrestris, quam resoluere
calor non potest: testimonio sunt ossa, quæ etiam post mortem animalis diu-
tissime durant, quoniam eorum temperatura magno excessu terrestris est, terra
enim maximam uim resistendi habet. Hæc sententia Iohannis Grammatici fuit,
qui in interpretatione contex. 35. primi libri de ortu & interitu, ostendere uo-
lens formam non uere, sed eandem numero manere; hoc argumentum usus
est, quod neque materia tota fuit, sed aliqua est materiæ pars in senio, quæ
eadem fuit in puero; & hanc inquit esse partem solidiorem, ac densiorem, nempe
terrestrem, quæ à calore non resoluitur: & ad hoc confirmandum adhibuit
satis ualidum signum, nam cicatrices in adolescentia receptæ remanent eisdem
in senio, quod non esset, nisi aliqua materiæ pars eadem numero in senio rema-
neret, quæ in adolescente fuit: quod quidem argumentum satis habet efficaci-
tatis; nam proprium siccū est figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Iohan-
nis argumentum, cuius supra meminimus; reuera ad huius ueritatis comproba-
tionem parum roboris habet: quando enim inquit, si nulla materiæ pars in se-

Uidentium
corpora sūt
semper sic-
ciora.

Senectus
est exicca-
tio.

Omne hu-
midū est re-
solubile à ca-
lore.

Ioh. Gram.

Solucio argu-
menti Iohan-
nis Gramma-
tici.

ne seruata est, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum esset immortale; posset aduersarius hanc consequentiam negare, quia etiam si totam materiam fluere per partem post partem dicremus, non ob id fieret ut materia in se ne semper uirens renouaretur, & ipse semper in flore iuuentutis seruaretur: etenim etiam si tota renouari statuat, sit tamen semper impurius propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis semper debitor sic ob illam continuam reactionem, & ob materiam maiorem impuritatem: quare necesse est ut tandem deficiat: ex hac igitur continua caloris debilitatione fit, ut non ita perfecte immutare cibos, & in similem substantiam uertere calor possit: quare etiam si omnes materiam partes per successionem renouaretur, necesse tamen esset animal fenescere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroë Alexandro attributum in commentario. 38. prædicto aliquid habet efficacitatis; nempe quam dicebat: si tota materia per successionem renouaretur, posset anima à tota sua materia separari; nam hæc illatio nullam uim habet; quia fallacia committitur à diuisis ad coniuñctum: ideo dicere aduersarius posset animam sine qualibet parte suæ materię separatim sumpta posse remanere; sed non sine omnibus simul eodem tempore subtractis; talem enim esse naturam animæ diximus, ut determinet sibi certam materiam secundum totum; quæ semper una & eadem seruetur per æquiualentiam, sed non ut sibi determinet certas eius materię partes, quo fit ut mutari; possint partes materię una post aliam diuersis temporibus, sed non tota simul materia eodem tempore sub anima renouari. Patet igitur rationem, cur in se ne aliqua materia pars eadem seruetur quæ in infante fuit, non esse ab ipsa anima seruendam; quia etiam si omnes materię partes per successionem una post aliam renouarentur, posset anima seruari, dummodo materia tota eadem seruaretur per æquiualentiam: sed rationem seruendam esse à sola materię natura, eadem enim materię pars ideo seruetur; quia densa, ac terrestris est, quam consumere calor naturalis non potest.

Solutio argu
mentu Alex.

Quomodo & qua ratione compositum augetur.

Cap. XXIIII.

Accretio
proprie est
compositi,
non forme,
neque mate
rie.

HACTENVS accretionem & cum materia, & cum forma compa
rauimus, & quomodo utriusque; & earum partibus competat con
siderauimus: restat ut eam ad ipsum quòque compositum refera
mus, nempe ad totum uiuens, quòd ex corpore ut materia, & ani
ma uegetante ut forma constare statuitur: Primum quidem certum
est compositum esse proprium subiectum, cui primo est accretio attribuenda;
siquidem, ut Aristoteles docuit in contex. 64. primi libri de anima, omnes opera
tiones animę sunt toti uiuenti attribuendę ut subiecto, non soli animę, neque
soli corpori; quæ uis igitur propter magnum animę & corporis discrimen, & pro
pter eleuationem animę à materia, potuerit & in materia, & in anima seorsum accre
tio, considerari; tamen proprie loquendo neque materia augetur, neque forma,
sed compositum ex utriusque constans est id, quod augetur ut quod, materia uerò
& forma, uel ipsarum altera ut quo, non ut quod, est enim id, quo totum
uiuens aptum est augeri, & augetur; ideo dubium non leue oritur, an forma, an
materia sit uiuentis formalis ratio accretionis, hoc est an uiuens augetur ra
tione materię, an potius ratione forme, & quatenus est animatum; nã pro utra
que est ratio. Videtur primum ratio formalis, cur corpus uiuens augetur, petenda
esse à materia, non ab anima quia tota accretionis natura in quantitate consistit,
quum eius finis sit adeptio perfectę quantitatis, quantitas autem est propria
materię conditio, itaque augetur corpora quatenus sunt quanta, & ita
ratio

An augetur uiuens ra
tione mate
rie, an ratio
ne forme.
Quòd ratio
accretionis
seruetur à
materia, &
quatenus

ratio formalis sumitur à quantitate, proinde à materia: quòd si rationem formalem ab anima sumeremus dicentes corpora augeri quatenus sunt animata, eam ad substantiam potius, quàm ad quantitatem referremus: sic autem tota accretionis natura tolleretur, quæ non ad substantiam, sed ad quantitatem dirigenda est. Ex altera verò parte si corpora dicantur augeri quatenus quanta sunt, sequitur omni quanto accretionem competere: consequens est manifestè falsum. quia solis viuentibus propriè dicta accretio competit: consequentia autem facile probatur, quia valida semper est illatio à quatenus ipsum ad de omni; quoniam igitur corporibus inanimatis accretio, de qua nunc loquimur, non competit, sed solis, atque omnibus animatis; ergo quatenus sunt animata, non quatenus quanta: res igitur difficultate non caret: & eam augent verba Auerois in commentario 38. prædicto, ubi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod est dicere animam esse rationem formalem accretionis in corpore viuente, sed postea etià dicit formam augeri non prout est forma, sed prout est quanta, & extensa, quare uidetur et dicere rationem formalem esse quantitatem. Philoponus quoq; ibidè in digressionem contex. 35. ostendit accretionem corporibus competere ratione formæ, addit tamen, nõ prout est forma, sed prout est forma quanta. Dignù ergo est consideratione quomodo hoc sese habeat, & quid hac in re sentiendum sit. Ante omnia statuendum est quidnam sit id, quod quærimus, vt hac in re omnem ambiguitatem tollamus: diximus aliàs in libro de natura, duplex esse principium motus, vnum actiuũ, à quo motus producitur; alterum passiuum, quod facit in subiecto aptitudinem, ac propensionem ad talem motum recipiendum: nunc igitur non quærimus actiuum accretionis principium, nam illud animam esse certũ est, à qua & coquitur alimentum, & in substantiã vertitur, & membra ad maiore quã titatem extenduntur: sed id, quod quærimus, est principium accretionis passiuũ, illud. scilicet quo viuens corpus aptum, atq; passiuum redditur ad accretionis motum recipiendum: idcò hoc rectius vocaretur augmentabilitatis, quam augmentationis ratio formalis, nosq; ipsum ita in præsentia appellare liceat, nã augmentabilitas significat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur uerum est id, quod in memorato libro docuimus, formã esse principium motus & actiuum, & passiuum, diuersis modis acceptam, necesse est vt dicamus animam vegetantem, quæ est principium accretionis actiuum, esse etiam passiuum eiusdè motus principium, & ratione formalem, qua corpus animatum augmentabile est; est. n. augmentabile quia est animatum, proinde omne animatum augetur, quia hoc ei competit quatenus est animatum, non quidem ut per totam vitam augeatur, sed per statutum quoddam à natura tempus, quem admodum antea declarauimus. Quia igitur hæc rei veritas sit, nitendũ est difficultatem tollere, quæ ex quantitatis consideratione oriebatur: quoniam. n. augeri nil aliud est, quàm maiorem quantitatem fieri, non potest augeri, nisi id, quod quantum esse statuat, ideoq; augmentabilitas quantitatè potius, & materiam, quã formã consequi uidebatur. Sciendum igitur est animam vegetantem, de qua loquimur, & formam oẽm materiale duas habere essentielles conditiones, quæ pugnare inter se uidentur, nec tamen pugnant: vna est quod secundum se non est quanta, sed incorporea, & indivisibilis altera est, quod necessariò requirit statutam materiam quantã, per quã extendat, & fiat diuidua: neque hoc extraneum, & accidens esse ipsi formæ dicendum est, quò Arist. in præmio primi libri de anima dixerit hanc esse essentialem omnem formam materialis conditionem, proinde in cuiusq; formæ definitione propriã materiã sumendam esse, secus vanã, & dialecticam esse definitionem, neque eius formæ essentialiã exprimere: non pugnant autem hæc inter se, quãsi dicamus esse essentialè conditionem formæ, vt sit & diuidua, & indiuidua: quæ admodũ. n. non implicamus contradictionem, quando dicimus materiam postulare formã, & necessariò esse formatã, essentialiter tamen esse penitus informè, quia sic nil aliud denotamus, quã materiã

Quòd rō accretionis suatur ab anima.

Anima est accretionis principium, & actiuum, & passiuum.

Solutio argumenti de quantitate.

Omnis forma materialis duas habet conditiones.

debere esse formatam, non habere tamen formam in sua natura, sed extrinsecus eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere ex necessitate quantam & extensam esse, quantitatem tamen, & extensionem non ex propria sua natura habere, sed ex materia, in qua recipitur; idem essentialis est conditio omnis formæ materialis ut sit in tali materia, ut in dicto loco Aristot. asserit. Ratio autem horum omnium est, quia nec materia, nec forma est ens per se completum, & in specie collocatum, sed vtraque dirigitur ad constitutionem compositi; idem neutra omnes habet necessarias condiciones ad speciem constituendam, sed aliquas singula habet ex se, aliquas ab altera recipit: materia ex se habet quantitatem, & naturæ corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum, sed hæc recipit à forma; contra verò forma est terminus, & complementum, sed eget materia recipiente, & sustentante, & quum debeat esse quanta, & diuidua, eiusmodi autem à seipsa non sit, requirit necessariò materiam quantam, per quam extendatur, ita ut per eam quanta, ac diuidua fiat: itaque non dicimus conditionem esse formæ necessariam ut sit & quanta, & non quanta, & simul diuidua, & non diuidua: sed dicimus necessarium esse ut quanta, ac diuidua sit, siquidem compositum, quod ab ea est constituendum, debet esse quantum, atque diuiduum; sed quæ ipsa ex se non sit huiusmodi, fieri quantam, ac diuiduam à materia, per quam extenditur, & ita ad compositum constituendum materiam tum formam ita concurrere, ut propriam vtraque operam contribuat: hoc quum ita sit, non est mirum, si formæ pro diuersis suis conditionibus diuersa etiam attribuuntur; alia namque illi competunt ratione propriæ naturæ, alia verò ratione illarum conditionum, quas recipit à materia: est. n. principium motus actiuum quatenus est forma, non quatenus est extensa, & diuidua per materiam; sed est principium motus passiuum quatenus est quanta, & extensa per materiam, non potest enim esse ratio recipienti incrementum, nisi sit quanta: propterea dicebat Auerroes in commentario 28. tertij libri de Cælo, forma elementi mouet ut est forma, & mouetur quatenus est in materia, hoc est forma elementi est ratio formalis cur elementum sit tali motu mobile, quatenus est in materia, in qua sit quanta, & constituit corpus tali motu mobile: quod autem dicit Auerroes de forma elementi respectu motus localis, idem dicendum est de anima vegetante respectu motus accretionis. Sed id, quod hac in re difficultatem faciebat, erat quod accretionis natura in quantitate consistit, quare ratio augmentabilitatis uideatur à quantitate potius esse sumenda quàm à forma: quod etiam significasse videntur Auerroes, & Io. Gramm. dicentes viuens augeri quatenus habet formam, formam verò augeri quatenus est forma quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tollitur, & Auerrois, & Ioannis Grammatici sententia vera esse cognoscitur: dicimus, n. partem illam, quatenus, quando hi dicunt formam quatenus est forma quanta, non denotare rationem formalem, sed conditionem materialem ipsi formæ necessariam, & sine qua non; sola. n. forma est ratio cur corpora sint augmentabilia, non quidem omnis forma, sed hæc, de qua loquimur. Anima vegetans quatenus est anima vegetans, hæc tamen id non præstat, nisi per materiam quantam extensa sit: quod autem diximus de ea dictione, quatenus, confirmatur Aristotelis testimonio in contex. 20. secundum physicorum, ubi sumit, quatenus, non pro ratione formali, sed pro conditione materiali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Auerroes igitur, & Ioannes Grammaticus, quando dicunt formam augeri quatenus est forma quanta, per hoc denotant & materiale, & formale augmentabilitatis: quantum. n. est conditio materialis, anima verò est ratio formalis: quod sic ostendo: illud est materiale, quod, quæ per se sit amplum, & indeterminatum, restringitur, & determinatur ab alio, illud verò est formale, quod restringit, ac determinat; at hic quantum determinatur, & anima determinat: igitur anima est formale augmentabilitatis, quantum verò materiale: maior clara est, minor ita probatur: quantum quatenus est quantum

In lib. de tribus præcogn. cap. 13.

Anima est ratio formalis augmentabilitatis, quæ committit se ad esse conditio materialem.

quantum non alia ratione est augmentabile, quàm quia omni quanto ratione quantitatis fieri additamentum potest; hoc autem non soli animato competit, sed omni proferus quanto, etiam lineæ, ac superficiei: quare illa augmentabilitas, quæ ex sola quanti natura sumitur, nimis ampla est, atque indeterminata, neque est propria solius viuientis; nos autem eam non ita amplam hic consideramus, sed determinatam, & ad certum modum, qui viuientium proprius est, con tractam, atque restrictam, nimirum per tres illas condiciones: ut ex accessione materiæ fiat; & idem numero maneat id, quod augetur; & non solum totum, sed etiam omnes partes secundùm omnes dimensiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quisquis dicat quanto competere quatenus quantum est, fatuus est, quia sic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur est hanc propriè sumptæ accretionis determinationem non à quanto fieri, sed ab anima, proinde talem accretionem competere quanto quatenus est animatum: & ita illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem ijs conditionibus præditam, rationem formalem non esse quantitatem, sed animam uegetantem: quantitatem uero esse conditionem necessariam, & sine quâ non, quoniam anima hoc non præstat nisi iuncta materiæ quantæ: & hoc Auerroes, & Ioannes Grammaticus significare voluerunt, quando dixerunt formam augeri quatenus est forma quanta. Ad argumentum autem, quod antea ab accretionis natura sumebatur, facile est respondere: dicimus enim naturam accretionis à quantitate pendere tanquam à termino, ad quem dirigitur, siquidem ad quantitatem est, non ad substantiam; sic autem, & cuiuslibet motus natura similiter à termino iudicatur: sed aliud est terminus, ad quem tendit, & in quo desinit motus, aliud est formalis ratio subiecti mobilis, qua est receptiuum talis motus; nam motus elementi ad suum locum sumit nominationem à termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, qua elementum est tali motu mobile, non est locus, sed grauitas, uel leuitas, seu ipsa elementi forma; quatenus enim est forma in materia, eatenus est principium passiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas est terminus, ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura consistit; at ratio augmentabilitatis in ijs, quæ propriè augetur, non est quantitas, sed anima uegetans. Considerandum præterea est terminum ueræ accretionis, ad quem, non esse quantitatem absolutè, sed perfectam quantitatem, ut ex Aristotele colligimus in tercio libro physice auscultationis contex. quinto: perfectio autem respicit formam, & à forma tribuitur; quare etiam ratione termini ratio augmentabilitatis est attribuenda formæ, quam quantitas secundùm se nec perfectæ, nec imperfectæ dici possit; forma enim, non quantitas, determinat propensionem ad perfectam quantitatem.

Ad argum-
tum.

.

.

.

.

.

*Collectio omnium causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ
amborum definitionis constitutio. Cap. XXV.*

X ijs omnibus, quæ hæcenus diximus, colligendæ breuiter sunt omnes accretionis, & nutritionis causæ: ut ex ijs omnibus perfectam utriusque definitionem constituentes in hac tandem definamus, finemque huic difficillimæ disputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera causarum, & in singulo genere plures, quod eam cognitum difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. Forma accretionis est ipsamet eius natura, quæ significatur per genus

Forma.

proprijis eius differentiis, & conditionibus coarctatum; genus quidem est motus, differentia verò videntur esse tres illæ conditiones ab Aristotele positæ, & iam à nobis declaratæ: sciendum tamen est primam conditionem; quæ fuit, ut ex adueniente materia accretio fiat, ad materiam potius, de qua mox loquemur, quàm ad formam, pertinere: secundam verò, quæ erat, usum numero manere id, quod augetur, non esse accretionis propriam, sed communem omni motui, prout motus à substantiali mutatione distinguitur: illud enim, quod secundum sola accidentia mutatur manente substantia, dicitur idem numero esse post motum, quod ante motum erat: Aristoteles autem has conditiones, non ideo adduxit, quòd omnes accretionis proprias esse voluerit; sed ut alias improprie dictas accretiones à vera accretione fecerneret, quod quidem per has tres conditiones satis commodè præstatur; vnam igitur sumpsit à materia; alteram à natura motus vniuersè sumpti prout à generatione distinguitur; sed tertiam à propria accretionis natura, quæ est, non modò totum, sed omnes etiam partes secundum omnes dimensiones incrementum suscipere; per hanc enim significatur illa membrorum extensio, in qua diximus esse accretionis naturam constitutam: quocirca hæc est maximè propria accretionis differentia, quum secunda omni motui communis fuerit, proinde in definitione accretionis exprimenda non sit, sed satis nominatione motus significetur; prima verò sit accretioni communis cum nutritione: est igitur forma; & essentia accretionis hæc, motus extensionis ad maiorem quantitatem & totum; & partium omnium secundum omnes simul dimensiones. Materia duplex est, vna ex qua, altera in qua: materiam ex qua, significauit Aristoteles per primam conditionem, eaque est alimentum, quod in principio est contrarium, in fine autem est factum simile, & in substantiam maiorem conuersum: materia verò, in qua, subiectum est, quod augeri dicitur, sed hoc ab Aristotele in primo libro de ortu & interitu expressum non fuit, id enim est corpus animatum; quantum est animatum, iam enim diximus animam esse rationem formalem; quæ proprium subiectum accretionis susceptiuum constituitur; in eo autem libro animam, & animatum considerare conueniens non erat; sed hoc postea declarauit in secundo libro de anima: vtraque autem hæc materia præter conditiones accretionis formales in eius definitione tanquam differentia ponitur; quod sit in accidentium omnium definitionibus. Causa quoque efficiens duplex est; vna primaria, quæ est anima vegetans; altera instrumentalis; & secundaria, quæ est calor naturalis. Finis itidem duplex; unus propinquus; alter verò remotus; ac magis præcipuus: propinquus est assequutio debitæ quantitatis; remotus verò, ut uiuens possit exercere omnes operationes vitæ, sed illam præcipuè, quæ est aliud simile generare. Ex his omnibus causis possumus hanc verè accretionis perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem consuetere: Accretio est motus viuientis corporis, quo totum, & omnes partes secundum omnes simul dimensiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimento extrinsecus assumpto, & in maiorem consumptis partibus partes substantiæ conuerso, ut ipsam uiuens debitam sibi magnitudinem assequatur ad exercendas omnes operationes vitæ. Nutritio verò & subiecto, & materia, ex qua, & effectrice causa tam primaria, quàm secundaria, ab accretione non differt, idè Aristoteles dixit eas esse idem subiecto; ex fine autem distinguuntur, proinde etiam ex forma, & propria natura; nutritio enim formaliter non est motus, sed mutatio subita; & ad generationem potius reducitur, quàm ad motum, ut significauit Aristoteles dicens eam tendere ad acquisitionem substantiæ, non accidentis; quanquam non est perfectæ generatio, quia generatio est via ad acquisitionem formæ, ac nutritio est via ad acquisitionem

tionem partium materiae ut optime declarat Albertus in suo libro de homine, & Petrus Pomponatus in cap. decimo octavo prioris libri sui de accretione, & nutritione: ideo videtur potius vocanda aggeneratio, quam absolute generatio, sicut antea declarauimus. quia non est generatio respectu viuentis, respectu cuius vocatur nutritio, sed solum respectu partium materiae: hęc igitur est propria eius natura, & forma. Finis autem duplex est, vnus propinquus scilicet remotus, & precipuus: finis propinquus est, ut materiae partes restaurentur loco partium a naturali calore consumptarum, quae restauratio ad alterum principaliorem finem dirigitur, nempe ad conseruationem animae, ac durationem vitae vsque ad tempus cuique viuenti a natura praescriptum. Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus: Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

Finis.

Nutritio definitio.

moto, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

Proposio. Variari potest ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 1. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 2. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 3. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 4. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 5. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 6. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 7. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 8. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 9. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

CT. 10. Nutritio est aggeneratio partium materiae in corpore viuente, ex alimento extrinsecus ad-

motu, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quae effluxit, restauretur, & ipsa viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi a natura praescriptum.

IACOBI ZABARELLAE

PATAVINI

LIBER DE SENSU

AGENTE.

Propositio, ac partitio dicendorum, Cap. I.

GENS Aristoteles de mente humana in tertio libro de anima eam sensui in eo similem esse dixit, quod ut sensus sentiendo patitur ab obiecto sensibili, ita & mens intelligendo patitur ab obiecto intelligibili, proinde ut se habet sensus ad sensibilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia: ob id quum postea præter hunc intellectum patientem dixerit esse ad intellectionem necessarium alterum intellectum agentem, iure multi dubitarunt, an præter sensum patientem detur alius sensus agens, qui sit illi necessarius ad sentiendum. Rem hanc ego consideratione dignam esse arbitratus aliquid de ea scribere constitui, eò præsertim, quod occasionem nobis data est naturam sensus, quæ cognitu dignissima est, declarandi; etenim de actione sensus loqui non possumus, quin de passione quoque loquamur; quisquis autem intelligat quomodo sensus agat, & quomodo patiat, is iam ipsius naturam perfectè cognoscit. Quoniam autem res hæc à latinis tum antiquioribus, tum recentioribus maximè agitata, ac diffusissimè disputata est, ut ædiosam legentibus fore hanc nostram disputationem oporteat, si omnia, quæ ab aliis de hac re dicuntur, in medium adducere, & perpendere statuamus; ideo strictius agere decreuimus, & eorum, quæ ab aliis dicuntur, pauca recensere, quæ præcipua esse, & ad ueritatem intelligendam conferre uidebuntur, reliqua uerò, ut quæ apud eos legi possunt, missa facere: ita ut omnes intelligant me non controuersandi, sed ueritatis quantum per me fieri possit declarandæ gratia hæc scribenda suscepisse. Ante omnia non est ignorandum quæstionem hanc à latinis propositam, & tractatam esse tanquam simplicem, sed postea alii complures animaduertentes eam habere duplicem sensum, & in duas esse diuidendam, ut reuera est: primum enim comparari potest obiectum sensibile cum sensu, qui ab illo patitur, & quæri an obiectum sensibile egeat alio externo simul agente, seu ipsum adiuuante ad speciem in organum sensus imprimendam, an solum obiectum agat, & speciem imprimat: deinde uerò facta speciei impressione quæri potest, quodnam sit agens, à quo producitur operatio, quam ut à sensu pro facultate, seu pro anima ipsa accipere distinguamus, liceat nobis sensationem appellare; quum enim aliud sit imprimere speciem, aliud sensationem, quæ cognitio quædam est, producere, nec dicendum sit obiectum reale esse productiuum cognitionis in sensu, aliud aliquod esse necesse est, quod impressa specie promat operationem. Igitur nos quoque nostram hanc disputationem in duas partes diuidemus: in una considerabimus an

solum

solum obiectum speciem imprimat in organum, ad præter ipsum requiratur ali quod aliud agens; deinde uerò requiremus, impressa specie, à quonam agente promatur operatio, & sensus producatur.

Argumenta ad probandum quòd præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensibilibus producatur. Cap. II.

QUOD ad priorem quæstionem attinet, videtur esse necessarium, præter obiectum sensibile, aliquod agens, à quo species sensibilibus & in medio, & in organo sensus producatur: nam obiectum sensibile est qualitas materialis, eius uerò species est accidens spirituale, at spiritali nobilior est materiali: ergo si obiectum solum sine alio agente speciem produceret, ignobilius produceret effectum nobiliorem, & ageret supra proprias vires; quoniam igitur agens debet esse nobilior patiente, obiectum autem materiale non est nobilior specie sua, quæ spiritalis est, sed ignobilior; non potest solum obiectum producere speciem, sed necesse est præter ipsum esse aliud agens nobilior, à quo species producatur. Confirmatur argumento sumpto ab intellectu: Aristoteles enim existimauit phantasma solum non esse aptum ad speciem intelligibilem in intellectu producendam, quia species intelligibilis phantasmate nobilior est, ideoque præter phantasma esse necessarium intellectum agentem, & phantasmate, & specie nobiliorem, proinde potentem in intellectu producere speciem intelligibilem: possumus igitur sic argumentari: ut se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensibile ad sensum, ut ait Aristoteles in context. tertio tertij libri de anima; atqui intelligibile ad speciem in intellectu producendam non sufficit sine ope alterius intellectus, qui uocatur agens; ergo neque obiectum sensibile ad producendam speciem sensibilem sufficiens est absque alio sensu agente: ut igitur datur intellectus agens præter intellectum patientem, ita præter sensum patientem datur sensus agens. Præterea idem comprobatur testimonio Auerrois, qui in commentario sexagesimo secundi libri de anima hismet, quæ modò adduximus, argumentis utens ostendit esse necessarium præter obiectum sensibile aliquam facultatem adiuuam, à qua species spiritalis producatur, quum ab obiecto materiali produci non posse si deatur: tollit etiam ibidem responsionem, ad quam confugere aliquis poterat dicendo rationem, & causam spiritalitatis speciei non esse ipsum obiectum materiale, sed materiam recipientem, nempe medium, & organum, in quibus recipitur species, ita ut ex horum recipientium natura fiat, ut forma, quæ recipitur, spiritalis sit. Sed refellit hoc Auerroes dicens esse magis consonum rationi, ut natura effectus attribuat agentem, quam patienti; agens enim agit per formam, & patientem patitur per materiam; quare spiritalitas speciei uidetur potius obiecto agenti attribuenda, quam subiecto recipienti, nullius igitur roboris responsio est, & argumentum uiget: quare concludit Auerroes esse necessarium præter sensum patientem ponere facultatem agentem, sicuti necessarium fuit ponere intellectum agentem præter intellectum patientem subiungit; autem Arist. hoc dixisse de intellectu, sed tacuisse de sensu, quoniam occultum est in sensu, manifestum autem in intellectu.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Suessani, & Buccaferrei opinio, & eius consuetatio. Cap. III.

AEC multos coegerunt præter obiectum sensibile ponere aliud externum agens, à quo species & in medio, & in organo sensus producatur; Suessanus enim refert causam spiritalitatis harum specierum in Deum, tanquam in causam primam, & remotam, quæ per medium obiectum materiale,

Suessani opinio.

materiale, tanquam per instrumentum, producat speciem sensilem; inquit enim qualitatem sensilem materialem posse duobus modis considerari, vno modo secundum se, altero modo ut instrumentum Dei: & secundum se sumptam non producere nisi aliam similem materialem, ut quum calor calorem efficit; ut autem est instrumentum Dei, producere effectum spiritalem, scilicet per virtutem primi agentis spiritualis, non per facultatem, seu naturam propriam: itaque concedere videtur Suesiani calorem spiritalem, qui est in medio, esse nobiliorem calore materiali, à quo producitur: ideò ad tollendam difficultatem illam quo modo effectus nobilior ab agente ignobiliore produci possit, ad Deum confugit qui obiecto materiali tanquam instrumento utatur ad producendam speciem spiritalem: ad propositam igitur questionem respondet dari aliud agens, præter obiectum sensile; sed non dari sensum agentem; illud enim Deus est, quem appellare sensum non licet. Hæc Suesiani sententia recipienda non est; quomòdò Deus est rerum omnium, quæ generantur, causa uniuersalis, nec aliter secundum Aristotelem quam ut mouens Cælum; ipsum autem Cælum in hæc inferiora non agit, nisi per motum, & per lumen; ostendere igitur Suesianus debuit, quomodo Cælum seu per motum, seu per lumen agat in obiecta omnium sensuum, & ad species spiritales producendas ipsi tanquam instrumentis utatur; sic enim probabilius dici posset Deum tanquam primam causam, à qua Cælum mouetur, ut obiecto materiali tanquam instrumento ad speciem spiritalem productionem, id tamen neque dicere, neque imaginari aliquis potest: sed Deus per eorum corpora motu & lumine agentia res omnes inferiores producit, & singulis proprias naturas tribuit, per quas edunt operationes proprias, & singulis conuenientes; quicquid ergo agunt qualitates sensiles, id secundum proprias naturas agunt, neque illa operatio est Deo attribuenda, nisi ut causa uniuersali; à qua pendet obiectum sensile secundum suum esse, à quo omnes eius operationes proueniunt: ideò recte Thomas dixit in questionibus disputatis de potentia Dei quæstione quinta articulo primo, agentia naturalia non esse causas formarum, quarum materia consistit in facto esse, sed solum esse causas productionis ipsarum; sicut enim prouenit ab agente particulari; pròinde subtractio agente particulari res desinit fieri, ac non desinit esse si eius natura consistit non in fieri, sed in facto esse; proterea quod eius esse pendet à Deo; non ab agente particulari; quocirca subtracto Deo omnia ad nihilum redigerentur; recte igitur Thomas pendentiam à Deo tribuit illis, quorum natura consistit in facto esse; quia cuiuslibet rei esse est per quandam Dei participationem, sicut etiam Aristoteles dixit in particula centesima primi libri de Cælo, illis uerò, quæ consistunt in fieri, tribuit dependentiam ab agente particulari, quod non est causa rei ut sit, sed solum ut fiat. Quoniam igitur hæc, de quibus loquimur, sensillum species naturam habent constitutam in fieri, non in facto esse, nam in perspicuo species coloris non est fixa tanquam iam facta, sed sit continuè, rectius dicuntur ab obiecto reali pendere, quam à Deo: quod etiam signo manifestissimo deprehendimus; subtracto enim obiecto materiali desinit eodem momento, & euanescit species, & imago eius tum in medio, tum in organo: quare probandum maxime uidetur illud Thomæ dictum, & per ipsum ratio erroris Suesiani declaratur. Non probo tamen aliud eiusdem Thomæ dictum in eodem loco articulo octauo, nisi sano modo intelligatur: ipsi enim dicit duas esse naturalium corporum actiones; unam secundum propriam eorum naturam quatenus corpora sunt; alteram uerò prout participant conditione aliqua superiorum agentium, & substantiarum à materia separatarum, cuiusmodi est productio specierum spiritualium in sensu; & in intellectu: hoc autem Thomæ dictum duos potest habere sensus; unum, ut intelligat ipsa obiecta sensilia non secundum propriam naturam producere speciem spiritalem, sed per uirtutem eis infusam à substantiis spiritualibus; ita ut illa operatio

Confutatio.

Agens naturale non est causa formæ sed productionis formæ.

Species sensiles habent esse in fieri non in facto esse.

fit ip[s]is obiectis potius supra naturam quam secundum naturam; qui sensus ad Suesiani sententiam accedere uidetur, proinde reprobandus est. Alter uero est ut intelligat res habere inter se aliquam similitudinem secundum aliquas conditiones, non ita tamen, ut quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori simile est, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, sed sit huiusmodi secundum propriam naturam: qui sensus admittendus est; & hunc significare uidetur comparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibusdam animalibus brutis inspicere similitudinem quandam illius prudentiæ, quæ hominis propria est: nam si intelligeret illam brutorum prudentiam non eis competere secundum propriam naturam, sed ut ab humana natura cum illis communicatam, & illis quodammo- do infusam, ita ut supergrediatur naturam illorum animalium, uana prorsus, & reicienda sententia esset, quoniam illa prudentiæ similitudo insequitur propriam illorum brutorum naturam, neque homo potest illius prudentiæ causa, uel origo appellari: hoc igitur, quod ibi Thomas dicit, ea tantum ratione uerum est, quatenus res omnes inuicem comparatæ habent in aliquo similitudinem inter se, ita ut species spiritalis obiectorum sensilium dicatur modo quodam simili substantiis spiritalibus; non tamen ab illis producat, sed à propria sensilium obiectorum natura, quæ apta per se est ad talem speciem, & imaginem in medio & in sensu producendam. Adde quod illa cum substantiis spiritalibus similitudo parua admodum est, & prorsus æquiuoca, nil enim, quod eiusdem naturæ sit, potest diuini substantiis, & his materialibus idem competere; quare alia prorsus spiritalitas est in substantiis à materia abiunctis per essentiam, alia in his speciebus sensilibus, quæ licet non à materia, in qua recipiuntur, sed à producente pendeant, tamen existere absque materia recipiente non possunt. Vnde etiam manifestius colligimus Suesiani errorem: quum enim non eadem sit harum specierum spiritalitas, quæ Dei, & substantiarum à materia abiunctarum, sed penitus æquiuocè dicta, uanum est ob hanc solius nominis similitudinem referre illam potius in Deum, uel in substantias separatas, quam in ipsorum obiectorum propriam naturam, à qua producuntur. Notare etiam in eius sententia repugnantiam aliquam possumus: nam si obiecti materialis naturam dicat esse à Deo productam talem, quæ speciem suam spiritalem in medio, & in organo sensus efficere possit, & hac tantum ratione causam eius esse Deum; sic concedit id, quod est uerissimum, speciem à propria obiecti natura produci, sicuti res omnes seruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes singulis naturaliter conuenientes; hoc tamen ipse negat, dum dicit obiectum non secundum naturam suam producere speciem, sed quatenus est instrumentum Dei; si uero dicat productionem talium specierum ab obiectis fieri non per proprias ipsorum naturas, sed per diuinam uirtutem, sic asserit Deum esse earum causam immediatam, quod tamen ipsemet expressè negat ut absurdissimum; in hoc igitur pugnantia dicit, quia primum apertè notat Deum non esse harum specierum causam effecticem immediatam, sed remotam; deinde id declarans, & eius rationem referens in spiritalitatem Dei, tanquam in causam spiritalitatis harum specierum, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non sit spiritalis, necesse est ut illa specierum spiritalitas immediatè proueniat à spiritalitate Dei: utrumlibet igitur dicat, sibi nec aduersatur. Non admodum diuersa ab hac sententia fuit opinio Buccaferrei, qui similiter dixit præter obiectum sensibile esse necessarium aliquod externum agens ad producendam speciem spiritalem, non esse tamen sensum agentem; sed neque esse Deum, quæ fuit Suesiani sententia, sed esse cœlestes intelligentias, seu Cœlum per uirtutem intelligentiarum: aduersus quam sententiam illa eadem dicenda sunt, quæ contra Suesianum diximus: quod si ad lumen Buccaferreus confugiat, quod à Cœlo productum causa est uisionis, hoc nihil est; ad solum enim uisum hoc pertinet, non ad alios sensus:

Alia est specierum sensilium spiritalitas, & alia substantiarum immaterialium.

Cōtradiçtio in sententia Suesiani.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

sus; præterea non solū cœleste lumen causa est visionis, sed lumen etiā ignis, & aliorum lucidorum; quare per hoc non ostenditur quomodo, Cœlum sit causa productionis omnium specierum sensibiliū. Facit autem Buccaferreus ibidem aduersus se obiectionem de intellectu agente: quemadmodum. n. ad productionem specierū sensibiliū non requiritur sensus agens, sed sufficit obiectum sensibile cum uirtute cœlesti, ita etiā intellectio fieri poterit ex actione phantasmatum per uirtutem cœlestem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium autem hoc non solūm Buccaferreo, ac Suesano officit, sed & aliis omnibus, etiā illis, qui dicunt à solo obiecto sensibili speciem spiritalem produci absque ulla prorsus ope alicuius externi agentis: nam etiā aduersus hos dubitari potest, cur intellectus indigeat externo agente præter obiectum, sensus uerò non indigeat. Respondet ad hoc dubium Buccaferreus competere intellectui propter suam dignitatem ut habeat in seipso non modò passiuum, sed etiā actiuum suæ operationis principium; sensum uerò propter suam imperfectionem externo agente indigere præter obiectum sensibile: quod idem etiā à Suesano dicitur in eadem sua disputatione de sensu agente. Sed isti hac sua responsione declarant se non intelligere quid sit apud Aristotelem intellectus agens, & quodnam sit eius officium in nostra intellectione: quem eorum, & multorum errorem alioin loco opportunius declarabimus, simulque huius discriminis rationem asseremus, cur obiectum, à quò mouetur intellectus, & illud, à quo mouetur sensus, non similiter egeant auxilio externi agentis: hoc enim explicari perfecte nō potest, nisi declaratis tuis officiis, tum conditionibus intellectus agentis, de quò alibi discretemus.

Recentiorum opinio, & eius consutatio. Cap. IIII.

NONNULLI recentiores considerantes huius rei difficultatem in hoc esse constitutam; quomodo obiecta sensibilia, quum sint qualitates materiales, possint speciem producere spiritalem; neque eam aliter soluere ualentes, non modò concedunt nullum obiectum sensibile posse suapte natura spiritaliter agere, sed etiā dicunt non esse necessariam speciem spiritalem, nisi in solo uisū: ideo hanc sensuum distinctionem faciunt: uisio fieri non potest; nisi per exceptionem speciei spiritalis, ideo quum eam producere color materialis non possit, eget agente externo adiuuante, quod est lumen; quare spiritaliter agit non ex sua natura, sed ope luminis: in aliis uerò quatuor sensibus non est necessaria ad sensationem species spiritalis, ideo eorum omnium obiecta materialiter tantum agunt, neque egent auxilio alicuius externi agentis: ideo isti sententiam Auceris resellunt, qui in commentario. 97. & 101. secundi libri de anima apertè dicit omnia sensibilia spiritaliter agere; ipsi uerò dicunt solum obiectum uisus agere spiritaliter, idque non per naturam suam, sed beneficio luminis, cætera uerò omnia materialiter solūm; idque in iis omnibus singillatim ostendunt: nam in tactu manifestum est tactiles qualitates non facere sensationem, nisi per corporum materialem contactum, quare ex necessitate agunt materialiter; corpus enim calidum non potest esse contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat; ideo corpus illud frigidum, si ui sentiendi præditum sit, illico sentit, & cognoscit calorem per illā ipsam actionem materialem, qua realem calorem recipit à calido agente: sic etiā gustabile non sentitur, nisi in contactu linguæ ponatur; ideo per illum contactum agit materialiter, & afficit linguam sapore materiali, non specie aliqua spiritali. Sonus quoque est realis motus partium aeris, ut eo argumento ostenditur, quòd fiante uento uehementi feruntur ad aures nostras soni, quos non fiante uento non sentiremus; & è contrario si uentus sit aduersus, repellit à nobis sonos, & prohibet

Dubid Buccaferri.

Solutio Buccaferri.

Impugnatio.

In lib. de intellectu agente.

Sensuum distinctio secundum illos.

Illorum argumentatio.

prohibet ne ad aures nostras deferantur, proinde facit ne audiantur: sic etiam odores feruntur à ventis ab una aeris parte ad aliam; quo fit ut modò magis, modò minus, modò etiam nequaquam sentiantur: quod quidem non contingeret, si odores essent species spiritales; nam species colorum, quum sint spirituales, non pelluntur à ventis; quare si odores quoque essent spirituales, nullam à ventis agitationem paterentur; sunt igitur qualitates reales, immo sunt vapores corporei à corporibus odorabilibus exhalati, & ad olfactum nostrum delati, quod patet in suffumigiis, quia nisi eis apponatur ignis, qui vapores ex illis educat, non mouent olfactum. Sed quoniam hæc sententia uidebatur aduersari Aristoteli, qui apertè dixit sensibile positum supra sensum nullam facere sensationem, cuius ipsi contrarium asserunt: respondens non ob id sententiam illam Aristoteles labefactari, quoniam Aristoteles ibi nomine obiecti sensibilis non intellexit vapores educitos, sed corpus illud, è quo educitur: quia si vapores ad organum sensus deferantur, sensationem faciunt, at si corpus ipsum, à quo vapores exhalantur, ponatur in contactu organi, nulla fit sensio. Hæc sententia mihi probari nunquàm potuit, quia & rationi, & Arist. aduersatur: & rationi aduersatur facile intelligemus, si cognouerimus quomodo fiat actio materialis, hoc igitur declarem in tactibilibus qualitatibus, quæ maximè oñum materiales esse, & materialiter agere uidentur, id. n. in aliis omnibus intelligendum erit. Calorem agere materialiter nil aliud est, quàm calfacere, calfacere autem nil aliud est, quàm in patiente generare alium numero calorem, & ipsum educere de potestate ad actum; non, n. credendum est ignem agentem in lignum tribuere illi suummet calorem eundem numero, sed alium similem generare per educationem de potestate ad actum; hoc certè in philosophia ita clarum est, ut à nullo negari debeat: hoc igitur constituto sic argumentemur: si calor in sensum tactus agit solum materialiter, ergo alium numero calorem in organo tactus producit, non semetipsum eundem numero, siquidem non potest accedens materiale migrare de subiecto in subiectum; ergo sensus tactus non sentit illud calidum, quod tanquam obiectum agit in ipsum, sed alium numero distinctum: quod quidem omnino falsum est; quia sensus quilibet sentire dicitur illud idem numero obiectum, à quo patitur, non aliud simile: consequentia autem manifesta est: quia sensus illud idem iudicat, & sentit, quod recipit; ergo si recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Immo secundum eam sententiam sequeretur non iudicari, aut sentiri unquam illummet calorem gradum, qui reuera in obiecto est: quod ita declaro: si ferrum frigidum coniciatur in ignem & inde paulo post extrahatur, certè aut nihil, aut parum caloris ab igni recipit, quia restitit per frigus proprium: sic igitur etiam manus hominis, quæ in hieme sit ualdè frigida, tangens ignem nõ sentiet calorem ignis, sed multo minorem calorem ignis, quia parum caloris materialis eo breui tempore recipiet, quum ipsa frigore suo resistat; hoc tamen falsum esse experientia declarat: nam manus illa parum quidem caloris materialis in illo paruo tempore recipit; sed tamen sentit, & iudicat maximum ignis calorem. & eo maiorem iudicat, quo maior est excessus, at que distantia caloris ignis à frigore proprio, si uerum est id, quod Aristoteles dixit, tactum sentire, & iudicare tactuum qualitarum excessus; patet igitur alium esse calorem materiale, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium esse calorem spiritalem, qui similiter imprimitur ab eodem, & cognoscitur subitò, quum hic cognoscatur maximus, ille uerò debilis recipiatur: & huius discriminis ratio est; qui à actio, seu alteratio materialis, quum sit uerus motus, & alteratio corruptiua, non fit subitò, sed in tempore, propter resistantiam, ut diximus, contrariæ qualitatis; at sensio eiusdem qualitatis fit subitò, & sine aliqua mera, quia est alteratio perfectiua, sicut Aristoteles dixit, proinde fit per actionem spiritalem, & per impressionem speciei spiritualis, cui nihil est contrarium, quod illi resistat, & ab ea pellatur, Præterea sumitur argumentum ualidum à sensibili commu-

Obiectio illorù contra se.

Solutio.

Opinionis confutatio.

Quid sit agere materialiter.

Quòd omnia sensilia in sensu agunt spiritaliter.

ni, quantitas enim est sensibile commune, & sentitur per se, & imprimit speciem suam in organo (hoc enim est per se sentiri) uel igitur materialiter agit, uel spiritaliter: si materialiter, ergo est actiua, & ita quantitas similem qualitatem producit, quod est manifeste falsum, & ab omnibus negatum; agit ergo spiritaliter; quare integra manet difficultas, quam illi soluere nequiverunt, quomodo, quum sit accidens materiale, possit speciem spiritalem producere sine ope externi agentis; non enim dici potest illud esse lumen, quia ut quantitas tactu sentiatur, non requiritur lumen. Similiter à multis sensibus propriis, quæ materialiter actiua non sunt, argumentari possumus; nam durum, & molle, sunt sensilia per se sensu tactus, ergo si materialiter agere dicantur, durum imprimit in carne duritiem realem, quod tamen verum non est; caro enim nullam realem duritiem recipit, neque durum est aptum indurare, coguntur igitur confiteri durum agere spiritaliter: hoc igitur si in his manifestum est, non est negandum in aliis, nam sapores quoque non sunt actiui materialiter, ideo eorum actio in linguam non potest esse nisi spiritalis; quare hoc idem dicendum est etiam de quatuor primis qualitatibus, quæ sunt actiua materialiter, quum enim eadem esse debeat ratio sensationis in omnibus, in ijs præsertim, quæ eodem sensu sentiuntur, necesse est ut hæc quoque præter actionem materiale producant etiam speciem spiritalem.

Hæc fuit Aristotelis sententia in contex. 12. 1. secundi libri de anima, dicens sensum esse susceptivum formarum sine materia: hoc enim fieri alio modo non potest, nisi recipiendo spiritaliter, quia forma materialis non potest separari à materia, neque accidens materiale à subiecto; quare sensus formam materiale, quæ est in obiecto sensili, recipere eandem numero absque eius materia nullo modo potest, à spiritaliter potest, quia recipit eius imaginem, quæ illant repræsentat, proinde dicitur illam eandem recipere per repræsentationem: ideo locum illum optimè declarans Averroes inquit, si sensus reciperet formas sensibiles cum materia, sequeretur sensilia habere idem esse in anima, atque extra animam, utrobique enim haberent esse materiale, quod tamen falsum est, quia (inquit) in anima sunt intentionaliter, extra animam uerò materialiter. Hoc idem significauit Aristoteles in contex. 37. tertii libri de anima, quando dixit animam esse quodammodo res omnes; quia res omnes uel sensibiles sunt, uel intellectuales, anima uerò per sensum est quodammodo res omnes sensibiles, per intellectum uero est res omnes intellectuales: sensus autem sit res omnes sensibiles, dum eas spiritaliter apprehendit, certum enim est ipsum non fieri ipsamet sensilia materialiter accepta, quemadmodum neque intellectus sit ipsamet intellectualia realia, sed recipit illa spiritaliter, hoc est species à quibus illa repræsentantur, & ita fieri omnia dicitur. Hanc sententiam tuetur efficaciter Averroes in commentarijs 97. & 101. secundi libri de anima, ubi de odore ita argumentatur: si odor esset uapor corporeus, non posset in loco remotissimo sentiri, ut sentiuntur à uulcuribus caeterum remotissimorum odores; etenim fieri non potest, ut tanta uaporis quantitas ab illis corporibus exhaletur, quæ ad omnes partes totum aerem impleat per decem, & uiginti, & plura millia passuum: quare non est quidem negandum id, quod illi dicunt, uaporem aliquem à corporibus odorabilibus exhalari: sed neque negari potest odores agere spiritaliter, ut omnia, quæ considerauimus, argumenta demonstrant. Illud quoque de Aristotelis sententia magnam fidem facit, quod ipse dixit sensibile positum supra sensum non facere sensationem: quia nulla esse huius dicti alia ratio potest, nisi hæc una, quòd inter obiectum materiale, & organum necesse est speciem spiritalem intercedere in medio: hoc enim negato nullam afferre rationem aduersat ij possunt, cur sensili supra sensum posito non fiat sensio: quod enim illi de uapore à corporibus exhalato dicunt, vanum est; tū quia uaporis consideratio ad solum olfactus sensum pertinet, quum ipsi aliquid omnibus sensibus commune ad interpretanda; Aristot. uerba adducere debuissent,

Argumentū
Auerrois de
spiritalitate
odoris.

Confutatio
solutionis
ubicutionis.

sens, nam in aliis non per vapores exhalatos sensionem fieri certum est; sed arbitrium quoque est hoc ipsorum dictum, & omnino carens ratione: quum n. odor habeat idem esse in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, à quo exhalatur, in utroque enim habet esse materiale; necesse est ut eadem sit utriusque ratio ad organum sensus, & ut non minus illud corpus, à quo vapor exit, quam vapor ipse, mutare sensum olfactus per suum realem odorem aptus sit.

Vera opinio eius declaratio. Cap. V.

HIS reiectis opinionibus ego accipiendam puto Alberti sententiam quam & alii plures sequuti sunt: inquit Albertus qualitates sensibiles talem habere naturam, ut multiplicent in medio speciem suam spiritalem, proinde uanum esse querere aliud externum agens, quum ad speciem producendum ipsæ suapte natura sufficient: huiusce autem rei rationem reddens Albertus dicit omnem formam esse multiplicationem sui ipsius vel realiter, vel spiritualiter: quatuor. n. primæ qualitates utroque modo agunt: ut calor tum calorem realem in alia materia producit, tum etiam speciem spiritalem in medio, & in organo sensus tactus: reliquæ uero omnes sensibiles qualitates, & accidentia omnia sensibilia per se, quum vim non habeant agendi realiter; saltem agunt spiritualiter, ut quantitas, licet non sit actiua actione reali, hoc est productiua alterius similis quantitatis, spirituali tamen actiua est; quum. n. sit de numero sensibilibus per se, speciem suam producit, quod non est aliam quantitatem producere, sed sui ipsius imaginem, quæ ipsamet repræsentat: sic dicendum est de omnibus sensibilibus per se tum propriis, tum communibus. Duplicem hanc actionem distinguens Albertus dicit aliud esse producere formam in materia, aliud esse producere formam tantum: etenim producere formam in materia est materialiter agere, & producere alteram si similem formam materialem formam. n. materialis à materia, in qua recipitur, pendet in esse, & in conseruari, non ab agente, nisi solum in fieri. & tali actione non sunt actiua alia accidentia, quam solæ quatuor primæ qualitates, quæ ob id actiua appellari solent: producere autem formam tantum, non formam in materia, est spiritalem speciem producere, quia licet species sit in aliqua subiecta materia, ab ea tamen non pendet in esse, & in conseruari, sed ab agente, à quo producit. Quemadmodum igitur uana esset questio cur calor alium calorem materialem producat, quum nulla huius productionis sit alia ratio, quam ipsamet caloris natura, quæ apta est ad alium calorem in alio generandum; ita etiam uanum est querere cur sensibiles qualitates in medio, & in organo speciem suam producant; etenim suapte natura sunt aptæ ad speciem suam multiplicandam: quum enim multo maius sit agere realiter, & producere aliud simile materiale, quod est maioris entitatis, quam producere speciem suam spiritalem, quæ minoris est entitatis; si quidem uidemus qualitates, quæ materialiter agunt, agere etiam spiritualiter, multas autem agere spiritualiter, quæ realiter agere nequeunt; si non miramur quomodo aliquæ realiter agant, cur mirandum est aliquas agere spiritualiter? num autem omnes penitus formæ tam substantiales, quam accidentales eiusmodi sint, ut spiritualiter agant, & seipsas multiplicent; quod uidetur asserere Albertus, & alii, qui eius sententiam sequuntur; alienum est à præsentis consideratione: satis enim nobis est, si eiusmodi esse dicantur illa omnia accidentia, quæ per se sensibilia sunt: siquidem nil aliud est sentiri per se, quam speciem suam in sensu producere: de reliquis uero accidentibus, ac de formis substantialibus, quæ non per se sentiuntur, hoc est non per speciem propriam, sed per alienam, certum est nullam ab his speciem sensibilem produci; quum enim nihil sit frustra in natura, nulla est ponenda species sensibilibus, quæ nullo sensu sentiatur; queri solum de his posset, an speciem intelligibilem in intel-

Omnis forma est sui multiplicatiua.

Aliud est producere formam in materia, aliud est producere formam tantum.

Maius est agere realiter quam spiritualiter.

lectu producant, quum omnia entia sint intelligibilia; quauis enim non per propriam speciem moueant sensum, mouent tamen vt inuoluta speciei alienæ, quia visus non solum videt colorem, sed rem totam coloratam, licet solum per speciem coloris, & aliorum, quæ per se sensilia sunt; ideo species hæc ad phantasiam delata mouet intellectum, & imprimit in eo species intelligibiles et earum rerum, quæ nullam speciem sensilem produxerunt in sensum intellectus agentis lumen collustratis rerum sensilium phantasmatibus apparent intellectui nostro etiã illa, quæ non per propriam speciem, sed commissa, & inuoluta speciei rei per se sensilis mouerunt sensum: sed de hoc disputare ad nos in præsentia non attinet; quum, de eo tantum sit nobis propolita disputatio, an sensiles qualitates ad producendam speciem spiritalem egeant aliquo externo agente, satis est si has solas considerando dicamus cum Alberto eas nullum aliud externum agens postulare, sed suapte natura speciem producere, quia sunt multiplicatiue sui, & actiue spiritualiter. Dubitari tamen de coloribus potest, qui egent lumine ad speciem in medio, & in organo producendam; quare non sunt per se motiui, proinde nec productiui speciei, sed egent agente externo. Ad hoc respondet Albertus lumen non requiri ad colorem, sed ad medium solum illuminandum, proinde colorem esse suapte natura aptum ad producendam speciem suam in perspicuo, lumen verò non esse necessarium ad auxiliandum colori agenti, sed ad præparandum perspicuum recipiens, color enim ut agat, non indiget alio; sed quia agens non agit, nisi patiens sit aptum ad recipiendum, requiritur lumen propter medium recipiens, non propter colorem agentem. Sed hæc Alberti responsio difficultate non caret: nam Aristot. in contex. 18. tertij libri de anima loquens de intellectu agente inquit eius officium esse facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus potestate facit actu colores; non potest autem Aristot. considerare colorem secundum se prout colores sunt, quia etiam in tenebris sunt colores, sed solum prout sunt visibiles, & motiui perspicui; asserit ergo colores fieri actu motiuos à lumine, quum per se non sint motiui, nisi potestate; igitur ad colorem, vt agant in perspicuo, inquit Aristoteles esse necessarium lumen; sumitur etiam ex eodem loco uisum & intellectum non differre in requirendo externum agens ad speciem ab obiecto producendam, proinde ita obiectum visus iudigere externo agente, ut obiectum intellectus ad speciei productionem eget intellectu agente; ideo non parua est inter philosophos disceptatio de eo, quod Albertus tanquam notum assumit, an lumen requiratur ad colorem solum, an ad solum medium, an ad utrunque illuminandum: qua de re non est quod in præsentia disputemus, ideo eam integram ad librum de visu remittimus, ubi eam diligenter considerabimus, atque explicare nitemur. Ad propositum autem dubium fat est si in præsentia dicamus, concessa luminis actione ad speciem sensilem producendam, non ob id dari sensum agentem in productione speciei, sicuti datur intellectus agens in productione speciei intelligibilis; magnum igitur est sensus & intellectus discrimin: datur enim intellectus agens distinctus ab intellectu patiente; at non datur sensus agens à sensu patiente distinctus, siquidem lumen non est sensus, immo agit ut obiectum sensile, non ut sensus; & quauis intellectus quoque agens agat potius ut obiectum intelligibile, quam ut intellectus, sicut alio in loco declarabimus; is tamen non potest esse nisi alter intellectus, quia non potest eo munere fungi, nisi sit per se intelligibilis, omne autem per se intelligibile est et intellectus: at lumen est quidem per se sensile, & in visione fungitur officio obiecti sensilis; inde tamen non inferitur quod sit alter sensus, qui dicatur agens, neque quod præter obiectum visus detur aliud agens, siquidem lumen in visione non alia ratione interuenit, quam ut obiectum, sed hoc in libro de visu diligentius declarabitur. Est et hæc in re summa annotatione dignum, accidens spiritale productum in medio

Dubium de colore.

Responsio Alberti.

Refutatio.

Responsio melior.

Accidens spiritale & hoc numero est tum accidens re reale, & ad idem.

tum idē numero dici posse cū accidente materiali, à quo producit̃r, tū diuersum ab illo: color. n. in perspicuo, si secundum se consideretur, differt numero a colore materiali, & fortasse etiam specie, quum sit spiritalis, ille verò materialis; sed quatenus imago illius est, & illum representat, est idem numero cum illo, ita ut oculus colorem spiritalem recipiens dicatur videre illummet realem colorem. qui per illam speciem representatur: sic conceptus lapidis in mente partim est idem cū lapide reali, partim non idem; nam si formaliter, & secundum suam naturam consideretur, differt ab eo & numero, & specie, & genere, nam lapis realis est in categoria substantiæ, at conceptus lapidis est qualitas in animo: quatenus autem est imago, quæ ipsum representat, est idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem reale, qui ab illo conceptu representatur: quare omne dubitū hac in re tollitur, si latinorum more loquentes hac distinctione utamur, formaliter, & representatiuè idem. n. est per representationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter se formam spiritalem, & formam reale prout ad formam producentem referuntur, nā forma realis producta ab alia reali simili, ut calor à calore, non est eius representatiua; sed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus quòd si tangibile in sensum ageret materialiter solum, tactus non diceretur sentire illud ipsum obiectum tangibile, à quo pati dicitur, idq; insolubile contra eos argumentum fuit: forma verò spiritalis differt modo aliquo à forma reali producente, sed modo etiam aliquo est idē, quod illa, quatenus eandemmet numero representat,

Contrariorum omnium argumentorum solutio. Cap. VI.

VERITATE declarata superest vt omnia, quæ prius tacta sunt, du bio, & argumenta, quæ illi officere videbantur, soluantur. Primo loco soluendum est id, quod huius disputationis occasio fuisse videtur: obiectum est qualitas materialis, ergo speciem spiritalem producere non potest, quia spiritale est nobilius; ac perfectius materialis, nihil autem agit supra suarum vnum gradum. Ad hoc ego puto negandam esse consequentiam, & ad probationem negandam esse speciem esse obiecto nobiliorem, in hoc enim consistisse puto multorum errorem, qui omne spiritale omni materiali nobilius esse existimarunt, quod tamen non est vniuersè verū; in substantijs quidem verum est, quia substantiæ spiritales materialibus nobiliores sunt, & materiales non sunt causæ spiritalium, imo potius spiritales sunt causæ materialium; ideo nulla in ijs oritur difficultas: at in accidentibus spiritale ad materiale refertur, vt effectus ad causam producentem, & est minoris entitatis, quàm illud, ideo & imperfectius, deficit. n. ab integritate perfectionis illius, & à natura eius specifica; lux enim solis nobilior est lumine ab ea producto in aere, quod est imago lucis, & accidens spiritale: sic species coloris, quæ recipitur in perspicuo, ignobilior est colore ipso reali, & minoris entitatis; qua ombrem color realis eam producentis nō agit supra vires, sed infra vires, quia producit quoddam deterius; & ignobilius se, quod vel eiusdem esse naturæ dicendum est, cum defectu tamen, & casu ab illius naturæ perfectione, & ita ab illo productum tanquā ab agente uniuoco, vel, si dicere velimus esse diuersæ naturæ, vt et dicere possumus, producitur à colore reali, tanquam ab agente æquiuoco, agens autem æquiuocū solet suo effectū esse nobilius; reuera. n. potest modo aliquo uniuocum, modo etiam aliquo æquiuocū agens appellari, & vtroq; modo est nobilius specie spiritali ab eo producta. Alterum fuit adductum argumentum à simili: ut se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensibile ad sensum; at phantasma, quod est obiectum intellectus, non potest mouere intellectū sine ope intellectus agentis; ergo neq; obiectū sensibile pōt mouere sensum sine ope alicuius ex-

Ad primū.

Obiectū reale est nobilius specie à se producta.

Ad secundū.

terni agentis. Ad hoc neganda est similitudo: id. n. quod dicunt, ut se habet intelligibile ad intellectum, ita sensibile ad sensum, verum qui dem est, at non secundum oīa ideo non licet inferre easdem prorsus conditiones requiri ad sensile vt mouea sensum, & ad intelligibile ut moueat intellectum: intelligibile quidem requirit auxilium agentis, qui alter intellectus est, at sensile non eget externo agente tanquam altero sensu, qui dicatur agens: ideo si de obiecto visus concedamus q̄ egeat lumine, non tamen eget illo tanquam sensu agente, sed tanquam perfectio ne constitutrice obiecti, sicuti alio in loco declarabimus: aliorum verò sensuum obiecta omni prorsus dubio carent, etenim nullo alio eget, sed per se sola species spirituales producant. Rō autem discriminis sensus, & intellectus est in hoc potissimum constituta, q̄ obiectum, à quo mouetur intellectus, est phantasma singulare, & sensile, quod vt moueat intellectum, transferri oportet de gradu inferiori in gradum excellentiorem, de gradu sensili ad gradum intellectualem: ideo quum nō sit aptum ad id proprijs viribus præstandū, eget aliquo per se intelligibili, à quo reddatur actu intelligibile: at obiectum sensus nō eget ulla traductione de gradu in gradum, sed iam per se est sensile, & ut tale est motuum sensus; in obiecto autem visus requiritur lumen, non ad ipsum traducendum de gradu in gradum, quum debeat seruare gradum sensilem, neque ad alteriorem sit euehendum: sed ob aliam rationem, quæ in libro de visu considerabitur. Ad verba autem Auerrois dicendum puto cum alijs multis Auerroem ibi non asseueranter, sed sub dubio loqui, id. n. dicit tanquam difficultatem tangens, & difficultatis causam, & eam insolutam dimitti: quod si putasset esse reuera necessarium in sensu aliquid agens, ut in intellectu, eerte alio saltem in loco id declarasset, & quodnam sit docuisset; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipse opinionis non fuit. Ad argumenta verò recentiorum probantium obiecta quatuor sensu materialiter tantum agere, non est difficile respondere: quod, n. de tangibilibus, ac de gustabilibus dicunt, ea non agere, nisi carnem, & linguam tangant, id nihil est. quia secundum Arist. neque caro est instrumentum tactus, neque lingua gustatus, sed vtraque est medium deferens obiectum ad organū, quod intimius est; quare nihil nobis officit iste contactus, quum certum sit etiam colorem tangere necessariū medium perspicuum, si debeat in ipsum, & in organum agere: concedimus etiam quatuor primas tactiles qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales similes qualitates, quis, n. hoc inficietur? at non ob id sit ut spiritualiter non agant, dicimus enim eas & materialiter, & spiritualiter agere, non enim facerent sensationem, si materialiter tantum; non spiritualiter agent nā hoc esse necessarium iam demonstrauimus: ideo etiā de saporibus dicimus nil nobis officere quod materialiter agant, & imprimant in lingua saporem realem: hoc, n. etsi dubium est, nos tamen in præsentia condonamus, quia per hoc non stat, quin agant etiam spiritualiter, & ita faciant sensationem. Illud verò, quod de sonis, ac de odoribus dicunt, aliqua consideratione dignum est: nam si concedamus sonum esse realem motum, & odorem esse vaporem corporeum, dicendum erit esse necessarium concedere etiā spirituales, per quos sensio fiat, seu in medijs, seu saltem in organo sensus receptos, neq; videtur negari posse odoratū fieri etiā sine alicuius vaporis exhalatione, multa. n. faciunt odorem per longum aeris spatium, quæ tantam vaporis copiam emittere nullo modo possent. Sed dicere etiā posse agere, immo debemus, species has spirituales, quæ à sensilibus producantur, non eārōne dici spirituales, q̄ non sint res aliquæ, sic, n. essent nihil; sed res quædam sunt; licet tenuis entitatis, & imagines, quibus alia res repræsentantur, idē gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minus ad materialem naturam accedunt, prōinde magis, vel minus pendent à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere possumus aliquas esse, quæ ad motum aeris modo aliquo cōmouentur, & alias magis, alias minus: sonus igitur, qui ad aures deferretur, videtur tum spiritale quoddā, tum

matē.

In lib. de visu.

Nota differētiā inter obiectū sensus, & obiectū intellectus.

Ad tertium.

Ad argumēta recentiorum.

De tactili, & de sapore.

De sono, & odore.

Dantur gradus accidentium spirituum, & aliqua magis, aliqua minus ad naturam materialem accedunt.

materiale esse, non est, n. talis motus aeris, qualis sit flantibus ventis, vel quādo ab aliquo pellitur aer, non fluit, n. aer in sono, sed solum tremere videtur non mutato loco, & que is tremor est imago representatiua illius motus, qui est verè fluxus aeris, & ex corporum mutuo icū primū factus est: ille nanq; est verè realis motus; ille verò, qui ad aures defertur, videtur aliquantum ad spiritalem naturam accedere, quia sine aeris fluxu partes ipsius ordinatim tremunt, dum vna alteri suis tremorem communicat: sed ordo temporis aliquid denotat materialis nature; quia non eodem tēpore, quo fit, ad aures peruenit, sed aliquanto posterius, idq; necessarium est (vt ait Aristot.) quia medium est quantum, atq; diuiduum: signū autem spiritualitatis in sono est, quòd non penitus ad aeris agitationem mouetur; nam feruntur soni ad aures etiam contra ventū fluxum, & sentiuntur, licet debilius credendum autem est speciem adhuc spiritalem fieri in aere illo congenito, qui auribus inclusus organum auditus esse existimatur. Idem de odore dicendum est: medium, n. quoddam est inter perfectè materiale, & perfectè spiritale, quod nullo modo pender à materia: pēdet, n. modo aliquo à subiecta materia, quia modo aliquo sequitur subiecti aeris motum. Igitur non idem est spiritualitatis gradus in omnibus speciebus sensibilibus, sed in aliqua maior, in aliqua verò minor: maxime quidem spiritualis est species coloris, quum à nullo aeris motu, & ne à vehemē tissimo quidem vento moueri possit; reliquæ verò aliorum sensibilibus species uidentur esse mediæ inter materiale, & spiritale, aliquid enim habent: materialis nature, sed cum defectu quodam, & casu à natura (specifica, à qua producantur, propter quem defectus, atque vt ita dicam) sentitatis imminutionem spiritales dicuntur, & que etiam quia sunt imagines representantes obiectū perfectè materiale: hoc autem non absque ratione sit, nam si potest accidens materiale producere accidens tū spiritale, tum perfectè materiale, potest etiam producere mediū inter utrumque, & tum maiorem, tum minorem facere spiritualitatem; quia si potest extrema producere, rationi consonū est vt possit etiam media. De spirituum igitur specierum productione, que ppositæ quæstionis prior pars fuit, hæc dicta sint.

in libro 2
m. 2. 2. 2.

Medium da
tur inter ma
teriale & spi
ritale.

no 2 ut in 2
11

*De sentiendi actu à quonam agente producat, variæ aliorum
sententia. Cap. VII.*

ÆQUITVR altera huius nostræ disputationis pars, à quonam agente producat sensio: quum, n. aliud sit speciem producere, aliud sit facere sensationem, quia in aere est species coloris ab obiecto producta, non tamen ibi est sensio; ideo postquam considerauimus à quonam agente species producat, considerandum est à quonam producat sensio: quoniam, n. operatio quædam est, aliquid esse agens oportet à quo producat: idq; necesse est esse duorum alterum, aut sensum ipsum, si sensum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum, si negemus sensum agere, aut etiam simul utrumque: ideo variæ hac de re sententiæ ortæ sunt, quas multi diffusissime examināt, ut Io. Gandauensis in 2. lib. de anima, & Genua, & alij recentiores complures; ideo quum totam hanc disputationem oēs legere in aliorum scriptis possint, ego strictim, & paucis verbis quid alii sentiant referā, vt ex eorum disputatione intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde in veritatis declaratione diligentius immorabor. Prima est Thomæ opinio, qui in secundo libro de anima contex. 149. & aliis in locis omnino negauit esse in sensu aliquam vim actiuam, & dixit sensum sola vi passiuam esse præditum, ut uideretur vbiq; asserere Aristoteles, qui semper dicit sentire esse pati, & operationem sensus consistere in patiēdo, & nunquam tribuit sensui vim actiuam; vnde colligitur agens producens sensationem esse solum obiectum per speciem mediam ab eo productam. Vt utur autem Thomas argu-

Opinio Tho
mæ.

Primum argu
mentum.

Secundū ar-
gumentum.

mento tali: ratio, quæ mouit Aristotelem ad ponendum intellectum agentem præter obiectum intelligibile, fuit, quoniam agens debet esse actu, at obiectum intellectus, quod est phantasma, non est actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente, à quo transferretur de gradu in gradum, de intelligibili potestate ad intelligibile actu; nam si phantasma esset per se intelligibile actu, non posuisset Aristot. intellectum agentem; atqui obiectum sensibile, quod extra animam est, est per se actu sensibile, ergo superuacaneus est sensus agens; quous solum obiectum sufficiat ad mouendum sensum, & producendam sensationem. Præterea idem agens, quod pro aliqua forma dispositiones in patiens inducit, dicitur etiam illam formam producere; at obiectum producit speciem in organo tanquam dispositionem necessariam pro sensatione, quam necessario consequitur sensus, ergo etiam sensationem producit: uel formetur idem argumentum sic: agens dans formam dat omnia consequentia formam, ut habemus in contex. 32. octauo physicorum, & in 22. & 25. quarti libri de Cælo at obiectum sensibile producit in organo speciem, quam ex necessitate consequitur sensus; ergo etiam sensationem producit. Ioannes autem Gandauensis contrariam opinionem sequutus est, & dixit sensationem non ab obiecto produci, sed à solo sensu: ob id in singulo sensu duas res distinctas facultates posuit, vnā agentem, & alteram patientem; ita ut detur visus patiens, & alter visus agens in eodem animali, & ille recipiat solum, hic uero solum agat, & sensationem producat, sic etiam in aliis sensibus; quare secundum ipsum quinque sunt sensus actiui, & alij quinque passiu, & sicuti agens producens speciem in sensum est obiectum, ita recepta specie id, quod sensationem producit, est sensus agens. Tertiam sententiam defendisse uidetur Scotus in primo sententiarum distinctione tertia questione septima, quod sensus à duobus simul agentibus producat, nempe à potentia actiua sensus tanquam ab agente primario, & ab obiecto tanquam secundo, & minus præcipuo, ita ut neutrum sine altero sit totale agens sensationem producens, sed utrunque simul, & utrunque propriam operam præstet in producenda sensatione; hoc autem quomodo intelligat, atque delectat Scotus, & quibus argumentis tum hanc sententiam probet, tum plures alias reprobet, in prædicta eius proluxa questione legi potest, uolo enim proluxam illam disputationem in medium adducere; sed satis habui sententiam Scoti breuiter tetigisse.

Opinio Inā.
Gandauensis.

Opinia Sco-
ti.

Omnium dictarum opinionum confutatio. Cap. VIII.

Confutatio
opinionis
Thomæ.

SED hæc omnes sententiæ magnis difficultatibus vrgentur. Primum quidem aduersus opinionem Thomæ est argumentum Ioannis Gandauensis efficacissimum, quod apud eum legere possimus longo sermone expositum; nititur. n. quatuor fundamentis, ut ibi videre est: sed eius argumenti uis breuiter collecta in hoc consistit, quod delectaretur, obiectum externum, vel saltem speciem, quæ ipsum repræsentat, esse nobiliorem sensu, cuius consequentis falsitas satis manifesta est, quia sensus est forma substantialis cognoscens, & valde nobilis, obiectum uero; & ceteris species est accidens ignobile, quod non est dicendum esse nobilius sensu: consequentia uero sic probatur: illud est perfectius altero, cuius perfectissima operatio est nobilior perfectissima operatione alterius, nam operatio indicat essentiam; atqui perfectissima operatio sensus apud Thomam est pati; & recipere sensationem, ipse nanque nullam in eo concedit vim actiuam, perfectissima uero operatio obiecti, seu speciei est agere, & producere sensationem; nobilius autem est agere, quam pati: igitur obiectum erit nobilius sensu. Nititur tamen Thomas hoc argumentum soluere in secundo libro de anima locis prædicto, & inquit nil aliud per hoc ostendi, nisi obiectum esse sensu nobilius secundum

Responsio
Thomæ.

cundum quid; nam quatenus obiectum est actu tale, sensus verò est talis potestate, eatenus obiectum nobilior est, quoniam actus est potestate nobilior; per hoc tamen non stat, quin substantia sensus, quæ anima est, sit absolute nobilior obiecto, siquidem frequenter contingit ut aliquid sit absolute nobilior aliquo, sit tamen ignobilior secundum aliquam conditionem. Sed reuera argumentum per hoc non soluitur; quia in argumento sumitur non solum operatio aliqua, qualiscunque ea sit, sed operatio perfectissima, & maxime præcipua quoniam igitur præcipua operatio sensus est sentire, & ad hanc à natura dirigitur sensus, & eam edit patiendi, obiectum verò ad eam concurret ut agens, & hæc est perfectissima operatio obiecti prout sensibile est, & ipsius sensus quatenus est sensus, præcipua verò operatio declarat essentiam; ideo sequitur necessitudo obiectum esse nobilior anima; quare argumentum Gandauensis validissimum est. Sed ipsa quoque Gandauensis sententia difficultatem patitur: quum n. ponat sensum agentem, & sensum patientem re distinctos, querendum est, an ambo cognoscant, an solus patiens; nam si ambo, ergo alter superuacaneus est: & præterea si ambo sentiunt, ergo ambo patiuntur, quia secundum Aristotelem sentire est pati; quare etiam sensus agens patitur, ergo ab alio agente, & sic res in infinitum ibit: si uerò sensus agens non cognoscit, sequitur aliud absurdum, facultatem non cognoscentem esse nobiliores cognoscente, agens enim est nobilior patiente, quare sensus agens, qui non cognoscit, erit nobilior sensu patiente, qui cognoscit. Vidit Gandauensis argumentum hoc, & ipsum solum putauit dicendo sensum quidem agentem non cognoscere, sed utrumque esse secundum quid nobiliores altero variis rationibus; nam sensus agens est nobilior patiente quatenus agens, sensus autem patiens est nobilior agente quatenus cognoscent. Sed hæc euasio inanis est: nam, ut antea aduersus Thomam dicebamus, ex perfectissima operatione inferitur maior perfectio absolute, nec solum secundum quid perfectissima autem operatio sensus est cognoscere, & ea competit patienti, non agenti; ergo patiens est absolute nobilior; quum autem talis sit, non potest à natura dirigi ad patiendum ab aliquo agente ignobiliore. Illud præterea aduersus sententiam Gandauensis considerandum est, ipsum non seruari, ut seruari se putat, proportionem, seu similitudinem sensus cum intellectu, ut sicuti præter intellectum patientem datur intellectus agens re distinctus ab illo, ita datur sensus agens re distinctus à sensu patiente; etenim alio in loco demonstrabimus officium intellectus agentis non esse sensationem producere in intellectu patiente, sed solum speciem producere: itaque si similitudo seruanda sit, oportet sensum agentem requiri ad productionem speciei, non ad sensationem; uel præter intellectum agentem, qui speciem producit, dari alterum intellectum agentem, qui sit causa effectrix intellectionis; que omnia uana sunt, Scoti quoque opinio admittenda non est, quia nullo modo asserendum est obiectum esse causam sensationis effectricem, neque primariam, neque ut secundariam, sic neque speciem; propterea quod sensio est formaliter cognitio, obiectum uerò nullam potest uim habere efficiendi cognitionem, licet possit aliquid sensui ministrare necessarium ad sensationem; efficit enim speciem, sine qua sensio non fieret, sed ipsius sensationis nullo modo est causa effectrix: ipsa uerò species in sensatione non habet locum agentis, sed solum formæ genitæ, & effectus producti, neque potest agere in organum, in quo tanquam forma in subiecto recipitur, forma enim in subiecto suum non agit. De ipso quoque sensu dubium est, quomodo idem possit esse actiuus, & passiuus; quum nihil agat in se ipsum: quod si dicatur distinctus esse agens à patiente, inuidimus in opinionem Gandauensis modò refutatam, & in aliud præterea absurdum, quod eam insequitur, quod Aristoteles in tractatione de sensibus mancus ac diminutus esset, quum de sensu agente distincto à patiente nihil unquam dixerit, sed unicum, qui patiendi operatur, considerauerit.

Respon-
sionis impugna-
tio.

Confutatio
opinionis
Gandauen-
sis.

Responso
Gandauen-
sis.

Responso-
nis impu-
gnatio.

Confutatio
opinionis
Scoti.

AD hanc difficultatem soluendam duo à nobis declaranda sunt, unum à quonam agente sensus producat, alterum verò quonam sit huius actionis modus; hoc enim ignorato nil possumus intelligere, quia multis dubijs perturbemur necesse est. Quod ad alterum attinet, sequendam esse arbitror Græcorum sententiam, quam passim apud eos legimus in libris de anima, & apud Alexandrum in primo suo de anima libro in capite de intellectu practico, & speculativo, & quam plures recentiores sequuti sunt: quòd eadem sit facultas sensibilis, quæ & agit, & patitur variis rationibus: quum enim eadem anima duobus muneribus fungatur; tum informet organum, quod sine ipso non esset organum, nisi æquiuocè; tum organo à se informato utatur ad operandum: ratione prioris muneris patitur, proprium enim organi officium est speciem recipere, & pati, ideo anima sensibilis quatenus dat esse organo, constituit proprium receptiuum speciei sensibilis, & ad hanc receptionem refertur anima ut ratio recipiendi: facta autem receptione anima utitur organo dum speciem in eo receptam iudicat: itaque recipere est organi animati, iudicare autem est solius animæ; & ratione iudicii anima dicitur agere, quia nil aliud est iudicare, quàm sensationem producere: simile huic est id, quod Auerroes de motu elementorum dicit in commentario. 28. tertii libri de Cælo, forma elementi ut est forma mouet, mouetur autem ut est in materia; nam quatenus materiam informans, & constituens tale elementum, dicitur principium passiuum motus elementi naturalis, ipsa verò secundum se forma est principium actiuum eiusdem motus. Hæc est Arist. sententia in cõtext. 127. 2. lib. de aîa, ubi dicit odorare non esse solum pati, quia hoc dato sequeretur aerẽ odorare dũ odores recipit, sed esse sentire: quasi dicat, odorare est aliud quiddã præter pati, est. n. sentire, hoc autẽ est iudicare, quod est agere. Sic etiam in context. 37. eiusdem libri apertè dicit animam esse causam effectricem sensationis; quare non est verum id, quod à Thoma pro comperto assumitur, Aristotelem nunquam dixisse sentire esse agere, sed solum pati. Hoc idem significauit Aristot. in context. 140. eiusdem libri dicens, actio uisus dicitur uisio, sed actio coloris nomine caret: sic enim denotauit aliud esse impressionem coloris spiritalis in organo, quæ fit à calore materiali agente; aliud esse sensationem ipsam, quæ dicitur uisio: si namque uisio nil aliud esset, quàm impressio speciei, actio coloris esset uisio, quod ibi Aristoteles negat: hoc idem ex uerbis Aristotelis colligimus in context. 16. noni Metaphysicorum, ubi actionem immanentem distinguens à transeunte dicit uisionem esse actionem immanentem, quia est in ipso agente: per hoc enim differt actio immanens à transeunte, quòd immanens est in ipso agente, transeiens uerò est in aliquo alio separato ab agente, ut ædificatio est in externa materia; non in ædificante: sic igitur uisio est actio immanens, quia recipitur in ipsemet agente, nempe in anima, seu in corpore animato quatenus est animatum: quod si nullum aliud agens haberet uisio, nisi materialem colorem, esset absque dubio actio transeiens, quod ibi Arist. negat. putat igitur causam uisionis effectricem esse animam ipsam. Hoc idem comprobatur argumento satis manifesto sumpto ab experientia: nam spe contingit ut rem coloratam ob oculos positam non uideamus, quia licet fiat impressio speciei in oculo; nullo enim existente impedimento id negari non potest) attamen anima aliis rebus intenta speciem illam non iudicat: non sola igitur speciei receptio est uisio, sed etiam iudicatio; nam si sola receptio esset uisio, id quod diximus, euenire non deberet ergo, præter receptionem speciei requiritur etiam animæ actio, qua species iudicetur, proinde neque obiectum, neque eius species est causa effectrix uisionis.

Græcorum sententia.

Idem sensus agit, & patitur variis rationibus.

Iudicare est sensationis productio.

Idem sensus agit, & patitur variis rationibus.

Idem sensus agit, & patitur variis rationibus.

De modo, quo sensus in sentiendo agit,

Cap. X.

QUONIAM igitur præter actionem obiecti, qua producitur species, necesse est aliam esse ipsius animæ actionem, qua eadem species iudicetur, neque propterea duplex sit sensus, unus patiens, alter uero agens, sed unus & idem, qui uariis rationibus & patitur, & agit; restat ut modum, quo hæc actio fit, consideremus: nam dicere sensum iudicando agere, modum autem huius actionis non declarare, est ferè nihil dicere, quum in eo animus non acquiescat; quia dubium manet quomodo idem possit agere simul, & pati ratione eiusdem operationis, quoniam præsentè obiecto statim, & momento temporis sensio fit. Hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum, quum ab aliis satis declaratum esse non uideatur, quum solùm dixerint sensum agere iudicando, sed huius actionis modum non declarauerint. Non est approbandus modus à Simplicio positus, quem apud eum legimus in contex. 60. secundi libri de anima, ubi dicit animam sensibilem habere sensilia consubstantialia, quæadmodum anima intellectiua habet intelligibilia consubstantialia; hæc enim negantur penitus ab Aristotele, qui putauit & intellectiorem, & sensualem fieri per solam receptionem speciei ab obiecto externo; neque aliam speciem seu sensilem, seu intellectualem concessit præter illam, quæ ab obiecto materiali imprimitur. Præterea ne quæ sic declaratur quomodo sensus agat; inquit enim Simplicius colorem agentem in oculum non imprimere speciem, sed excitare animam ad uidendum colorem sibi essentialiter iussum, & ita excitatam animam iudicare; at per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid agere possit in seipsum; nam in illa excitatione patitur potius anima, quàm agit, in iudicando autem nec agere uidetur, nec pati, quoniam sensilia illa consubstantialia ab ipsa animæ substantia non distinguuntur; quomodo igitur idem secundum idem potest in eodem actu & pati & agere? Ego puto modum hunc posse declarari per illa, quæ de intellectu dicuntur ab Aristotele in contex. 8. tertii libri de anima, & in 37. eiusdem de intellectu, ac de sensu; inquit enim intellectum intelligendo fieri rem intellectualem, & sensum sentiendo fieri ipsum sensile, ita ut uisus in uidendo fiat color, non quidem materialis, sed spiritalis; quænam modum enim intellectus dum speciem receptam iudicat, fit res illa, quam recipit; ita dum oculus colorem recipit, & anima ipsum iudicat, dicitur anima fieri color ille, non enim cognoscit, nisi fiat res ipsa cognita: ob id aer, & alia perspicua recipiunt quidem colores spirituales, sed eos non sentiunt, quia non iudicant; non iudicant autem, quia non habent hanc uim ut fiant illud, quod recipiunt, hoc enim non competit formæ immerse penitus in materia, cuiusmodi est forma rei inanimatæ; sed for. animæ, quæ est aliquantum elata supra materiam, & materiæ imperat per cognitionem; magis quidem eleuatus est intellectus, quàm sensus, quum in operando non utatur aliquo organo recipiente, sed ipse sine organo tum recipiat, tum fiat illud quod recipit: est tamen modo aliquo supra materiam eleuatus etiam sensus, uim enim cognoscendi habet, & quantum speciem non ipse recipiat, sed organum animatum, ut oculus, tamen non organum iudicat, sed anima ipsa, & in iudicando fit res illa, quam iudicat: hoc igitur iudicare, & fieri rem ipsam iudicatam, est proprium animæ opus, & anima est eius causa effectrix, non tamen per ueram actionem, qua mutatur patiens ab agente, sed per solam emanationem; & per hoc soluitur omnis difficultas, quæ aliter solui non potest; nam omne uerè agens eget patiente, in quod agat, neque potest idem, pati, ac recipere aliquid à semetipso: propterea illi, qui hæc duo agentia non distinguunt, ostendere

Modus à
Simplicio
positus.

Confutatio,

Opinio 19.
ra.

Actio per emanationem
semper est immanens.

ostendere non possunt, quomodo idem sensus patiatur, & agat, nos verò dicentes sensum per solam emanationem efficere sensationem, omne dubium tollimus: agens enim per emanationem non agit in aliud, sed necessarid in seipsum, emanat enim ab illo operatio, & in ipsomet remanet, ideo talis agentis actio nunquam est transiens, sed semper immanens; veri autem agentis actio est semper transiens, quoniam tali actione nihil potest agere in seipsum, sed solum in aliud extra se, & in hoc distinguitur actio immanens à transeunte. Recepta igitur in oculo coloris specie, cuius effectrix causa est color materialis externus, emanat ab ipsa natura animæ ut in sua substantia imbibat illam speciem, & fiat spiritaliter color ille, quem sentire dicitur: hoc modo anima est sensuonis causa effectrix per emanationem, & hæc operatio emanat ab anima, recipitur autem tum in ipsamet anima, tum in toto oculo animato; quatenus enim anima est, quæ iudicat, & sit spiritaliter res cognita, eatenus in anima sensio fieri dicitur: sed quatenus species in oculo animato recepta est, & anima quoque ipsa non extra oculos est, sed in oculo, immò est ipsa oculi forma, & essentia, qua oculus est oculus, eatenus in oculo fieri sensio dicitur, & ipsi attribuitur, ita ut oculus dicatur sentiens ut quod, anima verò non ut quod, sed ut quo. Similis autem huic actioni animæ est illa, qua aliud diximus elementum moueri à seipso, nam ea quoque est actio per emanationem, proinde non transiens, sed immanens est, ut eo in loco cum diligentia declarauimus. Per hæc autem, quæ modò diximus, ratio facile assertur cur aliquando nõ videmus ea, quæ ob oculos habemus; tunc enim anima intenta est considerationi alterius rei, & est facta res illa, non potest autem simul fieri duæ res, ideo dum unam speciem recipit, ac iudicat, non potest fieri alia res; tunc igitur recipitur in oculo species coloris, ac non iudicatur, propterea quòd anima cuius est iudicium, tunc est facta alia res, nec potest fieri color hic receptus, nisi desinat esse res illa alia. Ex his omnibus colligimus tria hæc in sensatione notanda esse, quæ latini tria instantia appellarent, ordinata, atque distincta, si non tempore, saltem natura: primum enim ab actione obiecti materialis fit in organo receptio speciei, vt coloris in oculo, secundò anima iudicium profert, & ita agere dicitur, tertio recipitur iudicium in toto composito, nempe organo animato, & ita anima tanquam eius pars dicitur pati: primum quidem instans potest etiam tempore præcedere reliqua, ut diximus de illo, qui res præterites non animaduertit, potest etiam non præcedere tempore, sed solum natura; ac secundum non potest præcedere tertium tempore, sed natura tantum præcedit, quia visio est simul iudicatio, seu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodum simul tempore forma elementi est mouens quatenus est forma, & mota quatenus est in materia ita vt agere sit solius animæ, pati autem non solius, sed organi animati: ideo Aristoteles quando effectricem causam sensationis considerat, eam refert in solam animam, non in compositum animatum, ut in contextu 37. secundi libri de anima; quando autem considerat subiectum recipiens sensationem, & cui sensio attribuitur, id negat esse animam, sed dicit esse ipsum compositum animatum, & hæc etiam ratione inquit sensum pati, quia considerat organum animatum, quod reuera patitur: de sensu autem loquens semper dixit ipsum patiendum operari, qui sentire non est solum iudicare, sed complectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & vltimum passionem sunt organi animati, & primum est passio, facta ex actione obiecti externi, ideo respectu totius operationis sensus dicitur patiens, obiectum verò dicitur agens; per hoc tamen non stat qui inter duo illa extrema momenta tertium medium intercipiatur, in quo sensus agere dicitur, quem admodum declarauimus.

In 4. lib. de
motu graui
& leuium.

Cur aliquan
do ea, quæ
præterita
sunt, nõ vide
mur.

Tria instan
tia in sensio
ne.

*Quædam argumenta aduersus alios adducta prædictæ sententiæ
non officiant. Cap. XI.*

HÆC nostra sententiæ ex eo maximè comprobatur, quòd eam sequentes illa omnia absurda euitamus, quæ aduersus alios adduximus: nam secundùm opinionem Thomæ agens esset ignobilis patiente, quod iuxta sententiæ nostram non sequitur, quum sensationis productionem totam animæ, nullam sensui attribuamus. Argumentum quoque allatum contra Gandanensem nobis non officit: nos. n. non duos distinctos sensus ponimus, sed vnum, qui & agat, & patiatur diuersis rationibus, & ita cognoscat: sed causa erroris Gādauensis fuit, quia non cognouit agens per emanationem; idèd, quum ostendere non potuerit quomodo idem sensus patiatur, & agat, duos re distinctos sensus introduxit. Facimus etiã in hoc similem sensum intellectui, quòd vt sensus spapte natura sensationem producit, ita intellectus noster producit intellectiõnem, non intellectus agens: qua in re decepti sunt multi, sicut alio in loco demonstrabimus. Tandem nobis non obsunt illa, quæ aduersus Scotum dicta sunt: nos enim in productione sensationis nullam obiectiõnem attribuimus, sed totam animæ sentienti; deinde ita ponimus eundem sensum agere & pati, ut in nullam difficultatem incidamus, siquidem actiuum esse dicimus non actione uera, sed per solam emanationem; talem autem actionem si negamus, nulla dabitur actio immanens, quoniam vera actione nihil potest agere in seipsum. Non facimus etiã Aristotelem mancum in tractatione de sensu, quia unicum sensum ponimus, quem ipse dixit operari patiendõ, sed non omnino negauit cum agere, quemadmodum antea demonstrauimus,

In lib. de intellectu agente.

IACOBI ZABARELLÆ
PATAVINI
DE VISV LIBRI DVO.

Liber Primus.

Propositio ac partitio dicendorum.

Cap. I.

*Visus inelle-
ctus sanatus.*

SENSUM omnium nobilissimum esse visum satis inter omnes constare videtur, nam & ad scientias capessendas utilissimus omnium est, & menti etiam quamsimillimus: quod tum ex eius operatione colligi, tum ex hoc dignosci facile potest, quod dicere non solemus mentem audire, uel olfacere, uel gustare, neque illi aures, aut nares, aut linguam per translationem unquam attribuimus; dicimus tamen oculos mentis, & per actionis similitudinem inspicere, ac uidere mentem dicere consueuimus. Instrumentum quoque huius sensui pulcherrimum, & artificiosissimè fabricatum natura tribuit, ipsumque in suprèma corporis parte, unde totius corporis saluti præesse, ac prospicere melius posset, collocauit. Fuit præterea hic sensus etiam magna summorum philosophorum dissensione, & controuersia nobilitatus, scilicet Aristotelis, Platonis, & Galeni, qui de huius actione contrarias penitus sententias protulerunt. De hac igitur animæ facultate, quæ digna præ ceteris omni studio, ac diligentia esse uidetur, in præsentia dicendum, eiusque naturam, & actionis modum diligentissimè perscrutandum nobis proposuimus; ut ea, quæ ab Aristotele de hac tum in libris de anima, tum in paruis naturalibus dicuntur, declarare omnibus uiribus nostris contendamus. Totam autem hanc nostram disputationem in duas partes diuidemus: in quarum altera Aristotelis de uisu opinionem ita claram reddere conabimur, ut quantum fieri possit optimè intelligatur: in altera uerò sententiam Platonis, quam Galenus enixè tutatus est, considerabimus, & cum Aristotelis sententia conferemus: & ueritate opinionis Aristotelis demonstrata, eam à Galeni obiectionibus vindicare nitentur. In ipsa autem Aristotelis sententia declaranda hunc ordinem seruabimus: quum enim ipse existimauerit uisionem fieri per actionem obiecti in organum uisus per medium perspicuum, de his omnibus singillatim agemus, & eas, quæ in singulis orientur, difficultates soluemus; ut tandem quomodo ex eorum trium concursu secundum Aristotelem uisio fiat intelligamus. Primum igitur de obiecto, qui color est, iuxta Aristotelis præceptionem dicendum est; ut eius naturam, & generationem intelligentes, melius cognoscere possimus, cur, & quomodo à colore medium, & organum sensus afficiatur.

DVAS coloris definitiones Aristo. tradidisse videtur; vnam in con-
 tex. 67. secundi libri anima, color est motiuus perspicui, quod sic
 actu; alteram in libro de sensu & sensilibus capite tertio, color est
 extremitas perspicui terminati; in libello autem Aristoteli adscri-
 pro de coloribus nulla coloris definitio traditur, vt non iniuria su-
 spicari possimus librum illum ab Aristotele scriptum non fuisse, licet aliqua etiam
 notatu digna in eo legantur. De priore tamen definitione, quæ tradi in secun-
 do de anima dicitur, ego semper dubitavi an sit definitio appellanda, quum
 verba illa non ad modum definitionis prolata esse videantur, inquit enim: Aris-
 toteles [omnis autem color] attamen in definitionibus asserendis dictio distri-
 butiua non conuenienter ponitur, sed potius articulus: nam dictioe distri-
 butiua significatur natura ut distributa per particularia supposita; articulus autem signifi-
 catur ut collecta, & ad vnitatem redacta; at in definitione essentiali rei ut unam
 significare, & exprimere volumus, non ut distributam: præterea visibilitas est
 accidens posterius ipsa coloris natura, quod significauit Aristoteles in decimo
 contex. tertii physicorum dicens colorem, & visibile esse idem subiecto, sed
 differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandam absolutam,
 cui hæc aptitudo, & hic ad visum respectus superuenit, ut dicatur visibilis,
 ideo ibi Simplicius, ac Themistius admovent visibilitatem esse accidens co-
 coloris; intelligendum autem est accidens non quidem separabile, aut commu-
 ne, sed proprium, & colori per se competens iuxta secundum modum di-
 cendi per se: quoniam igitur esse motiuum visus competit colori non qua-
 tenus absolute est color, sed quatenus visibilis, ideo per hoc ipsa coloris natura
 non exprimitur; proinde videtur potius Aristoteles his verbis illam ut colo-
 ris proprietatem proponere, quam ut coloris definitionem adducere: attamen
 quia statim subiungit (& hæc est ipsius natura) innuere videtur posse per
 hanc proprietatem definiiri colorem, non quidem absolute ut color est, sed
 vt visum respicit, & visibilis dicitur; ideo si ea est vocanda definitio, non est
 talis definitio, per quam absolute sumpta coloris natura declaratur, sed est
 descriptio quædam tradita per posterora, & pro occasione sufficiens; quum
 enim non alia ratione ibi de colore agatur, quam ad declarandam ex sua ope-
 ratione facultatem animæ visiuam, satis fuit declarare nomen coloris prout vi-
 sum respicit, & quatenus visibilis est; non est autem alia ratione visibilis, nisi
 vt est motiuus perspicui, quod actu perspicuum sit, hoc est illuminatum; lu-
 men enim est actus, & perfectio perspicui, ut eodem in loco Aristoteles do-
 cet. At in libro de sensu & sensilibus volens Aristoteles exactiorem nobis noti-
 tiam visionis tradere, intimius naturam coloris scrutatus est, & ipsum etiam ab-
 solute sumptum considerauit, ac definiuit; quoniam eius cognitio non parum
 confert ad intelligendum cur color visibilis sit, & quomodo fiat visio. Ad illius
 igitur definitionem intelligendam dicendum est breuiter de generatione coloris:
 & quum duplex esse dicatur color, vnus, qui solet appellari realis, alter verò, qui
 vocatur apparens, & spiritalis; utriusque generatio est seorsum consideranda,
 quemadmodum Arist. quoque in eodem libro separatim vtriusque coloris gene-
 rationem declarauit. Quod ad reales colores attinet, sunt qui dicant ipsos, & alias
 omnes qualitates, que secundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido,
 & frigido, & humido, & sicco; quod nos de coloribus non omnino verum esse ar-
 bitramur: nam certum est celestia corpora esse colorata, siquidem lux ipsorum co-
 lor est, & visum mouet quatenus color, & hoc testatur Arist. tum in illo 3. cap. libri

Dux coloris
 definitiones

Prior defini-
 tio non esse
 ra definitio.

Visibilitas in
 est per se co-
 lori in secun-
 do modo di-
 cendi per se.

Declaratio
 secundæ defi-
 nitionis cog-
 loria.
 Color du-
 plex, realis,
 & apparens.

De colorum
 realium ge-
 neratione.

de sensu & sensilibus, tum in primo capite libelli de coloribus, primæ tamen qualitates nullum in cælesti corpore locum habent: unde colligi posse uidetur, quod et si colora inferioris mundi constant ex quatuor elementis, quæ sunt calida, frigida, humida, & sicca, non tamen primò ex his qualitatibus colores proueniunt, id est non quatenus elementa sunt cæssa, & frigida, & humida, & sicca; sed potius alia ratione, quæ eadem in his, & in cælestibus locum habeat, saltem secundum quandam similitudinem, & analogiam; quum igitur & cælestia, & inferiora corpora perspicuitate sint prædita, ego puro his omnibus colorem competere ratione perspicuitatis: quoniam enim perspicuum illud est, quod propter partium tenuitatem transparet, nec uisum terminat, unde etiam interminatum appellatur; necesse est ut, si perspicuum inctassetur, & condensetur, ita ut desinat transparenere, & uisum terminet, nec sinat ulterius per intimam eius substantiam porrigi, runc amissa perspicuitate colorem loco eius recipiat in superficie, quo moueat ac terminet uisum: tale igitur perspicuum ab Aristotele uocatur terminatum, id est: necesse est ut sit coloratum, nam sua superficie uisum terminare est esse coloratum, quia terminare uisum non potest, nisi per colorem aliquem: color itaque oritur ex sola condensatione perspicui; quum enim ex condensatione desinit esse perspicuum, fit coloratum, & per suam superficiem mouet uisum, etenim in sola superficie retinet perspicuitatem, quam prius habebat in tota sua substantia: & quum solum perspicuum sit receptiuum coloris, prius in tota substantia sua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; postea uerò factum terminatum habet solum in superficie perspicuitatem, & colorem proprium loco perspicuitatis interminatæ, quam prius habebat in tota substantia. Consideratio autem, ac terminatio perspicui fieri uidetur duobus modis.

Cōdensatio
perspicui fit
duobus mo-
dis.

Materia Cœ-
li tota est
eiusdem na-
turæ.

Vnus est quando sine alicuius alterius corporis admisione ipsum solum perspicuum corpus in se constipatur, neque in aliam naturam mutatur, præterquam quod fit densum, & desinit esse peruium, & incipit terminare uisum; qui modus locum habet in cælestibus corporibus, ex una enim & eadem corporis natura constant cælestia omnia, nec differunt, nisi per maiorem, uel minorem raritatem, seu densitatem; & quo densiora sunt, eo magis colorata sunt, hoc est magis lucida; nullus enim alius est cælestium color, quam albedo splens, quæ dicitur lux, & quo densiora sunt, eo magis alba, ac lucentia sunt. ideo pars Cœli rara perspicua est, atque transparens, astra uero sunt partes Cœli densiores, quia non transparentes, sed lucidæ, & coloratæ sunt, minimè autem omnium astrorum densa luna est, quia minimum habet proprii luminis. Alter modus in solis inferioribus corporibus locum habet, & est condensatio perspicui non per solam eius constipationem, sed per admisionem opaci: sic enim fit coloratum, quia desinit esse peruium, sed alia magis, alia minus, prout plus, uel minus opaci habent in sua misione, uel etiam ratione modi misionis, unde etiam prouenit uarietas specierum coloris: quatuor enim elementorum tria sunt perspicua, ignis, aer, & aqua, una autem terra opaca, ideo ex admisione terræ desinunt corpora esse perspicua, & sunt colorata in superficie uariis coloribus; opponitur enim perspicuitati opacitas, & hæc varias faciunt misiones, proinde & varias colorum generationes, Quum autem tria elementa perspicua sint, est tamen inter ea discrimen: aqua enim quia parum recedit à natura terræ, minus est perspicua, quam alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer uerò magis perspicuus est; sed maximè omnium ignis, ille scilicet elementaris, qui tenuissimus, & inuisibilis est: cum his igitur admista terra per suam opacitatem impedimento est perspicuitati; admiscetur autem duobus modis, uel n. per solam compositionem sine uera misione, uel cum uera misione, quæ est mutatio naturarum elementorum in naturam misti priore quidè modo si elementa perspicua condensentur, sunt alba, uel parè ab albedine recedunt,

recedant, aqua enim condensata alba fit: sic etiam aer, ut inquit author libelli de coloribus in calce capituli tertij: non condensantur autem aqua, & aer, nisi eis aliquid densæ matetæ admisceatur, neque enim aqua congelaretur, nisi esset commista cum terra: ignis uerò propter maiorem tenuitatem, ac perspicuitatem non modò fit albus, si condensetur, sed etiam lucidus, & splendet: non condensatur autem nisi ob alicuius terrestris matetæ admisionem, sic enim fit visibilis, qui per se perspicuus, & inuisibilis est: flamma. n. est ignis commistus fumo terre stri, & in eo conspiciatur, sed propter illius fumi raritatem alba est flamma, maximè uerò in parte superiore ellychnii ardentis, ubi magis est conuersus fumus in ignem, & à circumstante aere frigido condensatus; in parte autem inferiore, quæ propè ipsum ellychnium est, fumus est magis integer, nec dum bene in ignem mutatus, ideo ibi magis turbida est flamma, & minus alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignito inest ignis commistus matetæ crassissimæ absque uera mistione, ideo propter matetæ crassitiam est minus albus, ac minus lucens: habet tamen necessariò aliquid lucis, quia seruatur ibi integra natura ignis, quem ex illa condensatione splendentem fieri necesse est. Quando autem fit uera elementorum mistio, in qua non seruantur elementorum naturæ, sed mutantur in naturam misti, ignis non amplius splendet, quia desinit esse ignis, quare mistum adipiscitur colorem non splendentem: contingit tamen in aliquibus ut, licet uerè habeant mistionem, tamen aliquid lucis retineant ex igni commisto, cuiusmodi sunt oculi quorundam animalium, & noctiluce, & alia, quorum mentionem facit Arist. in contex. 72. secundi libri de anima, quæ, quum noctu luceant, uidentur in tenebris; in talibus. n. parum est opaci terrestris, & plurimum aquæ, cui commistus ignis, licet desierit esse ignis, aliquid tamen sui splendoris reliquit, quoniam aqua non tantum impedimentum affert luciditati ignis, quatum affert terra, quæ sine ulla perspicuitate est opacissima; non potest tamen in talibus esse multum lucis, sed parum, quod offuscatur à maiori lumine diei, ideo interdum non uidentur. Ex his colligimus eiusdem esse naturæ lucem, & albedinem, & perspicuitatem, quum perspicuum interminatam, si condensetur, fiat album, idq; uel splens, ut ignis, uel non splens, ut aer, & aqua: propterea necesse est etiam tenebram, & nigredinè esse eiusdem naturæ, ita ut id, quod in interminato uocatur tenebra, in terminato dicatur nigrum, siquidem albedini nigredo opponitur, & lumini tenebra; ut igitur lumen, & albedo sunt eiusdem naturæ, ita oportet tenebram quoque, & nigrum esse eiusdem naturæ: & hoc clarè apud Aristotelem legimus in capite tertio libri de sensu & sensilibus: quemadmodum igitur tenebra est priuatio luminis, ita dici potest nigrum esse priuationem quandam albedinis; ita ut sicuti uideri dicuntur tenebræ, quando nihil uidetur, ita etiam nigrum uideri tunc dicatur, quando nullus color uidetur: & hoc apud Arist. apertè legimus in 3. lib. Meteorologicorum in tractatu de Iride, ubi inquit [nigrum est ueluti negatio, ideo. n. apparet nigrum, quia desicit uisus] eiusdem igitur rationis esse uidetur uisio nigri in corpore terminato, & uisio tenebrarum in corpore interminato, licet magis uideri dicatur nigrum, quam tenebræ, quia id, quod est terminatum, est per se terminatum uisus, & per se visibile; interminatum uerò non est per se uisibile, quia non est terminatum uisus. Illud quoque mihi uidetur posse colligi ex iis, quæ dicta sunt, ut albedo est proprius color trium elementorum perspicuorum, siquidem perspicuitas per condensationem migrat in albedinem, ita nigredinem esse proprium colorem terræ, cuius propria est opacitas, quæ opponitur perspicuitati: iccirco non assentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa esse naturaliter alba; quum. n. ille metateatur album & nigrum esse colores simplices, credendum est utrumque esse proprium simplicium corporum, & ad hoc probandum possumus ita argumentari: id, quod alicui competit per participationem, debet alicui competere per essentiam; at colores extremi, album, & nigrum,

Flamma quid sit.

Lux, albedo, & perspicuum sunt eiusdem naturæ. Tenebra, & nigredo sunt eiusdem naturæ.

Nigrum uidere est nullum colorem uidere.

Nigredo est proprius color terræ.

Parmenides.

De genera-
tione coloris
apparentis.Discriminatio
coloris realis
ac spiritalis.

& medii omnes ex his constantes competunt mistis corporibus per participationem elementorum, ergo necesse est ut colores simplices competant elementis essentialiter, & per se, quum per elementa competant mistis, & quum ex elementorum commistione oriuntur in mistis omnes colores medij: est igitur naturaliter terræ nigrum, sicut etiam opacum, quum sit aliis naturale album, & perspicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis à Græcis interpretibus declarata in primo physicae auscultationis context. 41. dicunt enim Parmenidem statuisse rerum principia ignem & terram, quæ aliis nominibus calidum, & frigidum appellauit, & aliis etiam nominibus lucem, & tenebras, Parmenides igitur terræ tribuit tenebras, proinde & nigredinem, quia eiusdem naturæ sunt tenebræ, & nigredo, atque etiam opacitas, quam manifestum est esse naturalem terræ: itaque terra pura debet esse nigra, quum sit naturaliter opaca, & causa opacitatis omnibus corporibus mistis: opacitas autem opponatur perspicuitati, quæ est de natura albedinis. Hæc igitur est illorum colorum generatio, qui solent appellari reales, album enim & nigrum sunt proprii colores elementorum, & per elementa competunt mistis tum ipsimet colores extremi, tum omnes medij, qui ex elementorum reali commistione oriuntur in mistis. Alterum datur colorum genus, qui vocari solent apparentes, seu spirituales, & horum quoque generationem declarat diligenter Aristoteles in illo tertio capite libri de sensu & sensilibus: sicut enim ex tali statuta mistione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita sine reali mistione albi cum nigro fiet idem rubeus color, si solum species illorum spirituales commisceantur in medio, hoc autem fit quando per eandem rectam lineam fertur utriusque coloris species ad oculum, ut quum sol sit naturaliter albus, si eius lumen transeat per acrem atrum, & plenum terræ exhalatione, fertur ad oculum speciem mistam, quæ rubeum colorem præfert: quanuis enim corpora illa non commisceantur, neque reales ipsorum colores, commisceantur tamen illorum colorum species in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum tanquam color unus medius: isque non ideo dicitur apparens, quia falsa sit illa apparentia, nam uisus non decipitur, dum iudicat se rubedinem recipere; rubedo enim reuera est quæ recipitur, & est generata ex commistione specierum, quemadmodum diximus: quod si iudicaret ex ea uisione solem esse rubeum, utque deciperetur, quia non est in sole color ille, sed generatur in aere ex commistione luminis solis cum aere atro, & participetum opacitatis, tum perspicuitatis. Sic etiam quando radii solis percutientes columnam palumbæ reflectuntur ad oculum, adiciunt proprio pennarum reali coloris albedinem spiritalem, & ita generant coloem medium, qui magis ad albedinem vergit, quam solus realis illarum pennarum color; ideo si quis iudicet talem esse reipsa colorem pennarum, decipitur: at si iudicet esse colorem proveniente ex uero pennarum colore, & albedine luminis, non decipitur, quia talis reuera est color. Differt autem realis color à spiritali, quia realis pendet omnino à subiecto, in quo est, & ad eius motum mouetur, ut color uini, & color lactis, & color sanguinis; at color spiritalis pendet ab agente, à quo producitur, nec mouetur ad motum subiecti, in quo recipitur, ut color in linteo panno productus à colore uini in phiala existens, ad motum, n. phialæ mouetur, sed non ad motum panni lintei: in hoc autem exemplo patet colorem spiritalem, quando recipitur in corpore aliquo terminato, posse in medio speciem suam producere, & per se uideri, sic enim fit per se terminatiuus uisus. Per hæc uidetur satis esse declarata definitio illa coloris ab Aristotele tradita in libro de sensu & sensilibus, color est extremitas perspicui terminati: sumit enim perspicuum in definitione coloris tanquam proprium eius subiectum, quia ubi est color, ibi necesse est esse perspicuum: perspicuum quidem interminatum, quando est actu perspicuum, habet colores aliarum rerum, si uero fiat terminatum, habet colorē propriū in superficie.

superficie. Ex his colligere possumus non esse veram illorum sententiam, qui dicunt colorem generari ex commistione perspicui, & opaci: patet enim Aristotelem in definitione coloris non nominare opacum, sed solum perspicuum: quia iam diximus ex sola condensatione perspicui etiam sine opaco generari colorem, dum res loco perspicuitatis suscipit terminationem; admittit autem opaci uariat quidem colorum species, at non est æquata ratio generationis coloris, sed solum quatenus facit condensari perspicuum. Non est autem ignorandum definitionem hanc partim dici posse coloris absolute considerati, partim ad visionem relati: ipsa namque secundum se nullum respectum notat, nam dicere extremitatem perspicui terminati non est respicere visum; dicitur tamen ea ratione definiti cum respectu, quatenus color absolute sumptus non minus in profundo esse uidetur, quam in superficie, ut albedo non minus in profunditate substantiæ lactis, quam in eius extremitate; attamen non est uisibilis nisi color superficiem hinc igitur solum definiti tibi Aristoteles: quum enim ibi in sensuum consideratione uersetur, ad eum non pertinebat definire alium colorem, quam eum, qui uisibilis est; definit ergo colorem uisibilem, sed definit ipsum secundum se, & absolute consideratum, non tamen alio consilio, quam gratia visus; quocirca est modo aliquo definitio respectiua; & dicere possumus notari in ea respectum ad visum, sed respectum remotum; in illa uero, quæ in secundo de anima traditur, notari respectum proximum: ita ut hæc sit definitio coloris uisibilis quatenus est uisibilis, illa uero coloris uisibilis quatenus est color. Sed dicere etiam possumus (neque erit ab Aristotele aliena sententia) non esse actu colorem, nisi illum, qui est in superficie, eum uero, qui est in profundo, potestate tantum esse colorem, quatenus enim potest fieri superficialis, eatenus potest etiam esse actu color: qui enim eo consilio à natura constitutus color esse uideatur, ut uisum moueat ad uitam animalium conseruandam, & in homine ad rerum scientiam adipiscendam, ille solus est actu color, qui aptus est per se operam suam præstare, hic autem est ille solum, qui in superficie est; quia etiam contingat ut sit in tenebris, tamen aptitudinem per se habet inueniendi uisum, licet mouere nequeat ob defectum luminis in perspicuo: nisi. n. hoc dicamus, non crit color æquatum obiectum visus, si quidem daretur color; qui secundum propriam naturam non est uisibilis, nempe is, qui est in profundo: neque Aristoteles per definitionem prædictam declararet naturam coloris, sed eam traderet per accidentalia; nam si non minus color in profundo esset, quam in superficie; esset accidentale colori esse in extremitate. Sed aduersus hoc oritur dubium, quod tangitur à Ioanne Grammatico in contex. 66. secundi libri de anima, uidetur enim esse color etiam in profundo, immò & actu uisibilis; nam in electro, multis que lapidibus transparentibus inest quandoque intrinsecus concretum aliquod animal, ut musca, uel etiam solum aliquod, id que à nobis uernitur; licet sit in profundo illius corporis, sic etiam uidemus colorem numi in fundo aquæ, & colorem ipsius uasis. Sed hoc à Ioanne optime soluitur; inquit enim necessarium esse ut proprius electri color uel sit intensior colore animalis inclusi, uel æquè, uel minus intensus: si igitur intensior sit, aut etiam æquè intensus, solus uidebitur, & occultabit colorem animalis inclusi, qui non uidebitur: si uero intensior sit color illius animalis, uidebitur quidem, sed non ut color electri, sed ut color illius animalis; proinde ut in illius animalis superficie, non ut in profundo electri; quod enim appareat in profunditate substantiæ electri, hoc nihil est, quia tunc electrum fungitur officio medii perspicui, cuiusmodi est etiam aer; sic igitur electrum tanquam perspicuum medium desert ad oculos colorem existentem in superficie illius animalis in eo inclusi, quare nullus color uidetur, nisi qui in superficie est. Causa autem dubitationis, & erroris est, quoniam huiuscemodi lapides sunt simul & colorati

Car definitio coloris non ponatur opacum, sed solum perspicuum.

An is, qui est in profundo dicitur, sit dictus color.

Dubium.

Solutio.

Potest aliquid animal esse transparent, & coloratum.

& perspicui, participat enim aliqua opacitate, quæ eos facit esse coloratos, sed non omnino tollit in eis perspicuitatem: ideo quia fertur uisus per profundum lapidis ob eius perspicuitatem, credimus visibilem esse etiam illum colorẽ, qui est in profundo; non tamen sic est, sed quatenus coloratus, ac uisibilis est lapis, eatenus à nobis uidetur secundum propriam ipsius superficiem; quatenus uero perspicuus est, transfert ad nos tanquam medium colores aliarum rerum, ut colorẽ animalis inclusi, uel inclusi herbe, sed non tanquam coloratus: itaque & color existens in superficie animalis inclusi transit ad oculos per electrum tanquam perspicuum medium; & ipse quoque proprius electri color, qui in ipso est superficie, mouet uisum, & ita cernitur electrum ut coloratum. Patet igitur non esse uisibilem alium colorem, nisi illum, qui in superficie est, immò & cum solum esse actum colorem; sic enim rectè ipsum definiuit Aristoteles dicens colorem nihil aliud esse, quam extremitatem, hoc est superficiem perspicui terminati.

De perspicuo. Cap. III.

Materia per
spicua.

A E C de obiecto dicta sint: sequitur ut de medio, quod perspicuum est, dicamus: huius duæ sunt partes: una tanquam materia, quæ apta est recipere & lumen, & tenebras; altera uerò ut forma, ea quæ est lumen: de utraque igitur dicendum est. Quod ad partem materiale attinget, ea nil aliud est, quam corpus aptum recipere in sua substantia & lumen, & aliarum rerum colores; præstare autem hoc non potest, nisi sit peruium, id quæ est id, quod uocamus perspicuum, siue transparent: peruium autem esse non potest, nisi habeat substantiæ tenuitatem, ut per eam possit lumen intima penetrare, nam tenuitati opponitur crassities, ac densitas, quæ impedimento est receptioni luminis, & coloris introrsum, quia facit terminationem, & colorationem in superficie: ideo rectè notat Albertus esse quidem necessarium ut perspicuum materiale habeat substantiam raram, id tamen non fati esse ad faciendam perspicuitatem, sed requiri etiam subtilitatem substantiæ; uult enim per hoc denotare perspicuum non in illa raritate consistere, quæ significat distantiam partium, non substantiæ tenuitatem, & est de categoria situs; sed in illa, quæ est de genere qualitatis, & significat tenuitatem substantiæ, hæc enim facit perspicuitatem: unde etiam perspicuorum differentia oritur, prout enim alia tenuiorem; alia minus tenuem substantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perspicuitatem. Est autem animaduertendum posse duobus modis considerari perspicuum: uno modo absolute, & secundum propriam naturam; altero modo respectu uisus: absolute quidem consideratum non comparatur lumine, sed talem habet naturam, quæ est apta recipere introrsum, & lumen, & tenebras; quemadmodum etiam prima materia, nullam in sua substantia formam habet, sed apta est tum formam, tum priuationem recipere: quare ut nature primæ materiæ extranea est tum forma, tum priuatio; ita nature absolute ipsius perspicui extraneum est & lumen, & tenebra: proinde naturam suam absolutam retinet perspicuum tam sub tenebris, quam sub lumine: at respectu uisus continet lumen tanquam formam, à qua constituitur, & hac ratione non est actus perspicuum, nisi sit illuminatum, quia non est aptum fungi officio suo, nisi cum lumine, est enim eius officium moueri à coloribus, & eos recipere, ut ab illis uisus moueatur; lumen igitur tanquam formam constituit perspicuum actus sumptum hoc secundo modo, id est actus receptiuum colorum: ideo diximus perspicuum quatenus est medium deferens colores ad uisum, à duabus his partibus constitui, à corpore tenui tanquam materia, & à lumine tanquam forma: & hoc respexit Arist.

Perspicuum
potest dupli-
citer consi-
derari.

Forma per-
spicui.

in contex. 69. secundi libri de anima, quando lumen sic definiuit, lumen est actus perspicui quatenus est perspicuum, nam secundo modo perspicuum accepit, nēpe respectu visus, non primo modo; quia secundum se, & absolute sumptum retinet naturam suam, & suam tenuitatem etiam sine lumine, sed vt est medium inscruens visui, non est actu perspicuum nisi per lumen: propriam verò perspicui naturam priori modo acceptam considerauit Aristoteles in contex. 71. eiusdem libri, quando dixit eandem eius naturam quandoq; cum lumine esse, quandoque cum tenebris, non esse tamen secundo modo actu, nisi quando habet lumen. Aliud quoque magni momenti eodem in loco notandum est, inquit enim Arist. perspicuum esse inuisibile, nec solum prædicat hoc de perspicuo, ut alij arbitrantur, sed asserit hoc cum perspicuo recipiari, & idem esse inuisibile, quod perspicuum, hoc enim si intelligatur, uerissimum est, licet ab alijs non animaduertum: dicimus igitur posse duobus modis aliquid appellari inuisibile: uno modo negatiuè, qua ratione Deus, & omnes substantiæ incorporeæ sunt inuisibiles, & nullam habent aptitudinem vt uideantur; quare ita acceptum inuisibile latius patet, quam perspicuum: altero modo priuatiuè, nempe quod habet priuationem uisibilitatis, cum aptitudine tamen ad eam adipiscendam, hoc autem est ipsummet perspicuum: uisibile namque color est, perspicuitas uerò est de natura coloris, quia est eius priuatio in subiecto apto colorari, & est loco coloris in subiecto perspicuo; ideo si perspicuum condensetur, & fiat terminatum, euadit coloratum, & perspicuitas migrat in colorem: in genere igitur uisibile perspicuum est, quia perspicuitas notat priuationem coloris, & uisibilitatis cum aptitudine, quo fit vt solum perspicuum sit receptiuum coloris: quamobrem in genere uisibile solum perspicuum est inuisibile, & ita omne inuisibile priuatiuè est perspicuum. Siquis uerò obiiciat: coloratum ualde distans inuisibile est, quia propter distantiam non potest uideri, nec tamen est perspicuum: quare in genere uisibile datur aliquod inuisibile, quod non est perspicuum: dicendum est colorem cum hoc, uel quouis alio impedimento posse quidem inuisibilem dici, non tamen per se, sed per accidens, siquidem est per se, & secundum propriam naturam uisibilis, licet ei accidat ut ab aliquo uideri nequeat; ideo etiam si conueniēter alicui propinquus, uideri tamen ab illo non possit propter illius uisus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non stat quin suapte natura sit uisibilis, & ab aliquo etiam alio uideatur, si non ab homine, saltem à lince; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris uisibilitate, ut consideranti patet. Dum igitur loquimur de illo tantum inuisibili, quod per se inuisibile sit, hoc duplex est: unum est per se inuisibile negatiuè, ut Deus; alterum uerò priuatiuè, quia potestatem habet recipiendi colorem, & uisibilitatem, idq; est solum perspicuum, ut Aristot. ibi significat; hoc enim tum ea ratione est uisibile potestate, quatenus si incrassetur, & condensetur, fit coloratum, & uisibile; tum etiam quatenus seruata in eo perspicuitate recipit aliorum colores, non quidem realiter, sed spiritaliter, repugnat enim perspicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur est natura perspicui, quam ibi declarat egregiè Aristoteles: perspicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non inest nisi in corpore habente terminationem perspicuitati oppositam: proinde notat etiam potestatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi speciem eius spiritalem seruata perspicuitate, tum etiam recipiendi realem colorem, si condensetur, & fiat ex perspicuo terminatum.

Declaratio
tex. 71. secundum
di libri de anima.

Quo omne
inuisibile fit
perspicuum.

Inuisibile dicitur
duobus modis.

Obiectio.

Solutio.

DE formali autem perspiciui parte, quæ lumen est, maior nos difficultas manet; sed ne ambiguitate laboremus, intelligendum imprimis est quid nomine luminis intelligamus, & quid interfit inter lucem, & lumen: lux proprie dicitur illa, quæ est in corpore lucido, ut in sole, & in aliis astris, & in flamma; lumen verò est id, quod à luce producitur in perspiciuo, ita vt in sole sit non lumen, sed lux, in aere autem non lux, sed lumen, est enim lumen imago, & species lucis; nam à luce corporis lucidi generatur in perspiciuo lumen, quemadmodum reales rerum colores producunt in perspiciuo speciem suam. Sed magnum est lucis, ac luminis discrimen respectu visus, ad hunc enim variis modis referuntur, duplex enim est visibile: vnum proprie dicitur visibile vt visum terminans, diciturq; visibile ut quod, cuiusmodi est color, sub quo lucem contineri manifestum est; lux enim est color, quia visum terminat, & videtur tanquam albedo quædam: quod aperte asseritur ab Aristotele in libro de sensu & sensibilibus, & in libello de coloribus, & in calce capituli quarti primi libri Meteorologicorum, ubi solem vocat album, quum sit lucidus; resq; per se manifesta est, videmus enim flammam non esse peruiam, sed densam, nec transferri per ipsam ad nos aliarum rerum colores, sed in ipsa terminari visum; quare continetur sub obiecto visus æquato, quod à visu iudicatur; & est visibile ut quod, & tanquam species quædam coloris, ut significauit Aristoteles in secundo libro de anima in capite de visu, quando dixit omne visibile esse colorem; quum enim lucida corpora sint visibilia, ut ipse ibidem con-
fiteretur, & ut per se manifestum est, patet lucem esse colorem, immò est primum visibile, ut posterius dicemus. Lumen verò, quod à luce producitur in perspiciuo, est alio modo visibile, non.n. ut quod, sed ut quo: est.n. ratio visibilitatis colorum, siquidē non sunt visibiles, nisi in lumine, at ipsum per se nō mouet visum, nec dicitur videri, nisi per accidens, dum.n. rerum colores videmus, ex ea uisione iudicamus perspiciuum medium esse illuminatum, quare non videtur lumen per se, sed cognoscitur per uisionē colorum, est igitur visibile solū ut quo, non ut quod, dum consideratur in perspiciuo interminato: tametsi in corpore terminato receptum sit etiam visibile ut quod, non tamen quatenus lumen, sed quatenus subsiciens rationem coloris, sic enim migrat in colorem; ut lumen à sole productum in aere non est visibile, sed idem in pariete receptum migrat in colorem, & fit obiectum visibile ut quod, nam simul cum colore corporis recipientis mouet uisum, tanquam color vnus ex utroque conflatus. Nunc igitur dimissa luce, quæ appellatione coloris comprehendere uolumus, quum per se visum moueat, & iudicetur ut quod, de solo lumine verba faciemus: hoc enim est illud, quod ab Arist. vocatur perfectio, & actus, & forma perspiciui; nam lux nō est actus perspiciui, nisi casualiter, lumen verò formaliter: & hoc respexit Aristot. in definitione luminis, definiuit enim ipsum ut formam, sicut etiam in eiusdem libri initio definiuerat animam: quum enim forma nil aliud sit, quàm perfectio, & actus, quo aliquod tale est, nil aliud est anima, quàm actus, quo corpus viuens est uiuens; & lumen nil aliud est, quàm actus, quo perspiciuum est perspiciuum, id est qui constituit ipsum perspiciuum, & facit esse medium actui idoneum vt inscriuat uisui.

Lumen est
species lucis.
Visibile duplex,
ut quod,
& ut quo.

Lux est color,
& est visibile
ut quod.

est color.

Lumen est visibile
ut quo.

Quòd lumen non sit corpus. Cap. V.

LV MINIS naturam declarare non facile est, nec paruum est in eo difficultatis indicium, quòd de genere quoque ipsius multi philosophi dubitarunt, ac varia senserunt: Aristoteles enim censuit lumen esse accidens, alij tamen fuere, qui putarunt lumen esse substantiam, & alij quidem corpoream, alij incorpoream: sed in hac disputatione nobis immorandum non est, quum & ipse Aristoteles validis, ac manifestis argumentis sententiam illorum reiecerit tum in secundo libro de anima, tum in libro de sensu & sensilibus, & præterea plures etiam habemus interpretum hac de re disputationes, ut Ioannis Grammatici in secundo libro de anima in capite de visu, & latinorum tum ibidem, tum in secundo sententiarum distinctione decimatertia, & Thomæ in prima parte quæstione 77. articulo secundo, ac tertio: Nunc igitur satis sit argumenta Aristotelis paucis referre, & difficultatem quandam, quæ multos turbare posset, de medio tollere. Duobus potissimum argumentis probat Aristoteles lumen non esse corpus. Vnum sumitur ex eius subita diffusione per totum Hæmiphærium: nam si esset corpus, non posset subito ab ortu ad occasum transire, sed necessariò in tempore, corpus. n. per spatium plenum moueri non potest, nisi in tempore, ob mediij corporis resistentiam: quum igitur lumen solis orientis totum illud spatium subito, & absque tempore peragat, non potest esse corpus. Alterum argumentum est: si lumen esset corpus, heret corporum penetratio: quum enim nulla penitus sit perspicui pars, quæ non sit luminosa, seruetur autem integra tam luminis, quam perspicui corporis natura, necesse est ut lumen penetret omnes partes perspicui: nam hæ non cedunt partibus luminis, sed eas in se recipiunt: quare si lumen esset corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impossibilis est: hinc itaque intulit Aristoteles lumen in perspicuo in esse non ad modum corporis, sed ad modum formæ: quæ eadẽ ratione etiam in contex. quarto eiusdem libri ostendit animam non posse esse corpoream, quia quum oēs penitus viuents partes sint animatæ, fieret penetratio corporum. Sed qui plura de hac re videre cupiunt, legant prædictas interpretum disputationes, in quibus diffusè ostenditur lumen non esse corpus, neque omnino substantiam: non est enim nobis tempus conterendum in recensendis aliorum dictis, sed tollenda est difficultas quædam, quæ huic veritati maximè omnium videtur officere, eaque est quòd lumen & moueri, & percutere, & reflecti videtur: nam lumen solis ad nos transit, & solida corpora percutit, terram enim percutiens, & resiliens generat in aere calorem, & percutiens speculum ad multa illuminanda reflectitur: quæ omnia indicare videntur lumen esse corpus, quum solis corporibus competant, accidentibus verò competere nullo modo possint. Ad hæc igitur dicimus esse quidem in usu positum ut hæc per quandam similitudinem lumini attribuuntur, & dicamus lumen moueri, & percutere, & frangi, & reflecti: sed reuera nihil tale competere lumini, producit enim lumen à præsentia lucidi corporis in perspicuo; & quia non est corpus neque hæbet contrarium positium, quod illi resistat, producit subito in omnibus perspicui partibus: nec tamen ita producit, ut habeat esse fixum, ac permanens, & recedente lucido, à quo est genitum, adhuc in ipso perspicuo maneat: sed recedente lucido perspicuum statim desinit esse luminosum: quare ipsius natura consistit solum in fieri, & tandiu existit in perspicuo, quandiu perseverat produci à præsentia lucidi: & quia corpora solida, ac polita percutiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda, ideo videtur reflecti, & moueri lumen; non tam eni sic est, sed ab eis illuminatis generatur lumen in alijs: quod idem de colore dicimus, nam color producit in speculo spiritalem colorem

Argumenta
Aristo. quòd
lumen nõ sit
corpus.

Dubium de
luminis mo-
tu.

Solutio.

& speculum similiter colorem producit In aere, nec ob id dicimus colorem moueri, & resseñti, quum certum sit colorem esse accidens: non est igitur credendum numer o lumen transire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquod idem recedere à sole, & ad aerem progredi, sed in omnibus perspicui partibus subitò, & in temporis momento generatur lumen, siue directè, siue per reflexionem i d fieri videatur; non enim illud idem lumen, quòd in una parte est, ad aliam transit, sed in omnibus, in quibus est, generatur continuè siue ab ipsomet lucido corpore immediatè, siue ab alio, quod ab illo illuminatum illuminet alia.

*Varia sententia de lumine, an sit ens reale, an intentionale,
& quid sit intentio. Cap. VI.*

ALVD est de lumine non leue dubium à latinis interpretibus maximè exagitatam, an lumen, quum sit accidens in medio perspicuo, sit accidens reale, an intentionale, Thomas in prima parte summæ quæstione 77. articulo tertio nititur ostendere lumen in medio non habere esse intentionale, sed reale tantum. Contrà Aegidius in secundo libro de anima in capite de visu probat lumen in medio non habere esse reale, sed solum intentionale. Inter has duas extremas sententias est tertia media, quòd lumen in medio habeat simul esse reale, & intentionale: hanc sequuti sunt Scotus, & Ioannes Baconius, & Durandus in secundo sententiarum distinctione decimatercia, & alii complures; eamque ego veram esse existimo, & Auerrois quoque, & Alberti sententiam fuisse: immo etiam Caietanus in suis commentariis in Thomam loco prædicto uolens ipsam terti ab argumentis Scoti, ita ipsum defendit, ut transeat manifestè in opinionem Scoti; quum tamen neque ad eam trahi, neque modo ullo defendi Thomam meo quidem iudicio possit, quia negat lumen in perspicuo habere esse intentionale, & confundit lumen cum luce, quum tamen aliud sit lux, aliud lumen, ut prædiximus, & lux habeat penitus esse reale, lumen verò in perspicuo sit intentio, & imago lucis, nec aliter, quàm ut color in perspicuo est imago, & intentio coloris realis. Mitto hic considerare argumenta, quæ tum à Thomam, tum ab Aegidio adducuntur, quum in hac disputatione non sit nobis immorandum, & quum illa apud eos in locis prædictis legere quisque possit: sed solum nitar ipsam rei ueritatem breuiter declarare, & paucis argumentis, quæ validiora esse uidebuntur, comprobare. Ante omnia intelligendum est, quid sit intentio, seu ens intentionale. Latini quidem huius uocis etymologiam considerantes dicunt intentionem uocari id, per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoscendum, unde omnes species tam sensibiles, quàm intellectuales uocantur intentiones: quæ etymologiæ consideratio satis crassa est, & quanuis fortasse ad rectum sensum trahi posset, non est tamen in ea tempus cõtèrehdum, Ego dico intentionem nil aliud esse, quàm attentionem, ac diligentiam animæ in alicuius rei consideratione, quo fit ut intentum etiam sumamus pro attento; hæc est verè latina huius uocis significatio, sed traducta postea à philosophis nostris hæc uox est ad omnem animi conceptum significandum, etiam si absque diligentia fiat, & omnem speciem siue sensibilem, siue intellectualem; hæc enim, quatenus est species spiritalis reale obiectum representans, dicitur esse illius intentio, id est imago in anima: hinc orta est distinctio illa, qua omnes utuntur, primarum, & secundarum intentionum: primas enim intentiones uocamus illos omnes conceptus, qui rem immediatè representant; ut conceptum lapidis in animo, & speciem coloris in oculo: secundas verò intentiones uocamus illos conceptus, qui non rem immediatè, sed alium priorem conceptum representant; ut conceptus generis dicitur

secunda

Opinio Thomæ.

Opinia Aegidii.
Opinio Scoti, & Baconii, & Durandi.

Caietanus.

Intentio quid sit.

Primæ, & secundarum intentiones.

secunda intentio, quia repræsentat conceptus animalis, & plantæ, & aliorum eiusmodi, à quibus immediatè repræsentantur res. Sed postea traducta est huius uocis significatio etiam extra animam, ut id, quod est imago alterius repræsentatiua, etiam si non sit in anima, dicatur ens intentionale; huiusmodi est species obiecti sensibilis in medio, ut species coloris in aere, siue etiam in solido aliquo corpore recepta, sicuti sæpe videmus à lumine per phialam uino plenam transeunte produci speciem, & imaginem coloris uini in panno linteo subiecto: illa enim rubedo, quæ in uino est color realis, & mouetur ad motum uini subiecti, est in panno linteo color intentionalis, qui non mouetur ad motum subiecti panni, sed ad motum uini, & ad motum luminis, à quo producitur.

Declaratio, & comprobatio ueritatis de natura luminis.

Cap. VII.

I vera hæc sunt, & intentio est id, quod modò diximus, non uideo quomodo Thomas negare possit lumen in medio habere esse intentionale, nam producitur à luce lucidi corporis, ut inquit Aristoteles tanquam ab obiecto reali, cuius est repræsentatiuum. & videmus lumen tanquam colorem quendam, quod fieri non posset, nisi species lucis, quæ ipsam repræsentet, ad oculum ferretur, quemadmodum etiam species coloris realem colorem repræsentat: ergo negare lumen in per speculo habere esse intentionale, est negare rem manifestam, quum manifestum sit ipsum produci à luce, & ita eius intentionem esse. Ex altera etiam parte non debuit negare Aegidius lumen in aere habere esse reale, quum reales effectus producat, ut Thomas argumentatur, patet. n. lumen producere calorem, qui est effectus realis; patet etiam lumen uehemens destruere temperiem oculi, qui similiter est effectus realis: sed causa erroris multorum fuit, quòd putarunt non posse aliquid esse simul intentionem, & rem, quum potius è contrario sese res habeat, & hoc negare sit pugnantia dicere; nam si aliquid est intentio alicuius, ergo est res aliqua, quomodo enim esset intentio, si esset nihil? ideo optimè inquit Scotus in loco prædicto de signo, & re: quando enim distinguimus rem à signo, non propterea dicimus signum non esse rem, sic enim esset nihil, proinde signum appellari non posset: sed quum rem à signo distinguimus, nil aliud significare uolumus, quàm aliquid esse rem tantum, non signum, aliquid verò esse & rem & signum rei: sic igitur (inquit) distinguuntur res, & intentio, aliquid enim est res, & non est intentio rei, aliquid autem est intentio, & res simul, quia non potest esse intentio rei, quin sit etiam res aliqua, & ita habeat esse reale. Huic sententiæ Scoti ego omnino subscribo; non solum enim illas intentiones, quæ extra animam sunt in medio sensus, sed etiam eas, quæ sunt in anima, puto esse aliquid, & esse res: eaque Aristotelis sententia fuit, qui in libro Categoriarum in capite de qualitate scientiam posuit in genere qualitatis, nil autem aliud est scientia in anima, quàm intentio, & imago rei cognitæ, repræsentans rem, quæ extra animam est; hæc igitur apud Aristot. est ens reale, quum sit qualitas. Possum etiam ratione id confirmare; nam cognoscimus etiam cognitionem nostram tanquam rem aliquam positiuam, & consideramus quid sit cognitio, quare tali nostræ cognitioni respondet cognitio ipsa tanquam res cognita: sic etiam diximus colorem intentionalem incidentem in corpus aliquod solidum producere adhuc intentionem suam in perspeculo, & uideri ad modum rei. Sed pluribus causa erroris fuit, quòd illa, quæ spiritalia sunt, ipsi putant esse nihil, quum tamen sint res: sicut enim dantur substantiæ incorporeæ, & spirituales, quæ uerissimè sunt substantiæ; ita dantur etiam accidentia spiritalia, quæ ueram habent entitatem,

Quòd lumen habeat esse intentionale contra Thomam.

Quòd lumen habeat esse reale contra Aegidium.

Potest aliquid esse & res, & intentio.

Accidentia spiritalia habent ueram entitatem, quam materiales.

tem, licet minorem, quam accidentia materialia, à quibus producuntur: nam (ut ait Durandus in loco prædicto) istæ species habent esse debile, quia deficiunt à perfectione propria speciei, & eo magis deficiunt, quo magis distant à prima causa. Auerroes quoque in duobus postremis cap. libri de sensu & sensibilibus inquit formas in anima habere esse spiritale purum, in materia uerò extra animam habere esse materiale purum, at in medio habere esse medium inter materiale & spiritale; quare secundum Auerroem negari non potest lumen & colores in medio habere esse reale, & magis, quam in anima speciem, quod etiam hoc argumento confirmari potest: id, quod habet esse sedula omni operatione animæ, habet esse reale; at lumen in medio habet esse etiam seclusa omni animæ operatione; ergo de ipso manifestius est quòd habet esse reale, quam de intentionibus, quæ sunt in anima: & quod de lumine dicimus, id de colore quoque ob eandem rationem dicendum esse arbitratur: ideo deceptus est Thomas negans colorem in medio habere esse reale; quod de lumine concessit; quavis enim lumen sit efficacius ad reales effectus producendos, non ob id negandum est colorem habere esse reale, nam rerum quoque materialium multæ sunt quæ non sunt actiue, neque per hoc stat quin habeant esse reale. Illud uerò hæc in re maxime annotandum est, has species, seu intentiones, quas diximus & in anima, & extra animam esse aliquid reale, & intentionale simul, habere hoc duplex esse duabus rationibus, ut rectè notat Ioannes Baconius in sua quæstione: nã respectu obiecti materialis, quod representant, & cuius dicuntur species; habent esse intentionale, at respectu subiecti, in quo inhereant, habent esse reale, ut lumen in perspicuo, & scientia in anima: quod quidem ex hoc discrimine cognosci potest, quia lapis in anima tum substantia est, tum accidens; nam secundum se formaliter est accidens de genere qualitatis, & est substantia per representationem; mouere autem anima dicitur, & cognosci non secundum suum esse formale, sed secundum esse representatum: quando enim cognoscimus lapidem, substantiam cognoscimus, quæ per illam speciem representatur, non ipsam secundum se qualitatem illam; dicimus enim uideri realem colorem, non speciem ipsam: immò idiotæ homines non concederent ullam coloris speciem in medio productam, quia propriam illam realem speciei entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quam realem colorem à se uideri; illum igitur uident per eius speciem, quam ignorant, non enim illam cognoscunt, sed colorem illa, solus enim realis color uisum terminare, ac uideri dicitur. Per hoc soluitur argumentum quoddam Aegidii, qui inquit: si lumen in medio haberet esse reale, superpositus oculo aer illuminatus impediret uisionem, attamen patet lumen tangens oculum facere uisionem, ergo non habet esse reale. Nos autem dicimus sententiam illam Aristotelis, sensibile positum supra sensum uisionem non facit, esse intelligendam de obiecto reali terminante uisionem, non de eius specie, quiniamò necesse est speciem ad contactum usque organi peruenire, si fieri sensio debeat: lumen autem in aere est, non ut obiectum terminatiuum uisionis, sed ut species ipsum representans; & quanuis habeat etiam secundum se esse reale, tamen non est uisibile secundum suum esse reale, sed secundum illud, quod ab eo representatur; quare tangens oculum non impedit uisionem. Hoc autem eodem argumento, quo abutus est Aegidius, rectè uisus est Scotus dicens: si lumen non esset intentio, sed solum haberet esse reale, ergo superpositum oculo non faceret uisionem: est enim argumentum validum, dum statuius lumen mouere oculum; quia si non mouet ut intentio alterius, sed ut res secundum se, ergo est obiectum terminatiuum uisionis; tale autem tangens oculum impedit uisionem, quoniam instrumentum sensus debet pati à specie obiecti immediatè, non ab ipso met obiecto reali.

Species in medio habet esse medium inter materiale, & spiritale.

Error Thomæ.

Species habent esse reale, & spiritale se duabus rationibus.

Argumentum Aegidii.

Solutio.

Argumentum Scoti optimum.

SEQVITVR vt de organo dicamus, quod quidem breuiffimè præftabimus, ut Aristo. potius, quàm Galenum imitemur: Galenus. n. tū de visionē, tum de plerisq; alijs rebus scribens nefciuit artem medicam philofophare à naturali philofophia, quum. n. plurima ad naturalem philofophum attinentia cōftituere potius, quàm exquifitè tractare debuiffet, eorum tamen confiderationem diligentiffimā cum medica arte commifcuit, quod ab alijs quoque medicis Galeni in fcribendo artificium optime edoētis factum frequenter eſſe animaduerti: apud Ariſtolem verò nihil tale notare aliqui quantumuis liuidus aduerfarius eius poteſt, qui ſemper à rebus alienis abſtinuit: & non modò illa, quæ ad aliam diſciplinam, ſed etiam quæ ad aliū eiufdem diſciplinæ librum pertinent, tractare veritus eſt: quod quidem eſt maniſteſtiſſimum in tractatione ab eo facta de viſu, & de facultate viſiua; diligentem. n. oculi, & cōſtructionis eius declarationem apud Ariſto. nullibi legimus, licet oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis, alijsq; partibus mirabili ſtructure, atque artificio conſtitutus ſit: nihil. n. aliud de oculi fabrica ab eo ſcriptum habemus, niſi eum aqueum eſſe debuiffe, non quidem aquam purā, ſed exceſſu aqueū: quum. n. in primo capite ſecundi libri de partibus animalium dixerit organa ſenſuum debere eſſe ſimilaria, totus autem oculus ſi corpus diſſimulare, Ariſto. præcipuam oculi partem reſpexit, quæ eſt humor cryſtallinus, in quo ranquam in vero viſus instrumento ſpecies coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur confiderare ſatis habuit, & dicere organum viſus eſſe corpus aqueum; reliquas oculi partes medicis confiderandas reliquit, quum illarū officium non ſit videre, ſed inſeruire cryſtallino, vt in eo fieri uiſio poſſit, aliæ nanq; ad ipſum protegēdū, aliæ ad nutriendū, alię ad mouendū totum oculū pertinent. Nos igitur Ariſt. imitati non rotā oculi ſtructurā cōſiderabimus, ſed quaſdā tantū partes, quæ ad id, qđ in præſentia querimus, conferre poſſe videbuntur; reliqua apud Galenū legi poterunt in libro decimo de uſu partiū, & in libro ei adſcripto de oculis, & apud Auerroem in primo collectaneorū capite decimoſeptimo, & in ſecundo libro capite decimoquinto. Subſtantiā oculi tribus humoribus cōſtare certum eſt, quorum medius, & inter duos reliquos collocatus cryſtallinus eſt, durior alijs, & ſimilis glaciæ, ſed lucidiſſimus, non quidem propria luce, ſed lumine extrinſecus recepto: poſt hunc poſitus eſt in parte oculi poſteriore humor uitreus, qui mollior eſt, & ſubſtantiā habet minus conſiſtentem, & multo maior eſt cryſtallino: nā, ut ego iudicare uidentur potui, eſt fortaiſſe quadruplo, vel etiam quintuplo maior; ſed maxime clarus, & albus, & in hoc maniſteſtiſſimum eſt deceptum eſſe Galenū, qui in decimo de uſu partiū dixit huius colorē eſſe ſubnigrū, ueluti ſiquis parum nigricū multo albo cōmiſcuerit; ego. n. apertiffimè uidi uitreum hunc humorē nihil habere nigredinis, nec minus cryſtallino album eſſe, nō ramen ita ſolidū, ſed molliorē, & fluentē, vnde appellatus eſt uitreus ad ſimilitudinē uitri liquefacti: deceptus eſt in eo eſt Galenus, qđ dixit huius humoris officiū eſſe, ut ex eo cryſtallinus nuriatur: hoc. n. falſum eſſe oſtendemus loco ſuo. In anteriore autem oculi parte eſt tertius humor uocatus aqueus, ſeu albugineus, qui vnā cum ſpiritu miſto à cerebro per opticos neruos implet anteriorem pupillæ parrem, & cryſtallinum defendit, prohibetq; contactu corneæ, quæ ſua duritie ipſum lædere potuiſſet. Tunica tres habet oculus, quarum extrema ob ſuam duritiē σκληροτική dicitur, ſed in anteriori parte oculi uocatur cornea, quæ durior quidem eſt, ſed transparentior, ut per eam lumen ad humores oculi ingredi poſſit: ſecunda tunica uocatur χρωροειδής, & colorata eſt colore ſubnigro, & in parte oculi anteriore uocatur uvea, nec totam pupillam operit, ſed in medio pupillæ loco eſt perforata, ut per illud foramen ingredi lumen, & colores poſſint: tertia,

Tres humores in oculis

Error Galeni de humore vitreo.

Tres tunice in oculo.

& intima tunica retina appellata constare uidetur ex ipsamet cerebri substantia, nec totum oculum circumdat, sed desinit in maximo crystallini circulo, ubi degenerare videtur in tenuem illam, & luminosam membranam, araneam telam vocatam, quæ totum crystallinum operit, & separat tum in parte anteriore ab aqueo humore, tum in posteriore à vitreo. De his, ac de aliis ad oculi structuram pertinentibus si quis plura videre cupiat, legat Galenum, & Aueroem in memoratis locis: nunc enim satis nobis est statuiffe solum crystallinum esse verum instrumentum visus, cæteras verò oculi partes eius ministras esse, quarum aliquas postea considerabimus, quum de modo, quo visio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur, reliquas verò dimittemus.

An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta. Cap. IX.

IS declaratis considerandum nobis proponitur id, de quo interpretes Aristotelis maximè controuersantur, quæ sit luminis necessitas in uisione secundùm Aristotelem: quum enim fieri uisio nequeat sine lumine, quæritur cuius gratia sit necessarium lumen, an ad illuminandum perspicuum medium, an ad illuminandum obiectum colorem. Fuit opinio Auempaces, quam considerat Aueroes in commentario 67. secundi libri de anima, quòd lumen sit necessarium non propter medium, sed propter solum colorem, ut faciat colorem esse actum motuum perspicui, quia non esset actus motuus, nisi esset illuminatus; quam eandem sententiam tenet Auicenna in sexto naturalium. Nitebatur Auempace, ut refert Aueroes, tali argumento: lumen, & color specie non differunt, atqui omne recipiens debet carere recepto, ergo perspicuum debens recipere colorem debet carere lumine, igitur moueri perspicuum est illuminari, & illuminari est colorari; itaque si color sit illuminatus, est actus motuus perspicui, & imprimit in eo colorem quatenus ipsum illuminat: ideo dictum illud Arist. color est motuus perspicui, quod est actus, sic ab Auempace intelligebatur, color est aptus ducere perspicuum de potestate ad actum, & reddere actum perspicuum; hoc enim facit, dum simul ipsum illuminat, & colorat: quòd si prius illuminatus esse aer statuatur, non poterit à colore moueri, quum color sit de natura luminis, & nihil recipiat se. Alia quoque ratione hoc confirmatur, quam eo in loco tangit Albertus: obiectum cuiusque sensus debet reduci ad aliquam communem naturam, secus enim non esset obiectum vnum, proinde nec sensus vnus; patet autem esse visibile & lumen, & colorem; ergo duo hæc vel reducuntur ad vnã tertiam communem naturam, vel vnum ad alterum; primum dici non potest, ut manifestum est, ergo secundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non desinitur lumen per colorem, sed potius color per lumen; ergo reducitur color ad lumen, & est visibilis ratione luminis: sic igitur vna est natura visibilis, nempe natura luminis, ad quam reducitur color; ergo ad constituendum colorem visibilem est necessarium lumen. Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam; si quis, n. sit in aliquo obscurissimo loco, vbi sit foramen, uidet per foramen illud externos colores, illi igitur transeunt per aerem tenebrosum, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, sed satis est si colores ipsi in lumine sint: sic, n. sunt nobis visibiles etiam per aerem tenebrosum. Addit Et Aueroes pro Auempace aliud argumentum acceptum ex verbis Arist. in context. 18. tertij libri de anima, vbi intellectum agentem comparat luminis, & inquit esse necessarium propter phantasmata, ut ea faciat actu intelligibilia, sicuti lumen facit colores

Opinio Auempaces.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

colores esse actu colores, id est actu motiuos perspicui; asserit ergo Arist. lumen requiri propter colores ad mouendum perspicuum.

Auerrois, & Alberti sententia, & argumenta.

Cap. X.

IX altera parte Auerroes contrariam sententiam sequens inquit lumen esse necessarium non propter colores, sed propter medium solum, & in eam inductus esse uidetur præcipuè à uerbis Aristot. qui in secundo libro de anima in capite de visu definiens colorem dixit esse motiuum perspicui illuminati, & definiens lumen dixit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, non dixit esse actum coloris; censuit igitur necessarium esse lumen propter solum medium, non propter colorem. Addit etiam rationem Auerroes ad hoc comprobandum: color secundum Aristotelem est per se uisibilis in secundo modo dicendi per se, ergo non accipit à lumine uisibilitatem, sed eam habet ex sua natura; nam si à lumine fieret uisibilis, & motiuus perspicui, non esset per se uisibilis, sed per aliud. Albertus uero tertiam sententiam sequutus est, & putauit lumen esse necessarium propter utrumque, ita ut neque medium possit à colore moueri, nisi sit illuminatum, neque color possit mouere medium, nisi illuminatus: & quia de medio clara est sententia Arist. qui dixit lumen esse actum perspicui, ipse de colore declarat hac distinctione: color habet duplex esse, unum materiale, alterum formale: esse materiale fit per materiæ mutationem à quatuor primis qualitibus, quæ uarios in superficie colores producant, licet ipsæ qualitates non sint de essentia colorum, & ad tale coloris esse non requiritur lumen; est enim color etiam in tenebris, non est tamen aptus ad mouendum medium: esse autem formale habet color à lumine, quatenus lumen iungitur superfici, & facit colorem actu motiuum perspicui, quia sine lumine non moueret. Sic igitur necessarium est lumen etiam propter colorem ut motiuum perspicui, id quod uidetur significasse Arist. in contextu decimo octauo tertii libri de anima, quem antea pro Auempace considerauimus: ideo id, quod Arist. dicit, colorem esse motiuum perspicui, interpretans Albertus inquit esse intelligendum de colore secundum esse formale, sic. n. est motiuus perspicui. Ex his igitur patet rem hanc non carere magna difficultate: sequitur ut ratione duce quid sentiendum sit inuestigemus.

Primum argumentum Auerrois.

Secundum argumentum.

Opinio Alberti.

Color habet duplex esse, materiale, & formale.

Vera sententia, & eius declaratio, ac comprobatio.

Cap. XI.

IN hac controuersia ego puto lumen esse necessarium non modo propter medium, & propter colorem, ut sensit Albertus, sed etiam propter organum: quod credo non negasse Albertum, quum aperte ab Arist. proferatur, ut mox considerabo: Ioannes etiam Gandauensis in 2. lib. de anima, dum pro Auerroes demonstrare nititur lumen non requiri propter colorem, sed propter medium, fatetur tamen requiri etiam propter organum. Quum igitur tria hæc, de quibus antea diximus, in uisione considerentur, obiectum, medium, & organum, in his omnibus requiri lumen existimo, si visio fieri debeat; hoc enim facit tū colores esse actu motiuos perspicui, & organi, tum oculum, & medium esse receptiuum coloris: organum. n. ob eandem rationem debet esse illuminatum, ob quæ & medium nā si medium colores recipit (ut Arist. dixit) nō quatenus aer, nec quatenus aqua, sed quatenus perspicuum,

Quod lumen sit necessarium & propter medium, & propter organum.

non est autem actu perspicuum, nisi per lumen: oculus vero, ut colores recipere posset, debuit esse perspicuus, ut Aristo. docet in libro de sensu & sensibus capite secundo; necessarium est non minus oculo lumen, quam medio, proinde oculus non recipit colorem, nisi recipiat lumen: huic sententię attestatur crystallini humoris natura, & conditio, ipsum enim esse præcipuum visus instrumentum omnes confitentur, est autem maximè perspicuus ac splendidus, quia est de genere illorum perspicuorum, quæ lumen quidem ex se non emittunt, sed si extrinsecus recipiant lumen, splendida fiunt: immò aliqui etiam sunt oculi, qui in tenebris emittunt ex se aliquid luminis, vt oculi leonum, & pardorum, & carorum: sed omnium oculorum communis conditio est vt eatenus lucidi sint, quatenus ob externi luminis receptionem fiunt splendidi, hoc enim est proprium illorum perspicuorum, quæ aliquam habent densitatem, & consistentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius consipatione redduntur lucidæ tanquam alieno lumine. Quoniã igitur oculus debuit esse perspicuus perspicuitate aquea, ut lumen recipere, ac retinere, immò & intensius reddere posset, & talem esse humorem crystallinum manifestum est, negari non potest datam esse organo perspicuitatem, ut per receptionem luminis possit recipere aliarum rerum colores: est. n. communis conditio omnium perspicuorum, ut à lumine fiant actu perspicua, & quatenus talia sunt à coloribus patiantur: igitur quando Aristo. dixit colorem esse motiuum perspicui, quod est actu, & quando dixit lumen esse actum perspicui quatenus est perspicuum, absolutè perspicuum considerauit: quare hæc non soli medio competere debent, sed etiam organo, si organum quoque perspicuum est. Hoc idem confirmatur ex usu specillorum, non. n. alia ratione faciunt, vt melius uideamus, nisi quia faciunt ut plus luminis recipiant oculi, & ita melius etiam recipiant colores: oculi enim seu propter prouectam ætatem, seu etiam quandoque propter naturalem temperiem habent substantiam terrestriorem, siccescunt. n. oculi senum, ut ait Aristo. in 5. lib. de ortu animalium capite primo, quo fit ut minus recipiant luminis, & ob id egeant auxilio specillorum, in quibus ob uitri cavitatem unitur, & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita unitum, ac validum oculos penetrat, & lucidiores reddit, & aptos ad melius colores recipiendos. Legimus autem hanc sententiam clarè apud Aristo. in libro de sensu, & sensibus capite secundo, ubi dicit [videtur autem sicut exterius non sine lumine, ita & interius] & paulo post inquit [quare necessariò est perspicuum, & receptiuum luminis id, quod interius oculi est] & idem dicit etiam in secundo de partibus animalium capite decimotertio. Itaque sententia Aristotelis est, oportere non modò externum, sed internum quoque oculi perspicuum illuminari, si fieri visio debeat; sic enim utrumque fit actu perspicuum, & aptum ut à coloribus patiat, quale non esset sine lumine. De colore ostendendum manet quòd ipsum quoque illuminari oporteat, si debeat esse motiuus perspicui; hoc quidem satis per experientiam manifestum esse uidetur: nam si totus intermedius aer illuminatus esse statuatur, & color sit in tenebris, non videbitur; contra uerò si color sit illuminatus, videbitur ab oculo in spelunca in tenebris existente, & per multum quoque aeris medij tenebrosi: num autem hoc argumento ostendatur solam coloris illuminationem esse necessariam, ut putauit Auempace, ita ut absque medij illuminatione visio fieri possit; postea considerabimus: nunc sit est demonstrare uisionem absque illuminatione coloris fieri minimè posse, quod quidem prædicto argumento apertè ostenditur: neque est quòd aliquis dicat fieri non posse, ut toto medio aere existente luminoso color solus in tenebris sit: hoc. n. esse possibile non constituo in præsentia, sed ex mentali tantum abstractione argumentum sumo: dum enim statuimus totum medium esse illuminatum, colorem uerò esse tenebrosum, manifestum esse uisionem non fieri: dicere autem hoc esse impossibile, &posito medio luminoso esse

necessa-

Specillorum
vius.

Quòd lumen
sit necessariò
etiam propter
colorem.

necessarium ut color quoque sit illuminatus, non est argumentum soluere, sed est fateri necessitatem illuminationis coloris, & uisionem fieri non posse ea subleuata. Sed res clarior fiet, si cognoscatur ratio cur ita esse oporteat; hæc autem sumitur à natura coloris, quam antea declarauimus: nam absolute sumptus color oritur ex condensatione perspicui, sed color non splendens, de quo in præsentia loquimur, oritur ex ea perspicui condensatione, quæ fit per admissionem opaci, cuiusmodi est mistorum corporum color, qui fit quidem ex commistione elementorum quatenus sunt perspicua, & opaca, immò etiam lucida; ignis enim est lucidus, aer perspicuus, terra opaca, aqua & perspicuitate & opacitate participans; atamen quia elementa per mistionem proprias naturas amittunt, ignis quatenus in misto sit condensatus, desinit esse splendidus, uel siquid splendoris ex igni seruetur, id exiguum est, quale est in illis, quæ noctu splendent; iure igitur hi omnes colores uocantur offuscata lumina, seu extincta per admissionem opaci, quæ facit ne luceant, sed sint absolute colores. Quoniam autem primum visibile, & per se visibile est lux, quæ est color splendens color autem non splendens visibile est per participationem lucis, proinde secundario visibile; omne autem secundario tale est tale potestate, nec ducitur ad actum, nisi ab eo, quod est actu tale; color tanquam secundario visibile est potestate visibile sine ope lucis, sicut etiam phantasmata sunt potestate intelligibilia absque ope intellectus agentis, qui est primum intelligibile, ut alio in loco ostendemus: color igitur non est actu visibile, nisi talis fiat à lumine, quare ut sit actu motiuum perspicui requiritur lumen tanquam species, & imago lucis, quæ est primum visibile: neque satis est id, quod aliqui dicunt, colorem constare iam ex lucido & opaco, proinde in sua natura habere lucem, neque externo lumine indigere: hic enim est cauillus manifestus, color enim desinit à natura lucis, & luminis, & ab his specie differt, licet oriatur ex lucido, & opaco, neque potest appellari lux, uel lucidus, nisi cum additione, lux offuscata, seu lux extincta, quæ non amplius splendet, nec potest amplius fungi officio lucis, quum desierit esse lux, & in colorem non lucentem degenetauerit; eget igitur lumine producto à lucido actuali, si debeat mouere perspicuum, nam actuale lucidum est per se motiuum, & alia omnia sunt motiua per illud. Præterea certum est proprium coloris subiectum esse ipsum perspicuum, nam in perspicuo interminato recipiuntur colores spirituales, qui sunt species colorum realium; in perspicuo autem terminato. reales colores recipiuntur, non enim habent colorem corpora, nisi ex perspicuo constarent: ergo eiusdem est rationis utrumque perspicuum: & sicuti interminatum non potest spiritalem colorem recipere, nisi sit illuminatum: ita neque terminatum potest habere colorem motiuum perspicui, nisi iunctum habeat lumen: hoc autem confirmatur, quoniam maius, ac nobilius est agere quàm pati, & plura requiruntur ut aliquid possit agere, quàm ut possit pati; ergo si perspicuum interminatum requirit lumen ut fiat receptiuum colorum, magis debet perspicuum terminatum requirere lumen, ut per suum colorem possit mouere perspicuum interminatum: ita ut tum interminatum perfici à lumine oporteat, ut à colore pati possit, tum color, qui est in perspicuo terminato, debeat perfici à lumine, ut possit agere in perspicuum interminatum. Ex his igitur patet necessarium esse lumen & propter medium, & propter organum, ut hæc tanquam perspicua colores recipere possint, & maximè etiam propter colorem, ut possit mouere perspicuum: quia id, quod est motiuum per naturam altetius, quod in eo genere est primum, non potest mouere, nisi ope illius. Alia multa ad plenam huiusce rei declarationem dicenda essent, sed ne eadem frustra repetantur, hæc postea in argumentorum solutione opportunius considerabuntur.

Argumentum
sumptum à
natura colo-
ris.

Lux est pri-
mò uisibile.

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum.

Cap. XII,

Ad primum
argumentū
Auempaces.

RELIQVVM est, ut ad maiorem veritatis declarationem confide-

remus, quantum roboris habent argumenta omnia prius adducta tum pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auerroe. Primum erat Auempaces argumentum ab Auerroe relatum, quod deducebatur ex eo fundamento, lumen & color specie non differunt.

Quod lumen
& color spe-
cie differat.

Ad hoc respondens Auerroes non satis habet id fundamentum negare, sed etiam efficaciter probat lumen, & colorem differre specie. Primum quidem sumit argumentum ab experientia; videmus enim in transitu nubium parietes colorari colore herbarum, quod non fieret, nisi prius in aere color ille reciperetur; atqui iam erat prius illuminatus aer, ergo lumen non est color, quia si esset color, non posset aer illuminatus recipere alium colorem: sic etiam lumen solis transiens per vitrum coloratum colorat parietem illo eodem colore, quare prius in aere luminoso color ille recipitur: hoc autem Auerrois argumentum probat contra Auempacem tum inexistens in aere lumen non impedire receptionem colorum, tum differre specie colorem, & lumen; quia obiectum receptibile, licet in suo receptiuo receptum ut aduentitium non impediat receptionem aliorum eiusdem generis, nam prima materia habens formas elementorum recipere animā non prohibetur, tamen non potest ita in illo inesse, ut sit ratio recipiendi; quum enim non inficietur Auempacē colorem vniuersè sumptum esse adæquatū receptibile reſpectu perspicui, immò hoc dicere cogatur, dū ait lumen & colorē esse idem specie, ideo dū per experientiam ostendimus aerem illuminatum ita recipere colorē, ut lumen sit ratio recipiēdi, quia non reciperet aer colores, nisi esset illuminatus, demonstramus non esse idē specie lumen & colorem; quia si essent idem, sequeretur aliquid esse rationem recipiendi seipsum, quod nullo modo esse potest. Quoniā ergo falsum est assumptum illud, color, & lumen sunt idem specie, non sequitur id, quod inde colligebat Auempace, aerem recepturum colores debere eare lumine; immò ex huius consequentis falsitate clarissima per experientiam conficitur falsitas illius assumpti. Probat etiam Auerroes hoc idem argumento sumpto à definitionibus: illa enim quæ diuersas habent definitiones, specie, atque essentia differunt; at color definitur esse extremitas perspicui terminati, lumen verò actus perspicui interminati; differunt ergo specie. Ex his ergo infert Auerroes non oportere illud, quod mouetur à colore, esse non luminosum, sed oportere esse non coloratum, quia nihil est ratio recipiendi se; & in hoc rectè sensit, & eius solutio meo quidem iudicio optima est. Auempace verò errauit putans lumen requiri propter solum colorem, non propter medium, ideo neque rectè est interpretatus definitionem coloris ab Aristotele traditam; non enim dixit Aristoteles colorem ducere perspicuum de potestate ad actum, & facere actū perspicuum, sed dixit esse motiū perspicui, quod iam sit actū; est igitur prius actū perspicuum per lumen, posterius verò vel tempore, vel saltem natura est mobile à colore. Ad secundum argumentū ab Alberto adductum respondeant Auerroistæ, qui negant lumen requiri propter colorem: ego enim arbitror totum esse concedendum, & assero primum visibile esse lucem; ideo quæ omnes non lucentes colores fieri visibiles per lumen, quod est imago, seu species lucis, ut prædiximus. Ad tertium, quod Auicenna sumebat ab experientia, dico probari quidem illo argumento necessarium esse lumen propter colorem, quia iam concessimus non posse perspicuum moueri à colore non illuminato, at non probari ipsum non requiri propter medium, dico enim eam esse luminis naturam, ut

Ad secundū.

Ad tertium.

receptum

receptum in superficie corporis terminati subeat quodammodo condiciones lucis, & illuminet perspicuum medium: quando igitur color est illuminatus, uideatur ab aliquo existente in spelunca tenebrosa, quia lumen illud colori adiunctum illuminat totum illum aerem ad ipsos usque oculos uidentis: quanquam enim non ita illuminat, ut faciat aliorum colores uideri, tamen tantum illuminat, quantum satis est ad uisionem illius coloris, cui iunctum est: sic etiam illa noctu lucentia, de quibus loquitur Arist. in contex. 72. secundi libri de anima, ut oculi catorum, & leonum, & noctilucæ, & alia huiusmodi, ideo uidentur noctu, quia illuminant aerem satis pro ipsorum uisione, licet non satis pro uisione aliorum circumstantium colorum: ideo annotandum summopere est Aristotelem in memorato loco satis pingui Minerua illa noctu lucentia considerare: quum enim uera ratio cur noctu uideantur sit, quia illuminant sibi aerem, tamen Aristoteles concedit ea uideri in tenebris, & sine lumine; quoniam non erat ibi eius consilium exquisitè docere illa, quæ ad uisionem pertinent, sed quantum satis erat ad facultatem uisuum declarandam: ideo satis habuit ibi sumere, colores saltem sine lumine uideri non posse, quasi lux non sit color, id enim fecit ne lumen cum colore confunderet, ita ut idem esse crederetur: at in libro de sensu & sensibilibus, ubi exquisitius de uisione loquitur, apertè dicit lucem uideri ut colorem. Ad argumentum igitur Auicennæ dico aerem illum, qui in spelunca est, esse quidem tenebrosam ratione aliorum colorum, qui sunt ibi in tenebris, quia non est in eo tantum luminis, quantum ad eos illustrandos requireretur, sed uocari posse illuminatum ratione illius tantum coloris, qui extra speluncam illustratus esse statuitur, quoniam aer ille ab illo ipso colore illuminato illuminatur; & quanuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tanquam obiectum unum, tamen secundum naturam prius mouet illuminando, posterius uerò coloris speciem imprimendo; quia sicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perspicuo lumen præcedit naturam speciem coloris; nunquam igitur uidetur color sine illuminatione perspicui, quod inter colorem, & oculos medium est. Quartum argumentum nobis non officit, proinde omnino concedendum est, eo enim nil aliud ostenditur, quàm colorem non posse moueri nisi sit illuminatus, & hoc asserit apertè Aristoteles in illo contex. decimo octauo tertii libri de anima. Auerroes tamen, qui omnino negat esse necessarium lumen propter colorem, nititur hoc argumentum soluere, & inquit comparationem illam intellectus agentis cum lumine in uisione non esse intelligendam secundum omnia, sed in hoc solum, quòd sicuti necessarium est lumen ad uisionem, ita necessarius est intellectus agens ad nostram intellectionem; in eo autem (inquit) sunt dissimilia, quod intellectus agens est necessarius ad illuminanda phantasmata, at lumen non est necessarium ad illuminandos colores, sed ad solum medium illuminandum. Hæc tamen Auerrois solutio uana est, quoniam Aristoteles non modò dicit necessarium esse intellectum agentem ad intellectionem, sicuti lumen ad uisionem, sed modum etiam exprimit, in quo hanc similitudinem consistere arbitratur: dixerat enim dari intellectum, qui omnia fit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agens facit de intelligibilibus potestate actu intelligibilia, & ita apertè inquit elus officium in obiectis phantasmatis esse constitutum, deinde uerò hoc declarans ait [ut habitum quidam, quale est lumen, facit enim lumen potestate existentes colores actu colores] asserit ergo intellectum agentem iungi phantasmatis tanquam formam, & habitum, & in hoc dicit ipsum esse similem lumini, quia lumen quoque est habitum, & forma, quæ iuncta coloribus facit eos esse actu, qui prius erant potestate, qui enim erant potestate motiui, sunt actu motiui: non debet ergo in hoc Aristoteles de coloribus, ac de lumine falsum dicere, quia non utitur eo exemplo tanquam ficto ad rei declarationem, sed tanquam uero: asseueranter. n. hoc de colore pronuntiat, & nisi de colore uerum sit, non declaratur illa

Declaratio
tex 72. a. lib.
de anima.

Ad quartè.

Responso
Auerrois.

Responso
impugnatio.

illa comparatione, quomodo intellectus agens facit intelligibilia: argumentum igitur est ualidum, & solutio Auerois uana est.

Solutio argumentorum Auerois. Cap. XIII.

RXPENDENDA manent duo Auerois argumenta, quibus ostendere nitetur lumen non propter colorem, sed propter solum medium requiri, quæ difficulta sunt, & magnum negotium facessere uidentur. Alterum sumebatur ex Aristotele in secundo libro de anima in capite de uisu, ubi definiens lumen ut ad uisionem conferens nil aliud dixit, quam esse actum perspicui quatenus est perspicuum: non dixit esse actum coloris, quo perficiatur color: immo etiam colorem definiens dixit esse motuum perspicui actum, nulla facta luminis mentione; censuit ergo colorem esse per se motuum perspicui absque ope luminis. Ad hoc argumentum uaria dicuntur à sectatoribus contrariæ opinionis. Quidam dicunt lumen proprie iungi perspicuo, non colori: nam perspicuo iungitur formaliter, quia imbibitur in tota eius substantia tanquam forma reddens ipsum actum; colori autem iungitur non formaliter, sed obiectiuè, non enim facit colorem esse colorem, siquidem etiam in tenebris est color, sed facit esse obiectum motuum perspicui: ob id Aristoteles lumen in solo perspicuo, non in colore considerauit. Sed hæc responsio mihi non satisfacit, neque difficultatem tollit: quum enim Aristoteles ibi non alio modo colorem consideret, quam ut uisibilem, proinde sub ratione obiectiua, quum ipsum definiens dicat esse motuum perspicui ad constituendam autem in colore rationem obiectiuam requiratur lumen, ergo declarans quomodo color sit motuus perspicui, debuit omnino facere luminis mentionem, si est motuus per lumen. Præterea negari non potest iungi lumen colori formaliter: quantis enim lumē in colore habeat rationem obiecti motui respectu perspicui, quia constituit obiectum motuum: tamen respectu ipsius coloris non habet nisi formæ rationem: quicquid enim alicui iunctum constituit ipsum in tali esse, id facit ut forma illius quatenus talis, hoc enim est officium formæ; lumen autem iunctum colori constituit ipsum in esse obiectiuo: ergo est forma illius considerati secundum illud esse obiectiuum: hoc asseruit aperte Aristoteles tum de ipso lumine respectu colorum, tum de intellectu agente respectu phantasmatum, quem locum antea considerauimus: nulla igitur ratio apparet, cur non debuerit Aristoteles dicere lumen esse necessarium colori, ut color sit motuus perspicui: quare argumentum uiget. Reuoluit esse uidetur Alberti responsio, qui dicit Aristotelem ibi sumere colorem secundum esse formale, & ut uisibilis: ideo quæ statuere ipsum iam illuminatum, sic enim est motuus perspicui: quam sententiam uidentur sequentia Aristotelis uerba significare, statim enim subiungit [quare non est uisibilis sine lumine] quæ magis uidentur ad colorem referri, quam ad perspicuum: de colore nanque colligit Aristoteles ipsum non esse motuum sine lumine, & uidetur esse illatio à posteriori ad prius, ex eo enim quod est motuus perspicui, infert conditionem ei necessariam ad mouendum: quasi dicat, est motuus perspicui, ergo debet esse illuminatus. At tamen quia Aristoteles occasionem inde sumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & statim ipsum definiens ut ad uisionem relatum, inquit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, nec dicit esse actum coloris ut uisibilis, neque ullam coloris mentionem facit non uidetur hæc Alberti solutio, nisi quid aliud ei addamus, difficultatem tollere. Ego igitur dicam, in quo huius argumenti solutionem constitutam esse existimem. Certum est Aristotelem eo in loco per lumen non intelligere lucem ipsam, quæ inest in corpore lucido, quum hanc in contextu 69. tetigerit ut causam luminis in perspicuo: nomine igitur luminis nil aliud intellexit, quam

Ad primum
Auerois.

Responsio ali
quorum.

Responsio
impugnatio.

Responsio
Alberti.

Responsio pro
pna.

id quod à luce producitur in perspicuo; hoc autem est necessarium medio, quod supponitur esse perspicuum interminatum, sed non est necessarium colori amplè accepto, & prout color est; nam color quatenus est color, & uisibilis ut quod, amplectitur etiam lucem, & hæc est motiua perspicui absque externo lumine: at perspicuum semper eget lumine externo, quo illuminetur, uel ab ipsomet obiecto colore, uel ab alio lucido: illuminatur autem à colore, tum quando est color lucens, tum quando non est quidem lucens, sed est ab alio illuminatus, ut quando alicuius rei color à sole illustratus cernitur ab aliquo existente in spelunca obscurissima, quia color ille illuminatus illuminat sibi medium, sicut ante dicebamus: quoniam igitur non omnis color eget illustratione externa, siquidem lux nullo illuminante indiget, non posuit Aristoteles lumen in definitione coloris: & quoniam ita acceptum lumen est necessarium omni perspicuo, si per ipsum visio fieri debeat, & ipsi quoque lumini est necessarium perspicuum tanquam proprium eius subiectum, in quo solo recipitur, colori autem adhæret ut lux potius, & subiungit omnem cuiusque rei colorem in lumine visibilem esse, quod est inferre conditionem necessariam ad uisibilitatem coloris, nec potest intelligere nisi conditionem ipsius coloris; quare acceperat colorem secundum esse formale, secus enim non posset inferre non esse visibilem sine lumine: nec potest aliquid dicere Aristotelem id colligere non ut conditionem coloris mouentis, sed solius perspicui patientis; etenim patientis aptitudo est quidem necessaria mouenti ut moueat, sed non ut sit motiuum, ignis enim non urit, nisi rem aptam uri, attamen est per se uisuius, etiam si nihil ei adsit, quod uratur; Aristoteles autem ibi non considerat colorem ut actu mouentem, sed ut motiuum, quia si consideraret ut mouentem, utique dicere possemus ipsum non posse moueri nisi perspicuum aptum moueri, hoc est illuminatum; sed quum consideret ut motiuum, non est ei necessaria patientis conditio, quia etiam sine hac non desinit mouens esse secundum se motiuum, etiam si nihil ab eo moueatur; itaque non considerata conditione patientis colligit Aristoteles conditionem in colore requisitam, si debeat esse motiuus; quare accipit colorem secundum esse formale, & illatio, quam facit, est à posteriori ad prius, ex eo enim quod est motiuus, infert ipsum esse in lumine, tanquam conditionem, per quam est motiuus. Solutio igitur argumenti est in hoc constituta: lumen accipi potest duobus modis; uel enim ut communiter amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc est ut est visibile seu ut quod, seu ut quo; uel solum ut uisibile ut quo, & ratio uisibilitatis à colore distincta: priore quidem modo est necessarium & medio, & colori; quia color non potest mouere perspicuum, nisi luceat uel luce propria, uel lumine accepto ab alio; ut quando lumen solis in pariete receptum sit visibile & ut quod, & ut quo, quum & ipsum per se uisum moueat, & faciat ut color moueat: secundo autem modo acceptum soli medio est necessarium, tale nanque lumen, quod non sit visibile, nisi ut quo, non datur nisi in solo perspicuo interminato; Aristoteles autem in secundo libro de anima in capite de uisu hoc solum respexit, quoniam ad declarandam per suam operationem facultatem uisum suam uoluit tria illa distinguere, obiectum, medium, & organum; ideo o considerans lumen colori adueniens

Lumen potest accipi duobus modis.

niens subire rationem coloris, & fieri visibile ut quod, nempe ut colorem quædam, quia omne visibile est color, accipit ipsum tanquam visibile tantummodo ut quo, & ut actum perspicui, proinde ut conditionem perspicui, ne ipsum cum colore confunderet; hoc enim satis ei fuit ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ visuam: per hoc tamen non stat, quin absolute sumptum lumen sit necessarium colori; nam color ille, qui non est lux, non potest mouere perspicuum, nisi ab aliquo lucido illuminetur. Alterum Auerrois argumentum erat: si color fieret visibilis per lumen, ergo non esset per se visibilis, quod aduersatur Aristoteli & communi omnium opinioni, qui dicunt colorem esse per se visibilem iuxta secundum modum dicendi per se. Ad hoc ego puto negandum esse eò sequenti potest. aliquid alicui competere per se, id est essentialiter, non tamen absq; auxilio & ope alterius, ut eclipsis competit lunæ per se secundo modo, per terræ tamen interpositionem tanquam causam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare possumus, quæ subiectis suis insunt per externas causas, tamen insunt per se, & in suis definitionibus subiecta accipiunt. Præterea Aristoteli in 2. lib. de anima dixit sensilia communia esse sensilia per se, quum. n. sensum moueant per species proprias, dicuntur per se sentiri; non mouent tamen sensum, nisi auxilio sensiliū priorū hoc est nisi eorum species cum speciebus sensilium propriorum cōiunctæ ad organū sensus deferantur, quia necessariū est ut sensilia propria prius moueant saltem natura: ergo dicendo aliquid alicui per se competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plenè declarandam plurimū confert distinctio illa duplicis primitatis, qua logici uti solent in libris Posterioribus Analyticis: dicunt. n. propositionem posse duobus modis dici primam, & immediatam, vno modo primitate subiecti tantum, altero modo primitate causæ, quæ habet necessariò coniunctam etiam subiecti primitatem; quare maior primitas, & immediata hæc est, quàm ratio subiecti tantummodo: conclusio enim demonstrationis est prima, & immediata ratione subiecti solùm, quia si sumitur affectionis subiectum primum, nullum est subiectum prius, cui illa affectio insit; & ratione causæ non est immediata, neq; prima, quia causam mediam habet, per quã demonstratur: principia verò demonstrationis sunt utroq; modo prima, & immediata, ut in libris nostris de propositionum necessitate declarauimus: si hæc vera sunt, igitur competere aliquid alicui per causam mediam, non facit quin competat ei per se, quum accidentia propria competant suis subiectis per se, tamen per causam mediam, & plura etiam per externam: immò apud Aristoteli, neque alicui competere per aliud subiectum medium, cui priori competat, impedit quin competere possit per se, siquidē sensilibus cōiubus per se competit ut sensilia sint, sunt. n. sensilia per se, tamen non sciuntur nisi per sensilia propria, quibus prioribus sensilitas cōpetit: quare multo magis per se sentiri dicitur illud, quod nō per subiectū aliquod prius dicitur sentiri, sed solùm per aliud tanquã per causam, & rationē sensilitatis, tale autem est color respectu luminis; dicimus enim colorem esse visibilem per lumen, non tamen vt per subiectum prius, id est quod prius sentitur, constat. n. lumen non esse per se visibile, dum sumitur ut à colore distinctum, sed solū esse rationem visibilitatis, id. n. quod videtur ut quod, est color, nō lumen; quinimmo ipsamet lux, si est visibilis ut quod, est quatenus color, & ipsummet lumen in corpore terminato iunctum colori fit visibile ut quod; quatenus subit rationem coloris, illud. n. quod propriè dicitur videri, & visum terminare per speciem primam, est color; quare dicendo colorem esse visibilem per lumen, non tollimus quin color sit per se visibilis, color enim est primum subiectum visibilitatis ut quod, lumen verò prout à colore distinctum consideratur, non est per se visibile ut quod, sed est solū ratio visibilitatis: sic igitur patet non tantum roboris habere argumenta Auerrois, quantum habere videntur.

Ad secundū.

Propositio dicitur prima duob. modis

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI DE VISV LIBER SECVNDVS.

*De modo, quo fiat visio, opinio Democriti, & eius
confutatio. Cap. I.*

OMNIA, quæ hæcenus dicta sunt, ad declarandam Aristotelis de visione sententiam pertinuerunt: sequitur ut aliorum quoque hac de re opiniones perpendamus, & cum Aristotelis sententia conferamus, & eam ab aliorum objectionibus vindicare nitamur. Certum est, si debeat fieri visio, oportere rem visam cum vidente coniungi, ut etiam Galenus considerat in septimo libro de placitis Hippocratis & Platonis: oportet igitur vel aliquid ab oculo egredi, & ad rem visam transire, quæ Platonis, & Galeni opinio fuit: vel aliquid à re visa procedens ad oculum progredi, & in eo recipi, quæ fuit Aristotelis opinio à Galeno efficaciter impugnata: videtur etiam ad hunc modum redigi opinio Democriti, quæ refellit Aristoteles in libro de sensu & sensibilibus capite secundo, quæ nunc à nobis breuiter consideranda est. Putauit Democritus visionem fieri per receptionem quidem speciei in oculo, non tamen in ipsa oculi substantia introrsum, sed in superficie, apparet enim in oculo impressa imago alterius tanquam in speculo: quum enim superficies oculi sit læuis, ac tersa, recipit imagines rerum presentium; quo fit ut quisque cernat imaginem suam in oculis alterius: dicebat ergo Democritus nos ideo videre, quia habemus aliarum rerum imagines in superficie oculorum. Hanc sententiam impugnat Arist. considerando quid sit illa imago, quam in oculis aliorum intueri solemus; ea namque nihil aliud est, quam refraçtio speciei tanquam in speculo, quoniam superficies oculi instar speculi tersa, ac læuis est: hanc igitur imaginem (inquit Aristoteles) in oculo habere non est videre, sed videri ab alio, non enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, sed alius, qui imaginem in oculo alterius intuetur; refraçta. n. imago in oculo illius refraçtatur ad oculum alterius, qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem suam à superficie oculi alterius refraçtam: quod si refrangi in oculo imaginem esset eam videri ab illo, in cuius oculo refrangitur, seque retur (inquit Aristoteles) omnia tersa, ac læuia, in quibus imagines refranguntur, esse videntia; igitur etiam speculum videret, si hoc modo visio fieri diceretur. Quamobrem dicendum est eam reuera non esse receptionem speciei in oculo, sed esse speciei refractionem à superficie oculi, vera autem speciei receptio est illa, quæ ab Aristotele ponitur, qui dicit speciem recipi in ipsa oculi substantia intrinsecus: ea namque aqua est, & perspicua, & aliquantum densa, ita ut recipere speciem coloris, ac retinere possit, ut ab inexistente facultate animæ iudicetur, & ita sentirî, & cognosci dicatur: hæc enim est Aristotelis opinio, quæ in præcedente libro fuit à nobis diligenter considerata, & declarata.

Democriti
opinio.

Impugnatio.

Argu-

Argumenta Galeni contra sententiam Aristotelis. Cap. II.

Primum argu-
mentum
Galeni.

2. Argumen-
tum.

3. Argumen-
tum.

4. Argumen-
tum.

GALENVS vetò & in septimo illò de Hippocratis, & Platonis decretis, & in decimo de vsu partium, & in libro ei adscripto de oculis, aduersus hanc Aristotelis opinionem acriter inuehitur, & pluribus vitur argumentis, quorum primum est: si visio fieret per receptionem speciei in oculo, non posset rerum magnitudo videri; quum enim per foramen pupillae debeant omnia uisibilia in oculum ingredi, idque sit valde paruum, qui fieri potest, ut per illud magnitudo magni montis ingrediarur? Praeterea (inquit Galenus) eadem montis magnitudo uideretur simul a pluribus, ergo oporteret eandem transire eodem momento ad oculos innumerabilium animalium, quod nec excogitabile quidem est. Sumit etiam argumentum ex ea uisione, quae in speculis fit, & inquit: dicere quidem potest Arist. colorem refrangi in speculo, & ad uidentis oculum reuerti; at magnitudo, & figura quomodo uidentur in speculo? dicere nanque eas refrangi uanum est, quia non possunt hae frangi in speculo; & ad oculum retroverti, quum consistant in quadam concinnitate partium, & integritate totius, quam frangi nec dicere, nec imaginari possumus. Vitur etiam Galenus ipsamet Aristotelis confessione, qui in tertio Meteorologicorum dum agit de area, iride, parclij, & uirgis, inquit fieri refractionem uisus, seu radiorum uisualium, & ita fatetur uisionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem uisam: & ibi in capite tertio ratione afferens cur Antiphona quidam cernebat ante se imaginem suam in aere tanquam in speculo, causam esse inquit, quia ob uisus debilitatem uisuales radij in propinquo aere frangebantur, sicbatque illi aer tanquam speculum, à quo radij uisuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Arist. sua dimissa opinione usus est opinione Platonis, quia suam tueri non est ausus. Notat etiam Galenus Arist. ibi dicere nihil referre, an dicamus uisionem fieri per egressum radiorum ab oculo ad rem uisam, an per progressum speciei à re uisa ad oculos; quod idem nos legere apud Aristopolum in calce primi capitis libri quinti de generatione animalium; quum. n. aliqua ad uisum attinentia considerasset, postea fatetur nihil referre, an egressione radiorum fieri uisionem dicamus, an receptione specierum: inquit ergo Galenus Arist. uidisse suae opinionis absurditatem, & cognouisse eam defendi non posse, neque illis, quae apparent, accommodari: ideoque nos hoc cauillo elusisse, dicendo nihil referre, an hoc modo, an illo uisionem fieri dicamus; quippe opinionem mutans, & ad alienam sententiam confugiens, illaque utes, nec tamen fateri uolens se mutare sententiam. Haec sunt, quae à Galeno aduersus Aristotelem adducuntur.

Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. III.

SVAM autem hac in re sententiam proferens Galenus inquit uisionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem uisam, quae Platonis in Timaeo opinio fuit, & eam declarare multis uerbis nititur: ego tamen fateor me illam plenè assequi mente nunquam potuisse, nullum. n. eius sensum inuenio, qui non sit absurdus, & omni no absonus rationi: referam igitur quid ex Galeni uerbis colligere de eius sententia potuerim, postea sensus omnes, qui illi attribui possunt, diligenter considerabo. Inquit Galenus primum totius sensus instrumentum esse cerebrum, & ab eo uim sentiendi cum alijs partibus communicari per nervos, qui ab ipsamet cerebri substantia deriuari tanquam propagines quaedam uidentur, sed in duriorum materiam aliquantum degenerare: nervos autem uisioni inferuientes, qui optici uocantur, in hoc differre inquit ab alijs omnibus, quod optici mollissimi omnium sunt, & om-

Nervi optici
14.

& omnium etiam maximi, quippe qui soli inter omnes nervos caui, & perforati esse debuerunt: quod quidem ampliolem magnitudinem postulat, qui per hos oportet spiritus animales à cerebro ad oculos deferri: per alios vero sensorios nervos ipsa quidem sensibilibus facultas ad alia membra transtulitur, at non ipsamet animalium spirituum substantia, sed per solos opticos: hinc colligi ait magnam huius sensus nobilitatem inter omnes alios, quum in eo tantum studium natura posuerit, ei que tot, & tantas prerogativas largita sit: de horum autem nervorum tunicis, & quomodo in ingressu oculi dilatatae migrent in tres oculorum tunicas, quas antea consideravimus, recensere pretereo illa, quae à Galeno dicuntur, quum apud eum diffusè scripta legi possint in decimo libro de usu partium; per cavitatem igitur nervorum opticorum praedictam inquit Galenus magnam spirituum animalium copiam à cerebro ad oculos transmitti, nec solum ad humorem crystallinum, quem esse praecipuum visus instrumentum confitetur, sed etiam ad anteriorem pupillae partem, ita ut totum illud spatium, quod est inter corneam, & humorem crystallinum, plenum sit non modo humore illo albigeno, sed etiam spiritu animali, qui copiosus illuc à cerebro mittitur: quum ergo à magna spirituum animalium copia oculus fiat lucidus, ac splendidus, emittitur (inquit) splendor ille ab oculo ad externum aërem, & ad res coloratas, & ita fit visio per extramissionem: & ad hanc conferre dicit medium pupillae foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus spiritus ad aërem externum; & ob hanc eandem causam inquit extimam illam pupillae tunicam, quam vocant coniunctivam, non oportere totam corneam, quia si totam operiret, eam spiritus perforare, & extramitti non posset. Videns autem Galenus magnam illam absurditatem, quod oportere ab oculo ad coelum usque emitti spiritum subtilè, quum astra momento temporis intueamur; ut hanc euitaret inquit, non emitti lumen ab oculis ad aërem externum, neque cum eo commisceri, nisi ille sit illuminatus, & ita fieri ut aërem externum illuminatus ita commisceatur spiritui ab oculis emisso, ut euadat tanquam internum nobis, & cognatum membrum ad visionem idoneum, iam enim aërem externum recipi aliarum rerum colores, quippe qui aptus natura est ad eos recipiendos: quum ergo aërem iam in se receperit lumen, & colorè astrorum, spiritus visivus non ad coelum usque protenditur, sed solum ad circumstantem aërem imbutum coloribus astrorum, & cum eo commixtus reddit ipsum sibi similem, ita ut vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tanquam per instrumentum animal videt & astrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circumstante aëre iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo aperte legitur; inquit enim ex igni ab oculis exeunte, & aëre externo illuminato ab aliquo lucido corpore, unum corpus fieri, quod est instrumentum visus; hoc ergo idem asserit, & declarat Galenus, & purat pulcherrimam esse hanc ordinationem, & colligantiam omnium partium visui inservientium, quod quum visivisua sit in cerebro radicata, cerebrum mittit nervos opticos ad oculos, & per eos transmittit spiritus animales, & his ut instrumentis ad videndum utitur; ita postea oculi quoque ad externum aërem mittunt spiritus animales, & similiter externo aëre utuntur tanquam instrumento ad videndum, sicut cerebrum utitur nervis opticis; nam commixti cum aëre spiritus visivi convertunt ipsum in suam naturam, & instrumentum ad visionem aptum constituunt; ita ut quemadmodum nervi à cerebro emissi supplementum faciunt cerebro, ita aërem externum supplementum oculo faciat: sed notat efficaciter Galenus se non ita intelligere oculum uti externo aëre tanquam instrumento, ut intelligebant Stoici, qui dicebant ita uti, ut manus baculo utitur ad movendum; siquidem manus utitur baculo ut instrumento externo, & alieno à sua natura, cui sit resistentia ab illo, quod movetur extra: at spiri-

Stoicorum
opinio.

tibus animalibus ad aerem emissis commistus ipse aer sit instrumentum cognatum, ac veluti internum, cui nulla sit resistentia. Hoc igitur pacto putauit Galenus se magnam illam difficultatem substulisse, quomodo tanta possit spirituum copia oculo suppeditari, vt ad omnia circumstantia corpora, & ad Cælum quoque videndum distendantur: inquit, n. non esse necessarium, vt spiritus animalis ad rem vsq; visam extendatur, sed ad aerē solū externum, qui cū illo cōmistus eius vices subit, & illi supplementum facit. Singula quoq; elementa singulis sensibus accommodans Galenus (quod & Arist. facit) aliter tamen, quam Aristoteles per sensus elementa distribuit, quum, n. Aristoteles instrumentum visus dicat esse aqueum, ipse igneum esse asserit, tanquam splēdidum, & lucidum propter spiritus, quod Plato quoque in Timæo dixit; nam si eo modo, quem exposuimus, visio fieri dicatur, oportuit oculum esse igneum, vt lumen, & radios ad externū aerem emittere posset, solus, n. inter elementa ignis hoc facere aptus est.

Oculus aqueus secundum Aristotē est, ac secundum Platōnē, & Galenū igneus.

Sententia Galeni de visione consutatur.

Cap. 1111.

HAEC Galeni sententia, quanquā facillima impugnata est, ut quæ est omnino absōna rationi, tamen propter varia, & pugnantia Galeni dicta magnum nobis negotiū facessit, quum eam plcnē intelligere non facile esse videatur, quo factum est, vt cum plures medicī ad varios sensus, vt ipsam tuerentur, extorserint; nam si Galenū præsentem haberemus, quem interrogare, & vicissim respondentem audire nobis liceret, magis eius sententiam assequi, & assequuti reprehendere, atque impugnare facilius possemus: quærendum enim à Galeno esset, an ipsam spiritū animalium substantiam egredi ex oculo putet, an solum lumen, quod est accidēs; & rursus an id, quod exiit, ad oculos iterum vnā cum coloribus, ac rebus visis reuertatur, ita vt in ipsis oculis sentiat, an potius non remeare amplius ad oculos, sed in externo aere remanere, & ibi visionem absolui arbitretur: sed quum Galenum audire hæc declarantem non liceat, magnum subire laborem cogimur cuncta hæc separatim consutandi, præsertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareque ipse cum seipso frequenter videatur; itaque aduersus omnes sensus, tum quos medici verbis Galeni attribuerint, tum quos attribuere possunt, est nobis in præsentia disputandum. In primis quum Galenus ex visione magnitudinis aduersus Arist. argumentum sumat, ex eadem uos argumento irrefragabili falsam esse Galeni opinionem ostendemus: nam si visus, vt ipse ait, ad rei magnitudinem videndam extra porrigitur, ergo in qualibet distantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbicunq; enim ea sit, ipse eam amplectitur vti est; attamen non ita euenit, nam propinquum hominē videmus, vt maiorē, remotum verò vt minorem, & astra iudicamus multo minoris quantitatis, quam reuera sint. At secundum Aristotē manifestam asserimus huius discriminis rationem; nam eadem res, dum est propinqua, obrusionem, & ampliorem angulum linearum visualium in oculo facit, dum autem est remota, acutiorem, & strictiorem: ob id propinqua maior videtur, remota verò minor: at si per egressum radiorum visio fieret, deberet in qualibet distantia quantitas eiusdem rei eadem videri. Præterea quum radij visuales ab oculo extra mittantur, dicere Galenus debet, an extra oculum fiat rei visæ iudicatio, an in oculo, vtrum horum sciscitatio ego quidem nescio, quia vtrumque asseruisse videtur, sed vtrouis dato ostendam eius sententiæ absurditatem; iudicationem autem considerandam accipi, quia ibi esse rem visam oportet, vbi iudicatur, siquidem visio debet esse coniunctio facultatis visuæ, cum re visa, seu eius mutatio in rem visam; qua-

Primum argumentum contra Galenum

3. Argumentum.

re vel in re visa recipitur facultas visiva, vel contra in ipsa facultate, seu in organo res visa recipitur: Galenus quidem in decimo libro de usu partium dum crystallini humoris conditiones declarat, inquit ipsum esse album, clarum, ac splendidum, quia sic aptus est ut à coloribus immutetur: putat ergo colores in crystallino recipi, & ita visionem fieri per speciei receptionem; immutari nanque est pati, & recipere, agens enim non immutat, sed immutatur; patiens vero immutatur: ideo quidam medici ita Galeni sententiam interpretati sunt, ut Galenus putauerit visionem & emissionem, & receptionem fieri, nempe lumen ab oculis emitti ad aerem iam luminosum, & cum illo aeris lumine commisceri, deinde simul iunctum utrunque lumen unà cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari: in libro quoque de oculis inquit Galenus crystallinum esse album, ac splendidum, ut citò colores recipiat: & in septimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aerem tunc maximè à coloribus affici, quando est purus, & lucidus; ex quo infert etiam instrumentum visus lucidum, ac perspicuum esse, ut à coloribus alterari possit: concedit itaque oculum à coloribus pati, & huius veram causam adducit, confirmans etiam exemplo aeris, quem idèò recipere in se colores dicit, quia luminosus, ac perspicuus est, omne igitur perspicuum est receptivum colorum, substantia autem oculi perspicua est, & luminis receptiva, quare etiam colorum: iure igitur illi ad hoc confugerunt, quòd etiam secundum Galenum sit receptio coloris in oculo, & eiusdem iudicatio. Attamen hoc pugnat cum aliis Galeni dictis, & nulla videtur horum esse posse conciliatio: nam in septimo de placitis, dum adversus Aristotelem argumentatur, hoc statuit sensus visus, & aliorum sensuum discrimen, quòd alij sensilia ad se venientia expectant, visus verò per aerem medium ad colores videndos porrigitur; negat ergo colores ad oculum remeare, quia sic quoque visus sensilia ad se venientia expectaret: quod etiam clarius ex aliis Galeni verbis colligitur, nam postea inde infert solum visum magnitudinem sui obiecti unà cum obiecto ipso comprehendere, quia (ut apèrè ibi dicit) fieri non potest ut magnitudo rei in parvam oculi pupillam ingrediatur, quo argumento (ut prædiximus) ibi adversus Aristotelem vitur: quoniam ergo secundum Galenum ita videtur color, ut videtur etiam magnitudo rei coloratz, magnitudo autem ingredi oculum non potest, igitur color quoque extra oculum videtur; nam si ad oculum remearet, etiam magnitudo cum eo remearet, proinde rueret argumentum Galeni adversus Aristotelem, quod sumebatur à magnitudine, quam nullo modo in parva pupilla recipi posse Galenus existimavit: igitur color quoque extra oculum videtur, ac iudicatur, idque consiteri eo in loco Galenus cogitur. Hæc igitur omnia Galeni dicta quisquis perpensens non fateatur manifestam esse, & insolubilem ipsorum inter se pugnantiam, vel cæcus, vel proterus, ac pertinax est. Sed ostendamus utrovis horum dato Galenum defendi non posse. Primum quidem si cum illis medicis dicamus Galenum reuera putasse colorem unà cum utroque lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iam receptione visionem fieri Galenus consitetur: vnde etiam colligimus sola receptione fieri, non extramissione, quia natura non abundat in superuacaneis, neque facit per plura id, quod æquè potest absolute per pauciora; igitur non opus est emitti lumen ad externum aerem, ut iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aerem perspicuum, & luminosum iam modatum esse à coloribus, & eos in se recepisse; fatetur etiam oculum esse eiusmodi, ut queat colores recipere; poterit ergo pati oculus ab aere ita colorato, immò necessarium est ut patiat, quia patiens aptum ad patiendum, & à nullo impeditur, necesse est, ut ab agentis contactu patiat. Illud verò ad quod aliqui confugiunt dicentes visionem non intrinsecus in oculo fieri, sed in contactu, & superficie oculi, ita vanum est, ut confutatione quoque indignum esse videatur; sic n.

Quorundam medicorum sententia de mente Galeni

Repugnantia in dictis Galeni.

Subterfugium aliquorum per Galenum.

Confusio.

non in oculo fit visio, sed extra oculum, & extra corneam; quare non defenditur id quod Galenus dicit, receptionem colorum in crystallino fieri, neque ea dicitur remeatio luminis ad oculum, sed extra oculum manet lumen, nisi pertranseat iterum corneam, & ad humorem usque crystallinum perveniat. non enim de propinquitate, vel remotione externi luminis questio nunc est, sed de emissionem extra oculum, vel receptionem intus in oculo: quare æquè extra oculum esse lumen dicitur, si sit in extrema tantum superficie corneæ, ac si ab oculo remotissimum sit. Itaque si verè ad oculum remeare lumen debet, in ipsa oculi substantia ipsum recipi oportet, ubi etiam insita est vis iudicativa: quare emissio superuacanea fuit. Si verò extramitti tantum dicunt lumen, nec remeare, sed manere extra oculum in aere unà cum colore, ibique fieri visionem, in maius absurdum incidunt, sic enim non erit animal videns, sed aer, siquidem nulla in animali visio fit, sed extra animal in aere: dicitur autem colorem non recipi in oculo, fieri tamen in oculo visionem, est omnino absolum rationi; quoniam omnis cognitio est coniunctio cognoscens cum cognito, & ipso quoque Galeno confidente necesse est in visione vel colorem accedere ad oculum, & in eo recipi, vel contrà ab oculo porrigi visum ad rem videndam extra oculum: quoniam igitur facultas visiva, qua animal videns dicitur, in animali esse debet, non extra, nulla fit visio manente colore extra oculum; vel solus aer, non animal, ea ratione dicitur videns. Præterea experientia docet emissionem luminis à re lucida facere potius ut ea videatur, quàm ut videat; illa enim quæ lucent, visibilia sunt quateus lucent, ideo etiam oculi catorum quatenus noctu lucent, eatenus visibiles à nobis esse dicuntur, at non videntes; nisi ea ratione, qua significatur illam oculi substantiam esse aliis oculis lucidiorem, proinde aptiorem ad recipiendos, & ad videndos colores. Hoc etiam manifestè sensui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur nocturnus aer, si lumen omnes oculi emitterent; nulla tamen apparet illuminatio facta ab oculis nostris noctu. At verò si tanta sit aduerfiorum pertinacia, ut asseuerare contendunt emitti ab oculis nostris lumen, negare id saltem non possunt, debile admodum lumen esse, cur ergo huic lumini nostro non euenit id, quod alijs omnibus euenire manifestum est? omnia nanque parua lumina à magnis luminibus offuscantur, idcirco interdiu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc à nullo maiori lumine opprimuntur, Galenus tamen de oculorum lumine, quod debilissimum est, asserit contrarium: interdiu enim dum externus aer à sole illuminatur, inquit emitti ab oculis nostris lumen, & externo lumini iunctum reddere aerem visus instrumentum idoneum; quum tamen tunc nullum deberet emitti ab oculis lumen, quum debilia lucida præfente aliquo vehementer lucente lumen non emittant: noctu verò dum à nullo alio lucido illuminatur aer, deberent oculi nostri lumen emittere, & visibiles alijs reddi, quia tunc eorum lumen à nullo maiori lumine offuscatur; sic enim videmus debilia lucida noctu esse visibilia, quæ interdiu videri non possunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitti, at certè emitti deberet, saltem tantum, quod faceret oculum visibilem ab alijs, si non videntem alia: ratio autem, quam huiusce rei Plato in Timæo adducit, inanis est, & ab Aristotele refellitur in libro de sensu & sensibilibus capite secundo; Plato enim dicit emissum ab oculis lumen noctu extingui à circumfusis tenebris; hoc autem inquit Aristoteles vanum esse, quoniam ignis non extinguitur, nisi humido, aut frigido: hæc enim sunt contraria positiua, quæ extinguere ignem possunt; at tenebræ nullam agendi vim habent, quum sint mera priuatio luminis; & in omnibus alijs luminibus experimur etiam debilia lumina à nocturnis tenebris non extingui: quòd si concedatur ab humiditate, vel à frigore nocturni aeris ignem, seu lumen ab oculis emissum extingui, cur non extinguitur etiam interdiu, dum pluuia est in aere, & dum aer frigidissimus

Tertius argumentum.

Quartum argumentum.

Quintus argumentum.

mus est, & dum magna glacies existit: si ergo tunc non extinguitur, neque noctu extingui debet, & quum ab his contrarijs, quæ maximè extinguerent ignem possunt, non extinguitur, vnum est dicere ipsum extingui à tenebris, quæ tenebræ sint nihil, & proinde agendi vim non habeant. Est præterea considerandum, an dicat Galenus aliquid corporeum exire ex oculo, ut ignem, vel spiritum animale, an lumen, quod est accidens: dicere quidem apertè videtur corporeum aliquod egredi, refert. n. Platonis sententiam, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoso ita coniungi, ut vnum ex ambobus corpus coalescat: necesse est igitur, ut secundum Platonem id, quod exit, corporeum sit, quia non fit tertium corpus ex duobus, nisi illa sint corpora, ex aere enim & aliquo accidente vnum corpus fieri dicere vanum esset: Platonis ergo sententiam quum ad vnguè sequatur Galenus, debet ipse quoque dicere id, quod egreditur, corporeum esse: id quæ ipse alijs satis claris verbis asserere videtur, nam in illo septimo libro de Hippocratis & Platonis decretis modum, quo visio fit, declarans inquit spiritum animale ad circumfusum aërem egredi, & cum eo commisceri; & cum sibi similem reddere: inquit etiam nostram visionem aërem spirituali substantia præditam, emitti ad externum aërem, & ipsum totum alterare, atque in naturam suam mutare; spiritum autem animale apud Galenum constat esse corporeum; & ipse etiam apertè dicit esse substantiam spiritalem, id est tenuem: quare hæc videtur Galeni fuisse sententia, corporeum esse id, quod exit: in libro autem de oculis rationem asserens, cur extima pupillæ tunica, quam coniunctivam vocant, non totam pupillam operiat, inquit, si totam operiret, spiritus egrediens eam perforare non posset; ego quidem non video, cur ob eandem rationem non viderit Galenus etiam corneam debuisse esse perforatam, ut spiritus egredi possit duram. est, nec potest à spiritu corporeo perforari: sed hanc difficultatem ego medicis considerandam relinquo; satis mihi nunc est ex hac Galeni ratione colligere corporeum esse id, quod exit, non solum accidens, nam lumen pro accidente acceptum eo tunicæ foraminis non indignisset, sed facere natura potuisset ut coniunctiva totam pupillam operiret, sicut etiam cornea totam operiret, nam satis erat eam facere perspicuam, & transparentem, cuiusmodi esse etiam corneam manifestum est. Ego igitur credo hanc fuisse Galeni sententiam, quod oculus animale spiritum ad se à cerebro missum ipse foras ad aërem mittat: sic enim maior apparet ratio cur externum aërem cognatum sibi reddat per continuatam spirituum egressionem, & commisionem: cum ipso aere, sic enim cum externo aere magis continuatur, & coniungitur oculus per egredientes spiritus. Verùm hæc sententia magnis, & insolubilibus difficultatibus vrgetur: nam si corpus est id, quod emittitur, cur non pellit, ac movet aërem loco, quum duo corpora eundem locum occupare non possint? cur etiam emissus spiritus non movetur flante vento? moveri certè deberet, & ita à vento impediri visio, quod tamen non contingit. Præterea experiuntur in edici quanta virium enervatio, atque imbecillitas hæc ex emissionem, vel consumptionem spirituum, patet hoc in sectione venæ, patet maximè in actu Venereo: quamvis igitur non ad cælum vsque, sed ad circumfusum aërem expandatur emissus spiritus, magnam omnino ipsius quantitatem, & copiam emitti necessarium est, atque etiam durante visione continuam emissionem fieri: quemadmodum igitur in alijs omnibus modis emissionis spirituum contingere videmus ut durante duas horas continuas effusione concidant omnes vires, vitaque simul cum sanguine effundatur; ita in visione contingere debet, continua nanque spirituum ab oculis effusione totum corpus debilitaretur, ac tandem etiam non magno temporis intervallo interiret; hoc tamen non evenit, nam ex magna, vel longa inspectione oculus quidem, ac visus debilitatur, sed corpus totum nullam virium immutationem sentit. Quod si Galenus dicat effundi quidem in visione animale

Sextum argumentum.

Septimè argumentum.

Responso Galeni.

Confutatio. spiritum, at non vitalem, ideoque nullam virum debilitationem fieri, vanissima hæc responsio est; quoniã secundum Galenum spiritus animales generantur continuè in cerebro ex vitalibus eò incessanter missis à corde, quare necesse est vt animalium spirituum consumptio sit etiam consumptio vitalium: validum itaq; argumentum est, oportere t. n. magis periculosam, ac lætalem esse continuã duarum horarum inspectionem, quàm immoderatum coitum, qui sæpè in vitæ discrimen adducere homines solet: præterea experimur per longam, & assiduam contemplationem corpus ob animalium spirituum cõsumptionem debilitari, multo autem maior eorundem consumptio in visione fieret, quare absque dubio deberent ex longa inspectione totius corporis vires debilitari, atq; concidere. Neque etiam dicere Galenus potest non continuam spirituum emissionem in visione fieri, sed semel emitti statutam quandã spiritus quantitatem non propinquam aerem, & durare visionem cõstante omissione: etenim fluxilem esse spiritum illum credendum est, nec diu in aere seruari posse; neque etiam pater à quonã detineatur ne continuè ab oculis exeat: præterea fingere quidem, & asseuerare hoc pertinaciter potest dum animal in eodem loco manet immotum, eadẽq; rem incessanter intuetur: at quando ad varias partes, variaq; loca progreditur animal, in singulis locis nouam fieri spirituum emissionem necesse est: nisi fortasse dicere audeat in loci mutatione oculum receptui canere, & emissos iam spiritus ad se iterum reuocare, quale figmentum si diceret, ego non putasse emitti ab oculis spiritum plures medicos dicere coegerunt Galenum non putasse emitti ab oculis spiritum ipsum animale, neq; corporeum aliquid, sed solum lumen, quod est accidens: hi tamen debent Galeni verba, quæ iam considerauimus, interpretari, quibus corporeæ substantiæ emissio manifestè significatur. Sed hoc quoque maximas diffcultates coniunctas habet, quarum vna, quæ ex natura luminis iam à nobis declarata defumitur, insolubilis est: diximus. n. lumen non esse aliquid exiens à corpore lucido, sed esse accidēs spiritale in perspicuo productum à presentia lucidi; lumen enim solis in aere existēs, neq; est pars aliqua substantiæ solis, neq; accidens eius aliquod, quod à sole ad aerem transmissum fuerit, non possit. n. accidens migrare de subiecto in subiectum, sed est accidēs spiritale in aere genitum à luce solis præsentē: hoc si verum est, vt certè est verissimum, non possunt medici, & Galenus. si hoc intellexerunt, vri nomine extramissionis, quia sic emitti ab oculis lumen non est egredi aliquid ab oculis, sed est produci ab eis lumen in circũstante aere: quomodo igitur ex hac aeris illuminatione dicere audeat animal fieri videns? sic. n. nulla sit coniunctio videntis cum re visa, & nihil ex oculo ad aerem egredirur, quod dici possit oculum fieri videntem, sed potius aer, quod lumen illum recipit, redidit videntis: ob id in magnum etiam absurdũ incidunt, dum dicunt lumen cũ colore ad oculos remeare, quum. n. lumen, vt antea diximus, nullo modo moueatur, vt vanũ est dicere lumen ex oculis egredi, ita est ridiculum dicere lumẽ ad oculos reuerti. Præterea experimur in omnibus alijs lucidis, quæ lumẽ generant in perspicuo, quodlibet eorum per hanc illuminationem fieri quidem visibile, at nõ vidēs; quare emitti ab oculis lumen nõ est eos esse videntes, sed potius visibiles alijs reddi. Sed possumus tandẽ contra Galenũ argumentari ex ipsismet dictis, quibus veritatẽ inuiri confiteri visus est: nam in septimo illo de decretis inquit cerebrũ esse omniũ sensũ primum instrumentum, & hoc munere fungi per nervos ad omnes partes missos tanquam eius propagines. sic. n. sensus omnes ad naturã vnã vnũocã reducere videtur, & ad vnũ operandi modũ, qui prouenit ab vna primũ instrumenti temperie, ac facultate; eiusdẽ ergo rationis esse debet omniũ sensũ operari: quare si alii s'ensũ operari patiendo ab obiectis, debet etiã visus patiendo operari; quod etiam inficiari nõ est ausus Galenus, nam in libro decimo de visu partium vniuersè de omni sensu loquens, & ipsam sensus naturam considerãdixit sensum in patiendo cõsistere, & in decimo etiam libro peculiariter de visu loquens

Pharion medicorum subterfugium à Galeno.

Confutatio.

etiam?

Optimum argumentum.

quens dixit organum visus debuisse esse album, ac splendidum, ut à coloribus pati, & immutari possit,

Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia.

Cap. V.

X ipsa quoque artificiosissima oculi structura magnum pro Aristotele contra Galeni sententiam argumentum sumitur: nam si absque receptione per solam emissionem fit visio, non potest autem extramitti lumen, quia accidens non migrat de subiecto in subiectum sed solus spiritus, certè ad hunc emittendum satis erat sine oculo neruus opticus, ita ut cerebrum tanquam commune instrumentum eo uteretur ad visionem, deinde etiam aere externo tanquam instrumento proximo, Sed aliquas præcipuas oculi partes consideremus, ut tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoscamus eum ad receptionem luminis, & colorum, nõ ad ullius rei extramissionem directum esse à natura: primum quidem considerandum accipio humorem crystallinum, quem & philosophi, & medici præcipuum esse uident organum concordēs fatentur; hunc asserit Galenus solidum esse, ac durum, & præterea album, & splendentem, & perspicuum; sed absque Galeni confessione hæc omnia sunt manifesta ex anatome, & inspectione constructionis oculi; nam in eius medio tanquam princeps positus est crystallinus, & in parte anteriore habet aquæ humorem, in posteriore autem vitreum; & substantiam habet ita solidam, ut sublata etiam aranea tela, qua totus inuestitur, consistentiam habeat, & figuram suam retineat, nec modo ullo fluat; non eiusmodi sunt alii duo humores, ex tunicis enim eduçti non consistunt, sed fluunt: albus etiam maximè est, & splendens, sed quo splendore? an tali, ut ex se propriam lucem habens illuminet alia? nequaquam, & hoc asserere pertinacissimi hominis esset, & negantis res sensui manifestas; sed splendens est alieno lumine, quod receperit: idque etiam in crystallo, & aliis solidis perspicuis cernimus, recepto, n. alieno lumine sunt lucentia, sed in tenebris omni prorsus lumine destituta sunt; fit autem splendor talis in perspicuis solidis, ac densis, quia propter perspicuitatem recipiunt lumen introrsum, & propter densitatem retinent, atque uniunt, & intensius reddunt; factus igitur est crystallinus aptus ad lumen recipiendum, non ad emittendum; & huius ratio ab eius temperie sumitur, aqueam enim substantiam habet, ea autem est aquæ conditio, ut per suam perspicuitatem recipiat lumen, & per soliditatem, & crassiciem retineat, & intensius esse faciat, & adhuc magis si condensetur; & congeletur, ut in crystallo euenit; ad emittendum autem lumen aqua ex se apta non est, nam quantumuis densata nunquam fit lucida; nec dico crystallinum esse puram aquam, sed dico esse corpus mistum, in quo est aliquid ignis, & aliorum elementorum, excessu tamen aqueum; est etiam in aliquibus oculis plus ignis, quam in aliis, quo fit ut noctu aliquid luminis emittat, non tamen ob id excessu ignei sunt, sed aquei, quia semper aliis elementis præualet aqua in mixture crystallini: sed illud non omnibus oculis competit, quare consideratione dignum non est, non enim in ea emissionem consistit visio, sed solidum indicatur melior visio propter maiorem crystallini luciditatem, quæ facit ut colores melius recipiantur. Patet igitur crystallini officium non esse lumen emitte re, sed lumen & colores recipere; quod etiam ipsius figura confirmat, gibbosam enim aliquantum habet vtranque superficiem, magis tamen interiorem, quæ inflexa est vitreo, exterior enim planior est, ut plures recipere radios possit: interioris autem superficiæ maior gibbositas eandem causam habet, quam & ipse vitreus humor, in cuius officio assignando deceptum fuisse Galenum ita manifestum est,

Argumentum
ab humore
crystallini
substantia.

Argumentum
à figura cry-
stallini.

Error Galeni
de humore
vitreo.

est, vt nihil esse possit clarius, & hoc intellectu patebit receptione visionem fieri, non emissione. Inquit Galenus nullum esse aliud vitrei humoris officium, siue usum, quàm nutrire crystallinum, & hac vititur ratione: crystallinus omnino egebat nutritione, nutriri autem sanguine immediatè non oportebat, quoniam à colore, & crassitie sanguinis viciata fuisset luciditas, & albedo crystallini; natura igitur voluit ut sanguine prius nutrireretur vitreus, deinde vitreo crystallinus aleretur; ideo inquit vitreum esse minus album, ac minus lucidum, & esse veluti si quis multo albo parum nigri commiscuerit, aliquid enim nigredinis accipit à sanguine, quo nutritur. Sed hæc Galeni sententia aduersatur sensui, & rationi: nam sensui patet humorem vitreum crystallino minus album non esse, est quidem minus solidus, sed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum sit albilimus vt crystallinus, nutritur tamen sanguine, ut Galenus asserit: quare uana est eius ratio, cur non debeat crystallinus sanguine alii, si enim vitrei albedo hac nutritione non viciatur, pariter neque crystallini albedo vitiabitur: hoc ergo non facit quin alii sanguine crystallinus possit; idque confirmatur ex aliis, quæ alba sunt, licet sanguine nutriantur, huiusmodi enim sunt nervi, & ossa: semen quoque, & lac alba sunt, licet ex sanguine sint genita, quia mutatur in ea generatione color in colorem conuenientem rei generandæ, vel nutriendæ: quod præstare sagacissima natura, quando ita expedit, facile potest. Est etiam absonum rationi, quòd tanta moles, quanta est humor vitreus, crystallino ad eius nutritionem tradita sit: nam multo maior est crystallino vitreus, ac, si sensui credimus, est quadruplo, & fortasse quintuplo maior, uidemus autem in omnibus alimentum esse re nutrienda longè minoris quantitatis, idque omnino necessarium est: quia, quum alimentum in principio sit contrarium, & cum re alenda pugnet, si maius esset, operiret eam potius, quàm aleret, tanquàm validius, quoniam in maiori corpore vis maior inest: potius igitur natura crystallini in naturam vitrei mutaretur, quàm è contrario. Hanc igitur Galeni sententiam ego proorsus reiiciendam puto, & aliud esse vitrei humoris officium, quàm crystallinum alere, idque insipientibus, ac diligenter considerantibus ita manifestum est, ut nihil clarius esse possit: & hinc validum argumentum fimitur ad ostendendum receptione fieri visionem; quum enim necessarium sit ut per crystallinum tanquam perspicuum transeat lumen, & color receptus, certè nisi aliquis alius humor in parte posteriore inter tunicas, & crystallinum intercessisset, lumen illud ad tunicas in illa parte peruenisset, & quum solet lumen à solidis corporibus reflecti, fuisset iterum reflexum à tunicis ad crystallinum vnà cum colore tunicarum, est autem secunda tunica colorata colore subnigro, ideo imbutus fuisset perpetuò crystallinus colore illo, quod quidem visioni maximum impedimentum attulisset: nam visus omnia illius coloris esse iudicasset, quemadmodum etiam ictericis contingere solet: fuit ergo necessarium vt inter tunicas, & crystallinum in posteriore oculi parte humor vitreus poneretur, isque magnus, & magnæ profunditatis, ut in eius medio posset linearum visualium angulus fieri, & inde earum conus exinaniri, neque ad tunicas peruenirent, ne ab earum colore crystallinus per reflexionem luminis coloraretur: hoc est absq; dubio vitrei humoris officium; nam experientia docet lumen transiens per vitrum àliquod casum uniri in illa cavitae, & permeans vltra vitrum in quadam certa ab eo distantia facere conum, in cuius extremitate intensissimum lumen apparet sed minime quantitatis instar milii, nempe si in illa certa distantia ponatur corpus aliquod solidum, in quod angulus impingat: nam si propinquius vitro corpus illud ponatur, maior eius pars illuminabitur, & eo maior, quo sit propinquius vitro: at si paulatim remoueatur, minuetur continuè donec ad minimam superfici ei illuminatæ quæritatè perueniat, ideo in illa minima quæritate ita est unitum & ualidum illud lumen, vt etiam accendat, & urat, quoniam ibi desinit conus,

Deum. A
p.

Alimentum
habet esse
multo minus
re alenda.

Argumentum
ex vitrei hu-
moris offi-
cio.

De visu. I.

& angulus à concursu radiorum productus; ideo si adhuc magis remouetur corpus illud, nullum amplius lumen ab illo vitro ad ipsum peruenit, sed est exinanitum, quia quū ad conum, & ad acumen tendat, nō prætergreditur quoddam determinatum punctum: ego igitur in oculorum sectione vidi crystallinum ab aliis humoribus separatum, cui quum accensa candelula apponeretur, totus fiebat lucidus, & splendens tanquam candelæ lumine imbutus ob suam perspicuitatem, & trans totam crystallini substantiam meabat lumen, & in posteriore crystallini parte transibat in conum, & in acumen non multo post intimam crystallini gibbositatem, ita ut acumen illud, & linearum concursus parum distaret à crystallino, immò ipsum ferè attingere videretur; ideo certum est illius contum acumen exinaniri in humore vitreo, qui magnam habet profunditatem, ideoq; ad poste-riores tunicas peruenire non posse. Ad hunc ergo usum natura humorum vitreum magnæ quantitatis post crystallinū collocauit, ut in illo perspicuo, & incolorato corpore fieret radiorū per crystallinū trāsēctiū cōiūctio, ne ad posteriores tunicas peruenirēt: & hanc eādem ob causam credēdum est factam esse à natura maiorem illam in interiore crystallini parte gibbositatem, ne procul à crystallino radiorum coniunctio fieret, nam gibbositas illa maiorem luminis vaionem facit, ita ut in puncto propinquiores radii à crystallino prouenientes congregiantur. Hoc igitur si est vitrei humoris officium, necesse est non emissio-
ne, sed receptione visionem fieri: nam si emissionem fieri statueretur, non opus esset humore vitreo congressum radiorum recipiente; quare superuacaneus ille humor esset, sicut & alia multa in oculi structura superuacua essent. Querendum præterea est, quomodo ad visionem, vel ad oculi salutem conferat color vixæ, à quo oculus, & vim visiuam roborari facetur Galenus, hoc enim dicens veritate coactus suam ipse sententiam euertit: nam inquit oculum lædi ab albo, & à luce, contrā verò à colore subnigro, & cæruleo roborari: & inde fieri vt oculus fatigatus claudi soleat, tanquam ad naturale remediū cōfugiens, ut ab illo circumstante tunica colore roboretur. Hoc quidem à Galeno verissimè dicitur: attamen nulla fieri roboratio potest, si visio per emissionem radiorum, non per receptionem fiat. ut è contrario manifesta roboratio est, si per receptionem fieri statuatur: albi nanque magna est actio in oculum, ideò exercetur maximè, & fatigatur oculus inspectione albi, contrā verò nigri uel nulla, uel parua est actio, quia nigrum tanquam priuatio albi est; ita ut nigrum videre sit nihil uidere, ut aper-
tè ait Aristoteles in tertio Meteorologicorū capite de iride: quòd si nigrum in lumine videmus, id fit, quia illi adiectum lumen remittit illam nigredinem, & consti-
uit quendam medium colorem motiuum visus positiuè: colores itaque ad nigredinem vergentes parum agunt in visum, & parum exercetur visus in eorum visione: itaque si receptione colorum sit visio, in promptu est ratio cur visus à colore vixæ roboretur; at si emissionem sit, nulla esse ratio potest: nam si ipsa spirituum substantia emittitur, color ille non cohibet spiritum ne egrediantur, similiter si lumen solum emitti dicatur, non prohibet color vixæ ne per foramen emit-
tatur lumen, immò neque per huiusmodi emissionem luminis debilitari oculus potest, quandoquidem iam diximus eam propriè emissionem non esse, sed productionem luminis in externo perspicuo; lucidum autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare si ita fit visio, neque vlla egebat oculus roborationi, neque, si indigeret, à colore vixæ ullum recipere sui laboris remedium, aut roborari posset. Alias quoq; oculi partes cōsiderare possemus, & ex iis quoque sententiam Aristotelis confirmare: huic enim omnes attestantur, & suffragantur: sed has præcipuas considerasse satis sit, reliquas iudiciosis viris, & libero animo philosophantibus considerandas relinquimus.

Argumentū
à colore
vixæ.

Albi magna
est actio in
oculum.

videre nigri
est nihil uide-
re.

Consutatio sententiae Galeni de oculo quòd sit igneus :
Cap. VI.

Argumentum
Galeni.

X his, quæ hæcenus dicta sunt, colligere possumus alium Galeni errorem, quem considerare, ac demonstrare, à nostro instituto alienum non erit, sed potius ad ipsum non parum conferet; inquit enim Galenus oculum non esse aqueum, ut Aristoteli placuit, sed igneum, ut ex eius luciditate conici potest. Attamen huic sententiæ dissectio oculi, & sensus ipse refragatur; nam, ut Aristoteles notat in secundo capite libri de sensu & sensibilibus, secto oculo apparet totam eius substantiam aqueam esse, & id negare proterui admodum hominis est: argumentum autem ab oculi luciditate sumptum nullam habet efficacitatem, nam quomodo lucidus oculus sit iam diximus: non est enim lucidus luce propria, qua in tenebris illuminet aerem, & per se visibilis sit, sed lumine aliunde recepto, quemadmodum etiam vitrum, & crystallus; talem ergo habet luciditatem, quæ aqueum potius esse oculum denotet, quàm igneum; nam si luceret luciditate ignea, luceret in tenebris, quod non de omnibus oculis verum est. Alio quoque nititur fundamento Galenus ad hoc comprobandum, nam plenus oculus est spiritui animali ad eum transmissio à cerebro per neruum opticum, de cuius spiritus emissionem paulo ante disputauimus: quoniam igitur spiritus animalis igneus est, & Plato quoque in Timæo eum vocat ignem, ideo ratione spirituum oculus dicendus est igneus. Sed hoc quoque leuissimum argumentum est. Primum qui dem, quia nos non inficiamur spiritum animalem à cerebro ad oculos fluere, sed non ob id sit ut oculus sit igneus, etiam si igneum esse spiritum concederemus: etenim huiusmodi appellatio sumitur ab excessu, excedit autem humor aqueus, non spiritus, ut per se manifestum est; idque optimè declaratur ab Aristotele in secundo libro de partibus animalium capite quarto, ubi dicit substantiam oculi esse frigidam, & humidam, & esse humoris cerebri partem purissimam, quæ secernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro insunt spiritus tum in arteriis, tum in ipsismet cerebri ventriculis, neque per hoc stat quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidissimū, & humidissimū esse dicantur; ita in oculo insunt spiritus animales, ipsa tamē oculi substantia aquea est. Sed præterea etiam si spiritus animalis in oculo excederet humorem aqueum non ob id oculus esset igneus appellandus, quia spiritum animale vocare igneum vanissimum est, ut facile est uel ex ipsiusmet Galeni dictis demonstrare; spiritum enim animale putat Galenus in cerebro generari, vitalem verò in corde, & huc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi à facultate cerebri in animale conuerti: spiritus autem vitalis, si bene consideremus, calidus est, & humidus, proinde aeris, non igneus, vitales enim hæc duæ qualitates sunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex sanguine tenui, & purificato in corde, sanguis autem tenuis non potest uerti nisi in uaporem aerium, qui est spiritus vitalis: præterea spiritus vitalis non est summè calidus, ergo non est igneus, non est enim ignis, nisi sit summè calidus; assumptum manifestum est, quia calor igneus destructiuus potius uitæ est, quàm conseruatiuus, ut ait Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio: præterea si calor spirituum summus esset, non posset intendi, & augeri; augetur tamen, quoniam accenduntur spiritus in febre, & fiunt calidi supra modum naturalem; per se igitur sunt medicriter calidi, quæ est aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales spiritus non igneos, sed aerios esse manifestum est: minus igitur spiritus animales possunt ignei appellari, hi nanque ex vitalibus generantur in cerebro

Quòd spiritus non fiat igneus.

cerebro per refrigerationem; quia necesse est, ut in loco frigidissimo, atque humidissimo, quale cerebrum est, obtundatur vitalium spirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni sententiam animales generentur: si ergo in corde loco calidissimo spiritus non sunt ignei, sed aerei, multo minus in cerebro dicendi sunt ignei, ubi multo minus habent caloris, quam in corde: immo potius dicendum videtur eos ad aquae naturam accedere, & esse instar vaporis, qui est medium quiddam inter aerem, & aquam: vel saltem esse aereos compactiores, & minus calidos, nullibi sunt calidiores, quam in corde, qui fons, & radix caloris est; & nullibi frigidiores, quam in cerebro, sic. n. ad cognitionem, & ad contemplationem aptiores sunt, sicut alio in loco ostendimus. Sed ipsemet Galenus in initio decimi libri de usu partium veritate coactus confitetur pupillam esse plenam spiritu aereo, ac splendido; quum ergo aereum esse affirmet, non est oculus à spiritu igneus appellandus, neque potest ex eo spiritu ita lucere, ut illuminet alia, quoniam aer non lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, sed solum aliena per suam perspicuitatem recepta. Si verò Galenus dicat spiritum vitalem aereum esse, sed mutari in animale igneum, hoc manifestè repugnat rationi; quoniam hæc mutatio fit in cerebro, quod quum frigidissimum sit, non potest vertere aerem in ignem; immo etiam si spiritum vitalem in corde propter magnum calorem vellemus igneum appellare, cogere tamen animale vocare aereum, quum in eo sit plurimum spiritus, atque imminutus calor. Quòd verò aliqui adducunt verba Aristi. in postremo problemate particulæ 3. i. dicentis oculum esse igneum, id parvi momenti est: nam constat Aristi. in problematibus populariter loqui, & sæpè aliorum opiniones sequi, præsertim quando ad id de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob causam etiam in tertio Mete orologicorum loquens de iride usus est opinione Platonica de visione, ut mox in argumentorum solutione considerabimus: quoniam igitur in illo problemate quaerit cur non ita differant oculi inter se, ut manus inter se differre cernuntur, respondet id contingere, propterea quòd manus est corpus mixtum, id est heterogeneum, oculus verò non est mixtus, id est non heterogeneus, sed simplex, id est homogeneus, si quidè igneus est; hoc autem idè dixisset statuendo oculum aereum, dummodo simplex, hoc est homogeneus esse statueretur; non est autem credibile Aristotelem, qui in libro de sensu, & sensilibus capite secundo opinionem Platonis oculum igneum esse afferentis efficaciter improbavit, ibi ex animi sententia contrarium affirmet dicens esse igneum: idèò persæpe debilia esse solent argumenta, quæ ex Aristotelis verbis in aliis locis extra propriam de aliqua re tractationem sumi solent; ipse. n. extra proprium locum de re aliqua loquens utitur frequenter opinionibus aliorum tanquam manifestioribus, ne propria opinione utens dubiam redderet propositæ rei declarationem; sed id tamè nunquam facit, nisi quando ad id, quod ibi proposuit, declarandum nihil referat; an propria, an aliena sententia de aliqua re utatur.

Obiectio ex
vltimo probl.
part. 3. t.
Solutio.

Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio. Cap. VII.

OLLIGERE ex his possumus quorundam recentiorum errorem, qui putarunt se Aristoteli cum Platone, & Galeno, tum de oculi tempore, tum de visione optimè conciliasse: primum quidè de oculo per hanc distinctionem: oculus duobus modis considerari potest. vno modo sumi potest pro illo corpore, quod per anatomè sensu cõspicitur, sic autem aqueus est, patet. n. crystallinum humorem esse aereum; secundo modo pro calido innato, quo ut instrumento crystallinus utitur, nempe

Conciliatio
de oculo.

pra

Confutatio.

Pro spiritu animali illuc misso à cerebro, & hac ratione oculus est igneus, ideo Aristot. vtrunque respiciens variè loquutus est. Sed vana est hæc consideratio, quoniam Arist. in lib. de sensu & sensibus oculus sumit animatum, atque perfectum, siquidem anima destitutum negat esse oculum appellandum, sed illum solû, qui facultatem videndi habeat, hic autem non est sine spiritibus, & calore innato, eum tamen Aristot. negat esse igneum tum ibi, tum in quinto libro de ortu animalium capite primo, & apertè asserit esse aquum, scilicet ratione excessus, quia aliquam ignis quoque portionem in crystallino esse quis negare potest, si crystallinus est corpus mistum, & perfectum mistum? non est ergo credendum Aristot. alibi ex propria sententia loquentem appellare oculum igneum: adde quòd de omnibus corporis partibus hoc dicere possemus, vt carnem esse terræam ratione terræ prævalentis, qualem eam esse sensu iudicamus, sed esse igneam ratione caloris innati; quum ergo hoc absurdum sit, vanum est à spiritibus appellare, seu iudicare alicuius membri temperaturam. Quod verò ad visionem attinet, dicunt eam posse duobus modis considerari, vno modo prout est visio absolutè; altero modo ut cum alia visione comparatur, & melior esse dicitur, quàm illa: priore igitur modo dicunt satis posse visionem fieri per solam colorum receptionem in oculo; quia quum aer externus recipiat sua perspicuitate species colorum, fieri non potest quin oculus vt perspicuus easdem species recipiat, & receptas iudicet, & ita videat, vt igitur fiat absolutè visio, non est opus emissione radiorum, sed sufficit colorum receptio in oculo à contiguo aere illuminato: & hoc respicit Arist. quando improbat Platonis sententiam de extramissione, loquitur enim tunc absolutè de visione, nò de meliore visione; & hoc idem à Galeno, & à Platone concessum fuisse asserunt. Si verò de consideremus quomodo fiat melior visio, melior certè fit per extramissionem, non quidem spirituum, id enim impossibile esse consentitur, sed radiorum, & luminis, quod est accidens, emittuntur enim ab oculo radij, sicut etià à sole, non quidem ad rem vsque visam, quod etiam Galenus notauit, sed ad circumstantem ærem illuminatum, in quo iam receptus est rei videndæ color: quare lumen cum colore in aere existens obuiam fit lumini emisso ab oculo, & simul commistum vtrunque lumen remeat cum colore ad oculum, & in eo recipitur; ac iudicatur, eaque optima visio est, nec fit extra oculum, sed in oculo: & hanc dicunt non modò Platonis, & Galeni sententiam fuisse, sed etiam Aristot. cuius verba citant in particula trigesima prima problematû varijs in locis, vbi concedit extramissionem, quia de meliore visione loquitur; & in quinto de ortu animalium capite primo, vbi dicit corneam oportuisse non esse nigram, quia debet esse translucida, nigrum enim non translucet, quare etiam laterna, si ex nigra cute conficiatur, non translucent: vult igitur Arist. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna. Sed hæc sententiam veritati repugnantissimam esse satis patet ex præcedente nostra aduersus Galenû disputatione: iam n. offendimus nec ipsam spirituum substantiam posse extramitti, quòd isti quoque concedunt, nec lumen tanquàm accidens, quod idè ex oculo ad externum ærem egrediatur; propterea quod accidens non migrat de subiecto in subiectum, sed generatur in perspicuo lumen à corpore lucido: quapropter oia, quæ ab his dicuntur de egressu luminis ab oculo, & de eiusdè regressu ad oculum, vanissima sût, quoniã cuiusmodi motus lumini attribui nulla ratione potest. Vana igitur est illa, qua vtuntur, duplicis visionis distinctio; siquidè nihil reuera ab oculo emittitur, dum lumen emitti statuimus, quoniam illuminare non est emitte aliquid, vt antea ostensum est. Sed præterea reprobat eorû sententia per dictû illud Arist. 2. Topicoꝝ capite quarto, vt simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: nã si visio simpliciter in receptione consistit, & receptio est ratio, qua simpliciter visio fit oportet meliorem visionem in meliori receptione consistere, nò in extramissione: immò Topica hæc regula in præsentia euadit demonstratiua; nam si ratio visio-

Confutatio.

nis

nis absolute considerata non in emissione consistit, sed in receptione, iam essentialis est visioni receptio speciei, accidentalis vero extramissio luminis, quum sine hac fieri visio possit, non sine receptione: ex eodem igitur fonte haurienda est comparatio visionis cum visione, qua vna melior dicitur, & altera deterior; ex quo absolute sumitur ipsa visionis natura: itaque melior visio in meliori receptione constituenda est, si absolute sumpta visio in receptione consistit: & huic sententiae attestatur experientia, nam senes deterius vident, quam iuuenes, non propter animae imbecillitatem, sed propter impuritatem organi: nam, ut inquit Aristoteles in particula. 65. primi libri de anima, facultas animae iudicativa, & anima ipsa per senium non debilitatur, sed solum organum corporeum: nam oculus in senes factus est terrestris, ac minus perspicuus, proinde minus aptus ad lumen, & ad colores recipiendos; officium enim organi est recipere, & officium animae est iudicare: idem inquit ibi Aristoteles, si senex acciperet oculum iuuenis, ita videret, ut iuuenis: in senibus igitur & in iuuenibus patet meliorem, ac deteriore visionem in nullo alio consistere, quam in meliore, ac deteriore luminis receptione. Ipsa igitur secundum se horum sententia absurda est: sed adhuc absurdus est eam Aristoteli attribueri, qui ubique sententiam hanc de extramissione refellit, & ab ea abhorret, multo autem magis abhorreret ab hoc discrimine visionis, & melioris visionis, quum sit rationi repugnantissimum: quod autem in problematibus utatur sententia Platonis de radiorum extramissione, hoc nihil est; eadem enim utitur etiam in tertio Meteorologicorum in tractatione de iride, sed de hoc postea in solutione argumentorum dicemus: quando autem ibi nominat meliorem visionem, certum est eum non ita loqui, quia comparat extramissionem cum receptione absque emissione, nam ridiculum est hoc dicere; sed vnum & eundem visionis modum considerat, qui varietur secundum magis, & minus, idque ibi ita manifestum est, ut de hoc disputare vanum sit. Quod vero dicunt de comparatione cum laterna, quae habetur in primo capite libri quinti de ortu animalium, id nullius roboris est, quoniam Aristoteles ibi comparat oculum cum laterna ratione solius transparentiae corneae, sed non ratione modi; per corneam enim transire lumen oportet, sicuti per laternam, non tamen eodem modo, quia per corneam transit ingrediendo, per laternam vero egrediendo; quare non est in omnibus accipienda illa similitudo, & res per se manifesta est.

Cur senes
deterius vi-
deant

Solutio argumentorum Galeni.

Cap. VIII.

TANDEM superest ut ad argumenta à Galeno adducta respondeamus: quorum primum, quod Galenus, & medici tanti faciunt, à magnitudinis visione acceptum, nullius penitus momenti est: possumus enim primum illud hunc in modum retorquere: in phantasia, quae paruo spatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim magnitudinem montis quanta reuera est, qui ergo fieri potest ut magna montis moles in paruo hominis capite contineatur? vel, si in phantasia hoc non impossibile esse Galenus iudicat, cur in oculo impossibile esse iudicat? Dicimus igitur, si oculus recipere ipsammet montis magnitudinem materialem diceretur, utique per foramen tam paruum, quantum pupillae est, eam ingredi minime posse; sed quum non ipsa realis magnitudo, sed eius imago, & species, quae spiritalis est, recipiatur, id sine vlla absurditate fieri; nam imago magnitudinis est quidem magnitudo, & quanta per representationem, quia magnitudinem repraesentat, ipsa tamen secundum se formaliter accepta non est quanta, sed est indiuisibilis, & recipitur indiuisibiliter; neque per hoc stat quum per eam cognoscatur rei magnitudo modo ampla, modo angusta,

Ad primum.

Species spiritalis non est quanta formaliter, sed solum repraesentat.

Hh

pro

pro obtusitate, vel acumine anguli visualis in oculo, sicut antea diximus: hoc significauit Aristoteles ipse in contex. 121. secundi libri de anima, quando dixit omnes sensus esse receptiuos specierum sine materia, nam quantitas naturam primæ materiæ insequitur, vt aliàs in libro de materia ostendimus, ideò extra materiam nihil potest esse quantum: species igitur quantitatis sine sua materia non est quantitas, licet quantitatibus representatiua sit, sed est indiuisibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuisibiliter recepta, quia in quolibet puncto medijs terminatur angulus conij, quo magnitudo illa videri potest: confirmatur hoc ex consideratione colorum, nam per eundem aerem medium simul eodem momento transeunt contrarij colores, qui tamen in ipso aere non commiscuntur, neque vnus alterum vitiat, quia sunt spirituales, & sine materia; nam possunt in eodem aere duo homines esse, quorum vnus videat rem aliquam nigram, alter verò aliam rem albam, ita vt per eundem aerem simul transeant duæ illæ species absque vlla sua læsione, vel commixtione; quare argumentum leuissimum est, vt patet ex consideratione phantasmatum in imaginatiua, quemadmodum modò dicebamus; eadem enim vtrobiq; ratio est: vel enim similiter in oculo species quantitatis montis recipi potest, vt in phantasia recipitur, vel, si in oculo recipi non potest, si niliter dicendum est non posse recipi in phantasia. Secundum Galeni argumentum erat, quomodo potest eadem numero magnitudo eodem temporis momento ad oculos diuersorum transire, & simul in ijs omnibus recipi? hoc quoque conuertre contra ipsum possumus hoc modo, quomodo potest eadẽ numero magnitudo recipi simul in phantasia diuersorũ hominũ? recipitur tamen, quia multi eodem momento eandem rei magnitudinem imaginantur, & eadem est ratio vtrobiq;: nam si in sensu id fieri non potest, in phantasia quoque non potest fieri: at si in phantasia potest, vanum est negare id in sensu fieri posse. Dicimus igitur magnitudinem rei materialem, neque ad multorum hominum, neque ad vllius alicuius oculos posse transire, quoniam accidens idem numero non migrat de subiecto in subiectum; sed multiplicare tamen speciem suam, atque ad totum circumstans perspicuum diffundere potest, ita vt recipiatur eodem momento in oculis multorum hominum; itaque de obiecto materiali totum Galeni argumentum concedimus, at de obiecti specie spiritali nullius momenti est, quia non est absurdum id, quod Galenus absurdum esse arbitratur; quod ostendo per ea, quæ ab ipsomet Galeno dicuntur: concedit ipse præter visum alios sensus per receptionem operari, nonne igitur idem numero sonus recipitur simul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non, & idem numero color, & eadem numero magnitudo potest eodem momento recipi in oculis diuersorum? etenim non ipsa materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos transit, sed species spiritalis, quæ vndique diffusa per aerem adest in quolibet aeris puncto, & in quolibet æquè visibilis est: patet igitur nil esse vanius his Galeni argumentis. Tertium eius argumentum sumebatur à visione magnitudinis, & figuræ in speculo: res enim quæ retrò, vel trans parietem sunt, videre rectè non possumus, in oblato tamen speculo refractas videmus: sed colorem quidem in speculo frangi, & ad oculos reflecti dicere possumus, at figuram, & magnitudinem refrangi in speculo ne imaginari quidem possumus; consistit enim figura in quadam partium harmonia, quam per talenti refractionem tolli, ac destrui necesse est, quomodo igitur potest integra videri, si in speculo fracta ad oculos reflectitur? ego verò de hoc magis dubito iuxta Galeni sententiam, quàm secundũ Aristotelis opinionem; quomodo. n. radij ab oculo excentes frangi in speculo possunt, & reflecti ad rem videndam, quæ trans parietem est posita? cur enim non in quolibet alio corpore, quod non sit speculum, franguntur similiter radij visuales, & ad rem videndam reflectuntur? oportet etiam secundum hanc opinionem rem illam videri vt in eo loco existentem, in quo reuera est, nõ vt in speculo,

Ad secundũ.

Ad tertium.

eulo; nam si visus à speculo refractus ad eam vsque porrigitur, ita deberet in loco suo videri, vt in eo esse crederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio potest, cur res videatur in speculo esse, non vbi reuera est: at secundùm opinionem Aristotelis facile est hulus rationem assignare; dicimus enim speciem rei visibilis ad speculum vsque protendi, & in eo frangi, ideoque videri esse in speculo: dum enim asserimus obiectum ad visum deferri, res clara est, & omni dubio caret: sed dum dicimus rem visibilem in loco suo immotam manere, & visum ad illam progredi, insolubili difficultate nos vrgeri necesse est. Solutio igitur argumenti huius ex eodem fonte sumenda est, ex quo aliæ quoque acceptæ sunt: frangi enim ipsa quidem materialis figura non potest, quin partium concinnitas, in qua consistit, destruat, sed eius species, quæ spiritalis, & indiuidua est, refrangi sine figuræ destructione potest: imago enim, quæ figuram, & quæ magnitudinem representat, in speculum tersum incidens reflectitur ad oculum, & ei figuram, ac magnitudinem illius rei representat: euenit tamen vt propter obiecti à speculo distantiam maiorem, vel minorem non eadem eiusdem rei magnitudo iudicetur, quia quando remotior est, per acutiorem angulum inspicitur, quando autem propinquior, per obtusorem. & huius quoque varietatis nullam afferre rationem Galenus potest: euenit etiam vt propter superficiem speculi inæqualem quantitas vel maior, vel minor appareat, & figura etiam vitata, & deturpata representetur, ideoque tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium à visu fiat; non est enim inconueniens si dicamus sensum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medij, in quo species vitietur, præsertim verò in iudicandis sensibus communibus; in his enim magis euenire potest vt sensus decipiatur, quàm in iudicandis proprijs: ob id non decipimur in iudicando colore in speculo, decipimur tamen in iudicanda magnitudine, vel figura ob prauam speculi constitutionem, quæ est vitatio quædam, seu deturpatio medij: & hoc quoque manifestè refragatur opinioni Galeni: nam secundum eam deberemus videre, ac iudicare & magnitudinem, & figuram vti reuera est, non deturpatam, seu vitatam, proinde nunquam decipi; nam si radij visuales in speculum incidentes ad rem videndam reflectuntur, eam attingere deberent vt reuera est. Ad postremum Galeni argumentum sumptum ex Aristotelis testimonio in tertio Meteorologicorum dico Galenum abuti confessione Aristotelis: quoniam Aristot. consuevit vti aliorum opinionibus de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando sunt vulgatiore, & notiores, & ad id declarandum nihil refert hac vel illa opinio vti; præsertim verò quando de illa re nondum aliquid docuit secundum propriam opinionem, vt in secundo Posteriorum Analyticorum docere volens ea, quæ ad demonstrationem pertinent, vitur falsis aliorum opinionibus de rebus naturalibus, quas exempli gratia adducit: inquit enim causam cur lumen transeat per laternam, esse, quia vitrum illud, vel cornu laternæ est perforatum, & ita per poros ampliores lumen, quod tenuius est, pertransit; attamen ipse censuit eam non esse causam transitus luminis, neque illa corpora esse perforata, sed causam esse, quia sunt perspicua, & transparentia: at quia vtroque modo causa materialis adducitur, & nullum momentum ad declarandam demonstrationem facit hac potius opinione vti, quàm illa, quæ aliorum Philosophorum fuit, & illa etiam vulgatiore erat; satis habuit Aristoteles exempli gratia vti opinione aliorum: sic etiam in eodem libro accipit exempli gratia tonitruum esse sonum factum ab extinctione ignis, quoniam ibi nihil refert hanc potius, quàm aliam anteriorem causam adducere, quàm ille non sit idoneus locus, in quo id declararetur. In tertio igitur libro Meteorologicorum Aristot. modum, quo visio fit, nondum declarauerat: idcò ad iridè, & alia declaranda vti maluit opinione Platonis de visione, quæ vulgatiore erat, & quam sequi vulgares etiam homines videntur, quàm opinione propria, licet veriore, propterea quòd ad illa, quæ ibi tractantur, declaranda nihil

Ad quartum

referebat hoc potius modo, quàm illo fieri visionem dicere; non est ergo verum id, quod Galenus ait, Aristotelem vti aliorum sententia de visione, quòd eam vtiorem esse cognouerit; sed quia vidit eam esse propria sua opinione vulgatiorem, & quia vtro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; sed hoc ipsemet Aristoteles clarè in ea parte nos admonet: subiungit enim nihil interesse an emissione, an receptione visionem fieri dicamus; hoc enim non variat eam doctrinam, quæ ibi de iride traditur; ideo si eo in loco Aueroem legamus, videmus cum illa omnia declarare iuxta Aristotelis sententiam de visione, non iuxta opinionem Platonis, licet Aristoteles hac vti euidentiore vti maluerit. Sed aliud præterea artificium ibi in Aristotele notare possumus, quod Galenus non animaduertit, & quo ipse in libris suis vti nesciuit: nam si in iride declaranda vsus esset propria sua sententia de visione, dicere aliquis potuisset infirmam eam doctrinam esse, vt quæ infirmis fundamentis nitatur, nimirum opinione Aristotelis de visione, proinde non similiter vera fore ea, quæ ibi de iride dicuntur, si aliorum de visione sententiam sequamur; sic igitur negato visionis modo, qui ab Aristotele ponitur, omnia illa, quæ ibi de iride, ac de alijs dicuntur, in dubium essent reuocata: Aristoteles igitur cum artificio voluit ad iridem declarandam vti aliorum sententia de visione, ne difficultatem aliquam in iride, alijsque rebus, quæ ibi tractantur, poneret: sed voluit etiam nos admonere, vt cunq; dicatur fieri, eadem de iride sententia immutata, atque illæsa manet. Idem notare apud Aristotelem possumus in primo capite quinti libri de animalium ortu, vbi docet cur aliqui acutè cernant, sed non procul, contra aliqui procul, sed non acutè, deinde subiungit nihil referre ad emissionem, an receptionem fieri visio dicatur, nam vsus quidem erat propria opinione, sed notare postea voluit idem esse etiam secundum Platonis sententiam de visione, vt firmior ratio ab ipso adducta videretur, quæ similiter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Aristotelis, qui omnia locis suis tractauit; & si quid vnquam extra proprium locum considerauit, satis habuit pingui Minerua, ac leuiter illud tangere, neque voluit tractationes commiscere, neque alienas, atque intempestiuas alicubi instituere. Num autem Galenus hoc artificio suos libros scripserit, dubium est; nam præter alia multa, quæ ab eo intempestiuè tractata notari possent, hoc vnum volo in præsentia considerare: citat ipse per se

per se libros à se scriptos de demonstratione, & in ijs se de sensibus diligentissimè loquutum esse asserit, ideoque de illis, quæ ad sensus pertinent, nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter possumus in septimo libro de

placitis Hippocratis & Platonis; num autem in logica conueniens sit exquisitè de sensibus agere, & an tale aliquid fecerit vnquam Aristoteles, alijs considerandum relinquo.

Artificium
Aristotelis.

IACOBI ZABARELLÆ PATAVINI LIBER DE MENTE HVMANA.

Proœmium libri.

Cap. I.

NULLA res est, cuius notitiam illi, qui rerum scientiam
nquirunt, & sapientes euadere cupiunt, magis indagare,
& que enixius peruestigare deberent, quàm illa animæ præ-
stantissima pars, qua homines sumus, & quam solam homi-
nem ipsum esse plures philosophi existimarunt: cur enim
non fatui potius, quàm sapientis hominis esse fateamur
ad cœli, & elementorum, & rerum aliarum cognitionem
adipiscendam omne studium conferre, se ipsum autem
tem ignorare? ego igitur ne huic crimini me obnoxium
redderem, postquàm de rebus aliis naturalibus plura scripsi, de hac quoque scri-
bendum mihi esse iudicavi, neque alto consilio, quàm ut Aristotelis hac de re sen-
tentiam, si fieri posset, declararem: hunc enim totius huius susceptæ provinciæ
scopum mihi propositum esse aliàs protestatus sum, ut, quum in hac Patavina Aca-
demia Aristotelis publicè interpretandi officio fungar, non solum voce, sed etiam
scriptis operam hanc prestando magis possem obicura Aristotelis sententiâ audiro-
ribus meis plana, ac manifesta reddere. Hęc autem, quam proposuimus, de anima
humana disputatio cum ipsa per se dignissima est, in quam summa cum diligentia
incumbamus, siquidē res nostra agitur, quum ad nos ipsos cognoscendos hæc ma-
xime omnium pertinere videatur: tum ob ipsius difficultatem, & magnam, quæ
ex Aristotelis dictis oritur, interpretum controuersiam non omittenda; etenim
Aristoteles de mente humana, quam & animam rationalem, & intellectum pote-
stare, seu patientem appellauit, tum ex professo in tribus de anima libris, tum ubi
ter in aliis pluribus ita aut variè, ac dubiè, aut saltem obscurè loquutus est, ut ad
diuersas, immo etiam contrarias sententias à grauioribus quoque interpretibus
eius verba distracta sint; nec defuerint, qui eum ancipitem fuisse, & nihil certi
hac de re statuisse affirmare ausi sint. Illud verò, quod potissimè considerandum
in præsentia suscepimus, est humanæ mentis natura, & quid ipsa sit: & quia om-
nis anima principium est animati corporis, & ab Aristotele in libris de anima non
alia ratione, quàm ut principium considerata est, nomen autem principij notat
respectum ad illa, quorum est principium; ideo ex hoc respectu omnis animæ na-
tura fuit ab Aristotele declarata: Duorum autem principium est anima, corporis
animati tanquàm forma, & operationum tanquàm effectrix; ob id in initio secun-
di libri de anima Arist. vniuersè omnis animæ naturâ, & essentiâ declarauit per re-
spectum, quem habet ad corpus, cuius est anima; deinde in contex. 33. eiusdē libri
proposuit in tota sequente eius operis parte singularum animæ facultatum naturas
ex operationibus declarandas, & post diligētē & vegetâris, & sentiētis partis decla-
rationē, quæ in eo secundo libro habetur, sumpsit in tertio libro declarandum quid

*Animas do-
plicem esse
dum refer-
tur.*

fit humana mens, respectu operationis tantum, non respectu corporis; quid enim respectu corporis sit, iam in initio secundi libri de omni anima vniuersè ducuerat, neque aliquid aliud de singulis declarandum relinquebatur: at respectu operationum nihil vniuersè de omni anima dici poterat, nisi valde rude, & imperfectum, quia non eodem modo omnès partes animæ suas edunt operationes, sed hoc in singulis considerandum erat, ideoque proponitur ab Aristotele in illo contextu. 33. secundi libri. Nos igitur Aristoteli quem interpretari volumus, imitati, humanæ mentis naturam vtraque ratione declarabimus, vt tandem ex vtroque respectu perfectam eius definitionem colligamus.

Questio an anima rationalis sit forma hominis, & questionis declaratio. Cap. II.

Forma duplex.

FLLVD igitur, quod primo loco considerandum nobis proponitur, est an anima rationalis sit forma hominis, & quia de hoc interpretes Aristotelis non consenserunt, ideo vt id, quod quærimus, intelligatur, notanda est distinctio formæ, qua omnes vtuntur. Forma duplex est: vna materiam informans, & dans esse specificum, & rem constituens tanquam differentia adiecta generi: de qua forma egit Aristoteles in primo libro physicæ auscultationis tanquam de tertio principio rerum naturalium, & eandem in secundo libro vocauit naturam; cuiusque rei natura dicitur illa sola forma, quæ informat materiam habentem potentiam ad esse, & in statuta specie collocat. Altera est forma, quæ non dat esse, sed ipsi rei iam constitutæ, & habenti esse specificum superuenit tanquam præstantius quoddam, & dat solum operationem, ad quam res illa potestatem quidem habet naturalem, sed eam edere propriis viribus suis non potest, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod eius naturam, & conditionem excedat; ab eo igitur non recipit esse, sed recipit operationem, nisi dicamus, vt aliqui dicunt, eam recipere quoddam esse nobilius, & eminentius, quàm sit proprium eius esse specificum. Exemplis res clarior fiet: nauis habet suam formam, qua est nauis, eaque est figura illa ex lignorum compositione proueniens, quæ dicitur forma informans; per hanc, nauis in specie constituitur, & sine hac non esset nauis: nauis autem ita constitutæ superuenit nauta, qui non dat illi vt sit nauis, iam, non est; sed dat quoddam esse eminentius, & actum nauigandi, qui nauis conditionem excedit, quia nauis secundum se non habet nisi aptitudinem ad nauigationem, actum autem nauigandi à se ipsa non habet, sed à quodam superueniente, & nauis naturam excedente, qui nauta est: figura igitur nauis dicitur actus informans, nauta verò dicitur actus assistens, sed non materiam informans, nec dans esse specificum; aduenit, nauis iam habenti esse completum, & dat illi solam operationem. Sic dicimus de securi, qua exempli gratia Aristoteles quoque vsus est; nam figura illa, & acumen est forma dans esse, & materiam perficiens, & constituens securim, quæ sine illa non esset securis; homo verò uens securi dat illi solam operationem, & est tanquam actus assistens, sicuti nauta in nauis. Tales sunt etiam cœlestes intelligentiæ respectu orbium; orbis enim iam habet ex se suum esse completum, neque illud recipit ab intelligentia, illa igitur materiam illam non informat, neque orbem in specie constituit, sed solum dat operationem, quæ est motus in orbem, ad quem est quidem corpus illud naturaliter propensum, sed ipsum se mouere non potest: illa igitur dicitur forma assistens tantum, quasi astans ad regendum, nec solum dicitur separabilis, sed separata, & abiuncta ab illa materia, propterea quod non dat illi esse: quemadmodum nauta etiam quando est in nauis dicitur à nauis separatus, quia est extra ipsam nauis essentiam, quo fit ut possit

possit esse sine naui, & habeat etiam operationem propriam præter nauigationem, hoc est operationem non cum naui communicatam, nam & in naui, & extra nauim potest multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes; huius enim ratio manifesta est, propterea quòd nauis, & nauis sunt duo entia perfecta in sua specie, & habentia duos distinctos actus específicos, neque vnum recipit esse ab altero: sic intelligentia, & orbis sunt duo distincta entia perfecta, neque orbis recipit actum specificum ab intelligentia, sed ipsum habet ex se, & intelligentia præter operationem mouendi orbem habet etiam operationem propriam non communicatam cum orbe, neque ullo modo ab eo pendentem, nam contemplatur seipsam, & incessanter intelligit absque vllò orbis interuentu. Quoniam igitur anima rationalis humana est forma quædam inexistens homini, quærimus nunc qualisnam forma sit, an informans materiam habentem potentiam ad esse, constituens humanam speciem sub animali genere tanquam differentia diuidens ipsum genus, ita ut homo per eam sit homo, & absque illa non sit homo: an potius sit solum assistens, ita ut homo per aliquam aliam formam sit homo, & ipsi iam constituto, & habenti suum esse specificum sub animali genere, hæc tanquam præstantior quædam forma superueniat, quæ non det illi ut sit homo, sed solum ut sit quoddam eminentius homine, nempe det illi solam operationem nobilem, & præstantem, qualis est intellectio, a deo ut sit forma actu separata & abiuncta à materia, illi autem assistens ad regendum, sicut intelligentia celestis assistit orbi: & ut uno uerbo dicam, quæstio est, an anima rationalis sit forma hominis, ut figura nauis est forma nauis, an potius sit in homine tanquam nauis in naui. Vtraque pars sectatores habuit grauissimos, ac summæ autoritatis viros, inter quos est de hac re acerrima controuersia. In hac igitur disputatione nos hunc ordinem seruabimus: primo loco utranque contrariam opinionem referemus, ac declarabimus; deinde argumenta præcipua, quibus utraque secta sententiam suam comprobare solet, ac potest, in medium afferemus; postea uerò veritatem declarare, ac manifestam reddere nitemur: & postmodum omnia, quæ veræ sententiæ aduersari videbuntur, argumenta soluemus: ut his peractis ad alia, quæ ad mentem humanam pertinent, consideranda transeamus.

Declaratio opinionis Auerrois. Et aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis. Cap. III.

ANIMAM rationalem non esse formam hominis, qua homo sit homo, sed esse formam assistentem, sicuti orbi celesti assistit intelligentia, existimauit Auerroes, ut legere apud eum possumus in commentario quinto tertij libri de anima; ubi dicit nomen actus de anima rationali, & de alijs partibus animæ dici fermè æquiuocè, quoniam de anima sentiente, & de vegetante significat formam informantem, de rationali uerò significat non informantem, sed assistentem solum; & ad huius sententiæ confirmationem adducit uerba Aristotelis in contex. vndecimo & vigesimo primo secundi libri de anima, quæ postea loco suo à nobis considerabuntur: & quia necesse est omne corpus naturale habere propriam formam, quæ informantem materiam ipsum in specie constituat; homo autem est corpus naturale, & species animalis, ideoque oportet esse in homine aliquam huiusmodi formam informantem, quæ det homini esse specificum sub genere animali, hanc inquit Auerroes esse cogitatuam, ita ut per hanc homo sit homo, non per intellectum; loquitur autem de hac Auerroes etiam in commentarijs 6. 20. & 33. eiusdem tertij libri, & in 63. secundi, & apertè dicit cogitatuam esse formam hominis, qua est homo, & generationi, & interitui obnoxius: videtur autem in dictis locis eam distin

Cogitatuæ.

distinguere à phantasia. verùm quia de hac animæ facultate distincta à phantasia
 Aristoteles ne verbum quidem in libris de anima fecit, ideò multi Auerroista, vt
 Auerroem tuerentur, dixerunt hanc Auerrois cogitativam esse reuera phantasiã,
 de qua loquutus est Aristoteles, sed Auerroem nomine cogitativæ significare vo-
 luisse phantasiã humanam distinctam à phantasia brutorum, & illa multo perfe-
 ctiorẽ, quã sit supremus gradus ipsius facultatis imaginatiuæ, immo & totius
 partis animæ sentientis, constituens hominem in specie sub animai genere, & ip-
 sum à cæteris animalibus distinguens. Homini igitur formato ab hac perfecta ima-
 ginatiua dicunt superuenire animam rationalem, quæ dat homini quoddam esse
 eminentius, & supergrediens humanam naturam, non quòd ponat hominem in
 alia noua specie, sed quia in specie humana dat ei nobilitatem, quæ est supra ho-
 minem, ad quam recipiendam habet humana natura aptitudinem naturalem;
 ideo secundum Auerroem imaginatiua in homine est sicuti figura nauis in nauì,
 quæ constituit nauim tanquam forma materiam informans; anima verò rationalis
 est sicuti nauat, qui superuenit nauì iam constitutæ, & dat homini operationẽ
 præstantissimam, quæ est contemplari, & intelligere, quemadmodum nauata nauim
 regens dat illi actum nauigationis. Hæc certè Auerrois opinio fuit, & miror
 quòd Achillinus in tertio quolibet dubio quarto contrariam opinionem Auer-
 roï attribuerit, nempe quòd putauerit animam rationalem esse formam homi-
 nis, quã homo est homo: argumenta verò, quibus ad hoc probandum vitur A-
 chillinus, potius ostendunt eam esse rei veritatẽ, & absolutè ita credendũ esse, quàm
 hanc fuisse Auerrois opinionem, vt ea considerantibus manifestum est: quòd au-
 tem dicat Achillinus Auerroem quandoque dicere rationalitatem esse hominis
 quidditatem, & differentiam constituentem, quod quidem apud Auerroem legi-
 mus in commentarijs vñdecimo, & duodecimo septimi metaphysicorum, hoc cer-
 tè nihil est, quoniam Auerroes exempli gratia loquitur, & est apud philosophos
 vulgatissimum, vt exempli gratia sumant animal rationale tanquam hominis de-
 finitionem, ita vt rationale significet formam, & differentiam diuidentem ani-
 mal genus, & constituentem humanam speciem; exemplorum autem non est ex-
 quirẽda veritas, sed solùm rei propositæ declaratio: possunt tamẽ Auerroistæ etiã
 veritatem huius exempli defendere duobus modis: primò quidem dicẽdo Auer-
 roem per rationale significare cogitativam, tanquam discurrentem, & ratiocinan-
 tem in particularibus, quam etiam in contex. 20. tertij libri de anima putat voca-
 ri ab Aristotele intellectum passiuum: quippe quæ potest appellari anima rationalis,
 & intellectus, quatenus propinqua illi est, & ei ministrat, & est apta obedire
 animæ rationali: altero autem modo dicẽdo Auerroem significasse animam rati-
 onalem propriè sumptam, & hanc dixisse esse hominis quidditatem, nõ quidem
 illam quidditatem, qua homo in specie constituitur, sed per quam adipiscitur præ-
 stantissimam quandam operationem, & quoddam esse eminentius, quod est vl-
 timum, ac supremum hominis complementum, ad quod assequendum habet ho-
 mo potestatem naturalem, tanquam ad quoddam humanam natura excellens:
 hæc quidem consona esse doctrinæ Aristotelis in eo septimo Metaphysicorum
 ego nunc non assero, solùm dico Auerroem, qui prædictam sententiam pertinaci-
 ter tutatus est, alterum horum intelligere potuisse: sententia nanque Auerrois
 illa reuera est, quam diximus, & quam ceteri omnes illi attribuant. Eandem opi-
 nionem Themistius sequutus est, vt legere apud eum possumus in contex. 20.
 tertij libri de anima, putauit enim intellectum patientem vnum numero esse in
 tota humana specie, sicut etiam Auerroes; ideo præter hunc posuit in homine
 aliam humanam animam multiplicatam, per quam homo sit homo, significans
 imaginatiuam humanam, & hanc dixit habere potentiam recipiendi intellectum,
 tanquam supremam hominis perfectionem: quare non putauit Themistius intel-
 lectum esse formam hominis, & hoc ita clarum est in memorato loco, vt miran-
 dum

Themistii
sententia.

dum sit quomodo Thomas in opusculo decimo sexto contrariam sententiam The-
mistio attribuerit, nempe quod dixerit intellectum esse veram hominis formam,
quæ sub genere animalium humanam speciem constituat. Videtur etiam huius sen-
tentia fuisse Ioannes Grammaticus; nam in sua præfatione in secundum librum
de anima, & in declaratione primi context. eiusdem libri aperte dicit animam ra-
tionalem non esse actum corporis secundum substantiam, sed solum secundum
operationem, cuiusmodi est nauta in navi; alias verò animas esse actus etiam se-
cundum substantiam; negat igitur animam rationalem esse formam informantem,
& asserit esse solum assistentem, & dantem operationem, non dantem esse substan-
tiale. Idem tamen Ioannes in primo context. tertii libri de anima inquit animam
rationalem dare esse homini, & hominem constituere: quare vel dicendum est
ipsum sibi aduersari, vel illud intellexisse, quod etiam Auerroistæ existima-
runt, animam rationalem dare homini esse eminentius, quod supra hominem est,
quemadmodum antea declarauimus.

Ioannes Gr^o
grammaticus.

*Alterum contraria opinio, quod anima rationalis sit vera
hominis forma. Cap. IIII.*

LET RAM verò contrariam sententiam, quod anima rationalis
sit vera forma hominis, quæ informantem materiam constituat ho-
minem in esse specifico sub animali genere, tutati sunt latini ferè
omnes, nec solum tanquam absolute veram sententiam, ut reu-
era est, sed etiam ut Aristotelis opinionem, quod ipsi efficaciter osten-
dere nixi sunt, præsertim D. Thomas in prima parte summæ quæstione. 76, & in
opusculo. 16. vt ibi videre est. Fuit etiam eius sententiæ Alexander, licet enim ip-
se in alio à latinorum sententia: & à veritate dissenserit, in hoc tamen, de quo in
præsentia loquimur, non dissensit, sed existimauit animam rationalem esse for-
mam hominis, quæ materiam informet, & sub animali genere humanam speciem
constituat. Hanc eandem tribuit Aristoteli Olympiodorus in interpretatione
Phædonis Platonis. Plotinus quoque censuit hanc fuisse opinionem Aristotelis:
nam in primo libro primæ Enneadis cap. 4. & 5. eum reprehendit, quod in con-
text. 8. secundi libri de anima dixerit, animam esse sicut acumen in securi, quod est
pouere eam esse formam informantem; & similiter refert Aristotelis verba in cõ-
text. 64. primi libri de anima, quando dixit operationes animæ omnes esse con-
iunctas, non esse solius animæ, & perinde esse dicere animam cogitare, vel irasci, ac
dicere animam texere, vel edificare: in principio etiam secundi libri quartæ En-
neadis refert verba Aristotelis in definitione animæ, neque admittit animam dici
ἰντελιζουσα, vt eam appellauit Aristoteles, inquit enim non declarari per hoc
essentiam animæ. Hanc igitur Aristotelis sententiam fuisse Plotinus prædicta om-
nia Aristo. dicta recensendo constanter affirmat; sed quum Aristotelem in hoc
reprehendat, videtur contrariam opinionem sequi, quum præsertim in eo primo
libro primæ Enneadis cap. 4. dicat animam rationalem esse formam separatam,
& in secundo libro quartæ Enneadis dicat animam non rectè ab Aristotele appel-
lari *ἰντελιζουσα*, propterea quod est potius dicenda vtens corpore, quàm perfe-
ctio corporis: quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur inseparabilis à mate-
ria, dum autem dicitur vtens, dicitur domina, & separabilis. In tertio etiam li-
bro quartæ Enneadis inquit animam non esse in corpore vt in loco, neque vt in
vasc, neque vt forma est in materia, neque vt pars in toto, neque ut totum in
partibus: igitur negare videtur animam esse formam corporis, immò & ratio-
nem addit dicens, eiset enim inseparabilis, & ipso corpore posterior, propterea
quod materiæ iam prius existenti aduenit forma: sed dicendum potius est (in-
quit)

Thomas.
Alexander.

Olympiodo-
rus.
Plotinus.

*Argumenta pro opinione Auerrois quòd anima rationalis
non sit forma hominis. Cap. V.*

AVERROES, & illi, qui eius sententiam sequuntur, eam multis argumentis, ijsque potissimè ex variis apud Aristotelem locis desumptis, comprobare nituntur. Primum argumentantur ex cognitione vniuersalium hoc pacto: cognitio vniuersalium sit cum abstractione à materia, ergo non conuenit nisi facultati à materia abiunctæ: igitur anima rationalis humana, quum cognoscat vniuersalia, est abiuncta à materia, proinde non dat esse homini. Secundò sumunt aliqui argumentum ab intellectu agente: intellectus patiens est vna & eadem substantia cù intellectu agente, at intellectus agens consensione omnium est forma abiuncta à materia, ergo eiusmodi est etiam intellectus patiens, qui est anima nostra rationalis. Tertio considerant verba Aristotelis in contex. 92. primi libri de anima, vbi dicit, ne fingi quidem posse quam corporis partem occupet intellectus; vult igitur eum non esse formam corporis, proinde esse abiunctum à materia, Quarto adducunt verba Aristotelis in secundo libro de anima contex. vndecimo, vbi aperte dicit aliquam animæ partem nullus esse corporis actum, significans rationalem partem, & statim sequèntibus verbis inquit eam ita esse actum corporis, ut nata est actus nauis; asserit ergo eam non esse formam informantem, sed assistentem solum. Quintò perpendant uerba Aristotelis in contex. 21. eiusdem libri vbi ait intellectum esse aliud animæ genus, & eum solum posse separari; non vult igitur ipsum esse actum corporis, cuiusmodi sunt aliæ partes animæ, sed à corpore separatum. Sextò sumunt argumentum ex Aristotele in tertio libro de anima contex. 4. & 6. vbi dicit intellectum humanum esse immixtum, hoc est non commixtum cum materia, quare negat esse formam informantem. Septimò vtuntur testimonio Aristotelis in decimo libro de moribus capite septimo, vbi dicit intellectum respectu hominis esse quoddam diuinum, proinde hominem, qui secundum intellectum uiuat, & uitam contemplatiuam traducat, non quatenus hominem ita uiuere, sed quatenus diuinum quiddam in ipso est; ideo hæc verba subiungit [non oportet (ut quidam monent) vnumquemque, quum sit homo, humana, & quum sit mortalis, cogitare mortalia, sed, quatenus licet, immortalem se reddere, omnia que efficere vt ex præstantissimo omnium, quæ in eo sunt, vitam traducat] his igitur verbis significat Aristoteles hominem non per intellectum esse hominem, sed intellectum esse quoddam anima humana diuinum, quo homo adipiscitur non quidem esse specificum sub genere animalium, neque esse humanum, sed quoddam esse nobilius humana natura. Octauò adducunt verba Aristotelis in quarto libro de partibus animalium capite decimo, quæ sunt hæc [solus homo erectus omnino est, quoniam eius natura, & substantia diuina est, officium autem diuini est sapere, & intelligere] non vocaret enim Aristoteles hominem diuinum, nisi mens humana esset forma diuina, & separata à materia. Nonò perpendunt ea, quæ dicuntur ab Aristotele in duodecimo Metaphysicorum contex. 51. vbi quum de primo intellectu docuisset, idem in illo esse intelligentem, & intellectam, & intellectionem, quæstionem subiungit an ille intellectus sit compositorum, hoc est intelligat composita; quia si esset compositorum, se qui videtur ipsum intelligere ordinatim partes cuiusque compositi, & modò unam, modò aliam, sic igitur in eius intellectione esset aliqua mutatio, dum transiret ab vna parte ad aliam intelligendam. Soluit Aristoteles dicens primum intellectum esse à materia abiunctum, proinde indiuisibilem, quia omne abiunctum à materia est indiuisibile; ideoque eius intellectionem indiuisibilem esse,

Primum argumentum.

Secundò argumentum.

Tertium argumentum. ex primo de anima 92. Quartum argumentum. ex secundo de anima. 11.

Quintò argumentum. ex secundo de anima 21. Sextum argumentum. ex tertio de anima. 4. & 6. Septimum argumentum. ex 10. Eth. capite 7.

Octauum argumentum. ex quarto de part. cap. 10.

Nonò argumentum. ex 12. Metaph. 51.

Decimum
argumentū
es s. de gen.
anim. cap. 3.

& totam simul, non partem post partem: idque declarat Arist. exemplo sumpto ab intellectu humano, & eius verba sunt hæc [an omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodū humanus intellectus] patet igitur Aristotelem asserere intellectum humanum non habere materiam, quia non posset esse indiuisibilis, nisi esset à materia separatus. Postremo adducunt verba Aristotelis in secundo libro de generatione animalium capite tertio, & is locus ita difficilis esse existimatur, vt Aueroisistæ putent argumentum demonstratiuum, & insolubile inde pro Aueroisistæ sumi: Aristoteles ibi quum quæstionem proposuisset de partibus animæ, an omnes extrinsecus adueniant, an nulla extrinsecus, an aliqua extrinsecus, & aliqua non extrinsecus; postea ad quæstionem respondens inquit solam mentem extrinsecus accedere, eamque solam diuinam esse, quia nihil cum eius actione communicat actio corporalis: quum igitur apertè dicat Aristoteles humanam mentem extrinsecus accedere, asserit eam esse formam non informantem, sed abiunctam à materia, & assistentem solam: idem confirmant alia sequentia verba in eodem loco, nam paulo post inquit mentem humanam esse diuinum quoddam, significans eam non dare esse homini, sed excedere humanam naturam. Alia quoque tum Aristotelis loca, tum argumenta, quibus Aueroisistæ vtuntur, adducere possemus; sed ea tanquam leuiora consultè omisimus, satis esse arbitantes, si pauca hæc, quæ validiora, & magis præcipua ab iis habentur, diligenter consideremus.

Dictæ sententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio.

Cap. VI.

ANC Aueroisistæ sententiam ego & absolutè secundum ipsam rei veritatem, & secundum philosophiam Arist. falsam esse existimo, veram autem alteram illorum, qui dicunt animam rationalem humanam verè formam hominis esse, qua homo est homo, & in specie constituitur: ad huius igitur veritatem, & alterius falsitatem demonstrandam argumentis prius vtar, deinde consideratione verborum Arist. quæ sententiæ nostræ manifestissimè attestantur, opinioni autem Aueroisistæ refragantur. Primum vtor argumento D. Thomæ, quod ab eo adducitur in contex. septimo. 3. lib. de anima, & in opusculo decimo sexto: si anima rationalis non daret homini esse specificum, homo non diceretur intelligens; quia si intellectus est in homine vt forma separata à materia, & sicuti nauta est in nauis, ergo quemadmodū nauta, quū sit secundum substantiam separatus à nauis, speculatur in nauis, neque: ob id nauis speculari dicitur, ita intellectus in homine intelligeret, neque: ob id homo diceretur intelligens; igitur quomodo homo intelligat, ostēdi nullo modo posset. Si quis verò pro Aueroisistæ dicat intellectum iungi homini per phantasmata, & ita fieri, vt intellectu intelligente homo intelligat; hoc (inquit ibi Thomas) nihil est: dū. n. ponitur intellectus secundum suam essentiam à natura humana separatus, nihil facit illius coniunctio per phantasmata ad reddendum hominem intelligentem, quia phantasmata sunt quidē humana, sed respectu intellectus non habent nisi locum obiecti mouentis, & rei cognitæ, at non cognoscentis; ita igitur per sua phantasmata homo non fit intelligens, vt paries per suum colorem, quo mouet oculum, nō fit videns: immò neque: illa potest vocari coniunctio, neque iungitur intellectus phantasmatis; phantasmata. n. sunt in phantasia, nec recipiuntur in intellectu, sed producantur in intellectu speciem intelligibilem, & hæc iungitur intellectui, non phantasma ipsum, sicuti neque realis color iungitur oculo, sed speciem suam in oculo producit; vel si cum aliis dicamus nullam speciem produci in intellectu, sed solum excitari à phantasmate intellectum ad intellectionem, ipsum certè phantasma omnibus consentientibus nō iungitur intellectui: patet igitur vanum prorsus esse hoc subterfugium, quia dicere

Primum
argumentum.

Responsio.

Confutatio.

intellectum

intellectum iungi homini per phantasmata, perinde est ac dicere oculum, seu facultatem visivam iungi parieti per colorem, dum statuimus intellectum non esse hominis formam, sed esse à natura humana separatum secundum substantiam: quod si etiam concedamus hanc, qualiscunque sit, posse vocari conjunctionem quandam intellectus cum homine, quatenus homo offert intellectui phantasmata, à quibus moueatur, ita vt ille respectu intellectus ad obiectum possit vocari coniunctio, sicut etiam relatio visus ad obiectum coniunctio quaedam appellari potest: ea saltem non est talis, quæ faciat hominem esse intelligentem, aut rem coloratam esse videntem, sed solum facit hanc esse rem visam, & hominem, vel phantasmata esse rem intellectam, sed solus intellectus, non homo, dicitur intelligens, quum sit substantia quaedam seiuncta à natura hominis: hoc igitur Thomæ argumentum ego efficacissimum aduersus Auerroem esse arbitror. Aliqui tamen sunt, qui licet Auerroem non sequantur, putant argumentum hoc parum habere efficacitatis: dicunt enim Thomam non animaduertisse Auerroem dicere intellectum iungi homini non solum per phantasmata, sed etiam per naturam; iungitur enim homini statim vt genitus est, nec tamen iungitur tunc per phantasmata, quia nondum potest suam edere operationem, sed soli adulto iungitur per operationem, proinde tunc solum dici potest iunctus per phantasmata, infanti autem non per phantasmata, sed per naturam tantum; qua de re legere Auerroem possumus in commentario vigesimo tertij libri de anima: quamobrem ad argumentum Thomæ respondeat Auerroes posset, aliam esse maiorem conjunctionem humanæ mentis cum homine, quàm per phantasmata, proinde eo argumento non ostendi hominem non esse intelligentem. Ergo verò puto argumentum Thomæ esse demonstratiuum, quod sic ostendit: Auerroes inquit ita coniungi intellectum cum homine, vt vnatur cum illo, vitur enim nomine vnionis; considerandū igitur est quidnam sit vnio illa, quam vocant vnionem per naturam: vnio certè dicitur, quando ex pluribus fit vnum, nec satis est duorum cōgregatio, & vnus presentia respectu alterius, vt vniri dicantur: si nanque ponatur aliquis homo in nauī, qui eam nō moueat, non dicitur vnitus nauī, licet illi insit; est enim, veluti si lignum lapidi apponeretur: & huius ratio est, quia non fit vnum ex duobus actibus, sed ex potestate, & actu: ex nauā igitur & nauī non fit vnum secundum esse, sed solum secundum operationem, quatenus fit vnum nauigabile constans ex potestate, & actu; at secundum esse sunt duo entia actu completo, ex quibus non fit vnum: sic igitur quando ponitur intellectus in infante, antequam sit per etatem aptus ad intelligendum, nulla fit vnio, si intellectus non dat esse homini; sed est solum presentia intellectus ipsi homini iam per cogitativam cōstituto, & perfectio in specie humana, nō secus ac homo in nauī nō nauigans dicitur presentis ipsi nauī, nō tamen illi vnitus: quū. n. homo habeat suum esse actu perfectum per cogitativam, intellectus non vnitur illi secundum esse, quia nō facit esse hominem; restat igitur vt per solam operationem dici possit vniri, quā vocant vnionem per phantasmata; nulla. n. reuera est illa vnio, quam vocant per naturā. Sed id, quod multos decepit, & fecit apparentiā quandā vnionis, fuit, quod intellectus est incorporeus, quare eius à corpore distinctio non cernitur, qualē Auerroes statuit, sicuti cernitur distinctio nauē à nauī dum existit in nauī, quo fit vt etiam statuendo ipsum nō esse formam hominis, non videatur à corpore separatus secundum substantiā, sed potius illi vnitus tanquā facultas quædam insita toti corpori, quæ tota est in toto, & tota in qualibet parte, sicut ipsi dicunt: attamen dum ponitur nō informare materiam, nō potest dici vnitus corpori per naturam, quia ex his nō fit vnum, quemadmodum diximus; sic. n. idem prorsus esset, quod euenit in homine dæmoniaco; dæmon enim in eo existens non est illi vnitus, licet illi assistat, & membra etiam mouere statuat: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intelligit, ita si eo modo sit mens humana in homine, vt non det esse homini, ea intelligente homo non intelligit;

Aliorum responsio.

Secunda con-
iunctio intel-
lectus et ho-
mine secun-
dum Auer-
roem.

Confutatio.

quocirca argumentum D. Thomæ, si eius vis bene perpendatur, validissimum est: at statuendo intellectum esse formam hominis, qua est homo, absurdum hoc non sequitur; quum enim ipso tanquam forma homo sit homo, & corpus ad ipsum referatur tanquam materia ad actum, materia inquam habens potentiam ad esse, ita ut solus intellectus locum habeat actus, intellectum intelligere est hominem intelligere; idem Aristot. dixit hominem esse intelligentem ut quod, intellectum vero non ut quod, sed ut quo.

Aliquam
defensio pro
Auerroc.

Confutatio.

Solus intel-
lectus est lo-
cus specierum.

Secundū ar-
gumentum.

Responsio
Auerrois
sum.
Confutatio.

Aliqui etiam pro Auerrois defensione vtuntur exemplo luminis in perspicuo: lumen enim aduenit aeri extrinsecus, neque est eius forma, est tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumen; sic igitur intellectus, etsi non est forma hominis, sed homini extrinsecus accedit, est tamen ratio, qua homo dicitur intelligens. Sed hæc comparatio congrua non est, quoniam aer non quatenus est aer recipit lumen, sed quatenus perspicuus lumen autem est forma perspicui, & ipsum constituit quatenus perspicuum est, neque in ipso lumine recipiuntur colores, sed in corpore perspicuo: lumen enim non est receptiuum colorum, sed est ratio recipiendi, ideo iure attribuitur receptio aeri perspicuo: at intellectus secundum Auerroem non est ita forma hominis, ut lumen est forma perspicui, & recipit ipse species sine vilo vsu corporis in recipiendo: nam si ad recipiendas species vteretur corpore, iam esset organicus, quod Aristot. negat in context. sexto tertij libri de anima: vnde colligit solum intellectum esse locum specierum, non sensum: loci enim est recipere, sensus autem non recipit, sed organum recipit, ideo non ipsa anima sensibilis est locus specierum, sed organum est locus: ast anima rationalis dicitur locus specierum, quia nullū habet organum, quod species recipiat, sed ipsa met recipit: quocirca non rectè comparatur cum lumine, quod est forma perspicui, neque est recipiens colores, sed solum ratio recipiendi; quo fit ut iure attribuitur receptio aeri: non sic intellectio potest attribui homini, quia neque intellectus secundum Auerroem est forma hominis, neque in homine fit receptio specierum, sed in solo intellectu. Præterea si intellectus non est forma hominis, & ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio est actio transiens; at hoc falsum est, quia omnium consensione intellectio est actio immanens; consequentia autem probatur per ipsammet comparisonem, qua aduersarij vtuntur, intellectus cum nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, est absque dubio transiens, quum nauta non sit forma nauis, sed sit substantia distincta à substantia nauis; sic actio, qua intelligentia coelestis mouet orbem est actio transiens: similiter igitur si ex actione intellectus homo dicitur intelligens, illa est actio transiens; attamen est immanens, ut omnes concedunt; ergo ex ea homo non potest dici intelligens, nisi intellectus sit forma hominis, hoc enim negato non video cur non idem de intellectu sit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia celesti manifestum est: nam si sumatur aliqua nautæ operatio immanens, ut cōtemplatio, vel loquutio, ea neque cum nauis, neque cum toto cōiuncto cōiatur, loquente. n. nauta neque nauis, neque totum coniunctū dicitur loquens: sic intelligentia cōtemplante seipsam, neque orbis dicitur cōtemplans, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe cōstat, sed sola intelligentia dicitur cōtemplans, quemadmodum solus nauta dicitur loquens: sic igitur solus intellectus dicitur intelligens, non homo, cui assistere dicitur. Neque alicuius momenti est illud, quod aduersarij dicunt, intellectum pendere à corpore obiectiue, quatenus à phantasmatis humanis pendet ut ab obiecto, à quo mouetur, nam, ut rectè Thomas considerat, hoc facit potius hominem intelligi, quàm intelligere: quod ex eadem comparatione manifestum est; nā si statuamus nautam videre nauim, & ab ea moueri, ut ab obiecto, non ob id nauis dicitur videns, sed visa solum, neque totum coniunctum dicitur videns, sed solus nauta: sic si intelligentia statuatur intelligere orbem, non ob id orbis dicitur intelligens, sed sola intelligentia; quamuis ergo intellectus moueatur à phantasmate, ut ab obiecto, non tamen ob id homo est intelligens.

intelligens, sed est tanquam paries habens colorem, à quo mouetur visus: quare sicuti paries non est videns, ita homo non est intelligens. Non est etiam admit- tendum id, quod dicit Auerroes de cogitativa; omnino enim confiteri cogitur hominem in specie constitui, & à brutis distingui per formam aliquam substan- tialem: vel igitur cogitativa est forma substantialis distincta ab anima sensibili, vel est solum facultas quædam animæ sensibilis, quorum neutrum dici potest: pri- mum quidem dici non potest, neque id diceret Auerroes, quia de hac forma di- stincta secundum substantiam & ab anima rationali, & à sentiente Aristotel. nihil vnquam dixit: sed neque secundum, quia sic homo distingueretur à brutis non per formam substantialem, neque per animam, sed per facultatem animæ, quare non distingueretur ab eis specie; quum enim facultates animæ sint qualitates; vt aliàs ostendimus, per facultatem distingui est sola accidentali differentia distin- gui. Præterea vel ista cogitativa est illam imaginatiua, de qua loquitur Aristot. in calce secundi libri de anima, vel alia; si eadem est, homo à brutis specie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiua: nec refert dicere eam esse perfectiorem phantasia brutorum, quia magis & minus non variant speciem; & Aristotel. ibi agens de phantasia nullum in ea discrimen considerat, sed de ea agit communiter prout omnibus animalibus competit: si verò est alia, non potest hominem constituere, & à brutis separare, nisi sit alia forma substantialis: cur ergo Aristotel. de hac essentialiter ab alijs distincta phantasia nihil vnquam dixit? Sed hæc omnia fabulas esse manifestum est, quoniam Aristotel. in tertio libro de anima apertè docuit proprium esse solius animæ rationalis discurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alicui alij parti animæ attribuendum non est: quum igitur homo enuntiet, ac ratiocinetur, id per imaginatiua facere non potest, sed per solum intellectum: ob id possumus ita argumentari; idque est argumentum firmissimum, & tum Aristoteli, tum veritati absolutè maximè con- sentaneum: per illam animæ partem species humana constituitur, & à brutis dis- tinguitur, per quam homo enuntiat, & ratiocinatur, at per solam animam in- tellectiua hæc præstat, ergo hæc sola est forma humana speciem constituens, & ea à cæteris animalibus separans: immo est ipsiusmet Aristotelis argumentum hoc, qui in context. vigesimoquarto secundi libri de anima probare volens ani- mam esse formam corporis, ita argumentatur: anima est id, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & ratiocinamur: ergo anima est forma viuientis, sentien- tis, mouentis, & ratiocinantis: quoniam enim manifestum est hominem ratioci- nari, & intelligere, ex hoc infert animam, per quam hoc agimus, esse formam, à qua constituimur.

Tertium ar-
gumentum.Quartum
argumentum.

Quòd prædicta sententia Aristotelis fuerit.

Cap. VII.

HANC sententiam Aristotelis fuisse non est difficile demonstrare considerando illa, quæ ab ipso in libris de anima ad animæ essen- tiam declarandam traduntur. Clarum hoc erit, si duas proposi- tiones ostenderimus: vna est, Aristotelem in toto primo libro de ani- ma dum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in secundo li- bro dum loquitur de anima secundum mentem propriam ab initio libri ad con- textum vsque quadagesimum primū, amplissimè animā sumere prout omnes ani- mæ partes complectitur, etiam animam rationalem, de qua agit postea in tertio libro: altera est, Aristotel. docuisse omnem mortalium animam nulla excepta esse formam verè informantem materiam, & constituentē animata corpora sub gene- re corpore naturali. Prior propositio facilè demonstratur: quod n. ad primū librū

Dux proposi-
tiones.Prioris pro-
positionis
declaratio.

attinet, manifestum est Aristo. in toto eo libro recensentem antiquorum de anima sententias plurimum sermonem facere de mente humana; immo in cōtext. septimo reprehendit antiquos, quòd in agendo de anima solam humanam animam considerauerint, quasi omnes animæ sint eiusdem speciei, & sola detur anima humana; quare tantum abest vt sermo in primo libro factus de anima sit cum exclusione animæ rationalis, vt potius antiqui de anima loquentes hanc vnam respexisse videantur; ob id carpit Aristotel. quòd non vniuersè omnem animam considerauerint, sed solam fermè humanam, quum de animalium anima parum loquuti sint, plantarum verò animam vel ignorasse penitus, vel tanquam nomine animæ indignam spreuisse videantur: propterea in vltimo capite eius libri probat stirpes quoque esse animatas, quoniam aggeredi statim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam, redigere prius statuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta esset: nullam igitur animam ab antiquis consideratam ipse à sua tractatione exclusit, sed potius adiecit animam stirpium, vt animæ consideratio vniuersalis esset, & omnes prorsus animas complecteretur. Quum igitur in secundo libro incipiat ex animi sententia de anima loqui, necessarium est vt omnem animam comprehendat, præcipuè verò rationalem; quia si hanc exclusisset, multo maiorem, quàm antiqui, errorem ipse commisisset: quandoquidem illi plantarum animam neglexerunt, quæ vilissima est, & vix aliquod animæ vestigium habere videtur; æst anima rationalis nobilissima, & maximè omnium præcipua, nullo pacto præmittenda erat: Sed res per se clara est: quum enim in eo secundo libro Aristotel. de illa anima loqui incipiat, de qua in primo Prætorum sententias expenderat, & illi vel solam rationalem, vel hanc præcipuè respexerint, necesse est vt tractatio Aristotelis rationalem animam complectatur; id quòd ita esse multifariam ostendere possumus ea considerando, quæ in illo secundo libro dicuntur: nam in ipso libri initio inquit, postquam antiquorum de anima sententias recensuimus, videamus quid sit anima, & quæ sit communissima eius definitio; certè superlatiuo vtens significat nullam animam à se omittendam esse: deinde in context. septimo concludens definitionem animæ dicit [siquid commune omni animæ dicere oportet, erit vtique actus primus corporis naturalis instrumentalis] & postea in context. octauo inquit [vniuersaliter igitur dictum quid sit anima] quare quum toties admoneat, se omnem animam nulla prorsus exclusa considerare, ac definire, absque dubio animam rationalem ea definitione complexus est. Hoc idem testatur diuisio, quam postea facit: nam in context. decimotertio diuidit animam latissimè sumptam in quatuor partes, vegetantem, sensibilem, loco motricem, & intelligentem, prius igitur nomine animæ latè accepto etiam rationalem animam complexus erat; post eum autem locum de illis quatuor vitæ gradibus multa dicit, & semper ab alijs tribus distinguit intellectiuum, quem modo vocat *διανοία*, modò *διανοητικόν*, modò *λογισμὸν*, modò *διεξαστικόν*, modò *νῦν*, modò *νοητικόν*; his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in tertio libro diligentissimè pertractauit, vt ipsa eorum librorum series indicat; agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in secundo libro de vegetante, ac de sentiente, in tertio autem de intelligente, ac de mouente secundum locum: quare dubitandum non est, intellectum, de quo agitur in tertio libro, esse illam ipsam quartam animæ partem, quam in secundo libro in ipsa animæ partitione ijs omnibus, quæ commemorauimus, nominibus appellauerat: quod etiam affirmat ipsemet Aristotel. in context. quinto tertij libri, quando declarans quisnam sit ille intellectus, quem ibi considerandum sibi proposuerat, inquit [dico autem intellectum, quo anima *διανοεῖται*] iam enim in prima parte secundi libri quartum vitæ gradum vocauerat *διανοητικόν*, & ita etiam in tertio libro sæpe eum vocat, dum de ipsius operationibus loquitur; Latinus autem interpres eam dictionem conuertens modò dixit cogitatum,

cogitativum, modò intellectivum, rectius dixisset discursivum, quia *διαλεκτικῶς* propriè est ratiocinari, & à noto ad ignotum discurrere. Manifestum igitur est Aristotel. in initio secundi libri de anima ita amplè acceptam animam definiuisse, ut animam rationalem ea definitione, totaque illa naturæ animæ declaratione complexus sit; quare de priore propositione dubitandum non est. Sequitur altera propositio declaranda, quæ fuit, Aristotelem docuisse eam esse omnis animæ naturam, ut omnis anima, nulla excepta, sit forma verè materiam informans, & dans esse animato corpori, & in specie collocans sub genere corpore naturali: hanc demonstrare multifariam possumus, quoniam omnia Aristotelis verba ita clarè huic sententiæ attestantur, ut pertinacis admodum hominis sit eam inficiari. In primis volens Aristotel. communem omnis animæ definitionem inuestigare præmittit in secundo context. illius secundi libri divisionem substantiæ in materiam, formam, & compositum, ut horum aliquod acciperet, sub quo tanquam sub genere animam collocaret: est igitur considerandum, quam materiam, & quã formam ibi Aristotel. sumat; certè non sumit aliam formam, quàm informantem, neque aliam materiam, quàm habentem potestatem ad esse, & hoc recipientem à formæ nam dicit materiam secundùm se non esse hoc aliquid, sed esse ens potestate, & à forma fieri hoc aliquid: quò igitur hoc aliquid ibi significet esse specificum, & determinationem in specie, negari non potest materiam ibi sumi cum potestate ad esse, & id à forma recipientem; quare formam quoque talem intelligit, quæ informet materiam, & tribuat esse specificum: apertè etiam dicit formam facere hoc aliquid, quod significat dare esse, & in specie constituere; nam de forma, quæ solum assistat, hoc dici nullo modo potest; si nanque cœlestem orbem consideremus, & ad intelligentiam illi assistentem referamus, certè non recipit esse ab illa, sed est hoc aliquid secundùm se, & habet determinatam naturam, neque habet potestatem ad esse, sed ex se est aliquid actu sine ope intelligentiæ: sic navis secundùm se est actu hoc aliquid sine nauta: & homo quoque secundùm Aueroem per cogitativam formatus iam est hoc aliquid, & habet actum specificum etiam sine anima rationali, iam enim est homo, & à cogitativa in specie humana constitutus sub animali genere: quamobrem neque orbi cœlesti, neque navi, neque homini ita formato convenit id, quod ibi Aristotel. de materia dicit, proinde neque formæ assistenti convenit id, quod dicit de forma: nec dicere aduersarij possunt hominem non esse hoc aliquid, sed habere potestatem ad esse, dum consideratur prout respicit formam nobiliorem, à qua recipit quoddam esse eminentius: etenim has fabulas reiiciunt verba Aristotelis, qui non dicit materiam non esse hoc aliquid respectu alicuius formæ, sed dicit materiam secundùm seipsam non esse hoc aliquid; talem ergo materiam considerat, quæ secundùm se nullum habet esse specificum, & illud à sola forma recipit: proinde non aliam formam sumit, quàm informantem, & in specie constituentem: neque etiam dici potest Aristotel. tribuere materiæ potentiam non ad esse, sed ad operari; etenim hoc aliquid non significat operans, sed habens statutum esse specificum; præterea inquit materiam facere hoc aliquid, & esse actum, & quum duplex sit actus, dicit formam esse actum primum, non actum secundum, est autem actus secundus operatio; non igitur sumit formam ut tributentem operationem, sed vt dantem esse, hoc enim significat actus primus; ideo neque materiam sumit cum potestate ad solam operationem, sed ad esse. Hoc idem ostendamus ex consideratione actus, quem ibi loco formæ accipit Aristoteles; inquit enim formam esse actum, & statim dividit actum in primum & secundum, & dicit formam non esse actum secundum, sed actum primum: sciendum igitur est duo esse vocabula apud Græcos, quæ significant id, quod nos actum vocamus, vnum est *ἐνέργεια*, alterum verò *ἐντελέχεια*: quorù ea est differentia, quod *ἐντελέχεια* *ἰσχυρῶς* habet significationem receptivam tantum, significat enim perfectionem alicuius,

Posterior p
positio.

ἐπινοία.

& præterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma, & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius: *ἐπινοία* verò habet significationem absolutam, sed strictiorem, quia significat solam operationem, nam *ἐπινοία* est operari: ideo ubi forma ab operatione tanquam ab accidente distinguitur, non potest vocari *ἐπινοία*, sed sola operatio dicitur *ἐπινοία*; at ubi operatio idem est, quod substantia, ibi etiam ipsa substantia dicitur *ἐπινοία*, quatenus est idem, quod sua operatio; ob id substantiæ à materia abiunctæ vocantur *ἐπινοίας*, & Aristotel. in context. decimonono tertij libri de anima de intellectu agente loquens dixit ipsum secundum suam substantiam esse *ἐπινοίας*: non sic in rebus materialibus; nam operationem quidem ignis vocare possumus *ἐπινοίας*, ut eam vocat Aristotel. in context. 32. octavi Physicorum, sed ipsam formam ignis substantialem nunquam vocaremus *ἐπινοίας*, quia dictio hæc solam operationem significat, nec potest attribui formæ, nisi quando forma est idem, quod sua operatio, cuiusmodi est omnis forma per essentiam abiuncta à materia; ob id nos quoque talem formam solemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc propriè significat operationem, quæ vocatur etiam intellectio. Non rectè autem substantiæ à materia abiunctæ vocarentur *ἐπινοίας*, quia sunt actus absolutè, non sunt perfectiones alterius: Aristotel. tamen in context. 49. duodecimi Metaphysicorum primam intelligentiam vocavit *ἐπινοίας* satis impropria loquutione, neque vllum alium locum inuenimus, in quo dictio hæc substantiis à materia abiunctis attribuitur; neque absque ratione ibi Aristotel. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibidem vocat appellatione respectiua primum quod quid est, quia eam considerat ut modo quoddam perfectionem vniuersi, propterea *ἐπινοίας* quoque eam appellat nomine similiter respectiuo, certissimum enim est huius vocis significationem esse respectiuam, & Aristotel. ibi eam sumit ut ad propositum accommodatam: Hac diuisione vtitur Aristotel. in principio secundi libri de anima, dum diuidit actum in primum & secundum, & postea definiens animam dicit animam esse *ἐπινοίας τῆς πρώτης*, & manifestum ibi est actum sumi pro perfectione alterius, non pro actu absoluto, quum Aristotel. dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themistius certè dixit *ἐπινοίας* ibi significare *τελείωσις*, nam *τελείωσις* non significat nisi respectiuè, perfectionem, & complementum alterius: quod etiam confirmatur testimonio Plotini, qui in initio secundi libri quartæ Enneadidis carpit Aristotel. quòd dixerit animam esse *ἐπινοίας*. ipse enim cognouit *ἐπινοίας* non significare nisi id, quod est perfectio alterius, & quod non habet aliud esse, quàm hoc, ut sit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus de anima rationali, quia putat animam rationalem esse etiam aliquod absolutum absque ulla relatione ad corpus: quòd si cognouisset nomen hoc significare posse actum absolutum, certè appellationem hanc Aristotelis non reprehendisset: cognouit ergo Plotinus sententiam Aristotelis fuisse, quòd omnis anima sit forma corporis, quæ verè materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipsa diuisione actus in primum & secundum, nam formæ à materia abiunctæ non conuenit appellatio primi, neque secundi actus; & illi, qui putant eiusmodi formam esse actum primum, decipiuntur: dicitur enim absolutè actus, sed non primus, neque secundus; quia operatio non distinguitur à substantia, actus autem primus dicitur respectu secundi, qui distinguitur à primo: propterea non dicitur actus primus nisi forma materialis, quæ à sua operatione distinguitur; & significat formam dantem esse, quia res materialis duas habet distinctas perfectiones: vna est proprium esse specificum, quod habet à forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis, ad differentiam secundæ perfectionis, quæ est operatio; ut actus primus ignis nihil aliud est, quàm forma per quam est ignis, hæc enim est prima perfectio, quæ rei essentiam significat; ascendere autem est secundæ ignis perfectio; res enim non habet suam integram perfectionem dum est otiosa, sed quando

Plotinus.

quando edit suam naturalem operationem. Ex his igitur patet formam, quæ non informet materiam, sed solum assistat alicui corpori, non posse dici illius actum, nec primum, nec secundum: uam intelligentia non est primus actus orbis, quum orbis iam ex seipso sit actus, & habeat esse specificum sine ope intelligentiæ; non potest etiam dici actus secundus, quia licet orbi det actum secundum, ipsa tamen per se non est actus secundus: forma igitur assistens non potest dici perfectio alterius, nec prima, nec secunda, sed solum absolutè dicitur actus, sicut antea dicebamus. Quum igitur Aristotelæ animam uniuersè sumptam dicat esse actum primum corporis naturalis, non potest significare nisi formam informantem, tum quia dicit, *ἰντελιζεια*, tum quia dicit, *ἡ πρώτη*, tum quia dicit *σώματος φυσικῆ*, hæc enim omnia formam non informantem excludunt, vt quisque iudiciosus vir ea, quæ diximus, considerans cognoscere facile potest. Eandem sententiam summimus ex ijs, quæ in eodem secundo libro post traditam animæ definitionem ab Aristotele dicuntur, nam in context. septimo inquit non esse querendum, an ex corpore, & anima vnum fiat, sicuti non est querendum quomodo fiat vnum ex cera, & figura, quoniam ex potestate, & actu non sunt duæ res, sed vna; eadem enim, quæ prius erat potestate, postea est actu: ergo loquitur Aristotel. de forma informante, non de assistente, quia de hac id minimè verum est, aduenit enim enti perfectio, quod non habet potestatem ad actum, à quo recipiat esse; non fit autem vnum ex duobus actibus, sed ex potestate & actu: exemplum etiam Aristotelis est de forma verè informante, figura enim statuæ est forma informans ceram, & faciens esse statuam; quare vult Aristotel. animam esse in corpore vt figuram in nauì, non vt nauam in nauì. In context. autem octauo Aristotel. ita clarè loquitur, vt nullum relinquat subterfugendi locum: inquit enim se vniuersè dixisse quid sit anima, & statim sensum definitionis alijs verbis referens clariorem subiungit [est enim substantia, quæ secundum rationem, idest quod quid est talis corporis] quæ verba formæ assistenti aptari non possunt, sed solum significant informantem, sumit enim ibi *ὄνομα* pro essentia, & dicit animam esse illam essentiam animati corporis, quæ per definitionem significatur; quod adhuc magis declarans dicit, idest quod quid est talis corporis: at forma assistens non sumitur in definitione illius, cui assistit, nec dicitur eius essentia, seu quod quid est, nam intelligentia non sumitur in definitione corporis cœlestis, nec est eius quidditas, ita neque naua nauis, neque auriga currus, vt manifestum est: nam etiam quando genera causarum enumerat, vt in secundo Metaphysicorum, & in secundo Physicorum, & in secundo Posteriorum, non aliam formam in causis numerat, quàm informantem: quia semper eam vocat essentiam, & quod quid est, & hanc solum dicit esse rei naturam in eo secundo Physicorum libro, nam forma assistens non vocaretur natura: quod etiam ex eo patet, quod in secundo libro non aliam formam vocat naturam, quàm illam, de qua in primo libro loquutus erat tanquam de tertio principio rerum naturalium: ea autem est forma dans esse materiæ, & terminus ad quem generationis: sic igitur declarat Aristotel. quid in definitione animæ intellexerit per actum primum, & asserit se intellexisse essentiam, quæ secundum rationem, & quod quid est corporis naturalis organici. Idem significat in eodem context. dum comparat corpus animatum cum securi, & animam cum figura, & acumine securis: non enim dicit animam esse vt hominem vtentem securi, vel vt nauam vtentem nauì, sed esse vt figuram, quæ est quod quid est ipsius securis, & nauis. Similiter in context. nono, & decimo dicit ita se habere animam respectu totius corporis animati, vt se habet facultas visua respectu oculi, hæc autem est essentia, & quod quid est ipsius oculi, & forma dans esse oculo, sine qua non esset oculus, nisi æquiuoce: quemadmodum igitur facultas visua non est forma assistens oculo vt naua nauì, sed forma dans esse oculo, ita anima est forma dans esse toti animato corpori. In hoc itaque declarando laborat Aristotel. ab eius libri

libri initio ad eum vsque locum, & nihil dicit, quod non manifestissimè informationem significat: multi tamen sunt inuenti ita pertinaces, vt hoc negare ausi sint. Ex vnde cito etiam context. possumus nostræ sententiæ confirmationem sumere, sed quia aduersarij eum locum pro se adduxerunt, ideo illum postea in argumentorum solutione considerabimus. Ex ijs quoque, quæ ab Aristotele dicuntur in context. vigesimo quarto & vigesimo quinto, hæc sententia manifestissimè comprobatur: nam ostendere ibi volens animam esse formam corporis, hoc fundamentum statuit; id, quo aliquid dicitur tale, duplex est, vnum vt materia, alterum vt forma, dicimur enim sani tum corpore vt materia, tum sanitate vt forma; primariò tamè quodlibet dicitur tale per formam, secundariò aut per materiam: quod quidem fundamentum patet intelligi non posse nisi de forma informanti, hæc enim est illud, quo primo res dicitur talis, & constituitur, vt ipsa quoque Aristot. exempla declarant: hoc igitur iacto fundamento facit ibi Aristoteles syllogismum talem: anima est illud, quo primo dicimur viuentes, sentientes, moti, & intelligentes: ergo anima est vt forma, & ratio animati corporis, non vt substantiæ & materia: medijs terminis absque dubio significat informationem; id enim, quo viuens esse viuens, & quo sentiens esse sentiens, est forma dans esse; quare conclusio Aristotelis non potest nisi de tali forma intelligi: quod etiam per se manifestum est; dicit enim animam esse formam, & rationem, id est essentiam, ac definitionem, quod quidem de forma assistente dici non potest, sicut antea notauimus in context. octauo eiusdem libri: deinde verò in context. vigesimo quinto repetit substantiæ diuisionem, quam in secundo context. fecerat, in materiam, formam, & compositum, & inquit animam esse substantiam vt formam, quare eandem formam significat, quam in secundo context. scilicet informantem. Tandem hoc colligimus ex context. trigesimo sexto, & trigesimo septimo eiusdem libri, & est locus clarissimus: ibi namque Aristot. dicit animam esse causam viuentis corporis in triplici genere causæ, nempe vt effectricem, vt finem, & vt formam, nec potest aliam formam significare, quam illam, quam in secundo Physicæ auscultationis in causis numerauerat, hæc autem non est nisi forma dans esse; quod etiam in prædicto loco expressè asserit, inquit enim animam esse causam vt formam, & hoc declarans subiungit, id est vt effectriciam animatorum corporum, postea verò dicit, id, quod est causa ipsius esse omnibus, esse eorum essentiam, animam verò esse causam ipsius esse omnibus viuentibus, ideo esse ipsorum viuentium essentiam; ad quod etiam confirmandum subiungit, quoniam anima est actus eius, quod erat potestate: expressè igitur asserit animam esse formam dantem esse corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat potestatem ad esse. Quoniam igitur anima secundum Aristot. est forma dans esse corpori animato, & hoc docens Aristot. complectitur nomine anime etiam animam rationalem, negari non potest hanc secundum Aristot. esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur sub animali genere.

Varia Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio.

Cap. VIII.

AETERV M quanuis hæc omnia ita clara sint, vt nullum subterfugendi locum relinquere videantur, tamen sectatores Auerrois ausi sunt varijs modis verba Aristot. extorquere, ac subterfugere. Primum quidem multi ad hoc confugerunt, quòd quartus ille gradus animæ, quem Aristot. in tota illa secundi libri parte varijs illis, quæ recensuimus, nominibus appellauit, non est anima illa rationalis, de qua in tertio libro Aristot. agit, sed est præstantissima illa hominis propria imaginatiua, quæ ab Auerroee cogitatiua vocata est; & ad hoc asserendum inani argumento ducti

duci sunt, quòd Aristotel. in contex. decimo octavo, & vigesimo nono illius secundi libri (vt in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum vocat cogitatum: ridiculum certè argumentum, propterea quod vbi Latinus Codex habet cogitatum, Græcus habet *διαφορικόν*, quod significat discursiuum, & ita vocauit Aristotel. in contex. trigésimo tertij libri animam intellectiuam vt à phantasia distinctam, vt ibi videtur est, & ibi quoque Latinus Codex habet [cogitatur autem anima] nemo tamen est, qui non fateatur verba illa significare intellectum distinctum à phantasia, quum Aristotel. ibi dicat cogitatum animam ita moueri à phantasmate, vt mouetur sensus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quæ antea diximus, quisquis bene consideret, cognoscat negari non posse quartum illum vitæ gradum esse animam rationalem, quæ etiam vocata est intellectus, & in tertio libro diligentissimè ab Aristotele consideratur: iam enim diximus Aristotelem in primo libro multa de intellectu secundum antiquos, ac de eius excellentia, & diuinitate dixisse, quæ nemo sanæ mentis referret ad imaginatiuum humanam; illam igitur eandem animæ partem postea in secundo libro nomine animæ complexus est: quod etiam progressus Aristotelis: ac verba testantur, quum enim animam in quatuor illos gradus diuisisset, eos postea sumit singillatim, & ordinatim considerandos; dicant igitur vbi nam consideretur ab Aristotele illa humana cogitativa, nullus enim apparet locus in libris de anima, nam in postrema quidem secundi libri parte agit de phantasia, non tamen vt de hominis propria, sed vt de facultate omnibus animalibus communiter competente: ea igitur non est quartus ille animæ gradus, qui solius hominis proprius est, vt asseruit Aristot. in contex. vigesimo nono eiusdem libri; signum igitur est hæc humana cogitativa, de qua Aristotel. nusquam aliquid dixisse comperitur: sed quum in tertio libro accuratè agat de humano intellectu, omnino dicendum est eum esse quartum illum vitæ gradum, quem in prima parte secundi libri cum alijs connumerauerat. Præterea in contex. vigesimo secundo quartum gradum vocat opinatiuum; arqui in calce secundi libri separat manifestè opinionem ab imaginatione, & vult eam sub intellectu contineri: ergo non potest per opinatiuum significare imaginatiuam. In contex. etiam trigésimo secundo quartum gradum vocat λογισμὸν, & διαφαν, & ab hoc postea distinguit imaginationem amplissimè acceptam, vt etiam fecit in contex. vigesimo nono, quare per quartum vitæ gradum non potest imaginatiuam significare: adde quòd solus intellectus vim ratiocinandi, ac discurrendi habet, vt Aristotel. apertè asserit in tertio libro, neque hoc est phantasie attribuendum: quum igitur in prima parte secundi libri quartum vitæ gradum vocet διαφαν, & διαφορικόν, & λογισμὸν, quæ omnia ratiocinium, & discursum significant, non potest per hæc phantasiam significare. Sed quid dicemus de illa dictione ψυχή, quam nos mentem seu intellectum dicimus, & nobilissimam habet significationem, & hoc nomine cœlestes quoque intelligentias, ac Deum ipsum appellare solemus? absolum enim est rationi phantasiam appellare intellectum, neque vnquam Aristotel. ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de contex. vigésimo tertij libri, ita vanum est, vt nihil vanius, patet enim de quo intellectu loquatur ibi Aristotel. quum paulo ante duos intellectus distinxisset, vnum agentem, & alterum patientem; quænam autem sit vera eius loci interpretatio, non est hic opportuum considerare: in contex. etiam 155. secundi libri videtur Aristotel. phantasiam vocare intellectum, sed ibi patet cum id dicere iuxta id, quod apparet, non ex propria sententia; inquit enim intelligere videri aliud esse imaginationem, aliud existimationem, vtrius enim verbo, videtur, quod significat rem dubiam, & apparentem, nec omnino veram: nam videntur vulgares homines existimare omnem internam animæ facultatem, præsertim absente obiecto operantem, esse intellectum; ideo Aristotel. hanc communem opinionem accipiens diuidit facultatem animæ internam cognoscentem absente obiecto, in phantasiam, quæ est reuera facultas

Confutatio.

Aduersus cogitativam Auerrois.

Secunda
cua
ho.

ra facultas animæ sensibilis, & existimationem, quæ est verè intellectus, de quo in tertio libro agitur; sed nunquam Aristotel. comperietur phantasiam absolute intellectum vocasse: quare prima hæc aduersariorum casio vanissima est: quum enim Aristotel. in distinguendis quatuor gradibus vitæ quartum sæpe vocet *no*, non potest significare humanam imaginatiuam. Ideo hæc alij Auerroistæ considerantes ad aliud figmentum confugerunt, ad distinctionem duplicis hominis, dicentes vnum esse hominem, qui est species animalis constituta per phantasiam humanam ab Auerroee vocatam cogitatiuam, quam dicunt significari per rationale, quando diuidimus animal per rationale, & irrationale; dicitur enim rationalis, quia est apta ad suscipiendam animam rationalem, & ad obediendum rationi: alterum autem esse hominem diuinum, qui per intellectum constituitur, & constat ex homine illo, qui est species animalis, & intellectu superueniente tanquam diuina quadam forma: priorem igitur hominem dicunt esse in genere substantiæ vt speciem animati corporis; sed alterum posteriorem esse eminentiorem, & supergredi totam substantiæ categoriam, vtpote formatum diuina potius forma, quam naturali, eamque esse in homine vt lumen in perspicuo: ideo inquit diuinam hanc formam dici posse modo quodam informantem, & modo quodam non informantem: informat enim, quatenus dat esse illi homini eminentiori; non informat autem, quia non perficit materiam, quæ habeat potestatem ad esse, sed aduenit homini iam perfecto per imaginatiuam, sicuti nauta aduenit nauis iam constitutæ, atque completæ; quare non constituit hominē vt speciem animalis, neque modo vilo ipsum collocat in aliqua noua specie, sed solum diuiniorē reddit illum ipsum hominem, qui in categoria substantiæ est species animalis: quam sententiam nituntur colligere ex Aristotel. in decimo libro de moribus capite septimo, quem locum nos postea perpendemus: nunc enim satis est si à definitione animæ ab Aristotele tradita non recedentes ostendamus huius commēti vanitatem; ex ijs enim quæ in verbis Aristotelis considerauimus, manifestum est hæc omnia idem significare, dare esse materiæ, informare, constituere in specie, facere hoc aliquid, & esse actum primum talis corporis; igitur si anima rationalis non constituit hominem in specie, non facit hoc aliquid, non dat esse, non est actus primus corporis naturalis organici, proinde sub definitione animæ non continetur; hoc tamen falsum est, & contrarium priori fundamento à nobis iacto, & comprobato: Aristotel. enim in secundo context. secundilibrī de anima substantiam diuidit in materiam, & formam, & compositum, & intelligit illam materiam, quæ secundum se non est hoc aliquid, sed habet potestatem ad esse, proinde & illam formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in specie collocat; quare sub tali forma tanquam sub genere animam sumit, & vult omnem animam esse formam dantem esse specificum: deinde in tertio context. diuidit corpus naturale in habens vitam, & non habens vitam, vt colligat animam esse formam constituentem corpus illud naturale, quod habet vitam: asserit ergo animam sub genere corpore naturali speciem constituere: postea in context. quarto probat animam non esse corpus, eo quod corpus non est in subiecto, anima verò est in subiecto: vult igitur omnem animam esse formam verè informantem, quia forma assistens esse in subiecto non dicitur; nam intelligentia assistens orbi non dicitur in eo esse vt in subiecto, & est res manifestissima: quoniam igitur postea mutat nomen talis formæ in nomen actus primi, quem distinguit ab actu secundo, putat idem significari per actum primum corporis naturalis organici, quod prius in quarto context. significauerat per formam corporis naturalis viuientis; & viuens in context. tertio dixerat se intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & est verè in categoria substantiæ: ergo negari non potest Aristotel. censuisse omnem animam esse formam verè dantem esse, & sub naturali corpore in specie collocantem; proinde figmentum illud est ab Aristotele alienissimum. Hæc igitur omnia aliqui Auerroistæ confide-

Tertio
cua
ho.

confide-

considerantes, & cognoscentes ita manifesta esse, vt negari non possint, ad hoc tandem confugerunt, quòd reuera omnia illa, quæ ab Aristotele dicuntur in principio secundi libri de anima, etsi profertur de anima latè accepta, & omnes animæ partes complectente, tamen propriè conueniunt alijs partibus animæ præter rationalem, ipsi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non est mirum si ea, quæ ab Aristotele dicuntur in definitione animæ, atque in eius definitionis declaratione, respiciunt actum informantem, propterea quòd Aristoteles præcipuè considerauit alias animæ partes præter rationalem: huius sem rationem esse dicunt, quia nomen animæ est commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cæteris partibus, ob id Aristoteles respicere voluit alias partes animæ tanquam præcipuum analogatum, nec per hoc tamen stat quin consideretur anima in communi etiam ad rationalem; quia quando consideratur aliquod commune analogum, satis est si ea, quæ de illo dicuntur, conueniant præcipuo analogato, etiam si cæteris non competant. Sed quàm inane sit hoc subterfugium, quisque sanæ mentis intelligere potest. Primum in eo peccant, quòd si anima est commune analogum, rationalis potius, quàm reliquæ, vocanda est præcipuum analogatum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tum etiam ratione familiaritatis; quia anima nostra est & nobis maximè omnium rerum familiaris, & omnes ob causas nomine animæ dignior, quàm reliquæ; hanc potissimè respexerunt antiqui Philosophi de anima differentes, vt Aristoteles ait in context. septimo primi libri de anima, & vt totum illum librum legentibus manifestum est: nulla igitur est ratio, cur reliquæ partes animæ dicantur præcipuum analogatum, & cur Aristoteles in declaranda animæ essentia eas potius, quàm rationalem, respicere debuerit. Præterea hæc dicentes & Aristoteli, & sibi aduersantur, & est in eorum dictis repugnantia manifesta: nam si definitio animæ, & ea quæ postea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti non competunt, quomodo dicunt Aristotelem definire animam in communi ad omnes animæ partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animæ rationali, & dicere Aristotelem ea profere communiter de omnibus, etiam de rationali, est implicare contradictionem: attamen patet Aristotelem apertè dicere definitionem animæ competere omni animæ, & hoc sæpius repetere, & animam latè sumere vt quatuor illos gradus complectentem: manifestum igitur est ipsum existimasse definitionem illam competere etiam animæ rationali, idèd hæc fabulæ dimittantur.

Confutatio.

Solutio argumentorum pro Auerroë adductorum.

Cap. IX.

RESTAT vt argumenta, quæ pro Auerroë adducta sunt, soluamus. Ad primum sumptum ex cognitione vniuersalium dicimus hanc esse propriam intellectus operationem, & cum abstractione fieri, proinde in ipso quoque intellectu aliquam abstractionem postulari, non tamen secundum esse, sed secundum operationem: ea enim ratione est abstractus, quatenus in operando est abiunctus ab organo, & hoc satis est vt possit intelligere vniuersalia: quando igitur dicunt, intellectus cognoscit vniuersalia, ergo est abiunctus à materia, si intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia: at si intelligant secundum esse, negamus consequentiam; quia ex abstractione vniuersalium nil aliud inferri potest, quàm intellectum non esse organicum, nam organum respicit operationem. Ad

Ad primum.

Ad secundum.

secundum

In lib. de intellectu agente.
 Ad certum ex contextu. 92.
 primum libri de anima.

Ad quartum ex contextu. 11. x. libri de anima.

secundum negamus intellectum agentem, & intellectum patientem esse unam & eandem substantiam; quare, licet intellectus agens sit forma abiuncta penitus à materia, quod & nos ex sententia Aristotelis asserimus, non ob id sit ut etiam intellectus patiens sit forma immaterialis: sed de intellectu agente quid sit, & quomodo ad nostram intellectiōnem conferat, postea fusius loquemur. Ad tertium acceptum ex contextu nonagesimosecundo primi libri de anima facilis est responsio: dicens enim Aristoteles intellectum non occupare aliquam corporis partem, nihil aliud significat, quàm non esse organicum, quod quidem nos concedimus; at si inde colligant, ergo non dat esse homini, neganda est consequentia, & Aristoteles si hoc significare voluisset, absurdè loquutus esset, quia forma informans occupat totum corpus, ideo inepta quæstio esset quam corporis partem occupet informando; sed congrua est quæstio de parte, quam occupet in operando, quæ esset de organo quæstio; ideo inquit Aristoteles intellectum nullam corporis partem tanquam ipsius proprium organum occupare.

Ad quartum acceptum ex contextu undecimo secundi libri de anima, responsio sumitur ex vera illius loci intelligentia, à qua aduersarij longissimè absumunt: tres in eo contextu sunt partes, in prima inquit Aristoteles manifestum esse vel omnem animam, vel aliquas eius partes esse à corpore inseparabiles; & rationem asserit, quia sunt actus partium corporis: in secunda dicit nihil prohibere quin aliquæ partes sint separabiles, quia nullius corporis sunt actus; & cum ipsis aduersarijs asserimus Aristotelem in prima parte respicere animam vegetantem, & animam sentientem, in secunda verò rationalem: in tertia demum inquit nondum esse manifestum, an anima sit ita actus corporis, ut naua nauis. Ad primam igitur, ac secundam partem veram intelligentiam sciendum est Aristotelem ibi velle satisfacere vulgaræ illi, & optatæ quæstioni, an anima sit à corpore separabilis; non quidem quòd eam plenè ibi solvere statuat, id enim fieri minimè poterat; sed solum considerare quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifesta erant, dici possit: duo autem ibi erant manifesta, vnum iam in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam esse actum corporis, hoc est formam dantem esse viuenti corpori; alterum verò quòd aliquæ partes animæ sunt alligatæ proprijs corporis organis, sine quibus nullam edere operationem possunt, aliquæ verò nulli organo sunt alligatæ; de omnibus enim vegetantis, ac sentientis animæ facultatibus nemo est qui ignoret eas per proprias quasdam corporis partes tanquam per instrumenta suas edere operationes, neque vnquam Aristoteles hoc declarauit, quia declaratione non indiguit: dubitare quidem potuit, quodnam alicuius facultatis organum sit, aut quomodo aliqua per suum organum operetur, sed an habeant propria organa nunquam dubitauit, quia res per se manifesta omnibus est; rationalem autem animam nulli proprio organo in operando esse additam manifestum est, inquit enim Aristoteles in contextu nonagesimosecundo primi libri de anima ne fingere quidem facile esse quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifesta erant, sed secundum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia verò non habeat. Quod igitur ad animam à corpore separationem attinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifestè poterat; ex eo enim quòd anima est forma verè materiam informans, non licuit Aristoteli inferre omnem animam esse à corpore inseparabilem; non enim manifesta fuisse illatio, quia quicquid ipse hac de re senserit, id alij plures negassent; quemadmodum etiam secundum rei veritatem negandum est omnem animam informantem esse à corpore inseparabilem: quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifestè colligi poterat, Aristoteles id colligere voluit ex altera conditione, hoc est ex coniunctione cum organo: videamus igitur quid

Omnis forma organica à corpore inseparabilis est.

quid ex hac colligi possit, certè si bene rem consideremus, ex eo quòd forma sit organica, necessariò infertur eam esse à corpore inseparabilem, sed ex eo quòd non habeat organum, nihil necessariò colligi potest, hoc est neque separabilem, neque inseparabilem esse: prioris dicti ratio clara est, quia nihil esse potest in natura otiosum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addita est, ut sine illo operari non possit, si à corpore penitus separaretur, non posset operari; facultas enim visiva sine oculo non videret, neque ambulatiua sine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes, quæ certis corporis partibus additæ sunt in operando, sunt à corpore profus inseparabiles: alterius autem dicti ratio est, quia licet nullum extet organum, quòd separationem prohibeat, aliquid tamen aliud esse potest, quòd prohibeat: nam forma elementi nullum habet organum, neque ob id est à materia separabilis, quia licet ab organo non impediatur quin separetur, impeditur tamen à propria sua natura, cui essentialis est ut sit forma talis materiæ, nec sine illa existere possit: clarum igitur est quid dicat Aristoteles tum in prima, tum in secunda parte illius contex. in prima enim dicit, esse de aliquibus saltem animæ partibus manifestum eas esse à corpore inseparabiles, & affert rationem, quia illarum actus est ipsatum corporis partium, hoc est, quia actus, qui de illis prædicatur, est additus certis partibus corporis, nempe tanquam instrumentis: nam quum dicat Aristoteles ipsas corporis partes, non potest eas considerare nisi ut instrumenta partium animæ in operando; quare accipit quidem actum positum in definitione animæ, sed ut additum statui corporis parti, qua ut instrumento utatur; hæc igitur est manifestissima ratio, cur partes animæ, quæ organo sunt alligatæ, à corpore inseparabiles sint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Aristotele adductam in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quem locum postea in argumentorum solutione considerabimus, & huic consonum esse ostendemus, ita ut ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari possimus, ac debeamus. In secunda verò parte eiusdem contex. considerans Aristoteles illas animæ partes, quæ organo additæ non sunt, cuiusmodi est sola rationalis, non potest aliquid de his certi colligere, sed solum dicere eas ab organo non prohiberi ne separari possint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit ut absolute separabiles dici possint, quum alia conditio esse possit prohibens ne separentur: ideo quando rationem subiungens dicit [propterea quòd nullius corporis sunt actus] non potest intelligere nisi ut organi, ut hæc verba præcedentibus ex aduerso respondeant, & perinde sit, ac si dicat, quia nullius partis corporis sunt actus: non asserit ergo ibi Aristoteles eas esse à corpore separabiles, sed solum dicit non prohiberi ab organo quin separari possint, quum nullum organum habeant; ideo optima est illorum verborum interpretatio, quam Alexander Aphrodisiensis adduxit, dicens Aristotelè ibi de intellectu separabilitate non asseuerantem, sed sub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco sumere Auerroistæ possunt: quia quando Aristoteles negat intellectum esse alicuius corporis actum, non negat ut informantem, sed solum ut organicum, idè, asseueranter profert, separabilitatem verò sub dubio; adeo ut siue separabilem à corpore, siue inseparabilem esse animam rationalem Aristoteles asseueranter pro neutra tamen parte colligi argumentum possit. Quòd autem ex tertia quoque illius cõtex. parte argumentum aduersarij sumant, ridiculum est: quum enim Aristoteles dicat immanifestum esse an anima sit ita actus corporis, ut nauta nauis, non magis affirmare ipsi possunt animam esse ut nautam, quam nos negare; ideo mirandum certè est quomodo inde sumere audeant Aristotelem asseueranter dicere animam esse ut nautam, quum ipse aperte dicat hoc non esse manifestum: immò ostendo esse in Aristotele, secundum eorum interpretationem, repugnantiam insolubilem, necesse enim est omnem animam esse actum corporis vel ut informantem, vel ut assi-

Quæ anima,
& cur dicitur
similis nauæ

stentem, ergo si pars aliqua animæ non sit actus informans, manifestum esse debet eam esse actum assistentem, itaque si secundum eos præcedentibus verbis Aristot. asseueranter dixerat animam rationalem non esse actum informantem, quomodo dicere postea potest non esse manifestum an sit ita actus, ut naua nauis? Dicere. n. potius debuisset esse manifestum eam esse actum assistentem, qualis est naua in nauis; patet igitur eos in eius loci intelligentia longè abesse ab Arist. mente. Nos igitur verâ illius loci interpretationem afferamus, quæ plurimorum errorè patefacier, eâque ita clarâ, ut si primus ego eam inuenissem, asserere auderem id solum Aristotelem voluisse, & alios omnes fuisse deceptos; eam tamen ego non inueni, sed apud Simplicium in eodem loco legi, eamque statim verissimam esse cognoui: dico igitur nauam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus non dat esse nauis, & ab illa abiuncta est; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet: multi igitur putant Aristotelem comparare animam cum naua, quatenus naua non dat esse nauis, in hoc tamen decipiuntur; quia in eo non consistit Aristotelis comparatio, neque in eo anima est similis nauæ, sed in eo tantum, quod regit corpus, sicuti naua regit nauim, & hoc animæ regimen non est contrarium informationi, sed simul est cum informatione; quocirca ratione informationis anima est dissimilis nauæ, ratione autem regiminis est similis, & hoc tantum Aristoteles respexit: hæc fuit Simplicij, & Platoniorum opinio, qui dixerunt animam & informare corpus, & ipsum regere, ut naua nauim regit, ipsoque uti ut instrumento, sicuti naua utitur nauis: hoc igitur respiciens Aristoteles ibi significare vult se dixisse quidem animam esse actum corporis ut informantem, & dantem esse corpori viuenti, sed nihil dixisse de gubernatione, ideoque immanifestum esse, an anima præterquam quod est actus informans, sit etiam actus gubernans, sicuti naua dicitur actus nauis; huius veritatis argumentum clarissimum est, quod Aristoteles non de sola anima rationali hoc dicit, sed de anima vniuersè; dicit enim esse immanifestum, an anima sit ita actus corporis, ut naua nauis; reuera enim hoc competit etiam animæ sentienti, quæ est forma constituens animal, & est ut naua in nauis, quia regit corpus, & ipso tanquam instrumento utitur: hoc idem legimus apud Aristotelem in contextu 28. octaui Physicorum, ubi similiter animam comparat cum naua, & corpus cum nauis, nec loquitur de sola anima rationali, sed de omni animalium anima, ut ipsi quoque aduersarij non negarent, quia ibi est manifestissimum; inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem, & partem motam, ratione quarum dicitur à seipso moueri. Siquis autem quærat vbi nam postea Aristoteles declaret an anima sit actus ut naua in nauis, certum est id nullibi ab Aristotele expressè declarari, colligi tamen facile potest ex illis, quæ de singulis animæ partibus postea dicuntur; anima enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, ut aserit ipse Aristoteles in contex. quarto tertij libri de anima, omnis igitur anima cognoscens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquam naua: ideo similis est nauæ, tum anima sentiens, tum anima rationalis, quia vtraque cognoscitiua est; anima verò vegetalis, quum cognitione careat, non dicitur similis nauæ, neque imperans corpori: Aristoteles igitur nullibi docet expressè animam esse ut nauam, quia ex eo quod, & anima sentiens, & anima intelligens sunt cognoscetes, colligere quisque potest vtranque ipsarum instar nauæ regere corpus. Hinc etiam sumitur ratio, cur Aristoteles ibi dicat esse immanifestum an anima sit ut naua, & cur hanc conditionem in definitione animæ non posuerit; ratio enim est, quia non competit omni animæ, non enim animæ vegetanti, quia non cognoscit; ob id quum in eo contex. vndecimo absolutè de omni anima quærat absque vlla distinctione, an sit ita actus corporis, ut naua nauis, iure dicit esse immanifestum, quia non omnibus animæ partibus competit; vel satis est si dicamus Aristotelem

telēm per immanifestum nil aliud significare voluisse, quā non expres-
sum in definitione animæ propter rationem prædictam. Ad quintum ar-
gumentum, quod ex contex. vigesimoprimo eiusdem secundi libri sumebatur,
responsio colligitur ex ipsis Aristotelis verbis in eodem loco: duo nanque ibi
sunt Aristotelis dicta, quæ nos considerare oportet: vnum est [de intellectu au-
tem, & speculatrice facultate nihil adhuc manifestum est] alterum verò est,
quod statim sequitur [sed videtur aliud genus animæ esse, & hoc solum posse
separari, tanquā perpetuum à corruptibili] patet autem & præcedentia, &
sequentia considerantibus Aristotelem de separatione partium animæ loqui,
hanc igitur vtraque hæc dicta respiciunt: idè si vtraque ab Aristotele asseue-
rante vt vera proferantur, est in ijs verbis manifesta, & insolubilis contradic-
tio: nam si de intellectu speculatio, hoc est de eius separatione nil adhuc manife-
stum esse asserit, quomodo potest sequentibus statim verbis asseuerante
dicere ipsum esse aliud animæ genus, & formam abiunctam à materia? quum
præsertim in promptu sit ratio cur nihil de illo manifestum sit: nondum enim
de ipso actum erat, sed agendum in tertio libro relinquebatur: ad tollendam
igitur in dictis Aristotelis repugnantiam sateri cogimur non vtrunque dictum
asseuerante, & ex animi sententia proferri ab Aristotele, sed vnum asseueran-
ter, & secundam mentem propriam, alterum verò dubium, & iuxta aliorum,
vulgarium præsertim opinionem: ita vt omnium verborum sensus clarissimus hic
sit, de intellectu autem speculatio, nempe de eius separatione à corpore, si se-
cundum rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifestum est: at si sequa-
mur id, quòd alijs apparet, multis videtur ipsum esse aliud animæ genus: vitur
enim ibi Aristoteles verbo [videtur] quod significat rem dubiam, & apparen-
tiam potius, quā propriam ipsius opinionem: hanc enim ad alium locum de-
clarandam remittit. Non est autem ignorandum Aristotelem eo in loco non
omnino quartum animæ gradum excipere tanquā immanifestum, & obscu-
rum, nam statim in contex. sequente. 22. inquit manifestum esse de opinati-
uo, neque aliud per hoc significat, quā eum ipsum quartum gradum: quan-
quā ibi non amplius loquitur de separatione à corpore, sed de separatione
partium animæ secundum locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loque-
batur, cuius methodi rationem non est hic opportunum considerare: in con-
textu igitur. 21. solum excipit intellectum speculatiuum, hoc est eundem quar-
tum gradum vt exercentem præstantissimam suam operationem, quæ est specu-
lari essentias rerum, & vniuersalia: quum enim hoc facere non possit, nisi ope
intellectus agentis, qui est forma verè abiuncta à materia, adeout ex vtroque
intellectu constare quodammodo videatur intellectus speculatiuus, idè non
abque ratione fit vt hic videatur esse aliud animæ genus, & forma abiuncta à
materia, euenit enim hoc propter interuentum agentis, & Auerroes quoque
dicit intellectum speculatiuum constare ex intellectu possibili, & phantasmatis-
bus, & intellectu agente: hanc igitur ob causam Aristoteles, & in illo contex.
21. & postea in 32. excipit intellectum speculatiuum, tanquā illum, de quo
nihil ibi manifestum erat, quoniam ratione intellectus agentis non continetur
reuera sub animæ definitione, neque est actus corporis: at ratione aliarum
ignobiliorum operationum Aristoteles nunquam excipit intellectum, neque
dubitat ne sub animæ definitione contineatur, sed pro comperto habet eum
esse formam viuens corporis, & sub animæ definitione non minus, quā
alias animæ partes, contineri: nam in contextu, vigesimosecundo inquit nul-
lum dubium esse de opinatio, & in eo ipso trigesimosecundo vocat quar-
tum gradum λογισμὸν, & διαίτεια, neque vllum dubium de illo esse dicit:
sed statim subiungit, de intellectu speculatio aliam esse rationem, & est
se posterius consacrandum: de intellectu igitur speculatio, tota dubij

Ad 6 ex con-
tex. 4. & 6.
terrij lib. de
ruina.

Immissio in-
tellectus tri-
plex confide-
rari potest.

ratio provenit ab intellectu agente, qui est aliud animæ genus, neque est actus corporis, ut Aristoteles postea in tertio libro declarat. Ad sextum argumen- tum sumpsum ex contex. quarto, & sexto tertij libri de anima, dicimus intel- lectum dici posse commissum corpori, vel immistum duobus modis: vno modo secundum esse, altero modo secundum operationem; & hoc adhuc duobus modis; vel enim ratione obiecti recipiendi; vel ratione corporis, quo vtatur ad recipiendum; adeo vt tribus modis dici possit intellectus commis- tus, vel immistus: sed primus modus non fuit ab Aristotele consideratus in tertio libro de anima, quoniam ibi proposuit sibi considerandam naturam intel- lectus respectu operationis tantum, nam secundum suum esse iam dixerat in prin- cipio secundi libri omnem animam esse actum primum corporis naturalis organi- nici, hoc est formam informantem; quare necesse est intellectum hac ratione esse cum corpore commissum, non quidem vera mixtione, quæ non est nisi corporis cum corpore, sed illa, quæ competere potest incorporeo cum corporeo, nam for- ma corpus aliquod constituens insinuat se in omnes partes materiæ, in qua inest, & ita dicitur commisceri cum materia; sic igitur intellectus secundum suum esse non est immistus, sed potius commissus cum corpore, prout nomine commissio- nis nil aliud denotamus, quam veram materiæ informationem, & constitutionem speciei. Ratione autem obiectorum recipiendorum intellectus est immistus, quia in sua natura non habet aliquid ex obiectis recipiendis, nam intus apparens pro- hibet alienum, vt inquit Aristoteles in illo contex. quarto tertij libri: quare si in ipsa essentia intellectus contineretur aliquid ex obiectis recipiendis, prohibe- retur alia recipere; quemadmodum materia prima, si in sua natura formam ali- quam haberet, nullam posset aliam recipere: de hac tantum immixtione loquitur Aristoteles in eo contex. quarto tertij libri, vt manifestissimum est, neque ex illa potest inferri immistio cum corpore secundum esse, quoniam etiam cuiuslibet sen- sui competit talis immistio respectu sui obiecti; organum enim visus receptorum colores debuit esse sine colore, & organum auditus debuit esse sine sono, & sic de alijs. attamen certum est sensum esse formam materialem, & verè informantem materiam; quare ex eo quarto contex. nullum potest argumentum pro Auerroe sumi ad probandum intellectum non esse formam informantem. In sexto autem contex. loquitur Aristoteles de altera immixtione respectu operationis, nempe quæ opponitur illi commixtioni, ex qua inferretur intellectum esse organicum; quum enim Aristoteles prius docuisset intellectum patiendo, ac recipiendo intel- ligere, ibi ostendere vult ipsum in recipiendo non esse commissum cum corpore, hoc est non vti ministerio corporis in recipiendis obiectis, sed ipsummet recipere, ad quod probandum hoc argumēto vtitur, quia si in recipiendo esset cum cor- pore commissus, iam extaret aliquid eius organum in humano corpore, propterea quod si in recipiendo egeret corpore simul recipiente, iam postularēt certam aliquam corporis temperaturam idoneam ad recipiendum, proinde statueram ali- quam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quod esset ipsum esse organi- cum; nullum enim aliud est officium organi sensus, quam recipere species: quoniam igitur nullum apparet organum proprium, quo vtatur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum est eum in operando non esse cum corpore commissum, sed ipsummet recipere species; vnde postea colligit solam animam intellectiuam dici posse locum specierum, locus enim recipit locatum, anima autem sensibilis non recipit species rerum sensilium, sed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipsa, sed organum est locus specierum: anima verò intellectiua non vtitur organo corporeo in recipiendis speciebus, sed ipsa recipit, ideo eadē vocatur locus specierum. Quum igitur talem immixtionem tribuat ibi Aristoteles intellectui, quæ solam respicit operationem, nullū inde sumere argumētū Auerrois possunt; nam si hinc colligere velint immixtionem cum corpore etiam secundum

dum esse, negamus consequentiam, quia licet intellectus in recipiendis speciebus non utatur aliquo proprio corporeo instrumento, per hoc tamen non fiat quin sit forma hominis, & hominem in specie constituat sub animali genere; nam ex eo quod aliqua forma non habeat organum proprium, non licet inferre eam non esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti vanitatem ostendendam pertinentia dicta à nobis sunt in illius libri interpretatione, quæ hic recensenda non sunt. Ad septimum, quod sumitur ex capite septimo decimi libri Ethicorum, dicimus hominem apud omnes Philosophos esse mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuinâ pluribus, n. facultatibus præditus est; quarum aliz faciunt eum similem brutis animalibus, & rebus ignobilioribus; aliz verò reddunt eum similem diuinis, ut intellectus, præsertim speculatiuus: inter quæ duo extrema datur medius quidam status, secundum quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad superiora, & huiusmodi est vita secundum intellectum prædicum; ideo dici solet, hominem, si viuat secundum sensus, viuere ut bestiam; si verò secundum intellectum speculatiuum, viuere ut Deum; si verò secundum intellectum actiuum, viuere ut hominem; sed tamen quando Philosophi ita loquuntur, non propterea negant vitam contemplatiuam homini competere quatenus est homo, sed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, secundum quam homo neutri extremorum similis esse dicitur; sic enim per comparationem vocatur status ille suprahumanus, absolute tamen non est suprahumanus, sed est penitus humanus; quicquid. n. est in homine, humanum est, & eò humanius, quod magis proprium hominis est: quo circa contemplatiua hominis vita est maximè humana, idque asserit ipse Aristoteles clarè in calce eiusdem capitis dum ait [quod naturæ vniuscuiusque est accommodatum, id præstantissimum, ac iucundissimum vnicuique est; ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, si quidem maxime id est homo] vult igitur absolute loquendo intellectum esse humanæ naturæ maximè accommodatum, & hominem per eum maximè esse hominem: dum. n. absolute quid natura humana sit consideramus, eam esse dicimus, per quam homo maximè constituitur, & ab aliis distinguitur; constituitur autem, & distinguitur per id, quod est summa ipsius perfectio; summa autem perfectio cuiusque speciei est præstantissimæ eius partis operatio, qualis est in homine contemplatio; hac igitur nihil in homine humanius est, dum absolute hominem consideramus: dum autem nomine hominis non omnes humanas vires, & operationes intelligimus, sed aliquas tantum ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur esse supra hominem, non quidem absolute supra hominem, sed supra hominem ita consideratam; quia homo est quidem naturæ mediæ, sicuti dictum est, non tamen per veram extremorum participationem, sed solum per eorum similitudinem: ideo nomine hominis quandoque perfectionem, & nobilitatem significare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem esse animal præstantissimum, & ad imaginem Dei esse factum; imperfectionem verò, quando excusare alicuius errorem volentes dicimus, homo est, & quando dicimus, humanum est peccare, & memento homo quod cinis es, & alia eiusmodi. Quando igitur Aristoteles dicit vitam ex intellectu non esse humanam, sed diuinam, non absolute negat esse humanam, sed solum prout humanum notat imperfectionem, neque vult esse propriè diuinam, quum propriè sit humana, sed per quandam superiorum similitudinem, & cum inferioribus comparationem; non est enim eiusdem generis mens, & intellectio in homine, & in superioribus, habent tamen quandam similitudinem: ob id homo respectu ignobiliorum vocatur diuinus, absolute tamen nihil est in homine, quod humanum non sit, & nihil in eo humanius est mente, atque intelligentia. Ad octauum argumentum, quod sumitur ex decimo capite quarti libri de partibus

Ad 7. ex 10.
Eth. cap. 7.

Vita extremi
plurima è ma
ximè huma
na.

Quo homo
sit mediū
ter diuina, &
terrena.

Ad 3. ex 4.
de part. ani-
mx. cap. 10.

animalium, dicimus debilem esse rationem, quæ sumitur à sola appellatione diuini, nam in contex. 81. primi libri physice auscultationis Aristoteles omnem formam naturalem vocat diuinam, & optimam; & in secundo libro de ortu animalium capite tertio dicit quamlibet animæ facultatem participare diuino quodam corpore præter illa, quæ elementa appellantur; neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animam esse à materia abiunctam; quòd igitur mentem humanam vocet diuinam, nullius momenti est ad ostendendum eam non esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Ratio autem, cur Aristoteles omnes animæ partes, & omnes formas naturales appellauerit diuinas, est illa, quæ ex eius verbis sumitur in contex. 100. primi libri de cælo; ibi enim dicit rebus omnibus à Deo communicari esse, & viuere, his quidem clarius, illis verò obscurius: quælibet. n. res illud quod est, est per participationem perfectionis diuinæ; sed ea participatio est inæqualis, quoniam aliæ res magis, aliæ minus ad diuinam perfectionem accedunt: quoniam igitur esse cuique rei tribuitur à forma, quælibet forma dicitur diuina, quatenus est imago alicuius gradus perfectionis diuinæ; ideo non malè à Platone dictum est, omnia ex duobus principiis constare, ex ente, & non ente; per ens enim Deum significabat, per non ens verò primam materiam, quasi ex materia & forma constare sit constare ex materia & Deo. Solet etiam Aristoteles aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in primo physicorum loco prædicto formam vocat diuinam etiam respectu materiæ, à qua appetitur: & in tertio capite secundi libri de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat respectu elementorum, & rerum animæ experientium: maximè igitur homini hæc appellatio conuenit, qui omnium sublunarium corporum præstantissimus est, & proximè omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum, si Aristoteles dixit substantiam hominis esse diuinam, & officium diuini esse sapere, & intelligere? appellatio enim diuini apud Aristotelem non denotat abiunctionem à materia. Ad nonum ex contex. 51. duodecimi metaphysicorum responso sumitur ex ipsis Aristotelis verbis in eodem loco, & ex Alexandri interpretatione, quæ plana, & facilis est: aduersarij namque verba Aristotelis tum mutilata in medium asserunt, tum perpetam interpretantur; citant enim verba hæc [an omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intellectus] & subtrahunt sequentia illa [aut qui compositorum est], in aliquo tempore se habet] dico igitur Aristotelem his verbis primum intellectum cum humano nõ in eo comparare quòd careat materia, sed in eo quòd intelligat obiectum totum simul, & indiuisibiliter; neque dicere humanum intellectum ita semper se habere, sed aliquo tantum tempore, adeo vt talis semper sit primus intellectus, qualis aliquo tempore est intellectus humanus: quòd si putaret Aristoteles humanum intellectum esse formam abiunctam à materia, vt illi volunt, certè non dixisset ipsum aliquo tantum tempore talem esse, sed omni tempore, qui si non dat esse, est semper à materia abiunctus, licet corpori assistat: est igitur sensus verborum talis: omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intellectus aliquo tempore se habet; est enim quandoque eius intellectus indiuisibilis, nempe quando intelligit obiectum totum simul, non per discursum à parte ad partem: verba autem illa [aut qui compositorum est] ad maiorem declarationem ab Aristotele adijciuntur, & habet sensum vniuersalem, vt inquit ibi Alexander, ita vt sensus sit, quemadmodum se habet aliquo tempore humanus intellectus, aut vniuersè loquendo, omnis intellectus, qui composita intelligat, si alius præter humanum datur, qui sit eiusmodi: dicit ergo humanum intellectum esse compositorum, proinde intelligere quòdoque: cū discursus à parte ad partem, nec semper intelligere indiuisibiliter, sed aliquando, imò raro; hoc. n. euenit, quòd ad perfectionem ductus est, & fruitur sollicitate cõtemporatiua, hoc est, omnia nouit, quæ homini in hac vita mortali cognoscere datum est, tunc enim intelligit etiam intel-

Cur forma
ab Arist. vo-
cetur diuina.

Plato dixit
omnia ex en-
te, & non en-
te constare.

Ad 9. ex 11.
Metaph. 11.

lectum agentem, proinde rem indiuisibilem, & indiuisibiliter: quod ipsemet Aristoteles declarat, quando subiungit [non enim semper habet id, quod bene est, in hoc, aut in illo, sed in toto quodam id, quod optimum est, aliud ab eo existens] quæ verba Averroistæ sic interpretantur: intellectus humanus non habet suam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, ut in Socrate, vel in Platone: sed hæc interpretatio ab Aristotele alienissima est, neque ad id, de quo ibi sermo fit, ullo modo pertinet; nam Aristoteles ibi nec de indiuiduis, nec de specie loquitur, sed docere vult Deum intelligere seipsum indiuiduè, & id declarat per humanum intellectu: quæ admodum enim humanus intellectus quâdoque intelligit indiuisibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit, & intelligit intellectum agentem; ita Deus semper seipsum indiuisibiliter intelligit: hoc igitur significant verba illa Aristotelis, & eorû sensus hic est: perfectio humani intellectus non semper consistit in intellectione diuisibili, quæ est quando partibiliter intelligit modum hoc, modum illud, & comparat hoc cum illo, & discurret ab hoc ad illud, quod quidem ei euenit in ipsa habituum acquisitione: sed quandoque habet in toto quodam, hoc est in temporis momento indiuisibili id, quod est optimum, id est cognitionem intellectus agentis, qui est diuersum quiddam ab ipso, & ei iungitur tanquam forma extrinsecus adueniens: sic locum illum interpretatur Alexander, nam momentum temporis vocatur totum quoddam, quia, quum partes non habeat, est totum simul, & indiuiduum: tunc igitur intellectus humanus in momento intelligit, sed quando intelligit discurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempore. Quando autem subiungit Aristoteles [sic autem se habet ipsa seipsum intellectio toto æuo] profert hæc verba de primo intellectu, & sensus clarus est: sicut enim se habet quandoque, & raro humanus intellectus, videlicet quando indiuisibiliter intelligit intellectum agentem, sic se habet Deus in tota æternitate, nam seipsum semper intelligit indiuisibiliter. Pareat igitur nullum argumentum contra nos ex eo loco sumi posse, immo ridiculum esset Aristoteles, si id veller, quod illi Averroistæ attribuunt: nam docere volens primum intellectum esse abiunctum à materia, non bene faceret hoc declarans per intellectum humanum; non enim ita immaterialis Deus est, ut humanus intellectus, & multo euidentiùs est immaterialem esse Deum, quàm intellectum humanum: quocirca Aristoteles declararet notius per ignotius, & per id, quod est dissimile, tanquam per simile: ideo nos ex eo loco contrarium colligimus: nam secundum Aristot. omne carens materia est semper indiuisibile, & indiuisibiliter intelligens; ergo humanus intellectus, quum non semper indiuisibiliter intelligat, sed raro, non est abiunctus à materia. Ad postremum, quod sumitur ex libro secundo de ortu animalium capite tertio, sectatores Alexandri variis modis responderunt. Simon Portius in libro suo de mente humana traxit verba illa Aristot. ad operationem respectu intellectus agentis, & dixit esse intelligenda de actu secundo, operatio enim intellectus dicitur extrinsecus accedere quatenus pendet ab intellectu agente; qui extra est, & sine quo non fit intellectio. Sed alii posteriores Alexandri sententiam Portij non receperunt, quia reuera verbis Aristotelis accommodari non potest: Aristoteles enim ibi quæstionem proponit de ipsa animæ substantia, de actu primo, non de actu secundo, quærit enim de facultatibus animæ, an extrinsecus adueniant, nec ne; nomen autem facultatis apud Aristotelem semper sumitur pro anima ipsa, nunquam pro operatione, neque pro intellectu agente, hic enim non est pars animæ nostræ, ut alio in loco demonstrabimus, proinde facultas animæ appellari non potest. Præterea si dictum illud Aristotelis sic intelligatur, falsum est, quia non solius intellectus operatio ratione mouentis extrinsecus accedit, sed etiam operatio sensus, nam etiam visio fit per actionem obiecti externi in oculum, & præterea ad eam necessarium est lumen externum, quod pro portione respondet intellectui agenti secundum Aristotelem; quare non minus

Ad 10. ex 10.
de gen. an.
cap 3.
Portij resp 6
suo.

Confutatio.

Aliorum re-
sponſio .

Confutatio;

Pomponatii
reſponſio .

Pomponatii
deſectus .

Vera reſpon-
ſio .

viſio extrinſecus aduenit, quàm intellectio. Ideo alii hac reſponſione relicta con-
fugerunt ad intellectum ſpeculatiuum, & de hoc dixerunt eſſe intelligenda ver-
ba Ariſtorelis, qui eundem exceperat in contex. 21. & 32. ſecundi libri de anima,
& diſtinxerat à quarto gradu vitæ; hic enim dicitur extrinſecus accedere ratione
intellectus agentis, qui in eo comprehenditur, ſicut antea diximus. Sed hi mi-
hi videntur in eaſdem diſcultates incidere, in quas Portius incidit: nam dicere
intellectum ſpeculatiuum nil aliud eſt, quàm dicere præſtantiffimam intellectus
operationem; tunc enim dicitur ſpeculatiuus, quando eſſentias rerum actu ſpecu-
larur: quoniam igitur dicentes hunc extrinſecus accedere reſpicimus vel intelle-
ctum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agente, reſponſio
hæc in idem cadit cum reſponſione Portii, nec conuenit cum verbis Ariſtorelis
qui eo in loco de ſolis facultatibus animæ loquitur; quare nomine mētis nil aliud
intelligere poteſt, quàm mentem humanam, quæ vocari ſolet intellectus poſtea
te, de quo in præſentia diſputamus: idque confirmatur ex ſequentibus Ariſtot.
verbis, quibus rationem afferens dicit [nihil enim cum eius actione communi-
cat actio corporalis] ſic enim diſtinguit intellectum à ſua operatione, & cur ex-
trinſecus accedat hanc rationem adducit, quoniam in ſua operatione corporo
in ſtrumento non vitur; hæc autem ratio probat de ipſa ſubſtantia intellectus poſ-
ſibilis, hunc igitur Ariſtoteles reſpicit, quare neutra horum ſolutio recta eſt, &
diſcultas integra manet quomodo Ariſtoteles dicat ſolam inter animæ partes
humanam mentem extrinſecus aduenire, Petrus Pomponatius meo quidem iu-
dicio proximè omnium ad Ariſtorelis mentem, & ad veram argumenti ſolutio-
nem acceſſit, eam tamen non perfectè aſſequutus eſt, quia ipſam quidem verita-
tem iuxta Ariſtot. mentem optimè declarauit, ſed ad illa Ariſtot. verba, in quibus
aduerſarij maximam vim faciunt, nihil reſpondit: nam in primo libro ſuæ Apo-
logiæ capite ſeptimo locum illum declarans inquit Ariſt. afferere non ipſam men-
tis ſubſtantiam extrinſecus accedere, ſed ſolum principium effectiuium, quod ex-
ternum eſt; hoc enim ibi paulo poſt ab Ariſtotele apertè dicitur. Attamen quo-
niam Ariſtoteles eo in loco non ſolum intellectum, ſed quamlibet etiam aliam
animæ partem dicit habere principium actiuium cœleſte; ac diuinum, quod no-
bilitate excellit naturas elementorum, diſcultas manet, quam Pomponatius non
ſoluit, quomodo prius dicat ſolam mentem hac ratione extrinſecus aduenire.
Vt igitur nos veram huius argumenti ſolutionem, quam nemo vidit, aſſeramus,
deklaranda ſunt verba, & conſilium Ariſtorelis eo in loco; his enim intellectus,
non modò diſcultas omnis tollitur, ſed etiam validum pro nobis argumentum
inde ſumetur, & eo validius, quo ab interpretatione ipſiuſmet Auerrois in eo
ipſo loco non recedemus; adeo ut mirandum profectò ſit quomodo Auerrois ita
loco illo tanquam Achille pro Auerrois aduerſus ſententiam noſtram vtantur;
illius tamen interpretationem, quam ibi aſſert Auerroes, non animaduertant.
Quum in primo eius libri capite Ariſtoteles docuiſſet ſemen maris proiectum in
foeminam non eſſe materiam animalis, neque fieri partem vllam ipſius, ſed ſolum
agentis officio fungi, languinem autem menſtrum foeminæ eſſe totam materiam
animalis generandi, & poſtea in ſecundo capite de ipſius ſeminiſ natura loqui-
tus eſſet, mox in initio tertii, quod nobis conſiderandum proponitur, tres quæ-
ſtiones ſoluendas in medium aſſert, ſed propoſita prima ſtatim ſubiungit ſoluen-
das prius eſſe alias duas ſequentes, etenim earum ſolutio ad primam ſolendam
conferebat: prima quæſtio eſt, quum ſemen maris non ſit pars aliqua ipſius con-
ceptus, neque habeat locum materiæ, quodnam eius corpulentia conuertatur
quum certum ſit ipſum non poſſe tranſire, in nihil: ſecunda eſt, an ſanguinis men-
ſtruis foeminæ, qui eſt materia conceptus, accipiat aliquid à ſemine maris: ter-
tia demum eſt, an in ſemine, & in conceptu inſit anima, qua animal eſt animal.
Hanc tertiam quæſtionem ſtatim primo loco ſoluit, quia cognouit eius ſolutio-
nem

nem ad secundæ solutionem conferre, & solutio in hoc consistit, quòd omnes animæ partes in conceptu nondû separato ab vtero, insunt prius potestate, quàm actu, quia in materia apta ad formam recipiendam necesse est vt forma prius insit potestate, quàm actu; sciendum autem est hoc posse intelligi tum de primo, tum de secundo actu; nam embryum antequam accipiat animam, habet potestatem respectu actus primi, ea verò recepta habet potestatem respectu actus secundæ, quoniam anima illa nondum vtitur instrumentis propriis, quia his non incipit vti, nisi post separationem conceptus ab vtero; quare antequam separetur, vtitur illud animal instar membri illius sceminæ: non enim nutritur sumens ore proprio cibum, nec proprio ventriculo concoquit, sed per umbilicum recipit à matre sanguinem, sicut alia membra omnia illius sceminæ, & hac ratione dicitur habere animam potestate, quoniam eius anima nondum potest per propria organa operari, quum imperfecta atque imbecillia sint, ita ut conceptus, dum est in vtero, dicatur habere animam potestate solum, non actu, idest non actu completo. Hæc igitur ad tertiam quæstionis solutionem ab Aristotele ibi dicuntur, & aliam etiam multa, quæ non refero, quia ad nos in præsentia non attinent. Postea verò quando dicit [sed aut omnes contingere, quum ante non fuerint, necesse est] multi putant nouam aliam quæstionem discutiendam proponi relictis aliis duabus, sed hi consilium Aristi, non penetrant, quum enim non multo post, quando dicit [corpus autem genituræ, in quo semen animalis principii contentum vnâ prouenit] soluat primam quæstionem de semine in quodnam eius corpulentia conuertatur, necesse est ut prius secundam soluerit; vult igitur aliis prædictis verbis eam soluere, sed id facit proponens aliam nouam quæstionem; quòd quidem alios decepit, vt crediderint non secundam quæstionem ibi solui, sed aliam nouam, quæ ibi proponitur: nos autem dicimus proponi quidem quæstionem nouam, & solui, sed eam esse secundariam, & ab Aristotele eo consilio proponi vt ex eius solutione secundæ præcipue quæstionis solutionem colligamus; & nisi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo solutio illa quæstio solvatur, quæ fuit an sanguis memstruus sceminæ accipiat aliquid à semine maris, an nihil: hanc igitur vt soluat Aristoteles, aliam nouam quæstionem proponit, eaque est, quum in conceptu nondum separato anima pro actu primo accepta insit prius potestate, quàm actu, vndenam adueniat actu; & statim tria membra discutienda proponit, vt declaratur quodnam illorum asserendum sit: necesse enim est vel omnes illas animæ facultates præfuisse, & postea illi materiæ aduenisse, quòd esset eas omnes extrinsecus accedere: vel omnes in illa materia innasce, quum ante non fuerint, & ita nullam extrinsecus aduenire; vel tandem aliquas innasce, quum prius non fuerint, aliquas verò induci, quum prius fuerint: non est autem ignorandus verus sensus quæstionis huius, in quo manifestum est plurimos fuisse deceptos: cognoscere enim oportet quid ibi significet extrinsecus accedere: certum est quæstionem illam non proponi de anima secundum speciem, quia nulli dubium est eandem secundum speciem præfuisse, sed proponi de eadem numero anima, an præexuterit, & extrinsecus materiæ inducta sit, ita ut prius extra materiam generationis fuerit, & illi postea inducta sit; certè in hoc sensu accipit ibi Aristoteles extrinsecus accedere, quo fit vt tum secundum sententiam Aristotelis, tum absolute secundum rei veritatem nulla prorsus anima hoc modo extrinsecus accedat, sed omnes nulla excepta in ipsa generationis materia innascantur, cû hoc tamen discrimine; quòd ceteræ præter rationalem ita in illa materia innascantur, vt de illius potestate educantur, & hac ratione ab agente naturali dicantur attingi, hoc est produci; anima verò rationalis in materia innascitur, ut ab agente naturali non attingatur, neque de materiæ potestate educatur, sed à Deo creatur; non enim ita creari animam humanam dicendum est, vt prius extra corpus à Deo producat, deinde creata inducatur in corpus, sed ut in ipsomet humano cor-

Quomodo
in conceptu
insit anima
potestate.

pore à Deo immediatè creetur, & eodem momento creata, & infusa dicatur; agens verò naturalis opera in eo tantùm consistere intelligatur, vt materiam disponat, ac præparet ad eam recipendam; hoc dico secundùm rei veritatem, nam quid hac de re Aristoteles senserit, & an talem creationem cognouerit, dubium est, idque discutere ad propositam nobis considerationem non attinet: hæc autem dicere volui, vt omnes intelligerent nullam animæ partem, ne ipsam quidem rationalem extrinsecus accedere, prout ibi ab Aristotele sumitur extrinsecus accedere, nempe vt ita præextiterit, vt potuerit ante ingressum corporis operari. Hac igitur questione, & iis tribus membris propositis antequam Arist. ex animi sententia eâ soluat, disputationem, vt plerunq; facere solet, præmittit: nam etiam in primo cap. 1. lib. de partibus animalium quum quæstionem proposuisset an de omni anima agere ad Philosophum naturalem pertineat, antequam eam solueret, voluit dubitando argumentari; hoc idem igitur etiam in eo loco facit, quod quum alii non viderint, omnes decepti sunt putantes Aristotelem statim soluere difficultatem propositam, & ex animi sententia loqui, quum tamen hoc facere non incipiat, nisi vbi in latino codice ita legitur sed enim omnis animæ factas adeo ut omnia præcedentia verba disputatiua sint, & nihil in ijs ab Arist. certi statuatur, sed omnia dubitandi, seu argumentandi gratia dicantur: argumentatio autem talis est: quum Aristoteles tria, vt prædiximus, membra proposuisset, voluit vnum ex eis tantummodò impugnare disputandi gratia, nempe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinsecus accedere, hoc enim falsum esse ostendit; & quia vniuersalis affirmatiua satis eueritur per probationem cōtradictoriæ, quæ est negatiua particularis, scilicet, aliquas animæ partes extrinsecus aduenire non posse; ideo hanc probat Aristoteles, & argumentum sumit ab illis, quæ organice sunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: si hæc extrinsecus accedunt, vel cum corpore aliquo adueniunt, vel sine corpore; non sine corpore, quia, quum sint organice, operari sine corpore non possunt, proinde neque sine corpore esse, quia sic essent ociose, & sine operatione, quod dicendum non est, eas igitur extra corpus sine vilo corpore præfuisse impossibile est, quum sine corporeo organo non operentur: sed neque cum corpore extrinsecus aduenire possunt, quia nullum aliud corpus apparet, cum quo aduenire dicantur sanguini menstruo, nisi semen maris, cum hoc tamen aduenire extrinsecus nequeunt, ergo cum nullo assumptum patet per fundamentum modò iactum: tales enim animæ partes esse non possunt sine corpore habente organa quædam statuta, quæ ad singulas requiruntur, vt facultas ambulatiua non potest esse sine pedibus, nec visiva sine oculis, at semen non huiusmodi corpus est his instrumentis præditum, sed est simile quoddam, immò est excrementum vltimi alimenti ex cibis geniti; igitur hæc facultates neque sine corpore, neque cum corpore aduenire extrinsecus possunt: hæc est Aristotelis argumentatio, in qua notare manifestè possumus Aristotelem sumere extrinsecus accedere pro eo, quod est præfuisse extra corpus, ita vt ante corporis ingressum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Aristotelem ex eo quod extra corpus non possunt operari, probare eas extra corpus non extitisse. Hanc argumentationem statim sequuntur verba illa [restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis] quæ absque dubio in disputatione comprehenduntur, & nihil certi statuunt: sententia namque Aristotelis hæc est, omnes animæ partes extrinsecus accedere impossibile est, nã multæ sunt organice, ideoque extrinsecus accedere nequeunt, sed sola relinquuntur mens, quæ extrinsecus accedere possit, ac diuina esse dicatur, propterea quod in sua operatione nullo corporeo instrumento vtitur, quasi dicat Aristoteles quantum attinet ad vim rationis huius, quæ ab organis sumitur, ex ea non probatur de intellectu quod extrinsecus accedere non possit, etenim non habet organum,

ganum, ex quo argumentari, vt de aliis, possimus: sed satis est, si de reliquis facultatibus probetur quòd extrinsecus aduenire non possint; hoc enim sufficit ad impugnantiam illam vniuersalem, qua dicebatur omnes extrinsecus aduenire: igitur manifestum est id, quod antea diximus, maximam esse huius loci consonantiam cum contex. vndecimo secundilibri de anima, vbi de separabilitate sermo erat; ex illis enim animæ partibus, quæ propriis instrumentis vtuntur, Aristoteles vtroque in loco argumentum sumpsit; ex illis verò, quæ non sunt organicæ, vtroque dixit nullum posse argumentum sumi ad probandum quòd separari non possint, & quòd nequeant extrinsecus aduenire; nam ex organis quidem probatur aliquas partes accedere extrinsecus non posse, at ex organis defectu non probatur aliquas extrinsecus accedere, sed solum eas à nullo organo prohiberi quin extrinsecus accedere possint; per hoc tamen non stat quin ab aliquo alio prohiberi possint, quemadmodum in eo quoque vndecimo contex. considerauimus. Hæc est absque dubio sententia Aristotelis eo in loco, eaque in græcis verbis multo manifestior est, nam errorem in latinis notari non parui momenti: quum enim græcè legatur [ἀπειρα δὲ] Theodorus Gaza vertit [restat igitur] quum vertere debuerit [restat autem] quare verum non est id, quod alii pro comperto sumunt, Aristotelem ibi ex dictis conclusionem colligere, quia propria sententiam proferat; sed vtitur dictione aduersatiua, quæ nil aliud significat, quàm id, quod modò diximus, non posse ex intellectu idem argumentum sumi, quod ex aliis animæ partibus sumptum erat, propterea quòd ipse non est organicus; adeo ut dubium de ipso maneat, an extrinsecus accedat, necne. Sic interpretatur Auerroes ibi verba illa in sua paraphrasi; nam eorum loco, & ad ea interpretanda ipse hæc ponit [de intellectu tamen dubium est; quum eius operatio non videatur communicare cum organo corporeo] cognouit enim Auerroes verba illa ab Aristotele sub dubio esse prolata, & rectè vsus est dictione aduersatiua [tamen] ideo & admiratione; & risu dignum est, quòd Auerroista, dum Auerrois sententiam tueri volunt, ita illis Aristotelis verbis inaniunt, & ita insati incidunt ut putent se demonstrasse, neque animaduertant ipsiusmet Auerrois interpretationem huic eorum sententiæ refragari; patet igitur nullum prorsus argumentum inde sumi posse ad probandum mentem humanam non esse formam hominis, quum neque dicat hoc Aristoteles, neque omnino informationem, vel informationis negationem respiciat, quum huius consideratio ab illis propositis quæstionibus sit penitus aliena. Quòd autem prædicta verba non sint ab Aristotele ex animi sententia prolata, sed sub dubio, & in parte disputatiua contineantur; non id solum, quod antea diximus, declarat, nempe quòd falsum esset Aristotelis dictum, quia non potest mens extrinsecus accedere eo modo quo ibi sumitur extrinsecus accedere; verum etiam illa, quæ statim sequuntur, apertissime demonstrant; nam quæstionis solutio, ac propriæ sententiæ determinatio in iis sequentibus verbis incipit [sed. n. omnis animæ facultas] sed in eorum quoque conuersione errauit Theodorus Gaza, quum enim græca verba sint [πᾶσις μὲρ ἢ ἀρχὴ δὲ ψυχῆς] non bene dicitio illa [sed enim] refert vim illarum dictionum [ἢ ἢ] sed ita absque dubio vertendum fuit [omnis igitur animæ facultas] certum autem est, potestque apud Aristotelem frequentissimè obseruari; dictionem. ἢ, tunc poni, quando concludere, & ex dictis colligere aliquid vult; sed, ἢ, tunc dici, quando aliquid, quod antea proposuerit, aggredi, atque incipere vult; & rarò comperietur Aristotelem in concludendo dicere; ἢ, sed frequentius in aggrediendo, seu incipiendo: incipit ergo ibi quæstionem soluere post præmissam disputationem, & solutio manifesta est; quum enim quæstio proposita esset de partibus animæ, an extrinsecus accedant, seu omnes, seu aliquæ, cognoscens Aristoteles nullam extrinsecus accedere in eo sensu, vt ipsa animæ substantia dicatur prius extra corpus existere, & operari, postea in corpus induci,

Omnis anima habet principium productiuū externum, & celeste. In 1. lib. de generatione animalium.

Calor celestis distinctus ab elementari.

Dux vires in semine.

Cor humana mens diuina vocatur.

induci, alium modum in medium affert, quo dici potest non solum aliquam partem, sed etiam omnes extrinsecus accedere, nempe ratione causæ efficientis: for-
 mæ nanque inanimatorum de materia educuntur ab agente elementari; nam ca-
 lor elementaris in generatione misti locum habet agentis in educenda forma mi-
 sti de potestate materiæ, vt alio in loco declarauimus; sed anima nõ potest à facul-
 tate elementari produci; quare principium actiuum habet externum, nempe coe-
 leste, atque diuinum; itaque causam agentem in productione omnium partium
 animæ refert Aristoteles in facultatem celestem, hoc est in astrorum vires, quas
 etiam inquit inter se dissidere maiore, ac minore nobilitate, prout etiam animæ
 producendæ nobilitate discrepant, & sunt aliæ alijs nobiliores, adeo vt à faculta-
 te celesti nobiliore nobilior etiam animæ pars producti dicatur: in hanc igitur
 causam agentem refert Aristoteles productionem animarum; uam animalia, quæ
 ex putri materia generantur, ibidem asserit à tali celesti principio generari; illa
 verò, quæ per propagationem, & ex semine gignuntur, inquit habere in seminibus
 facultatem generatricem à celestibus corporibus inditam, quam dicit esse calo-
 rem, non quidem elementarem, & igneam, siquidem calor igneus non est produ-
 ctiuus viuientis, sed calorem celestem, & à cælo impressum, proinde referentem
 naturam quinti elementi, quod est elementum stellarum: calor enim vitalis, qui
 in semine est, locum tenet illius quinti elementi, quum ab eo proveniat, & tan-
 quam illius instrumentum est productiuus animalis: postea verò alijs sequentibus
 verbis inquit duas in seminibus vires inesse, vnã ab ipsis separatam, alteram ve-
 rò non separatam; agit enim semen, tum virtute propria tanquam agens proxi-
 mum, tum etiam virtute celesti tanquam instrumentum celestis agentis, & hac
 ratione dicitur in semine inesse principium actiuum ab ipso separatum, hoc est re-
 ctum, & gubernatum ab agente separato, vnde dici solet, sol, & homo generant ho-
 minem; propria autem ipsius seminis virtus non potest esse alia, quam elementa-
 ris, quum semen ex elementis constet, nam hæc quoque virtus suam actionem con-
 tribuit, sed ad animalis generationem nullius momenti esset sine altera: quam se-
 men à Cælo inquit. Hoc igitur modo inquit ibi Aristoteles omnes partes animæ
 extrinsecus accedere, non quidem ratione suæ substantiæ, sed ratione principii
 agentis, quod non est elementare, sed celeste. Hoc autem Aristotelis dictum,
 utcumque ab ipso intellectum sit, de quo in præsentia non disputo, verum etiam
 absolutè est, si sano modo intelligatur: nempe vt dicamus alias partes animæ
 præter rationalem ita produci ab illo celesti principio; vt ipsæ de potestate ma-
 teriæ educi ab illo dicantur; animam verò rationalem à solo Deo immediatè crea-
 ri in corpore, pendere tamen ipsam quoque à Cælesti principio nobilissimo, quod
 materiam tantummodò præparet, & idoneam reddat ad ipsam recipiendam, sed
 ipsammet animam non producat. Quod autem Aristoteles prædictis verbis di-
 cat solam mentem esse diuinam, id nullius momenti est ad probandum eam esse
 à materia abiunctam, quia ibi diuinam vocat constituens eam extrinsecus accede-
 re; nam si extrinsecus adueniret eo modo, quem antea declarauimus, vtique diui-
 num quiddam absolutè esset, maximè verò comparatione aliarum partium ani-
 mæ; ideo etiam paulo post eam vocat Aristoteles diuinam, quippe hanc compa-
 rationem respiciens, & ibi mentem ipsam exempli gratia nominat, quando dicit
 [qualis est, quæ mens appellatur] id enim, quod ibi dicit de pendentia ab agen-
 te externo, verum esse prius dixerat de omnibus animæ partibus; sed quia de in-
 tellectu est manifestissimum, quum sit pars omnium nobilissima, ideo ipsum exem-
 pli gratia ibi nominare voluit: quod autem quælibet pars animæ nobilior respec-
 tu ignobilioris dici possit diuina, ipsæmet Auerroes sæpe asserit: nã in cõmentario.
 59. secundi libri de anima animam quoque sentientem diuinam appellat, in-
 quitenim Aristotelem existimasse in sensibus actum primum produci ab intelli-
 gentia agente, & à diuino principio, & citat Aristotelem in libris de animalibus,

innuus

innuens caput illud tertium secundi libri de animalium generatione: similiter in commentario, 3 1. septimi metaphysicorum, & in decimo octavo duodecimi loquitur Auerroes de hac omnium partium animæ diuinitate secundum Aristotelem, & citat eundem locum. Patet igitur cur Aristoteles mentem humanam, & ibi, & alijs in locis diuinam appellet: at nos, qui veriorem philosophiam sectamur, aliam quoque rationem afferimus, cur inter omnes animæ partes sola humana mens dicatur diuina, est enim diuina non solum comparatione aliarum, sed etiam quia sola est à Deo immediatè creata, aliæ verò partes non sic, sed per media agentia naturalia de materiæ potestate educæ sunt.

*Auerrois ac Themistij opinio de intellectus unitate, & eorum
argumenta. Cap. X.*

ICET per ea, quæ hæcenus dicta sunt, aliud quoque Auerrois dogma sit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentem humanam vnam tantum numero esse in tota humana specie: quia si est forma materiam informans, & qua homo est homo, necesse est vt iuxta numerum indiuiduorum hominũ sit multiplicata: at tamen ad vberiorẽ huius erroris confutationem, & vt argumentorum, quibus ad hoc probandum Auerroes vsus est, vanitas manifesta fiat, libet aliqua separatim de hac re scribere. Fuit itaque Auerrois, atque etiam Themistij sententia, quam postea multi posteriores sequuti sunt, animam rationalem humanam, quæ ab Auerroeo vocatur intellectus possibilis, non esse iuxta hominum numerum multiplicatam, sed vnam tantum numero in tota humana specie, & esse intelligentiam omnium infimam, cui assignata sit tota humana species tanquam proprius, & illi æquatus orbis, & quæ intereunte aliquo homine non intereat, sed in reliquis hominibus eadem numero maneat: vt apud eum legere possumus in commentario quinto tertij libri de anima, & apud Themistium in contex. vigesimo eiusdem tertij, & in sexagesimo primi. Cæteri verò omnes Aristotelis interpretes græci, & latini putarunt eam esse multiplicatam, vt non modò secundum Aristotelem sed etiam secundum veritatem asserendum est. Videtur quidem Simplicius in secundo contex. illius tertij libri dicere animam rationalem secundum se vnam esse, per suam autem in corpus progressionem multiplicari: sed hoc alijs pluribus Simplicij figmentis annumerandũ est, multa enim dicit, quæ simul esse nequeunt, & manifestam repugnantiam habent, veluti animam rationalem totam esse in se manentem, & perfectam, & totam esse lapsam in corpus, & imperfectam: eamque vnam numero esse secundum se, in hominibus autem esse multiplicatam, & alia eiusmodi, quæ neque esse, neque cogitatione comprehendi à nobis possunt. Ideo his omnibus dimissis satis nobis erit illam Simplicij confessionem accipere, quòd anima rationalis in hominibus multiplicata numero sit, non, vt Auerroes, ac Themistius voluerunt, vna numero in omnibus. Hac igitur de re sermonè habituri, ante omnia in medium afferemus Themistij, & Auerrois argumenta, postea veritatem demonstrare, & omnia illa argumenta soluere nitemur. Primum quidem hoc argumento ambo vtuntur; quamuis enim Themistius illud adducat ad ostendam unitatem intellectus agentis, idem tamen aptari potest ad patientis quoque unitatem demonstrandam, sicut eo vsus est Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum sententiam habet in intellectu patiente, quàm in agente; argumentum autem tale est: Si anima rationalis esset iuxta hominum numerum multiplicata, esset forma materialis: consequentia sumitur ex Aristotele in contex. 49. duodecimi metaphysicorum, vbi dicit multitudinem indiuiduorum sub eadem specie à materia provenire: consequentis autem falsitas ita probatur: omne materiale

Simplicius

7. argumẽtũ
Auerrois, &
Themistij.

est potestate intellectum, vt ait Aristoteles in contex. 16. tertij libri de anima, omne autem potestate intellectum est obiectum motiuum intellectus patibilis; ergo idem intellectus est obiectum sibi ipsi, & mouet seipsum, & recipit se, vel intellectus non est intellectus, sed est solummodo obiectum intellectus; quum igitur hæc sint absurda, id quoque, ex quo deducuntur, absurdum est, quare intellectus non est forma materialis, proinde neque multiplicatus. Secundum argumentum in prædicto loco affert Auerroes tale: si intellectus patibilis multiplicatus est, ergo etiam intellectiones sunt multiplicatæ, hoc est, intellectus eisdem rei meæ, & tuæ sunt penitus distinctæ numero; hoc autem dato sequitur, rem intellectam habere rem intellectam, & illam adhuc habere rem intellectam, & sic in infinitum: cõsequens est absurdum, consequentia verò ita probatur: singularia sunt intellecta potestate, vniuersale autem est actu intellectum, ideo singularia dicuntur habere rem intellectam, quatenus habent vniuersale, quod est actu intelligibile: singulares igitur intellectiones habebunt suum vniuersale tãquam actu intellectum, quum ipsæ sint potestate tantum intellectæ, nam intellectio communiter accepta de illis prædicabitur vt vniuersale de singularibus: hanc igitur intellectus intelligit vt rem vniuersalem: atqui intellectio ipsa intellectio est intellectio quædam singularis, quia est in animo huius hominis singularis: igitur si plures singulares homines intelligant intellectionem vniuersalem, erunt plures singulares intellectiones intellectiois vniuersalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud vniuersale eas comprehendens, & sic in infinitum: dicendum igitur est (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non esse penitus numero distinctas, sed esse aliquo modo plures, & aliquo modo vnã: plures. n. sunt ratione diuerforum phantasmatum, vna autem numero ratione intellectus, & qui eas recipit, quia vnus numero est. Tertio Auerroes, ac Themistius in prædictis locis ita argumentantur: si intellectus huius hominis esset penitus numero distinctus ab alterius hominis intellectu, non posset magister in animo discipuli scientiam producere: quum enim scientia non sit qualitas actiua, non potest aliam numero scientiam in alio generare eo modo, quo calor ignis producit in alia re alium numero calorem; igitur fatet; cogimur vnũ & eundem numero esse intellectum magistri, atque discipuli, & discipulum eandem, quam magister habet, scientiam acquirere, quoniam à magistro excitatur ad eandem, quæ in animo magistri est, recipiendam.

2. argumentũ.

3. argumentũ.

Prædictæ sententiæ consutatio.

Cap. XI.

1. argumentũ.

D huius sententiæ falsitatem demonstrandam satis est (vt paulo ante dicebamus) illud vnũ argumentum, quod deducitur ex prædemonstratis: nam si anima rationalis est forma dans esse homini, sicut ostendimus, necesse est vt sit multiplicata: quia si esset vna numero in omnibus, omnes homines essent vnus homo singularis, vel ego essem per esse tui, & tu esses per esse mei, quæ vtraque absurda, & inexcogitabilia sunt: consequentia autem manifesta est, & ab Auerroistis concessa, quia necesse est formam hanc singularem constitutere indiuiduum vnũ, quare vel omnes homines essent vnus homo, vel, si plures, vnus esset per esse alterius, & vnus constitutio esset omnium constitutio, quæ omnia sunt absurda, & implicat contradictionem. Solus tamen Achillinus hanc consequentiam negare ausus est in Quolibeto tertio dubio secundo; inquit enim animam rationalem esse formam verè informantem, & esse vnã numero in tota humana specie, non multiplicatam; negat autem prædicta absurda sequi, quia putat omnem tolli difficultatem dicendo vnã quidem esse, diuerfa tamen indiuidua constitutere,

Achillinũ
responso.

constituere, & dare diuersa esse pro diuersitate cogitatuarum, quæ in diuersis hominibus sunt, quia propter has fit vt esse meum non sit esse tuum, nec simus omnes vnus homo, nam ab eadem forma numero recipimus diuersa esse, quatenus illa est coniuncta cum diuersis cogitatiuis; sic igitur sumus multiplicati, & numero distinguimur, licet ipsa vna & eadem numero maneat. Sed Achilini sententia est omnino absorta rationi; quia vel à forma pædet singularitas, vel à materia: si à forma, ergo vna numero forma vnum numero singulare constituit, proinde valida est consequentia nostra: si verò à materia, siue (quod idem est) à conditionibus materialibus, necesse est ab his formam indiuiduari, & fieri hanc, numeroque distinctam à forma alterius; prorsus enim necessarium est formam aut indiuiduare, aut indiuiduari à materia, in qua est, & quâ informat; quia, vt inquit Aristoteles in secundo physicorum, materia, & forma inuicem referuntur, & ad aliam formam refertur alia materia; quo fit vt quicquid est in hoc indiuiduo, ex necessitate sit hoc, & numero distinctum ab alijs eiusdem speciei. Est etiam rationi consentaneum vt forma vitima restringat, & determinet alias, sed non ipsa ab vlla illarum determinetur, ac restringatur: quare dicendum potius est animam rationalem determinare, & coarctare imaginatiuam, quàm ab illa coarctari. Ex his igitur patet efficacissimum esse argumentum nostrum, neque recipiendam esse Achilini solutionem in Aristotelis philosophia, immò neque absolutè in philosophia. Cognouit hoc, atque cõfessus est Auerroes; videns. n. poni simul nõ posse vnitatem numeralem animæ rationalis in tota humana specie cum informatione, negauit eam informare materiã, quum vnam numero in omnibus esse existimauerit; quoniam igitur nos demonstrauius eam esse formam verè informatam, valida est Auerroes quoque consistente hæc consequentia, intellectus est forma, qua homo est homo, ergo est multiplicatus, nec potest esse vnus numero in tota humana specie. Ad hoc idem demonstrandum efficacissima est ratio ab Auerroes aduersus seipsum adducta in prædicto loco, nec bene soluta, quæ ab operatione sumitur, & talis est: actus secundus; nempe ipsa intellectio, multiplicatur iuxta numerum indiuiduorum, ergo etiam actus primus: patet consequentia, quia diuersitas operationum indicat diuersitatem formarum: assumptum autem manifestum est, quia mea intellectio non est tua, & me intelligente alij homines non ex necessitate eandem rem intelligunt. Soluit hoc argumentum Auerroes confugiens ad diuersitatem phantasmatum, ex qua inquit prouenire diuersitatem intellectio num, quia licet vnus sit intellectus in pluribus hominibus, tamen quum phantasmata in ijs diuersa sint, & sine his homo non intelligat, diuersas quoque esse intellectiones necesse est. Hanc Auerrois euasione m euertere nititur Thomas in prima parte summæ quæstione. 66. articulo tertio, & in opusculo 16. vana. n. reuera est, quoniam phantasma, vt rectè Thomas cõsiderat, in intellectuione habet locum mouentis, non formæ, vt perperam Auerroes accipit; sed locum formæ habet species intelligibilis à phantasmate in intellectu producta; quemadmodum etiam color realis respectu oculi non habet formæ locum, sed motuentis, species autè coloris recipitur in oculo ad modum formæ: igitur phantasma quidem huius hominis non potest esse illius, quia phantasia huius differt numero à phantasia illius, sed species intelligibilis necesse est vt vna & eadem in omnibus sit; quæ enim vnus numero intellectus in omnibus hominibus in se, necesse est vt quicquid in eo recipitur, in omnibus similiter recipiatur: dum igitur phantasma, quod in me est, agit in intellectum, necesse est omnium hominum intellectum ex ea actione pati, & intelligere, quemadmodum si vnus numero esset oculus omnium hominum, necesse esset vt eo pariente à quolibet colore omnes simul homines illum colorem viderent. Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentum parti momenti esse putant, & dicunt solui duobus modis posse: Primò quidem negãdo species in intellectu impressas, vt ipsi eas negant: nam dicunt nul-

Responsionis
impugnatio.

Argumenti.

Responsio
Auerrois.

Responsionis
impugnatio.

Aliquorum
solutio.

Solutio
impugnatio.

Jam reuera speciem in intellectu imprimi, sed satis esse phantasma præsens ad promendam intellectiōnem, per eius enim præsentiam intellectus fit illam res, & ita dicitur intelligere; negata igitur impressione speciei argumentum inane red dicitur. Secundo, concessa etiam specie impressa, dicunt argumentum solui dicendo, imprimi quidem in intellectu speciem, non tamen eandem numero in intellectu omnium, sed eandem specie, numero autem differentem, proinde neque eandem numero in omnibus fieri intellectiōnem. Ego tamen puto infirmam esse utranque solutionem, & argumentum Thomæ firmissimum, atque insolubile esse. Quod enim ad priorem solutionem attinet, nos quidem postea ostensuri sumus non posse absque speciei impressione intellectiōnem fieri: sed mittamus hoc, siue imprimatur species, siue non imprimatur, argumentum efficacissimum est: quia si intellectus ex præsentia phantasmatis fit res illa, cuius est phantasma, & ita eam intelligit, idem autem numero est omnium hominum intellectus, ergo omnium intellectus eodem momento est factus res illa: & eam intelligit, et enim ne imaginabile quidem est fieri in aliquo homine intellectiōnem, quin simul fiat in omnibus, si intellectus patiēdo intelligit, & idem numero in omnibus est. Altera quoque solutio inanis est: nos enim in præsentia non consideramus varia diuersorum hominum, aut etiam eiusdem hominis phantasmata, quæ diuersas numero species, aut intellectiōnes in intellectu producant: sed vnum & idem phantasma, quod moueat intellectum, & dicimus vnâ numero speciem imprimi ab vno phantasmate in intellectu vno secundum numerum, proinde ex necessitate eandem numero in omnibus hominibus inesse. Sed age, concedamus ex vnus phantasmatis actione non eandem numero speciem, & intellectiōnem produci in intellectu omnium hominum, sed eandem specie, numero autem plures propter eorum hominum diuersitatem: quid hoc ad nos? satis. n. nobis est, si ostendatur necessarium esse vt eodem tēpore omnes homines eandem rem intelligant, etiam si diuersæ numero species atque intellectiōnes fieri dicantur. Argumentum igitur Thomæ efficacissimum est, & de eius efficacia plura legi possunt apud Gregorium Ariminensem in secundo libro sententiarum distin. 16. & 17. quæstione secunda. Alio quoque argumento hoc idem confirmare possumus: si vnus numero esset intellectus in omnibus hominibus, in eodē simul inessent opiniones cōtrariæ de eadem re, quod est penitus impossibile; hic. n. homo putat mundū esse æternū, alius verò nō esse æternum; hic animā mortalem esse opiatur, ille verò immortalē; & sic de pluribus alijs rebus. Sed Achillinus hanc quoque rationē solui putauit dicendo, non posse quidem in eodem subiecto recipi duo contraria secundum esse reale, at secundum esse cognitum, ac spiritale recipi duo contraria absque vlla absurditate posse: quod confirmauit dicto illo vulgato, contrariorum eandem esse scientia; idem. n. homo, qui cognoscit calidum, cognoscit etiam frigidū, & qui cognoscit album, cognoscit etiam nigrum. Sed in hoc quoque deceptus est Achillinus; & hæc solutio vim argumenti nō tollit; quia aliud est cognitio contrariorū, aliud est cognitio contraria; cōtrariorum. n. cognitio in eodem intellectu contrarietate in se non habet, & in hoc sensu verum est illud Achillini dictum, contraria secundum esse spiritale possunt esse in eodem, quia sunt quidem repræsentatiua rerum contrariarum, sed ipsa secundum se non sunt contraria: at contrariæ opiniones habent inter se veram cōtrarietatem, quia non eatenus habent contrarietatem, quatenus sunt repræsentatiuæ rerum contrariarū, quum potius de eadem re sint, sed quatenus secundum se considerantur vt qualitates reales in animo in hærentes: ideo iure dicuntur contrariæ, nec possunt simul esse in eodem, quæ admodum quisque in seipso experitur; non potest. n. idem homo simul opinari eandē re eodem tēpore esse albam, & esse nigrā secundum eandē partem, nec potest simul credere animā humanam esse mortale, & immortalē. Quod igitur in animo eiusdem hominis impossibile est, non minus est impossibile in tota specie, si idem numero

Achillini re
sponso.

Responso
impugnatio.

Aliud est co
gnitio cōtra
riorū, aliud
est cognitio
contraria.

Intellectus est in tota specie humana: & id, quod Achillinus dicit, quum in vno & eodem homine locum non habeat, falsum absolute esse deprehenditur; nam si contrariæ de eadem re opiniones non sunt reuera contrariæ, & tanquam spiritalis possunt simul esse in eodem intellectu, cur non possunt simul esse in eodem homine? sicut igitur in eodem homine simul esse non possunt, ita neque in eodem intellectu, si vnus numero est in tota specie: quare argumentum est validissimum, & Achillini solutio vana est. Siquis verò dicat solui argumentum hoc per phantasmatum diuersitatem, nempe dicendo posse in eodem intellectu contrarias opiniones recipi ratione diuersorum phantasmatum, quæ in diuersis hominibus sunt: hæc quoque solutio vana est, quia phantasmata (sicut antea dicebamus) in intellectu non habent locum nisi mouentium, intellectus autem recipit species, & intelligit; at impossibilitas tota in recipiente consistit, nulla in agente; potest enim contingere, vt duo contraria agentia, vnum calidum, alterum frigidum, simul agant in idem patiens; at non potest idem numero patiens recipere simul eodem tempore calorem, & frigus, tanquam distinctas qualitates contrarias: quemadmodum igitur hic diuersitas agentium, & contrariarum actionum possibilitas non tollit impossibilitatem, quæ in subiecto est, recipiendi simul duas contrarias qualitates: ita neque diuersitas phantasmatum mouentium, quam quidem nos concedamus, non tollit impossibilitatem recipiendi contrarias opiniones in intellectu patiente.

Alia responsio.

Impugnatio.

Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois.

Cap. XII.

ARGUMENTA verò à Themistio, & ab Auerroë adducta facile soluuntur. Primū erat: Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis, ergo est potestate intellectuū, ergo est obiectū sibi met, & mouet se ipsum. Nos verò hæc omnia concedere possumus, dūmodo per formā materiale nil aliud intelligamus, q̄ formā informantem materiam, & dantem esse rei naturali, hoc est prout materiale sumitur vt oppositum illi, quod est abiunctum à materia; intellectum autem intelligere se ipsum asseruit clarè Aristoteles in contex. octauo tertij libri de anima, ita tamen vt intelligamus eum non primò se ipsum intelligere, sed secundariò, & per intellectiōnem aliorum; dum enim alia intelligit, potest animaduertere suā intellectiōnem, & eam, atque se ipsum cognoscere: dictum autem illud Aristotelis, intus apparatus prohibet alienum, intelligendum est de solo obiecto primario, non de secundario, oculus. n. recepturus colores tanquam obiectum primarium, debuit esse abicolor, quia color oculo naturaliter inexistens eum prohibuisset receptione aliorum colorum; at propria oculi quantitas non impedit oculum, ne aliarum rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non est obiectum primarium, sed secundarium; quòd igitur intellectus dicatur esse sibi met obiectum secundarium, nihil absurdi est: quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniam aduersarij, dum ita argumentantur, videntur obiectum primarium intelligere, ideo aliter respondemus: & quando dicunt, est forma materialis, & est potestate intelligibilis, ergo est obiectum sibi met, negamus hanc consequentiā: dicimus. n. obiectum primum, & adæquatū intellectus non esse materiale quatenus materiale, nec potestate intelligibile quatenus potestate intelligibile; sed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus est ens, vno excepto ipso intellectu; quicquid. n. est præter ipsum, continetur sub obiecto eius primo, ipse autem sibi est obiectum secundarium: quare ex eo quòd sit potestate intelligibilis, non inferitur ipsum esse sibi obiectum primum, quia obiectum eius primū non est omne potestate intelli-

Ad primum.

Totus apparatus prohibet alienum, si sit obiectū primum.

Obiectū intellectus est omne ens.

gibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumentum ergo nihil roboris habet; de ipso autem intellectus obiecto nos alibi accuratius loquemur. Ad secundum argumentum respondere duobus modis possumus. Primum dicimus intellectio nostram posse dupliciter considerari, vno modo secundum suum esse formale, alio modo secundum esse representatum: formaliter accepta omnis nostra intellectio est singularis; est enim qualitas hæc spiritalis in animo huius hominis in diuidui; at per representationem potest esse tum vniuersalis, tum singularis, scilicet vel rei vniuersalis, vel rei singularis; nam si intelligam equum vniuersalem, hæc mea intellectio est vniuersalis per representationem, ipsa tamen secundum se formaliter est vna intellectio singularis: si verò intelligam equum singularem, est intellectio vtroque modo singularis: sic dicendum est de intellectu intellectiois, nam si intelligam intellectioem vniuersalem, mea hæc intellectio est singularis formaliter, sed est vniuersalis per representationem, quia representat intellectioem tanquam rem intellectam vniuersalem. Ad argumentum igitur dico omnem intellectioem esse singularem, & hac ratione dici posse potestate intellectam, etiam comprehendendo intellectioem intellectiois vniuersalis, nam hæc quoque formaliter accepta singularis est; habet igitur rem intellectam, hoc est intellectioem vniuersalem tanquam rem, quare omnes intellectioes complectitur, ipsa verò intellectio vniuersalis, quatenus est vniuersalis, non habet amplius rem intellectam, quia si habet, habet vt singularis, non vt vniuersalis, & dum sumitur formaliter vt singularis, est potestate intellecta, & continetur sub intellectu vniuersali representata, tanquam indiuiduum sub specie: non procedimus igitur in infinitum, sed gradum sistimus in intellectu vniuersali, quia non habet amplius rem intellectam, siquidem solum singulare dicitur habere rem intellectam. Sed respondere etiam aliter possumus negando intellectioem dici posse potestate intellectam; quod enim dicitur, omne singulare est potestate intellectum, verum est de singulari tantum materiali, quod per sensum ad phantasiam transiens ab ea offertur intellectu; vt lapis in intellectu, licet sit conceptus hic singularis, non est tamen res potestate intellecta, sed est res actu intellecta, quia est sine materia: idem igitur de intellectu dicendum est: intellectu enim intelligente vnum sunt hæc tria, intellectus, & res intellecta, & intellectio: quare sicuti res intellecta est sine materia, intellectio quoque dicitur esse sine materia, & ipse quoque intellectus, etsi est forma dans esse materiæ, in hac tamen sua operatione est sine materia. Hanc responsum ego defendi posse arbitror, quod siquis constanter affirmare velit, intellectioem singularem esse potestate intellectam, & habere rem intellectam, eo etiam concessio fallax argumentum est, & priore responsum optimè soluitur. Postremum argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: aliqua animalia bruta discunt multa ab hominibus, vt psittacus vocem humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur? dicemusne eandem numero esse phantasiam in aue, atque in homine? Ad argumentum autem dicimus intellectum magistri differre numero ab intellectu discipuli, & scientiam, quæ est in animo magistri, numero differre ab ea, quæ in animo discipuli gignitur, & eam efficere: quum autem obijcitur, scientia non est qualitas actiua, dicimus non esse quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit, qua ratione actiuus est calor; nihil tamen prohibere quominus agere possit actione spiritali: quod quidem de alijs eiusmodi pluribus negari non potest; nam quantitas non est actiua realiter, agit tamen spiritaliter, quia imprimit in oculo speciem suam, & inde in phantasia, ac demum in intellectu: quemadmodum igitur videns aliquis colorem, & quantitatem potest hæc imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionem per visum acquirere, cur non etiam per auditum audiendo voces harum rerum significatrices à præceptore loquente? huius igitur

actionis modum consideremus, & videamus nihil in ea contingere absurdi posita intellectus nostri multiplicatione, anima enim informata rerum cognitione potest conceptus suos exprimere voce per media corporea instrumenta: & quia voces sunt signa non solum conceptuum, sed etiam obiectorum realium, quorum conceptus sunt; significat. n. res per medios conceptus; ideo discipulus audiens uocem apprehendit rem ab ea significatam, quia per illam uocem illi representatur illud idem obiectum reale, cuius conceptus in animo magistri est: quemadmodum igitur obiectum reale potest in sensu producere speciem suam, & ad mentem usque per phantasiam peruenire; ita potest idem a magistri uoce representatum producere speciem suam per auditum in mente discipuli. Tantum igitur abest ut ex doctrina & disciplina unitas intellectus humani ostendatur, ut potius contrarium significetur; quia si idem numero esset intellectus in magistro, & in discipulo, iam non opus esset scientiam imprimere in intellectu discipuli, esset enim iam impressa: quum ergo habente eam præceptore discipulus non habeat, postea uero acquirat, inde colligitur differre numero intellectum utriusque.

Quid sit humana mens ratione sua operationis.

Cap. XIII.

QUID mens humana sit respectu corporis, ex iis, quæ hæcenus dicta à nobis sunt, satis manifestum esse arbitror: nam si communem animæ definitionem in secundo de anima libro ab Aristotele traditam singulis animæ partibus (ut consilium Aristotelis fuit) aptare uelimus, nil aliud est anima vegetans, quàm actus primus uiuentis, hoc est forma, qua uiuens est uiuens; nil aliud est anima sensibilis, quàm actus primus animalis, id est forma, qua animal est animal; nil aliud est anima rationalis, quæ mens humana dicitur, quàm actus primus hominis, seu forma, qua homo est homo: aliud quoque, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipsam esse non posse unam numero in tota specie humana, sed iuxta indiuiduorum hominum numerum esse multiplicatam. Superest ut respectu etiam operationis naturam eius declarem, quod facere sibi proposuit Aristoteles in tertio libro de anima; sed ita obscurè, ut pars illa maximè omnium ambigua esse, & interpretatione indigere uideatur, quum propter multa, & magna interpretum dissidia non satis liqueat quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Aristoteles. Nos igitur; dimissis aliorum sententiis, quum in earum consideratione nimium temporis esset inutiliter conterendum, dimissis etiam in præsentia multis ad hanc animæ partem attinentibus, quæ ibidem ab Aristotele tractantur, de quibus postea seorsum differemus; illud solum, quod ad institutum hoc nostrum attinet, breuiter, ac statim declarandum sumemus, id quæ est quænam sit animæ rationalis natura quatenus principium est operationis. Hanc Aristoteles ibi in duplici immissione consistere docet, seu in altera priore, quam postea altera ex necessitate insequitur; una est cum obiectis intelligendis, altera uero cum organo: ad has declarandas ita progressus est, ante omnia hoc fundamentum statuit, intellectum similem in hoc esse sensui, quod patiendi intelligit, sicut etiam sensus patiendi sentit: quum enim in nobis ipsis experiamur nos quandoque esse actum intelligentes, quandoque non actum, sed potestate solum, nulla autem res possit seipsam ducere de potestate ad actum, necesse est intellectum ab alio pati; non potest autem pati, nisi ab ipsismet obiectis intelligendis, id enim quod est potestate tale, sit actum tale ab illo, quod iam sit actum tale; sic enim etiam sensus ab obiectis sensibilibus patitur, ut iam docuerat Aristoteles in secundo libro. Quoniam igitur patiendi, & recipiendi obiecta intellectus intelligit, hinc infert Aristoteles ipsum esse in actum

si dicitur
no subditio

Duplex im-
missio intel-
lectus.

Declaratio
contex. 1. in
tertio lib. de
anima.

Declaratio
contex. 5. in
tertio lib. de
anima.

atum

ctum, idest non haberet in sua essentia ipsam obiectorum naturam, sed potestate solum, quia si actu haberet in seipso naturam sui obiecti, non posset illud recipere, & in hoc quoque simile esse dicit intellectum sensui; quod sicut sensus non habet actu in seipso obiecta sensilia, sed potestatem ea recipiendi; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, sed solum recipiendi potestatem; ita ut quemadmodum se habet sensus ad obiecta sensilia, ita se habeat intellectus ad obiecta intelligibilia. Verum quia per hæc nullum sensus, & intellectus discrimen apparebat, sed sola similitudo, ideo Aristoteles statim declarat in hoc ipso eorum dissimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc consistit, quodd obiectum cuiusque sensus non est omne ens, sed solum quædam statuta species entis; visus enim dirigitur ad recipiendos solos colores, auditus ad sonos tantummodo, olfactus ad solos odores, intellectus verò ad res omnes, est enim omnium rerum cognoscitiuus: ob id alio modo debuit esse in affectus, & immixtus ratione obiectorum, quam sensus; nam sensus est in affectus, atque immixtus non omnino, & absolute, sed (ut aiunt) secundum quid, hoc est non ratione omnium rerum, sed solum ratione sui obiecti, quod non est omne ens, sed statutum quoddam entis genus; quum enim visus per proprium corporum organum operetur, debuit quidem illud esse sine colore; debuit enim esse perspicuum, hoc autem sine colore est; at non debuit esse sine sapore, & sine tactilibus qualitatibus; quare visus non est penitus immixtus respectu rerum omnium, sed est naturaliter affectus certis qualitatibus, quas cum aliis rebus communes habet: at intellectus, quia res omnes cognoscere aptus est, debuit omnino, & absolute, & respectu omnium esse in affectus, & cum nulla alia re quicquam habere commune; est igitur absolute, & penitus immixtus cum aliarum rerum naturis, ut eas omnes intelligere possit; quia nisi talis esset, non cognosceret omnia, cognoscit enim recipiendo, nihil autem recipit id, quod iam habet, quia intus apparens prohibet alienum: hæc igitur est prior immixtio, quam colligit Aristoteles in contex. quarto tertii libri de anima, hoc medio utens; quoniam intellectus omnia intelligere aptus est, & patiendò intelligit, sicut antea dixerat: unde fumere possumus quid secundum Aristotelem dicendum sit de obiecto intellectus, ipsius namque obiectum est ens omne præter ipsum intellectum; non dicit enim Aristoteles, quoniam omnia materialia intelligit, sed absolute dicit [quoniam omnia intelligit] nisi enim omnia penitus intelligeret, non posset inde per se factam illam, & vniuersalem intellectus immersionem deducere, quam ibi deducere vult, sed solum secundum aliquid, ut cuique consideranti manifestum est; talis autem immixtio imperfecta etiam sensui competit ratione sui obiecti, sicuti dictum est. Non est autem ignorandum posse duobus modis considerari obiectum intellectus; uel enim illud obiectum respicimus, à quo intellectus mouetur; uel illud, quod intellectus aptus est recipere, & intelligere illud quidem, à quo mouetur, non est ens omne, sed solum phantasma, quod, quum per sensus transierit, non potest esse nisi rei materialis; sed quia intellectus phantasma intuens non solum ipsum intelligere aptus est, sed etiã quæ in ipso phantasmate ut illuminato ab intellectu agente relucere possunt, nempe & essentias, & quidditates rerum, quæ per phantasmata repræsentantur, & causas quoque ab effectibus abiunctas tanquam in ipsis relucentes, ideo ex motione facta à phantasmate immaterialia quoque intelligere aptus est: à solo igitur phantasmate materialium mouetur, per eam tamen motionem intelligere omnia potest; & hac ratione dicimus obiectum intellectus esse illud nomine carens, quod omnia præter ipsummet intellectum entia complectitur; sic igitur inquit Aristoteles ipsum nihil habere cum aliis rebus commune, sed esse quiddam ab omnibus distinctum; & omnium receptiuum, proinde esse alia omnia potestate, sed nihil eorum actu, & ita esse penitus immixtum ratione sui obiecti, quod est ens omne præter ipsum intellectum

Declaratio
contex. 4. in
3. lib. de anima.

Obiectum in-
tellectus du-
plex.

mi in
de re
causa
causa
causa

Declaratio
contex. 6. ter-
tis lib. de ani-
ma.

de

lectum. Alteram quoque immisionem tribuit Aristoteles intellectui in contex. sexto eiusdem libri, quam ex illa priore deducit, eaque est respectu corporis, in quo existit, ita tamen ut hæc quoque intelligatur respectu operationis, non alia ratione: quum enim intelligat recipiendo obiecta, necesse est ut in hac exceptione non utatur corpore, in quo est, hoc est ut ipse sit recipiens, non corpus, neque vlla corporis pars: quod Aristoteles eo argumento ostendit: quia si corpus illi in recipiendo opitularetur, iam intellectus esset qualis, & haberet organum, quæ vtraque falsa sunt: esse autem quale ibi significat esse naturaliter alligatum de terminatæ naturæ, & certæ temperiei primarum qualitatum: nam si in corpore receptio fietet, statuta aliqua in illa qualitatum temperies postularetur, sicut in sensibus videmus; non enim quodlibet corpus est aptum recipere quodlibet sensibile, sed aliquod videmus esse aptum recipere colores, non odores, aliquod verò odores, non colores, horum enim singulum requirit certam quandam naturam ex quadam statuta elementorum missione provenientem; quo fit ut singulus sensus sit naturaliter qualis, quoniam in corpore recipientem requirit certam quandam qualitatem, atque naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cum aliis rebus commune, & cum nulla earum natura committus est, neque cum corpore, in quo inest, potest esse committus in recipiendo: præterea si ita cum corpore esset committus, haberet aliquod organum proprium, atamen nullum eius organum apparet, quoniam, ut in contex. 92. primi libri de anima dicitur, ne finire quidem possumus quam corporis partem occupet intellectus in recipiendis speciebus: consequentia verò ita declaratur: quoniam si intellectus in recipiendo species ministerium corporis postularet, statutam etiam recipientis corporis naturam, ac determinatam quandam temperiem, ut modò dicebamus, requireret: at non omnes viventis corporis partes eandem habent elementorum missionem, idemque temperamentum; aliquam igitur determinatam corporis partem occuparet in operando, quemadmodum visus oculum, & auditus aures, id autem esset habere organum proprium; nil enim aliud est uti proprio organo in cognoscendo, quam habere statutam aliquam in corpore animato partem, cuius officium sit obiectorum cognoscendorum species recipere. Ex eo igitur quòd intellectus res omnes cognoscere aptus est, Aristoteles vtranque eius immisionem collegit; neque enim cum obiectis vllam naturæ communionem habere debuit, si omnia recepturus erat, neque vlla corporis parte uti in recipiendo, quod fuisset proprio organo uti: hinc autem Aristot. statim eodem in loco intulit solum inter omnes animæ partes intellectum dici posse locum specierum, locus. n. per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima sensibilis apud Aristotelem non est vocanda locus, quia non recipit ipsa species rerum sensilium, sed organum animatum, anima verò rationalis in recipiendo non utitur organo, quia ipsa sine organo species recipit, proinde iure vocatur locus. Neque existimare ob id aliquis debet solum intellectum, non hominem, esse intelligentem; nam hoc qui dem sequeretur; si cum Averroë diceremus intellectum non esse formam, qua homo est homo; sed quam asseramus ipsum esse formam hominis verè informantem, & hominem illo hominem esse, necesse est ut intellectum intelligente homo dicatur intelligens, immo ut solus homo sit intelligens ut quod, intellectus verò non ut quod, sed ut quo: idque eo argumento confirmare possumus, quòd etiã anima sensibilis, licet in speciebus recipiendis organo utatur, tamen ipsa iudicat, & iudicium non organo, sed soli animæ tribuitur; neque per id stat quin animal dicatur sentire, quoniam illa est forma, qua animal est animal. Neque etiam ex eo quòd intellectus in recipiendo non utitur organo, inferre aliquis potest ipsum esse formam à corpore abiunctam, nec tantem esse corpori: quoniam aliud est considerare intellectum secundum suum esse, aliud secundum operationem; nam secundum suum esse est forma corporis, & verè materiam informantem, secundum

dum operationem verò est elevatio à materia, quàm cæteræ partes animæ, & in specierum receptione non utitur aliqua corporis parte recipiente, si debeat ita esse immixtus, ut possit omnia intelligere. In operando igitur patet intellectum neque cum alicuius ei natura, neque cum vlla corporis parte tanquam organo esse commixtum, & ita esse utroque modo immixtum in sua operatione.

Error. D. Thomæ, & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in tertio libro de anima. Cap. XIII.

COGNOSCERE ex his possumus. D. Thomæ, & plurium aliorum errorem, atque erroris causam, qui dixerunt intellectum ab Aristotele in tertio de anima libro consideratum non esse animam ipsam rationalem, quæ forma hominis est, sed facultatem tantum seu potentiam ipsius animæ; hæc enim Thomæ sententia fuit: qui considerans ea, quæ ab Averroë in tertio libro de anima aduersus Alexandrum dicuntur, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Averroës attribuit, quod dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non esse animam ipsam, sed solum preparationem, & aptitudinem animæ ad omnes rerum species recipiendas, & cognoscendas: inquit, n. Thomæ Alexandrum in hoc optimè sensisse, quia significare voluit intellectum esse potentiam quandam animæ, non animam ipsam: ideo sectatores quoque Alexandri hanc eandem sententiam enixè tutati sunt: in hanc autem inducitur hi omnes videntur ex eo, quod Aristotele in contex. quinto eius libri dixit, intellectum nihil esse actum eorum, quæ sunt, & nullam esse aliam eius naturam, nisi hanc, quod potestate est: at (inquiunt) si esset anima, & forma substantialis, id minimè verum esset: iam enim certam, ac statutam, eamque præstantissimam naturam haberet: quomobrem dicens Arist. ipsum nihil esse actum, sed esse solum potestatem, significat se non de anima ipsa hæc dicere, sed de facultate animæ intellectiua; hæc enim non est forma, sed solum facultas, ac potentia humanæ forme. Hanc sententiam visus esse significare Alexander in primo suo libro de Anima in capite de intellectu speculatiuo, & in secundo libro in capite de intellectu materiali, ubi considerans id, quod ab Aristotele dicitur in contex. decimo quarto, tertij libri de anima, intellectum esse ut tabellam abrasam, in qua nihil descriptum sit; inquit intellectum melius fortasse comparari τῷ ἀγράφῳ τῷ γραμματίῳ, quàm τῷ γραμματίῳ: quoniam γραμματίον est aliquid actum, at intellectus non est actum, sed est mera potestas. Ego verò sententiam hanc sequi nunquā potui, eamque ab Aristotele alienissimam esse semper existimaui: omnia enim, quæ in eo libro dicuntur, significant animam, non solum facultatem ut distinctam ab anima; etenim facultas non patitur, neque recipit, sed est ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non est potentia primæ materiæ, sed materia ipsa potens, potentia verò est ratio recipiendi; quum igitur Aristoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, absurdum hoc esset, si de aptitudine, ac facultate animæ diceretur: & in contex. quinto dicit intellectum esse δυνάμιν, non dicit esse δυνάμιν: in sexto autem aperte dicit animam intellectiuam esse locum specierum, non dicit ipsam facultatem esse locum: quoniam illud ex dictis colligit; necesse est ut per animam intellectiuam significet illud idem, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo. n. quòd sine corporis ministerio recipit, infert ipsum esse locum formarum: huic sententiæ consona sunt ea, quæ in tertio contex. leguntur, ibi enim non dicit Aristoteles intellectum ita se habere ad intelligibilia, ut se habet sensus ad sensilia, sed ut se habet sensitiuum ad sensilia; attamen si facultates tantum significare, atque inter se comparare voluisset; vel dicere debuisset intellectiuum, & sensitiuum, vel intellectum, & sen-

Alexandro-
rum opinio.

Constatio.

Declaratio
contex. 3. in
3. lib. de ani-
ma.

sum: quoniam igitur de receptione specierum ibi loquitur, rectè dicit sensitiuum, vt significet organũ sensus, quod potestatem habet recipiendi species, sed nõ habet illas actu: id enim, quod recipit species sensibiles, est absque dubio organum sensus; sed quia intellectus non habet organum, ideo non intellectiuium dicit, sed in intellectu: inquit igitur ita se habere animam ipsam intellectiuiam ad intelligibilia vt se habet organum sensus ad sensibilia, nempe quòd respectu illorum est *αἰσθητὶς*, hoc est in affecta, & non habens illa actu, sed potestate: id igitur, quod secundum Aristotelem recipit species, & est locus specierum, est anima ipsa, non facultas animæ. Præterea in contex. 8. & in 18. inquit intellectum intelligendo fieri omnia, aptitudo autem recipiendi non dicitur fieri aliquid, sed subiectum potens, & aptum sit illud, quod recipitur; sic enim etiam primæ materiæ potentia non dicitur fieri lapis, vel homo, sed materia ipsa per receptionem formarum dicitur fieri modò res hæc, modò illa. Sed si totam illam partem legamus, & bene perpendamus, uidebimus omnia Aristotelis dicta illi sententiæ refragari, & aperte animam ipsam, nõ facultatem animæ ibi considerari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere est. Maximè verò hoc confirmatur ex consideratione illorum, quæ dicuntur ab Aristotele in contex. 37. & 38. eiusdem libri, ubi epilogum faciens omnium à se dictorum de vtraque animæ parte cognoscente, de sensu, ac de intellectu, inquit animam esse quodammodo res omnes, quia per partem intellectiuiam sit res omnes intellectuales, per partem verò sensibilem sit res omnes sensibiles: quod igitur in contex. octauo, & in decimo octauo dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37. & 38. dicit animam fieri omnia; quare ibi nomine intellectus animam significauit, quoniam hoc non rectè de facultate dicitur, sed de sola anima. Tandem verò Aristoteles hoc aperte dicit in contex. illo 38. quando concludens inquit intellectum esse formam formarum, & sensum esse formam sensilium; sic enim testatur intellectum esse formam, eamque talem, quæ omnium formarum est receptiua; non est igitur sola aptitudo, & facultas animæ sed est anima ipsa, quæ est forma hominis. Illud verò, quod illos in errorem traxit, fuit, quòd non anima dueterunt Aristotelem ibi considerare animam rationalem respectu suæ operationis circa intelligibilia, ideo putarunt non animam, sed facultatem considerari; & uidentes Aristotelem dicere intellectum nihil esse actu ex entibus, sed esse omnia potestate, dixerunt intellectum non esse formam, quia si esset forma, iam esset aliquid actu: attamen, dum hoc attribuimus animæ rationali respectu operationis, omne dubium tollitur, & eorum error patet, vt primæ materiæ exemplo declarare possumus: materia nanque duas habet entitates; vnã propriam, quæ est eius propria essentia, est enim aliquid, & est ens distinctum à forma; alteram uerò, quam acquirit ex receptione formæ, à qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formam equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non esse actu ullum ex entibus, sed omnia potestate, non ob id asserimus eam secundum se nihil esse; neque hoc dicimus de ipsius potentia, & aptitudine, sed de ipsa materia respectu secundæ tantum entitatis; præsupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam respiciendo, sed alteram solam, qua fit res omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil esse actu, sed omnia potestate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnã propriam, alteram acquisitam, nam secundum se est forma corporis, & nobilissima quidem forma; sed respectu operationis, & quatenus est aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur fieri res illa spiritaliter, sic dicitur secundum se esse omnia potestate, & nihil actu: rectè igitur hoc dicit Arist. de anima rationali considerata respectu operationis, quare non oportet id ad facultatem animæ referre, sed ad animam ipsam: eamque fuisse Aristotelis mentem testantur uerba illa nuper à nobis relata, quando in contex. 38. illius libri inquit intellectum esse formam formam.

Declaratio
cõtex. 37. in
tertio lib. de
anima.

Prima mate-
ria duas ha-
bet entitates.

Intellectus
duas habet
entitates.

formarum; sic. n. illum intellectum, qui formarum receptivus est, formam esse asserit, non solum formæ aptitudinem: ad hunc sensum etiam Alexandri verba, quibus solum aptitudinem significare visus est, redigi posse videntur: ipse enim ita loqui voluit, ut Arist. imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectu entitatem tribueret, significaretque ipsum nihil esse actum, sed omnia potestate, sicut etiam Aristoteles dixit, nempe prout respicit operationem circa obiecta intelligibilia, sic. n. ipsum considerans Alexander voluit eius entitatem extenuare, ut significaret eum ita consideratum nihil esse actum. Quemadmodum igitur ducti claris Aristot. testimoniis eius verba ad rectum sensum trahimus, ita Alexandri quoque verba ad eiusdem sensum trahenda sunt, si ipsum tueri, & à magna absurditate vindicare volumus. Quod si ea fuit ipsius sententia, quam ei Averroes, & alii attribuerunt, partem refert ipsum indefensum relinquere, atque eius opinionem refutare,

Anima rationalis perfecta secundum Arist. definitio. Cap. XV.

In animæ rationalis perfectam definitionem assignare velimus, qualem Arist. nobis ex suis dictis colligendam relinquit, debemus per utrumque respectum naturam eius exprimere hoc pacto: intellectus est forma hominis, quæ quum nullum ex entibus sit actum, ea omnia recipere spiritaliter, & cognoscere apta est: immisionem verò cum organo in definitione ponere non oportet, quoniam hæc necessariò alteram immisionem sequitur tanquam proprietatem, quare superuacue in definitione ponetur. Hæc est humanæ mentis natura apud Arist. quam ipse partim in initio secundi libri de anima, partim in 3. lib. declaravit, & quam etiam epilogo collegit in context. 38. eius tertii libri: in quo non possum non maximè mirari ingenium, & artificium Arist. qui quum in 37. proposuisset colligenda epilogo ea, quæ de sensu, ac de intellectu dixerat, non ea tantum recensere debuit, quæ de sensu tradiderat post context. 50. secundi libri, & quæ de intellectu in tertio ad eum usque locum, siquidem ea omnia solum operationem respiciebant, sed cum iis etiam illa coniungere, quæ prius in secundi libri initio de omni anima vniuersè dixerat, dum eam respectu corporis consideravit: ideo in context. 38. id, quod proposuerat, perfectè, & artificiosè exequendo, duabus tantum dictionibus exquisitè naturam intellectus cum utroque respectu significavit, dum dixit intellectum esse formam formarum, formam respectu corporis, formarum verò respectu operationis: adeo ut formam dicens collegerit vnicò verbo naturam intellectus ut declaratam in secundo libro, dicens autem, formarum, vnicò similiter verbo collegerit intellectus naturam ut in tertio libro declaratam; ex libro. n. secundo habemus intellectum esse formam, qua homo est homo, ex tertio autem cognoscimus eam esse omnium formarum receptivam. Sic igitur definitionem intellectus omnibus numeris absolutam, quam nos modò pluribus verbis protulimus, Aristoteles duobus tantummodò, ac strictim expressit, dum dixit ipsum esse formam formarum. Idem de sensu dicendum est, similiter. n. ex dictis in initio secundi libri collegit sensum esse formam: ibi. n. docuerat omnem animam esse viventis corporis formam; postea dixit, sensilium, hoc colligens ex ijs, quæ post contextum 50. eiusdem secundi libri docuerat: sensus enim sensilia recipiendo operatur: non dixit autem absolute, formarum, quia ut antea dicebamus, sensus non cognoscit omnia, sed sola sensilia, & formas quidè sine materia recipit, proinde formarum ipse quoque receptivus est, non tamen omnium, sed sensilium tantum; rectè igitur Aristoteles dixit sensum esse formam sensilium, intellectum verò esse absolute formam formarum.

Artificium
Arist. in dicto
Intellectus esse
formam forma-
rum.

IACOBI ZABARELLAE
 PATAVINI
 DE SPECIEBUS INTEL-
 LIGIBILIBVS.

Propositio dicendorum. Cap. I.

DE mente humana agens Aristoteles in tertio de anima libro frequenter specierum intelligibilem mentionem fecit; dixit enim ipsam esse locum specierum, ita tamen ut non habeat eas actu in sua essentia; sed potestatem solum recipiendi, recipiat autem ipsas à phantasmatibus. Hoc quomodo sese habeat, non ita clarum fuit, ut magnas interpretum controversias, atque altercationes non excitauerit; non solum enim dubitarunt quòdnam harum specierum officium sit in intellectu, verum etiam an reuera dentur; imprimanturque in intellectu species illæ: idque etiam aliqui profus negare ausi sunt, & aliud aliquod excogitare, quod Aristoteles nomine specierum intelligere potuerit. Præterea verò cum hac disputatione ista non parvi momenti, & explicatio dignissima coniuncta est, quidnam sint in intellectu illi, qui habitus vocari solent, unde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud esse videantur, quàm hæ species in mente humana impressæ, atque ita fixæ, ut non facile amoveri queant. Nos igitur hac de re secundùm principia philosophi Aristotelis disputaturi, ante omnia Simpliçij, & Platoniorum sententiam tanquam Aristoteli manifestè aduersantem reicimus, & ab hac nostra disputatione penitus excludimus; quippe quum nimis longa oratione opus esset ad Aristotelis de mente humana, eiusque operatione sententiam cum Platonis opinione conferendam: quum enim illi dicant animam rationalem habere in se rationes ideales ut naturaliter insitas; & consubstantiales, non ut extrinsecus impressas; proinde nihil à phantasmatibus recipere, sed solum excitari ad contemplandas in se rationes ideales, quæ tunc tanquam è tenebris in lucem prodeuntes incipiunt vocari habitus; huius sententiæ aduersatur apertè Aristoteles dicens intellectum esse profus immissum, neque vllum intelligibilem habere actu in seipso, sed omnia potestate, proinde ea recipere ab obiectis externis. Hanc igitur Aristotelis sententiam veram esse statuentes; quum eam in dubium, atque in disputationem renocare nullum operæ precium fore videatur: de eius tantummodo intelligentia disputandam, & aliorum hac in re altercationem expendendam in præsentia nobis proposuimus. Referemus igitur in primis contrarias multorum sententias, & argumenta quibus utuntur, ut intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit, deinde nostram hac de re sententiam profereamus; tandem quæ illa, quæ nobis aduersari videbuntur, aliorum argumenta soluemus.

Simpliçij opinio.

De Latiorum contraria sententia, & earum declaratio.

Cap. II.

VVM Aristoteles species rerum intelligibilium tanquam ad intellectionem necessarias manifeste posuerit, latini omnes tum in eorum concessione consenserunt, tum etiam in eo quod species re ab intellectione distinguatur, ita ut aliud sit species intelligibilis, aliud intellectio, quum praesertim etiam tempore secundum eos distinguantur, & detur species intelligibilis absq; intellectione, ut postea declarabimus; sed quidam sint species intelligibiles, & quem in intellectione locum habeant, dissenserunt: primum enim in duas penitus contrarias sectas diuisi sunt; alij namque species intelligibiles in intellectu imprimi asseruerunt; alij verò eas constanter negarunt, & solum extra intellectum species concesserunt, quas ob id species expressas nominarunt: utranque igitur sententiam prius declarabimus, postea utriusque argumenta referemus. Illi, qui priorem sententiam sequuntur, dicunt eas esse quiddam intellectui superadditum, & esse accidentia spiritalia à phantasmatis in intellectu producta, quae & praecedunt tempore intellectionem, & post eam sequuntur in intellectu, unde eas impressas appellantur: secundum hos facile est ostendere cur intellectus vocetur in habitu, & quidam sit hic habitus; quando enim impressas habet rerum intelligibilium species, quas contemplari potest quando vult, quum post intellectionem fixae in intellectu maneat, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud est habitus, quam species impressa, & ita fixa, ut deleri vix possit. Sed hi in modo discordes fuerunt, & adhuc in duas sectas diuisi sunt. Alij namque dixerunt has species respectu intellectus habere locum obiecti terminantis intellectionem, quia intellectus eas habens contempletur quando vult, cuius sententiae fuit Gregorius Ariminensis in primo sententiarum distinctione tertia quaestione prima, & clarius in secunda distinctione septima quaestione tertia; eandem sequutus videtur Scotus in primo sententiarum distinctione tertia quaestione sexta, ubi longo sermone ostendere nititur dari species intelligibiles in intellectu ante intellectionem impressas, tanquam obiecta ipsius intellectus, ex quarum multiplicata intellectione firmior impressio fiat, ita ut appetantur habitus; quos intellectus potest contemplari quando vult; habet enim obiectum praesens, quum species in intellectu maneat post intellectionem: confutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium species impressas, & ponentium tantum expressas, ut ibi legere possumus. Alij verò dicunt species impressas non habere obiecti locum, sed formae tantum & actus primi, quia per eas ita operatur intellectus, ut ignis per formam suam, quae dicitur actus primus respectu operationis, quae est actus secundus: sic igitur species intelligibilis impressa in intellectu est ratio formalis, qua intellectus operatur; non operatur autem, nisi à phantasma moueatur, ideo phantasma locum habet obiecti mouentis, species autem impressa non obiecti locum habet, sed formae & habitus reddentis intellectum propensum, & aptum ad operandum: haec fuit Thomae opinio, quae apud eum legitur tum in contextu octauo 2° 1° 1° libri de anima, tum clarius in prima parte summæ quaestione 85. articulo secundo, eamque Scotus impugnat in dicto loco quaestione septima; sed opinionem Thomae sequi videtur Zimara in theoremate 82. ubi asserit speciem in intellectu impressam esse principium effectuum intellectionis, hoc est rationem formalem, qua intellectus, qui possibilis dicitur, est intellectionis productiuus. Non est autem ignorandum, non apparere per ea, quae diximus, differentiam ullam inter Thomam, & Scotum; nam etiam dicendo speciem impressam habere locum

Prior secta.

Gregorius
Ariminensis.

Scotus.

[in 2° 1° 1°
c. 122]

Thomas.

Zimara.

locum obiecti, dicimus ipsam esse principium effectiui, & motiuum, quia officium obiecti est mouere, & agere; ideo plures recentiores philosophi dum hoc tantum dicentes putant se Thomæ & Scoti discrimen, ac dissidium tetigisse, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum discrimen apparet. Dico igitur discrimen vtriusque sententiæ in hoc consistere, quod Scotus dicens speciem impressam tenere locum obiecti negat intellectum phantasmate mouente tunc indigere, quia species ipsa impressa obiecti officio fungitur: Thomas verò, & Zimara dicunt obiectum esse phantasma, non speciem ipsam impressam, ideoque semper requiri phantasma mouens, & excitans ad intellectiorem; intellectus enim habens impressam speciem tanquam habitum, à phantasmate excitatus statim intellectiorem producit, quia species est ratio producendi intellectiorem, nec produceret hanc intellectus, nisi speciem haberet: idcirco in altero quoque dissentiunt, quod Thomas putat speciem impressam esse totam rationem producendi intellectiorem, Scotus autem dicit neque intellectum, neque speciem esse rationem totam intellectiorem productiuam, sed vtrunque simul, adeo ut ex ambobus constitutur ratio adæquata intellectiorem productiua; est enim tum ipsa species impressa, tum etiam ipsa intellectus natura; ideo in dicta questione septima impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, ut ibi legere possumus. Sed Caietanus in prima parte summæ questione. 79. articulo secundo. aliam Thomæ sententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixisse speciem imprimi in intellectu, sed intellectum fieri res ipsas, & imbibere quodammodo totum obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad opinionem ponentium speciem expressas, de qua postea dicemus, idcircoque aliqui eam sequentes approbant hoc Caietani dictum. At tamen apud Thomam in memoratis locis eam sententiam legimus, quam nos prius exposuimus, & quam ei omnes attribuunt. Ioannes autem Gandauensis in tertio libro de anima questione vndecima, & decima septima vterque quidem species impressas tum præcedentes, tum sequentes intellectiorem, sed negat eas esse intellectiorem effectiui principium, & probare nititur eas esse principium receptiuum tantum, id est rationem recipiendi intellectiorem, non quidem receptiuum præparatum, hoc enim est intellectus; sed receptiuum præparatum, sicut in dictis locis legere possumus. Hæc sunt, quæ ab illis dicuntur, qui species imprimi asserunt: & eorum inter se controuersia ea est, quam nos breuiter retulimus. Contrariam verò sententiam, quod nulla in intellectu species imprimatur, sed sola species expressa satis sit ad intellectiorem producendam, sequutus est Henricus, quem Scotus confutat in dicta sua questione; & eam magno conatu defendit Ioannes Baconius secundo sententiarum distinctione sexta questione prima articulo tertio, quam eandem tuerentur his temporibus omnes ferè philosophi recentiores; species autem expressæ apud hos sunt ipsa phantasmata, quando ab intellectu agente illustrata sunt actu intelligibilibus, & actu motiua nostri intellectus; quem admodum. n. lumen solis unctum coloribus constituit eos in esse claro, & expresso, & actu motiui ipsius visus; ita phantasmata ab agente intellectu illustrata sunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur species expressæ, quæ ad intellectiorem in intellectu producendam sufficiunt absque vlla speciei impressione, quia nihil in intellectu imprimitur tanquam illi superadditum. Est autem etiam inter hos dissidium aliquod: nam Ioannes Baconius dicit hanc speciem excitare intellectum, deinde ipsum ita excitatum promere ex se ipso intellectiorem: quare apud eum intellectio formaliter est solum actio ipsius intellectus, quia ipse in promenda intellectiorem agit, non patitur; sed antecedenter est passio, quia excitatio præcessit, quæ est passio quædam intellectus à phantasmate. Sed recentiores quidam in reliquis Baconij sententiæ sequentes id tantum non receperunt, intellectiorem esse intellectus actionem tantummodo; nam aduersus hoc sententiæ Arist. adduxerunt, qui clarè dixit intelligere esse pati, & modò etiam passionis expressit dicens intellectu fieri res ipsas; purauit

Caietanus.

Gandauensis.

Henricus.

Secunda secta.

Henricus.

Ioannes Baconius.

ergo Aristoteles intellectionem esse passionem non modo antecedenter, sed fortius maliter, adeo ut sit simul actio, & passio: actio ratione iudicii, siquidem iudicare est agere; passio verò quatenus intellectus imbibit quodammodo totum obiectum, & in ipsum transformatur, nihil tamen recipiendo tanquam sibi superadditum; imbibere enim & transformari est pati quoddam. Hi autem suam hanc sententiam declarantes dicunt neque intellectum, dum intelligit, formam vllam in se recipere, neque perspicuum à coloribus informari, sed visum fieri rem visam, & intellectum fieri rem intellectam, absque vlla speciei receptione: que modum enim quum columna ex dextra sit sinistra, id non prouenit ex aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, sed ex solo respectu vnus rei ad aliam; ita per solam præsentiam corporis luminosi, & respectum perspicui ad ipsum sit ipse perspicui illuminatio, quum nulla in eo species recipiatur; sic etiam in oculo non recipiuntur colorum species, ne que sit visio per receptionem colorum, sed per præsentiam colorati corporis in perspicuo illuminato, & respectum oculi ad colorum præsentiam: quo fit, vt mutetur visus quodammodo in colorem, & hæc ratione pati dicitur, non quòd speciem aliquam recipiat; non enim color per medium perspicuum ad oculum transit, sed vltra perspicuum apparet oculo, & inspicitur, quum nihil in oculo imprimat: ita phantasmata, quando lumine intellectus agentis sunt illustrata, & constituta in esse claro, & expresso, apparent intellectui, & nihil in eo imprimunt, sed intellectus fit res illa, quam intelligit, & hæc dicitur intellectio: quam sententiam colligunt ex verbis Alexandri, tum in primo, tum in secundo libro de anima in capite de visu, tum etiam in libro de sensu & sensilibus.

Prioris selecta argumenta ad probandum species impressas.

Cap. III.

1. argumenti.

2.

2. argumenti.

3.

CONTRARIIS sententijs ita declaratis vtriusq; argumenta consideranda sunt. Illi quidem, qui tuentur species impressas, primùm ita argumentantur: intellectio est vnio intellectus cum intelligibili; ergo necesse est vt intelligibile in intellectu spiritaliter imprimatur: quoniam quomodo erit vnio, si intelligibile maneat extra intellectum? Secundò, dantur habitus intellectuales distincti ab habitibus partis anime sensibilis, ergo dantur species in intellectu impressæ, & post intellectionem seruata: cõsequentiã clara est: quia isti habitus non possunt esse aliud, quàm species ipsæ rerum intelligibilium manentes in intellectu post intellectionem, & ante intellectionem impressæ: assumptum quoque manifestum est apud Aristotelem in sexto libro de moribus, vbi dicit intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem esse habitus intellectuales, & esse actum in anima; in libro etiam categoriarum dicit hos habitus esse qualitates primæ speciei in ipsa anima in hærentes, & diu manentes, & ægrè separabiles: hoc etiam confirmatur per ea, quæ dicuntur ab Aristotele in contex. octauo tertij libri de anima; ibi enim inquit nos per tales habitus reddi aptos ad operandum quando volumus; vult igitur eos esse in anima fixos, & post operationem permanentes, nam operatio labilis est, nec diu durat; quare si simul cum ea defineret habitus, quomodo aptiores ad operandum essemus, quàm prius? certè scientia rerum naturalium acquisita in animo philosophi naturalis seruat in eo etiam dum nihil contempletur, & dum dormit; similiter seruat ars medica in animo medici etiam dormientis, in quoniam igitur anime parte seruari has disciplinas dicendum est? seruantur vtique in parte cognoscente, atqui non in parte sensibili, quia hæc non recipit vniuersalia, hi autem omnes habitus sunt vniuersales, quare non possunt seruari in memoria, quæ est facultas

est facultas animæ sensibilis, & sola particularia, quæ à sensibus recipit, seruari potest: restat igitur ut in intellectu seruentur, & ea ratione dicantur habitus, quatenus etiam post intellectiōnem, & diu quidem, in intellectu remanent. Tertiò rationi consentaneum est actum primum præcedere actum secundum; at scientia est actus primus, & contemplatio est actus secundus, ut inquit Aristoteles in initio secundi libri de anima, & in contex. octauo tertij; ergo habitus scientiæ debet præcedere intellectiōnem: & nisi hoc dicamus, sequetur intellectum semper habere potestatem æquè propinquam ad operationem, neque ostendere poterimus quomodo nunc habeat potestatem propinquiorem, quàm prius; quoniam potestas non potest esse facta propinquior, nisi aliquid in intellectu impressum, & illi superadditum remanserit: sed neque ostendere poterimus quomodo intellectus in habitu sit aptus ad operandum quando vult: cur enim est aprior, quàm ante acquisitionem habitus, si nullus remanet habitus, à quo aptior reddi possit: dantur ergo species impressæ, & post intellectiōnem seruatæ. Præterea confirmatur hæc sententia testimonio Aristotelis in multis locis: nam in secundo contex. tertij libri de anima dixit intellectum pati ab intelligibilibus, atqui nihil patitur sine receptione, ergo vult intellectum ab obiectis recipere species: deinde in contex. tertio clarè dixit intellectum esse susceptiuum speciei, at non potest speciem suscipere, nisi species in ipso imprimatur: postea in contex. sexto dixit intellectum esse locum formarum, at nulla esset cum loco similitudo, nisi species esset in intellectu, quum etiam locatum sit in loco: nam si species essent extra intellectum, quomodo intellectus diceretur locus specierum? Auerroes quoque eum locum interpretans inquit differre animam intellectuam à loco propriè sumpto, quòd locus recipit locatum, nec fit illud, anima verò recipit species, & fit illam species, quam recipit: ponit ergo Auerroes receptionē speciei in intellectu, & unionem intellectus cum specie intelligibili: in contex. etiam. 37. & 38. dicit Aristoteles animam modo quodam fieri omnia, nam per sensum fit omnia sensilia, per intellectum verò fit omnia intelligibilia, non potest autem fieri res ipsæ, nisi species seruum in se recipiat.

3. argumentū.

4. argumentū.

Argumenta posterioris sectæ ad probandum non dari species impressas. Cap. IIII.

ALTERA verò secta, quæ species imprimi negat, argumentatur præcipuè ex verbis Aristotelis in contex. quinto tertij libri de anima, ubi dicit intellectum nihil esse actum eorum quæ sunt, antequàm intelligat; atqui intelligere est operari, ergo negat ante operationem esse in intellectu aliquam speciem intelligibilem; quia posita specie impressa ante intellectiōnem, tunc intellectus esset factus aliquid antequàm intelligeret: idem etiam legimus apud Aristotelem in contex. decimo quarto eiusdem libri, ubi inquit intellectum, antequàm intelligat, esse sicut tabulam, in qua nihil descriptum sit: non vult igitur Aristoteles aliquam speciem in intellectu præcedere intellectiōni. Secundo sic argumentantur: satis saluatur intellectiō per solam speciem expressam, hoc est per phantasma illustratum, & actum motiuum, ergo superuacaneum est ponere speciem à phantasmate in intellectu impressam; frustra enim fit per plura, quod per pauciora æquè fieri potest: antecedens patet; quoniam præsentia obiecti ad mouendum apti potest sine aliquius auxilio producere intellectiōnem, si nihil impediatur. Tertiò vtuntur argumento tali: si concederentur species impressæ, & post intellectiōnem seruatæ, daretur memoria intellectuua: consequentia clara est; quia nullum est aliud memoriæ officium, quàm species post cognitionem seruari, quare

1. argumentū.

2. argumentū.

3. argumentū.

species post intellectionem in intellectu seruantur tanquam in memoria; consequens aduersatur Aristoteli, qui in libro de memoria, & reminiscencia dicit memoriam esse per se primi sensitiui, per accidens verò esse intellectiui, nempe quatenus intellectus non intelligit sine phantasmate, nullam igitur memoriam concedit, nisi ynam, quæ est facultas animæ sentientis, & per se inseruit phantasiæ, quam idola rerum tantummodo particularium seruet, & sit phantasiæ tanquam apertus liber; per accidens verò, & per mediâ phantasiâ inseruit etiam intellectui, quatenus ille mouetur à phantasmate. Quartò aliqui ita argumentantur: forma non potest esse subiectum accidentium, intellectus autem forma est, & species sunt accidentia, ergo intellectus recipere species non potest. Addunt idem hoc aliud argumentum: substantia æterna non est capax accidentium mutabilium, intellectus est substantia æterna, species verò sunt accidentia labilia, ergo intellectus recipere species non potest.

4 argumētū.

7 argumētū.

Error vtriusque sectæ, & quòd necessarium sit species in intellectu imprimi a phantasmatibus, contra posteriorum sectam.

Cap. V.

HGO in hac difficultate neutri opinioni adhaerendum puto, sed mediam quandam viam tenendam, per quam, vt mihi videtur, omnia dubia, & argumenta facile soluantur: credo intellectionem fieri non posse sine impressione speciei intelligibilis in intellectu, quæ sit quiddam diuersum tum à phantasmate producente, tum à substantia intellectus recipiente; & in hoc puto posteriorem sectam fuisse deceptam, priorem verò rectè sensisse; sed hanc quoque in eo errasse, quòd posuit speciem hanc impressam præcedere intellectioni, & post intellectionem manere in intellectu; ego, n. arbitror tandiu seruari in intellectu speciem, quandiu intellectus intelligit actū, quia puto speciem in intellectu receptam, & intellectionem re ipsa idem esse; proinde errasse in hoc omnes, qui species impressas re distinctas ab intellectione posuerunt; ob id posterior secta in hoc bene sensit, quòd nihil in intellectu posuit præter intellectionem, in eo tamen malè, quòd dixit nullam à phantasmate speciem in intellectu imprimi, & intellectum absque vllius formæ receptione intelligere: in eo quoque hi defecerunt, quòd in intellectu intellectionem ponentes negarunt speciem, proinde diuersum quiddam esse putarunt speciem ab intellectione; quod etiam aptè protulerunt, dum phantasma illustratum expressam speciem appellarunt: sic enim etiam subiecto distingui speciem, & intellectionem asseruerunt, scilicet ynam in phantasia esse, alteram verò in intellectu. Tria igitur à nobis demonstranda sunt. Primum aduersus posteriorem sectam, quòd non sufficiat phantasma sine specie impressa, sed necessarium sit imprimi in intellectu speciem à phantasmate. Secundum verò aduersus priorem sectam, quòd species impressa nō præcedat tempore intellectionem, neque post intellectionem seruetur. Tertium demum, cur intellectus dicatur in habitu, & quid sit iste habitus, qui post intellectionem in intellectu manens facit vt intellectus possit contemplari quando vult, & vt dicatur respectu operationis habere potentiam propinquiorem, quam prius habuerit. Primum probatur efficaciter argumentis prioris sectæ, nempe illis, quæ solam impressionem demonstrant: nam illa, quæ ad probandam permanentiam adducta sunt, nihil roboris habere postea demonstrabimus. Primum quidem necesse est, sicut primo argumento ostendebatur, in intellectione coniunctionem fieri intellectus cum intelligibili, hæc autem fieri non potest, nisi aliquis in intellectu recipiatur; hoc significauit Aristoteles quando dixit intellectum fieri rem ipsam intellectam: at non potest fieri res intellecta, ita vt ab eaminationem

1 argumētū.

minationem accipiat, nisi in se recipiat aliquid noui, quod antea non habebat; sic enim etiam prima materia non dicitur facta homo, nisi per receptionem formæ hominis. Illud verò, quod aliqui ad hoc dicunt, intellectum intelligentem nihil recipere, sed imbibere totum obiectum, & fieri illud, mihi quidem non modò vanum esse videtur, sed etiam implicare contradictionem; nam si idem intellectus prius nihil intelligat, postea verò intelligat equum, & dicatur factus equus, quæro an sit idem intellectus, & eadem res nunc, & prius, an duæ; si idem, equus etiam ante intellectionem erat equus, quod neque aduersarij concederent; si verò non idem, necesse est vt vel destructa sua priore entitate sit facta alia entitas, vel ea manente alteram nouam entitatem receperit: si priorem suam entitatem amisit, ergo destructus est; quare intellectio erit destructio ipsius intellectus, nec licebit amplius dicere, humanus intellectus intelligit, sed potius dicendum erit, equus intelligit, quoniam tunc ita est factus equus, ut non sit amplius intellectus; si verò manente pristina sua entitate alteram quoque entitatem acqui- siuit, necesse est vt aliquam formam receperit, non potest enim dici factus equus, nisi forma equi illi accesserit vt eius substantiæ superaddita, sic enim rectè dicemus factam esse vnionem intellectus cum re intelligibili; non enim dicitur vniri, & con- iungi res vna cum semetipsa, sed plures esse oportet, ex quarum coniunctione vnum fieri dicatur: oportet igitur speciem in intellectu imprimi, & ita vnum fie- ri tanquam ex materia & forma, nam ipse in recipiendo tenet locum materiæ, vnde vocari solet intellectus materialis, species autem impressa tenet locum formæ; & quia nominatio sit à forma, totum dicitur factum vnum, & vocatur equus, non quidem materialis, sed spiritualis: hoc modo intelligendus est Aristoteles, quan- do dicit intellectum fieri singula; non enim quum videmus factum vnum, debe- mus negare eius constitutionem ex parte materiali, & parte formali; perinde. n. esset ac si quis videns hominem esse vnum negaret ipsum ex materia & forma con- stare. Sed id, quod eos decipit, fuit, quòd vnio intellectus cum intelligibili, quum sit spiritualis, est maior, quàm vnio materiæ cum forma materiali, ideo partium coniunctarum discrimen non conspexerunt: immò veritate coacti ita loquuti sunt, vt inscii in nostram sententiam venerint; negarunt enim intelle- ctum recipere, sed dixerunt ipsum imbibere potius obiectum, & fieri illud, quare idem affirmant, & negant; negant enim intellectum recipere species, id tamen concedunt, dum dicunt imbibere, quia imbibere est recipere, & nil aliud est hæc imbibitio, quàm magna vnio; quum enim sit rerum spiritualium, est maior, quàm vnio formæ materialis cum materia: ideo hanc eorum appellationem non modò non refutamus, sed maxime approbamus, quia receptio specierum in intellectu conuenientissimè vocatur imbibitio, nec potest conuenientius nominari. Præ- terea alia ratione hoc comprobare possumus, qua manifestè causa erroris illorum declaratur: in omni actione & passione duas dari formas necesse est, vnã pro- ducentem, alteram productam in patiente; ar phantasma est forma agens in in- tellectum, & intellectus à phantasmate patitur; ergo necesse est præter phantasma dari aliam formã ab ipso productã in intellectu: maior à nullo neganda esset, quoniam & ratione, & experientia cognoscitur esse verissima; scopus enim omnis agentis nullus alius est, quàm introducere in patiens formam sibi similem, nam ipsammet agentis forma non potest eadem numero migrare ab agente ad patiens; ergo nil aliud est agere, quàm formam sibi similem producere in patiente: id què per inductionem manifestum est: ignis enim agit in lignum, non vt illi suamet formam numero eandem largiatur, quia hoc fieri nullo modo potest, sed vt in lignum introducat aliam formam similem, nempe aliam numero formam ignis, et- enim sine huius introductione non fit actio, neque productio; non enim sufficit sola præsentia ignis agentis ad faciendam hanc productionem; quid enim produ- citur, si ignis agens nullam formam producit? ergo manifestum est idem in

Euisio sti-
gorum.

Confutatio.

Secundæ ar-
gumentum.In omni
actione dug
formæ con-
ducuntur.

omni actione dicendum esse: est enim omnino necessarium ut à quolibet in aliud agente forma aliqua in patiente producat: quoniam igitur phantasma in phantasia est, nec potest recipi in intellectu, & est agens respectu intellectus, oportet formam aliquam ab eo in intellectu produci, quam iudicans intellectus intelligat: quamobrem quum sit (ut aduersarii dicunt) in esse claro, & expresso, ita ut sufficiat ad agendum, necesse est ut formam producat in intellectu; hoc enim est agere: & hoc negato phantasma ad agendum non sufficit, quia non agit, nisi speciem producat. Sed videtur aduersarii hoc concedere, dum dicunt phantasma producere intellectionem in intellectu; etenim nil aliud est intellectio, quam species impressa, ut asserit apertissime Aristot. in context. 15. 27. 37. tertij libri de anima, dum inquit scientiam, & scibile idem esse, non quidem scibile materiale, quod extra animam est, sed scibile spiritale, quod est in anima. hoc enim scibile idem est ac scientia, quæ actu est, ut actualis cognitio equi est equus ipse spiritalis; discrimen est solum secundum rationem, hoc est secundum diuersas considerationes: nam si referatur ad ipsum intellectum, in quo est, & à quo iudicatur, dicitur intellectio; si verò ad obiectum externum, vocatur species, & imago illius, seu illud ipsum spiritaliter. Ob id horum sententia proculdubio ad veritatem propius accedit, & magis defendi potest, quam altera: nam videtur Ioannes Baconius, & alij, qui eius sententiam sequi sunt, hoc solum respexisse, ut euerterent species ita impressas, ut intellectionem præcedant, & post intellectionem sequantur; at speciem impressam, quæ idem esse dicatur cum intellectione, certè (ut ego arbitror) nec Baconius, nec alij negarent: quamobrè sententia hæc ad rectum sensum trahi facile potest. Hæc fuit Auerrois opinio, qui in commentario quinto tertij libri de anima inquit intentiones intellectas habere duo subiecta, vnum, per quod sunt entia, & alterum, per quod sunt veræ; subiectum enim per quod sunt entia, est intellectus, in quo inhaerent; subiectum autem, per quod sunt veræ, est ipsum obiectum externum; veritas enim est æquatio cõceptus cum re, cuius est cõceptus; asserit ergo Auerroes species esse in intellectu tanquam in subiecto, nec re distingui ab intellectione, sed solum ratione, sicuti declarauimus. Hoc idè de speciebus sensibilibus dicendum est; nam color in oculo receptus, ac iudicatus, si ad realem colorem referatur, dicitur species coloris, seu color spiritalis; si verò ad oculum, dicitur cognitio coloris, & vitio, ita ut anima, dum iudicat, dicatur fieri color ille. Verum quia aliqui ita negarunt species impressas, ut omnem eorum entitatem de medio tollere conati sint, & ostendere nullius formæ receptionem fieri siue in sensu, siue in intellectu, sed cognitionem nil aliud esse, quam habitudinem, seu respectum quendam ad obiectum præsens; ideo operæpretium est sententiam hanc aliquantum considerare, ut ostendamus speciem imprimi in sensu & in intellectu, tanquam ens posituum, & absolutum, & veram speciem qualitatis, non ut meram relationem, ut ipsi dicunt. In primis illud nobis statuendum est, quod ipsi non negarent, eadem esse rationem & speciem intelligibilem in intellectu, & speciem sensibilem in sensu, ac luminis in perspicuo; horum enim omnium entitatem absolutam isti inficiantur: quod igitur de horum aliquo ostendamus, id de aliis quoque ostensum intelligatur. Primum possumus argumentum de lumine sumere ex iis, quæ aliàs fusius à nobis dicta sunt in libris de visu: lumen in perspicuo producit qualitatem materialem, nempe realem calorem, ut Aristoteles sæpe asserit in primo Meteorologicorum, & ut per se manifestum est; ergo lumen non est pura relatio, sed est accidens absolutum: consequentia clara est: quia mera relatio non potest efficere qualitatem realem, & multo minus talem agendi vim habere potest id, quod est purum nihil: nec dici potest calorem produci à luce, quæ est in sole, non à lumine, quod est in perspicuo; etenim actio omnis fit per contactum, ut inquit Aristoteles in tertio & septimo physicorum, lux autem, quæ in sole est, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læsione, quæ fit ab inspectione excellentis

Intellectio
est species ip-
sa impressa.

Auerroes.

Aduersus ne-
gantes specie-
rum entita-
tem.

excellētis lucis; læditur enim ac destruitur temperies oculi à magno lumine, ut ait Aristoteles in context. 123. & 143. secundi libri de anima, & in septimo tertii: destructio autē temperaturæ oculi est alteratio realis, quæ à pura relatione fieri non potest; lumen igitur in perspicuo non est mera relatio, sed est accidens absolutum, & species quædam qualitatibus. Possumus etiam à phantasmate sumere contra hos argumentum validissimū: phantasma in phantasia non est purum nihil, neque mera relatio ad obiectum præsens, sed est ens absolutum, ergo etiam species obiecti in sensu, & in intellectu est ens absolutum: consequentia clara est, quia horum omnium eadem est conditio: ab obiecto enim externo mouetur sensus, à sensu phantasia, & à phantasia intellectus; quare si species in sensu nulla recipitur, sed est mera relatio, non potest in phantasia produci phantasma, quod sit maioris entitatis: antecedens autem probatur multifariam: primum, quia, ut etiam aduersarii consentunt, phantasma mouet intellectum, ergo est aliquid absolutum, quia mera relatio non est apta ad mouendum; præterea illuminatur ab intellectu agente, ergo est ens positium & absolutum: præterea phantasma inhæret actui in phantasia, etiam non præsentē obiecto externo, immò etiam destructo obiecto, & nulla etiam existente specie in sensu externo; ergo non est mera relatio ad obiectum, si quidem destruitur relatio per ablationem termini: si uerò aduersarii ad partem memoratricem confugiant dicentes memoriam seruare imagines obiectorum, & has esse præsentēs phantasiæ, & prædictam relationem facere, incidunt in Scyllam dum uolunt uitare Charybdin; nam eadem difficultas manet de imagine in memoria, quæ eiusdem est conditionis, ac reliqua prædicta: nam secundum eos etiam imago illa deberet esse mera relatio ad obiectum præsens, quum hæc quoque sit eiusdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc tamen dici non potest, quum nullum adsit obiectum reale, quia memoria est præteritorum: igitur & idolum in memoria, & phantasma in phantasia, & species sensilis in organo sensus, & species intelligibilis in intellectu sunt entia positiua, & absoluta. Confirmant hæc sententiã uerba Aristotelis in multis locis: nam in context. 121. & 138. secundi libri de anima inquit sensum recipere formas sine materia; meram autem relationem ad obiectum præsens non uocaret formam, igitur indicat recipi aliquid positium; neque dicere possunt obiectum reale, ut realem colorem, ibi ab Aristotele uocari formam; nam color ille est forma in materia, Aristoteles autem dicit recipi formam sine materia: præterea in tertio libro dixit intellectum esse immixtum, ut possit species recipere, dixit esse locum formarum, & formam formarum; & sensum dixit esse formam formarum sensilium, quæ omnia nostræ opinioni attestantur, ut considerantibus manifestum est. Auerroes quoque absque dubio hoc sensit, quum in commentario quinto tertii libri dixerit intellectum speculatiuum constare ex tribus, ex possibili, & agente, & phantasmatibus, seu ex speciebus intellectibus, quæ tenent locum formæ, & sunt productæ à phantasmatibus: ergo non putauit species esse mera relatione, quia relatio non facit compositionem, nec recte uocatur forma: in commentario etiam trigésimo eiusdem libri Auerroes dicit species intellectas habere subiectum aliud à subiecto phantasmatum, quare uult eas recipi in intellectu, quum phantasmata recipiantur in phantasia; non igitur putauit intellectionem esse solam præsentiam phantasmatis extra intellectum, sed esse speciem à phantasmate productam in intellectu. Videtur autem causa erroris istorum fuisse, quòd non cognouerunt entitatem accidentis spiritalis; quare id omne, quod materia-

Auerroes.

Alexander.

ferum

fertim colorem in oculo, actione reali, & vera alteratione, qua realis qualitas producatur: quare quando negat formam in intellectu, aut in sensu recipi, negat solum formam realem, non negat spiritalem, ut ex eius verbis manifestè colligimus: nam argumentum sumit ex eo quòd formæ non recipiuntur nisi per verum motum in tempore factum, visio autem fit subito; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quàm formam materialem: exemplum autem columnæ, quo Alexander vitur, sano modo intelligendam est: non enim in omnibus ea comparatio consistit, sed in eo solum, quòd columna fit dextra absque vilius materialis formæ receptione, siquidem nulla alia forma considerari potest, quæ in columna recipiatur, nisi forma materialis; in hoc igitur est similis instrumento visus, in quo fit visio sine alicuius materialis formæ receptione: at si spiritalem formam consideremus, & nomine formæ comprehendamus, non est amplius similitudo; in oculo enim recipitur forma spiritalis, in columna minime; quod patet, si huic exemplo aptemus modum loquendi Aristotelis de sensu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fiat, minime conuenit: inquit Aristoteles sensum recipere formas sine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & esse locum formarum; at columna, quando fit dextra, non dicitur pati, neque formam aliquam recipere; quare horum discrimen magnum, & manifestum est. Posset autem aliquis pro his nobis obicere verba Aristotelis in context. 69. secundi libri de anima, ubi dicit lumen esse præsentiam corporis lucidi in perspicuo: sed hæc nobis non obsunt, quoniam propositio illa Aristotelis non est intelligenda formaliter, sed causaliter; non enim dicit, nil aliud esse lumen, quàm præsentiam lucidi, sed dicit lumen produci in perspicuo à præsentia lucidi, id quæ manifestum est legentibus omnia Aristoteli, verba in eo loco: & hoc idem de Alexandro dicimus, qui & in primo & in secundo suo libro de anima de visu loquens inquit, lumen esse præsentiam lucidi, sed hoc ipsemet declarans inquit lumen produci in perspicuo à lucido tanquam à causa. Hoc idem apud Auicennam legere possumus in libro suo, qui vocatur Compendium de anima; ibi enim dicit præsentiam lucidi in perspicuo esse causam luminis, non dicit esse lumen ipsum; notare etiam apud Auicennam in eo libro possumus in cap. sexto & octauo, ipsum existimasse species in sensu, & in intellectu imprimi ab obiectis tanquam à causis producentibus, & esse entia absoluta, non solum relationes, ut illi existimauerunt.

Obiectio.

Solutio.

Auicennam.

Quòd species impressæ nec præcedere intellectionem possunt, nec post eam seruari, contra priorem sectam: Cap. VI.

Primum argumentum.

SEQVITUR secundum caput demonstrandum, quòd species impressæ nec præcedere intellectionem tempore, nec post eam seruari possint; qua in re priorem sectam deceptam fuisse arbitror. Ad hoc demonstrandum nullum est efficacius argumentum illo, quòd à D. Thoma refertur tanquam argumentum Auicennæ in prima parte summæ quæstion. 79. articulo sexto: Auicenna enim hoc, quòd verissimum est, cognouit, non posse in intellectu esse impressam speciem sine intellectione, ideo hoc argumentum usus est: Si species ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus necessariò eam semper intelligeret; consequens manifestè falsum est: consequentia autem probatur, quia species non potest imprimi in intellectu, nisi abiuncta à materia, & nudata conditionibus materialibus; at secundum Aristotelem in context. 15. & 16. tertii libri de anima omne abiunctum à materia est actu intelligibile, immò est actu intellectum, immò est idem quòd intellectus, & quòd intellectus ipse: ergo species in intellectu impressa intellectio ipsa est, id quæ asserit expressè Aristoteles in context. 15. 20. & 7. 37. tertii libri de anima: igitur

tur ponere in intellectu speciem sine intellectione est pugnantia dicere, & implicare contradictionem; quia tantum abest ut species in intellectu esse possit sine intellectione, ut potius sit ipsamet intellectio. Neque dicere aliquis potest requiri semper phantasma, proinde speciem impressam non sufficere ad intellectiōnem promendam sine actione phantasmatis: etenim actio phantasmatis non alia ratione ad intellectiōnem confert, quam imprimendo speciem, quæ est intellectio ipsa, quamobrem dum ponitur iam impressa species, nõ est amplius opus phantasmate; idq; ad huc manifestius est secundum eos, qui dicunt speciem impressam habere locum obiecti, seu principii productivi intellectiōnis, quæ de terrima omnium sententia est; tñ quia necessarium omnino esset ut intellectus semper intelligeret, quum ipse sit semper aptus ad intelligendum, & haberet obiectum actuum semper præsens, nempe speciem impressam potentem semper producere intellectiōnem; tum etiã quia forma ab agente producta in patiente non potest habere locum agentis, nulla enim forma agit in suam materiam in qua est, sed habet potius locum effecti, quam efficientis, ut forma ignis in ligno genita non habet locum efficientis respectu illiusmet materię, sed solum formę effectę. Quamquam etiam opinio dicentium speciem impressam habere locum formę, ipsa quoque est absona rationi, nõ acquiescit formę cessat omnis motus, & omnis actio agentis: quare, ut modò dicebamus, siue species impressa efficientis locum habeat, siue formę, nullum est opus phantasmate mouente post impressam speciem, sed necessarium est præsentem speciem in intellectu intellectum actu intelligere. Ad huius autem veritatis confirmationem notandum est artificium naturę in facultatibus animę sentientis: quum enim oportuerit duas in hac animę parte inesse vires, vnam cognoscendi, alteram retinendi, ac conseruandi imagines rerum, natura non tribuit eidem facultati, neque eidem organo vtranque vim simul, sed voluit memoriam, quæ conseruatiua est, non esse cognoscitiuam, & imaginatiuam, quæ est cognoscitiua; non esse conseruatiuam, propterea quod necessarium omnino est ut facultas cognoscitiua cognoscat actu illa, quæ actu recepta habet; quare si phantasia, quæ cognoscitiua est, conseruaret etiam phantasmata recepta, & memoria, quæ est conseruatiua, cognosceret etiam imagines in ea seruatas, cognosceret multa simul eodem momento, quod penitus impossibile est; quoniam contemplari, vel imaginari eodem tempore plura ita est impossibile, ut est impossibile materiam simul habere plures formas specificas: quemadmodum igitur phantasia, quum sit cognoscitiua, non potuit esse conseruatiua, & memoria, quum sit conseruatiua, non potuit esse cognoscitiua: ita intellectus, quum sit cognoscitiuus, non potest esse conseruatiuus specierum; ideo nunquam plura simul intelligit, sed semper vnum, proinde non potest esse in eo impressa species sine intellectiōne. Hoc idem ostenditur argumentis posterioris scilicet antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impressionem tollunt; hæc enim postea ostendemus nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia postea in argumentorum solutione considerabimus, & singulorum vim expendemus, nunc satis sit vnum tantum considerare, quod non parui momenti est, si bene intelligatur; erat autem tale: Si species in intellectu post intellectiōnem seruarentur, daretur memoria intellectiua. Considerantes argumentum hoc D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, rotum concedunt, prouide negant consequentis falsitatem; ad Aristotelem autem in libro de memoria & reminiscencia statuentem vnam tantum memoriam, quæ est facultas animę sensibilis, respondent duplicem esse memoriam; vnam, quæ est conseruatix imaginum rerum præteritarum quatenus præteritę sunt, de qua ibi Aristoteles loquitur tanquam pertinente ad partem animę sensibilem; alteram verò, quæ est solum conseruatix specierum representantium obiecta secundum se absque temporis præteriti consideratione, eaq; est memoria intellectiua, quam Aristoteles non negare, etsi in eo libro eam non consideratentur igitur dari memoriam intellectiuam distinctam ab altera memoria,

Solutio.

Impugnatio solutionis.

Facultas cognoscitiua nõ potest esse conseruatiua, & e conuerso.

Contemplari, & imaginari plura simul est impossibile.

.

Secundũ argumentum.

memoria, quæ ad sentientem animam pertinet. Sed hoc dicentes non solum argumentum, neque tuerentur Aristotelem, qui in primo capite eius libri asserit se loqui de memoria prout in seruicite tum intellectu, quæ sensui, proinde vniuersè de de memoria loquitur: viam tamen tantummodo ponit, quam dicit in seruire primo imaginatiuæ, secundariò autem, & per accidens etiam intellectui; putat enim solum phantasma remanere fixum in parte memoratiua post imaginatiuam, speciem verò intelligibilem non manere in intellectu fixam post intellectiōnem, dici tamen illius memoriam conseruari, quatenus phantasma, à quo produci potest, seruetur impressum in parte memoratiua, quod phantasia potest iterum imaginari, & iterum producere speciem eius in intellectu: hoc modo; non alio, censuit Aristoteles remanere in animo scientias, ac disciplinas omnes, sicut postea, quum de habitibus agemus, declarabimus: Præterea ostendit nullum esse harum duarum memoriarum discrimen, quod ipsi fingunt: nam quando dicunt memoriam sensitiuam esse rei præteritæ quatenus est præterita, vel intelligunt esse necessariam conditionem recordationis vt simul cum ipsa se etiam determinati temporis recordemur, atque imaginem cum hac conditione in memoria conseruemus, vel dicunt non esse quidem necessarium vt imago rei præteritæ cum determinato tempore conseruetur, sed vt ea sit conditio obiecti tantum recordabilis, non ipsius recordationis: prius quidem dici nullo modo potest, quia falsum est: etenim multa particularia recordamur, quorum certum, a cetero terminatum tēpus non recordamur, hæc igitur non est memoriæ necessaria conditio, neque hoc intellexit Arist. quando dixit memoriam esse præteritorum, sed significauit alterum posteriorem sensum, nempe quòd tempus præteritum sic quidem conditio obiecti memorabilis, sed non ipsius recordationis, seu memoriæ; etenim fieri recordatio potest absque vlla præteriti temporis consideratione: quod quidem hoc argumento probare possumus sumpto ex Arist. in eodem libro; nam ibi inquit sensum esse præsentium, memoriam verò præteritorum, vult igitur eandem esse rationem memoriæ ad præteritum, quæ est sensus ad præsens; atqui sensus non apprehendit tempus præsens, immò sentire etiam rem præsentem possumus absque vlla præsentis temporis consideratione; ergo vult Arist. etiam præterita posse memorari sine vlla consideratione præteriti: hoc igitur si quærent, vt dicere omnino coguntur, non distinguunt, vt putant, vnam memoriæ ab altera, nam intellectus, vt alio in loco demonstrabimus, potest etiam singularia intelligere; ergo etiam præterita, immò etiam vt præterita; igitur tunc saltem, quando in intellectu conseruat speciem rei singularis præteritæ, non distinguetur memoria intellectiua à sensitiua, quoniam etiam intellectiua erit rei præteritæ: eòdem prorsus modo, quo memoria sensitiua est præteritorum: Hæc igitur est Arist. sententia: facta imaginatiua, & memoria accepta vt imaginum conseruatix; sunt facultates eiusdem partis animæ, nempe sensibiles, & vtraque est organica, & organum vnius est propinquum organo alterius, nam organum phantasie est in die ventriculus cerebri, memoriæ verò postremus: phantasia quidem, vt antea dicebamus, cognoscitiua est, at non specierum conseruatix, memoriæ verò est conseruatix, sed non cognoscitiua: ideo non potuit idè organum vtrique facultati, & tunc cognitioni, tum conseruationi in seruire, sed duo distincta esse debuerunt; propinqua tamen, vt diximus, quæ præsertim cognitio humidius organum requirat, conseruatio verò siccius, atque et frigidius, quia sic tenacius est: quod etiam Galenus asserit, licet alio modo facultates animæ in cerebri partes distribuatur; medullam vetriculum ascribit parti rationali, quæ nos cum Arist. organica esse negamus, sed de hoc in præsentia disputandum non est. A phantasia igitur imaginante imprimuntur imagines in memoria, & ibi seruantur, ideoque propter propinquitatem phantasia dicitur habere propinquam memoriæ, tanquam librū apertū, in quo multa sunt scripta, quæ legere potest: quòd si vtrunque simul organum accipiamus vt vnum, tunc dicimus illud habere

no p...
 e...
 a...
 p...
 u...

In lib. de ordine intelligendi.

no

habere vim & imaginandi phantasmata, & retinendi, ac conseruandi ipsorum imagines; quo fit vt intellectus quoque hac ratione dicatur habere phantasiam tanquam apertum librum, in quo multa legere suo arbitratu potest; quum enim ibi sint fixa phantasmata illarum rerum, quarum species intellectus prius intellexit, potest ab eisdem phantasmatibus iterum pati, & eandem species recipere; dum enim phantasia renouat eiusdem phantasmatis imaginationem, intellectus quoque eiusdem rei intellectionem renouat, qua fit in ipso noua eiusdem conceptus impressio à phantasmate: hac igitur ratione vna & eadem memoria sensitua apud Aristotelem perse, & primò inferuit animæ sensibili, secundariò autem rationali; quare dum propriè memoria sumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ absque cognitione conseruatur, nulla datur memoria intellectiua; proinde Thomæ, & Scoti sententia de duplici memoria sic accepta aliena est ab Aristotele, & eam quoque negare cogitur Ioannes Baconius, dum species impressas negat: In alio tamen sensu memoriam intellectiuam & phantasiam distinctam etiam secundùm Aristotelem tueri possumus, quem mox, quum de habitibus loquemur, declarabimus. Confirmatur præterea nostra hæc opinio auctoritate Auerrois, qui absque dubio huius sententiæ fuit; asseruit enim species in intellectu imprimi, sicut antea considerauimus, & vt passim apud eum lege re possumus in libris de anima, at non putauit eas manere fixas in intellectu post intellectionem tanquam habitus: nam in commentario trigesimo tertij libri hæc apud eum verba leguntur [formæ sunt duobus modis, sunt enim formæ rerum extra animam, tum in intellectu; sed in intellectu sunt veluti res velocis transmutationis, & non fixæ, extra animam verò existunt in materia sensibili tãquam habitus in habente habitum, & res fixæ in re patiente] itaque cognouit Auerroes formas intelligibiles ita esse in intellectu, vt sunt res sensibiles in organo sensus, nimirum præsentem solum obiecto; tandiu enim inest species coloris in oculo, quandiu præsens est realis color; ab hoc enim pendet in fieri, & in conseruari: sic tandiu est in intellectu species intelligibilis, quandiu est in phantasia phantasma actu, & cessante phantasmate cessat intellectio, & species intelligibilis euanescit, quoniam à phantasmate pendet in esse, & in conseruari: quo fit vt intellectio formaliter sit præsentia speciei in intellectu, causaliter verò sit præsentia phantasmatis actu in phantasia. Hanc eandem sententiam de speciebus impressis, sed post intellectionem non seruatis, tribuunt Auicennæ D. Thomas, & Scotus in memoratis locis: licet, vt ibi Scotus ait, satis obscure ex Auicennæ verbis colligatur: sed cuiuscunque sit, vera est, vt argumenta à nobis adducta demonstrant, quæ quàm debiliter à Gandauense soluantur in quæstione decimasexta tertij libri de anima, quicquid apud eum legere, & considerare potest; non est enim operæ pretium, vt omnia, quæ ab alijs dicuntur, in medium afferamus.

Auerrois.

Auicennæ.

Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. Cap. VII.

SENTENTIA hæc ab Aristotele manifestè ponitur in contextu trigesimo tertij libri de anima, dum dicit animam nunquam intelligere sine phantasmate; & in trigesimonono eiusdem libri, dum inquit necessarium esse, vt intelligens speculetur phantasma aliquod; putauit enim nunquam fieri posse intellectionem sine actione phantasmatis, proinde non seruari speciem in intellectu, quam possit intellectus intelligere sine phantasmate agente. Sed Scotus, qui existimauit species in intellectu impressas habere locum obiecti mouentis, verba illa Aristotelis

Scoti interpretatio.

Nun considerans,

considerans, & suam sententiam tueri volens inquit conuersionem intellectus ad phantasmata posse duas ob causas dici necessariam, vnam ante acquisitionem habituum, alteram verò post: antequam enim habeat habitus, necesse est vt ad phantasmata conuertatur, si debeat intelligere, sicut omne passiuum conuertitur ad suum proprium actiuum: postquam autem acquisiuit habitus, non eget amplius phantasmata: vt motiuus, est tamen necessarium vt, dum ipse intelligit, phantasia quoque imaginetur, propterea quòd tanta est propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alteram quoque operari necesse sit, licet quandoque neutra alteri inferuiat; est igitur necessarium intellectioni phantasma, non tamen semper vt causa, sed quandoque vt necessariò consequens: ideo quando Aristot. dixit animam sine phantasmate nūquam intelligere, vttranque necessitatè cõiter complexus est, nēpe nunquā sine phantasmate vel efficiente intellectiōne, vel eā consequente.

Confutatio. Attamen si verba Arist. bene cõsideremus, videbimus eū dicere intellectū in hoīe semper egere phantasia vt mouente, & obiectū subministrāte, inquit. n. in illo 39. cõtext. necessariū esse vt intelligens phantasma aliquod speculetur: atqui phantasia speculari non dicitur, sed solus intellectus: quare non dicit Aristot. phantasmam tunc imaginari, sed dicit intellectum speculari phantasma aliquod: hoc autē non potest alio modo intelligi, nisi vt Arist. dicat intellectum intelligentē intueri necessariò phantasma aliquod, & ab illo moueri. Sed vana etiam secundum se est illa secunda necessitatis ratio, quam Scotus adducit: nam quando duo ita se habent inuicem, vt neutrum alterius causa sit, nullus esse potest inter illa essentialis respectus, seu necessarius connexus, proinde separari possunt, & vnum existere sine altero; igitur si post habituum acquisitionem neque intellectio est causa imaginationis, neque imaginatio intellectiōnis, nulla est necessitas vt intellectu intelligente etiā phantasia imaginetur: quod si propter propinquitatem id contingere dicat, vt admittamus id posse contingere, nulla tamen ratio adest cur sit necessarium ita semper euenire, quum in alijs facultatibus animę, quanuis propinquis, id fieri non videamus; dum. n. sit visio, non est necessarium vt auditio, vel gustatio fiat: quòd si dicat in subordinatis tantum facultatibus id euenire, adhuc falsum est. quia non est necessarium vt phantasia imaginante etiā sensus sentiat, quum possit operari nullo operante externo sensu, neque sensu communi: neque ad rem facit exemplum, quo Scotus vtitur, sensus communis respectu sensuum externorum: quia sensus communis est veluti centrum omnium quinque sensuum, neque ab illis re distinguitur, quocirca non potest operari nisi illis operantibus; absente. n. obiecto externo non operatur, sed presentē, & mouente organum aliquod sensuum externorum: at intellectus non ita ic habet respectu phantasię, sed est facultas animę separata à phantasia, & secundum Scotum habet iam species impressas tanquam obiecta motiua, & fixas, neque eget amplius phantasia obiectum suppeditante: quare nulla est similitudo, proinde verba illa Aristot. manifestè aduersantur opinioni Scoti. Pręterea alia etiam à nobis sæpe notata loca apud Aristot. in ista sententiã attestantur, & Latinorum opinionem reijciunt, nempe quando Aristoteles dicit speciem intellectam & intellectiōnem idem esse; sic enim aperte dicit non posse in intellectu existere speciem sine intellectu. Colligere igitur ex dictis possumus errorem illorum omnium, qui impressas, & permanentes species posuerunt. Primum enim falsa est Scoti sententia, qui dixit speciem in intellectu permanentem habere locum obiecti mouentis: etenim mouens secundum Aristotem est solum phantasma; species verò inest in intellectu vt forma producta ab agente, non vt agens. Errauit etiam Thomas dicens speciem in intellectu seruari tanquam rationem operandi, quia secundum Aristotem species in intellectu est operatio ipsa, non ratio operandi: ideo neque Gandauenis rectè dicit species impressas esse tanquam dispositiones ad operationem; hoc enim dicens dicit aliquid esse præparationem ad semetipsum: quum igitur species impressa intellectiō ipsa sit, non est præparatio ad intellectiōnem.

Collectio ex
fontibus aliorum
singulorum.

intellektionem; quare manifestum est has omnes sententias pugnātia dicere, dum ponunt in intellectu impressam speciem sine intellektione. Errarunt etiam illi, qui omnino specierum impressionem negarunt, quia horum quoque sententia, vt antea considerauimus, implicat cōtradictionem: dicunt phantasma esse agens, nihil tamen agere, quum nullam formam in patiente producat: quum enim nec speciem vllam imprimat, nec dicēdum sit ipsum producere intellektionem, nihil agit, proinde est agens, & non est agens. Sed aduersus sententiam nostram dubitare aliquis posset: quia si species impressa idem est, atque intellektio, sequitur phantasma solum esse idoneū, ac sufficiens principium producendi intellektionē: quum enim sufficiat ad imprimendam speciem, & species impressa idem sit, quod intellektio, certē sufficit ad producendam intellektionem, hoc tamen, vt paulo ante dicebamus, falsum est, & communi omnium consensio aduerſatur; nemo enim dixit solum phantasma esse equatum principium productiuū intellektionis. Ad hoc dicimus speciem intelligibilem nō dici intellektionem quatenus solum recipitur, sed simul etiam quatenus iudicatur, adeo vt species recepta & iudicata idem sit, quod intellektio: at qui phantasma ad speciei iudicium nihil cōfert, sed ad impressionem solum: ideo dum hanc solum spectamus, intellectus patitur tantum, phantasma vero agit: sed dum iudicium respicimus, ipsa intellectus natura est principium actionis intellektionis: quare ad equatum principium intellektionis productiuum neque solum phantasma est, neque solus intellectus, sed ambo simul, illud vt speciem imprimens, hic verō vt iudicans; quæ duo simul eodem tempore fiunt, sed ratione & natura distinguuntur; prior enim est impressio iudicatione, & in iudicatione præcipue consistit intellektio, quare præcipuum agens intellektionem est intellectus ipse. Idem prorsus de sensibus dicendum est: nam obiectum externum est principium productiuum sensationis quatenus speciem in organo imprimit, sed facultas ipsa sensibilis dicitur agens, dum speciem iudicat, qua ratione sensationem producit, sicuti aliās declarauimus in libro, quem de sensu agente scripsimus.

Dubium.

Solutio.

Phantasma
nō prodicit
intellektionem.

Quid sit habitus intellectus, a quo intellectus dicitur in habitu.

Cap. VIII.

DE CLARANDVM relinquitur quid sint illi habitus, qui solent attribui intellectui tanquam fixi, & permanentes, à quibus vocatur intellectus in habitu; si enim post intellektionem nulla in eo species remanet, nihil apparet, quod possit habitus appellari. Ego hac in re sequendam puto nonnullorum opinionem, cuius mentionem facit Scotus in dicta quæstione sexta distinctionis tertie primi libri, & eam dicit fuisse à quibusdam Auicennæ adscriptam: attamen an Auicenna id voluerit inquit Scotus se nihil certi habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in contextu tertij libri de anima, & in prima parte summæ quæstione 79. articulo sexto: sed cuiuscunque fuerit, eam ego veram esse arbitror, & Aristotelis verbis consentaneam. Dico igitur acquiri in intellectu ex multiplicatis intelligendi actibus quandam maiorem aptitudinem, seu habilitatem ad easdem res intelligendas, quam non habebat prius, eaque dicitur habitus acquisitus, nam mens nostra nascitur rudis, & incepta ad rerum cognitionem statim capiendam; ideo necesse est vt laboret, & inuestiget, vt discat, & inueniat; sed postquam semel rem aliquam apprehenderit, si diu in eius contemplatione versetur, acquirat habitum, id est habilitatem quandam, qua potest, quando vult, rem illam speculari absque exercitio, & absque labore: dicunt autem id ab Auicenna hoc pacto fuisse declaratum: intellectus postquam hanc habilitatem adeptus est, cōuertit se, quando vult, ad quandam intelligentiam superiorē, quæ infundit ei species, quas ipse sine vilo labore tunc recipit.

Sed hæc sententia apud Peripateticos admittenda non est: dicere potius debemus intellectum illam habilitatem adeptum conuertere se, quando vult, ad phantasiam, & absque ullo labore fieri hanc rem, vel illam, quia iam est exercitatus in eorundem phantasmatum inspectione, & earundem rerum cognitione: quo fit vt ex phantasmatis oblatione imprimatur in eo statim species intelligibilis, & promatur intellectio, quod ante habitus acquisitionem non conueniebat; nam offerebatur quidem phantasma lumine agentis illustratum, non tamen statim intelligebatur, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac consideratione indigebat, vt speciem reciperet; quæ autem semel recepit, aptior est ad eandem rem iterum intelligendam, mox autem si aliquantum in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem statim, & sine labore in phantasmate inspiciendam, quando vult. Hæc igitur aptitudo acquisita dicitur habitus, quem prius intellectus non habebat, nec tamen est species intelligibilis, quæ fixa maneat in intellectu post intellectioem, iam enim ostendimus speciem cessante intellectioem aboleri; sed est solum maior quædam habitus, quæ post intellectioem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligenda putato verba Aristotelis in contextu octauo tertij libri de anima, quando dicit intellectum in habitu esse adhuc potestate, non tamen ita, vt erat antequam disceret, aut inueniret; significat enim Aristoteles potestatem respectu operationis, semper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationem; sed discrimen est, quoniam hæc potentia prius remotior erat, quando non habebat habitum, postea verò acquisito habitu est facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verum esse id, quod Aristoteles quandoque exempligratia sumit, scientiam in animo esse actum primum, speculationem verò esse actum secundum; vtitur enim hoc exemplo non vt verò, sed vt apparenste, & ad declarandum primi ac secundi actus discrimen satis accommodato; reuera enim intellectus habet potentiam ad scientiam vt ad actum secundum potius, quàm vt ad primum; quando enim post ignorantiam acquirit scientiam, nil aliud reuera acquirit, quàm intellectioem, & speculationem, quæ est actus secundus; acquirit quidem etiam illam operandi habilitatem, ea tamen non est actus primus, nisi improprie, & per quandam similitudinem, sed actus primus est ipse intellectus, cuius esse operatio dicitur: nam si illa habitus esset actus primus, non posset fieri intellectio, nisi præsupposita hac habilitate, quoniam actus secundus præsupponit primum; hoc tamen verum non est, quia fit intellectio etiam ante acquisitionem huius habitus; igitur intellectus ipse est actus primus, & semper est potestate respectu actus secundi, cum hoc tamen discrimine; quòd illa potestas, antequam acquirat habitum, remotior est, postea verò fit propinquior: quare habitum acquirere non est acquirere actum primum, sed est potentiam ad secundum actum fieri propinquiorem, quàm prius erat. Hoc possumus declarare exemplo satis claro: manus hominis nascitur ad scribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu scribendi; in principio enim non potest scribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur; at si exerceatur, & laboret, discit scribere, & tunc dicitur habitum scribendi acquisiuisse: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impressum? certè ea cessante scribere nihil ipsius actus in ipsa impressum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet, sed sola habitus, quæ nihil aliud est, quàm aptitudo; & potestas scribendi facta propinquior: sic igitur de intellectu nostro dicendum est; nam in initio cum labore addiscit, aliqua tamen facilius, aliqua difficilius, nec sine magno studio; nam prima principia, & dignitates facilius recipit (etenim hæc quoque à phantasia, & à sensibus recipit) alia verò difficilius, & cum exercitio, & labore, & discursu à noto ad ignotum; & is labor modò est maior, modò minor pro rerum varietate; & cognitio illorum, quæ facilius apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognitu difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia sunt,

ut ipse per se nullo discursu, nulloq; studio illa addiscere possit, sed doctore ea explanante indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione est locus apud Aristotelem in contextu quinquagesimono secundi libri de anima, ubi dicit sensum esse naturaliter similem intellectui in habitu: sensus enim nascitur cum potestate operandi ita propinqua, ut nullo doctore, nulloque exercitio indigeat, sed statim sine labore species sensilium recipiatur: ideo si hanc habitatem, quam sensus naturalis habet, vocaremus habitum, sensus accepisset habitum à generante, non à doctore aliquo: non sic intellectus; non enim cum tali habitate nascitur, sed laborandum illi diu est ut eam adipiscatur; talis igitur est intellectus postquam acquisiuit habitus, qualis est sensus natura, proinde cum eo tantum discrimine, quòd illa habitus in intellectu est acquisita, in sensu autem est naturalis, sed ipsa secundum se considerata habitus eadem est: quemadmodum igitur in sensu nulla nascitur impressa species obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus est, sed mera habitus, & aptitudo, & potentia operationi proxima; sic in intellectu hic habitus nullam significat impressam speciem, sed solam habitatem, & aptitudinem ad speciem statim recipiendam. Siquis autem quærat quidnam sit hæc habitus, quæ vocatur habitus, ego arbitror esse qualitatem; quamvis enim Aristoteles in septimo Physicorum à decimosextimo ad vigesimum usque contextum dicat habitus esse relationes, tamen rei veritas est, habitum notare naturam absolutam, quæ simul essentialiter respectum contineat; quocirca sunt & in categoria qualitatis, & in categoria relatiuorum, alia tamen & alia ratione; id enim quod habent absoluti, qualitas est. In genere autem qualitatis, an ad primam speciem, an ad secundam pertineant, non est clarum; quam enim sint quædam aptitudines ad operandum, videntur ad secundam speciem pertinere, quæ est potentia, vel impotentia; at tamen Aristoteles omnes habitus in prima specie collocasse videtur. Ego dicendum puto tales operandi habilitates locatas esse ab Aristotele partim in prima, partim in secunda specie qualitatis; habent enim hoc discrimen, quòd alie sunt naturales, alie verò acquisite: quando igitur sunt naturales, Aristoteles eas in secunda specie collocauit, quam ob id vocauit naturalem potentiam, aut impotentiam: quando autem sunt acquisite, vocantur habitus, & pertinent ad primam speciem qualitatis: ideo habitus videntur, quæ in oculo est, licet similis sit habitui intellectus, non tamen vocaretur habitus, quia est qualitas connata, ideo ad secundam speciem qualitatis pertinet: potentia verò intelligendi in intellectu duplex considerari potest, vna propinqua, altera remota; & illa quidem, quæ est remota, pertinet ad secundam speciem qualitatis, quia connascitur intellectui, sed facta propinquior vocatur habitus, quia est habitus per multiplicatos actus acquisita, ideo hæc sola ad primam qualitatis speciem pertinet. hanc de habitibus intellectus esse Aristotelis sententiam arbitror, per eam enim omnes difficultates tolluntur. Sed aliqui recentiores, qui species impressas negarunt, & illam, quam diximus, habitatem non cognouerunt, ad phantasmata confugerunt; quoniam alium modum, quo habitus intellectuales seruarentur, inuenire non potuerunt; dixerunt enim eatenus seruari habitus, quatenus phantasmatum imagines in memoria seruantur, à quibus potest intellectus in intellectionem recipere quodcumque ad phantasmam se conuertere vult. Sed hæc sententia recipienda non est, quia hoc dicentes non possunt interpretari verba Aristot. in contex. 8. 3. lib. de anima, quando inquit intellectum in habitu maiorem habere operandi potestatem, quam prius: etenim si nihil penitus in intellectu manet, quæ eorum sententia est, certe habet potestatem æquæ remotâ, ac prius habebat; quare nisi concedamus in intellectu illam habitatem ex iterata operatione comparatam, neque interpretari Arist. possumus, neque ostendere quinam sint habitus intellectuales, quia secundum istos nullus in intellectu habitus ponitur, sed solum in parte aut sensibili quare nullâ afferre rationem possumus, cur cognitio rerû naturalium sit

Intellectus
habitu est
immutabilis.

Quid sit ha-
bitus.

Potentia ad
intellectio-
nem est du-
plex.

Recentiorum
opinio.

Consideratio.

magis in animo Philosophi non contemplantis actu, quàm in animo hominis idiotæ, quàm phantasmata rerum particularium eoque in vtriusque animo esse possint; quomobrem nisi dicamus intellectum Philosophi maiorem habere aptitudinem contemplandi vniuersalia, & rerum essentias, quàm intellectum hominis idiotæ, nullam asserere possumus rationem, cur magis ille, quàm hic, habeat in animo scientiam naturalem fixam tanquam habitum. Præterea hoc illi dicentes nullam intellectui memoriam attribuerere possunt, quum nos aliquam etiam secundum Aristotelem intellectuam memoriam concedamus; habitus nanque illi aptum intellectum reddunt ad rem oblatam statim absque vlllo labore intelligendam, vt, quum fixi in intellectu sint, nomine memorię appellari possint: ita enim celerem, & facilem esse operationem intellectus habitibus præditi certum est, vt instar cõceptus impressi esse videatur; nec alio modo, quàm hoc, Ioannes Baconius memoriam intellectuam in homine concedere potest, quum specierum impressionem omnino neget. Siquis autem quærat, quænam memoria animæ humanæ separatæ attribuenda sit, de hoc nihil prorsus enuntiare iuxta Aristotelem possumus, quum ipse animam humanam à corpore separatam nullibi considerasse comperiat; ita vt non absque ratione dubitauerint multi, an talem separationem cognouerit. Secundùm veritatem autem Theologos consulere oportet; certum quidem illud est, alium in eo statu esse intellectiõnis modum: & quemadmodum tunc non amplius à phantasmatis obiectum recipiendo intelligit, neque vllas species recipit, quæ sint accidentia distincta ab eius substantia; ita perennem rerum memoriam ipsum habere credendum est, quæ ab intellectu non distinguatur: at tamen hoc statuere instituti nostri non est, ideo rem hanc vt à proposito alienam ad Theologos nostros integram remittimus.

Memoria in intellectu secundum Aristotelem.

Omnium vtriusque sectæ argumentorum consideratio, & solutio.
 Cap. IX.

SUPEREST vt omnia vtriusque sectæ argumenta perpendamus, & quantum roboris habeant consideremus. Primum argumentum, quo prior secta impressas species ostendebat, totum est cõcedendum; quoniam eo nil aliud probatur, quàm speciei impressio, quâ & nos concedimus, at nõ ostenditur eius permanentia post intellectuam.

Ad primum prioris sectæ

Ad secundum.

Ad secundum sumptum ex habitibus intellectuualibus neganda est consequentia; iam enim diximus habitum non esse speciem impressam, sed esse habilitatē, & aptitudinem operandi facilius, quàm prius: dicimus enim scientiam naturalem eatenus seruari tanquam habitum in animo scientis, quatenus seruatur illa aptitudo cognoscendi statim res naturales in phantasmatis. in memoria seruatis, & intellectu oblati à phantasia imaginante: ideo scientia vniuersalis non remanet actu in animo vt vniuersalis, sed potestate maximè propinqua in suis causis, quia seruatur in memoria imagines particulares, & in intellectu aptitudo abstrahendi conceptum vniuersalem absque vlla difficultate; hanc enim significauit Aristotel. in cont. & tertij libri de anima nomine habitus, per quē intellectus est aptus ad operandum quando vult.

Ad tertium.

Ad tertium negamus scientiam, seu habitum prædictum esse actum primum, & operationem esse actum secundum respectu habitus; hoc enim verum non est proprie loquendo, sed solum per quandam similitudinem; ipsa. n. substantia intellectus est actus primus, contemplatio autē, & scientiæ acquisitio est actus secundus; Aristot. autē hoc exempli gratia sumpsit, & crassa Minerua considerauit, quoniam exemplorum veritas exactè querenda non est. Sed hoc etiā concesso nullius roboris argumentum est, quia non est necessarium vt actus primus præcedat tempore actum secundum; nam anima vegetans simul incipit esse, & operari: graue in sublimi genitum quo momento incipit esse, eodem incipit deorsum ferri: ignis simul

mul

mul atque est genitus, calefacit: itaque adeo validū est argumentum, vt eius vtraque propositio negandā sit. Ad testimonia autem Aristotelis in pluribus locis nulla opus est responsione, quia per illa nō ostenditur specierum permanentia post intellectiōnem, sed sola ostenditur impressio, quam nos concedimus. Posterior verō secta primū argumentabatur ex verbis illis Aristot. in contex. quinto tertij libri de anima [intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat] quæ significant nullam speciem præcedere intellectiōni, quare hoc argumentum non impugnatur impressio speciei, sed sola præcessio: videtur tamen solui posse dicendo Aristotelem ibi considerare primā apprehensionis originem, quæ fit in puero; puer. n. prius intelligendo acquirit habitus, qui postea in eo seruantur, & præcedunt alias sequentes intellectiōnes, non illam primam. Sed reuera argumentum contra priorem sectam efficax est, quia secundum illos species impressa ante intellectiōnem requiritur vel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam causa: sic. n. intellectio fieri nō potest, nisi impressa iam species esse statuatur, impressa autem specie factus est intellectus res illa, vt Arist. asserit in contex. 8. eiusdē libri: quare antequam aliquid intelligat, est aliquid eorum, quæ sunt, quod in eo contex. 5. Aristot. negat. Secundum argumentum erat: sufficit species expressa, ergo frustra ponitur impressa: hoc dirigitur ad impugmandam speciei impressionem, & facile soluitur: perinde. n. est, ac si quis diceret, ignis agens sufficit ad vrendum lignum, ergo frustra ponitur in ligno generari aliam formam ignis: ineficax. n. argumentum est, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam si ad lignum vrendum sufficit, ergo in eo producit aliam formam ignis: nisi. n. producat, certè vel non agit, vel nō sufficit: sic igitur dicimus phantasma illustratū sufficere ad mouendū intellectū, ideoq; producere in eo specie, quia hanc non producere esset nihil agere, vel non sufficere: ideo repugnantia inest in hoc argumento, si bene perpendatur; sed deceptio in hoc consistit, & putant speciem in intellectu poni tanquā causam intellectiōnis, vt eam alij ponebant, aduersus quos fortassis efficax argumentū est: nos verō specie in intellectu ponimus tanquam effectum à phantasmate productū, non tanquā intellectiōnis causam, quin potius tanquā intellectiōnem ipsam; quare argumentū cōtra nos inane redditur. Tertium argumentū erat: si daretur species in intellectu impressæ, daretur memoria intellectiua: ad hoc quid respondendum sit, iam dictum est superius, validum. n. est aduersus ponētes specierū permanentiam post intellectiōnem, sic. n. propriè intellectiua memoriam oīno negamus secundum Arist. qui memoriā sumptam pro impressione imaginis nō concessit, nisi in parte aīe sensibili: sed aduersus sniam nostrā de habitibus nullius roboris argumentū est; nā si quis dicat, his habitibus positis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam sic acceptam memoriā ipse quoque Aristot. non negaret. Ad quartum, quod impressiōni refragari videtur, dicimus formam non esse quidem receptiuam accidentis materialis, sed esse tamen receptiuam spiritalis, formam. sinformantem materiam, & constituentē aliquid in specie sub corpore naturali, qualis est in homine aīa rationalis; nā de forma abiuncta à materia concedimus eam nullius accidentis subiectū esse posse. Postremū argumentū nullius prorsus momenti est, nititur. n. fundamento inter Philosophos maximè controuerso, & ab oībus solui facile potest: Alexander. n. & illi, qui eius sniam sequuntur, minorem negarent: sed alij interpretes Aristot. qui aīam rationalem etiam secundum Aristot. immortalem esse affirmant, negarent in aīam dicent. n. substantiam quidem æternam, & ab omni materia abiunctā accidentia mutabilia recipere non posset; at substantiā æternā vt corpori caduco alligatā, & ab eo pendente (vt aiunt) obiectiue, cui usmodi est aīa rationalis humana, posse absq; vlla absurditate recipere accidentia caduca, & mutabilia; quum. n. moueatur à phantasmate tanquam ab obiectis, & phantasmata mutabilia sint, ipsa quoq; ab eis recipit affectiones nouas, atq; mutabiles propter mutationem agentis, à quo producuntur: quare argumentum iuxta omnium sententias debile est.

Ad quartū.

Ad primū
posterioris
sectæ.

Ad secundū.

Ad tertium.

Ad quartum

Ad quintum

IACOBI ZABARELLAE

PATAVINI

DE MENTE AGENTE.

Propositio, ac dispositio dicendorum:

Cap. I.

PRAETER humanam mentem, quæ patibilis dicitur, censuit Aristoteles necessariam esse alteram mentem agentem, sine qua nequeat in homine intellectio fieri, ea ductus ratione, quòd ubi est aliquod patiens, quod in aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri aptum sit, necesse est ut illi respondeat agens, quod illius generis omnia facere possit: quoniam igitur humana mens patièdo intelligit, & apta est omnia intelligere, proinde omnia pati, & omnia fieri, necesse est aliquod illi agens respondere, quod omnia intelligibilia faciat, idque non esse nisi mentem: quo fit ut duæ in humana intellectuione mentes considerandæ sint, vna patiens, de qua nos in alijs libris egimus, altera verò agens, de qua in hoc libro agendum nobis proposuimus; etenim tum ob eius dignitatem, tum ob summam difficultatem, tum etiam ob ipsius in humana intellectuione necessitatem dignissima res est, quæ accuratè tractetur, ac declaretur; Duo autem sunt, in quibus tota est huiusce rei difficultas constituta: vnum, quid sit hæc mens agens, an sit pars aliqua animæ nostræ, necne, & quæ sit eius natura; alterum verò quænam sint eius officia in nostra intellectuione; nam ipse quoque Aristoteles hæc utraque de mente agente in tertio de anima libro tractasse comperit: & quanuis ordine naturæ dicendum prius esset de ipsius essentia, postea verò de officijs, tamen in hoc quoque Aristotelem imitati de officijs prius agemus, deinde verò de eius natura; progrediendum enim semper est à facilioribus, & ab ijs, quorum cognitio ducere nos facilius in aliorum notitiam possit, cognitio enim huius intellectus officijs facilius quid ipse sit indagare, atque inuenire poterimus; quod etiam Aristotelem mouit, ut prius de ipsius in humana intellectuione officijs, postea verò de essentia loqueretur. Id tamen ante omnia protestari velim, me hac de re secundum principia tantùm philosophiæ Aristotelis esse disputaturum, quum non aliud in his omnibus libris consilium meum sit, quàm quid senserit Aristoteles inuestigare, & eius sententiam, quantum in me est, planam, & manifestam reddere.

ER T V M est officium mentis agētis esse agere, hoc est trahere de potestate ad actum, sed in quodnā agere dicatur, & quomodo, obsecurissima res est, & maximē controuersa: alij nanque dicunt ipsam agere in phantasmata, non in mentem patibilem; alij in mentem patibilem, non in phantasmata; alij verō in ambo simul. Prima sententia Latinorum fuit, præsertim D. Thomæ, qui in tertio libro de anima, & in prima parte summæ quæstione 79. artic. 3. & 4. & in quæstionibus disputatis de spiritalibus creaturis articulo decimo, & de anima artic. quarto, & quinto, quibus in locis fusissimè de hac re loquitur, asserit rationem agentis in hoc esse constitutam, vt agat in phantasmata: eiusdem sententiæ est Ioannes Bacconius in primo sententiarum quæstione secunda prologi, vbi dicit officium intellectus agentis esse propter phantasmata, & totam eius actionem in phantasmatibus terminari, neque ulterius progredi. Pro hac opinione videtur argumentum sumi ex verbis Aristotelis in contex. 18. tertij libri de anima, vbi declarans officium intellectus agentis inquit ipsum esse sicut lumen; nam lumen facit colores, qui potestate sunt, esse actu colores: quemadmodum igitur lumen non agit in oculum, sed in obiectum colorem, & ipsum ducit de potestate ad actum; ita intellectus agens agit in phantasmata, non in intellectum patibilem: ideo potest inde colligi argumentum tale: officium omnis agentis est trahere de potestate ad actum; sed Aristoteles hoc officium tribuit intellectu agenti ratione obiectorum, facit. n. de intellectus potestate actu intellectus; ergo in phantasmata agit, non in intellectum patibilem. Contrā verō Simplicius videtur ei totam actionem tribuere respectu intellectus patibilis; putat enim vtrunque esse vnam & eandem substantiam, & vnum intellectum, qui vt in se manens dicatur agens, & vt progressus dicatur patibilis; quoniam ipse vt in se manens seipsum vt progressum ducit de potestate ad actum, de imperfectione ad perfectionem. Hanc sententiam Auerroes in commentario quinto tertij libri de anima Themistio attribuit, atramen non satis liquet Themistium fuisse huius opinionis. Hanc eandem sequitur Ioannes Gandauensis in quæstio. 24. & 25. tertij libri de anima, vbi totam actionem intellectus agentis inquit esse in intellectum patibilem, non in phantasmata, & ipsum in intellectu patibili producere actum intelligendi. Pro hac sententia sumitur argumentum ex Aristotele in contex. 17. eiusdem libri, vbi ex eo quod detur intellectus patiens inferri dari etiam intellectum agentem, propterea quod omni patienti responderet aliquod agens: vult igitur Aristoteles intellectum agentem dari propter intellectum patientem, & vt agat in eum: ratio nanque illa vana esset, nisi agens ageret in illum dmet patientem, cui respondere debet: hoc idem Aristotelis exempla declarant; inquit enim intellectum agentem ita se habere ad intellectum patibilem, vt ars ad materiam se habet, ars autē in materia agit; ita materia prima est patientem, in quod agunt omnia agentia naturalia; quare etiam intellectus patibilis dicitur patientem respectu intellectus agentis: & nomen quoque ipsum hoc ostendit; non enim phantasmata vocauit patientia, sed ipsum patibilem intellectum, in hunc itaque voluit agere in intellectu agentē. Auerroes autem varius fuisse videtur: quandoque enim asserit actionem intellectus agentis requiri propter intellectum patibilem, vt ipsum ad actum ducat, atque perficiat quandoque propter phantasmata, vt ea transferat de gradu in gradum, hoc est de materialibus faciat immaterialia, & de intellectis potestate actu intellecta: quare videtur Auerroes existimasse officium intellectus agentis requiri propter vtrunque actionem, ductus fortasse vtriusque argumentis ex verbis Aristotelis sumptis, quibus duas priores sectas vsas esse diximus; nam Aristoteles in contextu decimo septimo tertij libri de anima dicere videtur intellectum agentem agere in intellectum

Thomæ.

Ioannes Bacconius.

Argumentum illorum.

Simplicius.

Ioan. Gandauensis.

Argumentum illorum.

Auerroes.

Recentiores

tellectum patibilem, deinde in decimo octavo videtur asserere ipsum agere etiam in phantasmata. Ideo sententiam hanc nonnulli recentiores sequuti sunt, qui eam magis declarantes dixerunt intellectum agentem esse idem re cum intellectu patibili, & esse cognoscentem, & eatenus in illum agere, quatenus tribuit illi cognitionem, & hac ratione dicat intellectum producere, quia intellectui patibili tribuit cognitionem, quam ipse agens prius habebat. Hæc sunt, quæ ab alijs dicuntur, à me brevissimè collecta.

Dictarum opinionum consutatio. Cap. III.

Consutatio
o in unis
Tho. & Bac.

Solutio argu-
menti.

Faceret aliq
vel sumitur
ad modum for
mæ, vel ad
modum agen-
tis.

NOS verò aliorum errores patefaciendo simul ipsam rei veritatē iuxta Aristotelis mentem declarabimus. In primis à veritate profus aberrant illi, qui dicunt intellectum agentem agere in phantasmata: quoniam, ut modò alios considerasse dicebamus, Aristoteles intellectum agentem inuenit propter intellectum patibilem, & ut in eum ageret tanquam patientem. Sed obstare nobis videntur verba Aristotelis in context. 18. quando intellectum agentem cū lumine comparat, & significat ipsum agere in phantasmata: ijs tamen verbis bene intellectis tolletur omnis difficultas, & ipsa rei veritas manifesta fiet. Sciendum igitur est, quando dicimus aliquid facere de tali potestate tale actū, verbum illud [facere] ambiguum esse, & posse intelligi duobus modis: potest enim facere ut forma, potest etiam facere ut agens; forma enim humana adueniens materiæ, facit de homine potestate hominem actū, neque ob id est agens, quia facit hominem ad modum formæ, non ad modum agentis: homo verò generans alterum hominem dicitur facere hominem tanquam agens: differentia igitur est in hoc constituta, quòd ignis generat alterum ignem, & facit de igne potestate ignem actū, producendo in illa materia alteram formam ignis sibi similem; illa verò altera forma producta facit de igne potestate ignem actū, non tamen producendo aliam formam, sed ut forma ipsa, quia non id facit ut agens: iungitur enim ipsi rei, ut agens generans externum est, neque cum materia cōiungitur. Quando igitur Aristoteles dicit intellectum agentem facere phantasmata actū intelligibilia de intelligibilibus potestate, non ob id declarat rationem agentis, quia non id præstat ut agens, sed ut forma iungitur enim phantasmatibus lumen intellectus agentis tanquam forma, qua redduntur actū motiua, & actū intelligibilia, sicuti lumen iungitur colori tãquam forma, & perfectio, qua redditur actū visibilis, & actū motiuis visus, neque dicitur lumen esse agens respectu colorum: quia nihil in eis producit ut agens, sed eis iungitur ut forma, per quam totum hoc coniunctū, color illuminatus, constituitur in esse obiectiuo, & fit actū motiuum visus: hoc significauit Aristoteles in eo ipso loco, dum dixit intellectum agentem facere omnia tanquam habitum quendam: habitus enim formam denotat, non causam effectricem, quia efficiens est à patiente disiunctum, forma verò iungitur materiæ recipienti, & habitus rei habenti habitum: sic lumen coloribus hæret ut forma, & perfectio, neque ad eos se habet ut agens ad patientem. Non est igitur verum id, quod prima secta dicit, intellectum agentem agere in phantasmata, & argumentum eorū nullius roboris est. Decepti etiam sunt illi, qui putarunt intellectum agentem agere in intellectu patientem tanquam agens distinctum à phantasmatibus, quod extra phantasmata agere perferat intellectum patientem, & ipsi tribuat intellectiōem: hoc n. dato sequeretur intellectum patientem posse etiã sine phantasmatibus intelligere, nempe sumendo cognitionem immediatè à solo agente: id tamen Aristot. aduersatur, qui in context. 30. & 39. tertij libri de anima apertè dicit fieri nunquam posse ut intellectus intelligat, nisi phantasma aliquo dīspeculando: quare secundum Aristot. omnis nostra intellectio fit ex motione facta à phantasmatibus. Immodò non solum falsum est id, quod dicunt, intellectum agentem tribuere patienti suam cognitionem, sed

Consutatio
opinionis Sam-
plici, & alio-
rum.

Intellectus
agens nō a-
git quatenus
intelligens.

sed

sed neque ea ratione, qua est agens, est intelligens; quavis enim necessariò consequatur ut sit mens aliqua, & actu intelligens, tamen ea ratione, qua est agens, nihil formaliter intelligit, sed solum effectivè, quatenus in homine intellectionem producit: quomodo autem id faciat, postea declarabimus, & ostendemus intellectum agentem esse quidem semper intelligentem, agere tamen non ut intelligentem, sed ut intelligibilem: falsum id quoque est, quod Gaudencius dicit, intellectum agentem in intellectu patiente producere actum intelligendi: postea enim ostendemus intellectum patibilem sufficientem sibi esse ad promendam intellectionem sine ope intellectus agentis. Quocumque igitur modo dicatur intellectum patibilem pati ab intellectu agente, tanquam ab agente distincto à phantasmatis, & tanquam à cognoscente, falsum est, & ab Aristotele alienum. Quum autem utraque hæc facta erraverit, erravit etiam tertia, quæ unum cum altero errorem coniunxit, ut considerantibus manifestum est.

Vera sententia de actione intellectus agentis. Cap. IIII.

DE actione igitur mentis agentis ego hanc esse puto veritatem iuxta Aristotelis opinionem, ut agere dicatur in intellectum patibilem, non in phantasmata, sed phantasmatis iungatur ut forma constitutum obiectum motuum intellectus patibilis: clarum hoc est considerantibus argumentum Arist. in cõtext. 17. eius librisibi nanq; constituto intellectu patiente colligit mentis agentis necessitatem, quia nihil imperfectum, & tale potestate vult in sua imperfectione manere, sed ad perfectionem ducatur necesse est; non potest autem semetipsum perficere; ergo requirit agens, à quo perficiatur, ducaturq; de potestate ad actum; agit ergo mens agens in mentem patientem, non in phantasmata, sed eis iungitur ut forma. Vnde colligimus quomodo agat in intellectum patibilem: non enim agit ut solus, & ut agens distinctum à phantasmatis, tum quia sequeretur posse absq; phantasmate intellectionem fieri, tum etiam quia agit ut habitus, & forma phantasmatum: agit igitur ut unctus phantasmatis, ita ut ex utrisque unum constituatur obiectum perfectum, & potens in intellectu patibili speciem producere: quare unum tantum est agens, ipsum phantasma, lumen verò intellectus agentis non est agens separatum, sed est perfectio phantasmatis, quæ constituit obiectum perfectum, & potens movere intellectum patibilem. Ideo recta est illorum sententia, qui dicunt intellectum agentem esse agentem ut intelligibile potius, quam ut intelligentem; quia si debet reddere phantasma actu intelligibile, oportet ipsum per se esse actu intelligibilem, quemadmodum etiam lumen, quatenus est per se visibile, non quatenus videt, reddit colorem actu visibilem: est quidem necessarium ut ipse quoq; sit intellectus aliquis, quia omne actu intelligibile est intellectus; non in hoc tamen consistit ratio agentis, sed in eo quod sit actu intelligibilis: hoc autem non ita accipiendum est, ut dicamus ipsum ita intelligibilem esse, ut à nostro intellectu intelligatur secundum propriam naturam, & quatenus est quædam substantia abiuncta à materia: hoc enim fortasse est ultimum, quod à nobis cognoscitur: sed eatenus dicitur agere ut intelligibilis, quatenus est ratio intelligibilitatis aliorum, id est quatenus est actus, & perfectio, qua cætera redduntur intelligibilia; proinde dicitur intelligibilis non quod ipse intelligatur, sed quod per ipsum alia intelligantur; sic enim & lumen unum cum colore locum habet unius obiecti visibilem, & moventis; non enim quod ipse sol, seu eius lumen videri separatim dicatur, sed quia est ratio, qua colores sunt actu visibiles. Facultas igitur passiva intellectus patibilis non respicit aliud agens, quam obiectum phantasma; sed hoc non potest agere, nisi ab intellectu agente perficiatur, & fiat obiectum actu motuum: quare intellectus agens est forma, qua obiectum fit actu obiectum, proinde respicit obiectum ut forma, patibilem verò intellectum ut agens, non quidem

Intellectus agens agit ut intelligibilis.

dem agens separatum, sed vt forma constitutiua agentis. Hæc est absque dubio sententia Aristotelis, quam ipse magno cum artificio significauit nam in context. illo 17. docuit rationem agētis esse respectu intellectus patibilis, deinde in 18. modum actionis declarauit, ne intelligeremus esse agens distinctum ab obiectis comparauit enim vtriuque intellectum cum obiectis dicens, hic fit omnia, ille verò omnia facit, id est facit esse actum intelligibilia; facit autem vt habitus quidam, id est vt forma & perfectio, quæ obiectis iuncta constituit obiectum actum, & perfectum, quemadmodum declarauimus.

An intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis.

Cap. V.

Aliquorum opinio.
Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Confirmatio.

QVAESTIO explicatu digna hic oritur, quū intellectus agens iungatur phantasmatibus vt forma, an eis iungatur in phantasia an postquam in intellectu patibili recepta sunt. Dicunt aliqui nō in phantasia hanc coniunctionem fieri, sed lumen agentis phantasmatibus iungi, & ea perficere in ipso intellectu patibili: quod probant argumento tali: officium intellectus agentis requiritur propter quidditates, quæ in phantasmatibus latent; has enim facit actum intelligibiles; ergo si in phantasia phantasmatibus iungeretur, phantasia cognosceret quidditates, & vniuersalia, quod nemo vnquam dixit, non potest igitur intellectus agens munus hoc exercere, nisi in phantasmatibus iam in intellectu patibili receptis. Confirmant per illa, quæ ab Aristoteli dicuntur in context. decimo tertij libri de anima: ibi enim inquit intellectum à solo sensitiuo recipere carnē, id est totum compositū singulare, absque vllō auxilio intellectus agentis; ergo phantasmata sunt per seipsa sufficienter presentia intellectui patibili: vt ab eo apprehendantur tanquam confusæ quædam conceptiones singularium, per eas tamen non apprehenduntur quidditates, quia non apparent; sed illis confusis conceptionibus adueniens lumen intellectus agentis resoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate distinguit, & facit quidditates de intellectus potestate actum intellectus, quæ sunt verum obiectum intellectus patibilis: quum igitur requiratur intellectus agens propter obiectum, hoc est propter quidditates, vt eas appare faciat, & hæc non cognoscantur nisi ab intellectu, oportet lumen agentis iungi phantasmatibus in intellectu, non in phantasia. Vtuntur etiam ad hoc declarandum exemplo tali: si velimus in statua cernere aliquas minutissimas lineas, apponimus statuam lumini, vt illi streetur, nec querimus vt illuminentur oculi, quoniam oculi non egent lumine, sed obiecto illuminato, vt illa, quæ confusa erant, appareant, quia absque illo lumine videret quidam oculus statuam, at minutissimas illas lineas nō cerne ret: statua igitur potest per se imprimere in oculo speciem confusam, neque lumen illud requirit, sed solum requiritur propter lineas illas, quibus proportione respondent quidditates latentes in phantasmatibus. Hæc sententia mihi probari nulla ratione potest, quum per eam tollatur tota ratio agentis: si enim intellectus agens iungitur illis confusis conceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur potius vt forma, quam vt agens, quod etiam illi cōcedere videntur, fatentur enim intellectum agentem respectu obiectorum non habere locum agentis, sed formæ tantummodò; at tamen neque respectu intellectus patibilis potest habere locum agentis, hoc. n. non potest esse alio modo, nisi quòd illæ conceptiones ita illuminatæ agant in intellectu patibilem, quod nullo pacto dici potest, iam enim in hęc et ipsi intellectui tanquam formæ; quare etiam intellectus agens illis iunctus habet locum formæ vnā cum illis, at forma non agit in subiectum, in quo recepta est: quare intellectus agens nulla ratione haberet locum agētis iuxta illorum opinionem.

Miror

Miror etiam quomodo hoc dicere poterint, quomodo omnino negauerint species in intellectu imprimi; id enim si verum est, quomodo possunt phantasmata, & confusæ illæ conceptiones in intellectu recipi? sic enim reciperentur in intellectu tanquam species distinctæ à phantasmatis, quod ipsi negant, dum negant species impressas. Ego igitur cogor multorum sententiam sequi, qui dicunt intellectum agentem iungi obiectis nondum in intellectu paribilibi receptis, sed in phantasia existentibus, quia hoc modo seruatur vera ratio agentis; phantasmata enim sine lumine agentis essent quidem apta ad imprimendam in intellectu paribili conceptionem rei singularis, at non imprimerent speciem quidditatis, nisi essent illuminata ab intellectu agente, qui dat eis vim motricem, & productricem speciei quidditatis; facit enim vt in phantasmatis distinctè appareant omnes naturæ, & quidditates, sicuti lumen solis in statua facit vt appareant distinctè omnes minutissimæ lineæ, & vt statua sit apta ad imprimendum in oculo non solum totam imaginem confusam, sed etiam omnes partes, & omnia exilia lineamenta: ideo similitudo ab illis adducta manifestè contra ipsos facit, nam minutissimæ illæ lineæ in statua non indigent lumine eas illustrante quando iam in oculo receptæ sunt, sed extra oculum, & in ipsa statua; ipsi enim fatentur oportere statuam illuminari, non oculum: sic igitur optimè seruatur ratio agentis, nam agens debet esse externum, vt possit agere in patiens, id verò, quod in ipso patiente recipitur, non est vocandum agens, sed forma. Ad argumenta autem illorum facile est respondere. Primum erat: si iungeretur phantasmatis in phantasia, ergo phantasia esset intelligens, & apprehenderet vniuersalia, & quidditates: ad hoc neganda est consequentia, & ratio negationis sumitur tum à phantasia, tum ab obiecto ipso: à phantasia, quoniam ipsa non est apta cognoscere vniuersale, & quidditatem; quare etiam si haberet in seipsa speciem vniuersalem, non eam cognosceret, quia non est talis facultas, quæ ad hanc operationem idonea sit: non potest enim abstrahere vniuersale, & ipsum transferre de gradu in gradum: hoc possumus confirmare exemplo coloris, & luminis: lumen enim facit vt color parietis sit actu visibilis, paries tamen habens colorem illum illuminatum non est videns, quia vim cognoscendi non habet; quare est quidem color ille visibilis, non tamen a pariete, in quo inest, sed ab oculo, cuius motuius est: sic etiã in phantasia sunt quidditates in phantasmatis illuminatæ, proinde intelligibiles, non tamen à phantasia, quoniam ipsa hanc vim non habet. Idem ostenditur ratione obiecti: phantasma n. quantumvis ab intellectu agente illuminatum non est formaliter intelligibile, ideo si fieri posset vt idem formaliter acceptum ad intellectum possibilem transferretur, non intelligeretur ab eo; quia phantasma illuminatum vocatur quidè actu intelligibile, non tamen formaliter, sed obiectiue, nam si ipsummet in intellectu poneretur, non fieret intellectio: sed ideo vocatur intelligibile, quia potest producere in intellectu possibili speciem intelligibilem, quæ dicitur intelligibilis formaliter, quia ipsamet recipitur in intellectu. Hoc quoque confirmatur eodem exemplo luminis, & coloris: nam color realis, qui in pariete est, licet sit actu illuminatus, & ita actu visibilis, non est tamen visibilis formaliter, sed solum obiectiue; quia si idemmet realis color illuminatus posset in oculo poni, nõ videretur ab eo: ideo actu visibile sumi potest duobus modis, nam coloris species spiritalis in oculo recepta dicitur visibilis formaliter, sed color realis illuminatus visibilis dicitur obiectiue, sed non formaliter. Leuitas igitur argumenti manifesta est, quia neque phantasia est apta intelligere quidditates, neque phantasma illuminatum in phantasia est actu intelligibile formaliter, sed est formaliter imaginabile; intelligibile autè obiectiue, quatenus est obiectum potens extra phantasia producere in intellectu speciem intelligibilem. Alterum argumentum sumebatur ex cõtex. 16. tertij libri de anima; vbi Arist. dicit intellectum recipere cõpositum confusum à solo sensu sine ope intellectus agentis: vult igitur phantasmata in phantasia existentia nõ egere lumine

Ad primum
argumentum.

Intelligibile
aliquod dicitur
vel formaliter,
vel obiectiue,
sive sit etiam
visibile.

agentis, vt sint actu motiua, sed esse per se motiua absque illo, proinde lumen agentis non requiri nisi postquam illud confusum in intellectu patibili receptum est, nempe vt in eo quidditas elucescat. Ad hoc dicimus obiectum illud posse duabus rationibus dici actu motiuum; nempe vel ita motiuum, vt totius tantum confusi speciem imprimat; vel ita motiuum, vt imprimat etiam speciem quidditatis latentis in eo confuso: priore quidem modo inquit ibi Aristoteles phantasma esse per se motiuum intellectus nostri absque lumine intellectus agentis, sed non secundo modo; non est enim ex se ita motiuum, vt possit quidditatem imprimere, nisi illuminetur ab intellectu agente: vult igitur Aristoteles phantasma illuminari in phantasia, & ita illuminatum imprimere in intellectu speciem quidditatis: quare per hoc argumentum non ostenditur obiectum illuminari in intellectu, sed potius in phantasia; hoc enim demonstrat comparatio, quam ibi Aristoteles facit, cum linea flexa; dicit enim cognitionem quidditatis similem esse lineæ flexæ, quatenus lumen agentis fertur prius ad obiectum in phantasia, deinde cum eo ad intellectum refertur.

De Abstractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente.

Cap. VI.

DIGNVM consideratione hic est, à quoniam fiat abstractio, an ab intellectu patibili, an ab agente; hoc enim cognitio crit plenè cognitum officium intellectus agentis: plurium sententia est abstractionem fieri ab intellectu agente; nam latinorum plures hoc dicunt, & Auerroes quoque apertè id asserit in commentario de octauo tertij libri de anima, & in calce vigesimi, vbi dicit Aristotelem fuisse coactum ponere intellectum agentem propter abstractionem, quia eius actio est abstractio; abstrahit enim à phantasmatibus vniuersale, & ipsum denudat omni materiali conditione; ideoque intellectio intellectus patibilis nil aliud est, quàm receptio huius vniuersalis ita abstracti ab agente; & actio ipsius agentis nil aliud est, quàm abstractio vniuersalium ab omni conditione materiæ, vt mouere possit intellectum patientem: illud igitur, quod vocari solet, facere de intellectus potestate actu intellecta, apud Auerroem est abstrahere, proinde abstrahere est officium solius agentis: citat etiam Auerroes dictum Alexandri, quod apud eum legitur in secundo libro de anima in capite de intellectu agente; ibi enim Alexander dicit non solum esse necessariam in anima intellectuã vtranque vim, vnam agendi, alteram patiendi, sed etiam melius declarari naturã intellectus per agere, quàm per pati: quod declarans Auerroes dicit intellectum per pati non differre à sensu, sed solum per agere, quia non datur sensus agens, sed datur intellectus agens, qui fabricat intelligibilia, quod dicitur abstrahere. Hæc sententia recipienda non est, & impugnatur efficacissimè argumento Joannis Gandauensis, licet ipse ad aliud demonstrandum eo abutatur; nam probare volens intellectum agentem non agere in phantasmata, & eis nihil tribuere, ita argumentatur: intellectus agens, si phantasmata illuminat, æquè omnia in eis existentia illuminat, æquè omnia intelligibilia facit, nec potest vnum expoliare aliis, & ab eis separare, & facere vt vnum sine alio intelligatur; quemadmodum lumen picuram aliquam feriens facit æquè omnes eius colores esse visibiles, æquè omnes illustrat, nec facit vt vnum videatur sine alio; ergo intellectus agens nihil phantasmatibus tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc consequentia reuera inefficax est, & Ioannes fallaciam committit à secundum quid ad simpliciter; quia hoc argumentum probat quidem intellectum agentem non separare, seu abstrahere vnum ab alio, quoniam æquè illuminat totum phantasma, & omnia, quæ in

Auerrois, & latinorū opi
nio.

Confutatio.

eo sunt,

eo sunt; proinde est efficacissimum ad probandum quòd intellectus agens non possit facere abstractionem; quum nihil aliud sit abstractio, quàm separatio vnus ab aliis, & acceptio vnus nõ acceptis aliis: at non probat intellectum agentem nil prorsus in phantasmatis operari; operatur enim aliquod necessarium pro abstractione, licet non faciat ipse abstractionem, vt mox declarabimus; quando enim rem aliquam ab alia re abstrahere volumus, & eam sumere non sumpta illa alia, certum est necessarium esse vt vnã ab alia distinctam habeamus; quia si confusa, & commista sunt, id facere minimè possumus; vt si nobis offeratur aqua vino commista, non est in nostra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abstrahere; quòd si quispiam aliquo artificio vinum ab aqua separaret, ita vt vtraque distincta inspicerentur, facile nobis esset vnũ accipere relicto altero: duo igitur actus considerandi sunt, vnus est actus distinguendi rem à re, vt distinctè appareant; alter est actus accipiendi vnã dimissis aliis: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non possunt, sed vnus ad agentem, alter ad patientem; quia si abstrahere est accipere vnũ dimissis aliis, certè non intellectus agentis officium est, sed patientis; hic, n. quidditatem intelligit in phantasmata emicantem, & eam accipit absque conditionibus materiæ, & absque aliis; quæ in eo phantasmate sunt, & sic eam ab aliis abstrahere dicitur: at facere id non posset, nisi prius omnia in phantasmate distincta appareant, quæ distinctio est opus intellectus agentis; huius, n. lumen phantasmata adueniens omnia, quæ in eo sunt, & quæ illuminat, & facit vt distinctè omnia appareant, vt in phantasmate equi facit vt distinctè appareant natura corporis, natura viuens, natura animalis, natura equi, natura quæritatis, & natura qualitatis, & sic aliorum accidētium; hæc enim omnia in eo phantasmate confusa, & indistincta erant, sed ab agente illustrata offeruntur patibili intellectui clara, atque distincta, vt ipse ea omnia in lumen possit contemplari id, quod vult, tam totum confusum, quàm singulã quidditatem in eo emicantem, & eam ommissis aliis intelligere: hoc idem in coloribus euenit; quando, n. debile est in aere lumen, videmus confuse picturam totam, sed colorum distinctionem non videmus; adueniente autem solis lumine distincti apparent omnes colores, & omnes tenuissimæ lineæ, nosque liberi fumus, & apti ad intuendum in ea pictura quicquid volumus dimissis aliis; nam primo loco totum confusum inspicimus, postea ad singulas particulas conuertimur, & intruemur modò hanc sine illa, modò illam sine hac, & hoc visus ipse facit, non lumen, siquidem lumen illustrat solum, atque distinguit, visus verò inspicit hanc partem sine illa, & illam sine hac: ea tamen à philosophis abstractio non appellatur; quia vt dicatur proprie abstractio, non facis est si vna res sine alia accipiatur, sed oportet etiam vt de ordine in ordinem transferatur: quod in visione non euenit; oculus, n. rem hanc accipiens videndam sine aliis non ob id eam transfert ad alium ordinem rei cognoscibilis, quia ibi omnia sensilia sunt, tam totum, quàm partes; at intellectus abstrahens transfert rem de ordine in ordinem, seu potius talem translationem factam præsupponit; sit, n. reuera translatio hæc ab agente, qui illustrans facit rem è sensili intellectualem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abstrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens à lumine, quòd lumen non transfert colores ad alium gradum cognoscibilitatis, at intellectus agens facit è sensili intellectualem. Ex his igitur patet error Auerrois, qui putauit abstractionem esse vnus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauensis, qui ex hoc colligebat intellectum agentem nil tribuere phantasmatis; tribuit enim reuera lumen distinguens, sed nullam electionem facit; hæc enim sit ab intellectu patiente, diciturque formaliter abstractio, quum actio intellectus agentis non sit abstractio, nisi antecedenter, quia necessariò præcedit abstractionem.

In abstractio
ne duo sunt
consideranda.

Nota quæ di
citur à philo
sophis abstrah
tio.

Solutio dubij aduersus ea qua dicta sunt.

Cap. VII.

SED aduersus hæc dubium oritur; si enim abstrahere esset munus intellectus patibilis, ergo esset pati, quia officium intellectus patibilis est pati; id tamen videtur esse falsum, & repugnare propriae vocis significationi, nam abstractio actionem potius, quam passionem significat: quod argumentum mihi videtur Auerroem mouisse ad dicendum abstractionem esse operationem intellectus agentis. Ad hoc dicimus verum quidem illud esse, quod ex vi vocabuli sumitur, abstractionem esse actionem, sed negandum esse patibilis intellectus officium esse solum pati: quia licet Aristoteles dixerit intelligere esse pati, quia secundum originem est pati, & facilius ad cognoscendam eius naturam ducimur per pati, quam per agere, tamen intelligere est etiam agere; nam cognoscere non in sola specierum receptione, quæ passio est, consistit, sed etiam in receptorum iudicatione, quæ est actio; quare patibilis intellectus speciem quidem recipiendo patitur, sed eam iudicando agit, & ita agendo dicitur abstrahere, quo fit ut intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipso patibili intellectu, & in ipsomet recipitur. Hoc significare voluit Alexander in loco ab Auerroes citato, quando dixit intellectum humanum magis declarari per agere, quam per pati: hoc est, eius naturam ratione operationis magis in actione, quam in passione esse constitutam: quem locum non intelligens Auerroes traxit ea verba ad intellectum agentem, quasi Alexander dicere voluerit intellectum agentem obtinere in anima humana præcipuum locum, & patibili intellectui antecellere, non quidem tempore, sed dignitate, quia nobilior est agere, quam pati. Attamen Alexander ibi non de illa actione loquitur, quæ attribuitur intellectui agentis, sed de illa, quæ est propria intellectus patibilis, & est speciei receptæ iudicatio: vult enim ijs verbis significare cognitionem magis in iudicatione, quam in receptione consistere: nam si receptio tempore iudicationem præcederet, utique clarum esset intellectioem esse formaliter iudicationem, non receptionem, nisi antecedenter; sed quum simul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectioem esse simul passionem, & actionem, sed magis in actione, quam in passione consistere. Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium esse intellectus agentis producere in intellectu patibili actum intelligendi: hoc enim falsum est, quoniam actus intelligendi producitur ab ipsomet intellectu patibili, dum receptam speciem iudicat; agens verò non iudicat, neque iudicium producit, sed id solum præstat, quod antea diximus; iunctus enim phantasmati ipsum aptum reddit ad speciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam: propterea si intellectio esset sola receptio in intellectu patibili, absque dubio dicendum esset ab intellectu agente vnâ cum phantasmate produci actum intelligendi in intellectu nostro, quum species impressa idem sit, quod intellectio: sed quoniam intellectio non est sola receptio, sed etiam iudicatio, immò est præcipue iudicatio, & hæc fit à solo intellectu patiente, siquidem ipse ad iudicandam speciem est sibi sufficiens ex propria sua natura sine ope intellectus agentis; ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectioem in intellectu patiente, hoc enim neque solus facit, neque phantasmatis iunctus, nisi vt causa remota, & antecedens; causa enim proxima, & æquata est ipsomet patibilis intellectus, qui ex sua natura speciem receptam iudicat.

*Intellectus
noster in co
gnoscendo
agit.*

*Auerrois
error.*

*Intellectus
agens nõ pro
ducit actum
intelligendi.*

Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus.

Cap. VIII.

VAE igitur sine officia intellectus agentis in nostra intellectione, satis ex ijs, quæ diximus, manifestum est: ut autem omnia, quæ hæcenus declarauimus, breuiter colligamus, tota rei veritas iuxta Aristotelis sententiam in his septem assertionibus iam à nobis factis superque demonstratis constituta est. Prima assertio est: intellectus agens respectu obiectorum non est agens, sed perfectio, & forma, quæ ipsis phantasmatis iuncta perficit ipsa, & facit ut sint obiectum actui, hoc est, idoneum: ad mouendum intellectum patibilem. Secunda est: intellectus agens iungitur obiectis extra intellectum patibilem, videlicet ut in phantasia existentibus. Tertia est: intellectus agens dicitur agens respectu intellectus patientis, quia in ipsum solum agit. Quarta est: hic intellectus non ita agit in intellectum patibilem, ut sit agens distinctum, & seiunctum à phantasmatis, sed ut actus phantasmatum, ita ut ex phantasmatis, & intellectu agente constituantur vnum agens imprimens in intellectu patibili speciem vniuersalis, & quidditatis; quia phantasmata proprijs viribus non essent apta ad imprimendam aliam speciem, quàm singularis confusi. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, est: intellectus agens est agens ut intelligibilis, non ut intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus est agens, non est formaliter intelligens: quànquàm ex hoc inferitur necessarium ipsum esse alterum intellectum, quia omne actum intelligibile est intellectus. Sexta est: intellectus agens non producit in intellectu patibili actum intelligendi, sed ipsemet patibilis intellectus hunc actum producit, dum receptam speciem iudicat. Septima est: officium abstrahendi non est intellectus agentis, sed est proprium intellectus patibilis; ita tamen, ut abstractio ex necessitate præsupponat operam intellectus agentis, qui phantasmata illustret, & claras, atque conspicuas esse faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantasmatis insunt, ut postea patibilis intellectus accipere possit id, quod vult, & alia dimittere, quod vocatur abstrahere: quare abstractio formaliter sumpta est opus solius intellectus patientis, sed antecedenter est opus etiam intellectus agentis, cuius operam abstractioni præcedere necessarium est.

Prima conclusio.

Secunda. Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Quid sit intellectus agens, varia aliorum sententia.

Cap. IX.

COGNITIS officijs intellectus agentis est quoque eius natura consideranda, quod etiam Aristoteles fecit, sed ita breuiter, & obscure, ut per eius dicta non satis liquere videatur quisnam sit apud eum intellectus agens: quo factum est ut interpretes ad varios, & inter se contrarios sensus verba Aristotelis traxerint: nos igitur aliorum sententias summa breuitate complectendo ratione duce peruestigabimus quisnam sit apud Aristotelem intellectus agens. Necessè est intellectum agentem vel esse eundem secundum substantiam cum intellectu patiente, vel multum arbitratur, adeo ut non sint duo intellectus essentialiter distincti, sed vnus, qui sola ratione distinguatur, vel distinctum esse essentialiter ab intellectu patiente, & duas esse formas, non vnã, quæ etiam plurium sententia fuit. Quia dicunt intellectum agentem, & intellectu patientem nõ esse duas formas, sed vnã, quæ sola ratione distinguatur in duas, varijs modis id asserunt, Simplicius dicit vnã esse

Simplicius.

Themistius,
& Auerroes

humanę mentis substantiam, quę dicitur possibilis quatenus est progressa in corpus, & dicitur agens quatenus in se manet: quam eandem sententiam Themistio quoque, & Auerroei multi posteriores attribuunt; ego tamen puto Themistium & Auerroem statuisse intellectum agentem distinctum essentialiter à patiente, ita ut sint duę formę, & duę intelligentię distinctę, & ambę humanę; hanc enim sententiam legere apud Themistium possumus in contex. 20. tertij libri de anima, & apud Auerroem in commentarijs 4. 5. 18. 20. eiusdem libri, ubi hos duos intellectus vocat duas substantias æternas, & alia multa dicit, quę significant ipsum existimasse duas esse substantias, non vnam: quod si Themistius & Auerroes quandoque dicere videantur vnum esse intellectum, consideranda sunt vtriusque verba; nam vnum appellant id, quod ex eis tanquam ex materia, & forma constitatur; nunquã m. n. dixerunt eos esse essentialiter vnum eo modo, quo Simplicius existimavit. Alij fuerunt, eaque fuit antiqua opinio relata, & confutata à Themistio in loco prædicto, qui dixerunt vnum esse intellectum secundum substantiam: qui dum est in mera potestate, & omni cognitione caret, possibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatum, quę sunt prima principia per se nota, vocatur agens, quia horum principiorum cognitio est actuum principium scientię conclusionum: in quam sententiam ducti sunt ob Aristotelis verba in contex. 18. tertij libri de anima, quando dixit intellectum agentem esse habitum quendam; videtur enim non potuisse alium habitum significare, quã habitum principiorum.

Anciquior
opinio.Ioannes Gram-
maticus.

Ab hac sententia parum recessit Ioannes Grammaticus, qui putavit eundem patibilem intellectum, quatenus habet habitus non modò principiorum, sed etiam conclusionum, vocari agentem; quoniam dum habet scientiarum habitus acquisitos, potest agere quando vult, quemadmodum Aristoteles dixit, ideoque vocatur intellectus agens, quia potest arbitrato suo exire in actum: & in hęc opinionem ipse quoque Ioannes incidit ob illa Aristotelis verba, quibus intellectum agentem dixit esse habitum quendam. Demum D. Thomas putavit intellectum agentem, & intellectum patientem non duas formas esse, sed duas facultates eiusdem animę rationalis, quę ratione potentię passivę dicatur intellectus passibilis, & ratione potentię activę dicatur intellectus agens: quare apud eum non sunt duę partes animę, nisi prout nomen partis pro facultate, seu potentia sumitur; ideo eius sententia iure numeratur in opinionibus illorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas substantias distinctas, sed vnam, quę sola ratione distinguatur.

Thomas.

Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem esse vnam & eandem substantiam. Cap. X.

HÆ omnes sententię, quibus statuitur hos duos intellectus vnam esse substantiam, falsę sunt, & cum principijs Aristotelis minimè conuenire possunt: quod prius communiter aduersus omnes ostendimus, postea verò etiam singillatim eas considerando proprios cuiusque errores patefaciemus. Imprimis certum est Aristotelem existimasse nullum simplex posse mouere seipsum, sed quicquid mouetur, ab alio moueri; hoc enim legimus ab eo fusè demonstratum in septimo & octauo phisicorum; idque in ipsa quoque anima impossibile esse docuit in primo libro de anima, quando confutauit illorũ sententiã, qui dicebant animã mouere seipsam: non potest igitur eadem humanę mentis substantia, quum sit forma simplex, esse simul agens, & patiens respectu sui ipsius; nec satis est distinctio secundum rationem, quia si hoc sufficeret, de omni re simplici hoc idem dicere possemus, eam habere facultatem

re facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in seipsam ratione diuerfarum virium; hoc tamen absurdum est, nec secundum Aristotelem concedendum: ergo similiter in intellectu est absurdum, qui, quum sit simplex, non potest simul esse perfectus, & imperfectus, potestate, & actu, & in seipsam agere, & seipsum ducere de potestate ad actum, de imperfectione ad perfectionem; patet autem Aristotelem in contex. 17. tertii libri de anima inuenisse intellectum agentem propter patientem, & vt in ipsum agat, sicut antea demonstrauimus, ergo non possunt esse vnus & idem intellectus secundum substantiam: potest quidem eadem res habere & agendi, & patiendi facultatem respectu diuersorum, ita vt ab vno patiatur, & in aliud agat, sed non respectu sui ipsius, nempe vt in se agat, & à se patiatur, nisi habeat in seipsa partes secundum substantiam distinctas, quibus hæc duæ contrariæ vires attribuantur. Exempla quoque ab Aristotele adducta in contex. 17. & 18. tertii libri de anima hoc idem demonstrant, in tota enim natura videmus semper agens distinctum esse secundum substantiam à patiente, sic omnis ars agens distincta est essentialiter à materia patiente; Aristoteles autem dixit intellectum agentem ita se habere ad intellectum patientem, vt ars se habet ad materiam, ergo vult eos secundum substantiam esse distinctos: hoc idem significat exemplum luminis; lumen enim est essentialiter distinctum & à colore, cui iungitur, & à visu, in quem agit; putauit autem Aristoteles quem locum habet lumen in visione, eundem habere intellectum agentem in intellectione: genitrix igitur hunc esse distinctum essentialiter & ab intellectu patiente, & ab obiectis intelligibilibus. Ipsa quoque ratio, qua Aristoteles ad ostendendum intellectum agentem vsus est, hoc idem demonstrat; probat enim dari intellectum agentem eò quod datur intellectus patiens, eos igitur statui tanquam duos, non tanquam vnã substantiam, quoniam argumento illo hoc non ostenditur: nam si Aristoteles id, quod isti comminiscuntur, ostendere voluisset, probare non debuisset dari intellectum agentem, quia detur intellectus patiens, sed solum ostendere eundem intellectum patientem, de quo antea loquutus erat, actiuum quoque vim habere, ratione cuius dicitur etiam agens: hoc tamen neque dixit, neque significauit modo villo Aristoteles, sed omnia, quæ ibi dicit, contrarium indicant, vt modo dicebamus. Hoc idem declarant illa, quæ ibidem dicuntur postea ab Aristotele in contex. 19. & 20. inquit enim agens esse honorabilius patiente, inquit intellectum agentem esse actionem secundum substantiam, inquit ipsum nil aliud esse, quàm id quod est, nempe puram quidditatem, & purum actum immò ipsummet esse; at in contex. 5. dixerat intellectum patibilem nihil esse, nisi puram potestatem; quomodo igitur sunt essentialiter idem, si alterius natura, & essentia est actus purus, ita vt sit idem essentialiter cum sua operatione, alterius verò est pura potestas? dixit etiam intellectum agentem semper intelligere, patientem verò non semper, quod manifestè denotauit eos esse duas distinctas substantias, nam eadem substantia dici non potest simul intelligens & non intelligens. Quoniam igitur Aristoteles nihil vnquam dixit, quod significare poterit vnã esse horum duorum intellectuum substantiam, immò omnia eius verba denotent eorum differentiam substantialem, & ratio quoque Aristotelis hoc demonstrat; vanæ & falsæ sunt omnes sententiæ, quibus quouis modo statuat vnã & eandem horum duorum intellectuum esse substantiam. Si verò singulas prædictas opiniones seorsum considerare velimus, opinio simplicii ab Aristotele alienissima est: nam secundum simplicium non est essentialiter intellectui esse potestate, sed id per accidens ei contingit, nempe quatenus progreditur in corpus; Aristoteles tamen vult illud ei essentialiter esse, inquit enim nullam esse aliam eius naturam, nisi meram potestatem; at si sequamur simplicium, intellectus essentialiter est purus actus, per accidens verò est pura potestas: igitur hæc sententia est contraria opinioni Aristotelis, & est potius Platonica, quàm Peripatetica; vn-

Contra Simplicium.

Contra anti
quiores, &
Io. Gramma-
ticum.

de colligere possumus eam nec Thomistis, nec Auerrois adscribendam esse, hi nam que in Aristotele interpretando non solent uti dogmatibus Platoniorum, quod Simplicius ubique fecit. Alia quoque opinio, eorum, qui dixerunt intellectum agentem esse ipsummet intellectum patibilem ut habentem principiorum habitus, vel etiam habitus conclusionum, ut Ioannes Grammaticus existimavit, non est opinio Aristotelis: quoniam Aristoteles intellectum in habitu manifestè distinxit ab intellectu agente, quum de utriusque separarim egerit, & intellectum in habitu consideravit in ipso tractatu, qui est de intellectu patibili: dixit etiam intellectum in habitu non semper esse actum intelligentem, sed quandoque etiam potestate, agentem verò dixit semper esse intelligentem: denique si illa omnia, quæ de intellectu agente in contex. 19. & 20. dicuntur, consideremus, manifestissimum est ea non posse accommodari in habitu; illud præsertim, quod dixit, intellectum agentem esse per essentiam suam actionem: nam intellectus in habitu, quum quandoque non intelligat actum, non est per essentiam sua operatio: alia quoque multa in ea parte dicuntur ab Aristotele, ex quibus hoc ostenditur, quæ missa facio ut in re manifesta. Neque suffragantur huic sententiæ verba Aristotelis in contex. 18. dicentis intellectum agentem esse habitum quemdam, non enim quemlibet habitum significavit, neque illum, quem isti respexerunt, sed talem, quale est lumen; lumen verò non est habitus ipse videndi, neque est species coloris in oculo recepta, sed est quoddam externum, ab externo principio adueniens, distinctum & à visione, & ab obiectis, & à facultate visiva, & ab ipsa habilitate videndi: talis igitur habitus est intellectus agens, qui extrinsecus accedens producit in intellectu patibili scientiarum habitus, à quibus ipse patibilis intellectus vocatur in habitu: quare intellectus agens non est talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomæ non est Aristoteli consentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognoverit & vim patiendi, & vim agendi, in ambiguitatem lapsus est, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, esse intellectum agentem: quod minimè verum est; quia intellectus agens debet agere in intellectu patibilem, ut antea demonstraui-
mus; igitur si esset vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in seipsum, quod minimè dicendum est. Nos verò iam diximus quæ sit vis actiua, quam habet intellectus patibilis, est enim vis iudicariua obiectu recepti: quæ non est dicenda intellectus agens; quia non est vis agendi in ipsummet intellectum patibilem, sed potius in obiecta quodammodo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quod posuerit in intellectu patibili vim passiuam, & vim actiuam, hoc est & vim recipiendi; & vim iudicandi; etenim nos quoque vtranque concedimus; sed in eo errauit, quod putauit vim hanc actiuam ab Aristotele vocari intellectum agentem: sed mox ostendemus D. Thomam proximè omnium ad mentem Aristotelis accessisse, neque in ipsa re, sed in sola sermè appellatione aberrasse.

Contra Tho-
mam.

Quòd necessarium sit intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam. Cap. XI.

QVONIAM igitur nullum dogma secundum Aristotelem defendi potest, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem esse unam & eandem substantiam; restat ut sint duæ substantiæ essentialiter distinctæ, quæ absque dubio sententia Aristotelis fuit. Hoc autem si ita est, sequitur necessariò intellectum agentem esse formam immaterialem, & à materia prorsus abiunctam; quod facile ostendo argumento sumpto à intellectu patiente: is enim vel est forma separata à ma-
teria

teria, nec dans esse homini, ut Averroes existimavit, vel est forma materiam informans, & hominem constituens, ut Alexander, & latini omnes arbitrantur: si est forma abiuncta à materia, multo magis oportet intellectum agentem esse à materia separatum, quum sit nobilior patiente: si verò intellectus patibilis est forma constituens hominem, agens, qui patiente præstantior est, non potest esse forma informans materiam: quia si intellectus patibilis est forma specifica, qua homo est homo, ergo omne illi superueniens in homine, & excellentius ipso, excedit humanam naturam, nec potest esse forma informans, quia nulla forma informans nobilior potest vltimè, ac specificæ differentię superuenire, sed ita superueniet, ut nauta superuenit naui iam constructę, & formatę: omnibus igitur modis fieri oportet intellectum agentem non esse alicuius corporis formam, sed esse substantiam penitus immaterialem. Hoc etiam significatur omnes conditiones intellectui agenti ab Aristotele attributę in tertio libro de anima: nam in context. 19. dicit ipsum esse separatum, & immisum, & impatibilem, & has conditiones probavit ex eo quod est secundum suam substantiam actio, id est, quoniam per essentiam est sua operatio: hoc enim non est quarta conditio, ut multi gręce lingue ignari arbitrantur, sed est probatio, & medius terminus, per quem tres illę conditiones ostenduntur, ut in Gręcis verbis manifestum est, quę sunt hæc [*τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐνέργειαν*] hię enim loquendi modus apud Gręcos probatiuus est, ut etiam notare possumus in context. 14. quarti Meteorologicorum, & pluribus aliis in locis, & significat, quum secundum substantiam suam sit actio, *ἐνέργεια* enim est operatio, & in omnibus formis materialibus est distincta ab essentia, in formis verò à materia abiunctis est idem quod essentia, sicut in libro de mente humana declarauimus: quoniam igitur secundum suam essentiam est sua operatio, Aristoteles inde colligit eum esse à materia separatum, non commistum corpori modo vilo, & prorsus impatibilem: nam pati est propter materiam, quare omne carens materia expers est omnis passionis: quod autem secundum essentiam sit actio, satis habet ibi ostendere Aristoteles à posteriori, argumento sumpto ab intellectu patiente: nam ipse quoque, dum actu intelligit, sit idem quod res intellecta, & quod sua operatio: quum ergo hoc notet perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenti competere, immò & modo præstantiore, quum agens sit patiente nobilius: quoniam igitur patienti intellectui competit ut sit sua operatio: quia aliquando solum, non semper est sua operatio, nempe tunc, quando actu intelligit: sed ei competit per aliud, à quo perficitur, necesse est ut agenti competat per essentiam: id enim, per quod aliud tale est, per se tale esse debet: hæc est illius loci vera interpretatio, non quam multi putant, qui dicunt verba illa [honorabilius enim est agens patiente] & alia quę sequuntur, dirigi ad probandum quod intellectui agenti competant tres illę conditiones, separatus, immisus, & impatibilis: probationem autem talem esse, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilior est: sed decipiuntur, quoniam verba illa pertinent ad probanda proximè præcedentia, non illa, quę remotiora sunt, non enim probat Aristoteles tres illas conditiones, sed probat in medium, quo illas ostenderat, quemadmodum series verborum manifestè demonstrat: immò neque ostendere poterat tres illas conditiones agenti competere ex eo quod competat patienti, sicut illi comminiscuntur: quia ratio est set fallax, & æquivoca, quum illę conditiones alio modo agenti competant, alio patienti, neque de vtroque in eadem significatione accipiantur: nam in context. 7. Aristoteles intellectum patientem vocauerat separatum, scilicet ab organo, ut præcedentia verba à contrario sensu demonstrant: at in decimonono agentem vocat separatum penitus à materia: & intellectum patientem vocauerat in context. quarto non misum cum obiectis, & in sexto non mixtum cum parte aliqua corporis in recipiendo species: at in decimonono agentem vocat non misum cum

Declaratio
context. 19. in
3. lib. de anima.

cum corpore, aut cum vlla alia re vlllo modo, tam secundum esse, quam secundum operari, quum in eo operatio ab essentia non distinguatur: & in contextu tertio intellectum patientem vocauerat *εραβή*, hoc est non affectum naturis suorum obiectorum, eamque conditionē abique dubio adduxit vt communem intellectui cum sensu: quoniam id, quod aliqua est recepturum, non debet illa habere actum in sua essentia, sed potestatem solum recipiendi; at in decimonono intellectum agentem vocat *εραβή*, hoc est impartibilem penitus, patet enim græcum nomen *εραβή*; æquē vtunque significare, & in contextu tertio non posse significare re impartibile, sed affectione carens, in decimonono autē sumi pro impartibili: nec mirum, si in alio, & alio sensu hæc illis attribuantur, quum ex diuersis medijs ab Aristotele colligantur, neque eadem ratione vtrique intellectui competant: nam patienti competunt quatenus est mera potestas, & inferuntur ex eo quod patiente intelligit; agenti autem competunt quatenus est purus actus, & inferuntur ex eo quod agit, & est per essentiam sua actio: quomodo igitur possunt hæc conditiones de vtroque intellectu idem significare, si ex oppositis medijs de vtroque colliguntur? igitur de intellectu agente significant separationem à materia, quum ex hoc medio deducantur, quod secundum essentiam est sua operatio, quæ cōditio intellectui patienti non competit, saltem prout in humano corpore sumitur, siquidem non alio modo ab Aristotele vnquam consideratum fuisse manifestum est. Præterea in contextu vigesimo inquit Aristoteles intellectum agentem esse semper intelligentem, & esse id quod est, hoc est, esse actum purum, & ipsamet entitatem, vt in sequentibus declarabimus: quæ omnia significant mentem à materia abiunctam per essentiam. Adde quod si in contextu 19. tria illa attributa adducerentur vt eadem, quæ prius intellectui patienti ascripta erant, debuisset Arist. coniunctione vti dicendo [& hic quoque intellectus separatus, immixtus, & impartibilis] attamen inquit absolute [& hic intellectus] qui loquendi modus de notata ea adduci ut propria agentis.

Quòd intellectus agens non possit esse vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cælestes orbes. Cap. XII.

QUOD V M igitur intellectus agens sit substantia abiuncta à materia per essentiam, & nomine intelligentiæ appellanda, necesse est vt vel sit aliqua ex intelligentiis superioribus, quæ cælos mouent, uel aliqua alia illis inferior forma, quæ vel Angelus, vel Dæmon, uel Intelligentia appellanda esse dicatur, & sit hominis propria, & ad perficiendam humanam mentem peculiariter applicata, & illi copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quæ fuit Auerrois, ac Themistii sententia, quam etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum asserendum sit, ratione duce inuestigemus. Imprimis id nobis firmum, & indubitatum fundamentum statuendum est, de substantiis per essentiam à materia abiunctis loqui non esse munus philosophi naturalis, sed solius metaphysici: testatur hoc Aristoteles in primo capite primi libri de partibus animalium dicens non esse officium philosophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens; quia ad Naturalem philosophum non attinet loqui de rebus à materia abiunctis, intellectus autem à materia abiunctus est: Auerroistæ efficaciter tueri contendunt Aristotelem ibi loqui de intellectu humano, quod quidem nos eis condonamus: quicquid igitur est in anima humana abiunctum à materia, siue sit patibilis intellectus, qui dicitur non esse forma corporis, siue intellectus agens, certum est illud non posse à philosopho naturali secundum essentiam cognosci, sed solum respectu humani corporis, quod quidem Auerroistæ non negant, id enim est munus solius Metaphysici

physici, vt asserit Arist. eo in loco, Quoniam igitur intellectus agens est substantia separata, tertium est declarationem essentia ipsius non ad Naturalem pertinere sed ad Metaphysicum; Naturalis enim considerare ipsum non potest, nisi prout est agens respectu humani intellectus. At obiicit aliquis, quomodo igitur potuit Aristor. in contex. 19. & 20. tertij libri de anima considerare eius conditiones ad essentiam ipsius absolute sumptam pertinentes? ex huius dubij solutione artificium Aristotelis, & eius de intellectu agente sententia manifesta fiet: pertinebat quidem ad naturalem Philosophum sola consideratio officiorum intellectus agentis, quoniam hæc respectum notat ad intellectum humanum: sed videns Aristoteles nos in hac acquieturos non fuisse, & se animos nostros dubios, & suspensos reliquisse, nisi de ipso intellectu agente quidam secundum se sit aliqua ibi subiunxisset, ideo dicere aliqua breuiter voluit ad eius essentiam attingentia: sed ita breuiter, & obscure, ut satis aperte significauerit se ea tangere tanquam aliena à naturali philosophia: solet enim vbique Aristoteles, quando ex professo alicuius rei definitionem, seu essentielles conditiones proponit, eas diligentissimè declarare, vt in plurimis locis quæque notare potest, ibi tamen de re præstantissima, atque ignotissima loquens quædam essentielles eius conditiones in medium profert absque vlla earum declaratione: vt eas leuiter tangendo, nec declarando, significaret earum, & ipsius intellectus agentis considerationem ad eum locum non pertinere: ideo notare eo in loco & in alijs quoque possumus non esse absurdum si in disciplina aliqua quandoque tangatur id, quod ad aliam disciplinam pertinet, immò illud interdum necessarium esse: quum. n. res omnes magno inter se ordine, & nexu coniunctæ sint, scientias quoque contemplatiuas ita inter se coniunctas esse oportuit, vt vna attingeret aliquando ea, quæ sunt alterius; hoc enim non est absurdum, si leuiter, & cum moderatione fiat, quemadmodum eo in loco facit Aristoteles: quod etiã aliàs notauimus de postremo capite octauij physicorum, in quo agit de primi motoris impartibilitate, quæ ad Metaphysicum potius, quàm ad Naturalem philosophum pertinebat. Ex ea igitur obscura, & imperfecta consideratione conditionum intellectus agentis manifestè colligimus ipsum tanquam substantiam à materia abiunctam per essentiam non ad Naturalem philosophum, sed ad Metaphysicum pertinere: idque etiam alio Aristotelis testimonio comprobatur; nam in septimo Metaphysicorum contex. 6. inquit esse posterius considerandum, an præter sensibiles substantias aliqua alia detur abiuncta à materia, an non detur; idem etiam in contex. 29. duodecimi libri inquirendum proponit, is enim proprius locus est, in quo Aristoteles ex professo de talibus substantijs accuratè pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Aristoteles denotat non esse ante libros Metaphysicos nobis cognitam aliquam substantiam à materia separatam. Videamus igitur, quas substantias à materia abiunctas consideret Aristoteles in eo duodecimo libro: certè nullas alias considerat præter illas quæ Cælos mouent; docet enim tot esse intelligentias, quot sunt orbes moti; nec dicere aliquis potest intelligentiam humanã vnã cum cœlestibus ibi ab Aristoteli, & in orbibus motis numerari etiam spheram humanam, vt aliqui dicere ausi sunt; nam legentibus contex. 43. & 44. illius duodecimi libri patet Aristotelem dicere tot esse substantias à materia separatas, quot sunt orbes; quot autem sint orbes, sumendum esse ex Astrologia; atqui Astrologus non considerat orbem humanum, sed solos cœlestes, ergo Aristoteles ibi nullam aliam intelligentiam considerat præter illas, quæ mouent orbes cœlestes. Hoc igitur de Aristoteli certissimum est, ipsum nec dæmones cognouisse, neque formam vllam à materia abiunctam inferiorem intelligentiis, quæ mouent cælos: quare si intellectus agens est forma separata, non potest secundum Aristotelem esse dæmon aliquis, neque intelligentia peculiariter homini applicata inferior cœlestibus, & superueniens formæ informanti, qua homo est homo. Restat igitur, ut non possit esse alia sub-

stantia

Dubium.

Solutio.

Fuga Auerroistarum.

Confutatio.

stantia abiuncta à materia, quàm vna ex eis, quæ mouent sphaeras coelestes, quum præter eas nullam aliam substantiam separata Aristoteles in libris metaphysicis considerauerit. Aliqui tamen dicere ausi sunt solas quidem coelestes intelligentias expressè ibi ab Aristotele nominatas fuisse, implicite tamen eadem tractatione comprehensam esse etiam humanam intelligentiam; quum enim eiusdem generis sint, id, quod de illis dicitur, de humana quoque dictum intelligitur. Sed hoc vanum est; non enim obiectionem nostram effugiunt, quum Aristoteles de solis illis intelligentiis, quæ mouent orbem, se agere affirmet; adde, quòd huic humanæ intelligentiæ non competunt conditiones ab Aristotele coelestibus attributæ; eas enim primo loco inuenit ex æterno motu, & eas primùm cognouit ut semper mouentes vno continuo motu; humana verò, si datur, non semper orbem suum vno continuo motu mouet, quare sub eam tractationem reduci minimè potest; non est igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana esse intelligenda illa omnia, quæ de coelestibus ab Aristotele declarantur, proinde si de hac quoque ibi agere voluisset, eam absque dubio nominare scorsum, & eius proprias conditiones, per quas à coelestibus discrepat, expressè declarare debuisset. Manifestum igitur est nullas alias substantias à materia abiunctas Aristoteli cognitatas fuisse præter intelligentias coelorum motrices, quas dari ex æterno motu demonstrat; & hæc omnia ita firmis nituntur fundamentis, ut nullum certe subterfugendi, aut cauillandi locum relinquunt: igitur Themistii & Auerrois sententia de intellectu agente non est Aristotelis, neque vlla ratione defendi potest.

Quòd intellectus agens non possit esse alia intelligentia, nisi omnium prima. Cap. XIII.

VVM igitur mens agens non possit esse nisi aliqua coelestium mentium, quæ cælos mouent, quænam ex eis erit intellectus agens? an suprema, quæ Deus est, an aliqua ex alijs, quæ tetèdæ intelligentiæ appellantur? ratio nos cogit ut solam primam hoc munere fungi posse fateamur: etenim reliquæ omnes sunt virtutes particulares, & ad mouendos singulæ proprios orbem peculiariter applicatæ, neque habent vim vniuersalem, quæ ad rerum omnium regionem extendatur: sola prima est eiusmodi: quia non solum primum orbem mouet, sed totum simul coelestem globum, immò & mundum vniuersum, & est prima omnium rerum causa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conseruans virtute sua diffusa per omnia; hæc enim quantis vbique sit, & omnibus rebus adit, non omnibus tamen intelligendi facultatem præbet, sed homini soli: quòd optimè declarat ab Alexandro in secundo suo libro de anima capite quarto: inquit enim humanum intellectum, qui possibilis dicitur, esse veluti instrumentum intellectus diuini ad intellectionem in homine producendam: solus enim humanus intellectus aptus est recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens; res autem aliæ talem naturam non habent, ut possint instrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectionem: sicut etiam videmus lumen solis, quum idem sit, penetrare vitrum, at non patientem, propter diuersas horum corporum naturas; sic calor solis lutum indurat, ceram verò non indurat, sed mollit; agens enim non agit, nisi in patientem idoneum ad recipiendum: in hoc igitur mundo inferiore nulla est natura susceptiua intellectionis, nisi natura intellectus nostri patibilis, qui forma hominis est: quo fit, ut eo intelligente homo dicatur intelligens. Ad hoc comprobandum habemus argumentum doctissimum & verè peripateticum ab Alexandro adductum in primo suo libro de anima capite de intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo sit aliquid per

se, ac primò tale, & aliquà secundariò talia, necessarium esse vt illa, quæ secundario talia sunt, ab illo primo habeant vt sint talia, proinde sint talia propter illud: hoc possumus inductione in rebus omnibus comprobare; nam substantia est primum ens, & maximè ens, accidentia verò sunt secundariò entia; sic inter omnia visibilia primum visibile est lux, & maximè omnium visibile est solis lux, ab hac igitur alia sunt visibilia: sic etiam omnia bònà dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res potestate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actù intelligibiles, non potest intellectus agens esse aliud, quàm illud solùm, quod primum intelligibile, & maximè omnium intelligibile est; ab hoc enim, & à nullo alio, possunt alia reddi intelligibilia, maximè autem omnium intelligibilis Deus est, & est primum in genere intelligibilium; ergo nihil aliud statui potest intellectus agens, nisi solus Deus: hoc fuit argumentum efficacissimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platónem notavi in calce sexti libri de Republica, & miror quòd alij hanc sententiam sequentes locum illum non animaduertierint: Plato ibi hanc sensuum differentiam considerat, quòd præter visum alij, vt sentiant, satis habent obiecto præsentem: at visus, vt videat, non satis habet præsentia coloris, sed alio quodam eget diuersò & à colore, & à visu, & ab oculo, idque est lumen; deinde quærens quam potissimum assignare luminis originem debeamus, inquit eam esse illud, quod maximè omnium lucidum est; hic autem est sol, qui neque est color, neque visus, neque oculus, sed diuersum quiddam, à quo habet color, & vt sit, & vt visibilis sit, & visus ab eodem habet vt sit, & vt videat; est enim sol tanquàm pater, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & visus, & color recipiunt esse, & ab eodem vt primo visibili visibilitatem adificuntur: deinde subiungit Plato solem esse ipsius boni filium, nempe Dei, qui ipsum in mundo sensibili principem statuit, vt in eo teneret eundem locum, quem ipse obtinet in mundo intelligibili; ipse nanque est primum intelligibile, sol verò est primum sensibile: quo sit, vt quemadmodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia se habet, ita in mundo sensibili se habeat sol ad visum, & ad visibilia; hic enim est causa generationis visus, & rerum visibilium, & est causa vt visus videat, & vt visibilia sint visibilia, quum faciat ea & absolute esse, & visibilia esse; ille verò est causa vt intellectus sit, & vt res omnes sint, & vt intellectus sit intelligens, & vt res omnes sint intelligibiles: manifestum igitur est Platónem existimasse Deum esse intellectum agentem, & eum eum lumine comparasse, ita vt credi possit Aristotelem id à Platone accepisse: hoc de Platone testari videtur etiam Ioannes Grammaticus, qui interpretans primum contextum tertij libri de Anima attribuit Plutarcho, quòd iuxta Platónis opinionem dixerit scientiam nostram esse reminisceniam, & quòd dixerit intellectum agentem esse Deum: deinde inquit Ammonium reprehendisse Plutarchum de reminisceniam, quòd Platónica dogmata Aristoteli attribuerit: videtur itaque etiam in altero Plutarchus adhæsisse Platoni, nempe quòd Deus sit intellectus agens. Hac absque dubio sententia Aristotelis fuit; qui, etsi satis breuiter, & obscurè tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen conditiones illi attribuit, ex quibus colligi possit ipsum non esse nisi Deum; hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, qua etiam Plato vsus est: nam si recta esse comparatio debeat, oportet, sicut lumen est primum visibile, ita intellectum agentem esse primum intelligibile, vt argumentum ab Alexandro, & à Platone adductum demonstrat: ita vt, sicut illuminatio colorum nihil aliud est, quàm coniunctio rei secundariò visibilis, & per participationem, cum visibili per se, & primo visibili; colores enim sunt participata lumina, quia constant ex luminoso & opaco, quare, vt visum moueant, iungi debent

Plato:

lumini puro, à quo perficiuntur, & vim motricem recipiunt; ita & phantasma-
rum illuminatio nil aliud sit, quàm coniunctio rei secundariò intelligibilis cum
primo intelligibili, & rei potestate intelligibilis cum re per se intelligibili actu.
Hoc idem significat id, quod de intellectu agente in contex. 20. illius libri Aristoteli-
tes dicit, nempe ipsum esse id quod est; sic enim denotat eum esse entitatem ip-
sam, & ipsummet esse; hæc autem est propria Dei conditio, vt D. Thomas ostendit
in prima parte summæ quæstione tertia articulo quarto; in omnibus enim
aliis rebus esse distinguitur ab essentia, solius autem Dei essentia est ipsummet
suum esse.

Predicta sententia confirmatio testimonio D. Thomæ.

Cap. XIIIII:

D huius sententiæ confirmationem libet illa considerare, quæ à
D. Thoma hac de re dicuntur tum in prima parte summæ quæstio-
ne, 79. articulo quarto, tum in quæstionibus disputatis de spiritali-
bus creaturis articulo decimo, & de Anima articulo quinto. Ipse
in dictis locis considerandam sumit illorum sententiam, qui dixe-
runt intellectum agentem esse substantiam aliquam separatam, quæ non sit for-
ma hominis: sed eam diuidit in duas; & vtraque separatim impugnat: inquit
enim aliquos dixisse intellectum agentem esse quandam substantiam à materia
abiunctam inferiorem Deo, aliquos verò existimasse Deum ipsum esse intelle-
ctum agentem. Priorem sententiam inquit esse Catholicæ fidei repugnantem,
& magnum eam sequi absurdum: quum enim cuiusque rei perfectio in nobilissi-
ma eius operatione consistat: nobilissima autem nostra operatio sit coniunctio
animæ nostræ cum illo, à quo lumen recipit, esset perfectio nostra cõstituta in con-
iunctione cum alio præter Deum, quod absurdum atque impium est: in hoc igitur
Thomæ nobis consentit. Alteram verò sententiam, quòd Deus sit intelle-
ctus agens, non dicit esse Catholicæ fidei repugnantem, immò asserit quorundam
Catholicorum sententiam fuisse; Catholicos enim certè non nominaret, si im-
piam, & Catholicæ fidei aduersantem esse eorù opinionem arbitraretur. Thomæ
autem verba sunt hæc [quia fides Catholica Deum, non aliquam aliam substan-
tiam separatam in natura, & animabus nostris operantem ponit, ideo quidam Ca-
tholici posuerunt Deum intellectum agentem, qui est lux vera, quæ illuminat om-
nem hominem venientem in hunc mundum] immò tantum abest vt opinionem
hanc repugnantem Catholicæ fidei esse dicat, vt etiam aliqua ex parte eam appro-
bet; inquit enim esse necessarium, vt supra humanam animam sit aliquid, à quo
eius intellectus p̄cedat, & quum id non possit esse alia intelligentia præter Deum,
omnino dicendum esse illud esse Deum: & ad hoc probandum vtitur argumento
Alexandri, quod validissimum esse diximus, nempe quia id, quod est tale per par-
ticipationem, necessariò pendet ab alio per se tali, & fit tale per illud. Sed in eo
solum ab illis Thomæ dissentit, quòd negat Deum ob id esse vocandum intelle-
ctum agentem, hac vtens ratione: quia Deus est causa vniuersalis, non adæquata
humanæ intellectiõni, de qua loquimur; quocirca requiritur præter Deum alia
causa particularis, quæ sit hominis propria, & pars, seu facultas quædam animæ
humanæ, daturque in homine intellectus agens: ad quod cõfirmandum vtitur
Thomæ exemplis naturalibus, sol. n. generat animal tãquam causa vniuersalis, sed
non sine causa particulari, quæ est vis insita in femine illius animalis: accommo-
dat etiam huic sententiæ comparisonem, qua Aristoteles vtitur, intellectus agen-
tis cum lumine, & inquit lumen refertur ad solem tanquam effectum ad causam,
Aristotelem autem comparare intellectum agentem non cum sole, sed cum lumi-
ne, ad

Quidam Ca-
tholici Deum
posuerunt in-
tellectum a-
gentem.

ne, ad denotandum ipsum esse aliquid à Deo creatum in homine, non esse Deum ipsum, quemadmodum lumen non est sol ipse, sed effectus à sole productus: ideo concludens dicit, illud, quod in nobis facit intelligibilia actu ad modum luminis creati, esse aliquid animæ nostræ, & esse multiplicatum iuxta numerum animarum, & hominum, & vocatum esse ab Aristotele intellectum agentem; illud verò, quod facit intelligibilia ad modum solis illuminantis, esse unum tantum, & separatum, quod est solus Deus, nec vocari intellectum agentem. Hæc sunt, quæ à Thoma dicuntur: in quibus eorum, quæ vera sunt, confessionem eius accipio, qua puto sententiam nostram maximè comprobari: in reliquis facile ostendam eum à mente Aristotelis aberrasse. Imprimis ipse fatetur Deum tanquam causam primam facere omnia intelligibilia, quod quidem verum est, immò etiam necessarium; quum enim sit primum intelligibile, ab eo solo possunt alia reddi actu intelligibilia: concedit etiam in nostro intellectu præter vim passivam etiam vim activam, tanquam eius facultatem, quam nos quoque diximus fieri necessarium esse, eamque Alexandri fuisse sententiam. Sed in eo à nobis dissentit, quòd putat vim activam nostri intellectus esse intellectum agentem, & tanquam causam secundam à Deo creatam facere phantasmata actu intelligibilia; hoc enim nos negamus, & falsum esse iam ostendimus, quia facultas activa humanæ mentis non potest facere actu intelligibilia, proinde non eam vocavit Aristoteles intellectum agentem, neque cum lumine comparavit: hoc ostenditur argumentis superius adductis; primum enim falsum est id, quod Thomas sumit, actionem intellectus agentis esse in phantasmata; iam enim ostendimus ipsum agere in intellectum patibilem, non in phantasmata, neque est quòd in re manifesta eandem demonstrationem repetamus; hoc autem si verum est, & intellectus agens iuxta ipsum Thomæ sententiam est facultas quædam animæ nostræ rationalis, neque secundum substantiam distinguitur ab intellectu patibili, quomodo potest idem agere in seipsum? quomodo potest idem esse lumine plenus, & illuminans, & simul omni lumine, omnique cognitione carere, & illuminari à semetipso? at condonemus ipsum agere in phantasmata, licet id omnino falsum, & ab Aristotele alienum sit, idem tamen absurdum sequitur; quod vidit quidam Thomas, & nixus est se explicare, sed frustra laboravit: nam debet intellectus noster pati à phantasmatibus, ut Aristoteles aperte dixit, quomodo igitur agere in eadem potest? sic enim esset simul agens, & patiens respectu eiusdem, & secundum idem, quod est omnino absolum rationi; nam agens naturale in agendo repatitur quidem ab eodem, in quod agit, non tamen secundum eandem qualitatem, sed secundum contrariam: calefaciens enim non calefit vicissim ab eodem, sed refrigeratur; at intellectus noster quatenus agens nil aliud iuxta Thomæ sententiam agit in phantasmatibus, nisi illuminationem, qua reddit ea intelligibilia, & ipse quoque ab ijs ita illuminatis illuminationem recipit, qua redditur intelligens; at certè, si iam in seipso lumen habebat, non debuit illud tribuere phantasmatibus, ut idem ab eis postea reciperet. Præterea minimè conveniens est illi præter Deum facultatem attribuere faciendi actu intelligibilia; solum enim primum intelligibile id facere aptum est: & quemadmodum Deus cum nulla creatura vim suam creandi communicat, ita neque vim illuminandi; sed ipse solus est lux vera, quæ, ut illi Catholici dicebant, omnem hominem illuminat. Argumentum autem Thomæ nullius esse efficacitatis postea ostendimus, quum dubia & aliorum argumenta, quæ sententiæ nostræ officere videntur, solvemus; idem enim argumentum etiam à Ioanne Grammatico contra Alexandrum adductum est ad ostendendum non esse Deum intellectum agentem.

Quid redè
dixerit Tho-
mas.

Quid nõ re-
dè dixerit
Thomas.

*Dubia, & aliorum argumenta, qua prædicta sententia videntur
officere. Cap. XV.*

- H**ÆC sententia, quam hæcenus & ratione, & Aristotelis auctoritate demonstrauius, manifestior, ac firmior reddetur, si dubia quedam, & argumenta, quibus eam demoliri alij contendunt, soluerimus. Primum obijciunt: si intellectus agens Deus esset, intellectio non esset in nostra potestate; consequens falsum est, intelligimus enim quando volumus; consequentia probatur; quoniam illa actio in nostra potestate esse dicitur, quæ pendet à principio nostro formali, quæ verò pendet ab externo principio, ea in potestate nostra esse non potest; Deus autem est principium externum; igitur si ipse esset intellectus agens, intellectio non esset posita in nostra potestate, sed vel semper omnia intelligeremus, vel ea solum, & tunc solum, quæ, & quando Deus vult. Secundo obijciunt, & est argumentum Thomæ prædictum: causa debet esse æqualis effectui, & illi ex æquo respondere, vt Aristoteles docet in secundo Posteriorum, & in secundo physicorum; effectus enim communis causa debet esse communis, & effectus particularis causa particularis: sed Deus est causa maximè vniuersalis, nostra autem intellectio est effectus particularis, quia est propria hominis operatio: ergo Deus non potest esse intellectus agens, sed requiritur agens particulare, & effectui adæquatum, quale significauit Aristoteles in contextu decimosextimo tertij libri de Anima, quando dixit cuiuslibet patienti respondere agens, à quo patitur, significauit enim agens proprium cuiuslibet patienti. Tertiò dicunt: Deus secundum Aristotelem nihil agit immediatè in his inferioribus, sed omnia per motum, & lumen cœlestium corporum, & per causas secundas; ergo non potest esse intellectus agens, quia hoc dato ageret in homine immediatè absque vlla causa secunda: hoc quoque argumento videtur vltus esse Diuus Thomas, vt prædiximus. Quarto considerant verba Aristotelis in contextu decimosextimo tertij libri de anima, vbi intellectum patientem, & intellectum agentem vocauit animæ nostræ differentias, voluit ergo vtrunque esse aliquid humanum, & animæ humanæ partem; at Deus non potest vocari differentia, vel pars animæ humanæ: idque confirmant considerando verba Aristotelis in primo contextu eiusdem libri, vbi proponit agendum de parte animæ, qua cognoscit anima, & sapit; omnis igitur intellectus, qui in eo libro consideratur, pars animæ est. Quintò argumentum sumunt ex verbis Aristotelis in contex. decimosextimo eiusdem libri, vbi dixit intellectum agentem esse habitum quandam, & esse vt lumen: at Deus non potest habitus appellari; quoniam habitus dicitur id, quod est posterius essentia, & notat aptitudinem ad operandum, qualis habitus non est Deus: non potest etiam Deus cum lumine comparari, quia lumen non dat coloribus vt absolutè sint, sed solum vt sint motui; Deus autem absolutè res esse facit, quia omnia producit; quare est potius cum sole comparandus, qui est fons, & causa luminis, quàm cum lumine ipso: hoc fuit argumentum Ioannis Grammatici aduersus Alexandrum, & eodem vsus est Diuus Thomas, vt antea diximus. Sextò argumentantur ex ijs, quæ dicuntur ab Aristotele in contextu vigesimo eius tertij libri, & est argumentum Themistij contra Alexandrum: Aristoteles ibi de agente intellectu loquens inquit hunc solum esse immortalem, ergo non putat eum esse Deum; quia hoc posito dictum Aristotelis falsum esset, quum non solus Deus sit immortalis, sed etiam alix cœlestes mentes, immò & cœlestia corpora secundum Aristotelem æterna sint. Tandem dicunt aliqui; si intellectus agens esset Deus, non

opus erat Aristoteli eo in loco ostendere cum esse immortalem, quia Deum esse immortalem nullus homo ignorat.

Dictorum argumentorum solutio. Cap. XVI.

HAE C igitur argumenta soluere nitendum nobis est. Ad primum dicimus fore quidem illud efficacissimum, si Deus aliquando nobis suam operam recusaret, nec semper ad nos effunderet lumen suum; sic enim nos non quando volumus intelligeremus; attamen non ita sese res habet, nam eius lumen semper nobis adest, immutabile, & nunquam deficiens; ideo intelligimus quando volumus, dummodo habitum acquisierimus, nam ante acquisitionem habitus non est in nostro arbitrio constitutum intelligere quando volumus: quemadmodum. n. si statueremus solem à nostro hemisphærio nunquam recedere, semper lumen præsens haberemus, quare si colorem quoque haberemus præsentem, in nostro arbitrio esset inspicere quando volumus: sic de nostro intellectu dicendum est, habet enim semper præsens lumen agentis: quia, ut D. Thomas ostendit in prima parte summæ quæstione octava articulo primo & tertio, Deus est in omnibus & per potentiam suam, & per essentiam, & per essentiam, non quidem per ipsarum rerum essentiam, ita ut ipse sit pars essentiarum illarum, sed per suammet essentiam eo modo, quo agens dicitur esse cum suo effectu: & hoc necessarium est, quia Deus ipse sibi hanc necessitatem iniunxit, quemadmodum etiam ex necessitate animam creat in quolibet humano corpore, quod ab agentibus naturalibus sit convenienter preparatum; ipse enim libera sua voluntate statuit hoc esse necessarium: sic igitur nunquam per ipsum stat quin intellectus noster intelligere possit, stat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere: quandoque etiam per defectum organi phantasie, quod in aliquibus est ita rude & ineptum, ut propter phantasmatum impuritatem, etiam si adsit lumen intellectus agentis, nil tamen intelligere possint. Secundum argumentum validum quidem est in aliis agentibus, nam agens vniuersale non agit nisi per agens particulare adæquatè effectui, sed in Deo nihil habet efficacitatis; potest enim immediatè hominem producere sine aliqua causa secunda, quem sol sine altero homine agente producere non potest. Præterea dicimus magnum esse sensibilem, & intelligibilem rerum discrimen: nam sensibilia quidem efficit Deus ut causa vniuersalis, nec sine causis secundis, quia ipsemet hanc rebus legem præscripsit; at in mundo intelligibili ipse absque causis secundis immediatè agit, possumus quæ hoc Thomæ argumentum aduersus ipsum insolubilitè retorquere: Deus animam humanam creat, & est agens vniuersale, & vniuersalis creator rerum omnium, & mundi vniuersi; ergo requiritur alia media causa creata, & homini adæquata, per quam creet animam humanam: quoniam igitur Deus, etsi est creator vniuersalis, animam tamen humanam immediatè creat sine vlla causa media, sic immediatè eandem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus, dicere etiam possumus diuinum lumen per omnia diffusum esse quidem causam maximè vniuersalem; sed iunctum phantasmatibus, quæ sunt nostri intellectus obiectum proprium, restringi, & fieri proprium agens, & quodammodo obiecti proprii rationem subire: quod exemplo luminis solis confirmari potest; nam sol per lumen suum est omnium rerum sublunarium vniuersalis causa, attamen quatenus iungitur colori, qui est proprium obiectum visus, restringitur, & fit causa propria respectu visionis; subit enim rationem obiecti visibilis, qua ratione non respicit aliud effectum, nisi solam visionem. Ad tertium responsio patet ex ijs, quæ ad primum dicta sunt; Deus. n. per motum, & per lumen celestium corporum effectus materiales producit, sed in mundo intellectualem agit absque colorum lumine, & motu,

Ad primum

Ad secundum

Ad tertium.

Ad quartū.

atque omnino absque secundis causis. Ad quartum dicimus nō eam esse Aristotelis sententiam, quam ipsi comminiscuntur; non enim dicit intellectum agentem, & intellectum patientem esse duas animæ nostræ differentias, sed solum dicit oportere in anima esse has differentias agentis & patientis, hoc est dari agens & patientis; nam si Deus ubique est, & eius lumen phantasmatis iungitur ut perfectio, est utique in anima nostra; non tamen ut animæ nostræ pars, sed ut extrinsecus adueniens: hoc manifestum est considerantibus argumentum, quo ibi Aristoteles utitur; nam illa verba, quæ isti pro se adducunt, sunt conclusio syllogismi, quo Aristoteles colligit esse in anima has differentias: is ergo est eius conclusionis sensus, qui eo syllogismo colligitur; is verò eorum verborum sensus esse non potest, qui ex illis propositionibus non inferitur: est autem syllogismus Aristotelis talis: ubi datur patientis, ibi datur agens illi respondens, atqui datur in nobis intellectus patientis, ergo illi debet agens aliquod respondere: querendum igitur ab aduersariis est, quomodo sit maior propositio intelligenda; an ita, ut cuiuslibet patienti respondeat tale agens, quod sit eiusdem naturæ, & internum, an absolute cuiuslibet patienti debeat agens respondere, & quo ad perfectionem ducatur: certè prior sensus falsus, & absurdus esset; non enim cuiuslibet patienti respondet tale agens, quod sit eiusdem generis, ut exempla, quibus Aristoteles id declarat, aperte demonstrant; ars enim respectu materiæ patientis est agens externum, & conditionis longè diuersæ; sic in naturæ elementa sunt materia respectu Cæli, quod in ea agit continuè: quomodo igitur potest in conclusione colligi sensus talis, qui non est acceptus in propositionibus, immò neque accipi potuit, quia falsus est? dicere etiam possemus Deum non esse quidem animæ nostræ partem, sed tamen quatenus est intellectus agens, fieri modo quodam partem animæ nostræ, nempe quatenus eius lumen animæ nostræ iungitur; quamquam ad hoc confugere minimè cogimur, quoniam prior solutio ita vera, & manifesta est, ut mirandum sit cur aduersarios non pudeat eo argumento uti. Ad verba Aristotelis in primo contextu illius libri dicimus partem animæ ibi significare solum intellectum patientem, qui solus per se considerandus erit; de agente autem nihil proponi, quia non per se de ipso agendum erat, sed solum quatenus confert ad operationem intellectus patientis. sic in primo contextu octauo Physicorum Aristoteles non proponit agendum de æterno motore, quia hunc non propter se, sed propter æternum motum erat consideraturus. Ad quintum dicimus intellectum agentem non propriè habitum appellari, prout sumitur habitus pro aptitudine ad operandum, quæ ex multiplicata operatione acquiritur, & ponitur in prima specie qualitatatis: sed sumi eo in loco ab Aristotele habitum pro forma, & perfectione, nam intellectus agens iungitur phantasmatis ut perfectio constituens obiectum intelligibile, & hac tantum ratione vocatur ab Aristotele habitus. Quod verò D. Thomas & Ioannes Grammaticus dicunt Deum rectius comparari cum sole, quam cum lumine, quoniam lumen sit effectus quidam à sole productus, vanum est; decipiuntur enim, dum à rebus materialibus ad immateriales argumentantur: nam ipsemet Thomas asserit in rebus materialibus potètiās esse res distinctas ab essentia, ita ut in anima quoque humanæ, quæ forma hominis sit, potètiā ab ipsa animæ essentia distinguantur; at inseparatis à materia fecus est. potètiā namque idem est quod essentia: nec dicendum est Deum per suam potètiā res creasse tanquam per effectum aliquem, & per rem ab ipso diuersam, sed potius tanquam per semetipsum, nam potètiā Dei Deus ipse est; sic igitur de lumine dicendum est, lumen à sole prodians (inquit Thomas) esse quiddam à sole diuersum, & ab eo productum, esto, at dicimus non eiusmodi esse lumen Dei, non est enim aliquid creatum, sed est Deus ipse, qui sicuti quatenus intelligens sapientia ipsa est, ita quatenus intelligibilis, & summè intelligibilis, vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Ari-

stoteles

flooteles factis prope ad Christianæ fidei veritatem accessisse, sed in aliquo tamen defecisse: quemadmodum enim nos per fidem asserimus mentem nostram à solo Deo, quem hac ratione sanctum spiritum vocamus, illuminari; ita Aristoteles dixit nos à Deo, quatenus est intellectus agens, & primum intelligibile, intellectioem recipere: sed veritatem non plenè assequutus est; putavit enim per solam phantasmatum illustrationem peruenire ad mentem nostram Diuinum lumen: nos verò ex diuina reuelatione accepimus posse Diuinum lumen non modo inferri per phantasiam, sed etiam supernè absque illuminatione phantasmatum ad mentem nostram accedere, ita vt etiam absque phantasmatum usu possit à Deo multarum rerum scientia mentibus nostris infundi per sancti spiritus immiissionem, quod Aristoteles diuina reuelatione destitutus cognoscere minime potuit. Adde quòd lumen, quod in aere est, non à sole, sed à solis luce producitur, & modo quodam non est diuersum aliquid à luce; quatenus enim est eius imago, & eam repræsentat, idem potius dicendum est, quia naturam lucis, quæ primum visibile est, nobis repræsentat. Dicendū igitur omnino est Arist. non ea ratione intellectum agentem cum lumine comparare, quatenus lumen est effectus quidam lucis; vel. n. non est effectus, vel non sumitur vt effectus, neq; ea ratione similis ei est intellectus agens, quum aliud sit lumen sensibile, aliud sit lumen intellectuile; hoc enim non habet causam, sed est ipsummet primum intelligibile, à quo omnia redduntur intelligibilia: cum ipso autem sole vt diuerso à lumine suo non rectè comparatus esset intellectus agens, quia ipsa solis substantia non iungitur coloribus vt perfectio, sed eius lumen tantummodo; at intellectus agens est talis sol, qui à suo lumine non distinguitur, siquidem Dei lumen Deus ipse est: neque etiam necessarium est ut propter comparisonem Aristotelis lumen debeat etiam absolute colores producere, quia non in hoc comparatio illa consistit; sed in eo solùm, quòd tanquam forma constituit obiectum visibile, & similiter intellectus agens tanquam forma & perfectio constituit obiectum intelligibile. Sextum argumentum, quod Themistii erat contra Alexandrum, potest contra ipsum Themistium retorqueri, immò & contra omnes, qui dicant intellectum agentem esse partem animæ humanæ, vel aliquam aliam intelligentiam inferiorem primæ; sequitur enim eam solam esse immortalem, reliqua verò omnia, quæ in mundo sunt, caduca esse, & Deum quoque ipsum esse mortalem: qua igitur responsionè & Themistius, & alii omnes uti coguntur ad se tuendos, eadem nos quoque in præsentia utemur; dicimus enim Aristotelem non considerare eo in loco Deum absolute ut Deus est, sed solùm ut respicit hominem tanquam intellectus agens, à quo prouenit in homine intellectio; quando igitur dicit ipsum esse immortalem, considerat ipsum quatenus est factus quodammodo aliquid animæ nostræ, & sic eum comparat solummodo cum reliquis animæ nostræ partibus; ita ut sensus sit, nihil in homine est immortale, nisi intellectus agens: siquis verò obijciat, ergo apud Aristotelem intellectus patibilis mortalis est, ad hoc interpretes variis modis responderent, prout variæ sunt eorum sententiæ de intellectu humano. Alexander quidem totum concederet, quoniam putauit humanum intellectum apud Aristotelem esse mortalem. Thomas verò dicit ea verba proferri non de solo agente, sed etiam de patiente, siquidem una apud eum est eorum substantia, eaque immortalis: ea tamen interpretatio verbis Aristotelis consentanea non est, ut considerantibus patet; Aristoteles enim profere verba illa de solo agente; & nos superius demonstrauimus non posse esse eandem substantiam intellectus patibilis & agentis. Probabilior est quorundam aliorum interpretatio, qui dicunt intellectum patientem mortalem esse, non quidem secundum substantiam, sed tantum ratione suæ imperfectionis, & patibilitatis; eatenus enim interire dicitur, quatenus definit esse imperfectus,

Ad lectum.

&

Ad septimū.

& recipere obiectum à phantasia. Vtunque sit, de hoc enim, & de eius loci interpretatione nunc non disputo, satis est ostendisse argumentum hoc Themistii secundum omnium sententias nullius esse efficacitatis. Postremum quoque argumentum, quo aliqui recentiores vtuntur, vanissimum est: nam fortasse aliquid roboris haberet, si prius manifestum fuisset intellectum agentem esse Deum, postea Aristoteles docere voluisset ipsum esse immortalem; sed è contrario sese res habet, ignotum enim eo loco est quisnam sit intellectus agens, idque Aristoteles uoluit ex immortalitate, & aliis simul eius conditionibus esse colligendum.

Præterea etiamsi clarum fuisset eum esse Deum, reprehendi quidem Aristoteles potuisset, si demonstratione aliqua ad Dei immortalitatem probandam usus esset: sed simpliciter

& absque vlla probatione asserere Deum esse immortalem, quid absurdi sit non uideo; quum in usu sit apud omnes homines, etiam sapientes, vt Deum uocent immortalem.

IACOBI ZABARELLÆ

PATAVINI

LIBER DE ORDINE

INTELLIGENDI.

Ordinum distinctio, & dicendorum propositio: Cap. I.

ORDINEM, quo mens humana res intelligit, multiplicem esse constat; alius enim arbitrius est, & ex nostra electione pendet; alius verò naturalis, & necessarius; alius demum neque ex electione, seu arbitrio nostro, neque ex necessitate, sed omnino per accidens, ut si quis equum prius noverit, quàm asinum, quum potuerit prius asinum novisse, quàm equum: hic nulla consideratione dignus est, ideo dimittatur. Arbitrarius verò est ille doctrinæ ordo, de quo nos aliàs in libris Logicis plura scripsimus; eius

In duobus prioribus libri de Method. & in Apologia.

enim consideratio ad Logicum pertinet, quum sit Logicum instrumentum, & ex arbitrio nostro fabricatum; quòd si esset naturalis, atque absolutè necessarius, non esset quòd Logicus de ipsius usu præcepta tradere niteretur: dici tamen potest necessarius ex cõstitutione finis, quia si rei scientiam in suo genere perfectam acquirere sumus, vel saltem facilius acquirere, statuto quodam ordine utamur necesse est. Alius demum necessarius prorsus, ac naturalis est, ideo quæ eius consideratio non ad Logicum, sed ad Naturalem philosophum attinet, quum eiusmodi ordo naturam mentis nostræ insequi necessariò videatur; ideo illud horum ordinum discrimen esse videtur, quod etiam habituum moralium, & facultatum animæ; quum enim habitus non sint menti nostræ naturales, sed ex nostro arbitrio pendeant, & ex arbitrariis actionibus comparentur, solæ autem facultates, quibus eos acquirere apti sumus, naturales dici possint, de solis facultatibus agere debuit philosophus Naturalis, de habitibus verò non ipse, sed alius, ut Moralis: sic doctrinæ ordo arbitrius est, neque est menti nostræ naturalis, sola autem facultas procedendi ab hoc ad illud naturalis est; ideo de facultate disserit philosophus Naturalis, de ipso autem ordine loquitur Logicus, à quo de eo tanquam de re arbitraria regulæ & præcepta traduntur: at si quis sit menti humanæ naturalis ordo, ita ut non ipsa tantum facultas, ipsumque utendi arbitrium sit ei naturale, sed ipsemet ordo, cuius variandi nullum nos arbitrium habeamus, de hoc agere naturalis philosophi officium est, ad plenam cognitionem naturæ humani intellectus, & eorum, quæ illam necessariò consequuntur: talem autem ordinem potissimè in simplicium rudi, & confusa apprehensione existere manifestum est, non ita in cognitione complexorum, neque in cognitione distincta, atque perfecta; componere enim & enuntiare hoc prius, quàm illud, arbitrii magis, quàm naturæ esse videtur, apprehendere autem in phantasmate rem hanc prius,

illam verò posterius, si primam rudium habituum acquisitionem spectemus, non est arbitrii, sed naturæ: rudium autem dico, quia distinctæ cognitionis ordo in nostro arbitrio positus est, nec distinguitur ab illo doctrinæ ordine, quem à logico considerandum esse diximus; at ordo notitiæ nostræ confusæ, quam à sensibus accipimus, aliquis profus naturalis, ac necessarius est, eumque considerare ad Naturalem philosophum attinet. Hic igitur est, de quo nunc sermonem facturi sumus, nempe naturalis ille, ac necessarius ordo, quo mens nostra simplices rerum conceptus ruditer, & confusè primum apprehendit: duoque sunt, quæ subpræsentem considerationem cadunt, & de quibus est nobis proposita disputatio; vnum de ordine cognoscendi singulare, & vniuersale; alterum verò de ordine intelligendi ipsa vniuersalia: quoniam enim offertur menti nostræ phantasma rem singularem repræsentans, in qua inest etiam natura communis, & ipsum vniuersale, considerandum primo loco est vtrum prius à mente nostra cognoscatur, an singulare, an vniuersale; deinde verò inter vniuersalia an prius apprehendantur vniuersalia, quàm minus vniuersalia, an è contrario hæc prius quàm illa.

Opinio, & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci. Cap. II.

DE ordine intelligendi singulare & vniuersale disputari non potest, nisi prius constet intellectum nostrum cognoscere singulare: hoc igitur, quum à multis negetur, est à nobis ante omnia considerandum. Illi, qui singulare ab intellectu cognosci posse inficiantur, his potissimum argumentis vti solent. Primum argumentantur plures Auerrois ex abiunctione intellectus à materia: intellectus non est forma corporis, sed est forma separata à materia, forma autem separata non potest intelligere singulare, intellectus igitur singularia non cognoscit: minorem veram statuunt iuxta Auerrois sententiam, quam sequuntur; maiorem ita probant: quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantum apta est recipere; singulare autem est materiale, & conditionibus materialibus alligatum, quia est forma commista materiæ, ut ait Aristoteles in contex. 92. primi libri de Cælo, igitur forma immaterialis non potest cognoscere singularem. Secundò, dimissa etiam illa Auerrois opinione, putant ex sola intellectu abiunctione ab organo idem demonstrari: quum enim intellectus in operando non utatur organo corporeo, sicut omnes concedunt, est saltem in sua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non potest intelligere singularem. Præterea si intellectus singularia intelligeret, non distingueretur à sensu, qui solum singulare cognoscit: quoniam igitur oportet intellectum à sensu distingui, & id, quod ab uno cognoscitur, ab altero non cognosci, dicendum est proprium esse intellectus cognoscere vniuersale, sensus autem cognoscere singulare. Confirmant autoritate Aristotelis in primo physicorum contex. 49. & secundo de anima sexagesimo, & primo Posteriorum 134. & secundo Posteriorum capite ultimo, vbi per hoc distinguit intellectum à sensu, quòd intellectus vniuersalia cognoscit, sensus verò singularia, negat igitur intellectum singularia cognoscere, quum dicat sensum per eorum cognitionem distingui ab intellectu. Præterea Aristoteles in contex. 15 & 16. tertii libri de Anima inquit omne actum intelligibile esse sine materia, materiale verò non esse actum intelligibile, sed potestate solum; singulare igitur, quum sit materiale, non est apud Aristotelem intelligibile actum, sed solum vniuersale, quod à singularibus, & à materia abstrahitur, est actum intelligibile. In contex. quoque 37. eiusdem libri Aristoteles diuidit ea, quæ sunt, in sensibilia, & intelligibilia: igitur non vult sensibilia esse intelligibilia:

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

intelligibilia; at si singularia essent intelligibilia, omnia entia essent intelligibilia, nec darentur sensibilia distincta ab intelligibilibus,

Dicta sententia consutatio. Cap. III.

H G O cum aliis pluribus arbitror intellectum nostrum etiam singularia cognoscere, & hoc potissimum argumento ad hoc asserendum duco, quòd in facultatibus animæ subordinatis necesse est ut quicquid cognoscit facultas inferior, cognoscat etiam superior, & ut ubi inferior facultas definit, ibi superior incipiat; hoc enim negatio tollitur ordo partium in animali, & ipsius animalis vnitas: hoc autem manifestum est in phantasia respectu sensuum exteriorum; ipsa enim potest illa omnia imaginari, quæ possunt illi sentire; differunt autem, quia sensus externi non sentiunt obiectum absens, sed solum præsens, phantasia verò imaginatur etiam absentia; hæc tamen differentia non ita accipienda est, vt dicamus, sensus sentire sola præsentia, phantasia verò sola absentia, falsum enim est; sed vt sensus sentiat sola præsentia, phantasia verò & præsentia, & absentia; sic enim distinguenda est facultas animæ superior ab inferiore, vt possit omnia cognoscere, quæ cognoscit inferior, & alia præterea. Quoniam igitur vt sensus ad phantasiam, ita phantasia ad intellectum dirigitur, eiusmodi debet esse discrimen intellectus, & phantasie, & sensuum omnium, vt intellectus cognoscere illa omnia possit, quæ phantasia, & sensus cognoscunt, & alia quoque præter illa: quoniam igitur phantasia & sensus cognoscunt singularia, debet intellectus quoque singularia cognoscere, & præterea vniuersalia, quæ nec phantasia, nec sensus cognoscit. Significauit hoc Aristoteles in contextu tertio, & quarto tertii libri de anima; nam in contextu tertio dixit similem esse intellectum sensui, quatenus non est mixtus cum suis obiectis; sed statim in contextu quarto differentiam subiunxit dicens intellectum esse absolute & prorsus immixtum respectu rerum omnium, propterea quòd omnia cognoscit; dicens enim omnia, nihil exclusit, & per hoc separauit intellectum à sensu; sensus enim quum sic alligatus organo, non potest omnia cognoscere, proinde non est prorsus immixtus; at intellectus quum nulli organo sit adductus, est absolute immixtus, & potest omnia cognoscere: sic igitur ex organi defectu, ex quo aduersarii argumentum sumpserunt, nos contrarium ostendimus; facultas enim organica, quum sit organo adducta, quod est determinatæ naturæ, non potest omnia cognoscere; facultas verò non organica cognoscere omnia potest nullo excepto, quia non habet organum, à quo ad determinatam aliquam naturam restringatur. Cõfirmatur hæc sententia ex ratiocinio, & discursu in particularibus, sunt enim multi syllogismi particulare colligentes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & discurrere est proprium intellectus, vt ait Aristoteles clarè in tertio libro de anima; ideo vana, & ab Aristotele aliena est defensio, qua aduersarii vtuntur, dum ad phantasiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quòd non sit syllogismus nisi ex altera saltem propositione vniuersali, quam cognoscere phantasia non potest; quod Auerroistæ aliqui animaduertentes dixerunt in syllogismo particulari propositionem vniuersalem ab intellectu cognosci, alteram verò particularem à phantasia, & ab eadem colligi conclusionem: sed hoc ridiculum est; oportet enim ab vna & eadem animæ parte eundem discursum fieri, quum distinctarum partium distinctæ operationes sint, & videre non sit audire, neque imaginari sit intelligere; quomodo enim phantasia colligere potest conclusionem, si propositionem vniuersalem ignorat? ab intellectu igitur, non à phantasia, cognoscitur propositio particularis, quum præsertim solus intellectus apud Aristotelem asserere, ac negare possit:

Quidquid facultas inferior cognoscit, id cognoscit & superior.

Discurrere est proprium solius intellectus.

possit: adde q̄ in minore solloq̄isimi particularis prædicatur vniuersale de particulari, id̄que ab Aristotele in primo capite primi Posteriorum vocatur inducere seu inferere particulare suo vniuersali: quomodo igitur phantasia, quæ vniuersale non cognoscit, potest particulare inferere vniuersali? vana igitur, & profus abiicienda eorum responsio est. Possumus præterea sic argumentari: intellectus suam intellectionem cognoscit, omnis autem intellectus est particularis, ergo quando cognoscit se nunc rem hanc intelligere, cognoscit intellectionem particularem: at secundum aduersarios non posset ab vlla animæ facultate cognosci hæc intellectio particularis; non enim ab intellectu, quum ipsi negent intellectum singularia cognoscere; non à phantasia, neque ab alia vlla animæ sensibilis facultate, quia sensus non potest cognoscere intellectionem. Præterea est rationi consentaneum, immo necessarium, vt, si intellectus cognoscit vniuersale per abstractionem à suppositis; cognoscat etiam singularia supposita, à quibus abstrahit: quomodo enim cognoscere potest vniuersale, & eius vniuersalitatem, nisi cognoscat singularia, de quibus prædicatur? quomodo potest comparare vniuersale cum singulari, & eorum conuenientiam, ac differentiam cognoscere, nisi vtrunque seorsum cognoscat? necessarium enim est vt quid duo inter se comparat, vtrunque cognoscat. Quomodo potest cognoscere quidditatem, nisi cognoscat id, cuius est quidditas? quidditates autem sunt rerum singularium, quæ extra animam existunt, quare necessarium est vt cognoscat singularia: solus etiã intellectus cognoscit singularitatem, quum sit quidditas rei singularis quatenus est singularis, ergo cognoscit etiam singulare: qui enim fieri potest vt singularitatem cognoscat, si omnia prorsus singularia ignoret? Authoritate quoque Aristotelis manifesta hæc sententia comprobatur, qui in tertio libro de anima context. 9. & 10. inquit in intellectum cognoscere & carnem, & carnis esse, nil aliud no mine carnis significans, quàm singulare, sicuti esse carnis ibi significat essentiam & vniuersale, quemadmodum implet Aristoteles ibidem declarat dicens carnem esse cum materia, essentiam verò carnis esse sine materia; etenim in context. 9. primi libri de Cælo dixerat vniuersale esse formam, singulare autem esse formam cum materia mistam: reliqua etiam, quæ in eo context. decimo ab Aristotele ad id declarandum dicuntur, hoc magis confirmant; docens enim modum, quo intellectus & carnem, & carnis essentiam cognoscit, inquit ipsum cognoscere carnem ope solius sensus, nempe phantasie, quæ est facultas animæ sensibilis; essentiam verò carnis non ipsius sensus ope, sed alterius separati, seu etiam ipsius quidem sensus, aliter tamen sese habentis; denotare per hæc volens mentem nostram ad singulare cognoscendum non egere intellectu agente, sed solo phantasie ministerio illud cognoscere, tanquam totum quoddam rude, atque confusum; hoc enim ab intellectu cõprehenditur etiam sine ope intellectus agentis; sed ad intelligendam rei essentiam indigere alio, scilicet intellectu agente confusum illud illuminante; seu (quod idem est) eodem sensu aliter se habente, hoc est phantasia ab intellectu agente illuminata, nam phantasma ab agente illustratum imprimi in intellectu etiam speciem vniuersalis, & essentia rei: ideo rectè comparat Aristoteles cognitionem singularis cum linea recta, vniuersalis autem & essentia cum linea flexa, seu fracta; nam singulare à phantasia ad intellectum tanquam per rectam lineam protenditur, vniuersale verò, & essentia rei tanquam per flexam; quia lumen agentis primò ad phantasiam porrigitur, deinde ab ea ad intellectum refleditur: hæc est illius loci vera interpretatio, ex qua apertè sumitur Aristotelem sensuisse intellectum nostrum cognoscere singularia; inde etiam sumitur phantasma à mète agente illuminari in phantasia, nõ vt in intellectu recepta, sic enim lumen agentis frangitur quodammodo in phantasia, quod nullo modo frangi diceretur, si rectà ad intellectum nostrum mitteretur. Præterea in context. 22, & 33. eiusdem tertii libri Aristoteles asserit intellectum cognoscere

Declaratio
context. 9. &
10. in 3. lib.
de anima.

partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quæ in eis fiunt, simul eum tempore, in quo fiunt; & ita deliberare conferendo præterita cum præsentibus: vult igitur intellectum cognoscere singularia; quia illa, quæ in statutis, ac distinctis temporibus fiunt, singularia tantum sunt; nam vniuersalia semper sunt, nec magis præterito tempore, quam futuro; quare solis singularibus competit appellatio præteriti, & præsentis, & futuri: nostrum igitur intellectum singularia cognoscere secundum Arist. negari non potest.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. IIII.

VONIAM igitur considerantibus satis manifesta hæc res est, nitendum est argumenta soluere, quæ veritati tenebras offundere videbantur. Primum erat: forma abiuncta à materia non intelligit singularia, intellectus est forma abiuncta à materia, igitur singularia non intelligit: vanissimum certè argumentum, cuius utraque propositio falsa est: falsam quidem esse maiorem certissimum est; nam quicquid senserit Aristoteles, credere nos, & constanter affirmare Christianæ fidei veritate compellimur Deum habere prouidentiam singularium, & illa cognoscere, proinde formam à materia abiunctam cognoscere singularia; cur igitur humana mens cognoscere singularia non potest? sed dimissa propositione maiore satis in præsentia est negare minorem: aliàs enim ostendimus mentem humanam in homine non esse formam à materia abiunctam, ut illi sumunt abiunctam à materia prout opponitur informanti: sed esse formam, qua homo est homo; & in specie constituitur: quare etiam si concederemus formam à materia separatam non posse singularia intelligere, argumentum tamen nobis non obesset: quia mens humana in homine non est talis forma, proinde hac ratione singularia cognoscere non prohibetur; quare nullius roboris argumentum est. Validius esse videtur secundum, quod sumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus enim est intellectus in sua operatione ab organo corporeo, quare non videtur posse singularia, quæ materialia sunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negandam esse consequentiam: quod verò ad probationem attinet, digna quidem consideratione est propositio illa, quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, multi namque ea ad cauillandum abuti consueverunt; sed vœcunquo intelligatur, nobis non obest: singulare enim, quod extra animam existit, materiale est, neque recipi in intellectu potest, immò neque in sensu, quum Aristoteles dicat sensorium recipere species sine materia: species autem ipsius singularis non est materialis, sed spiritalis; nihil igitur prohibet quin eiusmodi species in intellectu recipi possit, sic enim dicitur recipi ad modum recipientis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia spiritaliter, etiã speciem singularis, & quum ipse in operando sit immaterialis, quatenus non vti tur organo ad recipiendum, speciem quoque sine materia recipit: nam si organum sensus, quod corporeum est, recipit formas sine materia, multo magis de intellectu id asserere debemus; immò credendum est speciem in phantasia esse spiritaliorem, quam in sensu, in intellectu autem esse adhuc spiritaliorem, quam in phantasia: neque nobis officit quòd sit species rei materialis, nam etiam quidditas est quidditas rei materialis; & licet per representationem sit materialis, quia rem materialem representat, tamen ipsa secundum se species formaliter sumpta spiritalis est, potest igitur in intellectu recipi: si verò dicant speciem singularis confusi esse quidem abiunctam à materia, at non à conditionibus

Ad primum.

Ad secundum.

Quo intelle-
ctus dicitur
abstrahere à
materia.

materiæ, uerissimum hoc quidem est, at uidentem acceperunt non posse intellectum nostrum cognoscere etiam conditiones materiales? nos enim dicimus intellectum posse omnia intelligere, etiam conditiones materiales, & rem cum conditionibus materialibus; semper tamen per receptionem speciei formaliter immaterialis, licet rem materialem, vel materiales conditiones repræsentantis: ideo sano modo intelligenda est differentia illa, quam multi statuunt inter has animæ facultates subordinatas, dicunt enim sensum cognoscere abstrahendo à materia, sed non à conditionibus materiæ, neque à præsentia materiæ; phantasiam uero abstrahendo & à materia, & à præsentia materiæ, sed non à conditionibus materiæ, quæ sunt accidentia (ut vocat) indiuiduantia; at intellectum abstrahere & à materia, & à præsentia materiæ, & à conditionibus materiæ: hoc enim, ut à plerisque intelligitur, falsum est, nempe ut necessarium sit intellectum ab his omnibus abstrahere, sed verum est si ita intelligatur, ut & intellectus, & phantasia, & sensus necessario abstrahant à reali materia, sed tum à præsentia materiæ, tum à conditionibus materiæ possit intellectus & abstrahere, & non abstrahere, ita ut etiam sine his duabus abstractionibus possit intelligere, sic enim etiam phantasia imaginari potest & cum abstractione à præsentia materiæ, & ab hæc abstractione, est enim rationi consentaneum ut intellectus possit id, quod inferiores facultates possunt, & aliquid præterea, ita ut & rem præsentem, & materiales conditiones cognoscere possit, quod etiam hæc facultates possunt, sed ab his etiam omnibus uniuersale, & quidditatem abstrahere, quod aliæ non possunt, ex qua operatione nominatur intellectus speculatiuus,

Quo prima
materia cog-
noscat per
abstractionem.

quia propriè speculari est rerum essentias cognoscere. Sed dubitate hic aliquis non absque ratione potest de cognitione primæ materiæ: si nanque necessarium est ut omnes facultates animæ abstrahant formam à materia, uideatur primam materiam non posse modo illo cognosci, quum non possit abstrahi à seipsa. Ad hoc dicendum est abstractionem à materia hic non intelligi à prima materia, sed à materia singulari sensili, quæ extra animam existit; hanc enim uocamus sensilem, quia est obiectum potens mouere sensum, & sensus recipit eius speciem non recipiendo ipsam realem materiam, & ita dicitur abstrahere à materia: sic etiam phantasia, & intellectus: ideo etiam prima materia, quum nec sensum, nec phantasiam mouere possit, à solo intellectu cognoscitur, & per abstractionem à materia, non quidem à seipsa, sed à materia sensili, in qua abscondita est, tum ad magnam etiam abstractione indiget, ut intelligi possit: quum enim sit minimæ entitatis, inftar tenuissimæ lineæ, quæ uix discerni potest, maxime omnium eger lumine intellectus agentis, ut à nostro intellectu eius natura inspicere queat, & maximo etiam nostri intellectus acumine, & exercitatione in rebus contemplandis, &

Ad tertium.

maxima phantasmatum puritate. Ad tertium argumentum sumenda est responsio ex ijs, quæ modò dicta sunt: non enim per hoc distinguitur intellectus à sensu, quod non possit intelligere singulare, sed per cognitionem uniuersalis, non enim necessarium ut ea, quæ inter se differunt, in omnibus differant: conueniunt igitur sensus & intellectus in cognitione singularis, sed distinguuntur per cognitionem uniuersalem, quæ solius intellectus propria est. Similiter ad quartum dicimus Aristoteli in ijs omnibus locis tribuere intellectui cognitionem uniuersalem; quia est eius propria, sed nunquam dicere intellectum cognoscere solum uniuersale: adde quod præcipua operatio intellectus est cognitio uniuersalium, & ad hanc tanquam ad finem dirigitur cognitio singularium, quia non posset intelligere uniuersale, nisi etiam singulare cognosceret; rectè igitur constituitur operatio intellectus in cognitione uniuersalium, quia hæc est præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio singularium sit potius medium quoddam necessarium, sine quo ad uniuersalium cognitionem peruenire non posset. Sic etiam ad postremum dicendum est,

Ad quartum.

quando

Ad quintum.

quando

quando enim Aristoteles inquit, omne habens materiam esse potestate intelligibile, carens autem materia esse actu intelligibile, si per carens materia significat omne abiunctum à reali materia, ergo species coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum sit forma abiuncta à sua reali materia: hoc tamen dicendum non est, quoniam Aristoteles dicens actu intelligibile, significare vult aliquod à solo intellectu cognoscibile; quare per carens materia ibi significat solum vniuersale; & quidditatem, caret enim materia penitus, quatenus est sine conditionibus materiæ, cuiusmodi non est species in sensu, neque phantasma in phantasia: singulare autem ut abiunctum à reali materia non minus est sensibile, quàm intelligibile, & partim est sine materia, quatenus est sine reali materiâ, partim cum materia, quatenus est cum conditionibus materiæ: respiciens igitur Aristoteles vniuersale, quod est verè, & propriè intelligibile, & cuius cognitio est propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio, hoc solum vocauit actu intelligibile; quanuis enim intelligat etiam singulare, hoc tamen ei datum est tanquam præparatio quædam necessaria ad cognoscendum vniuersale, non vt in ipso singulari quiescat, idèd singulare ibi non vocatur actu intelligibile: hoc significat in eo contex. decimoquinto Aristoteles, quando dicit (scientia speculatiua, & scibile idem est) speculatio enim non vocatur nisi vniuersalium cognitio, & contemplatio quidditatum: quare de hac sola ibi Aristoteles loquitur, quia hæc sola est propria operatio intellectus. Sic ad postremum argumentum dicendum est. Distinguens enim Aristoteles intelligibilia à sensibilibus, præcipuum, & proprium intellectus obiectum respexit; hoc enim à sensu non percipitur, sed à solo intellectu, proinde vocatur propriè intelligibile: singularia verò, quæ sub sensum cadunt, licet cognoscantur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare sensilia, quàm intelligibilia; quia in his propriè versatur sensus, intellectus verò propriè in illis; quæ non percipiuntur à sensu: perinde ergo est ac si Aristoteles diceret, eorum, quæ sunt, alia sub sensum cadunt, alia non cadunt, & hæc intellectus cognoscit: poterat quidem dicere omnia esse intelligibilia, sed melius esse iudicauit vt singularia sensibilia sensui attribueret, quàm intellectui, reliqua verò intellectui, quæ sensu percipi nequeunt: Adde quòd, etsi singularia sunt & sensilia, & intelligibilia, non tamen ea ratione sunt sensilia, qua sunt intelligibilia: mouent enim sensum ut iuncta reali materiæ, intellectum verò vt facta, spiritalia in phantasia, ab ipso enim reali obiecto non pateretur intellectus; sic igitur sensilia ut sensilia non sunt intelligibilia.

Ad sextum.

Quòd singulare ab intellectu prius cognoscatur, quàm vniuersale.

Cap. V.

VVM. igitur intellectus non solum vniuersale intelligat, sed etiam singulare, sequitur vt consideremus vtrom prius intelligat. Putant aliqui prius intelligi vniuersale, deinde singulare: dicunt enim intellectum oblato phantasmate primùm intelligere vniuersale, quod proprium ipsius obiectum est, deinde reflecti ad phantasma considerandum, & animaduertere illud esse productum à re singulari, & ita secundariò cognoscere etiam singulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, quam tuetur effeaciter Iauellus in septimo Metaphysicorum quæstio. 16. & vtitur primùm hoc argumento: illud, quo primo distinguitur intellectus à sensu, est primò intelligibile ab intellectu; at in hoc distinguitur intellectus

Thomæ opinio.

Iauellus: Primum argumentum.

Q99 2 à sensu,

- à sensu, quòd sensus primò apprehendit singulare, ergo intellectus non debet primò apprehendere singulare, sed uniuersale. Præterea si intellectus primò singulare intelligeret, species sensilis posset actuare, ac perficere intellectum, quum sit repræsentatiua rei singularis; at hoc falsum est, quia hoc dato non esset necessarium ponere intellectum agentem; singulare igitur est quidem primò sensibile, at non est primò intelligibile. Confirmant autoritate Aristotelis in contex. decimo tertij libri de Anima, ubi dicit intellectum cognoscere uniuersale tanquam per rectam lineam, quum ad ipsum tanquam ad proprium obiectum feratur directè, singulare autem tanquam per lineam flexam, sicut paulò ante dicebamus; ergo vult primò intelligi uniuersale, deinde singulare: hæc est D. Thomæ interpretatio, ut ibi videre est. Mihi tamen verior videtur Scoti, & Gregorij Ariminensis opinio, quòd singulare sit primò cognitum, & ad eam probandam hoc primùm argumento utar: Uniuersale non cognoscitur, nisi per abstractionem à singulari, ergo necesse est prius cognosci singulare; quia non potest cognosci abstractum, nisi cognoscatur illud, è quo abstrahitur, quum præsertim aduersarij fateantur vtrunque esse ab intellectu cognoscibile. Præterea docet Aristoteles in Posterioribus Analyticis, præsertim in vltimo capite secundi libri, omnem demonstratiuam scientiam pendere ex cognitione primorum principiorum; ipsa autem prima principia cognita nobis esse ex singularibus per inductionem, qua in pueritia vtimur, licet id non animaduertamus; ergo id, quod primùm ab intellectu cognoscitur, est singulare, ab eadem enim animæ nostræ facultate totum inductionis progressum fieri oportet; quoniam ergo intellectus solus uniuersale colligere potest, ab eodem sit primùm assumptum singularium. Præterea illud primùm cognoscitur, quod facilius apprehenditur; at singulare facilius apprehenditur, quàm uniuersale, quia singulare respectu uniuersalis est quoddam confusum, in quo sub specie accidentium fertur etiam inuoluta substantia: & ad sensum, & ad intellectum; omne autem confusum facilius apprehenditur, quàm distinctum; prius ergo cognoscitur singulare tanquam quoddam confusum, hoc enim primùm offertur intellectui, deinde intellectus in eo naturam communem contemplantur. Hoc etiam significauit Aristoteles in illo decimo contextu tertij libri de Anima, si bene locum illum intelligamus, dum dixit intellectum cognoscere carnem, & singulare per solam motionem à sensu factam, quidditatem verò, & uniuersale non nisi ope intellectus agentis phantasma illustant; denotare per hoc volens intellectionem singularis non esse magnum aliquid, sed facile fieri ex sola motione facta à phantasmate, uniuersale verò non cognosci, nisi ope intellectus agentis, proinde difficilius cognosci: & hæc sententiæ attestatur id, quod statim subiungit de linea recta, & fracta; nam eum locum legentibus manifestum est cognitionem singularis comparari cum linea recta, uniuersalis verò cum linea flexa, & fracta, non è contrario, vt aduersarij interpretantur; singulare nanque recta fertur à phantasia ad intellectum, proinde absque magna difficultate, uniuersale verò non recta, sed per reflexionem luminis intellectus agentis à phantasia ad intellectum; sic enim pulcherrima est Aristotelis comparatio cum lumine, quod dici solet reflecti, & refrangi ab eo; in quod primùm proicitur. Hoc etiam ostenditur ex ordine facultatum animæ: necesse est enim, vt vbi definit inferior, ibi incipiat superior; quoniam igitur sensus definit in singulari præsentem, necesse est phantasia primò imaginari singulare præsens, deinde verò etiam absens; sic igitur quoniam intellectus mouetur à phantasia actu imaginante singulare, necesse est vt prima operatio intellectus sit apprehensio singularis. Iauellus tamen putauit argumentum hoc inefficax
- Secundum argumentum.
- Tertium argumentum.
- Scoti, & Gregorij opinio vera. Primum argumentum.
- Secundum argumentum.
- Tertium argumentum.
- Quartum argumentum.
- Declaratio contex. 10. in 3. lib. de anima.
- Quintum argumentum.
- Iauelli responsio.

inefficax esse: quod enim nos dicimus, quicquid potest facultas superior, id potest etiam inferior, ipse dicit verum quidem esse, at non eodem modo, proinde argumentum esse fallax, quum intet quid in quale, neque ostendere quòd ab eodem incipiat facultas superior, in quo definit inferior: nam inquit singulare esse intelligibile, quatenus est singulare, at non quatenus est materiale, idè egere opera intellectus agentis, à quo reddatur immateriale. Ego tamen puto ipsum esse deceptum, & in ambiguitatem lapsum; argumentum autem nostrum validum esse; modus enim duplex in præsentia considerari potest, modus cognoscentis, & modus rei cognitæ: de modo quidem cognoscentis verum est id, quod Laëlius dicit, nam alio modo intellectus recipit singulare, alio modo sensus: intellectus enim sine vñ organici recipit, & à phantasia, non ab ipso met obiecto materiali; proinde speciem singularis recipit spiritalius, quàm recipiat sensus, & phantasia: at de modo ipsius rei falsum dicit; nam si modus quoque est ens quoddam, & omne ens, quatenus est ens, est etiam intelligibile, vt ipse ibidem ait, necesse est vt singulare sit ab intellectu intelligibile secundum omnes modos, etiam secundum conditiones singularitatis, quæ sunt hic, & nunc; non enim entia omnia cognosceret intellectus, si modum singularis, quo singulare à sensu cognoscitur, ipse non intelligeret. Est præterea in dictis laueili repugnantia manifestæ: nam in quæstione decima quinta quinti metaphysicorum ipse opinionem Diui Thomæ sequens de principio singularitatis asserit ipsum esse materiam; ergo secundum hanc eius sententiam dicere quatenus singulare est dicere quatenus materiale, nam dictio illa, quatenus, notat rationem formalem; singulare igitur, si est intelligibile quatenus singulare, est intelligibile quatenus materiale; quo modo ergo asserit esse intelligibile vt singulare, & negat esse intelligibile vt materiale? Argumenta quoque ipsius gradum solvunt. Ad primum negamus vtranque propositionem: minor quidem manifestè falsa est, & petit id, quod probandum erat, nempe sensum ab intellectu differre per hoc quòd primò cognoscit singulare; dicimus enim non per id sensum differre ab intellectu, sed per hoc, quòd sensus in singulari gradum sinit, & ipsum solum cognoscit, intellectus verò in eo non sinit, sed progreditur ad vniuersale tanquam ad præcipuum, & finale obiectum: sic enim nec phantasia per hoc differt à sensu, quòd non incipiat ab imaginatione rei præsentis, à qua sensus incipit, sed incipit ipsa quoque à cognitione rei præsentis; & differt à sensu non per hoc, sed quia imaginari potest eam rem absentem: quod verò ad maiorem attinet, quando dicit, illud est primò intelligibile ab intellectu, quo primo distinguitur intellectus à sensu, quum bis ponat eam dictionem, primò, considerandum est quomodo eam sumat; vel enim vtrobiq; intelligit primitate originis, vt intelligere debet, quia de hac tantum loquimur, & hac ratione maior est falsa; non enim intellectus differt à sensu per id, quòd primò intelligit primitate originis, immò in hoc conuenit cum sensu; si verò vtrobiq; accipiat primitatem principalitatis, vera est maior, sed ad rem non facit, differre namque intellectum à sensu concedimus per cognitionem vniuersalis, quòd primò, id est præcipuè ab eo intelligitur: quòd si dicens, quo primo differt intellectus à sensu, intelligat quo præcipuo, dicens autem, illud est primò intelligibile; intelligat secundum originem, falsa sic quoque est maior; nam præcipuè distinguitur intellectus à sensu per cognitionem vniuersalis, non tamen hoc primò cognoscit secundum originem; quum enim hæc sit præcipua, & finalis operatio, debet esse posterior cognitione singularis, quoniam illa, quæ ad finem diriguntur, debent ipsi fini anteire. Ad secundum possumus negare consequentiam, quia perfectio, & actuatione intellectus non consistit in cognitione singularis: quòd si tueri etiam cõtendat hanc esse actuationem aliquam, possumus totum concedere: ad probationem autem falsitatis dicimus intellectum ad cognoscendum singulare non indignisse intellectu agente, sed propter

Responsio
impugnatio.

Contradictio
in dicto laueili.

Ad primum
Thomistæ.

Ad secundum.

abstractionem vniuersalis: quoniam igitur cognitio vniuersalium est præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei necessaria opera intellectus agentis, & hoc pronuntiatur clarè ab Aristotele in eo context. decimo tertij libri de Animalibus argumentum quoque, quod inde lauellus sumit, vanum est, & nititur præuicium loci interpretationi; Aristoteles enim cognitionem singularis ibi comparat cum linea recta, non cum obliqua, proinde vult singulare primò intelligi, non vniuersale. Plura hac de re legi possunt apud Gregorium Ariminensem primò sententiarum distinctione tertia quæstione tertia.

Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia. Cap. V. I.

HÆC de intellectu singularium dicta sūt. Multo maior nos de vniuersalibus difficultas manet: quum, ni alia magis alia minus vniuersalia sint, dubiū est utrū prius ab intellectu cognoscatur, an magis vniuersale, an minus; vt an prius in mente nostra imprimatur conceptus corporis, deinde conceptus viuens, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum specierum, an è contrario, primò cognoscatur species, deinde genus propinquius, deinde alia remotiora, & postremum omnium id, quod supremum est: loquimur autem de temporis tantum, atque originis ordine, & de sola cognitione confusa, hoc est de prima rudi horum simplicium conceptuum impressione in nobis: etenim distincta cognitionis ordinem arbitrarium esse iam diximus, ideoque de ipso præcepta à logico tradi: nec vllus vnquam dubitauit quin in adipiscenda distincta rerum notitia necessarium sit prius vniuersalia cognoscere, quàm minus vniuersalia, quia nequeunt hæc perfectè cognosci, nisi illa sint perfectè cognita; est enim genus de essentia speciei, proinde non potest perfectè cognosci species ignorato genere: igitur necesse est prius naturam corporis intelligere, quàm naturam viuens, & hanc prius, quàm naturam animalis, & hanc prius, quàm naturas proprias specierum: hoc ordine traditam ab Aristotele esse naturalem philosophiā nos in libro nostro de Naturali scientiæ constitutione demonstrauius, eumque ordinem in quarto context. primi libri physice auscultationis ab Aristotele propositum esse arbitramur. De hoc igitur distincta cognitionis ordine nos in præsentia non loquimur, sed de ordine cognitionis confusæ, quem cognoscete potius nos oportet vt rem naturalem, & mentis nostræ proprietarem quandam cognitu dignam, quàm vlla de hoc præcepta tradere: quando quidem illa, quæ non in nostro arbitrio posita, sed naturalia, & necessaria sunt, sub scientiam potius, quàm sub præceptiones nostras cadere videntur. Præterea neque confusæ notitiæ nostræ cum distincta comparationem vllam in præsentia facturi sumus, quum id quoque certum sit, confusam cuiusque rei notitiam præcedere distincta cognitioni eiusdem rei: dimissa igitur penitus cognitione distincta, solam confusam consideraturi sumus, & ratione duce inuestigaturi, an cognitione confusa prius origine, ac tempore cognoscatur à nostro intellectu magis vniuersale, an minus vniuersale.

Scoti opinio & argumenta. Cap. VII.

VARIÆ hac de re opiniones exciterunt, quarum duæ extremæ, & contrariæ sunt, vna Thomæ, altera Scoti, alia verò mediæ. Scotus in primò sententiarum distinctione tertia quæstione secunda asserit minus vniuersale, hoc est vltimam speciem, esse primum cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa, & ad id probandum tribus argumentis vtitur. Primum, quod à Scotistis validissimum esse censetur, tale est: agens naturale satis propinquum patienti sufficienter præparato, atque

atque idoneo ad recipiendum, sedulo omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; proponatur igitur cognoscendus homo in distantia debita constitutus, qui possit moueri, & cognosci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc est agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noster est naturaliter aptus, ac preparatus ad omnem conceptum recipiendum; ergo prius imprimetur in intellectu conceptus hominis, qui aliorum perfectissimus est; potentia nanque imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit aliis, scilicet potentie imprimendi conceptum corporis, & conceptum animalis; itaque prius cognoscetur homo, quam animal, & corpus. Secundò ita argumentatur Scotus: si primum cognitum esset magis vniuersale, diuina scientia esset omnium prima secundum ordinem nostrum cognoscendi; consequens falsum est, vt eius inscriptio declarat, inscribitur enim *μὴ τὰ πρῶτα*, hoc est, post naturalem scientiam addiscenda: patet consequentia; quia subiectum metaphisicæ est ens prout ens est, quod est omnium amplissimum, quare esset etiam nobis omnium notissimum. Tertiò sic: si primum cognitum esset magis vniuersale, maximum tempus interponeretur antequam à summo genere ad speciem infimam perueniremus, quia transeundum est per omnia genera media, quorum aliqua sunt ignota, vt ait Aristoteles in contex. 28. septimi Metaphysicorum, vbi dicit ignorari proximum genus a fini, & equi. Quarto idem sic confirmare possumus: ita se habet species ad genus, vt singulare ad speciem, vt enim singulare sub specie est, & ea de ipso prædicatur in quid, ita species est sub genere, quod de ea in quid prædicatur; atqui indiuiduum cognoscitur ab intellectu prius quam species, sicut ante ostensum est; ergo etiam species prius, quam genus. Præterea res iudicantur magis, uel minus tales ex maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; atqui id, quod primum omnium intelligitur, est singulare, & illi propinquior est species, quam genus; ergo prius ab intellectu cognoscitur species, quam genus.

Thomas opinio & argumenta. Cap. VIII.

HOMAS verò in præmio primi physicorum, & in prima parte summæ quæstione 85. contrariam sententiam tuetur, primum cognitum cognitione confusa esse magis vniuersale: eamque probat autoritate Arist. in præmio primi Physicorum, qui eam manifestè pronuntiare videtur, dicēs à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendū esse tāquam à notioribus nobis; probat etiā hoc Arist. ibidem hoc pacto: omne totum cognoscitur prius, quam partes, tum à sensu, tum ab intellectu; at magis vniuersale respectu minus vniuersalis est totum quoddam, quod etiā Porphyrius asserit in capite de specie; ergo prius ab intellectu cognoscitur id, quod magis vniuersale est, quam id, quod minus. Vtut præterea Thomas tali argumento, quo huiusce rei rationem, & causam adducere videtur; mens nostra, quando nascimur, est sicuti tabella abrasa, in qua nihil descriptum est; non potest igitur à perfecta ignorantia ad perfectam scientiam transire, nisi per media; atqui perfecta cognitio est cognitio infimæ speciei, cognitio verò vniuersalis est confusa, & potentialis, quia cognitio animalis est hominis cognitio potestare, & confusè; debet igitur auspicari ab vniuersalioribus, quorum cognitio confusior, atque imperfectior est, deinde per differentias descendere, donec plenam & perfectam vltimarum specierum cognitionem adipiscatur, harum enim perfecta cognitio est finis nostræ contemplationis. Experientia quoque hoc comprobatur: nam multorum animalium, ac multarum stirpium speciem, & na-

se
m
m

Secundū argu-
mentum.

Tertium argu-
mentum.

Quartum ar-
gumentum.

Quintum ar-
gumentum.

Primum ar-
gumentum.

Secundū argu-
mentum.

Tertium ar-
gumentum.

turam

turam propriam ignoramus, genus tamen cognoscimus, & inter genera illud magis cognoscimus, quod communius est: cuius nulla alia esse videtur ratio, quam quod facilius cognitu est genus, quam species, proinde etiã prius cognoscitur: nam id, quod facilius cognitu est, prius tempore cognoscitur, quum cognitio nostra à facilioribus incipiat. Præterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis à remoto loco venientis: primùm enim non cognoscitur, nisi ut corpus, quia discernere adhuc non possumus an sit animal, an corpus aliquo d' inanimatum; postea verò propinquius factum cognoscitur esse animal, at non discernitur an sit homo, an equus, an asinus; postea verò cognoscitur etiam ut homo: quoniam igitur ex sensatione intellectus fit, eodem ordine debet intellectus vniuersalia intelligere, quo à sensu singularia sentiuntur; à sensu autem illud cognoscitur primùm at hoc corpus, deinde ut hoc animal, tandem verò ut hic homo; similiter ergo ab intellectu debet primùm concipi corpus, deinde animal, tandem verò homo. Horum autem argumentorum vis, & efficacia postea, quum huiusce rei veritatem declarabimus, diligentius expendetur.

Genus opinio, & prædictarum opinionum conciliatio.

Cap. IX.

Quid sit cognitio actualis, & quid habitualis (secundum alios.

HAS duas contrarias Thomæ, & Scoti sententias M. Antonius Genua præceptor meus putauit mediâ quadam opinione posse conciliari: dixit enim distinguendam esse cognitionem, duplex enim est, vna actualis, altera habitualis; actualis cognitio est, quælibet prima cuiusque rei apprehensio ex phantasmate oblato intellectui, & ipsum mouente actu; habitualis verò est quædam naturalis aptitudo, & propensio tum rerum cognoscibilium vt ordine quodam ab intellectu recipiantur, tum ipsius intellectus ad eas ordinatim recipiendas: hac distinctione constituta dicebat Thomam & Scotum concordēs esse, quum ambo dixerint cognitione confusa actuali primùm cognitum esse speciem infimam, cognitione autem confusa habituali primùm cognitum esse id, quod est maxime vniuersale: hæc Scoti sententiam fuisse facile ostendebat considerando ea, quæ à Scoto dicuntur in prædicta sua quæstione: ibi nanque Scotus dicit; si consideremus aptitudinem seu habitatem intellectus vt ab obiectis perficiatur, & ipsarum quoque rerum aptitudinem vt ipsam perficiant ordine quodam, is ordo talis est, ut prius communiores conceptus sint imprimendi, quàm minus communes, natura enim in omnibus progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actum ipsum apprehendendi, & cognoscendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ speciei, quæ validior est, quum eius singulare validius moueat sensum, proinde facit vt prius in intellectu imprimatur species quàm genus: quare dubitandum nõ est vtunque dictum manifestè à Scoto fuisse prolatum. Quod verò etiam Thomas vtunque protulerit, ostendere nitentur considerando ea, quæ ab ipso dicuntur in prædicto præmio primi physicorum: nam ibi in contextu quinto Thomas asserit hoc nomen, homo, notius nobis esse, quàm partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem esse nobis notiore cognitione confusa, quàm animal, respicit enim actuale cognitionem, quàm etiam Scotus respexit: quando autem dicit vniuersalium esse nobis notius, respicit habitalem cognitionem, non amplius actualem, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem adipiscendam aspicari primùm à cognitione rerum vniuersaliorum, quæ imperfectiores sunt, & ab his ad minus vniuersales transire, donec ad infimam speciem, quæ perfectissima est, perueniat: sic autem Thomas denotat cognitionem habitalem, quum consideret

consideret naturalem illam intellectus habilitatem vt ordine quodam diuerfos habitus adificatur, quæ consentanea etiam est ipsi naturæ, quæ in operando procedere semper solet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hæc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vnguem sequi opinionem Scoti, & nisi ad eam trahere verba Thomæ, quæ aliquid medium, quo illi concilietur, adducere: Scotus enim in illa sua quæstione tum vitur illa ipsa distinctione notitiæ actualis, & habitualis, tum hæc tria dicta probat, cognitione actuali confusa primum cognitum esse minus vniuersale, cognitione actuali distincta primum cognitum esse magis vniuersale, cognitione habituali primum cognitum esse magis vniuersale: quæ omnia sequens Genua nititur ea Thomæ attribuire. Attamen primum dictum à sententia Thomæ alienissimum est, qui absque dubio putauit cognitione actuali confusa primum cognitum esse magis vniuersale: dicens enim mentem nostram nasci vt tabellam abrahæ, in qua nihil scriptum est, & auferri à conceptibus imperfectioribus, non solum aptitudinem respicit, sed actum ipsum apprehendendi, hunc, n. vult esse aptitudinem consentaneam: ita vt, quo ordine aptus est intellectus res apprehendere, & quo ipsæ sunt apte apprehendi, eo ipso apprehendantur ab intellectu: neque vllam impedimenti mentionem facit: contra verò Scotus inquit actum aptitudinem contrarium esse propter impedimentum illatum à magna vi motrice speciei, quod quidem neque à Thomæ dicitur, neque videtur esse consentaneum rationi, quia natura nihil frustra facit, quare non debuit menti nostræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoscat, si nunquam seruandus hic ordo erat, sed potius contrarius: sic, n. propensio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum esse non uidetur. Neque verba Thomæ in contex. quinto primi physicorum id, quod Genua existimauit, significare possunt: ibi nanque & Thomas, & Aristoteles speciem considerant tanquam totum definibile, quod dicunt notius esse partibus definitionis; hoc autem dicere nil aliud est, quam dicere speciem prius cognosci confusè, quam distinctè, quod quidem clarum est, & à nemine vnquam negatum: ideo animaduertendum est animal respectu hominis posse duobus modis considerari: vno modo vt eius pars essentialis, qua ratione homo vt totum confusum notius est animali vt parte, id quæ ibi significare Thomas voluit, vt legitibus manifestum est: altero autem modo vt totum potentiale continens hominem vt partem, in quo sensu ibi non accipitur: sed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confusum, esse prius cognitum cognitione confusa, quam speciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem est, de quo nunc est nobis propofita disputatio: quare Thomas, & Scotus hac in re concordēs non sunt.

Conciliatio
confusa
tio.

Animal res
specie homi
nis est & to
tum, & pars.

Zimara, & Achillini opinio. Cap. X.

MARCVS Antonius Zimara, & Alexander Achillinus prædictis argumentis moti in mediam quandam sententiam incidunt, quæ tutissimam esse existimant: dixerunt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuersè sumptam vtranque falsam esse, veram tamen esse vtranque vt particularem, quia in quibusdam notum prius est magis vniuersale, in quibusdam verò minus vniuersale; proinde nullam certam vniuersalem regulam de primo cognito tradi posse: ideoq; errasse Thomam dicentem in omnibus primum cognitum esse magis vniuersale, errasse etiam Scotum putantem minus vniuersale in omnibus cognitum: quanquam (dicunt) minus errauit Thomas, quia sæpius euenit vt magis vniuersale sit primum cognitum, quam vt minus vniuersale. Quod autem vtranque contingat, probant

bant sic: multi cognoscunt id, quod offertur, esse herbam, sed quænam herbæ species sit ignorant; & cognoscunt aliquod esse animal, quæ verò animalis species, ignorant; tunc igitur est illis prius cognitum magis vniuersale, quàm minus vniuersale: quandoque tamen contrarium contingit; nam Aristoteles septimo Metaphysicorum contex. 28. inquit aliqua genera mediâ ignorari, vt proximum genus equi, & asini; tunc igitur notior est species, quàm genus, quum species equi, & asini cognoscantur, proximum autem eorum genus ignoretur. Huius diuersitatis causam refert Zimara in sensum: omnis enim intellectualis cognitio à sensu pendet, sensilia verò, quæ per se, & propriè sentiuntur, accidentia sunt, ideo ex horum varietate provenit in intellectu hæc diuersitas; quando enim accidentia generis (sunt magis sensilia, quàm accidentia speciei, tunc prius cognoscitur ab intellectu genus, quàm species: quando autem magis sensilia sunt accidentia speciei, quàm accidentia generis, prius cognoscitur ab intellectu species, quàm genus; magis enim sensilia sunt accidentia propria equi, & asini, quàm accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognita sunt intellectu hęc species, quàm illud genus. Hæc fuit horum sententia, quæ quantum in se veritatis habeat, postea re cognita intelligitur.

Nostra cognitionis distinctio.

Cap. XI.

IN hac difficultate, & sententiarum varietate vt veritas manifesta fiat, & aliorum errores cognoscantur, necessarium ante omnia est rectè distinguere, ne in ambiguitatem, in quam plures inciderunt, nos quoque labamur; etenim in hoc plures defecisse arbitror, quòd non bene distinxerunt, illa namque, qua multi vsi sunt, cognitionis nostræ distinctio in actualem, & habitualem reprehensione non vacat: quanquam enim nominum impositiones, & appellationes arbitrarie esse videntur, conuenit tamen à propriis vocabulorum significationibus non recedere, quod illi fecerunt, dum cognitionem habitualement improprie admodum ab eis acceptam ab actuali distinxerunt: quemadmodum enim potentia acquirendi habitum non rectè habitus nominatur, ita neque aptitudo intellectus ad habitum ordinatum comparandam rectè appellatur cognitio habitualis, quum neque ad huc cognitio sit, neque habitus vllus in intellectu insit, sed rectius potentialis appellaretur; sic non opponi posset cognitioni actuali, quoniam actui non habitus opponitur, sed potentia: quæ autem propriè sit vocanda habitualis cognitio, postea considerabimus: nunc dicimus nil aliud sua illa distinctioe eos significasse, quàm nostram cognitionem vel actualem esse, vel potentialem, constat enim eos pro potenciali habitualement accepisse: vnde aliqui ipsorum errorem colligimus, quòd de vtraque hæc cognitione duo contraria dicta protulerunt, quum tamen idem de vtraque asserendum sit; quoniam; vt paulo antè dicebamur, nulla naturalis aptitudo potest esse frustra, aptitudo autem nostri intellectus ad res certo ordine intelligendas non potest esse potentia logica, quum insit intellectui etiam nobis non cogitantibus, proinde ad actum ducenda est, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo naturaliter apta est acquiri, & debita seruetur consonantia in rebus naturæ; idem ergo esse debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis; quam illi sans improprie habitualement appellauerunt; propterea nos dimissa potentiali solam actualem considerabimus, quum de vtriusque ordine idem sentiendum sit, & hæc opportuniore partitione ita diuidemus: omnis nostra actualis cognitio vel confusa est, vel distincta; quæ autem vtraque sit, docet Aristoteles in initio secundi libri Posteriorum Analyticorum, nam rei simplicis co-

si iam nō
hæc sit
nō sit
aut q̄

Distinctio
cognitionis
nostræ.

gnitio-

gnitionem habemus confusam, quando cognoscimus ipsam esse, & ignoramus quid sit: distinctam verò quando etiam quid sit cognoscimus: rem autem complexam confusè cognoscere est ignorata causa nosse solum quòd sit, distinctè verò est cognoscere propter quid: vtraque hæc adhuc duplex est, & hac distinctione omnem tolli difficultatem arbitror: sed eam in sola confusa noticia considerare fatum est, quum de hac sola sit nobis proposita disputatio; eandem enim distinctionem etiam distinctè cognitioni accommodare quisque facile poterit: certum est actuale nostram confusam rei simplicis noticiam duplicem esse, vel enim est prima rei apprehensio, quam antea nunquam cognouimus, vel est actualis cognitio rei etiã prius cognitæ: quando enim mathematicus à somno excitatus incipit contemplari aliquod theorema mathematicum, est quidem illa actualis cognitio illius rei, nõ est tamen prima eius apprehensio, quia ille iam pridem theorema illud apprehendit, & eam rem sæpius aliàs intellexit: prima autem conceptuum impressio magna ex parte in pueritia fit; ordinatim enim res, quæ à sensibus intellectui offeruntur, apprehendere incipimus, quas prius non cognoueramus, licet eum cognoscendi ordinem in illa ætate non animaduertamus, in singulo enim nostrum necesse est aliquando primùm fuisse impressum conceptum animalis, conceptum equi, conceptum bouis, & alios omnes, idq; vt plurimum in pueritia factum est: euenit tamen vt etiam adultis, ac senibus offerantur res aliq; eis antea prorsus incognitæ, proinde confusi earum conceptis tunc primùm in illorum animis imprimantur, quum prius nullam prorsus earum noticiam habuerint. Quum ergo ita rem sese habere manifestum sit, liceat nobis hæc distinctionem proponere tum tum, vt vocabulorum significationi maximè consentaneã: cognitio nostra actualis confusa duplex est, vna originalis, altera verò habitualis. rectius enim habitualis appellatur illa, quæ fit ex habitu iam pridem acquisito, vt quando ego equum actu intelligo, cuius noticiam iam pridem in pueritia acquisiui, quàm mera aptitudo ad habitus comparandos: intellectus enim postquam contraxit habitus, potest res actu contemplari, quando vult: ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, voco in presentia cognitionem habitualem: sed quando primùm concepti animo equum, illa fuit primã origo impressionis illius conceptus, eamq; in presentia appello cognitionem originalem: quare actualem non accipio. vt ab habituali distinctam, sicut eam Scotus, & alii acceperunt, sed vt communem originali, & habituali, quum vtranque actualem esse manifestum sit; neq; dubito quin omnes iudiciosi viri nostram hanc & habitualem, & actualis notitiæ acceptionem tanquam maximè propriam, & rei, ac vocibus ipsis conuenientem approbaturi sint.

Cognitio nostra vel est originalis, vel habitualis.

Quodnam sit primùm cognitum cognitione actuali originali confusa. Cap. XII.

HAC distinctione constituta puto totam huius rei veritatem tribus assertionibus contineri, quarum prima de cognitione originali talis est: primùm cognitione actuali originali confusa est maximè vniuersale, ut rectè sentit D. Thomas, & cum eo Auerroes, & Græci omnes; quam sententiam defendit etiam Ioannes Gandauensis aduersus Scotum in sua questione in proœmio primi physicorum. Probatur assertio hæc multifariam: primùm quidem autoritate, & ratione Aristotelis in eo proœmio; quàm superius quoque considerauimus, sed ea nunc accuratius est perpendenda: Aristoteles enim eo in loco inquit à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis, & rationem addu-

Prima cognitio.

Primum argumentum.

Scotistarum
responsio.

Confutatio.
Declaratio
context. 4. in
1. lib. Phys.

cit, quoniam omne totum, & confusum notius nobis est, quam partes. Non latuit Scotistas locus ille, qui responderunt Aristotelem ibi loqui de ordine cognitionis distinctæ, quam in ea scientia traditurus erat. proinde locum illum Scotus non obesse, quum etiam Scotus fateatur cognitione distincta prius esse cognitum magis vniuersale, quam minus vniuersale; sed de cognitione confusa nihil ex eo loco colligi, quum de ea ibi Aristoteles non loquatur. Ac hoc dicentes significant se Aristotelem & eius artificium non intelligere, quod breuiter declaro. Aristoteles ibi in quarto context. proponens ab vniuersalibus ad particularia progrediendum esse, vti que significat ordinem cognitionis distinctæ: proponit enim ordinem seruandum in tractandis rebus naturalibus, quarum cognitionem tradendam sibi proposuit non confusam, sed distinctam; hanc enim nos adhuc non habemus, sed eam ex lectione librorum Aristotelis adipiscimur. Postea vero probans Aristoteles illam conclusionem assumpsit eam minorem, vniuersalioris est nobis notius, quam tribus argumentis confirmauit; nec potuit intelligere alio modo notius, quam cognitione confusa, quod manifestum est in tribus illis argumentis: totum enim est notius sensui, quam partes cognitione confusa; nomen est nobis notius, quam definitio, cognitione confusa, vt etiam expressè ibi Aristoteles testatur, dum inquit nomen significare totum quoddam confusum: prima quoque puerorum cognitio, quando omnem virum vocant patrem, & omnem feminam matrem, est cognitio confusa; itaque si conueniens, & valida esse debet illa triplex minoris propositionis probatio, non potest minor illa intelligi, nisi de cognitione confusa: præterea dicens ibi Aristoteles in context. quarto vniuersale esse totum quoddam, & multa continere vt partes, confusam cognitionem denotat; id enim, quod accipitur vt totum confusum, & prius notum, quam partes, non est nisi confusè cognitum, quum adhuc ignorentur partes: in ordine autem cognitionis distinctæ animal genus non modo vt totum cognoscitur prius, quam species, verum etiam vt singularium specierum pars essentialis; quod quidem Aristoteles ibi non considerat; quia sumit totum commune vt confusè tantum cognitum. Patet igitur Aristotelem probantem ex ea minore conclusionem positam in initio illius quarti contextus; argumentari à confusa nostra cognitione ad distinctam, quam in ea scientia tradere vult: ordinem enim seruandum in tradenda perfecta scientia rerum naturalium confirmat ex ordine cognitionis nostræ confusæ, tanquam ex ordine nostro addiscendi naturali probans ordinem artificiosum; nam, quem admodum in initio dicebamus, ordo, quo distinctam rerum noticiam comparamus, artificiosus; atque arbitrarius est, ordo autem, quo à pueritia per sensus cognitionem rerum confusam acquirimus, naturalis est: quoniam igitur hic confusæ cognitionis ordo eiusmodi est, vt prius cognoscamus ea, quæ magis vniuersalia sunt, postea verò illa, quæ sunt minus vniuersalia; ex hoc infert Aristoteles talem esse debere etiam ordinem distinctæ cognitionis, quem in ea scientia seruandus erat: resoluit autem ea ratione significare artem debere in hoc naturam imitari, nempe ut ordo artificiosus, quo ad rerum scientiam adipiscendam vsamur, sequatur mentis nostræ propensionem naturalem; ita ut eo ordine ad rerum scientiam capescendam progrediamur, quo ipsa naturaliter, ac sine artificio nostro res apprehendit, hic enim ordinem doctrinæ sequi ordinem rerum naturalem docuimus aliàs in libris de Methodis: quod autem Aristoteles ab ordine cognitionis confusæ ad ordinem distinctæ cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet; quod distincta cognitione & magis vniuersalia, & minus vniuersalia eo in loco incognita esse statuuntur: quando ergo inquit Aristoteles vniuersaliora esse nobis notiora, non potest intelligere nisi cognitione confusa. Alio quoque argumento hæc prima nostra assertio confirmari potest, quod à Scoto adducitur in sua questione prædicta ad suam

tuentiam

Lib. primo
cap. 10.

Secundum
argumentum.

tuendam opinionem, nec vidit Scotus illud contra ipsum facere, & D. Thomæ opinioni suffragari; immo ego arbitror hoc esse validissimum omnium argumentorum, quæ aduersus Scotum pro sententia nostra adduci possunt, etenim vera huius nostræ assertionis ratio, & æquata causa eo argumento adducitur; Scotus ita argumentatur: illud est facilioris intellectiōnis, quod est facilioris abstractionis; species est facilioris abstractionis, quàm genus; ergo species est facilioris intellectiōnis, proinde est prius cognita, quàm genus; in eo enim consentire omnes videntur, quòd ea, quæ faciliora cognitu sunt, prius etiam cognoscantur, idque verissimum est, ut postea dicemus; maior propositio clara est eo fundamento constituto, quòd vniuersalium intellectio est abstractio quædam, vel non sit sine abstractione; minorem ita probat: illud facilius abstrahitur, quod à paucioribus separatur; at species à paucioribus separatur, genus verò à pluribus ergo species facilius abstrahitur, quàm genus: maior manifesta esse videtur, minor probatur; quia species abiungitur mente à solis accidentibus indiuiduantibus, genus verò separatur & ab eisdem; & ab ipsa quoque speciei natura, & quando superius in categoria genus fuerit, tantò à pluribus separabitur, nempe ab omnibus eo inferioribus; corpus igitur est difficillimæ abstractionis, homo verò, & equus facillimæ. Hoc Scoti argumentum manifestè ipsi aduersatur, & miror quòd multi eius fallaciã non animaduertent; nam in specie sunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctæ plures differentiæ, quàm in genere, omnes enim conditiones, quæ actu sunt in animalibus, sunt etiam in hominibus, & aliæ præter eas; idè si animal ab homine abstrahere velimus, oportet ut conditiones hominis proprias relinquamus, reliquas verò communiores accipiamus; quare species maiorem habet compositionem, quàm genus, & genus est simplicius specie; quoniam igitur abstrahere est aliqua accipere dimissis aliis, certum est difficultatè abstractionis consistere in accipiendo plura relinquendo pauca, non in accipiendo pauca relinquendo plura: proinde in abstractione speciei vltimè verum est id, quòd Scotus dicit, pauca relinquere hoc non facit abstractionem faciliorem, ut ipse sumit, sed potius difficultorè, nam si pauca relinquuntur, plura sumuntur; quoniam igitur in infima specie sunt coniunctæ plurimæ differentiæ, & conditiones, in supremo autem genere pauca, idè difficillima est abstractio infimæ speciei, summi verò generis facillima: in eo igitur deceptus est Scotus, quòd ex paucitate iudicans abstractionis facilitatem, paucitatem accepit eorum, quæ relinquuntur, quàm eorum, quæ sumuntur; accipere debuerit; si nari que acerrus liquorum proponatur, ex quo sint aliqua accipienda, & aliqua relinquenda, certum est facilitatem auferendi consistere in paucitate eorum, quæ accipiuntur, non eorum, quæ relinquuntur; nam facilius est pauca ligna auferre relinquendo multa, quàm auferre multa relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumentum tenuisse fundamentum hoc, quòd intellectus abstrahens hoc ab alijs debet cognoscere illa alia, à quibus abstrahit: sic enim videtur abstractiōnis difficultas consistere in multitudine eorum, quæ relinquuntur: sed id minime verum est, & aduersatur propriæ naturæ abstractionis, & significationi huius vocis, abstrahere: nil enim aliud est abstrahere, nisi apprehendere vnum non apprehensis alijs, ut abstrahere animal ab homine nil aliud est, quàm solam animalis naturam in homine contemplari propria hominis natura non considerata; est igitur necessaria abstractionis conditio, ut in ipso abstrahendi actu reliqua non cognoscantur, & id solum, quod apprehenditur, intelligatur: quia si in illo actu alia quoque cognoscantur, nulla sit abstractio. Idè si accepta maiore propositione argumenti Scoti minorem illi uerorem subiungamus, fiet argumentum efficacissimum ad eius sententiam oppugnandam; nostram uerò, ac D. Thomæ demonstrandam: illud est facilioris intellectiōnis, quod est facilioris abstractionis; at genus est facilioris abstractionis, quàm spe-

Nota cur maior sit speciei abstractio, quàm generis, proinde difficilior.

Tertium arguendum.

cies: ergo est facilius intellectiois, proinde prius cognoscitur, quam species. Videtur etiam sententia hæc consona esse opinioni omnium antiquorum philosophorum, omnes enim putarunt facillimum esse rerum convenientiam cognoscere, differentias autem difficillimum; qui enim omnes rerum differentias, quibus inter se discrepant, cognoscat, is rerum omnium scientiam habet. Facilius ergo vniuersalia cognoscimus, in quibus res conveniunt, quam propria, quibus differunt; etiam quotidie experimur, nam ego aliquando vidi piscem quendam, quæ putavi esse auratum piscem, tamē piscatores dixerunt non esse piscem auratum, sed aliam quandam speciem, ego igitur solam convenientiam illius piscis cum aurato animadverti, differentiam autem non animadverti: sic pueri convenientiam asini cum equo, & mulo cognoscunt, sed eorum differentias non discernunt: nos quoque adulti cognoscimus ex loco valde remoto convenientiam equi, & asini, & muli, differentiam verò conspiciere non possumus, nisi propinquo res simus: facilius igitur convenientia cognoscitur, quam differentia. Possumus præterea argumentum sumere ab ordine sentiendi: quoniam enim omnis nostra intellectio à sensu originem sumit; necesse est ut qualis est sentiendi ordo, talis sit etiam ordo intelligendi, præsertim cognitione confusa, de qua nunc loquimur: sciendum itaque est illa, quæ propriè, ac per se sentiuntur, accidentia esse, substantiam autem non sentiri per se, sed per accidens, ut ait Arist. in 2. lib. de anima; existunt autem accidentia omnia in substantijs individuis, & quia in eisdem latent etiam naturæ omnes communes, ideo accidentium quoque hoc est discrimen, quod alia insequuntur naturam communiorum, alia naturam minus communem: nutrirî, & augeri competit omni viventi, proinde huic homini competit quatenus habet in se naturam viventis: sentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam; loqui verò homini tantum, & huic homini quatenus est homo: conceptus igitur confusus rei vniuersalis in intellectu non fit nisi ex sententia accidentium illius vniuersalis à sensu factam; videtur autem omnis natura communis in singularibus latens habere necessarium aliqua accidentia sensilia eam in se quædam; neque dicendum est dari genus aliquod, cuius nullam sit in singularibus sensibile accidens, ut significat Arist. in 2. lib. Priorum Analyticorum cap. ultimo: ibi namque videtur innuere naturam omnem relinquere aliquod in corpore vestigium sui, per quod cognoscatur; esset enim reprehendenda natura, si aliquam communem naturam in rebus sensilibus posuisset, quæ nullam haberet sensibilem affectionem, per quam confusè saltem cognosci possit: argumento esse potest anima nostra rationalis, quæ maximè omnium formarum materiam informantium clata est supra materiam, sensiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoscitur, ut docere, & loqui, & manibus ad plurima opera uti; sunt enim manus organum intellectus, non quidem ad cognoscendum, sed ad agendum; ipsa quoque prima materia, quantum à sensibus remotissima, ipsæque maximè abscōndita, habet tamen in corporibus aliqua sensilia accidentia, ut quantitatem, & mutabilitatem, per quam ab Aristotele demonstrata sunt: hinc colligimus singularia non solum infimæ speciei singularia esse, sed omnium quoque superiorum generum: Socrates enim non solum est hic homo, verum etiam hoc animal, & hoc vivens, & hoc corpus: omnia igitur singularia, quæ in aliqua natura communè conveniunt, necesse est ut aliquibus etiam communibus accidentibus participant, quæ illam insequantur, & sint tanquam sensilia illius signa, atque vestigia. Hæc quum ita sese habeant, rationi consonum, immò etiam necessarium est, ut accidentia vniuersaliorum facilius sentiantur, proinde etiam prius, quam accidentia minus vniuersalium: quo fit ut etiam intellectui prius offeratur magis vniuersalia, quam minus vniuersalia: hoc autem probatur tum extensionem, tum intensionem motionis considerando: extensionem quidem, quia illud magis movet, quod sæpius movet, atqui accidentia corporis sæpius offeruntur sensui, quam accidentia animalis, & accidentia ani-

Quartum arguendum.

Omnia natura communis habet in individuis accidentia ipsam insequentia.

Argumentū
ab animali
procul ue-
niente,

Solentia ali-
quorum,

Impugnatio
soluionis,

simul corpus, & animal, & hæc abstrahere à natura equi; sed apprehendere vt equum est omnes simul apprehendere, quoniam equus est essentialiter & corpus & animal. Demonstratur maximè huius rei veritas argumento illo vulgato, nec tamen à plerisque fatis intellecto, quod sumitur ab homine procul veniente, primum. n. cognoscitur ut hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem verò vt hic homo; sensus ergo prius discernit accidentia communiora, deinde accidentia minus communia, quare mens quoq; in intelligendo eundem ordinē seruat. Multi tamen putant argumentum hoc debile esse, & facile solui dicendo sensum ob nimiam distantiam tunc decipi, ideoq; non esse sumendum argumentum ab hoc exemplo, in quo anima in iudicando decipitur, sed ponendum esse obiectum in distantia conueniente, vbi non decipiatur, quia tunc manifestum erit illud idem mo vere primum vt hunc hominem, non ut hoc corpus. Sed qui hoc dicunt, huius argumenti vim non percipiunt, quod si bene intelligatur, insolubile est, & est demōstratio à posteriori: ipsi autem decipiuntur, dum dicunt in prædicto exemplo sensum decipi: decipitur, n. quando existimatur esse aliquid, quod non est; in hoc autem exemplo quando res illa primum iudicatur vt corpus, sic creditur esse id, quod est; non est ergo deceptio, sed est imperfecta, & confusa cognitio: ut autem huius argumenti efficacitas intelligatur, ita argumentori id, quod validius mouet sensum, prius etiā ipsum mouet, atqui accidentia corporis validius sensum mouent, quam accidentia animalis, & hominis, ergo accidentia corporis prius sentiuntur: maiorem negare nemo potest, Scotus quoq; hac eadem utitur: minorem ita probat: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentum, à quo unum ex eis non prohibetur ne agat, cætera verò prohibentur, id, quod prohiberi non potest, validius agit, etenim superat vim impedimenti, quam superare alia non possunt; ille autem homo mouere sensum potest & ut hoc corpus, & ut hoc animal, & ut hic homo, nimia autem illa distantia est vnum & idem impedimentum his omnibus oblatum, ab eo tamen non potest impediri quin moueat ut corpus, impeditur autem ne moueat vt animal, & vt homo; ergo validius agit ut corpus, quam vt animal, vel ut homo; & huius ratio iam declarata est superius: argumentum igitur efficacissimum est, & solui non potest.

De primo cognito cognitione habituali confusa. Cap. XIII.

De illa
cognitione
quæ fit ex
habitu prius
acquisito,
quæ fit ex
habitu prius
acquisito,
quæ fit ex
habitu prius
acquisito,

DE illa verò actuali cognitione, quæ fit ex habitu prius acquisito, aliud est asserendum; hæc autem fieri duobus modis potest: quum enim in intellectu nullus maneat impressus conceptus, sicut alibi demonstrauimus, non potest intellectus intelligere actum, nisi à phantasmate moueatur; phantasma autem vel est productum ab obiecto externo præsentem, vel ab imagine prius impressa in memoria absque præsentia externi obiecti; itaque si externum obiectum absens esse statuatur, & intellectus iam habens habitum intelligat ex motione facta à phantasmate iam seruato in memoria, profero hanc assertionem, quæ ex tribus propositis ordine secunda est; de hac habituali cognitione nihil certi pronuntiarî potest, sed tum magis vniuersale, tum minus vniuersale potest esse primum cognitum: huius ratio in promptu est, quia intellectus iam statuatur contraxisse omnes habitus, tam cõiores, quam minus cõmunes, & potest eos contemplari quando vult, & eo ordine, quò vult; ideo vir sapiens postquam à somno excitatus est, potest statim naturam corporis contemplari, vel naturam animalis, vel naturam equi, & aliam quamlibet, cuius contemplandæ habitum iam acquisiuerit. Tertia demum assertio est: cognitione habituali, quæ fiat ex oblatione obiecti materialis externi, primum cognitum est vniuersale, cuius accidentia mouere sensum possint; vt si statuatur me iam pridem cognouisse & corpus, & animam, & hominem, & mihi in distantia conueniente offeratur homo, ita ut sensum mouere

1. Conclusio

2. Conclusio

possit

Possit & ut corpus, & ut animal, & ut homo, & mouebit primum vt homo, quod est dicere, mouebit secundum hæc omnia simul: quod si distantia tanta sit, vt mouere possit ut corpus, & ut animal, non tamen vt homo, mouebit primum vt animal; & ita quodlibet externum obiectum, quod sensui offeratur, semper mouebit primum sensum, & per sensum etiam intellectum secundum conceptum minus communem inter illos, secundum quos mouere possit. Ad hanc demonstrandam non potest efficacius argumentum adduci, quam illud, quod primum à Scoto allatum est: id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originalem appellamus, sed de habituali, prout nos in præsentia habitualem sumimus, est efficacissimum, & tale est: Agens naturale applicatum patienti bene præparato, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; agit enim secundum omnes suas vires, & patientiam iam est ita præparatum, vt tantundem statim recipere aptum sit, quantum agens agere potest: igitur si obiectum potest illico moueri & ut corpus, & ut animal, & ut homo, mouebit statim vt homo, quia conceptus hominis perfectissimus est, & alios omnes continet; ipse autem intellectus est optime præparatus, quia iam prius contraxit habitum & corporis contemplandi, & animalis, & hominis; homine igitur oblato omnes simul apprehendit, dum apprehendit vt hominem: & hoc experientia manifestè comprobatur; cuiuslibet enim cognoscenti corpus, & animal, & equum si offeratur equus, statim dicit esse equum: ideo Scotus dum huiusmodi exemplo, & argumento prædicto utuntur, non animaduertunt se decipi, quum putent se probare de prima nostra originali cognitione, probetur tamen non de originali, sed solum de illa, quæ sit ex habitu antea contracto: etenim de prima originali cognitione secus est, tunc enim intellectus noster rudis, & incipit, nec potest simul totam rei perfectionem apprehendere, sed per gradus, & paulatim eam apprehendit, quare incipit à communioribus conceptibus rei oblatis, quemadmodum antea declarauimus. Errant etiam, ob eiusmodi exempla alij nonnulli, qui propriam de primo cognito seu cognitionem proferentes dixerunt cognitione actuali confusa magis vniuersale vel prius cognosci, quam minus vniuersale, vel simul cum illo, posterius autem nunquam, propterea quod cum conceptu rei minus vniuersalis coniuncti sunt alij omnes conceptus communiores. Sed isti non animaduertunt eam non esse primam actualem cognitionem, sed esse habitualem: quando enim simul omnes cognoscuntur, ea non est prima origo cognitionis nostræ, sed est cognitio ex habitu, quæ originalem præsupponit; in ipsa autem originali necesse est eum ordinem esse seruatum, quem diximus, vt prius acquisitu fuerint conceptus communiores, quam minus communes, idque sit potissimum in pueritia, & nobis non animaduertentibus. Notandum autem est posse in homine adulto contingere vt, licet non omnes habitus acquiserit, sed solos communiores, si illi offeratur aliqua noua species non ei cognita prius, statim imprimatur eius conceptus confusus in intellectu: hoc enim fiet propter præparationem factam à conceptibus communioribus, qui iam sunt impressi; nam si mihi offeratur aliquod animal nouum, quod nunquam amplius viderint, possum primo aspectu non discernere adhuc proprias differentias, quibus differt ab alijs, sed solum inspicere eòmunia quedam accidentia, in quibus conuenit cum aliquo alio animali; quod nobis frequenter euenit in auiibus, & piscibus; & tunc non cognoscimus illam speciem secundum propriam rationem, sed solum sub ratione generis nobis antea cogniti: possum etiam primo aspectu notare propria illius animalis accidentia, quibus distinguitur ab alijs, quæ nunquam in alio vidi, & statim dicere hanc esse nouam speciem animalis mihi antea non cognitam; tunc autem imprimatur in animo meo conceptus confusus illius speciei, etiam si nomen ignorem; neque ob id sequitur speciem primum cognosci cognitione originali,

Scotitarum error.

— — — — —

Aliorum error.

etenim genera iampridem cognoui in alijs animalibus, si non in illo, hanc autem speciem nunc primum: non enim tunc imprimeretur conceptus illius speciei, nisi haberem prius contractos habitus generum superiorum, qui intellectui præpararunt, & ad huius speciei cognitionem aptum reddiderunt: illa igitur eius speciei cognitio erit secundum se prima originalis cognitio, quam præcessere tempore cognitiones originales generum superiorum: ratione autem conceptuum communiorum potest illa eadem cognitio vocari habitualis, quoniam ex possessione habituum vniuersaliorum potuit statim conceptus illius speciei consensus in intellectu imprimi. Hæc, quæ de habituali cognitione diximus, à sententia Thomæ aliena non sunt, neque illi aduersantur: ipse enim dicens esse primò cognitum magis vniuersale, solam originalem cognitionem respexit: quare id, quod de habituali diximus, ipse non negaret, ut cuiuslibet eius verba consideranti manifestum esse potest. Sed aduersus Scotum de cognitione originali confusa puto esse demonstratum, magis vniuersale semper esse primum cognitum: similiter contra Zimaram, & Achillinum, qui dixerunt primum cognitum esse quandoque magis vniuersale, quandoque minus vniuersale. Sed veritas manifestissima reddetur, si solutis omnibus istorum argumentis omnem hac in re difficultatem sustulerimus.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XIII.

Ad primu m
Scoti .

SOLVENDA sunt argumenta, quæ & Scoti & recentiorum opinionioni suffragari videbantur. Primum Scoti quantum roboris habeat iam diximus; validum enim est de cognitione habituali; at non de originali, in qua mens nostra patiens non est adhuc bene præparata ut recipere possit totam actionem agentis: quod verò Scotus dicit, eam habere æquam potentiam recipiendi omnes conceptus, verum aliquo modo est, sed aliquo etiam modo non verum: nam etiam prima materia potentiam habet æquæ omnes formas recipiendi, non tamen eas recipit, nisi conuenienter præpararetur: & ad alias recipiendas maiorem præparationem postulat, ad alias verò minorem, & aliquæ sunt formæ, quarum tanta est perfectio, ut recipi in materia non possint, nisi prius aliæ imperfectiores receptæ sint: quod ergo dicitur, materiam habere æquam potentiam recipiendi omnes formas, verum est respiciendo solam priuatiam præparationem, sed non est verum de positua; priuatia materię præparatio est ut æquæ omnibus formis careat, sic enim æquæ omnium est receptiua; at positua præparatio non æqua ad omnes formas requiritur, sed ad alias maior, ad alias minor, neque præparationem hanc habet materia ex sua natura, sed eam recipit ab alio: idem prorsus de mente nostra recipiente dicendum est: rudis enim nascitur, & æquæ omnibus conceptibus carens, proinde æquæ omnium receptiua: sed præter hanc priuatiam præparationem requirit etiam aliam posituam, quæ non æqua respectu omnium conceptuum est: quare sine hac non potest statim quemlibet conceptum recipere: ratio autem huius est, quam antea tetigimus, quia natura (ut dicitur) non facit (saltem à pura potentia, & summa imperfectione ad supremam perfectionem, sed per media transit donec ad ultimam perfectionem perueniat. Hæc autem tum per se manifesta sunt, tum manifestiora redduntur, si argumentum hoc Scoti contra ipsum retorqueamus: nam si agens naturale non impeditur produci statim effectum perfectissimum, quem producere potest, ergo oblata intellectui species aliqua vltima, ut equus, deberet statim producere conceptum sui distinctum; quia distincta cognitio est perfectior, quam confusa; consequens tamen ipsi quoque Scoto aduersatur, qui putat primum cognitum cognitione distincta esse magis vniuersale: Scoti tamen aliqui hoc animaduertentes Scotum tue-

Præparatio
materię alia
est priuatia,
alia positiua.

ri nituntur eius uerba perpendendo: quum.n. ipse dicat agens naturale produco-
re statim effectum perfectissimum, quem primò potest, perpendunt ipsi eam dictio-
nem, primò, & dicunt speciem vltimam non posse primò producere conceptum di-
stinctum, sed solum confusum: quia distinctus maiorem laborem, ac discursum
requirit, nec primò imprimi potest. Sed per hoc Scotus non defenditur: hoc
enim dicentes fatentur non esse vniuersè veram illam Scoti propositionem, agens
naturale producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, sed
debitam patientis præparationem requiri. Quòd si dicendo, quem primò potest,
respicimus præparationem patientis, vt respicere debemus, vera est propositio:
sed vltima species non potest producere primò, nisi conceptum vniuersalem,
quoniam ad alios particulares recipiendos nondum est mens nostra benè præpa-
rata. Secundum Scoti argumentum erat: si primum cognitum cognitione con-
fusa esset magis vniuersale, sequeretur Metaphysicam inter omnes scientias esse
primam respectu nostræ cognitionis, Hoc quoq; contra Scotum retorqueo: que-
ro an scientiæ sint disponendæ inter se iuxta ordinè cognitionis nostræ distinctæ,
an confusæ: si distinctæ, ergo similiter metaphysica quoad nos est prima, quia
etiam apud Scotum magis vniuersale est primò cognitum cognitione distincta;
quare argumentum etiam contra ipsum facit: si verò confusæ, ergo libri de Cælo,
& libri de Animalibus sunt anteponendi libris physicæ auſcultationis, si inuis vni-
uersale est nobis primò notum cognitione confusa, vt Scotus putat; nam subiectū
librorum physicæ auſcultationis vniuersalius est, quàm proprium dictorum libro-
rum subiectum. Ad argumentum autem multæ solent afferri responsiones, sed
aliis dimissis hanc ego turissimam, & optimam esse puto: metaphysica non alia
ratione dicitur vltima quoad nos & post naturalem scientiam attingenda, nisi rati-
one partis in ea maximè præcipuæ, in qua agitur de substantiis à materia ab-
iunctis per essentiam, quæ quum sint à sensibus nostris remotissimæ, & maximè
vniuersales in causando, sunt etiam nobis ignotissimæ; nec possunt cognosci, ni-
si prius cognita sint quedam, quæ declarantur in naturalis philosophia: Meta-
physica igitur post naturalem scientiam addiscenda est, quia ordo melioris no-
stræ cognitionis hoc requirit. Sed aduersus hanc responsionem argumentabatur
dupliciter M. Antonius Genua. Primò, quia pars metaphysicæ, quæ est de
abiunctis à materia per essentiam, parua, & minima est respectu illius partis, quæ
est de ente prout ens est, & de illis, quæ vocari solent abstracta per indifferen-
tiam; hæc enim maxima est: quum igitur scientia à parte maiore sit nominanda,
viget argumentum Scoti, metaphysica enim prima quoad nos erit, non vltima.
Secundò, quia sequeretur secundam esse metaphysicam in duas partes, quarum
altera, quæ est de ente prout ens est, ante naturalem legenda esset, vt argumen-
tum Scoti demonstrat; altera verò, quæ est de substantiis à materia separatis,
legenda esset post naturalem. Hæc tamen obiectiones contra nostra in responsio-
nem non sunt alicuius momenti. Non prior, quia pars illa metaphysicæ, quæ
est de diuinis, quanuis mole parua sit, tamen præstantia, ac dignitate est maxi-
ma; nam multo plurius æstimanda est leuis, ac breuis tractatio de rebus nobilissimis,
quàm diligens, & proluxa de rebus ignobilioribus, vt ait Aristoteles in pri-
mo libro de partibus animalium capite vltimo. Confirmatur hoc ex communi
illius disciplinæ appellatione; solet enim vocari scientia diuina, neque ob aliam
causam, nisi, quia præcipuum eius subiectum est Deus, & res diuinæ: ergo si à
parte minima nominatur diuina, quoniam ea pars nobilissima, ac maximè præ-
cipua est, potest etiam appellari ob eandem rationem *μετὰ τὴν φυσικὴν* propter ean-
dem præstantissimam partem. Videmus præterea Aristotelem in proœmio me-
taphysicæ summis laudibus eam scientiam extollere, & verè sapientiam appella-
re, neque ob aliam rationem, nisi quòd primas causas considerat; etenim ratione
entis, prout ens est, diceretur potius ignobilissima, quoniam ens communissimum

Ad secundū.

Argumentū
Genuæ pri-
mum contra
solucionem.Secundū ar-
gumentum.Solutio pri-
mā.

Solutio se-
cunda:

mum omnium est, & quanto aliquid est in prædicando communius, tanto est ignobilius. Altera quoque obiectio friuola est, nec sequitur secundam esse metaphysicam in duas partes; quia si ipsam rerum naturam spectemus, quatenus nobis considerande, & cognoscendæ proponuntur, oportuit de abiunctis à materia per essentiam, & de abiunctis per indifferentiam non duas esse disciplinas, sed vnam, & eandem; ea autem tota legenda à nobis est post naturalem philosophiã, sumendo huius ordinis rationem à parte eius præcipua, quæ non solum ignotissima nobis est, sed etiam necessariò requirit vt prius cognita sit scientia naturalis: itaque naturalis ordine doctrinæ præcedit metaphysicam, quia sine eius cognitione pars metaphysicæ præcipua intelligi à nobis non posset. Tertium ar-

Ad tertium.

Thomæ 2.º.

argumentum Scoti erat: Si magis vniuersale esset primò cognitum, maximum tempus interponeretur, antequàm à summo genere ad infima species perueniremus, quia plura intermedia genera vltimis speciebus proxima ignorantur. Hoc quoque contra Scotum conuerti potest: similiter enim, dicam, si vltima species esset primum cognitum, maximum tempus interponeretur, antequàm ab ea ad supremum genus perueniremus: quoniam illa media genera, per quæ transcendendum est, sunt incognita. Si verò dicat Scotus non esse necessarium vt à specie ad superiora ascendentes transcamus per omnia media, ita nos quoque soluere eius argumentum possumus dicendo verum quidem de cognitione distincta esse id, quod Scotus ait, sed falsum esse de confusa: nam distincta cognitione à superioribus ad inferiora descendentes necesse est ut omnia media cognoscamus, omnia namque de speciebus infimis essentialiter prædicantur, quare nullum eorum ignorandum est, si specierum distincta, & perfecta cognitio habenda sit; sed in ordine cognitionis confusæ non est necessarium vt omnia media cognoscamus, quia potest species confusè cognosci ignorato penitus aliquo eius attributo essentiali: sic ambulans per totam furi longitudinem necesse est ab vna extremitate ad alteram peruenire, at non est necessarium vt pedibus tangat omnes intermedios lapides: neq. ob id fit ut sententia nostra de primo cognito sit vera solum, vt particularis; neq. existimauit Zimara, est enim vniuersè vera; quia in omnibus, cognitio nostra confusa incipit à maximè vniuersalibus, nunquam ab infima specie: quanquam enim non cognoscitur genus proximum a fini, & equi, tamen latius est si ante cognitionem equi fuerint cognita ex necessitate: plura superiora genera, vt corpus, & viuens, & animal, ab his eorum incipit cognitio nostra, non à proprio speciei conceptu: sicigitur in omnibus primum cognitum est maximè vniuersale, nunquam species vltima. Quod autem argumentum Scoti de blisimum sit, ex eo patet, quòd, quemadmodum ipse dixi aliqua genera ignorari, quum species cognoscantur, ita nos obicere illi possumus multas species vltimas ignorari, quum plura earum genera, ea præsertim, quæ amplissima sunt, cognoscantur; sic enim ostenditur, uel non esse infima speciem primum cognitum, uel saltem non in omnibus, proinde sententiam Scoti non esse vniuersè veram: at sententiam nostram vniuersè veram esse ex eo ostenditur, quòd scilicet ante cognitionem speciei cognoscantur remotiora genera, licet aliqua proxima ignorentur. Alio quoque modo soluere hoc argumentum possumus, perpendendo verba Aristotelis in eo contextu 28. septimi Metaphysicorum: ibi namque non dicit genus proximum equi, & aini esse penitus incognitum, sed esse innotinatum: non est autem illatio efficax, non tunc caret, ergo est penitus incognitum, potest enim res cognosci confusè, etiam si nomen ignoretur, ut patet in mutis & surdis, & in infantibus, qui absque vlla nominum intelligentia confusè res animo concipiunt per accidentia earum sensilia, quæ à sensibus intellectui offeruntur: id enim quod dici solet, cognitionem nominis esse principium omnis nostræ cognitionis, verum est de illa notitia, quam addiscendo acquirimus, nempe vel aliquem audiendo, uel alicuius scripta legendo: nisi enim nomina intel-

Ad Zimarã.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

Thomæ 2.º.

ligamus,

ligamus, nihil dicere possumus: at non est verum de cognitione in nobis naturaliter acquisita per sensus, sic enim possumus etiam nominibus ignoratis res in animo confusè concipere; immò primi homines prius confusè res cognouerunt, postea illis nomina imposuerunt: dico igitur proximum genus asini, & equi, quantum nomen non habeat, notius tamen esse asino, & equo, communia namque accidentia, in quibus conueniunt, faciliora cognita sunt, quam propria, per quæ distinguuntur; hæc enim & in sensu, & in intellectu maiorem iudicandi vim requirunt, quod patet in iis animalibus quando procul aspiciuntur: quum enim videamus animal hominem portare, uel currum uehere, & communem quandam figuram inspiciamus, cognoscimus esse necessarium ut sit uel equus, uel mulus, uel asinus, sed quodnam horum sit adhuc ignoramus; tunc igitur cognoscimus accidentia illius generis innominati, propria uero illorum animalium accidentia non inspiciamus. Id autem, quod diximus, confirmatur per illa, quæ dicuntur ab Aristotele in libro Categoriarum in capite de Relatiuis, ubi ad rectè faciendam reciprocam relationum relationem præcipit ut alteri, quod nomine careat, nomen imponamus, & dicamus caput esse capitati caput: significat ergo nomen solum esse ignotum, non ipsam rem; quia si rem quoque ignoraremus, non possemus illi nouum nomen imponere; id quod in eo exemplo manifestum est, quia antequam capitati nomen fingamus, cognoscimus quid sit habere caput, ideo nomen illi imponere possumus. Hanc igitur responsionem si sequamur, dicemus ante speciei cognitionem cognita esse confusè omnia superiora genera, licet eorum aliqua nomine careant. Vtranque solutionem ego ad diluendum Scoti argumentum optimam esse sentio; prior enim ad hominem sufficientissima est, hæc autem posterior, ut ego puto, verissima: qua etiam utebatur M. Antonius Genua, qui licet Scoti sententiam sequeretur, tamen confessus est nullam habere efficacitatem argumentum hoc, quod sumitur ex contextu 28. septimi Metaphysicorum; quæ locum eo modo, quem nunc diximus, interpretatus est. Corruit etiam hæc solutio argumentum Zimaræ, quod ex eo loco sumebatur ad probandum non esse uniuersè ueram sententiam nostram, sed solum in parte: nos enim offendimus primum cognitum semper esse id, quod uniuersalius est, & nunquam esse infimam speciem. Quartum argumentum erat; ut se habet singulare ad speciem, ita se habet species ad genus: nos uero hoc negamus; quantum enim aliqua adsit similitudo, habent tamen etiam magnam differentiam, quæ in præsentatione magni momenti est: dum enim à singulari ad speciem ascendimus, transimus ab ordine ad alium ordinem, nempe à re sensibili ad rem intellectibilem: at dum à specie ad genus transimus, non uariamus rerum ordinem, quia ambo sunt intelligibilia; hinc fit ut singulare, quum sensibile sit, & à sensu primum oblatum, sit necessariò primò cognitum; de specie autem hoc dicere non possumus, quia hæc non potest nisi per abstractionem cognosci, quemadmodum etiam genus; ideo quum genus sit facilioris abstractionis, quam species, prius etiam cognoscitur, quam species: singulare uero tali abstractione non caret, quare est absolute primò cognitum. Ad ultimum argumentum, quando dicebatur speciem esse indiuiduis propinquiorem, quam genus, dicimus uerum quidem hoc esse secundum ordinationem Categoriarum à Logico factam, at secundum rei ueritatem non ita sese rem habere; quia non minus genera, quam species, habent sua indiuidua, nam hic homo est etiam hoc animal, & hoc corpus, & ita propinqua est corpus huic corpori, ut homo huic homini. Ut præterea possumus eadem responsione, qua præcedens quoque argumentum soluimus; nam propinquitas indiuiduorum nullius momenti est, dum rerum ordo variatur: si enim de his, quæ eiusdem ordinis sunt, loqueretur, utique efficax argumentum esset, oporteret enim id, quod primo

Ad Zimaræ.

Ad quartum.

Ad quintum.

primo cognito propinquius est, prius cognosci: at dum ordinem rerum variamus, & à sensibus ad intelligibilia transimus, propinquitas hæc, quæ à rei communitate sumitur, nullius momenti est, immò ex ea contrarium colligitur species enim ea ratione propinquior est individuo, quàm genus, quia plures differentias continens contractior est, & totam individui substantiam complectitur, genus verò eam non totam, sed partem: facilius autem cognoscitur pars rei aliqua, quàm omnes partes simul, ob rationem factis à nobis in præcedentibus declaratam,

F I N I S.

